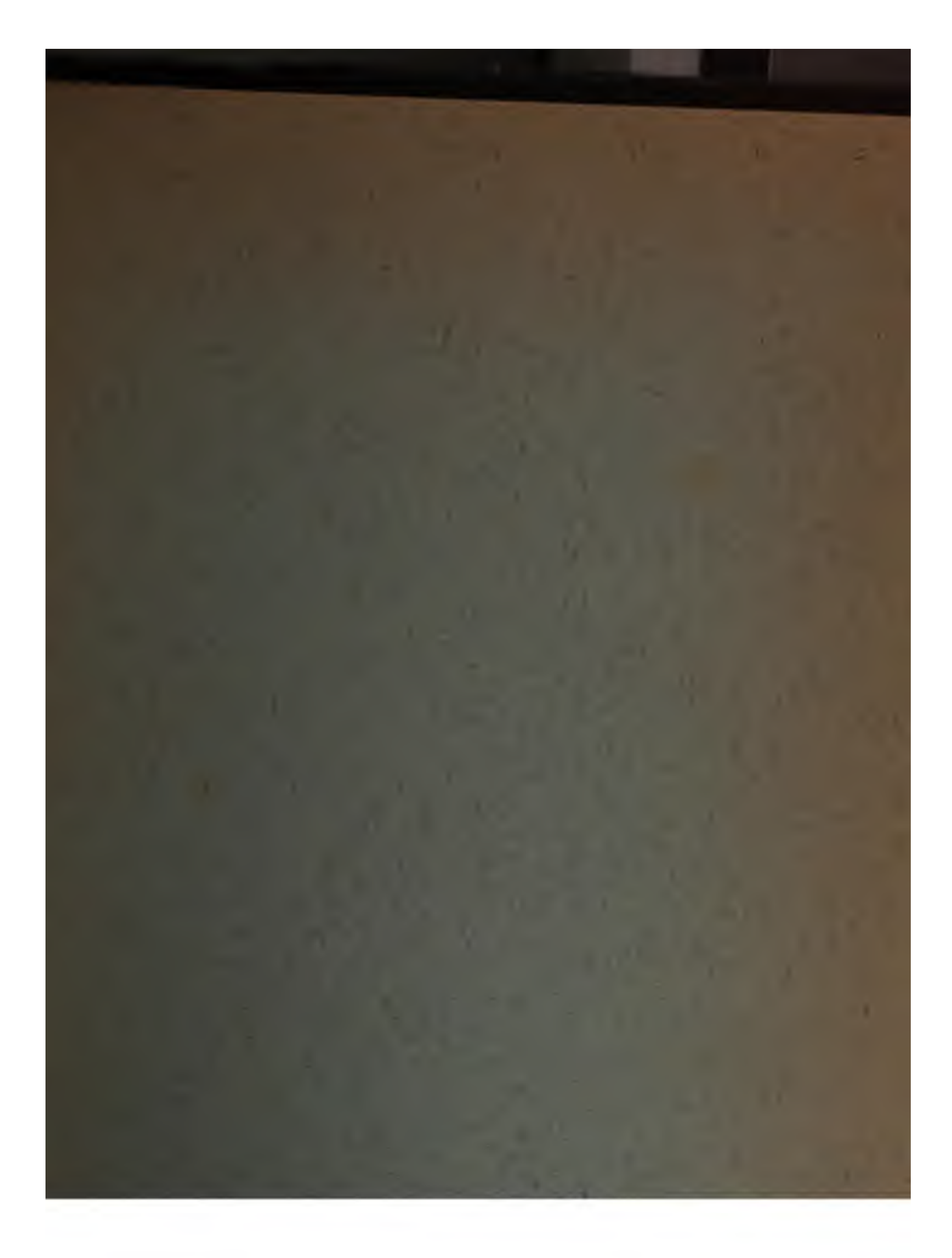

ČASOPIS

Matice Moravské.

Redaktor:

Vácslav Royt.

Titelei im Heft 3/4

ROČNÍK PÁTÝ.

1873.

Sešit první a druhý.

V BRNĚ 1873.

Tiskem akciové moravské knihtiskárny
nákladem Matice Moravské.

ČASOPIS

Matice Moravské.

Redaktor:

Vácslav Royt.

ROČNÍK PÁTÝ.

1873.

Sešit první a druhý.

V BRNĚ 1873.

Tiskem akciové moravské knihtiskárny.

Nákladem Matice Moravské.

Obsah:

Klasobraní z rukopisův staročeských, na Moravě chovaných.

Podává *Jos. Jireček.*

Kapitula mikulovská chová dva rukopisy české z XV. věku, které laskavou ochotou důstojného pana kanovníka M. Kittnera nám byly učiněny přístupny. O jednom z nich, psaném l. 1406, podali sme širší zprávu v Časopise Českého Musea 1872 str. 385—392. Zde tudíž postačí jen ukázati k převzácné té památce biblické literatury naší. Druhý z dotčených rukopisův jest papírový kodex in 4°, čtyr prstův ztlouští, opatřený souvěkou vazbou dřevěných desk, potažených koží, na které vytlačeny ozdoby, jmenovitě orlice v kosočtvercích. Podle písma pochází z polovice XV. věku. Obsah jeho jest následující:

I. *Žaltář,* jehož text jest postoupnou obnovou překladu t. ř. klementinského. Ukázkou položíme žalm I. spolu s převodem z mikul. rukopisu z l. 1406 k vůli porovnání:

Z rkp. 1406: 1. Blažený muž, jenž neodšel jesť v radě nemiłostivých, a na cestě hřiešných nestáł jesť, a na stolici moru neseděł jesť. 2. Ale v zákonu Páně vóle jeho, a v zákonu jeho mysliti bude ve dne i v noci. 3. A bude jako dřevo, ježto štiepeno jesť podle sběhóv vod, kteréž ovoce své dá v času svém. A list jeho nespadne, a vše cožkoli učiní, v prospěch bude. 4. Ne tak nemiłostiví, ne tak: ale jako prach, kterýž mece vietr s tváři země. 5. Protož nevstávají nectní v súdu, ani hřiešní v radě spravedlivých. 6. Neboť Pán zná cestu spravedlivých, a cesta nešlechetných zahyne. (Týž text v rkp. klementinském položen palimpsestem. Č. Č. M. 1872 str. 391).

Z rkp. II. mikul.: 1. Blahoslavený muž, kterýž neodšel v radě nevěrných, a na cestě hřiešných nestáł, a na stolici smrtedlného nakázanie neseděl. 2. Ale v zákoně Páně vuole jeho, a v zákonu jeho přemyšlovati bude dnem i nocí. 3. A budeť jako dřevo, kteréž štípeno jest podle stoku vod, kteréž ovoce své vydávati bude v času svém. A list jeho nesprchne, a všecky věci, kterěžkoli činiti bude, prospěšné-ť budú. 4. Ne tak nevěrní, ne tak: ale jakožto prach, kterýmž mece vítr od svrchku země. 5. Protož

nepovstávají nevěrní v saudu, ani hřiešníci v radě spravedlivých. 6. Neboť zná Hospodin cestu spravedlivých, a stezka nevěrných zahyne.

Po žaltáři následují obyčejně přídavky, t. zpěv Mojžíšův (Deut. 32.), zpěv Annin (I. Reg. 2.), zpěv tří mládenců (Dan. 3.), modlitba Habakukova (Habak. 3.), zpěvy Zachariášův, Mariin a Simeonův (Luk. 1. a 2.).

II. Na to řadí se *překlady písní církevních*, z nichž dvě, totiž Veni redemtor gentium a Ave Maris stella, převedeny sou prosou, ostatních pak osmero dosti pravidelným rozměrem a rýmem. Podle zdání našeho jest to nejzajímavější část celého rukopisu.

Za středověku panovala v kostelích katolických skoro výhradně latina ve zpěvu. Synoda pražská l. 1406 zapověděla výslovně všechny písně české kromě čtyr: Buoh všemohúcí (Výbor I. 322), Hospodine pomiłuj ny (ib. 27), Jezu Kriste ščedrý kněže (Výbor II. 21—24, Světozor Slov. Novin 1855 str. 41), Svatý náš Vácslave (Výb. I. 321). (Item mandat D. Archiepiscopus, quod plebani et ecclesiarum rectores in predicationibus nuntient prohibitas esse novas cantilenas omnes praeter Buoh etc. Alias contra cantantes et cantare permittentes per remedia juris punientur. Höfler Concilia Pragensia 1862, str. 52). Nicméně pronikalo ponenáhlu české zpívání, jakož tomu i sám synodální zákaz nasvědčuje.

Balbin (Boh. docta III. 158) v kostele krumlovském nalezl knihu hymnův chrámu pražského, kde, prý, k textům latinským připojeny dle týchž melodií slova česká. Výslovně uvozuje následující zpěvy: Nastal nám den veselý (kancionál Bradáčův I. 51), Angełové sau zpívali (ib. I. 60), Narodił se Kristus Pán (ib. I. 50), Vstałť jest této chvíle (ib. 222), pak Jméno boží veliké a Co tu stojíte, jichž sme se v novějších zpěvnících dopátrati nemohli (Srov. Dobr. Gesch. der böhm. Lit. 1818, str. 251).

Větší sbírka písní církevních zachovala se v rkpse ze XIV. věku (XVII. F. 30), universitní bibliothece pražské náležitém a od J. Jungmanna v Rozboru sté lit. 1842 str. 131 sld. popsaném. Tu jich obsaženo 16, mezi nimiž ovšem některé, jako k. p. Stála matka bolestivá, nad míru nedokonalé osnovy jsou.

Pět písní církevních uchránilo se v modlitebních knížkách universitní bibliotéky lvovské, o kterých zpráva stručná v Č. Č. M. 1859 str. 21, obšírná pak v Pojednáních kr. české učené společ-

nosti 1861 od prof. Holovackého (o rukopisnom molitvennikě staročeškom iz XIV.—XV. věka).

Sic jinak vyskýtají se círk. písně české porůznu v rukopisech starých *), jako Stabat mater v pražském univ. rkpse XVII, A. 18. (Rozbor stč. lit. 1842 str. 146).

Především však poučenlivé jsou překlady písní dvou: Vexilla regis prodeunt a Pange lingua, jež Šafařík z glos, mezi řádky latinského textu v několika rukopisech univ. bibl. pražské vepsaných, sestavil. Sestavení jeho otištěno v Č. Č. M. 1862 str. 270 sld. Poučenlivými jmenujeme převody ty proto, že nám zračitě ukazují, kterak k místu přicházely. Kněží, aby i sobě i jiným porozumění a výklad usnadnili, jali se ke slovům latinským připisovati slova česká: ponenáhlu těchto přibývalo, až pak posléze někdo cítil se ponuknuta, aby celou píseň uvedl v lad a sklad pravidelného zpěvného rozměru.

Mimo to mlčením pominouti nelze staropolské písně církevní, pokud nejsou než zpolštěním textů českých. K těm počítáme: Maryja czysta dziewice (Wyp. polskie dla klass wyższych gym. I. 1857 str. 26), písně k Panně Marii: Nasze nadziejo przemiła, ty'ś rozkosz bydła rajskiego, potom: Zdrawa Gospodze miłości (Salve regina), obsažené v t. ř. kancionale Przeworszczyka, psaném l. 1435 (Juszyúskiego Dykcyonarz poetów polskich).

Rozruchem husitským nastalo i na poli zpěvu církevního hnutí nemalé, zahájené M. Janem Husem. On zajisté složil sám tři písně „Jezu Kriste, štědrý kněže,“ kdež podržev obecný počátek, všecken text podle svého přeměnil, „Ježíš Kristus, božská múdrosť“ a „Živý chlebe“ (překlad Vivus panis angelorum), ježto otištěny sou v Sebr. spisech jeho III., str. 262—8.

Autority církevní nemeškali ohrazovati se proti počínání tomu. Synoda pražská l. 1412 obnovila starší zákaz (Item prohibentur cantilene et rundeli in ecclesiis sub pena unius fertonis. Höfler Conc. Prag. str. 71). Nad to pak klatba vynešena na všechny ty, kteříž zpívali: „Vstal jesť Bóh z mrtvých svú mocí,“ „Jezu Kriste ščedrý kněže“ (Husovy úpravy) a „Navštěv nás, Kriste žádúcí“ (Husovy Sebr. spisy II. str. 132). Usilování toto ovšem bylo marné;

*) Viz ostatně Hanušovy Dodavky a Doplňky k Jungmannově hist. lit. I. 1869 str. 7, č. 24 a II. 1871 str. 5, č. 85. Téhož Malý Výbor ze stč. lit. 1863 str. 60—64, Sitzungsberichte der k. böhm. Ges. d. Wissensch. 1863. (O Božím těle).

proud byl příliš silný, aby takovými prostředky mohl býti zadržen. Naopak katolická strana brzo se viděla nucena proti zpěvům podobojích postaviti zpěvy své, tak že se od té doby počíná zároveň rozvíjeti se církevní pěsnotvorství dvojího směru, k čemuž za krále Jiřího přistoupil směr třetí, poměrně nejvýdatnější, totiž jednoty bratrské (Srov. rozpravu o kancionále bratrském v Č. Č. M. 1862 str. 24 sld).

Rukopis náš mikulovský jest očitým důkazem a obrazem úsilí katolického na této dráze, alebrž i nad to. Obsahujet co čísla další:

III. řadu *modliteb*, pak *litanie*, kdež pořádem ne bezvýznamným po sobě čteme jmena sv. Vojtěcha, Jiřího, Václava, Zikmunda, Stanislava, Mauricia, Dionysia, Ermolaa, sv. Nitiše (Anežky), Alžběty a Hedvigy. Konečně

IV. *český překlad breviáře*, kdež modlitby položeny tímto pořádem: v neděle adventní, narození Páně, na *nové léto*, na vigilii *svíček* (epiphaniae), na neděle po svíčkách, na neděle devietník i po devietníku, u vigilii hromnic, na postní neděle, na neděli květnou, na navštěvenie, nebevzetie, narozenie Panny Marie, na povýšení sv. kříže, na vše svaté, nešpor k *duškám*, od početie matky Božie, od apoštoluov, od mučedlníkuov (sic), o zpovědlníku a o biskupu, o vdově, na posvicení kostela.

Nemýlíme-li se, náležel kodex náš některému klášteru ženskému, jakož evangeliář z l. 1421 (O prvotním překladu sv. evang. 1859) byl majetkem Klarissek olomouckých.

Co do jazyka, nepodává rukopis náš mnoho zvláštního. Místo **ie** vyniká již **í**: vítr, svíček, posvícení, příliš; místo *ó* někdy *u*: svatý Thumo, místo *ú* taktéž *au:* saudy, leč vše to vedle forem starších, ježto převládají. V prosaickém překladu Ave maris stella potkáváme se s vzácným archaismem: Přijímajíc to pozdravenie ústy *andělovy*. Rčení: Vzezřev *z poplzku* prvních přátel padenie. Aby *toť již* (moravismus m. točíš). *Zvynde* průtek, *vzende.*

Ku konci položeno budiž několik písní, ježto jsou překladu zdařilejšího:

I.

Kriste, jenž jsi světlo i deň,
noční temnosti pryč zažeň;
věříme, že s' světa světlosť,
uče světa błahoslavnosť.
5 Prosíme my, pane svatý,
obraňuj nás této noci,

buď nám v tobě otpočívánie,
daj v noci ukojenie,
aby těžký sen nepřišeł,
10 nepřietel náhle nenadšeł,
by mu těło nesvoliło,
nás tobě vinny učiniło.
Daj, ač oči vezmú spanie,
v srdci buď vždy k tobě bděnie;
15 pravice tvá rač brániti,
służebníkóv tvých hájiti.
Obránce náš, rač vzezříti
a nepřáteły zkrotiti,
słuhy tvé rač spravovati,
20 kteréž ráčił krví kúpiti.
Pomni na nás, miłý pane,
v tomto obtíženém těle!
Jenž věrný obránce duše,
vždy při nás buď, svatý Duše!
25 Bohu Otci budiž sláva!

II.

Korúhve krále vznikají,
tajnosti sě kříže stkvějí,
na němž tělesně stvořitel
hanebně był oběšen.
5 Na němž trpěł i raněnie
ostrostí břídkého kopí,
aby naše hřiechy obmył,
vodu se krví z boku prolił.
Tu-ť se było naplniło
10 věrné rčenie Davidovo,
že Buoh na dřěvě svítězí,
potom kralovati bude.
Dřěvo krásné a zastkvěłé,
zlatohłavem ozdobené,
15 spósobností kmene svého
svatých úduov dotýkało.
Błahosłavená ramena,
na nich drahosť pnějíc světa,
vyvážiła svau těžkostí
20 kořisť z pekełných propastí.
O Kriste, přijmiž kłaněnie
a v čas svého umučenie
rozmnož v dobrých spravedlnosť
a hřiešným rač dáti milosť.
25 Tebe, najvyšší Trojice,
všeliký duch pochvaluje;

jenž skrze kříž chceš spasiti,
rač je věčně spravovati.

III.

Kriste, králi, stvořiteli
a věrných vykupiteli,
daj nám hřiechóm odpuštěnie
skrze nábožné chválenie.
5 Neb tvá miłosť dobrotivá
kříže muky podstúpiła,
chtě, by była rozvázána
prvnieho otce tak vina.
Jenž dáváš hvězdám okrasu,
10 přijał s' tělestnú podstatu,
ráčił si přílis ohavnú
trpěti smrti spósobu.
Skrze nevinné svázanie
zprostił si svět z zatracenie;
15 trpěł s' přílišné rúhánie
pro našich hřiechóv zbavenie.
Vise na kříži rozpatý,
mohł zemi mocně hýbati;
poručiv duch svój otcovi,
20 učinił s' tmy po vší zemi.
Ihned v otcově osłavě
stkvěł si se na huoře;
skrze duchovnie oděnie
braň nás, Kriste miłostivý.

IV.

Dnové rozpuštění pomíjejí,
dnové zachovatelní se nevracují,
čas již střiezvý nastává:
hledajme čistým srdcem pána.
5 V chvałách a také u vyznániech
súdce pána bude ukojenie:
nezapierá ten odpuštěnie,
jenž chce, by člověk hledał smiłovánie.
Po břemenu Faraona służebném,
10 po řetězu Babylona ukrutném,
člověk svobodný své vlasti
hledaj nebeského Jeruzalema radosti.
Z tohoto vypověděnie utíkajme
a s Božím synem přebyvajme;
15 nebo to służebníka česť,
ač svého pána spoludědicem jest.
Kriste, buď nám tohoto života vódce,

pomni, že jsme my tvé malé ovce,
za něž si se, pastýři, dal
20 a svú duši za nás k smrti vydal.
Sláva i čest buď Otci i Synu
i také Duchu svatému,
jakožto bieše na počátku,
spolu i nynie, potom i vždycky. Amen.

V.

Slyš, milý stvořiteli,
naše služby i plakánie
v tomto postu posvěceném
čtyřiceti dnóv vylévaném.
5 Svatý srdec zpytateli,
našich mdlob poznavateli,
daj všem k tobě navráceným,
milost hřiechóv s odpuštěním.
Nebo sme mnoho hřěšili,
10 pomsty sobě hromáždili.
Ale jenž sám všecko móžeš,
nedužívým nám spomóžeš.
Daj se tělu tak trápiti,
zevnitř rozumně postiti,
15 aby mysl naše střiezvá
od hřiechóv sě vždy postila:
daj nám to, Trojice svatá!

VI.

Otče, stvořiteli všeho,
správce domu nebeského,
krásným světlem deň odieváš,
a noc dřiemáním přikrýváš,
5 by údové odpočinuli,
k práci své se navrátili,
mysli by bylo oblehčenie,
lkanie teskllivého rozvázanie.
Dieky my dne při skonánie,
10 prosby noci v nastávánie,
chválu činěnie zpievajíce,
pomoci tvé žádajíce.
Tobě srdce vnitřnost zpievaj,
tebe hlas zvučný vyznávaj,
15 tebe miluj čistá milost,
tobě se klanéj mysli střiezvost.
Když noc hluboká temnosti
odejme nám dne světlosti,
aby viera neztemněla,

20 ale moc viery se stkvěła.
Nedopuštěj mysli spáti,
daj v nás všem hřiechóm přestati;
viera čisté mysli svłažuj,
sen nieparnosti (sic) napravuj.
25 Srdce, marného myšlenie
zbaveno, měj v tobě snénie,
aby ďábła závistného
strach nebudił usnułého.
Prosmež vždy Otce i Syna
30 społu i svatého Ducha,
vše jednoho Hospodina,
aby był naše ochrana.

O Bojích herkynských a o významu nejstarších českých pověstí.

Píše *V. Brandl.*

Mezi nejzapletenější a téměř nejzáhadnější otázky staré historie, zvláště co se týče našich zemí českých, náležejí dějiny Bojův, onoho národu keltického, který nám dávné dějiny přivozují v horní Italii, kdež po dvě stě let krvavé s Římany sváděl bitvy, v Herkyniích, kde záhubný proud Kimbrův prý zastavil, v Norikum, kde s Taurisky se potýkal, na blatenském jezeře, kde od Boirebisty potřín jest; onoho národu, který mezi bojovnými kmeny keltickými nade všecky divokou udatností vynikal, tak že jej znatel dějin Keltův vším právem nazval „nejlitějším kmenem keltickým.“ [1]) Avšak jakkoli jmeno Bojův hned při prvním historií zjištěném činu Římanům hrozným se stalo, když ve spojení se Senony město Řím v rumy a ssutiny obrátili (390 př. Kr.), jakkoli ještě později v třetím století před Kristem římská vojska několikerá převálčovali a následkem toho slávy válečné tou měrou sobě dobyli, že Hannibal počínaje válku proti Římanům k Bojům co spojencům zvláštní zřetel měl; nicméně jest historie jejich předce jen kusá, co se týče přebývání jich v Italii, velmi pak záhadná, co se týče Bojův herkynských, a tmou hustou zakryta, co se týče nejstarší historie tohoto národu, jenž osudem po nejrozličnějších krajinách metán byl více nežli kterýkoli jiný národ za starého věku. Vždyť ani to, žeby

[1]) *Βοιοὶ κελτικὸν ἔθνος θηριωδέστατον.* Appian Kelt. 1.

Bojové kdy byli bydleli v Gallii, této pravé otčině Keltův, odkud kmenové jich do Italie se vyrojili, ani to důvody zjistiti se nedá. Neb národní tradice, vedle které za krále Ambiata keltičtí kmenové do Italie a do Herkynií se vystěhovali, jmenuje mezi těmi, kteří do Italie slezli, samé takové zástupy, jichžto jména také později v Gallii se ukazují, tak že spojitost toho kterého kmene v Italii se stejnojmenným kmenem v Gallii na bíledni jest; jen jmeno Bojův, kteří v Italii tak znamenitý úkol hráli, nelpí před J. Caesarem na žádné krajině a žádném kmenu keltickém v Gallii samé, a jedině ta okolnost, že Bojové dle pověsti zároveň s Lingony do Italie přišlí po bitvě u Bibracte (58 př. Kr.) mezi Heduy, tedy na blízku Lingonův osazeni byli, ukazuje k tomu, že *snad* Bojové také před vystěhováním svým v tom oukrají Gallie sídla svá měli. Jiná nesnáze při tom jest, že tatáž národní tradice udává sice, kterak zároveň s Kelty do Italie táhnoucími také jeden proud keltických kmenů se rozlil po Herkyniích, a mezi těmi Kelty uvádějí se poprvé Bojové, když asi r. 113 př. Kr. Kimbrové ze severu k jihu se valili. Mané se tu vtírá otázka: vyrojili-li se Bojové zároveň i do Italie i do Herkynií? Má-li na tuto otázku dáti se soudná odpověd, nezbývá leč vážiti národní tradici Keltův o stěhování se jich kmenův, kterou nám zachovali Livius a Justinus, onen obšírněji, tento krátkými pouze slovy se jí dotýkaje.

Za římského krále Tarquinia Priska, vypravuje Livius,[1]) byli nejmocnějším kmenem keltickým v Gallii Biturigové, kteří pod svým králem Ambiatem velký počet žup jiných Keltův v poslušenství drželi. Ambiatus, jsa již stářím sešlý a vida, že nesčíslné množství jaré mládeže v říši jeho vyrostlo, obával se, žeby bujnost jich krotiti nemohl a žeby snadně vnitřní rozbroje od mládeže bojechtivé spůsobiti se mohly. Hleděl tedy živlů nebezpečných se zbaviti tím, že jim otevřel dráhu na venek, na které by bujnosti a pružnosti své hověti, slávy i bohatství dobyti mohli. Za tou příčinou vyzval oba syny sestry své, jmenem Bellovesus a Sigovesus, aby se postavili v čelo vojenské výpravy a přibrali k sobě tolik lidu, kolik by se jim líbilo, a měli táhnouti tam, kam by jim znamení božstva cestu ukázalo. Sigovesovi ukázána jest cesta k Herkyniím, Bellovesovi do Italie. S tímto táhli tedy do Italie Biturigové, Arverni, Senoni, Aedui, Ambarrové, Karnutové a Aulerkové,

[1]) Liv. 5, 34 srovn. Polybius 2, 17.

kteří překročivše taurinské[1]) Alpy a převálčivše Etrusky, město Mediolanum založili. Po Bellovesovi přišel touže cestou do Italie zástup Kenomanův, vedených od Elitovia, jemuž Bellovesus vykázal sídla okolo Verony; pak přišli Salluvii, osadivše se podle řeky Ticina; po těchto Bojové a Lingoni, kteří překročili Alpy peninské,[2]) řeku Pad přepluli, Umbry a Etrusky z krajin vypudili a až k Apenínu se rozšířili. Poslední keltičtí příchozí do Italie byli Senoni, kteří v okolí etruského města Klusia se osadili.

Tak Livius. Justinus pak vypravuje:[3]) Gallové, když tak zlidnatěli, že jich krajiny množství obyvatelů nestačily, vyslali 300.000 lidí jako nějakou svatou omladinu (sacrum ver), aby si nová sídla hledali. Z nichž usadila se jedna část v Italii, dobyla Říma a zapálila jej; druhá část, vedena byvši ptáky, táhla Illyrií a usadila se v Pannonii, kdež Pannonce podmanila a mnoho let se sousedními národy rozličné války vedla.

Pomíjejíce mlčením příčiny, z kterých Plutarch[4]) a Plinius[5]) příchod Gallův do Italie vysvětlují, musíme poněkud se pozdržeti při zprávě Livia a Justina,[6]) poněvadž v nich nalezáme vodítko, podle kterého věrojatnou příčinu, za kterou Gallové se vystěhovali, poznati a dobu ustanoviti lze jest, kdy asi Keltové do Italie, do Herkynií a Podunají mohútnými proudy se rozlili.

Jak svrchu dotčeno, jest ve zprávách Livia a Justina národní podání o výpravě Keltův z Gallie obsaženo. Co se týče Justina, nemůže o tom býti pochybnosti, poněvadž tento spisovatel vlastně

---

[1]) Tak praví Livius: že ale Keltové věrojatně grajickými Alpami, tedy přes malý St. Bernard se brali, o tom viz Mommsen Röm. Gesch. 3. Aufl. I. 318.

[2]) „Ob dabei die italienischen Boier auf Grund einer echten Sagenreminiscenz oder nur auf Grund eines angenommenen Zusammenhanges mit den nördlich von der Donau wohnhaften Boiern durch den östlicheren Pass der poeninischen Alpen geführt wurden, muss dahingestellt werden." Momms. l. c.

[3]) 24, 4.

[4]) Plut. Kamillus 15: pověst o Arungovi z Klusina.

[5]) Pověst o helvetském průmyslníku, Heliko jmenem, který nějakou dobu v Římě pracovav a navrátiv se do vlasti, krajanům přinesl fíky a hrozny, a Gally pohnul vystěhovati se do země, kde takové lahůdky rostou. — Polybiova zpráva, že Gallové a Etruskové dlouho obchodem spojeni byli, až oníno pro nepatrnou příčinu do Italie vrazili, dokazuje jen, že horní Italie s jižní Gallií již v prastaré době obchodem k sobě hleděly.

[6]) Livius udává jen obavu před vnitřními rozbroji, Justin ale 20, 5 zrovna praví: Gallis causa in Italiam veniendi sedesque novas quaerendi intestina discordia et assiduae domi dissensiones.

jen výpisky činil z velikého nám bohužel nezachovaného díla Troga Pompeja, jenž ze zaalpské Gallie pocházeje a sám tudíž národností svou Keltem jsa starožitné pověsti národu svého dobře znáti mohl. Že pak i Livius ve zprávě své nám národní tradici keltickou zachoval, jde jednak z toho, že zpráva jeho se zprávou Justinovou v hlavních rysech se srovnává, jinak z toho, že uvádí věci, které z pozdějších podobných příběhů se potvrzují.[1])

Rozumí se samo sebou, že národní tradice keltická, jako každá jiná skutečně národní tradice, neudává určité doby, kdy děj v ní vypravovaný se sběhl: určování doby a roztřídění dějů pochází od pozdější kritiky historické. Tak také nelze pochybovati, že tradice Keltův neurčila jistého roku, kdy stěhování se počalo, a Livius klada začátek toho do doby Tarquinia Priska, tedy asi 600 let př. Kr., pokusil se pouze dobu vynajíti, kdy Keltové do Italie ne tak rojiti, nýbrž v ní šířiti se začali. Že dobu tu asi o 200 let dříve položil, dokázal Niebuhr, a pravdou jest, co Mommsen o příchodu a šíření se Keltův v Italii praví: „Das gewaltige Umsichgreifen der Kelten in Norditalien kann nicht vor die Zeit des Sinkens der etruskischen Macht, das heisst nicht vor die zweite Hälfte des dritten Jahrhunderts der Stadt (tedy 400—350 př. Kr.) gesetzt werden.“ A jest k pravdě podobno, že některé kmeny keltické již dříve, než mohútnější příval Gallův nastal, do Italie přicházely, jinak by také Livius o Senonech praviti nemohl, že byli „recentissimi advenarum.“ A že národní tradice pouze v jeden moment shrnuje to, co po delší dobu se dělo, o tom se přesvědčujeme, když zprávu její bedlivě vážíme. Jmenujeť ona zajisté co hlavní osoby Bellovesa a Sigovesa; avšak o Sigovesovi dovídáme se pouze jméno jeho a směr neurčitý, kam on táhl, a taktéž hraje Bellovesus, ač valné zástupy do Italie vedl, jen vedlejší roli; ana tradice o něm pouze praví, že kmeny, které on vedl, založily Milán, a že těm, které po něm přišly, vykázal sídla v okolí Verony. Již z toho, že zpráva Liviova uvádí nejprvé zástupy Bellovesovy a pak praví, že po něm

[1]) Sem náleží k. př. udání Liviovo, že Gallové k vyzvání a s povolením vlády domácí se vystěhovali. Že takového povolení těm, kteří se vystěhovati chtěli, bylo zapotřebí, vidí se z toho, že když okolo r. 186 př. Kr. několik zaalpských gallických žup ve vůkolí Akvileje se osadilo a město tam založilo, vystěhovalci ihned město rozbořili a do vlasti se navrátili, když domácí úřadové — ovšem na vyzvání Římanu — je nazpět povolali, vytýkajíce jim, že se bez svolení do ciziny odebrali.

přišli Kenomani, po těch Salluvii, po těch Bojové a Lingoni a po těchto konečně Senoni co nejposlednější příchozí do Italie, již z tohoto postupného pojmenování lze jest souditi, že Keltové Bellovesovi nepřišli jedním návalem do Italie, nýbrž nenáhlým postupováním jednoho zástupu po druhém. Bellovesus vede podle pověsti mohútné voje do Italie a pak zmízí s dějiště; jest on tedy pravou postavou mythu národního, v níž se vtělují a zosobují znamenité momenty dějin národních, které v historii národu jakési rozhraní a východiště skvělých nových skutků činí. Ještě nápadněji jeví se povaha mythická při Sigovesovi,[1]) o němž se jen praví, že současně s Bellovesem z Gallie se vystěhoval a k herkynským lesům táhl; avšak národní tradice neudává určité krajiny, kde se osadil a nezachovala nám jmena ani jediného kmene z těch, které s ním se byly vystěhovaly.

Nedovídáme se tedy, kdy Keltové, kteří od Černého lesa až do Norikum se rozprostírali, v těch krajích se osadili, a jmenovitě to jest nápadno, že se nám v příčině té nezachovala žádná zpráva o Bojích herkynských, kdežto jich soukmenovci v Italii předce tak slavného jména si dobyli. Livius aspoň krátce dotýká, že Keltové pod Sigovesem do Herkynií přišli; Justinus ale o tažení Gallův do těch krajin úplně mlčí, ač nám zase zůstavil důležitou zprávu, že část Keltův skrze Illyrikum do Pannonie vrazila: „ex his portio in Italia consedit, quae et urbem Romam captam incendit et portio Illyricos sinus ducibus avibus per strages barbarorum penetravit et in Pannonia consedit . . . . ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt.“ Jest ovšem těžko věřiti, žeby Gallové z Italie se byli teprv odebrali po neschůdných cestách do Illyrie a žeby byli opustili krásné nivy italské, do kterých sotva byli přišli; avšak důležito ve zprávě Justinově jest to, že šíření se Keltův v Pannonii v tu dobu klade, když Řím od Gallův dobyt byl (390 př. Kr.). V Pannonii a v Podunají vůbec válčili Keltové se Slovany, které odtud věrojatně do Zatatranska na větším díle odpudili, jak to Šafařík na základě slovanské národní tradice, u Nestora, Boguchvala a Kadlubka zachované, nepopíratelně dokázal.[2])

[1]) Protož také snažil se J. Leo, jmena obou vůdců vysvětliti bájeslovně, vyloživ Bellovesa na sluhu boha leta nebo slunce a Sigovesa na sluhu zimního boha neb země. Univg. 3. Aufl. II. 5.

[2]) Viz Starož. p. 187 sal. Památka dřevního Keltův tam přebývání zachovala se u Srbů jmenujících část pohoří u Driny „Stari Vlah.“

Chceme-li se dobrati jádra, které národní tradice Keltův obsahuje, musíme se především držeti toho, co spolehlivými zprávami historie ztvrzeno jest a vážiti pak povšechné pásmo dějin na základě historické indukce, poněvadž jiného důkazu zde není. Za nezáporně jisté můžeme považovati, že Keltové z Gallie do Italie se přistěhovali ne najednou, nýbrž postupně, a pobyvše nějaký čas v horním třísle této země okolo r. 400 př. Kr., do střední Italie zabíhati počali; dále, že současně keltické zástupy a sice Skordiskové Pannonii zaplavili, Slovany odtud k severu vypudili a v době Alexandra Velikého již blízko hranic Makedonie obývali, kteřížto Keltové však nenáleželi k zástupům z Gallie se vyrojivším, nýbrž ku keltickým kmenům, jež v dunajských a alpských krajinách bydleli. Zjevno tedy, že národní tradice potvrzena jest dějinami potud, pokud se týče šíření se Keltů k jihovýchodu do Italie a k východu do Pannonie a Illyrikum; o přistěhování se Keltův do krajin od Černého lesa až do Norikum nepodává nám historie žádných patrných důkazů. Nezbývá tedy než v příčině té tradici o tažení Sigovesově do Herkynií považovati za pokus, přebývání Keltův v tomto třísle Evropy jakž takž vysvětliti; protož není také domněnka nemístná, že Keltové herkynští pocházeli od keltických kmenů, kteří v těch krajinách se již v oné šerošeré době usadili, když Keltové, snad první mezi Indoevropany, od východu k západu se prodírali a zde nejzazší končiny Evropy zalidnili, majíce střed svůj v Gallii, odkud do Britannie, Irska a Hispanie se rozšířili. Jest zajisté pochopitelno, že první voje Keltův v teplých krajinách Gallie a Hispanie se osadily; nesnadno ale jest věřiti, žeby z těch mírných vlastí se byli odebrali do Herkynií a do Alp; protož jest opak přiměřenější, ty totiž Kelty, kteří v Herkynii a v Alpách bydleli, považovati za poslední příchozí Keltův do střední a západní Evropy. Tomu náhledu nevadí zpráva Caesarova, že Keltové z Gallie přes Rýn útoky na Němce činili; neb on míní tím ty doby, kde Němci keltické kmeny v Herkynii byli již oslabili a k Rýnu se přiblíživše, Gallii samu ohrožovali.[1]) Máme tedy za to, že Keltové

[1]) Paullatim autem Germanos consuescere Rhenum transire et in Galliam magnam eorum multitudinem venire. Bell. Gall. I. 33. A ukazuje-li Caesar (ibid. VI. 24) k tomu, že Gallové byvše dříve udatnější než Germaní kolonie přes Rýn do Herkynií vysílali, tanula mu patrně na mysli národní pověsť o Sigovesovi, jejíž bezdůvodnost stran Keltů herkynských svrchu jsme poznali. *(Srovn. Tac. Germ. 28).* Že Keltové v Gallii jako

herkynští a alpští od pradávných dob ve vlastech svých přebývali,[1]) a že, jak Keltové galští do Italie, tak Keltové alpští současně „svatou omladinu“ do Illyrie vyslali. Neboť příčí se to úplně soudnému názoru, žeby Keltové, toliko výstřelky obyvatelstva Gallie, byli nejen sobě podmanili, nýbrž i hustě zalidnili stejným časem horní Italii a ohromný prostor od pramenů Dunaje až k jižní Moravě, od peninských Alp k Noreji a odtud až do Thrakie; k tomu nedostačují pouhé výstřelky kmenové a krátký čas, to dovede jen národ velmi lidnatý a po dlouhá leta na téže půdě bydlící a s ní takořka srostlý.

Všeobecný tento přehled budiž nám jako základem k rozpravě, již o Bojech herkynských rozpřísti míníme.

Zachovali nám o nich zprávy Posidonius (u Strabona), co se týče Bojů v herkynském lese v užším slova smyslu; Caesar, co se týče Bojů v Norikum a spojení jich s Helvety, a konečně Strabon a Plinius, co se týče Bojů na blatenském jezeře.

Co se týče zprávy Posidonia, vedle které Bojové herkynští s Kimbry válčili, jest nejvíce běžné od slovútných historiků k. př. Šafaříka, Zeussa, Palackého a j. přijaté mínění to, že oni v nynějších Čechách bydleli, odkud pak zbraní válečnou od Markomanů vypuzeni byli. Naproti tomu stojí náhled, který mezi našinci jmenovitě prof. Šembera zastával, že keltičtí Bojové v Čechách nikdy nebydleli, a jest skutečně několik důvodů vážných, kterými náhled ten se opodstatňuje a potvrzuje.

Kdo bedlivě stopy Bojův v historii sleduje, tomu nemůže býti tajno, že staří spisovatelé Boje herkynské vždy jmenují sousedy a druhy Helvetův; tak praví Tacitus Germ. 28., že mezi herkynským lesem, Rýnem a Mohanem bydleli Helvetové, podál nich Boji. Patrno, že zde herkynský les se nemůže vyrozumívati na Šumavu, jelikož Tacitus počíná popis sídel od Helvetův tedy od západu k východu, a bydleli-li Helvetové až k Mohanu a sousedili-li s Boji, jde z toho nutně, že sídla Bojův nezačala za Šumavou, nýbrž v

všude jinde na sousedy doráželi, jest ovšem k víře podobno; žeby ale veškeré obyvatelstvo keltické do Herkynie na podobný způsob se bylo dostalo jako do Italie, nezdá se s pravdou shodovati.

[1]) Eratosthenes († 194 př. Kr.) znal dle J. Caesara (B. G. VI., 24) jméno Herkynie, které keltické jsouc dokazuje, že Keltové již v třetím století př. Kr. v těch krajinách mohútným národem byli, když ohromné pásmo oněch hor keltickým názvem slulo. Také Aristoteles zná již Ἀρκύνια ὄρη. Co se týče Alp, praví Isidor. Hisp. Orig. 14, 8: Gallorum lingua Alpes montes alti vocantur.

krajině mohanské, pročež herkynský les zde patrně znamená ono třísło lesů v Germanii, které nyní „rauhe Alp“ sluje.[1]) Do té krajiny klade také Strabon Boje, pravě: „onu část hor, které od východu k jihu táhnou, drží Rétové a Vindelikové, sousedé Helvetův a Bojův, s jichžto krajinami oni hraničí.“[2]) Zde opět se vykazuje Bojům krajina mezi Helvety a českým lesem a opět se jmenují sousedé Helvetův. A po třetí ještě spatřujeme je ve spojení s Helvety; když tito totiž za J. Caesara do Gallie se vystěhovali, nacházelo se mezi nimi také 32.000 Bojův.

Vedle tohoto určitého udání Tacita a Strabona nemůžeme pochybovati, že sídla Bojův v čas vpádu kimbrického se prostírala asi od bodamského jezera až k lesům českým; že pak lesy těmi nepronikli do Čech a v zemi této nebydleli, ukáže se z dalšího rozvoje naší rozpravy.

Abychom si však další vedení důkazu, že Bojové v Čechách nebydleli, usnadnili, dejme tomu, jak obecné mínění za to má, že Bojové v Čechách sídleli, a že z této země od Maroboda, krále Markomanův vypuzeni byli. Toto vypuzení byloby se muselo státi okolo r. 10. př. Kr., tak že by Bojové do toho roku v Čechách se byli drželi. Avšak proskoumejme, zda-li takové tvrzení před stolicí přísné kritiky historické ostojí?

Rozumí se samo sebou, že Bojové, tak bojovný národ, byliby se usilovně opřeli Marobodovi, kdyžby je byl z vlasti dávnověké vyhnati chtěl; protož by nám také staří spisovatelé, kteří o tažení Maroboda zprávy dali, byli zajisté vypravovali, že Marbod s Boji válečné se potýkal. Avšak o válkách mezi Marobodem a Boji ničeho se nedočítáme v starých klasicích. Vellejus Paterculus (II. 108) dotýká jen krátce, že Marobod ze starých sídel svých do krajin herkynských se odebral; taktéž píše Strabon (VII. c. 1), že Marobod v krajině herkynské kraloval, avšak ani jeden ani druhý spisovatel, ač oba byli vrstevníci Marobodovi, nečiní zmínky, žeby Marobod se byl Čech nasilně a zbraní zmocnil. Totéž potvrzuje Tacitus (Ann. II. 45), klada Arminiovi slova do ust, ze Marobod jest zbabělcem, který nikdy ve válkách se nepotýkal a ve skrýších Herkynie se ukrýval.

Převálčením Bojův nedobyl tedy Marobod jich země, a byli-li

[1]) Srovn. Mommsen Röm. Gesch. II. 169. pozn.
[2]) Strab. ed. Siebenkaes *IV. c. 3. §. 8.*

Bojové v zemi své t. j. podlé obecné důměnky v Čechách až r. 10 př. Kr., byli tedy tam tím více za gallických válek J. C sara (58—49 př. Kr.) To však k pravdě se nepodobá, jinak Caesar, který malý kmen keltický v oné části Germanie, Vo Tektosages, připomíná, jistě se byl zmínil o mohútné říši Bo a to tím více, an Boje co spojence Helvetův ve svých komentá uvádí a o nich věděl, že pro svou udatnost veliké slávy mezi K požívali, ani Heduové po bitvě u Bibrakte ho prosili, aby Bo „quod egregia virtute erant cogniti" v krajině Heduův místa kázal. (B. G. I. 28). Nelze tedy věřiti, že mocná říše Bojův Caesara ještě trvala, a tím méně tedy trvala ještě 40 let po kách jeho gallických; nebyli tedy Bojové r. 10 př. Kr. v Čech a nebyli-li tam, nemohli také odtud od Maroboda vyhnáni b Tomuto pojímání věcí nevadí pranic slova Tacitova v Germ. č. „praecipua Marcomanorum gloria viresque atque etiam ipsa se pulsis olim Boiis". Za doby Tacitovy (60—100 př. Kr.) bylo jm Markomanův ovšem slavné [1]); ponėvadž ale válečnou slávou slyn připsal jim tuto slávu již v době, když ze starých do nových s se vystěhovali. Ostatně dokazuje slovo *olim* v jeho zprávě, že Strabona, jenž VII. c. 2. praví: *φησὶ δὲ καὶ Βοΐους τὸν Ἑρκύ δρυμὸν οἰκεῖν „πρότερον"*, a mylně dřívější bydlení Bojův v Herk vykládal tak, jakoby od Maroboda vytlačeni byli.

Bojové tedy ani za Maroboda ani za J. Caesara v Čech nebydleli, aniž za té doby více mohútným národem v oněch k jinách byli.

Uvažujme nyní, zdali tam bydleli okolo r. 113 př. Kr., k totiž Kimbrové k jihu ze severu se valili. Zprávu sem náleží čerpal Strabon z Posidonia [2]) a zachoval ji takto: „Posidonius pravuje, že Bojové dříve bydleli v herkynském lese a že Kim k oněm krajinám přibylé odtud odrazili, načež tito k Dunaj keltickým Skordiskům odtáhli; odtud přešli k Tauristům a Tau kům, rovněž Keltům, a pak k Helvetům na zlato bohatým. vidouce, že Kimbrové loupeží svou většího bohatství si dob než oni měli, mysl svou, a zvláště dva kmeny z nich Tigurin

---

[1]) Ovšem ne bez vychloubavosti Tiberia, který chtěje senatu ukázati, čin vykonal porážkou Maroboda, o něm pravil: non Philippum Athen sibus, non Pyrrum aut Antiochum populo Romano perinde metum fuisse. Tac. Ann. II. 63.

[2]) Žil 135—51 př. Kr.

Tugeni, ke kořištění obrátili a spojili se s Kimbry, kteří pochodem svým k Italii směřovali.“ Podlé obecného mínění, že Bojové bydleli v Čechách, vykládají se tato slova Strabonova v ten smysl, že Kimbrové na cestě své k jihu Čechami se prodrati chtěli, byvše však od Bojův poraženi do Pannonie, odtud ke Skordiskům se přepravili a tak obešedše říši Bojskou od Skordiskův, tedy z nynějšího Srbska, do Norikum, tedy do nynější Krajiny, táhli, aby průsmyky krajinských Alp do Italie slezli.

Tato zpráva Strabonova jest ale zmatečná, jako vůbec zprávy o tažení Kimbrův jsou zatmělé a plny nesrovnalostí. Vždyť posud se vede spor učený o to, zdali Kimbrové k národnosti keltické neb německé náleželi, a v kterých krajinách bydleli dříve, než před Dunajem a Alpami se zjevili. Co se týče původních bydlišk Kimbrův, kladou je mnozí, zvláště Niebuhr, podlé Strabona ke kimmerskému Bosporu, tedy na jih nynějšího Ruska, jiní zase do polouostrova jutského. Náhled druhý jest pravdě podobnější; za jedno nemůže Strabon zprávu svou čili raději Posidoniovu jinak opodstatniti, leč tím, že Řekům zní slovo Kimber jako Kymmer, a že tedy Kymmerius Bosporus jest tolik jako Kimbricus Bosporus. Tato pouhá assonance obou jmen nedostačuje však nikterak k důkazu, že Kimbrové a Kymrové jsou jedním kmenem, naopak ukazují některé stopy k tomu, že vlasť Kimbrův, z které se vyrojili, byla na polouostrově jutském: předně zachovali se v onéch končinách Kimbrové ještě za císaře Augusta, a taktéž je tam klade Plinius:[1] podobně zjevují se blízko nich na baltickém moři Teutonové, kteří s nimi zároveň na pouť do jižních krajin se vydali. Byla-li tedy, jak pochybovati nelze, původní jich vlasť v severní Germanii, pak jest také jisto, že oni sami k německému plemenu náleželi. Závažné také jest v té příčině udání J. Caesara, který Kimbry a Teutony jmenuje Germany, poněvadž Caesar dobře znal rozdíly, kterými Germani od Keltův se lišili.[2]

Z těchto svých sídel Kimbrové „přebojníci“[3]) z neznámé nám příčiny se vystěhovali, nikoli jako nějaká omladina keltická, nýbrž mužové, ženy a děti, ohromné množství, kteréž jako vichřice k jihu

[1]) Plin. IV., 13, 14.

[2]) Viz mimo jiné řeč Kritognata Caes. bell. Gall. VII., 77.

[3]) *Κίμβρους ἐπονομάζουσι Γερμανοὶ τοὺς λῃστάς* Plut. Mar. c. 11. Grimm to vykládá na chempho t. j. bojovník. Viz jeho Gesch. d. d. Spr. 442.

kteří překročivše taurinské[1]) Alpy a převálčivše Etrusky, město Mediolanum založili. Po Bellovesovi přišel touže cestou do Italie zástup Kenomanův, vedených od Elitovia, jemuž Bellovesus vykázal sídla okolo Verony; pak přišli Salluvii, osadivše se podle řeky Ticina; po těchto Bojové a Lingoni, kteří překročili Alpy peninské,[2]) řeku Pad přepluli, Umbry a Etrusky z krajin vypudili a až k Apenínu se rozšířili. Poslední keltičtí příchozí do Italie byli Senoni, kteří v okolí etruského města Klusia se osadili.

Tak Livius. Justinus pak vypravuje:[3]) Gallové, když tak zlidnatěli, že jich krajiny množství obyvatelů nestačily, vyslali 300.000 lidí jako nějakou svatou omladinu (sacrum ver), aby si nová sídla hledali. Z nichž usadila se jedna část v Italii, dobyla Říma a zapálila jej; druhá část, vedena byvši ptáky, táhla Illyrií a usadila se v Pannonii, kdež Pannonce podmanila a mnoho let se sousedními národy rozličné války vedla.

Pomíjejíce mlčením příčiny, z kterých Plutarch[4]) a Plinius[5]) příchod Gallův do Italie vysvětlují, musíme poněkud se pozdržeti při zprávě Livia a Justina,[6]) poněvadž v nich nalezáme vodítko, podle kterého věrojatnou příčinu, za kterou Gallové se vystěhovali, poznati a dobu ustanoviti lze jest, kdy asi Keltové do Italie, do Herkynií a Podunají mohútnými proudy se rozlili.

Jak svrchu dotčeno, jest ve zprávách Livia a Justina národní podání o výpravě Keltův z Gallie obsaženo. Co se týče Justina, nemůže o tom býti pochybnosti, poněvadž tento spisovatel vlastně

[1]) Tak praví Livius; že ale Keltové věrojatně grajickými Alpami, tedy přes malý St. Bernard se brali, o tom viz Mommsen Röm. Gesch. 3. Aufl. I. 318.

[2]) „Ob dabei die italienischen Boier auf Grund einer echten Sagenreminiscenz oder nur auf Grund eines angenommenen Zusammenhanges mit den nördlich von der Donau wohnhaften Boiern durch den östlicheren Pass der poeninischen Alpen geführt wurden, muss dahingestellt werden.“ Momms. l. c.

[3]) 24, 4.

[4]) Plut. Kamillus 15; pověst o Arunsovi z Klusina.

[5]) Pověst o helvetském průmyslníku, Heliko jmenem, který nějakou dobu v Římě pracovav a navrátiv se do vlasti, krajanům přinesl fíky a hrozny, a Gally pohnul vystěhovati se do země, kde takové lahůdky rostou. — Polybiova zpráva, že Gallové a Etruskové dlouho obchodem spojeni byli, až onino pro nepatrnou příčinu do Italie vrazili, dokazuje jen, že horní Italie s jižní Gallií již v prastaré době obchodem k sobě hleděly.

[6]) Livius udává jen obavu před vnitřními rozbroji, Justin ale 20, 5 zrovna praví: Gallis causa in Italiam veniendi sedesque novas quaerendi intestina discordia et assiduae domi dissensiones.

jen výpisky činil z velikého nám bohužel nezachovaného díla Troga Pompeja, jenž ze záalpské Gallie pocházeje a sám tudíž národností svou Keltem jsa starožitné pověsti národu svého dobře znáti mohl. Že pak i Livius ve zprávě své nám národní tradici keltickou zachoval, jde jednak z toho, že zpráva jeho se zprávou Justinovou v hlavních rysech se srovnává, jinak z toho, že uvádí věci, které z pozdějších podobných příběhů se potvrzují.[1]

Rozumí se samo sebou, že národní tradice keltická, jako každá jiná skutečně národní tradice, neudává určité doby, kdy děj v ní vypravovaný se sběhl; určování doby a roztřídění dějů pochází od pozdější kritiky historické. Tak také nelze pochybovati, že tradice Keltův neurčila jistého roku, kdy stěhování se počalo, a Livius klada začátek toho do doby Tarquinia Priska, tedy asi 600 let př. Kr., pokusil se pouze dobu vynajíti, kdy Keltové do Italie ne tak rojiti, nýbrž v ní šířiti se začali. Že dobu tu asi o 200 let dříve položil, dokázal Niebuhr, a pravdou jest, co Mommsen o příchodu a šíření se Keltův v Italii praví: „Das gewaltige Umsichgreifen der Kelten in Norditalien kann nicht vor die Zeit des Sinkens der etruskischen Macht, das heisst nicht vor die zweite Hälfte des dritten Jahrhunderts der Stadt (tedy 400—350 př. Kr.) gesetzt werden.“ A jest k pravdě podobno, že některé kmeny keltické již dříve, než mohútnější příval Gallův nastal, do Italie přicházely, jinak by také Livius o Senonech praviti nemohl, že byli „recentissimi advenarum.“ A že národní tradice pouze v jeden moment shrnuje to, co po delší dobu se dělo, o tom se přesvědčujeme, když zprávu její bedlivě vážíme. Jmenujeť ona zajisté co hlavní osoby Bellovesa a Sigovesa; avšak o Sigovesovi dovídáme se pouze jmeno jeho a směr neurčitý, kam on táhl, a taktéž hraje Bellovesus, ač valné zástupy do Italie vedl, jen vedlejší roli; ana tradice o něm pouze praví, že kmeny, které on vedl, založily Milán, a že těm, které po něm přišly, vykázal sídla v okolí Verony. Již z toho, že zpráva Liviova uvádí nejprvé zástupy Bellovesovy a pak praví, že po něm

[1] Sem náleží k. př. udání Liviovo, že Gallové k vyzvání a s povolením vlády domácí se vystěhovali. Že takového povolení těm, kteří se vystěhovati chtěli, bylo zapotřebí, vidí se z toho, že když okolo r. 186 př. Kr. několik záalpských žup gallických ve vůkolí Akvileje se osadilo a město tam založilo, vystěhovalci ihned město rozbořili a do vlasti se navrátili, když domácí úřadové — ovšem na vyzvání Římanů — je nazpět povolali, vytýkajíce jim, *že se bez svolení* do ciziny odebrali.

Caesara Noreju obléhali. Že Bojové delší čas v Norikum meškali, dokazuje pevnost Bojodurum (nynější Innstadt?), kterou při vtoku Jinu do Dunaje založili, což ovšem jest důkazem, že Norikové Bojův nerádi v zemi své viděli; z nepřátelského poměru mezi Boj a Noriky vysvětluje se také zpráva u Caesara jinak nesrozumitelná, že Bojové Noreju obléhali, když Helvetové na výpravu do Gallie se chystali, v níž pak 32.000 Bojův Noreju opustivších účastenství měli.

Toť se zdá býti přirozený běh této části výpravy kimbrické a nikoli ona pletenice, kterou nám Posidonius u Strabona zůstavil. Posidonius maje totiž Kimbry za Kymry, a slyše že Kimbrové č jeho Kymrové Taurisků se dotkli, byl podobností jmen: Taurisc a Skordisci sveden a přitáhl Kimbry až ke Skordiskům na jižn Dunaj, kdež ovšem kymerskému Bosporu bližší byli; chtěv pak zprávu, že Kimbrové s Boji se setkali, vtěsnati do tohoto třísl dějin, měl za to, že udatní Bojové Kimbry ke Skordiskům zabočit donutili, a odtud je žene zase k Tauriskům, aby porážku, kterou Římané od Kimbrův u Noreje utrpěli, vysvětliti mohl. Že Tauriskov s Kimbry se setkali, jest ovšem pravda; neb Tauriskové a Norikov jsou jedním kmenem keltickým, jenž v rozdílných dobách tu jme nem Tauriskův onde Norikův nazýván byl.[1] To jest jisto, ž Kimbrové keltické příměšky své k sobě přitáhli hlavně u Kelt dunajských a helvetských. Že pak důměnka svrchu dotčená o při pojení se části Bojův ke Kimbrům pravdě se nepříčí, dokazuj jméno vojevůdce Kimbrův: Boiorix, který konsulára M. Aureli Skaura v bitvě u Arausia zajatého probodl, když tento jej pře vpádem do Italie varoval. Slovo Boiorix v obojí částce své je keltické a první jeho část patrně bije na jmeno národu Bojův.[2]

---

[1]) Juxta Carnos quondam Taurisci appellati nunc Norici. Plin. 3, 20. Z Strabona (IV.): *ἐν τοῖς Ταυρίσκοις τοῖς Νωρικοῖς*, pak *τῶν δὲ Νωρικῶ*- *ν καὶ οἱ Ταυρίσκοι* — poznává se taktéž totožnost obou jmen, z nich pak Norikové vrch obdrželo, jelikož Ptolemaeus neuvádí více Taurisků nýbrž jen Noriky připomíná.

[2]) „Es ist begreiflich, dass ein solcher Schwarm, nachdem er vielleic Jahrzehente auf der Wanderschaft sich befunden und auf seinen Züg an und in dem Keltenland ohne Zweifel jeden Waffenbruder, der si anschloss, willkommen geheissen hatte, eine Menge keltischer Elemen in sich schloss, so dass es nicht befremdet, wenn Männer keltische Namens an der Spitze der Kimbrer stehen oder wenn Römer sich ke tisch redender Spione bedienen, um bei ihnen zu kundschaften." Mommsen Röm. Gesch. II. 174.

Avšak tím, že Bojové z části s Kimbry na toulavou cestu se vydali a z části v Norikum se usadili, seslabili hlavní kmen, jenž v původní krajině své, v dnešním Bavorsku, seděti zůstal. Ač události, které po tažení Kimbrův se sběhly na pravém břehu středního Rýna a ve vlastní Germanii, od starých spisovatelův zaznamenány nejsou, nicméně můžeme se jakési souvislosti dějin domakati z následků, které za Julia Caesara a mnohem více za Augusta a Tiberia z oněch událostí jako z příčin svých plynouti vidíme. Z J. Caesara (B. G. IV, 3) se dovídáme, že západně od Svevův se rozestírala veliká od něho na 120 mil vážená pustina, v níž Germani úrodné a obydlené dříve kraje keltické byli obrátili, kteří ve zvyku měli sousední země zpustošiti, nejen aby se tím před útoky chránili, nýbrž poněvadž takové pustiny za hranice míti u nich považováno za čest a slávu velikou. Ležela-li tato pustina k západu od Svevů, jest na bíledni, že obsahovala krajiny ty, v nichž dříve Helvetové a Bojové přebývali.[1]) A skutečně spatřujeme, že Helvetové za Julia Caesara ze starých sídel již vytlačeni byli, an tehdáž, jak tentýž spisovatel praví, na horním Rýně bydleli; příčiny, pro které ze starých sídel vypuzeni jsou, můžeme se domýšleti ze slov Caesara, že Helvetové totiž s Germany téměř každodenně válečné se potýkali. J. Caesar neznal tedy, jak svrchu dotčeno, ani Helvetův ani Bojův na severu Dunaje. Ačkoli tedy zapsáno není, co od vpádu kimbrického až do J. Caesara v těch končinách se sběhlo, předce rozsáhlá pustina na západní straně Svevův a ustavičné bitky mezi Helvety a Germany dávají nám na um, že v době těch šedesáti let, které od vpádu kimbrického až do válek Caesara v Gallii uplynuly, germanští národové od severu z vnitra Germanie se vyrojili a mocně na národy keltické, zvláště Helvety a Boje doráželi, Helvety jmenovitě z krajiny mezi Černým lesem a Mohanem k hornímu Rýnu vypudili, tak že tito konečně se odhodlali raději kraje své opustiti a v Gallii se osaditi, při čemž, jak svrchu dotčeno,

---

[1]) . . . „Helvetier, die damals vom Genfersee bis zum Main sich erstreckend die heutige Schweiz, Schwaben und Franken inne gehabt zu haben scheinen. Mit ihnen granzten die Boier, deren Sitze das heutige Baiern und Böhmen gewesen sein mogen.“ (Momms. Röm. Gesch. II. 169). Avšak v poznámce na tětěž straně praví: „Auch Posidonius gibt an, dass die Boier zu der Zeit, wo sie die Kimbrer abschlugen, den herkynischen Wald bewohnten, d. h. die Gebirge von der rauhen Alp bis zum Böhmerwalde“; tedy ne v Čechách, *nýbrž jen až k* hranicím lesnatým země české.

32000 Bojův k nim se připojilo. Caesar však tento úmysl jich zmařil; Helveti vyobcováni jsou do krajiny, ovšem zmenšené, z které se vystěhovali, v níž staré město jich Noviodunum římskou pevností pode jmenem Julia Equestris se stalo. Bojové, kteří s nimi v Gallii vpadli, osazeni jsou mezi Heduy; tam uvádí město od nich založené nebo pojmenované, oppidum Bojorum. Caesar a tam ještě za Vitellia pod vůdcem svým Mariccem učinili nešťastnou vzpouru proti Římanům.[1]) Po J. Caesaru nestává se více zmínka o Bojích v tomto tříslu Germanie, t. j. v tom smyslu, že ještě mohútným národem byli; zbytkové tam zůstali, an Bojové na nápisech římských ještě v 3. a 4. století se připomínají, avšak tito zbytkové slili se v jednu krev s tím národem, který krajinu jich opanoval.

Podlé souvislosti dějin lze tedy souditi, že Bojové za času kimbrického vpádu v Čechách nebydleli, nýbrž krajiny dnešních Bavor drželi; že následkem toho vpádu valná část Bojův s Kimbry se spojila, jiná v Norikum se usadila; že Bojové tím seslabení návalu germanskému odolati nemohli; že však jištění, jakoby teprv Marobod Boje byl válkou překonal, na historické pravdě se nezakládá, nýbrž naprosto se jí příčí. Posledního náhledu zastával se mezi německými učenci hlavně Zeuss, mezi našinci Šafařík. Zvláště Zeuss hájí toho náhledu velmi horlivě, tak jakoby bavorské Němce z nějaké potupy a hany očistiti chtěl, která se jim činí tím, když se tvrdí, že kmen bavorský mnoho živlů keltických v sobě má. Avšak kde on předpojatou tuto myšlenku mimo sebe pouští a zcela objektivně badavosti upřímné se oddává, tam ani on nemůže odolati přesnému náhledu ze spojitosti historických událostí se prýštícímu. Tak se mu děje také s Boji. Ač horlivě se toho zastává že Bojové bydleli v Čechách, kdež pak místa jich Markomani zaujali, předce nemohl zamlčeti pravý stav věcí, který při rozvážném badání takořka sám se nabízí, an v znamenitém díle svém „Die Deutschen und ihre Nachbarstämme“ na str. 171 o sídlech Bojů praví: „Nur die Tektosagen, die wahrscheinlich erst später von Pannonien aus über die Donau in die Umgebungen der östlichen germanischen Waldhöhen eingezogen sind, nennt Caesar, weil sie zu seiner Zeit dort noch wohnten; *dass die westwärts an der Seite der Sueven weit ausgedehnten Wüsten einst grosse Kelten-*

---

[1]) *Tac. Hist. II. 61.*

völker, die Helvetier und Bojen besetzt hatten, weiss er nicht.“ Tím patrně klade také Zeuss Boje tam, kam my je klademe; to aspoň posud nikdo netvrdil, aniž Zeuss to činí, že také země česká byla částkou oné ohromné pustiny, která později v jednom tříslu svém eremus Helvetiorum slula. Něco podobného přihodilo se také Šafaříkovi; na str. 765 svých Starožitností klade přibytí Čechů do země české mezi 451—495 po Kr., kdežto na str. 393 jednaje o jméně *Κορκοντοί* praví: „jméno to v české řeči (t. j. ve formě Krkonoše) důkazem spolu jest dřevnějšího přibytí Slovanů do Čech, nežli obyčejně se pokládá.“ Tak oba slavní učenci v monumentálních dílech svých tušili i nalezli pravé stopy, jen že se sami dali na bezcestí, Zeuss, jakmile jednal o Bavořích a Markomanech, Šafařík, jakmile zříci se měl náhledu zobecnělého.

Nelze tedy tvrditi, že keltičtí Bojové v Čechách stát založili, který několik století trval; tím méně pak tomu víru dáti lze, že Bojové, kteří se nacházeli v okolí blatenského jezera, byli jakýmsi výstřelkem neboli zbytkem Bojův českých. Hodnověrné totiž zprávy vedou k tomu, že Bojové blatenští jsou výstřelkem Bojův v Italii osedlých. Praví Strabon V. c. 1: „Na řece Padu bydleli dříve Keltové u množství velikém, z nichž byli nejmocnější kmenové Boji a Insubrové . . . . pak Senoni a Gaesati. Tyto (t. j. Senony a Gaesaty) Římané později vyhubili, Boje však z krajiny jich vyhnali, načež tito k Dunaji se vystěhovavše u Taurisků sídla měli, s Dáky válku svedli, až lid jich na nivec potřín jest tak, že krajinu svou, jež k Ilyrii náleží, pustou za pastviště dobytka sousedům svým ponechali.“ Zde patrně Strabon vypravuje, že Senoni byli vyhubeni, Bojové však z krajin svých vyhnáni a opakuje tuto zprávu v dalším obsahu téže kapitoly: „po *vyhnání* Bojův a záhubě Senonův zbyly pouze ligurské kmeny a kolonie Římanů.“ Mommsen (I. 664) sice této zprávě Strabonově odporuje; avšak není k pravdě nepodobno, že Římané majíce z dřívějších let zkušenost, kterak Bojové po sebe větších porážkách rychle se zotavovali a nové války počínali, porazivše konečně Boje u Mutiny (193 př. Kr.) nespokojili se s odstoupením polovice krajiny bojské, nýbrž že zbytky jich válečně z Italie vykázali. Také Zeuss má zprávu Strabonovu za lichou [1]) avšak dokládá, žeby se musela považovati za pravdivou, kdyby odjinud byla ztvrzena, aneb kdyby dokázati se dalo, že

---

[1]) Die Deutschen und ihre Nbch. 246.

Bojové v zemi své t. j. podlé obecné důměnky v Čechách až d r. 10 př. Kr., byli tedy tam tím více za gallických válek J. Cae sara (58—49 př. Kr.) To však k pravdě se nepodobá, jinak b Caesar, který malý kmen keltický v oné části Germanie, Volca Tektosages, připomíná, jistě se byl zmínil o mohútné říši Bojův a to tím více, an Boje co spojence Helvetův ve svých komentáříc uvádí a o nich věděl, že pro svou udatnost veliké slávy mezi Kelt požívali, ani Heduové po bitvě u Bibrakte ho prosili, aby Bojům „quod egregia virtute erant cogniti" v krajině Heduův místa vy kázal. (B. G. I. 28). Nelze tedy věřiti, že mocná říše Bojův z Caesara ještě trvala, a tím méně tedy trvala ještě 40 let po vál kách jeho gallických; nebyli tedy Bojové r. 10 př. Kr. v Čechác a nebyli-li tam, nemohli také odtud od Maroboda vyhnáni být Tomuto pojímání věcí nevadí pranic slova Tacitova v Germ. č. 42 „praecipua Marcomanorum gloria viresque atque etiam ipsa sede pulsis olim Boiis". Za doby Tacitovy (60—100 př. Kr.) bylo jmen Markomanův ovšem slavné [1]); poněvadž ale válečnou slávou slynul připsal jim tuto slávu již v době, když ze starých do nových síde se vystěhovali. Ostatně dokazuje slovo *olim* v jeho zprávě, že uži Strabona, jenž VII. c. 2. praví: *φησὶ δὲ καὶ Βοΐους τὸν Ἑρκύνιο δρυμὸν οἰκεῖν „πρότερον"*, a mylně dřívější bydlení Bojův v Herkyni vykládal tak, jakoby od Maroboda vytlačeni byli.

Bojové tedy ani za Maroboda ani za J. Caesara v Čechácl nebydleli, aniž za té doby více mohútným národem v oněch kra jinách byli.

Uvažujme nyní, zdali tam bydleli okolo r. 113 př. Kr., kdy: totiž Kimbrové k jihu ze severu se valili. Zprávu sem náležitou čerpal Strabon z Posidonia [2]) a zachoval ji takto: „Posidonius vy pravuje, že Bojové dříve bydleli v herkynském lese a že Kimbry k oněm krajinám přibylé odtud odrazili, načež tito k Dunaji a keltickým Skordiskům odtáhli; odtud přešli k Tauristům a Tauris kům, rovněž Keltům, a pak k Helvetům na zlato bohatým. Tit vidouce, že Kimbrové loupeží svou většího bohatství si dobyli než oni měli, mysl svou, a zvláště dva kmeny z nich Tigurini a

---

[1]) Ovšem ne bez vychloubavosti Tiberia, který chtěje senatu ukázati, jaký čin vykonal porážkou Maroboda, o něm pravil: non Philippum Athenien sibus, non Pyrrum aut Antiochum populo Romano perinde metuendos fuisse. Tac. Ann. II. 63.

[2]) Žil 135—51 př. Kr.

rohod do krajin uvnitř Herkynií, aby vzdálenější byl vojsk římských, jichžto nepřekonatelnost byl poznal. Kde krajina od Maroboda ujatá ležela, lze poznati z těchto spisovatelů. Strabon VII. c. 1. píše: „k jihu jest Germania hornatá a vypíná hřbety hor až k Alpám táhnoucí, tak že se zdají částí Alp býti . . . V této Germanii jest také les herkynský a národové svevští, z nichž někteří v lese samém bydlí, jako Kvadi,[1] v jichžto krajině jest *Bovíaιμον*, královské sídlo Marobodovo; do místa toho přeložil on Markomany a jinorodé kmeny“. Podlé Strabona jest Buiaimon jméno města a nikoli země. Vellejus Paterculus II. 108. 109 píše: Boiohoemum, id regioni, quam Maroboduus incolebat, nomen est. Tacitus pak Germ. 28.: „manet adhuc Boihaemi nomen signatque loci veterem memoriam quamvis mutatis cultoribus“. Ptolemaeus píše: „za Sudetami bydlí *Οὐαρισταί*, pak jest les Gabreta, pod ním jsou Markomani, pod těmi Sudenoi a až k Dunaji Adrabaikampoi; pod herkynským lesem jsou Kvadi, pod těmi železné doly a les Luna, pod ním velký národ Baimoi až k Dunaji, mající za sousedy u řeky Terakatriai.“ Gabreta les jsou zde Smrčiny; neb severovýchodně od Gabrety seděli podlé Ptolemaea Varisti (u Tacita Narisci) a tito Varisci seděli ještě ve středověku mezi Smrčinami a Sudetami v tak zvaném Voigtlandu, který provincia Variscorum neb Variscia slul. S druhé, to jest jižní strany Gabrety seděli Markomani a za herkynským lesem, zde patrně krajina k východu od Šumavy, seděli Kvadové, tedy v části nynější Moravy, odkudž se až k Slovensku rozšířili; pod Kvady klade Ptolemaeus les Lunu a pod tuto Baimy až k Dunaji, tedy tam, kam již dříve byl Sudeny umístil. Protož máme za to, že místo *ὑφ' ἣν μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι* čísti se má: *ὑπέρ* t. j. nad lesem Lunou, t. j. nad Manhartem bydlí Baimoi. Tím se odstraňuje nesrovnalost, že dva národy na jedno místo se kladou; mimo to klade Ptolemaeus národ Bainochaimai do okolí Labe nedaleko Krkonoší, jméno národní, kteréž od soudných znalců za totožné s jmenem Baimoi uznáno jest.

rozličných dob dohromady. V kap. 6. k. př. připisuje rozdělení Britannie, jak v 3. stol. po Kr. bylo, Caesarovi. Rovněž to činí s Valerií, kterážto provincie teprv v 4. stol. po Kr. od Galliena zřízena byla.

[1]) Strabon píše Kolduoi; avšak podlé souhlasné opravy všech čísti se má: Kvadoi.

Strabon ze staršího a spolehlivého pramene čerpal, což obojí prý není. Avšak nám se zdá, že Strabonova zpráva nalezá potvrzení v slovích spisovatele téměř vrstevníka oněch událostí, Polybia (204—122 př. Kr.), který, ač dosti spěšně války mezi Kelty a Římany vypravuje, jednaje o posledních válkách mezi oběma národy takto se pronáší: „já však věda, že Keltové nedlouho potom z celé roviny padské *vyhnání* byli, vyjmouc pouze málo míst pod Alpami ležících" (II. 35.) Ač Polybius zřejmě neudává, kam vyhnaní se obrátili, předce i on potvrzuje zprávu Strabonovu, že se utekli k Tauriskům, vykládaje II. 28., kterak Tauriskové Bojům proti Římanům válčícím pomocná vojska posílali. Byli tedy staré svazky mezi těmi oběma keltickými kmeny a nelze se tudíž diviti, že Bojové z Italie vypuzení k pobratimcům bojovným se odstěhovali a pomalu zde se zotavivše okolo blatenského jezera državu založili. Ale i zde jich neopustila bývalá bojechtivost; sváděli bitvy se sousedy, až konečně asi (45—50 př. Kr.) pod svým králem Kritasirem od dáckého krále Boirebisty na řece Tise v lomozné bitvě potříni jsou, tak že od té doby národní jich síla úplně sklesla. Zbytkové jich snad odebrali se do Norika, ale krajina okolo blatenského jezera slujíc po dlouhé časy pouští Bojův zachovala jméno tohoto nešťastného kmene, který mezi Kelty nejkrutěji osudem stíhán byl.

Bojové nebyli tedy v Čechách, aniž odtud Markomany vypuzeni byli. Markomani náleželi k lidnatému plemenu Svevů, oné směsici národů ve východní Germanii, která mimo germanské mnoho slovanských živlů v sobě zahrnovala. Bacenis a Melibokus, nynější Harz, dělili pravé Germany od Svevů, mezi nimiž dávná řevnivost panovala; Cheruskové bydlivše západně od Meliboku byli posledním kmenem dle polohy mezi pravými Germany; na druhé straně sídlili Markomani co první (nečítaje Chatty) mezi Svevy. Dřevní jich sídla musela býti severozápadně od Mohanu, a oni to snad byli, kteří na Helvety v Černém lese a na Mohaně usedlé dotíželi, až je z krajiny té vytlačili. V těch krajinách válčil s nimi na duřinské Sále r. 10 př. Kr. Drusus[1]) a odtud je vedl Ma-

---

[1]) Florus IV., 12. Mínění Kufahla, že Markomani původně na Odře bydleli, zakládá se na kap. 8. Sexta Rufa, že Markomani a Kvadi za Augusta z Valerie vyhnáni byli. Avšak tento nekritický kompilator, který o chronologickém postupu a seřadu dějin ani zdání neměl, pleto věci z

robod do krajin uvnitř Herkynií, aby vzdálenější byl vojsk římských, jichžto nepřekonatelnost byl poznal. Kde krajina od Maroboda ujatá ležela, lze poznati z těchto spisovatelů. Strabon VII. c. 1. píše: „k jihu jest Germania hornatá a vypíná hřbety hor až k Alpám táhnoucí, tak že se zdají částí Alp býti . . . V této Germanii jest také les herkynský a národové svevští, z nichž někteří v lese samém bydlí, jako Kvadi,[1] v jichžto krajině jest *Βουίαιμον*, královské sídlo Marobodovo; do místa toho přeložil on Markomany a jinorodé kmeny". Podlé Strabona jest Buiaimon jmeno města a nikoli země. Vellejus Paterculus II. 108. 109 píše: Boiohoemum, id regioni, quam Maroboduus incolebat, nomen est. Tacitus pak Germ. 28.: „manet adhuc Boihaemi nomen signatque loci veterem memoriam quamvis mutatis cultoribus". Ptolemaeus píše: „za Sudetami bydlí *Οὐαρισταί*, pak jest les Gabreta, pod ním jsou Markomani, pod těmi Sudenoi a až k Dunaji Adrabaikampoi; pod herkynským lesem jsou Kvadi, pod těmi železné doly a les Luna, pod ním velký národ Baimoi až k Dunaji, mající za sousedy u řeky Terakatriai." Gabreta les jsou zde Smrčiny; neb severovýchodně od Gabrety seděli podlé Ptolemaea Varisti (u Tacita Narisci) a tito Varisci seděli ještě ve středověku mezi Smrčinami a Sudetami v tak zvaném Voigtlandu, který provincia Variscorum neb Variscia slul. S druhé, to jest jižní strany Gabrety seděli Markomani a za herkynským lesem, zde patrně krajina k východu od Šumavy, seděli Kvadové, tedy v části nynější Moravy, odkudž se až k Slovensku rozšířili; pod Kvady klade Ptolemaeus les Lunu a pod tuto Baimy až k Dunaji, tedy tam, kam již dříve byl Sudeny umístil. Protož máme za to, že místo *ὑφ' ἣν μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι* čísti se má: *ὑπέρ* t. j. nad lesem Lunou, t. j. nad Manhartem bydlí Baimoi. Tím se odstraňuje nesrovnalost, že dva národy na jedno místo se kladou; mimo to klade Ptolemaeus národ Bainochaimai do okolí Labe nedaleko Krkonoší, jméno národní, kteréž od soudných znalců za totožné s jmenem Baimoi uznáno jest.

rozličných dob dohromady. V kap. 6. k. př. připisuje rozdělení Britannie, jak v 3. stol. po Kr. bylo, Caesarovi. Rovněž to činí s Valerií, kterážto provincie teprv v 4. stol. po Kr. od Galliena zřízena byla.

[1]) Strabon píše Kolduoi; avšak podlé souhlasné opravy všech čísti se má: Kvadoi.

Podlé toho neležela tedy říše markomanská uvnitř Čech; veškeré dějiny Markomanů také ukazují k tomu, že hlavním sídlem jich byla krajina na Dunaji,[1]) a že jádrem říše markomanské byli Kvadové, v jichžto zemi také královské sídlo Marobodovo bylo. A bydleli-li Kvadové až k herkynskému lesu a západně od nich Markomani, jest na bíledni, že tato poloha ukazuje ku krajině mezi Šumavou, duřinským lesem a Dunajem, tedy do nynějších Bavor. To nikterak zde mýliti nemůže, že jmeno Markomanů ještě v 2. a 3. století tak se připomíná, jakoby v dnešní Moravě a staré Pannonii byli sídlili; toto pojmenování bylo již navyklé a víme zajisté, že v tak zvané válce markomanské za Marka Aurelia Markomani sami pramálo účastenství měli. Po vichřici hunské mizí také jméno Markomanův, poněvadž již přestali býti vládnoucím národem a ostalo jim jméno podlé země, v které bydleli, dřívější země Boiův, tak jako krajina jich slula Boiohemum, když oni sami ještě Markomany jmenováni byli.

Jiného náhledu jest Zeuss. Baimoi na blízku lesa Luny ve smyslu Manharta jsou mu nepohodlní; protož vykládá on Lunu na les prešpurský a strká Baimy za lesiny karpatské: Baemi . . . waren die Ostnachbaren der Kvaden jenseits des westlichen karparthischen Waldzuges. In diese Gegenden aber wurde nach dem Sturze der beiden svebischen Gewalthaber des Marbod und Catualda ihr noch übriger Anhang aus Bojoheim verpflanzt und gründete unter dem Quaden Vannius dort ein kleineres svebisches Reich". Na důkaz toho odvolává se Zeuss k slovům Tacita Ann. II. 63.: „barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur dato rege Vannio gentis Quadorum"; avšak Cusus není Váh, nýbrž Gusen nyní v horních Rakousích [2]) a mimo to nemluví Tacitus na tomto místě o veškerém národě, nýbrž jen o družině, která Maroboda do Raveny a Katualdu do Forum Julium byla spovodila, a míní-li Zeuss, že ti „inter Marum et Cusum locati" jsou Baimi Ptolemaeovi, kteří z Čech tam přeloženi byli, kterak on srovná pouhou družinu průvodčí (comitati) s udáním Ptolemaea,

---

[1]) Dosvědčuje to také Dio Kassius, jenž 21, 15 vypravuje, že Markomanům od M. Aurelia přikázáno, aby na míli od Dunaje se odstěhovali.

[2]) Viz Forbiger „Kurzer Abriss der alten Geogr." 1850 p. 309; obšírněji jednal o tom Šembera: Západ. Slov. p. 118.

vedle něhož Baimoi byli μέγα ἔθνος velký národ? A byli-li *zbytkové* přívrženců Maroboda a Katualdy (kterýžto říše Marobodovy se zmocniv, tedy také nad Markomany panoval) z Čech či z Bojohemum jinam přeloženi, jest patrno, že podlé náhledu Zeussova žádní Markomani více v Čechách nezůstali; jak ale může on pak tvrditi, že Markomani teprv na konci 4. století po Kr. z Bojohemum se vystěhovali, když již 21 po Kr. zbytky jich z té země vyobcovány byly?

Co se týče jmena „Baier" jest náhled Zeussův ten. Odvolává se k místu Zeměpisce ravenského: „est patria, quae dicitur Albis (Maur) ungani montuosa per longum, quae ad orientem multum extenditur, cujus aliqua pars *Baia* dicitur" a má za to, že slovo Baia jest skratkem místo Baias, a Baias pak znamená Strabonovo Buiaimon nebo Ptolemaeovo Bainochaimai; z této země prý Markomani se vystěhovali a když pak v nynějších sídlech svých se osadili, obdrželi jmeno Baiovarii t. j. obyvatelé ze země Baia. Divná věc! Pokud Markomani bydleli v zemi Baia, sluli Markomani, a teprv když z ní se vystěhovali, jmenováni jsou podle ní Baiovarii, kdežto slovanští Čechové po Markomanech tam se osadivší, hned jmeno podlé země obdrželi! Neb Zeuss praví, že jmeno „Baia" zemi české zůstalo i novým jejím obyvatelům, slovanským Čechům. Avšak Zeuss jsa příliš zabrán do zamilované myšlenky své, že v Bavořích jest čistá modrá krev německá bez kapky keltické, přehlédl, že na tento spůsob jedna a táž věc stejnou dobou by se byla rozdílně pojmenovala. Jestli Baia totožná s Boiemum neb Boiohemum, pak nelze pochopiti, proč z Boiemum na Lechu stala se Baiovaria, na Labi zůstala Bohemia neb Boemania, proč na Lechu sluli obyvatelé Baiovarii, na Labi Bêmani, Beehaimi a země jich Pêhaim neb Bêhaim? Jmeno Baiovaria bije na starší Boia, jakož také krajina nebo město Boiův u Caesara B. G. VII. c. 14 Boia sluje; neboť jako ze spojení samohlásky *o* s *e* v keltickém slově Moenus Němci udělali Main, tak z podobného spojení *o* s *i* utvořili rovněž *ai* a ze starých Boioi, Boii stali se Baii, a ponévadž Markomani v staré zemi boiské bydleli, nazváni jsou podlé zvyku německého obyvatelé (vari)[1]) země Boiův t. j. Bai-o-varii aneb

---

[1]) Slůvko to náleží ku kořenu: varja obrance, v národních jmenech pak obyvatel k. pr. Rûm-verjar = Romani, Chattuarii, Angrivarii, Vectuvarii, Cantuvarii atd.

Podlé toho neležela tedy říše markomanská uvnitř Čech; veškeré dějiny Markomanů také ukazují k tomu, že hlavním sídlem jich byla krajina na Dunaji,[1]) a že jádrem říše markomanské byli Kvadové, v jichžto zemi také královské sídlo Marobodovo bylo. A bydleli-li Kvadové až k herkynskému lesu a západně od nich Markomani, jest na bíledni, že tato poloha ukazuje ku krajině mezi Šumavou, duřinským lesem a Dunajem, tedy do nynějších Bavor. To nikterak zde mýliti nemůže, že jmeno Markomanů ještě v 2. a 3. století tak se připomíná, jakoby v dnešní Moravě a staré Pannonii byli sídlili; toto pojmenování bylo již navyklé a víme zajisté, že v tak zvané válce markomanské za Marka Aurelia Markomani sami pramálo účastenství měli. Po vichřici hunské mízí také jméno Markomanův, poněvadž již přestali býti vládnoucím národem a ostalo jim jméno podlé země, v které bydleli, dřívější země Boiův, tak jako krajina jich slula Boiohemum, když oni sami ještě Markomany jmenováni byli.

Jiného náhledu jest Zeuss. Baimoi na blízku lesa Luny ve smyslu Manharta jsou mu nepohodlní; protož vykládá on Lunu na les prešpurský a strká Baimy za lesiny karpatské: „Baemi . . . waren die Ostnachbaren der Kvaden jenseits des westlichen karparthischen Waldzuges. In diese Gegenden aber wurde nach dem Sturze der beiden svebischen Gewalthaber des Marbod und Catualda ihr noch übriger Anhang aus Bojoheim verpflanzt und gründete unter dem Quaden Vannius dort ein kleineres svebisches Reich“. Na důkaz toho odvolává se Zeuss k slovům Tacita Ann. II. 63.: „barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur dato rege Vannio gentis Quadorum“; avšak Cusus není Váh, nýbrž Gusen nyní v horních Rakousích[2]) a mimo to nemluví Tacitus na tomto místě o veškerém národě, nýbrž jen o družině, která Maroboda do Raveny a Katualdu do Forum Julium byla spovodila, a míní-li Zeuss, že ti „inter Marum et Cusum locati“ jsou Baimi Ptolemaeovi, kteří z Čech tam přeloženi byli, kterak on srovná pouhou družinu průvodčí (comitati) s udáním Ptolemaea,

---

[1]) Dosvědčuje to také Dio Kassius, jenž 21, 15 vypravuje, že Markomanům od M. Aurelia přikázáno, aby na míli od Dunaje se odstěhovali.

[2]) Viz Forbiger „Kurzer Abriss der alten Geogr.“ 1850 p. 309; obšírněji jednal o tom Šembera: Západ. Slov. p. 118.

völker, die Helvetier und Bojen besetzt hatten, weiss er nicht.“ Tím patrně klade také Zeuss Boje tam, kam my je klademe; to aspoň posud nikdo netvrdil, aniž Zeuss to činí, že také země česká byla částkou oné ohromné pustiny, která později v jednom třísle svém eremus Helvetiorum slula. Něco podobného přihodilo se také Šafaříkovi; na str. 765 svých Starožitností klade přibytí Čechů do země české mezi 451—495 po Kr., kdežto na str. 393 jednaje o jméně *Κορκοντοί* praví: „jméno to v české řeči (t. j. ve formě Krkonoše) důkazem spolu jest dřevnějšího přibytí Slovanů do Čech, nežli obyčejně se pokládá.“ Tak oba slavní učenci v monumentálních dílech svých tušili i nalezli pravé stopy, jen že se sami dali na bezcestí, Zeuss, jakmile jednal o Bavořích a Markomanech, Šafařík, jakmile zříci se měl náhledu zobecnělého.

Nelze tedy tvrditi, že keltičtí Bojové v Čechách stát založili, který několik století trval; tím méně pak tomu víru dáti lze, že Bojové, kteří se nacházeli v okolí blatenského jezera, byli jakýmsi výstřelkem neboli zbytkem Bojův českých. Hodnověrné totiž zprávy vedou k tomu, že Bojové blatenští jsou výstřelkem Bojův v Italii osedlých. Praví Strabon V. c. 1: „Na řece Padu bydleli dříve Keltové u množství velikém, z nichž byli nejmocnější kmenové Boji a Insubrové . . . . pak Senoni a Gaesati. Tyto (t. j. Senony a Gaesaty) Římané později vyhubili, Boje však z krajiny jich vyhnali, načež tito k Dunaji se vystěhovavše u Tauristků sídla měli, s Dáky válku svedli, až lid jich na nivec potřín jest tak, že krajinu svou, jež k Ilyrii náleží, pustou za pastviště dobytka sousedům svým ponechali.“ Zde patrně Strabon vypravuje, že Senoni byli vyhubeni, Bojové však z krajin svých vyhnáni a opakuje tuto zprávu v dalším obsahu téže kapitoly: „po *vyhnání* Bojův a záhubě Senonův zbyly pouze ligurské kmeny a kolonie Římanů.“ Mommsen (I. 664) sice této zprávě Strabonově odporuje; avšak není k pravdě nepodobno, že Římané majíce z dřívějších let zkušenost, kterak Bojové po sebe větších porážkách rychle se zotavovali a nové války počínali, porazivše konečně Boje u Mutiny (193 př. Kr.) nespokojili se s odstoupením polovice krajiny bojské, nýbrž že zbytky jich válečné z Italie vykázali. Také Zeuss má zprávu Strabonovu za lichou [1]) avšak dokládá, žeby se musela považovati za pravdivou, kdyby odjinud byla ztvrzena, aneb kdyby dokázati se dalo, že

[1]) Die Deutschen und ihre Nbch. 246.

Podlé toho neležela tedy říše markomanská uvnitř Čech; veškeré dějiny Markomanů také ukazují k tomu, že hlavním sídlem jich byla krajina na Dunaji,[1]) a že jádrem říše markomanské byli Kvadové, v jichžto zemi také královské sídlo Marobodovo bylo. A bydleli-li Kvadové až k herkynskému lesu a západně od nich Markomani, jest na bíledni, že tato poloha ukazuje ku krajině mezi Šumavou, duřinským lesem a Dunajem, tedy do nynějších Bavor. To nikterak zde mýliti nemůže, že jmeno Markomanů ještě v 2. a 3. století tak se připomíná, jakoby v dnešní Moravě a staré Pannonii byli sídlili; toto pojmenování bylo již navyklé a víme zajisté, že v tak zvané válce markomanské za Marka Aurelia Markomani sami pramálo účastenství měli. Po vichřici hunské mízí také jméno Markomanův, ponėvadž již přestali býti vládnoucím národem a ostalo jim jméno podlé země, v které bydleli, dřívější země Boiův, tak jako krajina jich slula Boiohemum, když oni sami ještė Markomany jmenováni byli.

Jiného náhledu jest Zeuss. Baimoi na blízku lesa Luny ve smyslu Manharta jsou mu nepohodlní; protož vykládá on Lunu na les prešpurský a strká Baimy za lesiny karpatské: Baemi . . . waren die Ostnachbaren der Kvaden jenseits des westlichen karparthischen Waldzuges. In diese Gegenden aber wurde nach dem Sturze der beiden svebischen Gewalthaber des Marbod und Catualda ihr noch übriger Anhang aus Bojoheim verpflanzt und gründete unter dem Quaden Vannius dort ein kleineres svebisches Reich". Na důkaz toho odvolává se Zeuss k slovům Tacita Ann. II. 63.: „barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur dato rege Vannio gentis Quadorum"; avšak Cusus není Váh, nýbrž Gusen nyní v horních Rakousích [2]) a mimo to nemluví Tacitus na tomto místě o veškerém národě, nýbrž jen o družině, která Maroboda do Raveny a Katualdu do Forum Julium byla spovodila, a míní-li Zeuss, že ti „inter Marum et Cusum locati" jsou Baimi Ptolemaeovi, kteří z Čech tam přeloženi byli, kterak on srovná pouhou družinu průvodčí (comitati) s udáním Ptolemaea,

---

[1]) Dosvědčuje to také Dio Kassius, jenž 21, 15 vypravuje, že Markomanům od M. Aurelia přikázáno, aby na míli od Dunaje se odstěhovali.

[2]) Viz Forbiger „Kurzer Abriss der alten Geogr." 1850 p. 309; obšírněji jednal o tom Šembera: Západ. Slov. p. 118.

vedle něhož Baimoi byli μέγα ἔθνος velký národ? A byli-li *zbytkové* přívrženců Maroboda a Katualdy (kterýžto říše Marobodovy se zmocniv, tedy také nad Markomany panoval) z Čech či z Bojohemum jinam přeloženi, jest patrno, že podlé náhledu Zeussova žádní Markomani více v Čechách nezůstali; jak ale může on pak tvrditi, že Markomani teprv na konci 4. století po Kr. z Bojohemum se vystěhovali, když již 21 po Kr. zbytky jich z té země vyobcovány byly?

Co se týče jmena „Baier" jest náhled Zeussův ten. Odvolává se k místu Zeměpisce ravenského: „est patria, quae dicitur Albis (Maur) ungani montuosa per longum, quae ad orientem multum extenditur, cujus aliqua pars *Baia* dicitur" a má za to, že slovo Baia jest skratkem místo Baias, a Baias pak znamená Strabonovo Buiaimon nebo Ptolemaeovo Bainochaimai; z této země prý Markomani se vystěhovali a když pak v nynějších sídlech svých se osadili, obdrželi jmeno Baiovarii t. j. obyvatelé ze země Baia. Divná věc! Pokud Markomani bydleli v zemi Baia, sluli Markomani, a teprv když z ní se vystěhovali, jmenováni jsou podle ní Baiovarii, kdežto slovanští Čechové po Markomanech tam se osadivší, hned jmeno podlé země obdrželi! Neb Zeuss praví, že jmeno „Baia" zemi české zůstalo i novým jejím obyvatelům, slovanským Čechům. Avšak Zeuss jsa příliš zabrán do zamilované myšlenky své, že v Bavořích jest čistá modrá krev německá bez kapky keltické, přehlídl, že na tento způsob jedna a táž věc stejnou dobou by se byla rozdílně pojmenovala. Jestli Baia totožná s Boiemum neb Boiohemum, pak nelze pochopiti, proč z Boiemum na Lechu stala se Baiovaria, na Labi zůstala Bohemia neb Boemania, proč na Lechu sluli obyvatelé Baiovarii, na Labi Bêmani, Beehaimi a země jich Pêhaim neb Bêhaim? Jmeno Baiovaria bije na starší Boia, jakož také krajina nebo město Boiův u Caesara B. G. VII. c. 14 Boia sluje; neboť jako ze spojení samohlásky *o* s *e* v keltickém slově Moenus Němci udělali M*ai*n, tak z podobného spojení *o* s *i* utvořili rovněž *ai* a ze starých Boioi, Boii stali se Baii, a poněvadž Markomani v staré zemi boiské bydleli, nazváni jsou podlé zvyku německého obyvatelé (vari)[1] země Boiův t. j. Bai-o-varii aneb

---

[1] Slůvko to náleží ku kořenu: varja obrance, v národních jmenech pak obyvatel k. př. Rûm-verjar - Romani, Chattuarii, Angrivarii, Vectuvarii, Cantuvarii atd.

Baiuarii, kdež *u* již na místo staršího *v* stoupilo. Naproti tomu přešla dvojhláska *ai* ve slovích Baimoi, Bainochaimai pravidelně v starší němčině v ê [1]), psáno také dvojaké *ee*: roku 805 in regione Peehaim, — qui vocantur Bêheimi; roku 806: in terram Beehaim; u Alfreda (871) Beme, Behema; r. 791: per Beehaimos atd. Rovněž se také píše ve středověké latině Bê-o-vinidi, t. j. Vendové či Slované ze země Baia, neb Baiohaim, Bêhaim. Máme tedy za to, že ve slově: Bê-heim zachovala se starší forma Ptolemaeova: *Βαινοχαῖμαι* [2]) již od něho skrácená na *Βαῖμοι* a že ovšem jest to složené slovo, jež v druhé části své jest věrojatně německé: got. haimis a haima, anglos. hêm, staron. heim a heima, novon. heim, t. j. domov, domovina. Na tom, že Ptolemaeus uslyšel německé jmeno krajiny té, není nic divného; nad to pak jest to obyčejná věc, že žádný národ tak sám sebe nejmenuje, jaké jméno cizinci jemu dávají. Spůsob psaní nynějšího v němčině: Böhme, Böhmen, vyvinul se neorganicky tehdáž, když náhled povstal, že staré Boiohemum t. j. země Boiův byla země ta, v níž Čechové se usadili. Avšak ve Frauendienst píše se Bêheim, kronikář Ottocar píše Pehaim, Suchenwirt má Pehaim, Pehem, Pehaimlant, v listinách r. 1311 Behaim, Beheim, 1317 Behem, 1318 Beheim, v listinách pak 15 stol. obyčejně Behem nebo Pehem. Porovnáním formy Baiochaimai u Ptolemaea s nejstarší německou formou z r. 791 u Einharda Beehaimi lze co čistou formu staroněmeckou ustanoviti Bêhêm, kdežto starší forma jmena Bavorův jest u Jornanda (okolo r. 550) Baioarii, u Venantia Fortunata († 609) Boioaria i Baivaria, tedy starší *ai* a novější *oi* vedle sebe, v německé pak formě Paigir, Paigirolant, Beiare, Beiera, Beiere, Beiaraland a konečně Baiern.

Jest tedy podstatný rozdíl mezi Boii a Baimy, který se také ukazuje v tom, že když ono třislo herkynského lesu, které k jihovýchodu od Gabrety se táhne, zvláštními jmény se rozeznávati začalo, ta část jeho, která k Bavorům obrácena jest, obdržela jméno

---

[1]) Grimm Gesch. d. d. Spr. p. 586.

[2]) Kdež n podobně od něho vsuto jest jako ve slovích: Buntuntai místo Buguntai, Brinxantai místo Brixantai, Sterenontion místo Stereontion a podobně Gambreta místo Gabreta. — Přesnější forma jest tedy Bai-o-chaimai. — Vím ostatně, že přechod řec. χ v něm. h není podlé pravidel přesouvání hlásek; však vím také, že staří geografové právě jmena vlastní divně překrucovali.

les bavorský (Bairischer Wald), a část jeho Čech se dotýkající pojmenována jest Böhmerwald.

Markomani nepřistěhovali se tedy po Bojích do Čech. Kdyby tam čtyři sta let byli bydleli, byla by zůstala nějaká památka po nich v jménech hor neb řek: protož ti, kteří se bylosti Markomanův v Čechách zastávají, tvrdí, že tito přejali jména hor a řek od Bojův, poněvadž jména větších řek a hor v Čechách jsou prý keltická. Avšak ani ten náhled neostojí; neb co se vydává za výhradně keltické jméno, dá se také buď ze slovanského buď ze společného kmene odvozovati. Tak k. př. *Labe* (u Řeků a Římanů Albis, Alpis, později Alba) má ovšem podobu v řeče Labara (v Bavorsku); avšak rovněž ukazuje k starosl. lebeď, čes. labuť, (staron. albiz. elbiz); *Jizera* ukazuje ku keltickým řekám Isara, ale rovněž k slovanskému kmenu jez, jiz[1]); *Gabreta* vede ku kymr. Gabr, armor. gavr, irs. gabor, staronord. hafr, lat. capra, ale také k slov. habr nel o hrabr[2]); *Aski-burgium* rozkládá se ovšem na staron. aski a pěrc, avšak taktéž na slov. j-asika (č. osika) a brěgъ vrch. Za to však jest hojnost jmen hor a řek v Čechách, která právě tak jen ze slovanštiny vyložiti se dají, jako slovo Herkynia jen z keltického vysvětliti lze jest.[3]) Soudný slovozpyt jest ovšem vítanou historikovi pomůckou; avšak resultáty slovozpytu musí se srovnávati s jinými prameny a resultáty historického badání, jinak lapá se pouhý dým. — —

Uvážívše, kterak události historické od r. 115 př. Kr. až do r. 21 po Kr. na přirozený spůsob souvisí, nemůžeme jiného výsledku dojíti, než že Čechové ve vlasti své od nejstarších dob usedli jsou, a že tam před nimi ani Keltové bojští ani Markomani několik století trvající stát nezbudovali. Kdo otázku namítají, kterakby poměrně malý národ český se byl udržel v sídlech svých v bouřích stěhování se národů, tomu sluší odpověděti: byl by to větší div, že se Čechové za doby Avarů, již r. 563 Čechy plenivších, co samostatný národ udrželi, kdyby do země své asi r. 450 neb 490 byli se dostali, a v ní takořka ještě novými příchozími byli, kteří se sotva již jako stát zorganisovati mohli. Neb jest to zkušenost historií

---

[1]) Šaf. Starož. 139, pozn. 166.

[2]) Zeuss Gram. Celt. 744; srov. v Chron. Cosmae „qua itur trans silvam ad Gabr.“

[3]) t. j. Er-cunia alti montes.

mnohonásobně ztvrzená, že tomu národu země náleží, který ji vzdělává; kde kočující bojovníci v zemi od ratajův obydlené se násilně usadí, tam sice mohou nějakou dobu provozovati panství, ale země není jejich v ethickém slova smyslu, nýbrž zůstává toho národu, který ji těží a s ní takořka srostl: takový národ jest jako Antaeus v staré báji, syn země, který, kdykoli v zápasu země se dotkl, vždy nových sil od matky své, země, nabyl a k dalšímu odporu zpružen jest. Národ, jenž zemi vzdělává, má již v práci své zárodky vzdělanosti vůbec; a když takový národ od kočovníků převálčen jest, stane se sice poplatným a živí snad i prací svou pány své, avšak výsledek bývá všudy tentýž: buď podlehnou totiž kočovníci větší kultuře svých podmaněných, anebo tito dospěvše opět k síle jařma svého se zbaví a utlačitele své překonají. Tak vidíme, že Sarmatae Limigantes dlouho otročili Sarmatům Arcaragantům, až tito od oněch podmaněni byli; totéž učinili Čechové Avarům, Rusové Mongolům, Srbové a Řekové Turkům, kdežto Longobardi se proměnili ve Vlachy, Bulhaři v Slovany, Normanni ve Francouze, Mongolové v Číňany atd. To ovšem se stává, že, když národ vzdělaný, jehož hospodářství vysokého stupně dokonalosti dosáhlo, jiný národ rolnický překoná, překonaný s vítězem v jednu národnost splývá; to činili Římané svou kolonizací u míře veliké a s takovou při tom vypočítavostí a chladnou rozvahou, že nás více hrůzou než podivením naplňuje. Avšak kde barbaři na nějaký národ rolnický se vyrojí jako nenadálá bouře přírody, tam může mnoho a mnoho lidí pobito býti právě tak, jako blesk usmrcuje nebo povodeň pohlcuje; jakož ale po vybouření se přírody opět pravidelné poměry se navracují, tak také nastávají v zemi oráčův, když první zuřivost barbary tam vpadlé pomine, dřívější poměry hospodářské již proto, aby dobyvatelé a páni z práce ratajské pohodlně žíti mohli. Žádný národ pouze bojovný a dobyvatelský nevryl v žádnou krajinu nevyhladitelné znamení toho, že tam delší dobu přebýval; to činí jen pilná ruka oráčova, která řídíc pluh tímto nepřekonatelným nástrojem kultury zárodky klade, z nichž organismus národní se tvoří, jež státem jmenujeme, který národ ten historií svou t. j. zápasem mezi nutností a svobodou naplňuje. Pluh vrývá tedy krajině zevnější podobu veden jsa pradávným mravem národním, z něhož právo vlastnické se zrodilo; takto se stávají lány, lichy a popluží jako nějakým výsledkem posvátného mravu a práva národního, a jakož národ od mravu a

práva pravidlován jest, tak ustanovuje potřeba polního hospodářství způsob bydlisk a sídel, v nichž národ domovitě přebývá. Národní mrav určuje výměr a tudíž i meze popluží a způsob hospodaření určuje formu sedlisk; tato zevnější forma sedlisk není tedy věcí náhodilou, jakož také vyměření a roztřídění popluží náhodou se nestalo, nýbrž oboje neodlučitelně spojeno jest s mravní a právní individualitou národní. A hospodářství polní jest základem veškerého života národního tou měrou, že i tehdáž, když lid národnosti své pozbyl a s jiným národem v jeden splynul, forma popluží a sedlisk se zachová, tak že z této formy beze vší pochybnosti souditi můžeme, který lid na nějaké půdě počátečně přebýval. Sedlisko po výtce germanské jest dům o sobě stojící,[1]) slovanské pak ves, v níž domy vedle sebe buď v třídě rovné neb v polouokrouhlé stojí, uprostřed obyčejně rybník k napájení dobytka a drůbeže. Nelze tedy pochybovati, že, kdekoli vidíme osady z domů o sobě stojících složené, bydleli původně Němci, a kdekoli spatřujeme osady na třídě souvislých domů založené, že tam bydleli původně Slované. Takové osady naskytují se v bývalé Germanii všudy, kde přebývání Ševů historií zjištěno jest, na Lechu, okolo Bamberku, Augsburku, ve veliké části Duřinska, na Sále, v Sasích a odtud v nepřetržitém téměř pásmu až k Luneburku, tedy v samých krajinách nyní Němci obydlených.[2]) Kdyby tedy nebylo jiných důkazů o někdejším tam přebývání Slovanův, již právě dotčená okolnost postačovala by k poznání, že Slované tam bydleli dříve než Němci. Zůstavili obraz svého tam bydlení v povrchu země zorané, a památka ta jest nevyhladitelná a zajisté tak trvalá, avšak bezpečnější než zprávy kronikářův.

---

[1]) Nullas Germanorum populis urbes habitari satis notum est . . . . Vicos locant non in nostrum morem connexis et cohaerentibus aedificiis; suam quisque domum spatio circumdat. Germ. 16.

[2]) Mnozí němečtí spisovatelé nemohouce toto popírati, ale nechtíce pravdě dáti svědectví, že v takových krajinách sídleli původně Slované, vykládají to tak: původně bydleli tam Němci, Slované pak je vytlačili, až konečně sem opět Němci přišli. Nehledě ani k tomu, že historie o takovém takořka vzájemném vytlačování nic nepraví, příčí se tomu náhledu veškerý výměr a rozměr popluží, jenž měněn býti nemohl jako štít nebo dobytek. Svevové měli mnoho a mnoho slovanských kmenů v sobě a od těchto pocházejí slovanské osady a popluží v Germanii, které mnohým historikům v pravdě českými dědinami jsou.

A podobný stav věcí spatřujeme v Čechách. Forma os
slovanská, jakovou v celém ohromném prostranstvu od Sl
obydleném nalezáme; popluží a polnosti sebe větší, i když sp
jednomu majiteli náležejí, jsou vyměřeny na lány, tak že lá
jeho polovice neb čtvrt jest všudy jednotou výměry. Hospo
polní, vzešlé z mravu národního, jest také základem práva če
na střídavém obdělávání pole jaří, ozimí a ladem záleží lhůt
mlčení, pojmu to, jenž při právě vlastnickém jest ochráncem
nictví však i pravidlovatelem zakrnělosti juristické. Kterak
český polního majetku si vážil, a kterak těsně poměry p
vlastnictví spojeny byly s veškerým životem národu a s p
jeho, dokazují tak zvané desky zemské, zřízené věrojatně v
té, když rodové hospodářství se rozvazovalo a v majetek r
polnosti přicházely. Jest zajisté v příčině té významno, že v n
báji Přemysl oráč od pluhu na stolec knížecí povolán jes
tentýž oráč, jak pan Ondřej z Dubé praví, podlé náhledu ob
právo české nalezl. Taktéž jest případné, že v národní báji o
zachovaný spor mezi oběma bratry Klenovici se nevede o
neb zlato jako v jinonárodních bájích, nýbrž že zdvižen
„dědiny“ otné. Pole jsou povýtečně zbožím t. j. oudělem da
Boha dědům t. j. předkům, od nichž co dědiny na potomky
Kmet jest správcem rodového hospodářství a kmeti nazvá
nejvyšší soudcové země, na Moravě hospodáři; hospodář řídí
co vládyka, a hospoda jest pán země, tedy nejvyšší správce
rodiny národní.

Takový tuhý organismus hospodářský a tak v sobě up
právo agrární, kteréž obé instituce hned při prvním svítání
něm v Čechách spatřujeme, nemohly za poměrně krátkou
ustáliti se v národu a v zemi, a to tím méně, čím více t
ustavičnými vpády nepřátel naplněna jest a tedy nikterak k
organismu agrarního, jenž všudy staletí vymahá, se n
Bydleli-li od pravěků v Čechách Bojové, muselo agrární hos
ství přejíti na Markomany a pak od těchto na Čechy, o če
již svrchu dotčeno, žádné stopy není, ana zemi české, co s
půdy orané, vryta jest tvářnost slovanská. Či přistěhovali se Č
r. 450 nebo 490 do země bohopusté a liduprázdné? Nuže
tomu, že Čechové r. 450 do země pusté přišli; kdo ale v p
tom může věřiti, že od r. 450 až do r. 550, když Avarové
pustošili, agrární organizace národu a země byla hotova, r

mi k tomu, že z nejstarších pověstí národních souditi se může, že Čechové před vpádem Avarův s Duřinky časté války vedli? Po Avařích přišly války s Franky, doba válečného Sama, tedy opět organizaci agrární nepříznivá; a v tom půldruhém století následujícím, z něhož ovšem pražádných zpráv nemáme, byl by národ český vykonal práci tu, k jejížto provedení jiní národové staletí na půdě domácí potřebovali? Jako historie přírody přijala zásadu: „ubi historia tacet, saxa loquuntur“ tak má přijati — a to větším právem — historie člověčenstva zásadu: „ubi historia tacet, *agri* loquuntur“; jakož průpověd, že Řím za jeden den založen nebyl, skrývá v sobě hlubokou pravdu, taktéž žádný národ neprovede agrární organizaci a zřízení práva a společnosti na agrárních poměrech založené v krátké nebo vypočítatelné době. To se děje v době právě tak tmou zahalené, jako neprůhledné jsou počátky bohoslužby a mythická doba vůbec. Kdo tedy věří, že organizace státu a národu českého, jak se zrcadlí v Zelenohorských zlomcích starého mythu českého, hotova byla za *té* Libuše, jejíž věk chronologie klade do r. 723 tím, že ona Prahu založila, ten také může věřiti, že Romulus založil Řím, že po něm staří Ramnes jmenováni jsou Romani a že římští králové skutečně všecko to vykonali, co pozdější letopočetná historie o nich vypravuje; může jmenovitě věřiti, že Numa opravdově nalezl zákony římské, jako náš Přemysl, a že jako onomu Egeria tomuto Libuše při tom pomocnicí byla, že, jako náš Čech a Krok skutečnými osobami byli, také Italus, Latinus, Hellen atd. jimi byli. Kdo však bedlivě mythus v Zelenohorských zlomcích zachovaný váží, a znaje pravou povahu mythu vůbec, jej s bájemi jiných národů srovnává, zajisté nebude tvrditi, že zřízení země české a národu českého, jak zlomky ty je popisují, způsobeno býti mohlo za tři sta let válkami naplněných; tím méně pak to, že mythus o Libuši a sestrách jejích od r. 723 až do doby Kosmasovy utvořiti se mohl, a do konce za pravdu míti nemůže, že mezi r. 450—723 povstati mohl mythus o Čechovi, Krokovi neb o Trutovi, jenž „pogubi saň liutu.“

Mythus český zajisté spočívá na společných s ostatními Indoevropany základech, slušno tedy jej ve spojení se společným Ariův mythem uvesti, má-li dostatečně vysvětlen býti. Jest to práce ovšem velmi nesnadná, any se nám jen velmi chatrné a porouchané zbytky zachovaly v národní pověsti a tradici, však příměšky pozdějších dob tak zpotvořené, že s těží jen stopu naleznouti lze, která ku

3

společnému pramenu Ariův vede. Žel, že Kosmas nám z o
senum fabulosae narrationes více nezůstavil, žel, že také Ruk
kralodvorský a zelenohorský jen v malé části se nám zach
Avšak jedno vysvítá hned na první pohled z porouchaných zb
mythu českého, totiž to, že obsahuje nánosy z rozličných do
nejstarší totiž doby právě mythické, kteréž jako v nějaké t
hlubině spočívajícím základem jsou, na němž pozdější věky z
pověstných a historických událostí nasypávaly a tím původní my
zakrývaly. Rozumí se samo sebou, že bouře, které národ č
zastihly, onen nános a násyp mnohokráte přemítaly a rozme
tak že mythické postavy nikde přesně se neukazují, nýbrž že t
osoba má na sobě příznaky, které ve všeobecném mythu rozdíl
osobnostem náležejí. Nelze nepozorovati, že u nás obsah všeo
ného mythu přispůsoben jest kmenu českému, a že tudíž také l
lisován jest podlé skutečných místností krajinných v Čechách;
spojování mythických momentů s místnostmi v zemi české jsou
jest zjevný důkaz, že národ český od nepamětných dob v zemi
bydlel, jinak by naprosto možné nebylo, aby báje porouchan
svou veliké stáří prozrazující k historickým místům ukazo
jako by tam byly se skutečně udály. Čechové obdrželi zajist
společné matky Ariův tentýž fond mythický t. j. původní jich v
duchový jest tentýž jako Indoevropanův ostatních; avšak neje
čátky toho vývoje leží v době daleké, nýbrž i k tomu bylo m
a mnoho věků zapotřebí, aby mythus původní vzal na sebe
český a aby konečně tak porouchán byl, jak nám v Libušině so
u Kosmasa a Dalemila se ukazuje. Staletí bylo zapotřebí,
mythus *český* se utvořil, staletí také mohly jej jen zpotvořiti.
bylo by v skutku možná věřiti, že Čechové přišedše r. 450 do v
své, mythus svůj utvořiti, částky jeho s určitými místnostmi sp
a utvořivše jej ihned také porouchati mohli? A to by se bylo
selo státi, poněvadž mezi domnělým příchodem jich a domné
věkem Přemysla tak krátká doba leží, že k práci ducha, jíž
tvoření národního mythu zapotřebí jest, ona doba se má jako
patrný okamžik.

Jest pochopitelno, že se zde nemůžeme pouštěti do kritic
rozboru mythu českého; můžeme zde jen na několik stránek
upozorniti, což snad postačí k poznání, že národ náš drahně
v zemi své žil, než arijský mythus *českým* mythem podlé ob
i místa se stal, právě tak, jako mnoho věků uplynulo, než

Sigurda a Brynhildy v mythu německém Sigfrid a Brünhilde v Nibelungenliedě se vyvinuli. Vyberme z mythu českého předně pověsti ty, které nejvíce známy jsou a v Libuši střed svůj mají. Ona činí se sestrami svými trojici; počtem tím již připomínají se nám sudice řecké, římské a nordické. A sudicemi byly také naše tři dcery Krokovy: nejstarší Kazi, druhá Teta a nejmladší Libuše.

O Kazi (u Pulkavy sluje Bílá) bydlevší podlé Dalemila na Kazině (Kašin) vypravuje Kosmas, že znala jedovaté byliny, umění lékařské, že pomáhala lidem v nemocech a že zpěvem moc osudu pravidlovati dovedla; lid o ní říkal, když ztracenou věc najíti nemohl: „to by ani Kazi nenalezla"; za památku její pak pokládal velikánskou mohylu nad řekou Mží blízko hory Oseku.

Druhá dcera Krokova, Teta či Tetka, sídlela na hradě Tětíně vystaveném na vrchu vysoké skály nade Mží a učila lid bohoslužbě.

Nejmladší pak dcera jeho, Libuše, založila mohútný hrad Libošín v hustém lese u Stebečna. Tato byla moudrá, přívětivá, všem příjemná a jako nejvyšší suditelkyně národu celého rozsuzujíc pře jeho, ale byla věštkyně.

Porovnejme vlastnosti dcer Krokových se sudicemi jiných národů. Řecké Moiry, římské Parcae znají tajnosti všech věcí a budoucnost, kterou zpěvem[1]) předpovídají: Libuše jest věštkyní, Kazi zná tajné síly bylin, ona zjevuje věci ztracené (neznámé) a zpěvem činila osud sebe poslušným. Moiry mají moc nad životem lidským: Kazi uzdravuje lidi a má v moci osud t. j. konec života lidského na jejím rozhodnutí záleží. Moiry jsou podlé jedné stránky své bohyněmi smrti: Kazina památka zachovala se v lidu ohromnou mohylou, která patrně ukazuje na povahu její co sudice smrti, jakož i jméno samo bije na sílu záhubnou (kaz-iti).*) Moiry však majíce veškerý osud života lidského v moci své nejsou pouze záhubnými osobnostmi; ony provázejí člověka od narození až ke hrobu, a protož se zjevují také při porodech, svatbách a jiných důležitých okamžicích života lidského: Teta jmenem svým ukazuje,

[1]) Dazu der Gesang, durch den sie die Zukunft verkündigen. Preller Griech. Myth. 415.

*) Šafařík: „Nemohlo-li by se vzít Kazi neb Kazy od kázati, u-kázati, po-kázati (ostendere, revelare obscura, futura)." Čas. Čes. Mus. r. 1864. str. 9.

že jí náleželo bráti vliv na rodinný život.[1]) Moiry jsou sudice
sudkyně: Libuše rozsuzuje pře veškerého národu t. j. v ní se vt
luje povýtečně sudná moc Moiry; ona přichází dle zelenoh. Ruk
pisu do soudu v „bělestvúcí rizě" a vstupuje na „zlatý stól oten
jakož také o řeckých Moirách se praví, že oděny jsouce v bí
roucho na vysokých prestolech seděly.[2]) V slavném soudě řízené
od Libuše skrývá se tentýž názor, vedle kterého nordické Nor
soudům od Bohů konaným přítomny byly. Libuše vykonávajíc so
v sídle otcové má při sobě dvě děvy sudné t. j. ostatní dvě S
dice, které, jako nordické Norny, nález ohledáním hřebí (los
vynášejí.

Sudice pravidlují veškerý život lidský; život ten vázán je
k času, jenž se rozkládá na minulost, přítomnost a budoucnos
Tato trojčlankovitost odpovídá trojici sudic, a jako život lids
třemi oddíly času probíhá, tak také Sudice tento život provázej
pojímají se co personifikace času na tré rozděleného. V tom smys
slují nordické Norny Urdr (minulost), Verdandi (přítomnost t.
das werdende) a Skulda (t. j. das (kommen) sollende, budoucnos
Kazi jest povýtečně sudicí smrti; ona ukončuje život lidský, kte
po smrti fyzicky nemá více ani přítomnosti ani budoucnosti,
protož ona se podobá nordické Urdr t. j. minulosti. Teta jest sudi
rodinného života, ona bdí tedy nad plodností lidskou, která v n
konečné řadě tvory v svět přivádí a v *tomto* smyslu nepřetrže
trvá t. j. vzhledem k času do přítomnosti náleží; protož odpoví
Teta nordické Verdandi či přítomnosti. Libuše jest věštkyně, o
předpovídá věci, které teprv přijíti mají: ona tedy jest podob
nordické Skuldě či budoucnosti, které ostatně se také tím podob
že ona, jako Skulda, v pozdějších pověstech se proměnila v lidsk
kněžnu kouzel znalou; a co tu podobu mezi Skulďou a Libu

---

[1]) Protož také sluje bylina vodní Nymphaea, která Norně děti přinášej
posvátná byla, u Němců „Muhme." — Žádný kořen jazykový, z něh
jména rodinnou příbuznost naznačující pocházejí, nemá tolik odrostl
jako ten, z něhož naše „teta" pochází; sskr. tata, řec. τάτα, τέττα, l
tata, lit. tėta, starosl. tata vesměs = tatíček; staron. totâ matka, to
otec; starosl. tête starší bratr; starosl. teta a tetka, čes. teta a tet
rus. tjatja sestra atd.

[2]) „Auf hohen Stühlen thronend in weissen Gewändern." Preller l. c.
Na totéž ukazuje zbytek toho mythu, zachovaný v pověsti o **bílé** pa
která též v bílém rouchu se zjevuje.

ještě zvyšuje, jest to, že (nevlastní) bratr Skuldin sluje Kraki, jméno, kteréž nám bratra polské Libuše t. j. Vandy a společného otce Libuše i Vandy, Kraka, připomíná.

Známo, že Moiry, Norny, Sudice jsou původně kosmickými bytostmi; černé mračno, obsahující v sobě zkázonosný blesk i zúrodňující déšť, jest tím kosmickým zjevem, z kterého názor i vodních žen i sudic se vyvinul. Nemohouce se zde déle o tom šířiti přivádíme jen ku paměti, že vodonosná mračna týmž názorem se pojímají co hrady, tvrze, stromy a lesy; [1]) hrady i vodu i les nalezáme při dcerách Krokových: všechny tři bydlí na hradě, hrad Tetín jest nad řekou Mží, mohyla Kazina tamtéž, Libušin hrad stojí v lese. Avšak mimo to ukazují se dcery Krokovy býti původně vodními bytostmi kosmickými podlé otce svého. *Krak,* v novější formě *Krok,* jest totiž v mythu českém to, co *Οὐρανὸς* v řeckém a Varuna v indickém, klenutí totiž nebeské či obloha nad zemí se vznášející. Pocházíť slovo to zajisté od společného kořene *kar,* v němž leží pojem tuhosti, tvrdosti; sem náleží slova sanskritská: *karkaras* tvrdý (co subst. hnát, kladivo, mlat), *karkara* křemel, *karakas* ledovec; řecká *κάρκαρος* ostrý, drsný, *κρόκη* křemel. Znamená tedy *Krak, Krok* to, co později vyjádřeno slovy: tvrdost nebes (firmamentum.) Dcery Krokovy jsou mraky, podlé představy mythické hrady; Kazi, Teta a Libuše bydlí v hradě t. j. ony jsou v mraku nebo mrakem u otce, což jmenovitě se praví o Libuši, která „v otně zlatně sědlě“ bydlí, kteréžto zlaté sídlo jest nebe, z něhož zlato t. j. blesk se třpytí; obrazem toho otcovského sídla Libuše jest svatý Vyšehrad, jenž vzhledem ku Kroku jest právě tvrdý hrad nebes, [2]) nebo zámek boží, jak prostému lidu posud klenba nebes sluje.[3]) Avšak zlatý zámek otcův, v němž Libuše sídlí, a slova Dalemilova: „sklep Libušina zlata“ připomínají nám Libuši v téže vlastnosti jako německou Frau Holda, která v tvrdém hradě nebes „Glasberg“ sedíc duše dětské ve zlaté studni chová, příznak to, který česká pověsť při Libuši naznačuje tím, že ji činí pramatkou rodu Přemyslovcův. Představa, že Krak jest původně klenba nebeská, vyjadřuje se také jmenem hor: Krkonoše,

---

[1]) Srovn. něm. Wolkenburg, Wolkenbaum; starosl. gradъ znamená i hrad i ledovec.

[2]) To jest „Glasberg“ v německé báji, jenž v ní velikou roli hraje, a o němž jmenovitě se praví, že tam Frau Holde bydlí.

[3]) Hanuš Bájesl. kal. p. 8, 9.

podlé formy v zelenoh. Rukopise Krekonosi, kde *e* jest přehláskou původního *a*, tolik co Krakonoše, hory, které Kraka nesou t. j. nebe podpírají, kterýžto názor, že hory totiž klenbu nebes drží, také v jinonárodních mythech se nachází. Na základě tom, že Krkonoše jsou Krakonoše, lze sobě vysvětliti, proč národní mythus čin Truta, který zahubil saň litou, klade do Krkonoš: saň ta jest drakem ze všech indoevropských pověstí známým, který vchod do zámku, v němž panna uvězněna jest a zlaté poklady se skrývají t. j. zimní mračno střeže, v němž Vesna vězí a paprsky slunce.[1])

Kosmickou povahu svou zjevuje Krak zvláště v mythu polském, kde dcera jeho sluje *Vanda* t. j. voda; neb indoevropský kořen *uda*, *unda* poznává se v lit. *vandû*, slov. *voda*, pruském *und-s*, lat. *unda*. Když pak během časů z kosmických bytostí Kraka a jeho dcer staly se bytosti anthropomorfické, a když jmenovitě Libuše proměněna byla v kněžnu, věhlasnou vládkyni a moudrou sudkyni, tu ovšem i otec její, Krak, proměnil se v muže moudrého, soudce rozšafného; pověsť národní ale pojímala to podlé běhu přirozeného tak, že výtečné vlastnosti přišly od otce na dceru.[2])

Kdo povahu mythu zná, ten ví, že právě vynikající postavy mythické podléhají rozmanitým proměnám tím, že tou měrou, kterou naivnost názoru původního v lidu mine, na takové výtečné postavy se přenášejí jiné názory mythické, anoť že někdy i historické události ovšem oděné v šat pověsti s nimi se spojují. Tak se to také stalo s Libuší; poněvadž jest ona nejvíce vynikající dcera Krakova, připisovány jí zvláště vlastnosti kosmicko-mythické t. j. na její osobu převáděly se attributy podobných jí bytostí, tak že ona středem zvláštního kruhu mythických pověstí se stala. Co dcera Krokova nejznamenitější jest ona povytečně vodní paní, Vandou. Jsouc tak o sobě postavena bere na sebe příznaky dobré sudic a podobá se pak německé Frau Holde, jež původně také vodní paní kosmickou

---

[1]) Upominku na tento význam slova Krok zachovalo nám slovo „krokev,“ opory, které střechu drží či vlastně střechu činí.

[2]) Mythus o Kraku, soudě podlé jmen geograf., byl velmi rozšířen, srovn. Krakov v Polsku, Krakopol v Pomořanech, pak Krakowitz, Kraken v Prusku, ve Štýrsku Krakov, Krakienki, Krakički na Litvi. Srovn. Starož. Slov. 724 pozn. 19. — Poláci (Kadłubek a jiní) ztotožnují jméno Krak s jménem ptáka kraka t. j. krkavce, které prý Krak obdržel, poněvadž když hrad stavěl, mnozí krkavci krkali; však slovo krak = corvus pochází od kořene k r a k lit. krak-ti, hučeti, starosl. krakati = krkati.

byla a jejížto jméno totéž vyráží co jméno: Libuše.*) Jako Frau Holde na koni jezdí, má i Libuše koně a že s toho koně rosa k zemi padá jako s koně Holdina, prozrazují slova Kosmasova, jenž praví, že Libuše každou noc na kůň sedala a teprv před kuropěním domů se navracela. Jakož pak Frau Holde jest totožná s nordickou bohyní lásky Freyjou, tak vedou některé stopy k tomu, že lid na Libuši přenášel názory o bohyni lásky jmenem Prija,[1]) jmenovitě to, že pověst ji jmenuje manželkou Přemysla, jakož Freyja jest manželkou Freyra. Freyr jest bohem věštby: Přemysl maje vejíti ve spojení s Libuší, činí proroctví o rodu svém; Freyrovi byl posvátný dobytek: Přemysl měl při sobě dva voly, kteří oba zmizeli, t. j. mythické povahy jsou. Jako Freyja jest Libuše bílou paní, o které lid podnes bájí, že ukazujíc se zvěstuje důležitou, nejvíce smutnou událost.

Avšak nejpodivnější spojení, ve kterém Libuše v pověsti se nachází, jest tak zvaná dívčí válka. Tento mythus či tato pověst mohla povstati jen z toho, že Libuše byla původně kosmickou bytostí právě tak jako Frau Holde. Tu ona představuje mrak na nebi, který větrem hnán jest; obrazotvornost starožitná, která všecky zjevy přírody zosobovala, viděla v lomozu bouře a vichoru skutečný zápas démonů; mrakem tím jest Libuše, u Němců Frau Holde, a poněvadž vichor nežene jedno mračno, nýbrž mračen mnoho, proto má Libuše-Holde při sobě podobné jí komonstvo ženské; poněvadž pak hnání mračen se považovalo za následek boje, musel také někdo býti, kdo je žene: v německém mythu jest to Vuotan neb jeho syn Tór a „litý voj" (wüthendes Heer), v slovanském snad Tyr, pokud bytostí vzduchu byl. Tak se vyvinul mythus, že mračna t. j. Libuše-Holde i její komonstvo Valkyrie-Lutice bojují proti Tyru a jeho družině mužské, a z tohoto mythu povstala věrojatně pověst o dívčí válce, která od Kosmasa a Dalemila velmi rozmarně se vypravuje, poněvadž oba, nerozumějíce pravé povaze mythu, válku dév se skythickými Amazonkami spojovali. Lokalisována jest

---

*) Jméno Libuše přichází také co jméno lesu v moravském Přerovsku a co jméno města Polabských Srbů Lubuša, jehož výstavnosti Dietmar Merseb. se obdivoval.

[1]) U Vacerada Prije = Aphrodite. Kořen jest pri, řec. πρα-ΰς milostný, lit. pretelius, starosl. prijati, milovati (přáti), novoč. přítel. Nordická Freyja a naše Prija jsou tedy také dle slova příbuzné a snad i slovo Přemysl (někdy Primysl, *Priumysl*) *lze* sem vztahovati.

ta pověst k hradu dívčímu Děvinu a k hradu mužů Vyšehradu. Kterak ostatně pověst ta porouchána jest, jde z toho, že Kosmas klade dívčí válku, pokud Libuše žila, Dalemil však po smrti její, podlé něhož Vlasta vůdkyní dívek se stala; podlé Dalemila vystavěly dívky hrad Děvin, na to teprv muži Vyšehrad, tedy po Libušině smrti, kdežto v Libušině soudě Vyšehrad sluje otcovským sídlem Libuše, tedy již za Kraka vystavěn býti musel. Takéž nelze pochybovati, že hrad Děvin ukazuje k bohoslužbě Děvy čili Děvany,[1] která jistě podobná jest římské lovkyni „Diana,“ bohyni panenské, jež co dcera Zeusova původně kosmickou bytostí byla; protož sluje u Vacerada Děvana také „Perunova a Letničina dci,“ Diana Latonae et Jovis filia. Možná tedy, že český mythus o dívčí válce vyrostl z podobného názoru, podlé něhož řecká Diana-Děvana t. j. Artemis ve spojení se uvedla s Amazonkami těmi, o nichž se bájilo, že slavný chrám Dianin v Efesu vystavěly, kde jí válečnými hrami t. j. v brnění tančíce slavnostní obřady vykonávaly. Podlé toho podobala by se naše Vlasta řecké Ifigenii, kněžině Diany na Tauridě, jíž náleželo každého příchozího muže bohyni obětovati. Podobně vykládá Hanuš dívčí válku tak, jakoby válkou mezi děvami a muži představoval se boj mezi Děvinem a Vyšehradem co náboženskými středisky, že totiž kultus Děvany děvami vykonávaný překonán byl kultem, jehož obřady se konaly od mužů, kterýžto kultus tedy mužského božstva se týkal. Při tom při všem připomíná lovkyně Diana a její komonstvo ženské Frau Holde a naši Libuši i Valkyrie a Lutice, a temná narážka na *panenskou* Dianu obsažena jest v mythu o Vandě, v kterém tato dcera Krokova (tedy naše Libuše) slib věčného panenství učinila a knížete Rüdigera ve válce překonala a pak sama sebe utopením usmrtila. Zde tedy opět se připomíná válka děvy či panny s mužstvem a záhuba oné.

Těchto několik náčrtků postačiž k poznání, kterak rozdílné mythy se proplítají a tím jedna osoba stává se představitelkyní celého kruhů mythických pověstí. Odkládajíce přesnější rozřešení této otázky k místu jinému míníme zde ještě poukázati k jinému mythu, v kterém rovněž rozličné osnovy v jednu tkaninu vetkány

---

[1]) Že širší forma Děvana vedle kratší Děva se užívala, dokazuje jméno moravského města Dovina „id est puella“ v letopisech franských, pak jméno keltického města v Britannii Deva též Devana řečeného. Lat., české i kelt. slovo ukazují ke kořenu di t. j. světlý, jasný.

jsou; jest to pověst, která v kralodv. Rukopise obsažena jest v písni Čestmír a Vlaslav.

V písni té líčí se boj mezi Pražany a Lučany, či mezi knížaty obou kmenů Neklanem a Vlaslavem. Boj, jak v písni líčen jest, má věrojatně skutečnou historickou událost za základ, poně boj Čechů s Duřinky, k čemuž aspoň ukazuje ta okolnost, že Neklan synovi zabitého Vlaslava dal za pěstouna muže jmenem Duřink, jenž dle rodu Srbem t. j. Slovanem ze země duřinské byl. Avšak jaká v písni jest zauzlenost skutečných věcí a mythických názorů! V písni slove vojevůdce Neklanův Ctmír, u Kosmasa Tyr (Tyro) a Dalemila Štyr; Tyr má mlat, dobývá hradu, kde lepotvorná děva (dcera Vojmíra) od Kruvoje ve věži zajata jest, zteče hrad a osvobodí dceru (i otce). Nehledě ani k tomu, že v písni se uvádějí mythické postavy: Třas, Strach, Morena, jest v ní tolik příznaků mythických, že ji jistotně za část mythu považovati můžeme, ovšem ale za část velmi porouchanou a příměšky z pozdějších dob propletenou. Jméno Tyr (obdobně Tur, jakož také u Kosmasa se čte bustum Tyri a campus Turzko, až podnes v lidu pole Tursko) zajisté jest totožné se sansk. Dyâus, řec. *Ζεύς*, lat. Dius (sub Dio), nord. Tius, germ. Tyr. Dyâus znamená původně světlé nebe a personifikace toho jest bůh Dyu, bůh světla nebeského. Které proměny tento názor kosmický proběhl, nežli Dyu co latinský Dius (Jupiter) obdržel specialný vliv na války (Jupiter *Stator*) a než-li germanský Tyr povýtečně bohem války se stal, to rozebírati sem nenáleží; postačiž nám, že jsme na jisto postavili totožnost jmena Tyr (Tur) s jmeny svrchudotčenými. Kosmická úloha Tyra jest, aby on pannu vodní, která v hradě (Kruvoje) uvězněna jest, osvobodil, t. j. slunce proráží paprsky svými (mlatem Tyrovým) zimní mračno (hrad) a osvobozuje tím pannu uvězněnou t. j. jarní vlahu čili „lepotvornou“ Vesnu.[1]) Tím se podobá Tyr polabskému Jarovitu t. j. jarnímu slunci, který mimo kosmickou úlohu měl taktéž na starosti lidské války na zemi: jako Tyr a Jarovit jsou bojovníky na nebi, tak i berou podíl ve válkách lidí na zemi. — —

Z těchto několika kusých úryvků, kterých jsme se zde jen na povrchu dotknouti mohli, jde nicméně na jevo, že mythus český

---

[1]) Tento mythus o Tyrovi co osvoboditeli Vesny jest, jak známo, základem pověstí národních, v kterých mladý králevic osvobozuje pannu v hradě uvězněnou neb ve skále zakletou a drakem střeženou.

byl v době šerošeré právě tak bohatý, jako ostatních národů indoevropských. Rozkládání mythu podle místností českých jest pak důkazem, žé bájesloví české t. j. mythus indoevropský přepracovaný od národu českého podle individuality jeho, vyrostlo na půdě české, a že národ český tudíž dlouho na té půdě bydlel, než český mythus svůj utvořil, a že mnoho času uplynouti muselo, než význam mythu z vědomí národu tak se vytratil, že jen tak kusý a tak porouchaný nás se dochoval. To se jistě státi nemohlo v době od r. 450—720. Rozloha mythu českého podlé místností vede nás také k poznání, že geografický střed země na dolní Vltavě byl také kulturním střediskem starožitnosti české. V tomto středě položena jsou všecka místa v mythu českém proslavená, a sice z nejstarší doby: Krakov, Vyšehrad, Tursko pole, Kazin, Tetín, Libušín, Děvín a pak z mladší doby „obětiště“ — Praha, z něhož historie česká v mohútný strom vzrostla.[1]) V tomto středisku splývaly tedy všecky kulturní prvky a snahy Čechův, a z tohoto střediska rozcházely se opět po celé zemi. Ve společné bohoslužbě, ve společném vlastnictví národních svatyň okolo Prahy rozložených poznávaly kmeny v zemi české bydlící vyšší či vnitřní jednotu svou národní a z kmenů vyvinul se tudíž národ, jenž sebe pojmenoval podlé kmene toho, v jehož oukrají hlavní svatyně ležely, Čechové.[2]) Nežli toto vědomí národní se utvořilo, uběhlo drahně časů; když však vědomí *národní české* všecky kmeny pronikalo, tu ovšem již o proměnách, z kterých to vědomí vzešlo, v národu známo nic nebylo, a protož považoval lid, společnou bohoslužbou a společnými svatyněmi v jeden celek srostlý,

---

[1]) Vztahujeme slovo Praha ku kořenu s p a r g v řec. *σπαργή* výpuk, očko u stromu, lit. spurga-s a sproga totéž, sansk. parága pel, rus. dial. perga pel, starosl. prъga, prъga, nové zrní pšeničné. Původní význam kořene sparg jest tedy pučeti, puknouti a tudíž i zvuk od sebe dávati; význam ten zachoval se v lit. spragu pražím (něm. prassle), starosl. prjažiti, odtud prjaga, totéž co prъga a prъga. Hledě k významu slov pražiti a prjaga, novellum tritici granum, pojímáme tedy Prahu co obětiště, kde bohům obilí a jiné věci se obětovaly; jest ovšem možná, že Praha pochází také z jiného významu svrchu uvedeného, že znamenala snad výpuk neb že jmenu vzata od pelu květů; přesnou jistotu snadně určiti nelze. — Také v Indii bylo posvátné město Prajaga při ústí Yamuny do Gangy.

[2]) Zaujímala tedy Praha v Čechách totéž místo, jako Ratibošt v Polabí, a Čechové měli tentýž vliv jako Ranové nebo Štětinané v Pomoří. Srovn. *Thietm.* VI. 18; Herb. vit. Otton. II. 5, 25; III. 25, 30, 31; Helm. I. 21.

ještě zvyšuje, jest to, že (nevlastní) bratr Skuldin sluje Kraki, jméno, kteréž nám bratra polské Libuše t. j. Vandy a společného otce Libuše i Vandy, Kraka, připomíná.

Známo, že Moiry, Norny, Sudice jsou původně kosmickými bytostmi; černé mračno, obsahující v sobě zkázonosný blesk i zúrodňující déšť, jest tím kosmickým zjevem, z kterého názor i vodních žen i sudic se vyvinul. Nemohouce se zde déle o tom šířiti přivádíme jen ku paměti, že vodonosná mračna týmž názorem se pojímají co hrady, tvrze, stromy a lesy;[1]) hrady i vodu i les nalezáme při dcerách Krokových: všechny tři bydlí na hradě, hrad Tetín jest nad řekou Mží, mohyla Kazina tamtéž, Libušin hrad stojí v lese. Avšak mimo to ukazují se dcery Krokovy býti původně vodními bytostmi kosmickými podlé otce svého. *Krak*, v novější formě *Krok*, jest totiž v mythu českém to, co *Οὐρανὸς* v řeckém a Varuna v indickém, klenutí totiž nebeské či obloha nad zemí se vznášející. Pocházíť slovo to zajisté od společného kořene *kar*, v němž leží pojem tuhosti, tvrdosti; sem náleží slova sanskritská: *karkaras* tvrdý (co subst. hnát, kladivo, mlat), *karkara* křemel, *karakas* ledovec; řecká *κάρκαρος* ostrý, drsný, *κρόκη* křemel. Znamená tedy *Krak*, *Krok* to, co později vyjádřeno slovy: tvrdost nebes (firmamentum.) Dcery Krokovy jsou mraky, podlé představy mythické hrady; Kazi, Teta a Libuše bydlí v hradě t. j. ony jsou v mraku nebo mrakem u otce, což jmenovitě se praví o Libuši, která „v otně zlatně sědlě“ bydlí, kteréžto zlaté sídlo jest nebe, z něhož zlato t. j. blesk se třpytí; obrazem toho otcovského sídla Libuše jest svatý Vyšehrad, jenž vzhledem ku Kroku jest právě tvrdý hrad nebes,[2]) nebo zámek boží, jak prostému lidu posud klenba nebes sluje.[3]) Avšak zlatý zámek otcův, v němž Libuše sídlí, a slova Dalemilova: „sklep Libušina zlata“ připomínají nám Libuši v téže vlastnosti jako německou Frau Holda, která v tvrdém hradě nebes „Glasberg“ sedíc duše dětské ve zlaté studni chová, příznak to, který česká pověsť při Libuši naznačuje tím, že ji činí pramatkou rodu Přemyslovcův. Představa, že Krak jest původně klenba nebeská, vyjadřuje se také jmenem hor: Krkonoše,

---

[1]) Srovn. něm. Wolkenburg, Wolkenbaum; starosl. gradъ znamená i hrad i ledovec.

[2]) To jest „Glasberg“ v německé báji, jenž v ní velikou roli hraje, a o němž jmenovitě se praví, že tam Frau Holde bydlí.

[3]) Hanuš Bájesl. kal. p. *8, 9.*

ovu, jenž arciotce Čecha hned po potopě světa do Čech přivádí. Takový náhled příčí se zajisté věci, ode všech soudných skoumatelů starožitnosti člověčenstva poznané a mnohými důvody utvrzené, že před přibytím Indoevropanů do střední Evropy krajiny tyto obydleny čili probíhány byly kmeny plemene čudského, které od větší síly Ariův na díle vyhubeny na díle k severu vytlačeny byly.[1] My tvrdíme jen to, že národ český do první polovice 7. století již mnohem déle musel v zemi české bydleti, než obyčejně se za to má, jinak by nebylo možné, aby již v 8. století z kmenů byl provedl národní i kulturní i politickou jednotu. Co před koncem 6. a začátkem 7. století *letopočetná* historie o dějinách českých vypravuje, to jsou domněnky více méně duchaplné; neb v době té jsou historická fakta s ostatky mythu tak spletena a zmatena, že ani mythus ani děj skutečný na jasnost nevystupuje. V 7. století činí postava Samova, ovšem také ještě šerem dosti zahalená, rozhraní mezi skutečnou dobou historickou, tehdáž nastávající, a mezi mythickou minulostí, z níž ovšem mnohé, avšak velmi temné upomínky v mysli lidu se zachovaly, které pak, jak se to také u jiných národů dělo, k historickým osobám připojeny jsou a tak tresť k historickým pověstem daly. Do této minulosti žádným světlem přesně historickým neozářené, položiti také sluší pověsti o Čechu, Kraku, Libuši, Přemyslu, Vlastě atd., poněvadž tyto osobnosti nejsou historické, nýbrž všemi příznaky svými mythickou povahu svou prozrazují, a tudíž jen potud k vysvětlení historie se hodí, pokud podobné zprávy v Iliadě a v hrdinských zpěvích národů jiných k tomu spůsobny jsou. Nemíníme tedy, že Češi jsou Aborigines v Čechách, že před Čechy žádná lidská noha Čech se nedotkla; naopak právě na základě národního mythu musíme to půjčiti ano tvrditi, že Čechové, haluz slovanská, v dávnověké době od východu, a sice z vlasti zatatranské do země české se přistěhovali. Dosvědčuje to pověst v Libušině soudě a v Dalemilu zachovaná, dosvědčuje to podobnost mythu polského a českého, které tak nápadně se shodují, že z toho nejen na vnitřní příbuznost národní, nýbrž také na dlouhé a trvavé bydlení obou národů v sousedstvu souditi můžeme. Obojímu národu společen jest mythus o

---

[1] Zbytky těchto prabydlitelů čudských v Evropě jsou věrojatně oni otroci starých Skandinavců, o nichž Rigsmal praví, že byli vzrůstu malého a křivého a že měli černavou pleť, černé vlasy, ploché nosy a tlusté prsty.

Krakovi; oba Krakové jsou soudcové národu oba svého, zakladatelé kulturních hradů podlé nich jmenovaných; oba mají tři děti (polský Krak dva syny) a mezi nimi slavnou dceru; synové Krakovi zabili saň, totéž činí v české pověsti Trut; o Čechu vypravuje česká pověst, že pro mužobojstvo z vlasti vyobcován byl, a o mladším synu Kraka, též jmenem Krak, bájí polská pověst, že staršího bratra zabil a proto ze země vyhnán jest; šest bratrů Čecha připomíná počet dětí obou Kraků a česká Praha má obdobu v Praze polské ovšem ne tak slavné, jak byla česká. A praví-li česká pověst, že Čech do nové vlasti přinesl dědky na plecech, dává tím na um, že Čechové do nových sídel svých přinesli s sebou všecky kulturní elementy, které na zřízenosti rodinného a náboženského života záležejí. Avšak nežli z těchto prvků vyrostl český národ co celek upevněný střediskem bohoslužebným, politickým a státním, uplynulo drahně časův a všecky snahy, boje, proměny a osudy, kterými z kmenů národ český vzešel, ty leží daleko za hranicemi oné doby, kterou my v dějinách svých historickou dobou nazývati můžeme.

Před touto dobou rozestírá se veliký prostor časový, jenž, co se týče historie vývoje ducha národního, mythickým obsahem naplněn jest. Kosmické elementy činí i zde jako u jiných národů základ všeho vývoje; avšak z těchto živlů kosmických vzrůstají anthropomorfické postavy, kterým pro povahu jich přechod do historické pověsti snaden jest, poněvadž jsou již osobnostmi, a tudíž snahy, boje a osudy osobnosti národní na ně přenášeti se mohou. Avšak jest to úlohou kritiky, aby při každé toho druhu pověsti rozeznávala trojí věc: za prvé kosmický význam bytosti, za druhé zosobení její v mythu a za třetí spojitost její s pověstí národní, z kteréžto poslední leda které zrnko k základům historie potřebovati se může. Sigfrid v Nibelungských zpěvích má pratvar svůj v nordickém Sigurdu, jenž co kosmická bytost byl jasný Slunce-Bůh; nicméně nelze pochybovati, že skutečná historická fakta se sběhla, než Sigfrid Nidrlandský hlavním hrdinou zpěvů Nibelungských se stal. Totéž platí o našem Kraku, Libuši, Přemyslu; možná že v době, když národ náš o historické pověsti své pracoval, t. j. když již kus historie své vykonal, jakýsi Přemysl, jakási Libuše, jakýsi hrdina Ctmír vynikali; ale že to nebyl *ten* Přemysl, *ten* Ctmír a *ta* Libuše, které nám představuje národní pověst, jest tak jisto, jako že oba bratrovrahové, římský Romulus a polský Krak, nebyli ti, o nichž římská a polská pověst vypravuje. To jsou upomínky, které z tmavého

lůna minulosti národu tak vystupují, jako paprsky slunce šerem oblaků prorážejí; ony nejsou plným světlem, ale jimi můžeme tušiti jasnost, která za těmi oblaky se ukrývá. Plné, neomylné jistoty u věci té ovšem nikdy se nedočiníme; neb počátkové národů zůstanou pro historii rouškou zahaleny právě tak, jako početí jednotlivého člověka příroda sobě co nevýskumné tajemství zůstavila.

Nynější stav Jednoty bratrské.

Podává *K. Šmídek.*

V Ochranově čili v Herrnhutě, městečku to saském nedaleko od hranic českých vzdáleném, konala se dne 17. června 1872 významuplná stoapadesátiletá slavnost prvého založení osady této přistěhovalci moravskými. Vedlé silnice, vedoucí k obchodnímu městu Žitavě, viděti lze nedaleko posledních domův Ochranova místo v lese tmavozelenými sosnami ověnčené, kdež uprostřed pozvedá se žulový kámen s tímto nápisem v jazyku německém: „Dne 17. června 1722 poražen na místě tomto prvý strom k vystavění Ochranova (ž. 84, 4).“ *)

Byv o loňských prázdninách v lázních liebverdských na blízku Ochranova, umínil jsem sobě právě tohoto pro Jednotu bratrskou památného roku výlet tam učiniti, abych sám očitě o veškerém zevnějším i vnitřním zřízení této Jednoty důkladných nabyl vědomostí, při čemž mi obětavnou pomocí přispěl p. Krist. Theod. *Haus*, tolikéž úd Jednoty bratrské a kazatel její v Petrohradě, jehož předkové pocházeli z Novojičínska na Moravě. Co jsem byl při svém téměř třídenním pobytě v Ochranově seznal a viděl, sděluji tuto s krajany svými, domnívaje se, že jim tyto zprávy o nynějším stavu Jednoty bratrské, kteráž prvé své kořeny byla pustila na půdě

---

*) Učinil to Kristian D a v i d, říkaje při kácení stromu slova dotčeného žalmu: „Vrabec nalezl sobě dům a hrdlička své hnízdo, kdežby složila mladé své.“ Na hřbitově patří prvý kámen hned u vchodu témuž Krist. Davidovi, s tímto nápisem: „Christian David des Herrn Knecht, geb. den 31. December 1690 zu Senftleben (v Ženklavě u Frenštátu u paty Radhoště) in Mähren, heimgegangen den 3. Februar 1751. Ein Zimmermann, fällete den ersten Baum zum Anbau von Herrnhut den 17. Juni 1722.“

českomoravské, budou i vítané i milé, ještoo veškerých záležitostech řečené Jednoty v nynějšku tak nesnadno nabyti lze zevrubných vědomostí, neboť všechno, cokoliv o tom i v naší literatuře psáno (jako k. p. ve Slovníku Naučném) jest příliš sporé a i nedostatečné.

Městečko samo Herrnhut čili Ochranov, čítající nyní přes 1000 obyvatelův (jenžto však nejsou všichni údové dotčené Jednoty bratrské) prostírá se na rozkošné planině olemované útěšným věncem vysokých hor, z nichž především co vévodkyně vyniká k jihu hora Ještěd, z jizerského pohoří zrak k sobě poutá známá půvabnými svými skaly Tafelfichte; při jasném počasí prozříti lze až k hoře Rollu u Jablonného, kdež k západu v modré dálce pročnívá pohoří lužické; s druhé pak strany utkvívá oko na šíré planině pruskoslezské. Městečko samo zamlouvá se cestovateli hned při prvém pohledu svou zvláštní čistotou a obrubou libovonných sadův ve veškerém vůkolí, kdež kosaté lípy mezi jiným stromovím popřední zaujímají místo. Mezi domy vytknouti dlužno bývalý zámek hraběte Zinzendorfa, novou modlitebnici, pak mimo bratrský hostinec prostranné budovy k zaopatření vdovcův a vdov, jakož i bratří svobodných. Ve příměm spojení s modlitebnicí jest dům, kdež přebývají duchovní, a kdež v prvém poschodí nalezá se stará modlitebnice, prostranný to sál, jehož stěny ozdobeny jsou několika malbami od samých bratří provedenými, beze vší umělecké ceny, představujícími události ze starého i nového zákona, kdežto v nové modlitebnici nepotkává se oko se žádnou stavitelskou okrasou, se žádným obrazem; ba neníť tam ani znamení křesťanského, toliko holé bílé zdi. Na východní průčelní straně téhož domu vražena byla ku stoleté památce založení starší té modlitebnice r. 1864 mramoravá tabule, na nížto zlatými písmeny vyryt jest tento nápis: „Am 12. Mai 1724 war die Grundlegung dieses ersten Bethauses in Herrenhut.“ V sále tomto starším činil bratřím kázaní i rozjímání a spravoval bohoslužné výkony ještě sám hrabě Zinzendorf.

Obyvatelstvo herrnhutské kromě řemeslníků, jichž počet, jak nám bylo vykládáno, v poměru k časovým potřebám správou bratří obmezen jest, nalezá v blízkém okolí hlavní část výživy v obchodu s lněnými tovary a ve vyrábění šatstva pro Negry v západní Indii, na ostrově Kubě a j.; a jestiť to znamenitým svědectvím solidárnosti veškerých zájmův novodobé společnosti, průmyslem a obchodem uzpůsobené, doložíme-li podlé hodnověrných zpráv, nám v Herrnhutě sdělených, že nepokoje

a vzpoury, do jakých strženo bylo Španělsko v nejnovějším čase na ostrově Kubě, ihned citelně se dotkly obyvatelův nejen v samém Herrnhutě, alebrž i v celém okolí tou měrou, že ihned o 10.000 tolarův méně v témdni mezi nimi kolovalo.

Nelze nynější útvar Jednoty bratrské seznati v úplné hloubi a v dostatečné zevrubnosti, neohlídneme-li se dříve po živlech časových, z nichžto duchovní potravu čerpal obnovitel této Jednoty čili lépe její opravitel, hrabě *Zinzendorf,**) nevmyslíme-li se úplně v prvky duchové té atmosféry, jížto v minulém století oddýchali všichni téměř souvrstníci jeho, jmenovitě v ohledu náboženském.

Dva pak hlavní živlové ve výstředních často výbězích objevují se hlubšími pozorovateli v duchovním životě osmnáctého století ve kruzích nejvíce protestantských: vroucnější roztouženost náboženská, jejímužto zbožnému žáru nedostačovalo, ba příčilo se suchopárné rozumování, vloudivší se délkou času ve sbory evangelické; snahu tuto nazvemež, jak to učiněno již od soudobníkův, jménem *pietismu.* Proti výlučnému panování téhož pietismu, zabíhajícímu často k pouhému plačtivému citlivůstkářství a duchamornému se vlastním nitrem milkování,**) vystoupila protisnaha, vymáhající rozumu i ve věcech víry a náboženství nepopíratelné místo a vůdcovství, kterouž bychom i jedním slovem zahrnouti mohli, vládou totiž *racionalismu.* A jak různorodé myšlenky i snahy v dějstvu povždy odrážejí se ve příslušných osobnostech, jenžto se stávají výraznými jich representanty a vykonavateli: lze nám i pro směry nyní vytknuté jmenovati příslušné osobnosti, v nichž onyno v nejmohutnějším důrazu se objevily: *Spener* a *Leibnitz.* Vedlé těchto více méně výstředních snah a směrův pozorovati jest proud třetí; pokusy to irenické čili smířlivé, ve shodu uvésti různá vyznání ná-

*) Na hřbitově má kámen nad hrobem Zinzendorfovým tento nápis: „Allhier ruhen die Gebeine des unvergesslichen Mannes Gottes Nicolaus Ludwig Grafen und Herrn von Zinzendorf und Pottendorf, des durch Gottes Fügung und seinen treuen und unermüdeten Dienst in diesem achtzehnten Jahrhunderte einer ersten Brüderunitaet würdigsten Ordinarii. Er war geboren den 26. Mai 1700 in Dresden und gieng in seines Herrn Freude den 9. Mai 1760. Er war gesetzt Frucht zu bringen und eine Frucht, die da bleibet.“

**) Citlivůstkářství toto čili tak zvaná sentimentalnost nalezla příslušný ohlas i ve světské literatuře; objevilo se popředně samo to slovo v cestopisu Yorikovu u Angličanův (Yorik's empfindsame Reise, 1768) a v Götheovu románu: „Leiden des jungen Werther“ u Němcův.

kénská, především víru katolickou s konfesemi Luthera a Kalvína, a i tyto obě mezi sebou. Ve snahách týchž smírných účastnili se mimo Leibnitze mnozí výteční a věhlasní mužové téže doby, u Francouzův oslavený důmyslnými spisy svými biskup *Bossuet,* *) mezi Němci *Vota* z řádu jesuitského a zpovědlník krále Augusta Silného, biskup moravských bratří v Berlíně a tamější dvorský kazatel *Jablonský,* pak profesor a od r. 1674 president konsistoria v Hanoveru Dr. Gerhard *Molanus;* zvláštní při tom čilostí vynikal Španěl *Spinola,* vyslanec a zpovědlník císařové ve Vídni. R. 1703 sešlo se tak zvané „collegium irenicum" v Hanoveru; avšak všeliká dotyčná úsilí potkala se konečně s úplným nezdarem.

Hrabě *Mik. Ludv. Zinzendorf* patřil ku šlechtické velmi starožitné rodině, v dějinách známé již od dob křížových výprav v 11. a 12. století a r. 1662 císařem Leopoldem I. do stavu hraběcího povýšené. Starý hrad Zinzendorf v dolních Rakousích byl původním sídlem této rodiny. V době reformace přestoupil Jan z Zinzendorfu, císařský rádce (umř. 1652), k vyznání augšpurskému. I jeho nástupcové, ač v Rakousích na statcích osedlí a ve vyšších úřadech postavení, setrvali v této víře. Teprv děd hraběte Mikuláše, hrabě Maximilian Erasmus, opustiv pro víru Rakousy, odstěhoval se do Bavorska; jeho synové pak vstoupili ve státní službu v Sasku.**) Hrabě Mikuláš narodil se v Drážďanech dne 26. máje 1700, otce svého však ztratil již po šesti nedělích na to. V domě rodinném panovala vroucí nábožnost, lnoucí s úplným souhlasem ku směru, Spenerem a stoupenci jeho naznačenému.

Potřebí tudíž, abychom o životě těchto mužův, o jich naukách a snahách čtenářům podali obraz aspoň v nejúsečnějších obrysech.

Filip Jak. *Spener* narodil se ze zbožné úřednické rodiny v Rappolsweileru v Elsasku dne 13. ledna 1635. Na universitě štras-

---

*) Bossuet sepsal r. 1671 zvláštní spis k témuž účelu: Exposition de la foi catholique, kdež ovšem v ničemž nezadal dogmatům katolickým, vysvětliv právě ta, k nimž nepříznivou snahou obracejí se jinověrci. Papež Innocenc XI. (1676—1689) schválil spis tento Bossuetův r. 1679.

**) K snadnějšímu přehledu podáváme tu rodokmen hraběte Mikuláše Ludv. Zinzendorfa:

Maximilian Erasmus
Otto Kristian, Jiří Ludvík (kurf. konf. ministr)
Mikuláš Ludvík.

burské a v Basileji a Ženevě hleděl nabyti všestranného vzdělání, zabývaje se nejraději studiemi dějepisnými a filologickými, jmenovitě hebrejštinou. Vyvoliv sobě stav duchovní, obíral se pak od 18. roku výlučněji bohovědou, byv r. 1664 povýšen na doktora theologie a co kazatel nejprvé do Štrasburku, r. pak 1666 do Frankobrodu n. M. povolán. Kurfiršt saský Jan Jiří III., seznav jej na cestě své ku bojišti porýnskému r. 1684 a slyšev ho kázati, tak jím byl celý okouzlen, že ho hleděl přiměti k tomu, aby přijal nejpřednější tehdy místo v evangelické církvi, úřad totiž vrchního dvorského kazatele v Drážďanech. Pět zkušených theologův, jichž rozhodnutí se uvolil v ohledě tom podrobiti, uznalo jednomyslně povolání to za hlas boží. Spener svolil, a 11. července činil v Drážďanech prvé své kázaní ku vzdělání nejen kurfiršta samého, ale všech četných posluchačův. Plní dychtivosti chvátali věřící k jeho kázaním. Avšak brzo podstoupiti mu bylo dráždivých bojův, jmenovitě od duchovních, lnoucích výhradní snahou k tuhému lutherovskému formalismu, vedených lipským profesorem Carpzowem.

Dne 31. března 1691 byl z dosavadního úřadu propuštěn, ale již dne 2. dubna t. r. do Berlína v témže důstojenství povolán, kamž se byl dne 3. června odebral. Pravověrné lutherství slavilo tím vítězství v Sasku. V Berlíně získal sobě Spener záhy svým lahodným a mírným jednáním i ušlechtilým jmenovitě s mladšími probudělejšími duchy obcováním všeobecnou i úctu i lásku. U mladého kurfiršta Friedricha (později krále) byl Spener taktéž u veliké vážnosti a přízni. V neumorné činnosti ve kruhu svých přátel a příznivců skončil běh života svého dne 5. února r. 1705, ve kterémž roce zemřeli tolikéž císař Leopold I. a králová pruská Karolina.*)

Činnost Spenerova byla ohromná, ba úžasná. Během jednoho roku odesýlal na 1000 listův; nikam nevycházel na procházku, dvakráte ve svém životě obzíral svou zahradu. Ráno i večer svolával veškeren svůj dům ke společné modlitbě; prosby tu zároveň konány za všechny známé a přátele.

---

*) Nelze nám ku poznání veškeré tehdejší doby neuvésti poslední slova umírající králové ku jedné z paní, jež nad úmrtím jejím tonuly v slzách: „Nenaříkejte nade mnou; odcházím zajisté ukojit svou vědochtivost o prvých počátcích (Urgründe) veškerých věcí, jichž mi Leibnitz nikdy nemohl vysvětliti, o prostoře, o bezkonečném, o bytí, o nicotě; a králi choti svému připravím divadlo skvělého pohřbu." (!) Dosáhla věku 37 let.

V duchu, jakýž byl háral v útrobě Spenerově, a jenž podobnou svěžestí ovíval četné stoupenců v ve veškerém Německu, vychován tolikéž i mladý hrabě Zinzendorf.*) Matka jeho provdala se r. 1704 za polního maršálka Natzmara; syn její Zinzendorf odeslán do Velkého Hennerdorfu blíže Ochranova, kdež prvá léta ztrávil v zbožném odchování u báby z materské strany, ovdovělé svobodné paní z Gersdorfu. Hned v prvém rozkvětu svého věku jevil mnohostranné nadání, hlubokou jemnost mysli a tklivou po nebeských věcech roztouženost. Psal prý co chlapeček listy milému Spasiteli, roztrousiv je pak venku po polích, „vždyť je najde milostivý Hospodin“; činil častěji kázaní, tonul v dlouhých modlitbách. Vojáci švédského krále Karla XII., vrazivše r. 1706 do zámku hennerdorfského, ustoupili v uctivé bázni před chlapcem při modlitbě klečícím. Avšak již hned v nejútlejším tomto věku rád lnul ve vzájemné lásce k společníkům stejných směrův, uzavíraje s nimi spolky ke společnému modlení se a ke slibům, sloužiti povždy Bohu.

Dosáhnuv desátého roku odeslán byl hrabě Zinzendorf ku dalšímu vzdělání do Dobrohory (Halle) do pedagogia, ústavu to založeného účinnou péčí Augusta Herm. *Franckeho* **) r. 1698, pů-

---

*) Všechny tyto zprávy o životě znamenitého tohoto muže čerpáme ze životopisu, bratrskou Jednotou vydaného: „Des Grafen Nicolaus Ludwig von Zinzendorf Leben und Charakter, bearbeitet von Jak. Wilh. Verbeek, Gnadau 1845.“ Nejvyšší správa v Jednotě bratrské, konference starších Jednoty (Unitäts-Aeltesten-Conferenz), vyzvala dotčeného bratra Verbeeka k novému zpracování téhož životopisu na základě obšírného díla Spangenbergova: Lebenslauf des seligen Grafen von Zinzendorf, Barby 1772 bis 1775, v 8 svazcích. Dotčený životopis požívá v Jednotě vážnosti autentické.

**) Proslavený ve své době muž tento, jenž nesen byl podobnou snahou v ohledu náboženském, jako svrchu dotčený Spener, narodil se v Lubeku dne 12. března r. 1663. Nabyv v Gothě, kamž se byl otec co justiční rada přestěhoval, propravného vzdělání, odebral se 16letý Francke ke studiu theologickému do Erfurtu, zabývaje se tu mimo hebrejštinu zvláště scholastickou filosofií, v Kielu pak po tři léta ostatními naukami theologickými, jmenovitě dějepisem církevním, v Hamburku u slavného tehdy orientalisty Esry Edzardiho r. 1682 opětně hebrejštinou, načež r. 1684 přišel do Lipska, jsa tu soukromým učitelem hebrejštiny a založiv tu r. 1686 ku zdarnějšímu biblického studia pěstování zvláštní collegium philobiblicum. Avšak již r. 1688 odebral se ku dalšímu sebe vzdělání do Luneburku a do Hamberku, zdržev se pak v lednu a únoru 1689 v Drážďanech u Spenera a navrátil se opět do Lipska, kdež schválen byv slo-

vodné ku přijímání opuštěných sirotkův ustanoveného, avšak později horlivou neumornou snahou zbožného Franckeho ve znamenité až dosud zdárně zkvétající učiliště (gymnasium) rozšířeného.

Podlé zákonův duševědných, četnými nad to případy ztvrzených, bývají prvotné dojmy na mysl naši dorážející pokaždy nejhlubšími a nejtrvanlivějšími, tak že pozdější věk bývá jen uskutečněním toho, čímž se již v prvém rozkvétajícím mládí hruď naše naladila a roznítila. S podobným tolikéž zjevem potkáváme se v duchovém rozvoji hraběte Zinzendorfa. Připomenuli jsme svrchu, že již v nejútlejším věku plála v útrobě jeho touha po sjednocování se se soudruhy stejně s ním smýšlejícími. Bohonadšená slova a velekněžské modlitby Spasitelovy (Jan, 17, 22): „aby byli jedno, jako my jedno jsme,“ se zvláštní pokaždy zálibou a s mohútným důrazem utkvívala v mladistvé jeho duši. Za týmž ušlechtilým popudem sjednotil se na dotčeném pedagogiu s mladíky stejného s ním nábožného směru, ač mnoho trpkých se mu dostalo za to úšklebkův od některých ze spolužákův, s pohrdavou příhanou pohlížejících na utvořující se „collegium sanctum.“ Mnozí nicméně spolčili se s mladým hrabětem. Tak povstal *řád zrna hořčičného* (Orden vom Senfkorn); obraz „Ecce homo“ s podpisem: „nostra medela“ byl odznakem téhož řádu.*) Každý úd nosil nad to zlatý prsten, v nějž vryta byla slova sv. Pavla: „Žádný z nás nebudiž živ sobě samému.“ Jak sám o témž spolku vypravuje hrabě Zinzendorf, nebyli veškeří jeho údové stejného náboženského vyznání. Oni však toužili za to větší měrou seznati pravdy všem různým křesťanským vyznáním společné, roznécujíce sebe vzájemnou vrouc-

---

vútným Thomasiem vysvětloval písmo sv. před četným posluchačstvem (měl 300 žákův). R. 1690 povolán byl do Erfurtu, avšak pro své pietistické smýšlení, jež se mnohým zdálo býti příliš výstředným, s potupou vypuzen odtud, až pak r. 1692 trvalý útulek nalezl v Dobrohoře. Zde soustředila se veškerá jeho činnost v sirotčinci, k němuž byl prvé základy položil. Ústav tento tak úspěšně zkvétal, že již r. 1702 čítal ve svém lůně 200 dětí. Francke spojil později s tímto sirotčincem vyučování nejen v humanitních, alebrž v bystrozrakém prohledu do budoucnosti i ve vědách realných, v matematice, anatomii, vědách přírodních; založiv nad to zahradu botanickou, dílnu pro práce soustružnické atd. Ku konci jeho života čítala tato škola 2125 dětí s 130 učiteli a 8 učitelkami. Záslužný svůj život skončil Francke dne 8. června r. 1727.

*) Odznak tento viděli jsme při svém v Ochranově pobytu v tamějším archívě, kdež se co drahý pozůstatek po Zinzendorfovi uchovává.

českomoravské, budou i vítané i milé, ješto o veškerých záležitostech řečené Jednoty v nynějšku tak nesnadno nabyti lze zevrubných vědomostí, neboť všechno, cokoliv o tom i v naší literatuře psáno (jako k. p. ve Slovníku Naučném) jest příliš sporé a i nedostatečné.

Městečko samo Herrnhut čili Ochranov, čítající nyní přes 1000 obyvatelův (jenžto však nejsou všichni údové dotčené Jednoty bratrské) prostírá se na rozkošné planině olemované útěšným věncem vysokých hor, z nichž především co vévodkyně vyniká k jihu hora Ještěd, z jizerského pohoří zrak k sobě poutá známá půvabnými svými úvaly Tafelfichte; při jasném počasí prozříti lze až k hoře Rollu u Jablonného, kdež k západu v modré dálce pročnívá pohoří lužické; s druhé pak strany utkvívá oko na šíré planině pruskoslezské. Městečko samo zamlouvá se cestovateli hned při prvém pohledu svou zvláštní čistotou a obrubou libovonných sadův ve veškerém vůkolí, kdež košaté lípy mezi jiným stromovím popřední zaujímají místo. Mezi domy vytknouti dlužno bývalý zámek hraběte Zinzendorfa, novou modlitebnici, pak mimo bratrský hostinec prostranné budovy k zaopatření vdovcův a vdov, jakož i bratří svobodných. Ve přímém spojení s modlitebnicí jest dům, kdež přebývají duchovní, a kdež v prvém poschodí nalezá se stará modlitebnice, prostranný to sál, jehož stěny ozdobeny jsou několika malbami od samých bratří provedenými, beze vší umělecké ceny, představujícími události ze starého i nového zákona, kdežto v nové modlitebnici nepotkává se oko se žádnou stavitelskou okrasou, se žádným obrazem; ba neníť tam ani znamení křesťanského, toliko holé bílé zdi. Na východní průčelní straně téhož domu vražena byla ku stoleté památce založení starší té modlitebnice r. 1864 mramoravá tabule, na nížto zlatými písmeny vyryt jest tento nápis: „Am 12. Mai 1724 war die Grundlegung dieses ersten Bethauses in Herrenhut.“ V sále tomto starším činil bratřím kázaní i rozjímání a spravoval bohoslužné výkony ještě sám hrabě Zinzendorf.

Obyvatelstvo herrnhutské kromě řemeslníků, jichž počet, jak nám bylo vykládáno, v poměru k časovým potřebám správou bratří obmezen jest, nalezá v blízkém okolí hlavní část výživy v obchodu s lněnými tovary a ve vyrábění šatstva pro Negry v západní Indii, na ostrově Kubě a j.; a jestiť to znamenitým svědectvím solidárnosti veškerých zájmův novověké společnosti, průmyslem a obchodem uzpůsobené, doložíme-li podlé hodnověrných zpráv, nám v Herrnhutě sdělených, že nepokoje

pozornost upoutal obraz Ecce homo s nápisem: „To vše učin
jsem pro tebe; co ty činíš pro mne.“ Obraz i slova dotkla se ne
hlubších záhyb jeho srdce. Ne bez příčiny vytýkáme zvláště ten
moment z jeho života. Až do své smrti lnul hrabě Zinzendo
sesoustředěnou řekli bychom láskou právě ku strádajícímu Spas
teli; Kristus okazoval se mu v nejzářnějším lesku co smírce lidstv
co stradatel, a myšlenka krvavé oběti na kříži pronikala veške
bytost Zinzendorfovu s takovou výlučností, že se stalo hesle
veškerého jeho života a veškerých jeho snah: „Ich habe nur ei
Passion, und die ist Er, nur Er!“ Avšak myšlenka tato, z pra
hloubi samého křesťanství vynořená, jest až dosud pravým střede
a popřední pákou veškerého života náboženského v samé Jedno
bratrské.*)

Zajímavou episodou v pohyblivém životě hraběte Zinzendo
jest jeho pobyt v Paříži (r. 1719, jenž nám zároveň jasné ský
dosvědčení, jak smířlivé snahy ohledem různých vyznání nábože
ských, jež tehdy ovládaly mysli nejvýtečnějších souvrstníkův, so
citný nalezly souhlas i v útrobě jeho. V častějším obchodu

---

*) K dosvědčení toho, že jsme tímto výrokem svým stihli v skutku k
mému jádru veškeré osobnosti Zinzendorfovy, z něhož pak co ze spol
ného pramene vyřinuly se všechny jednotlivé zjevy ohromné a obsál
jeho činnosti, museli bychom citovati bezčetná místa z jeho básní,
až podnes ozývají se v modlitebnicích bratrských. Odtud pučela po
tečně stálá jeho snaha, tisíce a tisíce svých bratří získati Kristu za
měnu jeho bolesti a utrpení; odtud považoval veškeru Jednotu bratrsk
za říši kříže, jak se náhled ten v lůně samé Jednoty ustálil za vě
nauku; dí se zajisté ve spisu, jenž slouží za základ vyučování ve šk
lách bratrských (Hauptinhalt der christlichen Heilslehre, 4. Aufl. 18
na str. 64. doslovně: „Die Gemeinde Jesu Christi ist zu allen Zeiten
Kreuzreich gewesen, und wird es bleiben bis zur Offenbarung ihrer He
lichkeit bei der Wiederkunft Christi.“ A že hraběte co zakladatele
Jednoty sami její údové v souhlasu s námi posuzují, chceme na důl
a k lepšímu ještě naznačení věci samé několik slov uvésti z řeči, čin
v Ochranově při příležitosti stoleté památky úmrtí Zinzendorfova (186
„Was hat den Mann denn geschickt gemacht zu solcher Arbeit im Rei
Gottes? — — — Das war es, dass die Marterperson Jesu ihm
Herz und Auge stand, und das Bild war ihm tief in's Herz hinein
drungen und hatte ihm das Herz erobert, dass er's Dem hingeben muss
der sich für ihn in Noth und Tod dahin gegeben hat; dass er sich sel
ansieht als eine Frucht des Schweisses und der Thränen und des Blut
das vergossen ist in Gethsemane und auf Golgotha.“

staříčkým tehdejším pařížským arcibiskupem kardinalem z Naillesu a s jinými výtečnými katolickými kněžími i laiky okázala se mu církev katolická v jiném světle, než jak mu snad v dosavadním učení byla zobrazována, tak že sám o této změně svého dosavadního smýšlení s upřímnou pravdivostí takto píše: „Jak mne zahanbuje společenství věřících tu ve Francii! Což pak dozvěděl jsem se od biskupův a mnichův! Nabyl jsem lepší známosti o rozšafných duších mezi nimi. A od této doby usiloval jsem, dopátrati se, co jest nejvýbornějšího v každém náboženství, a byloliby možno, odejmouti jednotlivým duším jed jich sekt, odstřihnouti vše, co jim překáží v jich spasení, a opraviti jim lepší smysl o jich věroukách; neboť věděl jsem, že Hospodin stoupence své chtěl míti v různém lidu.“ Smýšlení tomuto zůstal hrabě věren až do své smrti; náhledy tyto irenické, všeho proselitování prázdné, aby pevnou silou se zakotvily ve sborech bratrských, jím později založených, toť bylo povždy planoucí touhou života jeho.*) I nemineme se s pravdou, ba zdá se nám, že jsme i v tomto ohledu úplně dostihli pravého smýšlení Zinzendorfova, dokládajíce, že neroztoužil se výhradným nějakým směrem po založení zvláštní nějaké církve křesťanské, ale že větší měrou tanula mu na mysli řekli bychom církev neviditelná, církev vyvolených, v nížto by se usjednotili všichni puzení láskou především k ukřižovanému Spasiteli a věrnou k němu oddaností probuzení a obnovení, buďtež pak titíž údové jakékoliv jiné viditelné církve. A v skutku nabyla myšlenka tato určité tvářnosti právě v Jednotě bratrské Zinzendorfem obnovené. Roku 1729 projádřili se prví stoupenci této Jednoty v Ochranově veřejně: „že nechtí se odloučiti od nikoho v jiných sborech křesťanských, jenž povolán jest evangeliem od Ducha sv., Jeho dary osvícen, ve pravé víře posvěcen a zachován, byťby pak byl v těch oněch vedlejších věcech jiného smýšlení, a byťby to či ono vyřčení v jiném rozuměl smyslu, než jakém ho berou bratří.

Odtud snadno porozuměti, jak mohl Zinzendorf, vzdálen všelikého úzkoprsého separatismu, uznávaje v každé církvi zvláštní dary a milosti, a ve svém srdci nesa veškeré křesťanstvo, aby všichni

*) Pročež i později dosti ostře se proti samým evangelíkům projadřoval, jako k. p. r. 1745: „Katolici mají kletbu proti svým odpůrcům v ústech i na praporu: avšak chovají v životě často mnoho slušnosti k nim. My protestanté máme svobodu v ústech a na štítě, avšak jsou mezi námi in praxi (dím to s pláčem) praví *katané svědomí*. Polepši se Jerusaléme!“

jedno byli, jak mohl, díme, želati svým svěřencům v Jednotě „nábožnost (Devotion) katolíkův, vroucnost lutheranův, bystrozrak reformatův.“ A jako zcela v duchu tehdejšího věku jednal ve Francii s biskupy o unii mezi katolíky a protestanty, tak usiloval v Německu o smíření sborův lutherských a reformovaných. A taktéž i Jednota bratří (Unitas fratrum) jím obnovená, ač jmenuje se nyní *evangelická Jednota bratrská augšpurského vyznání*, uznávajíc hned od svého vzniku vyznání toto*) co svým věroukám nejpřiměřenější, nicméně nechce považována býti za zvláštní sektu náboženskou, od jiných evangelických vyznání odrůzněnou, k nížto by žádnému nebylo lze přistoupiti leč zřeknutím se vlastního náboženského vyznání. Celý tudyž sbor bratří nepozůstává v souhlasu s jistými zvláštními naukami a domněnkami, alebrž povýtečnou měrou v harmonii stejného smýšlení v srdci, odkud prý vyprýskuje se jednota ducha. Bratři sami vytknuli co konečný cíl svého sjednocení: „představovati sbor Hospodinův, t. j. soubor živých údův na neviditelném těle Ježíše Krista, jenžto souhlajíce srdcem s naukou Ježíšovou a jeho apoštolův v písmě sv. zřejmě vyslovenou, všemi silami vynasnažují se, žíti k oslavě a k radosti Pána, jehož za svého stvořitele a spasitele uznávají, a sloužiti jemu v jeho říši zvelebováním spásy svých bližních jakož i svého vlastního spasení.“**)

Podlé toho jakožto podstatné známky pravých údův Jednoty bratrské vytknouti třeba: mysl úplně Bohu oddanou, kteráž prýští se ze živé víry v Jeho smírnost, a jeví se horlivostí v konání dobrých skutkův, dále pak souhlas a usjednocení srdcí, čímž všichni údové Jednoty činí jednu rodinu Boží, mající za hlavu Ježíše, sebe vzájemně milujíce co bratry a sestry. Všichni tudyž bez rozdílu, ať biskupové, kněží, řemeslníci, sluhové, pozdravují sebe v rozmluvách srdečným „ty.“ A podobně jako mezi sebou, tak vynasnažují se svazek pokoje, bratrské lásky a svornosti zachovávati „se všemi dítkami Božími,“ neohlížejíce se při tom na všeliké různosti v náhledech a výrocích, řádův a zřízení jiných církví a sborův evangelických. Z takéhoto smýšlení, jež co podstatu svého

---

*) Ve školách bratrských uveden za tou příčinou při vyučování náboženství: „Der kleine Katechismus D. Martin Luthers. Gnadau 1861.“

**) Tak doslovně čteme ve spisu: „Historische Nachricht von der gegenwärtigen Verfassung der evangelischen Brüder-Unität Augsburgischer Confession.“ Gnadau 1847, na str. 27 a násl.

ducha zaštípil hrabě Zinzendorf hned prvotně v strom Jednoty jím obnovené, jediné vysvětliti lze, jak se mohl tentýž hrabě puzena cítiti k vydání zpěvníku pro katolické křesťany a k dopisování s patriarchou Koptův v Kahyře.*)

Hraběti otvírala se skvělá dráha k vysokým hodnostem světským; již r. 1721 povolán byl jakožto dvorský a justiční rada do Drážďan, avšak při konání toho úřadu neopomínal ve svém domě věnovati činnost svou náboženskému vyučování. Avšak záhy zvláštní událostí byl hrabě uveden v jiný obor působení, než na dráze právnické. Kristian *David*, tesař z Moravy, seznámil se r. 1722 s hrabětem, vylíčiv mu zároveň strastné poměry náboženské, v jakých souvěrci jeho protestantští tehdy prý v Rakousku vůbec a v Moravě zvláště úpěli, žádaje ho, aby se jich, kdyby tito se chtěli vystěhovati, laskavě ujmouti ráčil. Hrabě celé té věci z počátku veliké váhy nepřikládaje, slíbil mu to. Pln radosti navrátil se Kristian David do Moravy a s nadšením vypravoval svým krajanům, jakého ušlechtilého tam nalezl pána, jenž se jich pro víru utýraných ujmouti přislíbil.

Dvě rodiny opustili ihned pod vůdcem Krist. Davidem milou svou otčinu, odstěhovavše se přes Slezsko do Hořní Lužice. Obdržev o tom zprávu odporučil je hrabě, prodlévaje tehdy za svým oženěním v Ebersdorfě, co nejsnažněji jmenovitě své babičce, kteráž vystěhovalcům povolila na půdě berthelsdorfské dům sobě vystavěti. Dne 17. června 1722 zkácel tentýž David prvý strom; a když dne 22. prosince t. r. hrabě se svou chotí jeli na své panství do Hennersdorfu, uzřeli v lese u paty hory, Hutberg zvané, světlo a dům, jenž tam dříve nestál. Byltě to dům prvých vystěhovalcův z Moravy, jejž počali 17. června budovati a v němž od října přebývali. Hrabě uvítav je padl s nimi na kolena, prose Boha, aby

---

*) Počátkem r. 1759 obdržel hrabě Zinzendorf zvláštní dopis od koptického patriarchy v Kahyře, kdež jej tento hodnostář žádá o odeslání historického nárysu o Jednotě bratrské, aby prý seznal, k jakému druhu křesťanův bratří náležejí. Hrabě sepsal stručné vypsání víry, jež bylo od bratří arabského jazyka znalých do arabštiny přeloženo a patriarchovi odesláno. V listě tomto tolikéž hlavní důraz na to klade, že není úlohou bratří, „založiti novou liturgii, změniti hierarchii, opraviti mluvu náboženskou, neb zlořády vymítati.“ alebrž že jest popřední jich snahou, zaštípení náboženství srdce (Herzensreligion), aby „každé srdce boží krví usmířené seznalo vnitř útěchu, ležící ve slovech: Můj přítel jest mým, a já jsem Jeho a On lne i ke mně!“

vzal dům tento pod svou ochranu. Toť hle prý počátek Ochranova, toť prvý vznik obnovené Jednoty bratrské!

Počet moravských vystěhovalcův množil se stále; k prvému domu přistavěny tři; nedostávalo se však příbytkův pro nové příchozí, jakož i příslušného místa ke schůzím. Dne 12. května 1724 položen při dojemné slavnosti základní kámen k rozsáhlému „obecnímu a ústavnímu domu," při kterémžto slavnosti přítel Zinzendorfův, Wattewille, činil ze hloubi svého srdce tak důraznou a pohnutlivou modlitbu, že všichni přítomní v slzách tonuli; hrabě sám později říkával, že nikdy podobné modlitby neslyšel více. Právě v době, co tato slavnost konána, bralo se silnicí pět moravských bratří, pravých to stoupencův staré Jednoty bratrské, hledajících tichý útulek, kdežby volně svou víru vyznávati mohli. Veškerá ta slavnost, ku které právě byli došli, horoucná modlitba Wattewillova, řeč Zinzendorfova, kterou byli slyšeli, to již nedovolovalo jim, hledati si jiného místa pro budoucí přebývání. I rozbili zde své stany a mnozí z Moravy přišli po nich; a tito moravští bratří přinesli s sebou řády své staré církve a jejího ducha.*)

Ochranov rostl rok od roku vůčihledě; v pěti letech vystavěno přes 30 domův, v nichž přebývalo více než 200 moravských a 100 z jiných krajin došedších. Uvnitř však rozplíštily se mnohé nemilé různice, a zavládla hluboce zasahající nesvornost myslí. Směsice živlův, v ohledě náuky náboženské dosti podstatně se od sebe rozcházejících, vysvětlí nám dosti zračitě zjev tento, jenž zvláště nemile dotkl se hrudi hraběte, po jednotě v křesťanství veškerým plápolem srdce roztouženého. K faráři Rotheovi, od hraběte jim v duchovní správě ustanoveného, ztratili Ochranovští veškeru důvěru. Uvázal se pak ve správu jich duchovní sám hrabě. Nepřekonanou svou trpělivostí, vzájemnými rozpravami s jednotlivými údy o sporných otázkách rozpřádávanými, veřejně činěnými řečmi dospěl hrabě

---

*) Podobizny prvých těchto pravých moravských bratří viděli jsme v archivě v Ochranově; jsouť to vesměs tváře výrazuplné s odznakem kmene moravského. Mezi jinými zvláště vyniká mohútná postava Davida Nitschmanna, jenž později s trpkým se potkal osudem. Mezi těmi, jenž prví řídili založení Ochranova, jmenují se na náhrobních kamenech tito: „Jakob Neisser, geb. 9. Mai 1693 zu Sehlen (bei Neutitschein) in Mähren, heimgegangen 11. Nov. 1757 — einer der treuen Anfänger des Anbaus von Herrnhut"; „Magister Christian Gottfried Marche † 1768; er war der von Gott erweckte Angeber des Anbaus von Herrnhut."

čně k tomu, že všichni nejenom odjinud došlí, alebrž i moavští vystěhovalci, jenž se počítali ku pravým stoupencům staré ednoty bratrské, hraběti přislíbili, držeti se co do věrouky vyznání vangelického, avšak se vším důrazem a se vší odhodlanou neuupností stáli na tom, že se nechtí dáti z drahého klenotu zděděého, *starobratrského zřízení*, nikterak oloupiti, doloživše, že „nehtělo-li by se jim v tom povoliti, že raději chopí hůl poutnickou jinde že hledati budou postrádanou svobodu.“ Hrabě po mnohoásobném přemítání a po všestranném o důležité této záležitosti důvtipnými muži rokování rozhodl se konečně ve prospěch staého zřízení moravských bratří, nabyv přesvědčení, že vykoná dobrý kutek, bude-li hleděti udržeti moravské bratry, ponechaje jim vláštní jich starodávnou ústavu a staré jich bratrské zřízení, ve spoení s evangelickou církví.

Aby se v obci pořádek na trvanlivějších zakotvil základech, avrhl hrabě, vzav na potaz nejváženější občany ochranovské, křeťansko-bratrské *stanovy* čili *obecní řád*, při čemž slušný ohled zat na prvé křesťanské zřízení, na ústavu starobratrské církve, lebrž i na poměry časové. Dne 12. května 1727 sešli se dle přízu hraběte Zinzendorfa veškeří obyvatelé herrnhutští ku veřejné chůzi, kdež k nim hrabě činil řeč, po tři hodiny trvající, o zlu, ké z nesvornosti vyrůstá, o účelu navržených stanov, a dav tyto řečísti, učinil vyzvání, aby každý rozhodl se nyní, buď podáním ky místo přísahy slíbiti, že je chce zachovávati, neb Ochranov pustiti; i nebylo ani jediného, jenžby se k jich plnění nebyl ododlal. Sliby tyto slavnostně přijaté měly ztvrzeny býti společným šech přistoupením ke stolu Páně. Ustanoven k tomu den 13. srpna 727 v Berthelsdorfě. Den před tím dal hrabě řád obecní čili ratrské stanovy ode všech bratří i sester podepsati; dne pak 13. rpna činěna v Ochranově řeč o večeři Páně, načež se všichni do erthelsdorfu odebrali, kdež hrabě složil jmenem veškeré obce veejnou zpověd, načež s pohnutou myslí ke stolu Páně přistupováno, tou měrou svazek lásky a svornosti mezi obyvateli ochranovskými lavnostně zpečetěn. Ku stálé památce byl den 13. srpna 1727 svažován za den základní obnovení bratrské Jednoty a ve všech borech bratrských ročně slavným způsobem připomínán; a tak ěje se až podnes.

Kdoby pak se domníval, že již r. 1728 nové mezi bratry postanou rozmíšky? Dotčený farář *Rothe* a jiní ještě domlouvali

bratřím, že kdyby své starodávné i jméno i zřízení opustivše přijali jméno a ústavu vyznání lutherského, žeby jedním rázem oprostili se všelikého osočování a mnohých nesnází i se strany vlády jim činěných, a žeby získali všeobecné i důvěry i lásky. Část obce přidala se k jich náhledu. Hrabě však předzvídal dobře, žeby ti údové, jenž staré zřízení bratrské považují za své posvátné nezadatelné palladium, přinuceni byli k naprostému se odloučení od církve lutherské. Z Jeny, kdež se právě zdržoval, učinil důrazný protest svým a moravských bratří jmenem proti dotčeným podnikům, símě různice v obec jedva usjednocenou opětně rozsývajícím, „proti všem pokusům, obec moravských bratří odloučiti od jich staré r. 1460 založené Jednoty"; a v listě k jednomu z moravských bratří rázně dokládá: „Moravská bratrská Jednota trvala po 200 let, spala 100 let, a kdežto Hospodin ji opětně probudil, nemá ji žádný člověk ničiti, až sama rozpadne se nečistotou, zlobou a nevěrností." Farář Rothe vzdal se později načisto úřadu svého, odstěhovav se z Berthelsdorfu.

Avšak r. 1731 byl hrabě sám k podobným jako Rothe náhledům stržen, jak se domníváme, neustálými hanami a nepřetržitým ze všech stran osočováním, s jakým se potkávala obnovená Jednota bratrská. Předložil téhož roku sám starším a tak zvaným pomocníkům v Jednotě na uváženou otázku: Nebylo-li by radno, vzdáti se pro všeobecné dobro a na důkaz bratrské shovívavosti staré bratrské ústavy a kázně, a poddati se zcela ústavě lutherské? Dne 7. ledna 1731 učiněn v té příčině dotaz ve veřejné radě obecní. Tu Moravané ničehož nechtěli slyšeti o vzdání se staré své ústavy, od drahých předkův zděděné, kteráž prý ku všeobecné jich spáse trvala po 300 let a i nyní tak úspěšně mezi nimi působí, a kdyby se jí zpustili, žeby pak újmu trpěla i kázeň a mravnost mezi nimi; nad to, že to mají za svou neodkladnou povinnost, zůstaviti tento klenot neporušený i svým potomkům. Žádný nechtěl přijmouti na sebe odpovědnost, učiniti v záležitosti této nějakou změnu. Konečně se odhodlali rozhodnutí zůstaviti losem samému Pánu.

Mámeť tu příležitost zmíniti se o zvláštním tomto vyřizování důležitých záležitostí až dosud v bratrské Jednotě losem. Bratři se totiž domnívali, že užití tohoto prostředku vyhledává nedostatečnost jejich, důvěřujíce toliko v hlavu své církve, v Krista; a pak poučeni byli i strastnou zkušeností, že i pod nejlepší duchovní rouškou skrývá se často sobectví a touha po věcech pozemských.

a zdráhali se proto připustiti, aby i v jejich synodách a konferencích povždy měla rozhodovati většina hlasův, a tím volná brána otevřena vážnosti osob, obzvláštním darům řečnickým. Usjednotili se tudyž, že ve všech povážlivých a důležitých věcech, týkajících se služby a správy církevní, chtí sobě rozhodnutí vyprositi u Pána losem, aby se takto, co lidem možno, uvarovali všelikých přechmatův a pokleskův. V úmyslu tomto viděli se bratří býti posilněni příkladem svých předkův, kteří na synodě ve Lhotě r. 1476 užili losu při volbě starších a učitelův, jakož vzorem od samých apoštolův přijatým při volení Matěje na úřad apoštolský.*)

Taktéž i učiněno v dotčeném důtklivém případě. Jednáno při tom na ten způsob, že na jeden z losův napsán byl výrok apoštola Pavla (I. Kor. 9, 21): „Těm, kteříž bez zákona byli, jakobych bez zákona byl (ač nejsem bez zákona Božího, ale jsem v zákoně Kristově), abych získal ty, kteříž bez zákona byli"; na druhý pak los napsána slova téhož apoštola (II. Thesal. 2, 14): „Bratří, stůjte, a zachovávejte ustanovení, kterým jste se naučili." Po té stalo se usjednocení ohledně těchto losův, aby prvý platil za znamení, že dlužno přidržeti se úplně ústavy lutherské, a druhý že má býti dosvědčením, aby bez porušení i na dále zůstal a zachovával se starý řád bratří moravských. Po vykonané k témuž cíli modlitbě táhlo dítě čtyrleté, syn to hraběte Zinzendorfa, Kristian Renatus, los se slovy: Stůjte bratří, a zachovávejte ustanovení, kterým jste se naučili." Věc tím rozhodnuta, a stará ústava bratrská zachovává se věrně až do této chvíle.

(Dokončení.)

*) Podobné rozhodnutí losem panovalo druhdy mezi bratřími i ohledem manželství; dříve než se k. p. misionář odebral na dalekou svou cestu, vyvolena mu losem manželka. Že tomu tak bývalo, bylo mi v Ochranově dosvědčeno, zároveň pak podotknuto, že v manželství obyčeje toho nešetří se více, alebrž při udělování úřadův a ohledně správy církevní; ze však při tom beře se slušný ohled na svobodu osobní; neboť bytby někdo losem k úřadu nějakému naznačen byl, stává nicméně rozhodnutí v jeho vůli, chce-li úřad ten přijmouti čili nic.

jedno byli, jak mohl, díme, želati svým svěřencům v Jednotě „nábožnost (Devotion) katolíkův, vroucnost lutheranův, bystrozrak reformatův.“ A jako zcela v duchu tehdejšího věku jednal ve Francii s biskupy o unii mezi katolíky a protestanty, tak usiloval v Německu o smíření sborův lutherských a reformovaných. A taktéž i Jednota bratří (Unitas fratrum) jím obnovená, ač jmenuje se nyní *evangelická Jednota bratrská augšpurského vyznání,* uznávajíc hned od svého vzniku vyznání toto*) co svým věroukám nejpřiměřenější, nicméně nechce považována býti za zvláštní sektu náboženskou, od jiných evangelických vyznání odrůzněnou, k nížto by žádnému nebylo lze přistoupiti leč zřeknutím se vlastního náboženského vyznání. Celý tudyž sbor bratří nepozůstává v souhlasu s jistými zvláštními naukami a domněnkami, alebrž povýtečnou měrou v harmonii stejného smýšlení v srdci, odkud prý vypryskuje se jednota ducha. Bratři sami vytknuli co konečný cíl svého sjednocení: „představovati sbor Hospodinův, t. j. soubor živých údův na neviditelném těle Ježíše Krista, jenžto souhlajíce srdcem s naukou Ježíšovou a jeho apoštolův v písmě sv. zřejmě vyslovenou, všemi silami vynasnažují se, žíti k oslavě a k radosti Pána, jehož za svého stvořitele a spasitele uznávají, a sloužiti jemu v jeho říši zvelebováním spásy svých bližních jakož i svého vlastního spasení.“**)

Podlé toho jakožto podstatné známky pravých údův Jednoty bratrské vytknouti třeba: mysl úplně Bohu oddanou, kteráž prýští se ze živé víry v Jeho smírnost, a jeví se horlivostí v konání dobrých skutkův, dále pak souhlas a usjednocení srdcí, čímž všichni údové Jednoty činí jednu rodinu Boží, mající za hlavu Ježíše, sebe vzájemně milujíce co bratry a sestry. Všichni tudyž bez rozdílu, ať biskupové, kněží, řemeslníci, sluhové, pozdravují sebe v rozmluvách srdečným „ty.“ A podobně jako mezi sebou, tak vynasnažují se svazek pokoje, bratrské lásky a svornosti zachovávati „se všemi dítkami Božími,“ neohlížejíce se při tom na všeliké různosti v náhledech a výrocích, řádův a zřízení jiných církví a sborův evangelických. Z takéhoto smýšlení, jež co podstatu svého

*) Ve školách bratrských uveden za tou příčinou při vyučování náboženství: „Der kleine Katechismus D. Martin Luthers. Gnadau 1861.“

**) Tak doslovně čteme ve spisu: „Historische Nachricht von der gegenwärtigen Verfassung der evangelischen Brüder-Unität Augsburgischer Confession.“ Gnadau 1847, na str. 27 a násl.

Rozumí se samo sebou, že ne vše, co lid mluví, už tím samým krásné a ozdobné jest a v řeči spisovné beze všeho užívati může. Co neladné, co sprosté jest, ostane neladným a sprostým v lidu ať kdekoliv původ vzalo. Frází: „Oškrábal kolečka, chytá nás jako prašivina“ a p. ani ve slušné společnosti užívati nesluší, tím méně v řeči spisovné. Vzdělaný Němec ostýchal by se jistě fráze, která v překladu českém některým spisovatelům nanesmírně se zalíbila: „Er packte seine sieben Zwetschken zusammen und gieng“ (Spakoval svých *pět* švestek „do hromady“ (!), jen zdaleka na ni naráží zjemniv výrazy hrubé: „Er *nahm* seine sieben *Sachen* zusammen.“ Než dobré domácí stravy ostýchati se netřeba, jen jí přivykejme, půjde nám jistě lépe k duhu, nežli drážívné lahůdky zmlsané v kuchyni cizí.

Nebude tuším nikoho, aby důležitost a potřebu takového dobývání v báních neporušené řeči lidu neuznával. Nuže dejme se hbitě do práce, žeň bude hojná. Kdo má příležitosť stýkati se s lidem, sbírej a snášej co dobrého nalezneš, ať jsou to jednotlivá slova nejsoucí posud zaznamenána v slovníku, ať pěkné vazby, odchylné od nynější řeči spisovné, ať samorostlé fráze, názorná pořekadla, ať cokoliv toho druhu. Nejlepšími pracovníky na poli tomto mohli by nad jiné býti naši kněži a učitelé, jimž obyčejně obcovati jest s lidem nářečí různého od krajiny té, ve které vyrostli, jimž tedy zvláštnosti toho onoho dialektu tím více v oči bijou. Učitelé mohli by takové snůšky přinášeti do spolkových schůzí a ukládati je ve sborníky, které by pak výboru Matice moravské nebo české odváděti se mohly. Těmito sbírkami obohatil by se podstatně Jungmannův Slovník, který právě v oboru mluvy národní a frazeologie vůbec značné mezery má, nebo takovým prácem nemůže stačiti sebe větší úsilí jednoho muže jakkoliv pilného a svědomitého.

Chceme-li se dopíditi přesné a neporušené mluvy národní, vyhledávejme kmety a starochy, s těmi dávejme se do hovoru o domácích věcech a čiňme zápisky slov a frází nám nových. Čtenářů ale zejména městských se vystříhejme, ti mluví už obyčejně češtinou špatnější té, kterou nyní mnozí píšou. Nebo náš lid jest velmi učelivý a rád si osvojuje vazby a obraty jazyka spisovného, zvláště ty, které jsou odchodné od jeho domorodého nářečí. Proto z úst takového čtenáře málo kdy zaslechneš výrokový instrumental, místo něhož zástupce jeho akkusativ s předložkou *za*. On už přistupuje

Jak bychom mohli i měli těžiti z neporušené řeči lidu ve prospěch jazyka spisovného.

Píše *F. Bartoš.*

Řeči našeho lidu všímali jsme si posud velmi málo ze stránky praktické, tím spůsobem, abychom z ní ve prospěch jazyka spisovného těžili. Naše dialektologie prohlížejí téměř výhradně jen ku stránce formálné, vystavujíce zákony, na nichž zvukosloví a tvarosloví toho onoho dialektu sosnováno jest. Důležitost takových vyskumů jest ovšem veliká pro jazykozpyt *theoretický*, ale *praktický* užitek vyplývá z nich velmi skrovný, poněvadž zvukoslovné a tvaroslovné zákony jazyka spisovného za nezměnitelné pokládáme v té spůsobě, v jaké se ve spisech střední doby literatury české z nenáhla ustálily. Zato tím větší výtěžek bude a neocenitelný užitek jazyku spisovnému z toho vzejde, budeme-li si co nejbedlivěji všímati neporušené řeči lidu ze stránky syntaktické a lexikálné.

Zavítajíce do krásných hor moravského Valaska a naslouchajíce tam pozorně nelíčeným rozprávkám prostého lidu vesnického, poznáme za nedlouho, jak velice ten jazyk, kterým my píšeme a mluvíme, slovanského rázu pozbyl, jak docela jinak nejen co do jednotlivých slov, nýbrž celým ladem a skladem jazykovým tamnější lid mluví, jak samorostlá, přesná, původní jeho celá frazeologie jest. A že i v Čechách takových okresů dost se nalezá, ve kterých lid původní ráz mluvy národní v neporušenosti zachoval, zvláště v krajinách hornatých od měst odlehlých, o tom není žádné pochybnosti; nasvědčujíť tomu spisy B. Němcové a K. Světlé, v nichž se dočítáme překrásných idiotismů z řeči českého lidu čerpaných. Buďtež nám krajiny takové zlatými báněmi, z nichž neocenitelné poklady vážiti můžeme, budiž nám každé významné slovo, které zaslechneme, každá pěkná propověď, kterou v hovoru zachytneme, zlatým zrnkem k budoucí ozdobě jazyka spisovného.

Rozumí se samo sebou, že ne vše, co lid mluví, už tím samým krásné a ozdobné jest a v řeči spisovné beze všeho užívati se může. Co neladné, co sprosté jest, ostane neladným a sprostým ať v lidu ať kdekoliv původ vzalo. Frází: „Oškrábal kolečka, chytá se nás jako prašivina" a p. ani ve slušné společnosti užívati nesluší, tím méně v řeči spisovné. Vzdělaný Němec ostýchal by se zajisté fráze, která v překladu českém některým spisovatelům našim nesmírně se zalíbila: „Er packte seine sieben Zwetschken zusammen und gieng" (Spakoval svých *pět* švestek „do hromady" (!), on jen zdaleka na ni naráží zjemniv výrazy hrubé: „Er *nahm* seine sieben *Sachen* zusammen." Než dobré domácí stravy ostýchati se nám netřeba, jen jí přivykejme, půjde nám jistě lépe k duhu, nežli nezáživné lahůdky zmlsané v kuchyni cizí.

Nebude tuším nikoho, aby důležitost a potřebu takového dolování v báních neporušené řeči lidu neuznával. Nuže dejme se čiutě do práce, žeň bude hojná. Kdo má příležitosť stýkati se s lidem, sbírej a snášej co dobrého nalezneš, ať jsou to jednotlivá slova nejsoucí posud zaznamenána v slovníku, ať pěkné vazby, odchodné od nynější řeči spisovné, ať samorostlé fráze, názorná porovnání, pořekadla, ať cokoliv toho druhu. Nejlepšími pracovníky na poli tomto mohli by nad jiné býti naši kněži a učitelé, jimž obyčejně obcovati jest s lidem nářečí různého od krajiny té, ve které oni vyrostli, jimž tedy zvláštnosti toho onoho dialektu tím více v uši bijou. Učitelé mohli by takové snůšky přinášeti do spolkových hromad a ukládati je ve sborníky, které by pak výboru Matice moravské nebo české odváděti se mohly. Těmito sbírkami obohatil by se podstatně Jungmannův Slovník, který právě v oboru mluvy národní a frazeologie vůbec značné mezery má, nebo takovým prácem nemůže stačiti sebe větší úsilí jednoho muže jakkoliv pilného a svědomitého.

Chceme-li se dopíditi přesné a neporušené mluvy národní, vyhledávejme kmety a starochy, s těmi dávejme se do hovoru o různých věcech a čiňme zápisky slov a frází nám nových. Čtenářů novin zejmena městských se vystříhejme, ti mluví už obyčejně češtinou špatnější té, kterou nyní mnozí píšou. Nebo náš lid jest velmi učelivý a rád si osvojuje vazby a obraty jazyka spisovného, zvláště ty, které jsou odchodné od jeho domorodého nářečí. Proto z úst takového čtenáře málo kdy zaslechneš výrokový instrumental aneb zástupce jeho akkusativ s předložkou *za*. On už přistupuje

aneb dává se zapsati do spolku „co člen"; u něho jest A „co pacholek," B slouží „co pastýř," C pracuje „co tovaryš." I v novém genitivě českém zalíbilo se mu, on má „svého práva," činí „kroků," dává „výrazu" svým citům, lépe mu chutná čerstvý „chleba" a dobrý „syra" nežli obyčejný chléb a sýr. Takové čtenáře snad opět přesnější jazyk spisovný vyléčí z jich neduhu, ve který je sám zavedl. My v té příčině vyhledávejme raději „nevzdělané" vesničany.

Uvedu nyní některé příklady, abych ukázal, čeho bychom si všímati a co sbírati měli.

1. *Tvarosloví.* Nářečí moravských Slováků zachovalo posud staročeský akkusativ zájmena „*jí*" po předložkách: Ten buk je velmi hlaný, nevylezeš *na ni.* Půjčte mi toho koně, já si *na ni* sednu. — Basníkům může se taková forma v čas potřeby hoditi.

2. *Rodosloví.* Kdo pilně naslouchá řeči lidu, shledá, že se v ní vesměs zachovaly správné české tvary adjektiv vedených od místních jmen *rodinných* na *ice* a *ín*. Lid všude mluví: Malenovský (Malenovice), Vyzovský (Vyzovice), Jaroslavský (Jaroslavice), Boskovský (Boskovice), Domanský (Domanín), Syrovský (Syrovín), Hodonský (Hodonín), Kojetský (Kojetín), Slavický (Slavičín), ano i Vsatský (Vsetín), Jický (Jičín). Poněvadž tvary nynějšího jazyka spisovného na *ický* a *inský* jsou původu teprv nedávného, jest na biledni, že jsou zcela nesprávné.

3. *Skladba.* Všímejme si především genitivu, nebo tento pád naplodil nám téměř tolik různých skladeb, kolik spisovatelů jest. Naslouchejme bedlivé neporušené řeči lidu, zda kde zaslechneme genitivy tak nelogické, jakých se už i v gramatikách českých dočítáme. Za to najdeme hojnost pěkných vazeb genitivných, jako: Rodiče mne odumřeli malého. Soused je zběhlý takových věcí. Nic se toho neohlédej. Bratr se všeho zpříká (odmítá od sebe) a j.

Instrumentalné vazby slýchati mezi Valachy takové: Chodila k nám *malou dcerkou*, aneb *buďa* (č. jsouc) malou dcerkou. Buďa tebou (vámi, otcem atd. = kdybych byl tebou), nedal bych mu nic. Vykřikovali ho zlodějem. Pojď během. Rána štípe štipmem, pálí palmem. Jísti oblem (hltavě) a p. — Jindy nahrazuje se výrokový instrumental akkusativem s předložkou *za:* Slouží za pacholka, je jim za hloupáka (= dělají si z něho blázna), já nebudu za zloděje (= nestrpím na sobě nároku zlodějstva) atd. Výrokového „*co*" nezná nikde neporušená řeč lidu ani na Moravě ani v Čechách,

jako ho do nedávna ještě ani jazyk spisovný neznal. Jest to na prosto otrocké napodobení němčiny.

Předložkové pády poskytnou též hojnosť vazeb a frází jazyku spisovnému neobvyklých. Lid čítá „na brýle“ (ani *skrze*, ani *přes*), dává se „na nohy“; přebírá-li něco, dává každé „o své“ (zvláště) „jablka o své, hrušky o své,“ ztrátí-li něco, je „o to nerad“, pracuje, jí, pije „o duši, o všecko pryč“ (ano i „o tři vzdechy“), má čeho „do vůle Boží, do Pána Boha“ (hojně), nezapomíná „do nejdalší smrti“, není moudrý „s někoho“, má „ze všeho“ rozum, chodí někam „z pořádky.“ Jeli něco těžké, „je toho s unešení.“ Sedíce za stolem, volají Valaši na někoho „z poza stola“, hledíce šourem, hledí „z poza tyla.“ „Nejsou za to“ (nemohou) atd.

Ne méně zajímavý jest infinitiv: „Je vám býti tu nebo tam.“ Bylo tam nejíti, bylo by tam jíti, bylo vám tam nechoditi. Prádlo jest ještě váleti. Dal se (jal se) lézti na strom. dal se hovořiti, dalo se pršeti, nabral se jíti do lesa a j.

Ve větosloví všímejme si asyndeta, parataksy, ellipsy, různých přechodů u postupu vypravování a p.: Mlátí, mlátí, neobrátí (= mluví páté přes deváté). Přijde, nepřijde (= kdo ví, přijde-li). Zahoďte to *a je*, půjdu *a bude*, šel jsem a bylo (t. j. nedbal jsem ničeho). *Kdyby ne matky*, byl bych to učinil; *kdyby ne deště*, byli bychom se už dávno vrátili. Dědiny neviděti, *chyba* do ní vejde. *Kdyby krásně* (= byť). *S takovou* nic nepořídíš (= budeš-li si tak počínati). Byl rok, *a bratra nic* (nevracel se ještě). Kde se vzal tu se vzal (= z nenadání se vyskytl). Kde nic tu nic (= mir nichts dir nichts).

Zvláště zajímavé jsou některé výrazy řekna onomatopoetické, jichž lid za přechody užívá, vypravuje-li něco živě: *Chyt* peníze, *skok* na nohy, *prask* bičem, *smyk* sebou, *pác*[1]) ho za tylo — a ten tam. Letí z půdy a *brdouc* dolů schodami. Sedím u okna a tabule *břink* a p.

Zaznamenávejme i vazby na pohled nesprávné a nepravidelné. Tak slýcháme z úst lidu: Před *sluncem* východem, po *slunci* západu, spokojil se s kouskem *chlebem*. Toť zní jako proti všem pravidlům gramatiky, a přece jest tato napohledná nepravidelnost

[1]) Slováci moravští tato slova vesměs dlouží, vyslovujíce: chýt, skók, prásk, smýk.

Jak bychom mohli i měli těžiti z neporušené řeči lidu ve prospěch jazyka spisovného.

Píše *F. Bartoš.*

Řeči našeho lidu všímali jsme si posud velmi málo ze stránky praktické, tím spůsobem, abychom z ní ve prospěch jazyka spisovného těžili. Naše dialektologie prohlížejí téměř výhradně jen ku stránce formálné, vystavujíce zákony, na nichž zvukosloví a tvarosloví toho onoho dialektu sosnováno jest. Důležitost takových výskumů jest ovšem veliká pro jazykozpyt *theoretický*, ale *praktický* užitek vyplývá z nich velmi skrovný, poněvadž zvukoslovné a tvaroslovné zákony jazyka spisovného za nezměnitelné pokládáme v té spůsobě, v jaké se ve spisech střední doby literatury české z nenáhla ustálily. Zato tím větší výtěžek bude a neocenitelný užitek jazyku spisovnému z toho vzejde, budeme-li si co nejbedlivěji všímati neporušené řeči lidu ze stránky syntaktické a lexikálné.

Zavítajíce do krásných hor moravského Valaska a naslouchajíce tam pozorně nelíčeným rozprávkám prostého lidu vesnického, poznáme za nedlouho, jak velice ten jazyk, kterým my píšeme a mluvíme, slovanského rázu pozbyl, jak docela jinak nejen co do jednotlivých slov, nýbrž celým ladem a skladem jazykovým tamnější lid mluví, jak samorostlá, přesná, původní jeho celá frazeologie jest. A že i v Čechách takových okresů dost se nalezá, ve kterých lid původní ráz mluvy národní v neporušenosti zachoval, zvláště v krajinách hornatých od měst odlehlých, o tom není žádné pochybnosti; nasvědčují tomu spisy B. Němcové a K. Světlé, v nichž se dočítáme překrásných idiotismů z řeči českého lidu čerpaných. Buďtež nám krajiny takové zlatými báněmi, z nichž neocenitelné poklady vážiti můžeme, budiž nám každé významné slovo, které zaslechneme, každá pěkná propověď, kterou v hovoru zachytneme, zlatým zrnkem k budoucí ozdobě jazyka spisovného.

Nemohou se speřiknouti = können sich nicht vertragen. Kdo se na někoho hněvá, ten *nevaří na něho.*[1]) *Sotva se kdy slahodíme* (smíříme). *Otec chtěl se syna odvrhnouti* (odříci). *Toho se nepleješ* (nezbavíš). *Svézti se na kom* (pomstiti se). *Všecko se na vás sveze* (všecko na vás svedou). *Zašlo ho něco,* že nepřichází (zabavil se něčím). *Už ho to zašlo* (už nezpomíná na něco nepříjemného). *Zašla ho tma* (zatměl). Za tím *jej smrť zašla* (zemřel). *Soumrak sedá* (stmívá se). *Zima mne drobí* (chvěju se zimou, je mi zima). *Semlela ho zima* (říká se o každé těžké nemoci, která se jeví horečkou). *Berou mě dřímoty* (chce se mi spáti). Kdo něco úplně zničil, spuštošil, promarnil, *ten to uvedl na němotu, na hraběk.* Kdo s dobrou chutí aneb hltavě jí, ten *jídlo dusí. Někoho zahlušiti* jest silným udeřením zabiti. *Trudí se mi ta práce* (protiví se mi, nerad ji konám). Běžel *co mohl vyskočiti* (rychle). Člověk *před sebe vzatý* je člověk hrdý, kdo je zámožný, ten *je za sebe.* Kdo vydatně pracuje neb jí, ten pracuje neb jí *za tři.* Co leží na ráně, co jest před rukama, to je *na porůzi. Jmeniti někoho pod světem,* škaredě plísniti. *Budeš se míti po pěti* říkají tomu, komu hrozí trestem. *Není tě za tolik,* nejsi s to. *Nedopustil na se strachu* (nic se nelekal). *Schytil se do města, na pouť* (vydal se). *Obšustnouti hanbu* (hanbu z něčeho míti). *Rozebrati někoho* (potěšiti zarmouceného).[2]) *Nestačí mu služba* („nemůže vyjíti“ germ.). *Tak přece na mou (na mé) přišlo* (přece měl jsem pravdu pravě to a to).[3]) *Podebírá se, jest podebrané* a) obloha se spodu se vyjasnívá, b) boule ze spodu hnisá, odtud *odbíračka* (Eitergeschwür). Někdo *leží pádem* („jest připoután k posteli“ germ.). *Pádem* se to stalo (před malou chvilkou), *pádem* to udělám (hned), *pádem na kraji,* na samém kraji.

Ku frázím též připočísti můžeme různá podobenstva a říkadla, jichž lid v hovoru užívá: Bolesť přestala, *jak by uťal* (pojednou). Mluvil se mnou, *jak by zlata ukrajoval* (velmi vlídně, ač mu to nešlo od srdce). Pije *jako duha.* Pij, *až ti za uchem praskne.* *Řeč jako rozprávka* (nerozumná pleskanice). Kdo náhle uveden do velikých rozpaků, *stojí jak opařený; jak zařezaný* (když ani

[1]) Nevzniklo odsud záhadné „nevražiti na někoho?“

[2]) Ale k němu půjdu a prosit ho budu, aby se už nehněval; že je mé srdečko zarmoucené všecko aby mi ho r o z e b r a l (Suš. Pís. 277).

[3]) Vidíš, že jest na mé *přišlo, až's věřiti* nechtěla (Ctib. Hád. 33).

promluviti nemůže. Pocit onoho jest stud, tohoto lek). Je hlo
jak poleno, neobratný *jak motovidlo*. Kdo je zdraví příliš ch
ného, kdo vůčihledě vadne, *do toho dušička jen spat chodí. O*
po tom (toho nechme, o tom nemluvme). Přijde *kdy tedy* (př
kdysi). *Divně a jináč* se vymlouval, zaklínal (vším možným s
sobem). Porovnávají-li mor. Slováci člověka pro nějakou neřes
němou tváří, přičiňují vždy „nepřimířaja“ (neporovnávaje*):
lid je horší než nepřimířaja dobytek. Na otázku: Jste s tím
věkem z přízně? odpoví tázaný: *Po plotě kolek*, je-li přízeň ta
leká. Je toho *hlavy klada* (slov. klaďa = dosť). Aby někdo n
neuřkl (neuhranul), musí říci „ne úroku.“ Tak musí každý ř
zvláště člověk cizí, dívá-li se k. p. na dobytek, na malé dítě,
kvas a p. To je ne úroku krásné telátko. To těsto ne úr
krásně kysne.“

5. *Slova*. Jest mnoho slov v lidu, která by dobře sta
představám a pojmům známým nám sice z němčiny, ale neozna
ným náležité významy posud běžnými. Tak, abych jen něčeho
tekl, nemáme v jazyku spisovném případného slova pro poj
který vyjádřuje Němec svým „*verwöhnen, verwöhnt.*“ Výraz, je
Slováci mor. v té příčině užívají, rovná se na prosto onomu
meckému. Oni říkají: „To je děcko *spovýkané*. Matka děti *s*
výkala.“ Německé „*sich beschränken*“ překládá se často doslov
Vedle spisovného „přestávati na něčem“ a j., má řeč lidu sl
zcela případné „*úzkobiti se*“: Člověk se musí všelijak úzkob
Nemusíte se tak „úzkobiti.“ Též „*obchoditi se málem.*“ Vala
tesknoba označuje týž pocit jako německé *Heimweh*. I Valach
v cizině *tesknobou* aneb *teskní* (hat Heimweh).

Přikládaje na ukázku malou sbírku slov moravských v a
cedním pořádku sestavených, nemyslím, jakoby *všechna* jazyku
sovnému dobře svědčila. Mnohá zůstanou čím jsou, pouhými p
vincialismy. Než za to mám, že slovník jazyka českého, m
úplným býti, všecka slova v sebe pojíti má, která se z úst l
ozývají.

---

*) Z tohoto časoslova „přimířati“ dobře bychom mohli tvořiti podst
„přimér“, tolik co porovnání, kteréžto jsouc tvaru příliš otřelého dru
neurčitým se stává. Stylistický terminus „Vergleichungen“ pěkně b
označil tvarem „přiméry.“ V ruštině, jak známo, jest primér
co náš příklad.

Batkati někoho = lichotivým přemlouváním někoho na něco naváděti: „Nabaťkal ho na to; baťkal ho, aby s ním šel do města.“

Bolavý. Ten není bolavý, praví se o tom, kdo je zámožný.

Brchati se, probírati se ze spánku, vstávati s postele, z nějaké pohromy, škody z nenáhla se zotavovati.

Bytelné stavení jest stavení pevné, trvalé.

Čáčvara jest přezdívka člověka nemotorného.

Čída střídavá práce jednotlivcův ku společnému účelu; počíditi všechny, poděliti stejnou měrou něčím nepříjemným.

Dohýbati si, stěžovati si: Dohýbal si, že ho hlava bolí.

Dolípati na někoho, dorážeti, útokem hnáti.

Dožera, kdo někoho „dožírá, dopaluje,“ zlobí.

Dražiti zloděje, zvěř, stopovati.

Drdlati, udrdlaný brebtati, odmlouvati.

Habáň znamená v některých krajinách míč, užívá se též za slovo lichotné o dětech: To je habáň = dítě zdravé a veselé.

Háby, vetché šaty: dalo mu to do hábů, měl s tím pernou práci.

Hlaný epitheton stromů, jenž mají kůru hladkou beze suků: hlaný buk.

Hlavný ve frázi: Není to hlavné, příznivé, dobré.

Chaňkati někoho, chlácholiti.

Chlámati plnou hubou, z míry píti, vlastně o hovězím dobytku, pak též o nestřídmých lidech. Odtud ochlama, ochlasta.

Jemný nůž, v původním smyslu (od „jmu, beru“), tolik co ostrý.

Jsoucí, možný, způsobilý: „To není věc jsoucí (možná), to není jsoucí (nehodí se), na nic jsoucí.“

Klapěti, o klobouku, jehož střecha dolů visí: „Klobouk mu na očích klapí“; takový klobouk slove klapák.

Koliký-toliký užívají mor. Slováci a Valaši (jako staří Čechove) ve smyslu lat. quantus — tantus; neříkajíce nikdy „jak velký, tak velký.“

Knot, slovo lichotné: „Ty knote“, malý čtveráku. „Můj knote,“ mé milé děcko. „Počkej ty knote,“ šelmo (vždy o dětech). Staré knoty jsou staré věci vůbec, zvláště šaty. Sebral své knoty, „svých pět švestek.“

Krpěti jest terminus technicus ve hře o boby (fazole). Hrajíce totiž chlapci o boby, vyhrabou si důlek, do něhož z jisté vzdálenosti určitý počet bobů buď po jednom, buď na jednou házejí. Kdo jich nejvíce do důlku vhodí, ten pak „šprtá“ t. j. prstem k

dosti obyčejný úkaz skladby české, který bychom nazvati mohli spodobením pádů (assimilatio casuum).[1])

4. *Fráze.* Frazeologie novějšího jazyka spisovného jest na mnoze původu německého. Až stydno jest, jak neopatrně naši překladatelé v té příčině si vedou, převádějíce o všechno pryč i tropy a obrazy, jenž vznikly z názoru čistě německého. Frazeologie neporušené řeči lidu jest samorostlá, názorná i obrazná, prosta mlhovité abstraktnosti:

Počíná-li si kdo nerozumně, o tom se praví, že je *rozumu odběhlý* aneb že *mu ujelo na rozumě.* Kdo si neví rady, ten *neví kudy z konopí.* Kdo má z něčeho strach, *tomu napěká. Co tu honíte?* táže se soused souseda, střetnuv se s ním v městě. *Tak to nemele* = tak to nejde. *Shledl se na něco,* praví se o tom, kdo si něco (obyčejně věc menší ceny) přisvojil, co nebylo jeho. *Sebral chuť na pivo,* které bylo tak dobré, že *se ho nevěří vynachváliti, nic se nebojí plzenského* (jest tak dobré jako). *Zabil by se za masem,* velmi rád maso jí, jest náruživý milovník masa.

---

[1]) Je-li totiž genitiv závislý na jiném pádu nepřímém (nejčastěji předložkovém) spodobuje se tomuto Srov. Čas. Mat. M. II. str. 123. Ku příkladům tam uvedeným přidáváme tyto nové: Povinen jest státi ke dni svíčkám neb svatému Janu (Tov. 52). — Kázal sě k hrobu sv. Mariji Magdaleně vésti (Pass. 547). — Jeden rytieř na každé léto k sv. Mariji Magdaleně hrobu chodil (Pass. 547). — Mají registra nová po dskách zavření býti učiněna (Tov. 58). — Jakožto jest po smrti její otci na ni spravedlivě spadlo (Půh. Br. 1. 2. fol. 107). — Po hodu jedenácte tisíc děviciech (Arch. I. 27). — Pod tú pří ztracení (Půh. I. 238; ib. 263: Mají býti poslušni pod ztracením té pře). — Na toho jsme zaručili obapolně pod toliko penězi ztracení (Půh. I. 288). — Pytel šila na svou šiji kůži (Ctib. hád. 8). — Před hodem velikú nocú přišel Ježiš do Bethanie (Jir. Anth. I. 80). — Nech šije ve středu při slunečku východu; nech šije v sobotu při slunečku západu Suš. Pís. 109). — Kdybych já byl malým ptáčkem, létával bych krajem lesem (Suš. Pís. 253). — Hrom vyskočil vrchem kostelem (Let. 458). — K těm maytům vybíráním (Jungmann sub mýto, podotýkaje: „nota syntaxim antiquam“). — To mi slíbil za list dokonání (Půh. Br. 1. 2. fol. 106). — Chci dostí dobrými lidmi dovésti (Půh. I. 184. — T. j. dostatečným počtem dobrých lidí. Dosť je zde substantivum a mělo by se pojití s genitivem, jako se pojí číslovky od pěti počínajíc v starší řeči i v pádech nepřímých, k. p.: Před šestí dní. Anth. I. 80).

Obdoba těchto vazeb mohla by nám snad objasniti záhadný posud onen předposlední verš básně „O Čestmíru a Vlaslavu“ (Výb. I. 26. ř. 12): „Zevzni vícestvie k Neklanu radostnu uchu.“

Plezmero, ňádra rozhalená, když se košile pod krkem rozepne.

Počínavý, kdo se nemocným dělá, rozmazlený. „Jen si tak počíná."

Poraditi někomu, něčemu, někoho (něco) zmoci: „Však my mu poradíme. Sám tomu (nějaké těžké práci) neporadíš."

Pořadová nemoc, epidemie.

Postihnouti si: „Málo jsem si s tím postihl", málo jsem pořídil. „Co si s tím postihneš?" nač ti to bude, co si tím pomůžeš? „Postihnouti si na kom", pomstiti se: „Na tom si já postihnu."

Předek vésti, býti prvním, předním.

Předráběti, poskakovati drobným krokem z nohy na nohu, jako činí ten, koho zebe v nohy, aby se zahřál.

Přehoditi sobě chuť, něco jiného požíti než obyčejně (jídlo, nápoj, tabák a p.).

Přivrsknouti, přivříti; prsty dveřmi.

Prliti: Kopřiva prlí (pálí).

Prostiti, něco nakřiveného přímiti, k. p. hřebík.

Pucka, míč.

Ražný, prudký, ručí: „Ražná voda, ražný kůň."

Řečnovati, hovořiti: „Stáli u vrat a řečnovali." Hraje-li kdo tklivě na housle, říká se, že mu ... „řečnují."

Sbíhati někoho, běhaje sem tam někoho hledati: „Po celém trhu jsme vás sbíhali."

Slačiti na něco, nedočkavě a druhému na obtíž po něčem toužiti, po něčem chtivým zrakem pohlížeti. „Syn na rodiče slačí", jest jim na obtíž, na nich žádaje, čeho potřebuje, moha si sám opatřiti, kdyby se přičinil.

Slivoň, neotesaný hrubián.

Sporý znamená vydatný, hojný: „Sporá mouka", ze které se mnoho napeče, „sporá práce", které neubývá. Odkud se vzal právě opačný význam toho slova v době novější? Snad tím vinno německé „spärlich"?

Spraviti někoho, do šatů obléci, **rozpraviti**, vysléci. Též **spraviti se**, **rozpraviti se**: „Sprav se, a pojď se mnou. Rozprav se a lehni."

Stěr, věc na drobno, na prach setřelá: stěr tabáku.

Stíhá si, **stíhá se mu**, nechce se mu: „Že se ti nestíhalo v takový déšť na pole jíti. Nebudu si stíhati a podívám se tam."

Stihnouti, vykonati něco v pravý čas: „Stihli jste dojíti, už tam prší. Tak, tak, že jsme to (nějakou práci) stihli."

Strojna, ženská, která se ráda strojí, „Putzdocke."

Svět: „Má veliký svět (kus) lesa, pole."

Svítný, stalé epitheton

hanby: „Může vás býti svítná hanba. Není-li tě svítná hanba?“

Škamrati komu, domlouvati: „Hodně jsem mu vyškamral.“

Škobrtati se, převraceti se: „Sklénka se přeškobrtla a spadla na zem.“ „Sotva se tam doškobrtal“ (říká se o člověku tlustém).

Škut, přezdívka dětí obojetná: „Počkej, ty škute, sloto, šelmo (říká se po zlém i po dobrém). „To je škut.“

Šot, šibal, šejdíř. „Ošotiti někoho“, ošiditi, otaškařiti.

Špihlati, řezati něco nožem tupým.

Ščrčný jest ten, kdo se čeho chápe, po čem mu nic není. „Nemusíš býti na všecko ščrčný“, nepleť se do toho.

Štítrovo (ščútrovo), lačný život: „Pil pivo na ščútrovo. Snědl jsem to na ščútrovo.“

Šuchmati se, šoukati; šuchma, člověk, jemuž dílo nejde od ruky.

Švíha, úzký řemen.

Tíhoba, těžkosť, kterou působí nemoc: „Cítím velikou tíhobu na prsou.“

Tľa, strop.

Toť, ovšem, zajisté, to se rozumí.

Tudiž, co nevídeti, za malou chvilku: „Počkejte chvilku, tudiž to bude.“

Ťuhela, přihlouplý člověk, trouba.

Udrbnouti se, udáviti se. „Kráva se udrbla jablkem. Dítě se udrblo.

Uhodnouti někam, trefiti „Neuhodnete tam, je tam cesta lesem.“ „Uhodneš tam?“

Uchrániti, uklíditi (jizbu)

Uchýtka: „Dnes bylo žito na trhu na uchýtku“, bylo ho málo, lidé si je uchýtali.

Uléhnouti se, též o člověku: „Kde se kdo uléhne, tam se zhodí“, naroditi se.

Úvala, veliká síla něčeho „Byla tam úvala vojska, žita, peněz atd.“

Užmachlati šaty, papír a p. pomačkati.

Vazký, mokrý, vlhký: „Vazká půda, vazké pole, vazký byt. Nehodí se orati, ještě je vazko.

Vetiti se, zmáhati se, růsti (augeri opibus), jen o osobách: „Ten se zvetil.“ „Však my se opět zvetíme.“ Opp. máliti se, jen o věcech: „Den se málí“, dne ubývá.

Vid, není o něm ani vidu.

Vrnožiti, švířinkati: „Polní kanárek vrnoží.

Vybíjený, prohnaný, ve frázi „Šelma vybíjaná.“

Vyhlédati, expectare, někoho z pouti, z trhu, z města: „Děti vyhlédají matku“, jdou na proti a čekají.

Vyhrávati někomu, zastaveníčko s hudbou učiniti. „Vyhrávati jméno“, večer před jmeninami, vyhrávati vínky nevěstě, hrát nevěstě večer před svatbou.

Vychrániti šaty, vyčistiti.

Vyštěřiti zuby na někoho, ceniti zuby.

Vyzizovati, vyšlehovati: „Oheň vyzizoval ze země.“

Zabáhnouti, zbáhnouti: „Když se mu zabáhne, nebo: Když si zbáhne“, když se mu zachce.

Zabyti verb. fin.: zabylo mi ho líto.

Záchtivý, komu se všeho chce.

Zákrut, místo, kde cesta jiným směrem se točí.

Zapotrošiti se někde, někde se zabaviti, říká se zvláště o tom, kdo trochu déle v hospodě zůstal: „Už se zase zapotrošil.“

Zatříti sirkou ve stodole, ve slámě, zapáliti.

Zášvih, jedno otočení kola.

Zavazeti někomu, někomu v cestě býti, závadou při práci býti: „Jdi a nezavazaj. Jdi nezavazaja.“ „Uhněte, nezavazajte nám.“

Zaverušiti něco někam, založiti.

Zavdy, znamená více než „někdy“ a méně než „často“: „Chodívá k nám zavdy.“ „Zavdy tam bývám.“

Závitka jest svobodná ženština, která nemanželské dítě porodila. Názvu toho užívají Slováci, Valaši a Slezané bez příhany, jako nazvů „žena, vdova.“ Původ svůj vzalo to jméno odtud, že ženština taková vrkoč (lelík), který panny svislý na zádech nosí, okolo hlavy otočiti, „zavíti“ musí, po zvyku a mravu žen vdaných.

Zblknouti, plápolem zhasnouti: „Svíčka zblkla.“

Zblýňati i zglýňati, po komorách, po půdě, po hospodách choditi a hledati něco na jídlo aneb pití, vůbec něco shledávati.

Zdálava, veliká vzdálenost.

Zdrhati, utíkati.

Zhlaň jest prohlubeň v potoku.

Znik: „Není o něm ani zniku.“

Zpřejný, kdo druhému ze svého rád něčeho dopřívá.

Zpříkati se něčeho, recusare aliquid.

Zvrhnouti se s něčeho, spáčiti se.

Žamrati někoho o něco, dotěrně za něco prositi.

Živice, životní síla, alacritas. „Nemá živice“, též: „Nemá křenu, břinku.“

Živý stálé epith.: „Živou mocí, o živý svět, volal k živu Bohu.“

6. Konečně dbáti bude i celého skladu té řeči, kterou prostý lid mluví, zejména těm, kdo píšou knihy pro lid. Než i spisovatelé knih učebných měli by se vystříhati period dlouhých, spletených, nepřehledných, jimiž se učnům učení z paměti náramně znesnadňuje, ba nemožným činí. Dostačilo by k té věci jen poukázati, při-

bobu na příč položeným boby do důlku háže, vybíraje ovšem, které jsou nejbližší. Jakmile některý bob nedohodí, pak „šprtají“ ostatní, jak který má nejvíce bobů v důlku. Když se na počátku hry do důlku háže a některý bob tak hozen jest, že z polovice nad důlkem visí, o tom se praví, že „krpí“, tím se háže z novu.

Kterousi, kdysi: „Kterousi vám to zaplatím“, pomstím se vám za to.

Lápný ve frázi: „Ty jsi lápný, hodný (ironicky).

Marný člověk, t. j. slabého těla.

Mátoha, balamucení, švindl.

Mínka, Probe: „Koupiti koně na mínku, na zkoušku, je-li zdráv.

Minouti se, umříti: „Kdyby se matka minula, co počneš?“

Nacouhati se něčeho, hodně se najísti.

Nádba, náděje: „Má něco v nádbě“, má náději, že něčeho dojde.

Najeviti (najaviti), něco nastrážiti. „Najavil na kunu.“

Našky opp. cizozemský; „našky dobytek“ proti uherskému, polskému a j.

Natysati, nahlédati (dobromyslně): „Natýsal oknem. Co tak na to natysáte.“

Navara, přezdívka člověka mrzutého, hnevivého, nepříjemného.

Neštápený (neštávený), mírnější nežli „zpropadený.“ „Neštápený chlapec, co to zas vyvedl.“

Neuhovený, jemuž vyhověti nelze.

Nevýpravný, kdo dlouhé okolky činí, než se někam vypraví (= šoukavý).

Ohnaš, výrostek 14—20letý.

Ohoukaný jest člověk nebázlivý aneb i otrlý.

Okonati něco, stačiti něčemu: „Máme práce, že jí ani okonati nemůžeme. Žena sama všecko okonává“ (besorgt, betreibt).

Oplan, lajdák, ničema.

Osměliti se něčeho, s chutí a bez bázně do něčeho trudného se dáti, dodati si smělosti.

Oštera totéž co dožera.

Ostrévka jest rozsochatá tyč, na které Valaši seno suší, též otep sena neb obilí.

Oštěřený, do kořán otevřený: „Nenechávej dvéře oštěřené.“ Člověk oštěřený, který se neustále směje, „oštěřuje.“

Otluk, člověk od celého světa týraný, otloukaný.

Paluda, tulák, který se potlouká sem tam, „paluduje.“

Pára, síla: „Ten má páru“, velkou sílu; naparovati se, namáhati se s něčím = moliri aliquid.

Pasy: „Za pasy s někým jíti, se dáti, pustiti“, ringen. „Chyťte se za pasy.“

Pjádliti se po něčem, něčeho sahati, žádati: „Nepjádli se po tom, po čem ti nic není.“

Plezmero, ňádra rozhalená, když se košile pod krkem rozepne.

Počínavý, kdo se nemocným dělá, rozmazlený. „Jen si tak počíná.“

Poraditi někomu, něčemu, někoho (něco) zmoci: „Však my mu poradíme. Sám tomu (nějaké těžké práci) neporadíš.“

Pořadová nemoc, epidemie.

Postihnouti si: „Málo jsem si s tím postihl“, málo jsem pořídil. „Co si s tím postihneš?“ nač ti to bude, co si tím pomůžeš? „Postihnouti si na kom“, pomstíti se: „Na tom si já postihnu.“

Předek vésti, býti prvním, předním.

Předráběti, poskakovati drobným krokem z nohy na nohu, jako činí ten, koho zebe v nohy, aby se zahřál.

Přehoditi sobě chuť, něco jiného požíti než obyčejně (jídlo, nápoj, tabák a p.).

Přivrsknouti, přivříti; prsty dveřmi.

Prliti: Kopřiva prlí (pálí).

Prostiti, něco nakřiveného přímiti, k. p. hřebík.

Pucka, míč.

Ražný, prudký, ručí: „Ražná voda, ražný kůň.“

Řečnovati, hovořiti: „Stáli u vrat a řečnovali.“ Hraje-li kdo pěkně na housle, říká se, že mu housle „řečnují.“

Sbíhati někoho, *běhaje sem* tam někoho hledati: „Po celém trhu jsme vás sbíhali.“

Slačiti na něco, nedočkavě a druhému na obtíž po něčem toužiti, po něčem chtivým zrakem pohlížeti. „Syn na rodiče slačí“, jest jim na obtíž, na nich žádaje, čeho potřebuje, moha si sám opatřiti, kdyby se přičinil.

Slivoň, neotesaný hrubián.

Sporý znamená vydatný, hojný: „Sporá mouka“, ze které se mnoho napeče, „sporá práce“, které neubývá. Odkud se vzal právě opačný význam toho slova v době novější? Snad tím vinno německé „spärlich“?

Spraviti někoho, do šatů obléci, rozpraviti, vysléci. Též spraviti se, rozpraviti se: „Sprav se, a pojď se mnou. Rozprav se a lehni.“

Stěr, věc na drobno, na prach setřelá: stěr tabáku.

Stíhá si, stíhá se mu, nechce se mu: „Že se ti nestíhalo v takový déšť na pole jíti. Nebudu si stíhati a podívám se tam.“

Stihnouti, vykonati něco v pravý čas: „Stihli jste dojíti, už tam prší. Tak, tak, že jsme to (nějakou práci) stihli.“

Strojna, ženská, která se ráda strojí, „Putzdocke.“

Svět: „Má veliký svět (kus) lesa, pole.“

Svítný, stalé epitheton

kladů poskytují spisy, i ty, jenž pro lid určeny jsou, dost a dost. Než přece za výstražné příklady kladu zde dvě takové periody z doby nejnovější:

„Co do mne, skladatele tohoto zpěvu, jakkoli jsem, i když jsem před 50 lety u křížovníků klášterniče, i pak před 45 lety u sv. Haštala kaplanuje tu a tu zprávu čili pověsť lidskou, jmenovitě na kterém asi místě tělo této světice leží, přeslýchal, ale jsem arci tuze pozděrodý, než abych co svědek neboliž roznosič obecné lidské tradice o této milé boží směl vystupovati.“ (Čas. kat. duch. XIV. str. 1.)

„Domitian svému bratru Titovi tak málo podobný, pověstný trapič much v mládí, později nelítostný ukrutník, kterýž mnoho bohatých rodin zničil, oloupiv je o jich jmění a dav členy jich odpraviti, při tom všem ale nechal sebe co Boha ctíti, jako Kaligula, byl druhý neméně krutý pronásledovatel křesťanů, kterýž je co bezbožce a velezrádce dílem k smrti, dílem ku ztrátě jmění, dílem k vyhnanství odsuzoval.“ (Drozd, církevní dějiny pro vyšší gymnasia a reálky (!) 1873, str. 18.)

Nebylo by lépe za příkladem lidu raději parataktický věty seřaďovati, nežli soukati periody tak zmodrchané, spletené, nepřehledné?

Mýta markrabství moravského léta 1484.

Ze zápisů kláštera hradišťského

vyňal *V. Nebovidský.*

Léta od narození Syna Božího 1484 v úterý den svaté panny Markety na sjezdu panském v Olomouci znamenávají se nálezové panští, kteří jsou se stali od panuov za úřadu hejtmanství urozeného pána pana Ctibora z Cimburka, hejtmana markrabství moravského a panuov důle psaných:

Pan Vilím Pernštejnský, maršálek království českého, pan Jaroslav, komorník cúdy práva olomuckého, pan Lichtenstejnar, pan Jan Kuna z Kunštátu a z Hodonína, pan Čeněk Kuna z Kunštátu, pan Krajíř z Krajku, pan Heralt z Kunštátu a z Plumlova, pan Jan Dubský z Lipého a z Dubce, pan Boček z Kunštátu a na Buchlově, pan Albrecht starší z Šternberka, pan Jan Mezeřický, pan Vratislav z Perštýna, pan Albrecht z Boskovic a na Letovicích, pan

Vychrániti šaty, vyčistiti.

Vyštěřiti zuby na někoho, ceniti zuby.

Vyzizovati, vyšlehovati: „Oheň vyzizoval ze země."

Zabáhnouti, zbáhnouti: „Když se mu zabáhne, nebo: Když si zbáhne", když se mu zachce.

Zabyti verb. fin.: zabylo mi ho líto.

Záchtivý, komu se všeho chce.

Zákrut, místo, kde cesta jiným směrem se točí.

Zapotrošiti se někde, někde se zabaviti, říká se zvláště o tom, kdo trochu déle v hospodě zůstal: „Už se zase zapotrošil."

Zatříti sirkou ve stodole, ve slámě, zapáliti.

Zášvih, jedno otočení kola.

Zavazeti někomu, někomu v cestě býti, závadou při práci býti: „Jdi a nezavazaj. Jdi nezavazaja." „Uhněte, nezavažajte nám."

Zaverušiti něco někam, založiti.

Zavdy, znamená více než „někdy" a méně než „často": „Chodívá k nám zavdy." „Zavdy tam bývám."

Závitka jest svobodná ženština, která nemanželské dítě porodila. Názvu toho užívají Slováci, Valaši a Slezané bez příhany, jako názvů „žena, vdova." Původ svůj vzalo to jméno odtud, že ženština taková vrkoč (lelík), který panny svislý na zádech nosí, okolo hlavy otočiti, „zavíti" musí, po zvyku a mravu žen vdaných.

Zblknouti, plápolem zhasnouti: „Svíčka zblkla."

Zblýňati i zglýňati, po komorách, po půdě, po hospodách choditi a hledati něco na jídlo aneb pití, vůbec něco shledávati.

Zdálava, veliká vzdálenosť.

Zdrhati, utíkati.

Zhlaň jest prohlubeň v potoku.

Znik: „Není o něm ani zniku."

Zpřejný, kdo druhému ze svého rád něčeho dopřívá.

Zpříkati se něčeho, recusare aliquid.

Zvrhnoúti se s něčeho, spáčiti se.

Žamrati někoho o něco, dotěrně za něco prositi.

Živice, životní síla, alacritas. „Nemá živice", též: „Nemá křenu, břinku."

Živý stálé epith.: „Živou mocí, o živý svět, volal k živu Bohu."

6. Konečně dbáti bude i celého skladu té řeči, kterou prostý lid mluví, zejména těm, kdo píšou knihy pro lid. Než i spisovatelé knih učebných měli by se vystříhati period dlouhých, spletených, nepřehledných, jimiž se učňům učení z paměti náramně znesadňuje, ba nemožným činí. Dostačilo by k té věci jen poukázati, při-

kladů poskytují spisy, i ty, jenž pro lid určeny jsou, dost a dost. Než přece za výstražné příklady kladu zde dvě takové periody z doby nejnovější:

„Co do mne, skladatele tohoto zpěvu, jakkoli jsem, i když jsem před 50 lety u křížovníků klášterniče, i pak před 45 lety u sv. Haštala kaplanuje tu a tu zprávu čili pověsť lidskou, jmenovitě na kterém asi místě tělo této světice leží, přeslýchal, ale jsem arci tuze pozděrodý, než abych co svědek neboliž roznosič obecné lidské tradice o této milé boží směl vystupovati.“ (Čas. kat. duch. XIV. str. 1.)

„Domitian svému bratru Titovi tak málo podobný, pověstný trapič much v mládí, později nelítostný ukrutník, kterýž mnoho bohatých rodin zničil, oloupiv je o jich jmění a dav členy jich odpraviti, při tom všem ale nechal sebe co Boha ctíti, jako Kaligula, byl druhý neméně krutý pronásledovatel křesťanů, kterýž je co bezbožce a velezrádce dílem k smrti, dílem ku ztratě jmění, dílem k vyhnanství odsuzoval.“ (Drozd, církevní dějiny pro vyšší gymnasia a reálky (!) 1873, str. 18.)

Nebylo by lépe za příkladem lidu raději parataktický věty seřaďovati, nežli soukati periody tak zmodrchané, spletené, nepřehledné?

Mýta markrabství moravského léta 1484.

Ze zápisů kláštera hradišťského

vyňal *V. Nebovidský.*

Léta od narození Syna Božího 1484 v úterý den svaté panny Markety na sjezdu panském v Olomouci znamenávají se nálezové panští, kteří jsou se stali od panuov za úřadu hejtmanství urozeného pána pana Ctibora z Cimburka, hejtmana markrabství moravského a panuov důle psaných:

Pan Vilím Pernštejnský, maršálek království českého, pan Jaroslav, komorník cúdy práva olomuckého, pan Lichtenstejnar, pan Jan Kuna z Kunštátu a z Hodonína, pan Čeněk Kuna z Kunštátu, pan Krajíř z Krajku, pan Heralt z Kunštátu a z Plumlova, pan Jan Dubský z Lipého a z Dubce, pan Boček z Kunštátu a na Buchlově, pan Albrecht starší z Šternberka, pan Jan Mezeřický, pan Vratislav z Pernštýna, pan Albrecht z Boskovic a na Letovicích, pan

Karel z Vlašímě a z Úsova, pan Beneš z Boskovic a z Černé hory, pan Albrecht mladší ze Šternberka a z Lukova, pan Jan Pňovský ze Sovince, pan Jindřich ze Sovince a z Doubravice, pan Čeněk Lomnický, pan Václav Dlúhoveský z Ludanic, pan Hynek Osovský. Item tito páni znamenaní znajíce, že čím více mýt v tomto markrabství se zdvíhalo, tím více země obtížena jest; a všecky věci v ní dražší jsou a královská komora, i tudíž panští obchodníci obtěžují se. I chtíce se tomu uvarovati, aby tato země dále a dále obtěžována nebyla, jednostejně svolili se jsou páni s rytířstvem i preláty i s městy, všichni jednostejně, a sobě řekli a slíbili: Žádný z nich, ani budoucí jejich, za žádné mýto nyní ani potom králuov a markrabí, panuov našich, prositi, ani sobě jednati; pakliby kdo, nebo budoucí jeho, o to stál neb vyprosil, ten učiní proti svolení a ustanovení zemskému a není, ani povinen bude, kdo jemu dávati, a všecka obec proti tomu má býti.

Item mýto páně Karlovo, k Úsovu příslušné.

Páni nalezli: Ponévadž to mýto jest markrabské a královské dědičné a panu Karlovi zastavené, a pan Karel lidmi starožitnými provodí, a tito pod přísahou zpravili, co z čehož bráno býti má; to mýto, aby se bralo, jako od starodávna na groš český a na peníz, cožby za groš jich v zemi šlo a více nic. Než jakož Uničovští praví, žeby toho mýta zbaveni a vysvobozeni byli, mají to prokázati, a což v tom páni káží, při tom aby zachováno bylo.

Znamenává se mýto úsovské:

Item	z rudného vozu .	5 hal.
„	z každého pěšího .	1 den.
„	kdož klise jaké vede, z každé	peníz,
„	z vola neb svině nebo z ovce	1 d.
„	z voza železa, buď málo neb mnoho .	1 gr.
„	z voza jablek . .	1 gr., k tomu koblúk jablek.
„	z každého vozu obilí	1 gr.
„	z každ. postavu sukna	1 gr.
Item	z drejlinka vína . .	4 gr.
„	z bečky švěderné .	2 gr.
„	z kaufy*) piva star.	4 gr.
„	ze zavřitého voza .	16 gr.
„	z tuny ryb neb herinků, z každé . .	6 gr.
„	z bečky živých ryb	1 gr.
„	z bečky soli . . .	2 d.
„	z voza hrnců . .	5 gr.
„	kdož se stěhuje přes mýto . .	5 gr. 2 d.
„	z voza příze . . .	2 gr.

*) Bečka, něm. Kufe.

Item z voza vosku . . 1 gr.
„ z voza ořechuov . 1 gr., k tomu plného koblúka.
„ z voza vlny . . . 16 gr., kdyžby jej plný a zavřitý vezl.
Item z voza plného koží také . . . . . 16 gr.

Item z voza desek . . .
„ z bečky piva svidnického . . . .
„ z voza náčení, čberů neb vrtlův . . .
„ z voza olova . . .

Item o mýto mladecké.

Když čteno bylo, žádný tomu neodpíral, a při tom páni mýto zuostavují.

Poznamenání tohoto mýta:

Item z drejlinka vína, z malého neb velikého 1 gr.
„ z voza obilí . . . 6 d.
„ z postavu šerého sukna 6 d., z každého, co není zavřitého.
Item z barveného, jestli že není zavřený vuoz, tehdy z každého postavu sukna toho . 1 gr.
„ ze zavřeného voza, by pak tam bylo sto postavů sukna, tehdy 5 gr.
„ z voza jablek . . 6 gr. a klobúk jablek.
„ z vlašských ořechuov 3 gr. a čepici ořechuov.
„ z oceli . . . . . . 3 gr.
„ z vozu železa, drobného šína, buď málo nebo mnoho, co může uvésti . . . . . 1 gr.
„ z vozu hrnců . . 2 d. 1 hal.

Item z bečky křídy . .
„ z bečky plejvejsu .
„ z tuny herinků . .
a z ryb . . . .
„ z bečky živých ryb
„ z bečky soli veliké po
„ z malých, když jich vuoz veze . . .
„ pěší po . . . . .
a na koni . . . .
„ z ovec po 1
a z telat po . . .
„ z krávy po . . .
„ když kupec jízdný kuoň vede . . .
„ z lesa . . . . .
jakéžkoli vaz
stavení neb
pálení aneb
nádobí dřev
„ ze skla z voza po .
a skle

Item o mýto litovelské.

Když čteno bylo, žádný tomu neodpíral, krom měštani mučtí pravili, že toho mýta oni v Litovli dávati nemají a toho hned list ukázali.

Item na to mýto jest ukázán list krále Václava; v tom jiného o mýto zmínky nenie učiněno, než že to mýto k tomu rychtářství přísluší, ale co by mělo bráno býti z toho mýta, to jmenováno není.

Mýto prostějovské.

Item o mýto prostějovské páni nalezli: Poněvadž se tomu mýtu páně Heroltovu od žádného neodpíralo, aby tak bráno bylo, jakož od starodávna bráno bylo, neb jest to na drobné peníze popsáno.

Co se pak **mýta kojetínského** dotýče, to lidé starostní pamětí svou pod právem svým zpravili.

Item páni nalezli: Poněvadž seznavše, že to, což psáno jest za spravedlivé, a jakož zapsáno, neodpírají tomu, i víc mimo to, aby bráno nebylo; než měšťané olomučtí ukázali jsou některé listy, že by toho mýta svobodni býti měli, ale páni slyšíc od nich, že pod dalum tohoto sami pověděli, že mýto dávali, aby se žádnému neukrátilo, zdáli se pana Herolta Olomučanóm z toho viniti, aby toho právem zemským hleděli, neb jest to dědictví arcibiskupovo.

Item pan Herolt praví, že má mýto dvoje, jedno v Prostějově a druhé v Kojetíně; ale listův žádných na to nemá, a zvláště v Prostějově že jemu na diele králem Jiřím slavné paměti v 90 hř. položeno jest, a že se to vždycky od starodávna drželo a požívalo bez nárokū.

Buchlovské a napajedlské.

Item páni nalezli: Což se mýta buchlovského a napajedlského dotýče, poněvadž svědkové i ti, kteříž odpierali, pod přísahou jsou pravili, pánóm se zdá, že má věřeno býti svědomie od Olomučanuov vystavenému, aby tak bráno bylo, jakožto svědomí vyznává na široký groš a nebo peniez, což jich za groš puojde. A to proto toto svědomí přijímají, že jich jest víceji osob městských a ještě víc, než ten počet jich vystavěti chtěli, jakožto svědomí olomuckých měšťan vyznává.

Tuto se znamenává vyznání lidí starožitných, což se dotýče mýta počnúc od Přerova až na pomezí uherské, a to vyznání jsou učinili pod přísahou.

Item Arnošt Sukeník, muž v sedmidesáti letech, Antonius Šmelcborn, též v sedmidesáti letech, Zich Malý, přes padesáte let,

vyznali, že od časuov, co pomněti mohou, že na té cestě do Uher jedouc, od Přerova počnouc až do Nového města, na žádném mýtě více nedávali než od zavázeného voza po . 8 gr. peněz obecních. A kdyžby nebyl vuoz zavázený, tehdy zvláště od sukna barveného 1 gr.
a od šerého sukna . . . . 2 d.
Item od konce . . . . 2 d.
„ od krámného voza s brahami a s plachtou dávali . . 4 d.,
a z šafránu a z pepře nikdy nebylo zvláště jmenováno ani mýto dáno. Item soukeníci vystavili své svědomí zvlášté. Item Jakob z Třebové, muž přes osmdesáte let, Jan Cička, osmdesáte let, Jan Zábřežský, v sedmidesáti letech, Hans Kumer, v padesáti letech, též pod svou přísahou vyznali, že od zavázeného voza v Napajedlách, v Kojetíně, v Kroměříži a v Hradišti nedávali než po 8 gr. peněz obecních. A když nebyl zavázaný, tehdy od šerého sukna . . 2 d.
a od barveného . . . . 1 gr.
a od měcha vlny . . . . 2 d.
Item ševci vyznali, že ut supra. Item Reych Lorenc, švec, od devadesáti a pěti let, Marcin, slove Mitrmic, v sedmidesáti letech, Mikuláš Helcing, v šedesáti a šesti letech, Jiřík, švec, v sedmidesáti letech, též vyznali pod svou přísahou, že na té cestě počnouc od Přerova až na pomezí uherské nedávali než od bečky střevícuov . . . . 2 d.

Item tkadlci ut supra vyznali. Item Vencl Haunšilt, muž v sedmidesáti letech, Stanislav Sindenklec, v pěti a šedesáti letech, Filip Tkadlec, v sedmidesáti letech, Rang Paul, cíchnář, v padesáti letech, Troper, v padesáti letech, vyznali též pod přísahou, že na té svrchu psané cestě nedávali než od zavázeného voza plátna neb cvilichu . . . . 8 gr.
a když nebyl zavázený vuoz, tehdy od štuku plátna . . . 2 p.
a od lukna*) cíchverku . . . . 2 d.

Item koželuhové ut sup. vyznali. Item Handel, muž v 70 letech, Michael Koželuo, v 60 letech, vyznali, že na té svrchu psané cestě nedávali než od zavazeného voza koží nedělaných 8 gr.
a od dělaných od břemena . . . . 4 d.

Item pasíři vyznali. Item Petr Nimich, muž přes 70 let, Handl, v 70 letech, Jiřík, pasíř, v 50 letech, vyznali též pod přísahou, že na té svrchu psané cestě nedávali než od truhlici pasuov 2 d.

---

*) Lukno = koš, také míra obilní.

Item řemenáři. Item Vávra, řemenář, v 55 letech, Janek ih, v 60 letech, vyznali, že na té často jmenované cestě nedávali i po truhli po . . . . 2 d.
krámného voza zavázeného po . . . . 4 d.
hož by před pány J. M. ústně seznati chtěli, kdyžby toho po-bí bylo.

O holešovské mýto.

Item panu Albrechtovi Holešovskému dává se o mýto do ního sněmu panského; a k tomu aby lidí měl, ti kteříž jemu ždčí, aby to přísahou zpravili, jakož i jiní; a kdož chce tomu pírati, ten také ze své strany lidí měj, aby to též pod přísahou ravili proti němu.

Item svědkové někteří listy a někteří pod přísahou znali jsou to mýto, že jest bráno po zahnašťovský mostek spravedlivě, a ož ten mostek přejede, že ji můž vzíti, a též kdožby přes, z Opy, eb skrze jel a mýta nedal, že jest byl vzat. A to mýto hole-ňské spravedlivé jest, a kdyžby na Ničkovice jeli k Napajedlóm Holešova, že mýta do Hulína nedávali.

Páně Benešovo Černohorského.

My Jiří z Boží milosti král český a markrabě moravský, emburský a slezský vývoda a markrabě lužický etc. oznamu-le tímto listem všem vůbec, jakž jsme dali clo a uložili do mě-čka Černéhory, aby urozený Beneš z Boskovic a z Černéhory, ný náš milý, i dědicové jeho od těch, kdožby na to clo a mýto neb šli, clo neb mýto brali, a že v tom listu, kterýž na to dali e, nejmenuje se, co z kterých věcí má jemu celeno a dáváno i. A chtíce, aby to clo vedle položení našeho nyní a v časích loucích více nebylo povýšeno, ale vedle uložení a ustavení na-o, aby bráno a dáváno bylo; protož tento jest úmysl náš, aby ové clo tu dáváno bylo, totižto:

Kterýžkoli kupec vuoz zavřený tudy s kupectvím poveze, nebu-li chtíti jeho dáti ohledati, tehdy dada clo před se jeti muož 10 gr.

a z koňského a z prázd-ných vozů, z každého voza	1 gr.	Item z drejlinka vína .	2 gr.
		„ od bečky	1 gr.
		„ od bečky a prázdných drejlinků	2 d.
jízdný kupec neb sedlák	2 d.	„ od postavu sukna .	1 gr.
M každý jeden peníz.		„ od vyziny v kresích	1 gr.

Item od tuny herinků . . 3 gr.
„ od šťuk neb úhořuov 1 „
„ od veliké bečky . 4 „
„ od tuny oleje . . 1 „

Item od vozu náčení . . 1 g
„ od vozu obilí . . 1
„ od vozu konopí . 4
„ od vozu chmele . 3

Item od vozu, na kterémž byly konopě řemeslnické, uzdy, řemen
sedla, nožové, toulové, samostříly, kožichové, kabáty, střevíce 6 g
Pakliby bylo toho málo na voze, tehdy také méně má z toh
dáno býti.

Item od centnýře železa . 1 gr.
„ od centnýře oceli . 1 „
„ od centnýře plechuov železných neb měděn. 1 „
„ od drejlinku srpů neb kos . . . . . 4 „
„ od voza ovoce . . 1 „
„ od voza hrncuov . 1 „
„ od voza soli . . 2 „
„ od prostice po . . 2 „

Item kdožby k trhu jel a veliké aneb malé věci k trhu vezl, dá z vozu 1 g
„ kdožby koně k prodaji neb na jarmarkt vedli, od každého koně 3 d.
„ od sudu starého piva 1 g
„ od sudu barvy aneb křídy . . . . . . 2 „
„ od centnýře pepře . 2 „
„ od funtu šafránu . 1 „

Řád cechovní, kterýž dali páni z Žerotína poddaným svým v Meziříčí valašském a v Rožnově r. 1658 a 1699.*)

Sděluje *F. J. Koželuha.*

My Karel Jindřich, Franc Ludvík a Bernart Ferdinand, brat
vlastní a svobodní, páni z Žerotína, praví dědičové na Mezříč
hradě Přerově a Kujavách: známo činíme tímto listem obecně před
všemi, kdež čten neb čtoucí slyšán bude, že jsú před nás před
stúpili opatrní cechmistři a mistři řemesla kovářskéh
zámečnického, ručničářského, hodinářského, kolá
ského, bednářského, stolářského, jehlářského, ostro
nického, kotlářského, sedlářského, pasířského, ko
vářského a soustružnického města našeho Mezříče na
řekou Bečvou, poddaní naši věrní, milí — a nám jsú artykulů
podle kterýchž by při řemeslích svých se chovati chtěli, podali

*) Vyňato z archivu města Val. Meziříčí.

nás při tom snažnými prosbami prosíce, abychom jim těch artykulův potvrdili.

Kdež my nahořepsaní, Karel Jindřich, Franc a Bernart Ferdinand z Žerotína etc., uznavše žádosť jejich slušnú býti, tak činíme a jim svrchupsaným cechmistrům a mistrům těch všech řemesel artykulův dolepsaných tímto listem a pečetmi i podpisy našimi potvrzujeme; kteřížto artykulové slovo od slova vznějí takto:

1. *O volení cechmistrův.* Každého roku z těch řemesel cechmistři voleni býti mají, a ti v těch všech řemeslech věrně a právě řiditi a opatrovati mají tak, aby se dílo spravedlivé a lidem hodné od každého z mistrů dělalo; a pakli by ti, jimžto poručeno bude, co našli, že by zle uděláno bylo, ten aby od cechmistrův a mistrův trestán byl, a dva funty vosku do cechu dal. — A když cechmistři z úřadu vysedají z vůle vrchnosti, mají novým cechmistrům a mistrům ze všech příjmův a vydání počet řádný učiniti.

2. *O kupování kol a vozův.* Co se dotýče kupování kol a vozův, takto se při tom zachovati mají: Jestli by se přitrefilo, že by který člověk přinesl staré šíny, a chtěl by, aby jemu těmi šíny nové kolo okoval: tu žádný kovář od kolářův pod ty staré šíny kol kupovati nemá; než ten sám, čiž jsou ty staré šíny, má sobě u koláře koupiti a u kováře to má dáti okovati. Strany pak novými šíny okování kol neb vozův celých, ty sobě kováři od kolářův kupovati, a na místo přistrojíc a okujíc svobodně prodávati mohou; a tím způsobem koláři povinni jsou, kovářům takové dílo nové prodati, jako zase také kováři jsou povinni, takové vnově udělané vozy za peníze jejich okovati a na místo přistrojiti, totiž vozy komorní a vozy, jenž slovou rendtwagen, kromě těch dvojích, jiných žádných jim okovati povinni nejsú, a koláři je také mohou zase svobodně prodávati.

3. *O kupování železa.* Jestliže by kdo tohoto města Mezříčí neb Krásna železa odkudkoli k prodaji přivezl: tedy žádný, který by s těmito řemesly cechu nedržel, byť domácí byl, nemá zámečníkův a kovářův předkupovati, než bude povinen každýkrát, jak mnoho by se toho stávalo, na cechmistřích, jestli z řemesla jejich někdo takové železo koupiti chce, se vyzvěděti a doptati. A jestliže by pak žádný z těch kovářův a zámečníků takového železa koupiti nechtěl, tedy má to právo míti ten, kdož by železem mimo těch kovářů a zámečníků handlovati chtěl a v cechu nebyl, takové

železo ukoupiti, s ním handlovati; avšak vrchnosti od takového handle do roka 3 zlaté a do cechu 1 zlatý oddávati má. Také povinen bude, takové železo vrchnosti ne tak draho jako cizím, též kovářům a zámečníkům, co by slušného bylo, a jak by ten, kdo handluje i kdo kupovati bude, při tom obstáti mohli, prodávati; a kdyby některý hned peněz neměl, jemu do jistého času a úmluvy šest šínův svěřiti. Co pak ti všichni řemeslníci, jak při městě neb v dědinách, vrchnosti do důchodův oddávati povinni jsou, to jak prvé tak i budoucně oddávati mají.

4. *O hanění díla.* Nemá žádný jeden druhému díla haněti, chtíce jemu skrzeva to dílo odlouditi; a jestliže by který v tom postižen byl, ten má od cechmistrů a mistrů vedle uznání kázní aneb vínou trestán býti.

5. *O dluzích od díla.* Jestliže by který forman neb sedlák kterému z mistrův co dlužen zůstal, a potom by k jinému mistru šel a chtěl by, aby jemu dělal: takového žádný mistr dílem fedrovati nemá, leč prvé tomu mistru, kterému jest dlužen, zaplatí. A pakli by se který mistr toho dopustil, a přes to jemu dělal, ten aby dva funty vosku do cechu dáti povinen byl.

6. *O přijímání učedlníkův.* Co se učedlníkův dotýče, v těch řemeslích takto na učení přijímáni býti mají: Každý, kdož se chce tomu řemeslu učiti, má se v cechu opověděti, a má sobě potom u mistra dvě neděle koštovati;[1]) a bude-li se jemu zdáti a líbiti, tedy učiti se má úplně rok a mistrovi od učení 2 zlaté dáti, a do cechu 2 funty vosku. Pakli by se chtěl dvě léta učiti, nebude povinen mistrovi nic dáti, než do cechu 2 funty vosku, a má to uručiti pod hřivnou, aby se vyučil; a mistr jemu v těch dvou letech povinen bude dáti sukni za půl druhého zlatého a k tomu dvoje boty, jednu košili, zástěru a fěrtuch.

7. *O přijímání mistrův do cechu.* Kdož by chtěl mistrem býti a mezi to řemeslo do cechu vstoupiti, ten má lístem od rodu svého se prokázati, jestli že jest lůže a zachování dobrého; a vyučí-li se v řádném cechu tomu řemeslu, jakž na to náleží, má přijat býti, a při tom přijímání má do cechu položiti dva české groše a zbrojního jeden zlatý morav., a potom za svačinu neb místo svačiny, za všechno všudy, co se koliv jedná a na všelijaké potřeby

[1]) Na zkušené meškati.

obrací, jedenkaždý má položiti 7 zlatých morav. a dva funty vosku. Jestliže je mistrovský syn, tehdy toho polovici; a když tomu všemu dosti učiní, může to řemeslo jako jiný mistr svobodně dělati, a to má určiti, že se tomu všemu od něho v plném roce pořád sběhlém zadosti stane. Co se pak synův mistrovských dotýče: kdyby syn po otci a na otcovém místě zůstal a trval, ten se nemá do cechu vkupovati, než do pokladnice dokládati. Pakli by který syn za živobytí otce osaditi se chtěl, tedy polovici do cechu dáti má. Tím spůsobem, kdyby z všech těch řemesel který mistr dcerku jakou měl, a ona po smrti otce svého do řemesla se vdala a při kterémžkoli pozůstávala, co se jejího vdání dotýče, má užiti téhož prostředku jako mistrovský syn. Pakli by se z řemesla aneb z cechu jejich k jinšímu, kterýž by z těch řemesel nebyl, provdala, nižádného prostředku v ničemž míti nemá.

It. Nemá se nižádným spůsobem na celém panství mezřickém žádný, buď v městách, v městečkách, v dědinách, jak od prvního až do posledního jmenovaných řemesel zdržovati, řemeslo jakéžkoli dělati, aniž trpen býti; leč by se předně a nejprvé vrchnosti milostivé, jak nynější tak budoucí v poddanost uvedl; potom podle týchž jmenovaných řemesel, aby do jejich poctivého cechu a bratrstva se vpravil a s nimi dostatečný cech držel, pod pokutou dle vrchnosti milostivé uznání, a takové do důchodů odvedení: tak aby se zachovati hleděl.

8. *O vdovách.* Jestliže by kdo pojal toho řemesla mistrovou, ten polovici do cechu se vkoupiti má; pakli že by se mistrova za jiného vdala krom řemesla jejího, tehdy řemeslo opustiti má. Jestliže by pak po muži zůstanúc chtěla řemeslo dělati a poctivě se živiti, do cechu dokládajíc, bez překážky dělati moci bude.

9. *Kdo by se oženil.* Také jestliže by mladý mistr osaditi se chtěl a ženatý nebyl, ten aby se do roka oženil; pakli by toho neučinil, jeden achtel piva do cechu aby propadl.

10. *O obsílání mistrův.* Kdyby mistr který byl obeslán ku potřebě cechu, tedy ten jíti má, který by doma zastižen byl, a nemá nikam odcházeti, leč by se cechmistrovi opověděl; pakli by odešel a toho neučinil, čtyry groše bílé položiti má.

It. Také když by cech obeslán byl, aby se skoro sešli, než svíčka zhoří, a kdož by zameškal, jeden český groš aby do cechu dal a propadl.

It. Kteří budou cechmistři a sednou za stůl, kteréhožkoli z mistrův k radě povolají, ten hned vstáti má a s nimi seděti, pod pokutou dle uznání mistrův; a kdybykoliv cech svůj drželi aneb někoho z těch řemesel před cech citovali aneb obeslali, a ten kdoby se z nich do cechu nedostavil, maje slušnou příčinu toho, že tak z úmyslu jest neučinil, mají takovému trestání odpustiti a také žádné pokuty z něho nebrati.

11. *O tejné radě.* Který by tejnou radu pronesl, ten aby trestán byl, jak by se mistrům zdálo.

12. *O vskakování v řeč jeden druhému.* Také komu by jaká potřeba byla, ten vstana, poctivě před cechmistry aby předstoupil a svou při aby oznámil, a jiný aby mlčel, pod pokutou čtyr bílých grošův.

14. *O hanění na poctivosti.* Kdož by z tovaryšův jeden druhého haněl svávolně neb lží nadával, ten a takový aby do kázně šel, a odtud aby nevyšel, leč funt vosku položí do cechu.

14. *O různicech.* Jestliže by se jaká různice přihodila mezi mistry aneb tovaryši, což se řemesla dotýče, to aby narovnáno bylo cechem, a takoví přestati mají na výroku cechu, pod pokutou čtyr grošův bílých; pakli by toho neučinili, svrchu psanou pokutu aby položili a vždy aby na cechu dosti jměli.

It. Nižádný zámečník ani ručničář nemá nižádného zámku, ani stroje, ani ručnice do města donášeti, ani prodávati, kromě frejunku aneb tarmaku. Pakli že by se kdo toho dopustil, ten který s nimi cechu nedrží, má jemu pobráno býti, i tolikéž tomu jistému, kterýž by tu věc od nich koupil, polovici na vrchnost a druhou polovici do cechu.

It. Mezi všechněmi řemesly v tomto cechu pozůstávajícími, jakž jmenovány byti mohou, nemá žádný jeden druhému do jeho řemesla žádné překážky činiti, toho se nikdá dopouštěti, a jeden každý svého obchodu užívati. Kdožby pak se toho dopustil a s klempeřským obyčejem zacházel, ten má a povinen jest pokuty položiti jeden dukát: polovici na vrchnost a polovici do cechu.

15. *O pohřbu.* Kdyby který mistr aneb mistrova, aneb který čeledín jejich umřel, tedy jiní mistři a tovaryši poctivě jej provoditi mají; pakli by který svávolně přijíti nechtěl, prvé nežli by z domu vynešen byl, ten aby pokutu položil půl funtu vosku bez umenšení.

16. *O kvartalnících.* Kdož by chtěl s nimi držeti a řemesla by nedělal, ten má každé suché dni dávati do cechu jeden český groš.

17. *O odluzování čeledi.* Nižádný mistr nemá jeden druhému čeledi odluzovati; a pakli by se tak nezachoval, ten pokuty položiti má 8 grošův bílých do cechu, a tomu tovaryšovi aby šlo o jeho vochlohu, co jemu mistr za týden dává.

18. *O tovaryších, který by dlužen zůstal.* Jestliže by který tovaryš mistrovi co dlužen byl a vyvstal a u jiného mistra dělal, tomu aby řemeslo složeno bylo dotud, pokud s tím mistrem nespraví, kterémuž dlužen jest, a nesrovná i nezaplatí.

19. *O zahálce a pomlúvání.* Žádný tovaryš aby nezahálel krom svátečního dne bez mistrové vůle; pakli by se toho dopustil a v den všední zahálel, tehdy jemu půjde o jeho vochlohu; a pakliž by vyvstana od mistra, jej potom pomlouval, ten aby byl trestán podle uznání mistrův.

It. Kdyby který čeledín jejich kováři panskému na zámku pomáhal, má jemu dáno býti za jeden den od Jeho Milosti pána 1 český groš.

20. *O uhlí.* Přiveze-li kdo uhlí na trh, tím se mají svrchu psaní mistři rozděliti a těm, kteří uhlí nemají, dopříti, nejméně mezi čtyry kováře a zámečníky. A jestliže by který mistr chtěl na svůj náklad dáti sobě uhlí páliti a místo sobě obhlédl, a hejným jemu vyměřeno bylo, a k tomu místu sobě cestu by proplanil, načež musí nemálo naložiti, nebo hory jsou vysoké a nepřístupné, v tom aby jemu překážky nečinili, a jeden druhému podle starobylého obyčeje aneb vyměření drev nevyrubovali, pod pokutou 8 bílých grošův.

21. *O prodávání a vození přespolních.* Také žádný žádným obyčejem, buďto žid aneb křesťan, ani žádný jiný nemá žádných srpův, hřebíkův, kosířův, kosí, žádných seker, pantokův, ani kol, ani bedna, ani pobíjení po městě, kteří s nimi cechu nedrží, prodáti a na ně voziti, kromě v jarmak a ve frejunk, sic jináče má jemu, totiž tomu, kdožbykoli to učinil, býti pobráno a vzato: jednu polovici na vrchnost a druhou polovici do cechu. Také mistři těch všech řemesel mají míti pečeť svou cechovní; a cechmistři a mistři to tak opatrovati mají, aby v trhu slušném potřeba městu se dala, a lidé aby v tom od nich utiskáni nebyli.

22. *O mládcích.* Ti aby vždycky čtyři, totiž dva při městě a dva ve vsech byli, a staří cechmistři novými při vysedání je odvodili.

Obzvláštní artykulové zámečníkův, ručničářův, hodinářův, stolařův, pasířův, jehlářův, konvářův, sedlářův, kotlářův a ostrožníkův.

Předkem a nejprvé. Co se dotýče artykule zámečnického, má jeden každý téhož řemesla zámečník, který by chtěl zde místrem zůstati aneb se osaditi, předně listem od rodu poctivého, křesťanského zplození svého, anebo buďto skrzeva hodnověrné a poctivé o tom dobrou vědomost mající lidi se proukázati; i také tak, aby provedl, že jest u šlechetného, poctivým cechem obdařeného mistra tři léta pořád sběhlé se učil a vyučil; i tolikéž tím, aby jist byl, že po ty časy v učení svém poctivě, bohabojně a chvalitebně se choval, tak jak na poctivého mládenečka náleží. I tolikéž podle smlúvy té, kterouž s mistrem svým měl, tomu všemu v tomž jeho učení zadosti učinil, má hodnověrné vysvědčení přinesti a je poctivému cechu předložiti.

It. Má také celý rok pořád uběhlý v díle zůstávati a u jednoho mistra dělati. A jestli by se pak přihodilo, tak jak se někdy něco trefí před vyjítím téhož jemu uloženého roku, že by jemu tenž mistr skrzeva jeho nějakou příčinu, v čemž by ten tovaryš vinen nebyl, odpuštění dáti chtěl aneb dal: tehdy má ta věc před vrchnost aneb náměstníky její, nynější neb budoucí, se přednesti, takový jejich rozbroj vyslyšán býti a jich upokojiti, a témuž jistému tovaryšovi tak, aby u prvního aneb u jiného mistra ten rok jemu náležitý vyplnil a dílu svému zadosti učinil, poručiti moci bude. Avšak jestliže by se to nacházelo, že by ten jistý tovaryš mistrovi svému naschválně se protivil, anebo skrzeva vzpouru svou na odpor jemu se postavoval aneb mu příčinu dával, tehdy ten a takový tovaryš, jakožto svévolný, má podle uznání trestán býti, a do cechu 1 funt vosku bude povinen odložiti a dáti. — A jestliže by pak jeho mistr, u kterého by dělal, v tom roce umřel, tak že by ten výš jmenovaný tovaryš u něho rok vydělati nemohl: tehdy může ten jistý tovaryš u jiného mistra ten rok vydělati a tomu podle obyčeje a řádu zadosti učiniti; i tolikéž žádné překážky v též příčině jinému se činiti nemá. Podle toho také, jestliže by který přespolní mistr k nám se nahodil anebo se přibral, chtějíc

zde mistrem zůstati, tehdy má úplně bez všelikého umenšení podle znění artykulův těchto se říditi a spravovati a se ve všem zachovati; to pak vše bude povinen vykonati pro tuto příčinu, že by jeden druhému, jakž by se někdy mohlo přitrefiti, něco v tomž všem chtěl nadvrhovati, a toho k zadržení žádný v ničemž opovážiti se nemá.

It. Jeden každý mistr z těch výše jmenovaných šenkovních řemesel má zaopatřen býti dobrou zbrojí, totiž ručnicí a tolikéž kordem.

It. Mají cechmistři aneb starší z těch výše jmenovaných řemesel, a povinni budou dohlédati na všelijaké dílo, jakž o jarmaku přespolním, i tolikéž domácím kromě tarmaku, tak aby dílo hodně, podle slušnosti a náležitosti dobře udělané bylo: a to jakž chudému tak bohatému, jak přespolním tak domácím, tak aby sobě žádný stížnosti nad tím nevedl.

It. Nemá žádný mistr z těch šenkovních řemesel jinému spolumistru, buďto před domácími anebo přespolními lidmi díla jeho haněti, kdyžby dobře jak náleží uděláno bylo, chtějíce tím dílo jemu odlouditi, pod pokutou propadení 2 funty vosku do cechu.

It. Jestliže by který z mistrův těch výše jmenovaných řemesel jeden druhému slov, kteréžby zapověděné byly, nadával, buď na jeho poctivosti utrhal, aneb cožby proti Pánu Bohu bylo, mluvil a naposledy in summa jakýchkoliv nenáležitých a nevážných slov nadvrhoval, ten má za pokutu 15 bílých groší do cechu položiti.

It. Kdyžby který tovaryš aneb robenec u kterého mistra koliv z těch šenkovních řemesel dělal, a dílo by se jemu u téhož mistra zmechutilo, ten má dvě neděle před tím, nežby odpuštění bral, oznámiti, tak aby tenž mistr se jak spraviti věděl, pod pokutou o jeho vochlohn. Pakliže by v těch dvou nedělích se jináče namyslil a dále u téhož mistra zase dělati chtěl, žádný z nich nemá protiv tomu býti, nýbrž může ještě déleji, jakkoli kdy poprvé dělati.

It. Jestliže by pak který mistr z těch řemesel se přes právo něčeho takového, již právě schválně nenáležitého, aneb tovaryš buď robenec dopustil a před sebe bral, a při své vzpouře zůstával a pokoje zachovati nechtěl, ten má podle uznání mistrův trestán býti.

It. Kdyžby který mistr z těch řemesel učně k učení řemeslu přijíti chtěl, tehdy tenž jistý mládeneček, kteréhožkoli řemesla by byl, má a povinen bude, předkem listem od poctivého rodu jeho v cechu se proukázati, a potomně dvě *neděle pořád* sběhlé u téhož mistra,

u kteréhož by se učiti chtěl, ohlédati aneb koštovati. Jestliže by se jemu líbilo a učiti se chtěl, po vyjítí těch dvou nedělí má jej jeho novotný mistr u cechmistrův oznámiti a přednesti. A jestliže by pak po vyjítí těch dvou nedělí tenž učeň libosti k učení neměl a chuť ztratil, a se učiti nechtěl, tehdy jej nemá tenž jeho lehrmistr při sobě zdržovati; pakliže by se přece učiti chtěl, tu již jeho lehrmistr má jej před poctivým cechem na učení přijíti, a při tomž přijímání má položiti do cechu 1 český groš.

Kterak se učňové na řemeslo zámečnické aneb ručničářské přijímati mají.

Nejprvé. Kdožby se chtěl témuž řemeslu učiti, ten má tím spůsobem, jakž výše dotknuto, listem od poctivého rodu se prokázati a do poctivého cechu 1 český groš přípovědního položiti; a on povinen bude, jsouce dospělý v letech, 3 léta pořád sběhlé se učiti. Pakliže by nedospělý aneb malý byl, tehdy 4 léta. Aby pak tomu zadosti učinil, má a povinen jest dvěma osobami, dobrými a poctivými lidmi, kromě cechu našeho jsoucími, pod pokutou 1 kopú grošův dostatečně ujistiti a zaručiti, že se vyučí, a do cechu 2 funty vosku bez všelijakého umenšení položiti má. K tomu také, když se přijímá, povinen jest učeň do cechu odložiti 12 českých, a když se vyučí a z učení propouští, zase tím spůsobem 12 českých. Pakli by se trefilo, že by některý mistr ze zámečníkův neb ručničářův jednoho učně na tři neb čtyry léta přijatého měl, a ten by se polovičně vyučil, a mistrovi tomu zase jinší učeň k tomu by se natrefil, tehdy v těch polúletech může tím spůsobem jej na učení přijíti.

It. Jestliže by který tovaryš zámečnický a ručničářský mistru svému dlužen byl a chtěl by od něho vyvstati, chtějíce u jinšího dělati, aneb jestli že by vyvstal, tenž jistý mistr nemá jemu žádného díla dáti, pokudž by prvního nespokojil, pod pokutou 8 bílých grošův.

It. Nižádným spůsobem žádný tovaryš aneb robenec nemá zaháleti, kromě v svátek; a jestliže by se pak takž nezachoval a v téhodni dva dni zahálel, má přijíti o jeho vochlohn.

Artykulové někteří, jichž obzvláštním spůsobem zámečníci a ručničáři bez pohoršení užívati mají.

Předně. Poněvadž zámečníci a ručničáři samy sebe, co se jejich řemesla dotýče, pro jejich obzvláštní výstupky, když se

kromě všeho úplného cechu scházejí, říkají tomu „do řemesla“, po německu „handverksgevohnheit“, soudí; a cožkoliv podle řemesla usoudí, toho také aby užívali, to se jim přeje.

It. Co se tkne všelijakého díla, zvláště pak hákův do kamene vsekání, pantův s nittnaglemi přibíjení, handhaby, kteréž se hřebíky přibíjejí.

It. Dveře železné, veliké neb malé, dvéřečka pecovní, pobití na okna aneb na rámy; a co se všelijakého menšího díla dotýče, jako: pantlíkův a forhankův, nárožnic a jiných menších věcí k truhlám a almarám.

It. Co se tkne měřic a vrtlův, ty mají zámečníci sami bez překážky kovářův okovati a pobíjeti, tak aby jim kováři nižádné překážky v tom nečinili, pod pokutou, začby koli ta měřice aneb vrtel stál, propadením; polovici na J. M. pána a druhou polovici do cechu.

Artykulové stolařského řemesla.

Předně. Má se artykulemi téhož cechu jako jiní mistři a cechmistři říditi a spravovati.

Druhé. Co se pak přijímání učňův dotýče, kdyby koli některý stolař zdejší učně přijíti měl, tedy ten, který se u mistra řemesla stolařského učiti by chtěl, povinen bude se při poctivém cechu ohlásiti, připověděti a 12 českých grošů a 2 funty vosku do cechu položiti; také, že čas svého učení vystojí a náležitě se u mistra svého chovati bude, zaručiti má. A když by se již náležitě vyučil, čas svůj vystál, má mistr jeho s ním před poctivý cech předstoupiti, to přednesti, a ten učeň má poctivému cechu 24 české groše odložiti. Pakli by se přitrefilo, žeby učeň času svého nevyčkal, od mistra ušel aneb se v něčem zpronevěřil; bude povinen takový neb rukojmí jeho do cechu poctivého 2 zlaté slezské pokuty odložiti.

Třetí. Co se přespolních stolařů a mistru poctivých dotýče: když jaké dílo na jarmak přivezou, nemají nikde po koutech takového díla skládati ani prodávati, než na rynku, a má se při cechu zdejším ohlásiti a při tom podle obyčeje jiných měst; když se jemu dílo obhlídne a bude náležitě uděláno, má položiti připovědního 6 grošův bílých. Dále co se těch přespolních stolařů, i také na tomto panství mlynářů, kteříž stolařské řemeslo dělají a při tomto cechu připojeni nebyli, dotýče, nemají *žádného* díla v domích při tomto

městě Mezříči a městečku Krásně, což by míru na ně brali, dělati, ani sem přivážeti, krom svobodného jarmaku, co od stolův, stolíček, stolic, truhel, almar, loží, kolébek a těm podobných věcí jim zbraňováno býti nemá. Však kdoby koli na tomto panství jsouc, v cechu připojen nebyl, a takové výš jmenované věci, co se na jarmak přivážeti povolují, dělati a na jarmak přivážeti, i v domě svém prodávati chtěl: bude povinen vrchnosti do důchodův mezřických do roku 4 zlaté moravské odvésti a se strany toho ohlásiti. A kdyby pak na jarmak takové výš jmenované věci přivezl, nemá se mezi jiné stolaře míšeti, než na straně to vše prodávati. Žádnému pak poddanému zdejšímu zbraňováno býti nemá, sobě u jiných jakýchkoliv stolařův všelijaké jim potřebné věci kupovati a sem přivážeti. A který by se pak tak z výše jmenovaných stolařův nezachoval, jakž dotčeno a v vyšších punktech obsaženo, při poctivém cechu připojen nejsouc, aneb vrchnosti podle výsady platu do důchodův neodváděl, a takové již jmenované věci v domích dělal neb na jarmak přivážel a u sebe prodával, a při tom postižen byl, má jemu to všechno i náčiní k ruce vrchnosti pobráno býti, a k tomu má pokuty 8 zlatých mor. oddati: polovici vrchnosti a druhou polovici do cechu. Kdyby se pak více stolařův zde osadilo a při cechu nacházelo, bude moci vrchnost tohoto panství mezřického strany takových mlynářův podle vůle své jiný pořádek učiniti.

Poznamenání těch druhých výše jmenovaných řemesel, obzvláštně jim přináležející, totiž: Pasířův, jehlářův, konvářův, sedlářův, kotlářův a ostrožníkův.

Jestliže by se chtěl někdo z nich zde osaditi a mistrem býti, má a povinen bude mistrům, tolikéž tovaryšům téhož řemesla jsoucím, podle možnosti, jak by nejlépeji trefiti mohli, svačinu dáti.

It. Nižádný přespolní kramář, tolikéž domácí, aneb kdožby koliv handlem se živil, ke škodě řemeslům jejich žádným spůsobem takových orkafův aneb díla, což by oni udělati mohli aneb dělali, na žádném trhu zde při městě Mezříči a městečku Krásně nemá prodávati aní do města přivážeti, kromě jarmaku; a to proto, musejíce oni při městě zlé i dobré trpěti, tak aby se jim v živnostech jejich žádné škody a útržky nedalo, leč že by který kramář aneb handléř od nich takového díla aneb orkafu nakoupil. Ten bude moci v městě Mezříči, kdy chce zase to k zisku sobě prodávati.

It. Nemá žádný v těch řemeslích jeden druhému překážky řemesle jeho činiti a žádného díla nedělati, kteréž by jemu nenáleželo, pod pokutou 1 kopú grošův bílých: polovici na J. M. pána druhou polovici do cechu má, kdož by se koliv toho dopustil, ložiti.

Artykul jehlářský.

Jestliže by který jehlář se zde při městě Mezříčí osaditi a mistrem býti chtěl, ten má se podle obyčeje řemesla předkem čtvrt letu ohlásiti, a potomně, když již za mistra přijat jest, mistrům, tak jakž výše dotknuto, podle své možnosti svačinu dáti povinen býti má. Zatím také mají jehláři buď v řemesla dělání aneb v handle jeho vedení toto právo míti a jmenovitě užívati.

Předně. Co se dotýče jehel, háčkův, co se na ryb lovení užívají, řetízky, haklíky železné i mosazné, veliké i malé, i tolikéž bílé i stempfované špendlíky.

It. Dony drátové na kosíska. Také jehláři mají volně handl svůj vésti orkafy nirnberskými a štýrskými; ty jisté věci mají a mohou kupovati i prodávati podle libosti jejich.

It. Kdožby koliv s jejich jehlářským orkafem zde při městě Mezříčí handlovati chtěl, ten jistý má tenž orkaf od jehlářův zdejších mezřických kupovati, a ne jeden kramář od druhého, jak by se komu líbilo a zdálo; leč by pro nějaký nedostatek u jehlářův zdejších takového orkafu se dostati nemohlo; kromě svobodného výjunkového jarmaku, komuž by kolivěk se líbilo s tím a takovým orkafem handlovati, témuž má svobodně bez překážky dopuštěno býti.

It. Má býti volno jehlářům zdejším v každotýdenní trhy, jarní i napotomní časy, jakkoli kdy prvé podle pasířův aneb jinších zdejších řemeslníkův své orkafy aneb díla prodávati.

It. Kdyžby kterýkoliv učeň u poctivého mistra řemesla jehlářského chtěl se učiti, a podle obyčeje a řádu do poctivého cechu na učení na 3 neb 4 léta přijat byl: tehdy ten dotčený mistr téhož poctivého řemesla nemá míti práva, leč po vyjíti 6 let zase na řemeslo aneb učení jiného učně přijíti a učiti. A tak v 6 letech jeden jeden nádeník od jednoho poctivého mistra řemesla jehlářského učen býti, leč by kterýkoliv učeň skrze smrt časnou z tohoto světa sešel, tehdy může ten jistý mistr jinšího učně na to místo svobodně přijíti.

Takové sepsané artykule těch všech řemesel, ačkoliv některé na různo, avšak jedny druhým k nižádné škodě nejsou, nýbrž k dobrému vzdělání poctivého jejich cechu se vstahujíc: My svrchu psaní, Karel Jindřich, Franc Ludvík a Bernart Ferdinand z Žerotína etc. chtějíce tomu, aby nahořepsaní cechmistři a mistři těch všech řemesel svrchupsaného města aneb celého panství mezřickébo nad řekou Bečvou při tom při všem, což se v tomto listu píše, bez porušení držány a zachovány byly, tento list jsme pečeťmi a podpisy našimi ztvrdili a jim vydati rozkázali. Jenž jest dán a psán na zámku našem mezřickém na deň památný sv. Vavřince mučedlníka. Léta od narození Syna Božího tisícího šestistého padesátého osmého šťastně počítajíc.

Doplňky k řádu tomuto z r. 1699.

1. *O vandru.* Po vyučení má jeden každý dvě léta vandrovati, a mistrovský syn jeden rok; a pokudž se takovým vandrem a zachováním poctivým neprokáže, nemá za mistra přijat býti.

2. *O cizích řemeslníkoch a handlířoch.* Žádný přespolní, tím méně domácí, jak by jmenován býti mohl, nemá těm jmenovaným řemeslům na překážku a ujmu nižádného hotového díla aneb orkafu sem donášeti neb dovážeti, aniž kdo z domácích cechů bratrstva s nimi držeti, jakž by ten orkaf aneb dílo jmenováno býti mohlo, ním handlovati, okrom v svobodné jarmaky, pod propadením toho všeho. Však co se přespolních řemeslníkův dotýče, takové jejich přinesené aneb přivezené díla, mají skrz dva zdejší cechovníky ohlidnuté býti, a co by nějak fortelně uděláno bylo, do cechu pobráno býti má; a oni ti přespolní budou povinni jeden každý, nežli vykládati bude, u cechmistra se opověděti a po 6 krejcařích jemu dáti. A kdyby mimo jarmaku co dodávali, to jim pobráno býti má: z čehož vrchnosti jedna polovice a druhá polovice do cechu náležeti bude.

3. *O mistru neosedlém.* Jak by se podle nadotknutých punktův který za mistra do toho cechu vpravil, ten jeden každý má povinen býti do dne a do roka gruntem v obecenství tom, jak ti cechové obsahují, se zaopatřiti, sousedem zůstati a cech vyplatiti.

4. *O mistrovském synu a mistrovej céře.* Jestliže by se přitrefilo, žeby mistrovský syn otcovského řemesla užívati chtěl, tehdy jeden každý 6 zlatých mor. a 1 funt vosku do cechu, jednu polovici při připovídání a druhou polovici v jednom roce odložiti po-

en bude. Tolikéž mistrova i také céra mistrovská prostředku
o užiti má.

5. *O otci syna mistrovského.* Kdyby pak otec syna mistrov-
ho v letech sešlý byl a poctivý cech by to uznal, tehdy pokudž
se živiti chtěl bez gruntu, má jemu v tom zbraňováno nebýti
živiti, nýbrž fedrován býti má.

6. *O nesnázích.* Přitrefujíc se častokráte nesnáze neb nepří-
itosti: tak tehdy kdoby koliv v tom cechu společnosti neměl
spolucechovník toho cechu nebyl, a požádal by cecha v nějaké
čině, ten jeden každý a pokaždé za obsílku cechu 8 českých
oši ať odloží; a když to učiní, povinni budou cechmistři cech
eslati a k správě dokonalej průchod učiniti.

7. *O kovářích na panství.* Nemá na celém panství mezřic-
m a rožnovském v dědinách více kovářů se osazovati, než jak
starodávna až posavad se jich nachází.

8. *O fušeroch.* Nemá nižádným spůsobem na celém panství
zříckém a rožnovském žádný buď v městě, v městečkách neb
dědinách jak od prvního až do posledního jmenovaných řemesel
zdržovati, řemeslo jakékoliv dělati, co prodávati aniž trpen býti,
by se předně a nejprv vrchnosti milostivé, jakž nynější tak
loucí v poddanost uvedl. Potom podle týchž jmenovaných ře-
sel, aby do jejich poctivého cechu a bratrství se vpravil a s nimi
statečný cech držel, pod pokutou dle vrchnosti milostivé uznání
takové do důchodův odvedení: tak aby se zachovati hleděl.
dyby pak který fušer jakéhokoliv díla co prodával aneb dodával,
jemu všecko pobráno býti má, z čehož vrchnosti jedna polovice
druhá polovice do cechu náležeti bude.

9. *O pečeti.* Také mistři těch všech řemesel mají míti pečeť
u cechovní a ji tak opatrovati, aby se každému spravedlivě a
ležitě dělalo.

10. *O šenkovních řemeslech.* Co se dotýče šenkovních řemesel,
iž zámečníků, ručnikářů a stolařů: ten, kdožby chtěl do téhož
chu za mistra se připověděti, ten povinen jest podle těch šen-
vních řemesel šenk držeti a za svačinu a za to, co se vypije,
zlaté mor. do cechu odložiti, a mistrovský syn toho polovici dáti
á, a tu teprva za mistra přijat bude.

11. *O korouhvi.* Když jest slavnost Nejsvětějšího Těla božího,
by jeden každý, jak od staršího až do mladšího, i s tovaryši

svými ku korúvi cechovní najíti se dali, pod pokutou nevyhnutedlnou 1 funtu vosku: a to jednu polovici na chrám Páně a druhou polovici do cechu.

12. *O klemperství.* Nižádný mezi všemi řemesly v tomto cechu pozůstávajícími, jakž jmenovány býti mohou, nemá jeden druhému do jeho řemesla žádné překážky činiti, toho se nikdá nedopouštěti, a jeden každý svého obchodu užívati. Kdož by pak se toho dopustil a s klemperským obyčejem zacházel, ten má a povinen jest, pokuty položiti 1 dukát: polovici na vrchnost a polovici do cechu.

13. *O nevyplacování díla.* Kdož by jakékoliv dílo dal spravovati anebo na nové by něco zavdal, a takové by, co se kovářů a kolářů dotýče, po 6 nedělích, a mezi zámečníky, ručnikáři, hodináři, stolaři a bednáři do roku a do dně by nevyplatil, ten to propadnouti má.

14. *O nožířích.* Poněvadž nožíři s těmito výš jmenovanými řemesly cech a bratrstvo drží, tehdy žádný, kdož by se do tohoto cechu nevpravil a s nima bratrstva nedržel, nemá žádného díla (okrom kovářů a zámečníků z cechu toho) na překážku jim dodávati, dělati aniž prodávati, sice takovému to, co by prodával anebo dodával anebo dělal, do cechu pobráno býti má.

15. *O bednářích.* Co se bednářů dotýče, tehdy v rovnosti měšťany, kterých by všelijakým hodným a náležitým dílem fedrovali, rozdělené míti mají, tak aby všickni se živiti mohli, a jeden druhému aby do jeho díla nesáhal, pod pokutou 2 funtů vosku: jednu polovici na chrám Páně a druhou polovici do cechu.

16. *O nevyučeném a ženatém.* Kdyby se přitrefilo, žeby některý jakéhokoliv z těch všech výš jmenovaných řemesel, buda ženatý, se do toho cechu za mistra připověděti chtěl, a při cechu, jsa poctivý, vyučen nebyl, tehdy takový povinen bude, jeden rok pořád sběhlý v učení vystáti anebo za takové učení 4 zlaté moravské do cechu odložiti; a co se dále v jiných artykulích obmezuje, do cechu, když odloží a se tak zachová, za mistra přijat býti má.

17. *Kdo by se jinam odebral.* Jestliže by někdy který z mistrův zdejších bez vůle a opovídání se cechu jinam se odebral a při cechu se neopověděl, potom pak za některý čas zase zde mistrem jako prvé býti chtěl, ten se znova za mistra vpravovati i mládkovství podstoupiti má.

18. *Kdo by co provinil.* Kdyby někdy který z mistrův těch ...ch výš jmenovaných řemesel něco takového, co by tomu pocti...nu cechu k polehčení a potupě bylo, provinil, ten a takový z ...hu vyvržen a řemeslo jemu složeno býti má.

Takové svrchu sepsané artykule těch všech řemesel k dobrému ...dělání poctivého jejich cechu se vztahující: Já Maximilian Franc ...šlení svobodný pán z Žerotína, pán a pravý dědic tohoto panství ...zřického a rožnovského etc., chtějíce tomu, aby nahořepsaní ...chmistři a mistři těch všech řemesel svrchupsaných města mého ...zříčí i městečka Krásna, i celého panství mezřického a rožnov...ého nad řekou Bečvou při tom při všem, což se v tomto listu ...še, bez porušení držáno a zachováno bylo. Tento list jsem pečetí ...rozenou a vlastní ruky podpisem ztvrdil a jim vydati rozkázal. ...nž jest psán a dán na zámku mým mezřickým na den pamětní ... Matěje apoštola. Léta od narození Krista Pána tisícího šesti...ého devadesátého devátého štastné počítajíc.

Anthologie z národních písní československých, kterou ze sbí...k K. J. Erbena, J. Kollára, J. V. Kamaryta a j. učinil Fr. Bartoš, ...of. brněnského slov. gymnasia. V Praze, nákladem F. A. Urbánka.

Pod tímto záhlavím podána obecenstvu našemu práce nad jiné ...blažná. Jest to sbírka ze sbírek, kytka z luhů poezije naší ná...dní, všeho uznání hodna pro účel svůj, jakož i zdařilé provedení.

Účel naznačen p. pořadatelem samým na konci úvodu, ...e praví, že „nic sobě tak vroucně nepřeje, než aby tento pokus ...ým byl pobídkou k podobným výborům z jiných nářečí slovan...ých“, aby dle přání Čelakovského „z toho pak úplná kniha se ...m podala, které, kdyby se pilně užívalo, zase by se nám Musa ... své nelíčené kráse zaskvěla.“

Jeť ve skutku na čase při směru, kterým se naše novější ...etická produkce na mnoze ubírá, zase jednou důrazně upozorniti ... pramen, ze kterého krásná literatura všech národů jedině čer...á obrodnou a oživující vláhu — na ducha národního. Němcům ...ssing jako druhý Mojžíš vyloudil tento pramen ze tvrdé skály, ...likům Mickiewicz odkryl jeho zřídla, Maďarům Petőfim zašuměl ...ý jeho proud. U nás Čelakovského básnický genius napájel ...ky těmi, a proto se staly písně jeho skvostem naší literatury ...majetkem celého národa. Naše nová škola básnická nedovedla ...umel to, co nazývá „širším, světovým a moderním svým stano...skem“ sloučiti s duchem národním, a proto nemohou plody její ... většině nadíti se ani obliby ani trvalého života. Zcela pravdivá ...výmamná jest poznámka *jistého kritika*, jenž žehraje na malé

účastenství, s jakým poezije se u nás potkává, ne bez trpkosti prav že mnohý z našich básníků, který u nás prý nedochází zaslou ženého ocenění, převeden jsa do němčiny, obdiv by musel vzbuditi Ovšem, bylo by pak tělo ve vlastním šatu.

Příčina neútěšného toho úkazu jest zajisté ta, že se k studi našich národních písní neprohlédá posud v té míře, jak toho za sluhují; že pak se to neděje, toho neposlední vinou jest zajist předsudek z povrchného přehlednutí našich sbírek čerpaný, že naše české písně národní mají sice znamenitou hudební cenu do sebe, co do poezije pak že jsou to už jen paběrky, nemající v sob mnoho krásy a nemohoucí se nikterak vyrovnati písním jiných ná- rodů slovanských. Tento předsudek tím snáze se ustálil, jeliko naše jinak výtečné sbírky národních písní, jako každá poněku úplná sbírka, musely do sebe přijati valné množství písní men ceny věcné z ohledů hudebních a jiných. Tu pak ovšem trudn a pracno mezi plevou zrn se dohledávati.

Práci tu vzal na sebe prof. Bartoš a ve své Anthologii po dává výbor ze sbírek našich tak krásný, že sami se divíme těm netušeným skvostům, které chová naše poezije národní a kterým směle se může měřiti se vším, co se podobného nalezá u národ mimoslovanských.

Nalezáme tu národní ballady takové síly poetické, takové úseč nosti a přesnosti dikce, že upomínají na ballady skotské. (Sr. „Za kletá dcera“ str. 6, „Rubáš“ str. 8, „Žárlivec“ str. 15, „Hříšn duše a P. M.“ str. 25 a j. v.) Nalezáme tu písně posvátné i svět ské, neobyčejné hloubky citu a formy ušlechtilé. Koho by na př mile nedojaly písně: „K Panně Marii“ (str. 33) aneb „Oslava Ho spodina v přírodě“ (str. 34):

> Plesáním se třesou
> hory lesnaté,
> chválu Bohu nesou
> louky travnaté;
> když je Bůh přiodívá,
> ráno rosou zalívá.

Jak dětinná důvěra v prosbě (str. 38):

> Bože, nás požehnaj, všecko nám dobruo daj,
> daj zdravia a chleba, však nám viac netreba.

Jaký to něžný cit matky, ana pěje (str. 42):

> Piesně, moje piesne, ver vás já mnoho mám,
> veru vás já všetky do mej truhly schovám.
> A keď si já budem dieťatu zpierati,
> budem si po jednej z truhly vyberati.

Zda možno krásnější písně si mysleti jako: „Dohořelá láska“ (str. 83):

> Měla jsem synečka
> jako jiskerečka,
> udeřila střela
> do jeho srdečka.

> Hořelo srdečko,
> hořelo plamenem,
> a když dohořelo,
> ostalo kamenem.

Aneb: „Žalost děvčete“ (str. 84):

> Ty hvězdičko malá!
> kdybys slzy znala
> a měla srdíčko,
> má zlatá hvězdičko,
> jiskry bys plakala!

Jaký to utěšený názor na *přírodu* vládne myslí našeho lidu, který vzdálen jest jak vší titěrnosti, tak i všeho nejapného zbožňování. Lid si pěje:

> Háje, lesy, hory, to naše komory
> Zelené jedličky, to naše izbičky.

Těší zarmoucenou růžičku (str. 112):

> Růžička se hněvá,
> že lístečků nemá;
> počkej, počkej, růžičko!
> Až dá pán Bůh teplíčko,
> až zahučí hrom,
> obalí se strom
> listem zeleným,
> květem červeným.

Chycený ptáček slibuje panence (str. 113):

> Pusť mě, pusť mě zlaté dítě!
> Já ti budu zpívat:
> až se budeš po háječku
> s milým procházívat

Jaká soustrasť s ptáčkem jeví se v „Zimě“ (str. 116):

> Bude zima, bude mráz,
> kam se, ptáčku, kam schováš?
> Schovám se já pod hrudu,
> tam já zimu přebudu.

Rozmilou naivností vyniká „Nešťastný kocourek“ (str. 117). Krásné jsou písně *rodinné* jako „Z vůle“, „Starý tatíček“ (str. 167 a j.) — Kdož pak by se nepokochal v tom samorostlém humoru, kterým písně *žertovné* jen kypí: jen jednu na ukázku: „Či vina?“ (str. 125):

> Není vina má, ani babina
> a jest vinen panáček, že mně solil jazýček,
> chce se mně vina.

Avšak museli bychom jednu po druhé opisovati, kdybychom chtěli na všechny krásné písně sbírky té upozorniti. Platí tu: „Tolle, lege! Vezmi a čti!“

Obrátíme ještě zřetel ku formální stránce národních písní. Umělý básník najde tu dokonalé vzory každého spůsobu. Vzorem dikce právě balladické, která rychle a mohutně jako proud kvapí, nezdržujíc se ničím, co nutně k věci nenáleží, jest: „Zakletá dcera“ (str. 7). Pominuta *tu, jakož i jinde* pravým básnickým taktem *všechna slova pouze formálná, spojovací*, a vládne asyndeton, kata-

chrese. — Vzorem přísně uměleckého provedení myšlenky jest „Růže a rozmarýn" (str. 69), kde jednotná idea všemi slohami mile se rozvádí. — Co do básnických figur upozorňujeme na krásné antithese rozmanitého druhu, jako:

Na horách na dolách,
co sa to tam bělá:
husy-li to sedá
nebo sněhy ležá?

Kdyby byly husy,
už by ulétaly,
kdyby sněhy byly,
už by otajaly. Atd.

Z obrazů a tropů jen několik, jak se nám právě namanuly:

Poslouchej, poslouchej,
Co to v zemi hučí,
Jestli zvony zvoní,
Nebo javor pučí?

Zvony to nezvoní,
Javor to nepučí
A to se milenka
Se svým milým loučí.

Kdybych byla ptáčkem,
vzlítnou vlaštovičkou,
vznášela bych se vám
nad vaší světničkou.

Příklady hyperbole znamenité síly poetické:

Nemám hrdelenka,
ako som mávala,
Keď som zaspievala,
hora se lámala.

Vyšiou predo dvere
slzy mu padaly,

Na drobnom kameni
jamky vybijaly.

Potkáváme se tu s metaforami, jako:

A ta tvoje falešnost
se ti blyští z očí.

Esthetické stupňování krásy podáno n. př.:

Uhlídl tam svou milou
pěknou, krásnou, spanilou.

Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli příklady doložiti rozmanitost a lahodu rythmu v národních těchto písních. Jediný pohled však na stavbu slohovou přesvědčí každého, že i v tom ohledu mohou a mají býti tyto plody Musy národní vzorem básníkům umělým, kteří na mnoze až příliš v jednotvárných rythmech si libují.

Ku konci ještě několik slov o způsobu, kterým si pořadatel při výboru počínal. Nevypisoval pouze, onť i čistil a opravoval, ne šice jako zlatník, který zlato přelívá do jiných forem, ale jako zahradník, jenž výstřelky stromů ořezuje, aby stepilost štěpu na jev vyšla. Očistil písně ve sbírku přijaté všelikých nemístných přívěšků, interpolací, a tím jakož i vhodnějším seřaděním slok (k. př. „Sirotek" str. 9) a záměnou jediného často jen slova dočinil se výsledků *překvapujících*. Písně zaskvěly se v původní čistotě, úsečnosti a *jadrnosti*.

Jiná zásluha pořadatelova jeví se ve vhodném uspořádání látky. Kniha obsahuje 8 dílů. Jsou tu především písně dějepravné, a sice tím pořádkem, že od nejstarších ještě bájeslovím pohanským provanutých postupuje řada k balladickým, legendarním a prostě dějepravným básním. Následuje lyrika, a sice písně posvátné, pak světské, rozřaděny jsouce dle předmětů, jako zpěv a jeho význam (III), láska (IV), příroda (V); k těm se řadí písně hospodské a pijácké (VI), žertovné, satyrické a naivné (VII), různé (VIII) a přídavek.

Odporoučejíce Anthologii p. Bartošovu co nejlépe každému příteli poezije a literatury vůbec, rádi bychom ji viděli předmětem studií zvláště těch, jenž vidí se býti povolanými činně spolupůsobiti v básnické literatuře naší. Ať jen poznají a zamilují sobě básníci naši toho krásného ducha písní národních a ušlechtilých forem jeho, a pak nebude ani možno, aby plody jejich vlastní měly na sobě pečeť cizoty.

Vl. Š.

Matice Moravská,

iž účel jest podporovati literaturu československou se zvláštním ledem na potřeby Moravy vydáváním dobrých spisů aneb přispíváním k tomu, má trojí údy:

1. *zakladatele,* kteří složí 100 zl. r. č. buď najednou nebo v 10 ech po 10 zl. ročně;

2. *údy činné,* kteří 50 zl. r. č. složí buď najednou nebo v 10 ech po 5 zl. ročně;

3. *údy přispívající,* kteří každý rok 2 zl. platí.

Zakladatel dostává 2 výtisky, činný a přispívající 1 výtisk všech isů Maticí vydaných.

Ustanovením „výboru“ může se při vydávání nákladnějších spisů ispívajícím údům uložiti zvláštní příplatek, za který takové dílo odrati mohou.

Časopis Matice Moravské, jenž čtvrtletně v sešitech třiarchoch vychází, stojí pro údy Matice Moravské na celý rok 1 zl. r. č., ostatní 2 zl. r. č.

Za arch původní práce, do Časopisu Matice Moravské položené, ší se 20 zl. r. č., za arch výpisu a překladu 10 zl. r. č. honoráru.

Správu Matice Moravské vede výbor, jenž záleží z 18 osob, z ichžto nejméně třetina v Brně bydleti musí.

Přípisy v záležitostech správních Matice Moravské zasílají se sateli p. *Theodoru Lazarovi,* prof. českého gymn. v Brně.

ČASOPIS
Matice Moravské.

Redaktor:

Václav Royt.

ROČNÍK PÁTÝ.

1873.

Sešit třetí a čtvrtý.

V BRNĚ, 1873.

Tiskem akciové moravské knihtiskárny.

Nákladem Matice Moravské.

Obsah:

Časopis

Matice Moravské.

Redaktor:

Václav Royt.

ROČNÍK PÁTÝ.

1873.

V BRNĚ. 1873.

Tiskem akciové moravské knihtiskárny.

Nákladem Matice Moravské.

Obsah celého ročníku:

Dr. Václav Mitmánek z Uherského Brodu.

Podává *Jos. Jireček.*

Mezi muži, kteří za Ferdinanda I. v náboženských bězích
kali, neposlední místo zaujímá Václav Mitmánek.

Otec jeho, Jan Mitmánek, měštěnín města Brodu Uherského,
vního manželství měl dva syny, Václava a Jana; Jan se v rodišti
ι oženil a usadil, Václav pak dal se na studie. Z druhého
ku, asi 1540 uzavřeného, narodil se mu třetí syn, též Jan zvaný.
u živnost starý Mitmánek vedl, není zjištěno. L. 1533 koupil
, čili raději poustku, který prý „k věci jeho nic nebyl příhodný."
549 měl jakous těžkost pro rukojemství. Živ byl ještě 1553.
ná jeho manželka přivedla mu do rodiny dceru „paní Kateřinu,"
:danou.

Rodina Mitmánkovská náležela k Jednotě bratrské, ve které
iclav byl vychován. Asi 1530 vypraven byl nákladem Jednoty
Wittemberka, kdež se přitovaryšil k mládencům bratrským,
Iynku Perknovskému a k bakaláři Jirkovi Poděbradskému.
ek byl tuším syn soujmenného otce, kterýž ve Vilémově l. 1520
tiskárnu a l. 1526 v Praze, vmísiv se u věc vedených k od-
ě Amosenců, Mikuláše Vřetenáře a Kláry, byl jat a po dvě
vězen.[1] Mladší Hynek chtěl se oddati na kněžství bratrské a
529 o synodě Brandýsské nad Orlicí zřízen byl na učedlnictví.[2])
alář Jirka na téže synodě učiněn jáhnem a l. 1531 knězem.[3])
rt ve Wittemberce nepůsobil na ty tři takovým způsobem, jak
jho starší, posílajíce je tam, žádali. Oblibovalit si „netoliko
it, ale více svobodu těla pod jménem a zástěrou svobody křes-
ské." Přišedše pak domů, podobné náhledy „příkladem svým

---

[1] ...klošova kronika, vyd. Erbenova, str. 248.
[2] ...boslav. historie bratrská, u výtahu Šafaříkové, Č. Č. M. 1862, str. 203.
[3] ...str. 203 a 204.

Zvláště se k němu tak měli mistři učení pražského. Doufaliť, že příchodem jeho získají vydatného bojovníka proti nenáviděným Bratřím, jenž, býval od mládí u nich, zná slabé jich stránky a dovede boj tak vésti, aby co nejcitedlněji raněni byli. Mitmánek nicméně z Wittemberka nespěchal. Snad že se mu i tam dosti dobře vedlo, snad že se ostýchal vrátiti se do okolností, kde se mu setkávati bylo s osobami, kteří minulost jeho znali a dobrodiní od Bratří přijatá jemu vyčítati mohli. Teprv l. 1539 odhodlal se do Prahy. Od mistrův, měšťanův i kněží k luteranismu se klonících, ačkoli se ještě utrakvisty nazývali a formálně jimi i zůstávali, přivítán s otevřenou náručí. Mistři uchystali mu „poctivý a slušný byt“ v kolleji. Z kněží nejvíce k němu přilnul farář u sv. Mikuláše na Starém Městě, Jan Mystopol. Měšťané vodili jej od kvasu ku kvasu.

Teprv nyní dodal si mysli, aby otci svému oznámil proměnu, která se s ním přede dvěma léty stala. I učinil to listem, k poznání nejen povahy jeho, ale i obecného tehdá smýšlení vysoce charakteristickým.

Leč brzo shledal, že co zřejmý přívrženec učení Lutherova v Praze ničeho nesvede, i přestoupil bez rozpaku k utrakvistům. Co utrakvista pak staral se o kněžství. Podle tehdejšího obyčeje zjednal si od konsistoře pod obojí literas dimissoriales či, jak tehdá říkali, dimissoř, i vydal se v létě r. 1540 do Benátek, kdež jej ordinoval biskup Dionysius de Franciscis, rodem Řek, v klášteře Panny Marie del' horto.[1]) Dne 20. srpna byl opět v Praze a hned potom ustanoven kazatelem při kostele týnském. Když 1541, po odstoupení Mr. Martina Klatovského, Mr. Jan Zahrádka-Hortensius a Jan Mystopol zvoleni byli za administratory, nalezáme mezi konsistoriány jim přidanými i také Mitmánka,[2]) jenž si mezitím l. 1541 byl zjednal hodnost doktora v písmě svatém. Za konsistoriána potvrzen byl i 1. máje 1542, když moc administratorská sestředěna v rukou jediného Mystopola.[3]) Tehdá ještě Mystopol i

---

[1]) Borový Akta konsistoře utraquistské. V Praze 1868, str. 161: „Venceslaus Moravus de Broda hungaricali.“

[2]) Viléma hr. Slavaty Paměti I., str. 237, kdež „Dr. Venceslaus praedicator laetae curiae“ mylně slove „Litomyslius.“

[3]) Borový l. c. str. 185. *Srov. Tomkovu rozpravu* „O církevní správě strany *podobojí v Čechách“ v Č. Č. M. 1848,* I., str. 465.

on byli toho domnění, že podejností pod vůli královskou a šetřením tudíž obřadů katolických, bude možná dojíti cíle. Odbývány příčinou nebezpečenství tureckého pobožnosti v Teyně, ku kterým se veškeré kněžstvo pražské scházelo. Jmenovitě chodili i s processí, *„s křížem prý toliko“*, což Dr. Václav výslovně v listu svém k otci hájil, odvolávaje se „na příklady při starých křesťanech.“

Bratřím apostasie Mitmánkova nebyla lhostejná, zvláště když spatřovali, kterak právě co odpadlík bratrský ode stupně ke stupni výšeji se nesl i stával se osobou nemálo mocnou a jim nebezpečnou. Leč podle obyčeje svého nevystupovali proti němu veřejně. Nevole jejich jevila se poněkud již v tom, že Mitmánka nejmenovali jinak než „doktorem Vaškem.“ Citelněji dotýkali se ho tím, že ve společnosti i veřejně vůbec a nápadně jeho se stranili. Krajan a kmotr jeho Rokyta, setkav se s ním v Praze, měl se k němu „neochotně prý, jako by ho neznal.“ Okazalost, s kterou vystupoval, zjednala mu nejeden posměch jejich. „Co jemu škodí“, pravili, „ano pěkně jde přes rynk ku pánům na kollací nebo na kvas?“ Uštěpačné řeči tyto donesly se až do Brodu, tak se viděl pohnuta dávati jim v listu k otci jiný výklad.

On ovšem Bratřím nezůstával ničeho dlužen. Nejmenujeť jich jinak než „mníšky“ a „mnichy Boleslavskými“, „naopak svatými lidmi“, „pokrytými šibaly“ a „nábožnými našimi“. Leč k zřejmému na ně útoku, z počátku aspoň, i on se přistoupiti ostýchal. Bratří zajisté, dorážejíce naň, chovali se velmi opatrně, „že nebylo snadno, koho zač ujíti, že se na soukupa a na hlavu nelze doptati“, ano prý „každý nepřátelství se bojí, a nechce žádný svědkem býti.“ Mimo to obával se patrně, aby příkrostí svou nepřivedl k vynešení leckterých věcí, jichž veřejné oznámení nemohlo mu býti lhostejno. Proto raději obestíral se frasemi, jako: „Bychť se chtěl zlým za zlé odpláceti, mohl bych to učiniti“, anebo: „Bychť se chtěl nad nimi mstíti, mám dosti příčin. Potrpím do času“ a podobně. Ale poměr tento nemohl dlouho trvati; konečně jedna neb druhá strana musila mlčení protrhnouti a skutečný boj začíti. Los ten připadl na Mitmánka. Počátkem l. 1543, ač ne-li dříve, švagrovi do Uherského Brodu, manželi nevlastní sestry své, napsal list, ve kterém Bratří potupoval a švagra „od nich vystříhal jako od nějakých zlých lidí“. Psaní to, byvši vytištěno, Bratřím vítanou dalo příčinu udeřiti též veřejně na protivníka nenáviděného. Leč neprokázali mu té cti, aby někdo z osob znamenitějších na obranu se podepsal, *nébrž „doktorovi“ na* potupu vydali ji pode jménem *Jáhna Luk*[illegible]

Louriana.[1]) Text její tak byl zádrapliý a ostrý, že se Mitmánek odvážil dále odpovídati. Také mu již tehdá nehrubě záleželo na [illegible]ech bratrských, jelikož se rychlým krokem přibližoval k cíli [illegible] svých úsilí.

Mystopol postavení své co administrator měl za dosti silné, by z posavadní své ku králi podejnosti vystoupil. Našelť v Janu [z] Pernšteina ochránce, v jehož moc myslil, že pokojně důvěřovati lze.

K počátku máje 1543 rozepsán byl obecný sněm do Prahy, posledním pak dnům měsíce dubna sezval Mystopol veškeré [kn]ěžstvo české ke schůzi v kolleji Karlově. Mělo se rokovati o [ná]sledující otázky:

1. zdali mše sv. jest obět,
2. zdali prospěšno k spasení vzývati svaté o přímluvu, a
3. zdali ospravedlňují skutkové dobří před Bohem, či sama [jed]iko víra beze skutkův. Přes odpor opata na Slovanech Jana No[vo]ký, faráře svatohavelského Pavla Smetany Bydžovského a Kouřim[s]kého děkana Bartoška, kteří všecky tři otázky nemeškali prohlásiti [z]a kacířské, dovedli toho Mystopol s Mitmánkem, že na první [o]tázku velikou většinou odpověděno, že „mše sv. není oběť.“ O [o]statních dvou nebylo lze docíliti dohodnutí; po čtverodenním [jed]nání jen tolik se zjistiti dalo, že smysl luteransky převládal. [Na]to odhodlal se Mystopol k tomu, aby stranu svou sesílil přivoláním [stav]ův podobojích. Stavové, s Janem z Pernšteina v čele, zavítali [do] kolleje dne 27. dubna. Tu uzavřeno, odstraniti ceremonie, pokud [by] jen nálezky lidskými, jako jmenovitě i *processí*. Hlavní pak [jed]nání směřovalo k tomu, aby *podobojí vyvolili si biskupa*. V tom [ovš]em i Mitmánek i Mystopol rovnou měrou byli dotčeni, oba [dů]věřujíce k tomu, státi se nástupci Rokycanovými. Ale počítali [bez] krále. Ferdinand I. na předložení schůze podobojích, kteréž [mu] od Jana z Pernšteina, Mystopola, Mitmánka a jiných několika [osob] podáno bylo, odpověděl (3. máje) tím, že shromážděným [pod]obojím do kolleje Karlovy poslal přepis „kompaktát.“ Nastaly [tu] bouřlivé porady, má-li se přestati na kompaktatech či sluší-li [s]pravovati „písmem svatym.“ Opět luteranské náhledy zůstaly na [vrchu], a se snešením ku králi zase vypraveni Pernštein, Mystopol [a] Mitmánek. Král přiřekl odpověď, ale teprv 18. června směli si

[1]) [S]r. Matěje Červenky „Poznamenání některých věcí paměti hodných.“ [R]kp. univ. bibl. pražské *XVII. C. 3.* Exemplář spisu Lorkova měl neb. Hanka; *viz Gindely Gesch. der böhm.* Br. I., str. 508, pozn. 39.

tíž vyslaní o ni na hrad přijíti. Obsahem jejím ovšem mohli se pře
svědčiti, že snahy jejich jsou beznadějné. Mystopol s Mitmánkem
přes důtklivou výstrahu, kterou jim ku konci audience král sán
dal, nicméně zůstali při svém. Ať prý král chce nebo nechce, on
že se držeti budou toho, oč se synoda snesla. Důsledně umínili s
i ke dni Jana Husi (6. července) zanechati obyčejného processí;
ale Ferdinand, byv o tom zpraven, nařídil, aby se processí, jak
kdy před tím, i tentokráte odbývalo, a Mystopol i Mitmánek museli
poslechnouti. Onen vyšed od sv. Mikuláše, tento z Teyna, setkali
se na staroměstském náměstí a šli s processím do kaple betlemské
do které se i kněžstvo jiných far najíti dalo. Tu Mystopol pusti
uzdu rozmrzelosti své, učiniv kázaní o Mr. Janu takovým spůsobem
že líče protivníky jeho, vyobrazil očité odpůrce své, opata Nožičk
a faráře Pavla.

Opat a farář toho ovšem neztrpěli. K žalobě jejich obeslá
Mystopol ku králi. Přijda na hrad s Mitmánkem, nalezl tam i ob
žalobníky. Kn. Pavel přednesl svou stížnost, i ukazuje na Mitmánka
pravil, že prý býval dříve několik let mezi pikharty a od nich ž
jest vychován; potom prý držel se luteránů, až ke straně podoboj
přestoupil a nyní že administratora se drží. Mitmánek znal s
k obému, ale doložil, že i sv. Pavel býval velikým protivníkem
pravdy, a předce se stal apoštolem Páně. Potom Mystopolovi dodá
sepis žalob, aby ve třech dnech z nich se vyvedl. Den na t
obnovena radda staroměstská, a dosazeni do ní mužové smýšlen
venkoncem staro-kališnického, tudíž přivrženci opata slovanského
a faráře svatohavelského. Vůči těchto skutkův začalo posavadním
posobníkům Mystopolovým ubývati odvahy, ano i sám Jan z Pern-
steina volil z Prahy odejeti, nežli dále s králem ve spory se dávati;
jen Mitmánek a Melichar Růr z Rorova při něm vytrvali. V určit
den dali se na hradě najíti; Mystopol byl si co zástupce přibral
jakéhos mistra. Toho však král ke slovu nepřipustil, nébrž, ukáza
na Mitmánka, pravil: „Však máš svého doktora, ať ten za teb
mluví.“ Mitmánek ujal se tedy řeči. Omluviv Mystopola, sám jak
v odpověď na výstrahu, jižto jim při poslední audienci král by
učinil, vytýkaje jim, že se starají o věci potud neslýchané, a hroz
že drzost a nestydatost jejich dovede zkrotiti, toto od sebe dodá
„Jsou mnozí, milostivý králi, kteříž ze zlosti mnoho snad moh
na nás před VKrMstí mluviti k naší zkáze, i to, čehož při n
není, na nás žalovati, proto že my se chceme čistého slova boží
držetí, a to, což jest na odpor slovu božímu, že hledíme opouště

Zvláště se k němu tak měli mistři učení pražského. Doufalť, že příchodem jeho získají vydatného bojovníka proti nenáviděným Bratřím, jenž, bývav od mládí u nich, zná slabé jich stránky a dovede boj tak vésti, aby co nejcitedlněji raněni byli. Mitmánek nicméně z Wittemberka nespěchal. Snad že se mu i tam dosti dobře vedlo, snad že se ostýchal vrátiti se do okolností, kde se mu setkávati bylo s osobami, kteří minulost jeho znali a dobrodiní od Bratří přijatá jemu vyčítati mohli. Teprv l. 1539 odhodlal se do Prahy. Od mistrův, měšťanův i kněží k luteranismu se klonících, ačkoli se ještě utrakvisty nazývali a formálně jimi i zůstávali, přivítán s otevřenou náručí. Mistři uchystali mu „poctivý a slušný byt“ v kolleji. Z kněží nejvíce k němu přilnul farář u sv. Mikuláše na Starém Městě, Jan Mystopol. Měšťané vodili jej od kvasu ku kvasu.

Teprv nyní dodal si mysli, aby otci svému oznámil proměnu, která se s ním přede dvěma léty stala. I učinil to listem, k poznání nejen povahy jeho, ale i obecného tehdá smýšlení vysoce charakteristickým.

Leč brzo shledal, že co zřejmý přívrženec učení Lutherova v Praze ničeho nesvede, i přestoupil bez rozpaku k utrakvistům. Co utrakvista pak staral se o kněžství. Podle tehdejšího obyčeje zjednal si od konsistoře pod obojí literas dimissoriales či, jak tehdá říkali, dimissoř, i vydal se v létě r. 1540 do Benátek, kdež jej ordinoval biskup Dionysius de Franciscis, rodem Řek, v klášteře Panny Marie del' horto.[1]) Dne 20. srpna byl opět v Praze a hned potom ustanoven kazatelem při kostele týnském. Když 1541, po odstoupení Mr. Martina Klatovského, Mr. Jan Zahrádka-Hortensius a Jan Mystopol zvoleni byli za administratory, nalezáme mezi konsistoriány jim přidanými i také Mitmánka,[2]) jenž si mezitím l. 1541 byl zjednal hodnost doktora v písmě svatém. Za konsistoriána potvrzen byl i 1. máje 1542, když moc administratorská sstředěna v rukou jediného Mystopola.[3]) Tehdá ještě Mystopol i

---

[1]) Borový Akta konsistoře utraquistské. V Praze 1868, str. 161: „Venceslaus Moravus de Broda hungaricali.“

[2]) Viléma hr. Slavaty Paměti I., str. 237, kdež „Dr. Venceslaus praedicator laetae curiae“ mylně slove „Litomyslius.“

[3]) Borový l. c. str. 185. *Srov. Tomkovu rozpravu* „O církevní správě strany *podobojí v Čechách*“ v *Č. Č. M. 1848*, I., str. 465.

prázden bude. Tehdy hned ten den, jakž král z Prahy vyjel, pan Jakub, drže ten čas purkmistrský úřad, poslal pro doktora, a tu jemu v přítomnosti konšelův oznámil rozkázaní a výpověď královskou. Mitmánek, vyslyšev to, ptal se na příčinu, proč se mu to děje? co jest zavinil? a kdo naň co žaluje, neb kdo ho viní a z čeho? Žeby to rád věděl. Oni pak odbyli ho tím, „že jim nic není o tom poručeno od krále, aby mu měli jeho viny oznamovati; než, což jest jim poručeno bylo, to že sou mu již oznámili. Tím aby se spravil; oni že s ním více co rokovati nemají, ani oč mluviti, a naprosto že ho více ani slyšeti nechtí; aby šel předse dolův z rathouzu“. On, nevida zbytí, odešel; jenom prý jim, jak později sám vypravoval, jda ze světnice radní, řekl: „Poněvadž vy mne neslyšíte, neuslyšíť vás také Bůh“. Přišed pak na faru, hned se jal stěhovati k někomu tu v městě. A potom třetí den vyjel z Prahy branou poříčskou. Bral se nejprvé k Pardubicům a tu, jakž sami dvořané Pernšteinští vynesli, za nějaký čas se kryl. Potom do Slezska a do Míšně se obrátil. [1])

Z Pardubic psal ještě otci svému o své nehodě, pravě, že chce až z cizíny písemně ku králi se obrátiti, a také k stavům, aby slyšán byl; tí prý také toho mlčením pominouti nemíní.

Neopominul při tom dotknouti se i Bratří. „Jim jest snadno v koutě býti zmužilým a statečným, když není žádného nepřítele“; však prý zvědí, „co jest to se lvem zacházeti, když na ně to dojde, což na nás dlouhý čas stálo.“

Bratří ovšem nad porážkou jeho jásali. „Velmi jinak zdařilo se panu doktorovi, nežli jest myslil a chtěl. On se strojil býti biskupem českým a tu dojíti moci a slávy. Pročež i titul doktorský přijal. A pod tím chtěl utískati Bratří a pod poslušenství své je podvésti. Čehož mám důvod mocný, že jest na to myslil, když se jest o tom i slyšeti dal. Nebo nedávno před tím vypověděním svým, ano ještě prvé než úřad (staroměstský) obnoven byl, sedě na kvasu při dvou staroměstských konšelích, toto jest promluvil: Když teď, prý, složíme ty některé ceremonie a budeme své biskupa míti, musejíť i Bratří zkrotnouti, a podvedeme je bohdá pod svou konsistoř. Musejíť se námi spravovati a kněží od nás bráti, ne aby sami světili a tím lid od nás odtrhovali, jako vždycky činili s ton svou obzvláštností. Než jakž my budeme mí-

[1]) *Červenka l. c.*

dného biskupa podle zákona Páně, přestanetť jim to. Jejich řečem psaním se uhájíme."

V cizině dlouho Mitmánek nevytrval. Již koncem l. 1543 ně do Prahy přijel a tu se za některý čas kryl mezi známými. tom se taková věc donesla krále. I vyzvěděv místně, kde se tor kryje, kázal jej jíti. Ten čtvrtek před památkou tří králův ledna 1544)[1] dopaden byl ve tři hodiny na noc na Starém městě domě Koukolově. Spolu s ním byl jat i hospodář jeho Koukol Barta či Bartoloměj Netolický impressor, též prý od Bratří „prvé adly posměváček a utrhač jejich". Všecky tři spolu vedli na roměstskou radnici. Koukole i s Bartou tu dali do vězení, Mitnka pak o 6. hod. vedli na hrad; neboť král nebyl šel spat, aje, až by doktor na horu byl přiveden a do Mihulky vsazen vězení.

Koukole kázal král zmučiti, chtěje na něm něco vyzvěděti o aké listy, kteréž přibíjeli v Praze v ten čas na Jakuba od Kos. lot domnění, žeby to Mitmánek s Bartou a s tím Koukolem půbili. Proto Koukol zmučen, ale nic prý se nedoptali toho.

O Mitmánka mnozí ze stavův podobojích, jsouce na sněmu hdá shromážděni, jednali u krále, aby byl propuštěn. Zvláště o to přičiňoval Jan z Pernšteina. Rovněž někteří z rytířstva i měst, jmenovitě Pražané novoměstští, jichž jednou samých ku králi šlo na půltřetího sta osob, potom měštek pražských mnoho. A všickni nemohli nic zjednati u krále. Ani ty měštky, kteréž krávou Annu naprosily, že se podle nich přimlouvala také ku áli zato. Ale král všecky oslyšel v tom, až i svou královou. nejvíce tím všech odbyl, že ho pro víru nedrží u vězení, ale pro né obzvláštní věci mimo víru.

Potom pak ještě, když již všickni ustáli byli, a žádný téměř to nic neříkal, Jan z Pernšteina, stroje se z Prahy jeti, sám se ště pokusil u krále. Přišed k králi, snažně prosil a žádal, aby MstKr. ráčil Mitmánka propustiti z toho vězení a na nějaké kojmě dáti. Pán doložil: „Aby, prý, v tom aspoň lásku královku k sobě mohl poznati, račiž JMstKr. tím to ukázati, že mu milostivým pánem býti ráčí". Však ani tu nic neobdržel než děti tvrdou odpověď, kterouž jemu král dal: „Pomníme my, pane Pernšteina, když ste Kladsko drželi z prvu, že sme Vás žádali, byste nějaké ženy zemanky tam ponechali a bytu jí v tom městě

[1] Statuta univ. Prag. či *Monum. univ. Pr. III.*, str. 122.

aspoň na nějaký nedlouhý čas přáli, ale vy ste toho učiniti na naši žádost nijakž nechtěli. A protož poněvadž vy chcete pánem býti i v městech těch, kteráž naše sic dědičná jsou, než že je v jisté summě držíte; i my také v našich městech dědičných nebo vlastních pánem jsme a býti chceme. A co rozkážeme, chceme, aby tak bylo. A v tom nám nemá žádný co za zlé míti". A po té řeči obrátiv se, šel od něho do pokoje preč. A pán z Pernšteina, sklopiv hlavu, šel nebo jel dolův, a s tím jel ven z Prahy domův.

Brzy potom, stroje se do Špeyeru na říšský sněm, kázal král Mitmánka vyvézti na Křivoklát. V první čtvrtek v postě (27. února) ve čtyry hodiny na noc, vsadili jej v palečnicích (poutech ručních) do komorního vozu a zapjavše vůz, vezli ven z hradu. Dvacet harcířův královských jeli při něm na koních až na Křivoklát. Ale žádný z nich nevěděl, co se v tom voze vezlo; než domnívali se, že nějaké peníze neb klénoty se vezou. A když již na místo přijeli, teprva zvěděli, co sou na tom voze provázeli, že vězně doktora. I tožť byli o to vzhůru a hněvali se, mluvíce, že jsou oni u krále, aby králi JMsti sloužili a při něm jezdili, ne aby mu vězňův hlídali a je zprovázeli. A z té příčiny, jakž se do Prahy vrátili, několik jich vzali odpuštění a jeli ode dvora královského preč a více králi sloužiti nechtěli. Bylit to lidé rytířští z Němec.

Dne 29. června 1544 přijel král opět do Čech, toliko ve dvanácti koních, tak prý stěžně, že všickni jeho služebníci za ním na zad zůstali. Tu pak, když v Praze byl, opět někteří jednali o Mitmánka, a o Bartu, kterýž posud na radnici staroměstské seděl. O propuštění jejich nejvíce stál měšťan staroměstský, Melichar Rár, a několik měšťanů novoměstských, pak někteří z Litoměřic. Podle nich se přimlouvali i někteří z pánův i z rytířstva strany podobojí. Ale král dlouho se toho zbraňoval; až pak po mnohých prosbách vypustil jej z vězení na takový spůsob, že se musil zapsati svou vlastní rukou:

„Jedno, že to vězení a všecko, i to první vypovědění hodně nese a trpí, toho všeho že jest zasloužil."

„Druhé, aby všech zemí královských prázden byl, a že se zase do nich nechce více nikdy vracovati, a pakli by se kde do kterékoli země královské navrátil a v ní postižen byl, aby beze vší milosti hrdlo ztratil."

„Třetí, aby nic zlého o králi nikdyž nemluvil; než což jest trpěl, že jest spravedlivě trpěl, a hodně to vše že se mu děje."

A když se takového zápisu na sebe sám učiniti zbraňov...

…ed měl do věže dolů dán býti, aby více světla neviděl, a tam …al býti umořen. I srozuměv tomu, chtěl-li při hrdle zůstati, musil, …k chtěli ti, v jichž moci byl, učiniti.

A učiniv ten zápis svou rukou, vypuštěn z vězení, a hned … do Prahy mu dopuštěno jíti nebylo, než od Křivoklata předse … ven z země táhnouti musil, kamž věděl.[1])

Kam se nejprvé obrátil, o tom určité zprávy není. Nejpodob…ší jest, že pobýval v Sasku a že měl účastenství v přípravách, …ré se tam dály od kurfirsta Hanuše Fridricha k válce šmalkald…é. Nechybíme tušim domněním, že péro jeho zaměstnáno bylo … pamfletech českých, ježto l. 1546 a l. 1547 četně ve Wittem…rce byly vydávány.

Po bitvě mühlberské stal se mu však pobyt v Sasku nehrubě …pečnym, tak že se odhodlal útočiště hledati v Polsku. Do Kra…va přijel právě tu dobu, kdež se tam návštěvou u krále Zigmunda …gusta nacházel pruský vévoda Albrecht. Nebylo ho tajno, že se …tří k vévodovi chtěli obrátiti, aby jim dovolil usaditi se po…stim v zemi jeho. Tu pak probudila se dávná jeho k nim hoř…st i neopominul užiti té příležitosti, aby jim citelně uškodil.

S vévodou byl Mr. Jan Funck (Functius), kazatel Kralovecký. …im sešed se Mitmánek, jal se Bratří, jak moha, pomlouvati; …pologie od l. 1538 nikterak prý není dílo jejich, aniž také kon…ssí, kterou podali králi Ferdinandovi. Vše to prý vypracováno od …oby cizí. Učení jejich naprosto se liší od konfessí augspurské; …sou prý ariáni a novaciáni. Následek toho byl, že nejen Funck … i sám vévoda počali s nedověrou hleděti na vystěhovalce, tak … …sti stálo namáhání, nežli jim dáno dovolení k stálému pobytu.[2])

Z Krakova odebral se Mitmánek na Červenou Rus i vstoupil … co vychovatel nebo kazatel ve službu k majetníkovi statku …dzilowa, položeného severovýchodně ode Lvova za Jaryczewem. …tud odešed, byl v podobném tušim postavení l. 1551 v nedale…ku od Zborowa Zarudzi.[3]) Z pánův, s kterými měl bližší svazky, …ouje Jawornického a Žerawińského.

---

[1]) Červenka l. c. U vypravování o uvězení, o přímluvách a propuštění Mitmánkově skoro doslovně sledovali sme bratrského historika. Srov. též Zimmermannovy Příběhy za Ferdinanda I., díl I., str. 203.

[2]) Br. Jana Černého zpráva o opatření Bratří našich v Prusích v Arch. …átr. VIII. — Fontes XIX., 86 sld. — Gind. Gesch. d. b. B. I. 334, sld.

[3]) Tak aspoň čteme datum na listě z r. 1552. Zarudzie leží jihozápadně … … Zborowa.

V zemích polských nejednou zkusil nepříjemnosti, způsoben mu proněvěrou. Hned první rok pobytu jeho připravil jej jaký nátvařný přítel pěknými řečmi a sliby o 56 zlatých, o dobrý kožich, o štuk čistého šamlátu, tak že mu nezůstalo než 13 zlatých kožich, koberec a kůň. L. 1551 měl již asi 150 zlatých pohotově i chystal se sumu tu poslati otci, aby za ni u Broda koupil vinici. Tu najednou, když prý byl v místě neobranném, stal se pokřik, že Tataři táhnou. Všecko dalo se na útěk. Zmatku tím povstalého užil služebník, a Mitmánkovi pobral nejen jeho vlastní peníze, ale i ty, které od jednoho přítele měl u sebe na schovanou, a se vším utekl. Dlouho měl Mitmánek co dělat, nežli nahradil to, co pod věrnou jeho rukou přišlo na zmar. I l. 1552 okraden byl v nemoci od nevěrného sluhy.

Psaní a jiné posilky k otci a od otce přes Lvov a Krakov opatřoval mu přítel jeho, písař v Lipníku, jménem Pater. Ale udály se některé příhody, které jej přiměly k opatrnosti a posléze snad i všecko dopisování přerušily. Na Červené Rusi nejen on, nýbrž i mnozí jiní z Čech, jmenovitě Kašpar Fluk z Rabšteina, žili v „pohostinství". Tu přicházeli prý špehéři, kteří se po nich při všech potažovali. Jeden takový vyptával se po něm nejednou ve Lvově i v Zarudzi pod barvou nějakého jemu z Čech vyřízení. I bylo domnění, že týž cizinec na Mitmánka, když si jednou l. 1551 v létě ze zámku pod město vyšel na procházku, z ručnice vystřelil, tak že „kulka mimo samou hlavu letěla a svištěla". Proto žádal otce opětovně, aby ne každému věřil a na něho se ani od Poláků a kupců nevyptával. Posléze pak i v listu svém datování z určitého místa vynechal, toliko, „v Rusích" že píše, doloživ.

Posledním tímto listem, 1. února 1553 psaným, končí se všecky zprávy o muži, kterýž při všech svých pobloudzeních jeví se co osobnost zajímavá, nehledíc ani k tomu, že v Čechách svou dobou dosti značnou rolli hrál. Již přísnost, s kterou Ferdinand I. o to stál, aby jej učinil navždy neškodným, kdežto se k Mystopolovi, ačkoli tento vyšší než Mitmánek místo zaujímal, konečně milostivým ukázal, dosvědčuje zřejmě, že nebyl osoba obyčejná. Nemén svědčí o jeho v Praze oblíbenosti veliký počet přímluvců, kteří se zaň u krále zasazovali. I samo záští Bratří naproti němu není bez významu. Za slabého panovníka bylo by se mu jistě podařilo způsobiti v náboženských věcech českých aspoň takový převrat, *jako nedávnému* jeho předchůdci, Mr. Havlovi Cahéře, jemuž i c

padlictví, i co do snah po místě biskupském, i co do koneč-
vyhnanství byl roven, jakkoli se co do povahy ke svému
ěchu od něho lišil.

Listy Mitmánkovy k otci zachoval Br. M. Červenka, vloživ je do
„Poznamenání některých věcí paměti hodných“, o němž v po-
e na str. 105. zpráva podána. Čtenář nám jistě přisvědčí, že mají
ež v jedné příčině důležitost pro dějepis domácí, zvláště pak
istorii mravův. Nadto pak jsou výmluvným důkazem odda-
synovy k otci, jevíce s nelíčenou upřímností i ctnosti i vady
ce svého.

---

atrnému panu Janovi Mitmánkovi, otci mému milému v Brodě Uherském.

(Z Basileje, 24. listopadu 1533.)

Milost a pokoj od Boha Otce i Pána Ježíše Krista buď Vám za pozdra-
za dokonalé potěšení vzkázána, můj milý pane tatíku! O Vašem zdraví
bych rád slyšel aneb psaní viděl, i také o věcech časných, kterýchž
životu přidává, jak se Vám vede; nebo láska a milost přirozená tyto
ysli mé často předmítá a pečlivého mne činí, kterakž se zdraví Vaše
jiné věci mají. Nemálo mi také mysl mou zaneprazdňuje a zarmúcenou
n dům v nově koupený, ano raději poustka, kterýžto k Vaší věci zhola
říhodný; nebo nenapomáhá k odpočinutí těla i mysli Vaší, ale ponouká
vičné práci a k mnohé péči a starosti znamenitou příčinu dává. Což jest
evýmluvně těžké, že Vy místo odpočinutí a pohodlí práci vésti musíte,
potěšené mysli starost a ustavičné fresování. Tyto věci před časem při-
kazí a udušují. By možné bylo, abyste ten dům prodali, bezpochyby
te došli zdraví, a potěšenější mysl Vám byla, a mně také. Ačkoli já
starosti a pečováním mým žádného polehčeni starosti Vaší neučiním,
můž přirozený svazek roztržen býti, když vidím starost, zármutek, péči,
ji účasten nebyl. Bych já se pak tomu bránil jakkoli, nic tomu neu-
V tom ve všem žádného potěšení nenalezám, než to, že Bůh milostivě
ázal a zaslíbil lidskému pokolení, kdož by koli v něho věřící byl, že se
zapomenouti, nechce opustiti, ale pomoci. Jeho slovu věřím a jím se
že neopustí, ale pomůže, zármutku potěší, v práci posilní. On ještě ta-
jest pán, že s strany jeho nic nesejde, ale s strany naší mnoho schází.

O mně vězte, že sem, děkujíc Pánu Bohu, zdráv, a Pán Bůh mě lépe
ě, než sem já na to uměl mysliti. Nyní jsem v Basilii, tu neděli před
artinem sem přišel; o mne se nic nestarejte, neb Pán Bůh se stará a o
éči má. Také je u nás povětří čerstvé; neb jsou hory blízko: s jedné
hory, vlaskou zemi dělící s basilejskou zemí. Asi dvě míle od nás také
ejské lacino jest. Piva *nemají u nás.* Reyn skrze město teče, voda
čistá. *Také u nás Pán Bůh svítí sluncem* čtení svatého, kterýmž jak

potěšuje tak posilňuje každého věřícího. Než kdyby Pán Bůh byl farizejského ducha milovník, jako u vás někteří jsou, a něco na rouchu neb na oděvu spro- stém obliboval více, než na krásném a ozdobném: tím jsem dobře jist, že by byl evangelium v hořejší Germanii neosvítil, ale byl by jích nechal v stará- dávním modlářství. Nebo vedle Reyna veliká říšská města leží: Vormus, Štrospurk neb Argentina, Basilia a jiná mnohá znamenitá města. V těch mě- stech měšťané a měštky v pěknějším rouše chodí, než v Moravě páni. A ač- koliv tak krásně chodí, nic sobě toho neošklivil, ani jich proto nezavrhl anebo odcizil od sebe a od svého slova, ale dal jim své slovo a svého syna v jas- ném světle, aby ho pravě poznajíce, mohli se ho držeti. Viděti snadně jest, že Bůh na ty věci nic nedbá, aniž jemu jest milejší ten v šeré sukni než ten v zlatohlavě. Ó by to Pán Bůh dal, aby toho farizejského ducha milov- níci, své myšlénky marné pustíc, slova jeho se chopili, kteréžto nevolá na ty zevnitřní věci, ale pronikát k srdci, a ukazuje jeho zkázu, křivolakost, nevěru, tvrdost, nedoufání, nebázeň, zoufání. Ty věci slovo božské tresce, a naši ba- silejští kazatelé velmi pěkně a rozumně to lidem předkládají, na každý den dvoje kázání činí; lidé rádi jdou na kázaní slova božího.

To sem také oznámil, abyste věděli, že nejsem mezi Turky a marným křestany, ale mezi pravými milovníky slova božího, a dopustí-li Bůh na mě smrt v Basilei, mám podle slibův božských jistou naději, že když jest můj i Váš Spasitel, tam s ním budu; neb on svých slibův nepřivázal k národu je- dnomu, k druhému nebo třetímu, buď k Moravanům, k Čechům, k Uhrům, ale vůbec všem slovo své vydal; kdož je slyšel, můž srdcem věřiti, jež to všecko v jistotě má, což to slovo slibuje. Protož já, jest-li vůle boží, nic menší nadějí smrti neočekávám v Basilei, v Argentině, i kdež koli, než jako v Čechách neb v Moravě.

Budete-li mi kdy psáti, oznamte mi, jak se má strýc, a Petr náš, a jiní dobří přátelé, a zapečette dobře listy a pošlete Lukášovi neb Valentovi do Boleslavě, a oni dodadí do Wittemberka, a z Wittemberka také poselství časem svým bývá. Pozdravte ode mne Valenta, Bezděka, Martina, mlynáře Žampacha, Martina Němčanských i jiných všech přátel dobrých, jichž nejmenuji. Dej milý Pán Bůh, jest-li vůle jeho svatá, nám se spolu ve zdraví shledati.

V sobotu večír před svatou Kateřinou anno 1533. Dán v Basilii nad Rýnem. Pozdravte ode mne kněze Jiříka.

Václav syn Váš,
rukou vlastní.

Panu Janovi Mitmánkovi, panu otci mému milém

(V Praze, 15. června 1539.)

Milost a pokoj Pána Jesu Krista buď Vám za nejpotěšenější pozdrav- vzkázán, pane tatíku můj milý! Nepřestávám žádati Vám od Boha zdraví v něm vše o dobrého i všemu Vašemu domu. A známo Vám činím, můj pane otče, že jsem z daru všemohoucího Pána Boha zdráv a dobře se mám a jsem již v Praze, místo a byt poctivý a slušný v kolleji mám, se všemi pá- mistry v dobrém přátelství jsem, a podle toho i u jiných dobrých lidí a pá- přízeň mám, a s měšťany nejhlavnějšími se dobře znám. Také, k čemu

k nepřízni a k nelásce sem jim nedával; avšak s tím se vším nelásky
izně sem ujíti nemohl. A k tomu divných útržek, pomlouvání, po-
, tajných i zjevných, učinil sem si, mnohému nerozuměje; a proto nic
prospívati, vždy se těm nábožníkům nelíbilo než mé lehkosti hledati
mně u všech lásku a přízeň bořiti. A ještě sem to vše chtěl rád mimo
ití, kdyby byla čáka k lepšímu. Až když sou poslední završili, a tomu
li svými šibalskými, chytrými a lstivými řečmi, že sem do Wittemberka
řede dvěma léty s synem páně Slavatovym, ješto sem byl k tomu veli-
rosbami z Wittemberka vytažen, a konečně hned sem se zase navrátiti
oni, jako sem řekl, šibalstvo kujíc a mně zle učiniti se snažujíc, vždy
u dovedli, že sou tomu překazili, abych s tím svrchu jmenovaným pá-
Wittemberka nejezdil. Ale že to se jim nezdařilo, co sou chtěli, neb
tak domnívali, že když mi v tom překazí, musím se jim modliti a jich
e býti, a tím se chlubívali, že ty učené budou opíchati, a že je dadí do
A naprosto sou nic nepřemýšleli, než aby z mé hanby, lehkosti, útržky
h neslušných věcí sami byli zvelebováni a v tom aby své potěšení měli.
ida jejich šibalstvo, uložil sem, v jich rejd více nedávati se, a teď sem
a bez nich, nechav jich na pokoji. Lépe sem se měl a mám, než se
mnívali. Avšak tu ani odpočinutí neměli. Vidouc, že mnohé znamenité (muže)
velmi příznivé mám, rozličnými chytrými, postrannými řečmi o to se
vali, aby těch ke mně lásku zbořili. Než že jim to není tak setkáno,
nasnovali. Ač u některých dovedli, co sou chtěli, však tím mně mnoho
dili. Nežt, bycht se chtěl zlým za zlé odpláceti, mohl bych to učiniti.
A tak tyto věcky věci, kteréž koli proti mně brali ti mníškové, tak
předsebrali, že není snadno koho zač ujíti; tak tu z daleka jde, že se
kupa a na hlavu nelze doptati. Ale když každý nepřátelství se bojí,
žádný svědkem býti. Proč je to Pán Bůh na mne dopustil, že sou se
mně nepřátelsky měli, ač vůči netřeba lepších přátel, ale kromě očí

co se lskne, a že není Kristus vězném těch mnichův, ale že jest všechněm kdož jsou koli věřící, tak obecný jako slunce, kteréž všem světlost sv[illegible] rozstírá.

Bycht byl neměl velikých k tomu, častých a znamenitých příčin, [illegible] bycht já na ty věci mohl hleděti. Byl bych tvárnostmi svatosti a barvy [illegible] vnitřní podveden, oklamán a zaslepen. Jakž mi-té koli Pán Bůh k tomu [illegible] mohl, abych porozuměl, že všudy v církvi věřící může spasen býti, by pak [illegible] Litomyšli, ani o Boleslavi i o Boleslavských nic nikdy neslyšel; ale by pak [illegible] v Rousích (sic), v Moskvě, i mezi Tatary a mezi Turky byl a kdežkoli, kd[illegible] má víru pravou v Krista, dobře může spasen býti. Nad to pak tu spas[illegible] jest, kdež se Kristus vyhlašuje, a kdež ten jeho hlas mnozí s vděčností přij[illegible] mají. Což se děje všudy v Čechách, netoliko u těch mnichů Boleslavských, ale ve všech téměř městech královských a panských, ač někde lépe a světlej[illegible], a někde též temněji. V Praze u nás mnoho jest předně dobrých kazatelův, kteříž světle evangelium káží; což ti budou antikrist? Pane Bože, zachov[illegible] toho rouhání!

Protož, můj pane tatíku, pro mne budou-li Vám chtíti zármutek činiti, nepřipouštějte toho k sobě, a nedejte se na to navozovati, jako bych se Krist[illegible] pustil. Že já s nimi tak nejsem, jako prvé: Krista sem já se nepustil, nýbrž se vší obcí křesťanskou sem se Krista chopil, na sektu nic nedbaje, kteráž by sama chtěla Krista u sebe co jiného nesvobodného vězně míti. Tomu jest[illegible] odpírají, že ho nechtí toliko u sebe míti, nechažť jiných tak směle nepotupuj[illegible] Neb jinde také dobří křesťané jsou, jako u nás. V Praze (tím jsem dob[illegible] jist), že se více dobrých křesťanův najde, než v Boleslavi, aneb v Litomyšli, anebo v Brodě, ačkoli není v Praze Bratří. Zase na druhou stranu víc [illegible] zlých křesťanův aneb s jménem křesťanským nešlechetných lidí zlořečených a bohaprázdných najde v Praze, nežli v Boleslavi, anebo v jiných městech; a [illegible] zase ne proto nešlechetných mnoho, že tu Bratří mnoho není, ale proto[illegible] jest lidu veliký počet, v němžto i dobrých znamenitá suma může se najíti, [illegible] zlých také veliký počet může se spatřiti; nebo více koukole u veliké hromad[illegible] pšenice nachází se, nežli v jedné čtvrti. Nemajíc se Bratří čím chlubiti a [illegible]nositi, z kterékoli strany chtí jiným rány dělati, tu stranu hned také na sob[illegible] samých odkryjí a ranění býti mohou.

Pán Bůh rač dáti, aby sekty, různice a roty v srovnání, v lásku a [illegible] křesťanský mír uvedeny býti mohly!

Rád bych slyšel, jak se máte, můj pane tatíku! Prosím Vás, pište [illegible] a toho psaní, zdá-li se Vám, žádnému neukazujte, aneb učiňte, jak se Vám zdá; však já na žádného nic nedbám, než bude-li toho potřeba, a nebudu-li moci pokoje užiti, před některými budu je jejich vlastními barvami malovati. Kteřížto rádi mluví, co se jim líbí; i spravedlivé bude, aby slyšeli, co se jim líbiti nebude.

Dejž se Vám Pán Bůh všemohoucí dobře míti. Dán v Praze na d[illegible] sv. Víta, anno 1539.

Václav syn Váš,
manu propria.

Janovi Mitmánkovi, panu otci mému milému.

(V Praze, 30. listopadu 1541.)

Milost a pokoj Pána našeho Ježíše Krista buď Vám vzkázán místo sy-
novského pozdravení, pane tatíku můj milý! Z psaní Vašeho, kteréž ste mi
poslali po felčarovi, velmi jsem potěšen; nebo sem porozuměl, že jste z daru
Boha zdrávi a dobře se máte. O mém zdraví vězte, že jsem od Pána
zdráv a dobře se mám, o čemž Vám širší zprávu felčar poví. Ale tak
mnohými sem věcmi a nesnázemi lidskými zaměstnán, že častokrát ani jísti
při času nemám bez překážky, někdy od lidí, někdy od domácích, někdy
přespolních, kteréžto příčiny činí mi trápení mnoho a mému zdraví mnoho
škody přinášejí. Dotýkáte, že sem Vám žádného psaní neučinil. Nedivte se
nic; nebo sem času neměl žádného. Často se mi trefuje, celou noc psa-
ním stráviti a to velmi pilným; což pilnějšího, to někdy (ve dne v noci) píši,
mnohých věcí na straně nechávám. Musil bych míti čtyry hlavy, a ještě
bych nemohl tomu, což mi náleží, dosti učiniti. A mne šibali pokrytí jináč
troufají, říkají: „Co jemu škodí, ano pěkně jde přes rynk ku pánům na
hodci nebo na kvas.“ Oni nevidí, co já při tom mám. Přijdu-li k panu purk-
mistrovi, nikda (o své ujmě) nejdu, než jsa od mnohých lidí prošen, abych
jim v čem prospěl a těžkosti jich u pana purkmistra předšel, za ně se při-
mluvil. A to já činím pro lidi chudé rád. Však Vašim nábožným to nic není.
Kdybych se chtěl nad nimi mstiti, mám dosti příčin. Potrpím do času.

Kdež mi píšete, pane tatíku můj milý, že u Vás mor, vězte že i v Če-
chách na mnoha místech panuje. Co od Boha, to rádi snášejme. Kdo se na-
rodil, umříti musí. Pán nebeský rač Vás i nás ve zdraví chovati do své svaté
vůle pro obecné dobré. A poněvadž pak morní povětří překáží, teď Vám,
pane otče, posílám dražšího lékařství nežli stříbro i zlato, kteréž od nejzna-
menitějšího král. doktora darem dané mám; tím se s Vámi rozdělím. Když
bude zlé povětří, tehdy ráno šestou částku toho jednoho konsku snězte, prvé
než z domu vyjdete na povětří. Jest takové moci, že srdce posilňuje, mozku
i jiných věcí. Kromě zvláštního božího dopuštění nebrže se kdo nakazí, uží-
vající toho lékařství.

Nemám času k psaní, ač bych měl mnoho k Vám psáti, i musím nyní
k nechati. Pozdravte ode mne paní matky a všeho Vašeho domu i se paní
Štefinou. Pozdravte paní (streyně) i Jana bratra mého, manželky jeho Anny,
Vašíka, Elišky a jiných přátel dobrých, jichž není čas vyčítati. Pán Bůh
všemohoucí rač nám dáti zdraví a v něm všecko dobré, a abychom se ještě,
bude-li jeho svatá vůle, v dobrém zdraví shledali. Amen. Dán v Praze tu středu
léta od početím Pána Krista 1541. Kvapně sem psal, maje již hlavu mnohým
předešlým psaním velmi obtíženou; nevím, vyčtete-li vše. Prosím, odpusťte;
nebo více vůle nemá.

Václav, syn Váš, v písmě svatém doktor,
kazatel u Matky Boží v Teyně
v Starém Městě Pražském,
manu propria.

Panu Florianovi sem *chtěl rád psaní* učiniti, i neměl sem kdy; neb sem
byl *tu celou noc psal, a toto nejposléze,* a potom sem měl jinou práci v kon-

sistoři. Nechažť mi nemá za zlé. Posílal sem k jeho pánu, Václavovi Čer-nému, chce-li jaké psaní učiniti, i nebyl na ten čas doma; a protož pana Florianovi ode mne mnoho dobrého vinšujte i jeho paní manželce. Pana kmotra Skutka ode mne zvláštně pozdravte, nebo se ke mně měl přátelsky, pana Va-lenta, Svatoše, též i pana kmotra Rokyty, ač se ke mně měl, vím že z návodu nábožných pokrytých lidí, neochotně, jako by mne neznal; všehoť jemu do-brého přeji.

Byl bych zapomněl pana primasa i paní pozdraviti, protož jim vše dobré ode mne oznamte.

Moudrému a opatrnému panu Janovi Mitmánkovi, měštěnínu města Brodu Uherského, panu otci mému milému.

(V Praze, 12. března 1542.)

Milost Pána Boha otce všemohoucího a pokoj Pána našeho Ježíše Krista rač s Vámi býti, pane tatíku můj milý! Zdraví a v něm všeho dobrého Vám od Pána Boha všemohoucího žádati nepřestávám. Pozdravení Vašeho, i paní matky, i paní streyně, i všech jiných přátel vděčen sa, děkuji a žádám, též ode mne všechněch zejmena pozdravíte laskavě. O mém zdraví vězte, že já zdráv jsem; z daru Pána Boha všemohoucího, dobře se mám. Kdež pak dokládáte o ráně boží morové u Vás, tomu ačkoli jako člověk nerad jsem, obávám se za Vás, ale však v tom ve všem dále kročiti nelze, než říci: Děj se vůle boží. Lékařství proti nakažení mornímu rád bych poslal, ale nemohu pro dvojí příčinu. Jedno že pana doktora svého, kteréhož se radami při svém zdraví spravuji, doma nemám. A bych pak i měl, druhá jest příčina krátkost času, aby mohlo to dobře v apotéce uděláno býti. A na tento čas ani pro sebe nemám žádného konfekto, ani prachu ani maršelku[1]) proti mornímu povětří, abych aspoň ty Vám poslal. A již od několika drahně nedělí sem toho nic strojiti nedal; nebo u nás není povětří nakažené, škodné, jako bylo na podzim a v zimě. Než tuto Vám radu dávám: Ráno, jakž vstanete, kažte pelyňkem kaditi v domě, v světnici, v síni a čiňte tak několikrát za den. Však se může najíti pelyněk suchý; palte jej s senem jeho buďto na svíci, buďto na uhlí. Pak-liže byste mohli míti dřevo jalovcové i s jalovcem, tím buďte tak podobně, jako pelyňkem, kaďte, nebo já tak také každý den vždycky sem činiti rozkázal, mnohokrát, když bylo povětří zlé; pak-li nemáte jalovce s dře-vem, ale můžete samým jalovcem kaditi, nasypíc na uhlí řežavé jalovce do-brého a nového. Hned ráno vezměte šest neb sedm zrn jalovce dobrého a jezte; to zahání vítr zlý. Na druhý den vezměte kořen bedrníkový, to také prospívá. Třetí den vezměte maličký kus cicváru jako půl hrachového zrna, ten také pomaličku rozžvýkejte a pohltněte, anebo pod jazykem, což můžte nejdéle držte. A zvláště pak, jda na povětří jiné z domu, také někdy jedno zrno bobkové ráno přijměte: jest dobré. Tyto jsou všecky věci domácí a snadné a prospěšné. Jedně to pomněte, abyste každý den tak pořádně to brali, jak tuto píši; nebo kdyžbyste kteroukoli tuto věc jednou každý den přijímali pře-

[1]) *Vlastně* m a š í t k o, [illegible] z konopí [illegible]. Viz [illegible] Čes. slovn. str. [illegible]

…šti nebo čtyřikrát, málo prospěje. Než když tak budete proměňovati, dnes …ce a zítra bedrník, a tak po pořádku bráti, tedy užitečné.

Co se čeledi dotýče, ti také ať jeden den užívají jalovce, druhý den bedr…ni a třetí den bobek, čtvrtý den libeček místo cicváru; nebo jest nedrahý a …ře prospěšný. Však malým pacholátkům netřeba než tři neb nejvíc čtyři …na jalovce; nebo by jim škodil; též půl zrna bobku.

Tu sem krátce poznamenal, ježto tyto všecky věci doma máte, a ač jsou …si domácí, však jsou častokrát tak užitečné, jako některé z zámoří. Také …to pomněte, abyste na jiné povětří a zvláště pak k nemocným nechodili …lačným žaludkem, než vždy něco pojezte, a časem tlučeného bobku s vínem …plým nemnoho, asi půl skleničky, vypijte. K tomu do lázně nechoďte, neb …ž mnoho lidí nakazuje, a v lázni jeden nakažený ve čtvrti hodině více …ých nakazí, nežli vně za několik dní. A jestliže byste nemohli bez lázně …ti, tehdy jděte tehdáž, když není lidí, jako v středu a velmi časně v sobotu; …ak přijmouce před tím časem dryáku s vínem hodinu anebo dvě, a nejísti …e si za pět hodin, než vypotiti se čisté. Tak by něco lázně prospěla.

Dále píšete, co se dotýče spomoci proti Turkům, páni Čechové na tom …, aby táhli, ano i hejtmané sou zvolení, a na ty dráby znamenitá berně …rána. Král JM., pán náš, jest v Říši, jedná o pomoc; ale ještě nic jistého …m, jiš-li jest co zavříno v Říši. My v našich kostelích ustanovili sme, aby …dý den modlitby se dály, aby Bůh ráčil toho nepřítele ode všeho křesťanstva …zati. Zpívají se litanie s vzýváním jména Trojice svaté. V pondělí pak …ecko kněžstvo pražské a znamenitý počet lidu schází se do Teynského …ého kostela hlavního, a tu jest kázaní, a po kázaní litanie se zpívá. Item …čtvrtek opět všecko kněžstvo pražské schází se do Teyna. A páni také ten … a čas nejdou ani na rathauz, až po kázaní a po modlitbách. Chodíme …rocessí po kostele, k Bohu volajíce za smilování. Ale tuto nám se Bratříkové …mějí, že s processí chodíc Boha prosíme; není div! Oni se prvé mnohým …em smáli, a již sami je ujali. My to činíme chodíc s processí s křížem …ko, abychom i tím skutečně a zřetelně ukázali, že nás žádný jiný z moci …anské vytrhnouti nemůže, než ten, kterýž jest za nás těžké muky a bo…nou smrt na kříži podstoupiti ráčil. A máme této věci hojně příkladův při …ých křesťanech, že oni také v takových těžkostech a nebezpečenstvích …é žalostné litanie a prosby s chozením za křížem ustanovovali, vítězství …nadějíce v samém vítězství ukřižovaného Ježíše Krista, kteréhož vítězství …mení pozůstaven kříž.

Rač Pán Bůh naše, Vaše i všeho křesťanstva uslyšeti prosby, a to vše …í svou božskou u křesťanů napraviti sám, proč toho ukrutného Turka po…á. Amen. Dej se Vám, můj milý pane otče, všemohoucí Pán dobře míti, a …d-li vůle jeho svatá, nám se v dobrém zdraví shledati, a prosím Vás, že ode … těch našich milých přátel pozdravíte, kterýchž zejmena nemám kdy při…minati; nebo toto velmi kvápně píši, jsa velkými věcmi zaměstknán.

Dáno v Praze třetí neděli v postě léta 1542.

Václav doktor syn Váš,
svou rukou vlastní.

co se lskne, a že není Kristus vězněm těch mnichův, ale že jest všechněm, kdož jsou koli věřící, tak obecný jako slunce, kteréž všem světlost svú rozstírá.

Bychť byl neměl velikých k tomu, častých a znamenitých příčin, nebyl bychť já na ty věci mohl hleděti. Byl bych tvárnostmi svatosti a barvy vnitřní podveden, oklamán a zaslepen. Jakž mi-tě koli Pán Bůh k tomu pomohl, abych porozuměl, že všudy v církvi věřící může spasen býti, by pak Litomyšli, ani o Boleslavi i o Boleslavských nic nikdy neslyšel; ale by pak v Rousích (sic), v Moskvě, i mezi Tatary a mezi Turky byl a kdežkoli, když má víru pravou v Krista, dobře může spasen býti. Nad to pak tu spasení jest, kdež se Kristus vyhlašuje, a kdež ten jeho hlas mnozí s vděčností přijímají. Což se děje všudy v Čechách, netoliko u těch mnichů Boleslavských, ale ve všech téměř městech královských a panských, ač někde lépe a světleji a někde též temněji. V Praze u nás mnoho jest předně dobrých kazatelů, kteříž světle evangelium káží; což ti budou antikrist? Pane Bože, zachovej toho rouhání!

Protož, můj pane tatíku, pro mne budou-li Vám chtíti zármutek činiti, nepřipouštějte toho k sobě, a nedejte se na to navozovati, jako bych se Krista pustil. Že já s nimi tak nejsem, jako prvé: Krista sem já se nepustil, než se vší obcí křesťanskou sem se Krista chopil, na sektu nic nedbaje, kteráž sama chtěla Krista u sebe co jiného nesvobodného vězně míti. Tomu jest odpírají, že ho nechtí toliko u sebe míti, nechažť jiných tak směle nepotupují. Neb jinde také dobří křesťané jsou, jako u nás. V Praze (tím jsem dobře jist), že se více dobrých křesťanův najde, než v Boleslavi, aneb v Litomyšli, anebo v Brodě, ačkoli není v Praze Bratří. Zase na druhou stranu víc zlých křesťanův aneb s jménem křesťanským nešlechetných lidí zlořečených bohaprázdných najde v Praze, nežli v Boleslavi, anebo v jiných městech; a zase ne proto nešlechetných mnoho, že tu Bratří mnoho není, ale proto jest lidu veliký počet, v němžto i dobrých znamenitá suma může se najíti, zlých také veliký počet může se spatřiti; nebo více koukole u veliké hromadě pšenice nachází se, nežli v jedné čtvrti. Nemajíc se Bratří čím chlubiti a honositi, z kterékoli strany chtí jiným rány dělati, tu stranu hned také na sobě samých odkryjí a raněni býti mohou.

Pán Bůh rač dáti, aby sekty, různice a roty v srovnání, v lásku a v křesťanský mír uvedeny býti mohly!

Rád bych slyšel, jak se máte, můj pane tatíku! Prosím Vás, pište mi a toho psaní, zdá-li se Vám, žádnému neukazujte, aneb učiňte, jak se Vám zdá; však já na žádného nic nedbám, než bude-li toho potřeba, a nebudu-li moci pokoje užiti, před některými budu je jejich vlastními barvami malovati. Kteřížto rádi mluví, co se jim líbí: i spravedlivé bude, aby slyšeli, co se jim líbiti nebude.

Dejž se Vám Pán Bůh všemohoucí dobře míti. Dán v Praze na den sv. Víta, anno 1539.

Václav syn Váš,
manu propria.

, nemohla tak mnoho žalob snésti nepřátel mých, mne pro slova božího ani vypověděl, a proto že sem i před ním mnohokrát stávaje, pravdu směle viti jemu obyčej měl. A tak z mnohých a rozličných žalob a příčin příkře krutně mne vypověděl. A protož, pane tatíku můj milý, za to žádám, že té mé těžkosti nic ztěžovati nebudete, ale rozpomenete se, že jest Pán stus svým věrným, a zvláště pak kazatelům, ten kříž předpověděl, pravíc, je budou honiti z města do města. Já na krále se nic nehněvám o to, nébrž něj Boha prosím, aby jemu ráčil srdce otevříti k slovu svému. Já nyní budu kromě královských zemí, a v tom času chci králi psáti a k stavům, daje abych slyšán byl. A stavové naši také toho mlčením pominouti nemíní.

Zpráva mne došla, pane tatíku milý, že by Bratří zvláštní měli potěšení toho, což se mně přihodilo. Povězte jim tak, že se nemají z čeho radovati, já s panem administrátorem byl sem více než půl třetího léta co na špici, nak psaním bránic své pře a učení pravého před králem, jednak před ním vajíc osobně, a odtud sme vyznávali jemu ne k vůli, až již nemohl více péti. Nechať čekají Bratří na sebe nějaké pohromy; ale jim jest snadno doutě býti zmužilým a statečným, když není žádného nepřítele. Tuť potom zdí, co jest to se lvem zacházeti, když na ně to dojde, což na nás dlouhý stálo.

Nemám času k psaní; bude-li vůle boží, někdy po svatém Havlu já Vás štívím, až prvé nějakou odpověd od krále vezmu. Dejž Vám Pán Bůh vše- desci dobře se míti. Dán &. Tak všechněch přátel ode mne velice pozdravte, hž zejmena vyčítati není kdy.

Doktor Václav, syn Váš.

Panu Janu Mitmánkovi, otci mému milému.

(V Dědilově, 25. července 1549.)

Milost a lásku synovskou s vinšováním zdraví od Boha všemohoucího any obojího života. Vzkazuji Vám, pane otče můj milý, že z darů milosti ha všemohoucího zdráv sem a dobře se mám, o čem sem šíře Paterovi i prním psaní oznámil. Pán Bůh všemohoucí i v cizích zemích tak mne opa- je a dobré přátely dáti ráčí, mimo můj rozum i mou naději; z čehož se nou chvalte Boha z lásky jeho svaté. Amen.

Oznámil mi Pater, přítel Váš i můj zvláště věrný, že nějaká těžkost pro kojemství na Vás jde od Hrdého. Čemuž jsem velmi nerad. A kdyby mohlo nějaké smlouvé přijíti s menší škodou, bylo by dobře; pakli vždy bez škody dude, za to prosím, pane otče můj milý, abyste se o to nestarali a nefreso- li; nebo i to nepřijde bez božího dopuštění, však skrze lidi. Nebo právě jest vidění Pána Krista, že ani jedno vrabčátko nepadne na zemi bez vůle otce , a poněvadž tak malý a lidem více škodný než užitečný ptáček nepadá zemi bez vůle božské: nad to pak na člověka nemůž přijíti a připadnouti ma ani veliká ani malá bez vůle a uložení jeho božské milosti. A protož jde-li ta škoda anebo přišla-li již, poručte to Pánu Bohu, žeť on Vás do- vrá do smrti. Vždyť pak ještě větší škoda přišla a zhynutí statků a synův dle z dopuštění božího na *Joba, však skrze* satana a lidi zlé; a on pravil: n Bůh *dal, Pán Bůh vzal, buď jeho* svaté jméno pochváleno. Doufejte se

sistoři. Nechažť mi nemá za zlé. Posílal sem k jeho pánu, Václavovi Č... nému, chce-li jaké psaní učiniti, i nebyl na ten čas doma; a protož pa... Florianovi ode mne mnoho dobrého vinšujte i jeho paní manželce. Pana kmotra Skutka ode mne zvláštně pozdravte, nebo se ke mně měl přátelsky, pana Va... lenta, Svatoše, též i pana kmotra Rokyty, ač se ke mně měl, vím že z ná... nábožných pokrytých lidí, neochotně, jako by mne neznal; všehoť jemu do... brého přeji.

Byl bych zapomněl pana primasa i paní pozdraviti, protož jim vše do... ode mne oznamte.

Moudrému a opatrnému panu Janovi Mitmánkovi měštěnínu města Brodu Uherského, panu otci mé... milému.

(V Praze, 12. března 1542.)

Milost Pána Boha otce všemohoucího a pokoj Pána našeho Ježíše Kri... rač s Vámi býti, pane tatíku můj milý! Zdraví a v něm všeho dobrého V... od Pána Boha všemohoucího žádati nepřestávám. Pozdravení Vašeho, i p... matky, i paní streyně, i všech jiných přátel vděčen sa, děkuji a žádám, ... též ode mne všechněch zejmena pozdravíte laskavě. O mém zdraví věste, ... já zdráv jsem; z daru Pána Boha všemohoucího, dobře se mám. Kdež ... dokládáte o ráně boží morové u Vás, tomu ačkoli jako člověk nerad jsem, ... obávám se za Vás, ale však v tom ve všem dále kročiti nelze, než říci: ... se vůle boží. Lékařství proti nakažení mornímu rád bych poslal, ale ne... pro dvojí příčinu. Jedno že pana doktora svého, kteréhož se radami při s... zdraví spravuji, doma nemám. A bych pak i měl, druhá jest příčina krátk... času, aby mohlo to dobře v apotéce uděláno býti. A na tento čas ani ... sebe nemám žádného konfektu, ani prachu ani maršelku[1]) proti morní... povětří, abych aspoň ty Vám poslal. A již od několika drahně neděl... toho nic strojiti nedal; nebo u nás není povětří nakažené, škodné, jako ... na podzim a v zimě. Než tuto Vám radu dávám: Ráno, jakž vstanete, ... pelyňkem kaditi v domě, v světnici, v síni a čiňte tak několikrát za den. V... se může najíti pelyněk suchý; palte jej s senem jeho buďto na svíci, b... na uhlí. Pak-liže byste mohli míti dřevo jalovcové i s jalovcem, tím b... tak podobně, jako pelyňkem, kaďte, nebo já tak také každý den vždycky ... činiti rozkázal, mnohokrát, když bylo povětří zlé; pak-li nemáte jalovce s ... vem, ale můžete samým jalovcem kaditi, nasypíc na uhlí řežavé jalovce ... brého a nového. Hned ráno vezměte šest neb sedm zrn jalovce dobrého ... jezte; to zahání vítr zlý. Na druhý den vezměte kořen bedrníkový, to... prospívá. Třetí den vezměte maličký kus cicváru jako půl hrachového z... ten také pomaličku rozžvýkejte a pohltněte, anebo pod jazykem, což m... nejdéle držte. A zvláště pak, jda na povětří jiné z domu, také někdy je... zrno bobkové ráno přijměte: jest dobré. Tyto jsou všecky věci domácí a snad... a prospěšné. Jedné to pomněte, abyste každý den tak pořádně to brali, jak... tuto píši; nebo kdyžbyste kteroukoli tuto věc jednou každý den přijímali p...

---

[1]) *Vlastně mašlaka*, pilule z konopí poskonných. Viz Matice ... [illegible]

vědomím té nelásky a nepřízně mnohých i vrchního pána mé vlasti: tak
cizích vidím, že sem nezasloužil té přízně a lásky, kterou ke mně mají.
jí sám Pán Bůh dal a nepřízeň u domácích Pán Bůh dopustil, z čehož
o buď svaté jeho jméno pochváleno.
Byl sem Vám psaní, pane otče, učinil, že sem té vůle byl, abych Vás
vil roku minulého. Též sem psal, abyste se o nějakou vinici starali, co
la za sto zlatých aneb za půl druhého sta, že sem chtěl Vám peníze
jestli by Bůh kdy dal štěstí to, abych v své vlasti byl; dostal by se vždy
ek vína z ní, že by nebylo třeba kupovati; pakliž by mne nebylo, ale Vám
tru mým aby se dostalo. Pán Bůh ráčil k tomu dáti štěstí, že můj pán
ke mně okázal lásky a štědrosti, i ještě od jiných pánů bylo peněz s po-
A když bylo při svatém Jiljí, již sem byl všecky věci zpravil, a co mi
nedostalo, všecko sem to měl jako v rukou, to jest, koně již dávno dané,
sem jich tam nechal, kdo mně je darovali. A v tom času o půl noci
y přišly, že Tataři táhnou, a že tak nedaleko. A pána na to štěstí nebylo
a to místo, kde nás ty noviny zastaly, neobranné. Takž my utíkali a
chvátání, v pospíchání, služebník nevím kam se děl; pobravši mé i cizí
e, pryč ujel. Jak k nim přišel, není času psáti o tom, a aniž sem já
ehdáž spatřil; jak sem odmykal a potom zamykal, kvapil sem v tom
On svého hleděl, k čemuž prvé nikdy přijíti nemohl. A také já jemu
věřil i dosti znamenitou sumu někdy po něm posílal, o čemž není času
Ještě sem se domníval, že někde zabloudil, o čež není těžko v velkých
ách. Až potom, když nebyl až do třetího dne, tožť sem teprv uznal, že
ekl. Ten mi, což sem měl, všecko pobral, a což hůře ještě, jednomu pří-
obrému, který mně dal velikou sumu na zlaté schovati i na klenotech
h, to také všecko s mým zahynulo, a já k své škodě ještě to platiti
A když sem neměl čím, musil sem se vdlužiti v znamenitou sumu a

Moudrému a opatrnému panu Janovi Mitmánkovi, měštěnínu města Brodu Uherského, panu otci mému milému.

(V Praze, 4. dubna 1543.)

Milost a pokoj boží budiž s Vámi se všemi, pane otče můj milý! Amen. Psaní Vaše jest mi dodáno od Chrudimského v celosti, na kteréžto psaní nemám času odpověd dáti pro svá mnohá zaměstknání, a také hned, když toto píši, čekají mne s vozem pan administrátor se panem Ungnodem. Máme odjeti o nějaké znamenité jednání mezi pány předními v Čechách, o nějakou nevoli. Ta příčina mně překážku činí, tak že nemohu několik slov volně napsati. Že jest Vám Pán Bůh k zdraví dopomoci ráčil, pane otče můj milý, jsem z toho velice potěšen. Já na svém zdraví nemám se velmi dobře. Kašel mám velmi ukrutný, tak že spáti málo mohu, a z toho mne hlava velmi bolí.

Kdež něco dokládáte, jak moji nepřátelé dobře o mně nemluví, vězte, že mne to tejno nic není; ale já více a více učím se trpěti, a také to vím, že zlý nemůže než zle o každém dobrém smýšleti i mluviti, a dobrý také dobře. Protož Vás, pane otče, za to prosím, že k sobě postranním řečem nedopouštějte, nebo já s boží pomocí vždycky sem dobrého jména a své pověsti více šetřil nežli stříbra a zlata, a více nežli ti všickni naopak svatí lidé, kteříž o mně zlo smýšlejí; měříce sami sebe po sobě hádajíc, i o mně i o jiných dobrých lidech tak se domýšlejí, jacíž jsou sami. Nechať takoví utrhači sami na se pohledí, a pokání jakž i z jiných hříchův tak i z falešného utrhání činí. A kdybych neměl křesťanské povahy, uměl bych se jim odplatiti, nevymýšleje nic, než což samo v sobě pravé. Rač Pán Bůh všem nepřátelům mým odpustiti a je napraviti; tohoť jim srdečně žádám.

Žádost máte, pane otče můj milý, abych k Vám přijel. Věřte tomu, že jak toho žádostiv jsem; ale pro veliké zaneprázdnění své a práce mně náležité nemohu toho učiniti, leč Pán Bůh to nějak změní. Kdybyste byli zdrávi a by pokoj, já bych raději to viděl, aby Vy ste ke mně přijeli: ale nesmím Vás o to starati. Bude-li vůle boží, může ten čas přijíti, že k Vám přijedu, než na ten čas nevidím k tomu žádné možnosti. Dejž Vám Pán Bůh všemohoucí, můj milý pane tatiku, dobré zdraví a v něm své svaté a božské požehnání. Amen. Zaměstknání mně nedopustí šíře psáti.

Dán v Praze den sv. Ambrože léta Páně XXXXIII.

Doktor Václav, kazatel
v kostele Matky Boží před Teynem
v Starém Městě Pražském, syn Váš,
manu propria.

Moudrému a opatrnému panu Janovi Mitmánkovi, měštěnínu města Brodu Uherského, panu otci mému milému.

(Tuším že v Pardubicích, asi v srpnu.)

Milost boží rač s Vámi býti. Amen. Pane tatiku můj milý! Nemaje času, *krátce* Vám píši. Mám za to, že ste slyšeli o mé příhodě, které

něm všeho dobrého i s paní matkou i se všemi přátely mými. O
z daru a z lásky Pána Boha všemohoucího zdráv jsem a dobře
ož nejsem od Pána Boha tak mnoho hoden jako mi dávati ráčí.
dž v té zemi, kde sem se narodil, přízně nemám a lásky málo,
Bůh v cizí zemi dáti pánů dobrých a na sebe laskavých dopříti,
na to myslím, nenacházím, abych tak veliké od nich přízně a
byl a ji zasloužil, jakž mi ji ukazují skutečně a v poctivosti mne
o někdy i v Čechách měli. Z čehož já Pánu Bohu, kterýž mi to
děkuji. Nebo tak mi se vidělo, jakž sem u Vás zasloužil tak
n té nelásky a nepřízně mnohých i vrchního pána mé vlasti: tak
vidím, že sem nezasloužil té přízně a lásky, kterou ke mně mají.
Pán Bůh dal a nepřízeň u domácích Pán Bůh dopustil, z čehož
svaté jeho jméno pochváleno.
m Vám psaní, pane otče, učinil, že sem té vůle byl, abych Vás
n minulého. Též sem psal, abyste se o nějakou vinici starali, co
sto zlatých aneb za půl druhého sta, že sem chtěl Vám peníze
Bůh kdy dal štěstí to, abych v své vlasti byl; dostal by se vždy
z ní, že by nebylo třeba kupovati; pakliž by mne nebylo, ale Vám
m aby se dostalo. Pán Bůh ráčil k tomu dáti štěstí, že můj pán
okázal lásky a štědrosti, i ještě od jiných pánů bylo peněz s po-
yž bylo při svatém Jiljí, již sem byl všecky věci zpravil, a co mi
lo, všecko sem to měl jako v rukou, to jest, koně již dávno dané,
ich tam nechal, kdo mně je darovali. A v tom času o půl noci
, že Tataři táhnou, a že tak nedaleko. A pána na to štěstí nebylo
ísto, kde nás ty noviny zastaly, neobranné. Takž my utíkali a
ní, v pospíchání, služebník nevím kam se děl; pobravši mé i cizí
ujel. Jak k nim přišel, není času psáti o tom, a aniž sem já
spatřil; jak sem odmykal a potom zamykal, kvapil sem v tom
ho hleděl, k čemuž prvé nikdy přijíti nemohl. A také já jemu
dosti znamenitou sumu někdy po něm posílal, o čemž není času
sem se domníval, že někde zabloudil, o čež není těžko v velkých
ž potom, když nebyl až do třetího dne, tožt sem teprv uznal, že
n mi, což sem měl, všecko pobral, a což hůře ještě, jednomu pří-
, který mně dal velikou sumu na zlatě schovati i na klenotech
také všecko s mým zahynulo, a já k své škodě ještě to platiti
dyž sem neměl čím, musil sem se vdlužiti v znamenitou sumu a
Ještě mnoho dlužen zůstávám, bych to zaplatil v roce, jako by
eho Milosti pánu mému o své škodě nesmím pro hanbu nic mlu-
němu. Vědí, že mi se škoda stala, ale nedomnívají se, že tak
jich při tom nechávám. A tak z této příčiny, pane otče milý,
nepřijel, když mi ta suma, kterou sem na vinohrad přichystal,

panu švagrovi jednou jízdou byl bych zaplatil, co sem mu dlužen
. O tom o všem šíře píši Paterovi. Bych se o to měl fresovati
božího nejsem tak nerozumný a tak lakomý. Pán Bůh dal skrze
a ten zase dopustil, že zlý člověk vzal. Největší mi starost o toho
ka, jehož peníze *u mne zahynuly* i čisté klenoty. Na to ještě
přišlo, že mu koně pozdychali, i musí jiné draho kupovati. Tomu

já musím zaplatiti. Ač nemusím, by bylo po právu světském; ale sám od sebe s pomocí boží zaplatím rád, poněvadž mou vinou a neopatrností zahynulo. A poněvadž ještě tam u Vás mám dva prsteny s drahým kamením, již v takovém neštěstí chtěj nebo nechtěj musím je prodati, ač sem již je dávno choval k nejpilnější potřebě, a chtěl sem jich rád po sobě za památku pozůstaviti svým bratrům. Ale když Pán Bůh neštěstí dopustil a mnohokrát větší summa vzata, než ty prsteny váží, že by za ně netoliko vinohradu koupiti mohl, již darmo: než jich prodati a zaplatiti tomu dobrému příteli.

Protož Vás, pane otče milý, prosím, že mi ty prsteny tak s měšcem tím damaškovým zeleným a s těmi listy, které v měšci jsou, odešlete po někom jistém Paterovi do Lipníka písaři, a on, po komž bude moci, dodá do Krakova a z Krakova do Lvova, a já snad tam sám bohdá zajdu. A prodám je zde dobře, tak tuto naději maje, že nemnoho doplacovati budu. Ale z daru Pána Boha měl bych co prodati a zaplatiti, ale že mně hanba, abych to prodával, čím mně Pán Bůh z lásky daroval; a vypůjčovati mnoho, také mně hanba; a upomínati se dopustiti ještě větší hanba.

Věřím, pane tatíku milý, že tuto žádost mou naplníte. Však bohdá můžem ještě lepších klenotů dosáhnouti, když hlava zdravá klobouka dosáhne. A proste paní matky, ať mi pošle košili, ať jí mám památku, a do té košile vložte ty prsteny s měšečkem; nebo by jich jinak ke mně žádný nedošel než tak. A tu košili obvinút tlustým mocným plátnem a zašít, aby to bylo bezpečno, a Pater k tomu list mně náležitý přišije. Nerad toho píši. Byl bych radče sám přijel, kdyby Pán Bůh, což mi byl na čas popřál, toho odjíti mi nedopustil. Z čehož já Pána Boha chválím. Snad by mi se něco žalostnějšího, kdybych k Vám byl jel, od zlých lidí přitrefilo; nebo od nich ani v té zemi pokoje nemám, ač se jich nebojím, chyba zrády, které všudy za peníze dosti. Nedávno ve Lvově pilně se na mne vyptávali pod spůsobem přátelským; ale ti rozumní lidé nepověděli o mně nic, kdo jsem a ani kde jsem, obávajíc se zrády. A protož Vás žádám, pane tatíku můj milý, abyste ne každému věřili a na mne se nic ani od Poláků nevyptávali; nebo ti tam nebývají, kteří mi přejí, ani mne znají. Nebo se (mnohý) vyptává, aby zradil, o hrdlo připravil za malé peníze. Jakž teď roku pominulého nějaký zrádce ke mně z ručnice udeřil, až mimo samou hlavu kulka letěla. Honili ho, nebylo daleko od zámku, ušel pryč. A nerozumím, než že jest na mne nějaký (úklad) byl; nebo pravili, že se nějaký před tím vyptával pilně několiko dní. Ale já se žádnému nespravuji; pročež neumějí tu o mně pověděti. Než nejspíše tam z Vašich, když se kdo ptá, může se doptati, kde jsem. Také bych nerad, abyste něco o mé škodě před kým mluvili, a to proto, že tam více jest těch lidí, kteří mi nepřejí, a protož by měli z toho potěšení a radost.

A s tím dejž se Vám Pán Bůh všemohoucí dobře míti a nám se ještě ve zdraví shledati, jest-li jeho svatá vůle. Pana švagra i s Kateřinou manželkou jeho ode mne velice pozdravte i všech jiných dobrých přátel, kterýchž pro krátkost vyčítati nemohu. Paní matky, manželky své, ode mne pozdravte a všeho dobrého vinšujte. Pane Bože, rač Vám dáti své svaté požehnání. Amen.

Dán na Zasuzi (tak) zámku, den tří králův anno 1552.

Syn Váš vlastní.

Nevím, jak se tam učí Jan bratr můj. Byť mi byl Pán Bůh pomohl k Vám, byltbych ho s sebou vzal, ač těžko a daleko, ale vždy bych já to byl, já při tom, opatřil. V tom mém neštěstí i jeho se zavírá, že by se byl mohl mezi čistými přátely cvičiti a dobrému učíti. Pán Bůh sám ví, kdy já k Vám přijedu. Pana Martina Zarazila ode mne pozdravte, pana primasa, pana Andriše, Lukáše kmotra, Jana Mitmánka bratra mého a můžete mu psaní ukázati, Valentina mlynáře, tovaryše mého, a všech jiných; strýně take, jest-li jest živa. Dejž Pane Bože své svaté požehnání. Amen. Kdybych byl blíže, pane otče můj milý, bylbych Vám rád poslal kožich, ale daleko nebylo po kom, ježto by s vozem jel do Lvova; kdyby ze Lvova bylo, spíše by se trefilo. Pane Bože dejž, abyste zdrávi byli. Kožich nepomine.

Panu Janovi Mitmánkovi, panu otci mému milému, v jeho ruce.

(V Rusich, 1. února 1553.)

Lásku synovskou s vinšováním zdraví obojího a v něm všeho dobrého okazuji Vám, pane tatíku můj milý. Téhož zdraví vinšuji paní matce i všem přátelům našim. Psaní tohoto dne pominulého dodáno mi, z něhož sem potěšen z té strany, že sem o zdraví Vašem vyrozuměl, z čehož buď Pán Bůh pochválen. Připomínáte mi mé předešlé psaní, v němž sem oznámil něco o svých škodách, které mne potkaly, čemuž ste neradi, a že toho litujete, tak jako ste povinen činiti. Těšíte mne v té příhodě slovy i příklady svatých lidí, na kteréž Pán Bůh mnohem více dopouštěl, nežli na mne. A protož já Vám z té otcovské lásky, z potěšení i z napomínání děkuji. A vězte, žeť sem já velikého i nesmírného zármutku z toho neměl, pamatujíc na to, že se to nestalo bez dopuštění a vůle Pána Boha všemohoucího. A když to vůle jeho jest, což jiného činiti, než s pokorou mysliti i mluviti: Buď vůle tvá jako v nebi i v zemi. Největší starost sem měl o to, což při mém statku dobrému příteli zahynulo, což sem já na největším díle zaplatil a nezůstávám než XXX zlatých, i toho bohdá prstenem jedním zaplatím.

Není ještě půl roku, opět mne Pán Bůh těžkostmi navštíviti ráčil a škodami nemalými. Nejprv nemocí zimnickou těžkou, tak že sem nedržel, abych se zůstati měl, ale Pán Bůh ráčil mi pomoci skrze prostředek a nařízení své. Jest to mého pána doktor Hišpan. Ten velikou práci o mne měl a k zdraví mi pomohl. Též i pánu mému, kterýž jednak podobnou nemoc měl, i jeden sluha panský. V té nemoci, když sem některý čas nebyl při paměti, měl sem služebníka jednoho z Veliké Polsky, Audenského jménem. Ten, když jiní spali, vzema klíč, pobral mi nemálo peněz a zase všecko tak uložil, jako bylo prvé, tak že sem já nic nevěděl o škodě, až on byl nevím jak daleko. O čemž by bylo mnoho psáti. Potom můj pán psal po něm; nemohli ho najíti a potom až správu mám, že zabit v Mazuších; nevím, pro ty-li peníze čili proč jiného.

Zatím hned druhá škoda šla. Byl mně pán daroval dvěma dobrými mimochodníky, jeden byl romak, kterýž na dvě míle o závod běhával, málo se se trefil kůň, aby mu utekl. Ten mi ochroměl, a druhý mi zdechl. Pojednou až čas přišla. A ten *byl takový mimochodník*, že při panském dvoru žádný *na přímém býti nemohl. Z čehož ze všeho* Pánu Bohu chvála; Pán Bůh

já musím zaplatiti. Ač nemusím, by bylo po právu světském; ale sám od sebe s pomocí boží zaplatím rád, poněvadž mou vinou a neopatrností zahynulo. A poněvadž ještě tam u Vás mám dva prsteny s drahým kamením, již v takovém neštěstí chtěj nebo nechtěj musím je prodati, ač sem již je dávno choval k nejpilnější potřebě, a chtěl sem jich rád po sobě za památku pozůstaviti svým bratrům. Ale když Pán Bůh neštěstí dopustil a mnohokrát větší suma vzata, než ty prsteny váží, že by za ně netoliko vinohradu koupiti mohl, již darmo: než jich prodati a zaplatiti tomu dobrému příteli.

Protož Vás, pane otče milý, prosím, že mi ty prsteny tak s měšcem tím damaškovým zeleným a s těmi listy, které v měšci jsou, odešlete po někom jistém Paterovi do Lipníka písaři, a on, po komž bude moci, dodá do Krakova a z Krakova do Lvova, a já snad tam sám bohdá zajdu. A prodám je zde dobře, tak tuto naději maje, že nemnoho doplacovati budu. Ale z daru Pána Boha měl bych co prodati a zaplatiti, ale že mně hanba, abych to prodával, čím mně Pán Bůh z lásky daroval; a vypůjčovati mnoho, také mně hanba; a upomínati se dopustiti ještě větší hanba.

Věřím, pane tatíku milý, že tuto žádost mou naplníte. Však bohdá můžem ještě lepších klenotu dosáhnouti, když hlava zdravá klobouka dosáhne. A proste paní matky, ať mi pošle košili, ať jí mám památku, a do té košile vložte ty prsteny s měšečkem: nebo by jich jinak ke mně žádný nedošel než tak. A tu košili obvinúť tlustým mocným plátnem a zašít, aby to bylo bezpečno, a Pater k tomu list mně náležitý přišije. Nerad toho píši. Byl bych radče sám přijel, kdyby Pán Bůh, což mi byl na čas popřál, toho odjíti mi nedopustil. Z čehož já Pána Boha chválím. Snad by mi se něco žalostnějšího, kdybych k Vám byl jel, od zlých lidí přitrefilo; nebo od nich ani v té zemi pokoje nemám, ač se jich nebojím, chyba zrády, které všudy za peníze dosti. Nedávno ve Lvově pilně se na mne vyptávali pod spůsobem přátelským; ale ti rozumní lidé nepověděli o mně nic, kdo jsem a ani kde jsem, obávajíc se zrády. A protož Vás žádám, pane tatíku můj milý, abyste ne každému věřili a na mne se nic ani od Poláků nevyptávali; nebo ti tam nebývají, kteří mi přejí, ani mne znají. Nebo se mnohý vyptává, aby zradil, o hrdlo připravil za malé peníze. Jakž teď roku pominulého nějaký zrádce ke mně z ručnice udeřil, až mimo samou hlavu kulka letěla. Honili ho, nebylo daleko od zámku, ušel pryč. A nerozumím, než že jest na mne nějaký (úklad) byl; nebo pravili, že se nějaký před tím vyptával pilně několiko dní. Ale já se žádnému nespravuji; pročež neumějí tu o mně pověděti. Než nejspíše tam z Vašich, když se kdo ptá, může se doptati, kde jsem. Také bych nerad, abyste něco o mé škodě před kým mluvili, a to proto, že tam více jest těch lidí, kteří mi nepřejí, a protož by měli z toho potěšení a radost.

A s tím dejž se Vám Pán Bůh všemohoucí dobře míti a nám se ještě ve zdraví shledati, jest-li jeho svatá vůle. Pana švagra i s Kateřinou manželkou jeho ode mne velice pozdravte i všech jiných dobrých přátel, kterýchž pro krátkost vyčítati nemohu. Paní matky, manželky své, ode mne pozdravte a všeho dobrého vinšujte. Pane Bože, rač Vám dáti své svaté požehnání. Amen.

Dán na Zasuzi (tak) zámku, den tří králův anno 1552.

Syn Váš vlastní.

s listy; neb z daru Pána Boha mám dosti. Teď nedávno mi poslány z Čech při jiných věcech čtyři košile, a paní dala mi štuku kmentu tenkého za 6 zl., a paní Žeravinská také mi poslala po svém synu, kterého učím, štuku kmentu velmi tenkého. Též teď na Lvovský jarmark poslal mi dobrý přítel z Prahy, slyšíc o mých škodách, 30 zl. uherských a k tomu pouzdro nožů pěkných, které sem pánu daroval. Pán mi dal nového léta šatu chodicí z černého atlasu tak po rusku délanou, jakž zde obyčej choditi, a 5 zl. uherských, které sem všecky i ty z Prahy dal od pána tomu, kterému zhynulo u mne, a ještě 30 zůstávám dlužen, kteréž bohdá bez meškání zaplatím.

To sem, pane otče, oznámil o svých věcech, co sem nejkratčeji mohl. Že ste mi neoznámili, dodán-li Vám ode mne koberec, tak dvě létě z Krakova poslaný. Pánů přátel mých milých ode mne laskavě pozdravte, všecky zejména a zvláště pana Petra, který mně vždycky času předešlých dosti přátelstva dobrého okazoval, a ještě jsem dlužen mu 25 zl. Též také i Kateřiny pozdravte, pana primasa i manželky jeho. Pane Bože rač jemu také z jeho těžkosti pomoci i všem jiným upadlým. Jana Mitmánka pozdravte se vším domem, i syne, i pana Lukáše, pana Műsiku, pana Zarazila pozdravte přátelsky, a žádejte jim všecho dobrého. Paní matky ode mne laskavě pozdravte a za košile poděkujte. Pánu Bohu všemohoucímu Vás poroučím i jeho ochraně i stráži spasitelnější. Ten rač dáti, jestli jeho svatá vůle, abychom se ještě na tomto světě v dobrém zdraví uhlédali.

Nakvap psán v Rusích v noci před Hromnicemi anno dom. 1553. Jak se vede panu Petrovi našemu? Rád bych věděl, byl bych mu psal, ale nebylo čas; nebo bylo třeba mnoho psaní k těm přátelům, skrze kterých ruce mělo toto psaní bezpečně k Vám dodáno býti.

Ruku znáte.

Nynější stav Jednoty bratrské.

Podává *K. Šmídek.*

(Dokončení.)

Hrabě Zinzendorf snažil se náboženské náhledy, jimiž veškera mysl jeho se roznítila, rozšiřovati, kdekoliv se k tomu vhodná příležitost naskytovala. Konal za tím účelem různé cesty, nejenom po Německu, nýbrž i po Dánsku, Holandsku i Anglicku, všude se značným úspěchem, ač při tom i počet jeho odpůrcův se množil. Nelze nám o těchto cestách šířeji se tuto rozpřádati; o jedné cestě však i v tomto pojednání zmíniti se musíme, ana týká se úžeji bratrské Jednoty a i naší Moravy. Jeden z prvých moravských vystěhovalcův, kteří dne 12. května r. 1724 se byli v Ochranově octli, sevřen byl vězením v Kroměříži; byl to *David Ničman*, jenž bez vědomí hraběte Zinzendorfa do Moravy se byl odebral, aby tu na-

dal, Pán Bůh vzal. Toho romaka ještě mám; ale nemůž ho žádný zahojit. Když ujde 6 nebo 7 mil, hned kulhá. Mám jiného Volynských koní dobrého, který hned rychle, jak mi prvnější zdechl, darován mi od pana Javornického. Jest dobrý kůň, ale klusák. Ještě sem já na něm nikdá neseděl; nebo Plach pacholek na něm jezdí, já na romaku jezdím, dokudž nekulhá, a jakž počne kulhat, na mimochodníka malého si sednu, který mi darován od pana Že-vinského.

A tak rozumíte, pane tatíku můj milý, že Pán Bůh podle své svaté vůle ráčí míšeti sladké i hořké věci tak, jakž to vždycky činíval od počátku světa. Jedno proto na nás kříž vzkládá, že sme ho všickni zasloužili, druhé aby nás sobě cvičil a průboval, budeme-li jemu děkovat jako v štěstí. Potom také proto tresce rozličnými těžkostmi, aby nám tento omylný svět a zdejší časné zboží i netrvanlivé štěstí zošklivil a k onomu věčnému zboží, dědictví trvanlivému, aby nás, mysli a srdce naše a doufání všecko probudil a obrátil. Z čehož ze všeho buď jeho božské milosti čest a chvála na věky. Amen.

O mém zdraví vězte, že z daru božího na ten čas zdráv jsem, a dobře se mám. Přízeň také pána mého i jiných dobrých pánův jednostejnou mám. Kterouž sobě více vážím než stříbro a zlato. Co se dotýče mé jízdy k Vám, kdyby mne ty příhody nepotkaly, měl sem vůli k Vám přijeti, jakož sem i prvé o tom psal, a s Vaší radou vinohrad nějaký dobrý byl sem chtěl koupit. Ale to Pán Bůh všecko zjinačil těmi samými škodami; odkudž mi to často na mysl přichází, že snad ta škoda může býti velikým ziskem. Kdybych já byl k Vám přijel, kdo ví (chyba Pána Boha) snad bych přijel v ruce ty jako prvé, nebo všudy zrády a zlosti mnohé. Ano zde bývají ti špehaři, kteří se ptávají s velikou pilností na pana Fluka a na jiné pány, až i na mne. Teď při čas božího narození ve Lvově se na mne pilně ptali; ale trefili na ty, kteří mi dobrého přejí, že jim dali tu odpověď, že se nevěděli čím spravit. A protož Vás prosím, abyste dali pokoj, nic ani Polákům ani jiným buď kupcům nevě-řili, ani se na mne vyptávali; neb já, budu-li živ, sám o sobě oznámím, a to těmi cestami mlčkem a skrze ty přátely, kteréžto v Krakově i jinde mám, ježto mi dobrého přejí. Vím, co tuto mluvím, zkusil sem již dosti rozličných příhod i nebezpečenství divných. Nevím, psal-li sem Vám někdy. V létě sem šel na procházku nedaleko od zámku pod město a nějaký zrádce udeřil ke mně z ručnice, tak že kulka mimo samou hlavu letěla a svištěla, a služebník, kterýž za mnou šel, upadl. Domníval sem se, že zastřelen, ale on, slyše, že třeskla ručnice a že švičela tak kulka, připadl k zemi, bojíc se aby nebyl za-střelen. Hned hledáno všudy i v městě ptáno pilně; nemohli sme se doptati. A tu byl malý lések, tím lesem musel ujíti. Potom sme se doptali, že tu byl nějaký cizozemec, kterýž se zejmena na mne ptal s pilností a pravil, že má ke mně z Čech poselství. Bylo jemu mluveno, aby na zámek šel, a on prosil, aby mu to zjednali, abych k němu z zámku přišel; ale ti lidé pověděli, že málo kdy v městě bývám, a že nerozumějí tomu, abych mu k vůli z zámku šel. A též o něm pravili, že jest měl ručnici, a že nevědí, kam se poděl. A protož lépe mlčkem všemu pokoj dáti, nežli pro neopatrnost v nebezpečenství upadnouti.

Košile s měšcem s prsteny a se dvěma zl. jest mi dodána s listy v ce-*losti. Za košili děkuji*; zlatých nebylo potřebí posílat, nebo bych raději Vám *dal. Košile já z té příčiny* žádal, aby ty prsteny bezpečněji [illegible]

nělo přátelské dopisování hraběte Zinzendorfa s královským nejvyšším dvorským kazatelem v Berlíně, *Danielem Arnoštem Jablonským*. Důvěrné toto dopisování započalo r. 1729. Daniel Arnošt Jablonsky byl, jak známo, vnuk proslaveného biskupa moravských Bratří, Jana Amosa Komenského. Otec jeho, Petr Jablonský, zeť věčnělého Komenského, vysvěcen byl v naději, když však podle tehdejšího běhu věcí ničehož již se nebylo nadíti, za biskupa moravských Bratří; Daniel Arnošt Jablonský obdržel pak hodnost biskupskou na synodě konané v Lešně r. 1699, tak že se zachovala jakás nepřetržitost úřadu biskupského v Jednotě.[1] Hrabě podal mu zprávu o přestěhování se českomoravských Bratří do Ochranova, o vzniku Jednoty mezi nimi a o nadějném jejím vzkvétání a stálém vzrůstu. Jablonský ve svých odpovědech dosvědčuje: „Předkové moji narozeni jsou v témž bratrské církvi a zplodili mne u vyhnanství v Polsku. I já jsem v téže církvi vychován a vssál jsem lásku k ní s mlékem mateřským. — — Při čtení Vašeho listu zdálo se mi, jakobych viděl prastarý apoštolský způsob života prvých křesťanův, aneb zřízení podlé něho u starých Bratří v Čechách a na Moravě, nyní opět oživlé a před zrakoma křesťanského světa opět objevené. Tím zajisté umožněno, ba ve skutečnost uvedeno, coby mohlo jmíno býti za Platonovu republiku.“

Opetné zavedení biskupského úřadu v obnovené bratrské Jednotě stalo se popudem nutných potřeb, jaké vymáhaly *misie* se mnohým zdarem od jednotlivých údův Jednoty, jmenovitě v západní Indii podniknuté. Věrozvěstům takýmto, nejvíce lidem bez studií, nedostávalo se autorisace ku konání svátostních obřadův, aniž se dalo předzvídati, žeby možno bylo konsistoř nekterou jiného vyznání přimeti k udělení ordinace údům studiemi theologickými se nezabývavším a tytýž i ze stavu řemeslnického, k šíření víry mezi pohany se odhodlavším. V těchto nesnázích vzpomenuli sobě Bratři na udelování biskupské ordinace ve sborech staré bratrské církve; i vznikla mezi nimi otázka, neměl-li by učiněn byti návrh, aby v takýchto okolnostech vysvěcen byl jeden z Bratří na biskupa, jímžby pak misionáři došli příslušné církevní ordinace, k vedení duchovní správy mezi pohany potřebné. Nedůvěřujíce vehlasu vlastnímu dali Bratři věc tuto důležitou rozhodnouti losem; rozhodnutí nasvědčovalo návrhu, aby jeden z Bratří vysvetil se na biskupství. K úřadu tomuto jednohlasně navržen *David Nitšman*, tesař, a i los

[1] Stará *bratrská církev obdržela prý ordinaci* od Valdenských r. 1467.

potvrdil tuto volbu; byltě to jeden z pěti moravských Bratří, kt
řížto dne 12. kv. 1724 byli stihli do Ochranova, a jenž zárov
s bratrem *Leonardem Doberem* prvou byl podnikl misii me
Negry na ostrově sv. Tomáše v západní Indii. Zinzendorf požá
nejstaršího tehdejšího biskupa bratrské církve, dotčeného dvorsk
kazatele v Berlíně Jablonského, aby Davida Ničmana na bisku
posvětil. Jablonský projeviv ve své odpovědi hlubokou z to
radost, že se toho dožil ve věku svém 75letém, jak Jednota Hosp
dinem jest povolána, rozsévati símě evangelia ve starém i v nov
světě, a bedlivě pak proskoumav vědomosti Davida Ničmana a v
posvětil jej v dorozumění a s písemným souhlasem svého v bisku
ském úřadě kolegy, seniora tehdy Kristiana Sitkovia v Les
v Polsku, na biskupa bratrské církve dne 13. bř. r. 1735; r. p
1737 udělil Daniel Arnošt Jablonský [1]) tolikéž s povolením a so
hlasem dotčeného Sitkovia, biskupa Bratří ve Velkém Polsk
biskupskou ordinaci i samému hraběti Zinzendorfovi. Jednota b
trská dosáhla tehdy tak valné již známosti, že k této ordin
obdržel hrabě srdečná blahopřání nejenom z blízka, jakož
samého pruského krále Bedřicha Viléma I., alebrž i ze vzdále
Anglie od arcibiskupa kanterburyského. Avšak k naznačení pravé
rázu, jakým se nese úřad biskupský v sborech Jednoty brats
již tuto nám jest dosvědčiti, že, jak se o tom slavně projádři
všeobecná 19. synoda v Barby, r. 1775 konaná, úřad biskups
nevztahuje se mezi Bratry k nějaké vládě církevní, nýbrž j
k výkonům služby církevní; biskup není než starším, ustanoven
od synody k ordinaci jiných sluhův církevních; jako každý ji
služebník v Jednotě smí i biskup službu svou vykonávati jen
z rozkazu synody aneb z rozkazu konference starších veške
Jednoty aneb konference starších tří jednotlivých provincií; o
v Jednotě není žádného okresu čili nějaké diecése, aniž jest bisk
jeden druhému v něčem podřízen. Tím pak zaujímá biskupst
v nynější obnovené bratrské Jednotě zcela zvláštní, od jiných círk
podstatně se různící postavení, ba liší se tím tolikéž i od sta
moravské bratrské církve, v nížto spočívala veškerá vláda církev
v rukou biskupův, jenžto měli tudyž i příslušné své okres
správu a dozorství v Jednotě vedli jediné v potazu se synodo

---

[1]) Muž tento v Jednotě oslavený skonal v 81. roce věku svého; se slz
v očích prosil hraběte, aby hleděl úřad biskupský co drahocenný pokl
zachovati v Jednotě v neporušené stálosti.

i poslední všeobecné synode v Herrnhutě, r. 1869 odbývané, nevi-dělo se býti potřebou, učiniti nějakou změnu ohledem na tento vlastní ráz biskupský v Jednotě.

Jest záhodno, abychom již na místě tomto zmínili se o *vnějším zřízení* obnovené Jednoty bratrské, při čemž dodati mu-síme, že zřetel obracíme k hlavním toliko jeho rysům, a jmenovitě těm, jimiž co jediné jí příslušnými od jiných církevních sborův patrně se různí a odchyluje.

Nynější Jednota nemá žádné viditelné hlavy, jakovou jest ku př. papež v církvi katolické; alebrž za svého jediného ředitele a vůdce a nejvyššího správce veškeré Jednoty uznává samého Krista Pána, o čemž se slavnostně usnešení stalo dne 16. září 1741, ježto veřejně ve všech bratrských sborech se ohlásilo dne 13. listop. téhož roku: a tito dva dnové až dosud zvláště každoročně se při-pomínají a vděčně oslavují. Hrabě Zinzendorf svolal totiž prvé úředníky Jednoty ke společným poradám čili k tak zvaným syno-dálním konferencím do Londýna, jež se tam od 11. až ku 23. září r. 1741 za jeho předsednictví odbývaly. Vůči těchto konferencí vyznal Leonard Dober, jenž dosud zastával úřad nejvyššího správce všech sborův Jednoty, že se cítí nedostatečným ku dalšímu vedení úřadu co rok při valném vzrůstu Jednoty důležitějšího a i obtíž-nějšího, a že tudyž žádá, aby břemene téhož proň již nesnesitel-ného oproštěn byl. Údové těchto konferencí na přetřes mezi sebou berouce, komu by úřad ten měl příště svěřiti se, uznali, že jest to břímě pro lidská ramena příliš těžké; až pak během častějších o tom porad znamenali, jakoby vnuknutím s hůry, že Kristus sám chce býti a zůstati nejvyšším správcem a jediným pastýřem Jednoty. Přesvědčení toto dojalo všechny poradníky v hloubi jich srdcí, jme-novitě při konferenci dne 16. září činěné: a když dne 13. listop. přečteno veřejné ohlášení o tom, o čemž se byli poradníci usnesli v Londýně, že chtějí ve všech záležitostech Jednoty říditi se vý-hradně hlasem Krista Pána, svého nejvyššího staršího, a že nemá až do veškeré budoucnosti žádnému člověku přiřknouti se svrcho-vaná správa Jednoty, leč Jemu, projevili veškeří sborové Jednoty, jsouce jakoby vyšším nadšením unešeni, radostný s tím vším sou-hlas svůj všeobecný.[1]) Z touhy této, ve všem se říditi podle vůle

---

[1]) **Myšlenka tato projevena jest** v četných **bratrských písních; uvádíme tu však** *k seznání i ducha těchto písní* aspoň **několik veršův,** ježto se

potvrdil tuto volbu; byltě to jeden z pěti moravských Bratří, kteřížto dne 12. kv. 1724 byli stihli do Ochranova, a jenž zároveň s bratrem *Leonardem Doberem* prvou byl podnikl misii mezi Negry na ostrově sv. Tomáše v západní Indii. Zinzendorf požádal nejstaršího tehdejšího biskupa bratrské církve, dotčeného dvorského kazatele v Berlíně Jablonského, aby Davida Ničmana na biskupa posvětil. Jablonský projeviv ve své odpovědi hlubokou z toho radost, že se toho dožil ve věku svém 75letém, jak Jednota Hospodinem jest povolána, rozsévati símě evangelia ve starém i v novém světě, a bedlivě pak proskoumav vědomosti Davida Ničmana u víře posvětil jej v dorozumění a s písemným souhlasem svého v biskupském úřadě kolegy, seniora tehdy Kristiana Sitkovia v Lešně v Polsku, na biskupa bratrské církve dne 13. bř. r. 1735; r. pak 1737 udělil Daniel Arnošt Jablonský [1]) tolikéž s povolením a souhlasem dotčeného Sitkovia, biskupa Bratří ve Velkém Polsku, biskupskou ordinaci i samému hraběti Zinzendorfovi. Jednota bratrská dosáhla tehdy tak valné již známosti, že k této ordinaci obdržel hrabě srdečná blahopřání nejenom z blízka, jakož od samého pruského krále Bedřicha Viléma I., alebrž i ze vzdálené Anglie od arcibiskupa kanterburyského. Avšak k naznačení pravého rázu, jakým se nese úřad biskupský v sborech Jednoty bratrské již tuto nám jest dosvědčiti, že, jak se o tom slavně projádřila všeobecná 19. synoda v Barby, r. 1775 konaná, úřad biskupský nevztahuje se mezi Bratry k nějaké vládě církevní, nýbrž jen k výkonům služby církevní; biskup není než starším, ustanoveným od synody k ordinaci jiných sluhův církevních; jako každý jiný služebník v Jednotě smí i biskup službu svou vykonávati jenom z rozkazu synody aneb z rozkazu konference starších veškeré Jednoty aneb konference starších tří jednotlivých provincií: onť v Jednotě nemá žádného okresu čili nějaké diecése, aniž jest biskup jeden druhému v něčem podřízen. Tím pak zaujímá biskupství v nynější obnovené bratrské Jednotě zcela zvláštní, od jiných církví podstatně se různící postavení, ba liší se tím tolikéž i od staré moravské bratrské církve, v nížto spočívala veškerá vláda církevní v rukou biskupův, jenžto měli tudyž i příslušné své okresy, a správu a dozorství v Jednotě vedli jediné v potazu se synodou:

[1]) Muž tento v Jednotě oslavený skonal v 81. roce věku svého: se slzami *v očích prosil* hraběte, aby hleděl úřad biskupský co drahocenný poklad *zachovati v Jednotě* v neporušené stálosti.

mokratických, vzájemných mezi Bratřími porad a usrozumění. ředem veškeré bratrské ústavy jest zřízení *synodalní*. Prvou odu svolal hrabě Zinzendorf v době svého z Ochranova vyhnan-í, jakýmž byl r. 1736 od saské vlády pokutován,[1] na zámku aběte z Ysenburku v *Marienborně*, v tak zvané Vetteravě u Franko-rdu nad Mohanem, zahájiv ji ve společnosti 12 spolupracovníkův pros. dotčeného roku 1736. Porady trvaly od 6. až do 8. pros. nové tito utkvěli hraběti ve stálé blahé památce, jak se sám o m pronesl 22 let na to r. 1758: „Tito blažení dnové zůstanou m nezapomenutelni. Tu zajisté základ položen ke všemu, co až sud mezi námi děje se a ve skutek uvádí k obrácení tisícera ší.“ Avšak prvá tato synoda v Marienborně jakož i pozdější abětem samým svolané nemohou ještě považovány býti za sjezdy stupcův veškerých obcí Jednoty, alebrž více za schůze spolupra-vníkův hraběte Zinzendorfa, v nichž obádával a přetřásával nimi zásady, jež jim bylo zachovávati ohledně vhodného ko-ní úředních jich prací. Nesmíme však mlčením pominouti, že i těchto prvých hrabětem vedených synodách činěna určitá usne-ní i ohledně článkův víry.[2] Z prvých těchto synod jest nám ke bšímu seznání veškerého zřízení Jednoty zvláště vytknouti osmou nodu marienbornskou, svolanou r. 1744, kdež hrabě pojednával tak zvaných třech různých *tropech* v Jednotě, totiž *moravském*, therském a *reformovaném*. Při určení těchto tropův tanulo hra-

[1] Po 15 měsíčné nepřítomnosti navrátil se hrabě v červnu r. 1737 do Ochranova; avšak následkem opětného osočování snah svých odcestoval v prosinci téhož r. 1737 do 10letého vyhnanství, byv od saské vlády opětně vypovězen r. 1738, až konečně po přísném vyšetřování Jednoty, v Herrnhutě saskou komisí vykonaném r. 1749 dne 20. září, zajištěna vrchnostenská ochrana všem bratrským sborům v Sasku založeným.

[2] Tak k. p. v druhé synodě mariernbornské r. 1740 stanoveny tyto věty jakožto články víry v Jednotě: „Písmo zůstaniž velikým orakulem, na němž visí konečné rozhodnutí. Kdo nevěří písmu z rozumkářství, ten nemá Ducha sv. — V pravdách o vtělení, o narození a hlubokém pokoření, o utrpení a smrti Syna Božího, ukryty jsou tajemstviplné hlubiny Boží, ježto starší jsou jak časy.“ V záležitostech víry nekladl hrabě na holé rozumování žádné váhy. Charakteristická jest v ohledě tom odpověď, jakou dal r. 1736 králi pruskému Bedřichu Vilémovi I. na otázku: coby soudil o tehdy květoucí filosofii Wolfově? „Ve věcech náboženských“, odpověděl hrabě, „nedávám nic na filosofii.“ Tentýž král zůstal *hraběti v nezměněné* přízni nakloněn až do své *smrti (1740)*.

[illegible] o lidské nedostatečnosti [illegible] při [illegible] a veledůležitých. vyply[illegible] k němuž ponejprv útočiště vzal[illegible] [illegible] máje r. 1727 ze zvolených 12 starších [illegible] staršími, a podle něhož o[illegible] r. [illegible] [illegible] při [illegible] svatebních. K tomu, c[illegible] [illegible] již projádřili, ještě tuto dol[illegible] [illegible] vseobecná z r. 1869 užívá[illegible] [illegible] a podlé pravidel synod[illegible] [illegible]. V [illegible] smí se losu užívati jeno[illegible] ve shromážděné [illegible]. K[illegible] starších Jednoty béře úto[illegible]čiště k losu při [illegible] a při povolávání Bratří k[illegible] službě misionářské. Záleží[illegible] jednotliví Bratří neb Sestry v[illegible] svých zvláštních záležitostech [illegible] losem, mohou se v to[illegible] případě obrátiti ke konferenci starších ve svém místě neb ve s[illegible] provincii, ježto [illegible] byla-li se přesvědčila, že d[illegible] tyčná záležitost hodí se k [illegible] losem, a lze-li přede vší[illegible] předpokládati úplnou [illegible] v jakékoliv losem rozhodnut[illegible] Konference musí k tomu [illegible], aby výrok takého los[illegible] zevrubně vykonal se: kdoby proti tomu jednal, vylučuje se tí[illegible] z Jednoty. Zamýšlejí-li Bratři neb Sestry, jmenovitě pak misionáři, vstoupiti ve svazek manželský, jest to vůli každého zůstaveno, vyprositi sobě při tom rozhodnutí losem s dotčenými práve ohledy [illegible] povinnostmi.[1]

Ostatní zevnější řízení Jednoty spočívá na základech čír[illegible]

---

nám [illegible] zvlášť [illegible] jasným způsobem přesvědčení t[illegible] projadřovali:

„Wir aber wollen schweigen,
Und uns [illegible] Gnade neigen
Vor unserm Lamm und Haupt;
Wir lassen uns nun leiten
Durch alle unsre Zeiten
Und wagen, was der Fürst erlaubt."

[1] Při všech těchto [illegible] jsme spisův v Jednotě všelikou vážnost požívajících 1) „Geschichte der erneuerten Brüderkirche", III svazky, 1852, 185[illegible], 1854, spis tento obšírný sestavil svědomitou péčí E. W. Croeger, [illegible] biskup a [illegible] konference starších Jednoty; 2) Verlass der allgemeinen Synode der Brüder-Unitaet, gehalten in Herrnhut vom 24. Mai bis [illegible] Juli 1869. Gnadau, 1869; 3) Verlass der Provinzial-Synode der deutschen Unitaets-Provinz, gehalten in Herrnhut vom 8. Juni bis 21. Juli 1868. Gnadau, 1870.

vincii anglické údové bratrské Jednoty naznačují se názvem „Moravians". [1]

Mnohem pronikavější důležitosti nabyly v Jednotě synody, konané po úmrtí hraběte Zinzendorfa (umř. 9. máje, 1760). Mezi těmito zvláště vyniká synoda v řadě všech 17tá, konaná v Marienborně r. 1764, jižto bychom ve mnohém ohledu nazvati mohli synodou pro Jednotu ustavující. Měloť v ní účast 90 osob, 69 bratří, 21 Sester, 20 biskupův a spolubiskupův. Pojednávány tu nejdůležitější pro Jednotu otázky. Přede vším přihlíženo k tomu, aby jasně vytknuly se zvláštnosti Jednotě přede všemi jinými sbory církevními vlastní a jí výhradně příslušné, a za takéto uznány: 1) povolání její ku práci pro veškerou zemi (misiemi a diasporou); 2) popřední a hlavní její nauka o ospravedlnění a usmíření krví Kristovou, o nejužším spojení se Spasitelem a přilnutí k němu s veškerou láskou srdce, tak že údové Jednoty netáží se jinověrcův, k jaké patříš církvi, alebrž lneš-li celou duší k Spasiteli? 3) splynutí nauky se životem, posvěcením těla i duše ve spojení s člověčenstvím Spasitelovým, idea to, které ještě neměli reformatoři; 4) užívání losu. Tolikéž stanoven na též synodě zevnější útvar každé jednotlivé obce bratrské. V každé obci budiž trojí konference: 1) *konference starších,* kteréžto přísluší vnitřní i zevnější správa sboru, avšak v podřízenosti ústřednímu ředitelství Jednoty; 2) *obecní rada,* konference to domácích otcův, mistrův, jimžto raditi se jest o záležitostech občanských, veškeré obce se týkajících; 3) obecní soud čili kollegium *dozorcův,* jemuž přísluší ochránění veřejné mravnosti, sprostředkování různic mezi údy obce, dohlídka ohledně plnění řádův obecních, obchodu, řemesel a p. Jednotu jakožto celek právně představuje *generální* synoda, jejížto jménem a rozkazem jedná tak zvané *direktorium,* tétéž synodě odpovědné. I ékonomickou správu vede synoda, direktorium pak v skutek uvádí nálezy a rozkazy synodou v tom ohledě učiněné. Ekonomické poměry Jednoty nalezaly se jmenovitě po smrti Zinzendorfově v nejsklíčenějších poměrech. Synoda, aby i v tomto ohledě povznesla stav Jednoty, uzavřela smlouvu s pozůstalou rodinou Zinzendorfovou tou měrou, že tato obdrží za veškeré své statky vesměs 120,000 tolarův a vzdá se všech dalších k nim nároků.

---

[1] Vychází v Londýně každého roku soupis všech údův Jednoty v Anglicku a Irsku *pod názvem:* „*The Moravian Almanak.*"

Že pak při provádění nálezův a výrokův na dotčené synod[ě] ujednaných přistiženo četné nedostatkův, svolána synoda zas v Marienborně k r. 1769, jižto dne 1. čce. zahájil jeden z nejdů[]věrnějších přátel Zinzendorfových, Jan z Wattewillův. Přítomn[o] bylo vesměs 129 osob, 84 Bratrů, 34 Sester, 11 hostí, mezi těmi[ž] prý i mladistvý Göthe. Co do nauky opakováno, že písmo jes[t] jediným v Jednotě pramenem víry a tudyž naporučeno, aby ve sborech bratrských čten byl Nový Zákon úplně, ze starého je[n] vhodné a příslušné výměsky; ohledně nauky o ospravedlnění ostřeji než v minulé synodě přihlíženo k ovoci téhož v Kristu ospravedlnění, při čemž varováno, aby zachovávání příkazův Božích nescvrklo se u Bratří v suchopárnou nějakou moralku povinností (jako k. p. ve filosofii Kantově), alebrž aby vše to dálo se ve stálém spojení se zásluhami Kristovými. Nejtrudnější trýzeň působila synodě stránka Jednoty ekonomická. Uzavřeno, že synoda zastupuje veškerý dluh od r. 1764, nové dluhy že nesmí činiti se, údové Jednoty ať se ve zbožné horlivosti hojně zúčastní v dobrovolných příspěvcích k pomoci jednotlivcův i celku;[1]) utvořen budiž k rychlejšímu zplacení dotčeného dluhu zvláštní fond, který ve skutek vešel r. 1772. Výživa dělníkův v Jednotě budiž převzata od jednotlivých sborův, jimž tito slouží; Jednota přijímá na sebe jenom výživu[2]) dělníkův na odpočinku. Po té učiněno i další pro veškerou Jednotu veledůležité zařízení, aby příště ku správě veškeré Jednoty, ovšem jménem generální synody, ustanovila se jedna společná konference, sestávající ze tří sobě souřadných kolegií čili odborův, ježtoby měla název: *Konference starších Jednoty*; tři ty odbory zastupujtež Jednotu na venek, uvnitř i v hospodářství. Sídlem jejím byla počátečně obec Velký Hennersdorf u Ochranova, později zámek Barby, asi 3 míle od Magdeburku, pak Herrnhut; nyní úraduje v Berthelsdorfě u Herrnhutu.

Dílo toto organisační dokonáno při 19. synodě v Barby, za-

[1]) Někteří z údův Jednoty dospěli během času a následkem příznivý[ch] okolností k valně rozšířenému obchodu a tím k značnému majetku. Ne[j]slove[nější] jest v tom ohledu dům Dürningerův; jeden z jich předkův, Abraham Dürninger, vedl obchod s lněném zboží okolo r. 1751 a[ž] do Holandska a Portugalska.

[2]) Jak skrovné bylo služné těchto dělníkův, poznají čtenářové, dokládáme-li, že dotčená synoda ustanovila, aby se učiteli na pedagogiu bratrském dávalo ročního platu 100 tolarův. A i nyní dostávají údové konference *starších Jednoty*, nejvyšší to úředníci, ročně jenom 600 tolarův.

hájené dne 1. července r. 1775 a skončené v říjnu t. r. Zúčastnilo se v ní 80 údův, 52 Bratrův a 28 Sester, 14 hostí. Co do nauky opětně dosvědčen co popřední článek víry Jednotě, že v oběti Kristově jediné nalezti lze spásu a osvobození od hříchův[1]; mimo to pak prohlášeny články věroučné, v Jednotě zastávané, avšak v tehdejší době holého racionalismu velmi v pochybu brané: 1) učení o smířčí oběti a zadostučinění za nás Kristem Pánem; 2) učení o všeobecném porušení lidstva dle těla i duše, tak že ve zkleslém člověku nezůstalo žádných sil, jimižby sobě sám pomoci mohl; 3) učení o božství Ježíše Krista; 4) učení o Duchu sv. a o milostech jím udělovaných. Přísně uděleno napomenutí všem údům Jednoty, aby svědomitě přihlíželi k plnění všech bratrských řádův a kázně vůbec, kterouž starobratrský biskup *Lukáš* v Praze (umř. 1528) nazýval pravým paladiem bratrské Jednoty. Názvy dosavadních chorepiskopův a koepiskopův zrušeny a stanoveno, že konference starších Jednoty má právo jmenovati nové biskupy, nikoliv však bez losu, tito pak že ordinují jiné sluhy jenom podle rozkazu konference; konečně pak zaveden co nový úřad církevní mezi biskupy a jáhny, úřad *presbyterův*, tak že v Jednotě až do dnešního dne jest mimo úřad biskupský tré stupňův ordinace: *presbyteři*, jimž co kazatelům svěřena jest správa jednotlivé obce aneb zvláštního odboru činnosti bratrské; pak *jáhni*, pomocníci to při hlásání evangelia, při udělování svátostí[2]) a při jiných výkonech náboženských, a konečně *akoluté*, jenžto podáním ruky uvolují se, ochotně pomáhati při službách božích a posluchati služebníky, jim představené. — Co do ekonomických záležitostí ustanoveno, že všeliké úspory v jednotlivých diakoniích, nejsou-li jinak jim nutně potřebny ku vlastní jich existenci, připadají následkem všeobecného v Jednotě spojení k celku; sboru dozorcův přiřknuto právo, požadovati zvláštní zprávy o těchto nadbytcích v jednotlivých diakoniích, a použiti jich pak ku pomoci nuznějším diakoniím, udělováním příspěvkův buď na jedenkráte neb na vícekráte. Svědomitým hospodařením docíleno, že při 21. synodě v Herrnhute, od června až do září 1789 za předsednictví 85letého

[1]) V tom smyslu zpívá se v Jednotě:
„Dass im Opfer Jesu allein zu finden
Gnade und Freiheit von allen Sünden
Für alle Welt."

[2]) Mimochodem budiž tu podotknuto, že Jednota uznává podle katechismu Lutherova *jen dvě svátosti: Křest a* večeři Páně.

Že pak při provádění nálezův a výrokův na dotčené synodě ujednaných přistiženo četne nedostatkův, svolána synoda zase v Marienborně k r. 1769, jižto dne 1. čce. zahájil jeden z nejdůvěrnějších přátel Zinzendorfových, Jan z Wattewillův. Přítomno bylo vesměs 129 osob, 84 Bratrů, 34 Sester, 11 hostí, mezi těmito prý i mladistvý Göthe. Co do nauky opakováno, že písmo jest jediným v Jednotě pramenem víry a tudyž naporučeno, aby ve sborech bratrských čten byl Nový Zákon úplně, ze starého jen vhodné a příslušné výměsky; ohledně nauky o ospravedlnění ostřeji než v minulé synodě přihlíženo k ovoci téhož v Kristu ospravedlnění, při čemž varováno, aby zachovávání příkazův Božích nescvrklo se u Bratří v suchopárnou nějakou moralku povinnosti (jako k. p. ve filosofii Kantově), alebrž aby vše to dálo se ve stálém spojení se zásluhami Kristovými. Nejtrudnější trýzeň působila synodě stránka Jednoty ekonomická. Uzavřeno, že synoda zastupuje veškerý dluh od r. 1764, nové dluhy že nesmí činiti se, údové Jednoty ať se ve zbožné horlivosti hojně zúčastní v dobrovolných příspěvcích k pomoci jednotlivcův i celku;[1]) utvořen budiž k rychlejšímu zplacení dotčeného dluhu zvláštní fond, který ve skutek vešel r. 1772. Výživa dělníkův v Jednotě budiž převzata od jednotlivých sborův, jimž tito slouží; Jednota přijímá na sebe jenom výživu[2]) dělníkův na odpočinku. Po té učiněno i další pro veškerou Jednotu veledůležité zařízení, aby příště ku správe veškeré Jednoty, ovšem jménem generální synody, ustanovila se jedna společná konference, sestávající ze tří sobě sou[řad]ných kolegií čili odborův, ježtoby měla název: *Konference starších Jednoty*; tři ty odbory zastupujtež Jednotu na venek, uvnitř i v hospodářství. Sídlem jejím byla počátečne obec Velký Hennersdorf u Ochranova, později zámek Barby, asi 3 míle od Magdeburku, pak Herrnhut; nyní úřaduje v Berthelsdorfě u Herrnhutu.

Dílo toto organisační dokonáno při 19. synodě v Barby, za-

[1]) Někteří z údův Jednoty dospěli během času a následkem příznivých okolností k valně rozšířenému obchodu a tím k značnému majetku. Na slovo vzat jest v tom ohledu dům Dürningerův: jeden z jich předkův, Abraham Dürninger, vedl obchod v lněném zboží okolo r. 1761 až do Holandska a Portugalska.

[2]) Jak skromne bylo služne těchto dělníkův, poznají čtenářové, doložíme-li, že dotčená synoda ustanovila, aby se učiteli na pedagogiu bratrském dávalo ročního platu 100 tolarův. A i nyní dostávají údové konference starších Jednoty, nejvyšší to úředníci, ročně jenom 600 tolarův.

ení veškeré Jednoty, jsou za údy generální synody povoláni již
cí úřadu svého: Údové dosavadní konference starších, bisku-
vé bratrské církve, úd z každé provincialní konference starších
to ustanovený, nemá-li již v jiné vlastnosti Bratr této konfe-
nce účast v synodě; pak sekretář Jednoty Bratří v Anglii (Secre-
ius Unitatis Fratrum in Anglia), misijný sekretář v Londýně,
ditel expedice kolegia představených Jednoty, ředitel expedice
akonie pro misie Jednoty, archivář Jednoty; mimo tyto údy, ně-
ký v Jednotě úřad zastávající, vyslanci rozličných provincií, 9
každé provincie, a sice 7 ze severního, 2 z jižního severoame-
ckého okresu; konečně misionáři, kteréž volí a povolává konference
rších Jednoty; počet těchto misionářův nesmí spadati pod 4,
iž býti vyšší nad 6. Všichni tito řečení Bratří jsou ku hlaso-
ní oprávněni; mimo ně smí konference starších Jednoty jednoho
h více Bratří, jichž u synody přítomnost sobě přeje, jenom na
radu, bez práva ku hlasování přivolati.

Synoda bývá předsedou dosavadní konference starších Je-
oty zahájena, volí pak z lůna svého vlastního předsedu a ostatní
adníky. Při synodě rozhoduje obyčejně většina hlasův; avšak
staveno jest na vůli synodě, v jistých případech ponechati roz-
dnutí Pánu losem. Nálezy, jež se změny bratrské ústavy týkají,
třebují většiny nejméně dvou třetin hlasův.[1])

Každou generální synodu musejí předcházeti propravné *pro-
nciální synody* ve všech třech provinciích Jednoty: *v německé,
itské* a *severoamerické*, kteréžto s misiemi po veškeré zemi
ptýlenými činí jeden celek. Provincialním synodám přísluší nej-
šší správa všech provincialních záležitostí a ohledně těchto i
c zákonodárná; nesmějí však nálezy její příčiti se ustanovením
zásadám, jakéž pro veškeru Jednotu byla projádřila všeobecná
oda. Tolikéž musejí se na provincialních synodách přetřásati
vrhy ohledně předmětův, týkajících se všeobecné synody, aby
vrhy takéto, s nimiž provincialní synoda souhlas svůj byla
ekla, mohly pak jejími vyslanci na generalní synodě se přednesti.

Od jedné všeobecné synody k synodě nejblíže příští vede
orství a správu veškeré Jednoty ve všech záležitostech, k nimž
t všeobecná synoda oprávněna, často již jmenovaná *konference*

[1]) Při poslední všeobecné synodě v Ochranově r. 1869 bylo pohromadě 54
údův, předsedou byl *jeden z nejvýtečnějších* nyní Bratrův v Jednotě,
Levin *Theodor Reichel*, biskup.

Spangenberga odbývané,[1]) mohla sděliti se potěšná zvěst, že obecný dluh Jednoty zmenšil se, od r. 1782 počínaje, o 75,000 tolarův; r. pak 1801, jak sděleno při synodě 22., tolikéž v Herrnhutě zahájené, že splacen jest na 72,000 tolarů, kterýžto zbytek převzal na se téhož roku bohatý obchodnický dům Dürningerův.

Z tohoto stručného historického nákresu rozvoje synod v Jednotě lze poznati, že v nich nejenom spočívá životodárná síla a podnět ku všelikému zdaru Jednoty, alebrž že v nich tkví veškeré podmínky i další její existence v budoucnosti, ješto v nich soustředěny jsou všechny odbory činnosti jakékoliv náboženské společnosti. Generální ty synody mají za úlohu, stanoviti nauku a rozhodovati ve všech otázkách, křesťanské nauky se týkajících, sestanovati hlavní rysy obřadův a řádův církevních i kázně, voliti biskupy, nejvyšší vésti dozor nad misiemi, nad správou hospodářskou, voliti údy konference starších Jednoty, ustanovovati čas a dobu příštích generálních synod, a vůbec pravidla stanoviti ve všem, co se týká všeobecné ústavy a církevního řádu Jednoty. Podle zprávy poslední synodou[2]) od r. 1869 uveřejněné, jež jest zákon-

---

[1]) Nesmíme tu mlčením pominouti, jak při této synodě odpověděno na otázky pro tehdejší věk, když vypukla první revoluce francouzská, jakož i pro nynější časy zajímavé a důležité: 1) Jak se má Bratr zachovati, vystupuje-li jedna politická strana proti druhé, upírajíc vládě moc a právo? Odpověď: Co možná nejvíce se vystříhati všelikého účastenství, a co nejméně státi se vůdcem nějake strany v té které obci. 2) K čemu jest obec bratrská povinna ve všeobecných revolucích a při válkách a sporech revolučních? Odpověď: Poslušnou býti té vrchnosti, která má moc.

[2]) Od počátku obnovené bratrské Jednoty bylo až dosud 28 synod. I. Za živobytí hraběte Zinzendorfa: 1. v Marienbornu, r. 1736; 2. v Ebersdorfě, r. 1739; 3. v Gothě, r. 1740; 4. v Marienborně, r. 1740; 5. v Marienborně, r. 1741; 6. v Londýně, r. 1741; 7. v Hiršberku, r. 1743; 8. v Marienborně, r. 1744; 9. v Marienborne, r. 1744; 10. v Marienborně, r. 1745; 11. v Marienborně, r. 1745; 12. v Zeistě v Holandsku, r. 1746; 13. v Herrnhagu (obec tato později zcela zanikla), r. 1747; 14. ve Velké Kranše, r. 1748; 15. v Barby, r. 1750; 16. v Herrnhutě a Berthelsdorfě, r. 1756. II. Po smrti Zinzendorfově: 17. v Marienborně, r. 1764; 18. v Marienborně, r. 1769; 19. v Barby, r. 1775; 20. v Berthelsdorfě, r. 1782; 21. v Herrnhutě, r. 1789; 22. v Herrnhutě, r. 1801; 23. v Herrnhutě, r. 1818; 24. v Herrnhutě, r. 1825; 25. v Herrnhutě, r. 1836; 26. v Herrnhutě, r. 1848; 27. v Herrnhutě, r. 1857; 28. v Herrnhutě, r. 1869. Nejblíže příští synoda, nebude-li za nutnými okolnostmi *toho dříve potřeba*, má se svolati r. 1879, a konati se snad bude *v Americe*.

bcí buď všeobecnou buď provincialní konferencí starších ustano-
ené *služebníky* a *dělníky*, jimžto ochrana i dozorství nad vnitř-
ím i zevnějším blahem obcí, správa ústavů pro vychování, udě-
vání svátostí a i vedení zevnějších záležitostí svěřeny jsou.
těmto služebníkům a dělníkům každé jednotlivé obce počítají
: 1) *Pomocník obce* (Gemeinhelfer), v jehož rukou sbíhají se
echny nitky obecní správy; onť vede předsednictví v obecní
nferenci starších a dopisování s provincialní a prostřednictvím
to s všeobecnou konferencí starších, bdí nad tím, aby ve všech
orech obecní správy jednalo se dle pravidel bratrských, navště-
je domy jednotlivých mužských i ženských kůrův a vede s nimi
dle potřeby příslušné porady a rozhovory; konečně oprávněn
st k dozorství nad archivem obecním a ku spisování tak zvaného
ecního diaria (denníku); 2) *kazatel*, jemu přísluší co zvláštní
vinnost vyučování mládeže v naukách křesťanských, hlásání slova
žího, dozorství nad školami v obci a vedení knih církevních;
správci a *správkyně* rozličných kůrův[1]), jenž vedou duchovní
či ve svém dotyčném kůru, vnitřní jeho blaho zvláště na zřeteli
ajíce; 4) *představení obce* a *představení i představené kůrů*, jimž
řena jest správa zevnějších a ekonomických záležitostí obce i
ůrův, zastávání obce na venek před soudem a úřady státními;
obou i ve prospěch obce i kůrův zakoupiti neb prodati domy a
dnosti, nahledají v účty řemesel, ježto provozují se ku prospěchu
akonie a p.; 5) *dozorcové ústavů pro vychování*, jsou-li takéto
stavy v dotyčné obci. Bratří a Sestry, ponejprv v úřad správcův
správkyň a představených jednotlivých kůrů se uvozující, dosa-
ují požehnání k těmto úřadům a službám vkládáním na ně rukou
udělením starozákonního požehnání. Všichni však nadchnuti mají
ti vyšším cílem, k němuž jsou v Jednotě povoláni, představovati
všem obec Páně.

[1]) K jasnějšímu věci této porozumění dlužno doložiti, že hned od prvých časů Jednoty sjednotili se údové podlé stáří, pohlaví a stavu ve zvláštní spolky čili kůry, aby v každém takémto oddělení tím důtklivěji zvláštní povolání a povinnosti na srdce se kladly a sjednocením se údův, jenž sobě blíže stojí stejnými poměry života, i jich společné blaho více se zvelebovalo těsnějšími úvazky lásky a přátelství v Pánu. Ku většímu v této vzájemné lásce se utužení zavedeny jsou od r. 1745 zvláštní slavnosti pro jednotlivé kůry, jakož k tomu čelí i zvláštní schůze ob čas mezi nimi konané. Kůry takové mají mezi sebou dorůstající chlapci i děvčata, svobodní i ženatí Bratří, svobodné i provdané Sestry, vdovci i vdovy.

Jako v Jednotě co do celku, zachovávají se konference i v každé bratrské obci. Tyto konference jsou trojí: *Konference starších, kollegium* čili *sbor dozorcův* a *obecní rada.*

Konference starších, sjednocujíc v sobě řízení vnitřních i zevnějších záležitostí obce a tudyž i všecliny služebníky a služebníce obce a kůrův, sestává z těchto údův: Z pomocníka v obci co prvého ředitele, kazatele, představeného obce, ze správcův a správkyň jednotlivých kůrů, jakož i ze představených týchže, z dozorce pensijního nějakého ústavu, z údův, jenž dozorství vedou nad ústavy Jednoty, a ze spoludělníkův v týchže úřadech, kteréž losem ustanovuje provincialní konference starších. Jenom v této konferenci starších v obci užívá se losu v případech úředních. Kde se neodbývají řádné týdenní schůze dotčených údův, mají aspoň každé čtyři neděle takové konati se.

Druhá konference obecní jest sbor dozorcův. Tento starati se má o zachování mravopočestnosti a správnosti ve veškerém jednání údův obce, má mírnou cestou sprostředkovati vzniklé mezi údy různice a hádky, má skoumati osoby, jež žádají o připuštění v svazek obecní, jakož i přihlížeti k tomu, vedou-li se správně a spravedlivě řemesla i obchod v obci, nad to jest se jemu raditi ohledně udržování obecního sálu, školy, hřbitova, obecních staveb, ohledně udělování almužen a poměrův cizích, jenž přebývati obmýšlejí v obcích bratrských. Sbor tento sestává z představených a spolupředstavených obce, z představených a spolupředstavených svobodných Bratrů, z kuratorův vdov a svobodných Sester, z panského mandataria a justičního úředníka, jsou-li tito údové Jednoty bratrské, k nimž tolikéž volí obecní rada několik Bratří.

Obecní rada, chovající ve svém lůně co údy Bratry obecní konference starších a sboru dozorcův a sestávající nad to z jistého počtu vyvolených Bratří, a zastupující veškeru obec, tvoří v místních obcích poradný i rozhodující úřad ve všech záležitostech občanské komuny se týkajících; musejí se jí předkládati roční účty obecní diakonie, jakož i účty ohledně sálu a místních škol, volí nad to údy kollegia dozorcův; co úřad komunalní zabývá se předměty ohledně hospodářství obecního, k. p. silnic, studní, osvětlení ulic, hlídek nočních a p., rozhoduje o potřebných k tomu peněžitých prostředcích, skoumá a schvaluje dotyčné účty. Podle předmětův na přetřes došedších jest předsedou buď pomocník obecní buď představený obce. Nálezy činí se prostým ano neb ne.

Toť hle obraz veškerého zevního zřízení Jednoty, jemuž od

átku až ku konci vryt jest ráz pravé demokracie; žádných tu
í pánův, tudyž žádných poddaných, vše jen koná a plní se
nem Jednoty a v její prospěch; ve všem vládne vzájemné usro-
ění, v pravdě a nejen podlé pouhého slova pravá obecná vůle,
ž se každý úd milerád podrobuje.

Nejenom ráz veškerého zřízení bratrské Jednoty, jak jsme
ali, ryze demokratický, poutá pozornost naši; zajímavější zdá
menovitě pro naši dobu, socialistickými rozruchy veskrz roze-
lou, odpověd na otázku: Jak tu v Jednotě rozluštěna záhada
ečenská? a lze-li pak podobné zařízení zavesti i v širších kru-
novodobé společnosti?

Již pak co se týče *komunismu* ve vlastním smyslu slova,
ž jím vyrozumíváme úplné společenství jmění, doložiti musíme,
takého vzájemného společenství vezdejších statkův nebylo v
notě nikdy, leč jenom na krátkou dobu při počátcích obce
lehemské ve státě pennsylvanském v severní Americe. Osada tato,
í mezi všemi bratrskými obcemi co do obyvatelstva nejčetnější,
žena byla o vánocích r. 1741 přímým vlivem samého hraběte
endorfa, jenž dne 29. listop. t. r. do Ameriky byl odcestoval,
1742 dne 25. června této obci dal zvláštní řád obecní. Avšak
společenství v jmění, jež v dotčené obci bylo počátečně zave-
o, nebylo nikterak nucené, nobrž mělo samovolně vyrůsti ze
í vzájemnou mezi sebou láskou roznícených.

Při tom všem nesmíme pak tajiti, že prvým zakladatelům
trské Jednoty tanul zajisté na mysli obraz prvé křesťanské
kve, jenž zůstane v novém stále lesku zářivým ideálem zřízení
lečenského. Všickni dosud obnovitelé i opravitelé lidské spo-
nosti byli kouzlem společenského života prvých křesťanův tak
beni, že útvar jeho tehdejší všem svým stoupencům svorně
následování předstírali, hlásajíce, že společnost jen dotud může
váliti se co dokonalá, dokud se blíží nevyrovnanému tomuto
u u prvých křesťanův. Co jsme na vlastní oči v Ochranově
ěli a i jinak ze zpráv o rozvoji společenského života mezi Bra-
zbádali, zahrnuje se konečně v tom úsudku, že Bratří, seč
jsou síly lidské, dostihli skutečně dotčeného pravzoru spo-
nského života. Nenalezli jsme mezi nimi žádných žebrákův. O
try buď věkem sešlé, buď neduhem nějakým sklíčené dosta-
ně samou obcí je postaráno. Ve veřejných projevech společen-
ho života netrpí se žádných výtržností, neníť mezi nimi a ne-
se žádných ožralcův; neníť tu těch smrdutých výkalův života

Jako v Jednotě co do celku, zachovávají se konference i v každé bratrské obci. Tyto konference jsou trojí: *Konference starších, kollegium* čili *sbor dozorcův* a *obecní rada*.

Konference starších, sjednocujíc v sobě řízení vnitřních i zevnějších záležitostí obce a tudyž i všechny služebníky a služebnice obce a kůrův, sestává z těchto údův: Z pomocníka v obci co prvého ředitele, kazatele, představeného obce, ze správcův a správkyň jednotlivých kůrů, jakož i ze představených týchže, z dozorce pensijního nějakého ústavu, z údův, jenž dozorství vedou nad ústavy Jednoty, a ze spoluúdělníkův v tychže úřadech, kteréž losem ustanovuje provincialní konference starších. Jenom v této konferenci starších v obci užívá se losu v případech úředních. Kde se neodbývají řádné tydenní schůze dotčených údův, mají aspoň každé čtyři neděle takové konati se.

Druhá konference obecní jest sbor dozorcův. Tento starati se má o zachování mravopočestnosti a správnosti ve veškerém jednání údův obce, má mírnou cestou sprostředkovati vzniklé mezi údy různice a hádky, má skoumati osoby, jež žádají o připuštění v úvazek obecní, jakož i přihlížeti k tomu, vedou-li se správně a spravedlivě řemesla i obchod v obci, nad to jest se jemu raditi ohledně udržování obecního sálu, školy, hřbitova, obecních staveb, ohledně udělování almužen a poměrův cizích, jenž přebyvati obmýšlejí v obcích bratrských. Sbor tento sestává z představených a spolupředstavenych obce, z představených a spolupředstavenych svobodnych Bratrů, z kuratorův vdov a svobodnych Sester, z panského mandataria a justičního úředníka, jsou-li tito údové Jednoty bratrské, k nimž tolikéž volí obecní rada několik Bratří.

Obecní rada, chovající ve svém lůně co údy Bratry obecní konference starších a sboru dozorcův a sestávající nad to z jistého počtu vyvolenych Bratří, a zastupující veškeru obec, tvoří v místních obcích poradny i rozhodující úřad ve všech záležitostech občanské komuny se týkajících: museji se jí předkládati roční účty obecní diakonie, jakož i účty ohledne sálu a místních škol, volí nad to údy kollegia dozorcuv; co úřad komunalní zabyvá se předměty ohledně hospodářství obecního, k. p. silnic, studní, osvětlení ulic, hlídek nočních a p., rozhoduje o potřebnych k tomu peněžitych prostředcích, skoumá a schvaluje dotyčné účty. Podle předmětův na přetřes dosedších jest předsedou buď pomocník obecní buď představeny obce. Nálezy činí se prostym ano neb ne.

Toť hle obraz veškerého zevního zřízení Jednoty, jemuž od

, která rozhoduje ohledně jich žádosti; zní-li toto rozhod-
íznivě, odevzdávají se dotyčné osoby jednoho ze čtyř ku
ní nových údův ustanoveného dne (obyčejně 1. března,
tna, 13. srpna a jednoho libovolně ustanoveného dne) Pánu
dnutí losem.

jak úzkostlivou opatrností počínají si Bratří u přijímání
údův, s tak neoblomnou přísností bdí nad zachováním
ádův, tak že každý úd, jenž se proti nim svévolně prohře-
lučuje se ze vzájemného jich úvazku.

všák budou-li se i příště Bratří moci uvarovati přijímání
údův ve svazek svůj obecní četnější než dosud měrou a
i stále uzavřený ten a místní ráz svých obcí? Poslední
ustanovila se na tom, že i na dále chce Jednota bratrská
e soustavy místních obcí, až dosud s tak mnohými póže-
i pro obec úspěchy spojené, a k udržení dotčené soustavy
la za pravidlo: „Že údové Jednoty bratrské nespouštějí se
nezi Bratry zachovávaného mravu a příkazu, dle něhož ne-
ani domy ani polností prodávati cizím aniž je v závětech
vati těm, jenž nejsou údy Jednoty." To platí za pravidlo;
dyž majitel domu neb pole přinucen, nabídnouti zboží své
u prodaji, musí o tom dříve příslušnou dáti zprávu konfe-
ve své obci, zároveň pak předkup zůstaviti buď některému
obce aneb obecní diakonii, kterážto však nesmí dosavadním
m nucena býti k zakoupení domu za jakýmikoliv okol-
a snad i nad pravou jeho cenu. Neučinil-li majitel domu
dního statku před smrtí žádného ohledně jich patřičného
í a připadnou-li podle dědičného práva zemského cizím,
jsou údy Jednoty, nemohou se tomu protiviti bratrské kon-
obecní. Při tom všem doložiti ještě musíme, že cizinci, byť
ý počet vzrostli v jednotlivých obcích bratrských, nesmějí,
nejsou údy Jednoty, nějakého jiného účastenství bráti v zá-
ech církevních, k. p. ohledně navštěvování bratrských mo-
c a j., než jaké přirčeno jest každému cizímu občanu,
bec přebývajícímu; do škol bratrských, jež se přísně pova-
školy církevní, nesmějí tito přístupu pro své dítky žádati;
jim tento k jich žádosti povolen, nedocházejí tím práva,
se ve vnitřní školní záležitosti ohledně vyučování neb co
dmětův vyučovacích; tolikéž nesmějí nějakých nárokův činiti
ní diakonii neb pokladnic jednotlivých kůrův bratrských.
onto *právě uzavřeností, jakou* podmiňuje soustava místních

obcí, snadněji a i vydatněji jest Bratřím opříti se proti svízelům, s rozvojem průmyslu nutně téměř spojeným. Takovým zlem z lůna průmyslu se vyrojivším zdá se všem socialistům býti svobodné konkurence, jižto nazývají neustálým bojem společenským, bojem občana s občanem, dělníka s dělníkem, bojem mezi státem jedním a druhým s ním soupeřícím. Jak ohradila se Jednota proti výběžkům zhoubným ze stromu konkurence bujícím a jak umí upotřebiti spasných výsledkův jejích ke zdaru svých údův?

Veškerým zhoubným výrůstkům konkurence podťaty jsou kořeny v Jednotě pravidlem, podle něhož nesmí žádný z Bratrův v obci započíti nějaké řemeslo neb vésti nějaký obchod, neobdržel-li k tomu dříve svolení od sboru dozorcův místních. Tito pak svolují k založení nových závodův jen u takých Bratří, jenž svou pilností a dovedností poskytují dostatečnou záruku, že při nově zařízeném řemesle neb podniknutém obchodu dobudou sobě přislušné výživy. Bratří nad to napomínají se, aby všemožně podporovali řemeslníky ze svého středu, od nichž a ne od cizích aby dali obstarávati sobě veškeré své dotyčné potřeby.

Že pak obcím bratrským při panující všude svobodě řemeslnické konkurenci jest podstoupiti i mimo sbory své, ve kterémžto boji obstáti a zvítěziti mohou jenom ti, jenž vynikají důmyslem a zručností jakož i svědomitou správností u konání svých řemesel a vedení svého obchodu, usnesla se již provincialná synoda r. 1856 v Ochranově shromážděná na tom: aby zařídil se zvláštní fond, z něhožby mohli podporováni býti mladí řemeslu se věnující Bratří, jmenovitě synové chudších měšťanův, o nichž by se dalo předzvídati, žeby podlé svých schopností a právě bratrského smýšlení s úspěchem mohli nově závody zaříditi; na útraty téhož fondu buďtež pak posýláni do dílen znamenitějších aneb na technické ústavy ku dalšímu sebe vzdělání. Vše to plní se ve sborech bratrských až dosud a zevrubně se zachovává ku všeobecnému blahu. Musíme-li rozeznávati dvojí druh pauperismu, jeden, jenž vyplývá ze strastí i různých nehod zaviněných i nezaviněných, s podstatou řekli bychom lidského pokolení po všechny věky spojený; druhý, jenž rozvinul se a rozplíží se měrou co den hroznější teprv v novější době následkem ohromných pokrokův v průmyslu a obchodu, nelze neuznati, že nejvydatnější pákou k zamezení, byť i nikoliv k naprostému vyhubení, aspoň ku značnému zmírnění prvého druhu pauperismu jest a zůstane patřičné zařízení místních obcí, od *všeho nepotřebného* nátlaku státního prosté a osvobozené. Nelze

íti, že obci primitivně a přede vším přísluší starati se o chudé uzné svého obvodu, a že i obec podlé svých zvláštních zájmův vhodnější zvolí prostředky ku zmenšení bídy a všelikého pauismu, což se tím jistěji zdaří, budou-li všechny obce svorně a spojenými silami působiti k vyhubení i všelikého veřejného žectví a nešvarův z něho vyplývajících. V ohledu tom jsou nám e bratrské pravým vzorem, a všech těch dosavadních výhod a spěchův ve svém zřízení docílily na základě vzájemné domluvy, žby třeba bylo na odpor se postaviti zákonům v té či oné zemi vobodě v řemeslech a p. platícím.

Avšak obce bratrské starají se o vyhoštění a zmírnění svíze- pauperismu mezi svými jinými ještě všeho následování hodnými soby. Zmínili jsme se již o tak zvaných kůrech mezi Bratřími dlé jednotlivých stavů i stáří a pohlaví sestavených. V nich kéž tkví nejenom prostředky ku stálému náboženskému sebe ěžování, alebrž i ku vzájemné vydatné pomoci, anižby při tom éla svoboda individualní. Svobodní Bratří i svobodné Sestry ve šich obcích i vdovci a vdovy, nemající vlastního domácího krbu, bývají ve zvláštních domech, v nichž starší dotyčných kůrův ou vrchní dozor a řídí veškeru domácnost. Prohledl jsem při m pobytu v Ochranově tamější dům svobodných Bratří. Celé ení má mnoho podobnosti se životem klášterním. Bratří ti svoní přebývají v různých světnicích buď po dvou neb i ve větpočtu. Zabývají se v domě neb i vně, u mistrův svého řemesla lušnými pracemi řemeslnickými, svobodné Sestry ve svých ech vyráběním rozličných prací ženských. Z výtěžkův takýchto cí a výrobkův vydržují se dotčené domy a jich obyvatelé. Pra- se nám, že za byt o jednom okně platí svobodný Bratr ročně m 5 tolarův, a i výživu, jak jsme se sami přesvědčili, dostá- í v domě za cenu co nejskrovnější. V každém takémto domě a dva představení, jeden z nich vede duchovní správu, druhý í hospodářské záležitosti. Nalezá se tam zvláštní sál ke schů- náboženským, kdež ráno i večer konají se příslušné modlitby, o po modlitbě ohlašuje se zvláštní heslo ku rozjímání po celý , obyčejně vzato z písma sv., jakýchžto hesel pěknou sbírku avil sám hrabě Zinzendorf, a kdež mimo to uzpůsobuje se ob- potřebné pro každý kůr zvláštní vzdělatelné náboženské cvi-. Jsou tam i prostranné světnice i sály pro společné obědy a spaní pro obyvatele týchže domův. Při tom béře se slušný el na individualné *různosti každého* stavu, stáří, způsobu ži-

obcí, snadněji a úspěšněji jest Bratřím opříti se proti svízel[illegible] s rozvojem průmyslu nyní téměř spojeným. Takovým zlem z [illegible] průmyslu se vyvinuvším zdá se všem socialistům býti svobod[illegible] konkurence, jížto nazývají neustálým bojem společenským, boj[illegible] občana s občanem, dělníka s dělníkem, bojem mezi státem jedn[illegible] a druhým s ním soupeřícím. Jak ohradila se Jednota proti výst[illegible] kům zhoubným ze svobodné konkurence bujícím a jak umí upot[illegible] biti spasných výsledkův jejích ke zdaru svých údův?

Veškerým zhoubným výrůstkům konkurence podťaty jsou k[illegible] řeny v Jednotě pravidlem, podle něhož nesmí žádný z Bratř[illegible] v obci započíti nějaké řemeslo neb vésti nějaký obchod, neob[illegible] žel-li k tomu dříve svolení od sboru dozorcův místních. Tito p[illegible] svolují k založení nových závodův jen u takých Bratří, jenž s[illegible] pilnosti a dovednosti poskytují dostatečnou záruku, že při [illegible] zařízeném řemesle neb podniknutém obchodu dobudou sobě [illegible] slušné výživy. Bratří nad to napomínají se, aby všemožně pod[illegible] rovali řemeslníky ze svého středu, od nichž a ne od cizích [illegible] dali obstarávati sobě veškeré své dotyčné potřeby.

Že pak obcím bratrským při panující všude svobodě řeme[illegible] nické konkurenci jest podstoupiti i mimo sbory své, ve kterém[illegible] boji obstáti a zvítěziti mohou jenom ti, jenž vynikají důmyslem [illegible] zručností jakož i svědomitou správností u konání svých řemesel [illegible] vedení svého obchodu, usnesla se již provincialná synoda r. 18[illegible] v Ochranově shromážděná na tom: aby zařídil se zvláštní fon[illegible] z něhožby mohli podporováni býti mladí řemeslu se věnující Bra[illegible] tří, jmenovitě synové chudších měšťanův, o nichž by se dalo př[illegible] zvídati, žeby podlé svých schopností a právě bratrského smýšl[illegible] s úspěchem mohli nové závody zaříditi: na útraty téhož fon[illegible] buďtež pak posýláni do dílen znamenitějších aneb na techni[illegible] ústavy ku dalšímu sebe vzdělání. Vše to plní se ve sborech bra[illegible] trských až dosud a zevrubně se zachovává ku všeobecnému bla[illegible] Musíme-li rozeznávati dvojí druh pauperismu, jeden, jenž vyplý[illegible] ze strastí i různých nehod zaviněných i nezaviněných, s podstat[illegible] řekli bychom lidského pokolení po všechny věky spojený; dru[illegible] jenž rozvinul se a rozplíží se měrou co den hroznější teprv v n[illegible] vější době následkem ohromných pokrokův v průmyslu a obchodu; nelze neuznati, že nejvydatnější pákou k zamezení, byť i nikoli k naprostému vyhubení, aspoň ku značnému zmírnění prvého druh[illegible] ismu jest a zůstane patřičné zařízení místních obcí, od[illegible] epotřebného nátlaku státního prosté a osvobozené. Nelz[illegible]

Obce sestává z rodin, rodina pak vzniká z úvazku manžel-
ského. Zajímavo prohlédnouti ku zvláštnostem, jakými i v ohledu
manželstev honosí se sbory bratrské; mohou zajisté různá ustano-
ní, týkající se uzavírání svazkův manželských, státi se především
zhodnými prostředky buď k rozmnožení buď k obmezení všeli-
ho pauperismu. Bratří chovají se v důtklivé této záležitosti
příslušnou opatrností i přísností. Žádný svazek manželský nesmí
zi nimi učiněn býti beze svolení k němu konference starších
tyčné obce, v níž ten či onen Bratr se chce oženiti. Než však
vrh ku sňatku manželskému stihne k nevěstě, budiž dříve, jak-
liv možno postaráno o souhlas rodičův dotyčné Sestry. Bratři i
stry mohou při uzavírání týchže sňatkův vyprositi sobě rozhod-
tí losem; při tom však musí jmenovitě opatrovník obecní jim
uzně připomenouti, zdaliž sobě veškerou záležitost zevrubně
omyslili a zdali ochotni jsou podrobiti se rozhodnutí losem,
dliž toto jakékoliv; neboť kdyby pak jednali proti tomuto roz-
dnutí, nejenom žeby rozechvěli svědomí své v trapné pochyben-
ví a výčitky, alebrž odloučili se takto sami ze sborův bratrských.
odstředivý ráz místní obce zachovává se při sňatcích se vší stro-
u přísností. Béře-li sobě totiž Bratr v místní obci bratrské
obu za manželku, kteráž k obci nepřísluší, odtrhuje se tím
mým z úvazku obce místní, lečby nevěsta žádala sama připuštěna
ýti v dotyčný úvazek obecní, anižby konference starších proti
muž přijetí čehož namítala. Ohlášky učiní se podle zákonních
edpisův jednotlivých zemí; oddávky však musí vykonati se cír-
evně ve veřejné schůzi, a poslední synoda bratrská se vším důra-
m nařizuje, aby údové Jednoty bratrské, přebývající v zemích,
dež zavedeno jest civilní manželství, nevstupovali ve sňatek man-
elský, lečby byli dosáhli církevního k němu požehnání. Rozvod
anželský povoluje se jenom na základě písma sv., totiž pro cizo-
ložství, a v tomto jediném případě dovoleno jest nevinné straně
opětné manželství vstoupiti.

Příhodné a všeho následování hodné jest zřízení *bratrských*
škol, na něž i moravsko-čeští Bratří hned od svého vzniku vše-
mou a vytrvalou péči byli vynakládali. I v nynější bratrské
Jednotě nese jich škola zcela na sobě ráz církevní; pročež projá-
vila poslední synodou, že jako chrám a hřbitov, tak i škola
ená v obci bratrské považovati se za záležitost politické obce
či komuny, alebrž za záležitost bratrské obce; škola jest u nich
školou pro *děti obcí bratrských; a kdežto* v jiných zemích by již

vysvětlováním vědomostí ve škole nabytých, aneb cvičením jich předmětech, jež jakkoliv hledí k řemeslům, jakýmž se chlapci věnují. Koná se i roční výstava výtečnějších prací takýchto ldíkův k roznícení druhých. Avšak rodičové neb poručníci nejsou kterak nuceni, dítky své do světnic dotčených posýlati; musejí ovšem všelikou za ně odpovědnost sami nésti. Zvláště příhodným zřízením jsou světnice tyto pro chlapce, jenž z jiných nebratrských obcí se k Bratřím odesýlají v důvěře, že u těchto co vzdělání i mravnosti výborně bývají opatřeni; pročež i poslední provincialní synoda od r. 1868 přísně nařídila, aby pro takéto ně, kdežby z jakýchkoli příčin nebylo lze přijmouti je do světnic chlapci Bratrův obydlených, založily se zvláštní světnice; m pak svěřeným odjinud učňům musí kromě jiných předmětů dlovati se vyučování v náboženství, nad čímž povždy bdíti musí r dozorcův obecních. Příspěvky k vydržení takýchto světnic atřeny buďtež buď z pokladen dotyčných řemeslníkův neb z obecní akonie.[1])

Mimo tyto elementarní školy, v nichž se vyučuje nejenom psaní, čtení a počítání, alebrž i v zeměpisu, dějepisu, mluvi a počátkům latinského jazyka, jsou u Bratrův tolikéž tak zvané *nější ústavy*, ustanovené nejenom pro dítky bratrských obcí, brž i pro děti od cizích rodičův Bratrům svěřené k docílení vé křesťanského vychování a i dostatečného vzdělání pro potřeby pospolitého života. Takýmito ústavy honosí se tyto obce: Christiansfeld v Šlesvíku (r. 1869 bylo tam cizích chlapcův 15 a děvčat), Ebersdorf v knížectví reuském (téhož roku bylo tam

---

[1]) Co do hospodářství má každá jednotliva obec bratrská svou zvláštní správu pod dozorem obecní konference. Hned při vzniku obce povstala buď zúročitelnými půjčkami buď příspěvky od veškeré Jednoty poskytnutými spolu tak zvaná o b e c n í d i a k o n i e; správa však, skládání účtův, a p. při každé obecní diakonii vede se dle ustanovení synody z r. 1818 odlučně od správy jiných obecních záležitostí čili od správy tak zvané komuny. Správě diakonií zůstavena všeliká vydání ohledně domův, úrokův z kapitalův, služného pro ustanovené v obci úředníky; pro opatrovníka, kazatele, představeného a j.; jakožto příjmy přísluší jí nájemné z domův, přebytky z řemesel ku prospěchu diakonií vedených a pak obecní příspěvky na jednotlivé údy obce příslušně rozvržené. Kommunalní však správa převzala vydání na potřeby náboženské i občanské, jichžby dotyčná obec nésti musela, byť i nebyla zároveň obcí bratrskou, s *ostatními* bratrskými obcemi spojenou.

cizích pensionářův: 14 chlapcův a 18 děvčat), Gnadau v pruském Sasku (80 děvčat), Gnadenberg v pruském Slezsku (3 chlapci a 67 děvčat), Gnadenfeld tamtéž (27 děvčat), Gnadenfrei tamtéž (11 chlapcův, 73 děvčat), Herrnhut (25 děvčat), Kleinwelke v Horní Lužici (14 chlapcův, 22 děvčat), Königsfeld ve velkovévodství badenském (72 chlapcův, 56 děvčat), Neudietendorf ve vévodství sasko-gothském (5 chlapcův, 64 děvčat), Neusalz v pruském Slezsku (19 děvčat), Neuwied v Porýnsku (82 chlapcův, 70 děvčat), v Nízkém v pruské Lužici (78 chlapcův, 27 děvčat), Zeist v Holandsku (14 chlapcův, 31 děvčat); mimo místní obce mají podobné ústavy i tato místa: Montmirail (jest tu dívčí ústav), Lausanne (ústav pro chlapce), Lindheim v Livonsku (ústav pro děvčata). V britské provincii jsou podobné ústavy v Bedfordě (s 25 cizími pensionáry), Dukinfieldě (24), Fairfieldě (83), ve Fulneku (142); v Gomersalu (23), v Grocehillu (50), v Kilwarlicu (2), v Mirfieldě (19), v Ockbrooku (113), v Salemu (2), v Tythertoně (5), ve Wyke (16); ve spojených obcích v severní Americe: v Bethlemě, v Liticích, v Nazaretu, v Salemě. Důstojně vytknula poslední bratrská synoda cíl a úlohu ústavů těchto[1]: „Naše pensijné ústavy jsou misiemi mezi dítkami, a popřední jich cíl, jemuž všechny ostatní musejí podříditi se, záleží v tom, aby křesťanským vychováním stali se lidé nejen způsobilými pro život vezdejší, alebrž aby přivedeni tolikéž byli ku svému věčnému povolání. Přede vším budiž k tomu přihlíženo, aby ti, jimž vychování svěřeno jest, puzeni jsouce láskou ke Kristu, v tom popřední úlohu svého povolání spatřovali, aby takto denní vzájemné obcování, jakož i vyučování proniknuto bylo duchem křesťanským. Při tom musí to býti naší nejvroucnější snahou, abychom i v duchovním jádrném vzdělání za druhými pozadu nezůstávali, avšak při tom neshánějíce se po marnivém mnohovědství, aniž se spouštějíce pěstování zdraví a tělesného vzdělání, aniž při duchovním vzdělání vzdávajíce se rodinné srdečnosti, kteráž jest duší požehnaného působení.“ Zlatá to a všeho uvážení hodná slova!

Všechny tři provincie Jednoty mají ústavy pro *vyšší vzdělá-*

[1] Zajímavo bude snad čtenářům našim, podotkneme-li tuto, že synoda provinciální z r. 1868 nařídila učitelům, aby v obchodu s mládeží se chovávali největší ostražitost i opatrnost při sdělování politických náhledův, aby prý nevyvolali v mladistvých myslech náruživé politické názory, jakéž mají vzdáleny zůstati tohoto věku — náhled to, jehož by se *i jinde* všemožně šetřiti mělo.

zdělání, v nichž příští sluhové bratrští konají průpravná studia
a zastávání příslušných úřadův v Jednotě. Provincie německá má
eologický seminář v Gnadenfeldě a pedagogium v Nízkém; pro-
ncie britská průpravní ústav (training institution) ve Fulneku,
ovincie americká seminář theologický a pedagogium (college)
Betlemě. Doba studií v theologickém semináři v Gnadenfeldě
á tři léta. Do pedagogia v Nízkém přijímají se mladíci 13 neb
letí, dosáhnuvší potřebných přípravných vědomostí v bratrských
ecních školách neb ústavech; prodlévají pak v pedagogiu až
19. roku, kdež důkladně vyučují se v starých i nových řečech,
vědách mathematických i historických. Z pedagogia přecházejí
udující, jenž obmýšlejí theologii se věnovati, do theologického
mináře v Gnadenfeldě v horním Slezsku. Zde seznamují se se
emi hlavními theologickými vědami, zabývajíce se nad to i mate-
atikou, fysikou i filosofií; ti však, jenž se oddati chtějí studiu
ávnictví neb lékařství, odebírají se na jiné vysoké školy k na-
tí příslušného důkladného v týchže vědách vzdělání. Pro sluhy
erických bratrských církví jest podobný theologický ústav v Be-
mě, ačkoliv studující v tom či onom z dotčených tří ústavů
dělaní i do jiné ze tří provincií mohou co sluhové Jednoty ode-
ni býti, než ve které byli svého vzdělání dosáhli. Všichni tito
udující musejí zevrubných známostí nabýti o církevním dějepisu,
enovitě o prvotné době křesťanské co pravzoru veškerého života
esťanského, neméně pak o dějepisu obnovené církve bratrské a
veškerém jejím zřízení[1]), poněvadž studující ti považují se za
íští sluhy v různých úřadech bratrské Jednoty. Veškery tyto
atrské ústavy nemají žádného stálého fondu, aniž nějakých pro

[1]) K takovéto povaze veřejného vyučování v Jednotě přihlížel vším důra-
zem již sám hrabě Zinzendorf, dávaje především výstrahu učitelům, aby
se varovali všelikých holých, pouze theoretických mátoh a nepraktického
mudrlanství (v čemž mu zajisté i českomoravští Bratří předcházeli, přísně
ve svých školách zapuzujíce všelikou prázdnou sofistiku se slovy často
jen pohrávající a ve všem učení svém více k životným potřebám přiblí-
žujíce), aby větší ohled brali na vysvětlení prvotného útvaru i rozvoje
církve křesťanské a jmenovitě obírali se častěji čtením ss. otcův církev-
ních. Pro knihovnu semináře gnadenfeldského ustanoven poslední syno-
dou roční příspěvek 100 tolarů, zároveň učiněno nařízení, aby všechny
důležité spisy posílaly se téže knihovně a i jiní bratrští spisovatelé aby
po vytisku svých spisů jí obětovali. V Nízkém dostaven r. 1865 nový
dům pro pedagogium, v němž může pohodlně umístěno býti 60 cho-
vanců.

cizích pensionářův: 14 chlapcův a 18 děvčat), Gnadau v pruském Sasku (80 děvčat), Gnadenberg v pruském Slezsku (3 chlapci a 67 děvčat), Gnadenfeld tamtéž (127 děvčat), Gnadenfrei tamtéž (11 chlapcův, 73 děvčat), Herrnhut (25 děvčat), Kleinwelke v Horní Lužici (14 chlapcův, 22 děvčat), Königsfeld ve velkovévodství badenském (72 chlapcův, 56 děvčat), Neudietendorf ve vévodství sasko-gothském (5 chlapcův, 64 děvčat), Neusalz v pruském Slezsku (19 děvčat), Neuwied v Porýnsku (82 chlapcův, 70 děvčat), v Nízkém v pruské Lužici (78 chlapcův, 27 děvčat), Zeist v Hollandsku (14 chlapcův, 31 děvčat); mimo místní obce mají podobné ústavy i tato místa: Montmirail (jest tu dívčí ústav), Lausanne (ústav pro chlapce), Lindheim v Livonsku (ústav pro děvčata). V britské provincii jsou podobné ústavy v Bedfordě (s 25 cizími pensionáry), Dukinfieldě (24), Fairfieldě (83), ve Fulneku (142); v Gomersalu (23), v Grocehillu (50), v Kilwarlieu (2), v Mirfieldě (19), v Ockbrooku (113), v Salemu (2), v Tythertoně (5), ve Wyke (16); ve spojených obcích v severní Americe: v Bethlemě, v Liticích, v Nazaretu, v Salemě. Důstojně vytknula poslední bratrská synoda cíl a úlohu ústavů těchto[1]: „Naše pensijné ústavy jsou misiemi mezi dítkami, a popřední jich cíl, jemuž všechny ostatní musejí podříditi se, záleží v tom, aby křesťanským vychováním stali se lidé nejen způsobilými pro život vezdejší, alebrž aby přivedeni tolikéž byli ku svému věčnému povolání. Přede vším budiž k tomu přihlíženo, aby ti, jimž vychování svěřeno jest, puzeni jsouce láskou ke Kristu, v tom popřední úlohu svého povolání spatřovali, aby takto denní vzájemné obcování, jakož i vyučování proniknuto bylo duchem křesťanským. Při tom musí to býti naší nejvroucnější snahou, abychom i v duchovním jádrném vzdělání za druhými pozadu nezůstávali, avšak při tom neshánějíce se po marnivém mnohovědství, aniž se spouštějíce pěstování zdraví a tělesného vzdělání, aniž při duchovním vzdělání vzdávajíce se rodinné srdečnosti, kteráž jest duší požehnaného působení.“ Zlatá to a všeho uvážení hodná slova!

Všechny tři provincie Jednoty mají ústavy pro *vyšší vědeck*-

[1] Zajímavo bude snad čtenářům našim, podotkneme-li tuto, že synoda provincialní z r. 1868 nařídila učitelům, aby v obchodu s mládeží zachovávali největší ostražitost i opatrnost při sdělování politických náhledův, aby prý nevyvolali v mladistvých myslech náruživé politické ná- v, jakéž mají vzdáleny zůstati tohoto věku — náhled to, jehožby s- *de* všemožně šetřiti mělo.

domácí návštěvy, jichž kazatel neb opatrovník věrně použiti má k utvrzení ve víře svých svěřencův. Při slavení večeře Páně objevují se kazatelé a přisluhující jáhnové v bílých talárech. Zvláštní tato roucha při večeři Páně jakož při jiných liturgických výkonech, jako k. p. při ordinaci, nesmějí považovati se za odznak nějaké hierarchické důstojnosti, neboť hierarchických stupňův u Bratří není, alebrž za roucha liturgická, ku zvýšení slavnostného výkonu ustanovená. Po zazpívání několik příslušných veršův a po vykonané absoluci, při níž všichni na kolena se vrhají, následuje konsekrace chleba, po té pak rozdělování týchže chlebův jednotlivým komunikantům rukou jáhnův. Komunikanté drží chléb tak dlouho ve svých rukou, až dotčené rozdělování mezi všechny přítomné ukončeno jest. Mezi rozdělováním pokračuje se ve zpěvu. Po ukončeném podělení povstanou všichni. Kazatel volá k nim slova Spasitelova: „Ježto toť jest tělo našeho Pána Jesu Krista, ve smrt dáno za nás"; načež veškeré shromáždění požívá společně požehnané chleby. Opětně zpívá se několik veršův; po zpěvě tom následuje konsekrace kalicha, jenž se věřícím taktéž jáhny podává a od věřících stojících společně požívá. Celý výkon končí se několika verši, poukazujícími k obnovenému sjednocení se srdcí s Kristem a údův mezi sebou, po čemž soused sousedovi dává políbek pokoje. Ohledně tohoto políbení pokoje učinila poslední všeobecná synoda toto rozhodnutí: „Udělování políbku pokoje (při večeři Páně) co odznak bratrské lásky a obnoveného usjednocení ve smrti Páně budiž tam podržáno, kde obyčej tento vzatý ze sborův apoštolských může s požehnanými výsledky vykonán býti. Kdeby pak proti němu pochyby vznikly, odporučuje se na jeho místo podání ruky."

Co do času slavení večeře Páně nestanovila dotčená synoda žádného všeobecného pravidla, projádřila se však, žeby bylo žádoucno, aby se v obcích bratrských nejméně jedenkráte v měsíci slavnost ta konala.

Umírajícím uděluje se staršími v obci při modlitbě a při zpěvu vkládáním na ně rukou požehnání k odchodu na věčnost. Požehnání toto uděluje se nemocným po jich žádosti, dokud jsou ještě při zdravé mysli.

Pohřby vykonávají se obyčejně odpoledne aneb k večeru. Obec shromažďuje se v sále, kdež se činí krátká řeč, obsahující v sobě zároveň krátký nákres života zemřelého. Poslední všeobecná synoda klade *souvěrcům svým na srdce*, aby Bratři a Sestry neo-

pomínali, zvláště poučné zkušenosti ze svého života a značnější v něm projevy působící milosti Boží zaznamenati ve svých životopisech, aby ještě po svém odchodu pro mnohou duši požehnaně působili. Při pohřbu samém jde v předu sbor hudebníkův s pozouny, jenž provázejí průvod melodiemi ze zbožných písní. Mrtvolu, položenou v rakev světlé barvy a pokrytou suknem bílým, pentlemi okrášleným, nesou Bratři v obyčejném oděvu. Za mrtvolou jdou nejbližší příbuzní bez smutečných šatův, za nimi příslušníci obce v řadách podle pohlaví. Na hřbitově sestoupí se všichni v kruh; zpívá se několik veršův, jichž pozouny provázejí; mezi tím spouští se rakev do hrobu, načež vykonává kazatel předepsané obřady, jež se ukončují církevním požehnáním.[1])

Jako při pohřbech bratrských vyloučena jest všeliká zevnější nádhera, tak vynikají i jich hřbitovy zvláště dojemnou jednoduchostí. Viděli jsme při svém pobytu v Ochranově tamnější hřbitov na vrchu Hutberg zvaném, k němuž prvé základy položeny byly během r. 1730. Při prvém naň pohledu hluboce jsme se cítili rozrušeny tou prostotou, tou bratrskou rovností, jejížto duch klidně zavívá nad touto prostorou věčného odpočinku, jmenovitě dojal nás velice výrok našeho průvodce, že od počátku téhož hřbitova až do nynějška nebylo hnuto kostmi tu odpočívajících. Kameny s jednoduchými nápisy, jichž jsme během tohoto článku několik uvedli [2]), nepozvedají se kolmo vzhůru, alebrž všechny jsouce stejné téměř velikosti leží na zemi vodorovně; utesány jsou vesměs z pískovce, jen u některých spatřili jsme žulový podkladek. Jistý počet hrobův činí čtverec, obroubený vonnými lípami, což činí pohled velmi útěšný; bylot to vůbec oblibou Bratří, zaštěpovati

[1]) Při pohřbu hraběte Zinzendorfa, jenž, ač byl skonal dne 9. května 1760, odbýval se teprv dne 16. května, sešlo se 32 kazatelův a jáhnův církve bratrské, mezi nimiž někteří přišli z daleka z ciziny. Těch 32 kazatelův a jáhnův neslo střídavě po 16 rakev na hřbitov; za rakví kráčeli příbuzní a prví dělníci v obci, pak v průvodu asi 2100 osob veškeří kůrové z obcí jakož i z diaspory, k nim přidružil se zástup asi 2000 cizích divákův.

[2]) Uvádíme tu ještě co doplněk ku předešlým nápis hrobu muže u nás soukmenovce, lužické Srby, zasloužilého, jenž prvou mezi nimi práci sesedl, „Johann Jury Meszaros aus Siebenbürgen, Prediger des Evangeliums unter den Wenden, gest. 17. März 1749", a nápis na hrobě proslaveného sběratele bratrského zpěvníku: „Christian Gregor, Bischof, geb. 1. Jan. 1723, gest. 6. Nov. 1801". Zinzendorf jmenoval jej Asafem *Bratří*.

všude, kdež se usídlili, lípová stromořadí. Na bráně k hřbitovu skví se z venku zlatými písmeny vyrytý nápis: „Christus auferstanden von den Todten“, uvnitř pak: „Und der Erstling worden unter den Schlafenden“ (I. Cor.)

Popřední důraz kladou Bratří při náboženských výkonech na vroucí a stálou *modlitbu*. Jmenovitě při vzniku obnovené Jednoty bratrské byla horoucnost v modlitbě tak planenná, že r. 1727 dne 26. srpna sjednotilo se 24 Bratří a 24 Sester ve zvláštní spolek s tou povinností, že chtí od půlnoci k půlnoci setrvati v modlitbě; 24 hodin denních i nočních losem mezi sebou rozdělivše toužili vyprositi u Boha všeliký zdar pro nově založenou církevní štěpnici. Dne 27. srpna téhož roku učiněn počátek takéto stálé modlitby, a památka tohoto dne ročně obnovuje se ve sborech bratrských. Později od těchto spolkův upuštěno; na jich místo vstoupila užší schůze všech dospělých údův obce ke společnému modlení každého měsíce; schůze tato jde za tím účelem, aby se v ní vytkly zvláštní předměty modlitby, jimiž se dlužno zabývati v té neb oné době, spolu pak aby se patřičný ohled bral na zvláštní potřeby jednotlivých obcí.

V modlitebnicích Jednoty bratrské vymítěno naprosto všeliké výtvarné umění s úzkostlivostí až přílišnou a pro cizího navštěvovatele téměř traplivou. Sál, jejž jsme v Ochranově navštívili, postrádá všeliké zevní stavitelské ozdoby; uvnitř činí dojem jednoduché školní světnice; na jedné straně jsou lavice pro mužské, na druhé pro ženské pohlaví; na kůře varhany, jež jediné zpěv shromážděných provázejí; vůči posluchačův pozvedá se jako ve školách něco vyvýšená katedra, uprostřed pulpit s křeslem pro kazatele neb liturga, po obou jeho stranách postaveny lavice, na něž při službách božích zasedají představení, údové konference starších, opatrovníci a opatrovnice v obci a kůrův. V neděli ráno říkají se liturgem a střídavě s lidem tak zvané litanie, katolickým v mnohém podobné, jen že ovšem není v nich zmínky o vzývání svatých; nápadný nám byl v nich přídavek z nejnovější doby, v němž liturg prosil Boha za utužení jednoty i vzájemné lásky veškerého národu německého, aby tyto vlastnosti co jeho nejkrásnější ozdoba v něm kvetly a sílily se. Pozdější hodinu konají se hlavní služby boží, jež jako u evangelíkův vůbec pozůstávají z kázaní a spojeného s ním příslušného zpěvu. To však musíme vytknouti co zvláštnost kázaní ve sborech bratrských, že kazatel dle příkazu synod *vystříhá se všelikých* polemických nauk a že při-

hlížeti mu jest více ku všeobecným pravdám křesťanským, v nichž tkví základy veškerého života křesťanského.

Ještě se nám zmíniti jest o tak zvaných *liturgiích* a *zpěvních hodinách* (Singstunden), jimž jsme tolikéž v Ochranově přítomni byli. Liturgie konány byly při našem tamějším pobytu v neděli odpoledne; jsouť to liturgické zpěvy, pozůstávající z litanií, ze slavnostného chvalořečení božských vlastností a p., jež se střídavě vykonávají liturgem, kůrem a sborem v sále shromážděných. Liturg započal prozpěvovati několik veršů, provázen jsa hlaholy varhan, načež následoval zpěvácký sbor na kůře nebo zpívali střídavě věřící, a tito opět častěji tak, že několik veršů ba i jeden zpívali věřící mužského, druhý pak verš věřící ženského pohlaví. Nelze upříti, že takýmto zpěvův provedením libá rozmanitost v nich zavívá a pozornost vždy živá se udržuje. Při zpěvných hodinách zanotuje liturg z paměti několik veršů z písně všem známé, načež se veškeren sbor k dalšímu zpěvu tolikéž z paměti přidružuje, a tak se to děje po delší dobu; písně však, jež se vzájemně vystřídají, musejí vnitřním úvazkem k. p. myšlenkou, jakáž v té či oné slavnosti neb církevní době paprskuje, mezi sebou tak býti sloučeny, aby takáto zpěvní hodina podobala se zpěvnímu kázaní, jež tím vroucněji utkvívá v paměti, že nauky tu pronášené vnořují se v hlubiny srdce působením velebných i tklivoměkkých melodií, jichž stálým a vhodným proměňováním udržuje se zpěv v živém a stále vroucím proudění. Již pak některé z těch melodií, jak jsme sami slyšeli, padají do nejstarší doby čili ke vzniku českomoravské Jednoty bratrské; zavívá v nich onen nevýslovně dojemný ráz, podle něhož zpěvy ty ve velebných přechodech ve vážně povolném taktu unášejí útrobu ze hlubin kajícnosti pokorné k výšinám nadpozemského smíru. Nenesou se nikoliv veškery zpěvy takýmito odznaky, v nichž každý nepředpojatec okamžitě poznává zachvívání perutě genia čiře slovanského; větší jich část, jež jsme v Ochranově slyšeli, prosáklá jest duchem moderním, v německých protestantských sborech více méně obvyklým, ač podle pravdy dosvědčiti musíme, že zpěvy, od Bratří obnovené Jednoty přijaté, liší se ku svému prospěchu od jiných náboženských zpěvů svou milou prostotou a jednoduchostí, útěšným souladem velebnosti i jemnosti, a povždy v pravém blaholí souhlasu se vniternou zbožností věřících.

Mimo obyčejné všem evangelickým sborům vlastní slavnostní dni má Jednota bratrská *svoje zvláštní slavnostné a pamětné dni, souvisící s* výtečnějšími událostmi její historie, jimž má děko-

vá svůj vznik, své obnovení a zachování, jistým zároveň jsouce dosvědčením, že nynější obnovená Jednota bratrská úplně si vědoma jest svého původu z Jednoty českomoravské. Oslavuje se zajisté až podnes v Jednotě památka na smrt mistra Jana Husa dne 6. července 1415, na založení staré bratrské církve 1. března 1457; mimo to konají se výroční slavnosti na upomínku vystavění Ochranova 17. června 1722, založení prvního domu pro schůze tamtéž dne 12. května 1724, souhlasu s prvými stanovami a obecními řády dne 12. května 1727, večeře Páně konané v Ochranově po vzájemném usjednocení se dne 13. srpna 1727, počátkův modlitby ustanovené na každou hodinu ve dne i v noci dne 27. srpna 1727, odchodu prvých misionářův bratrských na ostrov sv. Tomáše dne 21. srpna 1732 a do Gronska dne 19. ledna 1733, prohlášení Ježíše Krista za prvého staršího v Jednotě dne 16. září a 13. listopadu 1741. Ve dnech těchto shromažďuje se obec večer v sále, kdež se krátkou řečí ukazuje k významu každé té památky; dnové však na 13. srpna a 13. listopadu slaví se v Jednotě co svátky, v nichž se obnovuje a osvěžuje úvazek Jednoty s Pánem a jednotlivých údův mezi sebou, zároveň pak děje se přijímání nových údův ve sbory bratrské.

Nebylby náš obraz o rozvoji bratrské Jednoty úplný, kdybychom se aspoň několika slovy nezmínili ještě o jiném muži, jenž po celý život hraběte Zinzendorfa věrně mu stál po boku a po jeho úmrtí nejrozhodnější a spolu pro vzrůst, ba pro zachování Jednoty nejúspěšnější činnost projevoval, jest to *August Bohumil Spangenberg*[1]), v Jednotě později obyčejně Bratrem Josefem zvaný, jenž se prý tak pečlivě staral o Bratry a jmenovitě o bratrské sbory v severní Americe, jako druhdy egyptský Josef o své bratry i veškerou zemi egyptskou. Hned od prvého mládí přilnul veškerou duší k náboženským snahám Spenerovým; v květnu r. 1733 došel z Dobrohory do Ochranova, byv od Zinzendorfa za pomocníka povolán; sloužil pak neunavnou a nepřetržitou činností

[1]) Na hřbitově v Ochranově četli jsme na jeho hrobě tento krátký nápis: „August Gottlieb Spangenberg, Bischof der Brüderkirche, der Unitaets-Ältesten-Conferenz Mitglied, geb. 15. Juli 1704 zu Klettenberg, gest. 18. Sept. 1792.“ Překrásně vyvedenou podobiznu znamitého muže tohoto viděli jsme v archivě ochranovském; malíř její, proslavený Kraft, říkával, že to byla nejvýznamnější tvář, jakouž byl kdy v podobiznách svých kreslil.

pomínali, zvláště poučné zkušenosti ze svého života a značnější v něm projevy působící milosti Boží zaznamenati ve svých životopisech, aby ještě po svém odchodu pro mnohou duši požehnaně působili. Při pohřbu samém jde v předu sbor hudebníkův s pozouny, jenž provázejí průvod melodiemi ze zbožných písní. Mrtvolu, položenou v rakev světlé barvy a pokrytou suknem bílým, pentlemi okrášleným, nesou Bratři v obyčejném oděvu. Za mrtvolou jdou nejbližší příbuzní bez smutečných šatův, za nimi příslušníci obce v řadách podle pohlaví. Na hřbitově sestoupí se všichni v kruh; zpívá se několik veršův, jichž pozouny provázejí; mezi tím spouští se rakev do hrobu, načež vykonává kazatel předepsané obřady, jež se ukončují církevním požehnáním.[1])

Jako při pohřbech bratrských vyloučena jest všeliká zevnější nádhera, tak vynikají i jich hřbitovy zvláště dojemnou jednoduchostí. Viděli jsme při svém pobytu v Ochranově tamnější hřbitov na vrchu Hutberg zvaném, k němuž prvé základy položeny byly během r. 1730. Při prvém naň pohledu hluboce jsme se cítili rozrušeny tou prostotou, tou bratrskou rovností, jejížto duch klidně zavívá nad touto prostorou věčného odpočinku, jmenovitě dojal nás velice výrok našeho průvodce, že od počátku téhož hřbitova až do nynějška nebylo hnuto kostmi tu odpočívajících. Kameny s jednoduchými nápisy, jichž jsme během tohoto článku několik uvedli [2]), nepozvedají se kolmo vzhůru, alebrž všechny jsouce stejné téměř velikosti leží na zemi vodorovně; utesány jsou vesměs z pískovce, jen u některých spatřili jsme žulový podkladek. Jistý počet hrobův činí čtverec, obroubený vonnými lípami, což činí pohled velmi útěšný; bylť to vůbec oblibou Bratří, zaštěpovati

[1]) Při pohřbu hraběte Zinzendorfa, jenž, ač byl skonal dne 9. května 1760, odbýval se teprv dne 16. května, sešlo se 32 kazatelův a jáhnův církve bratrské, mezi nimiž někteří přišli z daleka z ciziny. Těch 32 kazatelův a jáhnův neslo střídavě po 16 rakev na hřbitov; za rakví kráčeli příbuzní a prví dělníci v obci, pak v průvodu asi 2100 osob veškeří kůrové z obcí jakož i z diaspory. k nim přidružil se zástup asi 2000 cizích divákův.

[2]) Uvádíme tu ještě co doplněk ku předešlým nápis hrobu muže o naše soukmenovce, lužické Srby, zasloužilého, jenž prvou mezi nimi misii zavedl: „Johann Jury Meszaros aus Siebenbürgen, Prediger des Evangeliums unter den Wenden, gest. 17. März 1749“, a nápis na hrobě proslaveného sběratele bratrského zpěvníku: „Christian Gregor, Bischof, *geb. 1. Jan. 1723*, gest. 6. Nov. 1801“. Zinzendorf jmenoval jej *Asafem Bratří*.

ak nazývajíce; buď zamítali s Withefieldem a jakožto marné vyhlali veškeré lidské snažení po zbožnosti před božským úradkem ustanovením ohledně milosti neb hněvu, neb zřetelněji, dříve nežby rozhodl Bůh o jednotlivci, patří-li mezi vyvolené neb zatracence. Bratří nechtěli jiného hlásati leč Krista ukřižovaného, a to beze všeho marnolibého v jednotlivých naukách hloubání, více pro srdce. Podobné rozmíšky mezi Bratřími a methodisty panovaly i v severní Americe.

Úžasná jest činnost Spangenbergova pro misie bratrské, především pro misie v Americe severní. Čtyřikrát byl odplul do tamnějších tehdy ještě pustých a nebezpečných krajin, nejprvé r. 1735 přicestoval do Georgie, kdež museli Bratří s ním došedší po 14 dní bytovati pod šírým nebem u ohně, než sobě byli chabou chatrč upravili. Odtud odebral se do Pennsylvanie, kdež se seznámil se Švenkfeldianem, Krištofem Wiegnerem, u něhož neostýchal se hrubé sedlské práce konati; cepem jej bylo viděti mlátiti obilí, aby jenom duše získal Kristu. R. 1744 opětně byl Spangenberg do Ameriky odeslán co vikář biskupský; při třetím tam pobytu r. 1748 ustanoven za kazatele ve Filadelfii. Po čtvrté odcestoval tam r. 1754, prodlel tam v různých úřadech po 7 let až do r. 1762. Za jeho tu pobytu r. 1755 vypukla v severní Americe válka divochův, v nížto dne 24. listopadu byli Bratří od Indianův na řece Mahoni přebývajících násilně přepadeni a 11 z nich buď zastřeleno buď upáleno.

Nejdůležitějším misionarské jeho činnosti výplodem jest založení misijné stanice v severní Karolině, *Wachavon* zvané. Než poslechněmež vlastní jeho vypravování, jež nám zároveň dosti živý podává obraz svízelův, jakéž Bratřím při misionarních jejich zámerech bylo podstoupiti. „Po mém odchodu z Kodaně bylo mi svěřeno dozorství nad seminářem v Barby. Než však jsem byl s to, zabrati se zcela v nové to zaměstnání, obdrželi jsme, nás velmi se dotýkající zprávu, o blahém zesnutí našeho milého bratra Cammerhoffa v Pensylvanii; musil jsem se tu odhodlati, k naléhavému vybízení ordinaria (hrab. Zinzendorfa) opětně se odebrati do Ameriky. Přijda do Betlema (v Pennsylvanii) ujal jsem se tu prací, jež mi byly přikázány. Uprostřed tohoto zaměstnání dán mi písemný rozkaz, abych se s několika Bratřími odebral do Karoliny a tam abych sobě dal vyměřiti kus země pro závod Bratří. To byla dlouhá cesta; musili jsme zajisté jíti z Betlema nejprvé do Edenstonu, domluvit se tam s agenty hraběte Granvillea, od něhož

měla půda se zakoupiti. V Edenstoně nevěděl žádný, kdeby
najíti mohli nějaký způsobný kus země. I odcestovali jsme k
Catawbě; avšak na cestě všichni jsme ochuravěli; bylo n
všichni jsme musili ulehnouti; já pak nejvíce jsem strádal.
týden odvážili jsme se k další cestě, vzavše s sebou chleba n
dní, my pak byli v lese 14 týdnův; několik myslivcův, jež
s sebou vzali, zabloudilo, a my nevěděli, kam se byli octli. I roz
jsme ten chléb na malé kousky, tak že každý z nás dostáva
kousku asi prst dlouhém a dva prsty širokém. Mimo to n
jsme ničehož, leč co byli myslivci zastřelili; jedenkráte trval
až do třetího dne, než byli něco ulovili. Při tom tonuli jsme
ustálém nebezpečenství, že od divochů budeme zastřeleni a o živo
praveni. Byli jsme v jejich zemi, a později doslechli jsme, ž
bylo asi 300 na blízku, neustále naši cestu den ode dne sle
cích. Konečně dopídili jsme se lidí nám dobročinných, nic
byliť i tito rota loupežníkův a vrahův, jak jsme se později d
děli. Jeden z nich zavedl nás do velmi půvabné krajiny, kt
jsme pak k dotčenému cíli v držení vzali. Toť hle byl po
našeho závodu ve Wachavě. [1]) Vše to událo se v zimních měs
r. 1753."

Po smrti Zinzendorfově došel Spangenberg dne 12. li
1760 do Ochranova; pro jeho velkou se zvěčnělým podobu
všichni při jeho příchodu k slzám pohnuti. Musíme dosvědčit
hlavní správa veškeré Jednoty ležela pak popřední měrou na
bedrách, ba že jeho neobyčejným důmyslem a pronikavým by
zrakem od hrozícího jí úpadku byla zachráněna. Povaha hr
Zinzendorfa byla při veškeré hloubi citův a při vší plamenné
zbožnosti nicméně častěji příliš plachá, k výstřednostem a v
chům bezmezné fantasie nakloněna. K tomu chtěl snahou až
lišenou uvarovati se křesťanství pouze formalního, bezsrdeč
odříkávání ustálené nauky církevní, ba ostýchal se úzkostlivos
přehnanou a neodůvodněnou, přiřknouti i rozumu patřičného p
ve věcech víry. Odtud pouštíval ve svých písních citům i ob
tvornosti volnější úzdu; i poměr tří božských osob zdál se
jak se mu v křesťanství obyčejně učí, až tuze abstraktní; a
jej jakoby více oduševniti, jal se v řečech i v básních T
zobrazovati poměry rodinnými tou měrou, aby Kristus předsta

---

[1]) Toto jméno dáno krajině tou příčinou, že i statky v Rakousích, v
tu hrabat Zinzendorfův, ležely v krajině wachavské.

choť křesťanské obce, tato k němu přilnula obcováním tak manželským, duch sv. pak aby v rodině té zaujímal místo ; takto, domníval se hrabě, stane se nauka o Trojici srdci nskému přístupnější. Místo pobožnosti k ranám Kristovým, notě povždy v popředí kladené, místo soustrastné a vroucí k Beránkovi za naše viny strádajícímu jal se hrabě pokoi sobě výrazy často až neslušnými v jámce v boku Kristově llichkeiten des Seitenhölchens"), a pietistická tato rozhárarítů a bezměrné s ranami Kristovými pohrávání (ve sborech lobě od r. 1745—1750 bezpočtukráte zpíváno: Seitenhölchen, t mein! — slovo „Wunden" devětkráte zpíváno — Zinzenvítán co „Herzpapa" a manželka jeho co „Mama" a p.) dolo u vyznavačův tétéž nauky sráznější ještě výše než u o mistra. Doba tato jest v Jednotě v neblahé paměti, a přeý tento pietismus ku stálé výstraze, kam vede rozháraný z vůdcovství rozumu, s tak zhoubnými se setkal výsledky, ec Herrnhag, druhdy dosti zdárně květoucí, konečně rozse r. 1750 tou právě příčinou, že svůdné to blouznění a nské třeštění všeobecněji tam než v jiných obcích se lo.

V této strastné době neopomínal Spangenberg všelikým důsvé výmluvnosti z dalné Pennsylvanie, kdež tehdy prodléval, tovati na záhubné tolio následky, oddává-li se mysl nábo- pod zámyslem domnělé evangelické svobody, lichým doám, snivému dumání, nejapným mátohám; v týž smysl prose veřejně na synodě r. 1750, a ráznému jeho proti tomuto vystoupení přičísti dlužno, že podobný lehkovážný duch nev obce americké.

O jeho výtečné činnosti při ustavujících synodách v Mariena v Barby (od r. 1764—1775), v nichž celé zřízení obnoJednoty na pevných konečně základech stanoveno, obšírněji chu při těchto synodách jsme se zmínili. Nejtrvalejší však ník zůstavil sobě v Jednotě svým spisem: „*Idea fidei fra-* stručný to nárys křesťanské nauky v obcích bratrských. nou myšlenkou, sestaviti aspoň v krátkém nárysu nauky nské, jak se byly během času ve sborech bratrských rozvizanášel se také hrabě Zinzendorf při 17. synodě. Avšak při dlišné úzkostlivosti, aby takouto měrou neutvořilo se nějaké ve slovech zledovatělé *vyznání* čili jakési bratrské symbo*nak ovšem, veden jsa* myšlenkou co zářivou hvězdou svého

Jednotě po boku Zinzendorfově 27, a po jeho úmrtí ještě 32 roků, vesměs tudyž 57 let.[1])

Tatáž i u něho jako u Zinzendorfa planoucí láska ke Kristu ukřižovanému, tatáž neoblomná v Boha důvěra i v nejhroznějších nebezpečích, do jakýchž jej uvrhly časté cesty po suchu i na moři. Za živobytí hraběte podporoval tohoto se stále živou vroucností a úctou ve všech důležitějších záležitostech Jednoty se týkajících. Jeho neunavné a důmyslné činnosti děkuje Jednota založení i uspořádání bratrských sborův, jmenovitě v Anglicku i v severní Americe. Byv hrabětem r. 1741 povolán do Londýna, založil tam hned po svém příchodu „společnost ku zvelebení evangelia mezi pohany." Komitét k témuž účelu sestavený sestával ze čtyř údův, jenž v první den každého měsíce scházívali se ku společným poradám, čteny při schůzích těch i zprávy o misiích bratrských, a ku konci povždy činěny sbírky k jich úspěchu. Společnost tato později se nějakou dobu rozešla se, avšak r. 1768 opět byla obnovena; a až do dnešního dne jeví se v Anglicku mezi tamějšími Bratřími největší poměrně obětivost a horlivost pro misie.

V téže době oddalo se asi 1200 osob v Yorkshire (severně od Londýna) správě Bratří, při nížto Spangenberg nejdůležitější činnost objevoval. Mnohé nad to míval půtky se sektou tak zvaných methodistův, v Anglii dosti valně rozšířených, s nimiž však nebylo lze žádoucího s Bratřími sjednocení v nauce docíliti. Methodisté buď toužili podlé návodu Wesleyova po dosažení úplné bezhříšné již na pozemsku dokonalosti, v tom nejvyšší cíl všech svých

[1]) Nelze nám neuvésti Moravanům zajímavou okolnost, že Spangenberg ve svém životopisu zjevně dokládá, Bratřím moravským že děkuje veškeré vnitřní své obnovení a zachování rozšafnosti až do smrti. Sešel se s Bratřími moravskými již v Jeně, kamž se byl ku dalším studiím odebral v 18. roce svého věku. Zprávy o útrapách pro jich náboženské vyznání dojaly hluboce mladistvou jeho útrobu. Jeden z pronásledovaných moravských Bratří zabloudil až do Jeny, a přišel, jak dokládá Spangenberg, řízením Božím i k němu. Na to dí doslovně: „Wir flossen gleich in Liebe zusammen, und alle unsere Gedanken harmonierten mit einander. Diese Bekanntschaft mit den Brüdern ist von da an immer genauer, vertraulicher und bewährter worden, und ich werde dem Herrn noch in Ewigkeit dafür danken. Denn ich bin völlig überzeugt, und bekenne es vor Gott, dass ich die Gemeinschaft mit den Brüdern für das Mittel halte, wodurch mich unser Herr Jesus Christus in der Wahrheit und dem rechtschaffenen Wesen bis diese Stunde erhalten hat." (V. „Nachrichten aus der Brüder-Gemeine, 1872, 2. Heft str. 141 a násl.)

ní křesťanské obce, tato k němu přilnula obcováním tak
manželským, duch sv. pak aby v rodině té zaujímal místo
akto, domníval se hrabě, stane se nauka o Trojici srdci
kému přístupnější. Místo pobožnosti k ranám Kristovým,
ě povždy v popředí kladené, místo soustrastné a vroucí
Beránkovi za naše viny strádajícímu jal se hrabě poko-
obě výrazy často až neslušnými v jámce v boku Kristově
hkeiten des Seitenhölchens"), a pietistická tato rozhára-
a bezměrné s ranami Kristovými pohrávání (ve sborech
ě od r. 1745—1750 bezpočtukráte zpíváno: Seitenhölchen,
nein! — slovo „Wunden" devětkráte zpíváno — Zinzen-
án co „Herzpapa" a manželka jeho co „Mama" a p.) do-
u vyznavačův tétéž nauky sráznější ještě výše než u
nistra. Doba tato jest v Jednotě v neblahé paměti, a pře-
tento pietismus ku stálé výstraze, kam vede rozháraný
vůdcovství rozumu, s tak zhoubnými se setkal výsledky,
Herrnhag, druhdy dosti zdárně kvetoucí, konečně roz-
r. 1750 tou právě příčinou, že svůdné to blouznění a
ké třeštění všeobecněji tam než v jiných obcích se

éto strastné době neopomínal Spangenberg všelikým dů-
é vymluvnosti z dalné Pennsylvanie, kdež tehdy prodléval,
uti na záhubné toho následky, oddává-li se mysl nábo-
pod zámyslem domnělé evangelické svobody, lichým do-
, snivému dumání, nejapným mátohám; v týž smysl pro-
veřejně na synodě r. 1750, a ráznému jeho proti tomuto
stoupení přičísti dlužno, že podobný lehkovážný duch ne-
bce americké.
eho výtečné činnosti při ustavujících synodách v Marien-
v Barby (od r. 1764—1775), v nichž celé zřízení obno-
noty na pevných konečně základech stanoveno, obšírněji
při těchto synodách jsme se zmínili. Nejtrvalejší však
zůstavil sobě v Jednotě svým spisem: „*Idea fidei fra-*
tručný to nárys křesťanské nauky v obcích bratrských.
myšlenkou, sestaviti aspoň v krátkém nárysu nauky
é, jak se byly během času ve sborech bratrských rozvi-
ášel se také hrabě Zinzendorf při 17. synodě. Avšak při
né úzkostlivosti, aby takouto měrou neutvořilo se nějaké
slovech *zledovatělé vyznání* čili jakési bratrské symbo-
ovšem, veden jsa myšlenkou co zářivou hvězdou svého

11*

života, že nezamýšlí založiti nějakou zvláštní církev, nýbrž
měřuje více k tomu, aby náboženství Kristovo oživlo ve skř
útrobách lidstva, nepřivedl nikdy dotčenou myšlenku k žádo
cíli. Avšak všeobecná synoda v Barby (1775) seznavši, jak
nepřátelé Jednoty, jmenovitě v době převráceného pietismu,
se byl v Herrnhagu a jinde zahnízdil, ve svých polemických
sech k tomu směřují, aby samé základy Jednoty podkopali,
to jí vytýkajíce, že nemá žádné určité věronauky, alebrž
něna jest blouznivými a mlhavými mátohami, usnesla se o
zvláštního spisu, jenžby byl jako souhrnem křesťanské nauky
písma sv., jaká se ustálila v obnovené Jednotě, avšak sest
tou měrou, aby dogmatika i moralka zůstaly, jak jest to i v
sv., od sebe nerozlučny, a aby učení mravní co nutný dů
vyplývalo povždy z věronauky. Spangenbergovi připadla
úloha r. 1777 složiti takýto spis jménem synody; vážnému t
úkolu podrobil se Spangenberg, jak sám ve svém životopis
kládá, se všelikou svého srdce zálibou, a práci dokonal na
v Barby v milém zátiší k radosti všech Bratří způsobem
výtečným. Spis vyšel r. 1778, byv ode všech sborův se m
radostí uvítán a záhy do jazyka anglického, dánského, fra
ského, švedského a holandského přeložen.[1]) Zavívá v něm
hlubokého náboženského citu tolikéž i chladná rozvaha, sou
důmysl; i nelíbil se známému švýcarskému básníkovi Lava
spis tento Spangenbergův tak jako rozháranější ovšem a citu
spisy samotvorného ducha Zinzendorfova.

Při takéto všestranné blahonosné činnosti, jížto se vžd
droboval s pohnutně prostou a dětinnou, Bohu zcela odevz
útrobou, dosáhl dlouhého věku, 88 let, skonav dne 18. září
v Bertelsdorfě u Ochranova. O něm šla pověst v Jednotě,
úmrtí učeníkova — tak nazýván hrabě Zinzendorf — nebyl
stížena pohromou tak citlivou, jako ztrátou tohoto věhla
muže. Píseň bratrská k jeho cti složená vychvaluje v něm „p
víru, se svízely jenom rostoucí, obětovnou lásku, nelíčenou p
a dětinnou prostotu.“ Dán byl Jednotě v pravý čas a ponec
v činnosti po dlouhou dobu k její spáse. V Jednotě ho rád
rovnávají k Melanchtonovi, jenž dán byl co průvodce Luth

---

[1]) Nad to vydal Spangenberg mimo jiné polemické a nábožensk
velezáslužný životopis hraběte Zinzendorfa v 8 velikých svazcích v
r. 1772—1775.

jako Spangenberg Zinzendorfovi; my pak po všestranném obou těchto výtečných osobností uvážení soudili bychom tak, že oba sebe vzájemně doplňují. u hraběte odráží se více cit, planoucí nadšenost, avšak často i přílišná myšlenek neurčitost a plachost, při tom však žhoucí obrazotvornost, jež jmenovitě v řečech bezděky posluchače unáší a rozchvívá; u Spangenberga převládá při neméně vzhloubilém citu rozvážný úsudek, bohatou v životě zkušeností ztvrzený, sjednucující v myšlenkách soustavnost, neobyčejný v řízení církevních i politických záležitostí a vždy k jádru prozírající věhlas. Zinzendorf pro své vlastnosti zcela byl uzpůsobilý ku počátku velikého toho díla, k roznícení nadšenosti při jeho vzniku, Spangenberg k jeho zachování a dokonání; oba však ctí se v Jednotě co popřední její vůdcové a učitelé.

Něco k Brusu jazyka českého.

Podává *Ign. B. Mašek.*

Postavíme-li vedle kterékoli knihy české ze XVI. století nějaký plod literární naší doby, přihlédajíce při tom ke slohu obou spisův, jak znamenitý rozdíl tu spatřujeme! Vezměme, abych místo mnoha příkladův jen jeden uvedl, knihy o témže předmětu psané, na př. na jedné straně buď Prefata Oldřicha z Vlkanova „Cestu do Benátek a do Palestiny“ (vyd. r. 1563), buď Krišt. Haranta z Polžic a Bezdružic „Cestu do země svaté a do Egypta“ (vyd. r. 1608), na druhé straně třebas Jana Nerudy zajímavé „Obrazy z ciziny“ (vyd. r. 1872), a vizme jejich sloh! Co do hláskosloví a tvarosloví nebude tu hrubě odchylky; avšak ve skladbě a v části lexikalné takový rozdíl shledáme, že by nám nikterak nebylo s podivením, kdyby Čech XVI. věku, ocitna se zázrakem mezi námi, novočeskému spisu hned neporozuměl.

Než není to nic divného; spis naposledy uvedený dělí se od oněch prvních nemenším prostorem času, nežli třemi stoletími — a v dlouhém tom čase se zajisté i jiné věci změnily, nežli jazyk, kterýž není mrtvá, nehybná hmota, nýbrž živoucí, stále se měnící organismus. I kdyby jazyk *český od počátku* XVII. století až po naše dni *byl se mohl vyvíjeti volně, bez* cizího vlivu a působení, by

by zajisté musil nemalé změny ve svém ústrojí podnikati, kteréžto změny by se byly dály dle pravděpodobnosti způsobem více přirozeným a duchu jazyka více přiměřeným. Ježto však příčinou politování hodných událostí na počátku XVII. století a přesmutných jejich následkův stav národu českého nad míru nepříznivě se proměnil, tudíž i jazyk český jak co do platnosti v životě veřejném, tak co do vnitřního svého života v žalostném se nalezl postavení; od prvních tříd národa jsa opouštěn a nejsa ve školách vzděláván, klesal tak důkladně, že v druhé polovici XVIII. věku byl v úpadku úplném.

Tu sekyra přiložena ke pni usychajícímu: jazyk český vyloučen jest z úřadův, do škol znova zřízených uveden jazyk německý, jenž právě v té době šťastně dospíval k zlatému věku svému.

Než právě ta rána na jazyk český namířená vzbudila jej: našli se mužové, kteří veřejně na obranu jeho hlasův svých pozdvihati se neostýchali; našli se noví pěstovatelé, kteří staré knihy vydávali a dle nich pro potřeby lidu nové, prostonárodní spisy vzdělávali; našel se i Dobrovský, který jazyk český obral si za předmět kritického badání, který jej co do tvarosloví očistil a nauku k dalšímu tvoření slov vystavil.

Tak obnoven byl sloh prostonárodní a sproštěn dřívějších tvaroslovných nešvar. — Na tom však nepřestávajíce podjali se na začátku 3. decennia tohoto století mužové mladší, plní šlechetné k mateřskému jazyku lásky, úkolu mnohem nesnadnějšího, aby totiž jazyk český učinili organem vědy. Věděli zajisté, že jen tak uchovati se může záhuby, když přijme v sebe jádro novoevropské vzdělanosti.

Co ve směru tomto učinil Josef Jungmann, jehož památku národ český právě letos[1]) tak důstojně oslavil, co vykonali věrní jeho druhové, vůbec známo jest. Jazyk stále postupoval, zásoby jeho slovní se obohacovaly, činěny i pokusy vědeckého názvosloví; ač mu zůstávaly školy zavřeny, objevil se zvláště v pracích Jos. Jungmanna, Jos. P. Šafaříka, Fr. Palackého, Sv. Presla, Ant. Marka a jin. schopným, aby byl organem věd.

Ještě hojněji rostla literatura zábavná, nalézajíc vždy hojnější účastenství; rokem pak 1848 jazyk český i ve veřejném ži-

---

[1]) *Článek psán byl r. 1873.*

roté opět zahlaholil a od toho času — vyjma dobu 1850—1860 — nabývá vždy větší a větší platnosti ve vlasti své.

Avšak na druhé straně v stejné míře s tímto obohacováním a šířením jazyka vniká v samo ústrojí jeho cizota; jest-li že již dříve naň v jisté míře působily živly cizí, latina a němčina, tož v době znovazrození literatury plným proudem uchvacováni byli mnozí spisovatelé němčinou; v německých zajisté školách jsouce vychováni, německy myslíce a nemajíce dostatečné znalosti jazyka dřívějšího, psali a píší, jakož Čelakovský praví, „německy — leč bohužel českými slovy.“

Proti této vnitřní nákaze ozývaly se sice záhy hlasy[1]) výstražné a nepřestaly se ozývati; značná jest jich řada: Lovec v Kroku Preslově r. 1823 a 1827, Kazimluv v Časopise Mus. r. 1837, Napomínatel v Časop. Mus. r. 1843, Posel z Budče r. 1849—1851 a opět v novější době, Škola a Život r. 1857, 1858, Strážce jazyka v Mikšově Besedě a Osvětě, roku 1872 zvláště znova vydaný, Brus lithografovaný professora Al. V. Šembery, Brus prof. Javůrka r. 1873, příspěvky různo roztroušené, na př. ve Věstn. bibliograf., Učitelských listech Brněnských, v kritikách atd. — na druhé straně podáván návod k dobrému slohu — nečetnými arci — fraseologiemi; i slušno vyznati, že mnohá neřesť z jazyka jest vypuzena: avšak nákaza vždy ještě na jiných stranách dále působí a oprava tím nesnadnější jest, že rozdílné jest mínění o tom, kterak jazyk dále vzdělávati se má.

Jsou totiž mezi námi, kteří nepokládají slovné překládání cizích frasí za nic závadného, nýbrž to obohacením jazyka býti soudí; jsou pak naopak, kteří ustrnuvše na jazyku XVI. věku, jejž „zlatým“ nazývají, zamítají rozhodně vše, co u oněch „starých předkův“ se nenalézá, dovolávajíce se rádi oněch „bradatých, vousatých Staročechův.“ Jsou to stranníci Jana někdy Nejedlého. — Zdá se, že oba tito směrové vycházejí z míry, zabočujíce v odporné si krajnosti. Neboť jakožby pouhé a otrocké napodobování cizích frasí setřelo s jazyka českého nešetrně i tu vlastnosť a původnosť, kteráž mu z dřívějších časův

[1]) Poctivý pořádek „brusičův“ jest u nás starodávní; mina J. Husa, zmiňuji se o Bratřích českých, mezi nimiž zvláště Přerovan Jan Blahoslav vyniká; slušno dotknouti také o Václavu Hájkovi, jenž r. 1549 v Prostějově vydal spis *řečený: Tabula* barbarolectica, a Jiřím Konstanci, *od kterého r. 1667 vyšel první* „Brus, Lima.“

v jakés takés míře ještě zůstala: tak na druhé straně bezpochyby marné jest úsilí oněch puristův mezi námi, kteří chtí, abychom o všem psali jen slohem Veleslavínův a Komenských. — Nic nedíme o tom, že k moderním vědám onen sloh „klassický“ naprosto nestačí; ale vždyť pak posud není na jisto postaveno, pokud jazyk XVI. století jest přesný a pokud veň působili jazykové latinský a německý.

A není zhola ani přirozené, abychom vrátili se úplně k onomu slohu a zavrhli vše, co v nové době utvořeno jest. Jazyk totiž, pokud jest živým organismem, nestojí a nemůže státi. Mění se stále útvary státní, poměry společenské, pomysly filosofické a náboženské, mění se stanovisko věd veškerých; i jak by mohla látka jazyková, zobrazující tyto pojmy, býti stále jedna a táž, jak by se neměl měniti i způsob vystavování myšlének, kteréž ze změněné situace se prýští?

Již starý pěvec Venusinský pěje:

„Ut silvae foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas,
Et juvenum ritu florent modo nata vigentque.“ [1])

„Jak se lesy změňují listím, když léta se chýlí,
A dřevní opadá: tak zestaralá slova pojdou,
A v nově zrozená zkvetají a žijí co mladíci.“ [2])

Zdá se mi, že daleko zacházejí někteří z dobrých těch brusičův, kteří na př. významův přenesených se lekají, nepřipouštějíce na př. slova: výlet, neboť prý „předkové naši si vycházeli nebo měli vycházku, neznajíce německého slova Ausflug.“ Budiž připuštěno, že německé slovo Ausflug dalo podnět k užívání slova českého „výlet,“ ale — zdaž jest slovo to špatně utvořeno? Zdaž nehodí se dobře pro označení *zábavné* vycházky? Zdaž neříkáme dosti často obrazně: Vyletíme si v neděli odpoledne do okolí? Zdaž neznáme jiných slov utvořených právě od slovesa letěti v přeneseném významu, na př. záletník? — Tak někteří zavrhují frasi rozluštiti úlohu, hádanku; rozluštují se prý jen ořechy. Ale zda-li nejsou úlohy početní a hádanky též jakési ořechy, do kterých se důvtip dobývá, chtěje je rozlousknouti? Myslím, že metafora tato obstáti může vedle rozřešiti a t. pod. I v syntak-

[1]) *Epist. ad Pison.* v. 60—62.
[2]) *Přelož. Šim. K. Macháček.*

cké stránce, na př. v užívání pádův, zvláště genitivu, není pra-
dlo tradicionálně naprosto neomylné, jakož úvahy v Časop. Mat.
br. položené ukazují; i jest tu potřebí zvláštních podrobných
udií a monografií. — Není tedy mého dle zdání příčiny, abychom
žádého slova se ostříhali jen z té jediné příčiny, že shoduje se
němčinou. — Ovšem pak varovati se musíme takových frasí,
jež na základě českého jazyka nijak vysvětliti se nemohou, na
slovo držeti, řeč držeti, přitáhnouti si nemoc, býti naložen
bre, ohled bráti na něco a j., frase, u nichž nevíme, jak z pů-
dního významu mohl se vyvinouti obrazný.

Smýšlím tedy, že, posuzujíce nová slova a nové frase, máme
áti, pokud možná, úplně zásobu slov a frasí z dřívějších
sův dochovaných a jejich kvalitu, v čemž nám Jungmannův
vník jistým jest základem; dále máme pozorovati, možná-li nový
znam slova od starého významu odvoditi nějakým tropem; že
ba jest znáti nauku o tvoření slov a vůbec počínati si opatrně,
se samo sebou rozumí.

Tak soudili o dalším vzdělávání jazyka mužové, kteříž právě
dy v nové naší literatuře nejdříve a nejzdárněji pěstovali, Jung-
nn, Palacký, Šafařík a j. výteční znalci dřevního stavu jazyka
ého i jiných řečí slovanských. Důkazův toho podávají hojně
ich spisové. Před rigorosnými z brusičův našich by snad ani
o mužové nenašli milosti.

Podotknul jsem, jak nesnadná věc o každém novém slově a
ždé nové frasi vynésti jistý úsudek a jaké opatrnosti a všestran-
ho uvažování jest k tomu potřebí. I nemůžeme než z té duše
dovati se tomu, že slavný sbor pro vzdělávání jazyka českého
i Museu království českého zřízený utvořil u sebe výbor mužův,
yka českého nad jiné znalých za tím účelem, aby kazy jazykové
jisto byly postaveny, dobrými slovy nahrazeny, aby nám byl
n Antibarbarus český. — Úkol to jak důležitý, tak nesnadný.
sím, že žádoucímu dosažení toho účelu může prospívati, když i
jiných stran takové otázky se probírati budou, aby i muži mimo
en výbor stojící mohli dle příležitosti v důležitém tom díle
ravy jazyka míti účastenství.

Než rozhovořil jsem se, jak se zdá, příliš obšírně. Jest pak
ým úmyslem se stanoviska právě vytknutého vzíti v úvahu ně-
terá slova a frase novověké, jež nyní buď právem neb i křivě
sou v podezření nepravosti. *Podávám pak* již tato slova a rčení
pořádku *abecedním*, *nedomnívaje* se ovšem nikterak, že jsem ve

by zajisté musil nemalé změny ve svém ústrojí podnikati, kteréžto změny by se byly dály dle pravděpodobnosti spůsobem více přirozeným a duchu jazyka více přiměřeným. Ježto však příčinou politování hodných událostí na počátku XVII. století a přesmutných jejich následkův stav národu českého nad míru nepříznivě se proměnil, tudíž i jazyk český jak co do platnosti v životě veřejném, tak co do vnitřního svého života v žalostném se nalezl postavení; od prvních tříd národa jsa opouštěn a nejsa ve školách vzděláván, klesal tak důkladně, že v druhé polovici XVIII. věku byl v úpadku úplném.

Tu sekyra přiložena ke pni usychajícímu: jazyk český vyloučen jest z úřadův, do škol znova zřízených uveden jazyk německý, jenž právě v té době šťastně dospíval k zlatému věku svému.

Než právě ta rána na jazyk český namířená vzbudila jej: našli se mužové, kteří veřejně na obranu jeho hlasův svých pozdvihati se neostýchali; našli se noví pěstovatelé, kteří staré knihy vydávali a dle nich pro potřeby lidu nové, prostonárodní spisy vzdělávali; našel se i Dobrovský, který jazyk český obral si za předmět kritického badání, který jej co do tvarosloví očistil a nauku k dalšímu tvoření slov vystavil.

Tak obnoven byl sloh prostonárodní a sproštěn dřívejších tvaroslovných nešvar. — Na tom však nepřestávajíce podjali se na začátku 3. decennia tohoto století mužové mladší, plní šlechetné k mateřskému jazyku lásky, úkolu mnohem nesnadnějšího, aby totiž jazyk český učinili orgánem vědy. Věděli zajisté, že jen tak uchovati se může záhuby, když přijme v sebe jádro novoevropské vzdělanosti.

Co ve směru tomto učinil Josef Jungmann, jehož památku národ český právě letos[1] tak důstojně oslavil, co vykonali věrní jeho druhové, vůbec známo jest. Jazyk stále postupoval, zásoby jeho slovní se obohacovaly, činěny i pokusy vědeckého názvosloví; ač mu zůstávaly školy zavřeny, objevil se zvláště v pracích Jos. Jungmanna, Jos. P. Šafaříka, Fr. Palackého, Sv. Presla, Ant. Marka a jin. schopným, aby byl orgánem věd.

Ještě hojněji rostla literatura zábavná, nalézajíc vždy hojnější účastenství; rokem pak 1848 jazyk český i ve veřejném ži-

---

[1] Článek psán byl r. 1873.

jich upotřebil, bude veliký poklad marně v rukou mých; Zeď se sesula, *aniž by* to byli spozorovali. — Věty tyto chybně utvořeny jsou zhola dle něm. vazby: ohne dass es nd bemerkt *hätte*. — Jungmann neuvádí na spojky *aniž by* — yslu německ. *ohne dass* — ani jediného dokladu. — *Aniž by* en tehdy na místě, má-li věta, v níž stojí, platnost *podmí-ho závětí*, na př.: Pročež, čehož se oněm nedovoluje, *aniž by* nich trpělo, toho těmto plná svoboda (Kom. Lab.); zde do-*kdyby se v to chtěli dáti*. — A Šaf. píše (Rozpr. str. 321): byl násilný převrat, nikoli tichá a prospěšná oprava, *aniž* kové počínání kdy prospěchu mělo; dodej: *kdyby kdo pra-jiných jazykův na nové základy chtěl stavěti*. — Purkyně: en jsa (člověk), dlí dlouhá léta v mládí bezvládné, slabé, ne-né, *aniž by* málo dní přetrval bez opatrování rodičův svých. jest smysl podmínečný, neboť slova: bez opatrování — sobě předvětí: *kdyby ho rodiče neopatrovali*. — Věty na-postavené tedy se prostě spojí: Jest-li že peníze přijmu a neužiji, bude atd.; zeď se sesula, aniž to spozorovali, a nepo-li to. Jak se i jinak německé ohne dass u nás zastupuje, ikm. Skl. str. 482. — Na nesprávnost při užívání spojek *by* nyní zhusta se naskýtající obrátil zřetel již dříve J. Ko-Grammatika jaz. latinského, §. 665.

Anž, onaž, anož. V novější době proskakuje jaksi ostýchavě ních listech i jiných knihách nové zájmeno vztažné: anž, anož. — Slovo „an" povstalo, jak vědomo, z a + on; jakož ení možno říci: a onž, a onaž, a onož, tak i slovce anž, anož v grammatice neobstojí. Jungmann ho též neuvádí a u ch spisovatelův snad ho nenajdeš.

Ačkoli, viz doplněk příčestí.

Absolutný pád. — Rozumíme tento výraz na pády závisící ovese, kteréž se z domyslu doplniti může, na př.: V ruce stojíme a státi budeme. (Jandův Boček). — Dobrá-li to vazba? jí užívá v Kytici: Klečela, líce skloněně, ruce na prsa é — t. j. majíc. Ano vazba ta nachází se již v Rukop. Kralové-kém: Ajta Jaroslav jak oreł letjé! „Tvrdú ocel na mohúcjéch h, pod ocelí chrabrost, udatenstvjé" atd. t. j. maje. Zde jest ativ zřejmý. — Není tedy potřebí vazby této jediné proto ti, že i v německém jazyku jest obyčejná.

Abstraktní jména.

Ačkoli žádná vzdělaná řeč bez jmen abstraktních (odtažitých)

všem všudy na pravou cestu uhodil, nýbrž chtěje jiným pohn
dáti, aby o věcech těchto dále a důkladněji bádali.

A — spojka nesprávně se staví před sousledné *pročež*,
př.: Nedbali jste upřímné rady naší *a pročež* těžce toho pyk
budete. — Jest totiž pročež = a protož, bylo by tedy: a pro
= a a protož. Zde má býti buď jen: *pročež* toho pykati bud
aneb: *a protož* toho pykati budete. —

Ale. Dle Zikmundovy Skladby §. 234 klásti se má tato sp
pravidelně na počátku věty, což i u všech dobrých spisovat
prý jest pravidlem. Když se však u prostřed věty klade, tedy
zaostřují se jí jednotlivé výrazy, a spojka *ale* jest v té příčině
likéž co: aspoň, asi, wenigstens, doch, doch wenigstens, denn do
Poveďme ho, snad *ale* tam vnadu najde. Kom. Lab. — Dobrov
však ve svém Lehrgebäude str. 269 prostě učí: Zu Anfange
nach einem andern Worte. — Pozoruje užívání této spojky co
slovosledu v literatuře střední, seznal jsem: 1) Že jí spisova
střední doby neužívali tak zhusta, jako nyní se děje, klad
častěji spojky: pak, však, než. 2) Že v pravdě čítá se u
obyčejně na počátku věty; po slově nalezl jsem ji ve smyslu
porovacím u Kosmaneckého (Jireč. Antholog. II., str. 402): V
ale, že mu vojsko velmi hyne, proměnil svůj oumysl. — Z no
ších srovnává se s obyčejem starým nejvíce ještě Šafařík, uží
rád jiných spojek odporovacích; že však i u něho spojka
někdy po slově se nalézá, přesvědčí se, kdo otevře na př. Sta
Slov. I, str. 228: Jest-li že *ale* zde . . atd., str. 233: Poněv
ale krajina . . . atd. — Řídčeji naskýtá se záslovné *ale* v Roz
vách. — Jungmann však, Palacký, Hattala a j. spojku tu bez
dílu buď na čele věty buď za slovem kladou, na př. Jungm. S
Spisy (1841) str. 151: že by ale . . .; 154: kteráž by ale . . .;
155: Ten ale křik; str. 212: ty ale pravily, . . . str. 183: ale
nictví její . . .; str. 185 : národ může pojíti, ale řeč jeho zůstane
Palacký, Radh. I, str. 6: že ale . . .; u nás ale . . .; str. 9: k
ale tak není; str. 21: pokud se mu to ale . . .; v Dějinách říd
ji nalezneš za slovem. — Hattala, Srovn. Mluvn. 1857, §. 2: M
se ale holá věta atd., §. 7: Jak by ale mohl Rastislav atd. . . . T
u jiných spisovatelův bez rozpaku a rozdílu všelikého staví
buď před slovo aneb za ně, načež příklady vésti bylo by obš
a, tuším, zbytečné. — Chtěl jsem jen ukázati, že i nejlepší zn
jazyka v novější době spojku *ale* i za slovem kladou.

Aniž by. Chybují, kteří píší: Jest-li že peníze přijmu, a

bych jich upotřebil, bude veliký poklad marně v rukou mých; neb: Zeď se sesula, *aniž by* to byli spozorovali. — Věty tyto epochybně utvořeny jsou zhola dle něm. vazby: ohne dass es emand bemerkt *hätte*. — Jungmann neuvádí na spojky *aniž by* — smyslu německ. *ohne dass* — ani jediného dokladu. — *Aniž by* st jen tehdy na místě, má-li věta, v níž stojí, platnost *podmí*-*čného závětí*, na př.: Pročež, čehož se oněm nedovoluje, *aniž by* při nich trpělo, toho těmto plná svoboda (Kom. Lab.); zde do-j: *kdyby se v to chtěli dáti*. — A Šaf. píše (Rozpr. str. 321): by byl násilny převrat, nikoli tichá a prospěšná oprava, *aniž* takové počínání kdy prospěchu mělo; dodej: *kdyby kdo pra*-*pis jiných jazykův na nové základy chtěl stavěti*. — Purkyně: arozen jsa (člověk), dlí dlouhá léta v mládí bezvládné, slabé, ne-kašené, *aniž by* málo dní přetrval bez opatrování rodičův svých. zde jest smysl podmínečný, neboť slova: bez opatrování — má v sobě předvětí: *kdyby ho rodiče neopatrovali*. — Věty na-oře postavené tedy se prostě spojí: Jest-li že peníze přijmu a ch neužiji, bude atd.: zeď se sesula, aniž to spozorovali, a nepo-movali to. Jak se i jinak německé ohne dass u nás zastupuje, viz Zikm. Skl. str. 482. — Na nesprávnost při užívání spojek *aniž by* nyní zhusta se naskýtající obrátil zřetel již dříve J. Ko-na, Grammatika jaz. latinského, §. 665.

Anž, anaž, anož. V novější době proskakuje jaksi ostýchavě denních listech i jiných knihách nové zájmeno vztažné: anž, anaž, anož. — Slovo „an“ povstalo, jak vědomo, z a + on; jakož k není možno říci: a onž, a onaž, a onož, tak i slovce anž, anaž, anož v grammatice neobstojí. Jungmann ho též neuvádí a u dobrých spisovatelův snad ho nenajdeš.

Ačkoli, viz doplněk příčestí.

Absolutný pád. — Rozumíme tento výraz na pády závisící na slovese, kteréž se z domyslu doplniti může, na př.: V ruce zbraň, stojíme a státi budeme. (Jandův Boček). — Dobrá-li to vazba? Erben jí užívá v Kytici: Klečela, líce skloněné, ruce na prsa složené — t. j. majíc. Ano vazba ta nachází se již v Rukop. Kralové-dvorském: Ajta Jaroslav jak oreł letjé! „Tvrdú ocel na mohúcjéch prsech, pod ocelí chrabrosť, udatenstvjé“ atd. t. j. maje. Zde jest akkusativ zřejmý. — Není tedy potřebí vazby této jediné proto zavrhovati, že i v německém jazyku jest obyčejná.

Abstraktní jména.

Ačkoli žádná vzdělaná řeč bez jmen abstraktních (odtažitých)

býti nemůže, — neb sloh vědecký jich nevyhnutelně potřebuje — a tudyž ve vědeckých spisech ani my bez nich se neobejdem; přece není prospěšno v češtině *nad míru* a *potřebu* jich užívati, jakož se nyní přečasto děje, ovšem působením němčiny, která v užívání abstrakt zvláště si libuje. Chýlí se zajisté řeč naše povahou svou více ke konkretnému vyjadřování. — Tak psal někdo: Jsem pomocen uskutečnění idey národnosti; způsob proveden zlepšení stavu mnoho stál přemýšlení a pod. — Přílišné užívání abstraktních jmen slabikami -ní a -tí se končících bez přívlastků plodí mimo to u nás nejasnost, ježto jména ta pro sedm pádů jen dvě formy mají: nom., gen., dat., akk., vok., lok. provedení, instr. provedení*m;* nevíme tudyž ihned, jaký pád před sebou máme. — Jindy zase povstává jakási drsnost slohu, když totiž jména slovesného jest doplněk nebo příslovkové určení, na př.: Ptactva ubývá umělým jeho chytáním a stěhováním se čím dále tím více do teplejších krajin; nebo: příčina toho jest ve vzdalování se více a více země od slunce. — Chybné tyto vazby snadno se opraví, když místo jména slovesného položíme větu. Užívejme tedy takových jmen abstraktních střídmě a opatrně, zvláště pak ve slohu prostonárodním.

Bíledni. Jsou to dvě slova: bíle + dni, totiž lokál jednotn. přídavného neurčitého běl, -a -o, a podstatného den. Mělo by býti bělě dni; avšak *ě* dlouhé přešlo v nové češtině v í. — Správně tedy kladou se slova ta jen v lokále, na př.: Hvězdy v bíledni (am hellen Tage) spatřeny při zatmění. Velesl. — Chybně by však řekl někdo: Vyšlo, vystoupilo na bíledni (m. na jevo.)

Boleslava, Čáslava, Soběslava, atd. mluví někteří, skloňujíce tato vlastní jména měst dle ryba; což chybné jest. — Nebo tato místní jména jsou, jak již Čelakovský ve Čtení o srovn. mluv. str. 167—169 učí, vlastně přídavná jména přisvojovací, utvořená od příslušných jmen osob příponou, jako na př. z jména *pán* povstalo *páň, (pánja, pánje),* z jména *člověk: člověč (člověča, člověče),* tak i z jmen osobních *Boleslav, Čáslav, Soběslav: Boleslav' (Boleslavja, Boleslavje)* atd. Doplňovalo se k nim jméno mužského rodu, na př. hrad, dvór, tedy Boleslav' (hrad), gen. Boleslavja (hrada), přehl. Boleslavje, v písmě Boleslavě, dat. Boleslavju, přehl. Boleslavi atd. — To jest nejstarší skloňování. — Časem však přešla jména tato, změnivše rod, pod vzor kosť, a tento dávno dokonaný skutek musí *již uznati,* ač ještě v XVI. století některá z nich mužského byla *rodu (sr. Starý* Boleslav, Mladý Boleslav u Blahoslava, Gramm. str. 57

jich upotřebil, bude veliký poklad marně v rukou mých;
: Zeď se sesula, *aniž by* to byli spozorovali. — Věty tyto
chybně utvořeny jsou zhola dle něm. vazby: ohne dass es
nd bemerkt *hätte*. — Jungmann neuvádí na spojky *aniž by* —
yslu německ. *ohne dass* — ani jediného dokladu. — *Aniž by*
jen tehdy na místě, má-li věta, v níž stojí, platnost *podmí-*
ho závětí, na př.: Pročež, čehož se oněm nedovoluje, *aniž by*
i nich trpělo, toho těmto plná svoboda (Kom. Lab.); zde do-
kdyby se v to chtěli dáti. — A Šaf. píše (Rozpr. str. 321):
y byl násilný převrat, nikoli tichá a prospěšná oprava, *aniž*
kové počínání kdy prospěchu mělo; dodej: *kdyby kdo pra-*
jiných jazykův na nové základy chtěl stavěti. — Purkyně:
zen jsa (člověk), dlí dlouhá léta v mládí bezvládně, slabé, ne-
mé, *aniž by* málo dní přetrval bez opatrování rodičův svých.
e jest smysl podmínečný, neboť slova: bez opatrování —
v sobě předvětí: *kdyby ho rodiče neopatrovali*. — Věty na-
postavené tedy se prostě spojí: Jest-li že peníze přijmu a
neužiji, bude atd.; zeď se sesula, aniž to spozorovali, a nepo-
ali to. Jak se i jinak německé ohne dass u nás zastupuje,
Zikm. Skl. str. 482. — Na nesprávnost při užívání spojek
by nyní zhusta se naskytající obrátil zřetel již dříve J. Ko-
Grammatika jaz. latinského, §. 665.

Anž, anaž, anož. V novější době proskakuje jaksi ostýchavě
ních listech i jiných knihách nové zájmeno vztažné: anž,
, anož. — Slovo „an" povstalo, jak vědomo, z a + on; jakož
není možno říci: a onž, a onaž, a onož, tak i slovce anž,
, anož v grammatice neobstojí. Jungmann ho též neuvádí a u
rých spisovatelův snad ho nenajdeš.

Ačkoli, viz doplněk příčestí.

Absolutný pád. — Rozumíme tento výraz na pády závisící
slovese, kteréž se z domyslu doplniti může, na př.: V ruce
, stojíme a státi budeme. (Jandův Boček). — Dobrá-li to vazba?
 ji užívá v Kytici: Klečela, líce skloněné, ruce na prsa
 — t. j. majíc. Ano vazba ta nachází se již v Rukop. Kralové-
: Ajta Jaroslav jak oreł letjé! ‚Tvrdú ocel na mohúcjéch
d ocelí chrabrost, udatenstvjé" atd. t. j. maje. Zde jest
zřejmý. — Není tedy potřebí vazby této jediné proto
i v německém jazyku jest obyčejná.

tní jména.

ná vzdělaná řeč bez jmen abstraktních (odtažitých)

genitivu pak *podílu bráti* viz články professora Bartoše v Mat. Mor.

Průběh bráti, vzíti — jest sice též moderní obrat: V nehmen (ani Jungmann v slovníku, ani Čelakovský v dop neuvádí slova: průběh); avšak přihlížejíce k dobrým rčením: začátek, konec vzíti, zda-li nemůžeme dle obdoby této i obrat novočeský strpěti, ačkoli bez něho obejíti se můžeme platí též o rčení: *směr bráti, vzíti* — Richtung nehmen. *směr* jest novočeské, a ve spisu ze střední doby ho asi nenal nyní však stalo se již vědeckým terminem, jehož se ani P neštítí. (Veškery dějiny . . . vzaly by směr utěšenější. Radh do tvoření a přechodu od žensk. míra k mužsk. rodu srovn již zobecnělá slova: záměr, výměr, poměr, rozměr atd. — me-li, jak již výše položeno jest, dobře říci na základě do původ, začátek, konec vzíti, snad i frase: směr bráti, v bude připuštěna; komu se nelíbí, nechť užije jistějšího o bráti se směrem nějakým, dáti se směrem, jako díme: b cestou, dáti se polem, lesem a pod.

Byt- doplněk příčestí, viz doplněk.

Byť. Spojkou touto nyní zhusta sesiluje se připoušt znam starého aoristu: bych, bys, by-s činn. příčestím mi času. Tak píše jeden z nejlepších stylistův novověkých: nejlepších mužův chytati se může fanatismus, který . . . *byťby* i záhuba se plodila, od úmyslu svého neustupuje. (Radh. str. 268; tak i str. 198, 244.) — Upříti nelze, že starý *bych* spojený s činn. příč. minulým, drže v sobě dle poval větí význam nejeden (podmínku, přání, účel), potřebuje ja sesilení, má-li smyslu připouštěcímu ihned býti rozuměno; j vedle pouhého slova *bych-* rádi užívali: *bychť, bychť i, bych bychť pak i, bychť pak třebas* a pod.; na př.: Byť bylo lidu jako písku mořského, ostatkové jeho toliko obrátí se. Br. V každá historie jest mistrem života . . . a byť pak i taková b každý jí tak dobře užívati umí. Kocín. By pak třebas s herbářem někdo po poli chodil, malého a téměř žádného by sobě nedosáhl. Černý. Viz ostatně Jungm. slovn. u slova Zikm. Skl. §. 223. — Užívání slova *byť* jako jakési části nyní k naznačení připouštěcího poměru tak velice se roz nemá v starší literatuře dokladu žádného a snadno se na *může bezpečnými* slovci, jest však z té příčiny pozoruhodn *tvar slovesný* zkamenělý ve spojku.

Cítiti se — viz frasecologická slovesa.

Co. Užívání toho zájmena nyní v nejednom ohledu se
zhojnilo nad zvyk starých spisovatelův. Zde budou vzaty
úvahu ty nové obraty, kteréž nyní nad jiné častěji se naskýtají
u nichž hodno považiti, zda-li se shodují s povahou jazyka
ského.

I. a) Co soudíme o větě: Zda-li skončili poslední svůj boj . . .
vítězové? (Pal. Radh. díl III, str. 227.) — Na oko se spatřuje,
vazba ta úplně se rovná německému: *als* Sieger. Jest-li správná?
Kdyby ta věta byla postavena tak: Zda-li skončili poslední
ůj boj . . . *jako* vítězové? — myslím, že by snad ani nejpřísnější
assicista nenacházel zde nižádné vady; bylať by to prostě věta
rácená: jako vítězové jej končívají, totiž vítězně. Sr. Hatt. Srovn.
ūvn. §. 74, Zikm. Skl. §. 224, c. 1. Tak píše Hájek: Ne *jako*
íže, ale *jakožto* soudce od obce volený spravoval Krok zemi. —
ní-li pak spojka *jako* tu závadná, nebude jí tuším ani slůvko
, kteréž již ve středním věku jest střídníkem spojky jako, majíc
ž význam srovnávací, zvláště v pořekadlech, na př.: Zmítá se
dí) *co* nějaké pírko. (Prefat, Jireč. Antholog. II, str. 149).
vězdy jsou *co* lampy na nebi zavěšeny. Kom. Běží, *co* by ho vítr
sl. Velesl. — Srovn. Blahoslav. gram. str. 241, Zikm. Skl.
224, 6, b; Jungm. u slova *co.* — Soudím tedy, že tato vazba,
ajíc takový základ a vývoj, může dobře obstáti a tím spíše dr-
na býti, že i nejlepší noví spisovatelé se jí neštítí.

b) Šafařík píše v Rozpravách, str. 3: Dřevní Slované, *co* lidé
otcí, pokoje, orby . . . milovní, ovšem mnohem méně prosluli
ěli jiné národy. Jungm. v Sebr. spis. str. 170: Z jazyka toho
zvláště my Čechové, *co* nejbližšího nám, hojně čerpati můžeme;
. 138: Já, *co* chladný vás obou posluchač, snadno jsem se va-
val svědčiti atd. Palacký, Radh. díl III, 71: Nemohu přece i *co*
ravan a Čech pospolu, i *co* dějepisec národu svého mlčeti na-
isto atd. Příklady tyto mohli bychom i ze spisův uvedených
isovatelův rozhojniti, v denní pak literatuře naší nenajdeme snad
ni věty, kde by se toto slovo *co* nenalézalo v uvedeném smyslu.
il však přece otázka dovolena, dobré-li to užívání?

Jak z článku *jak* v Jungm. slovníku viděti jest, užívali i
otři, horliví tito pěstovatelé jazyka, spojky: *jako, jakožto* k se-
ní příčinného významu buď příčestí buď přístavku, (viz dopl-
k příčestí) na př.: A poklona se jemu ode všech dála, *jakožto*
uhému po králi (= ὡς ὄντι, *protože* byl druhý po králi). Tedy

uvěřilo jim shromáždění to, *jakožto* starším lidu a soudcům
Užívání tohoto příklady i z jiných spisovatelův střední doby
sti nebylo by nesnadné. — Z nových píše Jungmann: Sami
couzové, ač že, *jako* nejhlavnější světaobčané, všudy doma
neopominuli by svého Zarýnska, *jakožto* vlasti své, zveleb
(Sebr. Spisy str. 139). Palacký: Čínská říše.. zdá se na prvn
hled pro dějiny člověctva ztracena býti, *jakožto* příliš osamo
Radh. díl II. str. 36. — Šafařík: Čechové osazovali se mezi
váky, *jakožto* mezi nejbližšími příbuznými svými. Rozpr. str.

Z uvedených tu příkladův jest patrno, že spojka *jako*,
činnou platnost příčestí a přístavku tak na oči staví a se
(sr. Zikm. skl. §. 218, 7), jako se to děje i v řečtině spoj
ὡς, ἅτε, οἷα, i v latině částicí *ut*: Laeti, *ut* ad regem diu
deratum, concessere. Liv. XXX, 11. — Tu mihi videris Epich
acuti nec insulsi hominis, *ut* Siculi, sententiam sequi. Cic.
I, 8, 15. — Ukázal jsem již, že zájmeno *co* má význam sr
vací spojky *jako*; i zda-li se tedy možná zastavovati nad tí
slovo *co* i v tomto úkonu zastupuje spojku *jako*? — Nebot
nak vyniká tato vazba svou stručností, jednak k všeobecnému
vání přispěly též podobné vazby jinojazyčné. Není však, t
shoda mezi českým a německým skladem dostatečnou příč
abychom vazbu tu zamítali, a to tím méně, když můžeme s
vod její *na základě domácím vysvětliti* a když jí auktorita
lepších nových spisovatelův jest záštitou.

c) Ještě jiný jest způsob užívání tohoto slovce *co*. V
věty: Navrácení tohoto města jeví se *co* historická spravedln
nikoli *co* křivda a bezpraví. Pal. Radh. díl III. str. 148. P
se mezi sebou *co* bratří. Radh. díl III, 34. — V těchto
kladech stojí *co* u pojmu výrokového, jejž můžeme šíře rozvi
u větu: Poznají se, že jsou bratří atd. — Jeví se, že jest n
cení tohoto města historická spravedlnost atd. — Jakož pak
mann v Sebr. spis. str. 217 mohl psáti: Popisoval jej *ja*
velmi tvrdošijného, — tak i tu slůvko *co* nemusí se zamítat
Přechod z užívání pod číslem a) postaveného k tomuto není
obtížný.

d) Jindy zase stojí *co* tu, kde možná klásti předložku
aneb po starodávnu srovnávací instrumental, na př.: Nechť
co nový důkaz. Šaf. Rozpr. str. 73. — Tak píšeme bez rozp
Podal jsem mu tu knihu *co* důkaz zvláštní své uctivosti. —
sice čeština, jakož již řečeno jest, nejeden způsob, aby tyto v

vyjádřila, na př.: Tento spisek byl kalendáři *za* předmluvu. Jungm. Sebr. spisy, str. 192. Oni vady onoho věku sobě *v* zákon postavili; týž, str. 184.; sr. poslati někomu něco darem; dal dceři statek věnem atd.; avšak hledíce k tomu, jak slovo *co* stalo se zástupcem spojky *jako* uznáme i tento způsob užívání za pouhý další vývoj na základě jednou položeném.

II. Napomínatel od Jungmanna v Časop. Mus. 1843 položený učí: „Slovce německé *zu* rádo by mělo zástupce v češtině, na př.: Nemá se od světské moci *ničeho co* obávati m. *ničeho* obávati.“ — Vizme dále věty, jak je nyní denně slýcháme a čítáme: Nemáte mně *nic co* poroučeti. Nemáš se do toho *nic co* míchati. Není se tomu *co* diviti a pod. — Již slovosled v těchto větách ukazuje patrnou shodu s jazykem německým: Ihr habet mir *nichts zu* befehlen; er hat von der weltlichen Gewalt *nichts zu* befürchten atd. — Jak se mají tedy tyto vazby k pravidlům grammatiky?

Hattalova Srovnávací mluvnice §. 69 pokládá větu: Mám dosti *co* vypravovati — za skrácenou podstatnou, jež povstala ze souvětí: Mám dosti toho, *co* bych vypravoval anebo vypravovati mohl — takovým způsobem, že se ve hlavní větě, jež vždy sloveso *míti, býti, věděti* obsahuje za výrok, ukazovací zájmeno anebo slova *nic, nikdo* a pod. vypouští, sloveso pobočné věty z určitého způsobu do neurčitého přeloží anebo sloveso pomocné *moci* doposta vynechá, čím infinitiv na slovese *moci* visící o samotě zůstává. — Podle toho povstala skrácená věta: Měli *nad tím* naříkati — z toho souvětí: Měli *to*, nad čím *by naříkali*, anebo naříkati *mohli*. — Výkladu tomuto snadno přisvědčíme, přihlednouce k materialu, jejž Zikm. Skl. v §. 207, 1. P. 1. podává. Tu zajisté uvádějí se v pravdě ty vazby, kterých Hattala k vysvětlení skrácené věty užívá: Měl, *od koho* by se učil. Hrubý z Jel. Nemají, *co by* jedli. Br. Nevěděli, *co by* jemu odpověděli. I měla, *ať by* živa *byla*. Svéd. Poslední tato věta čte se skrácená u Hájka: Alžběta neměla *nač* živa *býti*. — Podobně hojnost jest příkladův na ten případ, když v hlavní větě jest sloveso *býti* v §. 206, A. 3. P. 2. — K takovémuto skracování nelze tedy dočista míti nedůvěru.

Obrátíme-li již pravidlo toto na věty nahoře postavené, seznáme snadno, že věta, kterouž Napomínatel uvádí: Nemá se od světské moci *ničeho co* obávati, — jest skutečně nesprávná; neboť uvedena jsouc, bude zníti: Nemá *toho, čeho by* se od světské moci obával, *nebo: čeho by se obávati* mohl. Skrátíce ji pak dle

genitivu pak *podílu bráti* viz články professora Bartoše v Čas. Mat. Mor.

Průběh bráti, vzíti — jest sice též moderní obrat: Verlauf nehmen (ani Jungmann v slovníku, ani Čelakovský v doplňcích neuvádí slova: průběh); avšak přihlížejíce k dobrým řečením: původ, začátek, konec vzíti, zda-li nemůžeme dle obdoby této i onen obrat novočeský strpěti, ačkoli bez něho obejíti se můžeme? T platí též o rčení: *směr bráti, vzíti* — Richtung nehmen. I slovo *směr* jest novočeské, a ve spisu ze střední doby ho asi nenalezneš, nyní však stalo se již vědeckým terminem, jehož se ani Palacký neštítí. (Veškery dějiny . . . vzaly by směr utěšenější. Radh.); do tvoření a přechodu od žensk. míra k mužsk. rodu srovnej již zobecnělá slova: záměr, výměr, poměr, rozměr atd. — Můžeme-li, jak již výše položeno jest, dobře říci na základě domácím původ, začátek, konec vzíti, snad i frase: směr bráti, vzíti bude připuštěna; komu se nelíbí, nechť užije jistějšího obratu bráti se směrem nějakým, dáti se směrem, jako díme: bráti cestou, dáti se polem, lesem a pod.

Byť- doplněk příčestí, viz doplněk.

Byť. Spojkou touto nyní zhusta sesiluje se připouštěcí význam starého aoristu: bych, bys, by-s činn. příčestím minulého času. Tak píše jeden z nejlepších stylistův novověkých: I z nejlepších mužův chytati se může fanatismus, který . . . *byťby* z i záhuba se plodila, od úmyslu svého neustupuje. (Radh. díl str. 268; tak i str. 198, 244.) — Upříti nelze, že starý aorist *bych* spojený s činn. příč. minulým, drže v sobě dle povahy věti význam nejeden (podmínku, přání, účel), potřebuje jakéhosi sesilení, má-li smyslu připouštěcímu ihned býti rozuměno; již vedle pouhého slova *bych-* rádi užívali: *bychť, bychť i, bychť pak, bychť pak i, bychť pak třebas* a pod.; na př.: Byť bylo lidu tvého jako písku mořského, ostatkové jeho toliko obrátí se. Br. Však každá historie jest mistrem života . . . a byť pak i taková byla, každý jí tak dobře užívati umí. Kocín. By pak třebas s celým herbářem někdo po poli chodil, malého a téměř žádného by užitku sobě nedosáhl. Černý. Viz ostatně Jungm. slovn. u slova by Zikm. Skl. §. 223. — Užívání slova *byť* jako jakési častice, nyní k naznačení připouštěcího poměru tak velice se rozmohlo, nemá v starší literatuře dokladu žádného a snadno se nahraditi může bezpečnými slovci, jest však z té příčiny pozoruhodné, že i *tvar slovesný* zkameněl ve spojku.

jest: *co do s genitivem* = hinsichtlich, na př.: Našincové lpíce *co do výboru* pramenův a výkladu jejich neustupně na oněch cizorodých vzorech, za touž příčinou do týchže poklesek upadli = hinsichtlich der Auswahl, was die Auswahl betrifft. Šafař. Rozpr. str. 82. *Co do* materie takový jazyk postačuje k vystavení všelikého předmětu. Jungm. o klassičnosti. Čtenářstvo jest rozdílné *co do* chuti a vzdělanosti své. Pal. Radh. I, 12. — Příkladův takových mohli bychom uvésti značný počet, kdyby nám nedostačovaly tyto, ež jsme vybrali ze vzorných nových spisovatelův.

V staré a střední češtině však nesetkal jsem se posud s tím obratem; myslím, že jest novočeský, i nebylo by tudyž divu, kdyby některý horlivý brusič vyhlásil jej za nesprávný. Spisovatel nového „Strážce jazyka, 1872,“ jenž o čištění jazyka našeho nemálo se přičinuje, naší frasi jaksi z úmyslu se vyhýbá na str. 64. svého Strážce, kde učí, jak se německé slovo: Rücksicht, in Ansehung, bezüglich atd. dobře po česku vykládá.

Vysvětluji si vývoj oné frase novočeské takto. Věta: Co do materie, takový jazyk postačuje k vystavení všelikého předmětu — znamená: Co do materie *jest*, (= co materie se týká), takový jazyk postačuje .... Jest zde tedy sloveso *jest* vypuštěno (sr. co tobě do toho? t. jest atd.) — Že pak předložka *do* značí vztah, o tom viz Jungm. slovn. u slova *do*, Zikm. Skl. §. 136, 5, d; na př.: Co se vám zdá *do* té věci? Pass. = o té věci. Ale *do* vás jest nám to divné a těžké. Br. (= o vás, pokud vás se dotýče). — Myslím tedy, že obrat: *co do* s *gen., ač jest novověký, z podstaty jazyka českého vyrostl* i že může vedle jiných překladův německého: in Rücksicht, hinsichtlich — dobře obstáti.

V. Konečně kratičko podotkneme provincialismu jižních Čech: *pro co, na co, za co, o co* atd. m. spisovných a správných tvarův: *proč, nač, zač, oč* atd. Formy tyto spisovné povstaly, jakož každá dobrá mluvnice učí, z předložek a akkusativu tázacího zájmena *če*; tedy stojí místo: *pro če, na če, za če, o če,* kteréž úplné formy vystupují na jevo, přistoupí-li příklonná částice *že: pro-čež, na-čež, za-čež, o-čež.* — Forma však *co* vznikla stažením z *čso*, což jest vlastně starodávní genitiv m. *čeho*, a teprv časem ustálila se jako nominativ i akkusat.; nemá však forma *co* vlastně státi po předložkách s akkusativem spojených, ježto i v spisovné řeči vesměs i od většiny národu českomoravského po předložkách výše uvedených bájí se posud stará forma *če*.

Vlastní jména obyvatelův ukončená slabikou -čan, -čané.

uvěřilo jim shromáždění to, *jakožto* starším lidu a soudcům. — Užívání tohoto příklady i z jiných spisovatelův střední doby uvésti nebylo by nesnadné. — Z nových píše Jungmann: Sami Francouzové, ač že, *jako* nejhlavnější světaobčané, všudy doma jsou, neopominuli by svého Zarýnska, *jakožto* vlasti své, zvelebovati (Sebr. Spisy str. 139). Palacký: Čínská říše.. zdá se na první pohled pro dějiny člověčtva ztracena býti, *jakožto* příliš osamotělá. Radh. díl II. str. 36. — Šafařík: Čechové osazovali se mezi Slováky, *jakožto* mezi nejbližšími příbuznými svými. Rozpr. str. 378.

Z uvedených tu příkladův jest patrno, že spojka *jako*, příčinnou platnosť příčestí a přístavku tak na oči staví a sesiluje (sr. Zikm. skl. §. 218, 7), jako se to děje i v řečtině spojkami ὡς, ἅτε, οἷα, i v latině částicí *ut*: Laeti, *ut* ad regem diu desideratum, concessere. Liv. XXX, 11. — Tu mihi videris Epicharmi acuti nec insulsi hominis, *ut* Siculi, sententiam sequi. Cic. Tusc. I, 8, 15. — Ukázal jsem již, že zájmeno *co* má význam srovnávací spojky *jako*; i zda-li se tedy možná zastavovati nad tím, že slovo *co* i v tomto úkonu zastupuje spojku *jako*? — Neboť jednak vyniká tato vazba svou stručností, jednak k všeobecnému užívání přispěly též podobné vazby jinojazyčné. Není však, tuším, shoda mezi českým a německým skladem dostatečnou příčinou, abychom vazbu tu zamítali, a to tím méně, když můžeme si původ její *na základě domácím vysvětliti* a když jí auktorita nejlepších nových spisovatelův jest záštitou.

c) Ještě jiný jest způsob užívání tohoto slovce *co*. Vizme věty: Navrácení tohoto města jeví se co historická spravedlnosť a nikoli co křivda a bezpráví. Pal. Radh. díl III. str. 148. Poznají se mezi sebou co bratří. Radh. díl III. 34. — V těchto příkladech stojí co u pojmu výrokového, jejž můžeme šíře rozvinouti u větu: Poznají se, že jsou bratří atd. — Jeví se, že jest navrácení tohoto města historická spravedlnosť atd. — Jakož pak Jungmann v Sebr. spis. str. 217 mohl psáti: Popisoval jej jakožto velmi zvrdosijného, — tak i tu slůvko *co* nemusí se zamítati. — Přechodí . užívání pod číslem a postaveného k tomuto není zajisté obtížný.

d) Jindy zase stojí *co* tu, kde možná klásti předložku: *za*, *o* aneb po stanovitém srovnávací instrumentál, na př.: Nechť slouží co nový důkaz. Šaf. Rozpr. str. 73. — Tak píšeme bez rozpakův: jsem mu tu knihu co důkaz zvláštní své uctivosti. — Mluvnice, jakož již řečeno jest, nejeden způsob, aby tyto vztahy

yjádřila, na př.: Tento spisek byl kalendáři *za* předmluvu. Jungm. ebr. spisy, str. 192. Oni vady onoho věku sobě *v* zákon postaili; týž, str. 184.; sr. poslati někomu něco darem; dal dceři staek věnem atd.; avšak hledíce k tomu, jak slovo *co* stalo se zástupcem spojky *jako* uznáme i tento způsob užívání za pouhý další ývoj na základě jednou položeném.

II. Napomínatel od Jungmanna v Časop. Mus. 1843 položený ííí: „Slovce německé *zu* rádo by mělo zástupce v češtině, na př.: nemá se od světské moci *ničeho co* obávati m. *ničeho* obávati.“ — Vizme dále věty, jak je nyní denně slýcháme a čítáme: Nemáte mně *nic co* poroučeti. Nemáš se do toho *nic co* míchati. Není se tomu *co* diviti a pod. — Již slovosled v těchto větách ukazuje patrnou shodu s jazykem německým: Ihr habet mir *nichts zu* befehlen; er hat von der weltlichen Gewalt *nichts zu* befürchten atd. — Jak se mají tedy tyto vazby k pravidlům grammatiky?

Hattalova Srovnávací mluvnice §. 69 pokládá větu: Mám dosti *co* vypravovati — za skrácenou podstatnou, jež povstala ze souvětí: Mám dosti toho, *co* bych vypravoval anebo vypravovati mohl — takovým způsobem, že se ve hlavní větě, jež vždy sloveso *míti, býti, věděti* obsahuje za výrok, ukazovací zájmeno anebo slova *nic, nikdo* a pod. vypouští, sloveso pobočné věty z určitého způsobu do neurčitého přeloží anebo sloveso pomocné *moci* doprosta vynechá, čím infinitiv na slovese *moci* visící o samotě zůstává. — Podle toho povstala skrácená věta: Měli *nad tím* naříkati — z toho souvětí: Měli *to*, nad čím *by naříkali*, anebo naříkati *mohli*. — Výkladu tomuto snadno přisvědčíme, přihlednouce k materialu, jejž Zikm. Skl. v §. 207, 1. P. 1. podává. Tu zajisté uvádějí se v pravdě ty vazby, kterých Hattala k vysvětlení skrácené věty užívá: Měl, *od koho* by se učil. Hrubý z Jel. Nemají, *co by* jedli. Br. Nevěděli, *co by* jemu odpověděli. I měla, *nač by* živa *byla*. Svéd. Poslední tato věta čte se skrácená u Hájka: Alžběta neměla *nač* živa *býti*. — Podobně hojnosť jest příkladův na ten případ, když v hlavní větě jest sloveso *býti* v §. 206, A. 3. P. 2. — K takovémuto skracování nelze tedy dočista míti nedůvěru.

Obrátíme-li již pravidlo toto na věty nahoře postavené, seznáme snadno, že věta, kterouž Napomínatel uvádí: Nemá se od světské moci *ničeho co* obávati, — jest skutečně nesprávná; neboť rozvedena jsouc, bude zníti: *Nemá toho, čeho by* se od světské moci *obával, nebo: čeho by* se *obávati* mohl. Skrátíce ji pak dle

Pohádek Kuldových. Pan sběratel porozuměl zajisté výborně tomu, sbírati sluší pohádky národní. Nenadělalť z nich ani saloních nove- ani nemístných parodií, nýbrž tím prostým, nelíčeným a přece míru půvabným způsobem je vypravuje, jak je slyšel z úst lidu ého. Věcný obsah Rožnovských Pohádek jest pestrý a rozmanitý, e tu zbytky slovanského mythu, povídky parabolické, legendy a j.; do stránky jazykové jsou neocenitelným pokladem překrásných idio- ů, přesných vazeb syntaktických a frází ryze slovanských. I přáli nom si, aby naši spisovatelé s takou pílí a pozorností je četli, jakou venoval ruský učenec Hilferding, který prý „celý jeden exemplář rozestříhal, aby zvláštnosti mluvy moravské ukládal do zápisů filo- ckých studií svých, kdežto druhý výtisk skvostně vázaný zdobil kni- n jeho."

F. B.

* * *

Shakespear a jeho díla. Sepsal Jakub Malý. V Praze. Nákladem es království českého. V Praze, 1873. — Úloha, jakou sl. užší sbor tice české při sepsání tohoto díla vytknul, jest ve mnohém ohledu nadna a zavilá. Spisovateli naznačiti bylo v těsně obmezeném objemu t velikého dramatika anglického, nakresliti zvláštní směr obsáhlého n ducha a tytýž v nárysu co nejúsečnějším podati aspoň nehlavnější menty z veškerých jeho dramat. I můžeme po zevrubném přečtení ého tohoto spisu dáti uspokojivé dosvědčení, že p. Malý težké své e dostál se svědomitou důkladností, zásluha to tím závažnější, po- me-li, jak trudno probrati se ohromným tím nakupením spisův, em v německé literatuře o Shakespearovi jednajících, všude k pod- nému jádru a k názorům, jenž mohou v ohledu tom za pokročilé ány býti. A při veškeré té píli, vynaložené již od jeho krajanův objevení důležitějších na historické pravdě se zakládajících událostí eho života, zůstává nicméně veškeren ten obraz Shakespearův až do- mlhavý, více ideální, ba ani den jeho narození neníť na jisto po- ven; z matrik jen zjištěno, že byl pokřestěn dne 23. dubna 1564.

Nad to žádá povýšené stanovisko, k němuž se vyšinul literární pis za naší doby, aby se na čiře historickém základě naznačily čité veškery momenty věku, jenž působily bezděčně a nevědomky na víjení toho či onoho genia a na zvláštní útvar jeho spisův. Při oce- vání dramatické činnosti Shakespearovy potřebí tolikéž jest, ohlednouti po zvláštních poměrech, v nichž se tehdy nalezalo divadlo v Angli- , čemuž p. Malý dostatečnou měrou zadost učinil v prvé i v druhé ti svého díla, pojednávaje v oné o divadle anglickém za doby akespearovy (str. 6—17) a v této o životě Shakespearově (str. —40).

Nemalé zásluhy vydobyl si p. Malý v tomto svém díle i tím, že dlažnými důvody rozptýlil zhusta až dosud panovavší bludná domnění, kdby byl Shakespeare nepožíval znamenité a zrovna povýtečné pověsti svých krajanův, ba naopak, *jak p. Malý* na str. 26 v souhlasu s re- ltaty nejnovější kritiky Shakespearovy dosvědčuje, slynul Shakespeare

I ve spisech nejlepších historiků našich novověkých nacházíme slova: Milančan, Berlinčan, Tibetčan, Ravenčan, Evropčan, Irlandčan, Dančan a j. U jiných spisovatelův najdeš podobná.

Chtějíce pak se ujistiti, jsou-li tyto uvedené formy v -čan správné, uveďme si na paměť, že od jmen zemí, řek, hor, měst, vůbec od jmen místných odvozují se jména obyvatelův příponami starými janin (přehl. -jenin) mn. č. -jané (přehl. -jené), v nové češtině příponou: -jan a -jané. — Před tímto j koncová samohláska se odvrhuje, souhláska pak podniká přiměřenou vedle zákonův hláskoslovných změnu: Praha — Pražanin (enin), nyní Pražan, Pražané; Lúka — Lučané, Bobra — Bobřané, Hradec — Hradečanin (enin), nyní Hradčan, Hradčané (sr. Hradčany); Mýto — Mýtjanin (jenin), nyní Mýťan, Mýťané; tudy Benátky — Benátčané, Rakousy — Rakušané, Korint — Korinťané, tedy: Afrika — Afričan, Afričané, Amerika — Američan, Američané (místo nichž slycháme nyní obyčejně: Afrikán, Amerikán). — Po retnicích však a po l nejeví se nyní vliv hlásky j; dříve: Římjanin, Slovjanin, Poljanin, zemjanin, nyní: Říman, Slovan, Polan, zeman atd.; sr. lomen, slaven, loupen m., lomjen, slavjen lúpjen, atd. Dle tohoto pravidla jen tak krátce a jako mimochodem postaveného (sr. ostatně Šaf. Rozpr. str. 433—436) utvoříme tyto novočeské formy: Milan — Milaňan, Milaňané, Berlin — Berliňan, Berliňané, Tibet — Tibeťan, Tibeťané, Ravena — Raveňan, Raveňané, Evropa — Evropan, Evropané, m Evropjan, Evropjané; Angličan nejspíše utvořeno od přídavného: anglic-us; Egypčan (v písmě: Egyptčan) od Egypt m. Egyptjan; spřežka tj zde přešla v hlásku č; avšak ve výše uvedených slovech této příčiny není. — Místo Irlandčan, Dančan konečně dostačí dobře: Ir a Dán.

Není též nazbyt dodati, že starodávní jednotná přípona *janin* v množném čísle krátí se v -jané, že tedy formy nyní tytýž se vyskytující: *měštěnínové, dvořenínové* jsou naprosto chybné.

Čerstva. „Proč jdeš tak *čerstva*"? Tak mluví někteří, zvláště ve vychodních Čechách, chybně m. z čerstva; předložka z s genitivem přídavného neurčitého středního rodu tvoří příslovce, sr. z nova, z ticha; nesmí tedy předložka z se vypouštěti. — Proč by však bylo chybné: *z čerstva jíti* — m. honem jíti, jak tomu chce posudek českého překladu Shakespearovy Bouře, nevím; má-li přídavné čerstvý, á, é — též význam schnell, hurtig, proč by příslovce *z čerstva* neznamenalo *rychle*, honem? Sr. Jungm. Slovník.

Pal. píše (Radh. I. 37): Přáli bychom věrně, aby pan vydavatel spisu svého na dvou dílích nezavěsil, ale *z čerstva* dále v něm pokračovati mohl.

Či — někteří neskloňují, píšíce na př.: Již bylo ustanoveno, v *či* domě bude císař bydleti, m. v *čím* domě. Čí (staroč. čí, čjá, čjé) má se tak k zájmennému kmenu k, jak boží, člověčí k jmenům bóh, člověk, i skloňuje se *či* tedy úplně jako boží: čí dům, čí zahrada, čí slovo, čího domu, čí zahrady, čího slova atd.

Četl, čtla, čtlo, čtli, čtly, čtla — tak mluví mnozí a píší, nešetříce v tom blahozvuku. Dle Hattalovy Srovn. mluvnice §. 300 a Počát. skupenin českoslov. 1870, str. 75 *„jest skupenina čtl — potvora protivící se ústrojí lidského jazyka vůbec."* — Jak pohled do Jungmannova slovníku učí, nenalézá se skupenina čtl v skutku samém u žádného slova v násloví. — Tedy mluvme i pišme: *četl, četla, četlo* atd.

Literární zprávy a úvahy.

Beseda. Příloha k „Našinci." V Olomouci. — Periodické belletristice dařilo se na Moravě posud nehrubě: „Zábavné večery" utonuly za nedlouho v divných nesnázích a „Besídka čtenářská" byla plod holé spekulace. Jediná Olomouc zdá se býti úrodnou půdou moravské belletristiky: „Hvězda" zůstavila po sobě dobrou upomínku, pokud vycházejíc v Olomouci přinášela práce Kubíčkovy, Peškovy, Vurmovy, Hrašovy a jiných, až v Brně obyčejnému osudu propadla. První list zábavný a poučný, který Moravě skutečně ke cti slouží, je „Beseda," již prof. Miřiovský, nadaný básník, od nového roku dvakrát za měsíc vydává. Pan redaktor, spolu hlavní spolupracovník, přispívá do „Besedy" veršem i prosou; tak uveřejňuje pěknou novellu „Proti proudu." Zajímavý obraz z dob pobělohorských podala známá V. Lužická. Básně přijímá „Beseda" toliko formy vybroušené (krásná je na př. pověst moravská: „Devět křížů" od Hrubého). Dále všímá si „Beseda" věcí moravských hlavnou měrou: uveřejňuje moravské pověsti, přináší životopisy znamenitých Moravanů, rozbírá současný literární ruch na Moravě; při tom nezapomíná na ostatní Slovanstvo. Svědčí o tom již sedmero posud vyšlých čísel. Čteme v nich zajímavé zprávy z Ruska, o charvátských obyčejích, polské národní písně, nákres z ruské historie atd. V rozhledech literárních posuzuje „Beseda" znalecky nové plody české literatury. Úprava listu *tohoto je tak vkusná,* že každého znalce mile překvapí. *Tak poručuje se „Beseda"* všem milovníkům pěkného čtení nej-

již za svého živobytí velikou slávou a povšechnou téměř oblibou, pozdějí u samých Angličanův přišel v nezasloužené ovšem zapome tohó popřední příčinu hledati dlužno v následovavších na skvělou Alžbětinu časových poměrech, jmenovitě že pak nastoupila pod C wellem nadvláda pošmurného puritanství, všelikému rozvoji umě nevalně příznivého. Při čemž ovšem tajiti nelze, že i v pozdějším Musu dramatickou nadšeném věku nedošel Shakespeare přísluš uznání. Krasovědné názory, rozvinuvší se ve Francii za vlády tamě klassicismu a v jakous takous soustavu snešené v poetice Boilea vydobyly sobě dočasné obliby i v Anglicku, jmenovitě u výtečných básníkův Addisona a Popea; zákony pak, v jich krasovědě vystave do jednoty dramatického děje, místa i času, s přílišnou až přís v tamějších dramatických dílech prováděné, příčily se naprosto lib jakouž sobě Shakespeare v ohledě tom ve svých dramatech dovol

I jiný často se naskytující blud vyvrátil p. Malý, jakoby králová Alžběta bývala zvláštní přízní našemu básníku nakloněna, žeby si ho byl větší měrou vážil král Jakub (str. 33 a 34). Dů o tétéž přízni královnině zakládají mnozí v té okolnosti, že prý selé ženy Windsorské“ byly Shakespearem sepsány k poctě do samolibé králové, ba že básník v nadšení nazývá ji „leskem a kor Britanska“; avšak liché tyto domněnky obracejí se v nivec ud historicky ztvrzenou, že hrdá ta panovnice tak zvaný úřad maste the queen's revels neudělila Shakespearovi, jenž byl o jeho udělen dal, ale dala jej r. 1603 obskurnímu jinak jakémusi Samuelovi D lovi. A do té míry vše jest zmateno v životě básníka tohoto, že n a to ne nevážní hlasové jmenují ho tajným přívržencem nenávidě papismu, dokládajíce, že byl v mysli své odpůrcem Alžbětiným a dějnice Sycorax, Kalibanova matka, v „bouři“ nese prý se u zahal vztahu ku zmíněné královně.

Za nejuzlovatější úlohu považujeme důkladné a při tom ne pojaté i nestranné posouzení jednotlivých děl nesmrtelného tohoto g Rozcházejí se zvláště v tomto ohledu spisovatelé, kdožkoliv o Sh pearovi psali, v nejkřiklavější protivy. Kdežto kritikové přede francouzští, jmenovitě Voltaire, a u Angličanův i sám Byron, mnozí nazývají největším básníkem moderním, vyčítají dramatům samé vady, svévolnou bezřádnost, ovšem nejvíce co do zachovává tčené dramatické jednoty, v líčení charakterův i bezměrných náruž divou surovost bez všeliké libé souladnosti: nazírali v něm sto romantické školy v Německu jenom čirou dokonalost, nepřekona nevyrovnanou klasičnost, nemohouce to nikdy Götheovi odpustit několik nedostatkův vyslídil k. p. v Romeu a Julii, v Learu. Schlegel povyšuje ho ve svých čteních o umění dramatickém k bohům, v lesku básnického jeho genia mizí v očích opatrného Gervina všichni ostatní básníkové, Heine neostýchá se nazvati bás Shakespearovo „světským evangeliem;“ [1]) anglickým kritikům Em novi a Carlylovi jest Shakespeare výhradně jenom básníkem! Jak ob

[1]) V. Gesammelte Werke, III, 160.

prostřed tak zjevně sobě odpírajících úsudkův povyšinouti se na stanovisko pravé a objektivné!

Musíme pravdě dáti volné svědectví, že se p. Malému dosti podařilo zabočiti v dotyčných úsudcích o jednotlivých dramatech na pravou stezku. Poukazuje všude úsečným výrokem tu k nedostižným přednostem skvělým stránkám dramat Shakespearových, povýtečně u vyličování dramatických charakterův, ve zdařilém všem divadelním pravidlům vyhovujícím článkování celého dramatického organismu, v živosti a pružnosti stále ku předu se pohybujícího dialogu, v nevyrovnané jeho dikci, jež má stejnou mistrností projádřiti lyrické výlevy nejněžnějších citův (Romeo a Julie), jakož i mohútným štětcem nakresliti nejlítější výbuchy nezkrocených vášní i náruživostí (Lear). Při tom však neostýchá se p. Malý, uváděje co dosvědčení svého úsudku výroky jednoho z nejslovútnějších kritikův Shakespearových v Anglicku, Dr. Johnsona,[1]) odhaliti v jednotlivých dramatech nenepatrné mnohé vady i poklesky, k nimž ...rající Musa Shakespearova sklonila se ze přílišné neospravedlněné akkomodace tu k poměrům časovým, tam k lichým často libůstkám ...ijnského obecenstva. Že přehled ten dramat Shakespearových p. Ma... podaný podle mezí jemu při sepsání vyměřených jest stručný a ...ný, to nesmí káráno býti, alebrž raději za vhodné to uznáváme, přesvědčeni jsouce, že při ohromné té haldě výkladův a dokladův, od ...vadních spisovatelův k týmže dramatům činěných, prvotný i vroucí ...h dojem u čtenářův neobjasňuje se, alebrž více se zatemňuje a ochabuje. Přičiní-li čtenář k dotčenému přehledu p. Malého i přímětky a ...světlivky, od překladatelův jednotlivých dramat k nim připojené, dojde to úplně, aby se mysl strannou nějakou theorií nepředpojatá rozkochala čistou a ideální požitbou, jakovou poskytuje každé velikolepé, ...de vším samorostlé dílo umělecké. Buďtež pak estetické názory ...kékoliv, na to poukázati přede vším musíme, že vedle zdání našeho ...chovaný význam dramat Shakespearových hledati dlužno v tom, že ...v výplodech těchto, jmenovitě složených od r. 1603—1615, objevil se hloubí od žádného dosud básníka takto nedostižené pověčné ...ony mravního řádu světového, jak zapřádá se v osnovu často nepro...zitelnou moc neuprosného **osudu** s urputnými projevy neskrocené **svobody**, jak splítá se vina s vinou v kolo trestu a **pokuty**, úchva-

[1]) K objasnění našeho mnění, jak vše, co v jakémkoliv ohledu týká se Shakespeara, jest na rozpor postaveno, nemůžeme zdržeti se, abychom neuvedli úsudek Heineho, jemuž u posuzování plodův básnických nelze upříti překvapujícího bystrozraku, o tomto Dr. Johnsonovi. Mluvě Heine (l. c. 188) o Garrickovi, jenž výtečným provozováním her Shakespearových nemálo přispěl k oživení kultu Shakespearova, dí pak: „Während Dr. Johnson die Shakespear'schen Charaktere als todte Leichen secierte und dabei seine dicksten Dummheiten in ciceronianischem Englisch auskramte, und sich mit plumper Selbstgefälligkeit auf den Antithesen seines lateinischen Periodenbaues schaukelte, stand Garrick auf der Bühne, und erschütterte das ganze Volk von England, indem er mit schauerlicher Beschwörung *jene Todten* ins Leben rief, dass sie vor Aller Augen *ihre grauenhaften, blutigen oder lächerlichen Geschäfte verrichteten.*“

tem nelítostným i neodolatelným jednotlivce zdrcující. Vane i nad těmi nesmrtelnými výtvory ducha Shakespearova dech onoho hlubokého bo… jakýž zachvívá veškerým světem a jeho dějinstvem a jímž naladěna n… lezáme u rozrývavém rokotání varita všech velikých geniův básnickýc… rovnou měrou u Promethea antického, jako i v Parziwalu středověké… a v moderním Faustu Göthově.

Na konec zmíniti se musíme, že p. Malý, co se týče samého jmén… našeho básníka, zvolil formu Shakespear, etymologicky, jak dí (str. 18) jediné správnou, které prý užívá i rodina toho jména dosud květoucí. Rudolf Genée, jenž r. 1872 zvláštní vydal o Shakespearovi spis (Shakespeare, sein Leben und seine Werke, Hildburghausen), a k němuž co k… spisu ve mnohém ohledu zajisté výtečnému častěji odvolává se p. Malý, uvádí na str. 31 čtvero snímkův vlastnoručních podpisův básníkových, z nichž nepochybně na jevo jde, že prvá sylaba nemá žádného e, a… tudyž: Shak; ohledně druhé sylaby dosvědčuje větší část anglických kritikův, že nemá žádného a, tudyž že zní: spere. Tento způsob psaní, dokládá Genée, objevuje se tolikéž v křestních i pohřebních listinách stratfordských co nejhustěji. Podle toho mohlo by se souditi, že celá věc jest rozhodnuta. Nicméně přijat oproti stratfordskému způsobu psaní téhož jména způsob londýnský; neboť nejenom u současných básníkův, alebrž u všech vydání čtvercových jednotlivých kusův (s nepatrnými odchylkami) a v prvém vydání foliovém veškerých dramat zachován způsob psaní Shakespeare, a způsob tento nedal se přese mnohonásobnou oposici dosud vytlačiti. My s těmito náhledy Genéeovými úplně souhlasíme, za to majíce, že bychom se ho i v naší československé literatuře všeobecně držeti měli.

Matice českého musea vydobyla si vydáním překladu dramat Shakespearových, nyní úplně ukončeného, veliké zásluhy o povšechnou naši literaturu, zvláště pak o dramatickou. Vyjevujeme tuto ještě t… přání, aby se zlíbilo sl. sboru matičnímu vybídnouti jednoho ze překladatelův dramat Shakespearových i ku překladu jeho znělek, z nichž mnohé nejenom honosí se cenou právě básnickou, ale všechny nepatrné světlo vrhají na život básníka samého.

K. Šmídek.

* * *

Stručný všeobecný slovník věcný (Malý slovník naučný). Redaktor J. Malý. V Praze, nákladem I. L. Kobru. — Encyklopedické dílo to… podává v stručnosti látku ve velkém „Slovníku naučném“ obsaženou … potřebnými doplňky a opravami, srovnávajícími se s výsledky nejnovějšího bádání. Nová tato encyklopedie bude zajisté velmi vítaným dí… těm, jimž velkou svou cenou „Slovník naučný“ stal se nepřístupným, jakož i oněm, kteří jen krátkého poučení dojíti chtějí o tom neb onom předmětě z různých odvětví vědění lidského.

* * *

Nové spisy německé, týkající se dějin českých:

1. *H. Jenkner, Ueber die Wahl König Wenzels.* V Berlíně 1873. — Několikaletá jednání císaře Karla IV. s kurfiršty a jinými stavy říšskými, s oněmi o zvolení Václava za následníka jeho v říši, s těmito uznání od kurfirštů zvoleného a pak smlouvání se Karla v záležitosti té se stolicí papežskou jest obsah spisu Jenknerova. Část tato poslední, v níž vypsáno jest jednání Karlovo s papežem, poutá nejvíce čtenáře, pročež obsah její tuto stručně podáváme.

Když si byl císař Karel IV. pojistil hlasy kurfirštův ve prospěch Václava všelikými ústupky, dal se do vyjednávání s papežem Řehořem XI., aby vymohl synu svému approbaci papežskou, avšak bez zjevného porušení zlaté bully, kterouž odňato bylo právo papežům ztvrzovati volbu králů německých. Papež nevyhověl přání císařovu, nobrž žádal na něm pominutí zlaté bully a navrácení stolci papežskému práva potvrzovacího. Po marném jednání slíbil konečně císař papeži, že na počátku r. 1376 sám se synem svým Václavem do Avinionu se vypraví; než obávaje se pak, že by cestou tou mohl kurfiršty odvésti od slibu jejich v příčině volby daného, nevydal se na cestu, předstíraje chorobu svou jakožto překážky výpravy. Řehoř žádal potom, aby alespoň Václav do Avinionu se odebral, a mimo to ohlásil nuntius papežský císaři, že ztvrzení papežské musí předcházeti korunovaci syna jeho. Karel, aby upokojil papeže, slíbil mu, že když zachová tajnost té věci až do volby Václavovy, požádán pak bude za approbaci. Papež svolil k tomu s tím vyhražením, aby Václav, pokud by nenabyl approbace, nevedl sobě jako král. Karel, jsa takto v nemalé tísni, vyjevil jednání své s papežem kurfirštům, čímž pozbyl nejen důvěry jejich ale i papeže; k naléhání kurfirštů musila býti volba Václavova odročena, a Karel, aby se neminul na dobro se záměrem svým, viděl se nucena, novými sliby papeže chlácholiti a kurfiršty na novo výhodami obmýšleti. Za příčinou smíření papeže vypravil by na to Václav sám poselstvo do Avinionu, kteréž mělo ujistiti papeže, že on, budeli za živobytí otcova králem zvolen, papežské stolici věrnost přísahou se zaváže, jako druhdy otec jeho; odpůrce mezi kurfiršty utišil si císař opět všelikými dary. Tak se Karlovi podařilo, přiměti kurfiršty k předchozí poradě do Renže 1. čna. 1376. Zde však prohlásili se zase někteří voliči volbě Václavově, předstírajíce mladost jeho (byl tehda teprv 16 let stár); v čele opposice, ku kteréž dle Jenkera také kurfiršt kolínský a falcký náleželi, byl arcibiskup trevírský. Císař upokojil odpůrce tyto opětně novými rozsáhlými výsadami.

Z Renže odebral se císař a kurfirštové do Frankfurtu, kde 10. čna. zvolen jest Václav německým králem. Korunovace měla se slaviti již 11. čna., avšak ve Frankfurtě kladl přítomný tu posel papežský tuhý odpor proti takému počínání, vymáhaje s důrazem approbaci papežskou před korunovací a proto odročení slavnosti až do 9. čce., aby zatím mohli se vypraviti poslové k papeži a se i navrátiti. Karel svolil k naléhavé žádosti nuntiové k vypravení poselstva do Avinionu a k odložení korunovace ke dni řečenému, čímž však pobouřil na novo voliče trevírského, kolínského a falckého a musil odpor jejich opětně krotiti propůjčením rozličných nových výhod. Teprvé 14. čna. mohlo se poselstvo

dáti na cestu k papeži. S posly císařskými ubírali se také dva papežští nuntiové, kteří na cestě, neví se od koho a kde, byli násilně zadrženi a teprv po 5 dnech na svobodu propuštěni. V Aixu sešedše se nuntiové zase s poselstvem císařským, zastihli tu posla papežského, beroucího se do Frankfurtu s novými rozkazy. Porady mezi poslem a nuntii přerušily na nějaký čas další cestování, tak že teprv 3. čce. poslové císařští přibyli do Avinionu. Návrat poslů ke dvoru císařskému v pravý čas stal se tak nemožným. Karel předvídaje, že poslové do 9. čce. se nenavrátí, slavil již 6. čce. korunovaci syna svého. Tak následkem obratného jednání Karlova byly na konec obě strany spokojeny, papež i kurfirštové; papež udělil na odpor znění zlaté bully svou approbaci králi německému a kurfirštové slavili v Cáchách korunovaci jeho bez approbace.

2. *Dr. F. v. Bezold, Zur Geschichte des Husitentums. Culturhistorische Studien.* V Mnichově, 1874. — V díle tomto líčí nám mnichovský spisovatel vzdělanost českou za doby husitské se stanoviska mravního, jaké totiž myšlenky ovládaly tehda národ náš a v jakých formách se průchodem této veliké události jevily. Bezold jedná tu o snahách národu českého v ohledu náboženském, národním a společensko-politickém. Práce jeho jest založena na pramenech, až dosud o husitství známých, a na pomocných spisech novějších, jako Palackého, Bergra, Krummla, Grünhagena, Höflera a j. Badatel mnichovský, jenž pro dílo své užil i českých pramenů a pomůcek, píše jasně a ne bez záliby o předmětě svém, a zamítá mnohé křivé kombinace, od různých spisovatelů o události této pronešené, tak zejmena domněnku K. Höflera, jakoby husitstvo snahou po opravě církevní bylo toliko zastíralo své čiře národní záměry. Soud takový, píše Bezold, svědčí o velkém stranictví jmenovaného spisovatele, neboť „husitství neneslo se v odboji svém proti středověké hierarchii za nějakým pudem po výlučnosti české národnosti, nobrž za velikým proudem časovým, jenž si v husitství způsobem nejmocnějším dobyl průchodu. Ruch církevní byl by sobě, ne-li v Čechách, tedy na jiném místě násilně pomohl; avšak tak rázné povstání české národnosti proti německé nebylo by nikdy možné bývalo bez rozniccní náboženského nadšení. „Božím bojovníkem" musil se státi Čech, „přítelem zákona božího" Němec, aby boj jejich mohl se státi zápasem na život a na smrt."

„Nelze upříti," praví Bezold na konec díla svého, „že revoluce husitská zplodila na čas dobu zevnější slávy země české, jakož i že její bezprostřední následky byly pro ni velmi trudné a záhubné. Z velikého množství nejrůznějších idejí a snah, jež na počátku tohoto obrovského boje poskytují tak mnoho půvabu, nezbylo mnoho, ještě méně se uskutečnilo. Ušlechtilé zárodky náboženské a politické volnosti usmrtila ničivá bouře dříve než mohly rozkvésti; Čechy byly na konci těchto válečných a slavných let nejen hmotně ale i duševně zpustošeny a vysíleny. Odvažuji se přivoditi tu, ovšem často již upotřebený, ale pro tento případ v skutku vhodný obraz. Bouřka, kde byla vznikla a se spustila, *rozdrtila půdu* a zaplavila ji, ale daleko do kola očistila vzduch a způ*sobila občerstvení*. Jest toť tragický osud mnohých národů, že [illegible]

vítězně strašné boje ve prospěch veškerého lidstva, obětujíce však
tom celou svou sílu, všechen svůj květ. Nikoliv pro osvobození a
ost svého národu dobyl husitský válečník vítězství za vítězstvím,
ž pro svobodu a probuzení svých nenáviděných protivníků, zvláště
ců."

3. *Dr. J. Krebs, Christian von Anhalt und die kurpfälzische itik am Beginn des dreissigjährigen Krieges.* — Skladatel spisu to obíral se skoumáním dějin při počátku 30leté války, avšak v jinách povstání českého l. 1618," od prof. Gindelyho té doby vy-ého, shledal, že práce jeho byla marna a upustil od dalšího v té pátrání. Dostav se však později do archivu bernburského, poznal, Gindely kromě relací Solmsových jiných zřídel tu chovaných neupo-il. Materialu tu objeveného použil Krebs při sepsání svrchu jmeno-ého díla. Příznivější úsudek než Gindelyho o Kristianu anhaltském, některá méně patrná, až dosud neznámá jednání nalezne čtenář ve u jeho; většina však podaných tu věcí jest již známa z výtečného Gindelyho.

* * *

R. Roesler, Ueber den Zeitpunkt der slavischen Ansiedlung der untern Donau. Ve Vídni 1873. — V sešit třiarchový vložil esler na odpor badáním slovanských učenců výskumy své o prvotinách jin slovanských, které však přese všechnu snahu jeho, učiniti je vě-ckým apparatem průvodnými a patrnými, zůstanou přece po většině líko domněnkami. Jsouť do spisku toho věci následující položeny: horním a středním toku Dněpru přebývali prvotně Slované, majíce za sousedy Sarmaty a Germány. V 5. století př. Kr. neobírali se Slované, jak slovanští badatelé tvrdí, orbou, nobrž jejich hlavním za-městnáním byl chov dobytka a lovectví. Po vyvrácení říše hunské usa-dili se pak mezi dolním Dněprem a Dunajem a v krajinách od Ger-manů opuštěných mezi Němenem a Odrou. Žijíce bez všelikého spojení politického, nevedli sobě proto Slované v dějinách hlučně a výbojně. První zmínka o Slovanech jest v Pliniově Histor. natur., kde se pode jménem Spalei uvádějí, kteréž jméno však v 6. století zmizelo. Od Germanů byli Slované nazýváni Venedi, což prý nepochybně znamená „Weidenden." (Domnění spisovatelovo o Spalech, že byli Slované, a Herodotu, že ve zprávách jeho nelze se s jistotou dopíditi Slovanů, proti výzpytům Šafaříkovým, který, jak známo z jeho „Slov. Starož.", Spaly vřadil mezi uralské Čudy, a Herodotovy Budiny a Neury za Slovany.) Zalidnění krajin východořímských jížně Dunaje, dále jmenovaný spisovatel, nestalo se před r. 602, pročež také pů-jméno císaře Justiniana I. „Upravda" není slovanské, nobrž thrácké. Teprv po r. 602, když byzantským Řekům bylo podstupovati bojem a později Araby, osedlí Slované na jihu Dunaje, a tedy nikoliv teh 6. století, nobrž teprv v 7. století přistěhovali se Slované do vypalé Moesie.

R.

Matice Moravská,

ž účel jest podporovati literaturu československou se zvláštním hledem na potřeby Moravy vydáváním dobrých spisů aneb přispíváním k tomu, má trojí údy:

1. *zakladatele*, kteří složí 100 zl. r. č. buď najednou nebo v 10 ech po 10 zl. ročně;

2. *údy činné*, kteří 50 zl. r. č. složí buď najednou nebo v 10 h po 5 zl. ročně;

3. *údy přispívající*, kteří každý rok 2 zl. platí.

Zakladatel dostává 2 výtisky, činný a přispívající 1 výtisk všech ů Maticí vydaných.

Ustanovením „výboru“ může se při vydávání nákladnějších spisů spívajícím údům uložiti zvláštní příplatek, za který takové dílo odí mohou.

Časopis Matice Moravské, jenž čtvrtletně v sešitech tříarchovychází, stojí pro údy Matice Moravské na celý rok 1 zl. r. č., ostatní 2 zl. r. č.

Za arch původní práce, do Časopisu Matice Moravské položené, 20 zl. r. č., za arch výpisu a překladu 10 zl. r. č. honoráru.

Správu Matice Moravské vede výbor, jenž záleží z 18 osob, z o nejméně třetina v Brně bydleti musí.

Přípisy v záležitostech správních Matice Moravské zasílají se teli p. *Theodoru Lazarovi*, prof. českého gymn. v Brně.

ČASOPIS

Matice Moravské.

Redaktor:

Vácslav Royt.

ROČNÍK ŠESTÝ.

1874.

Sešit první a druhý.

V BRNĚ, 1874.

Tiskem akciové moravské knihtiskárny.

Nákladem Matice Moravské.

OBSAH.

Jakub Kunwaldský a jeho kancionál.

Podává *Jos. Jireček.*

O Jakubu Kunwaldském vědomosti naše dosti jsou skrovné. Že se narodil v Kunwaldu či Kunewaldu u Nového Jičína, k tomu ukazuje samo již jméno jeho. Rok narození 1528 zjištěn nápisem na podobizně jeho, která připojena ku kancionálu 1572: „*Jacobus Kunwaldský aetatis suae 44.*“ Studia konal bezpochyby v cizině; tam se také utvrdil v přesvědčení náboženském, kteréž bylo podle vyznání augspurského. V cizině zřízen i na kněžství. Pro náuku Lutherovu působil v okolí Nového Jičína spolu s Martinem Philadelphem Zámrským, ačkoli vždy ještě s jistou opatrností. Tudíž stalo se, že na mnoze až do novější doby pokládán za Bratra, čehož ovšem nebylo, jakož sám jeho kancionál zračitě svědčí. Podobně se vedlo i Philadelphovi, ačkoli vydaná od něho Postilla právě a jediné proto byla tolikeronásob stihána, že v ní *poprvé jazykem českým* vyložen veškeren soubor náuky reformatora wittemberského. Kněz Jakub již před 1572 po delší čas byl „učitelem a správcem církevním“ ve Starém Jičíně na podacím pána *Karla staršího z Žerotína.*

Pán tento byl syn *Vilémův,* jenž se psal na Starém Jičíně a Goltšteině, a *Jitky ze Šternberka.* V kancionále Kunwaldského nachází se podobizna jeho s nápisem: „Karolus senior Zerotin, aetatis suae 33“, narodil se tudíž l. 1539. Druhým sňatkem za manželku měl Johanku Černčickou z Kácova. Z dítek s ní zplozených 1572 žili Viktorin a Jitka. Karel zemřel 1600.

I on patrně byl stoupenec Lutherův. S ním kn. Jakub častá ... rý rozmlouvání míval o tom, aby „pravé služby Kristovy a učení ... angelistská bez přimíšení nálezkův lidských obzvláště v našem ... zyku českém neb moravském se vzdělávaly a rozmáhaly.“ K po... ...atí jeho *jal se sestavovati zpěvník.*

Písně největším dílem sám skládal anebo aspoň ve smyslu svém vzdělával.

Kancionál („Písně chval božských") prvním vydáním dotištěn byl 1572 „v Holomouci u Fridricha Milichthalera" (4°, l. 216). Úprava tiskařská řadí jej mezi přednější umělecká díla typografie moravské. Mimo dotčené již dvě podobizny, z nichž Žerotínova napřed, Kunwaldského v zadu položena, nalezají se tu četné dřevořezby, jmenovitě list titulní, představující obec ke službám božím shromážděnou, pak hned z počátku erby žerotinský (lev) a černčicky (dva listy jetelové, na lodyhách polokroužných a koncem přes kříž položených), oba na celé stránce, drahně erbův v iniciáliích a jiných okras okrajových a začátečných písmenech.

L. 1576 vyšlo druhé rozhojněné vydání ve folio u Jana Olivetského, též v Olomouci. Obě venována Karlovi z Žerotína.

K vydání druhému připojeny sou „Nešpory české, složené z žalmův sv. Davida", připsané Jindřichovi z Kojkovic.

Nepodařilo se nám než první vydání ohledati; zprávy o druhém máme jen z Kleychova kancionálu. Jungmann obé uvozuje v odd. IV. pod č. 66.

Kunwaldsky byl těla chorobného, jakož nám jej i podobizna zobrazuje. Sám v písni jedné a i v předmluvě na špatný stav zdraví svého naráží. K ulehčení nedulu často býval v teplicích kunwaldských. Poslední o něm zpráva je z l. 1578, kde ještě byl v St. Jičíně,[1]) načež brzo tuším s životem se rozžehnal.

Pořádek kancionálu jest následující. V *první části* (1—143):

1. Píseň na modlitbu Páně, na víru obecnou a na přikázaní božská.
2. Písně podle veyročních slavností, památek i dnův nedělních.
3. Písně angelského zpívání.
4. Písničky po epištolách.
5. Vyznání víry obecné křesťanské, kteréž vůbec *patrem* jmenujeme.[2])
6. Písně chval božských na evangelia nedělní přes celý rok.
7. Písně na evangelia v svátky apoštolské a jiných svatých.
8. Písně na epištoly nedělní.

Druhá část obsahuje „Písně na některé historie starého i nového zákona, skládané ke jmenům" (144 až do konce), t. j. tak-

[1]) Dr. Jos. Beck, Neutitschein, str. 130.

[2]) *Srovnej Dr.* Jedličky Klasobraní na poli stč. lit. v Č. Č. M. 1872 str.

sestavené, aby se počáteční písmeny slok četly dohromady na jméno jisté osoby, jejíž erb v iniciálce vyobrazen. Část tato zajímavá jest pro rodopis a vůbec osobopis tehdejší. Uvozuje se tu šlechta severovýchodní Moravy i sousedních končin, pokud augspurské konfessí byla přichylná, spolu s luteranským kněžstvem okolí tamního. Jmenovitě jsou to:

1. Václav, kníže těšinský a hlohovský (o třech mládencích v peci ohnivé).
2. Karel z Žerotína (o Davidovi).
3. Johanka Černčická z Kácova (o Hester královně).
4. Viktorin z Žerotína (o Mojžíšovi).
5. Jitka z Žerotína (o dceři knížete, vzkříšené od Krista Pána).
6. Panna Mandalena Černčická z Kácova (o 10 pannách).
7. Panna Lidmila Černčická z K. (o P. Marii).
8. Bernart z Žerotína na Mezříčí (o Ezechiášovi králi).
9. Alena z Vrbna na Mezříčí, manželka jeho (o modlitbě Hester).

10-11. Fridrich z Žerotína na Židlochovicích, rada polní u věcech válečnych (dvě o Josue).

12. Jindřich z Šternberka na Holešově (o Joziášovi).
13. Jan z Kunovic na Hranicích, truksas (o Asverovi králi).
14. Anna Kropáčka z Nevědomí, choť jeho (o Deboře).
15. Jan st. z Vrbna na Heralticích, hejtman knížectví opavského (o Šalomounovi).
16. Kateřina z Žerotína na Heralticích, choť jeho (o královně z Sáby).
17. Přemek Prusinovský z Víckova[1] a na Bystřici pod Hostajnem (o Judasovi machabejském).
18. Jan Vilém z Víckova na Prusinovicích (o Mardocheovi).
19. Jiřík Kot(u)linský z Kotulína na Pohořelce, nejv. písař knížectví opavského (o komorníku královny Kandaces).
20. Anna Myšlanská z Myšlan na Pohořelce (o ženě sunamitské).
21. Absolon z Ledské na Uhřenovicích (o mládenci, který se ptal Krista. Mat. 19.)
22. Šimon Jasenský z Jaseni, úředník na zámku Trenčíně (o Zacheovi). Erb: beránek pod stromem, jejž ruka s nebe zabíjí.

---

[1]) Nedopatřením zobecnělo nyní m. Víckov (Witzkow) čtení *Vičkov*. Jméno to odvozeno od osobního *Viecek, Vicek* (Vacek). Srovn. Víckovice u Ledče a Klatov v *Čechách*.

23. Barbora Jasenská (rozmluva Kristova s Samaritánkou). **Znak:** šíp a kladivo, křížem na sebe položené.
24. Kn. Jiřík Chotěšovský, děkan trenčinský (o stětí sv. Jana).
25. Kn. Jan Olšanský, děkan těšinský (o Samuelovi).
26. Kn. Jakubovi Kunwaldskému od kn. Krištofa Slanského (o dnou zlámaném).
27. Kn. Krištof Slanský, v Hranicích učitel církve křesťanské (o Simeonovi). Krištof Slanský jest jedna a táž osoba s Krištofem farářem hranickým, kterýž 1579 vydal: Kratičký spis o připravování k smrti a 1593 Gwalterovo Zrcadlo života křesťanského. [1])
28. Kn. Viktorin Přibyslavský v Ratajích (o Zachariášovi). Viktorin tento 1562 přesídlil se na Moravu do Menína, kdež jej Václav Mezřický z Lomnice ustanovil farářem. [2]) Rok na to domáhala se kapitola pražská při arciknížeti Ferdinandovi, aby Viktorin, jelikož se již po druhé oženil, jako poběhlý kněz byl vyzdvižen a ztrestán. [3]) Později nalezáme jej 1572—1575 v Ratajích a 1576—1579 v Brúmově. [4]) L. 1578 spolu s kn. Jakubem Sofianem podepsal žádost o přijmutí konfessí augspurské na statcích Zdenka Kavky z Říčan. [5])

29-30. Stanislav Cern z Runšperku (dvé písně proti Turku).

Po těchto třiceti písních následuje čtvero písní na jméno Kunwaldského, [6]) ježto jednají o nemocech, z kněh Tobiášových, o Lazarovi a k ranímu času.

Poslední je píseň jinotajitelná, na jméno nesložená, o člověku, an cestou spravedlnosti jda, od čtyr zlodějův, t. j. lakomství, opilství, lenosti a nemilosrdenství, pod spůsobem přátelství s cesty byl sveden a od nich oloupen.

Poetické ceny skladby Kunwaldského nemají; nejsouť než dosti prosaicky sestavené pravdy náboženské. Verš a jmenovitě rým velmi je nedbalý. Co jim dodává nějakého půvabu, jest jediné to, že složeny sou venkoncem na melodie dílem světských, dílem du-

[1]) Jungmann Hist. literatury IV. č. 1828.
[2]) Wolny Kirch. Topographie II. 2, str. 222.
[3]) Borový jednání konsistoře katol. str. 359.
[4]) Wolny l. c. I. 2, str. 311 a I. 3, str. 370.
[5]) Rukopis musea českého 2 G. 10, list 297.
[6]) Znak Kunwaldského skládá se z štítu, na kterém písmena *J* a *K* *pletmo položena*, jejž drží v pazourech rozkřídlená sova.

ch písní, které v druhé polovici XVI. věku na Moravě byly
ny. Tím nabýváme jakého takého ponětí o tom, co lid tehdá
zpíval. Kunwaldský vzory své naznačil začátečnými verši,
sou tak mnohoslibné, že velice litovati ztráty ostatku. Kla-
tuto některé z duchovních a všecky světské, připojujíce tu
k vůli poznání rozměru, některou sloku Kunwaldského.

Duchovní: — Ej ten silný lev udatný.
— Veselý-ť nám den nastal.
— Utěšený-ť nám hod nastal.
— Hory se zelenají času májového.
— Kterak se jest dobře ptáti.
— Zpomoziž mi z hoře mého.
— Sluší-ť na to každý čas mysliti.
— Proč se pneš, člověče, zhuoru.
— Rozpomeň se, lide, na to,
že jsi popel atd.
— Pane Bože náš milý,
uslyš svuoj lid v tu chvíli.
— Zachovej nás při svém slovu.

Světské: — Hanebné rozlúčení,
cos mi učinilo.
— Kdož ste boží bojovníci.

(Několikrát. Výb. II. str. 283.)

„Pánu Bohu lid oddaney,
pošley z Izdrahele,
nechtěl jemu býti věrney
užíval své vuole,
poslouchal zlého
Antiocha krále."

— Žel jest Bohu polské škody,
pana Macka, ctné vévody (dvakrát).

„Panování Šalomúna
v lidu zvoleném od Pána
přijala Sába královna."

— Vzhůru, nedbalí Čechové.

Píseň tuto zpíval šílenec jakýs, když 14. června 1604 vy-
štem pražského kostela Panny Marie před Týnem, pozla

cený meč Jiříka Poděbradského, jenž tam byl položen, popadl jím sem i tam máchal. (Stat. Univ. Prag. p. 209.)

— Muráň zámek v uherské zemi,
na vysoké atd.

„Krista Pána skutkové divní
když sau se rozhlásili v juodské zemi,
uslyšal o nich Herodes král,
kterýž jest Jana Křtitele stíti dal.“

— Ach muoj smutku, má žalosti!
— O daremné světské utěšení!
— Věj větříčku z Dunaje.

„Uslyšal si naše
modlitby, Pane,
kteréž časem večerním
činili sme pokorně.“

(Srovnej moravskou: „Závěj větříčku z Dunaje“ u Sušila str. 438.)

— Sebrala se vopačina.

„Byl člověk na světě tomto,
nebylo jest tajno jeho to,
že odsud musí vyjíti,
počet vydati.“

Úryvek z dějův Přemysla Otakara II.

od 24. června 1276 až do května 1278.

Podává *Dr. B. Dudík.*

Dne 15. května 1275 král Otakar II. po třetí a posledníkráte obeslán jest do Augšpurka, aby tam nově zvolenému králi německému, Rudolfovi z Habsburku, holdoval a říšská léna od něho přijal, a když se nedostavil, vyhlášen od knížat říšských acht proti němu, a král Rudolf vypsal v září r. 1276 k Kemptenu obecné tažení proti králi českému a jeho spojencům. Zápas na život i smrt začal — nejhrubší to politická chyba Otakarova. Kdyby jen poněkud byl hněv svůj skrotil a hned zprvu proti zvolenému králi německému odporu byl nekladl; kdyby byl již tenkráte, rovně jako jiná knížata říšská, když ještě nebylo prohlášeno, že všecka léna odumřelá od času klatby vydané na Fridricha II. mají považována býti za spadlá na říši; kdyby již tehdáž, pokud Rudolf beze spojenců, k válce nepřichystán mnohem slabším nepřítelem byl, obnovení lén od Rudolfova předchůdce Richarda Cornwallského sobě udělených byl žádal; jistě by římský král i knížata byli se rozpakovali, jemu nejmenšího co popírati. Otakar byl by tehda zajisté všecky své země podržel, jelikož Rudolf své vlastní naděje prozatím jen ve sňatky dětí svých skládal, a uznání Otakara, nejmocnějšího z knížat německých, jej zajisté k zcela jiným opatřením v politice vésti musilo.

Za takového stavu věcí měla lhůta k vykonání achtu právně ustanovená, totiž rok a den, pro krále českého jen potud velikou cenu, pokud sám spojence získati a přívržence Rudolfovy svou vážností a svými penězi od něho odvrátiti mohl. Než zde nám historie ukazuje, že král Otakar na začátku války dosti osamotněn byl. Skrovné pomoci od *knížat slezských* a přítomnosti braniborského *markraběte Oty při českém vojsku* sotva důležitost jakou přičítati

sluší, — kdežto král německý s velikou obezřelostí a
na vše strany přátely a spojence získati i sobě pojistit
Přede všemi ovšem jmenovati sluší německá knížata a
Hlavou jich byl Fridrich, arcibiskup salcburský, jehož s
jihoněmečtí a tyrolští biskupové přidrželi, podporujíce k
s prázdnou pokladnicí do pole táhl, penězi. Pak Ludvík
hornobavorský, nejdůležitější to zajisté činitel ohledem
jeho vojska i při ustanovení plánu operačního. Vlastní i
tovost totiž nebyla k sehnání a místo její musili zastupc
spolčených knížat, mezi nimiž především na hrabatech t
a gorických záleželo. Pakli ale tito rozhodně spolupůsc
musil jim Rudolf vyhlídku na jisté výhody pojistiti.]
zavřen svazek rodinný mezi domem Rudolfovým a dom
harta tyrolského, kterýž v běhu událostí veliké důležitos
neboť již r. 1275 zaslíbena jest Menhartova dcera Alžbět
tovi, nejstaršímu synu Rudolfovu, a dne 15. února 1276 l
již oddána. O náhradu pro Menharta, v případě války
chám, byla posud ale dosti veliká nesnáze, jelikož Kor
kteréž se nejspíše mysliti mohlo, od Rudolfa samého dě
této, bývalému arcibiskupu Filipovi uděleny byly.[1]]
pomoženo si tím, že Rudolf Menhartovi vladařství v K
slíbil a konečné narovnání v té věci pozdější době zůsta

Rovněž příznivě, jako k hrabatům gorickým a t
vedly se poměry Rudolfovi k patriarchatu aquilejskému.
známo jest, jaké moci král Otakar v tomto území dosáhl.
patriarcha, Raymund della Torre, svědomitý zastavatel
církve, byl s bratrem Menharta tyrolského, Albertem z
nemilém sporu o porušení hranic a náhradu škod. Od t
král Rudolf s domem gorickým se byl spříznil, nabízel s
středníka. Nemálo zajisté Rudolfovi záleželo na tom, ab
svého i z této strany isoloval, což se mu při rozkvašené
přátelském smýšlení sousedů v Korutansku a v Krajin
podařilo. Ze psaní patriarchy ku králi Rudolfovi vycház
že se onen spůsobem zcela určitým ku vojenským služl

[1] Dne 27. dubna 1275 vydal král Rudolf z Normberka všem atd. v Korutanech, Krajině a Marce návěští, že vévodovi Filip jmenované země, kteréž on dle práva od říše míti má, z lovské moci propůjčiti za dobré uznal, a jemu slavn *Kleimayer, Juvavia* str. 380. Bohužel jen výtah.

vi byl zavázal.[1]) Takto byl i patriarchat pro Otakara ztra-
ovným pak spůsobem, jako Tyrolsko a Gorice rodinnými
připoutány býti měly k novému domu panovnickému, mělo
i s mnohem mocnějším Uherskem.
e v Uhrách sám král Ladislav učinil začátek. Právě tou
když válka mezi Rudolfem a Otakarem vypukla,[2]) zamýšlen
tek Ondřeje, bratra Ladislavova, s dcerou krále Rudolfa,
jsou listy, z nichž nade všecku pochybnost vysvítá, že
Ladislav vzájemně jeden na druhého se spoléhati mohli.
nistrně se znal v tom, sliby a lichocením, kterémuž Maďaři
dolati dovedou, nakloniti sobě nejen krále a matku jeho,
gnáty. Ladislavovi psal: „Velmi leží nám na srdci, aby
a proslulá říše uherská lesku své starodávné slávy zase
aby přepych nepřítele jejího skrocen byl; ani své osoby,
o jmění šetřiti nechceme, dokud bychom s pomocí Boží
onoho hrdého muže k nohám našich vítězných orlů nesní-
. Nuže tedy, kníže, na nějž předků ctnost, síla a srdna-
zdědily, prosíme Vás, zmužte se k udatnosti" atd. Velmo-
k uherským psal: „Co stálost Vaší neposkvrněné věrnosti
enou sílu Vaší mysli jasným leskem ozařovalo . . . . . to
jste činy, nepřestávajíce ochotně sloužiti vznešenému La-
i, králi uherskému, a Ondřejovi, vévodovi slavonskému.
našim synům, kteréž od té doby, co je osud péče otcovy
jako maso z našeho masa a kosti z našich kostí do našeho
ho lůna jsme přijali a chovati chceme. . . . Zamýšlejíce
í, Vás za to hojněji odměniti, vyžadujeme co zvláštní službu,
přednosti, které se v naší římské říši aneb u nás skvějí,
terých zalíbení máte, s důvěrou, že je obdržíte, od nás
[3])
ou-li listy tyto pravé,[4]) mohly psány býti teprvé, když král
říšskou válku proti Otakarovi a tudíž i říšský acht proti

---

ichnowsky, Geschichte des Hauses Habsburg I. 111.
odmann, Cod. epist. str. 117. Zasnoubení stalo se teprvé 1277.
ejér, Cod. dipl. Ungariae V. 2. str. 320 a 321. Lambacher, Interregnum,
davek str. 93 a 95.
epjatost a nabubřelost slohu připomíná velmi středověká cvičení školní,
dle daných předmětů vypracována bývala. Nacházejí se tam výrazy,
známost klassiků předpokládají a vedle toho zase věty z listů
ch; začátek listu *ke králi* předpokládá příbuzenské poměry,
tku ještě nestávalo.

němu byl vyhlásil, a to se stalo na slavnost Jana Křtitele, ted 24. června 1276, kterýž den Rudolf sám klade za počátek války.[1] Nyní vypraven purkrabí Fridrich z Norimberka s ultimatum k králi českému.[2] Toto znělo, aby země německé, Rakousy, Štyrsk Korutany, Krajinuu, Pordenone a Furlansko říši navrátil. Odpově kterou letopiscové čeští králi připisují, byla prý: „Čeho Rudo nikda neměl, toho také nikdy míti nebude. Ony země že jsou m věnem přišly, aneb že si je vítězně podrobil. Vyvolený ať si ro kazuje venku v říši; zde v zemích, které vyzývá, že nemá poroučeti.“ Také se k označení klidné a odhodlané mysli krá i země vypravuje, že se král honbě a jiným dvorským radová kám oddával.[3]

Kde král říšského posla přijal, s jistotou se neví. Od 27. květ až do července vidíme krále v Moravě a dne 7. července v Cáhlavi na jižních hranicích Čech, ale dne 14. již zase v Brně. Záležito obyčejné, jakéž se v královské kanceláři vyřizovaly, bavily jej t Zde potvrdil kostelu olomouckému darování vesnice Rozvadovic zde rozšířil právomocnost městského sudího brněnského i na t kové lidi, kteří by, ačkoliv jiné vrchnosti patříce, v některém p městí brněnském bydleli. Odtud také dáno jest nařízení, že podd kláštera novohříšského pokuty, ku kterým by odsouzeni byli, rychtářovi, nýbrž klášteru platiti mají atd.;[5] zkrátka v ničem n jeví se úzkostlivý spěch aneb přípravy válečné, ačkoliv král věd musil, že vyhlášení achtu proti němu církevní klatbu a proti je zemím interdikt a válku za sebou potáhne.

Král Rudolf stál v Elsasku, když poslové z Otakarovy ř k němu přišli a o neprodlení vypravení se naň naléhali.[6] T mohlo býti na počátku srpna, kdež v Basileji dvůr držel. ne kronikáři vypravují, že byl dne 4. srpna již začal sbírati vojsk což se ovšem zdlouhavě dařilo pro nedostatek peněz, kdežto O karovy pokladnice naplněny byly.[8] Aby vojsko sehnal, táhl Rud

[1] Constitutio pacis in Austria ad an. 1276. Pertz Legg. II. 410.
[2] Dne 20. října 1175 objevuje se Fridrich v Lausanně. Pertz Legg. II. 4
[3] Cont. Cosmae ad an. 1276. Pertz IX. 190.
[4] In libera civitate. Kurz, Beiträge III. 121.
[5] Cod. dipl. Mor. IV. 174. 175. 176.
[6] Chron. Colmar. ad an. 1274. „Rudolfus rex cum literas nobilium Boem vidisset, subito eis in adjutorium venisset, si Rheni regiones relinqu potuisset.“ Pertz XVII. 246.
[7] *Böhmer, Kaiserregesten* str. 77.
[8] *Chron. Colmar.* ad an. 1274 a Descriptio Theutoniae. Pertz XVI

dolů, přišel přes Vorms do Mohuče a postoupil pak skrze : Normberku.[1]) Zde se musilo rozhodnouti, zdali vo- :án, kterýž byl Fridrich, arcibiskup salcburský, navrhl, ›roveden býti čili nový plán ustanoven býti má. Plán :žel hlavně v tom, že král na Čechy, hrabata tyrolská a a Štyrsko útok učiniti měli. Tím by se docílilo toho, že r vojsko své rozděliti musel — pak teprvé že by byla doba, postupovati Rakousy.[2]) Dle tohoto plánu, o kte- : král český vědomosti nabyl, chtěl Rudolf spolu s falc- Chebu postoupiti, kdežto prvorozený jeho, Albrecht, s 'ojskem do Rakous táhnouti měl.[3]) Tu ale Rudolf náhle :iněná již opatření a místo na Cheb šel na začátku září přes Dunaj. Vévoda Jindřich dolnobavorský byl s ním ›cen. Čechy a Morava zůstaly docela stranou. Útok na měl se jediné v Rakousích státi! Odkud tato náhlá ovi alespoň, jenž severozápadní hranice Čech obsazeny roto hlavní voj u Teplé byl shromáždil, nenadálá změna

:hu již řečeno jest, že původcem plánu napřed vyloženého, :ji od německého krále pojednou změněného byl arcibiskup Tomuto knížeti církevnímu při líčení dějin Otakarových nedostalo se povšimnutí, jakého právem zasluhuje. Neboť náboženský živel byl ve třináctém století nejmocnější, ›dující. Jakou důležitost, jakou rozhodnost měl Řehoř X. Otakarově! A právě tu samou důležitost a Řehořův úkol rcibiskup Fridrich. V Lyonu a v Lausanně obcoval mnoho- s papežem a tam poznal cíle ustálené již politiky tohoto kého muže, zároveň ale i prostředky k dosažení jich. lovem: arcibiskup Fridrich byl jediný dozvuk hlasu Ře- po jehož smrti všecken popud z Říma zanikl. Nástupcové ovali příliš krátce, než aby byli vlivu na Německo a na

---

hmer, Kaiserregesten str. 78.

dmann, Cod. epist. pag. 15. Arcibiskup píše králi Rudolfovi: „Si pro- üti vestri est, regem Bohemiae invadere, procedatis, si placet, hoc ›do: primo infestetis eum circa partes Bohemiae, ut sic ab Austria ›cedere compellatur. Deinde per comites Goritiae circa partes Styriae ›tur; tunc demum locus est, ut milites vestri in Austriam tran- ›ic ibunt sine *periculo; alias eis solis* procedere non est cautum."

bd. epist. 122.

Čechy mohli dosíci, a Jan XXI., jenž dne 16. září 1: jest, nalezl události již v plném běhu. Za tou příčinou arcibiskup salcburský poněkud místo papeže, a když věřící své arcidiecese ze slibu věrnosti a poddanosti, král učiněného, propustil a je vyzval, aby se krále Rudolfa jemu věrnost i poslušenství prokazovali, bylo postavení v nově nabytých zemích německých skorem nadobro] Bernard, biskup sekovský, ačkoliv salcburský suffragan ještě věrný přívrženec české vlády, jmenuje arcibiskupa zrádcem a buřičem.[1]) Buřičem byl Fridrich s českého ovšem, protože některé ministerialy, jenž se posud Ota drželi, od něho odvrátiti a Rudolfovi získati se snažil. zejmena o korutanském ministerialovi Konradovi z Es s kterým arcibiskup Fridrich již v lednu r. 1276 mír tehdáž, tedy na začátku r. 1276, zdá se, že v neneck chystající se události tušeny a dle toho potřebné přípr: jsou. Chceme-li přípravy v německých zemích od tamn konané pravým jménem poznačiti, musíme je nazvati ve všech nově nabytých zemích krále českého organisov: hlava byl arcibiskup Fridrich salcburský, a jehož cíl by se od Čech a poddání se Německu. Posetilé bylo by že dvůr pražský o těchto věcech nic nevěděl. Minorité káni chodili volně po zemi a kázali zpouru,[2]) a přede nard, biskup sekovský, o němž arcibiskup Fridrich král píše, že „ačkoliv náš suffragan jest, proti naší vůli a n zápovědi, Bohu a nám na vzdor poselství přijímá".[3]) v

[1]) Lambacher, Oesterr. Interregnum. Přídavek str. 109 čís. L.\ Geschichte des Herzogthums Steiermark, díl I. str. 372. církevní týče, biskupové salcburské církevní provincie na cialním sněmu v říjnu 1271 mezi jiným ustanovili: „ut, si . nostras vel alterius nostrum sic hostiliter et iniuriose invt ut de subversione status ipsius probabiliter timeatur: ex t provinciam Salcburgensem cessetur generaliter a divinis . tamen illustribus, decoratis principum dignitate, pro ipsoru deferentes, praesens edictum ad eos et terras eorum exte nisi prius admoniti cessare contemserint ab offensis hu emendare voluerint infra unius mensis spatium, quod fecerun Hartzheim Conc. Germ. VII. 639-644.

[2]) Cont. Vindobon. ad an. 1276 a Cont. Praedicat. Viennen. an. Pertz IX. 708 a 730.

[3]) Lambacher, Přídavek str. 106.

oč ale Otakar žádných kroků nepodniknul, aby takovým
iklenců̊v přítrž učinil? Toho vidíme jen jednu příčinu:
bohužel ale sklamanou důvěru v Jindřicha, vévodu dolno-
o.
ře zpravený kronikář vídeňský dotvrzuje,[1]) že ještě po
krále Rudolfa přes Inn u Pasova, tedy v září 1276, vé-
řich nepřátelsky proti němu stál, tak že Otakar celého
jenž toliko Rudolfovým vojskem důležitosti nabyti mohlo,
nevšímal, maje za to, že hranice rakouské Bavorskem
jsou. Teprvé když vévoda Jindřich zaslíbením peněz ve
syna svého Oty, kterýž Rudolfovu dceru Kateřinu za man-
tati měl a skutečně také dostal, získán byl,[2]) viděl se
očekávání svém zklamána, leč příliš pozdě; nebo dříve
pravil, byly všecky země podunajské Rudolfovi podrobeny.
odmaněny jsou Korutany Menhartem tyrolským, pak Kra-
narka bratrem jeho Albertem, hrabětem gorickým, Fur-
uilejským patriarchou Raymundem, a posléze i Štyrsko,
19. září 1276 veškerá štyrská šlechta na sjezdu ve cister-
steře Rein, nedaleko Hradce, pro Rudolfa se prohlásila.[3])
stodržící, Milota z Dědic, jen s nouzí ušel. Česká po-
ch skoro hradů a měst se vzdala, aby si pojistila návrat.[4])
září 1276 končí se bezmála 24letá vláda Otakarova v
nitrorakouských, bez hluku, ano beze zvláštního namahání

---

t. Vindobon. ad an. 1276: „Igitur Rudolfus rex, Bavariam potenter per-
siens, Pataviam pervenit; sed cum per artas vias et aquas diversas
suo exercitu transire nequiret, supradictus dux (Heinricus) iterato
eribus regis Boemiae corruptus, conabatur eum inter devia et ab-
a relinquere, nisi terram superiorem ultra Anasum sibi pro dote
sui pro quadam summa pecuniae obligaret.“ Pertz IX. 708. S tím
la se shoduje, co praví Johannes Victorien. ad an. 1276: „Rex (Ru-
us) collecto exercitu cum omni domo sua in Austriam parat iter.
m Heinricus, dux Bavariae, pactatus cum Otakaro, non diu, sed
en aliqualiter impedivit.“ Böhmer, Fontes I. 308.
t. Praedicat. ad an. 1276. Pertz IX. 729. „Postquam autem rex Ro-
iorum in Pataviam pervenisset, nec per artas vias, nec per Enum
ose transire quiverat, ecce Hainricus, dux Bavariae, nitebatur ipsum
nquere, nisi terram superiorem ultra Anasum pro 40 millibus talen-
m sibi obligaret.“
inis o tomto velikém stavovském sjezdu leží v c. k. domácím archivu
i. Otišt. u Gerberta, Cod. epist. dipl. 199.
ři Štýřanů platí za nejlepší pramen tak zvaná rymovaná kro-
cript. rer. austr. III. kap. 124 a 125.

vítězné nyní strany Rudolfovy. Zmařeny byly všecky snahy k získání alespoň kněžstva — nenajdemeť ani jednoho kláštera v oněch zemích, kterýž by důkazů Otakarovy přízně nebyl obdržel, — zmařeno bylo ovoce silné sice, ale neoblíbené vlády. Mužové, kteří prvé již králi nemálo práce byli nadělali, Ota z Lichtenšteina, Oldřich z Hennberka, Jindřich z Pfannberka, pánové z Ptuje, Stubenberka, Vildonu, Teuffenbachu, Šarfenberka a j. stáli nyní v čele spiknutí. Někteří z nich dali by se snad ohledem na léta 1265, 1268 a 1270, ve kterých lecjaké nátisky od české vlády snášeti musili,[1] poněkud omluviti; kterak máme ale posuzovati biskupa, jenž pouze dobrého uživ, nyní skutečně podlézavými slovy oddanost svou Rudolfovi na jevo dává. Bernard, biskup sekovský, před nedávnem ještě nazývá arcibiskupa salcburského Fridricha zrádcem pána svého, a nyní píše Rudolfovi: „Pevně držím a nad zlato i topas pokládám Vaše psaní, kteréž mi anděl míru přinesl a v kterémž uznávám ratolest olivovou mně z úst holubičích, jako Noemovi na vodách plovoucímu, podanou; konečně, jako s kuropěním naděje se vrací, vrátila se s milostí pána veliká radost; nazpět přišla spása nemocnému, navráceno jest zdraví položivoucímu. Ostatně jest duše moje velmi pomatena, neboť laskavost Vaše zdá se proti mně rozkvašena, a Vaše mírnost rozhněvána býti. Přičítám to jediné pokleskům svým, kterými jsem Váš hněv zasloužil a Vaši milost umenšil atd.“ [2]) Tak mluví muž, v němž Otakar až do poslední chvíle plnou důvěru skládal. A Jindřich z Pfannberka zteče a dobude města Judenburku, kteréž několik neděl dříve královský milostivý list, daný v Praze dne 7. září 1276, obdrželo.[3]) Nevděčnost a zrada byly již denním pořádkem, an mezitím král Rudolf ještě z Pasova dne 24. září 1276 hrabatům a pánům v Korutanech a Krajinsku nařizuje, aby svého vévody Filipa poslušni byli, a jelikož při dvoře královském se zdržuje, hraběte Menharta tyrolského, jehož dcera Alžběta prvorozenému synu královu, Albrechtovi, zaslíbena byla,[4]) za hejtmana nových zemí považovali.

[1]) Nesmíme zapomenouti, že tehdy dítky oněch pánů co rukojmě na rozličných českých hradech po různu držány byly.

[2]) Lambacher l. c. Přídavek 108.

[3]) Tangl, Handbuch der Geschichte des Herzogthums Kärnten, IV. díl 1. sv. str. 201.

[4]) Kdy Alžběta Albrechtovi z Habsburku oddána jest, dokázáno není; jisto jest ale postaveno, že se pramáti císařského rodu habsburského

rakouské země v moci své, mohl Rudolf směle
čišti těchto zemí, k Vídni, a tam příchod Štýřanů,
ıců, Gorickych a Furlanů očekávati. Dne 10. října
dříve již Vels,[1] dne 14. Enže, potom Ardaker,
18. stálo říšské vojsko, neviděvši ani nepřítele,
ť Otakar posud stál se svými voji u západních
ysočině dnešního praemonstratského kláštera Teplé
i. Nyní teprvé, když viděl, že na Čechy žádný
ıýbrž že vykonání říšského achtu na Dunaji před
tábor a pospíchal plzenskou, prachenskou a be-
tato zaujímala asi nynější táborský a budějovicky
i nesnázemi k jižním hranicím, aby u Vyšního
itorazi co nejrychleji do Rakous se dostal. U
šla tehdy tak zvaná „via antiqua", vlastně jen
ří, kdežto u Vitorazi tak zvaný „Behemsteig" do
likož král Otakar 6. října z Cáhlavi ve dnešní
datuje,[2] pravdě podobno jest, že se stezkou
ıvní voj po Behemsteigu na roviny kolem Drosen-
hranicích moravských dostati se snažil, což ovšem
isobu válčení, kdež jen zásobování na cestě, ni-
ní zásobáren a skladů zvykem bylo, přese všechno
listopadu 1266, kterým se drancování ve válce
oplenění a zpuštošení krajin od vojska navštíve-
nohlo.[3]
a byl tedy Otakar v Cáhlavi a 10. dostal se Linec,
Rudolfovi do rukou. Zdá se, že by Otakar byl
opříti se dalšímu postupování nepřítele. Že se
pokusil, v tom musily mu důležité příčiny pře-
příznivá současná kronika kolmarská uvádí jednu
Praví, že se král Otakar na své vojsko spoléhati
ůbec ani bojovati nechtělo,[4] a česky pramen zmi-
i zvláštním strachu před Němci a o velikém ne-
i píce, tak že koní veliké množství padlo.[5]

oneob. ad an. 1276. Pertz IX. 745.
r. VII. 772.
ad an. 1276. Pertz IX. 190.
r. ad an. 1276. Pertz XVII. 247.
ad an. 1276. Pertz IX. 191. „Videntes homines debilitari
nimia anxietate et carentia victualium atque nimio de-
rum." *Tehdejší nouze hladem zdá se že dosáhla neo-*

Uvážíme-li, že král Rudolf v osmi dnech všech, českými posád kami opatřených větších i menších měst a tvrzí, jak za sebou na pravém břehu Dunaje mezi Lincem a Vídní ležely, bez boje dobyl že Otakarova hlavní síla ve 20.000 jízdných záležela, nyní velká část o své koně přišla, čímž malomyslnost a strach v českém vojsku povstati musily, pomníme-li posléze, že i v Čechách samých vzpoura byla vypukla, tak že král Otakar ohledem na minulost jednotlivým vůdcům vojska úplně důvěřovati nemohl: [1]) pak ovšem příčiny od přízniveů i odpůrců uvedené, proč Otakar postupují címu nepříteli cesty nezakročil, za pravdivé přijmouti možno. Obsadiv levý břeh Dunaje od Kremže až ke Korneuburku, skládá jedinou naději na Vídeň a Klosterneuburk.

Žádné město v nových německých zemích nedošlo rovné přízně královy, jako právě Vídeň, jeho město oblíbené, kteréž on trojím zhoubným požárem. 28. března, 16. a 30. dubna 1276 bezmála zničené, beze zvýšení daní, nejvíce nákladem vlastním krásněji než prvé z novu vystavěl a jehož měšťanstvo on důležitými výsadami obdařil. Uvedeme zde jenom zrušení všech cechů řemeslnických, vyjmouc cech mincéřů, aby se dobrota mince snáze střežiti dala; darování lesa k volnému užívání měšťanů, osvobození cla na pět let atd. [2]) Věrný přívrženec české vlády, Rüdiger Paltram, byl tehda, když Rudolf město obklíčil, hlavou měšťanstva, kteréž pamětlivo mnohých od Otakara obdržených dobrodiní a milostí, věrně k němu stálo a přese mnohé, dílem uskutečněné vyhrůžky, ze sousední měšťanům patřící vinice zpuštošeny budou, raději tuhé obležení podstoupilo, než by bylo k Rudolfovi přešlo. Ani zbouření se luzy, ba ani zlé znamení blížící se nouze hladem nepřiměly statečného Paltrama ke vzdání. Vytrvalť tak dlouho, pokud válka trvala, [3]) a tato se prodloužila až do pátého týdne. Tu však na Otakara nová pohroma nalehla.

byčejně velkých rozměrů. Ve Furlansku i v Polsku objevuje se totéž dobou. Annal. Foroiulien. a Annal. S. Crucis Polon. ad an. 1276 a 127 Pertz XIX. 200 a 682. Conf. Historia annor. Pertz IX. 652.

[1]) Martinus Polonus ad an. 1276. „Rex Bohemiae nulli se audens committere, a rege Romanorum in deditionem accipitur." Böhmer, Font. 462 doslovně z Annal. Sti Rudberti Salisburg. ad an. 1276. Pertz IX. 804

[2]) Cont. Vindob. ad an. 1276. Pertz IX. 707. „In favillas et cineres pe tus est redacta .... quam civitatem (Otacharus) quasi ex novo condit nititur sublimare."

[3]) *Cont.* Vindob. ad an. 1276. Pertz IX. 708. Teprvé po 25. listopadu, *po zavření míru*: „Tunc primum Vienna et aliae civitates ad reg

R. 1274 rozhašteřil se s králem svým, jak se vypravuje, následkem závistivého donašečství.[1]) S králem římským dopisoval si pilně. Vyzván jest, aby v odporu svém jen vytrval, z toho vyplývající příkoří a škody že mu budou hojně nahraženy. I jiné osoby jsou vyzvány, aby jmenovaného pána v jeho podniknutí podporovaly, neboť „dokud my“, praví Rudolf, „uzdu vlády v rukou míti budeme, chceme našeho milovaného Borše, našeho a říše znamenitého obránce, vezdy chrániti a všemi silami brániti.“ Ano i na Boršova syna Bohuslava vztahovala se, když otec jeho dávno již mrtev byl, obzvláštní péče německého krále.[2]) O Záviši z Falkenšteina čili — jak obecně se jmenoval — z Rosenberka, proto že celý rod Vítkoviců později pod tímto jmenem zahrnut jest, ještě i později mluviti budeme. Sami němečtí kronikáři jmenují ho „znamenitým pronásledovníkem Otakara.“ [3]) Odměnu za své skutky vzal r. 1290 na popravišti.

Příčinu toho, proč právě nejznamenitější rodové na Moravě a v Čechách v rozhodném okamžení, když Otakar jejich pomoci nejvíce potřeboval,[4]) ve zbrani proti němu povstali, nacházíme v absolutní jeho vládě. Šlechta českomoravská vždy byla činitelem, jehož žádný panovník přehlédnouti nesměl. Od ní závisela daň krve i peněz. Od té doby ale, co Otakar nabytím německých zemí větší moci byl dosáhl, než kterýkoliv z jeho předchůdců, povoloval mnohem bezohledněji své žádosti po neobmezené vládě. Odtud vznikla nespokojenost a tato vedla k myšlénce, tlaku takového se zprostiti. Skoro jednohlasně vypravují současní letopiscové, kterak, když se byla zpráva o zvolení Rudolfově a jeho pevném nastupování proti „neposlušnému vasalovi“ roznesla, celé deputace ze zemí Otakarových k německému dvoru přicházely, aby krále k brzké válce proti Čechám přiměly.[5]) Vzpoura v příhodnou chvíli v Čechách a na Moravě vypuklá byla tedy s vědomím a vůlí římského krále bedlivě zosnována a od něho podporována. „Zmuž se,“ píše král Rudolf hlavě moravského spiknutí, Boršovi z Risenburka, „buď silný ve věrnosti, vytrvalý v oddanosti, stálý v naději, Ty náš milý

---

[1]) Cont. Cosmae ad an. 1274. Pertz IX. 180.

[2]) Sem patřící listy viz u Bodmanna, Cod. epist. str. 12, 34 a 45.

[3]) „Qui saepe fati regis Bohemiae validus fuerat persecutor.“ Hermanni Altahen. Ann. ad an. 1279. Pertz XVII. 411.

[4]) „Eo tempore rex nimium eorum auxilio indigebat.“ Cont. Cosmae ad an. 1274. Pertz IX. 181.

[5]) Chron. *Colmar. ad an. 1274.* Pertz XVII. 245 a 246.

tak vojenská taktika jako spíše podlá zrada domohla se úspě
kterou král Otakar beztoho odevšad tak byl otočen, že poslé
věrnosti i svých nejlepších přátel pochybovati začal. Vypravuje
že tehdáž svého mnoholetého rádce, biskupa Brunona, po tři
před sebe nepustil.[1]) Že Bruno králi hned po pádu Klostern
burka bez obalu k míru radil, na jisto postaveno jest; rovněž
i to, že metropolita jeho, Werner, arcibiskup mohučský, věrný
vrženec římského krále byl. Byltě již před Pasovem v němec
táboru.[2]) Či nedošlo snad mezi těmito dvěma znamenitými kní
církevními v jejich politických záměslech k žádnému dorozum

Než ne dosti na ztrátě Klosterneuburka, k tomu měla i d
zpráva, že Ladislav král uherský Němcům ku pomoci pospícl
Tato výprava byla jen následek dopisování mezi Rudolfem a L
slavem, kteréž již r. 1275 bylo začalo. Uherské vojsko blížil
ve dvou odděleních; jedno oddělení mělo dle úmluvy vpadn
do Dolních Rakous, druhé Moravou vtrhnouti do Čech. V tom
puklo v Moravě a Čechách samých zbouření bohaté šlechty.
mocnější a nejčetnější dva rodové, Risenburkové a Vítkovici,
vedením Záviše z Falkenšteina (hrad v Moravě) a Borše z Ri
burka (Oseckého) zdvihli zbraň proti svému pánu a králi[4]) a
vršili tak, co Rudolf z Habsburka před jedva třemi měsíci s
znivými vyhlídkami byl započal, *přinutili krále k míru.* Jedn
z těchto náčelníků známe, Borše z Risenburka. Rod jeho by
Moravě dobře znám a často jmenován. Z jeho předků jeden d
se v bitvě u Stožce a Lavy, dne 26. ledna 1246 spolu s jin
moravskými pány do zajetí vévody Fridricha II. rakouského. S
byl on, jehož smrt letopisec do r. 1255 klade, otcem svrchu j
novaného Borše z Risenburka, kterýž se v poslední bitvě p
Uhrům vozové hradby zmocnil.[5]) R. 1267 jmenuje se co za
datel prvního kláštera augustinianských poustevníků na Mo

---

tum nostri exercitus ingressum laesi fuerant graviter et attriti." Li
od 24. listopadu 1276. Böhmer. Regesta str. 80.

[1]) Lichnovsky, Geschichte des Hauses Habsburg I. 156, dle rýmované
niky kap. 127, str. 134.

[2]) Listina daná Pataviae in castris od 26. září. Lambacher, Přídav
LXVII. str. 102 a násl.

[3]) Cont. Vindob. ad an. 1276. Pertz IX. 708.

[4]) Heinrici Heimburgen. Annal. ad an. 1276. Pertz XVII. [illegible] C
Pragen. Cont. Cosmae ad an. 1276. Pertz IX. 181.

[5]) *Heinr. Heimb.* Ann. ad an. 1246 a 1255. Pertz XVII
milova kronika kap. 91.

R. 1274 rozhašteřil se s králem svým, jak se vypravuje, následkem závistivého donašečství.[1]) S králem římským dopisoval si pilně. Vyzván jest, aby v odporu svém jen vytrval, z toho vyplývající příkoří a škody že mu budou hojně nahraženy. I jiné osoby jsou vyzvány, aby jmenovaného pána v jeho podniknutí podporovaly, neboť „dokud my", praví Rudolf, „uzdu vlády v rukou míti budeme, chceme našeho milovaného Borše, našeho a říše znamenitého obránce, vezdy chrániti a všemi silami brániti." Ano i na Boršova syna Bohuslava vztahovala se, když otec jeho dávno již mrtev byl, obzvláštní péče německého krále.[2]) O Záviši z Falkenšteina čili — jak obecně se jmenoval — z Rosenberka, proto že celý rod Vítkoviců později pod tímto jmenem zahrnut jest, ještě i později mluviti budeme. Sami němečtí kronikáři jmenují ho „znamenitým pronásledovníkem Otakara." [3]) Odměnu za své skutky vzal r. 1290 na popravišti.

Příčinu toho, proč právě nejznamenitější rodové na Moravě a v Čechách v rozhodném okamžení, když Otakar jejich pomoci nejvíce potřeboval,[4]) ve zbrani proti němu povstali, nacházíme v absolutní jeho vládě. Šlechta českomoravská vždy byla činitelem, jehož žádný panovník přehlédnouti nesměl. Od ní závisela daň krve i peněz. Od té doby ale, co Otakar nabytím německých zemí větší moci byl dosáhl, než kterýkoliv z jeho předchůdců, povoloval mnohem bezohledněji své žádosti po neobmezené vládě. Odtud vznikla nespokojenost a tato vedla k myšlénce, tlaku takového se zprostiti. Skoro jednohlasně vypravují současní letopiscové, kterak, když se byla zpráva o zvolení Rudolfové a jeho pevném nastupování proti „neposlušnému vasalovi" roznesla, celé deputace ze zemí Otakarových k německému dvoru přicházely, aby krále k brzké válce proti Čechám přiměly.[5]) Vzpoura v příhodnou chvíli v Čechách a na Moravě vypuklá byla tedy s vědomím a vůlí římského krále bedlivě zosnována a od něho podporována. „Zmuž se," píše král Rudolf hlavě moravského spiknutí, Boršovi z Risenburka, „buď silný ve věrnosti, vytrvalý v oddanosti, stálý v naději. Ty náš milý

[1]) Cont. Cosmae ad an. 1274. Pertz IX. 180.

[2]) Sem patřící listy viz u Bodmanna, Cod. epist. str. 12, 34 a 15.

[3]) „Qui saepe fati regis Bohemiae validus fuerat persecutor." Hermanni Altahen. Ann. ad an. 1279. Pertz XVII. 411.

[4]) „Eo tempore rex nimium eorum auxilio indigebat." Cont. Cosmae ad an. 1274. Pertz IX. 181.

[5]) Chron. Colmar. ad an. 1274. Pertz XVII. 245 a 246.

[illegible] přísaháme Tobě a při nejvyšší [illegible] že královská Výsost Tebe [illegible] vlastního syna laskavě dý[illegible] nějakou škodu utrpěl, snášej ji trpě[illegible] od bezbožníka osvobodí Tebe [illegible]."[1] Taková slova jsou příliš [illegible] příčin této vzpoury ble[illegible] král Otakar německé vší [illegible]

[illegible] se, že vojsko jeho [illegible] bude,[2] kdežto tábor německý [illegible] se Otakar učiniti příměří, [illegible] Prvé měl se ale státi rozsudek [illegible] jednání, kteréhož panovníci užívali v případech po[illegible], aby se nezdáli býti strannými. Nesmíme zde zapome[illegible] že se zde jednalo o vykonání říšského achtu. Achtovaný musil se vítězi ve vlastní zemi vzdáti na milost i nemilost. A předce pustil se Rudolf s achtovaným u vyjednávání! Podle toho ukazuje se Otakarovo postavení v Rudolfových očích vždy ještě vážnosti hodno a moc jeho moci krále římského rovna, neboť jen mezi dvěma rovně oprávněnými mocnostmi mohl soud rozhodčí místa míti. Co rozhodčí splnomocněni jsou ze strany českého krále jeho u vojska stojící příbuzný, markrabě Ota braniborský a biskup Bruno; ze strany římského krále falckrabí Ludvík a biskup Berthold z Vircburka. Rychlost, kterou se tito v ležení před Vídní o předběžné články, v 11 paragrafech sestavené, kterým, jak se samo sebou rozumí, zrušení achtu proti Otakarovi vyhlášeného, pak interdiktu a církevní klatby předcházelo, shodli — dány jsou dne 21. listopadu — dokazuje, že plnomocníci již s hotovou prací, totiž s přivolením obou stran v ruce se sešli. A předce zůstaly některé věci tak nejasny, že již po několika měsících nové dodatečné články formulovány a smlouvány býti musily. Sem patří především ustanovení, že poddaní obou stran, kteří se byli v této válce zúčastnili, vzájemně na milost přijati býti mají, čímž jme[illegible] páni z poslední vzpoury v Čechách a na Moravě míněni byli.[3] Potom článek o vzájemných sňatcích dětí Rudolfových

[1] Bodmann, Cod. epist. str. 12.
[2] Cont. Claustr. ad an. 1276. Pertz IX. 191.
[3] Text zní: „Servitores utriusque regum, quocunque nomine [illegible] paci, concordiae ac reconciliationi cum [illegible]

karových a o věně, které by dostati měly. Ale jasně vyrčeno
) Otakarovo odřeknutí se Rakous, Štýrska, Korutan, Krajiny,
lické marky, Chebu a Pordenone, kdežto Rudolf sliboval, jej
kého krále) a jeho potomky Čechami, Morovou a vším, co on
akar) a předkové jeho od říše lénem dostali, investovati. Dne
listopadu byly, jak již řečeno, předběžné články nastíněny,
25. potom lenní list v ležení před Vídní od římského krále
lán[1]) a dne 26. listopadu, ve čtvrtek, Otakarovi obyčejným ob-
em u přítomnosti všech v ležení meškajících církevních i svět-
ch knížat, mezi nimiž metropolitové mohučský a salcburský,
hy a Morava lénem slavně uděleny jsou.[2]) Mimo to ustanoveno
také, že král uherský do míru s sebou pojat a předešlé hra-
e zemské obnoveny býti mají.

Smlouva míru, od obou králů na základě přijatých předběž-
h článků spečetěná, dána jest v táboře před Vídní dne 26. listo-
lu 1276[3]) a upravdění obsahu jejího dáno jest dne 30. prosince
m biskupem řezenským, Ludvíkem falchrabím na Rýně a Jin-
chem landhrabím hessenským.[4])

Snadno můžeme uvěřiti letopiscům, že Otakar pobyt svůj v
oru Rudolfově brzo skončil a ještě téhož dne do Korneuburka
šel, kdežto král Rudolf svůj vjezd do Vídně, kteráž mu právě
í brány otevřela, chystal a hned také slavně v město se uvázal.
1. prosince 1276 datuje Rudolf ve Vídni; dne 3. téhož měsíce

includantur, castris eorum, munitionibus, possessionibus ac hominibus, contra jus ab alterutro regum ipsis ablatis vel a suis, cum integritate debita restitutis." Pertz, Legg. II. 407. Jakým způsobem notáři originálů co vzorů ve svých knihách formulí užívali a s jakou opatrností jim věřiti třeba, jeví se jen příliš jasně, porovnáme-li listinu u Pertze l. c. aneb v Cod. dipl. Mor. IV. 80 otištěnou s formulí v knize formulí bibl. kolmarské. Cod. dipl. Mor. VII. 961.

[1]) Jireček, Cod. juris Bohem. I. 186.

[2]) Rauch, Oesterr. Geschichte III. 590 a po něm Lorenz, Deutsche Geschichte II. 151 kladou vlastní obřad udělení léna na den 25. listopadu. My se držíme Böhmerových regest. O obřadu samém viz: Lambacher, Interregnum, Přídavek str. 115 č. LXXVI., arcibiskup salcburský papeži.

[3]) Orig. v c. kr. domácím dvorském a státním archivu s 5 pečetmi, mezi nimiž lanthrabího Jindřicha hessenského; z pečeti Otakarovy, která na červeném hedvábí visí, již neviděti jest než korunovanou hlavu královu.

[4]) v Pertz Legg. II. 408 a 409. Cod. dipl. Mor. IV. 183.

gg. II. 408 a 409. Cod. dipl. Mor. IV. 183.

vzájemných sňatků oběma stranám vlastně nepohodlné býti musily, a že každá strana výminky tyto k svému prospěchu vykládala. Tak, ať jen o jednom se zmíníme, měl Otakar za to, že dle vídeňského míru povinen není, krajinu na levém břehu Dunaje, vyjma Kremži a Stein, opustiti, jelikož od Rudolfa zástavou za věno jeho dcery Juty Čechám upsána byla. Rudolf naproti tomu hlavní váhu smlouvy kladl na *úplné* postoupení Rakous a myslel snad, že lhůta k vydání krajiny na protějším břehu Dunaje v zástavu teprvé pak dojde, až smluvené vzájemné sňatky se uskuteční. Dle prvního výkladu dovozováno, že Otakar zastavenou krajinu obsazenu držeti smí, kdežto Rudolf dle druhého se domníval, že prvé na úplném vydání Rakous státi musí. Když pak král Otakar od listopadu 1276 v krajích vojskem jeho dotud obsazených ani o krok necouvnul, dal Rudolf slabě bráněné aneb dokonce neobsazené jihovýchodní končiny Moravy obsaditi, při čemž se ovšem plenění a škody všeho druhu dály.[1])

Takový stav věcí nevyhnutelně vyžadoval, aby Otakar s dvorem svým do Moravy přišel. Rádce jeho, biskup Bruno, objevuje se 3. ledna 1277 v Kroměříži, obyčejném sídle svém, kdež smlouvu mezi klášterem jeptišek v Konici a kolegiatní kapitulou v Boleslavi potvrdil,[2]) ale dne 7. dubna píše již ve Vídni a dne 28. ve prospěch farního kostela v Malých Němčicích ve Znojmě,[3]) kdežto král Otakar 20. dubna v Brně měšťanům opavským jakýsi les u Křipova listinou daruje a ještě i 1. května tamtéž list praemonstratskému klášteru na Strahově v Praze vydává.[4]) Byl-li snad biskup Bruno ve Vídni, aby jmenem pána svého stížnost vedl pro nevykonání vídeňského míru? Příčin k stížnosti takové měl král Otakar dost a dost. Ve Vídni ustanoveno jest, že mistr Oldřich, králův protonotář, při udělenému jemu farním kostele ve Vídni ponechán býti má, což se ale nestalo. Po zavření míru měla vzájemná nepřátelství přestati, a předce vzal Rudolfův lid tvrze Perneck a Wykhartschlag králi mocí. Chebsko ovšem mělo postoupeno býti, nikoliv ale králův osobní tam majetek, a předce nyní požadován

[1]) Cont. Vindob. ad an. 1277. Pertz IX. 709. „Toto yeme Australes Moraviam, et e converso Boemi Austriam diversis rapinis, praedis et incendiis vastaverunt." S tím se shodují u Dollingera Epist. č. 19 a 20.

[2]) Cod. dipl. Mor. IV. 187.

[3]) Cod. dipl. Mor. IV. 187 a 188. Kopp, Geschichte der eidgenössischen Bünde, I. 177.

[4]) *Cod. dipl. Mor.* IV. 188. Kopp l. c. I. 188.

Otakarových a o věně, které by dostati měly. Ale jasně vyrčeno bylo Otakarovo odřeknutí se Rakous, Štýrska, Korutan, Krajiny, vindické marky, Chebu a Pordenone, kdežto Rudolf sliboval, jej (českého krále) a jeho potomky Čechami, Morovou a vším, co on (Otakar) a předkové jeho od říše lénem dostali, investovati. Dne 21. listopadu byly, jak již řečeno, předběžné články nastíněny, dne 25. potom lenní list v ležení před Vídní od římského krále vydán[1]) a dne 26. listopadu, ve čtvrtek, Otakarovi obyčejným obřadem u přítomnosti všech v ležení meškajících církevních i světských knížat, mezi nimiž metropolitové mohučský a salcburský, Čechy a Morava lénem slavně uděleny jsou.[2]) Mimo to ustanoveno jest také, že král uherský do míru s sebou pojat a předešlé hranice zemské obnoveny býti mají.

Smlouva míru, od obou králů na základě přijatých předběžných článků spečetěná, dána jest v táboře před Vídní dne 26. listopadu 1276[3]) a upravdění obsahu jejího dáno jest dne 30. prosince Lvem biskupem řezenským, Ludvíkem falchrabím na Rýně a Jindřichem landhrabím hessenským.[4])

Snadno můžeme uvěřiti letopiscům, že Otakar pobyt svůj v táboru Rudolfově brzo skončil a ještě téhož dne do Korneuburka odešel, kdežto král Rudolf svůj vjezd do Vídně, kteráž mu právě nyní brány otevřela, chystal a hned také slavně v město se uvázal. Již 1. prosince 1276 datuje Rudolf ve Vídni; dne 3. téhož měsíce

includantur, castris eorum, munitionibus, possessionibus ac hominibus, contra jus ab alterutro regum ipsis ablatis vel a suis, cum integritate debita restitutis." Pertz, Legg. II. 407. Jakým spůsobem notáři originálů co vzorů ve svých knihách formulí užívali a s jakou opatrností jim věřiti třeba, jeví se jen příliš jasně, porovnáme-li listinu u Pertze l. c. aneb v Cod. dipl. Mor. IV. 80 otištěnou s formulí v knize formulí bibl. kolmarské. Cod. dipl. Mor. VII. 961.

[1]) Jireček, Cod. juris Bohem. I. 186.

[2]) Rauch, Oesterr. Geschichte III. 590 a po něm Lorenz, Deutsche Geschichte II. 151 kladou vlastní obřad udělení léna na den 25. listopadu. My se držíme Böhmerových regest. O obřadu samém viz: Lambacher, Interregnum, Přídavek str. 115 č. LXXVI., arcibiskup salcburský papeži.

[3]) Orig. v c. kr. domácím dvorském a státním archivu s 5 pečetmi, mezi nimiž lanthrabího Jindřicha hessenského: z pečeti Otakarovy, která na červeném hedvábí visí, již neviděti jest než korunovanou hlavu královu. Otišt. v Pertz Legg. II. 408 a 409. Cod. dipl. Mor. IV. 183.

[4]) *Pertz Legg. II. 408 a 409. Cod. dipl. Mor.* IV. 183.

toho skutečně na hlavě moravského odboje, Boršovi z Risenburka, vidíme. Veškeré jeho statky jsou mu za trest jeho zpronevěření se králi dle výroku zvláštního k tomu konci svolaného soudu[1]) zabaveny, a ona část pozemků, která blíže města Uherského Brodu ležela, městu tomuto k rozmnožení a zlepšení obranných prostředků, kterýchž co místo pohraničné velmi zapotřebí mělo, darováno jest. Listina v příčině toho vydaná jest dne 12. ledna 1278.[2]) S druhé strany ale také vidíme, kterak Otakar celý rod Burkharda z Janovic na Vinterberku na milost přijímá a slibuje, že jednotlivé údy bez předchozího soudního vyšetřování nezajme, ani jinak jim ublíží. Jestližeby ale předce jedno neb druhé učinil, pak že se podrobuje výroku krále Rudolfa „našeho pána a otce."[3]) Na tento způsob vzešly z poměru německého krále k české říši zmatky, kteréž Rudolfovo zasahování do vnitrných českých záležitostí nevyhnutelným činily. Toť byl nejcitelnější následek vídeňské smlouvy pro Otakara, kterýž při skládání lenní přísahy sotva tušil, že německý král jemu všechnu obtíž nového lenního poměru zakoušeti dá,[4]) čímž pak city bez toho již podrážděné ještě více rozhořčeny jsou. Oběma stranám musilo tedy na dokonalejším

---

[1]) „Juxta Baronum nostrorum perpensam deliberatamque sententiam." Cod. dipl. Mor. V. 262.

[2]) Cod. dipl. Mor. V. 262. Že zabavení dříve se stalo než dání listiny, dokazuje místo listiny, kdež se praví, že městu daruje: „omnes haereditates quondam Borsonis de Risemberch ex causa manifestae proditionis .... ad manus nostrae curiae devolutae." l. c. Které hrady král Otakar velmožům v Čechách odňal, udávají Dalimil a Neplach. Dobner, Mon. IV. 115 a Dalimilova kron. kap. 92.

[3]) Voigt, Formelbuch. Archiv cís. Akad. svaz. XXIX. str. 43. „Quod si forte praedicta non observabimus, ut superius denotantur, tunc correctioni domini et patris nostri, domini R. serenissimi Romanorum regis semper Augusti et successorum eius in eodem regno, volumus humiliter subiacere." V listině čteme ovšem jen: „Barones et nobiles nostros, Burchardum et caeteros fratres, cognatos, affines et amicos ipsorum." Jelikož ale tehda za hlavu rodiny král. nejvyšší zemský maršálek, Burkhard z Janovic na Vinterberku považován byl, týž, kterého v důležité smlouvě od 6. května 1277 co rukojmě nacházíme, máme za to, že on tím na milost přijatý byl.

[4]) Ve vídeňském míru nacházejí se slova: „Otacarum .... de regno Boemiae suisque attinentiis nec non de marchionatu Moraviae ceterisque omnibus, quae a nobis et imperio in feudum obtinere de iure dignoscitur .... investimus." Otakar opíral se na slova „de iure," mysle, že *všecko při starém zůstane*. Než v tom se mýlil.

smlouvy, kdež o vzájemném sňatku a o věně řeč jest.
lému upevnění míru, svornosti a náhrady," tak zní článek
ı aby obě strany v upřímné lásce a v úplném přátelství
sblížily, má král český svou dceru (Kunhutu) jednomu
římského krále (Hartmanovi) za manželku dáti; zároveň
ıé a statky v Rakousích, které až posud co vlastní neb
ržel, aneb svými penězi zjednal, římskému králi jednoduše
postoupiti, kterýž je svému synovi za 40.000 hřiven stříbra
vykáže, při čemž arcibiskupům, biskupům, hrabatům, pá-
anům a všem, kdož by koli byli, jich právo k hradům,
majetkům a lénům tam jim uprázdněným vyhraženo býti
ıto zemi má římský král aneb budoucí jeho nástupce za
nou sumu od syna vyplatiti, a všecky statky mají, pakliby
dědice umřel, při říši zůstati, aniž by na jeho manželku,
ského krále, něco přešlo. Rovněž dá římský král jednu
utu či Juditu) synovi krále českého (Václavovi) za man-
rčí mu 40.000 hřiven stříbra za věno, a dá jemu za to
ı 4000 hřiven důchodů ze země rakouské, ležící na levém
unaje, vyjmouc jediné města Kremži a Stein i s přísluš-
ı a s touž výhradou práva, kdyby jaké bylo, pro osoby
jmenované; kdyby důchod tento nebyl dovršen, má to, co
stává, doplněno býti z krajiny na této straně Dunaje dle
těch čtyř rozsudců aneb kdož by na jich místo přišli; na-
mu má přebytek římskému králi a říši bez odporu zůstati.
ıle syn českého krále umřel bez dědice, zůstane jmenovaná
Dunajem českému králi v zástavě, aniž by na manželku,
ímského krále, něco přešlo; leč římskému králi neb ná-
ı jeho buď volno, zemi tu za 40.000 hřiven stříbra od če-
ŕále vyplatiti."
ležitá a veliká částka Rakous měla tedy zástavou trvale
ıti k Čechám. Patrno jest, že to vlastně postoupením se-
dílu Dolních Rakous bylo; forma zástavy byla jen proto
aby státoprávní poměry Rakous nebyly na dobro změněny.
ar s tímto článkem spokojen byl, rozumí se samo sebou.
ıá se ale věc s postoupením lén. Česká strana musila se
ıě o to zasazovati, aby tento článek nikdy k vykonání ne-
nebot dokud od Otakara v Rakousích nabytá léna neb
ıá statky v rukou českých panovníků zůstaly, byl jim poji-
terý během času novému zeměpánu v Rakousích nebe-
ıtáti mohl. Snadno tedy nahlédnouti lze, že výmink

toho skutečně na hlavě moravského odboje, Boršovi z Risenburka, vidíme. Veškeré jeho statky jsou mu za trest jeho zpronevěření se králi dle výroku zvláštního k tomu konci svolaného soudu[1], zabaveny, a ona část pozemků, která blíže města Uherského Brodu ležela, městu tomuto k rozmnožení a zlepšení obranných prostředků, kterýchž co místo pohraničné velmi zapotřebí mělo, darováno jest. Listina v příčině toho vydaná jest dne 12. ledna 1278.[2]) [S] druhé strany ale také vidíme, kterak Otakar celý rod Burkharda z Janovic na Vinterberku na milost přijímá a slibuje, že jednotlivé údy bez předchozího soudního vyšetřování nezajme, ani jinak jim ublíží. Jestližeby ale předce jedno neb druhé učinil, [pak] že se podrobuje výroku krále Rudolfa „našeho pána a otce.“ [3]) Na tento způsob vzešly z poměru německého krále k české říši zmatky, kteréž Rudolfovo zasahování do vnitrných českých záležitostí nevyhnutelným činily. Toť byl nejcitelnější následek vídeňské smlouvy pro Otakara, kterýž při skládání lenní přísahy sotva tušil, že německý král jemu všechnu obtíž nového lenního poměru zakoušeti dá,[4]) čímž pak city bez toho již podrážděné ještě více rozhořčeny jsou. Oběma stranám musilo tedy na dokonalejším

[1]) „Juxta Baronum nostrorum perpensam deliberatamque sententiam.“ Cod. dipl. Mor. V. 262.

[2]) Cod. dipl. Mor. V. 262. Že zabavení dříve se stalo než dání listiny, dokazuje místo listiny, kdež se praví, že městu daruje: „omnes haereditates quondam Borsonis de Risemberch ex causa manifestae proditionis . . . . ad manus nostrae curiae devolutae.“ l. c. Které hrady král Otakar velmožům v Čechách odňal, udávají Dalimil a Neplach. Dobner, Mon. IV. 115 a Dalimilova kron. kap. 92.

[3]) Voigt, Formelbuch. Archiv cís. Akad. svaz. XXIX. str. 43. „Quod si forte praedicta non observabimus, ut superius denotantur, tunc correctioni domini et patris nostri, domini R. serenissimi Romanorum regis semper Augusti et successorum eius in eodem regno, volumus humiliter subiacere.“ V listině čteme ovšem jen: „Barones et nobiles nostros, Burchardum et caeteros fratres, cognatos, affines et amicos ipsorum.“ Jelikož ale tehda za hlavu rodiny král. nejvyšší zemský maršálek, Burkhard z Janovic na Vinterberku považován byl, týž, kterého v důležité smlouvě od 6. května 1277 co rukojmě nacházíme, máme za to, že on tím na milost přijatý byl.

[4]) Ve vídeňském míru nacházejí se slova: „Otacarum . . . . de regno Boemiae suisque attinentiis, nec non de marchionatu Moraviae ceterisque omnibus, quae a nobis et imperio in feudum obtinere de iure dignoscitur . . . . investimus.“ Otakar opíral se na slova „de iure,“ mysle, že všecko při starém zůstane. Než v tom se mýlil.

st. Ratifikace vídeňského míru a stvrzení tudíž i uznání českých sad korunných bylo sice určeno, ale nestalo se; zemský mír, římského krále ve vnitrorakouských zemích prohlášený, českým chodníkům dodržán nebyl, neboť čeští kupci v Korutanech byli oupeni, a cesta do Italie vůbec ani volna nebyla; konečně pak i náhrada za škody v Moravě hned po zavření míru, když Otarovo vojsko ještě pohromadě bylo, učiněné, dána nebyla.[1]) Další činu ke stížnostem zavdalo porušení předešlých hranic Moravy a ch. „Ačkoliv,“ tak píše Otakar římskému králi,[2]) „o rozšíření mic našich nikdy žebrati nebudeme, předce také jich umenšení dy nepřipustíme.“ Jednalot se tu o starý český, právě na hraích rakouských ležící okršlek vitorazský, kdež Kunrinkové dovem byli. Albert z Kunrinku psal se z Dürnsteina a bratr jeho ldřich — oba jsou synové Hadmarovi — z Vitorazi. Tohoto syn ldřich, oddaný s Anežkou, nemanželskou dcerou českého krále, držel od Rudolfa úřad maršálka ve vévodství rakouském, čímž oby vysloveno bylo, že majetek jeho, Vitoraz, k Rakousům tří.[3])

Posléze pak ustanovení vídeňské smlouvy, že služebníci obou an do míru s sebou pojati, tudíž na milost přijati býti mají, ěréž král Rudolf velmi důrazně na své přívržence v Čechách a Moravě obracel. Vítkovici v Čechách a přívrženci Borše z Risenrka na Moravě opírali se na článek tento, tak že ani ze země vyšli, nýbrž za bezprostřední se prohlásili, tvrdíce, že Čechy a orava jsou již lénem německé říše a tudíž i římský král nejvyšší h lenní pán. Otakar naproti tomu, nemysle, že by smlouvou deňskou něčeho z práv panovnických koruny české byl pozbyl, erozmýšlel se, rukojmě a zajaté, kteří po zavření míru propuštěni jti měli, dále ve vazbě držeti[4]) a nespokojence v Čechách a v oravě, kteří se cizí mocnosti byli přidrželi, tresty stíhati, jakož

[1]) Dolliner, Cod. č. 19, str. 57.

[2]) Dolliner, Cod. č. 23, str. 64.

[3]) Kopp l. c. I. 171. O Vitorazi, jež až do 1280 při Čechách zůstala. H. Jireček, Slovan. právo II., 2 a 3.

[4]) Annal. Sti Rudberti Salisb. ad an. 1276. „Promisit (Otakarus) praestito juramento relaxare statim post suum reditum ad propria, obsides et captivos, sed veniens Pragam nihil de his, quae promiserat, praetentis variis occasionibus, effectui mancipavit.“ Pertz IX. 801. Že ale Otakar na začátku r. 1278 rukojmě a zajaté propustil, dosvědčuje Cont. Praedicatorum Vindob. Pertz IX. 730. „Videns autem rex Bohemiae, quod sic are non posset, restituit Australibus obsides et captivos.“

vzejíti musily, a kdo mu k tomu radil, ukazoval se mu pravým přítelem, obzvláště jelikož dále ustanoveno bylo, že hranice mezi Čechami, Moravou a Rakousy tak zůstati mají, jak za rakouských vévod Leopolda a Fridricha byly, — Vitoraz k Čechám tedy počtena jest — a že římský král všecky hrady, tvrze, statky a města které ku království českému a markrabství moravskému patřily od něho či jeho přívrženců násilně odcizeny neb obsazeny byly navrátí aneb navrátiti dá; z toho vyjmuty měly býti v Moravě Mikulov, Krumlov, Drnoholec a v Čechách hrad Martenice. Mikulov měl zůstati v držení tehdejšího majitele léna, Fridricha z Lichtenšteina,[1]) Krumlov zdá se že co zabavené zboží svému majiteli Záviši z Rosenberka na Falkenšteině, navrácen byl.[2]) Martenice dostal český rytíř Aleš a Drnoholec měl zůstati Otakarovi. Kdyby ale králův zeť, Jindřich z Kunrinku, manžel Anežčin, na Drnoholec nějaké nároky činil, měl na ně ohled brán býti. Posléze vyřčena jest od obou králů všeobecná amnestie s rovnými závazky a rovnými právy a bezvýminečné propuštění vzájemných rukojmí a zajatých, a ustanoveno, že král uherský spolu s bratrem svým Ondřejem do míru ssebou pojat a zvláštní komise z vyjednavatelů vídeňských praeliminarií od 21. listopadu 1276 neshody, kdyby jaké byly, až do 29. listopadu 1277 narovnati má. Smlouva tato vyhotovena jest ve dvou stejných exemplářích, z nichž králové svými plnomocníky po jednom spečetili; při tom přihodilo se, že Otakar svoji starou pečeť, obsahující titule zemí nyní již postoupených, listině přivěsiti dal, s tím však doložením: že kromě titulů království českého a markrabství moravského z ostatních titulů na pečeti sobě žádného práva dovozovati nemůže ani chce.[3])

Když král Otakar, nevíme kde, spečetěnou již smlouvu obdržel a ve článku o amnestii u porovnání ke smlouvě od 26. listopadu 1276 dodavek nikoliv nedůležitý nalezl, prohlásil se, že plno-

[1]) Mikulov byl od r. 1249 u rodiny Lichtenšteinské.

[2]) Nesnadno jest udati, zdali jmenovaným Krumlovem (Chrumenau) český, moravský či rakouský míněn jest. My myslíme, že moravský.

[3]) Pertz Legg. II. 413—416. H. Jireček, Codex iuris Bohem. I. 186—192. Cod. dipl. Mor. IV. 189—196. Na orig. v c. k. domácím dvorském a státním archivu visí na pergamenovém proužku veliká jízdecká pečeť Otakarova. Na exempláři pro krále Rudolfa určeném visejí na pergamenových proužcích pečetě Brunova, Smilova a notářova. Že by Otakar dne 6. května byl ve Vídni býval, nevěříme, sice by jinak plnomocníky své z překročení mandátu, jakož později učinil, sotva viniti mohl.

rčení a výkladu vídeňského míru záležeti, pročež také přehléd-
ntí jeho, bezpochyby od Otakara biskupem Brunonem navrženo
od krále Rudolfa přijato jest.

K tomu konci přišli v květnu 1277 ze strany českého krále
) Vídně Bruno, biskup olomoucký, Smil z Bělkova, purkrabí bítov-
ý a místr Oldřich, královský protonotář. Prvního z nich známe
dostatečně, on zastává při dvoře královė vždy zásady smířli-
sti a narovnání. Smil z Bělkova, jeden z praotců rodu Lichten-
rků, objevuje se již 1253 co purkrabí zeměpanské tvrze Bítova
d Dyjí.[1] V bitvě na Moravském poli spečetil věrnost svou
otem. Mistr Oldřich jest týž, za kterého se Otakar u krále Ru-
lfa již několikráte byl přimlouval, aby mu vídeňská městská fara,
íž obsazení vlastně biskupu diecesanskému, totiž pasovskému.
íslušelo, ponechána byla.[2] Se strany Rudolfovy splnomocněn
st k novému vyjednávání Fridrich, purkrabí normberský. Nová
llouva dána jest ve Vídni 6. května 1277 a může se právem
enovati opisem oné od 26. listopadu 1276. Jen ve dvou urče-
ch jeví se znamenitý rozdíl. Předně jest ve smlouvě od 6. května
jen o jednom sňatku řeč, o Hartmannovi a Kunhutě zmínky
ní. Tím odpadlo ovšem 40.000 hřiven stříbra, jež Otakarův zeť
česká v Rakousích ležící léna a alodie dostati měl, za to měla
e česká léna a alodie v Rakousích králi zůstati. Leč zdá se,
Otakar i zde zkrácen jest; neboť další článek určuje: všecky
ady, tvrze, statky a města, které ve vévodství rakouském až po-
d od krále českého aneb přívržencův jeho obsazeny byly, mají
mskému králi a jeho přívržencům zúplna navráceny býti. Za
uhé se zástavná jistina pro Rudolfovu dceru Jutu nevykazuje
ce na Rakousy za Dunajem, nýbrž na Chebsko, tedy na území
ské a sice již jen ve výši 10.000 hřiven; nová to citelná ujma
a penězích pro Otakara a zklamání naděje na trvalou zástavu
akous. Vykázání věna v Chebu i s příslušenstvím lze považovati
a pomůcku, kterou by se nárokům Otakarovým vyhověti dalo,
likož on, jak již dotčeno, odvolávaje se na své právo, Cheb pu-
stiti nechtěl.[3] V pravdě odříkal se Otakar těmito články jen tako-
vých ustanovení, ze kterých dříve neb později spory a různice

[1] Cod. dipl. Mor. III. 172.
[2] Dolliner, Cod. str. 64.
[3] ...ebu, H. Jireček, Slovanské právo II. 1. Otakar měl již r. 1264
...ko nějaký *čas v držení.*

tam ještě byl — [1]) na provedení článku, Uher se týkajícího, naléhal, a aby Čechy donutil aneb spíše krále Ladislava sobě pojistil, během května vyjednávání s Uhry začal, [2]) kteréž pak k řádné smlouvě vedlo. Tato podepsána jest 12. července 1277 ve Vídni pod následujícími výminkami: Králův bratr Ondřej, vojvoda slavonský, pojme Rudolfovu dceru Klementinu za manželku; [3]) Rudolf slibuje, že chce krále českého důrazně k vyplnění smlouvy, pokud se Uher týče, přidržeti a kdyby toho potřeba byla, společně s Ladislavem donutiti (což se jen na klenoty korunní vztahovati mohlo, protože pevnosti byly již r. 1276 vydány); [4]) spojení králové slibují, zběhy nepřijímati a proti míru rušitelům, pomezní krajiny znepokojujícím, společně nastupovati; pojišťují svým kupeckým lidem vzájem

---

[1]) Biskup Bruno uděluje dto. Viennae VI. Idus Maii 1277 kostelu ve Studenici u Mariboru (Gnadenbrunn) od Dětřicha biskupa kurského vysvěcenému 40tidenní odpustky ve sváteční dny Matky Boží. Přepis v Joanneum v Hradci.

[2]) Palacký, Ueber Formelbücher, příloha str. 319. Otištěné tam listy č. 112 a 113 sem se vztahují.

[3]) Pertz, Legg. I. 417 sqq. Fejér, Cod. dipl. Hungariae V. 2 str. 388 sqq., kdež vročení mylné jest. Že k sňatku nedošlo, víme. Klementina provdala se 1281 za Karla Martella neapolského, jenž se později stal králem uherským.

[4]) Cont. Claustroneob. tert. ad an. 1276: „Rex Boemiae Ungaris castra et munitiones per vim occupatos restituit.“ Pertz IX. 745. Jelikož dle uvedeného Cont. Claustroneob. pevnosti již r. 1276 vydány jsou, nemohlo se zde o nic jiného jednati, než o vrácení uherských korunních klenotů, kteréž královna Anna k českému dvoru byla přinesla, a kteréž ovšem neobyčejnou cenu míti musily. Cont. Vindob. praví, Pertz IX. 78 ad an. 1276: „Rex etiam Ungariae Ladislaus regi Boemiae est reconciliatus, et rex Romanorum praedicto regi Ungariae omnes civitates, quas ei rex Boemiae violenter abstulerat, restituit: nihilominus tamen promittens rex Boemiae memorato regi Ungariae omnes thesauros reddere, quos aliquando amita ipsius regis Ladislai, Anna, regina de Mazowe, asportaverat eique tradiderat, videlicet: duas coronas aureas et sceptra regalia, ac praeciosissimam amphoram auream nobilissimis gemmis undique adornatam mirae pulchritudinis, et alia quam plura clenodia aurea, quae a tempore regis Ungariae Attilae, et ab aliis successoribus suis usque nunc in Ungaria fuerant conservata.“ Týmiž slovy, ač ne tak obšírně, vypravuje to Cont. Praedicat. Vienen. ad an. 1276 Pertz IX. 730. O pokladu tom praví Cont. Vindob. ad an. 1276: „Dyademata vero regis Ungariae reddere noluit (Otacarus) asserens, quod hoc et alia juveni regi Ungariae adhuc puerulo, usque dum pervenerit ad annos discretionis, dignius alius et fidelius teneretur propter lineam consaguinitatis conser-
Pertz IX. 709.

jeho vykázané jim meze překročili, a tudy že smlouva od
. 1277 závazné moci pro něho nemá.[1]) Ve vídeňské smlouvě
istopadu 1276 zní článek o amnestii takto: „Všichni slu-
bou králů jsou do míru ssebou pojati, a jejich hrady,
atky a lid, jenž jim od jednoho neb druhého krále bez-
zati jsou, mají jim beze škody navráceni býti.“ Ve smlouvě
větna 1277 dána jest odstavci tomu následující forma:
ský přijme všecky služebníky římského krále z Čech a z
jakož i *všecky ostatní pomocníky jeho,* do své přízně a
: všecko, což on (král český) jim před válkou i po válce
tvích, vlastních neb lénech, zjevně odňal.“ Kdežto listina
stopadu plnou milost jen na poddané obou králů vztahuje,
ona od 6. května již také jich spojence, kterýmž i statky
kou zabavené navráceny býti mají. Jaká to brána cizímu
ní! Zvláště když další odstavec zní: „Byl-li by mimo nadání
k římského krále od krále českého neb jeho služebníků
a byla-li by stížnost uznána a zřejma, vyzve onen tohoto
ými k dostičinění a může, kdyby po vyzvání dosti učiněno
služebníkům svým, jimž se křivda byla stala, pomáhati.“
lni leží, že dodavek ten jen Rudolfovi platný byl. Tím
echách a na Moravě povstati nový druh poddaných, jež
novověkým názvem „Sujets mixtes“ poznačiti mohli a ja-
Německu po zrušení vévodství ovšem všude dosti bylo bez
aké. V Čechách ale a v Moravě byla věc zcela jinak po-
Vítkovici a přívrženci Borše z Risenburka, jenž tímto
přede všemi míněni byli, nebyli nikdy služebníky cizí
; oni bývali vždycky poddanými jmenovaných zemí a měli
státi exterritorialnými (mimozemskými). V Čechách a v
osazeni jsouce, měli slušeti pod právo německé říše. Do-
že všecko toto v opačném pádu také o služebnících krále
platiti má,“ jest jen obrat řečnický. V zemích vnitro-
ých sotva kteří vasalové pro českou věc zdvihli zbraně
áli římskému, tak že pro tyto země amnestie žádného vý-
neměla. Na každý způsob měl král Otakar plné právo, se
a od 6. května 1277 nespokojenu býti, o čemž římský král
ře věděl; neboť nacházíme, že ještě snad za přítomnosti
plnomocníků ve Vídni — biskup Bruno 10. května jistě

[1]) ...d. str. 80. *Kopp l. c. I. 891.*

tam ještě byl — [1]) na provedení článku, Uher se týkajícího, naléhal, a aby Čechy donutil aneb spíše krále Ladislava sobě pojistil, během května vyjednávání s Uhry začal, [2]) kteréž pak k řádné smlouvě vedlo. Tato podepsána jest 12. července 1277 ve Vídni pod následujícími výminkami: Králův bratr Ondřej, vojvoda slavonský, pojme Rudolfovu dceru Klementinu za manželku; [3]) Rudolf slibuje, že chce krále českého důrazně k vyplnění smlouvy, pokud se Uher týče, přidržeti a kdyby toho potřeba byla, společně s Ladislavem donutiti (což se jen na klenoty korunní vztahovati mohlo, protože pevnosti byly již r. 1276 vydány); [4]) spojení králové slibují, zběhlé nepřijímati a proti míru rušitelům, pomezní krajiny znepokojujícím, společně nastupovati; pojišťují svým kupeckým lidem vzájemné

[1]) Biskup Bruno uděluje dto. Viennae VI. Idus Maii 1277 kostelu ve Studenici u Mariboru (Gnadenbrunn) od Dětřicha biskupa kurského vysvěcenému 40tidenní odpustky ve sváteční dny Matky Boží. Přepis v Joanneum v Hradci.

[2]) Palacký, Ueber Formelbücher, příloha str. 319. Otištěné tam listy č. 112 a 113 sem se vztahují.

[3]) Pertz, Legg. I. 417 sqq. Fejér, Cod. dipl. Hungariae V. 2 str. 388 sqq., kdež vročení mylné jest. Že k sňatku nedošlo, víme. Klementina provdala se 1281 za Karla Martella neapolského, jenž se později stal králem uherským.

[4]) Cont. Claustroneob. tert. ad an. 1276: „Rex Boemiae Ungaris castra et munitiones per vim occupatos restituit.“ Pertz IX. 745. Jelikož dle uvedeného Cont. Claustroneob. pevnosti již r. 1276 vydány jsou, nemohlo se zde o nic jiného jednati, než o vrácení uherských korunních klenotů, kteréž královna Anna k českému dvoru byla přinesla, a kteréž ovšem neobyčejnou cenu míti musily. Cont. Vindob. praví, Pertz IX. 78 ad an. 1276: „Rex etiam Ungariae Ladislaus regi Boemiae est reconciliatus, et rex Romanorum praedicto regi Ungariae omnes civitates, quas ei rex Boemiae violenter abstulerat, restituit; nihilominus tamen promittens rex Boemiae memorato regi Ungariae omnes thesauros reddere, quos aliquando amita ipsius regis Ladislai, Anna, regina de Mazowe, asportaverat eique tradiderat, videlicet: duas coronas aureas et sceptra regalia, ac praeciosissimam amphoram auream nobilissimis gemmis undique adornatam mirae pulchritudinis, et alia quam plura clenodia aurea, quae a tempore regis Ungariae Attilae, et ab aliis successoribus suis usque nunc in Ungaria fuerant conservata.“ Týmiž slovy, ač ne tak obšírně, vypravuje to Cont. Praedicat. Vienen. ad an. 1276 Pertz IX. 730. O pokladu tom praví Cont. Vindob. ad an. 1276: „Dyademata vero regis Ungariae reddere noluit (Otacarus) asserens, quod hoc et alia juveni regi Ungariae adhuc puerulo, usque dum pervenerit ad annos discretionis, dignius quam alius et fidelius teneretur propter lineam consaguinitatis conservare.“ Pertz IX. 709.

kový krok stal se v Praze dne 8. září 1277. Současníci alespoň veliké mu následky připisovali. Česká kronika píše ke dni 8. září 1277: „Nepamětliv zasnoubení dcery své se synem zvoleného římského krále Rudolfa, zavřel ji Otakar do kláštera sv. Františka a podrobil ji řeholi řádu chudých panen. Spolu s ní vstoupilo téhož dne do kláštera dvanáct jiných urozených panen. Vstoupení královské dcery a přijetí klášterského života pokládáno jest nejen od moudrých, ale i od obecného lidu za počátek úplného klesnutí království českého.“ [1]) Tak letopisec. My ale nemůžeme případu tomu podobné váhy přikládati, jelikož o tomto sňatku, kterýž by pro přílišné mládí princezny — bylať narozena r. 1265 [2]) — bez toho na delší čas odročen byl zůstati musil, dne 6. května již ani řeči nebylo, a Otakar sám, jak jiný letopisec svědčí, vstoupením dcery své do kláštera klarisek velmi zkormoucen byl. Leč ona tam dlouho nezůstala, neboť r. 1290 provdala se za vojvodu mazovského, po jehož smrti se r. 1302 stala abatyší u sv. Jiří v Praze.[3]) Umřela r. 1321.

O navrhovaném spojení hraběte Hartmanna z Habsburka s českou princeznou Kunhutou zmínka dále se neděje; zdá se tedy, že oba králové dorozuměvše se dané slovo si vrátili, neboť Rudolf byl synovi svému již náhradu za Kunhuntu vyhlídl, totiž Johannu, druhou dceru Edvarda I. krále anglického a manželky jeho Eleonory kastilské, sestry německého krále Alfonsa. Již dne 25. září 1277 vypravil zvláštní poselství do Londýna, aby tam o ruku její řádně žádalo.[4]) Kdyby i jiného nebylo, tento krok sám o sobě

---

[1]) Cont. Cosmae ad an. 1277. Pertz IX. 191.

[2]) Cont. Cosmae ad an. 1265. Pertz IX. 179.

[3]) Chronicon Francisci, Dobrovský, Script. rer. Boh. II. 29. Chron. Colmar ad an. 1277 mluví v příčině vstoupení do kláštera o přílišné chudobě římského krále. Pertz XVII. 249. Aby se nemusela provdati do chudé rodiny, dali ji prý raději do kláštera. Dle tehdejších církevních ustanovení bez toho nemohla před 18. rokem ke složení slavného slibu klášterního připuštěna býti. Chron. Boh. Fr. Nicolai, rkp. zemského archivu v Brně str. 318 vypravuje tuto událost takto: „Ipso etiam anno (1277), Idus Septembris rex Otakarus cupiens filiam suam Deo potius quam homini desponsare, filiam suam praedictam, quae debuit ducere filium regis Rudolfi in virum, reclusit in monasterio Sti Francisci cum magna solemnitate, ubi fuerunt V. episcopi, cum qua et aliae decem virgines sunt ingressae. Hoc facto suggestione quorumdam suorum inimicicias adversus Rudolfum concepit Otakarus et cum per nuntios et literas ad odium concitavit.“

[4]) Böhmer, *Kaiserregesten str. 89.*

ale teprvé zakročením krále Otakara nabyl zase svobody v z 1277.[1]) Od této doby vidíme dosti čilé obcování českého dvo s četnými slezskými a polskými knížaty. Boleslavovi II., vévod lehnickému a nejstaršímu jeho synu Jindřichovi, pozdějšímu vodovi v Javoru, dány jsou průvodné listy, a s nimi, jakož i bratry tohoto, Bernardem a Boleslavem z Fürstenberka, pak s Ji dřichem z Hlohova a jeho bratřími, Konradem ze Stěnavy a Přem slem ze Zaháně, jakož i s Jindřickem IV. z Vratislavi všelija úmluvy zavřeny jsou.[2]) Škoda, že listiny na toto spojení se vzt hující nemají žádného vročení, tak že ani nevíme, kde dány js

Král Otakar byl, jak nám povědomo, ještě ku konci dub v Brně; dne 30. května vydává z Prahy listinu klášteru plasském protonotářem svým Jindřichem, tehdáž farářem v Garsu (městě ve čtv nad horou manhartskou).[3]) Všechen další pobyt králův až do 4. zá z nedostatku zpráv není znám. Ve svrchu zmíněném listu průvo ním pro knížata slezská jest sice řeč o Praze a o Hradci u Opav jakožto místech, kdež by krále nalézti mohli; jelikož to ale j vůbec, bez bližšího označení času zmíněno jest, nejsme s to, kr lův pobyt až do 4. září 1277 ustanoviti. Dne 4. září vydal v Pra nadání kaple sv. Jana, v Brně od něho založené, a udělil ji op tovi v Doubravníku a nástupcům jeho. Jak známo, byl Doubra ník kanonie praemonstrátek od Pernsteinů založená.[4]) Od téh dne a roku máme také listinu biskupa Brunona, ale ze Svita kterou svému maršálkovi, Theodoru Stangovi, jenž se od r. 12 co moravský komorník objevuje,[5]) některá léna v okresu blansk u Brna a u Brumova vykazuje.[6]) Zmiňujeme se o této okolnos proto že jsme uvykli, vídati biskupa olomouckého vždy na blízl krále, kdykoliv se nějaký důležitý, rozhodný krok státi má, a t

[1]) Chronica Polonorum ad an. 1277. Stenzel, Script. rer. Siles. I. 30 sq pak II. 476. Dolliner, Cod. Otakarův list Boleslavovi lehnickému č. str. 62.

[2]) Sem patřící listiny viz Stenzel, Script. rer. Siles. II. 15, 16, 17, str. až 479. Že všecky tyto listiny do r. 1277 padají, viděti lze z určen datum smrti Boleslava II. lehnického. Klade se na den 17. ledna 1 a že před 12. zářím 1277 psány jsou, domníváme se ze slov smlou Rudolfem tehdáž učiněné, do které ssebou pojaty míti chce: „Henri inclitum ducem Wratislaviae, ac ceteros principes Poloniae."

[3]) Emler, Regest. Boh. et Mor. II. pag. 452.

[4]) Cod. dipl. Mor. IV. 199.

[5]) Cod. dipl. Mor. IV. 273.

[6]) Cod. dipl. Mor. IV. 198.

své: „Jak dalece totiž Čechy obmýšlejí podílu bráti v záležitostech říše, a zdali Rudolf očekávati může, že se Otakar k nejbližšímu dvorskému sjezdu dostaví a v tažení do Říma, na kteréž se vždy zase pomýšlelo, se zúčastní.“ [1]) Odpověď na tuto otázku vyhledávala bedlivého rozmyslu; neboť nemohlo krále českého tajno zůstati, že se zde vlastně o to jedná, aby koruna česká s ostatními německými knížaty římskými na roveň uvedena byla, ne do postavení výminečného, jaké Čechy až posud zaujímaly, ačkoliv je Otakar sám jedním z nejdůležitějších členů říše římské jmenuje.[2]) Strany vyřízení této jakož i druhé s ní co nejúžeji spojené otázky, zdali totiž pod Rudolfovu ochranu postavení čeští poddaní z královské právomocnosti vyjmuti býti mají, smluveno jest, že o tom v měsíci září v Praze platně rozhodnuto býti má.

A v skutku dostavili se do Prahy purkrabí Fridrich, hrabě z Fürstenberka a Rudolfův nejstarší syn Albrecht a podepsali dne 12. září 1277 jmenem krále Rudolfa následující smlouvu:

1. Vídeňská úmluva od 6. května zůstává v platnosti, leč s vyhražením starých hranic Otakarových zemí, a že Otakar země tyto i jich obyvatele zcela v týchž právech a pod týmiž výminkami podržeti má, jak on a předkové jeho je kdy měli; totéž ať i římský král v příčině míru ze své strany učiní.

2. Tento má ho (českého krále) proti každému, kdož by mu nesnáze činiti neb spůsobiti chtěl, chrániti, za to Otakar, jakož dle práva povinen jest, římskému králi, jakmile by toho potřeboval, proti každému činně pomáhati bude.

3. Kdyby Rudolf v čas potřeby říšské od českého krále pomoci žádal, dá mu ji tento; kdyby ale římský král větší počet vojenského lidu požadoval, měj se pak také dle míry prokázané služby k Otakarovi tak, jak i jiným knížatům učiní.

4. Chtěl-li by, aby ku přijetí koruny císařské král český k němu se připojil, učiní on to, jak právem povinen jest; jestli že by mu ale důležité příčiny v tom překážely, pak na místě svém, jakož čest jeho vyhledává, své k tomu ustanoví.

---

totius Poloniae circa metas suas pacifice convenientes, de auxilio sibi mutuo praestando fedus juramentis praestitis inierunt.“

[1]) Návrh seznati lze z Otakarova listu od 31. října 1277. Otišt. Kopp l. c. I. 891.

[2]) „Praesertim, cum simus unum de membris imperii, in cuius debilitate non accrescere, immo decrescere imperio magis potest.“ Otakarův list ke králi *Rudolfovi od 31. října 1277.* Kopp l. c. 893.

vydával by svědectví o nevšední politické bystrozrakosti římské krále. Rozšíření domácí moci, jež vždy vodící myšlénkou politi Rudolfovy bylo, jasně se zde objevuje. Z anglické strany jest to za hlavní výminku navrhovaného sňatku položeno, že římské kr lovství na chotě anglické princezny, tedy na Hartmanna, a ne Albrechta, nejstaršího syna Rudolfova a jeho potomstvo, přejíti n Tenkráte jednalo se tedy patrně o to, aby východní země úž spojeny byly v ruce prvorozeného, državnosti pak západní, pok možno rozšířeny připojením Arelatu, aby vykázány byly linii mlad tak aby na východ i na západ dvě veliká souzemí v rukou Hal burků se nacházela a koruna německá rodu moci jeho pojiště byla. Plán tento se ovšem nevyvedl, vyjednáváním o sňatek se p dlilo, až mu posléze smrt ženichova r. 1281 konec učinila. O těc poměrech museli jsme šířeji pojednati, abychom tím odůvod náhled, že vstoupení do kláštera české princezny nebylo příčin války v nejbližším roce vypuklé. Příčinu hledati dlužno, jakož jsme jednou vyslovili, v povaze krále českého, jenž takového pokoř snésti nemohl. K čemu byly platny všecky smlouvy až potud u vřené! Vnitřního míru neposkytovaly; jsouť nejspíš jen za p středek k nabytí času pokládány, a letopisec Magnus sotva se m tvrdé, že Otakar mír jen na oko učinil, aby se tím snáze pod k válce hotoviti mohl.[1]) Ano i královna římská Anna při přích svém do Vídně v červnu 1277 od Otakarových poslanců s bla přáním uvítána a o prostřednictví u manžela svého snažně žád jest.[2]) Nebylo tedy ještě všecko spořádáno neb vykonáno. Zejm zdá se, že právní postavení Čech a Moravy k německé říši a českým poddaným, pod Rudolfovu ochranu postaveným, zvláštn objasnění vyhledávalo.

Jelikož římskému králi mnohem více než českému na v zení této otázky záležeti musilo, poslal onen k tomu konci p krabího Fridricha norimberského brzo po uzavření smlouvy víděň od 6. května 1277, snad v červnu, do Opavy, anebo lépe do s sedního královského hradu Hradce, pozdějšímu hlavnímu sídlu k lovny Kunhuty,[3]) kdež Otakar právě meškal, přijímaje přís spřízněných s ním knížat polských.[4]) Zde vyřídil Fridrich posel

[1]) Chron. Magni presbyt. ad an. 1277. Pertz XVII. 533.
[2]) Dolliner, Cod. str. 68.
[3]) Z Hradce dáno jest několik listů královiných. Cod. dipl. Mor. IV. Dolliner, Cod. str. 82 č. 5.
[4]) Cont. Claustroneob. tert. ad an. 1277. Pertz IX. 745. „Otal

své: „Jak dalece totiž Čechy obmýšlejí podílu bráti v záležitostech říše, a zdali Rudolf očekávati může, že se Otakar k nejbližšímu dvorskému sjezdu dostaví a v tažení do Říma, na kteréž se vždy zase pomýšlelo, se zúčastní.“ [1]) Odpověď na tuto otázku vyhledávala bedlivého rozmyslu; neboť nemohlo krále českého tajno zůstati, že se zde vlastně o to jedná, aby koruna česká s ostatními německými knížaty římskými na roveň uvedena byla, ne do postavení výminečného, jaké Čechy až posud zaujímaly, ačkoliv je Otakar sám jedním z nejdůležitějších členů říše římské jmenuje.[2]) Strany vyřízení této jakož i druhé s ní co nejúžeji spojené otázky, zdali totiž pod Rudolfovu ochranu postavení čeští poddaní z královské právomocnosti vyjmuti býti mají, smluveno jest, že o tom v měsíci září v Praze platně rozhodnuto býti má.

A v skutku dostavili se do Prahy purkrabí Fridrich, hrabě z Fürstenberka a Rudolfův nejstarší syn Albrecht a podepsali dne 12. září 1277 jmenem krále Rudolfa následující smlouvu:

1. Vídeňská úmluva od 6. května zůstává v platnosti, leč s vyhražením starých hranic Otakarových zemí, a že Otakar země tyto i jich obyvatele zcela v týchž právech a pod týmiž výminkami podržeti má, jak on a předkové jeho je kdy měli; totéž ať i římský král v příčině míru ze své strany učiní.

2. Tento má ho (českého krále) proti každému, kdož by mu nesnáze činiti neb spůsobiti chtěl, chrániti, za to Otakar, jakož dle práva povinen jest, římskému králi, jakmile by toho potřeboval, proti každému činně pomáhati bude.

3. Kdyby Rudolf v čas potřeby říšské od českého krále pomoci žádal, dá mu ji tento; kdyby ale římský král větší počet vojenského lidu požadoval, měj se pak také dle míry prokázané služby k Otakarovi tak, jak i jiným knížatům učiní.

4. Chtěl-li by, aby ku přijetí koruny císařské král český k němu se připojil, učiní on to, jak právem povinen jest; jestli že by mu ale důležité příčiny v tom překážely, pak na místě svém, jakož čest jeho vyhledává, své k tomu ustanoví.

---

totius Poloniae circa metas suas pacifice convenientes, de auxilio sibi mutuo praestando fedus juramentis praestitis inierunt.“

[1]) Návrh seznati lze z Otakarova listu od 31. října 1277. Otišt. Kopp l. c. I. 891.

[2]) „Praesertim, cum simus unum de membris imperii, in cuius debilitate non acrescere, immo decrescere imperio magis potest.“ Otakarův list ke králi Rudolfovi *od 31. října 1277.* Kopp l. c. 893.

5. Král římský ale učiň mu tu milost, že ho po jistou dobu o kterou se biskup olomoucký a purkrabí Fridrich smluví, ke svém slavně ohlášenému říšskému dvoru nutiti nebude.[1])

6. Nad to přijmi král Otakar do míru a lásky všecky sv země, své pomocníky a služebníky, hrabata, svobodné i služebn lid; ze svých příbuzných a přátel přede všemi lanthrabí Albrecht z Durink a markrabí Dětřicha z Landsberku, zvláště pak král Ladislava uherského co svého pokrevního příbuzného, vévodu Jir dřicha z Vratislavi a ostatní knížata polská, kteří naši příbuzní přátelé jsou.[2])

7. Pomocníkům a služebníkům krále římského a krále Ota kara staň se co do navrácení přízně a práv zcela dle znění pře dešlých listů o míru.

8. Nad to přijímá Otakar ony, kteří z Čech a Moravy Ru dolfovi v této válce přispěli a pomáhali, do plné přízně a milost a slibuje pod svou přísahou, že jim přestupku, jehož se proti něm byli dopustili, na čas života svého zpomínati a jim žádného nási proti právu činiti nebude; pakli by se ale budoucně něčím pro vinili, že proti nim nic jinak, než jako proti jiným lidem své říš dle týchž práv a obyčejů soudně nastupovati nebude.

9. Aby všecko zde jmenované a mír mezi oběma králi uči něný neporušitelně dle uvedeného znění zachovali, složili z jedn

---

[1]) Články 3., 4. a 5. jsou přeměnou českomoravských základních výsa jak je císař Fridrich II. dne 26. září 1212 králi Přemyslu Otakarovi a markraběti Vladislavovi Vladislavovičí byl vydal, a jak je mezi jiným i Rudolf z Habsburka, děd nynějšího římského krále téhož jména, b podepsal. Dle těchto výsad bylo království české jen povinno, k jízdái do Říma s 300 oděnci se dostaviti, mohlo se ale 300 hřivnami z té po vinnosti vykoupiti; nyní ale patrně jedná se o to, aby Čechy určito měrou přispívaly k břemenům říšským, a král český bez výminky k službám vojenským v případu tažení do Říma zavázán byl. Napro tomu jiný článek oněch výsad nikterak změněn není, že český král tot jen ke sjezdům dvorským v nejbližších říšských městech, totiž Bamberc Normberce aneb nanejvýš Merseburku držaným dostaviti se musil; a Rudolf, jak jsme viděli, připustil, že Otakar po jistou dobu k dostave se na dvorský sjezd nucen býti nemá.

[2]) Král uherský zde s sebou vyčten jest, jako by Čechy ke všem jmeno ným knížatům ve stejném poměru stály. O vrácení vybojovaných čás Uhrům není zde ani řeči, rovněž ani o vrácení vévodství; dlužno tedy vyrozumívati zde to, co smlouvou od 6. května 1277 určeno jest. Kopp Gesch. d. eidg. Bünde I. 199 č. 1.

strany jmenem a přikázaním římského krále a v jeho duši jeho prvorozený, Albrecht, se strany druhé král český osobní přísahu.

10. Kromě toho mají oba králové hranice své tak ostříhati, aby vzájemně obyvatelé zemští obtěžováni nebyli. Pakli by čeští lidé na hranicích neb jinde lidem římské říše škodu učinili, donutí Otakar čtrnácte dní po Rudolfově vyzvání škůdce zabavením jich statků a zastavením práv k dostičinění, z jejich zboží dá uškozeným náhradu, nad to i zbůjníky na jich hradech oblehne a dle potřeby také acht a biskup té diecése církevní klatbu, šest neděl po učiněné škodě, proti nim vyhlásí a tento výrok nezruší, dokud škoda nahražena a za klatbu pokuta sto pražských liber komoře královské zaplacena nebude. Rovněž má se i římský král proti Čechám zachovati. Kdyby jeden neb druhý král v té věci se nezachoval, pak měj místo postup dvojí: podle toho, zdali míru rušení se stalo menšími věcmi, jako kořistí a malou loupeží; aneb důležitějšími, jako pobráním hradů a tvrzí neb zjevnou vraždou. V prvním případu mají až do úplného zadostučinění rakouští zemští pánové: hrabě z Hardeku, Leutold z Kunrinku, dědičný číšník v Rakousích, Jindřich a Albero, bratří z Kunrinku, Jindřich starší Kunrink z Vitorazi a Jindřich syn jeho, dědičný maršálek rakouský, Fridrich z Lichtenšteina,[1]) Maisavský, Ota z Gundradtu,[2]) Oldřich z Kapellen, Werdský a Bobgartský do města Lavy, naproti tomu čeští pánové do Znojma vlehnouti, tedy tak zvané vležení vykonati.[3])

Jména pánů českomoravských jsou: Bavor ze Strakonic, král. nejvyšší maršálek zemský, Hartleb z Dubna, Smil z Bělkova, Albert z Vranova, Binata a Taso syn jeho, Černín, Mutěn, Gerard, Milota, Pesko a Theodorich Hrutův syn.[4])

---

[1]) V orig. ve Vídni v c. k. domácím archivu uloženém stojí: „Fridricus de Liechtensteyn, messonarius, de Guntrat, Ulricus de Capella Werdarius....“ Dle toho sluší tedy opraviti čtení v Cod. dipl. Mor. IV. 203 i v Pertz Legg. II. 420, kdež listina od 12. září 1277 otištěna jest.

[2]) Ačkoliv v originálu jména Otto není, předce listiny jiné ukazují, že se Gundradt Otto jmenoval. Kopp l. c. I. 201 č. 1.

[3]) Právo vléhací, ius obstagii, vkládání exekučního mužstva do domu dlužníkova.

[4]) Většina zde jmenovaných pánů byla v král. moravské službě i po smrti Otakarově. Hartleb z Dubna byl od r. 1281 komorníkem znojemské a bítovské župy, Smil z Bílkova byl purkrabím v Bítově. Černín zdá se že bratr Hartlebův a jmenoval se z Popovic. Milota, bezpochyby z Račic, vyskytuje se od *r. 1281 co moravský* podkomorník. Důkazy v Cod. d. *Mor. IV.*

že míru dojíti již nelze, uzavřel „říši svou a všecky její články od každé rakouské moci a vlády vzdáliti“,[1]) a za tou příčinou žádal na generální kapitole jmenovaného řádu, kteráž se každoročně v Citeaux ve hlavním domě scházela, aby otectví mezi Heiligenkreuzem a Zlatou Korunou zrušila a k novému s klášterem téhož řádu v Čechách ležícím, totiž plasským, dcerou Langenheimu, svolila. Významno jest odůvodnění této poněkud neobyčejné, ale s velmi ostrým přízvukem pronešené prosby.[2]) Vylíčiv založení Zlaté Koruny a podřízení její pod Heiligenkreuz v Rakousích, praví Otakar: „Jelikož ale Rakušané věrnost nám povinnou nesplnili, z uzdy vlády naší velmi odvážlivě ba nepoctivě se vyprostili, šíji svou cizí vládě podrobujíce, a tím spůsobem patu vzpoury drze proti nám zdvihli, tak že se nám již bez nebezpečí býti nezdá, lidi z oněch zemí v říši naší k jakékoliv činnosti, k hodnostem aneb ke skutečné moci připouštěti, neb aby nějaký opat z oné země v našem klášteře dosazen byl, aneb aby vůbec někdo z Rakous pro svou moc v našich zemích jakékoliv přednosti požíval. . . .“ [3])

Žádost tu nazvali jsme neobyčejnou, protože i sám Otakar v listu svém ke generální kapitule věc za shodující se s obyčejem uznal, „aby mladá osada vedle starých zesílela,“ a protože skutečné otectví, jakoby se nebylo stalo, líčiti nemohl. Leč Otakar vyřízení záležitosti té se nedožil. Dosti na tom, že všeliké úřední spojení poddaných svých s Rakousy zrušiti usiloval.[4])

---

[1]) „Intendimus universaliter eximere regnum in suis membris singulis a potestate vel dominio cuiuslibet Australis.“ Dolliner Cod. str. 74.

[2]) „Scire de cetero vos volumus, quod proinde sedis apostolicae, quae nostris non consuevit obsurdescere precibus, impulsabimus clementiam, vel sic aliter disponemus, ut omnia nostra desideria compleantur.“ Dolliner Cod. tamtéž.

[3]) Dolliner Cod. epist. str. 73 č. 27 bez vročení. Porovnáme-li tento i jinými uznanými listinami v celém svém znění zdověřený list s vypravováním Chron. Neplachonis k r. 1277 (Dobner, Mon. IV. 115): „Rex Przemysl regi Rudolfo adhaesit, et cepit suos despicere et extraneos ad terram suam invitare“ atd., a jak potom hrady boří atd., tuť nedůvodnost a vášnivost českého letopisce jasně na jevo vychází.

[4]) Rok 1278 a nastalé v Čechách proměny ale nedaly otázce této v zapomenutí přijíti. Mezitím také klášter r. 1278 od vojska Rudolfova tak zkažen jest, že jaksi nově založeni, a sice tentokráte, jak se zdá, uvedením bratří z Plas, povstati mohlo. Neboť jen při takovém stavu věcí mohla generální kapitula z r. 1279 následující snešení činiti: „Committimur abbati de Morimundo, ut per se vel per alium ad locum St. Coronae in Boemia accedat, de monachis et conversis eiusdem domus, qui

Ludvík, falcihrabí na Rýně, markrabí Ota braniborský, Jindřich, lanthrabí hessenský a Fridrich, purkrabí normberský, oni všichni, aneb kdož by z nich neb jiní na jich místě od olomouckého a od purkrabího zvoleni byli, během čtyr měsícû k většímu upevnění přátelstva a jednoty mezi oběma králi ještě nalezli, k neporušitelnému zachovávání toho mají tito na vzájem povinni býti.[1])

Další běh událostí ukazuje, že římský král tuto pod záštitou svého nejstaršího syna v Praze sepsanou listinu, ačkoliv v ní na uznání říšské moci zvláštní váha se klade, s přílišným zalíbením nepřijal. Zvláště nemilý mu byl asi 8. článek, neboť tento ruší všecko, co v listině od 6. května právě ve prospěch českých v poslední válce se zúčastnivších poddaných ustanoveno bylo, a tím odstraněno bylo všecko vzájemné právo ku vměšování, oč Otakarovi nejvíce šlo. Jak velice on svá práva panovnická bránil a jak bedlivě všechen cizí vliv ve vlastní zemi zrušiti se snažil, patrně se jeví také v tom, že i kláštery, jestliže buď založením buď řeholí řádu s cizinou ve spojení byly, z něho — byťby na ujmu církevního zřízení — vyprostiti a jediné pod zákony zemské uvésti hleděl. Vidíme to na klášteru Zlato-Korunském. Na památku vítězství nad Uhry u Kressenbrunu založil Otakar r. 1263 cistercký klášter Zlaté Koruny v Budějovicku. První osadníci přišli tam z kláštera Heiligenkreuzu (Sattelbach) v Dolních Rakousích. Dle obyčejů řádu tohoto nabyl klášter otcovského práva k jinému klášteru vysláním mnišského sboru, jenž — kromě opata — nejméně ze dvanácti bratří sestávati musil. Tím měl obrazně Pán se zástupem apoštolů naznačen býti. Takovým spůsobem nabyl Heiligenkreuz otcovského práva ke Zlaté Koruně[2]) a s ním také velikého vlivu na volení opatů a na vnitřní i zevnitřní poměry kláštera vůbec. Když Otakar vídeňským mírem od 26. listopadu 1276 přinucen byl rakouské země pustiti a později v září 1277 nahlížel,

[1]) Orig. ve vídeňském c. k. domácím archivu s velmi porouchanou jezdeckou pečetí Otakara na červených a žlutých hedvábných nitích. Jiných pečetí na listině té nikdy nebylo. Otišt. v Pertz Legg. II. 419 a násl. Cod. dipl. Mor. IV. 200—205. Na paragrafy rozděleno u H. Jirečka, Cod. iuris Bohem. I. 193 a násl.

[2]) O právu otcovském vedla hlavní opatství řádu přísnou kontrolu, a zapisovala k tomu konci ve zvláštních seznamech „Tabulae“ všecky od nich vyšlé kláštery. Takový seznam otištěn jest u Fr. Wintera, Die Cistercienser des nordöstlichen Deutschlands bis zum Auftreten der Bettelorden. Gotha 1868 str. 319 a násl.

že míru dojíti již nelze, uzavřel „říši svou a všecky její
od každé rakouské moci a vlády vzdáliti“,[1]) a za tou příčin
na generální kapitole jmenovaného řádu, kteráž se každo
Citeaux ve hlavním domě scházela, aby otectví mezi H
kreuzem a Zlatou Korunou zrušila a k novému s klášterem
řádu v Čechách ležícím, totiž plasským, dcerou Langenhei
lila. Významno jest odůvodnění této poněkud neobyčejn
velmi ostrým přízvukem pronešené prosby.[2]) Vylíčiv založe
Koruny a podřízení její pod Heiligenkreuz v Rakousích, pr
kar: „Jelikož ale Rakušané věrnost nám povinnou nesplnil
vlády naší velmi odvážlivě ba nepoctivě se vyprostili, šíji s
vládě podrobujíce, a tím spůsobem patu vzpoury drze pi
zdvihli, tak že se nám již bez nebezpečí býti nezdá, lidi
zemí v říši naší k jakékoliv činnosti, k hodnostem aneb
tečné moci připouštěti, neb aby nějaký opat z oné země
klášteře dosazen byl, aneb aby vůbec někdo z Rakous p
moc v našich zemích jakékoliv přednosti požíval. . . .“ [3])

Žádost tu nazvali jsme neobyčejnou, protože i sám
v listu svém ke generální kapitule věc za shodující se s c
uznal, „aby mladá osada vedle starých zesílela,“ a prot
tečné otectví, jakoby se nebylo stalo, líčiti nemohl. Leč
vyřízení záležitosti té se nedožil. Dosti na tom, že všelik
spojení poddaných svých s Rakousy zrušiti usiloval.[4])

[1]) „Intendimus universaliter eximere regnum in suis membris s
potestate vel dominio cuiuslibet Australis.“ Dolliner Cod. str.

[2]) „Scire de cetero vos volumus, quod proinde sedis apostoli
nostris non consuevit obsurdescere precibus, impulsabimus cl
vel sic aliter disponemus, ut omnia nostra desideria com
Dolliner Cod. tamtéž.

[3]) Dolliner Cod. epist. str. 73 č. 27 bez vročení. Porovnáme-li t
nými uznanými listinami v celém svém znění zdověřený list s
váním Chron. Neplachonis k r. 1277 (Dobner, Mon. IV. 11
Przemysl regi Rudolfo adhaesit, et cepit suos despicere et ext
terram suam invitare“ atd., a jak potom hrady boří atd., tuť
nost a vášnivost českého letopisce jasně na jevo vychází.

[4]) Rok 1278 a nastalé v Čechách proměny ale nedaly otázce tét
menutí přijíti. Mezitím také klášter r. 1278 od vojska Rud
zkažen jest, že jaksi nové založení, a sice tentokráte, jak se
dením bratří z Plas, povstati mohlo. Neboť jen při takovém
mohla generální kapitula z r. 1279 následující snešení činiti:
timur abbati de Morimundo, ut per se vel per alium ad
ronae in Boemia accedat, de monachis et conversis qu

neměl Otakar důvodných příčin, právě vlivu rakouského
va na své poddané vší mocí se opírati? Přese mnohé
réž mu za šťastnějších dnů byl udělil, bylo právě du-
první, jež od něho odpadlo a k Rudolfovi přilnulo.
nula se v jeho prospěch hned po vídeňském míru pravá
ăzných udělení a darování z Rudolfovy kanceláře a čle-
ovenstva klestili na všech stranách horlivě Rudolfovi
íme biskupy o provedení navrhovaného manželství s an-
nceznou se snažící, vidíme ale také mnichy, kterak v
Rudolfa působí. Ano i ona část ghibellinů, která až
králi Alfonsu, svatu krále anglického, byla stála, pře-
březnu 1277 zcela na stranu Rudolfovu, čímž vliv jeho
vzrostl, že znovu na tažení do Říma, ba i na tažení
omýšleti se začalo. Ve zvláštním listu z Vídně 18. března
bovi Cantareno, dožeti benátskému, připomíná Rudolf
křižácké, „jež mu více na srdci leží, než všecko ostatní,"
zprávy o úspěchu jeho proti Otakarovi příznivě přijaty
radou podporován bude, jak by své tažení do Italie a
moři zaříditi měl.[1]) Přirozenou měrou musilo se o této
skou kurií vyjednávati. Tato byla tehdy osiřelá. Dne
. 1277 umřel Jan XXI. a dne 27. července upomínali
ve Viterbu shromáždění krále Rudolfa, aby před vstou-
Italie po dobrém se shodl s Karlem, králem sicilským.
si také papež Mikuláš III., dne 25. listopadu zvolený.

suum inconsulte dimisisse dicuntur, ordinet et disponat, quod
lum Deum et ordinem viderit expedire, ita quod conventum ibidem
ucat, si viderit opportunum, et paternitatem dicti monasterii con-
loco, cui fundatores ipsius voluerint applicari, non obstante, si
o aliud a Capitulo generali extiterit ordinatum, et faciat circa
negotium, quidquid fuerit faciendum." Že rozkaz tento své ná-
mel, viděti lze z odpovědi generální kapituly r. 1281 na Otakarovo
„Ad petitionem illustris quondam regis Bohemiae, et nunc ad
mem reginae et tutoris dictae terrae, quam ob sui reverentiam et
em multaque genera meritorum tenetur Capitulum generale exau-
decernit idem Capitulum, quod paternitas loci, qui dicitur Stae
ae, abbati de Platz de cetero applicetur, non obstante, quod dicta
itas ante destructionem loci fuerit abbatiae St. Crucis." Otišt. u
, Die Cistercienser atd. str. 858 a 859. O zboření kláštera Ru-
vojskem r. 1278 vypravuje Cont. Cosmae ad an. 1278. Pertz

II. 412. „Peregrinatio nostra ultramarina, quae cordi nostro
omnibus aliis factis nostris."

ve při o statek k právu dopomohl, končí Otakar: „Dáno v Poděbradech dne 31. října." [1])

List tento obdržel král Rudolf v Haimburku právě dne 11. listopadu 1277, když se mladý král uherský tam byl dostavil a známou již smlouvu na vzdor i obranu spečetil. Přítomni byli mezi jinými biskupové Berchtold bamberský, Petr pasovský, Jan chiemseeský a Bernard sekovský. Rudolf jich dožádal, aby mu zdověřené Vidimus Otakarova listu zhotovili.[2]) Zdá se tedy, že i on mu neobyčejnou důležitost připisoval, jelikož se listiny obyčejně jen tehdy legalisují, když jich nějak právně se užiti má. Ačkoliv listu tomuto v příčině války v následujícím roce rozhodného významu připisovati nesluší, předce pro Rudolfa musil býti nejvýš důležitý, protože požadavky Otakarovy v něm určité vysloveny byly. Otakar v něm sice nepopírá, že se za úda římské říše považuje, ale za takového, jakými předkové jeho byli, kteří, jsouce v zemi své neodvislí, k povinnostem k říši jen až po jistou míru zavázani byli. Listem tímto takřka zrušeny jsou předešlé smlouvy a obě sporné strany odkázány jsou zpátky na stanovisko, jež zaujímaly před listopadem 1276.[3]) O tom, že proti zemi jeho říšský acht prohlášen byl a následovně přísahy poddaných jeho zrušeny, zmínka se nečiní, a předce mohla právě tato okolnost vzpouře, kteráž nyní zase úplně za zločin proti majestátu považována jest, býti k omluvě. Že v takových okolnostech malá válka zvláště na moravských hranicích proti Rakousům a Uhrám nepřestávala, snadno se domysliti lze, kdyby ani letopisci o tom výslovně nevypravovali.[4]) Zdali asi dlouholetý zprávce říše při pražském dvoře, biskup Bruno, on, jenž v poslední době vždy jen k vyrovnání pracoval, o listu tomto se dozvěděl? Účastenství v jeho sepsání jistě neměl; vždyť právě

[1]) Orig. v c. kr. domácím dvorském a státním archivu ve Vídni. Dle něho otišt. v Kopp, Geschichte der eidgenössischen Bünde I. 891. Pak Dolliner, Cod. str. 79 č. 30.

[2]) Uvedený originál ve Vídni jest právě ono Vidimus. Nám se zdá, že list tento nebyl jediný, ale že spíše patří do třídy oněch, o kterých Cont. Cosmae ad an. 1277, Pertz IX. 192 praví: „Mittit ad eum (Rudolfum) literas, magis rixam provocando, quam pacis osculum offerendo."

[3]) Že i pozdější panovníci čeští jen zřízení Fridrichovo, nikoli pak smlouvy s Rudolfem, za správně platné pokládali, ukazuje se Karla IV. slavným potvrzením oněch r. 1348.

[4]) Cont. Praedicat. Vindob. ad an. 1278 (recte 1277): „Tota hyeme Australes Moraviam, et e converso Boemi Austriam preda et incendio affligentes." Pertz IX. 730.

do času, kdež by o některé věci mezi Vámi a námi skrze kní- ı výklad učiněn byl, mezitím z ohledu k Vašemu míru výhod něří v tichosti a pokoji užívali.[1]) Že při všem tom pravda ı po boku jest, můžete z následujících jasných důkazů poznati:

„Když purkrabí Fridrich z Normberka do Opavy k nám se tavil, žádali jsme mezi jednotlivými výhodami, o které jsme se aší Výsosti bez zkrácení římské říše ucházeli, o to, jakožto ůležitější a nám nejvítanější, aby naši služebníci, neodděleni ce od naší říše, nám a našim dědicům zcela zůstaveni byli, lstraněním pochybnosti nějakého rozdvojení v prospěch kohosi ho.[2]) Když konečně týž purkrabí s hrabětem z Fürstenberka ruhé k nám přišel do Prahy, byli jsme téhož mínění jako prvé, že jsme k narovnání mezi Vámi a námi v přátelské úmluvě ko dodržeti přísahou se zavázali, ale výslovně především a řed jsme si vyhradili, aby naši lidé právem naší země nám a nerozlučně zůstaveni byli; nicméně jsme slíbili, že ty, kteří roti nám nějakým naduživáním provinili, na vždy zase na mi- přijmeme a jim všecku přízeň prokazovati budeme, tak že na provinění ve vší budoucnosti k Vašim snažným prosbám více nínáno býti nemá. Dovoláváme se tedy lásky Vaší Výsosti s u snažností proseb ještě jednou, abyste všecko právo nad na- . lidmi, kteréž předkové naši měli, nám bez umenšení zacho- , nedbajíce rady našich nepřátel, jenž našemu a našich dědicü avení mnohonásobně škoditi hledí. Neboť my jsme, jak již oře podotknuto, nesvolili, aby tací do Vaší smlouvy míru kým- v s sebou pojati býti měli; jestliže jinak nařízeno jest, vězte, my, jakož jsme o tom nevěděli, tak jsme také k tomu našeho lení žádným spůsobem nedali. S pevnou nadějí ve Vaši lásku ěřujeme, že právní stav našich zemí, jak od našich předků na přešel, spíše pozdvihnete než oslabíte, a to tím více, jelikož úd římské říše jsme, jehož poškozením říše by nikoliv nepro- vala, nýbrž jen ujmu trpěla.“ K tomuto důležitému listu při- jiv ještě žádost k římskému králi, aby jistému Jindřichovi Prizlinu

[1]) Kopp l. c. str. 229 č. 4 k místu tomu dobře poznamenává: „Otakar gestand also anfänglich nur Aufschub zu; erst später willigte er in gänzliche Vergessenheit des Aufstandsvergehens.“

[2]) „Ut servitores nostri intacti a corpore regni nostri, nobis et nostris here- integraliter remanerent, quolibet scismatis ad personam aliam relegato.“ *Dolliner l. c.*

ve při o statek k právu dopomohl, končí Otakar: „Dáno v I bradech dne 31. října.“ [1])

List tento obdržel král Rudolf v Haimburku právě dne 11. padu 1277, když se mladý král uherský tam byl dostavil a zn již smlouvu na vzdor i obranu spečetil. Přítomni byli mezi ji biskupové Berchtold bamberský, Petr pasovský, Jan chiems a Bernard sekovský. Rudolf jich dožádal, aby mu zdověřené mus Otakarova listu zhotovili.[2]) Zdá se tedy, že i on mu n čejnou důležitost připisoval, jelikož se listiny obyčejně jen legalisují, když jich nějak právně se užiti má. Ačkoliv listu to v příčině války v následujícím roce rozhodného významu při vati nesluší, předce pro Rudolfa musil býti nejvýš důležitý, pr požadavky Otakarovy v něm určitě vysloveny byly. Otakar v sice nepopírá, že se za úda římské říše považuje, ale za tako jakými předkové jeho byli, kteří, jsouce v zemi své neodvi povinnostem k říši jen až po jistou míru zavázani byli. Li tímto takřka zrušeny jsou předešlé smlouvy a obě sporné s odkázány jsou zpátky na stanovisko, jež zaujímaly před listop 1276.[3]) O tom, že proti zemi jeho říšský acht prohlášen byl sledovně přísahy poddaných jeho zrušeny, zmínka se neči předce mohla právě tato okolnost vzpouře, kteráž nyní zase za zločin proti majestátu považována jest, býti k omluvě. takových okolnostech malá válka zvláště na moravských hran proti Rakousům a Uhrám nepřestávala, snadno se domysliti kdyby ani letopisci o tom výslovně nevypravovali.[4]) Zdali asi holetý zprávce říše při pražském dvoře, biskup Bruno, on, v poslední době vždy jen k vyrovnání pracoval, o listu tom dozvěděl? Účastenství v jeho sepsání jistě neměl; vždyť j

[1]) Orig. v c. kr. domácím dvorském a státním archivu ve Vídni. Dle otišt. v Kopp, Geschichte der eidgenössischen Bünde I. 891. Pak ner, Cod. str. 79 č. 30.

[2]) Uvedený originál ve Vídni jest právě ono Vidimus. Nám se zdá, tento nebyl jediný, ale že spíše patří do třídy oněch, o kterých Cosmae ad an. 1277, Pertz IX. 192 praví: „Mittit ad eum (Rud literas, magis rixam provocando, quam pacis osculum offerendo.“

[3]) Že i pozdější panovníci čeští jen zřízení Fridrichovo, nikoli pak s Rudolfem, za správně platné pokládali, ukazuje se Karla IV. potvrzením oněch r. 1348.

[4]) Cont. Praedicat. Vindob. ad an. 1278 (recte 1277): „Tota hyeme Au Moraviam, et e converso Boemi Austriam preda et incendio *Pertz IX. 730.*

a vděčnosti, uherské velmože získati se snažil,[1]) tak nyní i Otakarův písař, Vlach Jindřich z Isernie, odvolávaje se na národní cit a lásku k samostatnosti u Poláků. Jindřich znal ze zkušenosti polskou povahu, přinesl ze své strannictvím rozervané vlasti jistá uchvacující hesla o pokrevenství a sourodáctví, o tyranství a falešnosti atd. a sepsal list, z něhož sice o řečnické obratnosti notáře souditi, nikoliv ale obratu v Otakarově politice se domýšleti můžeme. Ani přesně slovanská — jak někteří z nahoře položeného listu odvozovati chtějí — ani přesně německá nebyla politika Otakarova; bylať ona pouhá politika výhody, vzájemných interesů, a odtud ten výjev, že po jedné straně Poláky předstíráním nebezpečí národnosti jejich hrozícího sobě získati hleděl, po druhé straně ale k německým knížatům se obracel, u kterých buď ohledy příbuzenské, buď spory s římským králem rozhodovati měly.

Několik listin dokazuje,[2]) že Boleslav vévoda krakovský a sandoměřský v podobnou obrannou a vzdornou službu s Otakarem vešel, jako dříve již vévoda Jindřich vratislavský a markrabí braniborský učinili. Na každý způsob byl Otakar polské pomoci již jist, když zraky své do Němec obrátil a tam především Jindřicha vévodu dolnobavorského navnadil. Čím jasněji se ukazovalo, že římský král na Čechách vybojované země jakožto jádro rodinné moci synům svým přivlastniti zamýšlí, že tedy nabytí Horních Rakous vévodovi Jindřichovi při zasnoubení jeho syna Oty s Rudolfovou dcerou Kateřinou předstírané, prázdným slibem zůstane, jinými slovy: čím více Jindřich poznával, že Bavory od nového panujícího rodu ničeho se nadíti, naopak všeho se obávati mají, tím odhodlaněji vrátil se k předešlému svému spojenci, kteréhož za tažení Rudolfova do Rakous, jak nám povědomo jest,[3]) byl opustil. Jemu tedy nebylo nevhod, že Otakar ztracených zemí novou válkou zase dobyti zamýšlel, a proto nic proti tomu neměl, dopustiti v Bavořích najímání branného lidu pro české služby vojenské a sám činně vystoupiti, což ovšem s peněžitými obětmi, jaké vévoda Jindřich jindy nerad přinášel, spojeno bylo. A tuť asi mnich fürstenfeldský se nemýlí, an vypravuje, že viděl, jak sud sedm věder obsahující a stříbrem všecken naplněný z Čech do Štrubiny — obyčejným vévodským sídlem byl Landshut — poslán

[1]) Viz str. 9.
[2]) Voigt Formelbuch, Archiv sv. XXIX. 46 a násl.
[3]) Viz str. 13.

netajil. Nápadným v tomto ohledu mohl by nevročený otevř… list k vévodám polským býti, kterým sobě jich pomoc v nastáv… jícím boji proti Rudolfovi pojistiti chtěl, kdybychom pisat… jeho neznali.

V četných dopisech a listinách, kteréž se nám z Otakarov… doby zachovaly, nenacházíme ani jednoho, ve kterém by král z… rodnosti, buď německé buď slovanské, kořistil. Národnosti … v politických kombinacích nevšímal; tuť pojednou ona má Polák… býti hlavní pohnutkou, aby se o něho zastali. „Polská knížata … mají pamětlivi toho býti,“ dí onen pamětihodný list,[1]) „že ná… jejich a národ český společným jazykem a společným původ… jsou sobě příbuzní. Římský král Rudolf, nepřestávaje na koř… zemí, že ho nyní i urážkami zasypává a mezi ním a Poláky … svornost spůsobiti hledí;[2]) že se tedy Otakar sebrati musí, … úšklebným posměchům a hanebnému utiskování mocně přítrž … nil, k čemuž že jejich nejrychlejší a nejvydatnější pomoci má … potřebí. Pak mnohými řečnickými obraty kárá útisky, jak… němečtí přistěhovalci Poláky potlačují, a posléze vykládá, že Pol… Němcům zcela podlehnouti musí, jakmile hradba slovanského … chodu, Čechy, od Němců by byly dobyty.[3]) V podporování Če… proti králi římskému že tedy knížata polská spatřovati m… obranu svých vlastních záležitostí, chtějí-li své vlastní zkáze mo… předejíti, pak že také mohou bezpečni býti, že Čechové vít… také pro Poláky zbraň zdvihnou, kdy a kdekoliv by toho t… bylo, proti křesťanům i pohanům.“

Jako asi před rokem notář krále Rudolfa dotknutím nej… livějších stránek maďarského karakteru, vysokomyslnosti, udatn…

[1]) Dolliner, Cod. str. 93 a dle něho Stenzel, Script. rer. Siles. II. 47… násl. Dle vnitřních znaků padá list ten do ledna 1278.

[2]) Rudolf vyjednával s Rusy a Poláky prostřednictvím mnicha He… de Brenne. Rudolfův list k němu od 21. září 1276. Stenzel, S… rer. Siles. II. 474 a násl.

[3]) „Sed ad huius quidem nobis impendendum subsidium non solum … fata vos debet inducere ratio, verum etiam causae alterius effic… mentum, quia si, quod absit, nos contingeret praefati regis opp… pessundari, insatiabiles Theutonicorum hiatus se liberius exp… et manus improbas facilius usque in ipsam provintiam extende… rum noxii appetitus, sumus enim vobis et terris vestris e… *securae* tuicionis praeurbium“ etc. Dolliner l. c. 94.

biskup řezenský, nástupce římským králům zcela oddaného Lva. Když pak arcibiskup Werner mohučský bez ohledu na říšskou vládu mezi městy a knížaty rozsáhlé své diecese spolky k zachovávání zemského míru tvořiti počal, mohl král Rudolf již jen pramálo se na duchovní knížata v západním Německu spoléhati; jakž ale na světská? Že Ota IV., markrabí braniborský, věrně při Otakaru stál, o tom pochybnosti býti nemůže. Sloužilť již od r. 1276 nezvratně zájmům jeho. On získal Otakarovi také příbuzné své, markrabí Jana a Albrechta, tak že se celý braniborský rod proti Rudolfovi zdvihl.[1]) Totéž platí také o markrabích Dětřichovi a Fridrichovi z Míšně a o lanthrabí Albrechtovi z Durynk, tak že se němečtí letopisci nemýlí, vypravujíce, že v Otakarově vojsku v rozhodné hodině Poláci, Pomořané, Sasi i Míšňané byli.[2])

Král Otakar na tom ještě nepřestal. I v ztracených zemích rakouských, anő i docela na blízku krále římského, získal sobě spojence. Půda byla tam velmi dobře připravena. Rudolf, z domova jsa chudý, musil, aby novou vládu do pohybu přivedl, veliké daně vypsati, které zvláště majetnému duchovenstvu, až potud svobodám uvyklému, obtížnými se zdály,[3]) a známo jest, že noví panovníci ničím tak rychle příchylnosti svých poddaných se nezbavují, jako vypisováním zvýšených daní. Nový panovník musí vůbec citů a náhledů svých poddaných šetřiti, chce-li u nich obliby dojíti. A právě toho u nové vlády nebylo, tak že král Otakar vším právem nespokojenost s sebou do počtu bráti mohl. Tuť pak byla Vídeň v popředí. Tam měl pro sebe mocnou stranu, kteráž na panu Paltramovi — byltť to tentýž, jenž před nedávnem po několik neděl město proti římskému králi tak statečně bránil, — jeho bratru a šesti synech sice velmi odhodlaného, ale ne dosti opatrného vůdce měla.[4]) Odhodlaně jednal Paltram, přivolav uherského hraběte,

[1]) Voigt, Formelbuch. Archiv XXIX. 48 a násl.

[2]) Hermanni Altahen. Annal. ad an. 1278. Pertz XVII. 410. Cont. Claustroneob. sexta ad an. 1278. Pertz IX. 745.

[3]) Cont. Zwettlensis tertia. Historia annorum. Cont. Claustroneob. quarta ad an. 1277. Pertz IX. 657, 653 a 648.

[4]) Paltramových šest synů výslovně jest jmenováno v Rudolfově listině ve Vídni dne 27. června 1278 dané: „Et quia Paltramum et filios suos, videlicet Paltramum, Petrum, Pilgrinum, Henricum, Eberhardum, Janslinum et Marquardum fratrem senioris Paltrami laesae Majestatis .... condemnatos ... censuimus.“ Lambacher, Interregnum, přídavek 165. O listině samé viz: *Lorenz, „Die beiden* Wiener Stadtrechts-Privilegien *Rudolfs I.“ Sitzungsberichte der kais.* Akad. sv. 46, str. 72 a násl.

Jana Kyseckého, [illegible] nepatrné, daje se od Rudolfa [illegible] usil on i syn jeho Pilgram [illegible] římského krále byla tím [illegible] se také proti jiným měšťanům: Otakar [illegible] [illegible] kořistiti. Kdyby se Paltramovi [illegible] v pravou chvíli z moci Rudolfovy [illegible] Rakousy domu habsburskému jistě ztraceny bývaly.

Jako měšťané ve Vídni pod Paltramem, tak strojila i rakouská šlechta [illegible] pod [illegible] tehdejšího maršálka rakouského, Jindřicha mladšího z Kuenringu.[2] Víme o něm, že měl Otakarovu dceru Anežku za manželku. Hrad Vitoraz spolu s městem a okolím patřil jemu a v držení ponechán jest, protože se Rudolf na jeho slovo spoléhal. Máme pamětihodný list tehdejší jeho, v kterémž ho napomíná, aby se sice před časem, předce ale v pravou chvíli přihotoven byl.[3] Také tyto pletichy zároveň snad se spiknutím Paltramovým objeveny. Jindřich co velezrádce odsouzen a statky jeho zabaveny jsou.[4] Achtován jsa uprchl: osud ten sdílel i otec jeho. Události tyto spadají asi do času od dubna do června.[5] Tenkráte tedy Rudolf o Otakarových zámyslech pochybovati již nemohl, a proto soudíme, že tu již, snad v květnu, Uhři ku pomoci voláni jsou.[6] Napřed měli oba králové někde na hranicích k poradě se sejíti a rychle na tom, čeho by třeba bylo, se usnesti;[7] neboť již

[1] Annal. Sti Rudberti Salisb. ad an. 1278. Pertz IX. 802. Lambacher. Interregnum str. 211. Jan či Ivan Kysecky byl syn Jindřicha, kterýž se v Otakarových dějinách častěji objevuje. Hrabata z Kyseku (Köszök) zdá se dle Lichnowského, že drželi větší část šoproňské a železné stolice. Onen Ivan získal si co loupežný rytíř v uherských dějinách jméno. Szalay, Geschichte Ungarn's II. 121.

[2] „In Austria Hainricus de Chuonringen, marschalcus Austriae, et Paltramus, civis Viennensis a Romani regis devotione recedunt multosque nituntur corrumpere." Annal. Sti Rudberti Salisb. Pertz IX. 802.

[3] Dolliner, Cod. str. 90.

[4] Bodmann, Cod. epist. str. 74.

[5] O času zde udaném viz Lorenz, Deutsche Geschichte II. 223, pozn. 1.

[6] Bodmann, Cod. epist. str. 68.

[7] „Exsurgat igitur princeps praepotens, si acta voluerit vindicare priora, et aliquam perfidiam hostis perfidi ad memoriam revocet; nec moretur, sed postpositis negotiis quibuslibet, quantumcumque arduis, ad metas terrarum nostrarum veniat indilate; illuc enim vobis procul omni dubio *occurremus* ordinaturi et tractaturi vobiscum, quomodo et qualiter contra

skup řezenský, nástupce římským králům zcela oddaného Lva. lyž pak arcibiskup Werner mohučský bez ohledu na říšskou vládu zi městy a knížaty rozsáhlé své diecese spolky k zachovávání nského míru tvořiti počal, mohl král Rudolf již jen pramálo se duchovní knížata v západním Německu spoléhati; jakž ale na tská? Že Ota IV., markrabí braniborský, věrně při Otakaru stál, om pochybnosti býti nemůže. Sloužilť již od r. 1276 nezvratně mům jeho. On získal Otakarovi také příbuzné své, markrabí ta a Albrechta, tak že se celý braniborský rod proti Rudolfovi ihl.[1] Totéž platí také o markrabích Dětřichovi a Fridrichovi líšně a o lanthrabí Albrechtovi z Durynk, tak že se němečtí pisci nemýlí, vypravujíce, že v Otakarově vojsku v rozhodné ině Poláci, Pomořané, Sasi i Míšňané byli.[2]

Král Otakar na tom ještě nepřestal. I v ztracených zemích nuských, ano i docela na blízku krále římského, získal sobě jence. Půda byla tam velmi dobře připravena. Rudolf, z doa jsa chudý, musil, aby novou vládu do pohybu přivedl, veliké é vypsati, které zvláště majetnému duchovenstvu, až potud svoám uvyklému, obtížnými se zdály,[3] a známo jest, že noví paníci ničím tak rychle příchylnosti svých poddaných se nezba-, jako vypisováním zvýšených daní. Nový panovník musí vůbec a náhledů svých poddaných šetřiti, chce-li u nich obliby dojíti. rávě toho u nové vlády nebylo, tak že král Otakar vším právem pokojenost s sebou do počtu bráti mohl. Tuť pak byla Vídeň opředí. Tam měl pro sebe mocnou stranu, kteráž na panu tramovi — bylť to tentýž, jenž před nedávnem po několik neděl sto proti římskému králi tak statečně bránil, — jeho bratru a ti synech sice velmi odhodlaného, ale ne dosti opatrného vůdce ěla.[4] Odhodlaně jednal Paltram, přivolav uherského hraběte,

---

[1] Voigt. Formelbuch. Archiv XXIX. 48 a násl.

[2] Hermanni Altahen. Annal. ad an. 1278. Pertz XVII. 410. Cont. Claustroneob. sexta ad an. 1278. Pertz IX. 745.

[3] Cont. Zwettlensis tertia. Historia annorum. Cont. Claustroneob. quarta ad an. 1277. Pertz IX. 657, 653 a 648.

[4] Paltramových šest synů výslovně jest jmenováno v Rudolfově listině ve Vídni dne 27. června 1278 dané: „Et quia Paltramum et filios suos, videlicet Paltramum, Petrum, Pilgrinum, Henricum, Eberhardum, Jans-Haum et Marquardum fratrem senioris Paltrami laesae Majestatis .... condemnatos ... censuimus." Lambacher, Interregnum, přídavek 165. O [illegible] samé viz: Lorenz, „*Die beiden* Wiener Stadtrechts-Privilegien [illegible] *I.*" *Sitzungsberichte der kais.* Akad. sv. 46, str. 72 a násl.

Jana Kyseckého, k vpádu do země, neopatrně, daje se o(
postihnouti. Jenom kvapným útěkem ušli on i syn jeh(
smrti na popravišti.[1]) Leč nedůvěřivost římského krále
zbuzena a podezření nevěry obrátilo se také proti jiný
nům; Otakar ale zmeškal z těchto okolností kořistiti.
Paltramovi bylo podařilo, Vídeň rázem v pravou chví
Rudolfovy vybaviti, byly by také Rakousy domu habs
jistě ztraceny bývaly.

Jako měšťané ve Vídni pod Paltramem, tak strojila
ská šlechta pikle pod vedením tehdejšího maršálka ra
Jindřicha mladšího z Kunrinku.[2]) Víme o něm, že měl (
dceru Anežku za manželku. Hrad Vitoraz spolu s měste
lím patřil jemu a v úřadě ponechán jest, protože se Rudc
slovo spoléhal. Máme pamětihodný list tchána jeho, v kt
napomíná, aby ne sice před časem, předce ale v pravou
hotoven byl.[3]) Také tyto pletichy zároveň snad se spikn
tramovým objeveny, Jindřich co velezrádce odsouzen a st
zabaveny jsou.[4]) Achtován jsa uprchl; osud ten sdílel i
Události tyto spadají asi do času od dubna do června.[5])
tedy Rudolf o Otakarových záinyslech pochybovati již r
proto soudíme, že tu již, snad v květnu, Uhři ku pom(
jsou.[6]) Napřed měli oba králové někde na hranicích k
sejíti a rychle na tom, čeho by třeba bylo, se usnesti;[7])

---

[1]) Annal. Sti Rudberti Salisb. ad an. 1278. Pertz IX. 802. Interregnum str. 211. Jan či Ivan Kysecký byl syn Jindři se v Otakarových dějinách častěji objevuje. Hrabata z Kysel zdá se dle Lichnowského že drželi větší část šoproňské a lice. Onen Ivan zjednal si co loupežný rytíř v uherských dějii Szalay, Geschichte Ungarn's II. 121.

[2]) „In Austria Hainricus de Chuonringen, marschalcus Austriae mus, civis Viennensis a Romani regis devotione recedunt m tuntur corrumpere." Annal. Sti Rudberti Salisb. Pertz IX. 8

[3]) Dolliner, Cod. str. 90.

[4]) Bodmann, Cod. epist. str. 74.

[5]) O času zde udaném viz Lorenz, Deutsche Geschichte II. 2

[6]) Bodmann, Cod. epist. str. 68.

[7]) „Exsurgat igitur princeps praepotens, si acta voluerit vindi et aliquam perfidiam hostis perfidi ad memoriam revocet; sed postpositis negotiis quibuslibet, quantumcumque rarum nostrarum veniat indilate; illuc enim vobi urremus ordinaturi et tractaturi vobiscum, qua

byla roznesla zpráva, že Otakar několik tisíc Kumanův získal, í se pak také spolu s mnohými Rakušany v bitvě skutečně ıstnili.[1]) A v pravdě byl pro Rudolfa již svrchovaný čas, aby ydatnou pomoc s uherské strany pojistil, neboť na vlastní síly ı se mohl spoléhati. Letopisy salcburské líčí tyto síly velmi tnými barvami. Vypravují, že vzdor královskému vypsaní od ı a z Frank jen biskup basilejský a purkrabí Fridrich normký — a to jen na zacházkách — několik set mužů do pole ıli. Samo vojsko rakouské a štýrské bylo prý nepatrné, proto tam mnozí v moři zrady utonuli. Ba vlastní příbuzní po ynu jen se dostavili.[2]) Ze Štýřanů víme, že Fridrich ptujský, z Lichtenšteina a Cholo ze Seldenhofen 1000 oděnců a hrabě řich z Pfannberka 100 ze svých vasalů a služebného lidu vyých bojovníků do boje vedli, a že ze Vnitrorakouska arcibiskup rich salcburský, hrabě Menhart tyrolský, Fridrich a Albrecht ata z Ortenburka, každý se 300 a Oldřich hrabě z Henneberka 200 muži přišli.[3]) Mnoho-li obecná hotovost ve vévodstvích šela, nevíme. Na každý způsob musil Rudolf, nechtěl-li zcela ichystán překvapen býti, nyní napnutím všech sil se zbrojiti, lo mu v tom jakýmkoli prostředkem nápomocen byl, musil mu ı býti. Jedním slovem: Otakar byl nejpříhodnější chvíli k zaválky vyvolil. Rudolf byl skoro isolován a jeho přípravy váıé byly, jelikož vypuknutí války teprvé v září očekával,[4]) sotva ıty, když český král, nedbaje na arcibiskupa salcburského, jenž cí bully, dle které Rudolfovi odpůrci do klatby dáni býti měli, kevní klatbu nad ním vyřknul,[5]) válku vpádem do Dolních

---

dictum regem Bohemiae in praefato negotio procedere debeamus." Bodmann, Cod. str. 40 č. 38.

[1]) Chron. Colmar. ad an. 1278. Pertz XVII. 250.

[2]) Annal. Sti Rudberti Salisb. ad an. 1278. Pertz IX. 802 a násl. Cont. Lambacensis dí: „Nobiles Austriae et Stiriae universos partemque modicam Suevorum." Pertz IX. 561.

[3]) Muchar, Geschichte des Herzogthums Steiermark č. 413.

[4]) „Si circa festum Beatae Mariae non veneritis", tak psal Rudolf synu svému Albrechtovi a rozličným biskupům „poterit mihi in maximum cedere detrimentum." Chron. Colmar. Pertz IX. 249.

[5]) Že král Otakar přese Koppův odpor (l. c. 271 č. 11) v klatbě zemřel, o tom pochybnosti není. Souvěcí letopisci, n. př. Chron. Colmar., Magni presbyteri, Pertz XVII. 534, praví to jasně, udávajíce, že Otakarova ... po léta nepohřbena zůstala. Annal. Sti Rudberti Salisb., jenž ... ře zpraveny *jsou, litují tento* osud a pokládají jej za příliš ... rtz *IX. 805.*

Rakous a s nejpevnější nadějí šťastného výsledku začal
předce byla osudná bitva na Moravském poli následkem
válečného tažení. Jak to možno bylo, to dějiny Otakara I
vysvětlují.

Pomůcky k domácí historii kulturní.

Podává *Ant. Rybička.*

Zajisté s nemalým potěšením jeden každý to pozoruje
v době nynější s nevšední pilností a soudností prohlíží k p
tickému spisování politické historie našich vlastí české a mo
Avšak nicméně jest nyní také na nejvýše žádoucno, abychom
důkladného a nestranného vypsání vnějších dějů politický
tolikéž podobné vylíčení vnitřního života předků naši
historii kulturní, která by se vztahovala ke všem sp
našeho bývalého života vnitřního. Žádati jest tedy, aby
dostalo brzo také obšírného a důkladného vypsání domácí
sobů a řádů náboženských, milosrdných, právních, lite
obchodních, živnostenských a hospodářských, vůbec všeh
co se vztahuje k někdejšímu domácímu životu veřejnému
kromému.

Jakož pak práce tato, má-li zadost učiniti účelu své
hledává nevšední pilnosti a hojných materialií; těchto však
dnes není v té míře před rukama, jakož toho jest žádati;
především potřeba, abychom materialie takové co nejpilněji
je soudně pořádali a pokud možno u veřejnost podávali.

Hledíc k věcem náboženským, právnickým a literárn
ovšem pracováno na poli tom jak v Čechách tak i na Mo
po delší čas s nemalou bedlivostí, jakož k tomu ukazují s
sepsání našich Palackých, Jungmanů, Šafaříků, Voceлů,
Šemberů, Jirečků, Tomků, Dudíků, Emlerů, Chytilů, Brandl
Avšak co jiných stránek našeho života socialního, totiž: o
řemesel, hospodářství a t. p. se týče, tuť v příčině této a
vade málo jenom bylo sbíráno a u veřejnost podáváno,[1]

---

[1]) Co v příčině té až dosavade u veřejnost podáno byl
Museum a Matice Mor., v Památkách arch., v I

lze pochybovati, že důkladná známost spůsobů těchto k všeanné historii kulturní taktéž jest důležitá a nevyhnutedlná, jako líčení bývalých poměrů náboženských a právních. V příčině této lí se nám zvláště důležitými býti: **Řády policejní, artikule chovní, seznamy celní a berničné, urbáře a knihy sátkové a úroční, narovnání o meze, pastvy a unty, výsady a osvobození řemesel, obchodu a hoodářství venkovského** se týkající, a všeliká jiná živnostká opatření a vysazení.

I nelze také pochybovati, že se v archivech zemských, městých a panských a listinných sbírkách musei zemských i osob ikromých v Čechách i na Moravě až podnes chovají důležitá a ímavá vypsání k věcem výše vyčteným se vztahující, kteráž, yby byla u veřejnost podána, platných by poskytovala pomůcek domácí historii kulturní. Pročež vyzýváme také řádky těmito žené krajany své, kteří podobné materialie mají při ruce, aneb rým jsou ony přístupny, aby neváhali k účelu nadepsanému ělovati je s obecenstvem naším.

Abychom pak sami také v příčině této něčím pomohli a přiili a tolikéž příkladem svým jiné pány vlastence k tomu přiměli, y i oni věci této sobě povšimnuli, podáváme tuto dvé takových psání do rukou vzácných čtenářů časopisu tohoto, nadějíce se, jimi neopovrhnou, alebrž je za jakous takous pomůcku k účelu ýše přivedenému pokládati budou.

Narovnání mezi Adamem Václavem, knížetem těšinským a hlohovským a držitelem panství strumeňského a skočovského se strany jedné a Mojžíšem pánem z Sunneku na Budětíně (na Slovensku) se strany druhé o meze a pastvy na Brandýsu (v Těšínsku) dne 25. Julii r. 1616 učiněné.

Na začátku století XVII. vzešla mezi poddanými panství skočovského v Těšínsku a poddanými panství budětinského na Slovensku nemalá nedorozumění o společné pastvy na řece Kisuce a Čadcke a zakládání nových saláší v horách tamních. Kyselosti a nedorozumění tato obnovovala se téměř každého roku a přešela zvláště na jaře, když poddaní tito (Valaši) dobytek svůj

---

…riften der mähr. hist. stat. Sektion a j. činí jakoby jenom skrovný materialií podobných, jichž všestranného rozhojnění velice jsme

na hory vyháněli, nezřídka v krvavé šrůtky a bitky. Jakož p
rozmíšky tyto oběma stranám, i jich vrchnostem, byly k nem
újmě a škodě, vznesly tyto celou záležitost spornou na ubrms
čili smírce k tomu zvolené, aby všeliká nedorozumění srovnali
mezi vrchnostmi i poddanými dobré sousedství a pokoj stály
dnali. Prostředníci tito sešedše se na tvrzi Brandýsu (v Těšínsk
přivedli také takovéto narovnání k místu a konci, o němž pak
trvalou jeho pamět a zdržení zdělán jest tolikéž zvláštní l
v němž obě vrchnosti — Adam Václav kníže těšinský a Mo
svob. pán z Sunneku na Budětíně — se podepsaly a pečeti
k němu přivěsiti daly.

List nadepsaný klademe tuto dle celého a původního zn
jeho, pokládajíce jej za důležitou pomůcku k poznání tehdějš
poměrů sociálních (agrárních) a spůsobů kancelářských a jmeno
té okolnosti, že času toho v celém knížetství těšinském i v př
žícím Slovensku toliko jazyk český — jak se ho nyní ještě v
chách a na Moravě užívá — byl řečí společenskou a diplomatick
a že všeliké tvrzení, že by se již tehdáž aneb později v příčině
bylo tam užívalo jakés zvláštní slovenštiny, jest liché a
podstatné.

Ve jmeno Boha Otce i Syna i Ducha Svatého, Trojic
svaté a nerozdílné Amen.

Léta Páně tisícího šestistého šestnáctého v pondělí den svat
Jakuba apoštola, jenž jest dvacátého pátého dne měsíce Julii, stala
smlouva a porovnání přátelské, dobrovolné, v ničem neporušitedlné
vysoce osvíceným knížetem a pánem panem Adamem Václav
z Boží milosti v Slezích knížetem těšinským a Velkého Hlohova a J
Milosti římského císaře uherského a českého krále radou a nařízen
vojenským najvyšším [1]) z strany jedné a vysoce urozeným a mnoho u
ným pánem panem Mojžíšem Sunnekem svobodným pánem na
dětíně z strany druhé a to takové:

Tak jako jest při Jeho knížecí Milosti dotvrzený pan Mojžíš Sun
skrze některé lidi udán byl, že by Jeho Kn. Mti nepřítelem býti

[1]) Adam Václav, kníže těšinský a hlohovský, seděl na Těšíně o
1579 až do r. 1617; byv vychován a vzdělán na dvoře císařském,
horlivým katolíkem a stíhal co nejkrutěji evangelíky v knížetství s
a jakož větší část šlechty, měst a poddaných v Těšínsku tehdáž se
znávala k víře evangelické, nepožíval veliké důvěry a lásky v
anobrž byl osobou nemálo nenáviděnou.

čemuž všemu jmenovaný pan Mojžíš Sunnek dostatečně odepřel a tím se zakázal, že netoliko aby tím vinen a nepřítelem Jeho Kn. Mti býti měl, ale v čem by Jeho Kn. Mti sloužiti mohl, že každého času rád učiní. A protož smýšlejíc Jeho Kn. Mt o nadepsaným panu Mojžíši z Sunneku jakžto poctivým, dobře zachovalým pánu všecko dobré, vědouc také o osobě své knížecí, že Jeho Kn. Mt jemu k tomu příčiny dáti neráčil, jemu v tom víru dáti ráčí. A tak se to vypsané nedorozumění mezi výš jmenovanými Jich Mti oběma stranami skrze tuto smlouvu mocně moří, kasiruje a v nic obrací, tak že mezi Jich Mtmi nezpomínajíc těch věcí na budoucí časy, láska a dobré sousedství zachováno býti má.

Co se druhého artikule, totiž hranic mezi grunty Jeho Kn. Mti a jeho nahoře dotčeného pana Mojžíše Sunneka dotýče, ponévadž Jeho Kn. Mt jiného úmyslu býti neráčí, než se všemi pány Uhry dobré přátelství, dobré pokojné sousedství zachovati, z těch příčin Jeho Kn. Mt ne z povinnosti, ale pro zachování, jak výš dotčeno, dobrého přátelství a sousedství, aby poddaní nahoře psaného pana Mojžíše Sunneka přes řeky Kisuci a Čadci [1]) od strany statků svých, co by přes dotčené řeky za půl dne zapásti i zase vyhnati mohli, však nevháněje dáleji v grunty Jeho Kn. Mti, o které prvé nic činiti nebylo a není, dobytky valaské svobodné bez překážky poddaných Jeho Kn. Mti a poddaní Jeho Kn. Mti z druhé strany též do gruntův Jeho Kn. Mti, o které nic činiti není, také tím způsobem, co by za půl dne zapásti i zase vyhnati mohli, též bez překážky a činění škody od strany i poddaných její pásti moc měli a mohli, však salášův nových jedna i druhá strana v těch místech dělati nemají, než na starých přestávati mají, povoliti ráčil, a to až do dalšího (pokudž by strany toho žádostivy byly) rozeznání. A co se koli v tom času z jedné nebo druhé strany škod i protivenství činilo neb podstoupilo, i tudíž ta všecka nevole a nedorozumění mezi Jich Mti oběma stranami se touto smlouvou zdvihá, moří a v nic obrací. Také se Jich Mti obě strany uvoliti ráčili, při poddaných z obou stran to dostatečně nařiditi, aby spolu v lásce, v dobrém přátelství a v dobrém sousedství (žádných škod ani překážek sobě nečiníc) bydleli a spolu se pěkně srovnávali. Však toto narovnání mezi Jich Mti oběma stranami nemá býti Jich Mti císařóm a králóm uherským a českým, království uherskému a knížetstvím slezským i hranicím dotčených zemí, též reči Jeho Kn. Mti výš dotčeného Jeho Mti knížete Adama Václava

---

[1]) (Kisuca) a Čadce (Čadecka), dvě malé říčky na hranicích těšínských a uherských.

těšinského a pana Mojžíše Sunncka nemá býti k žádné škodě ani k žádnému ublížení. Kteroužto smlouvou Jich Mti obě strany ráčily se sobě zakázati a cele a neporušitedlně zdržeti ve všem věrně a bezelstně.

Tomu na svědomí a pro lepší toho jistotu napřed Jeho Kn. Mt, tudíž Jeho Mt pán Mojžíš Sunnek k těmto smlouvám pečeť svou s vědomostí a volí svou přidávati poručiti ráčili.

A při tom jsou byli z strany Jeho Kn. Mti urozený pán Krištof Tikovský z Vojslavic a na Grebšicách, arendář panství Jeho Mti skočovského a stromenského, urozený a statečný pán Kašpar Starší Rucký z Rudy a na Kozobendci, maršálek zemský knížetství těšinského, Václav Starší Pelhřím z Třinkovic na svobodném dvoře na Bobrku, sudí zemský knížetství těšinského a místodržící úřadu hejtmanského na Těšíně, Václav Rucký z Rudče, kancléř zemský knížetství těšinského, Adam Rodovský z Hustiřan a na Horním Žukově, Krištof Groděcký z Brodův a na Grodci, Michal Matrašovský z Dolních Matyašovic v Těšíně.

A z strany Jeho Mti pana Mojžíše Sunneka urozený pán pan Kašpar Sunnek, svobodný pán na Budětíně, urozený a statečný pán Štefan Maršovsky z Maršovic, Jan Permagi, hrabě zlatého rytířstva paláce lateránského.

Stalo se léta a dne ut supra na Brandýsu.

A. V. kníže m/p. Mojžíš Sunnek m.p.

(Od původního sepsání jsou obě pečeti utrženy.)

II. Artikulové vinohradští městečka Dolních Kounic (v Brněnsku) někdy vysazení.

Živnost vinařská požívala v století XV.—XVII. v Čechách i na Moravě zvláštních výsad a nadání, k nimž mimo jiné náleželo i ta, že všeliké vinohrady vyjmuty byly z obyčejné jurisdikce panské i městské a podřízeny byly co se týče práva civilního i trestního zvláštním „úřadům horenským,“ „úřadům hor viničných,“ „úřadům perkmistrovským.“ V čele úřadů takových — jichž tu, kde bylo mnoho a rozsáhlých vinohradů, bývalo i několik vedle sebe — stál zvláštní sudí (horný, starší hor viničných, perkmistr), jenž měl radě a správě přidané sobě osoby přísežné, z držitelů tamních hor viničných (horníků) zvolené. Úřad tento (radda horská, radda perkmistrovská, starší hor viničných) měl jurisdikci soudní, knihovní, policejní a trestní nad horními věcmi k nim příslušejícími; choval u sebe registra horská čili *vinohradské (libri vinetarum)*, do nichž se vpisovaly trhy

zápisy gruntů a věcí vinohradských se týkající; vykonával nálezy ortele, přípovědi a exekuce k vinicím jemu podřízeným se vztahující o provozoval policii i moc trestní na gruntech vinohradských.

Při všem tom říditi se bylo úřadu tomu zvláštními zákony čili artikuli (řády horenskými, řády hor viničných), kteréž horám každého ochozu (chotaru) bývaly zvláště vydány a vysazeny, a to buď od J. Mil. Král. nebo pána a vrchnosti gruntů těch. Takovýto řád horní měl — hledíc k horám viničným — takovou platnost a váhu, kterouž měla práva městská a zřízení zemská, hledíc ke gruntům městským a zbožím pozemským, pročež sluší je také pokládati za nemalou pomůcku k oznámení se s tehdejším zákonodárstvím agrárním a jmenovitě celou živností vinařskou.

Tuto podáváme u veřejnost s t a r o b y l ý ř á d, jímžto se řídily hory viničné, k městečku Dolním Kounicím v Brněnsku příslušející, kterýžto řád pochází již z těch časů, když zboží to náleželo tamnímu klášteru panenskému, a býval napotom od králů českych a markrabí moravských, počínajíc od Vladislava II. až do Maximiliana II. schvalován a obnovován. — Když se pak v druhé polovici století XVI. dostalo zboží to v zapisné držení pánů ze Zástřizl, drželi i oni ruku nad řádem tím, anobrž H y n e k a J a n b r a t ř í ze Z á s t ř i z l rozšířili a obnovili jej nemálo listem, daným v útery den sv. Havla r. 1576 k dobrému a počestnému držitelů vinohradních. A tyto obnovené, napravené a rozhojněné artikule kounických práv a svobod vinohradních sdělujeme zde s čtenáři našimi v úplném jich znění, kromě dobropisu ničehož v nich nezměnivše.

T u t o s e v y p i s u j í a r t i k u l o v é p r á v a s v o b o d v i n o h r a d n í c h, k t e r é ž p ř i s l u š e j í k m ě s t e č k u K o u n i c í m, k t e r ý c h ž t o p r á v a s v o b o d o d s t a r o d á v n a o b y v a t e l é m ě s t e č k a D o l n í c h K o u n i c i j i n í l i d é k t é m u ž p r á v u h o r e n s k é m u p ř í s l u š e j í c í u ž í v a l i a a ž p o s u d u ž í v a j í.

I t e m. Již psaní měšťané (městečka Dolních Kounic) nejprvé toto a právo mají: Kdožkoli v těch horách vinohrad má, ten každý může a moc má, jej odkázati neb poručiti komuž se jemu zdá a líbí, a v to [illegible] jejich ani žádný jiný sáhati ani které překážky v tom činiti nemá, [illegible] jich právo tak jest.

I t e m. Kdyžby hory o vinobraní vyvolány byly, tehdy každý [illegible] ouředníkům páně o tom má oznámiti, tak aby vyhlášeno bylo, [illegible], *což platu z vinohradu svého*, jakž napřed v právích měst-

ských v jednom artikuli o tom doloženo jest, povinovat jest, aby spravil. A kdožby koli toho neučinil, plat pánu nespravě, víno v hroznich sebral a preč odvezl, zvláště pak proti pořádku a starodavnému nařízení do hor vinohradních (krom těch, kteří by freyunky na vinohrady své měli) se vydal; ten každý jest, buď přespolní i domácí, ve vinu pánu a držiteli statku kounického a městečku, hornímu a horníkům upadl a ta vina stojí při pánu, horním a horních městečka toho Dolních Kounic.

Item. Toto taky za právo mají, když se hory otevrou, tehdy mají dáti volati, aby žádný z cizích i jiných hor do jejich městečka Kounic mestu neb vína voziti nedal ani kupovati, a kdožby to přes to učinil a cizí mest neb víno do téhož městečka přivezl neb koupil a je dolů složil; tehdy horný, horníci, rychtář a konšelé mají je vzíti a pod premér stáhnouti dáti a potom jmenovaní horný, horníci, rychtář a konšelé mají ten mest neb to víno obrátiti a naložiti na most, nebo do spitálu chudým, neb k kostelu aneb na jiný užitek, tu kdež se jim dobře zdáti a líbiti bude.[1])

Item. Kdyžby se přihodilo, že by jeden druhému v jeho mezích důl neb dva udělal, to má opraviti i udělal-li by třetí a perkmistr to s horníky ohledal; tehdy ten jistý po každé stezce, jakž hora osáhne, upadl jest v vinu sumy sedmdesáte peněz.

Item. Kdyžby jeden soused druhému sousedu kořen vinný skrze mezi podtáhl sobě k užitku a druhému sousedu ke škodě, ten jistý hrdlo jest propadl.

Item. Kterýžby dobrý člověk v těch horách kounických vinohrad měl a byl dlužen, tehdy takový jest svoboden svůj vinohrad před svým dlužníkem dělati i jednu míli zdál odtud seděti, byl-li by pak zastižen a popaden v krčmě a propil více než za jeden peníz, tehdy má naň právo ten, komuž jest dlužen, a kdyby měl kdo jaké nepřátelství s kým, ten má také takovou svobodu.

Item. Kdožby v těch horách kounických za vinohrad dlužen byl a ten, čížby vinohrad byl, přišel k perkmistru a horníkům a prosadil vinohrad svůj dobrovolně tomu, komužby on dlužen byl, to má právo a moc, a jiné připovědky a urtele proti tomu jsou nic.

Item. Kdožby od svého vinohradu ušel neb utekl pro kvalt neb pro chudobu a vinohradu nezastavil před perkmistrem, tehdy má

---

[1]) T. j. na opravu mostu přes Jihlavku vedoucího, při čemž připomínáme, že tak jako v Kounicích i v jiných místech českých a moravských strížené sumy za podobné nápoje a jiné věci pobrané obracovaly se na správu cest, mostů a t. p. aneb dávaly se věci ty do škol, špitálů, vězení a t.

i vinohrad poručiti aneb prodati komuž chce i také peníze své svobodné jednu míli odtud odnésti.

Item. Kdyžby jeden přišel k perkmistru a dal litkup na vinohrad, a srovnali neb umluvili se spolem bez vůle perkmistra a ten jistý dal litkupu před perkmistrem, ten jest šest groší bílých perkmistru vinu upadl.

Item. Když jeden druhému vinohrad poručí, ten má hned perkmistru oznámiti to poručenství v čtyrmecitma dnech; neučinil-li by toho, tedy jest v páně vinu upadl a ta vina při pánu stojí.

· Item. Kdyby jeden druhému bez jeho vůle revy v vinohradě to vzal a to k žalobě a průvodu přišlo, ten jistý propadl jest pět groší bílých k perkmistru.

Item. Kdyžby kdo neb perkmistr koně nebo krávu v vinohradě zastihl, číz ten kůň neb kráva byla, ten má tomu, čiž ten vinohrad jest, škodu napraviti a po každém rohu pět groší bílých viny propadnouti. toho perkmistru pět groší bílých a pánu ostatek.

Item. Kdyžby jeden druhému štěp v vinohradě ukradl, ten jest hrdlo propadl na milost.

Item. Kdožby komu v vinohradě oblouky vykradl, toho mají hor vyděliti.

Item. Kdožby kořen z gruntu vytáhl, ten jest hrdlo propadl · milost.

Item. Kdožby skrz dělané vinohrady na šíř šel a zastižen byl, n jest pět groší bílých perkmistru v vinu upadl po každém vinohradě.

Item. Kdyžby kopáři na mezi seděli a jedli a sousedu druhému v vinohradu jeho škodu udělali, kdožby koliv byl a to udělal, n má svému sousedu škodu napraviti a perkmistru viny pět groší ých dáti.

Item. Dělníci, když dílo v vinohradě přijmou a nedělají řádně, kdožby ten byl, ten jest pět groší bílých v vinu perkmistru propadl, kdyžby jej v tom koli zastihl.

Item. Přišla-li by jaká žaloba před perkmistra, kteráž ku právu horenskému přísluší, tu věc sám nemá jednati, žádných rozsudků činiti, ž má přísežné horníky, aneb kdož užívá týchž hor kounických jako é, vinohrady tu maje, totiž i perknopy vzíti k tomu, právo horenské dle náležitosti a jejich starodávních pořádků a zvyklostí jimi osaditi, živé ortele, rozsudky, výpovědi mezi stranami činiti a vykonávati, ny, kdož tu činiti mají, povinny jsou na vypovědích jejich *sam k jinému právu se neutíkati.*

Item. Kdožby koliv škodu v vinohradech učinil, sáhna tam ...kou, jestli že by v tom zastižen byl, tehdy jest ruku propadl, pakli ... byl s celým životem zastižen, tehdy hrdlo propadl.

Item. Když jeden druhému v těch horách vinohrad prodá a ...evzdá jej v čtrnácti dnech před perkmistrem aneb třetí den po tom, ...en jest viny perkmistru pět groší bílých propadl.

Item. Kdyžby pán jejich právo horské volati a knihy čísti dal, kdožby při tom nebyl, jenžto by v těch horách kounických vinohrad svůj měl, ten perkmistru pět groší bílých viny propadl, a kdožby činiti měl neb neměl, proto předce při tom osobně býti má, pod vinou, kteráž již psána jest, a když to mine a konec vezme, tehdy můž každý jíti, kde kdo chce.

Item. Jestliže jednomu sousedu od druhého souseda v horách buď dotýkajíce se škod i jináče co vystává, má k němu o to mluviti, aby mu to opatřil a s ním urovnal. Neučinil-li by toho, má vznésti na purkmistra v jeho přítomnosti; což nalezeno bude, při tom zůstati, a žaloval-li by zase pak perkmistru a sousedu svému věděti neb jeho obeslati nedal, ten jest vinovat perkmistru pět groší bílých.

Item. Když vinohrad neřezaný třetí den po sv. Jiří stojí, ten jest vinohrad pánu propadl.

Item. Kdož jaké právo míti chce v těch horách kounických a zboží své neb spravedlnost jakou na vinohradě má, ten se má každý rok jedním penízem přiznati; neučinil-li by toho, tehdy takový každý takovou spravedlnost svou jest zamlčel a od toho zboží svého vydělen.

Item. Jeden soused druhému k freydování vinohradův má čtrnácte dní před svatým Jiřím a čtrnácte po tom, a kdožby toho neučinil, ten jest perkmistru beze vší milosti a výmluvy pět groší bílých viny propadl.

Item. Také má se to za právo: Od toho dne sv. Kunhuty ... do vinobraní každý pátek víno v hroznech na stůl pánu svému hor... buď nynější i budoucí z vinohradů těch, z kterýchž plat peněžitý nespravuje, mají dávati a na zámek kounický donášeti.

Item. Kdokoli by vinohrad svůj v horách kounických komu prodal, tehdy každý horný buď nynější i budoucí, mají to tak op... aby ten každý, kdož vinohrad koupil, za placení vinohradu toho díla jeho rukojměmi hodnými zaručil, a to do knih horenských, ta... se takoví trhové vykonávají, vpisovati poroučel a to proto, aby ... tech stálých peněžitých, kteréž se z vinohradův v horách koun... dávají, nic nescházelo.

(Z přepisu v sbírce Zlobického.)

O spiritualismu.*)

Příspěvek k historii vzdělanosti věku našeho.

Píše *Dr. Fr. Hošek.*

I.

Jakkoli doba naše především zbožňuje osvětu a volnost, přece o na mnoze beze vší rozvahy skloňuje šíji svou pode jho maialismu. Ovšem dlužno připustiti, že přírodověda v lůně svém ová mnohé vnady mocné a uchvacující, které tím snáze dojímaly, m více se člověčenstvo bylo odvrátilo od všeho nadsmyslného, a ldíž i od filosofie a theologie, a čím štědřeji jako z nevyčerpalného rohu hojnosti přírodověda podávala netušené pokroky a odivuhodné výhody v oboru techniky, národního hospodářství, bchodu, světové vzájemnosti a společenského pohodlí. A to dalo odnět k domněnce, mnohým až k nepochybné zásadě, že ona to est a bude, která vykouzlí nevídanou dosud blaženost, pravý a lokonalý ráj.

Než nelze ani pochybovati, že lidská blaženost byla každého času v podstatě své tatáž, a že doba naše ráje onoho nikterak nemá, dosvědčuje zračitě bolestné rozechvění, kteréž útroby člověčenstva rozrývá.

Dále pak jsou výsledky, badání přírodovědeckých na mnoze positivní, a na tom si hlavně ba jediné zakládá materialismus v přírodovědě. A poněvádž se jí podařilo, v oboru svém znamenitých úspěchů dosíci, slibuje nejenom pro budoucnost ještě větší a valnější, nýbrž osobuje si též nejvyšší autoritu a soud neomylný o všelikém jiném v oboru vědy lidské. Že takové nadsazování jest

*) **Ježto se domníváme, že zajímavý psychický výjev v naší době, jenž spiritualismus či spiritismus slove, našemu čtenářstvu až dosud málo jest, vidí se nám proto býti vhodné, položiti o něm do listů těchto** ***prostranných studiích*** ***založenou*** **rozpravu. Red.**

beze všeho oprávnění a že člověčenstvo časem svým dospěje k pravému poznání, čehož od přírodovědy očekávati lze, jaké služby mu konati může a jaké nikoliv, o tom též nelze pochybovati, ačkoliv se nyní podobá, že k dosažení oné pravé rovnováhy velkých a těžkých bojů a mnohého bolestného strádání třeba bude. A při osobivosti té zapomíná materialismus, že u věcech smyslných značitelnost a pochopitelnost možná jest, té však že nenalezáme při předmětech nadsmyslných, a což nejhlavnější jest, že nejhlubší záhady přírodovědy taktéž nejsou rozřešeny, jakož i záhady vědy duševní. Nicméně však stalo se téměř již obecným pravidlem, skoumati rozličné zjevy v přírodě, příčin však sobě nevšímati, zákony přírody klásti na místo zákonodárce, viděti všude jen formy bez podstaty a prostředky bez účelu.

Taktéž marně vychloubá se materialismus, že světu nové a dosud nevídané světlo rozžehl. Neb základy směru tomuto položila již filosofie Leukippova a Demokritova, též Plinius již přiznával se k nauce, která ducha a hmotu ztotožňuje a podstatný rozdíl mezi člověkem a zvířetem, jakož i všeliké božství a nesmrtelnost duše zapírá. Podobné zásady hlásali Helvetius a Cabanis; Bonnet pak učil, že vše podrobeno jest zákonům mechaniky a pohybování, a že duše lidská napořád závislá jest na těle, a stoupenec jeho Lamettrie vyloučil vše z oboru filosofie, co nelze smysly znamenati neb co nebylo zkušeností pojato. Nynější pokolení konečně klaní se spisům „o síle a hmotě,“ hlavně pak Darwinovi (jehož theorie však nikterak nevystačuje k vysvětlení původu rodů) a libuje si ve „filosofii nepovědomého,“ jejíž konec jest úplné zničení.

Současně však, když materialismus do všech téměř vrstev společnosti lidské vnikl, objevila se hlavně od posledních 25 let celá řada podivných úkazův, onomu na mnoze zpříma na odpor jsoucích. Jestiť to spiritualismus,[1]) jenž původně v Americe vznikl, záhy však tak se rozšířil, že za těchto dnů již mnoho milionů přívrženců čítá.

Nový tento ruch počal nejprvé pomykáním stolův, kteréž a před 25 léty mnoho podivení spůsobilo a od mnohých za hříčku či nový módní článek považováno bylo, který tak rychle zmizí, j[illegible]

[1]) Američané užívají téměř obecně názvu spiritismus, spiritis[illegible] jmenem tím však nazývají se přívrženci nauky o reincarnaci ve Fra[illegible] kteroužto nauku Američané, Angličané a jiní rozhodně popírají, do[illegible] *zujíce, že se* nikterak nevztahuje k úkazům, jež slovou spiritualistický[illegible]

e byl objevil. Tomu však nebylo tak. Neb záhy se obracela pozornost k mnohým jiným zjevům, které vzbudily ještě větší udivení: zjevovali se totiž „duchové," hlásala se nová nauka a náboženství světové, a k tomu se přidružila literatura, která se v 25 letech již asi na 500 rozličných spisů rozhojnila, tak že co s počátku jen soukromé kruhy některé zajímalo, záhy se objevilo na jevišti světovém a v jistém ohledu stalo se znakem časovým.

Úkazy takové nelze mlčením pominouti, a kdo sleduje historii vzdělanosti lidské a cesty, jakýmiž ona se béře, musí je nutně též také sledovati, buď si obsah jejich skutečný neb pouze jen domnělý. Literatura naše si jich celkem nevšímala, ačkoliv nelze popírati, že co do stránky psychologické mají do sebe mnoho zajímavého. A proto obrali jsme si za úkol, tuto podati zprávu o rozvoji úkazů spiritualistických, jak jsme ji čerpali z četných spisů oněch mužů, kteří svědomitě pozorovali a skoumali a kterým se jediné o pravdu jedná.[1])

Spiritualismus není jen toliko „sekta, jejíž přívrženci věří ve spojení duší zemřelých s tímto světem a v možnost jich přivolání prostředkem osob k tomu obzvláště spůsobilých, jež slovou media, nýbrž i nad to ještě zahrnuje v sobě vedle pomykání a otáčení se stolů úkazy rozličného druhu, jako psychografování, písma duchův a kreslení, musikálné a poetické inspirace, vidění ohnivá, znění rozličných zvukův, pohybování se nejrozmanitějších

[1]) Srov. hlavně Max. Perty, Die mystischen Erscheinungen der menschlichen Natur. II. vyd. v Lipsku 1872. — Baron Ludv. Güldenstubbe, Positive Pneumatologie. Die Realität der Geisterwelt sowie das Phaenomen der directen Schrift der Geister. Historische Uebersicht des Spiritualismus aller Zeiten und Völker. V Stuttgartě 1870. — Hare, Experimental. Untersuchungen über Geistermanifestationen. Herausgegeben von Aksakow. V Lipsku 1871. — Hornung, Neue Geheimnisse des Tages, Neueste Erfahrungen aus dem Geisterleben, Neueste Manifestationen aus der Geisterwelt. V Lipsku 1857—1859. Die neuesten spiritualistischen Mittheilungen. V Berlíně 1862. — Nees v. Esenbeck, Beobachtungen und Betrachtungen aus dem Gebiete des Lebensmagnetismus und Vitalismus. V Bremě 1853. — Rechenberg, Die Geheimnisse des Tages. Geschichte und Wesen der klopfenden Geister. Nach Spicer's Sights and Sounds. V Lipsku 1853. — Schauenburg, Tischrücken und Tischklopfen. Eine Thatsache. V Bonnu 1853. — Psychische Studien. Monatliche Zeitschrift. Herausgegeben und redigirt von Aksakow, kais. russischem Staatsrathe zu St. Petersburg. V Lipsku 1874.

předmětů, jako n. př. světel, rukou, hlav a celých postav, z
hrání na nástrojech hudebných, jichž se nikdo nebyl dotkn
nečně fotografie duchův.

Pomykání a otáčení stolův jest, jak se vypravuje,
indiánského a hlavním sídlem jeho prý jest stát Jova, v je
stinách nazvíce polodivoši, Indiáni, obývají. Cestovatel Sa
vídal je seděti ve vigvamu neb srubu jejich kolem neotesanéh
který klepotem odpovědi dával, a taktéž nalezl mezi nimi již
jak mluvící tak i píšící. Když se pak tázal, kdo že jest pů
klepotu onoho, neměli určité odpovědi, nýbrž pravili, že
zlý duch nějaký činí. V „Severní Včele" (27. dubna 18
pravuje Čerepanov o stolech poletujících, jich
budhističtí u Mongolů a Burétů užívají k tomu konci,
pátrali věci ukradené. Kdykoli kněz, lama, o to požádán
posadí se na zem před malý čtverhranný stůl a drže ruku
čte v knize psané jazykem thibetánským. As za půl hod
vstane a jak ruku zvedá, tak se i stůl vznáší vzhůru. Lan
a pozdvihne ruku až nad hlavu, stůl pak se vznese až k očí
Jakmile se pohne, vždy drže ruku nad stolem, ku předu, č
totéž; pak se béře ku předu tak rychle, že mu lama sotv
a konečně padne k zemi. V tu stranu, v kterou stůl letí,
ztracené věci hledati, ano událo prý se častěji, že stůl pı
tom místě k zemi padl, kde se odcizená věc nalezala. Če
viděl jednou, jak stůl až na 30 sáhů daleko letěl, ztrace
však nebyly nalezeny. V onu stranu však bydlel ruský
který o tom uslyšev, téhož dne ještě sám sebe zavraždil; v
byly v domě jeho. Někdy nechtěl stůl létati; když se ta
pravil lama, že ztracené věci nelze nikterak nalézti. Če
pozoroval pokaždé bedlivě, zdali lama nedrží stůl na nitce
drátu, přesvědčil se však, že tomu tak není, aniž býti mol
nevadž stůl vždy letěl před knězem mnohými oklikami, tak ž
pracně za ním pospíchati musil; proto tedy má za to, že
jedná o tentýž úkaz, jakýž pozorovati lze při pomykání
Stolek byl ze dřeva smrkového a vážil půl druhé libry. Čí
jest prý též pomykání stolů věcí obecnou; stůl se položí
dolů na vodu, ruce pak se kladou na nohy. Jedná-li se o d
písma, posype se stůl moukou; na to se vezme podlouhlý
jehož kraje se zastrčí pisadlo, dvě osoby drží jej nad st
jak se koš kolísá, píše pisadlo v mouce, což prý jest odpo
rozličné dané otázky.

R. 1847 přestěhovala se rodina Foksova do domu v Hydes-
lle v Americe, v kterémž dříve již tajemné klepání slýcháno bý-
lo. Po příchodu nových obyvatelů rozmáhalo se klepání náramně
konečně vypátráno pomocí abecedy, že původcem jest „du h“ a že
je Charles Raye. Po nějakém čase odebrala se 14letá Markéta
ksova do Rochestru, kamž ji klepání následovalo, ačkoliv je bylo
slyšeti v jiném domě, do kteréhož Markéta nepřicházela. A když
12letá Kateřina do Auburnu vydala, následovalo ji klepání taktéž
n, a od toho času rozšířilo se po veškerém téměř Soustatí severo-
erickém, a sice nejprvé ve třídách vzdělaných, záhy však vniklo
všech vrstev společnosti a způsobilo všudy veliké rozčilení.

Přívrženci a přátelé nového hnutí toho přesvědčeni jsouce,
se úkazy těmi duchové zjevují, slovou proto spiritua-
sté neb spiritisté, media však ony osoby, které k do-
ení obcování s duchy obzvláště spůsobilé jsou. Již r. 1850
lo v severní Americe do 30.000 medií a ve Filadelfii 300 „mag-
tických kruhů,“ r. 1856 vzrostl počet spiritualistů na 2,500.000,
1868 pak sešli se „zástupcové 6—10 milionů spiritualistů“ na
obecném sjezdu v městě Ro hestru, blíže Niagary, na kterémž
vní zásady nauky jejich ustanoveny byly. Protivníci jejich sami
ipouštěli r. 1870, že se počet spiritualistů páčí na 10 milionů
isovatel Howitt počítá 20 milionů); mezi nimiž se nalezají četní
nové senátu a komory zástupcův, profesoři, spisovatelé, úředníci
př. gouverneur Tallmadge, soudce Edmonds, prof. chemie Hare)
duchovní rozličných vyznání. Andrew Jackson Davis,[1]) redak-
časopisu „Friend of Progress“ v Novém Yorku, jest nejpřed-
jším mediem v Americe a zakladatelem „filosofie harmonické“;
ní spis jeho „Nature Divine Revelations“ jest v Americe a v
glii velmi rozšířen a hojně též na cizí jazyky převeden. Taktéž
ají spiritualisté nesčíslné spolky, 20 časopisů, z nichžto jediný
anner of light“ v Bostonu přes 30.000 odběratelů má, a vydávají
ždoročně četné spisy, některé ve 4. a 5. vydání, po 10.000 exem-
ářích. Vůbec pak se počítá, že ve Spojených obcích již asi 300
iritualistických spisů vydáno bylo a že se ročně přes 100.000

[1]) Tentýž narodil se z rodičů velmi chudobných a byl nejprvé učněm obuv-
nickým. Náhodou se stalo, že si ho soused mistrův vyvolil k magne-
tickým zkouškám a že ho několikráte v magnetický spánek ponořil;
při této příležitosti přišla výtečná spůsobilost jeho „medianimická“ na
[illegible]. Až dosud vydal 26 *rozličných* spisův a každý z nich v 20.000
[illegible]ářích!

exemplářů odprodá. Vedle Davisa vynikají co spisovatelé Henry C. Wright, Warren, Chase, William Denton, H. Tuttle, R. Dale Owen, slečna Emma Hardinge, Edmonds a j.

Úžasné toto rozmáhání se spiritualismu vzbudilo četné protivníky jak se strany katolické a protestantů, taktéž i se strany zástupců vědy, obzvláště když r. 1854 general Shields — ač koliv „nevěřící“ — senátu podal pamětný spis, podepsaný od 15000 občanů amerických, v jichž čelo se postavil Nataniel P. Tallmadge, senátor a náměstek wiskonsinský. Podpisatelé vylíčivše do podrobna všeliké úkazy spiritualistické, „o jichžto skutečnosti nelze ani v nejmenším pochybovati“ a velkou důležitost „tajuplných sil těchto,“ kteréž mocně působiti budou na rozvoj veškerého vzdělání a mravního charaktéru, na základy společnosti lidské, filosofii věku našeho, ano i na zřízení politické, dovozovali že nevyhnutelně třeba, aby senát jmenoval vědeckou komisi a jí uložil přísné a důkladné proskoumání úkazův těch, ku kterémuž konci aby též všeliké prostředky k provedení úlohy té z pokladnice státní poskytnuty byly. Senát pominul sice žádost tu, avšak spis onen vešel v obecnou známost a spůsobil veliké rozčilení.

V popředí se postavila žurnalistika, hlavně bostonský „Courier“ a washingtonský „Pionier“ vedoucí boj zuřivostí právě americkou proti onomu bránil spiritualisty „Banner of light“, proti tomu „Tafelrunde.“ Kdežto však většina učenců celého hnutí toho si nevšímala, sestavili profesoři university cambridgské zvláštní výbor který měl vše náležitě proskoumati a obšírnou zprávu podati. Avšak zpráva nebyla podána, nýbrž výbor jen prohlásil, že všeliké úkazy spiritualistické zatracuje. Proti tomu ovšem povstali spiritualisté, vytýkajíce, že obecenstvu žádné zprávy nepodáno, ačkoli to vyslovně přislíbeno bylo, soudcové že předmětu nerozuměli a že se výbor sestoupil, nikoliv aby rozsoudil, nýbrž aby pouze jej zatratil. Na to podal Hare, profesor chemie (r. 1855), obšírný list o spiritualismu „americké společnosti vědecké“; tato však se dala jej ani předčítati, což jí Hare veřejně vytýkal, uštěpačně si posmívaje, že se list jeho nečetl, za to však že se v témž sezení rozpředla dlouhá rozmluva o tom, „proč kohouti v noci mezi 12 a 1. hodinou kokrhají“!

Američtí spiritualisté jsou rozštěpeni na více sekt; buď u nich převládá směr politický neb pietistický, buď mystický neb fantastický, obyčejně však se vydávají za „společnosti nábožensko-filosofické.“

Z Ameriky rozšířil se spiritualismus po celé Evropě, ani Řecka nevyjímaje, do východní Indie, a v nejnovější době až do Australie.

Mimo Ameriku byli spiritualisté ve Francii počtem nejčetnější, avšak i tu rozstoupili se ve dvě strany. Vůdcem četnější strany byl Rivail, Allan Cardec zvaný, redaktor časopisu „Revue Spirite" a spisovatel „Knihy duchů" (Livre des Esprits), kteráž vyšla již v 15. vydání. Zemřel r. 1869 v 65. roce stáří svého a k pohřbu jeho sešli se četní spiritualisté z celé Francie. Camille Flammarion měl tehda pohřební řeč; „žákům jeho však a přátelům dostalo se již dříve útěchy s onoho světa, an duch Cardecův byl odtud přišel a zvěstoval, jaké byly jeho první úzkosti na onom světě a které první dojmy, a kteří to byli duchové, jenž mu přispěli, aby hmoty zproštěn byl. Jest-li tomu tak, že sloh jest člověk sám, pak nemohli, kdož jej za živa znali, o hodnověrnosti zprávy této pochybovati." Vůdcem druhé strany jest Pièrart, redaktor časopisu „Revue spiritualiste"; mimo to náležejí k čelnějším časopisům spiritualistickým „Avenir" a „La Verité Spirite" v Lyoně.

Ačkoliv mnozí učenci ve Francii spiritualismu zjevně stranili, byl odpor proti němu přece ještě mocnější. Thénard učinil mnohé pokusy, kterýmž mezi jinými též slovútný Elié de Beaumont a Becquerel přítomni byli.

Ségouin vydal obšírný list k francouzské akademii o pomyslném točení stolů, který se četl v sezení 23. května 1853. Po přečtení listu toho zvolal Arago: „O všem tom nevěřím ani slovíčka!"[1]) Ostatní členové akademie poslouchali celou přednášku „u velmi významném mlčení." Nicméně však rozšířil se spiritualismus po celé větší Francii, obzvláště působením Cardecovým, až pak události roku 1870 pokrokům jeho na mnoze přítrž učinily; časopisy zanikaly, i sama „Revue spiritualiste" konečně, na jejímž místě téhož roku

---

[1]) Za to se pomstili spiritualisté na akademii a vytýkali jí rozličné „staré hříchy", jako n. př. že tatáž učená společnost byla zavrhla užívání chininu, očkování, hromosvody a parní stroje! Réaumur že r. 1735 nazval Peysonela bláznem, poněvadž tvrdil, že polypové jsou živoci a že pojednání jeho nesmělo tiskem vyjíti; že tatáž „akademie" r. 1802 zvláštním zákonem ustanovila, že není žádných povětroňů", kdežto jich ... na to v kraji calvadoském přes 2000 k zemi padlo, a že i v nejnovější ... s posměchem ano i s opovržením přijala návrh, aby se trestí sirného užívalo jakožto prostředku bolesti tišícího.

vydáván časopis „Le Concile de la libre pensée,“ kterýž však jen malého účastenství docházel.

Jak se ale podobá, počíná se nyní opět spiritualismus znovu zmáhati; neb od r. 1874 vydává v Paříži Dr. M. T. Puel, člen akademie věd lékařských, nový časopis, měsíčník „Revue de Psychologie expérimentale.“ Není nám sice známo, jakého účastenství se mu dostalo, avšak již odvaha proslulého lékaře, slibujícího vědecké odůvodnění spiritualismu, způsobila nemalé podivení.

Též v Anglii nabyl spiritualismus valného rozšíření a nabyl četné přívržence, hlavně ve vznešené společnosti. Nauku jeho zastávají přede vším časopisy „Spiritual Magazin“, redakcí Wilkinsona (prodává se týdně 15.000 exemplářů), „Humane Nature“ „The Medium“, týdně, „The Spiritualist“, dvakráte za měsíc, též Thakerayův „Cornhill Magazine“ a z politických časopisů „Star“ jinak hlavní zástupce materialismu. V počtu spiritualistů jsou mezi jinými známi lord Lytton (Bulwer), socialista Robert Owen (vydal rozmluvy své, které měl s Franklinem a jinými zemřelými) Darwinian Wallace, profesor de Morgan, spisovatel Howitt paní Morganová a Crosslandová (jichž spisy velmi rozšířeny jsou), Dr. G. Sexton, a v jistém ohledu též proslulý chemik mechanik, profesor W. Crookes a j. „První však a nejstatečnější“ spiritualista anglický byl lékař Dr. Ashburner, jehož americké medium, Foster, k přijetí nauky té přimělo. Tento přibyv do Londýna, činil četné zkoušky, kteréž Ashburner též navštěvoval. Jednou viděl, jak se Foster od podlahy vzhůru ke stropu vznáší a jak sádrová poprsí s police, na kteréž stála, se povznášela a na stůl se postavila. Jindy opět viděl, jak se na rameni Fosterově písmena a z nich jméno proslulého malíře londýnského, důvěrného přítele jeho tvoří; „duch“ téhož oznamoval skrze medium, že chce příteli Ashburnerovi vykres na památku darovati. I položena jest tužka s papírem na zemi a hned na to naleze na papíře „půvabní kresba s mravnou průpovědí.“ Kresba však byla rozličnými barvami provedena, čemuž se Ashburner nemálo divil; medium však odpovědělo, že „duchové“ neznají leč jediné podstaty a tuto mohou dle barvy, způsoby a tvářnosti libovolně proměňovati, a na důkaz toho chopil se Foster té tužky a napsal jí několik slov, každé však jinou barvou. „Takto poznal Ashburner, jakou moc mají duchové nad hmotou a že jest jenom jediná podstata.“

¹) Wilkinson, redaktor „Spiritual Magazine“, byl podobným [illegible]

Od r. 1870 jsou Angličané v čele celého hnutí spiritualistického v Evropě; v řadách jejich nalezá se poměrně největší počet učenců, časopisy jejich jsou nejčinnější a spolky jejich nejčetnější. V Londýně na př. odbývá spolek „Spiritual Institution“ týdně 4, a 5 jiných společností 8 sezení, v království anglickém nalezá se 48 spolků na rozličných místech; v Skotsku a Irsku nemají sice tolik stoupenců, za to však souhlasí s nimi vědecký časopis „Dublin Journal of Medical Science“, který důtklivě vyzývá učence, aby pilně zkoušeli všeliké úkazy tyto „nad míru důležité.“

Home, nejpřednější výtečník spiritualistů, dlel po delší čas v Londýně; v posledních časech způsobil tam mnoho podivení Newton, americký bohoslovec („doctor divinitatis“ zvaný), který mezi jiným všecky nemoce vkládáním rukou léčí. Od protivné strany bylo spiritualistům hlavně vytýkáno, že od té doby, co se nová nauka jejich rozšířila, valně přibylo chorých na mysli a pomatenců. Rovněž jsou angličtí spiritualisté na jisto přesvědčeni, že sama královna Viktorie jest mediem, a že se jí zjevuje zemřelý manžel její!

Ve Švýcarsku jsou též četní spolkové spiritualistů a v Italii získal zvláště Home mnoho přívrženců; v Německu nebyl sice tak velký ruch jako jinde, „za to však nebyl spiritualismus nikde tak důkladně pozorován a proskoumán jako tu.“ Čelnější spisovatelé jsou Hornung,[1]) Nees von Esenbeck, Otto, Gerster, Lotz a Cohnfeld. Společnosti založeny jsou na rozličných místech; drážďanská na př. (r. 1869) za tou příčinou, „aby pomocí nabytých zkušeností dosaženo bylo náležité vysvětlení zákonů přírody, dle kterých se obcování říše duchové s pozemskou spravuje a možným stává; aby se obcováním tímto nabylo nepopíratelných důkazů ve prospěch pravdy křesťanské, jakož i aby se život duchův na onom světě pozoroval.“

---

obrácen, jsa dříve náramným skeptikem. Manželka jeho stala se mediem; ačkoliv se kreslení nikdy nebyla učila, kreslila „vedením duchů“ tisíceré půvabné květiny. Tentýž získal spisovatele Howitta za spolupracovníka, když manželka a zvláště dcera jeho staly se medii. Tato kreslí „výtečně“ nikoliv květiny, nýbrž Krista, anděle a svaté; kreslení se taktéž nikdy neučila.

[1]) Tentýž vyzval A. Humboldta, aby úkazy spiritualistické proskoumal, čehož mu tento však odepřel. Perty dokládá k tomu: „Dobře tak učinil; neb se *mu nedostávalo potřebných* vlastností k spravedlivému soudu, *poněvadž vše jen s fysikálního* stanoviska posuzoval!“

vydáván časopis „Le Concile de la libre pensée," kterýž však jen malého účastenství docházel.

Jak se ale podobá, počíná se nyní opět spiritualismus znova zmáhati; neb od r. 1874 vydává v Paříži Dr. M. T. Puel, člen akademie věd lékařských, nový časopis, měsíčník „Revue de Psychologie expérimentale." Není nám sice známo, jakého účastenství se mu dostalo, avšak již odvaha proslulého lékaře, slibujícího vědecké odůvodnění spiritualismu, způsobila nemalé podivení.

Též v Anglii nabyl spiritualismus valného rozšíření a má četné přívržence, hlavně ve vznešené společnosti. Nauku jeho zastávají přede vším časopisy „Spiritual Magazin", redakcí Wilkinsona (prodává se týdně 15.000 exemplářů), „Humane Nature", „The Medium", týdně, „The Spiritualist", dvakráte za měsíc, též Thakerayův „Cornhill Magazine" a z politických časopisů „Star" jinak hlavní zástupce materialismu. V počtu spiritualistů jsou mezi jinými známi lord Lytton (Bulwer), socialista Robert Owen (vydal rozmluvy své, které měl s Franklinem a jinými zemřelými), Darwinian Wallace, profesor de Morgan, spisovatel Howitt, paní Morganová a Crosslandová (jichž spisy velmi rozšířeny jsou), Dr. G. Sexton, a v jistém ohledu též proslulý chemik a mechanik, profesor W. Crookes a j. „První však a nejstatečnější" spiritualista anglický byl lékař Dr. Ashburner, jejž americké medium, Foster, k přijetí nauky té přimělo. Tentýž přibyv do Londýna, činil četné zkoušky, kteréž Ashburner též navštěvoval. Jednou viděl, jak se Foster od podlahy vzhůru ke stropu vznáší a jak sádrová poprsí s police, na kteréž stála, se povznášela a na stůl se postavila. Jindy opět viděl, jak se na rameni Fosterově písmena a z nich jméno proslulého malíře londýnského, důvěrného přítele jeho tvoří; „duch" téhož oznamoval skrze medium, že chce příteli Ashburnerovi vykres na památku darovati. I položena jest tužka s papírem na zemi a hned na to nalezena na papíře „půvabná kresba s mravnou průpovědí." Kresba však byla rozličnými barvami provedena, čemuž se Ashburner nemálo divil; medium však odpovědělo, že „duchové" neznají leč jedinou podstaty a tuto mohou dle barvy, způsoby a tvářnosti libovolně proměňovati, a na důkaz toho chopil se Foster té tužky a napsal jí několik slov, každé však jinou barvou. „Takto poznal Ashburner, jakou moc mají duchové nad hmotou a že jest jenom jediná podstata."[1]

[1]) Wilkinson, redaktor „Spiritual Magazine", byl podobným způsobem

Od r. 1870 jsou Angličané v čele celého hnutí spiritualistického Evropě; v řadách jejich nalezá se poměrně největší počet učenců, časopisy jejich jsou nejčinnější a spolky jejich nejčetnější. Londýně na př. odbývá spolek „Spiritual Institution“ týdně 4, a jiných společností 8 sezení, v království anglickém nalezá se 48 spolků na rozličných místech; v Skotsku a Irsku nemají sice lik stoupenců, za to však souhlasí s nimi vědecký časopis Dublin Journal of Medical Science“, který důtklivě vyzývá učence, y pilně zkoušeli všeliké úkazy tyto „nad míru důležité.“

Home, nejpřednější výtečník spiritualistů, dlel po delší čas Londýně; v posledních časech způsobil tam mnoho podivení ewton, americký bohoslovec („doctor divinitatis“ zvaný), který ezi jiným všecky nemoce vkládáním rukou léčí. Od protivné rany bylo spiritualistům hlavně vytýkáno, že od té doby, co se ová nauka jejich rozšířila, valně přibylo chorých na mysli a pomatenců. Rovněž jsou angličtí spiritualisté na jisto přesvědčeni, sama královna Viktorie jest mediem, a že se jí zjevuje zemřelý manžel její!

Ve Švýcarsku jsou též četní spolkové spiritualistů a v talii získal zvláště Home mnoho přívrženců; v Německu nebyl ice tak velký ruch jako jinde, „za to však nebyl spiritualismus ikde tak důkladně pozorován a proskoumán jako tu.“ Čelnější pisovatelé jsou Hornung,[1]) Nees von Esenbeck, Otto, Gerster, otz a Cohnfeld. Společnosti založeny jsou na rozličných místech; rážďanská na př. (r. 1869) za tou příčinou, „aby pomocí nabyých zkušeností dosaženo bylo náležité vysvětlení zákonů přírody, dle terých se obcování říše duchové s pozemskou spravuje a možým stává; aby se obcováním tímto nabylo nepopíratelných důkazů prospěch pravdy křesťanské, jakož i aby se život duchův na nom světě pozoroval.“

---

obrácen, jsa dříve náramným skeptikem. Manželka jeho stala se mediem; ačkoliv se kreslení nikdy nebyla učila, kreslila „vedením duchů“ tisíceré půvabné květiny. Tentýž získal spisovatele Howitta za spolupracovníka, když manželka a zvláště dcera jeho staly se medii. Tato kreslí „výtečně“ nikoliv květiny, nýbrž Krista, anděle a svaté; kreslení se taktéž nikdy neučila.

[1]) Tentýž vyzval A. Humboldta, aby úkazy spiritualistické proskoumal, čehož mu tento však odepřel. Perty dokládá k tomu: „Dobře tak učinil; neb se *mu nedostávalo potřebných* vlastností k spravedlivému soudu, *poněvadž vše jen s fysikálního* stanoviska posuzoval!“

V Rusku, zejména v Petrohradě, má spiritualismus též četné přívržence; mezi těmito vynikají státní rada Aleksandr Aksakow a Butlerow, profesor chemie na universitě petrohradské; zdali tamtéž založeny byly zvláštní společnosti, není nám známo; takové ale nalézají se ve Smyrně, ve východní Indii a (dle zprávy v Times od 26. pros. 1872) též v Australii.

V Rakousku konečně má taktéž spiritualismus, zvláště v jistých kruzích, dosti přátel; avšak jen porůznu a nikde se neobjevil u veřejnosti v také míře, jak se to jinde stalo. Pokud vůbec známo, jest tu nejčelnějším mediem Adelma svobodná paní Vayová, roz. hraběnka Wurmbrandová.[1]

K nejpřednějším úkazům spiritualistickým náleží pomykání a otáčení stolů. Z něho vyvinula se celá řada dalších úkazův, především však klepot stolů, kterýž prý jest účinek „duchové intelligence“ a spolu jednoduchým a každému snadně přístupným prostředkem k dosažení rozličných manifestací. Pročež ustanoven jest již jistý pořádek či návod, dle něhož při počínání tom, t. j. při sestavení kruhu neb řetězu, dlužno se zachovati. V místnosti k tomu konci určené, totiž obyčejně v světnici nějaké vedlejší neb postranní, nemá býti ani přílišného horka ani přílišné zimy, poněvadž vše jest překážkou, co rovnováhu vzduchu přerušuje, na př. velké vedro, tuhá zima, husté deště, bouře a p. Kruh záležeti má z 4—6—10 osob, pokud možno z rovného počtu mužských a ženských; tyto dostaví se asi hodinu před započetím „sezení neb zkoušky“, poněvadž proudy z lidského těla, vnikající do nábytku, dodávají úkazům těm síly a mohútnosti! Velmi žádoucno jest, aby co do duševních vlastností panovala mezi přítomnými harmonická shoda; zúplna nemístné tedy by bylo všeliké rozčilení, všeliká náruživost, závist neb nenávist a p., naopak mysl všech budiž klidná, více passivní a srdce nadchnuto láskou ku pravdě a k člověčenstvu. Přítomní ať zasednou kolem stolu dřevěného, buďsi on kulatý neb čtverhranný, a ruce své ať položí tak, aby se dlaně zlehounka dotýkaly povrchu desky; radno sice, aby všecky ruce spojeny byly řetězem nepřetržitým, než mnoho na tom nezáleží, jakož i nikoliv na tom, zvedne-li na př. někdo ruku svou na několik sekund; jestli by ale kdo od stolu odešel, mohlo by to objevení se úkazův těch překaziti. Před sezením nechť se uloží na stůl několik archů papíru a nějaké tužky, přítomní nechť

[1] Srov. o ní níže.

rozmlouvají přátelsky vespolek aneb zpívají společně a jsou mysli zbožné a vážné.

První známka působení „síly oné neviditelné“ jest pocit, jako by vanul jemný větérek přes ruce zasedajících, na to slyšeti ve stole lomoz a praskot, pak se stůl pomyká a kloní sem a tam, s počátku otáčí se zvolna, čím dále však tím s větší rychlostí; což když se stane, povstanou všickni a držíce ruce své nad stolem kráčejí v tu stranu, v kterou se pohybuje. Bylof pozorováno, že se obyčejně otáčí od pravé strany k levé, a co do rychlosti načítáno od 10—12 pohybů v minutě až do nesčíslna. Mnohem důležitější však jest úkaz, když se stůl počne střídavě zdvihati a spouštěti a nohou klepati. Klepot ten jest prý velmi nesnadno náležitě popsati, poněvadž jej nelze se žádným známým zvukem porovnati a nad to i že každou chvíli jinak zní; někdy tak, jako když se zavře velký pták do dřevěné truhlice a tam počne do desky silně klobati, jindy jako chrastění jehlic při telegrafickém přístroji, aneb opět jsou to jasné zvuky, kteréž by se zvoněním nazvati musily, kdyby bez přestání zněly, aneb chřest, jako by roubicí jehlice na mramorový stůl padaly. Při tom vždy též se pozoruje, že se stůl chvěje, jako by tepna v něm tepala. Počne-li stůl klepati, má mluviti jen jedna osoba, aby se předešlo zmatkům, a pak ať mluví se stolem tak, jako s bytostí rozumnou, a nechť se s ním domluví v ten smysl, že trojí klonění neb klepání znamenati má „ano“, jedno „nikoliv“ a dvojí „pochybno“, a na to ať se táže, zdali ustanovení to či smlouva byla přijata? Dá-li se odpověď, že „ano“, může se dále tázati: „Sedíme v pravém pořádku, tak že se nadíti můžeme správného a řádného sdělení?“ Mnohdy se odpoví, že ta neb ona osoba má místo své vyměniti s jinou. „Kdo z nás jest mediem? Ten neb onen, ta neb ona?“ Odpoví-li „mohútnost“ ona k otázce té a praví-li se „duchem“ býti spřízněným s některým z přítomných, tu nechť se dávají další otázky, aby všickni nabyli dokonalého přesvědčení, že výrok ten jest pravdivý. Konečně ať se táže: „Budu nyní písmena abecedy zvolna odříkávati, kdykoliv jedno vyslovím, které žádáš, chceš nám znamení dáti, že to skutečně ono jest, které nám oznámiti chceš, abychom takto z jednotlivých písmen celé odpovědi sestavovati mohli?“ Dá-li se odpověď trojím klepotem,[1]) pak lze již bezpečně

[1]) Podobného způsobu *jest tak řečené* příšerné „klepání duchův“, kteréž *na mnoha místech pozorováno* bylo. Nebude nemístné, jeden takový

V **Rusku**, zejmena v Petrohradě, má spiritualismus též četné přívržence; mezi těmito vynikají státní rada Aleksandr Aksakow a Butlerow, profesor chemie na universitě petrohradské; zdali tamtéž založeny byly zvláštní společnosti, není nám známo; takové ale nalezají se ve **Smyrně**, ve východní Indii a (dle zprávy v Times od 26. pros. 1872) též v **Australii**.

V **Rakousku** konečně má taktéž spiritualismus, zvláště v jistých kružích, dosti přátel; avšak jen porůznu a nikde se nejevil u veřejnosti v také míře, jak se to jinde stalo. Pokud vůbec známo, jest tu nejčelnějším mediem Adelma svobodná paní Vayová roz. hraběnka **Wurmbrandová**.[1])

K nejpřednějším úkazům spiritualistickým náleží **pomykání a otáčení stolů**. Z něho vyvinula se celá řada dalších úkazův, především však **klepot stolů**, kterýž prý jest účinem „duchové intelligence" a spolu jednoduchým a každému snadno přístupným prostředkem k dosažení rozličných manifestací. Proto ustanoven jest již jistý pořádek či návod, dle něhož při počínání tom, t. j. při sestavení kruhu neb řetězu, dlužno se zachovati. V místnosti k tomu konci určené, totiž obyčejně v světnici nějaké vedlejší neb postranní, nemá býti ani přílišného horka ani přílišné zimy, poněvadž vše jest překážkou, co rovnováhu vzduchu přerušuje, na př. velké vedro, tuhá zima, husté deště, bouře a p. Kruh záležeti má z 4—6—10 osob, pokud možno z rovného počtu mužských a ženských; tyto dostaví se asi hodinu před započetím „sezení neb zkoušky", poněvadž proudy z lidského těla, vnikají do nábytku, dodávají úkazům těm síly a mohútnosti! Velmi žádoucno jest, aby co do duševních vlastností panovala mezi přítomnými harmonická shoda; zúplna nemístné tedy by bylo všeliké rozčílení, všeliká náruživost, závist neb nenávist a p., naopak mysl všech budiž klidná, více passivní a srdce nadchnuto láskou k pravdě a k člověčenstvu. Přítomní ať zasednou kolem stolu drěvěného, buďsi on kulatý neb čtverhranný, a ruce své ať položí tak, aby se dlaně zlehounka dotýkaly povrchu desky; radno sice, aby všecky ruce spojeny byly řetězem nepřetržitým, než mnoho na tom nezáleží, jakož i nikoliv na tom, zvedne-li na př. někdo ruku svou na několik sekund; jestli by ale kdo od stolu odešel, mohl by to objevení se úkazův těch překaziti. Před sezením nechť se uloží na stůl několik archů papíru a nějaké tužky, přítomní nechť

---

[1]) *Srov. o ní níže.*

ak položil se celým tělem na podnoží a rukama držel desku, maje a to, že všelikému pohybování překazí. Když ale přítomní kolem usedli, počalo ve stole záhy praskati a třeskati, stůl se pohyboval prvku znenáhla, čím dále však tím rychleji, a otáčeje se vlekl konečně Reichenbacha po celém salonu, což společnost nemálo ozveselilo.

Jinde opět „poručeno“ stolku, aby zatančil na způsob tanečnice Pepity a učinil to „s podivuhodnou odměřeností“; též ančil dle melodie, kýval jako kyvadlo sekundové, rachotil jako když dva neb tři cepem mlátí, psal rozličné číslice a písmena, vše jak mu naporučeno bylo.“ (Nees v. Esenbeck, str. 101).

rakouského mocnářství, klepáč však mlčel; jakmile ale onen vyslovil jméno Štětín, přisvědčoval silným klepotem. Jiný tázal se: „Kolik trojníků mám v měšci?“ Klepáno 681krát. Při náramném rozčilení posluchačů vyprázdněn měšec tazatelův a shledáno v něm skutečně 681 trojníků! Klepáč vypočítal pekaři, kolik housek toho dne prodal, kupci kolik loket a kolik peněz předevčírem po poště obdržel, setníkovi kolik vojínů setniny jeho na dovolené jest, kolik let kdo má, kolik stříbrných aneb měděných peněz v ruce neb v měšci drží a p. „Není nikterak možno vypočísti veškery otázky klepáči dané; neb tisícové zvědavých lidí putovali k jizbě rolníkově a každý chtěl aspoň jednu odpověď slyšeti. Klepáč byl posluchačům svým každého času a ve všem ochoten, klepal 20, 50, 100, 200kráte po sobě, klepal jako když 6 mlatců mlátí, vždy a vše tak, jak si toho kdo žádal. Při všem tom nebylo ničehož pozorovati na místě, kde klepot zazníval, ačkoliv jizba měla podlahu hliněnou; při nejsilnějším rachotu zůstala hlína nedotknuta, kdežto klepáč s takým hřmotem mlátil, že posluchači vyděšeni z jizby utíkali.“ Sám vévoda brunšvický a bratr jeho přibyli do Dibbesdorfu a jim taktéž odpovídal klepáč k rozličným otázkám napořád správně. Znova vyslaná komise znalců prohledala celé okolí zevrubně, dala v zemi kopati a vrtati, avšak marně. Na to byl Kesselhut, manželka jeho a pacholek jejich zatknuti a v káznici uvězněni, klepot však nepřestal a komise podala konečně dvoru brunšvickému zprávu, „že všelikým možným způsobem celou věc tu vyšetřila, avšak že nemohla ničehož se dopátrati, co by k vysvětlení neobyčejného úkazu toho přispěti mohlo.“ V domě Kesselhutově bylo slyšeti klepání až do měsíce března, odtud pak se přestěhovalo do jiných dvou poblízkých vsí. „Lidé však to zatajovali a přikazovali též domácím svým, aby o věci té mlčeli, obávajíce se podobných nesnází, jaké zastihly Kesselhuta. Kdož tědy ví, kde všudy klepáč se ještě objevoval?“

Pastor Capelle, jenž o události té zprávu podal, jest nepřítelem všelikých pověr a nechce je vypravováním svým nikterak podporovati, přece však dokládá, že dlužno ji za jistou, věrnou pravdu míti. Srov. o tom A. Glaser, *Der Klopfgeist* zu Dibbesdorf. Westermann, J. M. *Hefte, 1873, str. 652 a násl.*

v dalším obcování pokračovati a jen k tomu se má ještě prohlédati, aby se „duchové intelligenci“ té prokazovala slušná a šetrná zdvořilost. (Dle časopisů „Medium“ a „Spiritualist“).

Vlastnost ta či síla, kteréž se stolu vkládáním rukou buď media neb jiných osob dostane, slove **vitalisace**, a účinky její jsou velmi rozmanité. Především však se objevuje **pomykáním** a **otáčením stolův**, jakož i mnohými úkazy vedlejšími.

Známý **Reichenbach** byl r. 1861 v Londýně u lorda Williama Cowpera (Palmerstonova pastorka). Společnost vybrala si ke zkouškám svým velký těžký stůl o pěti nohách, Reichenbach

případ tuto položiti, proto také zajímavý, poněvadž Lessing, uslyšev o něm, Leisewitzovi pravil: „Při této historii jsme s celou latinou naší u konce!“ V **Dibbesdorfu**, vsi to asi hodinu cesty od Brunšvíka vzdálené, sešly se 2. pros. r. 1767 v domě rolníka Kesselhuta k šesté hodině večerní přádelnice, a jakmile k stolu zasedly, ozvalo se v jednom koutě světnice silné klepání, jako by někdo vší silou kladivem tloukl, ač se bylo rozeznati, zdali se nad nebo pod zemí klepá. Když pak klepání nepřestávalo, daly se uděšené ženštiny na útěk a obyvatelé prohledali celý byt a okolí domu, avšak marně. Klepot se druhého dne na témž místě opětoval, třetího však přestal v domě Kesselhutově, za to se ale objevil v domě bratra jeho Ludvíka, několik set kroků vzdáleném. Bydlitelé, jsouce takýmito nepokoji zkormouceni, žádali sami o úřední vyšetření celé té věci. Než všeliké pátrání po příčině zůstalo marným; klepáč (Klopfgeist, Kloppedings) klepal u přítomnosti slavné komise bez ustání. Pověst o tajemném klepotu tom šířila se denně a odevšad přicházeli lidé, aby se o pravdě podivného toho výjevu přesvědčili. Jednoho dne byla světnice opět přeplněna hostmi, klepáč však mlčel; když se po dlouhou chvíli neozýval, připadlo mimoděk rolníkovi jednomu, uprostřed davu posluchačů stojícímu, dáti otázku: „Klepáči, jsi ještě zde?“ Sotva slova ta vyřknul, ozval se i hned silný klepot. Když se pak od[illegible]šení posluchači poněkud zpamatovali, tázal se tentýž: „Jak mi říkají?“ odříkávaje při tom dlouhou řadu rozličných jmen. Klepáč mlčel, jakmile ale rolník vyslovil jméno svoje, klepal s náramným rachotem, což celou společnost tak rozveselilo, že jiný posluchač, dodav si též mysli, tázal se: „Kolik knoflíků mám na celém oděvu svém?“ Klepáno [illegible] po sobě. Při všeobecném smíchu prohledáván oděv tazatelův a skutečně nalezeno 36 knoflíků! Od tohoto dne nabyla pověst o klepáči takového rozšíření, že do oné vsi položeno jest oddělení vojska, poněvadž denně k večeru takový býval tu dav lidu, že s těží jen lze bylo udržeti pořádek. V jizbě rolníkově byla obyčejně nesmírná tlačenice, klepáč však udal vždy pravý počet přítomných. Kdokoliv přišel, měl již několik otázek, mnohdy též úskočných pohotově, klepáč však odpovídal vždy řádně a správně. „Kolik koní stojí před domem?“ „Na kterou stránku knihy nyní patřím?“ „Které číslo má píseň ta v zpěvníku?“ „Z kterého města pocházím?“ Tazatel jmenoval po sobě [illegible]

ak položil se celým tělem na podnoží a rukama držel desku, maje
to, že všelikému pohybování překazí. Když ale přítomní kolem
sedli, počalo ve stole záhy praskati a třeskati, stůl se pohyboval
rvku znenáhla, čím dále však tím rychleji, a otáčeje se vlekl
nečně Reichenbacha po celém salonu, což společnost nemálo
zveselilo.

Jinde opět „poručeno“ stolku, aby zatančil na způsob tanečce Pepity a učinil to „s podivuhodnou odměřeností“; též
nčil dle melodie, kýval jako kyvadlo sekundové, rachotil jako
lyž dva neb tři cepem mlátí, psal rozličné číslice a písmena,
še jak mu naporučeno bylo.“ (Nees v. Esenbeck, str. 101).

rakouského mocnářství, klepáč však mlčel; jakmile ale onen vyslovil jméno Štětín, přisvědčoval silným klepotem. Jiný tázal se: „Kolik trojníků mám v měšci?“ Klepáno 681krát. Při náramném rozčilení posluchačů vyprázdněn měšec tazatelův a shledáno v něm skutečně 681 trojníků! Klepáč vypočítal pekaři, kolik housek toho dne prodal, kupci kolik loket a kolik peněz předevčírem po poště obdržel, setníkovi kolik vojínů setniny jeho na dovolené jest, kolik let kdo má, kolik stříbrných aneb měděných peněz v ruce neb v měšci drží a p. „Není nikterak možno vypočísti veškery otázky klepáči dané; neb tisícové zvědavých lidí putovali k jizbě rolníkově a každý chtěl aspoň jednu odpověď slyšeti. Klepáč byl posluchačům svým každého času a ve všem ochoten, klepal 20, 50, 100, 200krát po sobě, klepal jako když 6 mlatců mlátí, vždy a vše tak, jak si toho kdo žádal. Při všem tom nebylo ničehož pozorovati na místě, kde klepot zazníval, ačkoliv jizba měla podlahu hliněnou; při nejsilnějším rachotu zůstala hlína nedotknuta, kdežto klepáč s takým hřmotem mlátil, že posluchači vyděšeni z jizby utíkali.“ Sám vévoda brunšvický a bratr jeho přibyli do Dibbesdorfu a jim taktéž odpovídal klepáč k rozličným otázkám napořád správně. Znova vyslaná komise znalců prohledala celé okolí zevrubně, dala v zemi kopati a vrtati, avšak marně. Na to byl Kesselhut, manželka jeho a pacholek jejich zatknuti a v káznici uvězněni, klepot však nepřestal a komise podala konečně dvoru brunšvickému zprávu, „že všelikým možným způsobem celou věc tu vyšetřila, avšak že nemohla ničehož se dopátrati, co by k vysvětlení neobyčejného úkazu toho přispěti mohlo.“ V domě Kesselhutově bylo slyšeti klepání až do měsíce března, odtud pak se přestěhovalo do jiných dvou poblízkých vsí. „Lidé však to zatajovali a přikazovali též domácím svým, aby o věci té mlčeli, obávajíce se podobných nesnází, jaké zastihly Kesselhuta. Kdož tedy ví, kde všudy klepáč se ještě objevoval?“

Pastor Capelle, jenž o události té zprávu podal, jest nepřítelem všelikých pověr a nechce je vypravováním svým nikterak podporovati, přece však dokládá, že dlužno ji za jistou, věrnou pravdu míti. Srov. tom A. Glaser, Der *Klopfgeist zu* Dibbesdorf. Westermann, J. M. *Hq, 1878, str. 652 a násl.*

Dle Cohnfelda postavili se dva muži kolem stolu a dva jej drželi za nohy; stůl se přece otáčel a nohy se konečně zlámaly; na to se posadili dva muži na jiný stůl, ten se však přece s nimi otáčel, ačkoliv oba vážili 300—350 liber.

Lotz a přítel jeho „vitalisovali" třínohou těžkou podnožku, která po 10 minutách tak rychle se otáčela, že ji několik mužů nemohlo zadržeti, dokud onino rukama se jí dotýkali.

U Hornunga klepal jednou stůl tak silně, že bylo přítomným až úzko; spolu pak se otáčel ustavičně, až jeden z přítomných na něj se položil. Jak ale povstal, počal opět klepati, načež přítomní položili ruce své pod desku; s úžasem však zpozorovali, jak se stůl od podlahy vzhůru a vždy výše vznáší, jako by byl všeliké tíže pozbyl.

Jindy opět otáčel se stůl, jak mu poručeno bylo, v pravo a v levo, zůstal pojednou státi, jakmile voláno: „Stůj!" a otáčeje se šoupal se ke kamnům, k oknu, ke skříni, klonil se k přítomným, odpovídal kolik osob jest přítomno, udal stáří jejich a mnohé jiné věci, vše, jak mu naporučeno bylo. (Schauenburg).

Slečna v. Bornstedt v Drážďanech viděla jednou, že se stůl tak vysoko vznesl, kam až medium rukou dosáhnouti mohlo, a když ruku svou vzdálilo, vznesl se ještě půl lokte výše; při zkouškách činěných od hraběte Gasparina a profesora de Thury (ve Valleyresu, ve Švýcarsku) pohybovaly a otáčely se stoly, aniž se jich kdo byl dotknul, v tu stranu, kterou si přítomní vyžádali u Dr. Bella pohyboval se těžký stůl, nad nímž 5 osob ruce drželo ve výšce 1½ stopy nad podlahou s jedné světnice do druhé a zase nazpět, tak že celkem 50 stop cesty vykonal; Holcombe taktéž viděl, jak stůl, jehož se nikdo nebyl dotknul, vzhůru se vznášel (Hare 51, 123, 175).

Güldenstubbe a sestra jeho taktéž toho dovedli, že se stoly pohybovaly v tu stranu, kterou jim vytknuli, a hrabě d'Ourches že se vzhůru vznášely, jichž se nikdo nedotknul. V den letnic r. 1864 byli spiritualisté v městě Rhodez shromážděni v domě fotografa Ducrosa, zcela nevěřícího, odbývajíce rozličné zkoušky, poslouchajíce slova duchův a čtouce písma od nich napsaná. Okolo 11. hodiny před půlnocí rozešli se, jen Cabantous odebral se do bytu fotografa v dolejším patře, chtěje ještě rodinu jeho navštíviti. Sotva tu byli, již slyšeli velký lomoz nad sebou, v oné světnici se zkoušky odbývaly; rychle se tedy vrátili zpět a viděli ... sám velmi rychle otáčí, ačkoliv tu nikoho nebylo, ...

o téže věci byla řeč, kterouž „duch“ již před několika dny byl odpovídal; v takovém případě přestalo medium psáti, obracelo předchozí listy velmi spěšně a podtrhávalo slova dřívějších odpovědí tužkou, což se tak rychle dělo, že ani nevědělo, co a které slovo vyznačilo. „S počátku jsme ani nevěděli, co to má znamenati, až jsme se přesvědčili, že duch otce mého dřívější odpověď svou nezapoměl. Medium však nemohlo se upamatovati, že o té věci již řeč byla a nevědělo nikdy, která slova podtrhlo, až je bylo přečetlo; někdy pak podtrhlo jen jediné slovo, a sice příhodné, obrátivši listy psalo dále.“ (Tafelrunde 1871, 18).

Při všelikých úkazech spiritualistických jest hlavní úloha vytknuta osobám buď ženského neb mužského pohlaví, jež slovou media. Slovo to vzalo původ v Americe, kdež se za pravdu uznalo, že jisté osoby jsou prostředníky mezi duchy a lidmi a že přítomnost jejich k účelům spiritualistickým nevyhnutelně potřebna jest. Děti, mladí lidé vůbec, hlavně pak osoby ženského pohlaví jsou nejspůsobilejší. Při činnosti své jest medium ve stavu, kterýž nazývají mezi spaním a bděním, poněkud ekstatickém a jest uchváceno duchy, což se v Americe a v Anglii poznačuje slovy: in trance, entranced (as tolik, jako z jednoho stavu, přirozeného, do druhého magického, podle mnohých, přeneseno). To se děje tím spůsobem, „že duch se zmocňuje media a ovládá je, s ním se totožňujíc, pronikajíc a přeplňujíc (l'imprègne) je vlastní bytostí svou. Ano se to děje, pociťuje medium buď větší neb menší pomatenost (trouble), podle stupně spůsobilosti a vnímavosti své. Nyní již užívá duch rukou jeho za nástroj k pohybování stolů a jiným úkazům, a působení jeho jest mnohdy tak mocné, že se stůl pozdvihuje a vzhůru vznáší, jakmile se ho medium jen prsty dotkne, v kterémžto případě prsty co magnet účinkují, jako by ke stolu připevněny byly. Při všem tom není medium sobě stavu svého vědomo, a není to nikterak vůle jeho, která stoly pohybuje; neb vůle ta nečiní tuto ničehož a odtud lze vysvětliti, proč mnohdy odpovědi dává proti vůli své a proč tak často okazuje zprávy podává o věcech, které daleko převyšují pomysly a schopnosti jeho.“ (Journal de l'Ame IV, 53). Mohútnost ta čili spůsobilost media jest mnohým změnám podrobena; namáhá-li se přílišně otázkami a odpověďmi, pozbude jí zcela, až pak se mu po delším odpočinutí vrátí; mnohdy opět lze ji elektrickým proudem zdvojnásobiti; *slepci a hluchoněmí* prokázali se býti nespůsobilými, *a kde mezi přítomnými převládá* skepticismus, tam „duchové“

sován", ručije se počne pohybovati a dotýká se jednotlivýc asi tak, jak to činí sazeč, vybíraje z přihrádek litery, kd osoba stojíc před záslonou rychle zaznamenává písmena tknutá, sestavujíc pak z nich slova a věty.[1]) Spůsobilejš hútnější media však nepotřebují ani tohoto přístroje; nel tužku neb péro do ruky vezmou, objevuje se záhy účin sace, anit tak píší, jako by je vedla cizí ruka aneb jako b „s vědomím" psalo, a to obyčejně s nesmírnou rychlostí. osoby vynikají v ohledu tom nad muže. Tahy písma p od obyčejného písma osoby píšící a totéž medium píše n způsob podle toho, jaký a který „duch" je právě ovlád jest písmo takové, že je jen medium samo přečísti dove jen tehdy, pokud trvá ekstatické rozčilení, v kterémž se ním „duchův" nalezá.

V Řezně setkal se Hornung jednou se slečnou mediem to „nad míru mohútným." Neupotřebil žádných nýbrž společně s ní chopil tužku; nevědělť ani on ani on mětě, o němž psáno bude; s „nepostihlou rychlostí" v napsány v nejkratší době následující věty: „Přistupuj v k hlubokým tajemstvím těmto, nyní ještě ovšem v temn zastřeným. Hlediž především světlosvětlou pravdu vy neb z ní původ má vše, což od Otce světla pochází. Nel jest: Z Boha-li dílo to jest, bude trvati, pakli ale z ďál se rozpadnouti. Pročež prohlédej k věcem těm, které ještě podivnějším před očima tvýma díti se budou. Možno s po delší době teprv poznáš. Jsouť to síly přírody, od časů neznámé, které však jako květina v kalichu ještě ve schránce člověčí dávno již se klíčily a jen zneenáhla probuzeny byly zákonem podobnosti!" „Duch", který zjevil, podepsal se jmenem: „Anselm Gotthardt." Tatáž dvě družky její psaly někdy společně touž tužkou, kt spolek držely a která tak rychle psala, že i sebe vycvičen postačiti nemohl. (Hornung N. G. 175).

Augusta Zieglerová byla již v osmém roce st mediem a psala, majíc oči zavázané. Tiedemann v že po mnoho týdnů obcoval se zemřelým svým otcem, jeh vědi jisté medium do velké knihy psávalo. Někdy

[1]) Hare obzvláště přičinil strpji svému takové úpravy, že medi vědomé nižádný mechanický tlak působiti.

že o téže věci byla řeč, kterouž „duch" již před několika dny byl zodpovídal; v takovém případě přestalo medium psáti, obracelo předchozí listy velmi spěšně a podtrhávalo slova dřívějších odpovědí tužkou, což se tak rychle dělo, že ani nevědělo, co a které slovo vyznačilo. „S počátku jsme ani nevěděli, co to má znamenati, až jsme se přesvědčili, že duch otce mého dřívější odpověď svou nezapomněl. Medium však nemohlo se upamatovati, že o té věci již řeč byla a nevědělo nikdy, která slova podtrhlo, až je bylo přečetlo; někdy pak podtrhlo jen jediné slovo, a sice příhodné, a obrátivši listy psalo dále." (Tafelrunde 1871, 18).

Při všelikých úkazech spiritualistických jest hlavní úloha vytknuta osobám buď ženského neb mužského pohlaví, jež slovou medi a. Slovo to vzalo původ v Americe, kdež se za pravdu uznalo, že jisté osoby jsou prostředníky mezi duchy a lidmi a že přítomnost jejich k účelům spiritualistickým nevyhnutelně potřebna jest. Děti, mladí lidé vůbec, hlavně pak osoby ženského pohlaví jsou nejspůsobilejší. Při činnosti své jest medium ve stavu, kterýž nazývají mezi spaním a bděním, poněkud ekstatickém a jest uchváceno duchy, což se v Americe a v Anglii poznačuje slovy: in trance, entranced (as tolik, jako z jednoho stavu, přirozeného, do druhého magického, podle mnohých, přeneseno). To se děje tím způsobem, „že duch se zmocňuje media a ovládá je, s ním se totožňujíc, pronikajíc a přeplňujíc (l'imprègne) je vlastní bytostí svou. Ano se to děje, pociťuje medium buď větší neb menší pomatenost (trouble), podle stupně spůsobilosti a vnímavosti své. Nyní již užívá duch rukou jeho za nástroj k pohybování stolů a k jiným úkazům, a působení jeho jest mnohdy tak mocné, že se stůl pozdvihuje a vzhůru vznáší, jakmile se ho medium jen prsty dotkne, v kterémžto případě prsty co magnet účinkují, jako by ke stolu připevněny byly. Při všem tom není medium sobě stavu toho svého vědomo, a není to nikterak vůle jeho, která stoly pohybuje; neb vůle ta nečiní tuto ničehož a odtud lze vysvětliti, proč mnohdy odpovědi dává proti vůli své a proč tak často okamžitě zprávy podává o věcech, které daleko převyšují pomysly a vědomosti jeho." (Journal de l'Ame IV. 53). Mohútnost ta čili spůsobilost media jest mnohým změnám podrobena; namáhá-li se přílišné otázkami a odpověďmi, pozbude jí zcela, až pak se mu po delším odpočinutí vrátí; mnohdy opět lze ji elektrickým proudem zdvojnásobiti; *slepci a hluchoněmí* prokázali se býti nespůsobilými, *a kde mezi přítomnými převládá* skepticismus, tam „duchové"

udeřeno pětkráte na stěnu ąs tak, jako když se udeří kladivem, aby poznali způsob, jakým se jim budoucně výstraha dávati bude.

Steinbach (Tafelrunde 1871, 19) vypravuje o chudé dělnici, provdané a 45 let staré, že u vytržení (trance) jsouc mluví německým, anglickým a indiánským jazykem, podle toho, jaký a který duch ji ovládá. Když ji jednou duch Indiána, jmenem „Jubilee", opanoval, položila ruku svou na velký a těžký stůl; ten pak hned na to povznesl se i s mužem na něm sedícím až na 6 palců nad podlahu. U vytržení tom jsouc jest zcela v moci duchově, tělo její jest strnulé a duch „Jubilee" mluví z ní indiánsko-anglickým jazykem po celé hodiny; dotkne-li se kdo ve tmě ruky její, viděti světélkování, kytara na stůl položená vznáší se nad hlavami přítomných, struny zaznívají samy od sebe, medium béře na se rysy ve tváři, pohled, postavu, hnutí a celou tvářnost duchů těch, kteří se mu zjevují, tak že na ten způsob prý již poznáno bylo více než 50 osob zemřelých. Medium takovouto spůsobilost osvědčující zove se v Americe medium nakresující (delineations medium).

T. M. Simkins z Wolverhamptonu přibyl před 16 léty do Filadelfie a byl v pochybnosti, zdali duše lidská jest nesmrtelná, a veškeré úkazy spiritualistické pokládal za nejnovější šibalství Američanů. Záhy po příchodu svém navštívil Jindřicha Gordona, medium proslulé, který hned byl u vytržení (při čemž se podobalo, jako by cizí moc jakási tělem jeho vládla), jakmile Simkins k němu se přiblížil. Gordon podal mu ruku řka: „Těším se tomu, že tě zde vidím; jsem starý přítel tvůj, Michal C.......; já a někteří jiní (duchové) přiměli jsme tebe k tomu, že jsi přišel sem, abys nabyl nezvratného přesvědčení o nesmrtelnosti duše lidské, kterou popírati chceš." „Duch" na to vypravoval rozličné události tak do podrobna, že Simkins na jisto poznal, že jest to skutečně přítel jeho M. C., před třemi léty zemřelý, poněvadž kromě něho nikdo o věcech těch věděti nemohl. Mimo to byl Simkins teprv 10 dní v Americe a nikdo ho tu neznal. Druhého dne na to odebral se k paní Chaseové, manželce profesora lékařství, proslulé zvláštním darem, že vídala „duchy" sprovázeti osoby do bytu jejího přicházející. Jakmile Simkins k ní přistoupil, pravila: „S mladým mužem tímto přibyli společně dva duchové; první mladý muž, velký a štíhlý, vlasy má snědé a při ... prstence; jest však velmi shrbený, kašle ustavičně a ... úbytě. Duch ten však již se zjevil témuž muži skrze jiné ... Dle popisu toho poznal Simkins hned zemřelého přítele ...

Medium na to pokračovalo: „Druhý duch jest dívka 16 - 17letá pleti velmi bílé, černých a kadeřavých vlasů, čelo má široké, téměř čtverhranné a též také plece. Znal jste ji kdysi dobře.“ Když se Simkins nemohl upamatovati, pravilo: „Jest veselé a čtveračivé mysli, ráda lidi ponouká a směje se tomu, jak se nemůžete na ni upamatovati?“ A když i to neprospělo, doložilo medium: „Vždyť jste byl při pohřbu mém!“ Nyní teprvé upamatoval se Simkins; dívka ta zemřela před 9 - 10 léty a byla jediná, kterou kdy k hrobu doprovodil; od mnoha lét však již ji neměl v paměti. (Spir. Magazin 1. sept. 1869).

Dr. v. Langsdorff, lékař z Mannheimu, přistěhovav se do Clevelandu psal Aksakovi, jak se to stalo, že se o pravdě spiritualismu přesvědčil, jsa rozhodným atheistou a materialistou. Byl totiž jednou přítomen sezení, při kterém paní Brownová, znamenité medium, velmi vynikala. Před ní stál jistý Heinsohn, a medium vidělo za jeho zády státi mladou dívku, kterouž tak živými barvami líčilo, že Heinsohn uděšen zvolal: „Totě zemřelá dcera má!“ Na to vidělo a líčilo taktéž starého muže, sedícího před domem v jistém kraji německém, a popisovala celé okolí tak, že tentýž opět zvolal: „Totě zemřelý otec můj!“ Dále líčilo podobným způsobem ženskou osobu, mající všechny klouby opuchlé, dnou těžce sklíčenou a konečně umírající. Langsdorff poznal z líčení toho sice hned jednu z příbuzných svých, před několika léty v Německu zemřelou, na niž však po mnohá léta již nebyl pamatoval, a v druhém obrazu též do podrobna vylíčeném zemřelou švakrovou svou; než měl však za to, že vidění media nezakládá se na skutečnosti, nýbrž „že jen toliko čte v mozku jeho!“ Posléze líčila Brownová mužskou osobu, kterou však Langsdorff nepoznal. Tato však pravila: „Není to otec oné náměsíčnice, kterou nyní v léčení máte?“ — „To však jsem nemohl ani já ani kdo jiný z přítomných věděti“, píše Langsdorff, „poněvadž manžela oné chudé ženy, matky to oné nemocné, v Milwaukie smrt zachvátila a ona teprv před několika dny s dcerou svou do Clevelandu se přestěhovala. V tomto případě tedy nemohlo býti ani řeči o nějakém vtisknutí do mozku mého a medium nemohlo je tam čísti.“ Téhož dne ještě tázal se Langsdorff matky oné nemocné; a tato líčila zemřelého „na vlas tak a v témž pořádku, jak to medium učinilo.“ Náměsíčnice ona stala se záhy na to též mediem a vynikala obzvláště v tom, že do podrobna *nápodobňovala* hlas, posuňky, postavu a *způsob mluvení zemřelých, kteříž* se jí zjevovali; tak na př. zemřelé

tety Langsdorffovy, přebývavší u matky jeho v Baden-Badenu. způsob jak šňupala a miláčka svého kocoura volala; „mimo to předpověděla hodinu a způsob smrti své, jakož i mnohé jiné příběhy rodinné s takou jistotou, že musila všeliká pochybnost zmizeti.“

Někdy však objevují se při úkazech spiritualistických právě titěrné malichernosti; o takovýchto podáme tuto též některé doklady, abychom předmět ten s rozličných stran náležitě objasnili.

Albert E. Carpenter podává obšírnou zprávu o tom (Banner of light 26. břez. 1870), co se v Bostonu v bytu paní Friendové za jeho a přítele jeho Dra. Storera přítomnosti přihodilo. Storer přišel před polednem do bytu oné paní a zavěsiv svrchník svůj v předsíni, zastrčil rukavice své do kapsy; Carpenter pak vkročil mezi tím do světnice, kdež Friendová při šití seděla. Byloť znamenati, že jest velmi rozčilena (vlivem duchův), neb hned se zvedla řkouc: Pojďmež do „bureau“, budeme dnes míti sezení. V „bureau“ již byl Dr. Storer; jakmile jej Friendová zočila, přikročila k němu pravíc: „Vidím Sáru (před 20 léty zemřelou manželku Storerovu), ana mi vstříc kráčí, vidím ji zřetelně; ach, jak ona stojí „tělesně“ přede mnou!“ Duch (jehož přítomní ovšem neviděli) přistoupil ještě blíže a medium obejmulo jej vroucně řkouc: „Ach, jest ona krásná! Zde jest dobře býti, ano zde jest nebe!“ „Duch“ vstoupil na to do předsíně, kdež Storer svrchník zavěsil, „nekráčel po zemi, nýbrž vznášel se nad ní“ a přiblíživ se ku svrchníku strčil ruce do kapes, z kterých rukavice vytáhl, chopil se tužky „průhledné“ a napsav něco na papír složil a zastrčil jej do jedné rukavice; na to povznesl se vzhůru a spustiv se dolů hodil obě rukavice za pohovku. Hned pak „nadchnul“ medium, kteréž mluvilo hlasem Sářiným: „Učinila jsem vše tak, jak medium vypravovalo; odtáhnětež pohovku a naleznete rukavičky, v jedné jest poselství, kteréž jsem napsala.“ Carpenter a Storer vkročili do předsíně, kdež rukavice za pohovkou nalezli, v jedné byl složený papír a v něm napsána slova: „Krásné poselství, pocházející od Sáry!“ Celá manifestace tato byla prý proto velepamátná, poněvadž ji nikdo neočekával, aniž si jí kdo byl žádal, a proto se jí všickni velice obdivovali. Do předsíně té Friendová se nedostala, nýbrž po celý čas stála v „bureau“, nemohla tedy rukavice z kapes vytáhnouti.

Po osmi dnech na to seděl Carpenter opět s Friendovou [illegible] „bureau“, an ji pojednou uchvátil strážný duch její, jmenem [illegible]

Ashley. Carpenter maje na paměti svrchu uvedený příběh, tázal se ducha, zdali „neviditelní“ mohou před očima člověka předmět nějaký držeti, a sice tak, že by ho tento neviděl. Duch odpověděl, že ano, a že na důkaz toho hned mu před oči nastaví věc nějakou, které on sám nespatří, medium však viděti a popisovati bude. Jakmile duch přestal mediem vládnouti, pravilo toto: „Vidím ruku a v ní něco kulatého a lesklého, chci to uchopiti.“ A vztáhlo rámě své do výše zvolalo: „Již to mám!“ Neviditelný předmět však se mu vymknul z ruky a vznášel se po světnici na rozličné strany, kdežto medium s chvatem sledovalo každé hnutí jeho, až konečně po mnohých marných pokusech na židlici vystoupilo a ruku napřáhnuvši zvolalo: „Teď to mám!“ Carpenter vykřiknul: „Dejte mi to hned!“ a medium mu podalo těžký zlatý knoflík rukávový. Po všechen čas držel Carpenter medium za levou ruku a viděl, že v pravici ničeho nemá; odkud by knoflík pocházel, nevěděl nikdo a jemu něco podobného neviděl též nikdo. Duch pak nadchnul medium, opět tázaje se: „Zdali jsem nesplnil, co jsem slíbil?“ — „Ano“, odvětil Carpenter, „obdivuji se obratnosti tvé, jakouž dovedeš věci ukrývati, avšak bylo by výhodněji jednáno, kdyby i druhý knoflík tu byl. „Vezmi medium za ruce a já jej přinesu“, odvětil duch. Carpenter tak učinil a po chvíli padlo mu cosi těžkého vedle levé nohy k zemi — byl to druhý knoflík. Po druhé pak opět držel medium za obě ruce, duch ale vzal kytici umělých květin z vásy na místě dosti vzdáleném stojící a držel ji nad hlavou jeho; Carpenter to ovšem ještě neviděl, medium však vypravovalo, co se děje a vztáhlo uvolněnou ruku svou po kytici, až jí dosáhlo; nyní to spatřil Carpenter také, drže medium ještě za druhou ruku. Duch na to opět nadchnul medium, žádaje, aby se kniha nějaká s tužkou na zemi položila. Carpenter vzal knihu a prohledav ji učinil dle žádosti, a přistoupiv k mediu chopil je za obě ruce. Duch napsav do knihy jméno své pravil: „Bylať to perná práce; neboť musil jsem knihu za pohovku odnésti, kdež jest tma, a tam jméno své napsati. Celkem se mi to nepodařilo, neb jedna část psaného dostala se do tištěného a jméno mé jest napříč psáno.“ A když se Carpenter tázal, na které stránce to napsáno jest, odvětil duch, že na stránce 253. Bylo tomu skutečně tak!

Velmi zajímavý jest „duch“, kteréhož Karel de Tr. . . v Angersu má“; on dovede nejenom léčiti, nýbrž i churavým učiniti, [illegible] spiritualistu *Salguesa po každé*, kdykoliv se mu zjevil, *[illegible] mráz, což trvalo po celých* 6 měsíců. Duch ten ví

též na vlas, co kdo v kapse má, co kdo podtají byl činil aneb kde se ztracené věci nalezají. Mnohdy však není při dobrém rozmaru; de Tr... jest velkým milovníkem honby a tu se stává častěji, že ho duch popadne za rámě právě v tom okamžení, kdy spustiti chce, tak že mu zvěř uteče; jindy opět poplaší mu zdravého a vycvičeného psa pojednou tak, že se na celém těle třese a po zemi válí, což před tím nikdy nečinil. Avšak jednou zavedl ho zase až k pelechu, kdež krásného zajíce zastřelil. Tentýž de Tr... vypravuje o skutečném zápasu mezi Laplagnem — učitelem hudby a proslulým mediem — a jistým duchem, který na se bral postavu jiného media, Therondela. Tento radil onomu, aby ducha, kdyby opět přišel, čtyrykráte silně do tváře udeřil, jen na takový způsob že se ho zprostí. Laplagne sice tak neučinil, když ale s duchem zápasiti musil, tiskl ho co nejsilněji; „kosti jeho byly tak tvrdé jako Laplagneovy, avšak studené jako led." Duch počal vzlykati, ztrácel vždy více podobu Therondelovu a konečně zmizel. (Perty, Der Spiritualismus und seine Bekenner. Westermann, Jahrbuch der illustrirten deutschen Monatshefte, sv. 21, str. 171).

Že se všetečnost lidská úkazů těchto všelikým úsilím, zvláště k tomu konci chopila, aby zvěděla, „ano dokonale poznala tajemství onoho světa", netřeba dovozovati. Literatura spiritualistická zplodila jmenovitě v ohledu tom četnou řadu nejpodivnějších spisů, v nichžto se do podrobna vypisují duchové a obšírně se vypravuje o výpovědech jejich. Jednotlivci dokonce zvolivše sobě „ducha" — jako by strážného — obcují s ním po mnohá léta, hledajíce při něm ukojení všelikých tužeb svých. Různost domněnek a náhledů pak jest na této stránce právě nekonečna, pročež podáme tuto z nich některé patrnější a významnější.

Obyčejně zjevují se duchové známých zemřelých lidí, někdy věhlasných mužů z minulosti, málo kdy lidí neznámých. Obšírně vypravují, že bydlí u vesmíru, kdež jim trojí prostor či říše vykázána jest; jedna jest místem muk (peklo), druhá očisťování (očistec) a třetí místo šlechtění; mimo to že jest jiné ještě zvláštní místo, nebe, kdež přebývají nejčistší a nejblaženější duchové. Jiní opět vykládají, že přebývají v éteru, též ve vzduchu, ve staveních a že bývají přitahováni předměty, kteréž jim za živa náležely. Duch jednoho hraběte, zemřelého v 13. století, vypověděl, že nebesa se nalezají v éteru; jiní zase tvrdili, že není ani pekla, ani věčného zatracení, nýbrž že peklo jest toliko jistý s... duševní zlých a bezbožných; Bůh jest slunce podivné ja...

nozí duchové protestantů vyznávají očistec (kterýž prý se zove ades, meziříše) dle nauky katolické, jiní jej však rozhodně pírají.

Duchové se zjevují vůbec tehdy, kdy „co obyvatelé vyšších ěr s plnou rozvahou a plnou volí svou snižují se k tomu, aby lem podali dokonalou zprávu o povolání jejich po smrti"; jsoutě duchové nižších sfér, jichž pomoci zapotřebí jest k mechanickým hybům a ku klepání. Závislé prý jest to na mediích, na vitalivaných předmětech, ano na místnosti, zdali se zjevují dobří neb duchové; při velmi čilé tekutině nervové zjevují se prý duchové šší, při slabší jen nižší; jinak mohou si výpovědi „též doích a vznešených duchů odporovati a o budoucnosti nemají žádné jistoty, nemohou jí tedy také podati. Někdy jsou duchové trně žárlivostí uchváceni; neb i ti, „kteří jsou postaveni na nejšším stupni", vytýkají sobě vzájemně bludy a jedni vystříhají sluchače své, aby nevěřili druhým.

Někdy konečně jsou výpovědi zcela nesmyslné. Strážným chem hraběte Poninského v Lipsku jest „milý apoštol Pavel." yž se ho hrabě tázal, jak možno obcovati s duchem přebývajícím hvězdě, tolik milionů mil vzdálené, odpověděl duch, že každý věk myšlénky své po nesčíslných čarách do všehomíra vysýlá a na z těch že nutně dojíti musí ducha onoho, jemuž svědčí!

Duch Herne (kterýž za živa vlastní matku zavraždil) naleza ve společnosti bezbožníků; společníci jeho jsou mezi jinými il Salomo, Aleksandr Veliký, císař Augustus, Nero, Karel Veliký, ip, král španělský; v říši světla však, do kteréž pohlédnouti jen okamžik mu popřáno bylo, jsou Mojžíš, Sokrates, Plato, Rousseau, iller, Linné a j. O smrti své vypravuje toto: „Při posledním tepotu ce mého vyšla duše má z hlavy mé a jakmile vyšla, procitlo evědomí moje, které v poslední době pozemského žití mého poženo bylo v temnotu a šílenost. Duše má vymizela z těla jako ch z úst vyšlý, záhy ale pozbyla beztvárnosti své a přijala na obrysy postavy mé; obličej můj jest nyní čistě bílý a stinný, maje smyslného výrazu, hlava má ověnčena jest temným kruhem lakovým a obal můj jest jako by z temného oblaku utvořen."

Jiný duch vypravuje, „že duch W... právě v tom okamžení milostí boží přesazen jest na levou stranu měsíce."

Attila náleží do počtu na věky zatracených; kdykoliv pohybuje *se stůl a vyskakuje* jako zběsilý, a kolem za*vstí v celém těle silné* rány.

Duch Heine vyvolil si medium sám z vlastní vůle své. Toto nečetlo nikdy spisů jeho, aniž mělo vůbec vědomí toho, že se stalo mediem, což teprvé na jevo přišlo, když při jednom sezení, kterémuž mezi jinými i známý Diesterweg přítomen byl, kdosi žádal nějakou báseň. Podaná báseň zněla ve smyslu a duchu básní Heineových, tak že přítomní nemohli již pochybovati, že jest to duch jeho. Heine zůstal též „na onom světě“ atheistou, jakým za živa býval, „neb jen blázni,“ tak mluvil duch jeho, „vyznávají vyšší bytost nějakou nad sebou; já však nalezal jsem v nepokaleném sebevědomí svém vždy nejvyšší bytost, která mi zákony dávala a tak smýšlím až podnes.“ Místo, na kterém se nyní nalezá, vydává pekelný puch a smrad! Při zjeveních jeho děly se rozličné věci příšerné; stolice byly násilně s místa svého až na 8 kroků daleko hozeny, zvonky zvonily, kyvadlo tlouklo na sklenný válec, obraz zavěšený na stěně počal se pohybovati, s počátku zvolna, čím dále tím rychleji, tak že konečně s velikou silou na zeď udeřil; na stole to mlátilo, a to tak, jako když 1, 2, 3 i 4 mlátí, jak si toho přítomní žádali, a posléze „slyšána jará hudba vojenských pochodů, na stole provozovaných, za jásotu četné společnosti, která si je výslovně byla vyprosila.“ Na otázku, kdo to, jenž příšery také vůbec provozuje, odpověděl, „že to moc duchová, člověku přirozená, která se tehdy probouzí, kdy člověk duchaplný pevnou vůli osvědčuje, že chce ve spojení vejíti s druhou bytostí, jemu podobnou, avšak neznámou.“ Která to neznámá bytost byla původcem dnešních příšerných zjevův? „Ztělesněná fantasie, Jindřicha Heineho zosobující.“ Fantasie Heineova či media přítomného? „Heine již více nefantasuje!“ Očitými svědky úkazův těchto byli mezi jinými generálové v. Willisen a v. Pfuel, hrabě Knyphausen, baron Forster a chemik Stöcklein.

Tentýž Willisen byl 20. dubna 1859 přítomen sezení „magnetického spolku“ v Berlíně a tázal se, zdali by bylo možno vejíti ve spojení s některým generálem, který v minulém století bojoval v severní Italii? Hned na to přihlásil se skutečně duch Roland de Montrevelle, řka, že býval pobočníkem Napoleonovým. Willisen pak ho žádal, zdali by nemohl zjednati spojení s Napoleonem I. Skutečně se přihlásil ihned tento sám a odpovídaje k poznámce Willisenově, že historie nepřipomíná jména Montrevelleova, vychvaloval zásluhy jeho v bitvě u Marenga a podal na to obšírný plán, jak by vojsko rakouské téhož roku se mělo soustřediti a jak bojovati. *Co však vypravoval*, nebylo pranic nového, nýbrž o podobném plánu *válečného tažení ml*uvilo se tehdy všeobecně i mimo kruhy vojenské.

Následující případ jest prý na nejvýš podstatný a dovozuje prý pravdu spiritualismu nade všelikou pochybnost. Když totiž Hare v Cape May přebýval, přicházel k němu častěji strážný duch, duch to zemřelé sestry. Jednou prosil ho, aby se 3. čce. 1855 o jedné hodině odpolední odebral do Filadelfie (as 100 mil odtamtud vzdálené) k přítelkyni jeho paní Gourlayové (kteráž byla též mediem) a ji požádal, aby manžel její Dr. Gourlay u tamní banky se přeptal, kdy jistá směnka k vyplacení dospěje; téhož dne o půl čtvrté odpoledne že chce k psychografu zasednouti a odpověď slyšeti. Skutečně se ohlásil duch v udanou hodinu a sdělil mu výsledek učiněné poptávky, kterémuž výsledku se však Hare nemálo divil, ponévadž si celou záležitost tu jinak byl představoval. Když se pak do Filadelfie vrátil, vypravovala mu Gourlayová, že právě toho času, jak se vyslaný duch ve Filadelfii ohlásil, byla jiná manifestace, avšak že byla pojednou k ustrnutí všech přerušena, neboť druhý duch vyřídil žádost Hareovu, jak mu svěřena byla. Manžel a bratr Gourlayové odebrali se hned k naznačené bance a sdělili mu výsledek poptávky do Cape May. Z toho prý jde s všelikou určitostí na jevo, že duch skutečně ono poselství převzal, poněvadž medium ve Filadelfii nižádným způsobem o žádosti jeho věděti nemohlo.

Připomenouti též sluší, že při zkouškách v Německu činěných objevují se duchové téměř všech národností, kdežto se v Americe téměř jen Američané ozývají, vyjma některé osoby světoznámé, jako na př. Napoleon I., Shakespeare, Schiller, Humboldt. Mnozí z toho dovozují, že prý to jest důkazem výlučnosti americké a kosmopolitismu německého. Dr. Epp (Seelenkunde, Mannheim 1866) diví se tomu, „že si prý o masopustě duchové počínají jako hotoví blázni!“ Básně, které mu „duch Schiller“ diktoval, jsou napořád nepatrné.[1])

---

[1]) V Mnichově vyšly r. 1856 spisy: Mittheilungen des heil. Erzengels Raphael 1855 durch den Mund der Crescentia Wolf im Rapport mit den Mittheilungen seliger Geister durch die Hand der Maria Kahlhammer. Herausgegeben von Schweykart. Mittheilungen seliger Geister durch die Maria Kahlhammer . . . Herausgegeben von Friedrich. Wolfová má anděla Rafaéla, „který silným hlasem z ní mluví“, a Kahlhammerová píše vedením „duchů“, ovšem jen takové věci, jaké obyčejná služka napsati dovede. R. 1855, když z ní mluvil „duch Sokrates“, byla u ní komise sestávající z bohoslovců, filosofů a lékařů; „duch“ nevěděl, kdy Sokrates žil, jaký jest rozdíl mezi *πῦρ ἄσβεστον* svatého stánku v St. Z. (Leviticus 6, 13) a mezi „ignis fori publici“ dle řádu krále Numy, *a podal prabídný* výklad 6. a 7. kapitoly zjevení sv. *Jana. Soudcové dali mezi jinými* otázky o takovýchto předmětech.

Dostoupí-li ekstatická čili „magická“ rozčilenost nejvyššího stupně, objevují se písma, aniž by medium o nich vědělo, neb vůbec vědomí toho mělo, že psáno bylo. Při tomto úkazu prý pozorovati možno několik rozdílných stupňů. Nejprvé totiž vezme medium papír a tužku do jedné ruky a drží obé pod stolem; po chvíli na to nalezá se písmo na papíře. Vyšší však stupeň jest, což v Americe častěji pozorováno bylo, když tužka sama, aniž by se jí ruka lidská byla dotkla, se povznáší a papír na stole položený popisuje, aneb když se zjevují přítomným hlavy a ruce; tyto chápají se tužky a píší, aneb přenášejí rozličné předměty s jedné strany na druhou.

Jeden německý lékař, muž velmi vzdělaný, v městě Wheelingu (ve Virginii) uložil arch bílého papíru do truhly, kterouž uzamkl a klíč od ní uschoval v pultě, kterýž též uzavřel a klíč do kapsy strčil. Hned na to zasedl s paní svou — mediem — a se služkou k obědu; jiných osob v domě nebylo. Po obědě zůstaly obě ženské při stole seděti, lékař pak otevřel pult, klíče však od truhly v něm nenalezl. Manželka a služka nevěděly ničehož o tom, že truhlu zamknul a kde klíč uložil. Odpoledne zůstal doma a pozoroval vše, co vůkol se dělo, ničehož však nespatřil, co by jej bylo strany pohřešovaného klíče znepokojovalo. Na večer opět otevřel pult; klíč byl na témž místě, kam jej předpolednem byl položil; když ale otevřel truhlu, nalezl v ní papír po obou stranách popsaný. Co na něm napsáno bylo, nechtěl však nikomu vyjeviti. (Hornung, N. E. 361).

Fowler, medium v Novém Yorku, položil k vyzvání duchův v ložnici své arch papíru na stůl; v noci na to bylo na něm několik obyčejných slov napsáno a mimo to podpisy „43 duchův.“ Témuž zjevili prý se Hahnemann a jiní duchové v podstatě lidské. Podobných písem dostalo se mu častěji, mnohdy i v takových řečech, kterýchž neznal, ruka byla tak podobna písmu lidí od duchů představovaných, že ji nebylo lze rozeznati. Písma taková měl Fowler v řeči hebrejské, arabské, hindostanské, perské, malajské, čínské, francouzské a španělské; professor Busch v Novém Yorku pak vydal svědectví, že zjevení, v řečech těch podaná, byla veskrz nadobyčejná. U přítomnosti téhož profesora podáno bylo jednou Fowlerem obšírné zjevení v řeči hebrejské; řeči té však rozuměl jediný Busch, ačkoliv v četné společnosti zastoupeny byly mnohé národnosti. (Rechenberg, str. 78.)

Po nesčíslných pokusech, které přede všemi baron Güldenubbe[1]) (z Livonska) a sestra jeho v Paříži, Owen, americký ilanec v Neapoli, a hrabě d'Ourches podnikli, podařilo prý na konec bezprostředně od duchů samých písma držeti, a to sice následujícím způsobem. Papír buď s tužkou i také bez ní položí se v kostelích neb na hřbitovech na ponice, náhrobky neb hroby; po nějakém čase jsou papíry popsány, ak jen tehdy, když se dotyčným osobám podařilo, se zemřelými bcování vejíti.

Ve spisu svém o Positivní pneumatologii vydal Güldenstubbe snímků písem duchových, celkem jich má přes 500 v rozıých jazycích, mezi nimi nalezá se 200 snímků pocházejících od ıřelých přátel a příbuzných. „Snímkům těmto největší vážnost císti dlužno, poněvadž totožnost ruky dosvědčiti mohou ti, kteříž by ony za živa znali, tak že tuto nemůže býti nižádné pochybti.“ Nadřečené zkoušky odbývaly se v přítomnosti mnohých dků, mužů to nanejvýš věrohodných; k těmto náležejí mezi mi Georgii z Londýna, Ravené z Berlína, kníže Leonidas licyn, plukovníci Toutcheff a v. Kollmann, umělec orboë, baronové Voigt-Rheetz a Borys d'Uexkyll.

Dne 16. ledna 1858 shromáždili se v basilice sv. Dionysia ldenstubbe a sestra jeho, baron Rosenberg, rada pruského vyaectví v Paříži, hrabě d'Ourches a mnozí jiní členové vznešené lečnosti pařížské, neboť duchové předpověděli, že v kostele tom žná zjevení jim podána budou. Řečené osoby položily dva íry, rozličnými znameními opatřené, na hrobky, Güldenstubbe sestra jeho poklekli a modlili se, kdežto ostatní upřenýma očima papíry pohlíželi.

Po nějaké chvíli zvedli je, avšak nebylo na nich žádného ma. Na to sestoupila společnost do krypty kostelní a položila

[1]) Tentýž sepsal „Pneumatologie positive et experimentale, La realité des esprits et le phénoméne merveilleux de leur ecriture directe.“ V Paříži 1857. Morale universelle a Pensées d'outre tombe 1863. — V prvním díle obsaženy jsou rozličné výroky jemu a sestře jeho od duchů podané; všeobecnou mravovědu sepsal k žádosti duchův dle zjevení a posvátných písem všech starých národů, jakož i dle spisů indických a řeckých filosofů. Spisovatel bojuje jizlivě proti církvi katolické, spolu však též proti materialismu a skepticismu doby naší; jinak ale neváží si žádného vyznání náboženského a dovozuje, že všeliké náboženství značí jen ... jistý stupeň *rozvoje člověčenstva*, proto horlí pro „všeobecné ná...ní“, *které ovšem není leč dosti bídný* eklekticismus.

tři papíry na rozličná místa, jeden na podstavec sochy Marie Antoinetty. Baron a sestra jeho modlili se opět, ostatní hleděli na papíry své a když je po chvíli zvedli, měl kníže Šachovskoj na svém papíru tužkou napsáno slovo „svatý“, baron Rosenberg postavu jakousi nejasně kreslenou a baronka Pailhés složité čáry, jakéž přítelkyně její podpisu svému přičiňovala; tuto měla baronka po všechen čas zkoušky té výhradně na mysli.

Podobné zkoušky odbývaly se na rozličných místech, ve velkém sále v Louvru, v sále starožitností, v chrámě sv. Dionysia a jiných chrámech, ano i na rozličných hřbitovech pařížských, v parku st. cloudském a ve Versaillech, v britickém museu a v opatství westminsterském (zde se v nich zúčastnili mezi jinými poslanec de Rancé, akademik Matter, general v. Brewern, kníže Šachovskoj, literát Delange, Wilkinson, redaktor časopisu Spiritual Magazine, a četné paní vznešené společnosti londýnské), v chramě P. Marie a v glyptothece v Mnichově a na mnoha jiných místech. V bytu Güldenstubbově bylo častěji viděti ohnivé koule v barvách duhových, tyto se znenáhla proměňovaly v ohnivé sloupy a pak v postavy lidské stínům podobné. Zemřelý příbuzný napsal slečně Güldenstubbové tato slova: „Milé dítě! duše tvá ponořiž se v srdce a v ruce P. Ježíše a očekávej klidně cíl a konec soudů Jeho. Přijmiž toto od starého a upřímného strýce Gustava v. Güldenstubbe a manželky jeho Vilémíny.“ Od matky své obdržel Güldenstubbe několik řádků, kterýmiž ho napomíná, aby veliké nesnáze trpělivě snášel, „neb lepší život počíná u nohou velkého krále duchův Ježíše Krista.“ Hrabě d'Ourches způsobil pomocí „rodinného genia svého,“ že se zvonky v bytu jeho samy pohybovaly, ano on sám někdy se objevoval též co dvojenec.

Co do písem uvádí Güldenstubbe velkou řadu osobností, od kterých písemné památky obdržel. K těmto náležejí mezi jinými Platon, Sokrates, Cicero, Virgil, J. Caesar, Octavianus Augustus, Juvenal, sv. apoštolé Pavel a Jan a Abaelard. Obsah jejich nepodává nic nového, leč jen vůbec známé zásady a články filosofické a mravovědné.

Králové francouzští od Dagoberta až po Ludvíka XVIII. a královny od Blanky až po Marii Antoinette napsaly rozličné figury a začáteční písmena jmen svých na pomnících svých ve chrámě sv. Dionysia, ve Versaillech a Fontainebleau („písma ta byla by také beze vší pochyby nemocné vyléčila, kdyby se byla dle před-

potřebila"). J. Caesar, císař Augustus a Germanikus napsali jména svá na sochách svých v Louvru, Euripides pythickou ku a pod ní E, Hippokrates několik propletenin a pod ty své („písmo to vyléčilo jednou v několika minutách silnou rheumatickou"), Marie Stuartovna jednou začáteční písmena manžela svého v chrámě sv. Dionysia, po druhé dva křížky ními slova: „I ame the lif;" jahen Paris figuru nepravidel- pod ní jméno své Francois Paris (papír byl za přítomnosti níka Kollmanna za hlavním oltářem v chrámě sv. Medarda , kdež tělo Parisovo pohřbeno bylo, duch sám osvědčil nost svou několika dutými ranami, které pod kamenou dlažbou bylo). Mnohé figury ty nejsou leč klikatiny, jak je děti í; tak na př. napsal František I. několik čar a vedle nich omníku svém u sv. Dionysia. Písma duchův latinská a řecká jsou písmem lapidárním, a general Brewern obdržel prý i „tištěné gotické písmo."

ísma, která podali mnozí králové a královny francouzské a oslulí mužové, jako na př. Voltaire, Montesquieu, d'Alembert, , Rousseau byla prý co do totožnosti ruky mnohým zkouškám ena, což mnozí znalci, hlavně pak Lacordaire, ředitel dílny eliny a bratr proslulého dominikána, dosvědčili.

üldenstubbe jest na jisto přesvědčen, „že písma ta objevují ezprostředně nadsmyslný svět, poněvadž jen duchové s to ezprostředně, toliko volí svou a pomocí elektrického proudu ony a písma ona na papír napsati;" o čemž prý tím méně ovati lze, „poněvadž on a sestra jeho při tom spolu spa- ostavy duchův v kroji době jejich příslušném."

eméně podivno jest, což Bohumír Dämmerung ve Vídni uje, „že totiž písma taková mnohdy shora dolů, od stropu padají aneb jako fotografie pojednou na papíře se objevují, se obzvláště tehdy stává, když se papír s tužkou do klo- na temném místě nějakém uloží; „neomylným znamením, o se obdrží, jest, když plamen na blízku vzplápolá" (Perty, iritualismus, str. 268.)

novějším úkazům spiritualistickým náleží kreslení po- duchův, kteréž se nejprvé rovněž v Americe objevilo.

roslulí kreslitelé toho způsoba v Americe jsou Anderson esson, kteří se umění tomu *nikdy* neučili, avšak vedením *zemřelých malířů (kteří jich jakožto* nástrojů ku kreslení uží-

vají) tužkou takové kresby shotovují, které se rovnají nejjemnější obrazům střední barvou malovaným.

Zvláště připomenouti dlužno, že Anderson kreslí za tmy, mezi jinými podal podobiznu Platona a Pythagora; Indiána Oriet a Indiánky White Feather; tito jsou totiž strážnými duchy roz ličných medii v Americe žijících. K nejkrásnějším obrazům jeh náleží prý podobizna Lilly, dítěte, kteréž v deváté hodině po na rození svém zemřelo. Paní Watermannová porodila před časem qlížence Lilly a Rosu; když tato mluviti počala, rozmlouvala vždy jak rodiče za to měli, s domnělou družkou, a když u ní jedno květiny nalezli, o nichž nemohli vyskoumati, jak se byly dítě do rukou dostaly, pravilo, že jí je Lilly přinesla. Matka všem tomu s počátku nechtěla věřiti, později však stala se též medie Otec psal Andersonovi, žádaje ho o podobiznu zemřelého dítěte ten však ji počal kresliti, dříve než ho došel otcův list, „poněvad mu to duchové sami dříve již byli vnuknuli.“ Obraz co do podob nosti tak se povedl, že všickni se na nejvýš podivili, matk pak sama nepřestala volati: „Ano, toť jest milé dítě mé!“ (Spi Mag. říj. 1869).

Jiný výtečník téhož druhu jest David Duguid v Glasgow ve Skotsku, prostý ebenář, 35 let starý, beze vší téměř umělosti, kreslení se taktéž nikdy neučil. Když se již po delší čas zabýva kreslením „magnetickým,“ navštěvoval teprv po několik měsíc veřejnou kreslírnu. Nejvíce ale vyniká darem, že může ekstas v sobě libovolně rozněcovati. Kreslí v temnu nad míru rychle, oči maje zavřené ano i pevně sevřené; jednou byly všechn plameny plynové uhašeny až na jeden nepatrný plamének, a te jeste jeden z diváků rukou zastřel, tak že ostatní s těží jen postav kreslitelovu rozeznali; po třech minutách při plném opět svět spatřili s nemalým podivením, že v kratičké době té vykreslil ro sáhlou krajinu, v popředí jezero a na něm několik loděk a p břehu nástiny velkého hradu.

K umění tomu dospěl, když se několikráte zúčastnil ve zkou kách s pomykáním stolův, které přítel jeho Nibert činíval; p první hned cítil třesení v ramenech a studený proud po zád an se stůl co nejrychleji otáčel. Když se pak „ducha“ tázali, k z přítomných jest mediem, odpovědíno, že Duguid. Odtud pok čovali oba ve zkouškách takových a stali se medii; nyní již vid *vali ve světnici* zatemnělé světlé a tmavé postavy stinné a Nib *povznesl se jednou* od podlahy vzhůru. Záhy na to dospěl Dugu

ku kreslení. Když totiž jednou četnější společnost u Niberta em stolu seděla, dostalo se Duguidovi vnuknutí, aby si vyžádal uoci ženského media vedle sedícího; tato položila pravici svou levici jeho, a jakmile se to stalo, počala se levice bezděky po- »ovati a kreslila tužkou nejprvé hrubé nástiny rozličných figur. uch", jenž mu ruku takto vedl, nazval se jménem Marek Baker ılíbil, že se opět dostaví. V příštím sezení kreslil Duguid na ıtýž způsob, spolu však duch vyjevil, že ženština ona proto má ıvici svou položenou na levici jeho, aby pochybovatelé tím snáze védčeni byli. Odtud již činil velké pokroky, později bylo mu ovoleno", barev při kreslení též upotřebiti a pravicí kresliti bez ıspění oné ženštiny. Kdykoliv byl „u vytržení", shledáno, že ıchu (obyčejného) pozbyl, „duch" však slyšel a odpovídal k otázm skrze medium.

Z výpovědí těch dozvěděli se, že jest to duch hollandského ılíře (nar. r. 1636, umř. 1681), Baker že není pravé jméno jeho, o že onen oznámí teprv, až skrze Duguida jeden z nejvýtečnějších razů svých vykreslí. U vytržení vídal jej Duguid a líčil ho kožto muže tváře truchlivé, ve kroji starobylém a cizím; spolu ním přicházíval duch paní velmi krásné a oba že mu podávali ce své; „duch" vypravoval též o mnohých nesnázích, jež ho za živa stihly, nad čímž se Duguid bolestně rozplakal. Když tento kresbu hotovil, shledána na ní na levé straně písmena J. R.; přítomný nělec jeden spatřiv ji tvrdil, že podobnou kresbu kdesi již viděl. mnohém hledání nalezena konečně v „Cassellově Art Treasures xhibitor" (na str. 301) mědirytina nadepsaná „vodopád" od Jakoba uysdaela, a rovněž shledáno, že Duguidova kresba byla téměř konalý snímek rytiny oné, s tím toliko rozdílem, že na rytině ležal se most a na něm několik osob, jichž Duguid neměl. ázali se tedy ducha po příčině a ten odpověděl, že osoby ty nitiv on sám, nýbrž přítel jeho Berghem a sice později teprv na itovém již obraze vykreslil. Když pak Duguid z vytržení procitl, ázali mu podobiznu Ruysdaelovu; jakmile ji spatřil, tvrdil již : vší určitostí, že jest to podobizna ducha onoho, který k němu ichází. Tentýž navštěvoval ho později s Janem Steenem, druhdy jm vrstevníkem, a vedením obou duchů počal Duguid olejem lovati, vždy maje oči zavřené, buď za temna nebo tytýž i při plynovém; s počátku a na konec práce své podával a tiskl m ruku a v krátkém čase *zhotovil dosti* valný počet rozličrazů. *Bylo mu také slíbeno, že* později bez pomoci duchů

bude moci malovati a i tenkráte, když nebude u vytržení. „Přátelé tito navštěvují ho častěji, mnohdy když není u vytržení, než tehdy; nevidí jich sice, ale pociťuje přítomnost jejich po studeném proudu, který celým tělem jeho probíhá, a slýchá od zadu jméno své vyvolávati. První učitel kreslírny, kterouž Duguid navštěvoval, přítomen jsa jednou tázal se ducha Ruysdaela, jak malíři za doby jeho barvy a plátno připravovali; a odpověď byla „dle svědomitého výroku" tazatelova taková, že ji jen vzdělaný a dovedný malíř dáti mohl. Při zkouškách těch čili sezeních bývaly četné osoby, mezi nimiž též duchovní a profesoři university glasgowské přítomni; „nikdo však nebyl s to, aby věc tu náležitě vysvětlil aneb podvod nějaký vypátral." (Human Nature 2. list. 1868).

Mestral v Ženevě vypravuje, že medium Emil Bret u vidění spatřuje rozličné obrazy, které pak, když procitne, „mistrovsky" kreslí, ač se tomu nikdy neučil. Jemu také „diktovali duchové" skladby hudební a dali mu návod k sestavení nového druhu varhan a nové harmoniky, samé to věci, o kterých, když není u vytržení, ani ponětí nemá. Mestral má na jezeře ženevském parní loď, zcela ustrojenou dle plánu, jejž duchové Bretovi zjevili. (Hornung N. G. 114, 117).

Dr. Cataneo v Janově rozmlouval prostřednictvím stolu po mnohá léta s duchem Džingischánovým; přítel jeho, mladý malíř v Turině, vídal též ducha toho a vedle něho druhého ještě, a maloval pak podobiznu chánovu tak, že Cataneo užasnul nad podobností obrazu a postavy chánovy, kterou u vidění spatřoval. (Hornung N. G. 327).

V Americe jsou také mnohá media kreslící a malující podobizny zemřelých osob, jichž nikdy neviděla; podobnost jest prý vždy zcela patrna. K těmto náleží především krejčí Rogers, který kreslí vedením ducha malíře Benjamina Westa; kreslení rovněž nikdy se neučil.

Fotografie duchů. Dají-li se media fotografovati, aneb bývají-li jiné osoby skrze media aneb v jejich přítomnosti fotografovány, viděti jest mnohdy vedle, před neb za obrazem hlavní osoby postavy stínové a nejasné, někdy též ve světle prorážejícím. Dle výroku spiritualistů jsou to obrazy zemřelých osob, buď příbuzných neb přátel. Fotografie takové objevily se nejprvé r. 18[illegible] v Paříži; k rozšíření umění toho však nejvíce přispěl Mumler, chemik a fotograf v Bostonu. R. 1862, 5. říj. fotografoval sebe sama, a když byl obraz dohotoven, spatřil po pr[illegible] straně [illegible]

své obraz sestřenice, před 12 léty zemřelé, ana sedí na
; vrchní část obrazu jejího mohla se zřejmě poznati, ačkoliv
temná a spolu průhledná", od pasu však rozplynul se obraz
nou mlhu. Když se takto podařil první pokus, následovali
příkladu toho a záhy na to bylo takých fotografií již u val-
počtu, „ačkoliv se fotograf při práci té nesmírně namáhati
Na fotografii paní jedné viděti bylo též obraz jiné postavy
, otec a matka poznali v ní obraz zemřelé dcery své;
byla vrchní část obrazu jasná, dolní mlhavá. Pán jeden měl
podobizny své obraz zemřelé matky, „avšak v takých roz-
h, že nebylo lze nikterak pochopiti, jak malé sklo předmětové
lký obraz podati mohlo." Hlava a vrchní část těla byly totiž
otní velikosti, kdežto podobizna pána onoho byla pravidel-
rozměrů. V těchto a mnohých jiných případech seděla vždy
dna osoba před apparatem, „což nejvážnější svědkové po-
," přece však nalezaly se na některých obrazích dvě až i tři
y mlhavé.
P. W. Guay, též fotograf, chtěje se o pravdě úkazův těch
děiti, odebral se do dílny Mumlerovy a zastrčil sám rámec
nice. „Když jsem si zasedl," vypravuje onen, „žádal jsem
uchu obraz zemřelé manželky a otce svého, a skutečně na-
se obrazy ty vedle podobizny mé; p. Mumler však nemohl
nižádným způsobem podobiznu zemřelých těch zjednati, pročež
lám za svou povinnost, veřejné svědectví o tom vydati." Ano
mlhavá tvářnost postav duchův jest dle dra. Gardnera nej-
jším důvodem, že obrazy ty nemohou býti kopie, což mno-
zkouškami dokázáno, n. př. postaveny jsou podobizny za
, která se dala fotografovati, avšak obrazy na ten způsob
ené poskytovaly zcela jiný pohled. Rovněž pozoruhodné
e se obyčejně jen poprsí „duchův" na fotografii nalezá a že
byčejné průhledné, poněvadž spolu viděti jest rozličné před-
za postavou umístěné.
Dle Mumlera lze takových fotografií tehda dosíci, když se
edia mohútná spojí a po delší čas společně pracují; „když
 má fotografovati, jest jím vůli a obrazotvornost soustřeďo-
sice na onu osobu zemřelou, která se na obrazu zjeviti má."
ual Magazine a Herald of Progress 1862.)
R. 1869 zaslal hrabě de Mons, bývalý nassavský vyslanec
gu, Pertymu *takovou fotografii* a spolu obšírnou zprávu,
é vypravuje, že společně s důvěrným přítelem jednal u věci

té s všelikou obezřelostí, přesvědčiv se mimo to též, že fotograf jest muž poctivý a nezištný. „Mezi podobiznami obou pánů těch bylo viděti na fotografické desce obraz jakési neviditelné bytosti; na fotografii samé pak jen světlou záři nejasně nastíněnou.“ Hr. de Mons má za to, že k dosažení takých fotografií „zapotřebí jest osob medianimických, nábožného rozjímání a vzývání (évocation); fotografie že již jest s to, aby neviditelné tekutiny učinila zračitými, a že snad se podaří vědě je i ztužiti, potom však také i chemicky rozložiti!“ Témuž Pertymu zaslal Schickh z Vídně fotografii modlící se paní, „na levé straně a za ní jest postava průhledným pláštěm zastřena; rysů ve tváři však nelze rozeznati.“ (Perty II. 34.)

Fotografující medium, paní B u t l e r o v á v Buffalu fotografovala J. H. P o v e l l a, který si vedle vlastní podobizny též obrazy zemřelých rodičů svých vyžádal, což se i stalo. Obraz otcův byl zcela zřetelný a tvářnost byla tatáž, jakouž měl před 6 měsíci, jak jej posledníkráte v Londýně viděl; na vlastním obrazu svém spatřil však několik týdnů později hlavu malého křepeláře, jehož s počátku tam nebylo. Poněvadž mu matka dávno již byla umřela, když ještě v útlém věku byl, nemohl o podobnosti souditi. Když se ale domů vrátil a fotografii ukázal, poznala manželka jeho a 10letý syn na první pohled zemřelého otce jeho. Záhy na to navštívili přítele ve Vinlandu, u něhož se setkali s mediem, paní S m i t h o v o u; tato vypravovala Povellové, že se tu zjevuje zemřelý bratr její František, maje skladby hudební v ruce (za živa byl výtečným zpěvákem), mimo to že také často přichází duch Sárah, matka Povellova. Tento se tázal ducha: „Jsi-li skutečně matka moje, pověz, zdali se mnou o fotografiích duchů mluviti chceš?“ „Ano!“ „Jest obraz tobě podoben?“ „Ano, jest velmi podoben, psíka však jsem na rámě tvé proto položila, abych tě přesvědčila.“ Teď teprv si zpoměl Povell, že když mu bylo 14 let, měl malého křepeláře, kteréhož nyní na fotografii poznal, ačkoliv od toho času plných 25 let uplynulo. (Spir. Magazin, srp. 1869.)

Neméně podivné věci vypravují se též o h u d e b n í c h v ý t v o r e c h d u c h ů č i l i m e d i í.

Slečna C u s h m a n o v a v Charlestonu (Massachusetts), která prý v ohledu tom pravé zázraky činí a jíž se od devíti let za tisíce lidí obdivuje, odbývá produkce své při plném světle, kladouc *kyt ru na ko*lena kterékoliv osoby, jakmile však se jen zlehounka *dotkne desky*, slyšeti již „čarokrásnou arii“ a viděti, jak se struny

samy od sebe pohybují. Že duchové na ní hrají, o tom prý nelze pochybovati, poněvadž mnozí spatřují prsty jejich strun se dotýkati! (Spir. Magazin 1869).

Paní Youngsová, která se hudbě nikdy neučila, zasedá k pianu a když přijde do vytržení, hraje „čarokrásně"; mnohdy posadilo se na piano pět, šest mužů, mezi hrou její však počalo se piano pohybovati, vznášelo se několik palců nad podlahu a hned na to klátilo se tou neb onou nohou, jako by takt k hudbě dávati chtělo. „To vše děje se ve dne a tak zřejmě, že to tisícové měšťanů washingtonských dosvědčiti mohou, při jakémkoliv pianě a v jakémkoliv domě." (Tafelrunde, 15. srp. 1871).

Američan Shepard, který se taktéž hudbě nikdy neučil přibyv v dubnu r. 1870 do Londýna hrál tu veřejně (vedením duchův) na pianě velmi líbezně a zpíval spolu hlasem sopránovým. Mnohá media pak viděla též postavy rozličných duchův, any Sheparda obkličují, kdykoliv k pianu zasedá.

Otto Kunz, chemik v Pittsburku, podávaje Hornungovi zprávu (N. G. 335) vypravuje, že Jonathan Coons v Athens County zařídil dle předpisu duchův zvláštní místnost (Spirit-room), v které se tito zjevují. Tam se již od mnoha let odbývají řádné koncerty, při kterých duchové na rozličných nástrojech hrávají, objevují se tu ruce jejich, slyšeti je mluviti ve zvucích právě nadzemských s neobyčejným přízvukem cizím, podávají se zprávy, pocházející od duchův „předadamitických," a kresby od duchův shotovené. Při jednom sezení takovém „chopila neviditelná železná ruka přítomného mladého kupce za pravici a stáhla ho pod stůl!" Medium paní Frenchová tázána byvši po příčině odpověděla, že se to stalo proto, aby se též stal mediem, a že to byl duch Washington, který ho uchvátil.

Postupem času rozmohla se též rozmanitost spiritualistických úkazův, tak že nemožno jest, všecky náležitě roztříditi.

Jeden německý cestovatel, „muž poctivý a zcela věrohodný," navštívil v Novém Yorku paní Foks-Kaneovou, medium znamenité, u kteréž se týdně „vybraná společnost" shromážďovala. Jakmile sezení počalo, vznášely se světlé obláčky po světnici, z nichžto se znenáhla tváře a ruce tvořily; ruce ty (duchův) braly rozličné předměty se stolů, podávali sklenici s vodou do kola četným spolu, na pianě *provozována výtečná* hudba, aniž viděti bylo, *kdo klaves dotýkal, a když* se všickni do kruhu sestavili,

zazněla „podivná, avšak nad míru líbezná hudba,“ jako by s výše nad nimi. S přivolením duchův pak položen papír s pérem na stůl, a když se po chvíli světla opět rozžehla, napsán byl obšírný list v řeči německé, svědčící nadřečenému cestovateli, podepsán celým jménem zemřelého strýce jeho, kteréhož však v celé společnosti nikdo neznal a nikdo také nevěděl, že vůbec žil. (Tafelrunde 1. říj. 1871).

Na ploše stolu velmi nakloněného zůstávají předměty kulaté tiše ležeti, jako by k němu pevně byly přilnuly; pak se pojednou vznášejí až k podlaze. Medium Klinguland byl několikráte, nikoliv ve snách neb u vytržení, nýbrž za normalního bdění se stolicí, na kteréž seděl, vzhůru vyzdvižen a zůstal po delší čas ve výši; hned na to vznášel se i stůl po několik minut.

V Sesaně zasedla u rytíře H. S. společnost kolem stolu a vyzvala ducha, aby přítomnost svou klepotem známého pochodu na okně osvědčil a aby v kamnech hořejší světnice rachot způsobil. V okamžení stalo se vše, čeho si každý žádal. Rytíř S. přál si, aby čepice jeho na stole ležící zmizela; i to stalo se s náramnou rychlostí, odletěla pod lavici. (Hornung N. E. 41).

Slečny Huetovy vyzývají zemřelou přítelkyni svou Marii, aby se ve stole ozvala klepotem, aby zazpívala arii, které si někdo žádá, aby napodobňovala vrzání pily, sikot páry a p. K rozkazu jejich převrhá se stůl, pohybuje se dle taktu hudby, objímá nohami ony z přítomných, které si oblíbil a odpovídá k nejrozmanitějším otázkám. (N. E. 47).

O velmi „zajímavém sezení“ vypravuje O. Kunz. Jakmile media zasedla, připoutali jim duchové ruce do zadu ku stolicím, světélka poletovala po světnici a plaménky poskakovaly po stole a na strunách nástrojů, na kterých neviditelná ruka hrála. Přítomný jeden počal zpívati, hned pak bylo slyšeti líbezný hlas s průvodem na kytaře, ležící na vzdáleném stole, které se nikdo nedotknul. Mezi tím cítil Kunz, že se ruka jakási dotýká nohou jeho a při každém dotknutí měl pocit elektrického proudu. — V Bridgeportu posadila se společnost ke stolu a záhy na to počalo [illegible] rozličné nářadí ve vedlejší světnici pohybovati, jednotlivé kusy [illegible]ly buď přes hlavy sedících neb kolem nich a pak padaly k zemi. [illegible]l se pohyboval z prudka, neb způsobem kromobyčejným. Ano se [illegible]ik nářadí současně pohybovalo, nastal hrozný zmatek a mnoho [illegible] *se polámalo.* Konečně přiznal se duch Indiána, jménem [illegible]*cola, že on* jest původcem zmatků těch, udal však spolu léky,

některé strachem ochuravělé osoby vyléčiti mají, doloživ,
lidí červených více pod širým nebem žijících jsou sil-
e elektriky v sobě chovají, než duchové světlých tváří.
N. G. 341).

nbach (Tafelrunde 1871) vypravuje o ženském mediu,
hnuto jsouc duchy zemřelých herček a tanečnic nej-
spolu velmi namáhavé tance, majíc oči při tom vždy
k provozuje, jako nejvycvičenější tanečnice na divadle.
se tanci neučila a po celý život svůj též nikdy ne-
dyž opět k sobě přichází, neví o ničem; přítomný
lav jednou tepnu její pravil, že není nikterak urychlena
že jest tak tichý, jako dech spící osoby.

verní Americe objevila se v posledních letech též media,
e u vytržení veřejně dlouhé řeči činí; tato slovou
Speakers.

ž za posledních let libují si duchové v tom, že přinášejí
a ovoce, což mezi jinými dosvědčuje Damiani (Human
9), on tvrdí, že na konci jednoho sezení v Londýně celá spo-
ypána byla květinami čerstvými, na nichž ještě rosa byla;
y na konci jako od ohně popáleny a začmouzeny; du-
e po příčině tázáni odpověděli, „že to spůsobila elek-
éž co nástroje k utrhnutí květin upotřebili.“

u výskumů svých však dosáhl spiritualismus tvrzením
s to jest, skutečné (realní) postavy, nikoliv jen
braznosti neb u pouhém vidění pojaté vytvořiti. „Jsouť
tečné bytosti, obývající ve hvězdách a planétách nebe-
čež také slovou sideridé. Postavy také byly již též
; některé na př. podobají se andělům, na jiném obrazu
ti důstojníka v uniformě, na jiném pána a paní v kroji
kém, ruku Paganiniho se smyčcem a j. v. Postavy tyto
řily, jako by znenáhla ze vzduchu neb ze stěny vyrů-
čátku byly veskrz jen vzdušné, až pak vždy více a více
, tak že bylo slyšeti hlasy a cítiti tisknutí rukou
jevují se jen na kratičký čas a záhy mizí. Medium čilé
elně obchází prý mráz, kdykoliv se postava taká tvoří.
dovozují mnozí, že se duchové též tělesně a tudíž
telně zjevovati mohou a že možno k tomu je
Dotknutelné *zjevování to* vysvětluje duch jeden skrze
ten způsob, že duchům vůbec dána jest jistá moc nad

hmotnými částmi prostoru a atmosféry, tyto že oni mohou zhušťovati a v rozličné útvary sestavovati!

Na konec vypravování našeho o jednotlivých úkazech spiritualistických jest nám vyložiti též ještě **nauku spiritualistickou**, ač výklad takový má veliké nesnáze, poněvadž tu v míře svrchované platí, že kolik hlav tolik rozumův. Především učiniti jest rozdíl mezi americkými a anglickými spiritualisty s jedné a mezi francouzskými s druhé strany. V severní Americe nabyly dogmatické výměry „národního sjezdu" r. 1868 v Rochestru odbývaného téměř obecné platnosti.

Dle těchto jest Bůh idea nejsvrchovanější dokonalosti, harmonie všehomíra, nejvyšší duch, nejenom tvůrce veškerenstva, nýbrž i milostivý a lásky plný Otec. Po smrti těla trvá duch ve spojení s duší, která jest tehdy tělem jeho; nynější nadzemský stav zemřelých neliší se podstatně od žití pozemského, jediné v tom, že se na onom světě ještě mohou zdokonalovati. Zemřelí mohou se navraceti na zemi, dobří a zlí duchové obkličují vždy a ustavičně člověčenstvo, dobří a zlí dle toho, jakými byli za živa, neb nestává stvořených andělů neb zlých démonů, nýbrž onino jsou jen toliko očištění duchové lidští, tito pak duchové lidí ve zlém setrvavších, taktéž není ráje, nebe a pekla; slovy těmi naznačuje se toliko jistý stav, nikoliv však zvláštní nějaké místo. Zavoláme-li duchy, zjevují se nám a vcházejí ve spojení s námi. Cíl a konec veškerého člověčenstva jest, aby se povzneslo k nejvyššímu duchu, a k dosažení cíle toho třeba jest, aby se člověk ve všem spravoval vlastním rozumem svým a zákony přírody; oba činitelé tyto ustanovují zákony praktického rozumu a života. V ostatních článcích však rozcházejí se na nejrůznější strany; jedna na př. tvrdí, že křesťanství vůbec jest nutným činitelem ohledem na rozvoj člověka a že Kristus byl nejvznešenějším mediem, druhá naopak bojuje s jízlivým fanatismem proti všemu, což má jméno křesťanské, jiná strana opět usiluje o sloučení nauky své s křesťanstvím a se socialismem.

Téměř vesměs jsou spiritualisté na jisto přesvědčeni, že původcové všelikých úkazův spiritualistických jsou duchové či duše zemřelých lidí, ačkoliv prý totožnost jejich nelze s jistotou dokázati, ana mnohdy vůle jejich není k dobrému nakloněna, tak že někdy jmenem lidí, buď proslavených neb vůbec ctihodných vypovídají věci na odpor jsoucí, čímž k mnohým zmatkům příčinu dávají; někteří jen mají za to, že to jest mohútnost duše lidské,

jakýmiž se některé strachem ochuravělé osoby vyléčiti mají, doloživ, že duchové lidí červených více pod širým nebem žijících jsou silnější a více elektriky v sobě chovají, než duchové světlých tváří. (Hornung N. G. 341).

Steinbach (Tafelrunde 1871) vypravuje o ženském mediu, které nadchnuto jsouc duchy zemřelých hereček a tanečnic nejumělejší a spolu velmi namáhavé tance, majíc oči při tom vždy zavřené, tak provozuje, jako nejvycvičenější tanečnice na divadle. Nikdy však se tanci neučila a po celý život svůj též nikdy netančila. Když opět k sobě přichází, neví o ničem; přítomný lékař ohledav jednou tepnu její pravil, že není nikterak urychlena a dech její že jest tak tichý, jako dech spící osoby.

V severní Americe objevila se v posledních letech též media, která jsouce u vytržení veřejně dlouhé řeči činí; tato slovou Trance-Speakers.

Taktéž za posledních let libují si duchové v tom, že přinášejí květiny a ovoce, což mezi jinými dosvědčuje Damiani (Human Nature 1869), on tvrdí, že na konci jednoho sezení v Londýně celá společnost obsypána byla květinami čerstvými, na nichž ještě rosa byla; stopky byly na konci jako od ohně popáleny a začmouzeny; duchové byvše po příčině tázáni odpověděli, „že to spůsobila elektrika, kteréž co nástroje k utrhnutí květin upotřebili.“

Vrchu výskumů svých však dosáhl spiritualismus tvrzením svým, že s to jest, skutečné (realní) postavy, nikoliv jen pouze v obraznosti neb u pouhém vidění pojaté vytvořiti. „Jsouť prý to skutečné bytosti, obývající ve hvězdách a planétách nebeských, pročež také slovou siderídé. Postavy také byly již též vyobrazeny; některé na př. podobají se andělům, na jiném obrazu takém viděti důstojníka v uniformě, na jiném pána a paní v kroji staroněmeckém, ruku Paganiniho se smyčcem a j. v. Postavy tyto prý se tvořily, jako by znenáhla ze vzduchu neb ze stěny vyrůstaly; s počátku byly veskrz jen vzdušné, až pak vždy více a více se ztužily, tak že bylo slyšeti hlasy a cítiti tisknutí rukou jejich. Objevují se jen na kratičký čas a záhy mizí. Medium čilé a spolu citelně obchází prý mráz, kdykoliv se postava taká tvoří. Odtud již dovozují mnozí, že se duchové též tělesně a tudíž i dotknutelně zjevovati mohou a že možno k tomu je přiměti! Dotknutelné *zjevování to* vysvětluje duch jeden skrze *medium na ten způsob, že duchům* vůbec dána jest jistá moc nad

hmotnými částmi prostoru a atmosféry, tyto že oni mohou zhušťovati a v rozličné útvary sestavovati!

Na konec vypravování našeho o jednotlivých úkazech spiritualistických jest nám vyložiti též ještě nauku spiritualistickou, ač výklad takový má veliké nesnáze, poněvadž tu v míře svrchované platí, že kolik hlav tolik rozumův. Především učiniti jest rozdíl mezi americkými a anglickými spiritualisty s jedné a mezi francouzskými s druhé strany. V severní Americe nabyly dogmatické výměry „národního sjezdu" r. 1868 v Rochestru odbývaného téměř obecné platnosti.

Dle těchto jest Bůh idea nejsvrchovanější dokonalosti, harmonie všehomíra, nejvyšší duch, nejenom tvůrce veškerenstva, nýbrž i milostivý a lásky plný Otec. Po smrti těla trvá duch ve spojení s duší, která jest tehdy tělem jeho; nynější nadzemský stav zemřelých neliší se podstatně od žití pozemského, jediné v tom, že se na onom světě ještě mohou zdokonalovati. Zemřelí mohou se navraceti na zemi, dobří a zlí duchové obkličují vždy a ustavičně člověčenstvo, dobří a zlí dle toho, jakými byli za živa, neb nestává stvořených andělů neb zlých démonů, nýbrž onino jsou jen toliko očištění duchové lidští, tito pak duchové lidí ve zlém setrvavších, taktéž není ráje, nebe a pekla; slovy těmi naznačuje se toliko jistý stav, nikoliv však zvláštní nějaké místo. Zavoláme-li duchy, zjevují se nám a vcházejí ve spojení s námi. Cíl a konec veškerého člověčenstva jest, aby se povzneslo k nejvyššímu duchu, a k dosažení cíle toho třeba jest, aby se člověk ve všem spravoval vlastním rozumem svým a zákony přírody; oba činitelé tyto ustanovují zákony praktického rozumu a života. V ostatních článcích však rozcházejí se na nejrůznější strany; jedna na př. tvrdí, že křesťanství vůbec jest nutným činitelem ohledem na rozvoj člověka a že Kristus byl nejvznešenějším mediem, druhá naopak bojuje s jízlivým fanatismem proti všemu, což má jméno křesťanské, jiná strana opět usiluje o sloučení nauky své s křesťanstvím a se socialismem.

Téměř vesměs jsou spiritualisté na jisto přesvědčeni, že působcové všelikých úkazův spiritualistických jsou duchové či duše zemřelých lidí, ačkoliv prý totožnost jejich nelze s jistotou dotvrditi, ana mnohdy vůle jejich není k dobrému nakloněna, tak že ..dy jmenem lidí, buď proslavených neb vůbec ctihodných vypo- [illegible] věci na odpor jsoucí, čímž k mnohým zmatkům příčinu dá- [illegible] někteří jen mají za to, že to jest mohútnost duše lidské.

Když jednou při pracích svých archaeologických potřeboval spisu Bohlenova o Indii, jehož v knihovně své neměl, zašel genius v osobě jeho k příteli a žádal o zapůjčení knihy. Tentokráte prý to nebyl Pièrartův dvojenec, který pro knihu šel; když ale r. 1849 po delší čas v Boulogni přebýval a odtud domů se vrátil, viděli ho přátele jeho čtrnáctého dne po odchodu jeho procházeti se po břehu; s podivením tázali se ho, proč se navrátil, on však nedal odpovědi, nýbrž pojednou zmizel; a tentokráte prý se skutečně zjevil co dvojenec. Tentýž genius podal mu „zprávy nad míru důležité“ o světě předpotopním, o velikánském převratu, který severní pevninu naši před 25000 léty zastihl a o vzdělanosti prasvěta. Též prý se mu zjevuje spiritualista Mathieu, r. 1864 zemřelý.

Pièrart věří, že jsou andělé strážní — andělé to stvoření kteříž jsou průvodčími člověka od narození jeho až do smrti, vnukajíce mu vždy mravné myšlénky a pohnutky; takový anděl zjevuje též jemu nejdůležitější nauky. Vedle andělů jsou duchové rodinní, totiž duchové zemřelých lidí, kteří o tělesné potřeby lidí pečují, od nemocí jich ochraňují aneb vyléčují, spolu jsou též původci fysických úkazův (spiritualistických). Úřad ten vzali na se buď dobrovolně aneb byl jim za pokutu uložen. Jeden takový duch doprovází Pièrarta všude a osvědčuje přítomnost svou a soucit klepotem, kdykoliv se mu zvěstují zprávy nemilé aneb když rozjímá. Tentýž ho upozornil na požár v bytu jižjiž vznikající a zbudil ho jednou po půlnoci, když se podezřelý člověk kradmo domu jeho blížil.

Jinak ale vyznamenávají se Pièrart a přívrženci jeho rationalistickou polovičatostí, jež rozšíření sekty jejich na ujmu byla, kdežto právě odvážná rozhodnost Cardecova nejčetnější stoupence přivábila. Pièrart přikazuje, aby se všeliké úkazy přísně zkoušely, zvláště ale aby se nižádné zjevení medianimické nekladlo nad autoritu rozumu, nýbrž naopak každé aby se přísně rozumem posuzovalo; především ale že jest třeba vyšetřiti na jisto, zdali se skutečně duch zjevil, aneb zdali jen duch media sám sobě odpovídá. Sám ovšem věří v duchy a že se mu zjevují, u jiných však netoliko že pochybuje, nýbrž vytýká jim zjevně, že klamají sebe a lidi. Bojuje proti církvi katolické, spolu však vyznává, že náboženství Kristovo jest jediné pravé a že toliko jen třeba navrátiti se k prostotě staré církve, avšak popírá, že jest peklo a ďábel. Proti nesmírnému vzmáhání se *spiritismu* založili Güldenstubbe a ... jeho s Pièrartem časopis „Revue Spiritualiste“, kterýž měl

pěstovati „kriticky nauku o zkušebné duševědě.“ **Na takový způ**
však nemohl časopis vyhověti ani účelům **spiritualistickým ani s**
mům vědeckým a přispíval jen k **dalšímu šíření se spiriti**
Proti tomuto kladli Pièrart a **přívrženci jeho všemožný odpo**
bojovali krutě proti nauce o reinkarnaci, **kterouž Angličané a A**
ričané též rozhodně popírají, vytýkajíce, že to **nauka nesmysl**
naskrze odporující skutečnosti, rozumu a písmu sv., **že ruší**
škeré svazky rodinné a že není žádného poměru **nauky té k s**
ritualismu, nýbrž že byla nejprvé od brahmínů, **pak od spiriti**
ve vlastní zisk a prospěch vymyšlena. Proti tomu **tvrdil Card**
že původcové nauky té jsou druidové, první **křesťané, sv. Jan ev**
gelista, Origenes, Fourier, Ballanche, Jan Reynaud, **Pezzani**
jiní, kteříž ji dávno již byli ustanovili. Z toho **rozpředl se tu**
zápas exegetický; spiritualisté dovozovali, že sv. **Jan, Origen**
Pezzani a jiní nauky té neznají a že nepravý jest **tudíž výklad d**
tyčných míst. Spiritisté ovšem tvrdili opak toho a **vítězili př**
všeliké útoky nepřátel svých, tak „že se nauka jejich **zvláště v ji**
Francii jako řecký oheň vždy šířeji rozmáhala“ — **dle vlastní**
vyznání spiritualistů — a to hlavně proto, „poněvadž **rozumu**
citu velké většině člověčenstva jest přiměřena.“ **Na to se chop**
spiritualisté jiné mocnější zbraně, vytýkajíce **protivníkům svý**
že naukou tou mnozí až do šílenosti přivedeni byli **a nejeden**
samovraždě a zločinům sveden byl. K tomu **konci jim nemálo p**
spělo pohoršlivé přelíčení bývalého dřevěnkáře **Hilairea v Sonnac**
který stav se pojednou znamenitým mediem do **počestné rodiny**
vetřel, a když jí hlavy pomátl, s manželkou hostitele **svého a z**
nou sumou peněz uprchl. Avšak i z této příhody **nevzešla spi**
tistům patrná škoda, a obě strany potýkaly se **až do r. 187**
kteréhož času rovnou měrou mnoho utrpěly. **Pièrart ale neus**
v horlivosti své, posilňuje přívržence své u **víře a mluvě k nim tak**
o životě budoucím: „Nyní jste jen jako atomy, **avšak při vaší str**
stojí pravda, logika a důkaz nesmrtelnosti **duše lidské. Nyní je**
jste atomy bezmocné a osamělé, záhy však **budete mohútní a vel**
jako svět sám!“

(Dokončení příště.)

Matice Moravská,

…jíž účel jest podporovati literaturu československou se zvláštním …hledem na potřeby Moravy vydáváním dobrých spisů aneb přispíváním k tomu, má trojí údy:

1. *zakladatele*, kteří složí 100 zl. r. č. buď najednou nebo v 10 …tech po 10 zl. ročně;

2. *údy činné*, kteří 50 zl. r. č. složí buď najednou nebo v 10 …tech po 5 zl. ročně;

3. *údy přispívající*, kteří každý rok 2 zl. platí.

Zakladatel dostává 2 výtisky, činný a přispívající 1 výtisk všech …pisů Maticí vydaných.

Ustanovením „výboru" může se při vydávání nákladnějších spisů …spívajícím údům uložiti zvláštní příplatek, za který takové dílo od…brati mohou.

Časopis Matice Moravské, jenž čtvrtletně v sešitech tříarcho…vých vychází, stojí pro údy Matice Moravské na celý rok 1 zl. r. č., …ro ostatní 2 zl. r. č.

Za arch původní práce, do Časopisu Matice Moravské položené …lati se 20 zl. r. č., za arch výpisu a překladu 10 zl. r. č. honoráru.

Správu Matice Moravské vede výbor, jenž záleží z 18 osob, z …kterých nejméně třetina v Brně bydleti musí.

Přípisy v záležitostech správních Matice Moravské zasílají se …atateli p. *Theodoru Lazarovi*, prof. českého gymn. v Brně.

Nákladem Matice Moravské vyšly následující sp

které ve všech knihkupectvích dostati lze:

Spisy Karla staršího z Žerotína, vyd. od V. Brandla. Odděle Listové psaní jazykem českým: svazek I. za 1 zl. 50 kr.; zek II. za 3 zl.; svazek III. za 1 zl. 60 kr.

Cizí slova ve slovanských řečech. Sepsal A. Matzenauer 5 zl. 20 kr.

Kniha Tovačovská. Vydal V. Brandl. Za 2 zl. 20 kr. (Pr Právnické jednoty v Praze a jednatelstva Matice Moravsk 1 zl. 50 kr.).

Nové básně Frant. Sušila. Díl I. za 50 kr.; díl II. za 70 k

Dra. Mathona **Listy z vědy hospodářské** za 60 kr.

Dějiny Moravy od dra. B. Dudíka. Díl I. a seš. 1. dílu II

Slovanská poezije. Výbor z básnictva národního i umělého v č překladě, sestavil a úvody literárními opatřil Frant. Vym I. svazek. Ruská poezije.

ČASOPIS

Matice Moravské.

Redaktor:

Vácslav Royt.

ROČNÍK ŠESTÝ.

1874.

Sešit třetí a čtvrtý.

V BRNĚ, 1874.

Tiskem akciové moravské knihtiskárny.

Nákladem Matice Moravské.

OBSAH.

ČASOPIS

Matice Moravské.

Redaktor:

Václav Royt.

ROČNÍK ŠESTÝ.

1874.

V BRNĚ, 1874.

Tiskem akciové moravské knihtiskárny.

Nákladem Matice Moravské.

Obsah celého ročníku:

Strana

Přemysla Otakara II. konec, dne 26. srpna 1278.

Vypravuje *Dr. B. Dudík.*

Král Otakar počal osudný rok 1278 dvorem nejprvé v Olomouci a pak v Brně. V Olomouci daroval listinou, tamtéž dne 10. ledna danou, městu Uh. Brodu na blízku ležící ale zabavené statky pana Borše z Riesenburka. Do Brna pak svolal k druhé polovici ledna pod předsednictvím komorníka bítovského Artleba z Dubna, komorníka brněnského Hartmana z Ceblovic, maršalka moravského Bohuše z Drahotúše a Všebora z Náměsti obecný soud a sněm zemský. Bylot toho zapotřebí, aby si od velmožů potřebné pomoci pojistil a o nastávající válce s nimi jednal, což pak ovšem římského krále tajno zůstati nemohlo. Sněm byl, jakož listiny na něm vydané dosvědčují [1], četné zastoupen. Z duchovenstva nalezáme tu kapitulního děkana olomouckého Budislava, probošta olomouckého Alše, Martina opata třebického, Jaroslava opata vilímovského, opata litomyšlského Oldřicha co zástupce svých statků na Moravě, a Mikuláše proboštа konického. Ze světských byli přítomni: Nezamysl, purkrabí olomoucký, Kuno, purkrabí vranovský, Vojslav, rychtář olomoucký, Milota z Dědic, Hrabiše z Lesic, Bludo z Jičína, Zbišlav z Žerotína, Pardus z Horky, Beneš Benešovic z Bránic, Gerard z Obřan, Hartman z Holenšteina a mnozí jiní. O tom, že král Otakar v čas tohoto obecného sněmu v Brně byl, svědčí mandát, tamtéž dne 24. ledna Richardovi kastelánovi a Rudlinovi, krajskému sudímu kladskému, vydaný, aby se minoritů v Kladsku ujali. [2]

---

[1] Cod. Dipl. Mor. IV. 206. „In judicio seu curia generali, quod et quam idem dominus rex indixerat Brunae" dne 21. ledna 1278. Též na str. 209.

[2] Original v provincialním archivu ve Vratislavi, přepis v pražském museum. *Emler, Regesta str. 470.*

Tímto obecným sněmem věc ještě ukončena nebyla. Kr Otakar svolal také krajské sněmy a soudy, a sice k březnu (Znojma a k červnu do Olomouce. Zprávu o tom nalezáme ve dv(soukromých listinách: jedna, daná v Louce dne 23. března 127 jedná o přenešení patronátu kostela stěhnického na klášter lucký[1] a tuť výslovně se dokládá, že oni četní svedkové, jichž jména n listině stojí, právě ke krajskému sněmu se byli dostavili. Druh pak listina dána jest dne 22. června na hradě olomouckém v prospěch velehradského kláštera, jemuž se mlyn v Uničovicí věnuje, a vidíme na ní mezi jinými co svědky: Brunona, biskup olomouckého, pana Onše, komorníka kraje olomouckého, Hartman bratra pana Dohuse z Drahotúse, maršalka moravského, jeh manželka Žofie tento dar věnovala, a Alberta z Vranova, kter sněmu onomu předsedal[2]). Vidímeť z toho, že Otakar, prvé n se z Prahy, kdež k dosazení nebeského požehnání rozličné slavnos ku pocte sv. Jakuba konány jsou[3]), do pole vybral, také na Mora všecko učinil, aby si hojné dostavování válečného lidu a vydatn pomoc opatřil.

O tom, kdy se vyprava proti římskému králi stala, mán dvojí zprávu, jednu od tohoto krále samého, a druhou od letopis pražského. Král Rudolf píše v listu k papeži Mikulásovi III., nepřátelství o svatodušních svátcích, tedy 5. června, začaly[4]), česl letopisec uvádí ale den 27. června[5]). Otakar ale Prahu sám ani letnicích, ani dne 28. června neopustil, coz zřejme dokazuje listin klásteru sedleckému v Čechách dne 30. června v Praze daná[6] Co německý zprávodavce vypravuje, kterak totiž Otakara při v jezdu z Prahy veškeré duchovenstvo a všecken lid s hlasitý pláčem sprovázeli[7]), mohlo se státi, kdyz celé vojsko jiz u Br pohromade bylo a král k nemu se odebíral. Před nedávnem tepr objevený list Otakarův k manželce Kunhutě tomu nasvědčuj

[1]) Cod. Dipl. Mor. IV. 210. Po vyčtení svedku praví se tu: „qui eo dic- terum in Znoym convenerunt et ad iudicium provinciale."

[2]) Cod. Dipl. Mor. IV. 215

[3]) Emler, Reg. str. 486 dle Dolliner, Epist. str. 97.

[4]) Bodmann, Cod. epist. str. 91.

[5]) Cont. Cosmae ad an. 1278. Pertz IX. 192.

[6]) Otacarus rex monasterio de Sedlize restituit silvam, dictam Bor, int Coloniam (Kolin) et Chazlaviam (Čáslav). Dat. Pragae 30. Junii 12 Original u pražské finanční prokuratury, přepis v národním muse tamtéž. Emler, Regesta str. 481.

[7]) Cont. Vindobon. ad an. 1278. Pertz IX. 709.

temeť tam, že Otakar v pátek po sv. Marketé, tedy dne 15. července, s vojskem z Brna, kdež se právě zdržoval, do Rakous se vydá.[1] Zde se bezpochyby biskup Bruno s králem svým rozžehnal, neboť dne 17. července nacházíme ho v blízké Modřici, kdež spor mezi židem jakýmsi a mezi farářem kostela Všech Svatých v Brně rovná, a potvrzuje, že kněze Jakuba na Svatopetrskou faru v Brně, jejíž patronát klášteru tišnovskému patřil, uvedl.[2] Biskup Bruno netáhl tedy do Rakous s králem svým, kterýž odpadnutí rakouských měst s jistotou očekával.[3] Dne 25. července překročilo české vojsko hranice Rakous.[4]

Zdá se skoro mimo všecku pochybnost býti[5], že nepřátelské voje dvojí cestou do Rakous vtrhly; hlavní voj, sestavený z českého, moravského a onoho pomocného lidu, kterýž z Duryňk, Míšně, Brandenburku, Slezska a Polska byl přišel, táhl s Otakarem v čele od Brna údolím Švarcavy a Dyje mimo Lavu, kdežto bavorský lid, jehož přední voj Bejdov nad Dyjí a Gmünd nedaleko Vitorazi

[1] V časopise „Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit" č. 8. srp. 1873 uveřejnil W. Wattenbach list, jenž na kraj rukopisu jakéhosi vepsán, obřezáním kraje ale v některých slovech porouchán jest. „O . . . . . carissimae consorti suae Ch . . . inclitae reginae Boemiae Salutem . . . . . Nunciamus, quod sumus Brunae . . . . indeque feria sexta post festum beatae Margaretae proxime venturum una cum omni exercitu nostro in Austriam progressus nostri tramitem dirigemus . . . notum vobis facimus, quod rex Romanorum est Viennae, et nullum ei potest venire subsidium ista vice: quare firmiter speramus, quod de ipso prosperos ad vota successus consequi (valebimus), nec solum in eo, verum etiam in nostris inimicis et aemulis universis. (Nam) datur nobis fiducia, quod civitates Austriae, postquam illuc venerimus, omnes mandatum nostrum facient, et voluntate spontanea nostro (se) dominio subiugabunt." S tím souhlasí docela poslední vůle pana Jindřicha z Rosenberka, daná dne 13. července 1278 na hradě Rosenberce „ad expeditionem Austriae proficiscens . . . si in ipsa expeditione de medio vitae meae fuero evocatus." Emler. Reg. str. 485.

[2] Cod. Dipl. Mor. V. 263 a IV. 217.

[3] Srovnej předcházející nevročený list krále Otakara.

[4] Heinrici Haimburgen. Annal. ad an. 1278. Pertz XVII. 716: „Circa festum autem Sti Jacobi ipse rex Otacarus congregato omni exercitu suo intravit Austriam." S tím shodují se Minoritae Florentini gesta imperatorum, Böhmer, Fontes IV. 667. „Mense Augusto in Moraviam cum exercitu potentissimo venit, castraque fortia et multas terras, quas de ducatu Austriae reddiderat, in dedicionem accepit." Doslov ukazuje zřejmě, že se zde již o vtažení do Rakous v srpnu jedná.

[5] O. Lorenz, Deutsche Geschichte II. 217, vyslovuje tento nad pochybnost pravý náhled.

Tímto obecným sněmem věc ještě ukončena nebyla. I Otakar svolal také krajské sněmy a soudy, a sice k březn Znojma a k červnu do Olomouce. Zprávu o tom nalezáme ve soukromých listinách: jedna, daná v Louce dne 23. března 1 jedná o přenešení patronátu kostela stěhnického na klášter luck a tuť výslovně se dokládá, že oni četní svedkové, jichž jména listině stojí, právě ke krajskému sněmu se byli dostavili. D pak listina dána jest dne 22. června na hradě olomouckém prospěch velehradského kláštera, jemuž se mlýn v Uničovi věnuje, a vidíme na ní mezi jinými co svědky: Brunona, bisk olomouckého, pana Onše, komorníka kraje olomouckého, Hartm bratra pana Dobuše z Drahotůše, maršalka moravského, j manželka Žofie tento dar věnovala, a Alberta z Vranova, kt sněmu onomu předsedal [2]). Vidímeť z toho, že Otakar, prvé se z Prahy, kdež k dosažení nebeského požehnání rozličné slavi ku poctě sv. Jakuba konány jsou [3]), do pole vybral, také na Mo všecko učinil, aby si hojné dostavování válečného lidu a vyda pomoc opatřil.

O tom, kdy se výprava proti římskému králi stala, m dvojí zprávu, jednu od tohoto krále samého, a druhou od leto pražského. Král Rudolf píše v listu k papeži Mikulášovi III. nepřátelství o svatodušních svátcích, tedy 5. června, začaly [4]), č letopisec uvádí ale den 27. června [5]). Otakar ale Prahu sám a letnicích, ani dne 28. června neopustil, což zřejmě dokazuje lis klášteru sedleckému v Čechách dne 30. června v Praze da Co německý zprávodavce vypravuje, kterak totiž Otakara při jezdu z Prahy veškeré duchovenstvo a všecken lid s hlas pláčem sprovázeli [7]), mohlo se státi, když celé vojsko již u pohromadě bylo a král k němu se odebíral. Před nedávnem te objevený list Otakarův k manželce Kunhutě tomu nasvěd

[1]) Cod. Dipl. Mor. IV. 210. Po vyčtení svedků praví se tu: „qui eo d foram in Znoym convenerunt et ad iudicium provinciale."
[2]) Cod. Dipl. Mor. IV. 215.
[3]) Emler, Reg. str. 486 dle Dolliner, Epist. str. 97.
[4]) Bodmann, Cod. epist. str. 91.
[5]) Cont. Cosmae ad an. 1278. Pertz IX. 192.
[6]) Otacarus rex monasterio de Sedlize restituit silvam, dictam Bor, Coloniam (Kolin) et Chazlaviam (Čáslav). Dat. Pragae 30. Junii Original u pražské finanční prokuratury, přepis v národním mu tamtéž. Emler, Regesta str. 481.
[7]) *Cont. Vindobon.* ad an. 1278. Pertz IX. 709.

emeť tam, že Otakar v pátek po sv. Marketě, tedy dne 15. července, s vojskem z Brna, kdež se právě zdržoval, do Rakous se dá.[1]) Zde se bezpochyby biskup Bruno s králem svým rozžehnal, bo ť dne 17. července nacházíme ho v blízké Modřici, kdež spor ezi židem jakýmsi a mezi farářem kostela Všech Svatých v Brně vná, a potvrzuje, že kněze Jakuba na Svatopetrskou faru v Brne, jíž patronát klášteru tišnovskému patřil, uvedl.[2]) Biskup Bruno táhl tedy do Rakous s králem svým, kterýž odpadnutí rakousch měst s jistotou očekával.[3]) Dne 25. července překročilo české jsko hranice Rakous.[4])

Zdá se skoro mimo všecku pochybnost býti[5]), že nepřátelské je dvojí cestou do Rakous vtrhly; hlavní voj, sestavený z českého, oravského a onoho pomocného lidu, kterýž z Durynk, Míšně, randenburku, Slezska a Polska byl přišel, táhl s Otakarem v čele d Brna údolím Švarcavy a Dyje mimo Lavu, kdežto bavorský lid, hož přední voj Bejdov nad Dyjí a Gmünd nedaleko Vitorazi

[1]) V časopise „Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit" č. 8. srp. 1873 uveřejnil W. Wattenbach list, jenž na kraj rukopisu jakéhosi vepsán, obřezáním kraje ale v některých slovech porouchán jest. „O . . . . . carissimae consorti suae Ch . . . inclitae reginae Boemiae Salutem . . . . . Nunciamus, quod sumus Brunae . . . . indeque feria sexta post festum beatae Margaretae proxime venturum una cum omni exercitu nostro in Austriam progressus nostri tramitem dirigemus . . . notum vobis facimus, quod rex (Romanorum) est Viennae, et nullum ei potest venire subsidium ista vice: quare firmiter speramus, quod de ipso prosperos ad vota successus consequi (valebimus), nec solum in eo, verum etiam in nostris inimicis et aemulis universis. (Nam) datur nobis fiducia, quod civitates Austriae, postquam illuc venerimus), omnes mandatum nostrum facient, et voluntate spontanea nostro (se) dominio subiugabunt." S tím souhlasí docela poslední vůle pana Jindřicha z Rosenberka, daná dne 13. července 1278 na hradě Rosenberce „ad expeditionem Austriae proficiscens . . . si in ipsa expeditione de medio vitae meae fuero evocatus." Emler, Reg. str. 185.

[2]) Cod. Dipl. Mor. V. 263 a IV. 217.

[3]) Srovnej předcházející nevročený list krále Otakara.

[4]) Heinrici Haimburgen. Annal. ad an. 1278. Pertz XVII. 716: „Circa festum autem Sti Jacobi ipse rex Otacarus congregato omni exercitu suo intravit Austriam." S tím shodují se Minoritae Florentini gesta imperatorum, Bohmer, Fontes IV. 667. „Mense Augusto in Moraviam cum exercitu potentissimo venit, castraque fortia et multas terras, quas de ducatu Austriae reddiderat, in dedicionem accepit." Doslov ukazuje zřejmě, že se zde jiz o vtažení do Rakous v srpnu jedná.

[5]) O. Lorenz, Deutsche Geschichte II. 227, vyslovuje tento nad pochybnost pravý náhled.

spálil, jižními Čechami a údolím horní Dyje se bral, aby nejkr
ším směrem, přes Drosendorf, Rohy, Meisov, Korneuburg k hla
nímu voji v Moravském poli dorazil, kdež pak společně před Víd
věc k rozhodnutí přivedena býti měla. Leč naskytly se tu neoč
kávané překážky, kteréž provedení plánu tak dobrého překazi
Drosendorf a Lava bránily se tak statečně, že dobytí obou tv
mnoho času i namahání stálo. Drosendorfu nad Dyjí hájil Štěp
Meisovský, k jehož otcům Otakar před léty přísně sice, ale sp
vedlivě byl přikročil. Štěpán musil ovšem přesile ustoupiti a
šestnáctidenním obležení se vzdáti [1]), dosáhl tím ale tolik, že sp
jení obou vojsk o několik neděl prodleno bylo. Nic lépe nezved
se hlavnímu voji před Lavou, kteráž po dvanáct dní zle stísně
byla. [2]) Ačkoliv král Otakar doufal, že město pomocí nových, d
myslně zřízených oblehacích strojů, jež „kocoury" jmenovali
rychle do své moci dostane, předce se obležení prodloužilo. M
tím došla zpráva, že německý král s Rakušany a něco mál
cizího lidu dne 14. srpna Vídeň opustil, u Hainburku přes Du
se přepravil a v ležení u Marcheku s uherským vojskem pod král
Ladislavem, kteréž Dunaj již dne 10. srpna u Prespurku bylo p
kročilo, se spojil, odkudz pak dne 23. srpna pres Moravu u Sti
friedu postoupil [4]). Zprávy tyto i nedostatek píce přinutily kr
Otakara k tomu, že upustiv od Lavy, všecky síly své, jichž pře
voj jižně až u Stillfriedu harcoval, u Cistersdorfu sebral a de
místo nevyhnutelné již hlavní bitvy určil.

Dle bedlivého uvážení všech o bojišti nás došlých zpr
svedena jest bitva v prostranství, kteréž se mezi starým prav
břehem Moravy [5]), osadami Suché Kruty, Weidendorf, Hrubé Sul
podnes tak zvanou „Vysokou cestou", a vesnicemi Inzersdorf
Jedenspeigen prostírá, tedy na tenkráte již tak jmenovaném Kr
ském poli [6]), kteréž ale, jak vidíme, tehda mnohem rozsáhl

[1]) Heinrici Heimburg. Ann. ad an. 1278. Pertz XVII. 716.

[2]) Cont. Claustroneoburg. sexta ad an. 1278. Pertz IX. 745.

[3]) Cont. Praedicator. Vindobon. ad an. 1278. Pertz IX. 730. „Cum macl
et aliis instrumentis, quae catti vocantur."

[4]) Ann. Sti Rudberti Salisburg. ad h. a. Pertz IX. 802. Chron. Colma
h. a. Pertz XVII. 250.

[5]) Nyní mrtvé rameno Moravy u Gayrinku, 5000—8000 kroků na vý
od dnešního řečiště.

[6]) *Historia* annorum ad an. 1278. Pertz IX. 653.

lo než nyní. Zde zaujala obě vojska svá taktická postavení. ·oké údolí Moravy jest na západním kraji omezeno nízkým, čá- čně lesnatým středohořím, přes jehož nejvýchodnější hřbet z eidendorfu do Absdorfu tak zvaná „Vysoká cesta“ vede, zapu- ·ná to nyní vozová cesta. Odtud spouští se příkrými dosti znač- mi rozsedlinami mnoho horských potůčků k osadám Suché Kruty, lenspeigen, Drösing, kdež do roviny řeky Moravy vstupují, ·ráž, dokud hlavní proud u Gayrinku tekl, v těchto místech na ivém břehu 5000 až 6000 kroků zšíří býti musila. Od Weiden- rfu k Ebenthalu rozšiřuje se rovina tato, jelikož potok blíže oho místa nížinu, as 8000 kroků širokou a mírně čeřitou, směrem západu k východu protéká. U Stillfriedu ukazuje půda blíže ·ravy zase značnější poměrné vyvýšeniny. K západu od „Vysoké sty“ jest pravé středohoří. Na půdě zde vylíčené postavila se jska. Král Rudolf, jehož vojsko kromě Kumanů a Maďarů, kte- ·h prý 45.000 bylo, sotva 30.000 mužů čítalo [1]), protože syn io Albrecht, na kteréhož se spoléhal, s lidem elsaským a porýn- ým nebyl přišel [2], chystal se hned po spojení svého vojska s ·ry k útoku, opustil dne 23. srpna ohražený tábor u Marcheku [3]) přiblížil se dne 24. již tak k nepříteli, že obě k bitvě přihoto- ·ná vojska sotva na půl německé míle od sebe vzdálena byla [4]). ·e 25. pak učiněn u Suchých Krut začátek bitvy šarvátkou mezi ·kými bojovníky uherskými a předním vojem českým.

Dle tehdejšího obyčeje byla vojska duchovní přímluvou k ·ji podněcována. Biskup basilejský Jindřich, z řádu minoritů, a ·í u vojska meškající mnichové kázali v ležení a vyslýchali zpo- ·di vojínů. Tito psali svoje závěty, a kteří v nepřátelství spolu ·li, smiřovali se, neboť že do jisté smrti jdou, o tom nepochy- ·val nikdo; tak veliký byl v německém vojsku strach před ne- ·řítelem, ačkoliv tento jen těžkým jízdectvem nad Němce snad ·ředčil, jinak ale, nehledíc k uherským jezdcům, kteří v polní

[1]) Johannes Victorien. u Böhmera, Fontes I. 309. Čísla tak velice se od sebe uchylují, že nelze v této věci se pravdy dostoupiti.

[2]) Chron. Colmar. Pertz XVII. 249.

[3]) Chron. Colmar. ad a. 1278. l. c. 250: „In vigilia beati Bartholomaei, B. litera dominicali“.

[4]) Annal. Sti Rudberti Salisburg. Pertz IX. 803 Ve své zprávě o bitvě k ·oži benátskému dí Rudolf: „Quod nos feria quinta proxima post festum Bartholomaei eo loco locavimus castra nostra, quod a tentoriis dicti ·regis Boemiae vix ad *spatium dimidii milli*aris Theutonici distabamus.“

bitvě dosti spolehliví se nezdáli, tentokráte ale ji rozhodl
počtu pakli ne slabší, nejvýše roven jim byl [1]).

Zcela jiný výjev odbýval se v českém táboru u ve
bitvou. Zde král byl doslechl, že někteří v nastávající
opustiti zamýšlejí. Svolav tedy hejtmany své vstoupil be
mezi ně, vyzývaje toho, kdož by se zpronevěřiti chtěl,
obmýšlený skutek raději hned vyvedl, prvé než by kre
nevinných tekla, načež všichni přítomní bez vybídnutí

[1]) Chronicon Magni presbyteri praví sice: „Quamvis Bohemus qu
paratos in armis et instructos contra unum regis Romanorum
Pertz XVII. 534; leč udání to může se nanejvýš jen k t
vztahovati. Otakar měl jí 900 až 1000, Rudolf sotva 300 mu
Praedicat. Vindob. vypravuje o tom: „Rudolfus . . . regi Boe
liter, cum vix unum pugnantem contra duos rebellantes l
nonnisi ducentos quinquaginta dextrarios contra mille centu
adversa obviavit.“ Chronicon Eberardi ad an 1278 (Pertz
nazývá uherskou pomoc „gentes inermes et non bellicosae“.
Florentini gesta imperatorum, Bohmer, Fontes IV. 668, kterýž
Moravském poli praví „sicut ex quorundam mercatorum literis,
missis in Tusciam, didici, vel a magnis viris, qui proelio in
venientibus ad curiam Romanam, relata percepi“ pronáší s
vojska s obojí strany takto: „Rex Rudolfus . . . . habens sec
de Austria, Carintia atque Stiria vix duo millia, cum quo
Hungariae fuit, habens in comitiva sua Ungaros et Cumanos
draginta millia, ut fertur, in equis, quibus usus est pugnandi
sagittis magis quam gladiis. Rex Boemiae fertur habuisse ult
millia equitum bene armatorum, inter quos erant multi milites
qui ad eum transierunt cupiditate stipendiorum, quia paup
magis quam odio et contemptu imperatoris.“ Leč nejdůležitě
o válečné moci obou stran dává nám list z protivné, Rudolf
bezpochyby ještě před bitvou psaný a u Bodmanna Cod. ep.
str. 88. zachovaný: „Ut status domini nostri regis (Rudolfi
floridus se a vestra notitia non occultet, vobis duxi praesen
mandum, quod idem dominus noster nuper Danubium transi
regem Bohemiae, qui cum paucis finales terminos Austriae sub
magnifice se accinxit, volens divino praesidio ipsum omnino
aut profugum in Bohemiae partibus occupare. Praedictus si
Bohemiae, nescio quo spiritu vel quo ductus consilio, pauca
militiae comitiva, terram subiit antedictam; nam annumera
hominibus et bubulcis inermibus in numerum computatis, s
exercitus vix ad sex millia (; patrně zde jedno slovo vypadl
Dějiny II. 1. 148 a 173 myslí že viginti, což ohledem k místi
uvedeným zcela správně se býti zdá) se extendit; solus autem
rex inclitus cum XL millibus Ungarorum et XVI millibus C
domini nostri obsequiis se aptavit.“

nosti obnovili [1]. Ano i hlava Vítkoviců, Záviš z Falkenšteina pravé z Rosenberka jmenovaný), který až posud vzdálen ode ra českého žil a nyní při Rudolfově vojsku stál, nabízel prý lem své poddání a sliboval, že vinu svou v zítřejší bitvě naví; Otakar ale nabídnutí toho že nepřijal [2].

Dne 26. srpna 1278 — bylť to pátek přede dnem sv. Rufa, ný a teplý — postavila a rozšikovala se obě vojska takto: kar ovo vojsko stálo ve třech sloupech s tolikýmiž podřadími [3]; ištní oddělení bylo sestaveno z Kumanů [4]. Sloupy tyto stály Krutském poli obloukovitě čelem k jihu. Ve středu byl král svými českými težkými jezdci a vybranými saskými a durynmi bojovníky, počtem asi 900 až 1000 mužů. Po boku jeho el a bojoval nemanželský syn jeho Mikuláš, vévoda opavský. vé i levé křídlo složeno bylo z bavorských, českých, moravských lezskopolských spojenců a žoldnéřů.

Zadní voj, jsa ustanoven k podporování ochabujících oddělení, ren byl bývalému zemskému hejtmanu štýrskému, nyní nejvyšu komorníku moravskému Milotovi z Dědic, z rodu Kravařů [5]. lečná korouhev, bílý lev s dvojitým ohonem v červeném poli kopí sv. Václava [6], nesena jest před králem. Za znak měli

[1] Hermanni Annal. Altahen. ad an. 1278. Pertz XVII. 410.

[2] Dalimil, Hankovo vydání str. 153. Zamítnutím nabízeného smíření chtějí někteří odůvodniti Milotovo chování se v bitvě na Moravském poli. Milota z Dědic a z Benešova, z domu Kravařů, patřil k veliké od Otakara vypovězené rodině Vítkovicú z Benešova. Tím, že Milota po Otakarově smrti od Rudolfa mnohými milostmi a hodnostmi na Moravě, kdež Rudolf pánem byl, obdařen jest, ovšem zrada, kteráž se mu vyčítá, nikterak se omluviti nedá.

[3] Chron. Colmar. ad. a. 1278. Pertz XVII. 250: „Bohemiae rex exercitum suum in plures partes, sed in tres diviserat principales. Habuit enim (v prvním sloupu) multa millia peditum Cumanorum: secundum habuit exercitum equitum et hominum diversorum; tertium habuit exercitum equorum phaleratorum et militum circiter nongentorum.“ O podřadích, acies sex, mluví Johannes Victorien. Böhmer, Fontes I. 309: „In prima cum rege fuere Saxones et Bohemi, in secunda Moravi, in tertia Pilsnenses, in quarta Thuringi et Misnenses, in quinta et sexta cum Bavaris Poloniae gentis fortissima armatura. Deputavit et ipse (Otacarus) Milotum, Styriensium capitaneum, ut laborantibus succurretur et lassatis.“

[4] Cont. Claustroneob. sexta. Pertz IX. 745.

[5] Johannes Victor. l. c. Další prameny u Palackého Geschichte II. 1. str. 275.

[6] Viz Dudík Geschichte Mährens IV. díl str. 295. Dále Chron. Magni presb. Pertz XVII. 534. Annal. *Sti Rudberti* Salisb. Pertz IX. 804 „Y Boemiae *sub leonis signo militans*.“

[J]indřich Schorlin, man biskupa Jindřicha basilejského, jenž Rudol[f]ovi 100 až 200 dobře ozbrojených těžkých jezdců s sebou byl [př]ivedl, svého bujného komoně déle udržeti nemohl, kterýž splašiv [se] přímo do řad nepřátelských ho zanesl, načež se jiní za ním [vrhn]uli, aby rytíře z tísně vytrhli — tak se začala bitva [1].

První doba bitvy. Král Rudolf, vida nahodilou spíše než [úm]yslnou srážku, dal rozkaz k obecnému útoku. Otakarovo vojsko [po]stupuje souměrně vždy v polokruhu ku předu. On zamýšlí, nej[prv]é obě křídla uvésti do boje a pak nepřátelský střed svým [ná]valu majícím težkym jízdectvem prolomiti. V skutku podařilo [se] nepřátelské levé křídlo k ustupování přinutiti, také útok středu [zar]aziti, a Rudolfovo pravé krídlo, podporováno jsouc od bočného [jíz]dectva uherského, vstoupilo do boje. Tak roznítila se tedy bitva [na] celé pro Otakarovy jezdce velmi příhodné v rovině rozvi[nu]té čáre.

Druhá doba bitvy. Tím, ze české vojsko v mnohem [šir]ším průčelí rozvinuto bylo nez nemecké, spůsobilo se, že při [po]stupování těžká jízda česká i jádro vojska, Moravané a Poláci, [po]d Otakarovým vedením zároveň na pravé krídlo Němců pod Ru[do]lfem nalehli a přes potok u Weidendorfu zpátky k Ebenthalu [za]tiskli. [2] Pri tom se stalo, ze stářím oslábly Haslauer rakouskou [ko]rouhev upustil, kterouz ale Lichtenstein mikulovsky hned zase [po]zdvihl? [zvedl]? — [uc]hytil? [3]. Větší leknutí způsobila ale v ustupujících řadách zpráva, [že] jakysi durinksky rytír a Herbord z Füllensteina, man biskupa [olo]mouckého, kteříž pry králi svému byli slíbili, ze Rudolfa v [bi]tve hledati budou, koně ku predu postupujícího krále zabili a [že] k krále samého ve vyschlém téměr potoku weidendorfském k [pá]du privedli [4]. Prípad tento mohl velmi záhubny následek míti.

[1] Kopp, Geschichte der eidgenossischen Bünde, dle M. Alberti Argentini Chron. 102.

[2] Chron. Colmar. l. c. 250: „Exercitus autem regis Boemiae fortior erat et eos aciem Rudolfi retrocedere faciebat."

[3] Zdaž Fridrich, či bratr jeho Jindřich, oba synové Jindřicha I. z Lichtensteina mikulovského, zde rozumin byti má, rozhodnuto není. Styrska rymovaná kronika l. c. Cap. 155 a dle ní Haselbachova kronika (Pez. Script. rer. Austr. II. 738) jmenují Jindřicha; naproti tomu Lichnovsky, Geschichte des Hauses Habsburg I. 248 Fridricha z Lichtensteina. Falke, Geschichte des fürstl. Hauses Lichtenstein str. 306.

[4] V darovací listině bez vročení, kterou král Rudolf rozbořenemu od jeho vojska farnímu kostelu v strany jakéhosi mlýna vydal, čteme: „In loco, ubi eadem ecclesia (in Marchekke) non longe distante, nos quasi in

bratrské, jmena dobrodinců, důchody, privilegie a vše pro br
pamětihodné.

Kdož se dle stanov nezachoval, byl z bratrstva vylouč

Takové literácké jednoty, pokud známo, založeny byly bíči r. 1516[1], v Kroměříži pode jmenem „bratrství and r. 1539[2], ve Velkém Meziříčí, v Brtnici[3] a v Křížanové r. 1 ve Zlíně r. 1593[5], v Doubravníku, v Nedvědicích a Štěj r. 1631[6], v Starči r. 1611[7], v Jimramově r. 1612[8], v Let r. 1613[9], ve Val. Meziříčí[10], v Strážnici[11], v Novém M 1608[12], v Bystřici[13], v Novém Jičíně v „moravském kostel v Jaroměřicích[15].

V Olomouci se nacházelo při kostele u Marie Sněžné 1500 bratrstvo sv. Anny[16], nelze však říci, slušelo-li mezi j literácké. R. 1630 zřídili jesuité pro studující při svých š olomouckých bratrstvo pode jmenem „sodalitas latina magna," měla řízení a jednací řeč pouze latinskou; kdož jazyka toho nebyl přijat do bratrstva[17].

Tiskem vyšly literácké řády: Křižanovský (Schrift. d. h

[1] Chlumecky, Reg. d. Markg. Mähren I. str. 98.
[2] Volný, Kirch. Topogr. v M. I. 2. str. 102.
[3] Chlumecký, Reg. I str. 99.
[4] Schriften der hist. Sektion IX. str. 461.
[5] Schriften der hist. Sekt. XII. 15.
[6] Tamtéž str. 16.
[7] Tamtéž str. 17.
[8] Tamtéž str. 11.
[9] Volný, II. 2. str. 248.
[10] Notizenblatt 1855. 6.
[11] Volný, I. 4. str. 378.
[12] Volný, II. 2. str. 387.
[13] Volný, II. 2. str. 292. mluví sice jen o Mariánském bratrstvi, av pochyby se utvořilo z literáků.
[14] Beck, Gesch. v. Neutitschein str. 233.
[15] V knize jaroměřické (Mor. zem. archiv XII. d. I) čteme roku stížnosti starších literátů do Valentina Tkadlce Lhotského (p jaroměřické) souseda, že se našlo teď dnův pominulých, že stod rátská našla se otevřena, oves braný, kterýž od též stodoly, až příbytku Valentina roztrušován byl." A na jiném místě při účtu ním: „Literátům 30 kr." a opět při jiném účtu: „za literát 1 zl. 12 gr."
[16] Volný, I. 1. str. 209.
[17] Obšírné její „constitutiones at consuetudines" jsou v mor. zem. (M. VI. 28.).

ivrší viděl k [illegible] M. [illegible]
posly [illegible]
[illegible] M. [illegible] M. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Tyme
[illegible]
[illegible] starší. Kteří
krále [illegible]
[illegible]
poznal král [illegible] zrazen jest.
yž ještě mezi bojem několik zemských pánů bojiště opu-
že se již ani [illegible] k Drosinzu pro-

d. Sti [illegible] IX [illegible] Chron
ar l. c. 251
n. Colmar. l. c. [illegible] latere exer-
n regis Bohemiae subintravit, [illegible] divisit, et poste-
m partem fortiter impugnavit.“
Victor. Chron. Bohmer, Fontes I. 312. Cont. Vindobon. ad a. 1278,
z IX. 710. Ostatní doklady u Koppa Geschichte l. c. 267 č. 5. S
ské strany se vypravuje: „Quod Milot militiae suae princeps, in quo
a exercitus praesertim confidebat, sustinere non valens Ungarorum

bratrské, jmena dobrodinců, důchody, privilegie a vše pro bra pamětihodné.

Kdož se dle stanov nezachoval, byl z bratrstva vylouč

Takové literácké jednoty, pokud známo, založeny byly bíči r. 1516[1], v Kroměříži pode jmenem „bratrství and r. 1539[2], ve Velkém Meziříčí, v Brtnici[3] a v Křížanově r. 1 ve Zlíně r. 1593[5], v Doubravníku, v Nedvědicích a Ště r. 1631[6], v Starči r. 1611[7], v Jimramově r. 1612[8], v Let r. 1613[9], ve Val. Meziříčí[10], v Strážnici[11], v Novém M 1608[12], v Bystřici[13], v Novém Jičíně v „moravském kostele v Jaroměřicích[15].

V Olomouci se nacházelo při kostele u Marie Sněžné 1500 bratrstvo sv. Anny[16], nelze však říci, slušelo-li mezi j literácké. R. 1630 zřídili jesuité pro studující při svých š olomouckých bratrstvo pode jmenem „sodalitas latina magna," měla řízení a jednací řeč pouze latinskou; kdož jazyka toho nebyl přijat do bratrstva[17].

Tiskem vyšly literácké řády: Křižanovský (Schrift. d. h

[1]) Chlumecky, Reg. d. Markg. Mähren I. str. 98.
[2]) Volný, Kirch. Topogr. v M. I. 2. str. 102.
[3]) Chlumecký, Reg. I str. 99.
[4]) Schriften der hist. Sektion IX. str. 461.
[5]) Schriften der hist. Sekt. XII. 15.
[6]) Tamtéž str. 16.
[7]) Tamtéž str. 17.
[8]) Tamtéž str. 11.
[9]) Volný, II. 2. str. 218.
[10]) Notizenblatt 1855. 6.
[11]) Volný, I. 4. str. 378.
[12]) Volný, II. 2. str. 387.
[13]) Volný, II. 2. str. 292 mluví sice jen o Mariánském bratrstvi, av pochyby se utvořilo z literáků.
[14]) Beck, Gesch. v. Neutitschein str. 233.
[15]) V knize jaroměřické (Mor. zem. archiv XII. d. 1) čteme roku stížnosti starších literátů do Valentina Tkadlce Lhotského (p jaroměřické) souseda, že se našlo teď dnův pominulých, že stod rátská našla se otevřena, oves braný, kterýž od též stodoly, až přibytku Valentina roztrušován byl." A na jiném místě při účtu ním: „Literátům 30 kr." a opět při jiném účtu: „za literáts 1 zl. 12 gr."
[16]) Volný, I. 1. str. 209.
[17]) Obšírné její „constitutiones at consuetudines" jsou v mor. zem. (M. VI. 28.).

Mikulov jim zastoupena byla[1]); vítězství Rudolfovo „plus ridente sibi domina fortuna quam pugnantium suorum fortitudine" do úplné, kořist náramná[2]) a počet zajatých zvláště od Uhrů ycených velmi veliký, mezi nimi i Mikuláš opavský[3]). S rastným pocitem přijal zajisté Rudolf při konci bitvy lichou božel zprávu, že král Otakar jat jest — Otto z Liechtenšteina ravský radil Rudolfovi, by přemoženého ke korouhvím přivésti l, aby chráněn byl[4]) — ale v pravdě zaražen i zkormoucen lezl mocného soka svého nahého a v krvi na zemi ležícího. I zal mrtvolu umyti a na vyvýšeném místě bedlivě střežiti „aby každý o smrti královĕ přesvědčil". [5])

Mrtvola jest pak přes Marchek, kteréž město Otakar byl ložil, do Vídně ke Skotům a později k Minoritům, ovšem beze

---

[1]) Jelikož král Rudolf dne 27. srpna ve Valticích stál a skutečně po mikulovské cestě do Moravy vstoupil (Cod. Dipl. Mor. VII. 770), zdá se svrchu uvedený náhled pravý býti.

[2]) Chron. Ellenhardi ad a. 1278. Pertz XVII. 124. O kořisti: „Capta est autem praeda innumerabilis a parte regis Rudolfi in curribus partis adversae, in auro, argento, ciliis scutellis argenteis, balchinis et aliis clenodiis et diversis rebus, ornatu capellae regiae, armis, nobilium dextrariis et aliis equis maioris et minoris valoris, cuius damni et iacturae rerum ratio humana aestimationem computare non valet." Pak Cont. Cosmae ad a. 1278. Pertz IX. 193. Takové bohatství v polním táboru dá se vysvětliti tím, že za tehdejších časů žádných řádů a čestných znaků nebylo, a že panovníci znamenité služby hned na místě vydatnými dary odměňovali.

[3]) Král Ladislav v darovací listině od r. 1279 synům hraběte Vyda de Iriny, Václavovi a Ladislavovi dané, praví o nich, že „maxime tunc, quum cum rege Bohemorum conflictum habuissemus, in quo interempto rege Bohemorum et filio captivato, baronibus suis in captivitatem redactis, et aliis quam plurimis caesis" ...... se vyznamenali. Fejér, Cod. Dipl. Hungar. V. 2. str. 503.

[4]) Rýmovaná kronika 151 a 163. V této věci mužeme letopisci úplně důvěřovati, jelikož manem Lichtenšteina muravského a, jak se zdá, v bitvě na Moravském poli přítomen byl. O. Lorenz, Deutschland's Geschichtsquellen im Mittelalter. Berlin 1870 str. 253. Že na Otakarovi sprostá vražda spáchána jest, zdá se že i Eynwici Floriacen. vita Stae Walburgis (Pez Script rer. Austr. II. 263) předpokládá.

[5]) Chronica de gestis principum (monachi Fürstenfelden.), Böhmer, Fontes I. 8 udává příčinu postupu toho: „ne fiat anceps de eo opinio praesentibus et futuris et dicant eum esse sublatum." Jak potřebná opatrnost tato byla, vidíme ze slov Cont. Cosmae, Pertz IX. 193: „vulgo proclamatur, quod infra exorcitus (Otacarus) delituit et amplius non comparuit."

neboť zavázáno bylo (reg. 23.) každoročně ku generální ko
bratrstva kroměřížského na své útraty deputaci 2—3 členů
„jako dcera k matce“, aby se podle spůsobů a obyčejů br
kroměřížského říditi a spravovati mohlo. Než i bratrstvo
řížské nebylo prázdno všelikého závazku, toť vysvítá z obd
listiny kardinála Ditrichštejna níže položené, v kterémžto se
o arcibratrstvu „Confallonis“ v Římě [1]). Bratrstvo toto, jež p
mělo za účel vykupovati zajaté od pohanů, rozšířilo bezp
pro zmahání se protestantství úlohu svou také na přivád
bloudilých do lůna římské církve. Nasvědčuje tomu opatře
něhož přistupující ku bratrstvu hulínskému skládati musili
přísahu na hlavní články katolické víry podle koncilia triden

Bratrská kniha hulínská byla, jakž sama v úvodu
„kdysi úplná v listech a mnoho památných věcí bylo v ni
psáno, ale léta 1643 dne 19. jun., to jest bylo ten čtvrtek
Janu, jest lid švedský přišel od Holomúce ku Kroměříži a v
to jest bylo 20. dne, se do města dostal, a všechno město v
kromě kostela sv. Mauricii, kláštera sv. Trojice za městem,
též zůstal. A tak tato kniha jest náramně velikou zkázu
kruchtě u sv. Mauricii, tak hrubé, že jí málo zůstalo“ a t
1646 za farářování kněze Val. Meleidesa, superintendenta br
za rektora Jana Omasty t. č. radního, jest opět bedlivostí
Bernarda Pelicknera, t. č. sekretáře bratrského, listy oprav

Jako jiní literáci pěstovalo též bratrstvo hulínské mi
depsané pobožnosti zpěv kostelní, zvlášť v čas adventní, podp
členy nemocné, obstarávalo rozličné potřeby pro kostel z při
svých členů, z dobrovolných darů, z výdělku z vyčepova
bečék vína,[2]) z tax za doprovázení zemřelých ku hrobu [3])

Bratrstvo oprávněno bylo užívati při dopisování vlastní
s erbem, v obdarovací listině Ditrichstejnské blíže popsa
červeného vosku, a při procesích chodívalo hned za purkm
a přísežnými.

Představenstvo skládající se zprvu z 7 osob rozmnož

[1]) Viz poznámku při té listině.

[2]) Viz listinu Ditrichstejnovu.

[3]) „Léta Páně 1649 dne 29. Maji páni bratři na tom jsou se snesli shromáždění, aby od zprovázení těla mrtvého a pokrovu brali a po 1 funtu vosku; pakliby se trefilo od chudobného, žeby v stati nemohl, aby se od něho přijalo totiž peněz 10 českých. (Zá bratrské).

lyž údů přibývalo, až na 28, mezi nimiž byly i dvé ženy, které ohlédaly k nemocným sestrám.

Za císaře Josefa, když zrušeny jsou literácké spolky dílem příčinou tehdejšího liberálního směru vládního, dílem proto, že v nich zahnízdily zlořády, jako obžerství, zlé hospodaření se olkovým jměním atd. vzalo i hulínské bratrstvo za své a jmění ho obnášející 571 zl. 36 kr. připadlo místnímu ústavu pro chudé [1].

Zlínský řád svobodného umění literního, původně, jako bezchyby všecky ostatní, akatolický, trval již dle Volného (I. 3. str. 10) před r. 1593; v roce tomto zavedl do něho tehdejší držitel tku zlínského, Jan Pačlavský z Dvorce, pořádek a předepsal u stanovy, kteréž se však během času ztratily, a zachovala se a některá snešení valných hromad literáků, sahající až do r. 25. Od bratrstva hulínského liší se tím, že neměl, pokud ze ešení těchto vysvítá, žádných privilegií, důchodů, a že nepodroval nemocných bratří.

Podrobnější zařízení literáků hulínských a zlínských poznati e ze stanov jejich, jež tuto následují.

gule bratrství blahoslavené rodičky boží Panny Marie Nanebevzetí a sv. Václava v městě Hulíně.

Předmluva.

Ačkoli regule a zřízení obce slavné blahoslavené rodičky boží pod tulem Nanebevzetí Panny Marie a sv. Václava, patrona hulínského a ížete českého, obšírně od slavného bratrstvi kroměřížského hulínskému d počtí donesou, však pro lepší vážnost a zachování téhož zřízení, y skrze časté užívání, jakž obyčej při přijímání bratří a při shromážní se zachovává, posmejkáno nebylo, nařídil dvojí čti hodný kněz bušlav Hencelík, farář hulínský a superintendent téhož bratrství, aby tuto knížku vepsány byly, kterouž každý rektor, neboližto správce jvyšší v bratrství pro častější nahlédnutí a čítání v ochraně své míti ...le, kteráž se jemu při obnovení novém bratrství odevzdá, o čemž avní kniha v listu 15. spůsob obšírněji ukazuje. Mimo pak tyto regule ...ahuje v sobě tato kniha sumovně pro lepší řád, což prvé toho nikdá ...bývalo, kterak mají do bratrství žádající připuštěni býti a jaké ceremonie při tom zachovávati se mají.

Vepsány jsou pak tyto věci v tuto knížku od Krištofa, jinak

[1] Volný, I. 2. str. 132.

Václava Turkusa, někdy písaře stípského, za farářství ctihodného kn Bohuslava Vencelíka a rektora, opatrného p. Jakuba Vrtaníka, pu mistra hulínského, pp. kustošův opatrných, p. Martina Lesáka a p. J Nohejlíka.

Počínají se odpustky a milosti duchovné bratrství kroměřížské z Říma i od jeho vysoce knížecí milosti p. p. Františka kardynala z trichstejna olomúckého nadané, kterých také údové bratrství hulínsk účastni býti mohou, vykonávajíce nížepsané věci.

Bratři a sestry mají plenariam indulgentiam, aneb úplné odpusť

1. Když v den připuštění svého do toho bratrství zkroušen srdcem se zpovídají a velebnou svátost přijímají.

2. Každý rok v den Nanebevzetí Panny Marie, kdoby se zpoví a k stolu Páně přistoupil, a v kostele farním nebo tu, kde bratrs svou pobožnost vykonává, od prvního nešporu až do druhého se najíti a Pánu Bohu za důležité potřeby všeho křesťanství, za jeho s tost papežskou, za vzdělání sv. církve katolické a kacířstva vykořen se modlil.

3. Při hodině smrti, kdoby po zpovědi a přijímání velebné svát zkroušeně ústy neb aspoň srdcem nejsvětější jméno Jesus vzýval.

Sedm let a tolik quadragenas dostávají

přijímající velebnou svátost a navštěvující místo, kde bratrstvo své sl máždění mívá, a modlící se jako na hoře na slavnosti narození, vz sení Krysta Pána, sv. Ducha seslání, očisťování, zvěstování a naro blahoslavené rodičky boží Panny Marie.

Pět let a tolik quadragenas,

kdykoliv velebnou svátost k nemocnému zkroušeným srdcem sprovoc nesoucí světlo, tehdáž ještě nad to šedesáte dní dostávají.

Jeden rok,

kdoby na den sv. Františka při mši svaté zkroušené jak na hoře modlil.

Sto dní,

kolikrátkoliv chudobným a nuzným lásku prokáží; kolikrátkoliv m k hrobu vyprovodí a za ně při mši svaté se pomodlí; kolikrátk podnebí nad velebnou svátostí k nemocnému ponesou; kolikrátkoli neděli růženec Matky boží (to jest pateře) říkati budou; kdobykoli den sv. Michala archanděla, při posvícení kostela farního sv. Vác velebnou svátost přijali a jako na hoře se modlili.

Padesáte dní,

v v všední den růženec Matky boží říkají.

Čtyřidceti dní,

likrátbykoliv nemocné neb vězně navštívili; kolikrátkoliv příčinou námocni byli, aby se nemocný zpovídal a velebnou svátost přijal; kolikrátkoliv pilnou starost měli, aby vězňové náležitě vysvobozeni byli, jsouce lidé hodní; kolikrátkoliv chudým v potřebách za přátele se půjčili, aneb darmo jim supplikaci psali, aneb napsati dali.

Dvadceti dní,

likrátby tři otčenáše s pozdravením andělským večerním časem před mím říkali.

Výpis tento dán jest s privilejí a nadáním bratrství blahoslavené nny Marie pod tytulem Nanebevzetí a sv. Michala archanděla, v městě oměříži založeného, bratrství založenému v městě Hulíně při kostele ním u sv. Václava pro lepší správu jejich a to pod pečetí téhož oměřížského bratrství, což se vše stalo v neděli po sv. Lukáši, to jest . dne měsíce octobris léta Páně 1614.

Sit laus Deo, Mariae virgini, amen.

Počínají se regule bratrství hulínského.

Regule 1.

Předně a nejprvé, kteříkoliv do sv. bratrství jmena svá zapsaná ti chtějí, předně o to se pilně starati mají, jakby se Pánu Bohu všehoucímu skrze vroucí a horlivou pobožnost a příkladnost života svého líbiti mohli; blahoslavenou pak pannu Marii, jakž to přednější po nu Bohu pomocnici a orodovnici i tolikéž sv. Michala archanděla, šete říše, aby náležitě ctili a pro zachování a rozmnožení téhož atrství každodenně času večerního třikrát otčenáš a zdrávas Maria říkali.

Regule 2.

Že pak k pobožnému životu časté a hodné užívání velebné svátosti třebné jest, protož bratři, tolikéž i sestry, všickni velebnou svátost tání po pilné zpovědi a vyznání hříchův svých před knězem, k tomu c majícím, čtyřikráte v roce a to vedle řádu církve svaté katolické d jedním spůsobem přijímati povinni budou; totižto na den anebo olo narození Syna božího, okolo velikonočních svátkův, na den Nabevzetí Panny Marie a na den sv. Michala, aneb v oktáb těch svátkův.

Regule 3.

Pro rozmnožení také chvály božské i na památku vtělení Syna s ke cti *blahoslavené Rodičky boží*, bratři, kteřížby zpívati uměli

času celého adventního mši sv. o Rodičce boží, kterážto mš nuje Rorate, zpíváním, jak nejlíp mohou, vykonávati mají, ku výše jmenovaným mšem z ochotnosti a z pilnosti bratři i s se zazvoní, scházeti se mají.

Regule 4.

Mimo to na den slavný božího Těla a v ochtáb jeho týden tak okolo zpívání mše svaté o Těle božím i jiných t pobožnostech se s pilností chovati mají; však kdožby příčir měl, jakžto jest nemoc, cesta potřebná, práce a zaneprázdnění, panská neb obecní, pro kteréžby náležitého času přítomen bý ten pro uvarování trestání kustosům časně pravdivou zprávu má; přespolní pak bratři a sestry k tomu, čemužby pro sluš zadost učiniti nemohli, potahováni býti nemají. A kteřížby br neuměli, nebo na větším díle pro zaměstnání (co se kůru an dotýče) tomu zadost učiniti nemohli, ti ročně do pokladnice funt vosku, aby tak aspoň, kdyžby zpíváním pomáhati nemol cti a chvále božské světlem ozdobiti a tudy společně zásl účastni býti; týmž spůsobem sestry bratrství tohoto jedna k dáti má jeden funt vosku na svíce roratní aneb k užitku br

Regule 5.

Tolikéž bratři a sestry povinni budou na jitřní a mši rození Syna božího, v veliký pátek, k ceremoniám, na jitřní v noc vzkříšení Krysta Pána se scházet a až do konce příton jakž může v zpívání pomáhati. Nad to podle starobylých škaredou středu ke mši svaté a k jiným svatým církevním bratři a sestry všickni se najíti dáti a tu popel na znam pobožně přijeti mají.

Regule 6.

Při procesích, které se přes celý rok konají, aby přít jak hlasem tak také duchem zpívajíce; totiž na den hromnic nou neděli, na sv. Marka a po tři křížové dni, na posledy svatých procesích a modlitbách, které se od nejsvětejšího ča nočního až do ochtábu seslání Ducha svatého v nedělné dni vykonávají, aneb které se pro některou obecní příčinu od duchovní nařizují.

Regule 7.

Obzvláštně pak onu slavnou a starobylou církevní coron ejsvětějším Tělem božím vedle církevního nařízení chodí,

ori budou, s pobožností vykonávati budou, dvě rytířské voskové svíce)jednají, obojího pohlaví při též procesi po tři dni, totiž na den božího ěla, v neděli a v ochtábu téhož svátku s rozžitými svícemi s uctivostí ijdou.

Regule 8.

Nad to nade všechno pro větší té nejsvětější svátosti vážnost, likrátby taková převelebná svátost ku kterémužkoliv nemocnému nesena la, a bratří o tom vědomost došla, do kostela ať se sejdou, z nichžto ři podnebí nad velebnou svátostí ponesou a jiní s rytířskými svícemi nebo jiným světlem až do obydlí nemocného (pokudžby bezpečný tam istup byl) s velikou uctivostí sem i tam doprovodí, dáleji všelijakých volí a neřádův, kteréby se při nošení takového podnebí státi mohly, atři se vystříhati budou. Ten, který prvé přijde, ať první právo k mu má a co zastihne, ať toho užívá.

Regule 9.

Ačkoliv všeckny svátky, které v tomto markrabství moravském svěceny jsou, od bratrství tohoto světiti se mají, tak aby ke cti a vále božské a jeho milým svatým bratrské náboženství před lidmi se vělo, však s obzvláštní pobožností níže psaní svátkové zachováni od ch s pilností aby byli totižto: den narození Krysta Pána, slavný hod křišení páně, seslání Ducha svatého, den Nanebevzetí blahosl. Panny rie, den sv. Václava, patrona kostela hulínského, den všech milých žích svatých, kterýchžto výš jmenovaných dnův bratři všickni obojího hlaví při veliké mši svaté přítomni aby byli a s světlem na oferu odili.

Regule 10.

Že pak netoliko samého Pána Boha, ale i blizního pro Boha ilovati máme, a k té lásce bratrské přináleží, aby bratři společností odlitebi se fedrovali a sobě napomáhali, protož se o to starati s pilností mají, aby mše svatá v všední den, který sobě k tomu oberou, spoň nejméně jednou za měsíc v kostele hulínském sloužena byla a i přítomni aby byli, k Pánu Bohu nábožně a vroucne se modlili tím myslem, aby Pán Bůh všemohoucí údy a obzvláštně fundatory a derodince toho bratrství v své lásce a milosti dobrotive zachovati a pro likost neobsáhlého milosrdenství svého jejich žádost potřebnou vyslyšeti ĕil. Mohou pak ty mše býti de tempore cum commemoratione pro ... vel benefactoribus uiuis, za kterouzto práci bratři téhož bratrstvi s na ten čas hulínským se urovnati mají.

Regule 11.

A že netoliko k živým, ale i k těm, jenž v Pánu Bohu (vají, láska bratrská se vztahuje, protož bratři starati se o to jakby dušičkám zmrlých bratří aneb dobrodincův, téhož bratrství v očistci pokuty své doplňují, obětí mši svaté a společných pol modliteb pomoc učiněna byla. A tak v pondělí po neděli Laetai v pondělí po sv. Trojici requiem anniversarium, též v středu na suché dni za spasitelné fundatorův a dobrodincův, tolikéž bratří s toho bratrství dušiček občerstvení, k zádušní mši a na oféru jeden z nich podle možnosti něco obětujíc choditi povinni budou.

Regule 12.

Co se pohřebu dotýče, kdyby někdo z bratří aneb man dítek jejich z tohoto světa pobožně v víře svaté katolické sešel, všickni takové tělo mrtvé k pohřebu poctivě osobou svou vlast nejlépe moci budou, sprovoditi mají a za duši mrtvého brat sestry jak přespolního, kdy o jeho smrti nejprvé zvědí, tak také cího jednou mši svatou, totižto requiem, sloužiti mají, při níž nábožně přítomni býti a za ni se modliti povinni budou; o p pak chudých to se zachovávati má: jakož bratrská láska to míti aby bratři tak náklonnou k chudým bratřím, jako k bohatým l pilnost prokazovali, protož jestližeby se přitrefilo bratru nebo příliš v chudobě postaveným z tohoto světa sjíti, tak žeby z pozůstalosti pohřeb křesťanský učiniti se nemohl, bratrstvo z ol peněz svých pohřeb a truhlu udělati, zvoniti dáti, bratři povolat úplatku takové mrtvé tělo, jakožto spoluúd svůj, pochovati j budou. Stran pak ředitele aneb správce ceremonií ten, který l od starších volen bude, obzvláštně při pohřebích a procesích, řád učiniti má, aby po dvou nebo po třech šli, kterémužto nařízení povolni býti mají.

Regule 13.

Kdožbykoli z bratří pobožnosti hnut jsa za dušičky přátel v Pánu Bohu odpočívajících (obzvláštně pak, jestli údové toho b byli) roční den buď sedmý, osmý, neb třidcátý vykonati žádal při starších bratřích pohledával, takové pobožné žádosti má (býti, ano i při takové mši bratři, kdyby se jim věděti dalo, p býti mají.

Regule 14.

Předevšemi pak vcemi aby se společnou láskou předcházeli *jakých roztržitostí*, svárův, nenávisti se vystříhali, a jestližeby …

ho něco přihodilo, rektor toho bratrství a starší bratři ty věci mezi bou s dobrým rozmyslem uvážiti a srovnati mají. Jestližeby pak někdo koje dobrého a bratrské svornosti častý rušitel byl, aneb se nějak náležitě s pohoršením jiných choval, nedbajíce na napomenutí starších výstupky své slušného trestání podstoupiti nechtělby, nýbrž se tomu otivil, takový po jednom aneb druhém napomenutí jakožto nehodný z bratrství vyloučen a vyvržen býti má.

Regule 15.

Aniž sobě bratři za malou pobožnost počítati mají, aby (jsouce esťanským milosrdenstvím hnuti) chudobným a na zdraví nedostatečm a strápeným lidem jakýmkoli spůsobem pomáhali, o to obzvláštně zor míti bude infirmarius, jakby nejprvé o nemocných bratřích se zvěděl, o těch ať oznámí rektorovi, a jestliže chudobni budou z bratví, almužnú fedrováni býti mají: sám pak rektor to nařiditi má, aby bratři dva nemocného každého dne pro potešení navštěvovali.

Regule 16.

Shromáždení generalné aneb veřejné dvakrát v roce míti budou. přvnější v neděli Jubilate, při kterýmzto shromáždění s radou faráře, ten čas hulínského, jakožto ustavičného superintendenta bratrství o, volen bude rektor a dva starsi, kteří se jmenují kustodes, protože náleží, věci k bratrství příslušející ostříhati a věrně a spravedlivě kávati; tolikéž i kantor jeden a succentor se vyvolí, kterýby někdy ntora zastoupiti mohl. Toho času vyvolí se magister ceremoniarum a tomu infirmarius, jichžto povinnosti na hoře poznamenány: v té ilečnosti učiní se sbírka roční po 3 gr. bílých, však ušetřujíc chudh bratrů: k tomu také, jakž čas postačovati bude, bratři a sestry ijímati se budou.

Regule 17.

V přijímání pak bratří a sester tento pořádek se zachovati má: koby se koliv do toho bratrství připověděti chtěl, žádost svou týden ed tím rektorovi oznámí, nařízení bratrské přečísti sobě dá, a mohl-li je zachovati a tomu zadosti učiniti, nebo ne, s pilností má uvažoti; potomně rektor u přítomnosti kněze faráře, jakožto superintendenta, wolá všeho bratrství společnost, osobu a jméno toho, který žádá přijat iti, jim oznámí, a mohl-liby přijat býti, jednoho každého dotazovati bude, a jest-li že k tomu, aby přijat byl, povolí, ať jest do společratrské povolán a kleknouc na kolena profesí aneb vyznání učiní tolické *přirozenou řečí vedle formuly* concilii trydentského, která

Regule 11.

A že netoliko k živým, ale i k těm, jenž v Pánu Boh vají, láska bratrská se vztahuje, protož bratři starati se o jakby dušičkám zmrlých bratří aneb dobrodinců, téhož bratrs v očistci pokuty své doplňují, obětí mši svaté a společných modliteb pomoc učiněna byla. A tak v pondělí po neděli Lae v pondělí po sv. Trojici requiem anniversarium, též v středu suché dni za spasitelné fundatorův a dobrodinců, tolikéž brati toho bratrství dušiček občerstvení, k zádušní mši a na oféru je z nich podle možnosti něco obětujíc choditi povinni budou.

Regule 12.

Co se pohřebu dotýče, kdyby někdo z bratří aneb m dítek jejich z tohoto světa pobožně v víře svaté katolické seš všickni takové tělo mrtvé k pohřebu poctivě osobou svou vla nejlépe moci budou, sprovoditi mají a za duši mrtvého b sestry jak přespolního, kdy o jeho smrti nejprvé zvědí, tak ta cího jednou mši svatou, totižto requiem, sloužiti mají, při n nábožně přítomni býti a za ni se modliti povinni budou; o pak chudých to se zachovávati má: jakož bratrská láska to aby bratři tak náklonnou k chudým bratřím, jako k bohatým pilnost prokazovali, protož jestližeby se přitrefilo bratru ne příliš v chudobě postaveným z tohoto světa sjíti, tak žeby pozůstalosti pohřeb křesťanský učiniti se nemohl, bratrstvo z peněz svých pohřeb a truhlu udělati, zvoniti dáti, bratři povol úplatku takové mrtvé tělo, jakožto spoluúd svůj, pochovati budou. Stran pak ředitele aneb správce ceremonií ten, který od starších volen bude, obzvláštně při pohřebích a procesích, učiniti má, aby po dvou nebo po třech šli, kterémužto naříze povolni býti mají.

Regule 13.

Kdožbykoli z bratří pobožností hnut jsa za dušičky přá v Pánu Bohu odpočívajících (obzvláštně pak, jestli údové toho byli) roční den buď sedmý, osmý, neb třidcátý vykonati žáda při starších bratřích pohledával, takové pobožné žádosti má býti, ano i při takové mši bratři, kdyby se jim věděti dalo, býti mají.

Regule 14.

Předevšemi pak věcmi aby se společnou láskou předchá *jakých roztržitostí*, svárův, nenávisti se vystříhali, a jestližeby

ho něco přihodilo, rektor toho bratrství a starší bratři ty věci mezi bou s dobrým rozmyslem uvážiti a srovnati mají. Jestližeby pak někdo koje dobrého a bratrské svornosti častý rušitel byl, aneb se nějak náležité s pohoršením jiných choval, nedbajíce na napomenutí starších výstupky své slušného trestání podstoupiti nechtělby, nýbrž se tomu otivil, takový po jednom aneb druhém napomenutí jakožto nehodný z bratrství vyloučen a vyvržen býti má.

Regule 15.

Aniž sobě bratři za malou pobožnost počítati mají, aby (jsouc esťanským milosrdenstvím hnuti) chudobným a na zdraví nedostateč- m a strápeným lidem jakýmkoli spůsobem pomáhali, o to obzvláštně zor míti bude infirmarius, jakby nejprvé o nemocných bratřích se zvěděl, o těch ať oznámí rektorovi, a jestliže chudobni budou z bra- tví, almužnú fedrováni býti mají: sám pak rektor to nařiditi má, aby bratři dva nemocného každého dne pro potěšení navštěvovali.

Regule 16.

Shromáždění generalné aneb veřejné dvakrát v roce míti budou. jprvnější v neděli Jubilate, při kterýmzto shromáždění s radou faráře, ten čas hulinského, jakožto ustavičného superintendenta bratrství to, volen bude rektor a dva starší, kteří se jmenují kustodes, protože náleží, věci k bratrství příslušející ostříhati a věrně a spravedlivě távati; tolikéž i kantor jeden a succentor se vyvolí, kterýby někdy ntora zastoupiti mohl. Toho času vyvolí se magister ceremoniarum a tomu infirmarius, jichžto povinnosti na hoře poznamenány: v té olečnosti učiní se sbírka roční po 3 gr. bílých, však usetřujíc chud- h bratrů: k tomu také, jakž čas postačovati bude, bratři a sestry ijímati se budou.

Regule 17.

V přijímání pak bratří a sester tento pořádek se zachovati má: dyby se koliv do toho bratrství připověditi chtěl, žádost svou týden ed tím rektorovi oznámí, nařízení bratrské přečísti sobě dá, a mohl-li ; je zachovati a tomu žádosti učiniti, nebo ne, s pilností má uvažo- ti; potomně rektor u přítomnosti kněze faráře, jakožto superintendenta, celá všeho bratrstvi společnost, osobu a jméno toho, který žádá přijat ti, jim oznámi, a mohl-liby přijat býti, jednoho každého dotazovati bude, a jest-li že k tomu, aby přijat byl, povolí, ať jest do společ- bratrské povolán a kleknouc na kolena profesí aneb vyznání učiní olické *přirozenou řečí vedle formuly* concilii trydentského, která

se v bulle sv. paméti Pia papeže IV. obsahuje, kdež při kon
slova přidá: A jakož do toho blahoslavené panenky Marie br
připuštěn a vepsán býti žádám, tak dobrou víru připovídám a slib
s pomocí Pána Boha vedle možnosti mé chci ustanovení téhož br
zachovávati, starším poslušen býti, bratrství zastávati a obha
toho mi dopomáhej Pán Bůh, Panna Maria i všickni boží svatí.
Jestližeby někdo mimo dotčené shromáždění v některý jiný den
býti žádal, bude se to moci státi kdykoliv, však v přítomnosti
rektora a bratří, nejméně dvadceti k tomu povolaných, zachovávaj
na hoře psaný. Při připuštění tolikéž do bratrství jeden každý 3
s funt vosku (složí), lečby pobožnost, bohabojnost aneb chudoba
štěného nějakou lásku obdržela.

Regule 18.

Druhé shromáždění bude v první neděli po Všech svatýc
kterýmž přečtou se bratřím regule a ustanovení tato. Stane s
inquisicí a napomenutí o zachování regul: budou se také přijímati
a sestry, tolikéž jiné potřeby konati.

Regule 19.

A jakož časem svým všecky věci na světě se mění, prot
stala-liby kdy toho potřeba, žeby sobě bratři nějaké nové a
naříditi anebo z těchto na hoře i dole psaných regul buď na dl
zcela sebe propustiti chtěli, mají to na p. loci ordinariusa p. b
olomúckého (kterýby toho času byl) vznésti a potvrzení na to :

Regule 20.

Kdožby pak koli z bratří a sester při těchto veřejných sh
děních bez povolení starších nebyl, dá pokuty puol funtu vosku.
žeby se za příčinou jakých důležitých potřeb nějaké obzvláštné
máždění státi mělo, a někteří z bratří od starších povoláni jso
nedostavili, anebo nepřítomnosti své slušné příčiny neukázali, dá p
jeden groš bílý.

Regule 21.

Všecky peníze, které buďto z sbírek ročních neb z jiných
ství důchodův přicházejí, do pokladnice bratrské se složí a pro
dobré celého bratrství se vynaloží, z kterýchžto peněz vydání kus
při rozdávání úřadů rektorovi v nove volenému při přítomnosti
intendenta a starších bratří počet pořádný v domě farním učiniti
aneb kde by se k tomu místo poctivě nařídilo.

Regule 22.

Na ukázání pak slušné vděčnosti proti jeho vysoce knížecí milosti p. našemu nejmilostivějšímu, jenžto bratrství vysaditi, v nový řád esti a mnohými milostmi duchovními i časnými obdarovati ráčil, bratro hulínské povinno bude, i jeden každý z nich obojího pohlaví, za uhé a šťastné panování a věčné spasení j. v. k. m. Pána Boha proi a zláště na den sv. Františka, vyznavače Božího, kterýžto den kud j. v. k. m. v tomto smrtelném životě trvati ráči) slavně každý i držeti a ke mši svaté zpívané se sjíti. Po smrti pak j. v. k. m. místě té slavnosti každého roku v ten den, v který by Pán Bůh mohoucí j. v. k. m. z tohoto světa povolati ráčil, neb okolo toho e jednu mši zádušní aneb requiem anniversariam sloužiti dáti, k ní všickni obojího pohlaví scházeti a za duši výše jmenovaného p. p. rdinala etc. Pánu Bohu pilně se modliti ve vší pobožnosti mají.

Regule 23.

Item každoročně v neděli, jenž slove provodní, neb když se konkací generalní slavného bratrstvi nejsvětější Rodičky boží u sv. Michala handéla v městě Kroměříži drživá, a rektor, kustosové i jiní officiales při témž čase obnovují, bude toto hulínské povinno, z prostředku ho nejméně dve neb tři hodné osoby k témuž aktu vysílati a jako era k matce své vždycky přiznávati, a to zvláště pro tu příčinu, aby slaní takoví vidouce a doslechnouce, jakým spůsobem a obyčejem se ady téhož slavného bratrstvi volí, svým principálům (zprávu) učiniti mezi sebou týmž rovným spůsobem se říditi a spravovati mohli.

Spůsob, kterak žádající do bratrstvi přijati býti mají, takto se zachovati má.

Nejprvé ten, kdo do slavného bratrstvi připojen býti žádá, má oznámiti buď p. rektoru neb některému z bratrstvi, a on má oznámiti superintendentu, který poroučí, aby bratři pospolu se sešli, když čas tomu uhlídá pohodlný býti, potomně kleknouc na kolena všickni bratři a sestry budou říkati za p. superintendentem litanii o blahoslavené Marii. Potom zasednou jeden každý své místo, pak sekretář vyvece ven z bratrstvi vstoupí s osobami, kteří jsou žádostivi bratřími íti, kleknouc na kolena zříká jednou modlitbu páně a pozdravení anělské s žádajícími, a postanouc s uctivostí takto mluviti bude:

Formule:

„Vaší milostí, pane superintendente, pane rektore, páni kustodes ší tohoto slavného bratrstvi Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie aby, nebo *slovutný N.*, *poctivá N.*, z obzvláštní pobožnosti a nad

chnutí Ducha svatého jsouce pohnuti, k tomuto slavnému bratr hoslavené Panny Marie žádají do společnosti přijati býti.“

Na to odpoví pan rektor takto:

„Žádosti, kterou na místě těch poctivých lidí. nebo slo N. nebo poctivé N. bratrství přednášíte, poněvadž jest hodi dosti učiniti: však prvé nežli se to stane, maličko nechť pov

Tu podá na pány bratry starší, aby oznámili jeden kaž svého dobrého svědomí, vejdouce v hromadu, sklouíce hlavu tichým duchem, věděl-liby něco, co by na překážce bylo při tě jících, aby do bratrství přijati nebyli. Po té oznámí jiným hlasem, mají-li (aneb má-li) přijati býti čili ne, aby oznámili: n žádná překážka, povolají se, a tu jim oznámí: „Slovútní aneb lidé, nebo poctivá N., žádost vaši pánóm starším a této slav bratrství blahoslavené Panny Marie jsem předložil, kteříž svoi tomu dávají, však na ten způsob, abyste oznámili, slibujeteli starším poslušenství zachovati?“ Odpoví: „Slibujeme.“ Zase optá: „Slibujeteli jich v uctivosti míti?“ Odpoví: „Slibujeme.“ se ještě: „Slibujeteli regule a řád bratrský zachovávati, který přečte?“ Odpoví: „Slibujeme.“ „Ve jméno Boží můžete mez sednouti, dá-li Pán Bůh zdraví, přes dve neb tři neděle (jak se k zpovědi svaté se připravíte, velebnou svátost přijímati budet znání víry a přísahu blahoslavené Panně Marii a tomuto bratr níte.“ Potom předložíce, co bude potřeba: pakli nic, klekna říka třikrát otčenáš a zdrávas Maria, rozpustí se bratrstvi.

Při profesí nebo vyznání víry v den, který budou velebnou přijímati, takto se zachová:

Pan sekretár predstoupíe s nimi mluviti bude, dadouce t nahore při první zadosti:

„Ponevadz od bratrstvi cas predložený temto osobam již a oni se k tomu pripravili, žádají svá jména v knize hlavní zapsaná míti, za kteréž se primlouvám a ze to, co pripovedeli v vykonají, připovidam.“

Rektor odpoví:

„Na přímluvu vaši to bratrství rádo učiniti chce, ale ne prvé vedle zřízení a regul našich význam víry katolické učin knouc před oltářem za sekretářem říkati budou, jeden každý sv jmenujíc, jinší pak páni bratři na horu pro uctivost vyznání po pokuď se nevykoná: když pak přísaha bude, sednou, kteréžto na krucifixu ve mšálu (missalu), vložíce dva prsty, klečíc na k

řinčna bude. Po vykonání pan rektor řekne panu sekretářovi: „Pane ekretáři tuto modlitbu s nimi klekna říkejte“:

Modlitba.

Jak tebe blahoslavená rodičko boží Panno Maria dnes za svou ilou matku. orodovnici a ochranci přijímám a připovídám tebe v uctisti míti vedle mé největší možnosti. a to všecko. co by proti tvé cti tvého milého Syna Pána našeho Ježíše Krysta bylo, hájiti, přijmi ne za tvého nehodného bratra, dej mi stálost a setrvání v mém předvzeti, buď milostiva nyní i v hodinu smrti mé. buď mi přítomna, dyž duše má z tohoto bídného údolí bude míti vyjíti, aby ďábel žáného práva na mne neměl, dej mi, abych dobrý příklad jiným dával mé duše spasení věčné spůsobiti mohl, amen.

Tu všickni vstanou a rektor řekne: „Ponévadž všecko, co přináleo. jste vykonali, já vedle mého úřadu rektorského dnes vás za bratry b sestry přijímám.“

Tu jim dá každému svíci: „Přijměte tehdy svíci hořící do rukou šich na znamení všech účastností a odpustků bratrství tohoto. Pán Bh rač to dáti a blahoslavená Panna Maria, aby duše vaše před ánem božím jako tyto svíce jasná byla“.

Po té dají každému ruku a bratrství bude zpívati píseň o Panně arii.

Píseň na pozdravení andělské.

Zdráva buď Marya panno. z nebes kvítků. čistá ochrano. tys nad ny požehnána. tak žeť není rovná žádná.

Požehnaný plod tvůj svatý. z ducha svatého počatý, Ježíš Krystus ín veliký. poklony hoden všeliký (sic).

Maria. Matko boží, obsáhlas nestihlé zboží. buď nám hřísným ilostiva. pros za nás milého Syna.

Nyní i v hodinu smrti. když duse má z těla jíti. zbav nás lstné rlzy ďábelské. pomoz k radosti nebeské.

Kryste z panny narozený. rač nám odpustiti viny. ať nás nezže čny plamen. rač to dáti Kryste. amen.

Po té říkají tri otčenáše a zdrávas Maria a rozejdou se do svých íbytkův.

Výtah z latinského obdarování, přeložený na český jazyk léta 1616.

František z boží milosti sv. římského kostela tytule sv. Sylvestra **al z Dytrychstejna.** *biskup olomoucký.* kníže. kaply české

lovské hrabě. J. C. M. římského, uherského, českého etc. král rada, a dědičných zemí J. M. C. protektor. Na věčnou památku. činíme všem a jednomu každému, kterýmž přináleží, nebo kter přináležeti bude na budoucí časy, že poctiví, věrní naši milí spolu z bratrství bl. rodičky boží Panny Marie, v kostele farním našeho biskupského Hulína vyzdvihnutého, k nám vyslaní pře pokornou snažností předložili, ponížené nás žádajíce, abychom hulínské spolubratrství, které před nedávnými časy naším oustní volením spolubratrství B. V. B. P. M. a sv. Michala archanděla v biskupském našem městě Kroměříži apoštolskou mocí úřadu na k arcibratrství Confallonis [1]) tak řečeném v městě Římě zjed zůstává) připojeno jest a od téhož jmenovaného kroměřížského b regule a nařízení, kterým by se hulínské bratrství vedle možno řídití mělo, přijalo; plnomocenstvím úřadu našeho listem potv jakožto pán jmenovaného města Hulína nějakým obzvláštním tak jako duchovním nadáním nápodobným kroměřížskému od nás milostivě obdarovati ráčili. Rozjímajíce my . . . . [2]) povinnost našeho pastýřského býti, abychom . . . . . ke cti a chvále Boha houcího a k spasení . . . . bohabojné bratrství hájili a k nemu d hali, pokorným lidským žádostem vděčne dovolujíce:

Nejprvé ve jméno svaté a nerozdílné Trojice mocí úřadu jmenovanému bratrství, v nově vyzdviženému a spolu k bratrství řížskému připojenému, tímto listem obecně přede všemi dovolení a potvrzujeme, aby všech odpustků a nadání, které bratrství kr ské z milosti naší užívá, oučastni byli, však pokudžby regule a které spolubratrství v kostelíku sv. Michala, nebo v kostele kroměřížském při službách božích zachovávati obyčej má, i oni vávali. Potomně obojího pohlaví věrni křesťané do toho bratrstv ského již přijatí neb napotom, kteří přijati budou, pobožno počtem jiné předcházejíce. S plnomocenství kardinalství a bis našeho a jakožto pán hulínský dole psaných odpustků a nadá oučastni byli a jich užívali milostivě přivolujeme, totiž: Kdyby kterékoli místo z jmenovaného bratrství hulínského list náký ps

[1]) T. j. bratrstvo, jež mělo za patronku Pannu Marii, vymalovanou ském plášti, nazvaném „confalone“ (Du Cange). Bratrstvo toto bylo v Římě r. 1264; roku 1583 obralo si za úkol vykupovati z nevěřících a roku 1579 dáno mu bylo právo zřizovati sobě fili vší zemi.

[2]) Na tomto místě jakož i při několika následujících slovech je úplně zetlelá.

svou vlastní měli, a to takovou: štít okrouhlý v polovici na
linou aneboližto čárou rozdělený, v kterém na pravé straně
B. V. B. P. M. v slunci stojící, ruce složené při prsech
ící, v poli nebeské barvy zastával. Na levé pak straně obraz
ı, mučedlníka božího, kostela kapitoly naší olomouckého a
línského a jiných kostelů patrona, v pravé ruce praporec a
štít držící, v kterém jako i na praporci vymalována orlice
ıli aby byla. Pod nohami B. P. M V. B. dva nože neb erb
.o Ditrychštejnského náležitými barvami. Na levé pak straně
ú sv. Václava šest kužílků, kteréž biskupství olomoucké . . .
ıženo býti, tak jakž malíř vedle umění (svého?) v střed listu
eho vymaloval.

'e pak a nařizujíce, aby jmenované bratrství hulínské takovou
a touž pečetí aby bratři tolikrát, kolikrátbykoli toho potřeba
ve všelijakých listech na červeném vosku pečetili, a takový
ɔ stěnách, na zděch, na mešním rouše vymalovati, otesati,
a jakbykolivěk chtěli, zjevně, směle dáti mohli. Nařizujeme
bratři hulínští na všelijakých procesích, které se buď v ko-
'en z kostela vykonávají, přede všemi (vymíňujíce však ouřadu
.h téhož města) předek měli.

ɔr pak bratrství (který znamení nějaké, aby rozeznán od
;ří byl, na ramenách nositi bude), budeli z přísežných, na
stě při slavnostech téhož bratrství seděti bude a mimo ty
.a procesích a na pohřebích s purkmistrem napřed po levé
šel. K tomuž jim dovolení dáváme, aby pro potřeby všeli-
ečky vína každý rok tak jako bratrství kroměřížské vyšen-
li, též také soli, pole, zahrady, louky, gruntovní peníze, které
ɔu, kupovati mohli, však aby obzvláštní naše vůle neb po-
:ch skrze hejtmany panství kroměřížského v tom bylo. Na-
lijaké nadání, jestli jaké od předkův našich biskupův olo-
mají, tímto listem milostivě potvrzujeme. Poroučíme hejtma-
ším ouředníkům panství našeho kroměřížského, aby jim v
ıadáních, které tento list osvětluje, žádné překážky nečinili,
u člověku jakýmkoli spůsobem činiti nedopouštěli. Za kte-
ıdiní od nás bratrství hulínskému učiněné bratři jak mužského
ıo pohlaví pro . . . . . . vděčnosti Boha všemohoucího za spa-
ší, jak dlouho živi budeme, modlitbami svými žádati budou,
a den sv. Františka, vyznavače Páně, na kterýžto den nebo
eho ke mši svaté najíti se dají. Po smrti pak naší na den pa-
[illegible] našeho nebo *druhý, potom* každoročně na budoucí časy

mši svatou za duši naši slaviti dají a při té mši svaté s velikou pobo nosti přítomni budou. Týchž pak všech nadání, potvrzení, dovolení p lepší a pevnější jistotu i také důvěrnost pečeť naši vlastní větší s naší jistým vědomím dali jsme přivěsiti k tomuto listu, vlastní rukou na podepsanému. Jenž jest (dán) na zámku našem stoličném kroměřížské biskupství našeho 1. dne máje 1615.

Přípis hodnověrný z rejster dědiny Břestu, daný na spravedlno panům bratřím města Hulína na gruntě Ondry Nohyle poroučeno jest do této knihy bratrské pro lepší paměť vložen a vepsán.

Léta 1620 v pátek den sv. Stanislava za purkmistra Jana Le sala, rychtáře Jakuba Upustila, starších Jiříka Tomše, Ondry Molov Jiříka Požárníka, Ondry Zapeřila, Martina Večeře stalo se k žádo slovutných mužův na místě panův bratrův literáckého umění z měs Hulína Jiříka Hobže a Samuela rektora, že jest spravedlnost od Ond Nohyle jim mocně dána a odvedena, na gruntě Václava Martanova v hledána a do knih dědiny Břestu vepsána v tato slova, že ještě spr vedlnosti jim náležeti bude svrchu psaným pánům bratřím sumy 143 1 4 gr. 3 den. (mimo prvnější vyzdvihování) počnouce léta 1629 při ča sv. Jiří po 5 hř. až do sumy vyplnění.

Kteroužto spravedlnost často psaní páni bratři bez překážky jednoho každého nyní i na časy budoucí vybírati budou: pro lep téhož důvěření jest tento výtah z register dědiny Brestu jim vyd skrzeva mne Daniela Pagáče, na ten čas písaře též dědiny, a že tom tak a ne jináče jest, rukou svou vlastní jsem se podepsal.

Stalo se léta a dne na hoře psaného.

Daniel Pagáč, m p.

Základní kniha [1]) neb sepsání pravidel, které řád literácký, to j bratrstvo svobodného umění literního k zachování má. Založen léta Páně 1593.

Přepsána ze staré knihy od Kašpara Vojáčka, učitele a školního pomocník na škole zlínské a spoluúda literního r. 1825, svázána od Fr. Studeník knihaře zlínského a spoluúda literního.

Ponavrhnutí.

Tato kniha (jest pravidlo) k svolení radu dobrého, etného, chv litebného a slavného literáckého, jenž slove svobodného umění literní

[1]) Chová se v mor. zem. archivě XII. i. 3.

tohoto úmyslu založena jest, by cožkoliv páni starší literáčtí spolu s statními spolubratřími v úplném shromáždění nahoře doloženého řádu ! cti a chvále a k rozmnožení slávy Pána Boha všemohoucího, pak k tvrzení onoho řádu za dobré uznali, všechno do této knihy zaznamenno bylo. Pak by na budoucnost tento slovutný řád od žádného zlehrán, potupen aneb docela vyvrácen nebyl. Kdyby ale některý se nělil jej zlehčovat neb tupit, jestli by z řádu byl, by dle uložení) uznání shromážděných spolubratrů potrestán, jestli ale cizí jest, by stskému právu k potrestání udán byl.

Tento slavný řád literácký z vůle Pána Boha všemohoucího a z nknuti Ducha svatého od ctihodného kněze p. Floriana Medřického, ten čas faráře zlínského, a za pánů starších literáckých Filipa Mala a Jiříka Přerovského, za kantora Václava Jičínského a za kustosa niele Lovečkova začátek svůj jest vzal na den památný a radostný ození Pána Krysta, Syna božího a spasitele našeho, léta Páně 1593 ítajícího.

Téhož léta 1594 a téhož dne i oněch starších, totiž: Jiříka Přeského a Jana Zavadila a při tom shromážděném řádu literáckém o se svolení a na tom se všechen řád snesl: Jestližeby Pán Bůh středkem smrti z tohoto světa povolati ráčil kteréhokoliv literáka, b jeho manželku, aneb dítě jejich, a zase jestliby z kterých lidí ·ch kromě tohoto řádu někdo toho se dožádal, aby mrtvé tělo k bu doprovodil, mají jak z řádu tak i jiného s černými svícemi a zrovem svým vyprovoditi, a přijda před dům mrtvého těla budou inni písničku přináležící mrtvému nejprvé páni literáci zazpívati a om, byl-liby žádán rektor s pomocníky svými, též před tím domem vati má (když odzpívají literáci), co by se jim líbilo; však ale bez kážky správce církevního nynějšího i budoucího, tolikéž i správce dního nynějšího i budoucího.

Léta Páně 1594 v neděli v památný a slavný den před ss. nonem a Judou, apoštolů Páně, za pánů starších literáckých: Jana vadila a Jiříka Přerovského stalo se svolení a nařízení od pánů star-h literáckých i spolu od všech pánů úplného shromáždění slavného du, a to takové: Jestližeby toho pilná potřeba nastala, aby již ten těený řád všechen shromážděn býti měl a starší páni literáčtí skrz ákoho spolubratra buďto mladšího aneb staršího pánům bratrům liteckým, totiž všemu úplnému řádu literáckému, obzvláštně pak jednomu ládému oznámili, neb věděti dali, aby jeden každý bez meškání, kdyby jemu rozkázáno bylo, do domu pánů starších literáckých v též hně do bratrského shromáždění najíti se dal, a kdobykoliv toho skrz

nedbanlivost svou zameskal a v té hodině nepřišel, ten takový pov bude beze vší výmluvy pokutu do pokladnice literácké položiti.

Jestliby kdo tímto nařízením pohrdal a je zlehčovati chtěl, tal každý má trestán býti, jakby se pánům starším literáckým i vs slavnému řádu líbilo.

Léta Páně 1595 na den sv. třech králův, za pánů starších ráckých Jana Zavadila a Jiříka Přerovského stalo se svolení ku p vosti slavného řádu literáckého, a to takové: Kdožby se koliv připovědéti do toho řádu, má nejprvé čtyry zlaté a 15 kr. připověd složiti a 1 funt vosku, pak cožby jemu od poctivého řádu oznár bylo, to beze vší výmluvy podniknouti a podstoupiti.

Léta Páně 1594 na den sv. Jakuba apoštola Páně u přítom ctihodného kněze Floriana Mezrického, na ten čas faráře zlínskéh za pánů starších literáckých Jana Zavadila a Jiříka Přerovského úplném shromáždění slavného řádu literáckého, jenž zní svobod umění literního, stalo se svolení a zřízení od pánů starších i od spolubratří již nahoře jmenovaného řádu, a to takové: Co se d těch pánů bratrů literáků, kteříž chodí ke cti a k chvále Pána všemohoucího do církve svaté, totiž do shromáždění věřících do ch Páně na chor zpívati a tím skrze pobožné a svaté církevní nař písničky duchovní Pána Boha a nejsvětější Trojici v jediné a podstatě oslavovat, kdožbykoliv z těch pánů literáků podle zjedn den slavný buďto vejroční neb Panny Marie, v den apoštolský, gelický aneb v den nedělní do chrámu Páně na kür nepřišel, bu doma byl aneb ne, a se dříve pp. starším aneb kterému jinému bratrů neopověděl, povinen bude bez vší výmluvy pokutu podle ı není položit. Pakliby se kterémukoliv p. spolubratru literáckému o děl, a ten by zanedbal pp. starším aneb kustosovi to oznámiti bude povinen takovou pokutu za něj položit. Pakliby kdo tímto nim pohrdal a je zlehčovati chtěl, takový každý má trestán byt by se pp. starším literáckým i celému řádu literáckému líbilo.

K tomuto cíli se oném, jenžto dílem již v tomto slavném a litebném řádě přivtěleni jsou, aneb do neho teprv vstoupiti míní, dující a již svrchu neco ponavrhnuté pobožnosti v něže posta pořádku nejen za velkou zásluhu, nýbrž i za povinnost k vyko představují, totiž:

1. By, když ne všichni aspoň ti, kteří při domě jsou, neděli, v určité svátky, též v jiné zasvěcené svátky Panny Mari *jiných* svatých, půl hodiny aneb dříve před zvoněním do chrám

i a tam na ten den neb čas patřící písně zpívati, což se i na odpolní služby boží vztahuje.

2. By i po službách božích zpívali.

3. Mají před hrubou mší svatou a to po sezvánění hodinky o poškvrněném početí blahosl. Panny Marie zpívati.

4. Při každém procesí, nechť jest pouť neb křížové dni, aneb ákoliv pobožnost veřejná, mají se rozděliti, by polovice mezi mužími a polovice mezi ženskými šli, a jedni druhých buď v hlasu neb tu nemýlili, jedině žeby i cechové v pořádku šli a každý cech svou eň zpívati chtěl.

Léta Páně 1616 na den sv. Marka evangelisty Páně v přítomnosti ojí cti hodného kněze Václava Calixtidesa Olešského, toho času správce kevního zlínského, a za pp. starších literáckých Daniele Přerovského Kundrata Báborského stalo se jest svolení úplného řádu literáckého, to takové:

Jestližeby který z literákův aneb z těch, kteří s řádem literáckým í a společnost mají, měl rodiče své, aneb manželka rodiče své pri ě, a z nich kterého otce aneb matku jejich Pán Bůh skrze prostře- smrti z tohoto světa povolat ráčil, tak aby tím tento řád literácký íinen byl, rovně jako kterého z bratrstva bez všelijakého úplatku. z lásky bratrské ku pohřebu doprovoditi. Ten, který by to neučinil na funus nešel, a neukázeli hodné příčiny, ten aby touž pokutou. ráž jest v listu položena, propadl a položil. Než co se dotýče jiných tel neb sousedů, i také z poctivých lidí, kohožbykoliv tento řád rácký k pohřebu vyprovázel, tehdy ten, kdožby se o tu věc pp. ších dožádal, má dáti do řádu od vyprovázení jeden zlatý. A nebyl- y při žádném cechu, tehdy aby sobě ty osoby, kteréžby to mrtvé o k pohřebu nesti měli, zjednat povinen byl.

Pakliby kdo tímto svolením pohrdal a je zlehčovati chtěl, takový lý má trestán býti, jakby se pp. starším literáckým i všemu slavmu řádu líbilo.

Léta Páně 1801 na den sv. Štěpána prvomučedníka v úplném omáždění všech pp. bratrů literáckých stalo se mezi nimi společné mlouvaní a v tom se také jednomyslně snesli, by z té koledy, která z dědin dostává každoročně, dvě čtené mše svaté zaplaceny a vyženy byly, a sice za všechny v Pánu zesnulé pp. bratry, kteří před í v tomto řádě nábožném přivtěleni byli.

Poněvadž ale na toto žádná fundace se nezakládá, tak žádají ější pp. bratři těch nastávajících, kdyžby ty první Bůh z tohoto a prostředkem smrti *povolat ráčil*, by i oni jim to dvrovalv a za

nedbanlivost svou zameškal a v té hodině nepřišel, ten takový povi bude beze vší výmluvy pokutu do pokladnice literácké položiti.

Jestliby kdo tímto nařízením pohrdal a je zlehčovati chtěl, tak každý má trestán býti, jakby se pánům starším literáckým i vš slavnému řádu líbilo.

Léta Páně 1595 na den sv. třech králův, za pánů starších l ráckých Jana Zavadila a Jiříka Přerovského stalo se svolení ku p vosti slavného řádu literáckého, a to takové: Kdožby se koliv c připovědëti do toho řádu, má nejprvé čtyry zlaté a 15 kr. připovědn složiti a 1 funt vosku, pak cožby jemu od poctivého řádu oznám bylo, to beze vší výmluvy podniknouti a podstoupiti.

Léta Páně 1594 na den sv. Jakuba apoštola Páně u přítomn ctihodného kněze Floriana Mezříckého, na ten čas faráře zlínskéh za pánů starších literáckých Jana Zavadila a Jiříka Přerovského úplném shromáždění slavného řádu literáckého, jenž zní svobod umění literního, stalo se svolení a zřízení od pánů starších i od v spolubratří již nahoře jmenovaného řádu, a to takové: Co se do těch pánů bratrů literáků, kteříž chodí ke cti a k chvále Pána I vsemohoucího do církve svaté, totiž do shromáždění věřících do ch Páně na chor zpívati a tím skrze pobožné a svaté církevní nař písničky duchovní Pána Boha a nejsvetější Trojici v jediné a v podstatě oslavovat, kdožbykoliv z tech pánů literáků podle zjedná den slavný buďto vejroční neb Panny Marie, v den apoštolský, e gelický aneb v den nedělní do chrámu Páně na kůr nepřišel, bu doma byl aneb ne, a se dříve pp. starsím aneb kterému jinému bratrů neopověděl, povinen bude bez vší výmluvy pokutu podle p není položit. Pakliby se kterémukoliv p. spolubratru literáckému o dél, a ten by zanedbal pp. starsím aneb kustosovi to oznámiti, bude povinen takovou pokutu za něj položit. Pakliby kdo tímto s ním pohrdal a je zlehčovati chtěl, takový každý má trestán býti, by se pp. starším literáckým i celému řádu literáckému líbilo.

K tomuto cíli se oněm, jenžto dílem již v tomto slavném a c litebném řádě přivteleni jsou, aneb do neho teprv vstoupiti míní, n dující a jiz svrchu neco ponavrhnuté pobožnosti v níže postav pořádku, nejen za velkou zásluhu, nýbrž i za povinnost k vykon představují, totiž:

1. By, když ne všichni aspoň ti, kteří při domě jsou, ku neděli, v určité svátky, též v jiné zasvěcené svátky Panny Marie *jiných svatých*, půl hodiny aneb dříve před zvoněním do chrámu.

jíti a tam na ten den neb čas patřící písně zpívati, což se i na odpolední služby boží vztahuje.

2. By i po službách božích zpívali.

3. Mají před hrubou mší svatou a to po sezvánění hodinky o neposkvrněném početí blabosl. Panny Marie zpívati.

4. Při každém procesí, nechť jest pouť neb křížové dni, aneb jakákoliv pobožnost veřejná, mají se rozděliti, by polovice mezi mužskými a polovice mezi ženskými šli, a jedni druhých buď v hlasu neb textu nemýlili, jedině žeby i cechové v pořádku šli a každý cech svou píseň zpívati chtěl.

Léta Páně 1616 na den sv. Marka evangelisty Páně v přítomnosti dvojí cti hodného kněze Václava Calixtidesa Olešského, toho času správce církevního zlínského, a za pp. starších literáckých Daniele Přerovského a Kundrata Báborského stalo se jest svolení úplného řádu literáckého, a to takové:

Jestližeby který z literákův aneb z těch, kteří s řádem literáckým drží a společnost mají, měl rodiče své, aneb manželka rodiče své při sobě, a z nich kterého otce aneb matku jejich Pán Bůh skrze prostředek smrti z tohoto světa povolat ráčil, tak aby tím tento řád literácký povinen byl, rovně jako kterého z bratrstva bez všelijakého úplatku, ale z lásky bratrské ku pohřebu doprovoditi. Ten, který by to neučinil a na funus nešel, a neukázeli hodné příčiny, ten aby touž pokutou, kteráž jest v listu položena, propadl a položil. Než co se dotýče jiných přátel neb sousedů, i také z poctivých lidí, kohožbykoliv tento řád literácký k pohřebu vyprovázel, tehdy ten, kdožby se o tu věc pp. starších dožádal, má dáti do řádu od vyprovázení jeden zlatý. A nebylliby při žádném cechu, tehdy aby sobě ty osoby, kteréžby to mrtvé tělo k pohřebu nesti měli, zjednat povinen byl.

Pakliby kdo tímto svolením pohrdal a je zlehčovati chtěl, takový každý má trestán býti, jakby se pp. starším literáckým i všemu slavnému řádu líbilo.

Léta Páně 1801 na den sv. Štěpána prvomučedníka v úplném shromáždění všech pp. bratrů literáckých stalo se mezi nimi společné rozmlouvání a v tom se také jednomyslně snesli, by z té koledy, která se z dědin dostává každoročně, dvě čtené mše svaté zaplaceny a vyhlášeny byly, a sice za všechny v Pánu zesnulé pp. bratry, kteří před nimi v tomto řádě nábožném přivtěleni byli.

Poněvadž ale na toto žádná fundace se nezakládá, tak žádají nynější pp. bratři těch nastávajících, kdyžby ty první Bůh z tohoto světa prostředkem *smrti povolat ráčil*, by i oni jim to darovali a za

jejich duše svrchu dotknuté dve mše svaté čísti dali. Stalo se v d
u p. Simona Machana jakožto starosty.

Léta Páně 1803 na den památný mladátek předstoupil před
shromážděný a počestný řád literácký p. Valentin Šáf, spolubratr
rácký, s žádostí, aby když Pán Bůh povolá ze světa jeho manže
poctivý řád do jeho domu šel a tu růžence jako jinému p. bratr
modlil a také ji až k hrobu doprovodil: což se od počestného i
nejen pro jeho nýbrz i pro manželku každého p. spolubratra státi
Na což všichni dovolují a pro památku, by se to zaznamenalo, žá

Léta Páne 1825 na den slavný sv. třech králů v přítomno
úplném shromáždění všech pp. bratrů literáckých na tom se celý
čestný řád literácký snesl a jednomyslně ujednal, totiž:

Ponévadž dle svědectví této knížky již v šestnáctém století
v r. 1594 tento slavný řád literácký onen chvalitebný obyčej násl
val, že mrtvé tělo kteréhokoliv p. spolubratra neb jeho manže
jejich dítek neb rodičův, s černými svícemi a vlastním pokrovem
hrobu doprovázeno bylo, však ale skrz rozličné v těch mnohých a
ných letech vzniknuté rozbroje t. j. vojny a mnohonásobné vpády
přátelské do země a hubení našich krajin onen slavný řád literácl
neporádek uveden a pokrov i s fakulemi jakož i ona kniha, v 1
tyty chvalitebné obyčeje zaznamenány byly, vsechno k ztracení př
tak tedy celý počestný rád, jak již svrchu praveno bylo, na tom
snesl, aby, ponévadž bez toho každý cech nyní svůj pokrov má,
aby aspon ony černé svíce, to jest fakule zase zbudovány byly, by
toho již starodávního předpisu s nimi se jednalo, to jest, aby
nekterý spolu p. bratr, jeho manzelka, dite neb jeho rodičové zem
od těch dvou představených literáckých s temi fakulemi vyprová
byli. Kdyžby ale i někdo cizí toho se dožádal, tak má se po zapla
24 kr. do pokladnice jemu také na ten svrchu obmezený spůsob poslou

Ponévadž ale tento pocestný řád žádné příjmy ani staré kap
nemá, z kterých by ony fakule budoval, tak jeden tohoto roku a t
svrchu jmenovaného dne novopřijatý p. bratr se upozvolil, tyto p
světla ze svého zaopatřit, na což také hned před celým počest
shromážděním 3 zlaté polozil. Na budoucí casy ale zavazuje se do
volne onen slovutný řád literácký tyto světla sám saťovati, a sic
ten spůsob, že se pri volení nového p. bratra anebo při koledě a
pamatovat bude, by se z toho jiz na celý rok takové zaplatit m
k čemuž i p. starosta pro poznamenání oněch, jakož i od těch a
cených pohřebů přijatých penéz malý rejstríček povede. Stalo se v
p. Vencle Machana jakožto starosty.

O spiritualismu.

Příspěvek k historii vzdělanosti věku našeho.

Píše *Dr. Fr. Hošek.*

(Dokončení.)

II.

Čelnější media.

Nejpřednější místo mezi spiritualisty zaujímá dosud D. D. ome. Narodil se r. 1833 blíže Edinburku z matky, která proslula rem zření u vidění čili druhym viděním (second sight).[1] Jsa léta stár viděl prý již sestřenici svou ve vzdálí umírati a jmeval osoby při loži jejím stojící, rozmlouval s „duchy“, slychával ebeskou hudbu“, kolébka jeho sama se houpala a hračky dětské uy přilétaly k němu. Když mu bylo deset let, dostal se k tetě Ameriky; sotva však k ní přibyl, již se pohybovaly v bytu

[1] Úkaz ten náleží zajisté k tajemným stránkám života duševního: téměř napořád lze jej znamenati ve Skotsku a na ostrovech shetlandských, porůznu v Dánsku a Jutsku, též v některých krajích slovanských (v Horní Lužici) a německých, v některých krajinách Francie a ve Švýcařích. Darem tímto vynikající slovou v jazyku gaelskem taishatrim, vidouci stiny, neb phissichin, předvědouci. Vidouci zří událost nějakou buď nejbliže příští neb budoucí, když bdí, jest však spolu u vytržení velmi rychle pomíjejícím, tak že se pamatuje na to, co byl viděl: v okamžení tom ale nevidí nic jiného a též mysl jeho jest zcela pohřížena v událost onu, oči má vypouleny aneb mu jdou ve sloup, a víka jsou buď pozdvižena neb křečovitě stažena. Hlavním předmětem vidění takového bývají úmrti a pohřby, tytyž porody, sňatky, sváry a různice, příchod cizich osob, vůbec důležitější události ze života lidského, nikdy však věci náboženského neb nadsmyslného obsahu. Vidouci nezná obyčejně osob, o kterýchž vidění má, tyto jsou mu mnohdy lhostejné aneb i protivné, tak *že tu nemůže* býti působení sympatie. Tytýž i *nevidí obrazů skutečné události*, nýbrž toliko jisté významy; n. p.

[illegible] tak [illegible]

[illegible] proti [illegible] u lano [illegible] a jako [illegible] při- [illegible] se ho [illegible]

[illegible] zadost. [illegible] zazloutlé [illegible] pomo- [illegible] Mezi [illegible] pisici, a [illegible] ke stropu. [illegible] ak že se octl [illegible] Branického

[illegible] s provazem [illegible] kdo přirozeně [illegible] blíže jest [illegible] člověka loupežnického [illegible] neb zmužilého [illegible] nekdy [illegible] stáří a den úmrtí [illegible] na rakvi napsané a p. Zvláštním význakem přístího [illegible] Canhwillan Cyrth zvaná, obzvláště ve Walesu [illegible] mnohdy slyší vidoucí též výkřik Taisk neb [illegible] vůbec ale kdykoliv má vidění, nemůže nikterak [illegible] povědíti cokoliv byl viděl, ačkoliv již předkem ví, jak [illegible] jeho. Dar tento dědivají děti po rodičích; avšak [illegible] rodiče ho neměli

l. Odtud odebral se přes Řím do Neapole, kdež se mu od dvora královského velmi příznivého přijetí dostalo; avšak ra 1856 zvěstovali mu duchové, že jej na celý rok opouže v tentýž den budoucího roku opět s ním obcovati budou.[1]) ocestovav Belgii a Hollandsko, kdež si byl též zjednal pří› nejvyšších kruhů, odebral se Home do Paříže. Tu byl ›en (13. ún. 1857) císařovi a císařovně, kteráž mu mnohé ní prokázala a mezi jiným sestru jeho vychovati dala. Dne 1857 o půlnoci zvěstovali duchové příchod svůj nepřetržiřmotným klepotem. Do Tuilerií byl Home častěji volán a tuto odbývaným bývali kromě císaře a císařovny nejvyšší áři přítomni. Rozličné nářadí pohybovalo a vznášelo se neviditelné ruce dotýkaly se přítomných: slečna jedna ala, že se ruka bílá jako mramor ruky její dotýká a cizí prsty její líbají. Home pravil, že to zemřelá sestra její, a › o důkaz toho žádali, stáhla ruka ona slečně s prstu, na ıěla pět prstenů, jeden: byl to právé ten, který od zemřelé dostala. Na to chopila se tatáž ruka péra a napsala na ato slova: „Budiž vždy zbožnou katoličkou, miluj Boha, se z hříchů svých!“ Neviditelné ruce chopily se velkých stolů a naklonily je stranou; věci však na nich uložené ulaté tužky nespadly dolů, nýbrž zůstaly ležeti; židlice na ž páni seděli, otáčely se, koberec byl nad podlahu vyzdvižen, ideli někteří, jak se ho ruka chopila a pozdvihla, jiní cítili, někdo na nohy šlape, a jiní opět že se ruka dotýká krku Když se to vše dělo, seděl Home tiše při stole svém, jakoby :h si ani nevšímal.

prince Murata sešla se četná společnost, která za velkým u stolem zasedla. Home stoje u prostřed salonu vztáhl ruku oti stolu, tento se počal s počátku znenáhla pohybovati, le však tím rychleji, tak že přítomní postrannými dveřmi ti musili; vztáhnutím ruky své též způsobil, že kyvadla hodin jeho buď stála neb se pohybovala. V pozadí salonu stála skříně s knihami, paní jedna vyžádala si odtud jeden svazek Voltairových; sotva žádost tu vyslovila, otevřely se dveře

---

[1]) ypravuje se též, že se v Římě stal katolíkem a že mu tu přimlouváno ...le, aby se vzdal nebezpečného obcování svého s duchy. Papež Pius IX. ...dal prý mu kříž k líbání s slovy: „Tatoť jest kouzelná hůl naše.“ ...18 zasnoubil se s dcerou ruského generala Strolla, a když r. 186.. ...do Říma přibyl, byl policií odtud vypovězen.

skříně samy od sebe, a kniha, přinešená neviditelnou rukou, p jí do klína. Na piane hráli „neviditelní“ rozličné melodie, a hým „nevěřícím“ pánům, mezi nimiž i Napoleonovi III., vyta šátky z kapes. Na to byla společnost nemálo poděšena, neb dobalo se, jakoby jim podlaha pod nohami mizela, dvéře se od sebe otvíraly a zavíraly, a světla zhasínala a opět se rozže Mezi tím, „neporučiv se nikomu“ opustil Home salon, a spole jsouc vystrašena těmito výjevy rozešla se ihned bez vselikél těch věcech rozhovoru.

V sezení u prince Napoleona poskakoval zvonek po stol stolu dolů a opět vzhůru; u hraběte K. hrála harmonika sam sebe a poletovala při tom kolem společnosti od jednoho k druh a když pak k třetí hodině po půlnoci prišlo na Homea křeč ztrnutí, prestaly veliké úkazy.

Jednou byly v Tuileriích čtyry osoby přítomny. Napoleon císarovna, vévoda z Montebello a Home. Na stole byl papír. a inkoust: pojednou objevila se ruka, která chopivši se pér inkoustu je namočila a na papír napsala slovo: „Napoleon“. sice rukou Napoleona I. Císař si přál, aby mu bylo dovo ruku tu políbiti, a skutečne blížila se tato nejprve rtum je pak rtum císarovninym.[1]

Že se pověst o „zkouškách“ Homeových záhy po celé Fr rozšířila, nemuže divno byti, rovnez že se mu i z rozličných a od mnohých vznešených osob dostalo četných pozvání. Nav čelnejší mesta Francie, kdež se svrchu popsané výjevy opěto zvláste ale vznášel se častěji vzhůru — což prý se za tmy darilo nez pri světle — obvčejně v položení vodorovném, n jen několik stop nad podlahu, někdy opět az ke stropu, v Borde

[1] O podobných ukazech v Haagu vypravuje Revius (die Realitä magischen Kräfte str. 57.). Stůl a pohovka pohybovaly se po sale se jich kdo byl dotknul; ustavičné zazníval silné rány a klepot ličném náradí; mnozí se nemálo polekali, an se jich ruce dot harmonika hrála sama čtyry melodie po sobě a po každé se vz od jednoho k druhému, pani jedné vypadl kapesní šatek z ruky: ditelná ruka ihned jej zdvihla a dala majetnici; šátek byl tentýž, byl v nem uzel velmi umele zadrhnutý, jehož před tím tam n Revius žádal, aby duchové tězký stůl pozdvihli a tak převrhli, a deska roztříštila; i stalo se tak v okamžení. Jiný stůl byl jedn nad míru těžký neb hned na to zase velmi lehounký, jak si teh žádal. Na konec obdrželi přítomní písma od zemřelých, a nelz lze o tom pochybovati, že jsou skutečně psána rukou jejich!

vznášel se takto pět minut Meškaje na hradě C. v údolí hyérském a stoje jedenkráte na čekané slyšel silnym hlasem jméno své volati, a když si toho nevšímal, chopila ho mohutná ruka a odvedla ho stranou: sotva se tu však postavil, již spadla veliká větev se stromu, která by ho byla zajisté rozdrtila, kdyby tam byl zůstal.

R. 1868 byl Home v Londyně, kdež záhy též vešel ve všeobecnou známost. Jednoho dne seděl (v Campellen-Hill) při pianě hraje a zpívaje: z čista jasna začala se židlice v koute stojící otáčeti, až se dostala k pianu: Homeovi ztrnuly ruce, načež ihned byl u vytržení a počal říkati podivnou jakousi modlitbu. Přítomní zasedli kolem stolu, který po chvíli se kolísal a vzhůru vznášel. Současně zaznívaly z podlahy, ze stolu a z náradí domácího silné luté rány a harmonika počala sama od sebe hráti. Společnost výjevy těmi jsouc nemálo rozčilena zasedla k psychografu, jenž ato slova zvěstoval: „Predstavujeme pozemský život onoho, který zemi této nenálezel." Na to bylo slyseti po několik minut hudbu velmi dojemnou a líbeznou, která truchlozpěvem končila, pak lomoz velkého mnozstvi lidu cestou se ubírajícího, tak ze (spiritualista) Geldstanes mimodek zvolal: „Tote cesta na Kalvarii"! Mezi slovy těmi zavzněly tři silné rány, pak rány kladiva zelezné hreby zaloukajícího, hlasitý pláč a posleze hudba vítězoslavná, tak že všickni přítomní jedním hlasem zvolali: „Toté vzkříseni!" Na to zhasnuty jsou všecky svíce, tak že jen neco málo záře vnikalo zvenčí, načez „duchové" muselínové opony oken kolem Homea ovinuli a velký tezký pult z jednoho místa na druhé prenesli a na zem položili. Home jsa oponami zaobalen vznásel se vzhuru a psychograf zvěstoval: „Ejhle, co zeme činí!" Spolu pak byly hedvábné opony pred oknem spusteny a Home byl jimi taktéz ovinut, tak že v salonu byla úplná tma. Brzy na to však byly opony opět rozvinuty. Home byl položen na zem, tvar jeho zářila „svetlem stříbrným" a psychograf zvěstoval: „Prijde k tomu, který svetlo dává!" Harmonika v pozadí ulozená pozdvihla se a brala se k přítomnym hrajíc „čarokrásne" arii „Posledni ruže letní", postavila se nejprvé na hlavu Homeovu pak na ráme Geldstanesovo a konečne na hlavu domácí paní. Na to zjevil se duch dítete, jehoz matka Homeovi téhoz dne z rána květiny byla poslala, a podávaje kazdemu kytici prosil, aby Home matku jeho navstívil. Tento se vznášel vzhůru opětně ke stropu, tak ze se ho rukou dotykal a tužkou znamení kříže na něm udělal, pri čemz hlava a prsa jeho „ve stříbrném světle" se *zářily: neviditelné* ruce dotykaly se osob

kolem stolu sedících na hlavě a čele, silné rány zaznívaly jako ze vzdálí. Tím ukončeno jest sezení, kteréž dvě hodiny trvalo. „Zvuky hudby oné přelíbezné a nezapomenutelné podobaly se mohútným zvukům velkolepých varhan a zřejmě bylo je rozeznati od lomozu velkého množství lidu cestou se ubírajícího a od pronikajících ran když kladivo na železné hřeby udeřilo.“ (Rev. Spirit. XI. 25, 2 ad.

O dalších úkazech vypravuje anglický časopis „Human Nature“ (v pros. 1868). Kdykoliv jest Home u vytržení, rozmlouvá nejenom s duchy, nýbrž i tělo jeho jest, dokud trvá ve stavu tom, o čtyř palce delší. Učinil několik magnetických tahův nad rukou lord .... a pak položil knihu pod ní; tato zůstala mezi jeho a lordovou rukou tak dlouho zavěšena, až Home ruku svou vztáhnuv držel j nad rukou lordovou, načež kniha hned k zemi padla. Totéž opa koval dvakráte při rozžatých svících. Na to vzal žhavé uhlí a drže je 3—4 minuty na dlani; a nejen že se nepopálil, nýbrž dlaň ne byla ani očadlá a vydávala mimo to i líbeznou vůni. Na ohništ plápolal velký oheň. Home přistoupiv nastavil obličej tak do neho že mu plameny kolem celé hlavy plápolaly, „pohled to hrozný avšak spolu veleslavný“! Odstoupiv od ohniště pravil: „Ejhle Danielovi nebyl ani vlas na hlavě popálen.“ A obrátil se k nevi ditelným slovy: „Dejme tomu, že by tuto přítomní byli též nevěří a pochybující, zda-li toto možné jest“, a přikročiv k lordu .... dí: „Chci vás ještě důkladněji o pravdě přesvědčiti. Nebojte-li se mylorde, položím žhavý uhel též do vaší dlaně.“ Přítomný] Jencken chtěje tomu předejíti nastavil ruku svou, avšak popál se notně, ačkoliv se ho jen na okamžik dotknul, a to ještě jen te stranou, na které uhel byl černý. Home tedy vzal s ohniště jiný velk žhavý uhel a položiv jej lordovi na dlaň chopil se druhé ruky jeh a položil ji taktéž na uhel, pak mu stiskl obě ruce tak těsně, ž až palčivost pronikala a hřebeny dlaně ohněm byly rozpáleny. Př tom bez přestání k „neviditelným“ promlouval: „Přesvědčím j ještě důkladněji.“ Po dvou minutách rozevřel dlaně lordovy a t nebyly ani popáleny, ani očadlé. Potom přistoupiv ke stolu, n němž stála váza s květinami a drže ruku svou nad ní as ve výš dvou stop, vytáhl z květin všecku vlhkost a vůni, tak že byl viděti na prsou jeho velké krůpěje. Konečně vyprovodiv „nevid telné“ až ke dveřím a poručiv se jim zasednul ke stolu a praví „Ukazy, které jste dnes viděli, jmenuje svět zázraky. Předevš pak viděli jste hrůzyplnou, traditionelní (?) zkoušku s ohně šak jste viděli, není nikterak zázrakem, totiž zrušení

božských neb zákonů přírody. To ani nemůže býti; my ovinuli jsme žhavý uhel proudem elektrickým a zamezili by palčivost nezasáhla ruky Danielovy. Každý a kdokoliv ly totéž učiniti, avšak člověčenstvo nezná dosud neobmezené vé, dané mu nad hmotou. Víra jest velká moc v přírodě, :do však to chápe, ačkoliv každý list dějepisu pravdu tuto hlásá. Neučinili jsme tedy dnes tuto žádného zázraku, zákon přírody, od Boha daný, působil vše to, co jste viděli. jsme jen několik tahův nad rukou lordovou a ty ochránily popálení, kdežto p. Jencken se spálil, poněvadž ruka jeho chráněna; a kdybychom uhel ten byli položili na desku, zajisté v ní vypálil díru na palec hlubokou."

'ři jiném sezení večerním (v Ashley-House) bylo slyšeti silné rány, stůl se zachvěl a vznášel se vzhůru; kapitán ěl stinnou postavu o pohovku se opírající, bylo slyšeti hlasy i napolo vyslovená, an Home mezi tím do vytržení přišel. v pojednou od stolu povznesl se až na čtyry stopy vzhůru, :e, že se vznášel nad každým z přítomných od jednoho k au po celé světnici, což 3–4 minuty trvalo. Když se pak sdělil panu X. cosi tajného; v tom se brala postava ona od :y až k Homeovi a magnetovala jej; tak soudili přítomní, dž viděli nad hlavou jeho ruku jasným světlem zářící. Home dvéře vyšel do předsíně a mezi tím slyšeti bylo hlas : „Tímto oknem vyjde a tímto se opět vrátí." Kapitán, který ova ta slyšel, zhrozil se toho, obávaje se neštěstí, poněvadž 3. poschodí; bylť tak rozčilen, že se ho ostatní tázali, co bylo přihodilo. Když neodpovídal, ozval se opět tentýž hlas, všickni slyšeli slova: „Musíš to říci a to sice hned!" Sotva a domluvil, vrátil se Home a otevřev naznačené okno byl jím ven vynesen a odtud po celém průčelí domu až k nejzaž- oknu vedlejšího salonu a tuto otevřeným oknem, nohama i. do vnitř vnesen. Všickni trnuli hrůzou při podívání na mny pochod okny 30 stop nad silnicí; Home však postaviv nohy a usmívaje se pravil: „Rád bych věděl, co by as tomu kl policejní strážník, vida mne v povětří létati." Když se ní poněkud zpamatovali, pravil lord X., že nemůže pochopiti, ome tak nízkým oknem mohl projíti; tento však přiblíživ se a pravil: „Takto jsem prošel", a sotva to vyřknul, chopila neviditelná ruka a položila ho téměř vodorovně a nesla po alonč a postavila ho konečně šikmo tam, kde prvé stál.

Společnost zasedla po té ke stolu a Home mluvil o silá
úkazech těchto působících, o Trojici a jednotě Boží, a kd
svou ukončil, cítili všickni ledový průvan a slyšeli temné
zvuky, což 10 minut trvalo, „až hrůza všecky pojala“, a na
vznášela se holubice nad hlavami jejich. Ještě více byli
slyšíce, že Home po 10 minut cizími jazyky mluvil, z kterýc
dva neb tři přítomným známy byly. Pak viděli všickni postav
kterou kapitán prvé jen sám viděl, oděnou v sukni a pasen
sanou, nohama sotva podlahy se dotýkající, slyšeli ji šeptati
hlasy jí odpovídati, při čemž ohnivé koule po saloně pole
Ohlednuvše se ale po Homeovi spozorovali, že padá do mdl
když mu k pomoci přispěli, vypravoval, že byl u velkém ne
čenství, při čemž si tak rozčileně počínal, že ho všickni
musili, aby oknem ven nevyskočil. „Vše co jsme tuto poda
pravovali jsme věrně tak, jak se to událo, jakkoli to k víře nep
jest, a litujeme jen, že zástupcové vědy se ostychají úkaz
vyšetřovati a skoumati“ — tak dokládá zpravodavce „I
Nature.“

Při jiném pozdějším sezení byly rozličné předměty j
oknem vyneseny a druhým opět vneseny, a kříž na stole post
pozdvihnuv se postupoval zvolna po celé světnici od jednoh
sluchače k druhému. (Rev. Spirit. XII. 21.)

Učená společnost „Dialectical Society“ v Londýně se
zvláštní odbor, kterémuž se Home dne 31. bř. 1869 před
Aby se předešlo všelikému podezření, musil se v cizí šaty
ačkoliv se nemělo právě sezení odbývati. Když přibyl s p. J
nem, bylo po celý večer slyšeti silné rány a pádné krol
předsíni: jak mile zasednuli ke stolu čtyrhrannému, zazníval
podobné rány, po několika minutách zachvíval se stůl a v
se vzhůru, nejprvé as jednu stopu vysoko, při opětných
dvě stopy a klátě sebou jako loď zmítaná až k šesti stopám
se zlehounka spouštěl k zemi vydávaje při tom syčení, jako
motiva. Duchové podali na to každému květiny a Home př
vytržení; napomínaje, aby se všickni tiše chovali, přistoupil k
a ovinul si opony kolem pleci: hlavu jeho a krk bylo
viděti, poněvadž okno září plynovou zevnitř osvětleno byl
chvíli objevila se mezi Homem a diváky postava o tenkou l
opírající, jejíž obrysy čím dál tím zřejměji možno bylo roze
byla zastřená rouškou, jak se podobalo, a téměř průhledná.
po 2—3 minuty na místě svém zůstala, počala pojednou stá

straně světnice v modravém světle se zářiti, všechno světlo záře házelo z jednoho místa uprostřed stěny a plocha osvětlená i—7 stop v průměru. Před samou zdí ukázala se opět postava ona, nyní již světlá, téměř průsvitná, stín její padal na osvětlenou, tak že se podobala nástinu ženské osoby, průu světlem zastřené a v krajkové roucho oděné. Vidění toto dlo se 4—5kráte. Spolu ale dostalo se všem přítomným mnutí, aby nebyli „příliš positivní a příliš pozorni (aby neposuzovali), poněvadž by to podmínkám náležitého poznání elo.“ Po chvíli zářila opět stěna po levé straně a pak pouprostřed mezi touto a Homem stála zase postava ona, la zadní stěna osvětlena a uprostřed objevily se 2—3 palce paprsky fosforového světla; neviditelná ruka položila ratorálů na hlavu p. A. a dotkla se spolu čela jeho, pak ruky alla, Mac-Kenziea-a konečně p. Jenckena. Duchové přinesli větiny, a když Jencken otázku jakousi dal, bily hodiny lné, v předsíni ozývaly se pádné kroky, dvéře se samy r a zavíraly s velkým hřmotem, a sezení ukončeno jak obykdyž Home s vytržení procitnul. (Human Nature kv. 1869. 9.)

aktéž se vypravuje o dalších „zkouškách“, při kterýchž vždy nespalitelnosť svou osvědčoval, „dokud a kdy byl u ní.“ Obyčejně pohyboval a vznášel se stůl vzhůru, avšak byl lle žádosti přítomných buď nad míru těžký neb zase neiě lehounký. Home položil žhavý uhel na hlavu Hall-ovu: ak cítil toliko, že jest teplý, nikoliv ale že pálí, čemuž paní ;á přisvědčovala, když později taktéž žhavý uhel do dlaně Lidem však, kteří neměli víry, Home živých uhlů ne-l. řka, že by se popálili. Papír hned zplápolal, jakmile uhel byl položen, kdykoliv ale Home tomu chtěl, zůstalo několik a jednom listu novin po několik minut ležeti, papír však popálen. Jednou strčil Home ruku svou do ohniště a vyndal plnou hrsť řeřavých uhlů a foukal do nich, aby je ještě zpálil: pak chodě po světnici a rozmlouvaje s přítomnými e tak dlouho na dlani, až uhasly. Jindy opět položil si živy a rámě své a taktéž se nepopálil, ačkoliv byl uhel tak žhavý. ětloval stěny salonu Mezi tím rozmlouval ustavičně s „neaými“, poslouchal, co mu zvěstovali a mluvil o sobě, jak o ějaké osobě. Když pak z vytržení procitl, vypravoval, co mu é byli *zvěstovali, že totiž dopustili* proud jistých jim pod-

řízených sil skrze ruku jeho prouditi, a takto že ho od popálení uchránili. Kteří měli víru, pociťovali, že žhavý uhel na dlani jest jenom teplý, někdy až i studený, kdežto však nevěřící hned se popálili, jakmile se ho jen dotkli. To zkusil mezi jinými John Beattie, který se nejprvé také popálil, a když se po nějaké chvíli zkoušce opět podrobiti chtěl, pravil k němu Home: „Nyní již js se zbožně pomodlil", načež John Beattie uhel žhavý bez všelikého poškození v dlani podrzeti mohl.[1] (Hum. Nature, led. 1870).

Věci tyto způsobily v Londýně nemalé podivení a Home sta se pravým apoštolem spiritualismu, získav velký počet věřícíc nejenom mezi šlechtou anglickou, nybrž, obzvláště v posledníc letech, též mezi učenci, a to v pravdě osvědčenými, o nichž sl dobrá pověst. Ze středu šlechty vyšel obšírný spis[2], vydávajíc svědectví 50 svědkův hodnověrných o pravdě všech úkazův, jejichžt původcem Home byl. Kruhy učencův na nejvýš pobouřilo osvěd čení, kterýmž William Crookes (věhlasný profesor chemie, čle královské společnosti věd a redaktor časopisů „Chemikal News", „Quaterly Journal of Science", který též r. 1852 novou hmotu thallium, byl objevil) ohlásil, že veškery výjevy spiritualistick přísným vědeckým zkouškám podrobiti hodlá, jakož i bezpečn zpráva, že dialektická společnost londynská za tymž účelem zvlášt odbor sestavila a že C. F. Varley (vytečník v oboru fysiky zvláště elektriky, proslulý svým kondensatorem elektrickým, čle královské společnosti věd a nejvyšší inženyr telegrafických spo

[1]) Touž vlastnosti vynikají prý též mnozí jiní spiritualisté v Americe a v Anglii, n. p. Towns, Morse, dr. Dunn a j., kteří ani žhavým uhlím ani plameny plynovými nebývají popáleni. V domě amerického konsul Peablesa držel jednou dr. Dunn ruku svou celých pět minut v plamen velké lampy, a když ji potom přítomní co nejbedlivěji byli ohledali, ne bylo na ní ani té nejmenší poskvrny. Tázali se tedy ducha po příčin úkazu tohoto k víře takměř nepodobného, který skrze medium dal tuto odpověď: „Pomocí jiných duchův sestředil jsem éterické látky a utvoři z nich elektrickou pokrývku kolem ruky media, která nedá ohni pro nikati, tak jako dešť skrze tabuli v okne proniknouti nemůže. Na tenty způsob mohl bych utvořiti magnetický plášť a jím celé tělo zaobaliti tak že by mu pod jistými výminkami oheň nemohl uškoditi. Podobno se dělo s třemi muži v ohnivé peci (Daniel 3, 23—93), čtvrtý pak, jeho otevřené oko (královo) vidělo, byl anděl neb duch, který před časy bar na zemi, neb na jiném tělese světovém přebýval."

[2]) Experiences in Spiritualism with Mr. D. D. Home, by Viscount Adar and the Earl of Dunraven. Vytištěn jest jen v 50 výtiscích, které me svědky, ponejvíce členy to nejvyšší šlechty anglické, rozdány byly.

lečnosti anglických k spiritualistům se připojil. Jednou totiž byl se též zúčastnil v sezení, při kterém Home neobyčejně vynikal. Vrátiv se s manželkou svou odtud v noci do bytu svého, as 6 anglických mil vzdáleného, slyšel mezi 12. a 1 hodinou po půlnoci dlouho trvající silný klepot téhož způsobu, jak jej při sezení onom slyšel. Druhého dne poslal mu Home list, v kterémž mu připomínal, že v bytu svém mezi 12– 1 hodinou klepání slyšeti musil; a když se ho Varley později tázal, jak to věděti mohl, odpověděl, že tatáž „síla", jež v bytu jeho klepot způsobila, totéž učinila v bytu Varleyové, a to jen proto, aby o pravdě úkazův těch usvědčen byl. Jindy zase držel Varley Homea za ruce a nohy, avšak stůl v nejzazším koutě postavený pohyboval se přece a posunoval se tak dlouho, až stanul před Varleyem; velká pohovka posouvala se z jednoho konce salonu k druhému, tak že se všechna společnost za piano postaviti musila, aby se jí vyhnula. „Times" počaly si na konec rovněž úkazův těch všímati, podaly obšírné zprávy o zkouškách odbývaných v domě Crookesové (26. pros. 1872) důtklivě spolu napomínajíce učence, že podle povinnosti své povinni jsou, obecenstvu zřetelně vyznati, jak se věci tyto v pravdě mají.[1]) To pak též velmi přispělo k šíření se hnutí spiritualistického po Anglii.

Home přebýval ponejvíce v Londýně, odtud vydával se na rozličné cesty: v Německu byl u dvora virtemberského a pruského, taktéž byl caru ruskému představen; r. 1868 byl v Lyoně, kdež ho protivníci jeho z podvodu nařkli, tak že při svou před soudem vyvoditi musil; r. 1870 představil jej americký generál Hazen hr. Bismarkovi ve Versaillech, a v témž roce byl opět v Petrohradě, kdež mnohé zkoušky odbýval. O jedné vypravuje prof. Butlerow následovně: „Sezení se odbývalo v mé studovně, pročež nemohlo býti řeči o přístrojích neb přípravách nějakých. Společnost nebyla četna a zasedla kolem stolu čtverhranného, pokrytého vlněnou přikrývkou, na stole stály dvě svíce. Po objevení se některých méně patrných úkazův, počala se velká, těžká lenoška, opodál o samotě, as dva metry daleko od stolu stojící, najednou pohybovati:

[1] V Němcích vyzývaly k témuž konci časopisy „Magazin für die Literatur des Auslandes" (1871) a „Vossische Zeitung" (č. 75, 79, 1871), což spiritualisté s velkou vděčností přijali. Podivuhodná pak jest činnost Aksakovova, kterýž at plnou horlivostí jak v Němcích taktéž i na Rusi pracuje, vydávaje vedle „Psychische Studien, Psych. Ration-Zeitschrift a Bibliothek des Spiritualismus für Deutschland" současně také spisy Davisovy na jazyk ruský převedené.

přední nohy její vztýčily se vzhůru a v postavení tom posi se smykem zpříma až k samému stolu, u něhož se ještě po n chvíli pohybovala, a pak u neho stanula. Na to chopil se zvonku na stole ležícího a držel jej vedle kraje stolu něco pod deskou, tak že všickni viděli ruku jeho a zvonek v ní jej po chvíli na to z ruky pustil, vznášel se ve vzduchu, r kaje se ovsem ani stolu ani židlice neb přikrývky. Po chví Homeovi na koleno, odtud vznesl se opět vzhůru, poletova tam, až konečne na lenošku padl. Po všechen čas ten měl obě ruce na stole, obklopen jsa přítomnými, kteříž podivn ten s všelikou pozorností sledovali." V jiném sezení byl postaven teploměr. Home stál nekolik kroku stranou: k řečeného prof. Butlerova postupoval neb klesal teploměr stupně (což prý Home jen toliko volí svou působí): stul, je dotknul, stal se o 120 liber těžším a taktéž byly i jiné př buď těžší neb lehčí, jak si toho kdo žádal.[1] O sezeních tech „Golos" (15. kv. 1871) velmi pochvalné svědectví, vydané o hých učencův a četných osob vznesené společnosti petroh

Home jest muž postavy prostřední a útlé, rusovlasý, dobrých a povahy slechetné: přátelé jeho jsou na jisto přesv že jest bezděčným nástrojem úkazuv (duchův), které se k jeho přivěšují. Dle jiných jest „psychická síla" jeho mn velkým změnám podrobena, tak že ho chvílemi zcela o kdežto jindy tak jest mohútná, ze mocí její na 2'—4' do působí, čím blíže však tím mocneji. Obyčejně ale seslabuje t neb zivotní sílu jeho velice: nebot po každém sezení téměr lezeti bez sebe, vsechen vybledly a oněmělý. Poněvadz se nepravidelně a mnohdy mimo vse nadání objevuje, proto muže verejná představení dávati, a to tím méně, poněvadž se straní velkého obecenstva.[2] Přičiněním jeho stala se zvláště Londyn, nyní hlavním sídlem spiritualismu evropské

V táboru spiritualistickém prosluli za nasí doby neméně

[1] Srov. Psych. Studien, str. 20—28. Perty, II. 196.

[2] Home sám vydal životopis svůj, nadepsav jej „Révélations de surnaturelle." V Paříži 1863. Dr. Chambers, právník a člen k společnosti věd v Edinburku, napsal předmluvu k němu, v kt svědčuje, že Home jest povahy na nejvýš šlechetné a že úka očitým svědkem byl, jsou napořád pravdivy; předmluvu k ame překladu tohoto životopisu napsal John Worth Edmonds, vrch a senator, vydávaje v ni o Homeovi totéž chvalné svědectví.

Davenportové v Americe, kteříž nejprvé po celé téměř Americe veřejná představení dávali, rozdělená obyčejně na dvojí oddělení. V prvním zasedli s rozličnými nástroji hudebními do velké skříně, mající na hoře okno; posadivše se do ní byli pak buď od duchův neb od posluchačů svázáni. Po chvíli na to počaly nástroje hráti, provozujíce někdy až pekelnou hudbu, fantastické ruce a ramena objevovaly se před oknem, kterým též jeden nástroj za druhým náramnou silou vyvržen jest; když se mezi tím dvéře na kvap otevřely, seděli oba bratři tiše na sedadle svém, jsouce pevně svázáni. V druhém oddělení zasedli bratři na židlice, ku kterýmž je diváci přivázali; na stole před nimi položeny jsou nástroje hudební. Diváci zasedli kolem, držíce se vespolek za ruce, aby se nevzbudilo podezření, že Davenportům kdo pomáhá, načež se světla zhasla. Po chvíli na to počaly se nástroje dohromady srážeti u nesmírném hřmotu, kytary poletovaly v sále kolem a přes hlavy divákův, vydávajíce při tom zvuky úpěnlivé a konečně padaly k zemi. Byly-li dříve kostíkem potřeny, bylo též viděti, jak se hbitě buď kolem sebe neb na rozličné strany otáčely, „tak as, jak velcí ptáci, kteříž se do stodoly nějaké dostali, východu však odtud naleznouti nemohou". Kdokoliv z divákuv svázal na to jednomu Davenportovi ruce provazem na zad a zapečetil uzly; po 2 neb 3 minutách byl tento s kabátu svého svlečen, (pečet však nebyla nikterak porušena) a po chvíli opět oblečen v kabát některého diváka.

Na podzim r. 1864 přibyli, vysláni bywše v pravém smyslu slova jakožto misionáři, do Londýna, kdez představení jejich všeobecné podivení způsobilo. O jednom podal „Morning Star" následující zprávu. Z velkého sálu bylo vselikė nářadí kromė koberce, několik svícnů a židlic, pohovky a velké skříně vyklizeno; od blízkého obchodníka přineseno 6 kytar, 2 tamburiny a jiných nástrojů, aby nevzniklo podezření, že Davenportové mají nástroje uměle připravené. Když se bratři a průvodce jejich Fay dostavili, prohledány jsou osoby a oděv jejich co nejbedlivěji; pak teprv se odebrali do skříně, s nimi přítomný Wicke a posadili se tváří v tvář proti sobě. Kapitán Inglefields a lord Burry svázali je lanem od společnosti zvláště zakoupeným a uzly zapečetili; kytara, housle, tamburin, dva zvonky a trouba položeny na spodek skříně a dvéře uzamčeny. V sále ponecháno tolik světla, aby se rozeznalo, co se vůkol děje. Nejprvé bylo slyšeti rozličné zvuky šuměti, dvéře se několikráte po sobě vypáčily, nástroje poletovali sem tam, mezi dveřmi objevovaly se *ruce a rychle zmizely*; lord Burry sebumu

do skříně, jakmile se to stalo, viděli ostatní, jak se ruka shů nému snáší, on pak všecek uděšený odskočil, vykřikuje, že jej jakási udeřila. Když se ruce opět objevovaly, chopil se Inglet jedné, volaje při tom, že ji ohmatává tak jak lidskou, že hned zmizí, jak mile se jí dotkne. Wicke ze skříně vyšed vy voval, že po všechen čas držel oba bratry za ruce, že však rozl ruce dotýkaly se tváře a hlavy jeho, nástroje že se povznášel že se pohybovaly po těle jeho vzhůru až k hlavě a jeden ž mu položil na ramena. V přestávce na to, když při plném sv prohledávali lano, kterýmž bratři svázáni byli, objevila se bílá, útlá ruka ženská, což celou společnost tak dojalo, že hl vykřikovala. Na to světla opět zhasnuta, Davenport jeden a zasedli mezi diváky a byly jim dva provazy před nohy polož chvíli seděli nepohnutě, najednou však byli (od duchův) přivá ke stolicím, ruce na zad a stolice samy ke stolu. S tohoto vznesla se kytara a poletovala po síle nad hlavami divákův, kterých zlehounka se dotýkajíc, někdy o strop zavadíc, a mezi dotýkaly se ruce (duchův) ramen a rukou divákův. Zvonky sem tam pohazovány, housle hrály samy od sebe; dva tambu kouleły se po zemi a vyskakovaly divákům na kolena: Red maje tamburin v ruce žádal, aby mu ihned z ní vyrván byl. se okamžitě stalo. Fay žádal, aby byl z kabátu svlečen: v okamžení při rozžatých světlech viděli přítomní, jak sedí přiv ke stolici, maje svůj kabát na těle; najednou však byl z stržen, vznášel se nad kandelabrem a pak padl k zemi. Jed přítomných položil svůj kabát na stůl a světla opět jsou zhasn hned na to však byl svázaný Fay již v něj oblečen. Davenpo byl pod nohy podložen bílý papír a kolem stolice udělána čára, aby se každý přesvědčiti mohl, zda-li se z místa hnuli, ta uloženo jim, aby bez přestání od 1 do 12 na hlas počítali, al každý slyšel a jistotu měl, že se na témž místě nalezají. konec představení vydal lord Burry osvědčení, že tu nem býti ani zmínky o podvodu, nějakém dorozumění neb kejklíř tomu že všickni přítomní přisvědčují, hotovi jsouce věrně a veř to dosvědčiti". Zpravodavce Boucicault dotvrzuje totéž, spolu dokládá, že při tom všem přece v duchy nevěří, nýbrž má za že tu mohou působiti zákony přírody tajné, dosud nevyzpytov Když se pak vytýkalo, že při úkazech těchto temnost jest nu podmínkou, odpovědíno, že fotografie jí taktéž nutně potřebu že se jedná jen toliko o ten rozdíl, že co do fotografie na

: víme, proč temnost jest nutnou podmínkou, tuto však že se ičina teprv vyskoumati má. A do „Times“ napsal Oxenford: avenportové bývají svázáni při světle a činí zázraky své za temna. když se světla opět rozzehnou, jsou svázáni jak byli prvé: lo by se tedy vypátrati, zda-li se ve tmě sami rozvázati a opět zati mohou, a kdyby to možno bylo, zbývá ještě vysvětlení, ym to způsobem všecky ostatní úkazy, nemajíce žádných pro-edků a přístrojů, vyvésti mohou.“

Do Paříže přibyli Davenportové v červnu r. 1865 a dávali prvé soukromá představení. Jednomu byl přítomen Reynolds, laktor „la Patrie“, a vylíčil je v časopisu svém takto. Davenportové u mladí muži, 24—27 let staří, snědých tváří, pěkné postavy ak sprostého vzezření. Sotva jsou ve skříni, již vydávají nástroje dební rozličné zvuky: otevře-li se ale, jsou svázány ruce na l a nohy křížem. Zavře-li se opět, hrají nástroje ihned, a když v tom rychle otevře, vidí se, jak po lavici vyskakují, ani bratří pohnuté sedí jsouce svázáni: jak mile ale světlo vnikne, přestává ed veliké pohybování. Uprostřed skříně jest okno, kterým lze vnitra nahlédnouti, kolem stěn postavena jest lavice, na níž ouhé lano, buben s rolničkami, několik zvonků, dvě kytary a usle se smyčcem. Jiných přístrojů nemají, ačkoliv celá skříně, ěny, podlaha a strop byly co nejpilnějí prohledány, zda-li někde m dvojí stěna neb dvojí spodek, ničehož však nenalezeno, co by dezření nějaké bylo mohlo vzbuditi. Před rozžaté svíce postaví záclona z žlutého skla, ponevadž prý se dle výroku duchův lé světlo méně hodí: Davenportové odebírajíce se do skříně žádají l duchu, aby je co nejtužeji svázali: sotva jsou dvéře zavřeny a ětla zhasla, již zaznívají zvonky a nástroje hudební, housle hudou konsi kadrylku a buben přizvukuje. Když se po 10, 20 neb 60 kundách dvéře otevrou, jsou bratři svázáni lanem, a to sice až dvacíti dvoj- a trojnásobnými uzly, tak že by zajisté několik inut k tomu potřebovali, kdyby sami sebe tak svázati chtěli. dokoliv chce, položí smotaný papír na lavici ve skříni, pak zavře věře, a když je v okamžení na to hned zase otevře, vyletí papír věřmi mezi diváky, jako by ho byla neviditelná ruka velkou silou hodila: to se opakuje tolikráte, kolikráte komu libo, a totéž se ěje se zvonkem, který vyletí přes hlavu diváků, a tam k zemi adá, kde nemůže nikoho poškoditi.

Žurnalista Amédée Achard zasedl též do skříně položiv ruce vé na kolena bratří, aby i sebe menší pohnutí pozorovati mohl.

Tito seděli vždy a po celý čas nepohnutě. nástroje však hned zaznívaly zvučně. a když byly dvéře otevřeny. ležel buben na hlavě žurnalistově. vlasy měl rozcuchány a nákrčník byl stržen; při tom cítil. že se ho rozličné ruce dotýkají, některé ho hladily, jiné poličkovaly a jiné opět táhaly ho za oděv. Ruce před oknem skříně se objevující jsou rozličného druhu. bílé. jemné. hrubé a obrostlé; mnozí pokusili se o to. dvéře otevříti a hlavu do skříně nastrčiti; hned však odskočili udeřeni byvše do tváří; ostatní diváci viděli patrně ruce ty. jak se snášely.

V druhém oddělení zasednou bratři k velkému stolu, každý na jednom konci. proti sobě. uprostřed jest lano rozuzlené a jedna svíce; sotva se zhasne, pohybují se a zaznívají kytary, a když se v okamžení tom opět rozžehne. jsou již bratři svázáni. majíce ruce na zad. Křídou udělá se čára na zemi kolem nich. aby se poznalo, zda-li se z místa nepošinuli, a když se světla zhasnou, zaznívají ihned kytary, zvonky vznášejí se vzhůru a padají dolů. Přítomní pocifují jemné ovanutí větérku. kytary poletují rychlým vzletem po sále. zasahují někdy obličeje diváků neb vznášejí se kolem nich. snášejí se jim na kolena. ramena neb hlavy a pokračují opět v poletování svém. Kytara jedna udeřila při tom zpravodavce třikráte, a to dosti silně do hlavy. pak se položila paní jedné na klín a zahrála několik taktů známé melodie. Na to byly svíce opět rozžehnuty. a kytary potřeny kostíkem. aby se vidělo. jak se ve tmě pohybují. Podobalo se. že je se stolu odnáší ruka neviditelná, poletovaly na vše strany buď nepostihlou rychlostí neb opět velmi zdlouhavě. Podobny byly obrovským světluškám tropických pásem, otáčely se někdy po dlouhou chvíli kolem sebe na jednom místě, pak poletovaly na rozličné strany. v okamžení na to ale rychle se obrátily a položily se na hlavy jednotlivých divákův. Pohled na toto nepochopitelné poletování kytar činí dojem. jejž nelze nikterak vylíčiti. Tak n. p. béře se nástroj nejprudším vzletem zpřímа proti některému diváku. tak že se všecek uděšený odvracuje předzvídaje. že se o hlavu jeho roztříštiti musí; avšak jak mile se k němu blíží. již se pohybuje zdlouhavě. tak že se ho jen zlehounka dotýká. Podobá se. jakoby to byla bytost rozumná a volná. která nebezpečenství předvídá. kdyby se prvotním směrem dále brala proto se mu vyhýbá; poletuje mezi rukami a nohami diváků pod a nad židlicemi a přece nikdy nezavadí. leč tehdy, když ..samovolně a zúmyslně" učiniti chce. aby zřetel k sobě obrátila. *Tak n. p.* pronásledoval zvonek mladého muže mezi diváky a t

:rvalostí, že tento konečně úpěnlivě prositi musil, aby ho již
·hal s pokojem. Američan jeden mezi tím žádal, aby se světla opět
zehla: když se to stalo, stržen jest slečně jedné slaměný klo-
ık s hlavy a položen na klín paní vedle ní sedící. Davenport
to vyslovil přání, aby se mu kabát svlékl a jinému pánu mezi
áky donesl. Přítomní pospíchali k němu a zamotavše uzly lana,
rýmž svázán byl, zapečetili je, avšak několik těch sekund, v
rých světla zhasnuta a opět hned na to rozžehnuta byla, po-
čilo k provedení úkazu tohoto k víře nepodobného; v okamžení
iž byl Davenport bez kabátu, tento ležel na kolenou označeného
ıa, a všickni pocifovali ostrý průvěj, když jim kabát mimo obličej
ěl. Jiný pán byl požádán, aby zapůjčil svrchník svůj, a když k
ıu svolil a si jej na kolena položil, byl v okamžení na to již
venport v něj oblečen, ačkoliv byly jeho ruce na zad svázány.
asnutí diváků při úkazech techto bývá nesmírné, způsob jakým
ovedeny bývají bez všelikých přístrojů a jak si toho kdokoliv
lá, vylučuje naprosto podezření, že by tuto působila mechanická
a nějaká."

Dne 28. říj. 1865 byli Davenportové a Fay do St. Cloudu
voláni a císaři, císařovne a cís. princi představeni. Přítomných
ob bylo 27, a císař sám prohlédal všecko nejbedlivěji, skříni,
no a každý uzel na něm, když Davenportové svázáni byli, a taktéž
m poručil, jak přítomní řetěz sestaviti mají. Všickni totiž zasedli
dvou souběžných polokruzích: uprostřed prvního polokruhu
lděl císař, levicí svou drže pravici císařové a pravici levici cís.
ince. Any nástroje hudební do skříně kladeny a dvéře ještě
ověřeny byly, vznesl se pojednou velký dalekomluv vzhůru a po-
:uje dlouhou chvíli po sále sem tam padl konečne císari k nohám.
ž se několikráte po sobě opakovalo při plném světle plamenu
ynových. Markýz de Lagrange, podkoní císařové, generál Favé a
uperre zasedli s bratřími do skříně: Favé byl udeřen lovčím
ohem do hlavy a Lagrange tvrdil, že vše, co se dělo, působiti
usila jakási cizí síla, poněvadž všickni nepohnutě seděli. Nástroje
uznívaly a poletovaly sem tam, a kapesní hodinky byly od jedné
soby k druhé přeneseny. Na levém konci polokruhu, v jehož
ředu císař seděl, stál správce cís. paláce baron Morio de l'Isle,
terý W. Davenporta za obě ruce držel: na pravém konci držel
agrange ruce služebníkovy, který skříni postavil a světlo spra-
oval, Ira Davenport a Fay seděli před polokruhem při stole proti
ıbě, jsouce přivázáni k *židlici lanem*, jehož uzly pán jeden z

komonstva císařova zapečetil. Do ruky Moriovy položeny jsou hodinky a uloženo mu, aby stiskl ruku a je pokud možná pevně v ní držel, načež světla jsou zhasnuta. K žádosti císařovė byly hodinky v okamžení jakousi rukou studenou a nadobyčejně velkou do pravé ruky jeho položeny a současně cítil Morio, že mu ruka násilně otevřena a hodinky z ní vyňaty byly. Císař poručil, aby se ihned rozsvítilo, aby se přesvědčil, zdali to jsou ony hodinky, a ohledav je vyznal sám, že jsou to tytéž. Z pravé ruky jeho byly potom přeneseny do levé císařové, z té pak do pravé princovy, a to vždy působením oné velké a studené ruky. Když skříni zavřeli, otvíraly se dvéře samy; načež Davenporta rozvázali, a když Favé a Duperre k nemu přistoupili a ho za ruce drželi, tu počaly nástroje na stole se pohybovati, otáčely se dlouhou chvíli kolem nich, až se jim konečne na ramena položily a kytara, jež potřena byla kostíkem, poletovala kolem skříne. K vyslovné žádosti císařově byl Lagrange ze svrchníku svého svlečen a Davenport v něj oblečen, ačkoliv měl ruce svázány. K tomu konci byla světla rozžehnuta, tak že všickni viděli, jak se kabát nesl z jednoho na druhého. Po představení rozmlouvali císař a císařová po delší čas s Davenporty, vyslovili jim spokojenost svou a poručili, aby se jim večeře vystrojila.

Z Francie odebrali se do Irska a Belgie a r. 1866 dávali představení svá též v Berlíně; jednomu z nich byl také král pruský přítomen.

Vedle Davenportu vynikal v Paříži též L. Montet, který se od r. 1865 „dary mediumickými“ neméne proslavil, ačkoliv nedával veřejných představení, nýbrž jen v kruhu důvernějších přátel podivení vzbuzoval. Časopisy „Charivari“ a „Avenir“ podaly o úkazech těchto „velepamátných“ následující zprávy: Na stůl postaveny byly tři sklenené nádoby s podstavcem a na tyto čtvrtá, až na vrch naplněná vodou; a když na to přítomní kolem zasednuvše řetěz sestrojili, počal se stůl po chvíli pohybovati a otáčeti, a vznášel se vzhůru a spouštěl se dolů. Z nádoby však ani kapka se nevylila. Na to dle slibu Montetova, že se stůl povznese, aniž by kdo ruku svou na něj položil, pozdvihlo všech sedm přítomných ruce až na 30 centimetrů vzhůru; stůl pak vznášel se zneenáhla až se jich dotýkal, tak že se podobalo, jako by ho byly přitáhly. Montet povstana uderil silně do stolu a ten se zdlouhavě spouštěl k zemi. Jednou byl přítomen také vehlasný matematik Babinet, který vida, jak se stůl sám od sebe vzhůru vznáší, všecek ud

'otě k zbláznění"! Jindy pozván byl též známý spisovatel k sezení; tentokráte se však nic nezdařilo a neobjevil liný úkaz, a to dle výpovědi media proto, poněvadž duženi jsouce horšili se, že Gautier po všechen čas cigaru měl a jaksi podivně seděl. Při jiném sezení opět žádal by právě ten, jenž jest největší nevěrec, svázal jej lanem rů dlouhým co možná nejtužeji. Zuav jeden učinil to s atností, že se tomu všickni podivili. Na to zanesli Monaného na místo, kde stálo lůžko bez opon a položili ho což prý bylo k provedení celého úkazu nevyhnutelně zaMontet nařídil zuavovi, aby počítal, avšak hodně dlouho, bude mnoho času potřebovati, než se rozváže; zuav poa, dvě, tři a hle! lano se smeklo s těla jeho, povzneslo a padlo uprostřed diváků k zemi. „Montet byl lanem mnoho uzlů a není nikterak možno, aby se byl za ten rozvázati mohl, učinili to zajisté duchové, a sice tak ko působením elektrické rány." Totéž se opakovalo, když i řetězem; a jak rychle byl rozvazován, tak rychle byl i Na to sňal s opony před oknem dřevený kroužek tak nebylo možno nastrčiti ho až po prehyb ruky; ustoupil stínu a v okamžení na to již ho měl kolem ramene; po ž rychlostí se s něho smekl a povznesl se vzhůru a padl ky o nikoho nezavadiv. Na konec předčítal Montet verše elnosti duše lidské, které mu „mediumicky" do péra ly.

mu sezení byli přítomni přední zástupcové magnetismu mezi nimiž baron Dupotet a markyz Duplanty. Jakmile ti rytmickou píseň, vznášel se stůl sám od sebe, kolísaje y ho vlny odnášely, pak spouštěl se znenahla, až konečně ží svou s velkým rachotem k zemi padl. Na to svázali t to velmi umele a uzly zapečetili, pak ho zanesli do oložili vestu a svrchník jednoho z přítomných pod židlici. m konci postavenou; v okamžení na to byl spoutaný v zcela řádně oblečen.

red **Didier**, ředitel knihkupectví akademie, dí o tom svě: „Jsem přesvědčen, že v podivných úkazech techto síla, nám až dosud neznámá. Montet jest buď provazy y k židlici připoután, úkazy pak kolem něho se objevuskutkem bytosti rozumné, vše se vykonává rychle a hned, kdo žádá, tak *že nelze jinak* než přiznati se, že výjevy

ty provedeny bývají silami rozumnými, které jsou od media odloučeny. Hmota pak jest povolná a ohebná, poddávajíc užité potřebě; tak dřevěný kroužek, který se dle potřeby huje a stahuje: uzly provazů a řetězů taktéž nejsou roz medium však jest jich sprostěno! Úkazy tyto liší se podst strojených úkazů kejklířů. Stůl povznáší a kolísá se jako nějaká sebevědomá, padá s velkou silou k zemi, nádoby naplněné však zůstávají nepohnuty. Vše to dělo se částečn úplného světla, vůbec pak jest důvěra a dobrá vůle nutn mínkou, aby se úkazy ty dobře povedly; pročež tedy jest aby se fanatickým nevěrcům přístup nepovolil. Do těchto vším právem na nerozum jejich stěžovati. Neb co by se člověku, který by příteli svému takto odpověděl: Ano, viděl pomník ten, umelecké dílo ono a slyšel jste operu; já jsem je neviděl a neslyšel, a vy také ne, neb jste se mníval, že jste viděl a slyšel, a měl jste jen toliko pouhé Vypravuješ-li nevěrci takovému, co jsi všecko viděl a slyšel ti velmi milostne: Vy jste blázen, příteli! Čím hlouběji s a čím dukladněji se presvědčiš, tím větsím budeš bláznem tváři lidí takovychto, lidí to, kteríz ničehož nevideli a vidě nechtějí." —

V Americe jest počet medií jak muzského tak i ž pohlaví náramny: z těchto nám dlužno jesté pripomenouti která buď za posledního času neb zvlástními úkazy ve přišla.

Američan Foster stal se mediem již v 14. roku vek a kdykoliv jest v ekstasi, vidívá duchy, anižto doprovázej k nemu docházející: kdekoliv jest, tam se pohybuje rozli radí, těžké stoly vznášejí se samy od sebe vzhuru, obrazy vymrstují se z podstavců svych na stené a spousteji se na klín, on sám vznásí se vzhuru. Kdokoliv napíse na papí nekterého zemřelého a svinuv papír položí jej pred Fos stůl, tož tento maje před sebou tyty 20 30 takovych otevře jeden, kterykoliv, a popisuje pak zemrelého do po mezi reči jeho, obyčejne za 3 minuty, tvoří se však p hlednou pokozkou na horejsím rameni jeho jmeno onoho ze u velkych červenych pismenech, která záhy na to opet mizí stotožňuje se s osobou zemrelého, která přítomnym živě tane, mluví a tváří se ve všem jak ona, a sděluje tajné vě *jen nejduvěrnějsím* přátelům známy byly, při čemž se

objevují ruce tělesné „seřaděním jistých částic vzduchových utvořené.“ Spisovatel Leighton vyvolil si jednou jen toliko v myšlenkách z velkého počtu napsaných jmen jméno Josua Haughton, an Foster osobu jiného zemřelého popisoval; a když dokončil, objevilo se po chvíli jméno Josua Haughton na rameni jeho pod pokožkou červenými písmeny, a za chvíli zmizelo tak, že nezůstalo po něm ani známky. Jednomu z přítomných zjevil nejtajnější záležitosti jeho doloživ, že jsou v okamžení tom přítomni tři duchové, kteříž mu budoucně pomáhati budou, a že jména svá na rámě jeho napíší; načež vyhrnuv rukáv ukázal rámě své a na něm jména Richard Philipps, Petr Brookes, Tomáš O'Flaharty, zemřelí to nejdůvěrnější přátelé onoho.

V Novém Yorku vzbuzuje od r. 1871 paní Thakerburyová velké podivení. Manžel její, námořník, utopil se v jezeře Ontario a duch jeho jest prý původcem rozličných úkazův spiritualistických. Zasedá též jako Davenportové do skříně, do úst se jí dává navlažená houba, na rty se jí přilepuje náplasť a ruce se jí svazují na zad; načež pozbývá smyslů a jest u vytržení. Jakmile se to stane, počíná duch a s ním i soudruhové jeho s přítomnými rozmlouvati, slyšeti bývá líbezný zpěv hlasů mužských a ženských, hudební nástroje zaznívají a před dveřmi skříně objevují se postavy zemřelých přátel a příbuzných. Postavy tyto byly též fotografovány a jednou bylo za bílého dne pět takých obrazů shotoveno, při čemž duchové vypovídali, že nadejde záhy doba, kdy možno bude je tak fotografovati jako živé osoby.

Mnohá media v Americe jsou nadchnuta duchy zemřelých Indiánů a jsou prý obdařena hlavně tím darem, že léčí nemocné a potěšují zarmoucené. Duchové tito vodí prý media svá do lesů, ukazujíce jim byliny a kořínky léčivé a poučují je, jak z nich léky připravovati mají. Medium paní Jaksonová má několik podobizen takovýchto duchův, indiánských náčelníků, kteří vypravují, že dávno před příchodem bílých do Ameriky žili. Titéž zjevili se také Andersonovi, který podobizny jejich velmi rychle na papíře vykreslil, a tak uměle, že znalci je měli za litografie. Jsouť to podobizny mužů rozličných kmenů indiánských, různých postav a krojů. Jaksonová slyšela o nich nejprvé, když jiná media v bytu jejím je viděla a do podrobna popisovala. Když se ale později zjevili též Andersonovi a ten je vykreslil, poznala je na první pohled.

Jedno *medium jest nadchnuto* duchem „náčelníka, černého

sokola", jenžto se mu zjevil ponejprv r. 1853, napsav jméno své sám na břidlicovou tabulku a na stěny domu Jaksonové. Zemřel, jsa stár 73 let a byl prý pohřben sedě, maje hůl v ruce, a tělo jeho bylo ratolestmi a kamením přikryto; později však odnesl jakýsi ranhojič z Illinoisu kosti jeho, a když přátelé jeho proto u náměstka stížnost vedli, musil je jim vrátiti. Jiný náčelník zvolil si medium r. 1855; umřel prý v 80. roce věku svého, byl velkým řečníkem a udatným bojovníkem, ve všem zachovávaje obyčeje předků svých, pročež se také neobrátil na víru křesťanskou. Kdykoliv se zjeví, slyšeti lze silné rány, nástroje zaznívají též za bílého dne, obzvláště ale rád píše, proto prý ukládají papíry do přihrádky, a když je odtud vyndávají, bývají popsány rozličnými zprávami. Působení indiánských duchů těchto jest prý tak mocné, že media pojímá hrůza a úpěnlivě prosí, aby od nich zproštěna byla.

V nejnovější době obrací zřetel kruhů spiritualistických na sebe medium Adelma baronka Vayová[1], roz. hraběnka Wurmbrandova. Dle vlastní výpovědi své těší se „nyní ze zvláštní milosti boží, z velmi živého obcování s vyšším světem duchův", ač nemůže se upamatovati, že by se při ní kdy byly objevily nějaké známky mediumického daru neb vůbec patrnější nějaké citelnosti. Od nejútlejšího mládí svého věřila nezvratně v Boha, milujíc ho vší duší svou, důvěřovala vždy v ochranu anděla strážce a vroucně ctila P. Marii, obzvláště ale plápolala horoucí láskou k duším zemřelých. Povždy též touzila po dokonalém poznání cíle a konce svého a mnohdy byla na vroucích modlitbách svých milostivě povznesena a posilněna, za kteroužto zvláštní dobrotivost boží nikdy neustane nejvroucnější díky vzdávati. Co by se snad zvláště připomenouti mělo, jest, že při všeliké lásce své k duším zemřelých vždy velmi se ostýchala všeho duchovitého a že sobě žádala, aby nikdy neměla nějakého vidění duchův neb úkazův podobných.

Na podzim r. 1864 (byla tehda v 24. roku věku svého) navštívil ji a manžela jejího Ödöna bar. Vaye magnetisér Dr. G., který sotva ji zočiv již s všelikou určitostí tvrdil, „že vlastnost vidění duchového na čele jejím co nejzřejměji frenologicky vyznačena jest" a proto co nejsnažněji o to usiloval, aby s psáním magnetickým zkousku učinila. Ona však nabídnutí toto s opovrže-

[1] Studien über die Geisterwelt. Von Adelma Freiin von Vay, geb. Gräfin von Wurmbrand. V Lipsku 1874. Spis ten vyšel těchto dnů již v druhém *vydání*.

m zamítla dokládajíc, že čelí proti nauce katolické a že povždy nenávisti měla všeliké pověry. Dr. G. však neustal přesvědčovati že velmi patrna při ní jest dojemlivost magnetická, že jest diem vidoucím a píšícím, a na důkaz toho že prý bude hned přížena ve spánek, jakmile ji počne magnetovati. Na konec k u svolila. Dr. G. ji magnetoval, avšak bez účinku, „nižádné ěny při tom nepocítila" a taktéž „marně vypila sklenici magneané vody." Přese to všecko nepřestal však doktor tvrditi, že t mohutným mediem a radil jí, aby magnetického psaní upobila aspoň jakožto léku proti křeči, kteréž mnohdy podrobena a. Jinak, ač jest útlé povahy tělesné, nebyla přece nikdy nemocna.
Celá událost ta vymizela Vayové téměř již zcela z paměti; rvé když jednou silnou křečí trápena byla, vzpomněla si na radu . G. a pravila manželu svému žertem, zda-li by jí snad ono ní magnetické neprospělo proti křeči? Na to chopila se tužky u z nenadání cítila, jakoby elektrické proudy ruku její projíly: ruka se jí zmítala, vedena jsouc jakousi mocí cizí, po pae až po chvíli tato slova hrubým nezřetelným písmem napsána a: „Jsemť Tomáš, duch tvůj strážný: piš magneticky, bude to é prospívati a pozdravíš se. Jindřich - rakev — rok 1867 de vám rokem žalu a smutku — Napoleonův pád 1870!" mdlena jsouc odložila jsem tužku a počala s manželem velmi lcně písmo to vykládati, nemajíc ani tušení toho, co by obsavalo, až se nám konečně poštěstilo, svrchu uvedené věty vyložiti. edpovědění ono r. 1867 skutečně se vyplnilo; bratr manželův ndřich zemřel toho času po těžké nemoci. V okamžení tom však iocnil se nás obou pocit nad míru trapný: věc tato tajuplná a chovitá dojala nás velmi nemile, a já si pevně umínila, od psaní kového zcela upustiti. O spiritualismu a spisech předmětu toho týkajících nevěděli jsme tehda ničeho, magnetismus a všeliký ysticismus vůbec byl nám věcí zcela lhostejnou. Přece však jsem isto a mnoho o písmu onom rozjímala, jehož se mi způsobem ak podivným dostalo, a majíc za to, že to jsou snad trpící duše zemřelých, kteříž se pomoci mé domáhají, počala jsem je milovati tudíž i neobyčejný způsob onen písma pěstovati. Vždycky však čilo psaní ono, zcela mechanické, na mne dojem nevýslovný; uka moje pohybovala se na papíře vždy bez vlastního pomyslu ého, bez vůle mé a přičinění mého a byloť mi při tom nejinak, ež jakoby druhá osoba nějaká vypravovala rozličné příběhy, kteými mi bylo trpně *jen naslouchati.*"

Tomáš onen, od něhož nadřečené písmo pocházelo, byl n muž, kteréhož v dětinství svém znala a jejž rodiče její a do jejich u velké vážnosti měli: zemřel před 9 lety, jsa 19 let Dne 20. led. 1865 napsal jí tato slova: „Od hodiny smrti jsem tvým duchem strážným a budu vždy státi při tobě a smrti tvé. Bůh mi byl milosrdným: budiž vždy zbožná a v bodíš mě: neboť jsou nyní na mně ještě mnohé vady a ch Jindy opět: „Jsemť nyní ještě nedostatečný a chorý, budes-l Boha prositi, pošle ti zemřelého otce tvého, jemuž se dostal rozsáhlejších vědomostí. Jsouť ve sboru duchův rozdílní stup V den úmrtí mého dej za mne sloužiti mši sv., a pak oběti mne sv. zpověd a přijímání. Nezapomněl jsem na to, že js před osmi léty v chráme poutnického místa svíčku rozsvítila. jsi se tehdy za duši mou tak zbožně modlila, velmi mně pros Duchové zemřelých ve válce r. 1859 navrátí se opět na r. 1910!" Dne 11. ún. 1865 bylo toto psáno: „Arnošt, otec jest tuto přítomen. Patřím na vás, dítky moje, a chci vám přis Bůh to milostivě dovolil, já to píši." Druhého dne na to manžel její, Ödön baron Vay, způsobem taktéž podivným, ved totiž ducha onoho Arnošta, kresliti hlavu lidskou vznášejíc nad oblakem, mající po stranách obrysy jakoby perutě, ce obraz podobný hlavě andělské, mající po stranách obrysy oblal k tomuto napsáno následující vysvětlení: „Jest to obraz d nejčistšího, křídla ona jsou výrony duchovy, fluido-magnet: v oblaku tom snáší se k zemi: proste Boha o milost, aby tak čistý s vámi psáti směl, od něho se naučíte mnohým vě kterých já neznám. Duch můj jest síla boží. Ježíš Kristus b božský magnetismus, toho však na zemi pronásledují, pone jest pravdou. Ďábel usiluje proti božské vědě té, avšak kde a dobré jest statečné, tam jest ďábel nedostatečen. Proroctví písm jsou božský magnetismus. Toužís po poznání mnohých věcí, n. p. hvězd a měsíce, vědy té však se mi posud nedostalo, o mohu jen něco málo vypravovati. Až zmohutní síla tvá a ma tismus tvůj bude čistější, tehdá teprv bude čistý anděl s t psáti. O to však musíš Boha úsilovně prositi a spolu v dokon prospívati. Modliž se vždy vroucně za ubohé duše t. j. za u duchy, tebe se všech stran obkličující: modlitbou je vysvob oni pak budou za to vděčni a budou též za tebe orodovati. *smrti své* dostal jsem se do světa lepšího: tam jsem se zola *mnohému* naučil, jestiť to planeta Saturn; slunce jest sídlem

šenosti, kteréž jsem dosud nedostoupil. Planety jsou očistec, měsíc však a Merkur pravé peklo. Kdykoliv patříte na měsíc modlete se spolu za mnohé duše ubohé, které tam snášejí velké muky, a při jasném úplňku modlete se za ony duše, které v temnosti druhé polovice přebývají. Pocit duchem býti jest příjemný; nikdo však není hned po smrti duchem čistým. Bůh soudí sedláky milostivěji než vzdělance, neb jest spravedlivý. Bůh jest anděl, který stvořil anděle k obrazu svému, tito však nejsou lidé. Arnošt."

Záhy na to dostavili se též jiní duchové „Maria Magdalena a mnohé jiné paní dobré. Bylot nám, vypravovaly, těchto dnů těžké boje podstoupiti, abychom vás ochránily: neboť dostavili se mnozí duchové ďábelští, kteříž nás chtěli zapuditi, aby vás co media mohli ovládati; avšak modlitba vaše vytrvalá přispěla nám k tomu, že jsme je zahnali do pekla, z něhož uprchli a v němž věčně zůstanou, jestli se nepolepší. Mezi nimi byl duch jeden, který za časů Kristových byl fariseem a Spasitele ukřižovati dal. Duch tohoto druhu slove „Koda", což v řeči duchův znamená ďábel." K tomu doložil duch Arnošt: „Bůh může tolik duší stvořiti, kolik chce. Není třeba, aby duši vícekráte po sobě na zem vysýlal, neb cesta k Němu vedoucí jest dosti dlouhá, a která duše ji koná, musí se bráti přes všecky propasti a všemi stupni duchův. Co do otázky, zdali není možno, že člověk vícekráte na svět přichází, odpoví vám důkladně vyšší duch Aloisius z Gonzagy. Já vím jen tolik, že jsem byl otcem tvým, když jsem na zemi byl, a že nyní duchem jsem. Vyšší duchové mají též vyšší naději. Po mnohém očišťování dospívají duchové lidští k této naději čistých duchův, praduchův zvaných. Nesčíslné světy jsou příbytkem praduchův takových, kteříž věrně vždy Boha poslouchali, nejsou smyslní ani tělesní, nýbrž šlechetní a čistí jako krištál. Někteří praduchové však zhřešili a stali se na to lidmi, neb lidé jsou poklesli andělé. Někdy však přicházejí andělé v postavě lidské na svět, aby přispívali k dobrému".

Současně nakreslil manžel její velký počet nejrozmanitějších obrazů, ovšem samých to duchův; některé snímky těchto přiložila ku spisu svému, a sice podobiznu anglického krále Alfreda I., Mikuláše Zrinského, jehož matka Gilda též se zjevovala, kočku a mopslíka z Merkura a potvornou hlavu ženskou co podobiznu ducha hluboce pokleslého.

V dubnu r. 1865 navštívil ji lékař P., jenž od několik let již byl spiritistou a důkladně znal francouzskou literaturu tohoto

oboru. Vavová četla spisy ty s velkou horlivostí a byla jimi nad míru povznešena poznavši z nich, že co jí dosud bylo zastřeno v tajuplnou temnost, jest filosofickou a psychologickou soustavou. Obzvláště ale jí rozmily spisy C. Flammarionovy[1], ačkoliv se jí nauka o reinkarnaci z počátku velmi protivila: avšak rozjímajíc o ní po několik měsíců přesvědčila se konečně, že jest přesně logická. V krátce na to přišel k ní lékař dr. P. žádaje, zda-li by se nechtěl zjeviti duch Hahnemannův neb Mesmerův, a poraditi, co by se v jisté palčivé nemoci činiti mělo. Až do té chvíle nevěděla ničehož o homeopatii a na léčení nikdy nepomyslila: skutečně ale objevil se hned duch Hahnemannův a dal jisté léky homeopatické, a to sice dvojité, kteréž lékaři tehda jen velmi zřídka dávali. Nemocný se uzdravil, a dr. P. přicházel častěji a radil se v příčině rozličných nemocí s duchem Hahnemannovým neb Mesmerovým: tito dávali vždy léky homeopatické, někdy i naporučili, aby se nemocnému dala magnetovaná voda, neb aby buď baronka neb manžel její nad ním činily magnetické tahy. Pověst o léčení tom záhy se rozšířila a ze všech stran brali se k Vavové nemocní, hledající pomoci v rozličných nemocech, tak že jí konečně Hahnemann nařídil, aby si zaopatřila všecky potřebné léky homeopatické.

Manžel její kreslil mezi tím rozličné „vytečné" obrazy a 12. kv. 1865 zjevil se mu též Aloisius z Gonzagy a napsal jí hned tato slova: „Co jsi dnes četla v evangeliu: „nikoliv všickni budou proměněni", rozuměti jest v ten smysl, že se nikoliv všem dostane čistého ducha božího. An otec tvůj s manželem tvým kreslil obraz ducha mého, pravil mi Bůh: Odila (t. j. anděle ducha mého) sestup na zem a staniž se člověkem. Uposlechnuv rozkazu toho byl jsem Aloisiem z Gonzagy: nyní však jest úloha má ukončena: jsem opět u Boha: vám pak uloženo jest, aby jste tamtéž došli: pročež usilujte veškerou silou svou o zdokonalení své a prospívejte v moci léčivé, kteráž vám udělena jest. Buďte vždy věřící, pracujte ke cti a chvále boží, vzbuzujte a polepšujte duchy a uzdravujte lidi."

Od toho dne „psával Aloisius s ní vždy vkusněji a vznešeněji", a denně docházeli nemocní u valném počtu, jakož i mnozí, kteříž v potřebách svých za radu prosili. Těmto uděloval Aloisius dobrá naučení, onem však předpisovali Hahnemann a Mesmer léky.

[1] Flammarion Camille, prof. astronomie v Paříži, vydal spis: „Bůh v přírodě." Německé vydání vyšlo od Emmy princezny Schönaich-Carolath v Lipsku 1873.

„Nám ale uložili duchové“, praví Vayová, „abychom po devět měsíců požívali toliko pokrmů z rostlinstva; byltě to pravý lék, který nás zbavil mnohých neduhů zastaralých a dále k rozvoji darů našich mediumických mohutně přispěl.“ Aloisius jí také zjevil, že pravý a vlastní duch její strážný jest Buddha a že ji k němu dovede. To se také záhy stalo; dne 22. čce. 1865 nakreslil již manžel její obraz jeho a téhož dne ještě psal s ní poprvé Buddha. Hned na to zhotovil manžel její obraz Burrua, ku kterémuž napsal Aloisius toto vysvětlení: „Uvodil jsem tebe v obcování s pravým duchem strážným a vůdcem tvým, Buddhou. Jsemť k tomu povolán, abych duchy vodil; Buddha pak řídí a spravuje postup a rozvoj zjevení na zemi. Onť jest zakladatelem náboženství velmi rozšířeného, jež však málo kdo náležitě poznal; později byl jeden z 12 apoštolů Kristových. Burru pak jest duch, který se od Buddhy učí a jeho následuje. Onen kreslil s manželem tvým obraz Buddhův; koruna fluidická, již postavil na hlavu jeho, značí vznešenost a čistotu ducha jeho. Pozorujtež, že koruna Burruova jest mnohem zhustlejší a těžší a postava jeho mnohem hrubší; z toho poznáte rozdíly duchové a z těchto i fluidické rozdíly duchův“! K úpěnlivým prosbám jejím zjevila se jí též Maria a přislíbila, že jí bude vůdkyní a ochranou, což dovršilo všelikou blaženost její. Konečně dostavil se i (sv.) mučenník Vavřinec a přislíbiv rovněž zvláštní ochranu svou byl vlastně vůdcem tchyně její, avšak přidružil se k Marii a Buddhovi, „na kterýžto způsob se objevil trojhran duchův, v každém zření velepamátný“.

R. 1866[1]) byla po několik měsíců těžkou chorobou sklíčena; po nekonečném marném lékaření přislíbili konečně vůdcové její a choti jejího milost zvláštního daru, kterýž se při manželu jejím objeviti měl. Poručili mu totiž, aby ruce své, modle se, nad hlavou její držel a slíbili, že je „pomocí fluidů svých pohybovati a ji takto magnetovati budou“. Skutečně se tak stalo; ruce jeho pohybovaly se bezděčně, jakoby cizí moc nějaká jimi vládla a činily rozličné tahy a pohyby; ona pak pocifovala při tom té chvíle buď palčivou horkost neb opět ledovou zimu, „záhy na to však již proudila zdravá krev v žilách jejích.“ Nový tento „bezděčný fluidický magnetismus“ objevil se odtud též při ní a vůdcové jejich nemeškali též podati vysvětlení úkazu tohoto nadobyčejného, a to sice v ten smysl, „že skrze ně magnetují, spodobujíce fluidy své s

[1]) Téhož roku vydala spis „*Betrachtungen für Alle.*“ Ve Vídni, 1866.

fluidy jejich: to že jest fluidický magnetismus duchový, zcela rozdílný od magnetismu živočišného. Jakož prý se magnetismus duchův, spojiv se s magnetismem media, písmem a kreslením mediumickým objevuje, taktéž prý se zjevuje pohybováním rukou a fluidickými výrony magnetickými, když magnetující tahy své činí neb prsty svými se dotyká." „Duchovým magnetismem" tímto vyléčila mnohdy a to pojednou rozličné nemoci, což všeobecné podivení vzbuzovalo. Ve všech případech takovýchto musila se před nemocného postaviti, po nějakou chvíli rozjímati a Boha o posilu a ochranu prositi. a pak ruce své roztáhnouti nad hlavou nemocného; načež tento cítil záhy již „fluidický účinek neb assimilaci." Při tom prý se pohybují ruce bez všelikého úmyslu neb přičinění media, a toto podobá se nástroji rozumnou nějakou bytostí vedenému. Způsob magnetismu tohoto jest při rozličných mediích a nemocných též rozdílný; mnohdy prý se dotýkají ruce chorých údův neb částí těla, o kterýchž medium před tím nižádné vědomosti nemělo.

„Avšak nejenom lidi nemocné, nýbrž i též ubohé a nešťastné duchy musili tímto duchovým magnetismem léčiti; dle návodu vůdců svých totiž magnetovali to neb ono místo světnice své, kde se duchové tito nalézali: po nějakém čase zjevovali se tito, děkujíce, že na ten způsob muk svých zproštěni byli." Kdykoliv se na tento způsob duch některý vyléčiti měl, pociťoval při tom vždy někdo z přítomných buď bolesti křečovité, aneb bylo mu jako by byl zprostěn trpkého nepohodlí; „bezděky tedy cítil fluidické působení či bolesti ducha onoho nešťastného. A poněvadž jsme ničehož neslyšeli o podobném magnetismu duchovém, byli jsme Bohu za tuto znamenitou a samovolně nám udělenou milost tím většími díky povinni, poněvadž se nové lékařství toto mezi přátely našimi den ode dne šířilo."

Na tom všem však ještě nebylo dosti: neb na podzim r. 1867 dostalo se Vayové ještě jiného zvláštního daru. Vůdcové jí totiž jednoho dne sdělili, že ačkoliv není náměsíčnice přece má dar vidění duchův. K tomu konci jí poručili, aby vzala sklenici vodou naplněnou a po nějakou chvíli do ní hleděla, že se jí v ní fluidické obrazy a duchové postavy objeví. Ponejprv hned viděla rozličné předměty ve vodě, a sice železnici, na to psa a pak postavu jakousi lidské podobnou: podobalo se jí, jakoby se voda z počátku pohybovala, pak se objevily obláčky, tečky a skvrny, na to jakoby se voda vlnila, až se z toho zřejmé postavy vytvořily. „Bylať jsem zúplna při sobě," dokládá Vayová, „vidíc a slyšíc vše co vůkol se

ělo, spolu ale při všem, cokoliv jsem viděla, pocitovala jsem vždy uď radost neb žalost, a mysl má byla buď vesela neb sklíčena, lažena neb rozjitřena. Pohled na duchy čisté naplňuje srdce mé laženostĭ nevýslovnou, kdežto duchové zlí vzbuzují ve mně ošklivost a nenávist; ale zajisté s podivením jest, že pocituji při tom šem též rozličné vůně, ano i teplo neb zimu, tytýž se mi oči bezděky naplňují slzami, jindy opět nemohu nikterak odolati a musím se srdečně smáti. Jest mi při tom, jakoby se jeden obraz z druhého vypližoval, tak as, jak se to děje při těch, kteříž „dissolving views“ slovou; postavy jednotlivé zdají se býti mnohem větší, tak že nemohu pochopiti, jak se na malé ploše v sklenici umístiti mohly, někdy se podobají fotografiím, jindy opět obrazům v barvě světlomodré, žluté, zlaté, červenavé, šeříkové a šedé. Když do sklenice hledím, diktuji spolu manželi co vidím, pak to vysvětluje se mnou buď Vavřinec neb Buddha.“

O podivném úkazu tomto podala jí Maria následující vysvětlení. „Dar vidění neb zření jest pravěký a všeobecný; nalezá se u všech národů a ve všech vrstvách společnosti lidské, dosud však byl toliko povrchně proskoumán a málo kdy ho užito. Některým dáno jest duchové tyto obrazy viděti v prázdném prostoru, jiným na rozličných látkách, na stěně, jiným opět v ohni, jakož i v prázdné neb vodou naplněné sklenici. Kdo chce duchové věci ty viděti, musí ducha svého sestřediti, jedna myšlenka musí v něm vládnouti, mozek jeho a oči nemají nikterak býti roztržity, nýbrž nechť při úplném sebevědomí má oko klidné, mysl ustálenou a dostatečnou způsobilost. Tato zakládá se na magnetické potenci, na jistém stupni živočišného tepla a projevuje se pomocí nástrojů myšlení a pocitování. Dar tento, jakož vůbec dary mediumické, nevztahuje se nikterak k svobodné vůli media; toto naopak mnohdy ani neuvidí věcí těch, které by rádo vidělo, poněvadž tuto vždy se plní jen vůle duchův, obrazy tyto tvořících a ukazujících. Fluidické postavy tyto tvoříme dle zákonu odrážení z částic světla a vzduchu. Až se fotografické umění vaše více zdokonalí, bude vidoucí medium také s to, aby fluidické podoby pomocí drobnohledu a zrcadel fotograficky vyobrazovalo. Adelma vidí mnohdy duchy přítomné a tehda spatřuje též obrazy obyvatelů hvězd a krajin, v kterýchž přebývají, vidí minulé události ze života jejich v odlesku jejich, nalézajícím se v nekonečných vrstvách vzduchu; obrazy budoucnosti vidí vždy jen dle sečtení duchův. Lidé též mají v obyčeji mluviti o budoucnosti, číníce z *minulosti* a přítomnosti závěrek na budou-

cnost; duchové činí totéž, vyšší volně, věrně a pravdivě, nedostatečně a protož tytýž i nepravdivě, vše a všecko to stupně poznání, vědy, moudrosti a důstojnosti. Bůh samojedin všověvdoucí a neomylný, nižádný duch však nemůže sobě vla té osobovati."

Jednoho dne hledí Vayová do sklenice a asi za minu „Vidím postavy temné procházející se, vidí se mi býti utvo prachu, proměňují se v prach a mizí rychle." Hned na to „Vidím hlavu sv. Petra, ta se proměňuje v postavu rytíře ného a tento v postavu koně vzpírajícího se;" za chvíli medium do hlasitého smíchu řkouc: „Vidím z nenadání n hrbatého, pohledu na nejvýš směšného, jenž zraky své podi mne upírá." K úkazům těm podali duchové toto vysvětlení: stavy z prachu utvořené jsou duchové zemi obkličující a ve vz jejím přebývající. Petr byl této chvíle přítomen a napomín abyste vždy zbožně věřili, rytíř obrněný jest dřívější vtěl strýce tvého, jehož duch nyní tuto přítomen jest, kůň vzp se náleží jemu; hrbatý mužík jest duch, jenž u lidí slove neb jistý druh duchův má podobné tvary; tito bývají ve rozmaru, někdy však jsou velmi zlomyslní a bývají velmi č lidech vtěleni."

Jindy opět hledí do sklenice a za chvíli vykřikne, téměř u vytržení: vidí anděla světlého, jako červánky v jenž nese na zádech jakýsi oblak temný a vznáší se zle velmi milostne vzhůru: ramen a nohou jeho nevidí, hlavu vidí, jež jest slavně velebná, na ní vlasy, nikoliv příliš d celá postava jest jako z prachového peří a oblakův utvoře temném oblaku onom odpočívá umdlená postava lidská, v spánek pohřížená. Ubohý musí býti nad míru umdlen, avša se podobá, přece se mu dobře daří! Medium jest při tom vějším soucitem dojato. Anděl vznáší se nad oblakem č hustým a studeným, postava ona nalezá se nyní v náruči tulíc se k prsům jeho, on pak nakloňuje se k ní a zah dechem svým. Jak se mu pojednou dostalo ramen a jak p onu obejmouti mohl, nemůže medium sice vysvětliti, ač to vidí: ramena jeho nejsou podobna lidským, nýbrž jen flu vyrony, z těla jeho vycházející. Černý mrak onen zmizel a p ona dostala perutě, nyní jest již éterická a vznáší se vedle a záře světla jejich jest čím dále tím světlejší; medium jes chuuto pocitem blaženosti, až konečně s bolestným povzd

volá: Již zmizeli! K tomu podali vůdcové vysvětlení, že postava mdlená jest duch, který se právě od těla svého odloučil; anděl strážný přijal jej a odnáší ho do čisté říše duchové. Co však v několika okamženích spatřila, rozvoj totiž počínající umdlením a postupující až k probuzení činnosti duchové, trvá po mnohá, mnohá léta. Neb duch musí teprv nynějšímu stavu svému, kdež bez těla jest, přivykati; posilňuje se fluidy anděla strážného a vzdělává se naukami jeho na dlouhé pouti té. Černý mrak značí překážky, jichž překonati jest; duch se utíká do milostného objetí andělova, jehož vedením v podstatě duchové vždy více prospívá, až se konečně v milostném objetí oba k Bohu dostanou. Tento duch řídil se vždy dle zákona (jemu ustanoveného) a proto dospěl s takou rychlostí k cíli svému!

Duch Humboldt kreslí s manželem jejím nejrozmanitější obrazy, hlavně živočichy žijící v Merkuru, n. p. kočku, hyénu, ostražitého mopslíka, divokého draka okřídleného a j., též i obyvatele měsíce, a to tenkráte, když se vrátil z cesty, kterou k prozkoumání jeho podnikl. Přiznal se též, že, jak za živa s učenci byl tvrdil, měsíc že nemá obyvatelů, na nynější cestě své po něm však se přesvědčil, že se věc tato má jinak. Chemický vzduch měsíce prý se liší od atmosféry země tím, že zahrnuje v sobě více dusíku, uhlíku a plynů fosforových, pročež také živočichové na něm mají jinou mechaniku, než onino na zemi; lidé n. p. tam mají nástroje dýchací ve zvláštní organické mechanice v hlavě, která jest proto nad míru veliká, kdežto ostatní tělo jest nepoměrně maličké.

Duch Mesmer přiznává se nyní, že spisy jeho o magnetismu jsou velmi nedokonalé a že nedostoupily výše vědy positivní, poněvadž magnetismus dle podstaty své fluidicko-duchové má býti vědou positivní. Duch Hahnemann dovozuje, že lékařství, od něho založené, až dosud nebylo dostatečně proskoumáno a že nutno jest, podstatně je opraviti. Ve všelikých nemocech mělo by se požívati jen toliko pokrmů rostlinných; neb požívání masa vůbec jakož i pobíjení zvířat jest věcí nepřirozenou a duchu do čista odporující; nelze také o tom pochybovati, že se národové šlechetní a vzdělaní ukrutného nemravu toho postupem časův samovolně vzdají. „Kdyby byla v celé Evropě jen jediná rodina, jež masa nikdy nepožila, záhy byste poznali, jaké muže jadrné a jaké překrásné ženštiny by plodila! Avšak nejenom lidé, nýbrž i duchové jsou nemocni; neb jistí duchové jsou na tak nízkém

stupni postavení, že nervové duše jejich zapáchají dusnými a smrdutými výpary; odtud se stává, že kde se na blízku nacházejí, lidem rozličné ano i nákažlivé nemoci spůsobují. Smilujte se tedy, lidé, nad bratřími těmito ubohými, a uzdravujte je modlitbou, dobrým úmyslem a magnetismem"!

Duch Buddha přiznává se, že při prvním pobytu svém na zemi, jak byl zakladatelem náboženství svého, nedostál zcela povolání svému; v nauce jeho obsaženy jsou sice pravdy nejvznešenejší, kteréž měly býti předchůdcemi křesťanství, avšak záhy již byly porušeny a křivě vykládány, obzvláště co se týká nirvany jeho a nauky o putování duší. Po druhé byl Šimonem Petrem, apoštolem Kristovym, a vydal život svůj za nauku křesťanskou, v které poznal rozvoj a zdokonalení vlastní nauky své, po třetí byl Františkem Xaverskym, apostolem mezi Indy, kterýmž hlásal touž nauku, kterou jakožto Petr byl poznal. Buddha a Vavřinec dostoupili již oné výše, kterou proslavena jest Maria, nabyvše a osvojivše si touž lásku, řeč a moudrost".[1]

Neméně podivné jest lékaření Vayové. Kdykoliv se dostaví nemocný, táže se vůdcův po příčině nemoci: tito udávají diagnosi, n. p. nádchovou zimnici gastrickou a jakožto príčinu nemoci přítomnost jistého ducha protivy (Gegensatzgeist): nemocnému pak prikazují, aby užíval akonitu a bryonie, medium ale vyzývá onoho protivného ducha, aby se dostavil. Tento přichází buď sám neb jej vůdcové přivádějí, načež mu medium činí dlouhá kázaní, napomínajíc ho, aby se polepsil a ustal od páchaní zla, obzvláště ale aby

[1] Vedením tří vůdcův napsala r. 1869 za 36 dní knihu: „Duch, síla hmota" (Geist, Kraft, Stoff. Ve Vídni, 1870). Vnuknuli jí totiž nové myšlénky a pojmy, zvláště ale soustavu číselnou a mnohé vědomosti geometrické, kteréž tehda teprv poznala, když již napsány byly. V knize této obsažena jest podivná směsice úvah kosmogonických na základě gnostickém a sloučení jich nejenom s kabbalistikou, nýbrž též s věrou křesťanskou. Všelika filosofie musí prý s Bohem počínati a všeliký počet s jednotkou: v Bohu jest trojice, duch, síla, prasvětlo a v jedničce též trojka, totiž bod na začátku a na konci, a čára oba spojující. Trojice onen (ducha, síly a prasvětla) znakem jest trojuhelník a v tom obsaženy jsou též tři trojhrany, kterýmiž se znamenají tři dvojité vlastnosti Boží, totiž duch a láska, síla a vibrace, prasvětlo a assimilace. Spisovatelka má zvláštní názvosloví své, od vědeckého zcela se odchylující, tak n. p. znamená jí „vibrace" to, co se obyčejně zove „silou zplozující," assimilace = počíti a rození, a rotace = rozvoj; avšak nejnovější názvy spiritualistické nejsou jí neznámy, jako n. p. „perisprit", jakož i „é

estal nemocného trápiti, a prosí též Boha, aby mu hříchy jeho pustil. Obyčejně jsou duchové povolní a ústupní, a nemocny se hy uzdravuje, poněvadž duch onen od něho odstupuje: „neboť avou a jedinou příčinou všelikých nemocí jest posedlost churaho od jistého ducha, a to jest svatosvatá pravda, ačkoliv se lékaři mu posmívají.“ Duchové někdy opětně se objevují, skládajíce jvroucnější díky své, že za důtklivým napomenutím media na kání se dali, spolu zvěstujíce, že vedením duchův svých strážch již v dobrém prospívají. Mnohdy i také se zvěstuje, že tomu h onomu duchovi v nejbližše příští době nastává nové přetělení, kterémžto případu již také jména rodičův budoucího dítěte se namují. Někdy vsak jest duch tak „zarytý“, že vede řeči rouhavé, ha popírá a nikterak se nechce polépšiti; „tehda přispívají vůdvé ku pomoci a zaštitují media svá fluidy svými, aby jim duchové nemohli škoditi.“ Nemocným se dávají obyčejně léky homeotické, „mediumický magnetismus“, voda magnetovaná a vodou u obkladky; někdy se též léčí dle soustavy ústavů vodoléčivých. V nadřečeném spise svém vypravuje obšírně (str. 111—326) 23 nemocných, kteréž lékařením svým z těžkých nemocí, z paucí nemoci, křečí v žaludku, srdci a krku, záchvatu mrtvice, mulosti, vodnatelnosti, cholery, tyfu a j. vyhojila, dokládajíc, že by ípadů takových na sta přivoditi mohla. Taktéž obcuje téměř bez tání s nejrozličnějšími duchy: tak n. p. zjevil se jí mezi jinými ích jeptišky Adelajdy, která z klástera uprchla a za Wurmbranda provdala (zem. r. 1279), Johanna, bába její, Swedenborg, dva stojníci, kteří r. 1866 ve válce zahynuli, jeden duch, přebývající

Reichenbachův). Veškerenstvo rozvinulo se v šesterém pořadu a rovněž jest i šestero soustav slunečných. Svět jest dvojí, idealní a svět přírody: tento vzal původ svůj odvrácením se a odpadnutím od Boha, když andělé nejprvé byli padli. Jisté kategorie duchův přijímají na se tělo a vykázány jsou jim k obývání planety, aby na nich pokání činili. Země naše jest takovým bydlištěm, a to sice nejsmyslnejším ze všech a nejhlouběji kleslym, a protož hlavním místem pokání. Vlasatice jsou světy nedospělé, jako dětské, a zvláštní mesiášové (andělé) jsou k tomu ustanoveni, aby bděli nad rozvojem a vychováním jich. Vyšší duchové bývají čas od času posláni k lidem; kdyby se to nedělo, neměli by lidé prażádného obcování se světem vyšším. Rozdělení na pohlaví a bolesti při porodu a při smrti jsou následkem pádu.

Jednotlivé propovědi nauky této vysvětluje spisovatelka soustavou čísel; na konec pak podány jsou tabulky a na nich rozličné figury, tvarům *krystalovým podobné*.

na zemi naší, druhý ale až na Saturnu, uherský básník Kölecsi, jakási cikánka, kněz Severinus, ano i duch člověka žijícího, a posléze se jí dostalo též pět listův, napsaných v říši duchův. [1]

Na spisovatelku nebude se nikdo proto horšiti, že spiritualismus pokládá býti nejenom jedinou spásou člověčenstva, nýbrž také nejvyšší vědou, přesvědčiv se, že podobné zásady hlásají též mužové učení a vysoce vzdělaní. Tak n. p. horlí Dr. Sexton (proslulý lékař, spisovatel a člen mnohých učených společností v Londýně) v tato slova: „Hnutí ono rozmáhá se způsobem právě podivuhodným a spiritualismus nabývá den ode dne širší a pevnější půdy, kdežto základové filosofie materialistické již podvráceny jsou. Světélko ono, před několika lety vzešlé a sotva hvězdě čtvrté neb páté velikosti podobné, rozmohlo záři svou tak, že nyní již svítí jako plný měsíc, vylévající stříbrolesklé paprsky své po tváři noci. Světla toho bude tím více přibývati, čím více z příchodu jeho radovati se budeme a čím výše se k němu povzneseme, až pak po veškerém okršlku země svítiti bude, jako slunce polední, tak že všickni dospějí k poznání, že vlast jejich jest v nebesích, kdež sídlí lásky plný Otec, Bůh.“ [2]

Proti nadšené a neumorné důvěře této stojí v táboře učencův

[1] Příklad baronky Vayové jest nejen on velmi významný, nýbrž i takový, z něhož sobě bráti dlužno užitečnou výstrahu. Ve třech nadřečených vůdcích zračí se vlastně veškerá povaha její; mysl něžná a šlechetná, ano i v jistém smyslu zbožná (Maria) a soucitná dobročinnost (Vavřinec); k těmto se však velmi nevhodně druží přeludné blouznění, které se zove filosofií Buddha. Jsouc vychována zbožně v nauce katolické pozbyla záhy nejenom všeliké víry positivní, nýbrž též veškerý duševní život její jest na prosto podvrácen. Spolu z toho lze i poznati, jak nebezpečným se státi a jakých rozměru nabyti může, co z počátku vidělo se býti nepatrné; což proto zvláště připomínáme, ježto nám mnozí vypravovali, že si tím velikou kratochvíl způsobiti zamýšleli. Nauka její o reinkarnaci, zvláště ale o posedlosti, náleží k nejkrajnějším vyjevům spiritualistickým; proto také vzbudila s mnohých stran odpor nejtužší. Ostatně nelze se tomu diviti, že působením svým nadchnula též veškeré četné příbuzenstvo své. Tchyně její Kateřina, roz. baronka Geimullerova, „od mnohých let toužila horoucně po dosažení daru psaní mediumického, avšak že se nikdy toho neodvážila, aby si je byla zvláště od Boha vyprosila, až se jí ho konečně při smrtelném loži syna jejího dne 23. čec. 1867 podivným způsobem, z nenadání dostalo.“ Vůdcem jejím jest Vavřinec; od něho a od jiných duchuv má již 75 rozličných zjevení. Veškerá rodina ta šlechetná vyšinula se takto z koleje pravidelného *života duševního*.

[2] *Psych. Studien* str. 121.

ud hrdá nevšímavost, neb posměch potupný, neb příkrý odpor. Když se z počátku objevilo pomykání stolův, obrátil se zřetel učeného světa s patrnou napnutostí k novému úkazu tomu, a námý učenec Faraday byl první, jenž dovozoval, že nevědomá innost svalů jest účinnou příčinou pomykání toho. Výrok ten stal e téměř obecnym. Chemik Chevreul měl taktéž za to, že vůle ědomé není nutné třeba k objevení se činnosti svalů a že tyto nohou činné býti, když se jen mysl vůbec k činnosti nese; neb niterné pohnutí ducha již dostačuje k tomu, aby se způsobilo evniterné, onomu přiměřené pohybování, na jakýžto způsob vznikají pohyby bezvolné, mnohdy též takové, které vůli lidské proivné jsou. Taktéž má Maury za to, že může člověk nevědome a stůl tlak působiti, když o tom vůbec přemýšlí, neb žádá-li si, aby se otáčel. Dupotet nazývá pomykání stolův úkazem prostě ysickým, způsobeným silami v prostoře se nacházejícími. Szapary psycho-magnetickým a Bastian (Der Mensch in der Geschichte I. 621.) elektrickým úkazem. Podmínky tyto mohly snad dostačiti k vysvětlení pomykání stolův, záhy však se objevila celá řada úkazův jiných, k jichžto vysvětlení jest nevědomá činnost svalův zcela nedostatečná.

Proto pokusil se Dr. William Benjamin Carpenter (lékař a proslulý spisovatel v oboru fysiologie) o nový výklad, a to sice podmínkou, která se zakládá na jakémsi anatomickém (ovšem záhadném) poměru velkého mozku k sensoriu neb středu vědomí: že se totiž v onom udávati mohou změny pomyslové (ideationales), o nichžto nemáme vědomí, ano sensorium té chvíle právě není vnímavé (tak as, jako když ve spánku ničeho neví o dotknutích, kteráž mu obrazy na retině malují), že ale výsledky změn takových později do vědomí vstupují co ideje, kteréž automatickým pochodem, nám ostatně neznámym, tvořeny bývají. Byla-li kdysi představa nějaká v duši zplozena, nemůže z ní nikdy dokona vymizeti, taktéž prý působí každý úkon duševní jistou změnu v mozku, a změna ta může býti příčinou obnovení úkonu onoho nejenom bez vědomí, nýbrž též v kterékoliv i sebe delší době, byť i také mezi tím nikdy na vědomí nebyl přiveden býval. Znamenitý příklad téhož způsobu poskytuje prý stařec, který v mládí opustiv rodiště své ve Walesu po všechen čas života svého v Anglii sloužil a mateřštinu svou tak zapomněl, že ani slova nerozuměl, kdykoliv se s rodáky svými setkal. V 70. roce věku jeho zachvátila *jej horečka a tu mluvil velmi* plynně jazykem waleským,

pozdraviv se ale zapomněl opět všecko a neznal ani jediného slova. Podobně může prý stůl neb psychograf věci vyjevovati, které člověk dávno již byl zapomněl, a odpovědi dávati, kteréž tazateli v okamžení tom jsou neznámy a o kterýchž za to má, že jsou k víře nepodobny, až později teprv pozná, že jsou pravdivé, při čemž se spolu upamatuje, ze mu kdysi, mnohdy ovšem přede dávnem, dobře známy byly. Theorii tuto nazval Carpenter „nevědomou činností mozku" (cerebration) a podobnou theorii před ním prof. William Hamilton „myšlením skrytým" (latent). Na ten způsob daly by se některé odpovědi neobyčejné, nikoliv ale mnoho jiných úkazů, vysvětliti, předpokládáme-li, že se podmínka ta na pravdě zakládá, což však jest v pochybnosti. Proto má Dr. M. Perty, který s velkou oblibou skoumá „mystické úkazy v životě lidském", za to, že „se tu jedná o novou, zvláštní sílu magickou, t. j. tajemnou, která při účinnosti své nespravuje se zákony přírody, nám dosud známými; ponévadž hmota nejenom zákonům tíže, chemismu a imponderabilií, nybrž též jiným ještě a vyšším podrobena jest. Duchové však nejsou leč bezvědomé vytvory snivého media: kdykoliv vyjevuje věci, kterýchž obyčejnou cestou dozvěděti se nelze, stává se to působením magických sil, kterymž medium ku zření neb cítění do vzdálí schopným se stalo. Budou-li úkazy ty náležitě proskoumány, bude snad možno nadíti se zjevení netušenych dosud vědomostí co do ústrojí všehomíra, co do poměru mezi světem duchovým a hmotnym, jakož i objevení novych prostředků, kterymiž by se dalo docíliti působení na hmotu dosud neznámé."

Čím více však úkazův spiritualistickych přibyvalo, tím více také rozmáhala se nevole, s jakou se učenci od nich odvraceli, a vyrok Araguv: „O všem tom nevěřím ani slovíčka" stal se téměř obecnym. Tak ale se stalo, že se spiritualismus beze všeho téměř odporu rozvíjeti a každé chvíle nové úkazy objevovati mohl, a přívrženci jeho vytýkali již učencům, že domyslné popírání úkazův těch není počínáním ani vědeckým, ani logickym, netečnost jejich že jest vědy vůbec nehodna aneb že se za ní vlastně ukrývá bázeň, že by z předsudku svych vyvedeni byti mohli, an prý se podobá, že tyto jim jsou milejší, nežli pravda sama. Než i takováto vyzývání zůstala marná, ačkoliv spiritualisté neustále k všelikym přísným zkouškám vědeckym vybízeli. Žádosti této bylo teprv v posledních létech aspoň z části vyhoveno.

Když r. 1869 Home v Londyně všeobecné budil podivení, *učiněn jest od* jakéhosi lékaře v sezení tamní dialektické spol-

ávrh, aby se úkazy spiritualistické vědecky proskoumaly.
' správní rada společnosti tomu odporovala, musila přece
tuto podle stanov na denní pořádek položiti, poněvadž si
dná část údů žádala. Byl tedy sestaven zvláštní odbor, se-
í z třiceti členů (z lékařů, právníků, přírodozpytců, filosofů
vatelů), a tomu uloženo, aby úkazy ty přísně zkoušel a
u zprávu o nich podal. Odbor ten rozdělil se na šest pod-
a věnoval skutečně předmětu tomu všelikou píli: neboť po
íců vyslýchali členové velký počet svědkův, kteří úkazům
ď osobně přítomni byli neb písemné zprávy o nich podali.
i se v mnohočetných sezeních rozličných medií, podnikli
zkoušky, proskoumali též literaturu spiritualistickou a po-
nečne 20. čce. 1870 obšírnou zprávu, spiritualismu zcela
u, dosvědčující totiž pravdivost velké části úkazův spiri-
kých. Výsledek ten překvapil tak správní radu, že vyslovila
boru řečenému všeliké díky za neunavnou píli jeho, ale ne-
tomu přivoliti, aby zpráva ta jmenem jejím tiskem vydána
dbor ale usnesl se ve schůzi, zvláště k tomu konci odby-
zprávu svou sám o své újmě vydá, což se i bez odkladu

učasne počal též W. Crookes zkoušky činiti, jakž byl
ohlásil, což od učencův londynských, skládajících velkou
v osvědčenou badavost a poctivost jeho, s všelikou po-
přijato bylo. Domníval se, ze několik měsíců postačí k
proskoumání všelikých úkazův spiritualistických, avšak
adání zaměstnávaly ho práce ty tři léta, ačkoliv jim vše-
píli věnoval. „V čase tom proskoumal mnoho set úkazův.
tší části ve vlastním bytu svém, volil sám dny a hodiny,
zkoušky odbyvati měly, což se vždy stávalo při úplném
světle (nikoliv za tmy) u přítomnosti rozhodných nevěrců
ak prý bývalo překážkou) a mnohých učencův (jedné byl
ítomen William Huggins, proslulý astronom a znalec
lní analyse), a učinil taková opatření, že upotřebení jakých-
strojů bylo zhola nemožné a ustanovil vždy bedlivě sám
vyminky k tomu konci, aby prekazil všelikému klamu neb
." Časem podával o zkouškách svých zprávy a jednu zaslal

---

port on Spiritualism, by a Comittee of the London Dialectical Society.
Londýně, 1871. Aksakow vydává německý překlad spisu tohoto v
pku.

15. čce. 1873 královské společnosti věd v Londýně, kterouž však tato velmi a nemile překvapena byla, poněvadž zněla rozhodně ve prospěch spiritualismu. Na tom však Crookes nepřestal. S počátku řečeného roku oznámil, že vydá obšírný spis, v němž všeliké zkoušky své do podrobna vylíčí, spolu ale podal v časopise „Quaterly Journal of Science“ pojednání,[1]) v němž obsažen jest stručný nástin všelikých zkoušek, badání a prací jeho.

Zpráva tato vzbudila udivení v míře nejsvrchovanější. V povšechné úvaze onoho pojednání přivodí Crookes toto své vyznání: „Úkazy, které podstatnými důvody dovoditi s to jsem, jsou tak neobyčejné a tak zpříma odporují osvědčeným článkům vědecké víry, zvláště pak všudy účinnému a nezměnitelnému působení zákonu tíže, že nyní ještě, po tolika letech, když si připomínám všecky ty věci, které jsem sám viděl a sám zkusil, povstává odpor v duchu mém mezi rozumem, který soudí všecky věci ty býti vědecky nemožnými a mezi vědomím, že smyslové moji — a to nejenom moji, nybrž i mnohých jiných věhlasných osob — nejsou lživými svědky, byť si i svědčili proti vlastním mym domněnkám předpojatým! Oč se tuto jedná, jsou skutkové dokonaní, a ačkoli odporují všem až dosud známým theoriím novověké vědy naší nemohu přece nikterak připustiti, že jest v tom jistý způsob šílenosti neb sebeklamu, který mnohočetné osoby vzdělané a dokonale zdravé pojednou a současně zachvacuje, a to sice tak, že do podrobna všickni totéž viděli, slyšeli a pozorovali a pak totéž opět jednomyslně dosvědčovali; neb tomu by se mohlo ještě méně věřiti, než-li úkazům těm, o kterýchž svědectví vydávají. Já pak sám přesvědčiv se o pravdivé skutečnosti jejich musil jsem totéž svědectví vydati, nechtěl-li jsem trpěti výtky nemravné bojácnosti“!

Úkazy tyto, mnohonásobnými zkouškami dosvědčené, jsou následující.

Těžká tělesa pohybují se jen toliko pouhym dotknutím a nikoliv jinou nějakou silou mechanickou. Pozorovati jest tu několik stupňů, a sice že se světnice a nářadí v ní postavené s počátku zachvívá a zatřásá, až se konečně těleso některé, n. p. stůl vzhůru vznáší, když se ruka media naň položí. Pohybování takové předchází obyčejně podivný průvan studený, tytýž až

[1]) Pojednání toto na německý jazyk převedené podaly Psych. Studien r. II—V. 1874.

sti silný vítr, jenž n. p. papíry se stolu odnesl, ano i způsobil, teploměr o několik stupňů klesl.

Obyčejným názvem klepotu nepoznačují se správně oni ukové, kteréž obyčejně slyšeti bývá; někdy se podobají ťukání lící neb šustotu návodiče, někdy slyšeti praskání neb tlukot. o nějakým kovem, vrzání, škrabání, ano někdy švěholení ptačí. uky ty slyšeti bylo nejenom ve stole, nýbrž též ve stromě, v ce sklenné, v drátu železném, v tamburinu, ve střeše a dvířch u kočáru, v podlaze divadla a j. Obzvláště ale znamenati ižno, že při tom nebylo třeba, aby se medium předmětů těch lo dotýkalo, jakož i že k žádosti přítomných klepot se opakuje, jest buď slabší neb silnější, že ho slyšeti na tom neb onom stě, jak si toho kdokoliv žádá.

Při jiných úkazech byla mnohdykráte zpozorována změna hy t. j. změna v ukazování váhy, spůsobená silou nějakou neímou, která vedle obyčejné tíže činná byla, a to někdy v témže ěru a jindy opět ve směru opačném; dle toho pak ukazoval yček více neb méně váhy. Mnohými zkouškami dokázáno jest, n. p. těleso 8 liber těžké vážilo 43 liber, jiné 100liberní 150 liber; ký stůl vážil o 120 liber více; někdy byl tak těžký, že ho do zdvihnouti nemohl, po nějakém čase měl opět váhu svou. né zkoušky byly též činěny silnou váhou zpruhovou; když me položil zlehounka prsty své na desku, a sice právě nad dporu, ukazoval jazýček tíži 400—700 liber.[1]) Přítomní pokusili o totéž, avšak nikdo neměl daru toho.

Těžká tělesa n. p. stoly, židlice, pohovky, pohybují se tehda, když medium stojí ve vzdálí a jich se dotknouti i nemohlo. Crookes sám posadil se jednou na židlici, a když hy zdvihl, otáčela se s ním dlouhou chvíli kolem; jindy opět souvaly se židlice a lenoška z jednoho konce světnice až ke lu uprostřed stojícímu; lenoška navrátila se k žádosti Crookesově své místo; totéž se stalo s velkým těžkým stolem, a to třikráte sobě.

Stoly a židlice vznášejí se vzhůru, kterých se nikdo dotknul. Při pěti různých zkouškách vznášel se těžký stůl jídelní prvé několik palců, až konečně 1½ stopy nad podlahu; jindy pět vznášel se stůl, jak si toho Crookes žádal.

---

[1]) Podobné zkoušky odbýval prof. Butlerow s Homem v Petrohradě a dosvědčuje totéž.

Lidé taktéž vznášejí se vzhůru. Crookes viděl paní, která nejprvé na židlici seděla a pak klečela; židle se v as 3 palce vzhůru, vznášela se ve vzduchu as 10 sekund. se znenáhla k zemi spustila; při jiné zkoušce vznesly se dv se židlicemi vzhůru. Homea pozoroval třikráte, jak se v vznášel, a sice jednou, když seděl, podruhé, když klečel, a p když stál na židlici. Vůbec prý ale jest více než sto případů svědčených, že se Home vzhůru vznášel.

Taktéž menší předměty, kterýchž se nikdo nedo pohybují se. Jednou se odbývala zkouška v jídelně Crook Medium zasedlo s několika osobami ke stolu, on sám posta na druhém konci a držel harmoniku v ruce, a sice klapkami Za chvíli již bylo slyšeti na tuto harmoniku zvučnou mel když dohráno bylo, vznesla se vzhůru a opět hrajíc pole sem tam po světnici. Na to roztáhly se samy opony u oken novací okenice až na osm stop vzhůru se vytáhly, do šátku ležel na stole byl udělán uzel, šátek sám pak odnesen na konec světnice, piano, několik kroků vzdálené, hralo po dl chvíli, karetní list poletoval sem tam, láhev s vodou a sk povznesly se se stolu vzhůru, náhrdlec z korálu postavis jeden konec vztyčil se, vějíř poletoval po světnici kolem celé lečnosti ovívaje jednoho za druhým, a kyvadlo zavřené v sk pouzdře ve zdi zazděném počalo z nenadání kyvati.

Tytýž objevují se úkazy světelné; jednou n. p. vz se těleso tuhé, samosvitné, mající podobu a velikost vejce, p světnici, jednou nízko, opět však tak vysoko, že by ho byl nemohl rukama dosáhnouti, což as deset minut trvalo, na spustilo dolů k podlaze a než zmizelo, udeřilo třikráte na s tak, jako když se těžkou hmotou nějakou udeří. Po všeche čas sedělo medium nepohnuté v lenošce. Jindy opět sršely po světnici až na konec na hlavy přítomných padaly; k rozl otázkám dávána odpověď na ten způsob, že pojednou před t čím vzplápolalo jasné světlo, což se dle libosti tazatele k chvíli opětovalo. Někdy vyskakovaly jiskry od stolu vzhů stropu a padaly dolů, při čemž dobře slyšeti bylo, kdy na padly; světlý oblak vznesl se až k obrazu na stěně zavěše mnohdykráte položila cizí ruka jakási nějaké těleso tuhé, k lové a samosvitné Crookesovi do ruky; při jasném světle se oblak světlý nad otočníkem (Heliotropium) po straně st utrhl ratolest z něho a podal ji paní jedné opodál sedící;

na ten způsob dělo, že se oblak takový zneenáhla zhušťoval, až nabyl podoby ruky, rozličné menší veci roznášející.

Ruce buď samosvitné neb při světle viditelné. Malá, ztepilá ruka objevila se v otvoru ve stole a vznášejíc se vzhůru podala Crookesovi kvetinu (což se třikráte po sobě opakovalo), jenž po všechen čas ten medium za ruce a nohy držel. Při jiném sezení objevila se malá ruka děcká a pohrávala s paní vedle něho sedící, na to se přiblížila k němu, ochmatala rámě jeho a škubala jej za kabát. Home měl jednou velkou kytici v dírce knoflíkové zastrčenou; pojednou objevil se palec a ukazováček, utrhl několik květin s kytice té a podával je osobám na blízku sedícím; jindy hrála ruka dlouhou chvíli na harmonice, ani přítomní medium za ruce drželi. Ruce ony a prsty podobají se mnohdy oblaku zhusténému v postavu ruky; jindy opět nelze ji rozeznati od ruky živé, prsty se pohybují a maso jest lidskému zcela podobno, při rameni pak neb již při kloubu pěsti jest mlhavá a končí oblakem světlým; ochmatá-li se, jest někdy buď ledová, studená a mrtvá, nebo opět teplá a živá. Jednou tiskla Crookesovi tak ruku, jakoby mu vroucí přízeň a milost vyjeviti chtěla: Crookes si umínil, že ji v ruce své zadrží a živou mocí nepustí; když tak učinil, neodporovala tomu, aniž se snažila vytrhnouti se, nýbrž podobalo se, jakoby se v páru rozpouštěla, a zmizela.

Písmem přímým slove písmo, jehož z přítomných nikdo nepsal. Sezení za tím účelem odbývalo se za šera. Crookes sedél vedle media a držel v jedné ruce své obě ruce jeho, kdežto nohy media položeny byly na nohy jeho; s druhé strany seděla manželka jeho a příbuzná paní jedna; papír lezel před nimi na stole a v druhé ruce své držel Crookes tužku. Za chvili objevila se světlá ruka, vznášela se několik minut nad ním, pak mu vzala tužku z ruky, psala spěšně po papíru a odhodivši konečně tužku vznesla se vzhůru a za chvíli zmizela. Po druhé, při jasném světle, vyžádal sobě Crookes zvláště písma přímého. Abeceda odpověděla: „Pokusíme se o to.“ Tužka a několik papírů bylo na stůl před přítomnými položeno; znáhla vztýčila se tužka a postavivši se na osť pohybovala se po delší chvíli na papíře s patrným namáháním, jakoby psáti chtěla, až pak konečně upadla. Totéž opakovalo se dvakráte po sobě. Na to počalo se malé dřevěné pravítko opodál ležící pohybovati, až se dostalo k samé tužce: tu se vztýčilo as několik palců vzhůru, současně *ale zvedla* se též tužka a opírajíc se o

pravítko pokoušela se všemožně o psaní na papíře. Pokusy takové opakovaly se třikráte po sobě, vždy ale marně. Po třetím pokusu však vrátilo se pravítko na dřívější místo své, jakoby bylo upustilo od všelikých dalších pokusů, tužka padla na papír na příč, načež podáno jest následující poselství: „Pokusili jsme se o to, čeho jsi byl žádal, avšak se silou svou jsme u konce, nemůžeme již ničeho.“

P ř e l u d n é p o s t a v y a v i d ě n í jest úkaz velmi řídký. Když se odbývalo sezení v bytu Crookesově, bylo již šero; hosté jeho a Home seděli as osm stop daleko od okna; záhy počaly se opony pohybovati a všickni viděli, jak se před oknem objevila postava mužská, temná, stinná a poloprůsvitná, jednou rukou svou oponami sem tam pohybující. Za chvíli zmizela a opony přestaly se pohybovati. Po druhé vykročila z nenadání postava přeludná z jednoho rohu světnice a uchopivši harmoniku na stole položenou počala na ní hráti, kráčejíc při tom po světnici. To trvalo několik minut; když se ale v chůzi své až k paní jedné opodál sedící přiblížila, vykřikla tato, načež postava ale ihned zmizela.

Nelze prý pochybovati, praví Crookes, že při úkazech spiritualistických jest jakási ú č i n n á i n t e l l i g e n c e; zda-li ale to jest intelligence (nevědomá) media, či některé osoby přítomné, neb cizí, nelze nikterak ustanoviti. Medium Kateřina Foksova n. p. psala zcela automaticky poselství jednomu přítomnému, druhému dávala současně klepotem odpověď na otázku danou a při tom ještě rozmlouvala důvěrně s třetí osobou o předmětech zcela rozdílných. Při jiné zkoušce, kteréž Home přítomen byl a kteráž se při jasném světle odbývala, smýkalo se malé pravítko na přič po stole, až se dostalo ke Crookesovi, u něhož se tak vztýčilo, že druhým koncem na stole stálo a odpovídalo na otázky jeho na ten způsob, že odříkával abecedu, a kdykoliv vyslovil pravou písmenu, kleplo jej zlehounka na ruku, což se tak dlouho opakovalo, až celá odpověď řádně dána byla. Jindy opět sedělo medium, jakási paní, samo při stole, na němž byl psychograf, naproti seděl Crookes a za ním byl stůl a na něm několik čísel novin. Chtěje se přesvědčiti, jak se to vlastně má s onou intelligencí, tuto účinnou, tázal se: „Můžeš-li nám udati, jaké a které nářadí se v této světnici nalezá?“ Odpověď byla správná. Tázaje se pak dále: „Vidíš tyto noviny a můžeš je čísti?“ položil prst na jedno číslo „Times“, nedívaje se však, kam je položil. „Ano“, odvětilo medium. „Vidíš-li a můžeš-li čísti, napiš ono slovo, které jsem *prstem přikryl*, pak uvěřím.“ Znenáhla a jak se zdálo s velkou

nesnází napsáno jest slovo „however“ (jako vždy). Crookes obrátiv se patřil nejprvé v tu stranu, v kterou prst byl položil, a zvednuv ruku svou s velkým udivením shledal, že to bylo právě ono slovo, které byl prstem přikryl. Zúmyslně však nepodíval se dříve na noviny, nemohl tedy věděti, o které slovo se jedná; a medium nemohlo noviny viděti, any ležely na stole za zády Crookesovými.

Někdy jsou úkazy tyto velmi rozmanité. Medium Kateřina Foksova slíbila Crookesovi z jara r. 1873, že přijde jednou k večeru do bytu jeho do sezení. Očekával ji v hořejším patře ve studovně své, když jedna příbuzná paní v přízemí v jídelně, kdež se sezení obyčejně odbývala, s dvěma syny jeho (11— a 14letým) meškala. Když Foksova k domu jeho přijela, šel jí Crookes vstříc a zavedl ji do jídelny; synům svým však poručil, aby se odebrali do studovny jeho a tam se učili. Vyprovodiv je až na horu zamkl dvéře a strčil klíč do kapsy. Když se odtud do jídelny vrátil, uzamkl též zde dvéře a všickni tři zasedli ke stolu, Foksova po pravé a řečená příbuzná po levé straně jeho. Záhy se jim dostalo poselství, aby se světlo zhaslo. Když se tak stalo, držel Crookes obě ruce Foksovy a zvěstováno jest nové poselství slovy: „Přineseme něco, abychom ukázali mohútnost svou.“ „V okamžení ihned na to“, vypravuje Crookes, „slyšeli jsme všickni zvonění zvonkem, a to nikoliv na jednom jenom místě, nýbrz na rozličných stranách jednou na zdi, tu zase v jednom rohu, potom na podlaze, posléze též nade mnou, při čemž se dotýkal hlavy mé. Zvonek cinkal a pohyboval se z místa na místo pět minut a pak padl na stůl zrovna před ruce mé. Po všechen ten čas seděli jsme všickni tiše a Foksova rukama ani nehnula. Vzav zvonek do ruky ohledal jsem jej se všech stran; že by to ale mohl býti můj vlastní zvonek, nebylo by mi té chvíle ani ve snách připadlo, poněvadž jsem byl na jisto přesvědčen, že jsem ho nechal na hoře v studovně své. Neboť chvíli před tím, než přibyla Foksova, vzal jsem ze skříně knihu, na kteréž právě náhodou zvonek byl; musil jsem jej tedy stranou odložiti a nemohl jsem o tom nikterak pochybovati, že se nalezá na tom místě, kam jsem ho byl položil. V síni před jídelnou hořelo světlo plynové, dvéře ale byly uzamčeny; kdyby je však byl někdo otevřel, bylo by musilo světlo do jídelny vniknouti, a to i v tom případu, kdyby se medium bylo mohlo s někým domluviti, aneb kdyby byl druhý klíč tu byl, toho však v celém domě nebylo. Když jsem světlo rozžehl, přesvědčil jsem se na

první pohled, že jest to můj vlastní zvonek, který v studov nacházeti měl. Spěchal jsem tedy na horu a hned jsem se svědčil, že zvonku tu není. Tázal jsem se tedy staršího h „Víš-li pak, kde se malý zvonek můj nachází?“ „Ano,“ o tento, „tam stojí“, ukazuje při tom prstem na ono místo, jsem ho sám byl položil. Když ale současně od stolu vstal a stranu pohledl, zvolal: „Ach, není ho tu; vždyť ale před ještě tu byl!“ „Co mluvíš“, pravil jsem já, „přišel snad něl vám a vzal ho odtud?“ „Nikoliv“, odvětil hoch, „nikdo zde aniž sem mohl kdo přijíti; vím však na jisto, že tu byl, jsme sem přišli; neb když jsme tuto zasedli, počal bratr (m zvonkem zvoniti, tak že jsem se nemohl učiti, pročež jsem zakázal.“ Mladší tomu přisvědčoval vymlouvaje se spolu, že z dojista na totéž místo postavil, odkud jej byl vzal. V stu ho nebylo nikde.“

„Jiný podobný případ udál se v jednu neděli na večer při plném světle. Byl jsem toho dne s manželkou svou na kově, kdež jsme rozličných květin nasbírali a je ssebou dom nesli. Přijda do bytu svého odevzdal jsem je služce, řka, a do vody postavila. Hned na to přišel Home, a my se od společně do jídelny, kdež jsme ke stolu zasedli; služka ta chvíle vešla, nesouc ony květiny ve váse, kterouž jsem jí z vzal a na stůl postavil, na kterémž ubrusu nebylo. Home vásu s květinami teprv nyní spatřil. Když se byli rozličné objevily, počali jsme rozmlouvati o jistých případech (spiritu ckých), které se mohly jen tehda pochopiti, kdyby bylo lze přip že může pevná, hustá hmota skrze taktéž hustou hmotu pronik Když jsme o tom rozmlouvali, dostalo se nám poselství t slovy: „Hmota nemůže nikterak skrze hmotu proniknouti; uk vám však, seč my jsme.“ Očekávali jsme tiše, co se díti Najednou objevila se nad kyticí světlá záře, vznášejíc se dl chvíli nad ní; ze středu kytice pak povzneslo se 15 palců d stéblo čínské trávy, odloučivši se od ostatních květin vznáš znenáhla vzhůru, načež se taktéž zvolna spoustělo dolů před kdež pak na stole stanulo. Hned na to ale počalo se stolem soukati, až se celé naskrz prostřelilo. Když zmizelo, sehnu manželka moje pod stůl, kdež spatřila ruku, ana stéblo ono tatáž ruka zaklepala jí třikráte po sobě na plece tak siln jsme to všickni slyšeli, načež položila stéblo na podlahu a za Ano se to dělo, seděl Home nepohnutě, maje ruce na stůl pok

místo, kde stéblo zmizelo, bylo 18 palců od ruky jeho vzdáleno. Stůl na kterémž se to dělo, byl jídelní stůl vytahovací, který se svorem otvíral; klapky nebylo na něm žádné, a kde se postranice spojovaly, byla uprostřed velmi úzká skulina, sotva ¹⁄₈" široká, kterou se stéblo prosoukalo. Toto však bylo mnohem tlustší, neb jakkoliv jsem se potom namáhal, nemohl jsem je nižádnym způsobem skulinou tou protáhnouti. Nicméně však jsme všickni viděli, jak se stolem naskrz protáhlo, a přece zůstalo celé hladké, a nebylo nikde na něm spatřiti ani nejmenší známky, že by bylo někde stisknuto, odřeno neb oškrabáno.“

Konečně i dosvědčuje tentýž Crookes (a s ním C. F. Varley, spisovatel Coleman, Dr. Purdon, lord Lindsay, Emil kníže Sayn-Wittgenstein, carův generalní pobočník a mnozí jiní), že se též zjevují **skutečné postavy duchové**. Medium totiž zasedne v komnatě tmavé, oddělené od osvětlené světnice dlouhou oponou, a jakmile jest u vytržení (obyčejně za 5—15 minut), vystupuje z komnaty postava, mediu sice podobna, avšak přece od něho rozdílná. Tak n. p. objevila se jednou postava v bílém oděvu řásném a dlouhém, s rukávy až po klouby, pasem opásaná, vlasy měla rusé, pevně svázané a na hlavě čepec těsně přiléhající s křídloma až na plece visutými a chodila bosonohá po světnici, kdežto medium bylo postavy o pět palců menší, tváři útlejších, hlasu jemnějšího, oděno jsouc v šaty černé aksamitové a majíc na nohou punčochy a botky šněrovací, vlasy tmavosnědé a kadeřavé a v uších náušnice, kdežto postava jich neměla. Jakmile se postava taková objeví, chodí a vznáší se po světnici, rozmlouvá s přítomnými, odpovídá k otázkám nejrozmanitějším, poznává fotografii svou, k žádosti Colemanově píše obšírný list, jenž se pak na hlas četl, a když podotknuto, že na něm schází nápis, píše postava adresu a podpisuje se: „Katie King, vlastně Annie Morgan“. K otázce, zda-li má na nohou punčochy a střevíce, pozdvihne nohu, položí ji na šaty paní vedle ní sedící a praví: „Nyní vidíte všickni, že chodím bosyma nohama, není-liž tomu tak?“ přivoluje, když tentýž Coleman od ní žádá, aby mu bylo dovoleno na její šaty sáhnouti (podobalo prý se, že jsou z pevné látky, jež slove kaliko), zkrátka obcuje tak s přítomnými, jako živá osoba milostná, což každý tím snáze uvěří, poněvadž ruce a tvář mají dokona barvu člověka živého a líce obzvláště jsou líbezně ruměné. Po všechen čas objevení svého ale vždy úzkostlivě pozoruje, zdali medium trvá ještě u vytržení, jakoby se obávala, *že musí zmizeti* v okamžení, kdy ono procitne.

Postava taková jest prý duch dvojenec media, nikoliv ale medium samo, neb cizí osoba nějaká. Že by se cizí osoba vlouditi mohla, jest naprosto nemožno, poněvadž se zkoušky takové odbývají v místnostech známých, ku kterýmž není přístupu, leč skrze světnici, v které se společnost nachází. Medium taktéž to není; neb jakmile postava zmizí, spěchají přítomní hned do komnaty, kdež viděti jest medium, jež jest ještě u vytržení, z něhož mnohdy teprv po dlouhé chvíli procituje; mimo to bývá vždy velmi bedlivě spoutáno, tak sice, že oba konce provázku položeny jsou v světnici k nohám přítomných, kteří každou chvíli i sebe menší pohybování media pozorovati mohou. (Psych. Studien, sv. VII—X. 1874).*

Že to medium býti nemůže, dovodil Varley jednou následující zkouškou. Na obě ramena media byly položeny nejprvé tři vrstvy bílého papíru pijavého, navlaženého roztokem ammoniáku v kyselině dusičné, a připevněny na nich elastickým kroužkem, ku kterémuž přidělán byl na každém rameni anglický suvrýn (mince zlatá), spájený s dráty platinovými, k nimž připojeny byly dráty měděné, bavlnou svinuté, a konečně spojeny s dvěma články Daniellovými a s nástrojem, kterýmž se lano telegrafické zkouší. Dráty byly k ramenům a plecem media tak připevněny, že se mohlo volně pohybovati a galvanoměr (300 stupňů ukazující) postaven na římsu nad ohništěm v světnici osvětlené. Po všechen čas zkoušky, as hodinu trvající, nebyl proud elektrický nikterak přerušen, medium zůstalo vždy ve spojení s dráty vodicími, kdykoliv rukama jen pohnulo, bylo to hned viděti na galvanoměru a všickni slyšeli, že několikráte bolestně zastenalo, jakoby je děs strašný nějaký sen. Postava „Katie" se objevila, rozmlouvala s přítomnými a psala. Varley jí jednou pravil: „Vy jste velmi podobna mediu svému, slečně Cookové," načež odvětila: „Ano, ano! K žádosti jeho pohybovala rukama a psala, při čemž nebylo nižádné změny na galvanoměru pozorovati; když ale medium rukou hnulo, obnášela změna 10 stupňů. Ku konci zkoušky dovolila mu, že ji může vzíti za ruku; tato byla dlouhá, celá studená a lepkavá. Po dvou minutách na to poručila mu, aby vešel do komnaty a Cookovu tam vzbudil. Tato ležela na pohovce všecka skleslá, hlavu majíc skloněnou na levé plece a pravou ruku (ta však byla malá, teplá a suchá) k zemi svislou: po několika minutách procitla, spoutána jsouc dráty tak, jak byla na počátku zkoušky.[1])

[1]) Obšírnou zprávu o zkoušce té podávají Psych. Studien, sv. VIII. str. 348—349.

všemi pěstují. My jim v tom nemůžeme překážeti. a to tím méně. any na nás vneseny jsou úkoly praktické, velmi nesnadné, vymábající veškery síly naše, tak že k takovému filosofování nemáme ani na chvíli času. Budiž tedy dosti na obéti. již rozpravou touto přinášíme, hlavně za tou příčinou. aby se nám snad nevytýkalo. že sobě nevšímáme úkazu, jenž již sám o sobě, rozšiřováním svým a poměrem svým k materialismu, jest a zůstane znamením doby velevýznamným.

Nejnovější archaeologická skoumáni na ostrově Raně.

Sděluje V. *Rogt.*

Žádné sídlo vymřelého Slovanstva baltického neposkytuje v dějinach tolik zajimavosti. jako ostrov Rana. Věhlasnou svatyní svou arkonskou byla za dávných věků Rana veškerému Slovanstvu na severu místem posvátným. a obyvatelé její. vynikajice mocí neodolatelnou. podtupovali nepřátele své. Dány a Němce. bojem dlouhověkým a podlehli prvé. když na konec jsouce odloučeni od svých bývalých spojenců tli se samojediní na zápasišti. Roku 1168 zmocnili se Dánové posvátné rkony. a ostrované vidouce svatyni v rukou nepřátel svých pozbyli i ivery v sílu druhdy nepremožitelného boha svého Svatovita a nekladli kde odporu nepříteli a poddali se panství jeho. Událost tato jest výamu světodějného, neboť ona nám ukazuje k vítezství kříže nad modlami germanské čeledi nad slovanskou na Baltu.

Významná tato minulost poskytovala velkého půvabu badatelům dějinách baltických národů. a zvláště hojné až dosud pozůstatky starých veb vybízely archaeology k opětnému pátrání na Raně. Obsírné zprávy těchto památkách podal již r. 1819 Gruembke (Darstellungen von r Insel und dem Fürstenthume Rügen). k jehoz výzpytům později Hagenau a L. Giesebrecht a j. pričinili opravy a doplnky.

Avšak práce tyto. kteréz jen na zevnějším ohledání oněch památek zakládaly. nepostačovaly k tomu. aby rozhodly vzniklou později sporu otázku: Jsou tyto památky dávné činnosti lidské na Rane naporad ovanské. nebo jsou z nich snad nekteré původu germanského?

Minění, ze snad některé z nich náležeji Germanům. zakládalo se avně na tvrzem prof. Fabricia. jež znelo v ten rozum. že v slovanských krajinách pobaltických toliko knižata a slechta. pak nekteré od ch porůznu založené osady nevolníkú slusely k čeledi slovanské: avšak mezi těmito pány slovanskými ode dávna prebýval osedlý tu od arnů či Varinů pošlý kmen německý. jenž svůj jazyk az do pozdejsich ků zachoval, a že pozdější slovanská knížata, kteráz tomuto kmeni neckému zvláštní přizní byla naklonena, jej takrka na novo k životu vzkrisila. že tudíž *potomní obyvatelstvo německé* v těchto krajinách nepovstalo

pochybovati můžeme, čím obyčejnějším nám jest. Jest to obecné pravidlo života lidského, zvláště ale platné za doby naší, která při velké hojnosti průvodův svých jistotné pravdy tím snáze dostoupiti může. Že by ale záležitost spiritualistů již tak daleko byla dospěla, nebude ani chauvinismus spiritualistický tvrditi, aniž bude moci podstatně namítati, tvrdí-li se naopak, že celá věc ta dosud jest ještě na vahách. Z toho však ale nenásleduje, že bychom svědků, pravdu úkazův těch potvrzujících, na cti neb učenosti, na svědomí neb dobré pověsti dotýkati zamýšleli; avšak vším právem rozpakujeme se shledávajíce, že pozorování jejich jsou tytýž nedůkladná, vědomosti a zkušenosti jejich nedostatečné, že mnohdy jsou až příliš v domnění předpojatém, s kterýmž soudnou rozvahu sloučiti nelze, a že časem sobě tak počínají, jakoby spiritualismus byl esoterickým tajemstvím, k němuž nevěrcům přístup se nemá povoliti, což zajisté nemůže důvěry vzbuzovati. Nelze tudíž nikterak toho viniti z „nepoctivosti“ neb „nemravné bojácnosti“, kdo na rozpacích jest, máli tomu věřiti čili nic.

Avšak i zkoušky Crookesovy nedostačují, poněvadž jsou jednostranné. Připouštíme sice, že učinil veliká opatření, aby překazil možnému podvodu; avšak nikde nepřipomíná, že též jakožto chemik upotřebil nástrojů svých. Neboť síla, jak se praví, intelligentní, která težká tělesa vyzdvihuje a s velkým hřmotem klepá, měla by účinnost svou též k. p. na chemické váze, na fonautografu a j. osvědčovati. Zkoušky takového způsobu ale nebyly činěny. Jinak ale netvrdí Crookes sám nikde, že úkazy ty tak stvrzeny jsou, že o nich pochybovati již nelze, nýbrž „jest toliko přesvědčen, že mužové vědy je za několik let studovati budou“.

O manifestacích pak, které media v hojnosti nejsvrchovanější podávají, platí v plné míře výrok: „Nic nového pod sluncem.“ Vesměs téměř obsaženo jest v nich blouznění, uzpůsobené podle stupně vzdělanosti jednotlivých osob, a jen to lze připustiti, že rozčilenost, v které se nacházejí, jest příčinou bezpříkladné plodnosti jejich.

Velká část úkazův spiritualistických vyznačuje se zjevnou malicherností a rovná se až příliš strojenému kejklířství; zájmy člověčenstva však nesou se zajisté za vyšším směrem jak by ale prostředky takové vznešenému cíli tomu prospívat mohly, nelze nikterak pochopiti.

Jsouť prý to „národové filosofičtí“, kteří „vědu“ tuto před-

...šemi pěstují. My jim v tom nemůžeme překážeti, a to tím méně, ...my na nás vneseny jsou úkoly praktické, velmi nesnadné, vymá...ající veškery síly naše, tak že k takovému filosofování nemáme ...mi na chvíli času. Budiž tedy dosti na oběti, již rozpravou touto ...přinášíme, hlavně za tou příčinou, aby se nám snad nevytýkalo, ...e sobě nevšímáme úkazu, jenž již sám o sobě, rozšiřováním ...vým a poměrem svým k materialismu, jest a zůstane znamením ...doby velevýznamným.

Nejnovější archaeologická skoumání na ostrově Raně.

Sděluje V. *Rogt.*

Žádné sídlo vymřelého Slovanstva baltického neposkytuje v ději...ách tolik zajímavosti, jako ostrov Rana. Věhlasnou svatyní svou arkon...ou byla za dávných věků Rana veškerému Slovanstvu na severu ...istem posvátným, a obyvatelé její, vynikajíce moci neodolatelnou, pod...npovali nepřátele své, Dány a Němce, bojem dlouhověkým a podlehli ...prvé, když na konec jsouce odloučeni od svých bývalých spojenců ...tli se samojediní na zápasišti. Roku 1168 zmocnili se Dánové posvátné ...kony, a ostrované vidouce svatyni v rukou nepřátel svých pozbyli i ...věry v sílu druhdy nepřemožitelného boha svého Svatovita a nekladli ...ide odporu nepříteli a poddali se panství jeho. Událost tato jest vý...mu světodějného, neboť ona nám ukazuje k vítězství kříže nad modlami germanské čeledi nad slovanskou na Baltu.

Významná tato minulost poskytovala velkého půvabu badatelům ...dějinách baltických národů, a zvláště hojné až dosud pozůstatky starých ...veb vybízely archaeology k opětnému pátrání na Raně. Obšírné zprávy ... těchto památkách podal již r. 1819 Gruembke (Darstellungen von ... Insel und dem Fürstenthume Rügen), k jehož výzpytům později Hagenau a L. Giesebrecht a j. přičinili opravy a doplňky.

Avšak práce tyto, kteréž jen na zevnějším ohledání oněch památek zakládaly, nepostačovaly k tomu, aby rozhodly vzniklou později spor...u otázku: Jsou tyto památky dávné činnosti lidské na Raně napořád ...vanské, nebo jsou z nich snad některé původu germanského?

Mínění, že snad některé z nich náležejí Germanům, zakládalo se ...vně na tvrzení prof. Fabricia, jež znělo v ten rozum, že v slovan...ých krajinách pobaltických toliko knížata a šlechta, pak některé od ...a porůznu založené osady nevolníků slušely k čeledi slovanské; avšak mezi těmito pány slovanskými ode dávna přebýval osedlý tu od ...mů či Varinů pošlý kmen německý, jenž svůj jazyk až do pozdějších ...ků zachoval, a že pozdější slovanská knížata, kteráž tomuto kmeni ne...ckému zvláštní přízní byla naklonena, jej takřka na novo k životu vzkřísila. ...že tudíž potomní *obyvatelstvo německé* v těchto krajinách nepovstalo

teprvé stěhováním se německých osadníků od západu. K domněnce této přistupovali i jiní učenci, obírající se dějinami baltického Slovanstva, avšak známý badatel H. Kosegarten jal se na základě pramenů historických mínění tomu odporovati, dokládaje, že německé obyvatelstvo, a sice dolnosaského nářečí, teprvé v 12. a 13. století do oněch krajin přibylo. Tak zůstávala otázka tato po delší dobu na rozepři, a proto od mnohých ukazováno k tomu, aby srovnávací archaeologie učinila v té věci konečné rozeznání. Sporná tato otázka netýkala se však ani Arkony ani Karenice, nýbrž toliko ostatních míst památných, neboť o oněch došlo se ze zprávy Saxona Grammatika, jenž byl očitým svědkem zkázy slovanské Rany, jistého poznání, že byly slovanské.

Roku 1868, když slavena sedmistoletá památka pokřesťanění Rany, vymohl hrabě Krassow, vládní praesident stralsundský, po opětných na pruskou vládu za archaeologické proskoumání ostrova vznesených prosbách konečně zvláštní rozkaz krále pruského, kterýmž proskoumání ostrova ve prospěch vědy jest nařízeno.

Úkol ten poručen k vykonání konservatorům Quastovi a Lischovi, proslulému znalci slovanských hradisť v krajinách druhdy bodrckolutických. K nim přidružili se správce musea stralsundského Baier a jakožto kreslitel architekt normberský Hammer, pak se svolením dánské vlády ředitel musei kodaňských Worsaal.

Kommisse[1]) započala své práce v léte řečeného památního roku a proskoumala kromě hradiště karenského a arkonského ještě patero jiných míst. Před započetím práce ustanovila se na tom, ze jednak nálezy na prostranstvích někdejší Karenice a Arkony, jednak i ony, jež byl Lisch objevil na hradištích bodrckolutických (v Meklenburku), budou jí měřidlem při posuzování nálezů, jež na ostatních místech učiní.

Prvým předmětem pátrání bylo hradiště karenské. Zde, jakož i později na ostatních hradištích, ohledány jsou zevrubně zbytky někdejších náspů, určena jest velikost vnitřního prostranství a pak kopáno na více místech. Věci na hradišti karenském objevené nepodaly sice velkého materialu, ale dostačily přece kommissi, aby jí při ostatních nálezech poskytovaly potřebného měřidla. Kromě množství kostí nalezeny tu hojné zbytky popelnic, smíšené s popelem a uhlím, železné hřebíky s širokými hlavičkami, nůž, skoba, bronzová sponka z opasu, kulovatý kámen od vřetena a j. Na střepinách z popelnic shledána zcela jednoduchá ornamentika, totiž po většině kolem nádoby rovnoběžné čáry, některé z nich vlnité, zejména blíže okraje. Místo těchto vlnitých čar zpozorovány také důlčiny kolem popelnice, nepochybně nehtem učiněné. Vlnité tyto čáry jsou dle Lische podstatnou známkou popelnic, které on na hradištích slovanských na jihu Baltu objevil, a do 12. století tedy do posledních dob pohanského Slovanstva náležejí. Při dělání těchto nádob nebylo ještě, jak se podobá, upotřebeno hrnčířského kruhu, rovněž neužito peci, nobrž páleny jsou toliko na otevřeném ohni, tak že p

[1]) Obšírná zpráva kommisse uveřejněna jest v „Baltische Studien", roč. 2 str. 234: „Die Burgwälle der Insel Rügen nach den auf Befehl Sr. Majestät des Königs im Sommer 1868 unternommenen Untersuchung

peň horka zůstala barva jejich šedá. Některé z nich páleny
; v prudších plamenech a jsou proto zevnitř a vnitř nádoby
alé, ale vnitřek stěn, jenž nebyl proniknut zážehem, zůstal šedý
ný.

hradišti arkonském objevila kommisse podobné předměty.
Karenici; štěrbiny z popelnic měly tytéž charakterické známky
, totiž vlnité rovnoběžné čáry, a železné nářadí tu vykopané
o se co do formy rovněž s nálezy toho druhu v Karenici uči-
Kommisse domnívala se, že nalezla i místo, na němž stál druhdy
ratovitův. Asi uprostřed hradiště možno znamenati dosti velkou
plochu, která nyní jest ornicí. Tento prostor, jenž se kommissi
i v souhlasu s popisem Saxona Gram., prohlásila za ono místo.
prý nepochybně stál řečený pověstný chrám. Saxo píše totiž o
ho takto: „Uprostřed města bylo ploché prostranství, na němž
val ze dřeva zbudovaný chrám práce nad míru ozdobné a po-
tolíko nádherou modloslužby své, nobrž i velebností boha, jehož
ém stála.“ Na chrámišti samém nenalezla kommisse nic zvlášt-
rožitniny nalezají se více kolem něho, kde stála obydlí lidská.
obyvatelé stopy své činnosti tu zůstavili.

arkonském a karenském hradišti vyniká svou polohou jakož i
y hradebních staveb zvláště hradiště ranogradské (Rugard),
:“ ostrova; po zpustošení Karenice skrze Dány r. 1168 po ně-
místo stoliční knížat ranských. Na zbytcích z nádob shledány
mmisse celkem příznaky popelnic, slušících do časů pohanských.
které úchylky ukazují k tomu, že nádoby ty jsou o něco mladší
:h a arkonských. Kdežto mezi nádobami karenskými nenalezena
, jejíž stěny by následkem prudkého ohně naskrz byly pro-
, nalezeno jest na Ranogradě takových více, což užívání již
:ířské předpokládá. Také ornamentika jest na nich bedlivěji a
ěji provedena, vlnité čáry karenských nádob mizí tu již po většině,
důlčiny nehty podél okrajů nčiněné. Rovnoběžné čáry kolem
sou velmi zevrubně vedeny, tak že nelze pochybovati, že při
vení upotřebeno hrnčířského kruhu.

poloostrově jasmundském, jihovýchodně z ostrožny vitovské, na
Arkona, nalezá se velké lesem otočené hradiště Herthaburg
: Herthasee, ač tamní lid hradiště to „Burgwall“ a jezero
er See“ nazývá. Jméno Herthaburg jest novějšího původu a
teprvé koncem předešlého století, když totiž již po delší dobu
domnívali, že hradiště to jest ono místo Tacitovo, na němž
la bohyně Nertha (nesprávně Hertha). Ze slov Tacitových v
:e na jednom ostrově v oceanu jest posvátný háj a v něm rouškou
vůz, Nerthě zasvěcený“, a „že bohyně, když se byla na pouti
smrtelníky nabažila jich společnosti, na voze, na kterémž v
kněze byla vyjela, do své svatyně se vrací a tu že v odlehlém
jen rouška a vůz bývají umývány, nobrž Nertha sama že se v
vá,“ poznávali mnozí v historikově „ostrově“ ostrov Ranu, v
a „jezeře,“ o nichž on na „ostrově“ připomíná, nynější hradiště
a ležící jezero. Tak nazýváno odtud toto hradiště „Herthaburg“

a jezero „Herthasee", kteráž jména i s domnělým mythologickým vý znamem dostala se do knih a až podnes se v nich opakují.

Kommisse dala tu na vnitřním prostranství důkladně kopati, avša nenalezla tu kromě slovanských starožitnin, rovněž z doby zanikajícíh pohanstva pocházejících, nic jiného. Kommisse praví ve své zprávě, „ž aby nebylo v té příčině na dále již žádné pochybnosti, musí zcela urči ubezpečiti, že tu ani sebe nejskrovnější věci nenalezla, která by k starší dol ukazovala a z které by nějaké domnění o starším původu vzniknouti mohlo. Kommisse, prohlédajíc vedle archaelogických výzpytů spolu i k pr menům historickým a novejším badáním v té věci, došla na konec toh přesvědčeni, že na poloostrově jasmundském dva bohové slovanští, Pizama a Triglav, jichž Saxo nepripomíná, ale Knytlinga-Saga k pamëti přivod své stánky měli. Kommisse má totiž za to, že jako poloostrov vitovsk svatyní Svatovitovou se honosil, tak i jasmundský a sice dvěma chr movými hradisti vynikal, z nichž nynější „Herthaburg" Pizamaru a ta zvaný „Hengst", polohou svou nejvíce hradisti arkonskému podobn Triglavovi zasvecena byla. Pizamar byl vítězný bůh Ranů, jenž na vále ných výpravách býval jejich průvodcem. Triglav však měl nejslavnej svatyni v Štětíně, kdež mu sloužil velekněz, jako Svatovitu v Arkon

Řečene hradiště Hengst náleží dle objevených tu starožitnin d mnohem starší doby, než ostatní hradiště na Raně. Sterbiny tu nalezen jsou tlustší a z hrubší hlinovatiny, bez veškeré ornamentiky, a kosti t objevené jsou velmi zetlelé, pročež se kommisse domnívá, že předmět ty pocházejí z blízka doby kamenné.

Méně patrná hradiště, jež kommisse ohledala, jsou Venz a Werder první prohlásila za jakousi ohradu, jež sloužila tamní krajině za útočiště druhé, na němž se nedopátrala žádných starožitnin, za opevněný tábo z doby pozdější.

Kommisse došla tedy skoumáním svým toho výsledku, že Karenic Ranograd, Venz, Arkona a Herthaburg ve své nynější podobě náleží do posledních dob pohanského Slovanstva, tedy do 12. století, Hengst ž příslusí době starší, a Werder že jest jakési opevnění z časů pozdějších Na konec své zprávy praví kommisse: „Všechna ranská hradiště lišt s od hradišť sousední pevniny tím, že nejsou v bahništích, nobrž na výšinác nebo aspoň na půdě původně pevné položena, čímž se patrně tvářnost svou od sebe liší. V porovnaní s oněmi uchvacují staré tvrzi ransk svými vysoko se pnoucími, mohutnými a balvanovitými náspy. Líčívají-l se baltičtí Slované jakožto národ, jenž se zálibou v bahništích obývá, to na hradištích ranských zajímá nás jiná, volnější povaha, jež spolu s mo hutnou silou jest spojena. Možná sice, že ranská hradiště na staršíc germanských základech spočívají, avšak kopáním nedopátralo se ani t nejmenší stopy, jež by takéto domněnce nějaké bezpečné opory poskytovala."

Matice Moravská,

jejíž účelem jest podporovati literaturu československou se zvláštním ohledem na potřeby Moravy vydáváním dobrých spisů aneb přispíváním k tomu, má trojí údy:

1. *zakladatele*, kteří složí 100 zl. r. č. buď najednou nebo v 10 letech po 10 zl. ročně;

2. *údy činné*, kteří 50 zl. r. č. složí buď najednou nebo v 10 letech po 5 zl. ročně;

3. *údy přispívající*, kteří každý rok 2 zl. platí.

Zakladatel dostává 2 výtisky, činný a přispívající 1 výtisk všech spisů Maticí vydaných.

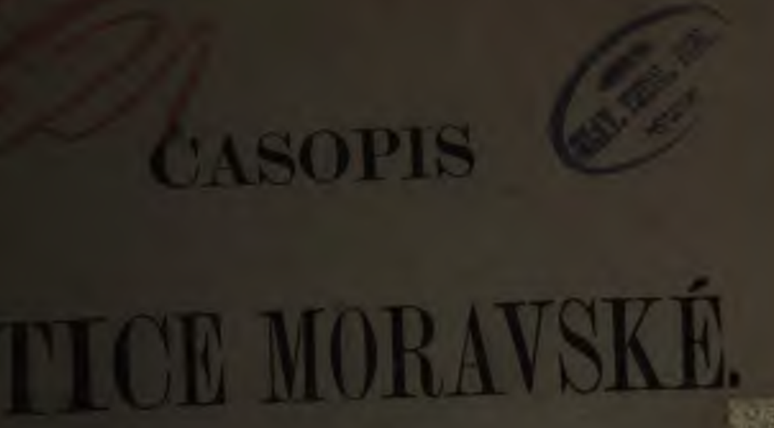
Ustanovením „výboru“ může se při vydávání nákladnějších spisů přispívajícím údům uložiti zvláštní příplatek, za který takové dílo odbírati mohou.

Časopis Matice Moravské, jenž čtvrtletně v sešitech tříarchových vychází, stojí pro údy Matice Moravské na celý rok 1 zl. r. č., pro ostatní 2 zl. r. č.

Za arch původní práce, do Časopisu Matice Moravské položené, platí se 20 zl. r. č., za arch výpisu a překladu 10 zl. r. č. honoráru.

Správu Matice Moravské vede výbor, jenž záleží z 18 osob, z nichžto nejméně třetina v Brně bydleti musí.

Přípisy v záležitostech správních Matice Moravské zasílají se jednateli p. *Theodoru Lazarovi*, prof. českého gymn. v Brně.

ČASOPIS
ATICE MORAVSKÉ.

Redaktor:

Vácslav Royt.

ROČNÍK SEDMÝ.

1875.

SEŠIT PRVNÍ A DRUHÝ.

V BRNĚ 1875.

TISKEM AKCIOVÉ MORAVSKÉ KNIHTISKÁRNY.

NÁKLADEM MATICE MORAVSKÉ.

OBSAH

Jakub Palaeolog.

Životopisný nástin, jejž podal *J. Jireček.*

Od té doby, co staroslavná Konstantinopolis padla v moc usulmanům, Italie zaplavila se učenci řeckými, kteří poskytnutou m pohostinnost hojně odměňovali šířením známosti literatury cké. Řečtina, po tu dobu jen z doslechu známá, ponenáhlu tupovala na roveň s latinou. Řecká literatura stávala se spo-ným majetkem učenců, oživujíc i zálibu v klassických spisech rého Říma a osvěžujíc veškeren ten suchopár, jenž se v myslích ní Evropy byl rozhostil.

Nemůže býti úmyslem naším, abychom líčili účinek nových h těchto na vlasti naše. Převahou, již na vysokých školách ských vzal směr protikatolický, nutně stalo se, že mladíci oličtí vždy hustěji obraceli se do Vlach i navštěvovali university ní. Připomeneme jen několik jmen. Jan z Rabšteina, probošt Vyšehradě, oceněný Palackým [1]), první z Čechů v Italii duchem manismu a staroklassické lepoty nadchnouti se dal a překrásná dectví vysokého vzdělání svého zůstavil ve spisech svých. Václav Křižanova studoval v Bononii; tamtéž pobývali Hilarius Lito-řický, Václav Korambus, Jan Šlechta ze Všehrd a přede mi jinými Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic. V Praze latin-ou literaturu pěstovati počal Mr. Řehoř z Prahy [2]), jenž od 64 do 1485 na universitě četl o Virgiliovi Co do humanistův, í podle vzoru staroklassických vzdělávali jazyk český, stačí zati na Viktorina Kornelia z Všehrd a na Řehoře Hrubého elení. První Čech, jenž řečtinou se zanášel, byl Václav Písecký. ého, slavný Zigmund z Jelení, nenašel místa na akademii

---

y národu Českého IV. 1, str. 381 a IV. 2, str. 583 sld.

yl ze Starého Města, 1460 stal se bakalářem, 1462 mistrem svob. 1466 a 1470 byl *děkanem své fakulty* a 1476/7 rektorem university. *umanismu v Čechách psal* J. Truhlář v Čas. Čes. Mus. 1870.

1

[illegible] marně usiloval o to, aby v ní [illegible] studií. Sixt z Ottersdorfa v [illegible] akademií a z jazyka [illegible] jakož i porovnal Nový Zákon [illegible] Melantrichovu. L. 1537 [illegible] pražský, universitě odkázal [illegible] byl lektor jazyka řeckého, [illegible]

[illegible] 1542 stal se Mr. Matouš K[illegible] značný vycházel počet [illegible] byli. I zevnějškem počali [illegible] přikládajíce sobě jména řecká, jako: M[illegible] bodlák), Sophianus (mu-[illegible] soukenník), Rhakotomus (po-[illegible] pekař), Aerichalcus (mosazník), A[illegible]

Mr. K[illegible] s kollegy, 1560 universitě [illegible] na Novém Městě, andělská zahrada [illegible] štěpnicí pro mládež, kteráž tam [illegible] ale spolu střediskem byl [illegible]

Byliť [illegible] Klassických, Jan Hodějovský z Hodějova, jak Sixt z Ottersdorfa, lékař Thadeáš Hájek z Hájku, právník Gabriel [illegible] z Paumberka, knéhkupec Tomáš Mitis z Limuz, kancléř pražský Pavel Kristián z Koldína, Šimon Proxenus z Sudetu, Jan Aquila z Plavče, Ondřej Lucinius z Litoměřic, Petr a Jakub Kodicillové z Tulechova, Jakub Srnovec z Varvažova, Prokop Lupáč z Hlavačova, Václav Zelotín z Krásné Hory, Marek Bydžovský z Florentina a jiní mnozí.

Z krátkého tohoto nástinu viděti, že v Čechách vlastní hellenophilství nastalo teprv okolo polovice XVI. věku, v době, kdež v Italii bylo již dosáhlo posledního svého rozkvětu, neřku-li odkvětu. Což divu, že tehdá jeden z Řeků, v Italii již s menší ochotou vítaných, připadl na myšlénku, aby hledal štěstí svého na březích Vltavy, kdež mu nad to i v ohledu náboženském větší kynula zvůle, než jaké se v Italii naditi mohl.

Asi 1565 objevil se v Praze muž původu hellenského, rodem ostrova Chios, jenž se na akademiích vlaských před tím byl ohledl. Nazýval se Jakubem Olympidariem Palaeologem i vypravoval o sobě, že potomkem jest rodiny, z kteréž

nešťastný poslední císař byzantský, Konstantin Dragases.
ení to samo sebou bylo matné, jelikož praví Palaeologové
byli vymřeli. Ale za tehdejší nedostatečné známosti dějin
ných málo to vaditi mohlo dobrodruhovi, kterýž se pod staro-
ým jménem uvedl do společnosti, anobrž dobře sobě tím
užil, ač dovedl-li jen poněkud zachovati vzezření původu tak
šeného hodné. Nad to pak primaté řečtí drahně let po vy-
í rodu císařského přijímali příjmí Palaeologův. I nebylo tedy
, jestliže v Praze v učeném řeckém příchozím nepoznali hned
aře anebo aspoň lichojmenníka.

Jakub Palaeolog opatřil se mocnou protekcí u dvora. Byltě,
viděti z přípisu kr. české dvorské kanceláře k arcibiskupovi,
mž později řeč bude, „z jistých slušných a uznalých příčin
stní ochranu císařskou vzat.“ Přípis ten mimo kancléře Vrati-
a z Pernšteina podepsán od slaveného svou dobou humanisty,
ovského sekretáře Mikuláše Waltera z Waltersberka, známého
ní svou k Bratřím[1]) a i jinak velkého podpůrce tehdejšího
í náboženského a učebního. Tím namítá se cesta, kterou asi
eolog dojíti mohl ochrany Maximiliana II.

Učenci pražští Řekovi připravili nad míru příznivé uvítání.
ména Mr. Kollin s otevřenou náručí jej přijal, v domě svém
stil a vším, čeho mu třeba bylo, štědrou rukou opatřil. Jaká
tu kynula rozkoš! Mohltě o milém svém Homérovi rozmlouvati
užem, kterýž s mlékem mateřským naučil se jazyku, jehož
malá známost u nás byla sladkým ovocem lopotných prací;
ýž záhadná v spisech řeckých místa dovedl rozlušťovati s jisto-
jakouž jediné dává trvalá od prvního mládí v nich cvičnost;
ýž očima svýma seznal dějiště slavných činův, básníky řeckými
učně opěvovaných a dějepisci skvěle vyličovaných; kterýž nad
ade všecko pocházel z ostrova, kam staré podání klade kolébku
ého pěvce bojův řecko-trojanských.

V rozkoši této lakotně se účastnili soudruhové Kollinovi.
to, co Paleolog jim mohl poskytnouti, všickni se mu odvděčovali
, že mu pobyt v Praze hleděli co nejpříjemněji ulahoditi.
aeolog pravým byl hrdinou ušlechtilejšího společenstva praž-
ho, v němž tehdá rozmluva o předmětech klassických modou
a, ano na čas vyhostila i spory o náboženství, kteréž se před-
m takou byly staly potřebou, jako nám nyní politika.

[1] *k děj. lit. české sv. I. str. 80.*

I mezi dámami pražskými Palaeolog rád byl viděn. Však již vznešený původ jeho v očích jejich činil jej osobou přezajímavou. A brzo se mu podařilo získati sobě i srdce jedné z Pražanek, kteráž se odhodlala, sloučiti s ním osudy života svého. Bylať to dcera Mr. Martina Kuthena ze Šprimsberka, humanisty a dějepisce českého, jenž nedávno před tím, 29. března 1564, byl zemřel, značné po sobě jmění zůstaviv [1]).

Po svatbě se Palaeolog na stálo v Praze usadil v domě u kalichův v osadě sv. Jiljí na Starém městě, jejž mu manželka věnem byla přinesla [2]). Z počátku žil pokojně, nemalé požívaje vážnosti. První nehoda, kteráž jej potkala, byla smrt dobrodince jeho, Mr. Kollina, an 4. června 1566 s životem se rozžehnal.[3])

Chtěje vděčnost svou Kollinově památce dokázati, ještě před koncem l. 1566 s dědici a přátely jeho domáhal se toho, aby rektor a mistři učení pražského dovolili na lektoři či v čítárně kolleje Karlovy postaviti zesnulému kámen mramorový s nápisem podle spůsobu a obyčeje, jakýž se zachovává v akademiích vlaských. Ale žádost jeho nepotkala se s ochotou, jakou očekával. Mistrům živě ještě na mysli tanuly nesnáze, kteřéž byly podnětem Kollinova z university odchodu, i dali mu odpověď, že toho z jistých příčin nikterak dopustiti nemohou. Palaeolog tím se odstrašiti nedal, nýbrž podal supplikací ku kr. místodržícím, jich za přímluvu žádaje. Místodržící byli v tom povolnější. Dne 8. ledna 1567 vydán přípis, ve kterémž se jednak uznávají zásluhy Kollinovy, jednak mistrům domluva činí, žeť v úmyslu Palaeologově „i poctivost vaše, jazyka českého i všeho učení pražského jest a vám nic na ublížení není“; i vyslovuje se tam přesvědčení, žeť mistři „sami pro poctivost vlasti své, k rozhlášení mezi cizí národy,“ toho nápomocni budou.

Přípisem tímto mistři ocítili se v nelepé nesnázi, i nemeškali z počtu svého vypraviti dva doktory, Jiříka Proxena z Sudetu a Tomáše Vodňanského, k nejvyššímu sudí, panu Janovi z Waldsteina, v jehož područí věci školní a náboženské tehdá náležely, ne aby přímo odpírali, nébrž aby jen žádali o radu, žeť věc nová, neobyčejná a nikdy neslýchaná, skrze kterouž by potom sebe aneb

[1]) Rukověť sv. I. str. 434.

[2]) Dům u kalichův, ad quatuor calices, položen v sousedství samého kostela sv. Jiljí, č. 242, starší 539 (Tomek, Základy I. 79).

[3]) Rukověť sv. I. str. 366.

ení pražské v nějaké nebezpečenství uvésti mohli. Ale pan sudí stoudlou tu opposici nehrubě milostivě přijal. Domlouval mistrům, jsou bázliví, nerozumní a ničemní, že své poctivosti neznají, mi se snižují, chvály lidem hodným a učeným nepřejí. Aby jen učinili, jakž jest jim psaním oznámeno; toť že pánův místo- řících jistá vůle a poručení. Jestliže na tom přestati nechtí, ly ať se před něho odpůrce postaví, tu že uslyší, čemu by nerad.

Proti této palici nebylo šermu. Mistři, vyslyševše od vysla- ch, co vyřídili, Palaeologovi vzkázali, že k žádosti jeho svolují. prý se dá do kolleje nalézti; tu že jemu místo ukázáno bude, kterém by kámen postaviti mohl. Nápisu, kterýž by na kameni těl míti, ať nedá vysekávati, leč by prvé jej mistrům ukázal.

Tak se i stalo. Na památník vzata deska červeného mramoru podobě obdélníka na všech stranách obrubou vypuklou opa- ného. Svrchu vytesán jest obraz Kollinův, an, sedě na stolici, kládá knihy Homérovy. Nad tím nápis *Μεταξὺ τῶν ὅρων τρόπαιον* [1]. podobou učitele rozložen vavřín, na jehožto listech vtesány u litery, které dohromady čteny čtyry verše latinské obsahují, a v pravo a dva v levo.

V pravo: Hoc tibi pro meritis posuit, Colline, Jacobus
ille Palaeologus, nobilis exilio.

V levo: Tu peregrinantem coluisti tempore iniquo:
accipe amicitiae pignora grata meae [2].

Listy prvotně natřeny byly zeleně a písmena v nich pozlacená a spodní části položen nápis řecký:

Θ. Α. Τ.

Ματθαίῳ Κολλίνῳ τῷ Κοθερωαίῳ εὐξένῳ ξένῳ φιλέλληνι γλώττης ἑλληνικῆς ἐξηγήτῃ καὶ φίλῳ Ἰάκωβος Χῖος Ὀλυμπιδαρεῖος ὁ Παλαιόλογος ...τος καὶ διωκόμενος ἀδίκως ἄξενος ξένος ἐν Βοημίᾳ ἐν ἀμοιβήματι καὶ νῦν ζῶν εἰς χάριτος ὁμολογίαν καί μνημόσυνον (sic) *τοῖς ἐρχόμενοις τῷ τάφῳ κειμένῳ ἔθηκεν*

Α. Φ. Ξ. Η. [3])

---

[1]) Mezi krajnostmi vítězství.

[2]) Toto za zásluhy tobě, Kolline, postavil Jakub onen Palaeolog, zšlechtěný vyhnanstvím. Tys pocestného za času nepříznivého opatroval: přijmiž vděčné důkazy přátelství mého.

Bůh všech věcí konec. Matouši Kollinovi Chotěřinskému, pohostinnému učiteli, příteli Hellenův, *jazyka řeckého* učiteli a milovníku, Jakub *...Olympidarius Palaeologus*, psanec a neprávě pronásledovanec, host, *v Čechách podnes žijící* v neštěstí, na osvědčení vděčnosti

Kámen k dohotovení svému potřeboval celého roku, jelikož podle nápisu postaven teprv 1568 [1]).

Nehody, na kteréž Palaeolog touží v nápise, brzy dostavily se vydatnější měrou. Počátkem l. 1569 do Prahy přijel Michael de Aste, visitator řádu kazatelského či dominikánského, a o tom roznesla se podstatná zpráva, že by „obmýšlel a před sebou měl Palaeologa do vězení dáti vzíti aneb vyzdvihnouti a jemu těžkost chtíti učiniti."

Příčina neobyčejného tohoto záměru nebyla jiná, než že se proneslo, že učený exulant jest mnich, z kláštera jakéhos v Řecku uběhlý, a k tomu prý „kacíř veliký". Měl prý bratrem aneb blízkým příbuzným v Římě kardinála a ten dopátrav se obytu jeho původem byl stihání, ježto se naň strojilo. Není nepodobné, že to byl kardinál Gabriel Palaeotus, čímž bychom na stopu přišli jménu pravému Jakubovu.

Ale z mračna hrozícího nepadl dešť. Přátelé Palaeologovi u dvora dovedli toho zabrániti. Dne 12. února 1569 arcibiskupu Antonína Brusa došel přípis císařský, o kterém již svrchu podotknuto. „I poněvadž jest týž Jakub Palaeologus z jistých, slušných a uznaných příčin v vlastní ochranu naši císařskou vzat, toho, aby naň od kohožkoli tou měrou saháno a těžkost jaká činěna býti měla, dopustiti nemůžeme, Tobě při tom tolikéž poroučejíc, aby toho ničehož proti němu předsevzíti nedopouštěl, tak aby on, bezpečen jsa, též ochrany naší císařské užiti mohl" [2]).

Důrazné toto opatření bylo by Palaeologovi za tehdejšího stavu věcí zjednalo trvalý poklid, kdyby on sám v ubezpečilosti

---

a na památku příchozím pohrobenému postavil 1568. — O památníku tom, kterýž z lektoře dobou neznámou přenešen byl na nádvoří kolleje Karlovy a od několika let v prvním poschodí na síni lépe jest opatřen, mimo jiné psal Jan Semler: „Animadversiones in monumentum sepulcrale, quod Matth. Collino a Jac. Palaeologo erectum. Pragae 1756."

[1]) Vypravováno dle zprávy Marka Bydžovského z Florentina, jiż z rkp. vyšehradského otisknouti dal Vojtěch Ruffer v Časopise Česk. Museum 1831, str. 442—446, a Václav Hanka v II. svazku Rozboru staročeské literatury (v Praze 1845, str. 29—32). Podle poněkud proměněného Vilém Slavata přijal ji do historického svého spisu k l. 1571. paměti kollegiatův kolleje Karlovy od V. V. Tomka v Čas. Č. L. str. 635 sld.

[2]) chová se v archivu metropolitanském v Praze, a opis v archivě českém.

ıbyl se dal svésti ke skutkům, kterýmiž, přes všechnu
u prvější, moc světská byla nucena k ostřejším krokům.
Když pokus moci duchovní 1569 tak šťastně byl odražen,
Palaeolog za netknutelného. Dům svůj otevřel cizincům,
za podobnými, jako on, příčinami se utíkali do Čech, až i
ho mnicha poběhlého z kláštera sv. Anežky, kterýž byl
é věci posvátné pobral, u sebe přechovával. To když se
doneslo, nařízeno Palaeologovi, aby jeho vydal. Ale on,
co by uposlechl, mnicha v noci pryč od sebe vyšikoval.
íto moci úřední zjevně učiněný posměch nemohl zůstati bez
Císařský podrychtaří staroměstský dostal rozkaz, aby se
l samého Palaeologa. Aby mu tento rovněž neuklouzl, s
y svými 30. března 1571 do domu u kalichův vloudil se
le, beze vší opovědi; nicméně Palaeolog zahledl jej a vida,
tu něco na hlavu jeho valí, uskočil do komory a tam se
hly zavřel. Úředník, maje jistou zprávu, že honěnec v domě,
prohledal a konečně dopad i na truhlu, zámečníkem ji
i kázal a „v této kleci vykápěného ptáčka“ nalezl i zatknul.
log odveden na radnici staroměstskou a dán do vězení
no Špinka. Odtud z poručení císařského večer 29. dubna
„kočí“ a na Poděbrady, „jakož bylo slyšeti“, odvezen [1]).
Ve vazbě držen některou dobu, až mu tuším dovoleno bylo
ti se na Chios. Tam prý zkusiv mnoho rozličného štěstí
ıstí, zase se vrátil. Na podzim 1581 obrátil se do Moravy.
9. listopadu t. r. Dr. Tomáš Jordán z Klausenburka psal
ovi Rudingerovi, řediteli bratrské školy v Evančicích, že
ího dne Palaeolog projel Brnem [2]), ubíraje se do Uherského
k děkanu tamnímu Pavlu Kyrmezerovi, u něhož setkal se
em Novoveským Bonifaciem Beninkazou, též vyběhlým mni-
Ale již se zpráva o tom vůbec byla roznesla a sám Kyr-
nestál již na pevných nohou [3]).
Před koncem 1581 Palaeolog jat z rozkazu biskupa Stani-
Pavlovského v Uherském Brodě. O tom, jak se to událo,
ojmu, jenž tím spůsoben, nejlépe nás zpravuje list Dr. Tha-
Hájka z Hájku, k Fridrichovi z Žerotína 10. ledna 1582
„Těchto dnů,“ vypravuje slavný lékař, „noviny velmi smutné

[1]) ... to dle zprávy Bydžovského, o níž viz poznámku 1. na str. 6.
[2]) ...ského *Musea 2. G. 10, list 141.*
[3]) ... *str. 439.*

sem slyšel o našem panu Palaeologovi; nepřeji jemu toho srdečně. Co jest toho za příčiny, nyní nevím, a divím se, že od VMsti žádné zmínky o tom neštěstí učiněno není. Prosím, račte mi o tom o všem napsati vedle příležitosti; nebo již se to o něm hrubě rozhlásilo, že, jsa pozván do Brodu Uherského, tam od biskupa na kočí vzat a do Vídně vezen, potom že sou hned také jeho knihy a psaní všecka pobrali. Pán Bůh jemu rač proti zkrvavilým nepřátelům našeho náboženství pomocníkem býti a nám všem." [1])

Uvězený Palaeolog vezen byl do Kroměříže. Na cestě potkav se s ním bratr Pavla Kyrmezera, kterýž byl knězem katolickým a tehdá sídlo své měl v Brně, i ptal se ho: „Ví-li co o Kyrmezerovi a o nějakém Bonifaciovi? Že by tam okolo Brodu měl býti." Odpověděl Palaeolog, že ví a zná je, a oba jsou jeho milí přátelé a vlastní tovaryši. [2]) Z Kroměříže vypraven Palaeolog do Klosterneuburku a držán tam v klášteře augustinianském, až jej odvezli do Říma.

O posledních jeho dobách jsou dvě zprávy, jedna Bydžovského, druhá v aktech bratrských.

Bydžovský vypravuje takto: „Potom původem bratra svého kardinála jat a do Říma přivezen, a tam u vězení za dosti dlouhý čas držán byl. Když svého náboženství ustoupiti nechtěl, na snažnou žádost bratra jeho kardinála papež Gregorius XIII. († 1585) málo před svou smrtí zaškrtiti a potom ho upáliti dal."

Bratrský historik nejprvé se zmiňuje, že Palaeolog v Římě k žádosti biskupa Pavlovského opět byl tázán po Kyrmezerovi a Beninkaze a na základě seznání jeho že dne 26. ledna 1583 vydán rozkaz císaře Rudolfa II. k Arklebovi z Kunovic, aby Kyrmezera i Beninkazu vyzdvihnouti rozkázal a obadva biskupovi Olomouckému odeslal. Takovým činem se osud ctižádostivého děkana Uhersko-Brodského sloučil s dobrodruhem z dalekého archipelagu přibylým.

„O Palaeologovi pravili," dáleji dokládá historik bratrský, „že z Klosterneuburka do Říma vezen a tam upálen, naposledy pak, že konečně jest mnichem v Římě, přiznav se ku katolíkům

---

[1]) Kp. v poznámce 2. str. 7 jmenovaný, list 572.

[2]) Archiv bratrský v Herrnhutě, foliant XIII, list 311.

a maje i mezi kardinály nějaké přátely, že od hranice vyproštěn a mezi mnichy zůstává. Žena pak s dítkami zde se kdes běduje.“ [1])

Toť vše, čeho sme se o zajímavé té osobnosti v památkách starých dobrati mohli.

Předkřesťanská pohřebiště na Moravě.

Sděluje Dr. *B. Dudík.*

Pojednáním tímto chceme rovněž povzbuditi ku zpytování podobných předmětův i v jiných krajích slovanského světa, jakož i dovoditi toho, že čím dále se zabíráme do starověku slovanského, tím užší shledáváme souvislost rozličných kmenův, a že tedy tím snáze z líčení kmene jednoho smíme přibírati barev k obrazům kmenův příbuzných. Ještě císař Lev VI., kterýž za času moravského knížete Svatopluka (867—894) žil a psal, osvědčuje ve své Tactica (kap. XVIII. n. 99), že národové slovanští věku jeho — zemřelť r. 911 — zvyky, obyčeji a spůsobem života sobě velmi podobni byli.

Pro snadnější přehled pojednáme:

1) o místech a krajinách na Moravě, kdež předkřesťanská pohřebiště objevena jsou;
2) o spůsobu pohřebování v době předkřesťanské na Moravě;
3) o nálezích z předkřesťanských pohřebišť dobytých; a posléze
4) o výsledcích toho a takového bádání ohledem na dějiny vzdělanosti.

1. Předkřesťanská pohřebiště.

Pravdivé-li jest tvrzení, že roviny každé země dříve zalidněny byly, než hřbety horské a jich úbočí a dokázáno-li dějepisem, že stěhování neb posouvání národův se dálo směrem větších řek rovinou tekoucích: pak zajisté i na Moravě v poříčí větších toků, tedy v nížinách hledati dlužno poslední stánky, hrobky národů sobě předkřesťanské tam bydlivších. A skutečně! jen v poříčí Moravy, Dyje, Švarcavy, Svitavy a Hané vyskytla se až posud

---

[1]) Tamtéž; Antonín Rybička v životopisné zprávě o Kuthenovi v Časopise Českého Museum 1860 *str. 84* uvozuje jeho vnuka Martina Dinteli. *Při tehdejší měnivosti jmen není* nemožné, že by to byl jeden *z Palaeologových.*

pohřebiště předkřesťanská; a sice podél Moravy: u Olomouce, Doloplaz, Majetína, Nedakonic, Hulína, Záhlenic a u Buchlova; nad Dyjí: u Znojma, Nových Žerovic (ležících při bařinách), Klentic, u Palavy, Najdeku a u Lednice; v poříčí Svitavy: u Brna a u Lišně; nad Švarcavou: u Rejhradu, Rybešovic, Židlochovic, Měnína, Blučic, Žabčic a Vranovic; při Hané a v poříčí jejím: u Vicoměřic, Čech a Ptení. Výjimky z pravidla toho vyskytují se jen pořídku. Tak jsou prý u Visenberka, Letovic, Bohuslavic, Bučovic, Horno-Lidče blíže Klobouk v Hradišťsku, u Turnova blíže Moravské Třebové a u Loštic nalezeny starožitnosti z doby předkřesťanské. Osady tyto jsou ale opodál jmenovaných řek, ležíce dílem v horách, dílem na vysočinách. V novější době poskytují nálezy ve slujích devonského vápence u Blanska předůležitých výsledků, kteréž ale poukazují k dobám a národům, sotva tradicí spojeným s oněmi, jichž hroby známe. O těchto pravěkých pamatkách podal dr. Jindřich Wankel obšírnou zprávu v časopise anthropolog. spolku ve Vídni roku 1871.

2. O spůsobu pohřebování na Moravě.

Všecka předkřesťanská pohřebiště na Moravě lze dle jich zevnějších znaků rozděliti na tři hlavní skupiny:

1.) Hrobky z kamene, 2.) Mohyly ze země a 3.) Pohřebiště rovná. Tato jsou zase: a) hroby s urnami, b) hroby jednotlivé a c) hroby řadové s ustrinami aneb bez nich.

Hroby kamenné známe až potud na Moravě jen tři, a sice dva s popelnicemi blíže osad Doloplazy a Majetín, u Olomouce ležících, a jednotlivý hrob u Blučiny. Roku 1841 odkryt jest totiž u Doloplaz hrob jednotlivý v hloubce jen dvou stop pod povrchem země, kterýž z kamenů šikmo kladených složen jsa, ve sklenutí 1′ 6″ vysokém, 2′ širokém a 3—4′ dlouhém na tlusté spodní vrstvě říčního písku jenom množství polámaných hliněných nádob obsahoval; naproti tomu stálo u Majetína rovněž v nepatrné hloubce 3 stop devět popelnic neobyčejné velikosti řadem vedle sebe, a byly při nalezení roku 1840 naplněny spálenými kostmi lidskými, popelem a prstí. — V hrobě u Blučiny pod tak zvanou Zlatou horou nalezena jest v březnu r. 1848 v kamenné rakvi, plochou kamennou deskou přikryté, mužská kostra se skleněnými perlami a pozlacenými předměty z bronzu. Jak kamenné hroby u Znojma zřízeny byly, nemohl jsem se dozvěděti. Vlastních u Němců tak

zvaných Hünengräber, ba ani hrobů jednotlivých kameny obložených aneb hrobů stolovými kameny (Wagsteine) krytých na Moravě není, leda bychom následující nález sem počítati chtěli: Dne 20. srpna 1861 nalezena jest blíže vranovického nádraží Ferdinandovy severní dráhy hromada kamení, očividně uměle narovnaná. Když pak země s ní opatrně odstraněna byla, ukázal se starobylý oltář obětní.

Tato hromada kamení vzbudila pozornost hlavně tím, že obsahovala druh kamene, který se v okolí vranovickém nenalezá, nýbrž k žule okolí oslavanského se podobá, odkudž sem přenešen býti musel.

Na obětní desce, dílem udrobené a patrně mnohým žárem vypálené a rozpukané, ležel prostřed dřevného popele roh a asi v 4 stopy dále několik zvířecích kostí. Na západ od toho místa, ve vzdálenosti jednoho sáhu a hloub o 3 stopy nalezena jest o sobě ležící veliká rozbitá popelnice, naplněná popelem.

M o h y l y z e z e m ě co pohřebiště vyskytují se na cestě mezi Žabčicemi a Pohořelicemi. Jsouť ohraženy náspy a při bližším ohledání nalezeno v nich množství střepů červených, šedých a černých hliněných nádob, popel a uhlí jehličnatých stromů, veliké ohýbané železné hřeby, na kterých patrno bylo, že někde zatlučeny byly, kusy železa rozmanité podoby, čelisti vepřů, rozličné kostí, ale vše bylo tak ohořelé, že se více rozeznati nedalo.

V a l y zaujímají jako i v jiných zemích tak i na Moravě v době předkřesťanské důležité místo. Škoda, že až posud zřetel k nim nebyl zaslouženou měrou obracen. V Čechách u věci té mnohem dále již pokročeno jest. V časopisu „Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen“ ročník X. č. 4. a 5. r. 1872 popisuje Dr. J. E. Födisch 32 valů z kamene a 54 ze země zdělaných, kteréž v Čechách již proskoumány jsou. Na Moravě prý náspy u Lišně změřeny a vyšetřeny byly, leč do veřejnosti se o tom až posud žádných zpráv nedostalo. Teprvé v červnu r. 1874 podstoupil Eduard Dudík, měšťan a obecní rada v Kojetíně, s touž horlivostí, kterou archeologickému bádání vůbec pěstuje, dosti nesnadný úkol, vyměřiti a určiti rozsáhlé, místy hustým lesem porostlé hradiště na temeni Hostýna. Zde podáváme plán a vyměření valů těchto dle jeho udání.

„Hostýn, za stara Gostyn, jest poslední značný osamělý vrch jihozápadního pásma výběžků karpatských, 2317 stop zvýši nad hladinou *morskou, a jen půl* hodiny od městečka Bystřice. *Od západu jest přístup na* vrchol jeho snadný, obtížnější

z ostatních stran; nejpříkřejší jest ale severní svah. S temene jeho otvírá se krásná výhlídka do požehnaných rovin Moravy a Hané. Do dějin země uveden jest chlum tento rukopisem kralodvorským. Tam se opěvuje boj, kterýž křesťané v červnu r. 1241 na tomto místě s Tatary ne bez přispění Božího slavně svedli. Pramen, o němž báseň vypravuje, až podnes teče, a na místě zmíněné tam kaple vypíná se krásný kostel, kterýž František Antonín hrabě Rotal mezi rokem 1721 a 1748 stavitelem Tomášem Šturmem zbudovati dal. R. 1787 zrušen a spoustě vydán pozdvihl se po 54 letech znovu, ač ne ve starém, předce v důstojném lesku zase, a jako v 13. tak putují i v 19. století zbožní Moravané k stolci mateře Boží, „jež tu divy tvoří". Rozsáhlá vysočina, na kteréž tento kostel stojí, obehnána jest náspy, jež tuto blíže vypíšeme.

Stromů prázdná vysočina jest ku středu poněkud vypouklá, tak že obklopující ji náspy odtud skoro zraku se ukrývají, ačkoliv 5 až 8 sáhů vysoké jsou. Sestrojeny jsou z materialu, jaký při ruce byl, drobného štěrku, valounů aneb i lámaných kamenů, jež se snadno na místo dopraviti daly, a hlavně ze země, kteráž na vnitřní straně z valů vykopána byla, tak že náspy tyto šikmé k vnitřní straně nakloněné tupým úhlem se křižující plochy tvoří, kteréž zvláště na západní a jižní straně roubením zvýší mužských plecí opatřeny jsou.

Zevnější strana všude skoro stejně pod úhlem 40° příkře spadá, což jen lidskou rukou způsobeno býti mohlo. Čeřen náspu jest skoro $1\frac{1}{2}$ sáhu široký, všude urovnaný a plochý, tak že se na něm hromady kamení a dřev narovnati daly, kteréž pak v nebezpečí na dotírajícího nepřítele svaleny býti mohly, jakož o tom svrchu dotčená hrdinská báseň v kralodvorském rukopisu vypravuje.

Až podnes dobře znalé a zavřené hradiště má formu různoběžníka (trapezoidu) k jihozápadu prodlouženého. Uměle zdělány jsou vlastně jen tři strany podoby té, jelikož čtvrtá, severní strana přirozeným, velmi příkrým a ostře k oběma stranám spadajícím čeřenem horským tvořena jest. Člověk neměl zde nic jiného na práci, než aby podél čeřenu toho schůdnou cestu upravil.

Násep jest nyní na pěti místech protržen, původně měl ale jen dva vchody; jeden na jihozápadní straně, opatřený silnými baštám podobnými valy, kteréž se ponenáhlu do vnitřního hradiště snižují, druhý pak, menší v severovýchodním koutu, tam kde se umělý jižní násep s přirozeným severním stýká. Kdežto [illegible]

hod za hlavní bránu sloužil, zdá se, že druhý, úzké brance
dobný, ještě i v pozdější době železnými vraty opatřen byl,
rotože ono místo a kus přiležícího náspu až podnes „železná
rána" sluje, název, kterýž se ještě v 17. věku v listinách nalezá,
sice v době, když na Hostýně zlato hledáno bylo.

Valy mají v obvodu 2200 kroků čili 1100 sáhů, kteréž na
ednotlivé strany různoběžníka takto připadají:

Na východ 800 kroků čili 400 sáhů s později udělaným
průlomem do údolí Rudolfova, a druhým v jihovýchodním koutu
do Rotalovic.

Na západ 650 kroků aneb 325 sáhů se třemi průlomy
vedoucími do Bystřice a k pramenu, kterýž roku 1700 kaplí pře-
klenut byl.

K severu 350 kroků čili 175 sáhů přirozeného hřbetu hor-
ského, který se západního i východního náspu dotýkal.

K jihu 400 kroků aneb 200 sáhů. Zde byl, jak již pověděno,
hlavní vchod.

Rozměry tyto zjevně ukazují, že značný počet lidí i zvířat
v ohradišti tom útočiště nalézti mohl.

Bohužel nejsou podnes ještě na prostranství tom nižádná
vědecká pátrání podniknuta. Při vyměřování vozové cesty ku
kostelu nalezeny jsou sice hojné střepy hliněných nádob, zůstaly
však bez povšimnutí. Co z nich se zachovalo, pochází beze vší
pochyby z popelnic, jaké se v předkřesťanských pohřebištích a
žarovištích nalezají. Pověsť v lidu zachovaná poznačuje horu tuto
co bývalé sídlo pohanského boha pohostinství, jehož starobylých
ohrad křesťané v nebezpečí před Tatary zase užili." Tolik praví
Eduard Dudík o Hostýnu. My k tomu dokládáme, že kdo se po-
učiti chce o důležitosti takových starých hradeb k obraně, bližší
zprávy nalezne ve spisu generala Peuker-a „Das deutsche Kriegs-
wesen der Urzeit" a v knize Oskara Schuster-a „Die alten Heiden-
schanzen Deutschland's", kteříž valy nejen popisují, ale také o
strategické jich důležitosti jednají.

Po této úchylce vraťme se již zase k našim předkřesťanským
pohřebištím na Moravě, a sice k poslednímu druhu jich, totiž k

P o h ř e b i š t í m r o v n ý m. Druh tento jest na Moravě obecný.
Vykopaliť jámu 6′ až 8′ hlubokou směrem k východu a položili
mrtvolu do ní hlavou k východu na záda. Jen u Velké Tejnice
v Olomoucku nalezeny *prý jsou* při zakládání cesty mezi zámkem
a *kostelem lidské kostry, kteréž* větším dílem na boku neb na

tváři ležely. V malé vzdálenosti udělán jest pak druhý, třetí hrob, a tak povstala ponenáhlu pohřebiště, jakáž nalezena jsou u Rejhradu, Měnína a Židlochovic. Kde zle bylo o místo, pokryto jest pohřebiště novou vrstvou země. V Židlochovicích, kdež předce jedno pohřebiště u Švarcavy asi 400□ sáhů a druhé ve farské ulici asi 300□ sáhů mělo, zdá se, že v třech rozličných dobách podobně se dělo. V hrobech tohoto spůsobu kladeny jsou mrtvoly buď prostě do země, aneb — jako u Židlochovic — na prkno. Jedna mrtvola nalezena jest dne 29. srpna 1847 stojmo zakopaná. U Měnína jsou hroby v tamní štěrkové půdě vejčitě vyhloubeny, 7 až 8 stop zhloubí, a černou zemí, na níž 2 až 4 stop zvýší dřevný popel leží, vyplněny.

Podobně vypadají hroby u Vranovic. Při stavbě železnice u Vranovic, kdež mnoho země odstraniti se muselo, nalézal dělník jeden často zpukřelé kosti, popelnice, misky, bronzové kruhy a p. Nálezů těch si ale nikdo nevšímal, a tudíž buď rozvlečeny buď zmařeny jsou. Teprvé r. 1860 a 1861, když za příčinou zvelíčení nádraží zase ač u menší míře země odkopána býti musela, pilnější zřetel obracen k hrobům tam zase objeveným.

Půda byla v místech těchto zajisté již od staletí pluhem zdělávána, protož i hroby na povrchu sotva více znalé byly. Malé vlnovité vyvýšeniny a černější země byly jediným jich znakem. Ležely u paty pahorku, západně od vranovického nádraží se zdvihajícího, jehož vrchol dubovým lesíkem věnčen jest, a sice k severu od potoka Říčka ve střední vzdálenosti asi 500 sáhů.

Pohřebiště má půdu štěrkovou s většími valouny, tak že nemožno s jistotou rozeznati, zdali hroby obloženy byly kameny. Nebylo tedy ani zde jiného znaku jednotlivých hrobů, než tmavší půda, kteráž se vespod blíže mrtvol nalezala. Kostry ležely průměrně jen 3 až 4 stopy pod povrchem země. Všecky byly tak zpukřelé a popelnice v hrobích nalezené byly tíží země tak rozlámané, že nic celého dobyto býti nemohlo.

Hroby ležely zcela nepravidelně, ohledem k poloze koster panovala ale přísná souměrnosť, neboť ležely všecky hlavou k východu a popelnice stály u nohou koster. Nalezeny jsou tu i veliké popelnice samy o sobě, kteréž více plochou, misám se blížící podobu měly a popelem z kostí naplněny byly. Ve většině hrobů byla pouze jedna, jen v některých byly dvě popelnice, kteréž pak *vždycky malá* ouška měděným drátem spojená měly. Popelnice *byly hrubého* díla, skrovně ozdobeny a nejvíce tuhovitým, lesklým

nátěrem opatřeny. Některé byly hnědé, shotovené z hlíny, smíšené s křemenovým pískem. V žádném z hrobů posledně objevených nenašlo se ničeho z kovu, ani zbraně ani šperku.

Jiný druh hrobů nalezl se u Klentic, pak blíže rejhradského nádraží a ve vojenské cihelně u Olomouce. U Klentic a u Palavy mají hrobky v půdě hlinovité podobu trychtýře, nahoře nejužší, dole nejširší jsouce. U Olomouce a u Rejhradu jest opak; tam jsou hroby dole nejužší a nahoře nejširší. V takových hrobech byly mrtvoly spalovány. Bezpochyby byl spodek kotliny naplněn poleny a roštím, což když zapáleno bylo, mrtvola dolů spuštěna a kyprou prstí přikryta jest. Jelikož pak na pohřebišti žertvy obětovány bývaly, musela země v kotlině hrobní přirozenou měrou popelem a uhlím pomíchána býti a skoro černá vyhlížeti.

Tvar hrobu od známých až posud naprosto se různící objeven jest roku 1872, když blíže rejhradského nádraží kopány jsou základy k akciové sladovně. Nalezeno jest totiž 18 kotlin tvaru obráceného trychtýře, naplněných popelem a zemí, ve kterých střepy nádob, celé nádoby, polámané aneb ohořelé kosti roztroušeny byly. Kotliny tyto byly obyčejně 2 metry hluboké a na dně rovněž široké, kdežto hořejší otvor sotva jeden metr v průměru měl. Hroby u Klentic a u Palavy měly touž formu.

O jámě téměř uprostřed ležící podává Dr. Jindřich Wankel v „Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien“ ve III. svazku čís. 8. následující zprávu:

„Jáma tato dosahovala hloubky 6 metrů a byla naplněna popelem, ve kterémž se v hloubce 2 metrů nalezla sekera ze zelence, hlouběji kamenná deska s otvorem, ku kterémuž dva žlábky se táhly, pak veliká dosti dobře zachovaná mísa, a na dně pět lidských koster a kostra mladého prasete. Skupina tato obsahovala kostru ženy, muže a tří dětí rozličného stáří. Bylť to patrně údové jedné rodiny, jenž zde v přepodivných polohách vedle sebe a na sobě uloženi byli.

Vespod leželo asi roční dítě na zádech s rozpřaženými rameny, na něm žena tváří a prsma obrácena dolů, ramena od trupu trochu vzdálená majíc; spodní okončiny, mezi nimiž a pod nimiž zmíněné dítě leželo, byly v koleně trochu zahnuty. Na severním kraji ustriny, přiléhající k zakřivené vnitřní ploše její, ležely kostry osmiletého a desítiletého dítěte s rameny ku předu nataženými zrovna vedle sebe a na sobě; mužská kostra ležela na příč prostředkem ustriny rovněž *na břiše, s daleko ku* předu nataženými, v lokti silně

ohnutými rameny a s nohama vzhůru obrácenými a nad tělem ženy ležícími. Hlava scházela a ležela stranou nedaleko koster dětských. Po levém boku muže a trochu pod ním ležela kostra prasete natažená. Mezery vyplněny byly popelem; co přídavek nalezlo se jen několik částečně pražených skořepin malých eksemplářů unio pictorum.

Kosti nenesly nižádné známky ohně, byly ale tak setlelé, že se mi jen s největší opatrností podařilo, zlomky několika lebek zachovati; lebka muže byla ale bohužel váhou na ní ležícího sloupu popela zcela rozmačkána.

Z polohy koster lze s určitostí zavírati, že všech pět mrtvol touž dobou pohrobeno bylo; to se dokazuje již vzájemným spletáním okončin. Rovněž ukazuje poloha muže a obou dětí, ku předu rozpjatá ramena atd., že hlavou napřed dolů vrženy byli. Napřed bezpochyby bylo prase a nejmenší dítě dolů hozeno, pak následovaly druhé dvě děti, potom žena, pak trup mužův a posléze jeho hlava.

Patrno jest z toho, že tu není obyčejný hrob, v kterémž zemřelí s úctou pochováváni. Neobyčejná hloubka ustriny, stejnodobé pohrobení všech pěti mrtvol, neobyčejná jejich poloha, chybění všech přídavků, okolnost, že muži prvé hlava uťata byla a konečně surový spůsob, jakým tuto s mrtvolami nakládáno jest, jakž z jejich polohy se jeví, to vše ukazuje zjevně k obětem lidským (či snad na soud trestní?) Připomeneme-li k tomu ještě kamennou desku se žlábky (žlábky na krev), pod ní ležící mísu (mísu obětní) a širokou ostrou sekeru (obětní nůž), stává se domnění to tím pravdě podobnějším, jelikož i v ostatních ustrinách nic k prostým hrobům aneb ku spalování mrtvol neukazuje.

Vedle této ustriny ležela jiná, trochu menší, 3 metry hluboká, jejíž spodek mnoha měřicemi zuhleného obilí, triticum antiquorum, vyplněn byl.

Třetí, obsahem svým rovněž ode všech ostatních se lišící žarovnice, nalezena jest při kopání jámy na vápno; ležela stranou a obsahovala na tisíce malých, dílem kalcinovaných skořápek unio pictorum a kosti psa."

Při vykopávání byl jsem přítomen a mohu zevrubnost popisu potvrditi.

V „Sitzungsberichte der philos. histor. Klasse der kaiserl. Akademie der Wissenschaften in Wien, 1859" ve svazku 29. a 30. obsaženo jest obšírné pojednání Dr. Karla Weinholda „Ueber die heidnische Todtenbestattung in Deutschland."

3. O nálezích z hrobů dobytých.

Vše co archeologie uvádí jakožto kořisť z hrobů předkřesťan- ských, nalezá se dílem také v hrobech moravských. Podrobné čtení a popsání příliš daleko by nás vedlo, pročež se zde jen dvolávati můžeme na spisy a knihy, kdež se to výhradně děje, ko Dr. B. Dudíka „Ueber die heidnischen Begräbnisplätze in ähren" (Sitzungsberichte der k. Akademie in Wien, 1854 sv. XII.) Vocela „Grundzüge der böhm. Alterthumskunde." V Praze 1845.

Kamenné předměty: obětní kameny (Rejhrad a Měnín), nože, řely, sekery, násadní děrou opatřené klíny (Olomouc, Nedakonice, jhrad atd.). Věci bronzové: armilly, kroužky, závity, jehlice a inadla, nákrčníky, chřestící plíšky s řetízky na fibulách, srpy, če, celty (sekery s dutým hřbetem k nastrčení násady), pálstavy ekery s laloky neboli ozubci k zatknutí topůrka) v Klenticích, jhradě, Líšni (zdá se, že tu slevárna na bronzové srpy a nože eho druhu byla), v Čechách, Letovicích, Visenberku atd.; bron- vé sošky v Buchlově, Měníně a Rejhradě. (Obrazné podoby u Měnína Rejhradu nalezené, z nichž měnínská spodní díl kráčející po- avy mužské, rejhradská pak delfina představuje, zajisté jsou vodu římského a sem přineseny.) Bronzové kotly a džbány u ěnína, stříbrné šperky u Rybešovic, náušnice téhož spůsobu, jaké na jižní Rusi a v Srbsku nalezají, skleněné kuličky, vřetenové meny, hliněné perly všeho druhu, nádoby a hrnce z plavené ly a červené, slídovým pískem pomíchané hlíny, v nejrozmani- šich formách, buď prostě od ruky buď na hrnčířském kruhu bené, čarami, tečkami, kruhy, kolmými a vodorovnými souběž- ;emi, klikatými neb vlnitými proužky neb i kosočtverci a p. obené. Největší na Moravě posud nalezené popelnice měly 3 py zvýší a při ústí dvě stopy v průměru. Některé z nich byly leznými obruči opatřeny a obsahovaly spálené žito. Ze železa lezly se: nože, hroty, rukověti a obruče k dřevěným nádobám, truhy s malým ostnem bez kolečka; nosilit se jen na levé noze Rybešovic).

Velmi zhusta nacházejí se přesleny, což ovšem snadno po- opitelno jest, neboť Morava ještě ve středověku byla hlavním movem plátenictví, a před tkaním předcházeti musí předení. ejstarší spůsob předení byl pomocí vřetena. Aby pak vřeteno náležitou prudkostí se otáčelo, obtěžkávali spodní jeho konec, ž se dělo přeslenem. Nejprvé dělali je z hlíny, připevňujíce na

dolejším konci vřetena hliněnou kuličku, kterou aby vždy po ruce měli, sušili a dílem i ozdobovali, robíce takto stálé přesleny hliněné. Když pak se naučili vrtati kámen, dělali — jelikož hlína křehká byla — přesleny kamenné, při čemž podoba koule ustoupila tvaru válcovitému, v prostředku trochu vypouklému. Móda i nádhera vedly pak k tomu, že i tyto kamenné přesleny kroužovitými okrasami zdobeny a často z polodrahokamů, na př. karneolu, achatu, jaspisu, křišťálu shotoveny bývaly. Některé z nich jsou kruhovité vybroušeny a od ohně zčernalé, což odtud přichází, že ploských kamenných přeslenů k lampám užíváno bývalo, aby se jimi knot lépe pohromadě držel a jednostejné světlo vydával; odtud jejich olejnatá zčernalost. Které z nich z lepšího barevného neb průzračného kamene shotoveny byly, sloužily, když jich k předení méně užíváno bývalo, mezi perlami k ozdobě hrdelní. Tím se stalo, že ve hrobech na Moravě přesleny rozmanitého tvaru (co pravé přesleny z hlíny a kamene, i co kroužky u lamp a hrdelní šperk nalezáme.

Čeho ale Morava naprosto nemá, to jsou zlaté šperky, jaké se v sousedních zemích nalezají [1]), a tak zvané urny lícní, kteréž se v západních Prusích vyskytují. Dr. G. Berendt podal jich popis i vyobrazení ve spisech král. fysik.-ockonom. společnosti v Královci roku 1872.

4. O výsledcích takových studií ohledem na dějiny vzdělanosti.

Kdyby se v předkřesťanských hrobech na Moravě mince jakkoliv významného rázu nacházely, pak bychom snáze souditi mohli o tom, kterému národu tyto hroby náležejí aneb alespoň do kterého věku asi padají. Mince se ale nenacházejí nikde, a tudíž nemáme nižádné rukověti k výkladu svému. Tak zvané keltické či barbarské mince — nezdařilé padělání peněz římských a řeckých z doby Filipa II., krále makedonského, kteréž se pořídku na Moravě nalezají, dokazují jen tolik, že národ, který jich užíval, již jakéhosi stupně vzdělanosti dosáhnouti byl musel, proto že mu obchod na vyměnu již nepostačoval, nýbrž razený, pod státním dozorem stojící kov, zlato a stříbro, tedy mince v obchodu potřebnými se ukazovaly. Jestliže nápis na mincích zlatých, kteréž se nápadně známým *darikům* podobají a již váhou svou co díly určité jednice hodnoty

[1]) Dr. Wankel nalezl prý v Býčí skále také zlaté ozdoby.

se ukazují, vskutku slovanský jest, pak ovšem není více pochybnosti o tom, že tento druh mincí kmenu slovanskému náležel, a jelikož se nejčastěji v dříve od Slovanů obydlených krajinách, totiž Uhrách, Čechách, na Moravě, dílem i v Horním a Dolním Rakousku, Štýrsku a Krajině až k moři jaderskému nalezá, tedy patrně kmenu onomu, kterýž krajiny tyto v držení měl. Leč zde nám shasíná světlo historie. Béřeme-li srovnávací filologii na poradu, tuť ovšem nacházíme dosti důvodů, abychom se přiznali k učení těch, kteří jmenované krajiny, ba celou střední Evropu pokládají za starodomácí vlast, za kolébku Slovanův, a tuť stojí v čele professor Šembera se svým dílem: „Západní Slované v pravěku, čili rozbor kritický, že Slované v Germanii a Illyrii bydlejí od doby předhistorické."

Jelikož ale srovnávací filologie sama o sobě není s to, vyvrátiti četné hisíorické toho důkazy, že před Slovany ve jmenovaných krajinách Keltové a Germáni bydleli, dlužno přibrati ku pomoci srovnávací kraneologii (lebozpyt). K tomu konci třeba lebky v předkřesťanských hrobech nalezené změřiti a s lebkami jiných krajin srovnávati. Vůbec mám za to, že osteologie či kostivědy při bádáních předhistorických až posud celkem příliš málo užito jest. Chci zde jen na kosti holenní poukázati. Při kostrách, nalezených ve velikém žarovišti, obětním místě, u Rejhradu, nalezá se holenní kost téměř trojhranná, kdežto při kostrách z Rybešovic kulatá jest. Lékařů se táži: Který tvar ukazuje k době starší, trojhranný či kulatý?

Z nálezů, z přídavků ve hrobech, dá se vzdor všemu odporu, který snad tomu kladen bude, pramálo dovoditi. Já znám sbírky starožitností v Evropě dosti zevrubně a prohlédal jsem vždy pilně k rozeznávacím znakům nalezených předmětův; před nedávnem navštívil jsem bohaté sbírky předhistorických nálezů v Berlíně, Královci a Gdansku, i bohatší ještě sbírky v Kyjevě, a musím se přiznati, že se od předmětů ve Vídni, Praze, Pešti, Brně, Štýrském Hradci, Lublani a Celovci chovaných podstatně nerůzní. Zdali přináležají všecky jednomu národu, ale rozličným věkům — době kamenné, bronzové, železné? Či patří rozličným, po sobě následujícím národům, Bojům, Tektosagům, Markomanům, Kvádům, Slovanům?

Kdyby tomu tak bylo, jakž mohlo býti, že národové tito na př. v *Moravě vždy s hotovou* jaksi, od předešlé se různící *vzdělaností na jeviště vystupují?* Jelikož původ jejich známe, museli

bychom i u nich rozličné stupně vzdělanosti spatřovati, neboť na př. Keltové museli tak dobře svou dobu kamennou míti, jako Markomané nebo Slované. Kde leží tedy rozdíl?

Otázka tato, kteráž zajisté bedlivého vyšetření zasluhuje, příliš daleko by nás zavedla; neboť bychom především museli na jisto postaviti posouvání rozličných kmenů a pozorovati jich údobí — máme-li k tomu dostatečného materialu? K rozřešení těch a jiných otázek bylo by třeba vytvořiti zcela novou vědu, kterou bych „Srovnávací archeologií doby předhistorické“ nazval. Či máme se domnívati, že nálezy ony obchodem do země se dostaly?

Známeť na Moravě řádnou slévárnu na bronz u Líšně blíže Brna, známe kadluby z kamene udělané, kteréž na Špilberku u Brna nalezeny byly. A jestliže u Líšně lili srpy a jehlice, zajisté uměli také náramky a sponky na hrdlo a nohy líti.

Totéž platí o nádobách hliněných. Já jsem sám nalezl velikou hrudu připravené hlíny v ustrině u Rejhradu. Všecky tvary, od nejmenších až k největším nádobám, od plochých misek až k hrncům, kteréž dle obsahu svého nejspíše k uschování obilí sloužily, nacházejí se na Moravě právě tak, jako v okolí Berlína, Gdanska neb Královce, jako v Rusku, Uhrách a Štýrsku. Jedinou vyjímkou jsou, jak jsem již byl podotkl, urny lícní v západních Prusích, jsouť ale zajisté původu novějšího.

A což spracování stříbra na Moravě? Jelikož u Rybešovic nalezené stříbrné náušnice tvarem, ozdobou i umělostí docela se rovnají těm, kteréž u Olbie v jižním Rusku objeveny byly, zdali tu ještě kdo chce mysliti na Kelty a německé kmeny, kterýmž patřiti mohly? Snad mi bude někdo namítati, že tyto a podobné šperky obchodem do nejvzdálenějších konců země se dostávaly. Dobře, ale kde byly robeny? Já mám za to, že jen skleněné a jantarové perly z cizіny přicházely do Moravy, kdež velmi vzácné jsou, a kdekoliv se naskytují, hrob vznešené osoby značí. Právě veliká jich cena pobádala nejspíše k napodobení jich, a zhusta se nalezající perly z malované a pálené hlíny měly ony drahé cizozemské nahraditi.

Všecko ostatní, co předkřesťanští obyvatelé Moravy potřebovali, shotovovalo se buď po domácku buď dle cechů jaksi zřízenými řemesly, kterými se celé osady zabývaly — Črtoryje, *Štítary*, *Bilary*, Bečváry, Mečíře atd. Tehdejší obchodní cesta vedla *poděl Visly* přes Krakov a Hradec do Moravy. Zdali snad weg-

pisujeme věci nám patřící jiným, nechtíce se spustiti tak zvaného stěhování národů, a neděláme sebe snad takto sami chudšími? Tuť by ovšem skromnost Slovanům přirozená a je tak zdobící byla nemístná.

Pán Hynek mladší Bruntálský z Vrbna.

Obrázek z minulosti domácí.

Podává *A. Rybička.*

Mezi přední rodiny panské, v XVI. a XVII. století na Moravě a v Slezsku usedlé, pokládáni jsou vším právem páni z Vrbna, jichž prvotní sídlo bylo Vrbno blíž Lehnice v Slezsku. Rozdělivše se napotom v několik větví psali se jedni z nich dle sídla svého Bruntálu (Freudenthalu) v Opavsku „Bruntálští z Vrbna" a užívali v erbu svém štítu modrého, zlatou čárou na příč přepásaného, nad níž a pod níž postaveno jest tré zlatých lilií podle sebe, nad helmem pak stojí sloup zlatý, šipkou šikmo prostřelený. — Bruntálští z Vrbna drželi tehdáž zboží rozličná na Moravě a v Slezsku, mívali na sobě vyšší úřady zemské a byli spřízněni s předními rodinami domácími a zahraničnými.

Času toho seděl na Bruntálu a Koldšteině p. Hanuš Bruntálský z Vrbna, pán vzdělaný a vážený, i dobrý přítel p. Karla st. z Žerotína, jenž měl za manželku paní Eližbětu Hofmanku z Grynpichlu, s nížto splodil syny Hynka ml. a Bernarta, pak dceru Marii Eližbětu. — Pán tento zemřel r. 1607, načež synové jmenovaní společně s paní mateří svou drželi dědictví otcovské; roku 1607 dne 14. ledna učiněno však společné u věci té smluvení, dle něhož nadepsaní synové vešli v držení statků nemovitých, zavázavše se k tomu, že budou dávati matce i sestře své, pokudž by onano seděla na vdovské stolici a tato se neprovdala, svobodné sídlo a slušné vychování na hradě Koldšteině a jmenovitě, že budou vydávati na vychování sestry své každého roku 300 zl. rázu mor., pak 5 tůn zvěřiny a přivážeti jí tři bečky vína, a to vše bez všelikých odkladů a odporů.

Pán Hynek ml. Bruntálský z Vrbna, — starší z bratří nadepsaných — navštívil *v mladosti* své rozličné krajiny zahraničné, *studoval na akademii v* Frankfurtu n. Oderou (která jej r. 1595

zvolila za svého rektora) a vycvičil se takto ve všelikých uměních bohatýrských, kterých se tehdáž vyhledávalo při jednom každém šlechtici, a že byl při tom muž čilý, podnikavý a příjemný, býval rád vídán na dvořích vyšší šlechty domácí i cizí a stal se proto také komorníkem arciknížete Maximiliana rakouského. — Došed let dospělosti pojal sobě za manželku pannu Bohunku, starší dceru p Karla st. z Žerotína, který byl tehdáž hejtmanem markhr. moravského Pán tento, jenž času toho stál na vrcholi své činnosti a slávy politické, kladl nemalých nadějí na tohoto zetě svého i potřeboval jeho k rozličným poselstvím a jednáním a působil také k tomu, aby p. Hynek B. — po smrti p. Albrechta Sedlnického z Choltic († 1606) — byl nařízen hejtmanem knížetství Opavského.

Avšak jakkoliv p. Hynek ml. B. z V. vynikal ve věcech heroicských a politických, tak málo všímal sobě svých vlastních záležitostí hospodářských a peněžitých a neznal aneb nechtěl se znáti v jich správě a pořádání; i vypůjčoval neustále sumy nové, aniž pomejšlel na jich splácení; taktéž neplatil úroků zasezelých, anobrž vzdělával za ně při každém terminu sv. Jířském a sv. Václavském nové listy hlavní a vůbec počínal sobě u věci té tak lehkomyslně, že se zdálo, jakoby kladl na to nějakou váhu, míti co rok větších dluhů a závad na zboží svém a býti — co se marnotratnosti týče — jedním z prvních mezi urozenými vrstevníky svými.

Ihned, jak se v dědictví otcovské uvázal, jal se p. Hynek ml. B. z V. dělati dluhy a to jednak společně s bratrem svým Bernartem, jednak toliko k ruce své. — Počínajíc od terminu sv. Václavského r. 1608 až do téhož terminu r. 1612 vypůjčil sobě p. Hynek ml. B. z V. společně s bratrem Bernartem od Matouše Šmerhovského z Lidkovic, Tomáše Kupky, souseda Uničovského, a paní Adelíny Žerotínky, roz. Ryšanky z Modřic, sumu 8700 zl. rázu mor. a r. 1609 zapsali bratří tito Janu Tryglarovi 10.000 zl. r. m. a to platu za několik let mu zadrželého, tak že za ona čtyry leta společný dluh ten činil 18.700 zl. r. m.

Mimo společný dluh tento nadělal však pán Hynek ml. B. z V. — počínajíc od terminu sv. Václavského r. 1608 až do téhož terminu r. 1613 — ještě k ruce své vlastní 80.218 zl. r. m. dluhů, kteréž sobě vypůjčil jednak od příbuzných svých (tchána p. Karla st. z Žerotína, Jana Diviše z Žerotína, p. Ondřeje Hoffmanna z Grynpichlu, p. Jiřího st. Bruntálského z Vrbna a j.), jednak od pánů a vladyk moravských (p. Zděnka z Žampachu, Jana Drnovského,

áclava Bítovského, Mat. Konešinského, Jindř. Vodického z Jemčky, Šeb. z Reichenbachu, Ferd. Loza z Knignic), jednak od osob avu městského (Vilima Reicharta, Václava a Lorence Merbíka, pců Vídeňských, Bart. Smilaura a Ad. Neumanna, kupců Jihlavých, Ditřicha Loga, Mart. Brindilka, Jana Wrochyně, Dan. Haura, sirotků Jana Tüchera a j.). Taktéž vypůjčil sobě r. 1609 000 zl. r. m. věna manželky své Bohunky z Žerotína a několiíte také nemalé sumy peněžní ze zemské kasy sirotčí a to proředníctvím tchána svého a tehdejšího hejtmana zemského často enovaného p. Karla st. z Žerotína. —

Že pak — jakož již řečeno — p. Hynek ml. B. z V. neplatil oky z sum těchto vycházející, musel téměř každého terminu sv. ského a sv. Václavského zdělávati od sebe listy hlavní na sumu terminu tom zasezelou svědčící, čím se stalo, že tyto sumy úroků sezelých v prodlení několika let činily téměř tolik co prvotní ma hlavní. — Jakož pak nad to dle tehdejšího spůsobu každý uh a každá spravedlnost peněžitá musely býti utvrzeny a zaručeny kojměmi a samoslibci — osobami to hodnými a platnými — ůsobilo zjednávání takovýchto rukojmí v letech pozdějších pánu rlovi st. z Žerotína, který býval tehdáž u věci té předním proředníkem zetě svého, nemalých zaneprázdnění a nesnází.[1]) —

[1]) Mezi rukojmémi témito čteme všechny tehdejší úředníky zemské (pána Karla st. z Žerotína, hejtmana mark. Mor. na Rosicích a Přerově, p. Ladislava z Lobkovic na Šternšteině, Neutalu a Holešově, nejv. komorníka m. Mor., p. Max. Lva z Rožmitalu na Těšeticích, nejv. sudího m. Mor., p. Karla Haugvice na Linhartovicích, podkomořího m. M., Jana Čejku z Olbramovic na Polici, Syrovicích, nejv. písaře m. M., Jana Žalkovského na Dobromilicích a Brodku, místodržícího nejv. písařství m. M., Hynka Syrakovského z Perknova na Paškově, sudího práva Olom., Václ. Munka z Ejvančic na Moravici, JMK. prokuratora), příbuzné páně Hynkovi (Jana st. Bruntálského na Frydku, Hynka st. a Jana ml. B. na Stemflovicích, Moravci a Hradčankách, p. Ondřeje Hofmana z Grynpichlu, pak všechny tehdáž na Moravě žijící strýce z Žerotína: p. Jana Diviše z Ž. na Náměstí, Židlochovicích, Pauzdřanech, Brandejse n. O., p. Jana Jetřicha z Ž. na Losyně, p. Přemka z Ž. na Vizmberce, p. Ladislava Velena z Ž. na Třebové M. a Zábřehu, p. Fridricha st. z Ž. na Losině, Rudě a Bludově, p. Bernarta z Ž. na Rudě, p. Jana Frid. z Ž. na Strážnici, p. Fridricha z Ž. na Starém Jičíně), jakož i jiné osoby vzácné a urozené, a důvěrné tehdáž přátele p. Karla st. z Žerotína (p. Vikharta hr. z Salmu a Neuberku na Tovačově, p. Bertolda Bohabuda z Lipého na Krumlově, p. Vilíma z Roupova na Mladoňovicích

Neboť když takovéto vždy nových a nových dluhů dělání co rok se množilo a množí z dosavadních rukojmí a samoslibců sumy za p. Hynka B. z V. zaručené pro neplacení jistce hlavního, sami ze svého museli platiti, rozpakovali se rukojemci tito v nové závazky a ručení za p. Hynka B. z V. se dávati, čímž se jeho finanční postavení a vůbec domácí hospodářství co den stávalo nepříznivějším. — Tu však mimo všeliké očekávání přišla v to smrt pána Hynka B. z V., který dne 7. února r. 1614 — právě třetí den po sňatku své švekruše Aleny z Žerotína s p. Jiřím z Náchodu — náhlou smrtí sešel, čímž ovšem najednou konec učiněn dalšímu se dlužení se strany p. Hynka Bruntálského.

Že však věřitelové i rukojmové páně Hynkovi nyní důtklivěji nežli před tím o své spravedlnosti se hlásili, a z rukojmů ti, kteří zaručené za pana Hynka sumy hlavní ze svého byli splatili, se uvázali v pozůstalé po něm zboží Koldšteinské; vzešlo tím pánu Karlovi st. z Žerotína nových starostí a zaneprázdnění, a musel nejednu cestu sobě vážiti k soudům zemským v Olomúci a Opavě, aby tuto finanční záležitost zetě svého jakž takž s jeho věřiteli a rukojměmi vyrovnal, a jmenovitě také věno ovdovělé dcery své Bohunky zachoval a pojistil.

K nalehání pána Karla st. z Žerotína nařídili páni soudcové

---

a hradu Znojemském, p. Pertolta z Tvorkova a Kravař na Radimi, p. Ladislava z Šleinic na Hostími a Mezříčí, p. Václ. z Haugvic na Petřikovách a Smichovách, pp. Albrechta Sedlnického z Choltic na Žadovicích a Ořechovém, Kristofa Sedlnického na Polské Ostravě, p. Fridricha Sedlnického na Slavěticích, p. Petra Sedlnického na Fryšavě, p. Jiřího z Náchodu na Tulešicích, Jinošově a Lisicích, p. Jetřicha z Kunovic na Ostrově a Kunovicích, p. Václava Morkovského ze Zástřizl na Náměstí, p. Hanuše Petřvaldského na Račicích, N. Světlově a Petřvaldě, p. Bern. Podstatského z Prusinovic na Veselíčku, p. Kristofa Podstatského na Věžkách, p. Boh. st. Kokorského na Laškově, p. Jana Balzara Cetryce z Kynsperku na Kunvaldech a Sukdole, p. Adama Věžníka z Věžník na Trnavce, p. Jana Bartodějského na Jaroměřicích a Opatovicích, p. Jana st. Kobylku z Kobylího na Sovinci, p. Boh. Pergara z Pergu na Bouzově, p. Václ. Mohla z Modřelic na Kralicích, p. Jiřího Frid. Lichnovského z Voštic na Neplachovicích, p. Vilíma Dubského z Třebomyslic na N. Městě, p. Václava Taneckého z Jemničky na Varoži a Valči, p. Jana Šarovce na Hlohové, p. Václ. Bítovského z Bítova na Bystřici, Litultovicích a Jelkovicích, p. Albrechta Bohovlada Bukovku z B. na Chrastil a Červ. Újezdě, p. Beneše Pražmu z Bílkova na Chropini a j.).

msti ještě r. 1614 jisté osoby, — a to p. Albr st. Sedlnického
Choltic na Ořechovém, p. Petra Vojsku z Bogdunčovic na Lide-
vě, p. Jana Jiřího Humpoleckého z Rybenska na Osovým a Milo-
vicích a p. Jana Žalkovského z Žalkovic na Brodku, — kteréž
ly s věřiteli a rukojměmi, ježto se byli v zboží Koldšteinské
zi tím uvázali, dle daného sobě naučení jednati a jisté narovnání
místu přivésti. Zmocnění přátelé tito přivedli také v Olomúci
sobotu po sv. 3 králích tuto smlouvu o panství Koldšteinské
jeho příslušenství ku konci a místu: „Pán Bedřich Sedlnický
Choltic na Slavéticích, p. Boh. Pergar z Pergu na Bouzově a
kančicích a p. Hynek Žalkovský z Žalkovic na Uhercích svým a
ých páně Hynkových z V. rukojmů jménem prodali své vlastní
závadné dědictví hrad a zboží Koldšteinské s všelikým jeho
slušenstvím[1]) pánu Hanušovi Petřvaldskému z Petř-
ldu na Račicích a V. Petřvaldě, JMC. radě, k pravému dědictví,
ění a držení za sumu jedno sto třiceti tisíc zlatých
čtu mor, za 1 zl. 30 grošů a za 1 groš 7 peněz bílých, po-
ajíc na minci dobré stříbrné, kteroužto sumu on p. Hanuš Petř-
dský nadepsaným zmocněným přátelům má takto zaplatiti:
edně má jim tu středu den sv. Šťastného (14. m. ledna) l. 1615
městě Brně 30.000 zl. položiti a na sumu padesáte půl sedma
íce zlatých zápisy jisté s dobrými vůlemi a rukojměmi též s
ky v těch zápisech obsaženými a až do dne sv. Pavla na víru
rácení r. 1615 zadržalými, jichž se na sumě 1781 zl. 28 grošů
stlo, zdělati, nad to paní Bohunce z Ž. pozůstalé vdově po pánu
nkovi Bruntálském z Vrbna, od obětování P. Marie leta 1614
roce pořád zběhlém k zaplacení i s úrokem na to vzešlým
000 zl. ujistiti a takové ujištění výše jmenovaným přátelům
ti kvitanci odevzdati; ostatek pak sumy 22.702 zl. 2 gr. má
na hotově na den sv. Jiří l. 1615 položiti. Též má jmenovaný
Hanuš Petřvaldský paní Eližbětu Hofmanku z Grynpichlu, dle
louvy l. 1609 v středu den sv. Šťastného mezi ní a p. Hynkem

[1]) K panství Koldšteinskému příslušelo tehdáž toto zboží: Hrad a městečko Koldštein s kostelním podacím, Staré město s kost. pod., vesnice Grundt, Nový Walkersdorf, Hohenelbe, Pletsche, Hansdorf s kost. pod., Abersdorf s kost. pod., Erzberg, Weigelsdorf s kost. pod., Schlegelsdorf, Kratzdorf, Seifersdorf s kost. pod., Walkersdorf, Weitzdorf s kost. pod., Kleinmohr s kost. pod., Grossmohr, Neudorf, Heinzendorf, Stubenseifen, Spiglitz, Kunzendorf, *Sparenbau, a dvě* vesnice, kteréž se tehdáž v nově *stavěti začaly: Velké a Malé Vrbno* (Grosswürbe a Kleinwürbe).

Bruntálským z V. učiněné, chovati a jí věci tam vypsané odváděti.“ Smlouvou touto byla dědičná a dlužní záležitost po neb. p. Hynkovi Bruntálském z Vrbna, co se jeho zboží moravského týkalo, vyrovnána a k místu přivedena. — Zboží Bruntálské v Opavsku ležící zůstaveno pak na ten čas v držení dědiců páně Hynkových, z nichž se později toliko připomíná Karel Bruntálský z Vrbna, syn pána Hynka Bruntálského a paní Bohunky z Žerotína a vnuk i dědic p. Karla st. z Žerotína.

Po narovnání tomto provdala se také ovdovělá paní Bohunka z Žerotína podruhé za p. Zikmunta z Teufenbachu na Drnholci a Veveřím, který se napotom v příbězích země moravské zhusta připomíná.

O Slovanech na ostrově Raně

a o vyvrácení moci jejich roku 1168.

Podává *V. Royt.*

O žádném kmeni slovanském, počtem tak nepatrném, nezachovala se pamět takové moci a udatnosti jako o Ranech, haluzi to bojovných na ostrově Raně v době nepamětné osedlých Veletů. Avšak více než k hlučnému jich zápasu s nepřátely obrací historik mysl svou k rozvoji jejich kulturnímu, zejmena k náboženským jejich řádům. Modloslužbou svou vynikli Ranové mezi severním Slovanstvem rovněž jako mocí svou válečnou; národní svatyně jejich arkonská stala se veškerému tamnímu Slovanstvu středištěm i náboženským i politickým, ona věštbami svými sjednocovala síly a řídila osudy jeho, jako kmenů hellenských věštírna delfická za dob Themistoklových.

Adam Bremský, jenž psal v 11. století a dobře nejstarším ethnografem středověkého severu evropského slouti může, poučuje nás poprvé o dějinném významu Slovanů ranských. „Na druhém ostrově, ležícím proti Veletům,“ praví, „přebývají Ranové či Runové, nejudatnější kmen slovanský, bez jejichž výroku dle zákona ve veřejných záležitostech nic díti se nesmí; tak velice se jich ostatní (Slované) *bojí pro důvěrné* jich obcování s bohy.“ [1]) Helmold, jenž žil za

[1]) *Adam. Brem.* (ed. Pertz) IV, 18.

sto let později a zkázy ranského pohanstva se dočkal, opakuje tuto právu Adamovu o Ranech, dokládaje ještě, „že na Raně jest ohnisko ludů a sídlo modlářství, že ze všech zemí slovanských vyhledávají tam věštby a každoročně že se tam přinášejí dary obětní"; dále k vypravuje, „že Svantovit, bůh země ranské, jehož vítězství jsou vělejší a odpovědi jeho pravdivější, mezi všemi modlami slovanými nabyl přednosti, a proto také že tam nejen krajina vagrická[1]) brž všecky země slovanské ještě za jeho doby každoročně posílaly platek, prohlašujíce jej za boha bohů." Na jiném místě dotýká Helmold Ranů těmito slovy: „Jsou však Ranové, jež jiní Runy zývají, národ krutý, jenž uprostřed moře přebývá a modlářství d míru oddán jest. Mezi všemi národy slovanskými požívají ednosti, majíce krále a chrám nejslovutnější. Za příčinou zvláštní bohoslužby, konané v onom chrámě, zaujímají také přední místo hledem na prokazování pocty bohům a vkladajíce na mnohé jho roby nechtí jí sami od nikoho snášeti, neboť jsou nepřístupni vahou země své. Národy, jež zbraní svou pokoří, učiní poplatnými rámu svému." [2])

Zprávy tyto řečených letopisců dosvědčují nám zřetelně, že anové v 11. a 12. věku první místo drželi mezi baltickým Slonstvem a nad ním nadvládí provozovali, a že hegemonii tuto toliko chrabrostí, ale zvláště svatyní svou arkonskou sobě založili.

Povrch ostrova Rány zabírá asi čtvrtinu Černé Hory nebo acetinu naší Moravy, a počet obyvatelstva slovanského při sklonku mostatnosti jeho v 12. století možno páčiti asi na 30—35 tisíc duší.

Významné dějiny tak nečetného národu vysvětlují nám pokud poloha a tvářnost bydliště jeho. Fysické poměry ostrova ny přispěly zajisté nemalou měrou k mohutnému rozvoji tamního ovanstva; členitost břehů a choboty, souš jeho prorývající, jakož ostrůvky, jenž jej otáčejí, vábily tu záhy Slovana spřáteliti se živlem nevěrným a oddati se plavbě; moře budilo v něm odvahu sílu, tak že časem stal se nejsmělejším a nejotužilejším námořkem na Baltu. Poloha ostrova, odloučeného jen úzkým průplavem l pevniny pomořské, usnadňovala jednak Ranovi stálé spojení se ukmenovci jeho na jihu, jednak sestřeďovala na něm obchod eděný po vodstvu baltickém. Zvláště lov sleďů dal podnět k roz-

[1]) Východní Holštýnsko, krajina v 12. století ještě slovanská. Zde žil té doby Helmold, jsa tu farářem v Buzově při plonském jezeru.

[2]) *Helmoldi chron. Slav. (ed. Pertz) I,* 2. 6. 36. II, 12.

sáhlému obchodu ranskému; z dalekých krajin přicházeli kupci na Ranu a zaplativše tu clo, slušící k chrámu Svantovitovu, mohli odtud ryby do ciziny vyvážeti. Helmold mluví o velkém počtu kupců, jenž na podzim v čas lovu sleďů se tu scházívali.[1])

Než i na obranu byla povaha sídla Slovana ranského jemu příznivá; mělčiny před ostrovem jeho se prostírající, chránily jej od útoků po vodstvu jeho v plavbě nezkušených nepřátel; sám Helmold ukazuje k těmto přírodním překážkám, pro které Ranů nepřátelé jejich nemohli dostihnouti.[2])

Souvislých dějin Slovanů ranských nemáme, co o nich víme, jsou jen kusé zprávy, vážené z letopisů Adama Bremského, Helmolda a Saxona Grammatika. Různé zprávy, jež Knytlinga-Saga o Ranech podává, jsou tak zmatené a nespolehlivé, že mnozí historikové je docela pomíjí, jiní je toliko jen jakožto zřídlo výpomocné, zejmena k dotvrzení zpráv Saxonových uvozují. Z řečených zprávodavců obracejí Helmold a Saxo největší zřetel k Slovanům ranským; žiliť oba v oné době, když vyvrácena jest skrze Dány moc jejich, a mocný dojem tak velké události, znamenající skonání Slovanstva a vítězství kříže nad modlami na Baltu, přiměl je živěji rozhovořiti se o tomto národu. Zvláště Saxo, jenž byl očitým svědkem posledního zápasu Slovanů ranských s Dány, zobrazil nám nejpamátnější místa na Raně, Arkonu a Karenici, a vypsav dobytí jejich vylíčil spolu zmařenou tam slovanskou modloslužbu. Zprávy Saxonovy o bohoslužbě ranské jsou velmi vzácný příspěvek k dějinám osvěty pohanského Slovanstva, neboť ony jsou jediné obšírnější popsání modloslužby slovanské, z minulosti nás došlé.

Kdy Slované na ostrově Raně osedli, nezvěstuje nám nikde dějeprava. Za prvního svitu v nesouvislém pásmu dějin jejich potkáváme se s nimi již jakožto se smělými námořníky, kteří nepřátele své podstupují buď pravidelnou válkou nebo hubí země jejich lupem a plenem po spůsobu dánských a skandinavských vikingů a askomanů. Vyjížděti na lup bylo tehda oprávněným zvykem na moři baltickém, jako u starých Illyrů na moři siném, podnikány-li totiž výpravy takové od osob soukromých, nikoliv ale od státu samého. Takovým obyčejem vzmohlo se časem loupežnictví na moři baltickém tou měrou, že jako prvotné

[1]) *Helm. II,* 12.

[2]) *Ibid. I, 36.* Inaccesibiles sunt (Rani) propter difficultates locorum.

liko Dána a Skandinavce později i Slovana bylo obvyklým městnáním.[1])

Historikové, kteří viní Slovanstvo baltické, jakoby jen ono ášté oddáno bývalo loupežnictví a znepokojovalo mírumilovné usedy své, zatajují buď zúmysla z nenávisti kmenové pravdu bo nevědí, jak výbojní národové té doby v oněch stranách Evropy ledem k Slovanům sobě vedli. Slovan, jenž tu vydán byl i na hu i na moři nekonečným útokům Dánů a Němců a došel na nec poznání, že se jedná o vyhubení plemene jeho,[2]) viděl se cena užiti každého spůsobu útoku a obrany, aby odolával svým silníkům Vždyť již v 10. století zřídil král německý Jindřich I. zločinců tlupu lupičů v Meziboru, jichž úkolem bylo vycházeti loupež do krajin slovanských. „Kdykoliv Jindřich znamenal“, Widukind, „že nějaký zloděj neb loupežník jest udatný a spůbilý k válčení, prominul mu trest jeho a usadiv jej v podhradí eziborském dal mu role a zbraň a přikázal, aby lidé ti, šetříce ých spoluobčanů, na barbařích (Slovanech), jakkoliv mohou, upeže se dopouštěli.“[3])

---

[1]) K. G. Fabricius praví v úvodu svého díla („Urkunden zur Geschichte des Fürstenthums Rügen unter den eingebornen Fürsten“), že námořské loupežnictví seveřana baltického Slovana od klidného života odvrátilo a jej rovněž přimělo k provozování loupeže. „Gereitzt durch die Freibeuterei, welche dem Nordländer, ehe das Christenthum seine Sitten milderte, zur andern Natur geworden, waren auch die slavischen Küstenvölker im Laufe der Zeit dem friedlichen Verkehre fast entfremdet und dagegen mit der ihnen eigenthümlichen Leidenschaftlichkeit den Raubzügen gegen die nächsten Küsten ergeben, welche oft mit allgemeiner Erschöpfung durch den immerwährendon Kriegszustand endeten“ (Ibid. str. 100). Jinak soudí O. Flock („Rügen'sch-Pommersche Geschichten aus sieben Jahrhunderten“), jenž píše tytýž spíše duchem vášnivého novináře, než po pravdě pátrajícího historika, jakýmž jest Fabricius.

[2]) Hněvem svého věku proti nevěřícím byl i sv. Bernhard Clairvaux-ský uchvácen tou měrou, že i on vybízel k vyhubení baltického Slovanstva, nelze-li je obrátiti na víru. Svolávaje r. 1147 křižáky proti němu do Magdeburka píše: Denunciamus, armari christianorum robur adversus illos, et ad delendas penitus, aut certe convertendas nationes illas signum salutare suscipere. Cod. dipl. Mor. I, p. 251.

[3]) Widukindi res gestae Sax. (ed. Pertz) II, 3. Letopisec tento, jsa mnichem v klášteře korbejském, žil v oné době, když se za panovníků německých z rodu saského *počalo zakládati* panství německé v slovanském Polabí. *Mluvě o krvavém zápase mezi* Němci a Slovany za Jindřicha I. r. 939

Dvě stě let později přivodí přímý svědek, farář buzovský ve Vagrii, Helmold, v kronice své v příčině té velmi významný hovor mezi slovanským knížetem Přibislavem ve východní Vagrii a stargradským biskupem Geroldem, jenž nám podává věrný obraz všemi svízeli stísněného a až na kraj záhuby nelidským vítězem přivedeného národu. Když totiž r. 1156 přišel Gerold do Lubeka a Slovany tu shromážděné důtklivě napomínal, aby se zřekli modlářství a přijali křest, jal se po skončené řeči biskupově k pokynutí ostatních Přibislav na obranu Slovanů takto mluviti: „Slova tvá, ctihodný biskupe, jsou slova boží a vhodná pro spásu naši. Než jak máme my, jsouce tolika nehodami otočeni, na tuto cestu nastoupiti? Abys poznal smutný stav náš, poslyš trpělivě slova má, neboť lid, na který tu hledíš, jest lid tvůj, a srovnává se s právem, abychom tobě svou bídu vyložili. Na tebe sluší pak, abysi měl s námi útrpnost. Naše knížata (německá) nakládají s námi s takou přísností, že za příčinou tak velké tíže daní a poroby smrt nám jest milejší než život. Ejhle, my obyvatelé tak skrovného koutu světa zaplatili jsme v tomto roce vévodovi [1]) tisíc hřiven, kromě toho tolik set hraběti, a přece nejsme ještě u konce, neboť každodenně jsme tak šáleni a utiskováni, že již nemáme ničeho. Jak možno nabýti chvíle, abychom přilnuli k novému náboženství a stavěli kostely a přijali křest, když každého dne dává se nám na vědomí, abychom se dali na útěk? Kéž by bylo jen nějaké místo, kam bychom mohli utéci! Zajdeme-li za Travnu, stíhá nás tam podobné neštěstí, jdeme-li k řece Pěně, jest tam rovněž tak. Co nám tedy zbývá než abychom opustivše zemi na moře se pustili a tu s víry moř-

praví, že Slované jsou lid otužilý, jenž žádného namáhání se štítí a nejskrovnější potravou se spokojuje, a že ačkoliv byli přivedeni až na kraj záhuby, nicméně že jim byla válka milejší než mír, poněvadž si nevšímají všeliké bídy, jedná-li se o drahou jejich svobodu. Němci, tvrdí dále Widukind, bojovali prý pro slávu a rozšíření panství svého, Slované za neodvislost svou a odvrácení nejtěžší poroby. Illi (Slavi) vero nihilominus bellum quam pacem elegerunt, omnem miseriam carae libertati postponentes. Est namque huiuscemodi genus hominum durum et laboris patiens, victu levissimo assuetum. Transeunt sane dies plurimi, his (Saxonibus) pro gloria et pro magno latoque imperio, illis (Slavis) pro libertate ac ultima servitute varie certantibus. Wid. II, 20.

[1]) Jindřich Lev, vévoda saský, jehož manem byl Adolf II., hrabě ze Šaumburka. O tomto hraběti jest zde řeč, jenž té doby spravoval podmaněnou *slovanskou* Vagrii a ostatní Holštýnsko. Těmto pánům byl Přibislav, *drže* východní část Vagrie, poplatným.

skými přebývali? A může se nám dávati za vinu, když my, jsouce z vlasti vypuzeni, znepokojujeme moře a bereme výživu svou na Dánech nebo kupcích mořem se plavících? Nejsou tím vinni knížata, jenž nás vyhánějí?“ K této řeči odvětil biskup Gerold, „že nelze se diviti, že německá knížata Slovany týrají, neboť prý se domnívají, že na modlářích a takových lidech, jenž jsou bez Boha, nemohou se prohřešiti, a napomínal přítomné, aby přijali víru křesťanskou, oniť že jsou jediní, pravil, jenž se od ní uchylují a proto také že jsou vydáni všem v drancování.“ Že se tu nejednalo toliko o přijetí křesťanství, o němž mluvil biskup, vysvítá ze slov Přibislavových, která na to připojil k napomínavé řeči biskupově. „Líbí-li se panu vévodovi a tobě,“ doložil Přibislav, „abychom touž víru jako hrabě měli, nechť se nám tedy dají ohledem na pozemky a daně práva Sasů;[1]) potom rádi staneme se křesťany a budeme stavěti kostely a dávati desátky.“[2]) K výmluvným těmto slovům slovanského knížete netřeba ničeho přičiniti, podávajíť nám živý obraz všemi strastmi sklíčeného a k záhubě odsouzeného národu. Než vraťme se z této slovanské Messenie zase na Ranu.

V prvních desítiletích 12. věku dostoupili Ranové vrcholu moci své na venek; pověsť o přesile jejich rozšířila se po celém tehdejším severu evropském, tak že skladatel Knytlinga-Sagy, jenž žil (ok. 1250) na Islandě, nazvati mohl Ranu „mocným panstvím“ a „velikou říší“.

Kromě Dánska nebylo tehda jiné moci námořské na moři baltickém, jež by se byla rovnati mohla ranské. Útoky Ranů, jenž dříve než Dánové dopravovali na lodích svých i jízdu,[3]) byly tak neodolatelné, že porážku jejich, jež byli ok. r. 1114 u Lubeka utrpěli, připisována pomoci boží a památka tak neobyčejného vítězství slavena pak každého roku na Lubecku.[4])

Než stálými válkami ochabovala i síla jejich, již roku 1136

---

[1]) Právo německých do slovanské Vagrie přivolaných osadníků.

[2]) Helm. I, 83.

[3]) Při útoku na Lubek ok. r. 1114 užili Ranové také jízdy, Dánové vezli ponejprv r. 1136 koňstvo na svých lodích, na výpravě proti Rané.

[4]) Helm. I, 36. Magnificatusque est Dominus Deus in manu cristianorum in die illa, statueruntque ut dies Kalendarum Augusti celebretur omnibus annis in signum et *recordationem*, quod percusserit Dominus Ranos in *conspectu plebis sue.*

zmocnil se král dánský Erich III. (Emun) Arkony, ale spokojiv se slibem Ranů, že postaví rukojmě a přijmou křest, opustil Ranu nedotknuv se jich svatyně. V Ranech však oživla opět a naposled důvěra v sílu vítězného druhdy Svantovita a jali se hájiti ještě přes třicet let své samostatnosti a posvátného ostrova svého, jenž nyní stal se posledním útulkem bůžků slovanských; avšak jsouce posléze otočeni přesilou nepřátelskou, spojenými proti nim Dány, Němci, jakož i Slovany bodrickými a pomořskými, podlehli na konec po vyvrácení svatyně arkonské panství dánskému.

O posledním tomto zápase Slovanů ranských bude níže v této rozpravě vypravováno, nyní podáme popis Arkony a Karenice dle Saxona, načež vylíčíme ranskou modloslužbu, potom dotkneme se posledních válek Ranů s nepřátely jejich a vypíšeme pak dobytí Arkony a Karenice. Další rozprava tato skládá se takto ze dvou statí, z nichž v první jednáno bude hlavně o poměrech vnitřních, v druhé o posledních válečných běžích na Raně.

Věci a události, které tu líčiti budeme, náležejí do 12. století, tedy do doby válek křížových, a vzhledem k dějinám českým do onoho času, nebo jsou mu poblízku, když biskup Zdik spravoval církev moravskou a král Vladislav I. s vojíny českými pomáhal Štaufovci Fridrichu I. vyvraceti volnost měst lombardských.

I.

Nejčelnější místa na slovanské Raně byla Arkona a Karenice. Nebyla to město dle názoru našeho, nobrž v dalším rozvoji pokročilá, chrámy a jinými budovami naplněná bývalá hradiště, sloužíce ještě jako v době prvotní hlavně ku konání modloslužby a za vpádu nepřátelského k obraně a za útočiště lidem i dobytku.[1] Za času míru bylo obyvatelstvo míst těchto nečetné, v Arkoně přebývali snad jen kněží Svantovitovi, v Karenici králové s dvorem svým a kněžstvo tří bohův, jenž tam měli své stánky.

Slovanská Arkona, z níž až do dnešního dne jako z Karenice zachovaly se zbytky jejího opevnění, ležela na severovýchodní ostrožně poloostrova vitovského a chráněna byla toliko na západní straně umělým opevněním, kdežto na ostatních stranách hájili ji

[1]) Při posledním obléhání Arkony hasila posádka vzniklý tam požár mlékem, což nasvědčuje tomu, že tam zahnán byl z okolí i dobytek. Saxo (ed. *Müller-Velschow*) p. 832.

[illegible] příkré k moři spadající svahy. Saxo, jenž viděl Arkonu, [illegible] ji následujícím popisem:

„Město [1] Arkona leží na temeni jednoho vysokého mysu a je [illegible] straně východní, polední a půlnoční nikoliv rukou lidskou [illegible], nýbrž přírodními hradbami opevněna, any sráze po[illegible] jako zdi vypadají, jejichž vrcholu vystřelený šíp dostihnouti [illegible]. Také jest na těchto třech stranách mořem otočena, ale [illegible] straně západní zavřena jest valem 50 loket vysokým, jehož [illegible] polovice byla ze země, hořejší ale ze dřev, mezi kteréž [illegible] byla nasypána. Na půlnoční straně prýští se pramen, ku [illegible] měšťané po opevněné stezce měli volnou cestu, kterouž [illegible] jednou Erich [2] brannou mocí založil, tak že obležené ne méně [illegible] než zbraní do těsna přivedl. Uprostřed města bylo ploché [illegible]stranství, na němž se spatřoval ze dřeva zbudovaný chrám [illegible] nad míru ozdobné a posvátný netoliko nádherou modloslužby [illegible], nóbrž i velebností boha, jehož socha v něm stála.“ [3])

V jižní části ostrova, asi půl míle od moře, ležela Karenice [illegible]arentia), na blízku nyn. Garce. Dánský letopisec popisuje toto [illegible]diště takto:

„Město to chráněno jest všude prohlubinami a otočeno mo[illegible]ly, toliko jediným brodem, bahnem vedoucím a pro chůzi ne[illegible]adným, může se do něho přijíti, a kdo z nepozornosti od cesty [illegible] uchýlí, octne se v prohlubni močálu. Ti, jenž tento brod přešli, [illegible]stanou se na úzkou stezku, prostírající se před městem, tato

[1]) Saxo (p. 821) píše „urbs Arkon“. Slovo urbs může za té doby každé sídlo opevněné znamenati, ač Saxo jinak žádného rozdílu v tom ohledu nešetří, jmenujeť jednou Karenici urbs, podruhé vicus.

[2]) Erich III., král dánský, r. 1136.

[3]) Saxo p. 822. — Popis Saxonův hradiště arkonského srovnává se zcela s místnostmi, na nichž leží podnes zbytky jeho. Na západní straně ležící val, kterýmž vedla brána do hradiště, možno dnes ještě rozeznati; zbytky tohoto valu mají podobu na západ vypouklého oblouku, jenž měří 840'. Archeolog Baier shledal roku 1870, že jedna část valu měla za podklad fošny, neboť na severní straně valu tohoto lze ještě poznati vrstvy prken na sebe kladených. Takových vrstev nalezl Baier devět. Uvnitř hradiště leží nynější plocha o 2' a více výše, než plocha staré Arkony. Pod tímto 2' širokým, průchodem 700 let povstalým nánosem, možno zamenati 6—8" širokou vrstvu, jež jest povrch bývalé slovanské Arkony. Ve vrstvě této nalezeno mnoho štěrbin z popelnic, zvířecích kostí, uhlí a j. Vrstva tato byla *jevištěm činnosti bytujících* tu druhdy Slovanů a posledních[illegible] *událostí r. 1168. Balt.* Studien roč. 24. str. 273.

vede ku bráně a leží mezi bažinou a ohradou. A domy o třech patrech místa toho, jež za času míru bývá opuštěno,[1]) měly tehdá četné[2]) obyvatelstvo a přilehaly tak těsně k sobě, že by kamení, z velikých praků do města metané, nedopadalo až k samé zemi.[3])

Tato obě hradiště, Arkona a Karenice, která Saxo nazývá městy, byla ohnisky náboženského a politického života na Raně: v Arkoně, kdež sídlil velekněz, sestřeďovala se moc hierarchická, v Karenici však, jež byla nepochybně stálým stoličním místem králův, moc státní.

Společnost ranská sestrojena byla ze šlechty,[4]) kněžstva, jehož většina sloužila Svantovitovi,[5]) a z lidu; lech hraničil tu vedle kněžstva ještě s rolníkem a rybářem, neboť měšťanského stavu nebylo tu v 12. století rovněž jako u nás. V čele državy byl král, kterýžto název toliko panovníku ranskému příslušel,[6]) jinak žádný jiný kníže baltického Slovanstva toho vyznamenání neměl. Moc královská nebyla tu toliko lechy, ale měrou větší řády hierarchickými, jejichž bedlivým strážcem byl velekněz arkonský, obmezena. Dualistický tento rozvoj státního ústrojí, byl, jak se podobá, té doby již v posledním svém stadiu; králové, jak mnohé věci tomu nasvědčují, chýlili se již za příkladem sousedních knížat k osvětě

---

[1]) Saxo p. 841 praví o Karenici, že byla „locus pacis tempore desertus", čímž však snad jen opak velkého přeplnění za času dánské války dává na vědomí. Balt. Studien roč. 24. str. 241.

[2]) Za času dánské války r. 1168.

[3]) Saxo p. 840. — Karenice byla jen na západní straně, kde se vcházelo do ní, jezerem a močály k němu přiléhajícími chráněna. Na ostatních stranách měla však kolem vnitřního valu ještě dvojí ohradu, a přístup k brodu, vedoucímu močálem do hradu, byl střežen pevným předhradím. Komise archeologická, jež r. 1868 hradiště proskoumala, praví v příčině opevnění jeho: „Das Befestigungssystem ist ein Beweis für die Bedeutung, welche dem heidnischen Karenz beigelegt werden muss. Eine umwallte Hauptburg, getragen von einem steil abgedachten Hügel, dessen Fuss umschlossen von Sumpf, See und doppeltem Ringwall, der Zugang Sumpfweg, den eine weite Vorburg deckt, — gehörte gewiss zu den ausgezeichnetsten Befestigungswerken im Wendenlande." Balt. Stud. roč. 24. str. 252.

[4]) Cum Jarimaro fratre et universis Rugianae nobilitatis proceribus .... solo Jarimaro ex Rugianorum optimatibus assumpto. Saxo p. 839.

[5]) Alia quoque fana (kromě chrámu arkonského) compluribus in locis hoc numen (Svantovitus) habebat, quae per suppares dignitatis ac minoris potentiae flamines regebantur. Ib. 826.

[6]) *Rani, qui* soli habent regem. Helm. I, 2.

křesťanské, toužíce rovněž i po zproštění se nadvládí hierarchie arkonské. Než aby se nepotkali s tuhým odporem v národu, tajili se nachylností svou k novotě, neboť většina národu lnula k veleknězi co obhájci zděděných zvyků, a národ ctil prý jej více než krále samého.[1])

Křesťanství nebylo té doby na Raně neznámo, ale odpuzováno jest tu tou měrou, jako od jiných národů pohanských, u kterýchž řády hierarchické pustily hluboko kořeny, nebo kteří žili ve volnějším ústrojí politickém, nejsouce spravováni mohútnou rukou panovničí. O tom svědčí odpor Sasů, Prusů a Lotyšů proti křesťanství, který nikoliv mravním vlivem, nýbrž mečem Karla Velikého a rytířů německých byl překonán. Rovněž tak a za týmiž příčinami došlo i u baltického Slovanstva křesťanství rozšíření svého. Snáze však ujímalo se učení křesťanské v národech, jimž panovali knížata, méně řády kněžskými obmezení. Od nich také vycházelo obyčejně heslo ku přijetí křesťanství, neboť ono sílilo trůny jejich a nedávalo místa formám republikánským, které se nesrovnávaly s učením jeho; a také, kde bylo zaštípeno, tu ony i mizely. Přijal-li ten který uvnitř državy své mocný kníže křesťanství, následovali obyčejně příkladu jeho šlechta a bez odporu i lid. Jinak měly se věci na Raně a u ostatních Slovanů baltických. Mnozí kmenové, jako Lutici,[2]) neměli knížat, k pospolným a vážným činům jejich dávali popud hadači v Ratihošti; a na Raně, kde král byl obmezen veleknězem, řídil namnoze tento věštbami arkonskými osudy národu.

Než mimo to i povaha sama učení pohanského překážela snadnému se šíření křesťanství na Baltu. Pohanu ranskému, jenž žádal především na bohu svém pomoc proti nepřátelům a hojnost vezdejších statků, příčilo se učení, které hlásalo, aby odpouštěl svým protivníkům. Dle názoru jeho byl mu Bůh křesťanský bohem cizím, pomocníkem nepřátel jeho a nikoliv také bohem jemu přejícím; neboť nejen ranský, nýbrž každý národ pohanský měl jako své právní zvyky rovněž tak i své vlastní bohy, jenž byli ochránci jeho[3]) a jejichž on byl národem vyvoleným; v bozích, spasách svých, spatřoval zástupce své národnosti a svého národního bytu.

---

[1]) Maior flaminis quam regis veneratio apud ipsos est. — Rex apud eos modice estimationis est comperatione flaminis. Helm. I, 36. II, 12.

[2]) Thietm. VI, 18.

[3]) Ve válce trojanské náležejí rovněž bohové do toho neb onoho táboru. *Hera, jež byla v Argu domovem,* hájí Achaiů; v Ilionu vidí se býti *zanedbávána a jest Priamovcům* nesmiřlivou nepřítelkyní.

Pokud pohan neznamenal z válečných výsledků, že bůh nepřátelského mu národu není silnější než bůh jeho, neuvěřil tak lehce v něj a teprvé z utrpěných pohrom docházel poznání, že bohové jeho jsou bezmocni nebo že jej opustili, a teprv nyní přiložil víru k učení o bohu vítězného národu.

V ten smysl mluvili velmožové pyřičtí v slovanském Pomoří, když k nim přišel (r. 1124) po velkém zpustošení země jejich skrze polského Boleslava III. sv. Ota z Bamberku jako misionář, pravíce k němu: „Bohové naši, jak na jevě jest, bohové nejsou, nemohouce nám pomoci proti Bohu nejvyššímu. Lépe jest tedy, abychom se odloučili od těch (bohů), kteří nás opustili a přilnuli z celého srdce k Bohu pravému, jenž neopouští těch, kteří doufají v něho.“ [1]) Tak i kněz Tříhlavův v Štětíně poznává sílu Bohu křesťanského, nazývaje jej bohem cizím, „bohem německým“. „Jak mocný a silný jest ten bůh německý“, zvolal onen, jsa zastihnut nehodou při bourání oltáře křesťanského, „a kdo odolá jemu? Ejhle, jak jsem já raněn, že jsem se osmělil dotknouti se posvátného stánku jeho!“ [2]) Pak radí lidu, aby nanovo vystavěl zbořený chrám Tříhlavův vedle svatyně boha německého a ctil tohoto rovnou měrou jako boha svého.

Slovan na Raně jsa dlouho vítězem nad svými nepřáteli neodložil proto víry v sílu svého Svantovita, jako Slovan v Polabí v svého Svarožice, až na konec, jsa bojem vysílen a přemožen, odloučil se od něho, když mu již nastávala poroba.

Středem bohoslužby ranské byl bůh Svantovit (Svatovít), t. j. svaté světlo, vítězný bůh sluneční, jejž baltické Slovanstvo za boha bohů [3]) a ostatní bohy u porovnání s ním jen za polobohy pokládalo. [4]) On zahříval a oživoval zemi, která působením jeho vydávala ze sebe plody, sloužící k užitku lidem a zvířatům; a proto také vítězství jeho v přírodě, obroda polní, slavíváno měrou nejskvělejší, obžinky bývaly svátkem největším na Raně. Rovněž i socha jeho v chrámě arkonském zobrazovala dobrotivého dárce blahobytu, držíc v pravici roh hojnosti. Avšak

---

[1]) Herbordi dial. de Ottone ep. Bamberg. (ed. Jaffé) II, 14: Dii nostri, sicut apparet, dii non sunt; contra Deum altissimum nos iuvare non possunt etc.

[2]) Ebonis vita Ottonis ep. Bamberg. (ed. Jaffé) III, 1: Quante potentie, *quante fortitudinis* est Teutonicus deus, et quis resistet ei?

[3]) *Illum* (Svantovitum) deum deorum profitentur. Hel. II, 12.

[4]) *Cuius* intuitu ceteros deos quasi semideos estimabant. Ib. I, 52.

vítězným bohem a štědrým dárcem byl Svantovit jen Slovanům, svým ctitelům; ale jich nepřátelům a všem těm, jenž se protivili službě jeho, byl on zkázonosným zlobohem. V neodolatelnou sílu jeho věřili nejen pohanští Slované, nýbrž i mnozí křesťané měli víru v moc jeho; ano sám křesťanský král dánský Sven III., aby sobě naklonil vítězného boha arkonského, daroval mu číši výtečné práce, jíž později Dánové při dobytí Arkony mezi poklady chrámovými nalezli.[1])

Jakožto bohu světla byli Svantovitovi kůň bílý a orel, prastaré symboly boha slunečního, zvířaty posvátnými. Na posvátné bělouše, chované při chrámě jeho, vyjížděl Svantovit za doby noční proti temnotám a nepřátelům svých posvátných řádů a svých vyznavačů; zbožný Ran vídal prý tytýž ráno koně po daleké za temna od něho vykonané cestě zpocena a zaprášena. Čtyři tváře na soše Svantovitově znamenaly zření jeho ke čtyřem úhlům světa; a vládna vší říší světla prozíral spolu veškerou minulost, přítomnost a budoucnost, a proto byl také neklamným věštcem, dávaje prostřednictvím svého koně lidem příští věci na vědomí.

Tři bohy jmenuje ještě Saxo, jež Ranové vzývali v královské Karenici, ale nemluvě ani o podstatě ani o modloslužbě jejich vypravuje nám toliko, že v řečeném místě byly tři znamenité chrámy, vynikající leskem vzácného umění; avšak že bohové tu ctění, jejichž sochy on popisuje, neměli toho všeobecného významu jako Svantovit v Arkoně, nobrž že to byli jen bohové ostrova ranského, kdežto bůh arkonský byl prý bohem veškerého baltického Slovanstva.[2]) Bohům těmto karenským dává Saxo tato jména: Rugiaevithus, Porevithus a Porentius.[3])

První slul nepochybně Ranovit po slovansku a byl bohem válečným ranským ostrovanům, jako Jarovit na protější pevnině

---

[1]) Hanc itaque statuam, totius Sclaviae pensionibas cultam, finitimi quoque reges non absque sacrilegii respectu donis prosequebantur. Quam inter ceteros etiam rex Danorum Sveno propitiandi gratia exquisiti cultus poculo veneratus est. Saxo p. 825.

[2]) Tak asi nebo i také v ten smysl, že Svantovit byl bohem velikých, zvláště vnějších národních podniků, karenští však bohové že byli jen strážci domova a života domácího, lze rozuměti slovům Saxonovým p. 841: Iis tantum paene venerationis privatorum deorum dignitas conciliaverat, quantum apud Arkonenses publici numinis auctoritas possidebat. Srov. Fabricius str. 106.

[3]) *Saxo p. 842.*

Slovanům pomořským.[1]) Modla jeho měla na hlavě sedm tváří, po boku v pochvách sedm mečů, visících na jediném pásu, osmý meč, obnažený, byl přibit hřebíkem v pravici její. Socha Ranovitova byla obrovské velikosti a na jednom obličeji jejím měly vlašťovky svá hnízda.

Druhý bůh, jenž na blízku chrámu Ranovitova měl stánek svůj a jejž Saxo Porevitem nazývá, byl slovanský Borovit, bůh lesů. O soše jeho praví Saxo toliko, že byla bez zbroje a že měla patero hlav.

Třetí bůh karenský, Porenutius, jenž měl rovněž svou zvláštní svatyni, byl snad, jak někteří se domnívají, litevský Perkunas, slovanský Perun; ač popis sochy jeho karenské dle Saxona nikterak se nesrovnává s vyobrazováním jeho v zemích pruskolitevských. Tu býval vypodobován s jednou toliko tváří výrazu hněvivého a barvy rudé a s hlavou plameny otočenou, kdežto Saxo svého Porenuta zobrazuje jakožto muže se čtyřmi tvářemi na hlavě a se čtvrtou na prsou, jejíhož čela se levice a brady její pravice jeho dotýkala.

Kromě těchto bohů připomíná Knytlinga-Saga ještě o dvou bozích, jenž ctěni byli na Raně; jednoho přivodí pode jmenem Pizamar, druhého Tjarnaglofi. Jméno onoho lze vyložiti na Běsomara,[2]) tohoto na Tříhlava štětínského. Oba bohové tito měli svá chrámová hradiště, z nichž až do dnešního dne zbytky se zachovaly na poloostrově jasmundském.[3])

Ohledem na konstrukci božnic ranských činí Saxo toliko zmínku o svatyni arkonské a Ranovitově v Karenici; z krátkého však popisu jeho obou těchto chrámů, zvláště když jej ještě porovnáme s Herbordovým vypsáním kątin štětínských, můžeme sobě učiniti dosti jasný obraz o svatyních baltického Slovanstva.

Chrám arkonský, jsa zbudován ze dřeva, byl práce nad míru ozdobné a stál na plochém prostranství uprostřed hradiště. Prostor jeho rozdělen byl na dvě části, na vnitřní a zevnější; onano, místo nejsvětější, kde stála socha Svantovítova, spočívala na čtyřech sloupech a byla na místě stěn jen oponami od zevnějšího ji obklopujícího sínce, jehož strop byl z nachoviny, oddělena, a jen

[1]) Hoc numen (Rugiaevithus), perinde ac Martis viribus praeditum, belli praeesse crediderant. Saxo p. 842. O Jarovitu dí Herb. III, 6: Gerovitus, *qui lingua* latina Mars dicitur.

[2]) *Běsomar*, Běsomír, jenž krotí běsy.

[3]) *Srov.* Čas. Mat. mor. 1874, str. 191.

jedna střecha kryla obě části chrámové. Stěny zevnější, jež síňec i tak celý chrám zavíraly, stkvěly se pečlivou prací řezbářskou i opatřeny byly rozličnými předměty, hrubou malbou vyobrazenými.[1]) Kromě svatyně arkonské měl Svantovit ještě drahně chrámů na ostrově, než neměly ani tyto ani kněžstvo, jež mu v nich sloužilo, vážnosti, jako chrám arkonský a tamní kněží.[2])

Chrám Ranovitův v Karenici záležel jako arkonský z vnitřního zevnějšího prostoru, s tím toliko rozdílem, že na místě stěn ějších měl jako kolem vnitřní části jen nachové opony, a že echa jeho spočívala na sloupech.

Socha Svantovitova, jsouc ze dřeva sdělána, měla ony dva vní příznaky, jimiž nejen modly ranské, nobrž i jiných krajin ltického Slovanstva se vyznamenávaly, že totiž jednak vystupola z míry velikosti postavy lidské[3]) jednak že znásobeno bylo ní sídlo intellektu. Modla Svantovitova byla jako Ranovitova rovské velikosti a měla čtyry, dvě v před a dvě v zad obrácené avy na tolika šijích; z předních i zadních tváří zírala jedna pravo, druhá v levo, tak že tváře boha celý kruh nebeský zíraly. Dle obyčeje, jak tehda Slované na Raně chodili, zobrazeny ly na soše i hlavy Svantovitovy, s oholenými vousy a ostříhanými asy. V pravici držel bůh roh, vykládaný rozličnými kovy, který lekněz, obeznalý ve službě jeho, každoročně vínem naplňoval, vice jeho podpírala se obloukem v bok. Říza na soše sáhala až kolena, a tato jsouce z jiného dřeva shotovena byla tak uměle

---

[1]) Saxo p. 822. — Vnitřní rozdělení prostoru chrámového jakož i zevnější umělecké vykrášlení bylo nepochybně pravidlem při všech čelních božnicích baltického Slovanstva. Přední svatyně štětínská (kątina) měla uvnitř touž podobu jako chrám arkonský a byla rovněž zvenku umělecky ozdobena. Vnitřní stánek chrámu arkonského, přístupný toliko velekněži, nazývá Saxo (p. 824) „sacellum“ a Herbord onen štětínské svatyně (II, 32) „sanctuarium“. Kątiny štětínské jsou dle Herborda popsány v Čas. Mat. mor. 1872, str. 117 sld.

[2]) Alia quoque fana compluribus in locis hoc numen (Svantovitus) habebat, quae per supparis dignitatis ac minoris potentiae flamines regebantur. Saxo p. 826.

[3]) O modle Svantovitově praví Saxo (p. 823): „Ingens in aede simulacrum, omnem humani corporis habitum granditate transcendens“, a o Ranovitově (p. 842): „Spissitudo illi supra humani corporis habitum erat; longitudo vero tanta, ut Absalon supra primam pedum partem consistens *aegre mentum securicula aequaret.*“ A Ebo (III, 10) jmenuje modly *hutkovské v Pomoří* „*simulacra* mire magnitudinis“.

zasazena, že nesnadno bylo poznati místo, kde přidělána byla. Nohy její sáhaly až na zemi a připevněny byly k podstavci v zemi ukrytém. Nedaleko boha byly uzda, sedlo, jakož i více jiných odznaků božské hodnosti jeho, mezi kterýmiž meč podivuhodné velikosti zbuzoval zvláště podivení, jehož pochva a jilec byly výtečnou prací ryjeckou ozdobeny a stříbrem vyloženy.

Soše té jakož i jiným obrazům božstev svých přičítali Ranové, rovněž jako ostatní Slované při Baltu vůbec svým modlám, moc nadpřirozenou, domnívajíce se, že socha boha zobrazující není tolik symbolickým obrazem nějaké vyšší bytosti, nobrž že jest to skutečná schránka její, v které ona pobývá.[1]) Saxo vypravuje, že při maření sochy Svantovitovy v Arkoně bylo viděti, jak běs, uvnitř modly přebývající, v podobě tmavého zvířete[2]) z ní vyšel; ano r 1127 sami misionáři tvrdili, že v Hostkově v západním Pomoří při bourání tamních modláren mouchy takové velikosti se z nich vyřítily, jakých nikdy v oné zemi nebylo vídati,[3]) a že na konec odtud jakási obluda[4]) s velikou rychlostí na ostrov Ranu k pohanům odletěla.

Tento spůsob fetišství vzal počátek svůj u Slovanů již v prastaré době, když ještě, než u nich vzniklo umění, na místě soch ctěny jsou od nich stromy a za příbytky božských bytostí jsou pokládány. Z tohoto starého kultu dochovaly se zbytky až do vyhasnutí modloslužby severního Slovanstva, až do 12. věku, když ruka Slovana již dávno přetvořovala stromy posvátné v sochy

---

[1]) Při kácení sochy Svantovitovy očekávali Ranové, že bůh jejich osvědčí svou moc proti svým nepřátelům. Saxo p. 837. Tak i v Pomoří přičítal Slovan modlám svým život a rozum a pozbyl teprvé víry v ně, když znamenal, že nemohou sobě pomoci proti zhoubcům svým. V Hostkové pravili diváci při maření model svých: „Si dii essent, semet ipsos defendere possent, sed cum ipsi taceant nec de loco nisi tracti moventur, omni sensu ac vitali spiritu penitus carere probentur“ (Ebo III, 10); a v Štětíně při bourání kątin: „Si aliquid divine virtutis haberent isti, quorum sacra et templa convelluntur, utique defenderent se“ (Herb. II, 31).

[2]) Daemon in furvi animalis figura penetralibus excedere visus, subito se circumstantium luminibus abstulit. Saxo p. 838.

[3]) Subito enim, astante populi frequentia, insolite magnitudinis muscae, quae nunquam in terra illa vise sunt, magno impetu ex delubris ydolorum proruperunt. Ebo III, 10.

[4]) *Ebo III*, 11 praví, že obluda ta byl prý Beelzebub, „vir muscarum“ (*Beelzebub* totiž co baal zebuth = bůh mušek.)

hů. Stromy posvátnými byly Slovanům baltickým ořešák a dub[1]), proto také později z posvátných těchto stromů, zvláště z dubu, lány jsou modly jejich. Ještě roku 1124 stál u Štětína veliký a šatý dub, jemuž lid, domnívaje se, že v něm přebývá jakási tost,[2]) velikou poctu prokazoval.

Přednosti a veliké pověsti nabyl chrám arkonský, jak již rchu dolíčeno, vítězstvími boha Svantovita a pravostí výpovědí hó.[3]) Po vyvrácení božnic v Štětíně a Ratihošti stal se on jedinou vernímu Slovanstvu svatyní, z níž na krátko a naposled vycházely věné věštby na posilu pohanstvu na mnohých místech při Baltu pět oživlému.

V příčině věšteb či lépe hadačství pokládalo baltické Sloanstvo jako Tacitovi Germáni[4]) koně za důvěrníka bohů; prostřednictvím koně zjevovaly vyšší bytosti lidem usouzení svá před početím vážných jich činů. Znamenati různé zjevy na posvátném víteti a po nich poznávati vůli bohů a zvěstovati ji lidem, bylo důležitým úkonem arkonského velekněze. Posvátná brůna Svantoitova v Arkoně požívala takové úcty, že jen velekněz sám měl i ve své péči a opatrování, kromě něho nesměl ji nikdo krmiti ani na ni sednouti, a za bezbožnost se mělo, vytrhnouti žíně z hřívy nebo ohonu jejího. O budoucích věcech hádalo se pomocí koně v Arkoně tímto spůsobem:

Před chrámem učiněno od sluhů svatyně z kopí trojí zábradlí dle vzdálenosti od sebe, jednokaždé sestrojeno bylo ze tří kopí, po stranách vraženo totiž po jednom do země, na které na příč položeno třetí. Vykonav pak velekněz slavnou modlitbu vyvedl ...ením opatřeného koně z přededvoří k zábradlím, a překročil-li tento dříve pravou než levou nohou, upuštěno od obmýšleného ...ěru. O výsledku každého důležitého státního podniku, nechť byla nějaká válečná výprava nebo cokoliv jiného, hádáno na ...ně tímto spůsobem; při jiných různých předsevzetích souzeno

[1]) Herb. dial. II, 32, III, 22.

[2]) Erat preterea ibi quercus ingens et frondosa; fons subter eam amenissimus, quam plebs simplex, numinis alicuius inhabitatione sacram estimans, magna veneratione colebat. Herb. II, 32.

[3]) Zvantevit deus terre Rugianorum inter omnia numina Sclavorum primatum obtinuit, clarior in victoriis, efficacior in responsis. Hel. II, 12.

[4]) Tac. Germ. cap. 10: Nec ulli auspicio maior fides non solum apud plebem, apud *proceres, apud sacerdotes*; se enim ministros deorum, *illos (equos) conscios putant.*

na zdar nebo nezdar jejich z prvního vykročení posvátného zvířete.[1])

Mimo tento způsob hadačství užíváno na Raně také hřebí čili losů.[2]) Třemi dřívky, jež po jedné straně byla bílá a po druhé černá, bývalo tu metáno; padlali bílou stranou na vrch, znamenalo to štěstí, černou však neštěstí.

Kromě těchto dvou druhů veřejného hadačství bylo také i soukromé na Raně zvykem. Ženy ranské, sedávajíce při ohništi, délávaly na zdařbůh čáry v popelu; byl-li počet jich sudý, znamenával jim štěstí, lichý neštěstí.[3])

Posvátným zvláště předmětem, jako veliký štít Jarovitův v Pomoří, byl na Raně velikostí a leskem barvy vynikající, na korouhvi vymalovaný orel, jenž, jak již svrchu řečeno, byl jako hrůna posvátným zvířetem boha slunečního. Vítězné této korouhvi, jež „stanice“ slula, prokazována jest téměř pocta jako všem bohům; a zástupům, když před nimi nesena byla, bývalo prý na Raně dovoleno vésti sobě nepřátelsky proti bohům a lidem a páchati dle libosti všeliký pych a bezpráví. Při posledním oblehání Arkony od Dánů vlála stanice s věže, strmící nad branou arkonskou, oné na ochranu.[4])

---

[1]) Saxo p. 826. — Podobným způsobem jako v Arkoně pátráno pomocí koně po odhalení budoucnosti v Štětíně a Ratiboští. Kůň Třihlavův v Štětíně byl však vraný a jeden ze čtyř tamních kněží měl jej ve své péči, ale ani on nesměl naň sednouti. Herb. II, 35: Habebant (Stetinenses) enim caballum mire magnitudinis et pinguem, nigri coloris et acrem valde. Iste toto anni tempore vacabat, tanteque fuit sanctitatis, ut nullum dignaretur sessorem; habuitque unum de quatuor sacerdotibus templorum custodem diligentissimum. Před výpravou válečnou osedlán jest kůň tento a veden za uzdu od kněze přes 9 do země vražených kopí na loket od sebe vzdálených a k sobě spoutaných. Příznivým znamením bylo, když si kůň na nohách neublížil a kopí nerozrušil. V Ratiboští překročoval posvátný kůň dle Thietm. Mezib. (VI, 17) jen 2 kopí, křížem vražená do země, do níž pod zelený drn zahrabána jsou hřebí. Na šťastný výsledek nějakého podniku soudilo se tu jen tenkráte, když souhlasila hřebí s výjevy na posvátném zvířeti. — Třihlavova koně štětínského dal roku 1124 sv. Ota prodati do ciziny; a Burchard, biskup halberstadtský, popleniv r. 1067 krajiny lutické až k Ratiboští odvedl odtud posvátného koně a sedě na něm vrátil se do Sas.

[2]) V Štětíně bylo rovněž jako v Arkoně a Ratiboští hřebí užíváno, ale jakým způsobem tu jimi se hádalo, nezmiňuje se Herbord; on praví jen, že kromě hadačství pomocí vraného koně měli Štětínští ještě „alias ligneas calculationes, in quibus navalis pugne vel prede considerabant auguria.“ Herb. II, 33.

[3]) *Saxo p. 827.*

[4]) *Ib. p. 850:* Interea Archonenses portam urbis, qua [illegible]

K službě Svantovitově slušela také posvátná ze 300 branných [jez]dců záležející četa,[1]) která, cokoliv byla buď válkou nebo lupem [z]získala, odevzdávala velekněži k opatrování, jenž z kořisti této [o]patřoval chrámy ranské rozličnými okrasami.[2]) Tyto věci, které [vel]ekněz ukládal a zamykal do beden, náležely k pokladu chrámu [A]rkonského.

Poklad chrámový v Arkoně, jehož strážcem byl velekněz, [n]záležel toliko z těchto na ozdobu božnic chovaných tu věcí, [n]ýbrž i z mnoha peněz a velké síly veřejných a soukromých darů, [věn]ovaných od okolních národů a knížat, jenž toužili po přízni [m]ocného boha. Mimo to plynuly ze zemí slovanských, chrámu [A]rkonskému poplatných, hojné dávky do pokladnice jeho, potom [d]arem od každé mužské a ženské osoby na Raně každoročně jeden

tandi facultas pateret, ingenti glebarum acervo praestruxerant, aditumque coacta cespitum compage claudentes, tantum ex eo opere fiduciae contrahebant, ut turrim, quae supra portam sita fuerat, signis tantum aquilisque protegerent. Inter quas erat Stanitia, magnitudine ac colore insignis, cui tantum venerationis a populo Rugiano tributum est, quantum omnium pene deorum majestas obtinuit. Eam enim prae se ferentes in humana divinaque grassandi potestatem habebant, nec quicquam eis, quod libitum foret, illicitum habebatur. Populari urbes, aras demoliri, fas ac nefas in aequo ponere, cunctosque Rugiae penates aut ruinis aut incendiis evertere potuisset; tantumque superstitioni indultum est, ut exigui panni auctoritas regiae potestatis vires transcenderet. Ze slov: „signis tantum *aquilisque*, inter *quas* erat Stanitia magnitudine et colore insignis“ a dále: „*panni* auctoritas“ dlužno souditi, že stanice byl veliký na praporu vyobrazený orel. O. Fock, Rügen'sch-Pommersche Geschichten, str. 29. — Jako stanice na Raně byl v Pomoří štít Jarovitův, když nesen byl před zástupy, podobným vítězným znamenim. Herb. III, 6: Erat autem illic (v chrámě bolehošťském) clipeus pendens in pariete mire magnitudis, operoso artificio, auri laminis obtectus, quem contingere nulli mortalium liceret. . . . . . et in omni prelio victores sese hoc previo confidebant.

[1]) Saxo p. 825: Hoc quoque numen (Svantovitus) trecentos equos descriptos, totidemque satellites in eis militantes habebat, quorum omne lucrum seu armis seu furto quaesitum, sacerdotis custodiae subdebatur.

[2]) Zdali četa Svantovitova podřízena byla velekněži, zdali poslouchala rozkazů jeho, o tom nejsme zpraveni Saxonem. Fock (l. c. str. 33) tvrdí beze všech důvodů toto: „Dem Befehle des Hohenpriesters gehorchte natürlich die stehende Leibgarde des Gottes; er war es auch, der in ausserordentlichen Fällen das heilige Banner der Stanitza entfalten und damit, wie es im Islam bei der Entfaltung der grünen Fahne des Propheten der *Fall ist, das Signal zur zeit*weiligen Suspension aller Gesetze *für die fanatisirten Haufen* geben konnte.“

peníz a pak třetina z kořisti.[1]) Poklad arkonský byl nepochybně i výpomocnou státní pokladnicí pro mimořádné případy; o bohatosti jeho šla v 12. věku daleko široko pověst, ano hlavním podnětem k poslední koalici dánského krále Valdemara a Jindřicha Lva proti Raně byla vlastně touha jejich po zmocnění se tohoto pokladu.

Nejslavnějším okamžikem modloslužby ranské bývaly obžinky, výroční to oslavení Svantovitova vítězství v přírodě. K slavnosti té scházíval se lid z celého ostrova v Arkoně, aby tu bohu dobytek obětoval[2]) a jej oslavoval hodováním.

V den před velkým tímto svátkem vešel velekněz do vnitřního, jen jemu přístupného stánku chrámového a zametl jej sám chvostištěm velmi bedlivě, aby v něm nebylo nic nečistého, a vystříhal se dechnouti na místě nejsvětějším; a proto, kdykoliv mu toho potřeba bylo, pospíchal za dveře, aby přítomnost boha poškvrněna nebyla dechem smrtelníkovým. Druhého dne, an již lid stál předc dveřmi posvátného stánku, vzal velekněz roh Svantovitův a pátral bedlivě, zdali v něm nápoje neubylo. Znamenal-li, že ho v něm méně, předpovídal z úkazu toho neúrodu v příštím roce, napomínaje lid, aby sobě uschoval plodin pro budoucnost. Neubylo-li však nápoje, prorokoval, že bude příště hojná obroda polní a připo-

[1]) Saxo p. 825. — Do pokladnice přední kontiny štětínské byla dle Herborda (II, 32) odváděna jen desetina kořisti. V pokladnici té chovány byly číše zlaté a stříbrné, jichž v dni slavnostní lechové pomořští k pití a hadačství užívali, pak rohy bůvolové, pozlacené a drahokamy vykládané, jakož i mnoho drahocenného, vzácného a na podívání krásného nářadí na okrasu a poctu bohů.

[2]) Saxo mluví jen o těchto obětech (p. 824), že by i také lidé bývali Svantovitu obětováni, o tom není zmínky v letopisech jeho: avšak Helmold tvrdí (I, 52), že Ranové co rok (annuatim) Svantovitu dávali v oběť křesťana, losem k tomu určeného: o čemž však dlužno pochybovati, neb t Saxo, jejž služba Svantovitova tak zajímala, učinil by byl zajisté zmínku o žertvě takové: ano Helmold sám jest v nejistotě, kdy se to na Raně stávalo, an na jiném místě (II, 12) zase praví, že jen „někdy“ (nonnunquam) taková Svantovitu „hostia placabilis“ se dávala. Helmold má nepochybně na mysli křesťanské misionáře, kteří tu skutečně bývali v nebezpečenství života a snad tytýž i Svantovitu obětováni jakožto uhlavní nepřátelé jeho a jakožto podvracovatelé vlasti; avšak žertvy takové nebyly žádným pravidelným každého roku se opakujícím náboženským zvykem. Helmold sám připomíná o jednom křesťanském knězi, jenž přišel na Ranė do takového nebezpečenství, ale pomocí cizích kupců z něho vyvázl (II, 12).

menul, že nyní netřeba spořivosti. Potom vylil staré víno v oběť k nohám sochy a naplniv prázdný roh nesl jej bohu, jakoby na znamení pocty dával mu napřed píti, pak modle se spůsobem slavným žádal vlasti a sobě všeho dobrého a národu rozmnožení statků a vítězství. Po modlitbě nachýliv roh k ústům vyprázdnil jej jedním douškem a naplniv jej vínem dal opět soše do pravice.

Po tomto obřadu přinesen obětní medovec podoby okrouhlé a takové velikosti, že se téměř rovnal postavě lidské. Koláč ten postavil velekněz mezi sebe a lid a tázal se, zdali jej tento vidí? Když byl lid potakal, modlil se kněz, aby za rok nebyl od lidu viděn; neboť bylo-li ho viděti, znamenalo to neúrodu v příštím roce, obilí však, byl-li zakryt koláčem. Na konec řečnil kněz k shromážděným zástupům; v řeči své vítal přítomné jmenem Svantovitovým a napomínal je, aby i na dále boha svého ctili horlivým přinášením obětí a sliboval jim za to od něho jakožto odplatu vítězství po suchu i po moři Po skončeném obřadu ztráven ostatek svátku hejřivým hodováním, lid jedl přinesené bohu oběti a pil až do opojení, neboť nezůstati střízlivým v tento den bylo prý znamením zbožnosti.[1])

Z vypsané tu modloslužby Svantovitovy docházíme poznání, že řízení její jen nejvyššímu knězi čili žřeci arkonskému příslušelo; o králi při důležitých posvátných obřadech žádná zmínka se neděje. Jsa znalcem služby[2]) nejvyššího boha a tlumočníkem vůle jeho musil také velekněz veliké úcty v národu požívati; a proto můžeme tvrzení Helmoldovu[3]) věřiti, že jej ctil národ více než krále samého. Na znamení svého bohu zasvěceného života lišil se i zevnějškem od spůsobu na Raně obvyklého, on jediný nosil dlouhé vlasy a vousy.[4])

O úkonech velekněze arkonského mluveno již porůznu v této rozpravě, toliko vzhledem k moci jeho třeba ještě vytknouti, že v jistých trestních případech, týkajících se zvláště porušení řádů posvátných, mohl, předkládaje v té příčině vůli bohů, svolati krále a lid k soudu nad vinníkem.[5]) Mimo to bylo odevzdáno v moc

[1]) Saxo p. 824 sld.
[2]) Ibid. p. 823: Sacerdos sacrorum eius (Svantoviti) peritus.
[3]) Helm. I, 36, II, 12.
[4]) Saxo p. 824: Svantoviti sacerdos praeter communem patriae ritum barbae comaeque prolixitate spectandus.
[5]) Při příchodu *křesťanského kněze Gotšalka* na Ranu svolal velekněz *krále a lid k roku do Arkony: Accersitis* rege et populo nunciat (flamen),

jeho i jednání s cizími mocnostmi; r. 1113 vyslán jest od národu do táboru bodrického knížete Jindřicha,[1]) aby se smlouval s ním o mír. Poslání takové vykonával snad jen ve zvláštních případech a z vybídnutí národu samého, jinak bývalo ono, zejmena při vyjednáváních v cizině, úkolem předních mužů, proslulých obratností a výmluvností.[2]) Z těchto dvou naposled přivedených úkonů z činnosti velekněze arkonského vysvítá patrně důležitost jeho ve veřejném životě, a poznáváme z nich spolu, že činnost jeho nebyla samovolná, nobrž že stýkala s vůlí krále a národu.[3])

Toť téměř vše, co nám známo o vzdělanosti[4]) Ranů. Zprávy o nich slyšíme jen z úst nepřátel jejich, oni sami nezvěstují nám písmem ničeho o sobě. Z jazyka jejich došel nás jen skrovný počet jmen a z práce jejich zachovaly se zbytky mohutných staveb hradebních, kterýmž až podnes bádavý archeolog se obdivuje.

---

irata vehementius numina, nec aliter posse placari nisi cruore sacerdotis, qui peregrinum inter eos sacrificium presumpsisset. Helm. II, 12.

[1]) Ibid. I, 38: Videntes igitur Rugiani impetum viri (Heinrici), timuerunt timore magno, miseruntque flaminem suum, qui cum ipso de pace componeret.

[2]) Sami nepřátelé Ranů uznávají neobyčejnou výmluvnost jednatele jejich Dombora v Dánsku: Domborum quendam, praestanti facundia, ad pacem petendam decernunt. Saxo p. 755.

[3]) Že také v Štětíně byl velekněz, jenž sloužil Tříhlavovi, vysvítá ze zpráv průvodců sv. Oty. Ebo (III, 1) mluví výslovně o nejvyšším knězi („summus idolorum pontifex“); Herbord (III, 18) nazývá jej „Belialem“ a praví o něm, že byl muž silný a vysokého vzrůstu a že měl svou berlu v ruce („cambucam suam manu gestabat“), když přišel na náměstí štětínské, aby tu překazil záměrům Otovým.

[4]) Helmold (I, 8) vypravuje, že na Raně nebylo ražených mincí a že místě peněz plátno tu sloužilo za směnný prostředek v obchodu. (Apud Ranos non habetur moneta, nec est in comparandis rebus nummorum consuetudo, sed quicquid in foro mercari volueris, panno lineo comparabis.) Zprávě této odporují však různá udání, z nichž souditi [illegible], že na Raně užíváno peněz, které ovšem nebyly domácí, pocházely z ciziny. Saxo p. 455: Rugiani Danis pecuniam transmittere soliti, p. 804: pacem a rege pecunia quaesiverunt, p. 825: nummus ab unoquoque mare et femina annuatim in huius simulacri cultum doni nomine [illegible]batur.

(Dokončení příště.)

Studie o Shakespearovi.

Od *Karla Šmidka.*

Hamlet.

Kdokoliv seznal nepřehlednou již řadu spisův, jenž se jak v anglické, francouzské, tak nejčetněji v německé literatuře zabývají výkladem naznačeného dramatu, v němžto zdá se nejzračitěji objevovati sám duch Shakespearův, jeho nejtajnější i nejhlubší myšlenky, musí ostýchati se a i váhati, k mnoholičným o Hamletu rozpravám novou přičiniti; jmenovitě srovnává-li se s náhledem oněch, jenž považují hádanku, jaková po staletí zahalovala veškerou osobnost Hamletovu, známým rozborem Goetheovým (Wilhelm Meister) konečně za rozřešenou a objasněnou. Spisovatel tohoto pojednání, ač se ve mnohém rozchází od dosavadních vykladačův tohoto dramatu Shakespearova, jež mnozí za jeho nejzdařilejší a názory tam pronešenými v naši až dobu zasahující pokládají, může pokus svůj i tím ještě ospravedlniti, že jest to dosud první v naší literatuře československé.

Ohledneme-li se po chatrných kaménkách, z nichž zbudoval Shakespeare nádhernou stavbu dotčeného dramatu, musíme zajisté dosvědčiti, že se tu povýtečně objevila tvůrčí jeho síla. Prvotní obsah vzat jest z historie dánské, sepsané podle starých národních zpěvů a pověstí od Saxona příjmím Grammatika. Tento vypravuje v III. kn. starou pověsť o Thôrovi a dokládá takto: Horvendill, místodržící v Jutsku, zbuzuje krůzu drzými svými na moři výpravami tou měrou, že norský král Koller, boje se o svou dosavadní samovládu, odhodlal se podstoupiti s ním zjevný boj. Oba hrdinové vystoupivše na libý ostrov usjednocují se ku vzájemnému souboji s podmínkou, že vítěz obdrží veškerou zemi přemoženého a že nad to musí ho i čestně pohřbíti. Horvendill zůstává vítězem, načež mu král dánský Rörik *dává svou* dceru Geruthu (Gertrudu) za *manželku, jež mu porodila syna* jménem Amletha (Hamleta). Po

dlouhém s ní manželství byl konečně Horvendill pod záminkou, že krutě byl nakládal se sličnou Gertrudou, rukou vlastního bratra Fenga zavražděn, jenž s Gertrudou v manželský svazek vstoupiv osobil si zároveň samovládu nad Jutskem, kdežto byl dříve tu společně panoval se svým bratrem. Pozůstalý po Horvendillovi syn přetvařuje se co blázen ze strachu o svůj život, nicméně při různých příležitostech objevuje pronikavý rozum a nevšední schytralost. Podezřivý Fengo proniká přetvářku Hamletovu a usiluje ho vytrhnouti z role důsledně dosud provedené vnadami sličného děvčete, a i matka jímá se skoumati v nepřítomnosti manželově záhadného prince, při čemž jí pomáhá úlisný dvořan, jehož vyslídiv nedůvěřivý princ konečně zavraždil. Hamlet v pohnutlivé řeči otřásá svědomím své matky a získá ji konečně pro svůj zámysl, pomstiti vraždu mileného otce na ošemetném Fengovi a na všech jeho spiklencích. Fengo usnesl se, nebezpečného prince odeslati se dvěma průvodčími do Anglie, aby podle tajného rozkazu runami naznačeného sťat byl tamějším králem. Na té cestě zmocniv se Hamlet krabice a smazav původní text nahražuje ho jiným, v němž se králi anglickému udílí vyzvání, aby dal usmrtiti dva příchozí průvodčí, Hamletovi pak odevzdal v manželství svou dceru. Vše se tak vykoná. Hamlet získav vrozenou sobě schytralostí a věšteckým zrakem, s jakýmž prozírá i ku skrytým věcem, přízeň královu, navracuje se po roce do Jutska, kdežto, že ho již měli za zemřelého, právě slaví se jeho pohřeb. Hamlet béře opět na se přetvářku blázna a vloudiv se takto mezi hodující vínem jich omračuje a lstivě okovy spoutává, palác pak hyne v ohni, při čemž Hamlet Fenga zabíjí. Po mstě takto vykonané chová se Hamlet počátečně v úkrytu; seznav však, že mysl lidu příznivě se k němu sklání, vychází ze své skrýše a sděliv lidu veškeren běh věcí umí výmluvnými slovy mysli všech k sobě tak upoutati, že jej volí jednohlasně za svého krále. Později odjíždí opět do Anglicka, kdež mu podnikati jest nejpodivnějších dobrodružství; po svém odtud návratu padá v souboji.

Tento stručně námi vypravovaný děj vzdělal ovšem podle vkusu své doby Francouz Belle-Forest pod názvem: Avec quelle ruse Amleth, qui depuis fut roi de Dannemarck, vengea la mort de son père Horvendille, occis par Fangon son frère, v 5. svazku svých novel r. 1564. Toto francouzské zpracování přeloženo později do angličiny s mnohými proměnami i dodatky, kteréž s některými y v Shakespearově dramatě se srovnávají, kdežto v původním

francouzském textu scházejí. Odtud vzniklo mezi učenými Shakespeara vykladači důmnění, že básník látku k Hamletovi nečerpal ani z dotčeného Saxona Grammatika, ani z francouzského díla Belle-Forestova, alebrž z tohoto překladu anglického. Podle novějších bádaní zdá se býti pravdě podobněji, že totéž spracování francouzského spisu, v jednom jen vydání a teprv r. 1608 vytištěné, upraveno bylo podle dramatu Shakespearova, z něhož tolikéž i ráznější rčení čerpána.

Zavilejší jest rozhodnutí otázky: Kdy naše drama bylo Shakespearem složeno? Někteří kritikové, jako v nejnovější době Fr. Bodenstedt ve předmluvě ku svému překladu Hamleta (str. VI) domnívají se, že sepsáno bylo jistě před r. 1598; při tom odvolávají se na výrok přítele Shakespearova, Gabriele Harveya, roku 1598 takto píšícího: „Mládež naše veškera okouzlena jest Shakespearovým dílem: Venuše a Adonis; avšak jeho Lukrecie a jeho tragédie o dánském princi Hamletovi zamlouvá se více rozumnějším a vážnějším lidem.“ Tiskem totéž drama vyšlo ponejprv r. 1603 ve velmi zpotvořené způsobě; r. 1604 vyšlo druhé, opravené a rozšířené vydání. Ohledně těchto vydání dosti valně od sebe se různících shoduje se největší část kritikův v tom náhledu, že obě tato vydání pocházejí od dvou tolikéž zvláštních samým básníkem učiněných zpracování tétéž látky, ač upříti při tom nelze, že prvé vydání upravené podle starší formy téhož dramatu bylo učiněno bez vědomí básníkova, byvši nad to svévolně zpotvořeno četnými vadami.[1]) Buďtež pak náhledy o těchto vydáních mezi kritiky jakékoliv, to jest nade všechnu pochybu zjištěno, že toto mistrovské dílo Shakespearovo nebylo utvořeno jako jedna litina; učiněny v pozdějším vydání samým básníkem dosti podstatné změny, kteréž se ledabylostí přepisovačovou nedají vysvětliti. Tak nazývá se Polonius v prvém vydání Corambis, sluha jeho Reinaldo nese tam jméno Moutano, Rosenkranc pak a Guildenstern jmenují se Rossenkroft a Gilderstone a p. To však nebudiž jakoby na úkor výtečnosti samého díla řečeno; vždyť i Goethe pracoval v různých dobách, ba můžeme doložiti, od svého mládí až krátce před svou smrtí o svém nejvyhlášenějším díle, o svém Faustu.

---

[1]) Srov. o veškeré této záhadné záležitosti důmyslné pojednání v jednom z novějších spisův o Shakespearovi jednajících: „Shakespeare, sein Leben und seine *Werke, von Rudolph* Genée, Hildburghausen 1872“, na str. *296 a násl.*

Tolikéž se obyčejně má za to, že byl Shakespeare, když jeho Hamlet byl vyšel v prvé své formě, stár 30 let, jakož i hrdina téhož dramatu, Hamlet. Je-li tomu tak, a byl-li náš básník narozen r. 1564, byloť tudíž drama toto v prvé spůsobě dokonáno r. 1594; i byloť skutečně téhož roku v Londýně provozováno, Shakespeare sám převzal při hře roli ducha Jiní konečně za to mají, že o době, ve kteréž prvý návrh k témuž dramatu básníkem byl utvořen, jakož o jeho pravé, prvotní formě nedá se více nic určitého ustanoviti; co se však týče dokonání nynějšího textu pro divadlo, to že musí spadnouti k r. 1600 neb 1601, ježto dne 26. července 1602 vřaděn byl „Hamlet" v londýnský rejstřík kněhkupecký co divadelní kus, od tlupy Shakespearových herců provozovaný.

Z dotčených pramenův, z nichž byl Shakespeare látku čerpal ku svému Hamletu, podržel ve svém tétéž látky básnickém zpracování jen několik základních rysův. Že byl král dánský zavražděn svým bratrem, že nastoupil na trůn takto osiřelý, pojav za manželku vdovu po zavražděném, to rovnou měrou vypravuje se jak ve francouzské novelle Belle-Forestově tak i v dramatě. Hamlet, syn zavražděného, vyzývá se zjevem svého otce ku pomstě a přetvářeným blázněním chce oklamat své protivníky. Podezřivý strýc dává ho stříci co nejpřísněji. Při tomto vyzvědačství účastní se paní i lstivý dvořan, jehož pak stihne nepředvídaná záhuba. To vše, jak vypravuje se ve spisu francouzském, srovnává se s vyličováním básníkovým; a i se svými druhy na cestě do Anglicka ho zprovázejícími jedná Hamlet jak v novelle, tak i u Shakespeara. Po té béře vypravování Shakespearovo jiný obrat. Tamto, v novelle, objevuje se Hamlet co hrdina odvážný a k rázným činům odhodlaný. V Anglii zasnubuje se s dcerou královou. Navrátiv se do Dánska přichází právě, an tamnější král přípravy koná k oslavení pohřbu Hamletova, o němž se domnívá, že byl v Anglicku zahynul. Hamlet neostýchá se vzíti krvavou pomstu na králi i na veškeré dvorské straně králi oddané. Svolav schůzi lidu ospravedlňuje se z činův právě vykonaných; lid ho volí za krále. Opětně se odebírá do Anglie, kde zavraždil krále a pojav tam dvě ženy navrací se do své vlasti; jedna z těchto ženštin připravila ho později o život. Vše jinak děje se v dramatu Shakespearově. Zde zůstává Hamlet rozumujícím stále snílkem; ba ani pohled na chrabré vojsko a na mladistvého jeho vůdce Fortinbra, ku potření Polanův válku zdvihnuvšího a skrze Dánsko do Polska pochodem se ubírajícího, není s to k činům zmužiti mdlou vůli jeho. Kdežto Ofelie, sestra Lertova,

co šílená objevuje se před královou, jsouc vedena k ní přítelem Hamletovým, bodrým Horaciem, zvěstuje jeden ze dvořanův příchod Lertův s odbojníky volajícími: Lert budiž králem naším! Král se ospravedlňuje před Lertem, že není vinen zavražděním otce Lertova, a poráží i námitky Lertovy, proč netrestal vraha, že ostýchal se takto učiniti pro matku, jež Hamleta vroucně miluje, jakož i pro lásku, jakéž Hamlet u lidu požívá. Když se Hamlet z Anglie byl navrátil, ovšem k velké nelibosti královĕ, strojí tento proti němu nástrahy, ponoukaje Lerta, již dříve pohledem na šílenou sestru zděšeného a zvěstí, že se utopila, k pomstě rozzuřeného, aby při veřejném zápasu „obratným bodem pomstil smrt otcovu"; Lert, svoliv k tomu, napouští jedem hrot svého končíře. Kdyby však Hamlet nepadl při šermování s Lertem, tu má se podle nárady královy podati jemu pohár s jedem. Ku vyzvání Osrikovu svádí se souboj, avšak končí se smrtí pro všechny; Hamlet poraněn končířem Lertovým; mezi bojem končíře se zaměňují; Hamlet probodá dýkou jedem napuštěnou Lerta i krále, králová ve kvapu, nikým nebyvši na nebezpečí upozorněna, vypíjí koflík s jedem; umírají všichni. Tu přichází vítěz Fortinbras a přikazuje, aby slavnostně pohřbila se mrtvola Hamletova. Fortinbras podle vůle umírajícího Hamleta zvolen za krále dánského.

Ohledněmež se dříve do podrobna po osobách, kteréž se v pestrém kruhu sestupují okolo čelního hrdiny našeho dramatu; tak nejzračitěji seznáme veškerou tu atmosféru, jížto oddychoval i Hamlet, veškerou tu půdu, na nížto se charakter jeho rozvíjel a rozvinul. V popředí stojí král *Klaudius*[1]), Fengo ve svrchu naznačené pověsti. Vyniká ve mnohých vlastnostech nad Hamleta; jest rázné vůle, při tom opatrný i ostražitý a spůsobův, jakými lze vládnouti nad poddanými s úspěchem, dobře znalý. Vraždou dospěl k trůnu; ale nezažíhá v útrobu jeho plamen tak mohutné náruživosti, jaký hárá ve hrudi Makbethově, odkud by padoušství jeho dostatečně se dalo vysvětliti Dosednuv na stolec královský nekráčí jako Makbeth od vraždy k vraždě, užívaje raději prostředkův lstivých a úskočných, aby se na něm udržel. A přece jest v mnohem ohledu nad tohoto zlotřilejší; Makbeth vyzývavou odvahou zavraždil svého pána milostivého, svého hostě i svého příbuzného; Klaudius potměšilou rozvahou odklizuje svého bratra;

---

[1]) Jméno „Klaudius" *(claudo)* dobře se nese k uzavřené a potměšilé povaze krále tohoto.

4*

nevolí dýku, ale jed. Proti bojechtivým nárokům mladistvého Fortinbra chystá udatné vojsko, usiluje však, štítě se všeho marného krveprolévání, celou věc na mírné cestě rozřešiti a posýlá ohrožujícímu jeho říši Norvegovi poslance své v ústrety s návrhy smírnými (I, 2). Neníť v něm nic heroického, a trefně dokládá Hamlet (I, 2), že zavražděný jím čacký král ho předčil jak Apol Satyra. Ku dvojmyslnému žalu svého pastorka a bratrovce chová se s pečlivou šetrností, ba s úmyslnou úlisností. Ve veškeré povaze jeho převládá lest dobře promyšlená, nikoliv činnost odvážná, hrdinná; má se k Makbethovi jako had ke lvu. Uriášův list, s jakým Hamleta do Anglie odesýlá, má úlohu potměšilého jedu; v konečném plánu, společně s Lertem zosnovaném, zavražditi Hamleta, opět chytí se jedu a zasluhuje s plným právem přezdívku, v nížto s nejostřejší úsečností veškeren jeho charakter Hamletem naznačen: *O lotře usměvavý!* (I, 5). Spatřujeme ho v okamžiku, když byl Rosenkrance a Guildensterna vypravil do Anglicka, nemoha, jak potutelně dí, na blízku snésti nebezpečí rostoucí denně ze šílenství Hamletova, v modlitbu pohříženého (III, 3); avšak i posvátný tento výkon odhaluje nám jeho kolotání mezi malomocnou lítostí a netajenou radostí nad úspěchy svých podnikův zločinných. Jest dobře přesvědčen, že tam nahoře není výhybu, tam že ničeho nezmůže pozlacená ruka proti rozsudkům povečné spravedlnosti, přece pokouší se o zželení, žel prý všecko zmůže, avšak o zželení bez opravdivého polepšení. Veškery jeho vášně i výčitky svědomí schabělé jsou bázlivým sebe vymlouváním; vypadají jako malomocný oheň proti démonickému žáru, soptícímu v žilách severního vojína, Makbetha, ve svém svědomí roztříštěného vinou nesmířitelnou. Ba ještě ku konci, když již chystá se k vykonání vražedné smlouvy, s Lertem uzavřené, kojí zbabělou mysl útěchou v klidnější prý budoucnost („v brzce budem klidnou dobu míti“ — V, 1), a v útěše této, jakouž domnívá se ukonejšiti zlotřilé své svědomí, umírá, ne jako Makbeth, s bezohledným sama sebe odsouzením.

Spoluvinnicí krále tohoto pokryteckého jest *královna* Gertruda, matka Hamletova, paní to slabá, smyslná, rozkošnictví oddaná, avšak s přídechem již chorobné přesycenosti. Touž příčinou přednost dává hydnému, avšak pikantnímu svůdci před chotěm svým nálechtilým, jemuž onen tak „neroveu jako Herkulovi Hamlet“, jak Hamlet vyznává s jízlivou o sobě samém ironií. Podobné ochablé, *přílišným v labužnictví se kocháním vysílené povahy nemají energické pružnosti* ni v nenávisti ni v lásce. [illegible]

roztoužená, nicméně váhavá, přiložiti ruku ku konečnému jeho provedení, jeví se u ní, když se jednalo o zavraždění chotě jejího, jakož i při nástrahách strojených ke zničení Hamletovu. Nemiluje vraha manželova tak výhradní žhoucí náklonností, aby byla s to, úplně nenáviděti syna svého, jednáním jejím těžce uraženého. Kázaním, kdež po skončeném divadle osupné výčitky hřímá syn v duši matky, jež změnila „svaté sliby manželstva v kostkářů přísahy“ (III, 4), patrně jest celá rozrušena:

> O nemluv více!
> Ty moje zraky srážíš v hloubi duše,
> Kdež vidět musím černé, rudé skvrny,
> Jež barvu nepouští!

A když Hamlet neustává vrážeti výčitky co ostré dýky ve zachvělou její duši, tu nezná nic leč úlisné prosby o smilování: „Nic dále, drahý synu, nic dále!“ I při objevení se ducha, „jehož vzhled a osud pohnuly by samo kamení“, i při pohledu na mrtvolu Poloniovu v době půlnoční zůstává téměř bezcitnou. Slabá jsouc ku zlému, slabá k dobrému dává i později věcem sebe ožehavějším volný průchod a tak veškeren její zjev dobře se hodí v dobu, kde věje celou atmosférou chlípný vzduch rafinovaného požitbařství a zahálčivého života; nikoliv pro věk, v němž ještě burácí ostré povětří vášní, divou prvotní silou překypujících, v němž rodí se povahy jako Lady Makbethova s mohutným egoismem vůle, k činům jakýmkoliv povýšenou silou obrněné.

Mezi dvořany zaujímá popřední místo důvěrník králův, *Polonius,* oficielní zastupitel a ceremoniář veškeré společnosti, v jejížto kolo nás básník uvádí. Benedix, jenž ve svém pohrobním spise „Die Shakespearsmanie“ ostře vystupuje proti přepjatostem kultu Shakespearova, vidí v něm „pedantickou žvástavost“ a počítá vylíčení jeho mezi nejzdařilejší figury, jež byl Shakespeare utvořil; jenom prý má jeho rozvláčitost mnoho do sebe nudného a unavujícího. Nám se zdá, že chtěl básník nakresliti v něm starého marnivého pána, s jakými se často potkati jest ve vyšších kruzích, jenž rád na odiv staví svou státnickou moudrost, v životě zkušenost, avšak pokročilý věk seslabil paměť jeho, že ve společnosti duchův mladších a nad něho ostrovtipnějších uklesává v bludy a vady. Při tom narušena jest i jeho mysl marnolibým světáctvím, jakéž na veškerém dvoře převládá, jen že je umí zastříti zevně lesklou pokrývkou výtřelejšího vkusu. V největším lesku objevuje se salonní jeho vzdělanost, kdež příslušná naučení udílí svému synu Lertovi

do Paříže odcházejícímu (I, 3), pravidla to pro schytralého dvořana jako ulitá nejen v době Shakespearově, ale v kterémkoliv věku. Poroučí synu svému prostřední povždy kráčeti cestou mezi hamižnou v sebe uzavřeností a lehkomyslnou ku každému důvěrností, mezi třeštivou hrdopyšností a podlízavou úkorou, mezi zvětřilým po neustálem práčství se sháněním a babským před každým odpůrcem coufáním:

> Nad všecko — věren buď sobě samému,
> A z toho pojde pak, jak z noci den,
> Že nebudeš nikomu nevěren.

Neníť pochyby, že věrně králi pomáhal při jeho na trůn dánský nastolení; král chová k němu přítulnost důvěrného přítele; Polonius co pravý dvořan hledí všemi prostředky v této důvěře u krále se udržeti a sesíliti. S upřímnou ochotností plní všechny povinnosti králem mu uložené; usiluje vyslíditi příčinu, jak dí, „Hamletovy náměsíčnosti“ (II, 2), kteráž prý tkví v tom, že se zcela zamiloval do Ofelie; k úplnému choulostivé té věci vyskoumání nabízí opětně službu svou, že přivede dceru svou do loubí, kde Hamlet často prý mnoho hodin se procházívá. Lidé jako Polonius sešedivělí v odvislém postavení, v jakémž veškery téměř myšlénky i city své podrobují cizí vůli, ocitují se konečně v obmezenosti názorův ohledně sebe vyšších a jmenovitě vnitřních záležitostí; nechápaje vzlet ducha Hamletova domnívá se, že zdánlivě přemrštěné a blouznivé téhož prince jednání má popřední původ v lásce; byv v této odmrštěn, že padl nejprvé v truchlivost, ve bdění, pak v ocháblost a konečně v blouznění a blázněni (II, 2). Schytralost dvořanskou jeví v obchodu s cizími vyslanci, kdykoliv se namáhá nějaké státní tajemství jim vylouditi; ale užívá jí i tam, kde jedi[illegible] vítězí i rozhoduje vnitřní citův roznícenost, kde převládají žho[illegible] plameny láskou rozechvělého srdce, jako když vhodná udílí p[illegible] kynutí své Ofelii v milostném s Hamletem obchodu, a rozhovo[illegible] se sluhou Reinaldem, jak má v Paříži vyskoumati chování Lerto[illegible] připomínají zrovna nauku slídičův sprostě policejních (II, 1). V ro[illegible] mluvě s králem dí správně: „Stručnost jest duše vtipu, rozvláčno[illegible] okonöiny, zevní šperk“ (II, 2); avšak sám moudrého pravid[illegible] tohoto neostříhá, alebrž všecky své rozhovory vleče nejapnou ča[illegible] mnohořečností. S úplnou porážkou potkává se domnělý jeho ostr[illegible] vtip a nudná mnohořečnost v rozmluvách s Hamletem; Haml[illegible] *odkájen* se jeví vznešenými city, hlubokými myšlenkami, vzletným[illegible] *snahami; onť* jedná s vůlí samostatnou, činy jeho mají ráz [illegible]

rostlé pružnosti; jej vedou idey, Polonia maximy, odtažené ravu prázdné často formy, ze zvyku vyhýralého a vyžilého 2). Sám sebe věrně charakterisuje Polonius slovy (II, 1):

A tak my chytří, prohnaní mudráci
Umíme kličkami a křivochodem
Nepřímo uhodit na přímou cestu.

ie s ním, jehož Hamlet jmenuje „žvástalem blouznivým" (III, 4), nou soustrast, pozorujíce, jak padá za obět zpupnosti Hamě po veškerých svých dvoru prokázaných službách.

Horacio, jenž sám sebe nazývá „více starým Římanem nežli m" (V, 2), jest veskrz příjemný, vděkuplný zjev, a patří lepším charakterům Shakespearem nakresleným. Jest v něm ckými rysy zobrazen vzor přítele důvěrníka. S věrností ku i spojuje mužnou mírnost a klid. Ve společnosti tak poně zhýralé, jakou sám Shakespeare ve svém dramatě vyličuje, uje se Horacio více co ostrý všech zjevův pozorovatel, hloubavý h badatel s přídechem resignace mudrcovy, více trpný, než oických, v kolo dějův samostatně zasahujících popudův činný, a jsa hrdinou v trpělivosti, v klidném strádání pohrom, jimiž každého ze smrtelníků stíhá prudším či slabším zážehem, hrdinu v odvážném jednání. Sličně i pravdivě dí k němu et (III, 2):

— — — — Od těch dob,
Co duše má nabyla vlastní vůle,
Hned tebe sobě obrala — neb tys
Se vždy u všelikém utrpení
Tak zachoval, jak bys nic netrpěl;
Byls muž, jenž ústrk, přízeň osudu
Nes' stejným vděkem. — — —
— — — — Ukaž mně muže,
Jenž *není otrok vášně,* a vnitř srdce,
Jej nosit chci, ba v srdci srdce svého,
Jak nosím tebe!

Co protivy proti snílku Hamletovi, v pochybnůstkářství a ost zanořenému, postavil Shakespeare dva muže ohnivé povahy oplodné vůle, Fortinbra a Lerta. [1]) *Fortinbras* objevuje se

---

[1]) K jakým výstřednostem zabíhají mnozí vykladači Shakespearovi, jmenovité při *Hamletu, toho zřejmé* dosvědčení podává spis v Hamburku *1869 pod zvláštním názvem vydaný:* „Τὸ τί ἦν εἶναι" (z Aristotela). Die

[illegible] bohatýrských roztoužený, a [illegible] v šanc dané. Nestojí však [illegible] se domnívají, v zevnějším [illegible] Hamletem [illegible] dějem našeho dramatu: [illegible] v čele vojska do [illegible] se vůle Hamletova [illegible] válku dle vlastního [illegible] země, kterážto (jak [illegible] více než pět dukátů [illegible] po slávě bohatýrské [illegible] pozřením na prince [illegible] vojsko, ježto „pro slávy [illegible] se samým rozumo-[illegible] IV. 4.):

— — — [illegible]

[illegible]

V [illegible] Hamletem [illegible] Lert, syn Poloniův, [illegible] rytířské, zářivý ve [illegible] v něm i co do [illegible] aristokracie mravův [illegible] a suchopárných. Zvyk [illegible] již tehdy střediště [illegible] se sestrou od-[illegible] slova jeho oddychují úplně [illegible] aristokratických obvyklou zjemnělým a [illegible] hlubokou soustrastí ku sestře [illegible] ni jeden rozháranější po-

---

Idee Shakespeares und deren Verwirklichung — Sonettenerklärung und Analyse des Drama Hamlet von Karl Karpf. — kde se na základě znělek Shakespearových a dramatu Hamlet obšírně dosvědčuje, že Shakespeare byl zevrubně obeznalý s filosofií Aristotelovou a že i v znělkách i v Hamletu patrně se obrážejí myšlenky tohoto řeckého mudrce. Pak jednotlivé osoby v Hamletu vystupující považují se tímž spisovatelem za ztělesnění různých stran ducha ne Hamletova, ale samého Shakespeara. Tak zobrazuje Hamlet „die theoretische Thätigkeit des Dichters", Lert a Hamlet co protivy „die handelnde und erkennende Thätigkeit, praktisch und theoretisch, extensiv und intensiv, Triebkraft und Vernunft des Dichters", ba neopomenut i král Klaudius, jenž prý zastupuje „die praktische Klugheit des Dichters". Nechtěl podle toho vylíčiti Shakespeare plastickou objektivností, jak to má pravý dramatik učiniti, Hamleta a dvůr dánský, ale sama sebe!

vzdech, jenž by uznával vnitřní oprávněnost citův v útrobě sestřině; ale ze všeho zapáchá dusná atmosféra síncův šlechtických, nikoliv ryzá poctivost a mravnost, alebrž chladná vypočítavost úspěchův — hle, to jsou důvody za kterými sestru Ofelii odluzuje od milostných poměrův a varuje od lehkověrné k němu důvěry:

— — — Lásku-li ti svou
Vyznává, moudrost tvá tak dalece
Jen tomu věř, pokud se jeho slova
Srovnávaji s obzvláštním jeho stavem
A poměrem.

A dobře musela sestra znáti bratra, že slova ta jeho nevyřinují se ze vnitřního přesvědčení, alebrž že jsou jenom ohlasem rafinovaného mravu zevního, kterýž aby přilnutím k Hamletovi sestrou nebyl porušen, obává se bratr; dí zajisté Ofelie:

— — — Ty však, dobrý bratře,
Nečiň jak činí mnohý hříšný mravokárce,
Jenž káže příkrou cestu k nebesům,
A sám jsa chlubný, vilný pokrytec,
Na květné dráze kráčí rozkoší
Nehledě rady své.

Rozhořčenost nad myslí otcovou i nade strastným stavem Ofelie až „k zoufalosti dohnané“ (IV, 7) rozpuzuje ho k činu, k pomstě; avšak i tato jinak oprávněná nevole nevzniká z ohledův právě mravních, alebrž nejmohutnější vnuknutí čerpá z mravu feudalní aristokracie, jehož zjevné porušení vymáhá i příslušné potrestání. Pomstu rázně vykonává, dobře se znaje v harcování s končíři; že však rytířská tato snaha dobře se u něho dá srovnati s prostředky zločinnými a mrzkými; odtud patrno, že chtěje pomstiti smrt otcovu neváhá, ovšem podle úskočného návodu králova, hrot jednoho z končířův i jedem napustiti.

I osoby podřízenějšího významu, jako *Rosenkranc, Guildenstern, Osrik,* oddychují tímtéž smýšlením, jakým proniknut jest veškeren tehdejší dvůr dánský; jsouť zajisté i mužové tito praví vzorové uhlazených dvořanův, podrobujíce se s lízavou pokorou všelikým rozkazům královým, avšak i ku princovi, k jeho rozmarům, jsouce s ním od dětinství vychováni (II, 2), se schytralou zdrženlivostí se chovajíce, jmenovitě když mu zvěstují po skončeném divadle hněv rozčileného krále a největší duše zarmoucení matčino (III, 2) *Plazivé jich lichocení vrcholí ve výroku Rosenkrancovu, jemuž král rozkazuje,* aby s Guildensternem a s Ham-

letem k rychlému se strojil odchodu do Anglie (III, 3):

— — — Majestátnost
Nehyne samotna, než jako vír
Vše blízké s sebou chvátí. —
— — — Král nikdy sám
Nevzdechne, leč v povšechném vzdechnutí.

Podobně jedná i mladý Osrik; maje dle vůle králova k souboji vyzvati Hamleta s Lertem, popisuje v tomto bezděky ráz veškerého dvora dánského, v zevnějších lesklých formách jenom sobě libujícího. „Lert, věřte, dokonalý to kavalír, pln jemných spůsobův; shledáte v něm obsah všelikých darův, jakých kavalír viděti si přeje“ Zároveň pak nevyřkl Hamlet nikde tak jadrně vnitřní téhož dvoru mravní pustotu, jako slovy, jimiž po odchodu Osrika ostrý úsudek o něm pronáší k Horaciovi: „Onť byl již zdvořilý s matčiným prsem dříve než jej do úst bral. Tím spůsobem on i mnohý jiný, jehož vidím pochlebovati tomu zvětřilému věku, přiosobil si toliko přízvuk času a povrchní spůsobnost řeči a chování. Tito lidé mají zásobu obojetných frásí, jimiž si pomáhají skrze nejpovážlivější otázky; ale zkus toho a ofoukni je — a bubliny jsou ty tam“ (V, 2).

Uprostřed tohoto hloží zevnějším leskem nabubřených mravův při vnitřní pustotě, úskočné úlisnosti a povrchně olíčené surovosti rozkvétá co libé poupátko nevinná *Ofelie.* Avšak právě ohledem jejího mravního zjevu rozcházejí se vykladači Shakespearovi v nejrůznější úsudky. Někteří z nich, jmenovitě *Tieck, Goethe* i *Börne,* mluví o ní co o děvě uvnitř porušené, „zralou, sladkou smyslností“ nadchlé; „její obrazotvornost jest prý nakažena, tichá její skromnost oddychuje láskyplnou roztoužeností, a začisla-liby pohodlná bohyně příležitost strůmkem, spadlo by ihned ovoce dolů.“ [1]) Jiní však, jako přede všemi *Vischer,* estetik na slovo vzatý, [2]) béře ji úplně v ochranu před takovýmito neoprávněnými přezdívkami, náziraje v ní „tichou fialku, jemnou, skromnou, německou děvu, zcela severní ženskou povahu, chudou ve slovích, v sebe uzavřenou, neschopnou bohaté, hluboké srdce rtoma projeviti, na jedné řadě s Kordelií a Desdemonou“; kdežto nejjizlivěji o ní Börne soudí a zhola bez

[1]) Goetheovy úsudky o Hamletu i o Ofelii vhodně vpleteny jsou v rozmluvy jednajících osob v románu: „Wilhelm Meisters Lehrjahre“ ve IV. knize v *kapitolách* 13. 14. a 15.

[2]) *Ve spise:* „Kritische Gänge, 2. Folge, 2. Heft“ st. 84 a násl.

rozpaků dí: „Ofelie jest dobra i obmezena jako děvče měšťanské; dvůr ji ani nepokazil ani nezjemnil; *Hamlet ji svedl*, a dříve ani nepoznal, co byla ztratila, až to se vrahem otcovým nenahraditelně byla ztratila.“ [1]) Držíme-li se, jak to zajisté při výkladu jakéhokoliv díla básnického se nutně vyžaduje, samého dramatu našeho, nic jinorodého ze subjektivních názorův tam nevkládajíce, musíme dosvědčiti, že v dramatě samém nenalezáme žádného podstatného důvodu, za kterýmž bychom směli s tak břitkou příhanou projádřiti se o veškeré povaze Ofeliině. Toť ovšem připustiti musíme, že v okolí tak úhonných mravův a ožehavých navyklostí nemohla mysl její panenská zůstati beze všeho aspoň *narušení*, což se pekými obrazy a kluzkými řečmi naznačuje, jaké ve svém šílenství, ve svých tehda zpěvích (IV, 5) pronáší. Ale veškerá její mravní podstata zůstává jinak ryzá, čistá, nezrušená; ovšem co do milostných s Hamletem poměrův ne dosti ohnivá a málo samostatná. Hamlet pohlíží k ní co ku svému andělu strážci; ve své rozkvašenosti a ve svém rozhořčilém mysli naladění domnívá se, že v upřímném a bezelstném srdci ušlechtilé té děvy nalezne útěchu, jež by uhladila milostným, vděkuplným soucitem vrásky se zamušilého čela; avšak Ofelie neníť ani na takové duchové výši aniž pro Hamleta tak pružnou nadána odvahou, aby se jemu stala tím, co v ní nalézti se roztoužil; ač nic nedíme, že láska tato nebyla s to ukojiti a naplniti veškero jeho srdce pro důležitou i obtížnou úlohu, kteráž na jeho bedrách spočívala. Nejbolestněji se útroby jeho bez toho již dosti rozčilené dotknouti musilo pozdější jednání milenčino. Jsouc podlé své povahy více trpnou, pokornou, poddajnou než činnou, samostatnou, odhodlanou, dá se od mrzkého krále a slabé povolné královny snadno zlákati proti Hamletovi; tento pak musel při své popudlivé i dojemné mysli zhola ztratiti k ní všelikou důvěru, ale zároveň i poslední oporu rozervaného svého srdce. Nejhlubšími city zaznívají struny v útrobě Hamletově při tklivém jeho s Ofelií se loučení (III, 1), jmenovitě když tato

---

[1]) V „Gesammelte Schriften von Ludwig Börne, 1862, V. Band“ na str. 100. Vídeňský professor filosofie, Robert *Zimmermann*, ve svém pojednání „*Hamlet und Vischer*“ (Studien und Kritiken zur Philosophie und Aesthetik, Wien 1870) potupně se ohledně mravnosti na veškerém dvoře dánském panující pronáší; konečně dí o *Ofelii*: „Ophelia, allen Einwendungen Vischers zum Trotz, ist im besten Falle nur mehr eine *physische* Unschuld“ (str. 89). *Srovnej naše zvláštní* obšírné pojednání o Ofelii v *„Lumíru“, 1874, č. 43 a 44.*

navedena k tomu výstražnými slovy otcovými navracuje milovanému princi památky, k nimž druhdy byl „pojil slova sladkodechá", a nejsou to slova třeštivé přetvářky, alebrž hluboce rozbolestněného vnitra, když ji zdánlivě ironicky ku konci vybízí: „do kláštera jdi a to honem!" Nejhlubší soucit probouzí v útrobě naší strastiplná katastrofa, jakovou konečně něžná i útlocitná ta děva byla stížena. Ve svém milenci byla sezřela ideal muže, „zrak dvořana, vojína pěsť, mudrce kázeň" a „rozum ten vzácný, vznešený" zdá se pojedenkráte „bez ladu a skladu, všechen ten tvar a vzlet šílenstvím strhaný"; Hamlet byť s rozdrceným srdcem opouští ji, avšak přece spůsobem příliš tvrdým a břitkým; libá hladina dosavadního jejího života do hloubi tím rozčeřena; prvé upřímné i horoucí rozplápolení lásky mrazivým zádechem náhle a prudce uhašeno; potřeba jedné ještě silné rozdrcující rány neblahého osudu, aby rozbortil se naprosto ušlechtilý soulad měkké její mysli. Rána taková sřítila se tolikéž neočekávaným chvatem v rozrušenou její a schabělou útrobu, a jsouc povahou více trpnou proti zevnějším dojmům, libým i nelibým, se slabou příliš odvahou se vzpírající upadá, uslyševši děsnou zvěst o zavraždění otcově rukou milencovou, v úplnou mrákotu duchovou, kdež „rozpráví mnoho o svém otci, pak o šalbě ve světě" (IV, 5); tím při vší zmatené nesouvislosti blouznivých řečí dobře naznačujíc oba prameny, odkud „stav její smutný" vyprýštil se. Vnitřní žal nad přetrpkým tímto a spolu nezaviněným osudem pošinuje se v nejprudší střížeň, když Ofelie ve křiklavé protivě ke vnitřnímu svému stavu objevuje se fantasticky slaměnými klasy a kvítky ozdobená a z rozřícených těch zvukův i plzké obrazotvornosti (IV, 5) původně ladný tón lásky k milencovi jako ohlas ze ztraceného ráje k uchu našemu zaznívá. Smrt její tklivými slovy vypravuje královna před Leртem i králem (IV, 7):

U vrby, jenž se sklání přes potok —
Tam fantastické věnce splítala —
I lezla na strom zavěsiti chtíc
Své věnečky; v tom praskla zrádná snětev
A ona s pestrým padla plevelem
V slzící tok. — — — —
Šat její těžký mokem vsáknutým
Z té zpěvné pohovy ji dolů strh'
V bahnatý hrob.

Zjev něžné této stradatelky nejen ohledně veškeré její povahy

ak již svrchu dotčeno, alebrž i ohledně poslední této katastrofy avdal vykladačům Shakespearovým příhodnou látku k rozluštění tázky, zdaliž při vyličování tak strastného úpadku nejen Ofelie, ýbrž i nevinné Kordelie a Desdemony zadost učinil Shakespeare ramatickým zákonům co do tak zvané *poetické spravedlnosti* čili ic. Dostačí tu poukázati ku dvěma rozporným náhledům, jaké se bjevují u *Rümelina* (Shakespeare, Studien eines Realisten) a prof. *Zimmermanna* (l. c. strana 135 a násl.). Žádá *dramatický děj* i tragédii i v komédii, aby *osud* jednajících osob obezřejmil se o vzniklý jich *činy* samovolnými. Tento spůsob spravedlnosti naývá se *poetickou* spravedlností, a nikoliv *mravní*; poněvadž tu nerozhoduje mravní povaha činu, alebrž jen ta okolnost, že konečný sud, s jakýmž jednající osoby se setkávají, jest jimi samými spůsobený a zaviněný. Rümelin kárá Shakespeara, že v některých ých dramatech opomenul přísně zachovati tyto zákony poetické pravedlnosti, že u mnohých osob, jmenovitě u tří dotčených znešených i nevinných ženských charakterech nevzrůstá co ovoce kretův děsný jich osud z činův jimi samými vykonaných; ač ři tom neobmýšlí z nemravních názorův viniti básníka, jakoby mi ovládnuto bylo vlastní jeho smýšlení. Zimmermann naproti mu obhajuje i v tomto ohledě dramatickou umělost i zručnost ásníkovu, dokládaje, že všechny ty tři jmenované ženské jsou *edlejší osoby*, bez nichž by čin dramatické *hlavní* osoby (Leara, thella, Hamleta), v němž tkví jádro děje, nemohl vykonati se. Iohou prý osoby jednáním hlavní té osoby strádající býti sebe evinnějšími, není-li jenom sama hlavní osoba, jejíž činy i osud voří děj dramatický, bez viny. Desdemona přísluší k Othellovi ako kovadlina pro kladivo, jako terč pro výstřel; i jestiť prý to cela zbytečno dohledávati se nějaké viny při Desdemoně, Korelii, Ofelii, za kterouž by jim bylo příslušné zahynouti, a tolikéž st i nepříslušno, nedostává-li se takáto vina, hned básníka nakouti z nedostatku poetické spravedlnosti, protože jich užil co ředmětův pro jednání svých hlavních hrdin. Nám se zdá, že řísné toto požadování poetické spravedlnosti ve výplodech dramaických jest z největší částí holý výmysl stranných theoretikův stetických; u nejoslavenějších tragikův, jakými byli Sofokles, Calderon, Shakespeare, Goethe, s ní nikterak se nepotkáváme. Aniž pak odůvodnění, že Desdemona, Kordelie, Ofelie jsou vedlejší osoby z tou příčinou že mohou *ač úplně* bezvinny nicméně skličeny býti *hroznou katastrofou, lze za něco* jiného považovati, leč za lichou

výtůčku, ježto zhola se míjí s pravým názorem o podstatě tragédie. Právě to, že v rozvoji poměrův společenských jedni stávají se kovadlinou pro kladivo druhých, že beze všeho značnějšího provinění osobního zaplítají se mimovolně v kolo svízelův a strastí, jichž zbrodně a neřesti druhých na ně zároveň uvalují, spočívá nejděsnější pro nás pohroma, kteráž nejčistější soustrast probouzí ve hrudi naší; a právě tím přesvědčením, že osoby nevinné vybírá sobě vyšší duch dějstvem vládnoucí za vyvolené oběti ke smíru za druhé, dospívá strázeň tragická k nejvyššímu chlumu dokonalosti. I zcela pravdivý, podstatu tragédie nejzřejměji naznačující výrok učinil Schopenhauer, dokládaje, že „v čem se kaje hrdina tragický, nejsou jeho *osobní* hříchy, alebrž hřích dědičný, hřích to veškerého bytí“; a dále se táže: „co provinila Desdemona, Ofelie, Kordelie? co Egmont, co statečný princ, co Edip? ba co i Lear? — blud ze sešlosti věkem?“ (Srovn. Schopenhauer-Lexikon, I, 264.)[1])

---

[1]) Jest nám se tu odvolati k naší obšírnější o této záhadné věci rozpravě v esthetickém rozboru o Learu Shakespearově, kterou jsme podali v „Časop. Matice Mor.“ r. 1871, str. 178 sld. Do jakých nad to nesmírných a k jak nespravedlivým úsudkům zavádí tato nauka o poetické spravedlnosti vykladače i kritiky Shakespearovy, opětně dokázáno ve spise Benedixově: „Die Shakespearsmanie“ (str. 282 sld.). Kritikovi tomuto příliš strannému a ve svém proti Shakespearovi odporu přes míru jízlivému nelze dopátrati se jen nějaké stopy poetické spravedlnosti v celém dramatě o Hamletu. Rosenkranc prý a Guildenstern zcela nevinně skonávají; a proč hyne Polonius, ten bodrý stařec bez nejmenší pokuty? proč stává se Ofelie šílenou, proč skonává? vždyť prý jest úplně nevinná. Pro smrt otcovu nezblázní prý se žádné děvče, nejméně Ofelie, jejížto poměr k otci jest jen zevnější beze vší srdečnosti. Ba Benedix táže se dále: Proč hyne i sám Hamlet? jakou pomyslitelnou vinou lze jej zastihnouti? Shakespearsmanie prý odpovídá: Chabost jeho vůle, jeho neodhodlanost jest vinou jeho, a za ni káti se musí svým zahynutím; avšak slabost vůle jest prý jenom vlastnost a žádná vina! A přec byl tentýž kritik na listě před tím co nejosupněji se zmínil o velkém charakteru Hamletově. Zavraždiv dobrého Polonia nejeví Hamlet žádné lítosti, s úšklebnými slovy pohlíží na mrtvolu Poloniovu; dále seznav z listův, s jakými král odeslal své dvořany Rosenkrance a Guildensterna, že má býti v Anglii usmrcen, píše Hamlet jiné listy s rozkazem, aby vyslanci tito stati byli; listy tyto byly však hanebností, neboť vyslanci ti nevěděli ničehož o obsahu psaní, s jakým jich král poslal; [illegible] tvrdé a nešlechtické i nešlechetné jest jednání Hamletovo k Ofelii v [illegible] tvářeném jeho blouznění, jakož i nevole a zlost jeho nad způsobem, jak dvořané s ním zacházejí. Jakoby, [illegible]

Charakteristika všech v dramatě našem jednajících osob ne-
yla by úplná, kdybychom několika aspoň slovy nezmínili se o
uchu, jenž Hamleta mohutnými slovy vybízí (I, 5), pomstiti „pří-
ou, hnusnou vraždu“ na otci Hamletově spáchanou. Příbuznost
ezi otcem a synem jeví se tu patrná. I duch ten jest jako
amlet mnohomluvný, mudrující, vzletný ve slovech, uvnitř měkký
chabý. Nepočíná řeč svou, k níž mu beztoho krátká jen lhůta
měřena jest, popisem svého zavraždění, alebrž líčením „muk
jných svého vězení“; a pravdivě, byť i ironicky dokládá o něm
örne, že duch týž nerozmnožil značně znalost lidí svým pře-
váním na onom světě; jinak by byl zvolil jiného zcela muže
vykonání pomsty, než snílka Hamleta. Duch tento má ve dramatě
šem úlohu vážnou. On zajisté má se státi popředním popudem
li motivem k jednání pro Hamleta, k němuž tento za příčinou
škeré své skeptické povahy nedospívá.[1]) Mnozí chtíce dosvědčiti,
Shakespeare sám nevěřil v duchy a tím obhájiti slávu
ho svobodomyslnosti, mají za to, že objevení téhož ducha jest
nom pouhou halucinací čili přeludem v mysli Hamletově, což prý
odtud vysvítá, že když se týž duch byl objevil při důtklivé rozmluvě
amleta s matkou (III, 4), tato ho nevidí, kárajíc syna, „že upírá

hodlanost a vůle zmalatnělost nebyly hlavní vinou povždy tam, kde potřeba jest rázného činu k obhájení práva svévolí kohokoliv uraženého! Jest ovšem Hamlet Shakespearův jinaký než jak si ho představuje samovolně kritik jeho Benedix!

[1]) Objevením se tohoto ducha na dějišti nespáchán poklések proti zcela oprávněnému zákonu, na nějž jmenovitě Lessing upozornil, že i ve vážném dramatě dovoleno jest překročiti zákony, podle nichž řídí se zjevy přírodní, *jenom potud*, dokud plný kontrast, jenž by překročením tímto vzniknul v mysli posluchačův, nespůsobil dojem *směšný*; neboť jinak musí vše v oboru citův, smýšlení i chtění díti se zcela přirozeně. Víra zajisté v objevování se duchův byla u vrstevníků Shakespearových téměř všeobecná; mluví o ní zřejmě proslulý Addison v časopise jím vydávaném (Spectator číslo 419): „Předkové naši pohlíželi s úctou i s hrůzou ku přírodě. Nebyloť vesnice v Anglii, jež by byla nemívala nějakého ducha. Na všech hřbitovech obcházeli duchové. Každá obec měla svou zvláštní společnost vil, a nebylo lze setkati se s nějakým pastýřem, jenž by byl neviděl své strašidlo.“ I představy o mukách očistcových, jichž tu Shakespeare tak šťastně používá ku motivování dramatického děje, kolovaly tehda ještě povšechně mezi lidem. Lavaterus dí o nich: „Snadněji jest, všechny útrapy vezdejšího světa strádati, jichž veškeří lidé od Adama přetrpěli, a k soudnému dni přetrpí, než jediný den strasti ty snesti a *to nejmírnější* v očistci a v pekle; náš oheň *porovnaný s plameny v očistci, není* více než malovaný oheň.“

zrak svůj v prázdno upírá a že s netělesným větrem hovoří".[1]) Při vykládání však jakéhokoliv vyššího dramatického díla nerozhoduje nikdy, co o nějakém předmětě neb o nějaké události soudí sám básník, alebrž nejvážnější jeho úlohou jest, dramatické charaktery provésti důsledně, vložiti jim v ústa takáto slova, takéto názory, jaké se i s jich veškerou povahou i se situacemi, v nichž jim jednati jest, úplně srovnávají. Věřil-li Shakespeare v duchy čili nic, jest pro samé drama věcí zcela lhostejnou: jisto ale, že Hamlet podle naladění mysli básníkem vytknuté v ně věřil. Ba i v ohledě tomto jako jinde objevil se Shakespeare co hluboký psycholog. V dobách zajisté, kde náboženská některá víra svrhla se v zevní přetvářku, rozvinuje se v hlubších, vnitrnějších a probuzenějších duších tím záhodnější snaha po tajemnůstkářském mysticismu: dějepis i nejnovější doby pravdivost tohoto výroku stvrzuje. Okolí, v němž Hamlet se nalezá, chytá se jenom zevnějších forem náboženských, jsouc jinak ve vnitřku svou frivolní skepsí zhlodáno: tím nelze uspokojiti se mysli Hamletově, jmenovitě v náboženských věcech k jádru přihlížející; onť pevnou chová víru ve jsoucnost boha, v nesmrtelnost duše, ve věčnost odměn i trestův, ba ku Horaciovi, žasnoucímu nad objevením se dotčeného ducha s úplnou vnitřní přesvědčeností dokládá: „Jsouť věci na nebi a na zemi, o kterých moudrost naše nemá zdání" (I, 5). Před týmž duchem vůči nebes přísahá Hamlet, všechny zpomínky, veškery „vtisky minulé" ze smazati s tabule své paměti, než by zapomenul pomstíti vraždu svého otce bohatýrského, ba slibuje pomstu tutéž vykonati rychle na letoucí peruti jako modlitbu neb lásky zámysl". Proč ale tak nejedná, proč neustále s pomstou otaluje? Tím však octli jsme se při nejzávilejší otázce naší rozpravy: a máme-li ji důkladně a zár veň nepředpojatě zodpověděti, musíme nyní podrobně rozebírati veškeren charakter samého Hamleta.

Každý charakter rozvinuje se na základě dvou potencí: přírodní a samovolné; ku první počítáme vliv tak zvané letory, veškerého individuálního naladění, jež vykvétá ze povšechné u každého

[1]) Duch ten podruhé se Hamletovi objeviv (III, 4) nepřichází jenom, aby podle slov Hamletových vyplísnil syna lenivého, „jenž čas a vášeň zanedbav zapomněl na veliký úkon rozkazu téhož ducha", aby tudíž „poostřil předsevzetí již otupělé", alebrž aby ho odvrátil od pronásledování ***matky***, ***kteréž*** mu byl zapověděl, ba žádá, aby Hamlet „vkročil mezi ni a ***zápas*** její duše".

zvláštní tělesné organisace, vliv různosti kmenové, pohlaví a p.; ke druhé všechno, co byl ze živlův těchto od narození každému jednotlivci udělených vytvořil tento činností svobodnou.

Co do *povahy* mohli bychom ji u Hamleta naznačiti povahou *melancholickou*, ač *zevnějšek* jeho nezdá se souhlasiti s nákresy, jaké se o mužech povahy melancholické obyčejně vystavují, jimž se jakási jemnost veškerého tělesného ústrojí, bledší pleť a p. připisuje;[1]) královna zajisté, jeho matka, před početím souboje s Lertem (V, 2) dí o něm: „jest tlust a krátkoduchý"; a Gervinus (II, 111) dokládá, že slavný herec Burbadge takto jej i představoval, nikoliv v obvyklé eleganci vyšňořených milovníkův; důmyslný tak tento znalec Shakespearův nazývá povahu jeho klidnou, tichou, flegmatickou (l. c. 112), bez žluče; kdežto královna prchlivost, s jakovou se u hrobu své milenky Ofelie v krvavý zápas pouští s Lertem (V, 1), nazývá pouhým šílenstvím pomíjivým a že ihned nastoupí u syna jejího tichost jak „u jemné hrdličky, když zlatá vyseděla mlaďátka"; ba i sám Hamlet o sobě dí k Lertovi (V, 1), že „není prchlý, kalokrevný, že však přec něco v sobě má nebezpečného"; znal snad král důkladněji povahu svého bratrovce, jenž v rozmluvě s Poloniem o něm dosvědčuje (III, 1): „máť on cos v duši, co *zádumčivost* jeho přemítá". A vysvětluje-li Gervinus to, co v Hamletu jest „nebezpečného", dráždivostí a rozplápolavostí v jeho žhoucí fantasii, v nížto prý tkví i jeho bázlivost, úzkostlivá starostlivost i chabost, předpokládá tu odznaky, ježto povýtečně příslušejí temperamentu melancholickému. Povážíme-li dále, že veškery nauky, jaké sobě byl na učení ve Vitenberku osvojil, veškery zkušenosti, jichž byl obchodem na dvoře dánském získal, pomalu ale tím trvanlivěji se vnořují ve hloub jeho vnitra; vždyť hned z počátku po objevení se ducha seznav, že „se kdo může smát a smát, a přec býti lotrem", zapisuje sobě, aby mu stále tanulo na mysli, ve svou tobolku (I, 5); že pak seznav na blízku svém některé zlotřilé i křehké povahy ihned v zahloubivé podezřivosti veškeren svět za převrácený považuje, přesvědčiv se o vraždě strýcem na otci spáchané, jakož jistoty nabyv o nevěrnosti i slabosti své matky každou již ženu jmenuje slabou a nevěrnou volaje: „o křehkosti, tvé jméno žena jest!" (I, 2) — vše to musíme uznati za odznaky, jimiž se jevívá letora melancholická. Domnívá se ovšem Goethe (l. c.), že Hamlet od narození nebyl povahy pře-

[1]) Viz „*Erdmanns psychologische Briefe*" v listě 2.

myšlivé, blouznivé melancholické, že prý teprv po smrti otcově, když se byla matka zasnoubila s nehodným králem, upadá v dumání a v zármutek. Ale dá-li se mysliti, že by povaha původně bodrá, jará i jasná, snadno i rázně proti zevnějším dojmům reagující pojedenkráte klesla ve sžíravý zármutek, ve zbledlé rozumování a v ohlédavou neodhodlanost a ve zchabující přemýšlování o samovraždě? Že druhdy objevuje se i rázným, ba prudkým, když k. p. v náhlé odvaze loď zahačuje, Rosenkrance a Guildensterna bez dlouhých rozpakův v náruč jisté smrti zasýlá, s Lertem co hrdinný šermovník harcuje; to neníť v rozporu s letorou jeho popředné melancholickou, alebrž dosvědčujeť známou zkušenost, že žádná letora nenalezá se u jednotlivce v úplné ryzosti, různý tvar na sebe berouc podle různých okolností na člověka působících, podle vlivu podnebí, potravy, nápojův, stáří a p., a tudíž nepříčí se to nikterak nauce o letorách, spatřujeme-li u Hamleta melancholika jednání, s jakovým se potkáváme u povah sanguinických i cholerických. Hamlet nad to jest idealistou, všude vidí jenom rozklad mezi světem ideálním a skutečným, a tím tetelí v útrobě jeho hluboké rozbolestnění, čímž povaha melancholická v neustálou rozčeřuje se rozčilenost a rozdrážděnost. S toutéž povahou dá se tytýž dobře srovnati vojenská činnost, jakáž se u Hamleta předpokládati musí značná podle výroku Fortinbrasova, jenž ho jmenuje „rekem bojechtivým“, dávaje rozkaz, aby mrtvolu Hamletovu co hrdinu nesli čtyři vůdci na lešení, „neb jistě by jsa živ královsky se osvědčil“ (V, 2).

Povahy melancholické sklánějí se mohutnějším svahem jak ke snivému dumání, tak i ku zahloubilejšímu bádaní, než k ráznému i odvážnému jednání. V dobře promyšlené úvaze odesýlá básník Hamleta na učení do Vitenberka, odkud prví vyšlehli plamenové úporné kritiky proti katolické církvi ostnem svým obrácené; v tom shoduje se Hamlet s Faustem, jenž tytýž ve Vitenberce ve studiích prodlévaje prvé základy položil ku svému o všem co jest positivního pochybnůstkářství. Že Hamlet studia svá vykonal s nejvalnějším úspěchem, o tom podává veškeré drama nejskvělejší důkazy. Všechny jeho výroky, jmenovitě v monologech, prozrazují vytřelou mysl, bystrý, jasný zrak nejen pro nejbližší okolí, jehož vnitřní spukřelost při sebe luznějším a lesklejším zevnějšku až na dno dostihá, nobrž i pro záležitosti všeobecné své vlasti i *člověčenstva.* Shakespeare vložil mu v ústa nejhlubší své [illegible] *o bězích* ve světě, o povaze lidské, alebrž i o umění, [illegible]

o divadle, o hercích (II, 2); pravidla, jež Hamlet vystavuje ohledně komposice nějakého uměleckého díla, má-li toto býti v skutku „krásné více, nežli okrášené", jakož i pokynutí, jakáž hercům udílí, mrskaje při tom bičem ostré ironie herce své doby (III, 2), mají platnost neoslabenou až po dnešní den. Jedva kdo jadrněji i pravdivěji pronesl se o účelu hry divadelní jako Hamletem Shakespeare sám, vytknuv jakožto cíl její: „přírodě takměř držeti zrcadlo, ctnosti ukázati vlastní její tvář, zlotě vlastní její obraz, a věku i tělesnosti času jich vlastní formu a otisk." Herci našeho věku roztřiďují se na dva sporné tábory, jdouce při provozování děl dramatických opačným směrem, jež bychom nazvati mohli idealním a realistickým, ačkoliv v nynějšku větší jich počet kloní se ke směru poslednímu, kdežto Shakespeare obhajuje směr idealní, napomínaje herce, aby „právě v nejjekotnějším proudu, v bouři, u vichřici vášně vzali na sebe a zachovali jakési *zmírnění,* ježto by jí udělovalo *jemnosti*". Často pak úsudky Hamletovy o podstatě světa, o zákonech v rozvoji duchovém, o povahách lidu takovou prozrazují hloubku myšlenkovou, že zdá se jakoby v nich ozývaly se ohlasy názorův nejnovějších filosofův Jmenovitě škola Hegelovská, k níž čítá se i dotčený krasovědec Vischer, užásla nad výší výrokův, jaké Hamlet pronáší, k nimž dospělo teprv novověké bádaní. „Luna romantiky kmitá ještě na nebesku, kdežto problesklo již slunce osvěty", to považuje tentýž Vischer (l. c. str. 60) za nevyrovnanou úspěšnost postavení Shakespearova. Zvláště vznešené muselo se téže filosofické škole zdáti místo, kdež se paprskuje uznání mohutnosti, jakáž tkví v sebevědomí ducha, kteréž tuto pro jeho důležitost v úplném znění uvádíme (II, 2): „*Hamlet:* Dánsko jest vězení. *Rosenkranc:* Pak jest svět také vězením. *Hamlet:* O kapitální vězení! ve kterémž jest mnoho klecí, žalářních děr a sklepů; — ba Dánsko jest jedním z nejhorších. *Rosenkranc:* To nemyslíme, můj princi. *Hamlet:* Nu, pak *vám* není vězením; neboť *není na světě věci, která by sama v sobě byla dobrá neb zlá, teprv myšlením stává se tím neb oním.*" Byliť ovšem podobného náhledu již i řečtí sofisté, a i Aristoteles, u něhož *myšlení* nejvyšší jest potencí, „na níž visí nebe i veškerá příroda", k němuž přilnul v novější době Hegel a četní stoupenci jeho, mezi nimiž Michelet v Berlíně vydávaný jím filosofický časopis významně pojmenoval „Der Gedanke". Používáme této příležitosti, abychom se ohradili *proti domínce, jakoby* Shakespeare projevováním těchto *podobných náhledův,* hlubokostí svou překvapujících a přede

všim v Hamletě nahromaděných, značně předbíhal svému století, duchem svým vysoko příliš horuje nade svými vrstevníky; jisté názory, ježto se bezděky namítají podle běhův vezdejších věcí každé nepředpojaté zahloubilejší mysli, nalézáme tu v zářnějším, tam v zahalenějším vědomí u vytečníkův každé doby v rozvoji člověčenstva projádřeny: ba co se jmenovitě týká filosofie, naznačili dřevní Hellenové veškery metafysické problemy v čiré již jasnotě; i u Indův a u starých Peršanův potkáváme se tytýž s myšlenkami i naukami, ježto jakoby v opětném znovuzrození, v pravé palingenesii, nalézáme v soustavách nejnovějších badatelův, u Schopenhauera i u Hartmanna. Příslušno tudíž, uvarovati se u vykládání děl Shakespearových všelikého v ohledě tom se upřilišování a překvapného mysl Shakespearovu okorování náhledy, ježto v novější teprv době k průzračnějšímu dospěly poznání. Příhodně projevuje básník takéto horující myšlenky ústy hrdiny svého Hamleta; neboť tentýž snadno s nimi se mohl seznámiti při svém pobytu na vysokých školách Vitenberských, kdež vydatnější od učitelův i učňův snaha i péče věnována studiu o Aristotelovi, proti němuž, jak známo, ve své mysli posmúrné, všeliké bádaní samostatné zpupného prý rozumu zavrhující, vášnivě nepřátelsky povstal Luther, ač ovšem ve zjevné nedůslednosti co do výkladu písma sv. každému jednotlivci právo přisoudil samovolného skoumání.

Seznavše výšku intellektu Hamletova prozírejmež nyní ku vlastnostem, v nichž jeví se obraz jeho srdce. Pozorovati při něm duši jemnou i tklivou, zároveň pak roznícenou v oprávněné nevoli proti všelikým neřestem i zlořádům, jakéž se bystrému jeho zraku naskytují v Dánsku i na dvoře královském. Hned z počátku v rozmluvě s Horaciem (I, 4) důraznými slovy se vzpírá proti náruživosti tehda v Dánsku obvyklé, proti „těžkohlavému obžerství“, ježto krajany jeho v potupu uvádí u všech národův. Hnusí se mu uvnitř duše všeliké pokrytství, ješitné s nejhlubšími city pohrávání, všechen planý ten a prázdný klopot světa, to uvnitř spukřelé kejklířství se zevnějším pozlátkovým leskem do té míry, že toho želí, Všemohoucí že zákon dal na samovraždu (I, 2)! Vůči potměšilému králi a povolné královė rozhodně dí: „Já neznám zdání!“ a že veškera duše jeho prozírá jenom ku *vnitřní* mravní ceně, vyslovuje proudem úchvatných slov:

Neníť to pouze černý oděv můj,
Ni obyčejná smutku nádhera,
Ni vynucených vzdechů prázdný dech,

Ni skormoucené tváře vzezření
Se všemi spůsoby a kejkly žalu; — —
Já však mám *v sobě více než žalu zdání!*

S podobnou rázností, jížto bolestná nad to ironie zvláštního ůvabu dodává, vyslovuje se v rozmluvě s hrobaři (V, 1) proti chým úskokům politikův, jenž „chtěli samého Boha přelstiti", roti svévolným partikám a výtočkům penězochtivých právníkův, elkých to kupovačův statků s jich hypotekami, jistinami, zápisy výkupy", proti svůdným líčidlům marnivých ženských, nyní na hbitově „slečen to Červových"; s duchaplnou pohrdou vráží dýky ých slov proti zjevně uhlazeným projevům povrchní jenom vzdě-nosti v rozhovoru s Osrikem (V, 2). Svoje vlastní city projevuje vždy s ryzou upřímností. Úctu k zemřelému nešťastnému otci rojadřuje slovy nejjemnějšími i nejsličnějšími; soustrast s neza-ouženým jeho osudem chová ve hlubině duše své nejjemnější; l, jakýž svírá veškerou jeho útrobu při pomyšlení na spoluvinici rýcovu, na svou matku, jest tím proň rozrývavějším, že duch cův přísně mu zakazuje, zjitřiti duši na matku, alebrž „zůstaviti nebesům a oněm mukám, co jí v prsou sídlí" (I, 5). Pronikavé to všeliké víry mravní v něm ohrození dere se z hlubin mučené še v nejdůtklivějších výrazech na venek ve výstupu, kdež matku rcujícími slovy vybízí k pokání a k polepšení (III, 4):

— — Svěřte se již nebi!
Žel mějte z minulého, z budoucího strach,
A mrvu nekydejte na koukol,
By bujněl hůř!

V usilovné snaze, ježto přihlíží přede vším ku vniternosti zé, nevolí sobě přítele neb milenku z vysokých kruhův, alebrž m, kde mu kyne ušlechtilá, bezelstná, v pravé mravnosti za-tvená ráznost a něžná soucitnost, jakož i libý zápach panenské vinnosti; dojemná slova, v nichž vyličuje úsečnými rysy spanilý raz pravého přátelství v rozmluvě s Horaciem, odkrývají nám donu i ze samé šlechetné duše Hamletovy. Podle své vnitřní vahy ryzé a mravně krásné vystavil sobě zvláštní svět idealní žiludných barvách, podle něho posuzuje pak veškeren běh zá-itostí lidských, a nadán jsa umem vznešeným i pronikavým dno rozeznává lidi pravého ušlechtilého rázu od osobností ve ém okolí jádra mravně nahnilého, a co filosofující idealista na-je skutečnost co *pravý opak téhož* růžového světa idealního, *ndá ve svém mravném vědomí* nejen lidmi na blízku svém,

nýbrž rychle vše zevšeobecňuje i lidmi vůbec, jak to patrně prosvítá z jeho monologův, z rozmluv s Ofelií (III, 1), s Horaciem (III, 2), s Osrikem (V, 2) a j.

Povaha tato ve všech zjevech života k jádru prozírající jeví se u Hamleta v nejskvělejším lesku ohledem náboženství. Neníť pochyby, že Shakespeare vystavuje nám dánský dvůr, kdež vyrostl a pohybuje se Hamlet, co dvůr *katolický*. Poukazuje k tomu nejenom, jak svrchu dotčeno, tklivý popis očistcových muk, o nichž mluví duch Hamletovi se objevivší, alebrž i zmínka o klášteru, kamž Ofelii Hamlet odesýlá (III. 1), o klekání při modlitbě („ohni se, příkré koleno!“, III, 3), obřady i kněži při pohřbu Ofelie (V, 1), kdež jeden ze kněží poukazuje ke „smrti pochybné“, jakou Ofelie skonala, omlouvá „chatrný pohřeb“:

— Nic víc se nesmí dít!
Zneuctěn byl by zákon pohřební,
Kdybychom pěli „requiescat“ jí,
Jak klidně zemřelým.

Jestiť to při každém náboženství zhoubnou pohromou, vymizí-li z myslí věřících duchový význam zevnějších obřadův, nezůstane-li z jádra životodárného nic leč planá, holá slupka; tím převrhuje se nábožnost v pouhou zevnější formálnost, a ješitnému i sobeckému pokrytství brána dokořán tím se otevírá. Takýto v holém zevnějšku utrnulý katolicism vytýká a doličuje nám básník co panující na dvoře dánském, proti němuž Hamlet vzpírá se i bojuje slovy ostrými, výroky bodavými. Dobře věděl, že Polonius, jemuž co dvořanovi víra jest jenom pákou zájmův politických, posunul do rukou Ofelie, uvnitř náklonností k Hamletovi i povinností poslušenství k rozkazům otcovým rozechvělé, modlitební knihu, vybízeje dceru bezostražitou, aby pobožnůstkářskou přetvářkou tím snadněji oklamala milovaného prince; „ten hřích prý pácháme často, že vzhledem skroušenosti, *posuňkem pobožným* pocukrujeme samého ďábla“ (III, 1). Proti takémuto nábožnůstkářskému pokrytství hřímá Hamlet důraznými slovy: „Jdi do kláštera“. A když král, u něhož zevnější šálenství takého dosáhlo stupně, že „k lotrovství zrádně se umí usmívati“ (I, 5), týrán hlučnými výčitky ohroženého svědomí, že na hříchu jeho lpí „kletba první, nejstarší, bratrovražda“, vrhá se v rozdrcující skroušenosti na kolena k modlitbě, a seznav vnitřní svou pustotu anděle volá k pomoci (III, 3); tu sám zobrazuje tentýž král i při tomto nejtklivějším výkonu, kdež se mu ku pravé bohulibé modlitbě nedostává vnitřního

rozvroucnění, i veškeren dvůr volaje: „Má slova vzhůru letí, duch můj dole jest; *bez ducha nemohou se slova k nebi vznést.*“ V pravé protivě k této bezkajicné zatvrzelosti již příliš v pokrytství utonulého krále vybízí Hamlet matku královnu slovy co dýka ostrými u pravé vnitřní skroušenosti a k ráznému upřímnému činu, „zaodíti tu horší srdce část a žíti s druhou půlkou ctnostněji“, a to ikoliv „jen *povrchně* aby vředy zahojila, co *uvnitř* nákaza, vše žírajíc, by rostla dále“ (III, 4), alebrž odhodlaně s kořeny aby ymítila jedovaté býlí návykův neřestných.

Než při všech těchto výtečných vlastnostech v povaze Hamletově postaráno se básníkem naším o to, aby i při Hamletovi dost učinil nauce Aristotelově, podle nížto má tragický hrdina ynikati odvahou mravní, avšak do té míry, aby důstojnost tato ebyla beze všech pokleskův byť i nevalných, jako není beze kvrn i samo slunce na báni nebeské. Budí zajisté podle zákonův ušévědných takovéto představy nejživější i nejpronikavější interes tím i nejmilejší zálibu estetickou, které v mysli naší setkávají s představami *příbuznými*, nejenom s těmito podobnými, alebrž od nich v něčem se odlišujícími, čímž mysl naše bývá mile váána, ale zaroveň odpuzována, přitahována i odstrčována, a probouzí takto libostné představ vzepjetí, odkud vyřinují se bohatí pramenové rozjařujících citův, alebrž i osvěžujících snah a touh činodých. Co city, jaké takýmto vylíčením tragického hrdiny vzniknouti usejí ve hrudi naší, vystavuje mudřec Stagirský cit bázně soustrasti; neníť hrdina tak veskrz mravný a dokonalý, abychom emuseli rozčiliti se bázní ohledem osudu jeho, aniž tak zlý a nestný, abychom s konečným jeho nikdy *úplně* z jeho strany zailým úpadkem nepocítili upřímnou lítost. Tak nám i vylíčen amlet, co pravý člověk s vynikajícími ctnostmi, ale i se mnohými dami, duch horující v idealech nejvznešenějších a zároveň i chabý rok šalebných, planých návykův, z jichž železného náručí nemůže vymknouti při vší své jaré bodrosti a odvážné jinak ráznosti.

Majíce nyní při všech zářivých stránkách v povaze Hamletově tknouti se i stránek temných, postaviti v jeho obraze k světlu tín, ocitujeme se v rozporu s mnohými téhož dramatu vykladači, enovitě v německé literatuře, jenž Hamleta co nejvíce možná ealisovali, nenacházejíce v jeho charakteru žádné sebe nepatrnější vny mravní. Zjev tento dá se snadno vysvětliti, připomeneme-li, v Hamletu nazírán *jakoby pravzor* čili prototyp veškerého náa *německého a naveskrz* ušlechtilé prý povahy jeho. Prvý

k tomu podnět vyšel od L. *Börneho*, avšak z úmyslu právě opačného. Börne naziraje v Hamletu povšechen ráz německý, více hloubavý než ku rázným činům odhodlaný, chtěl pokárati jednostrannost tuto u Němcův, a za tou příčinou pichlavou ironií končí výklad svůj (l. c. str. 116): „Kdyby byl Němec Hamleta utvořil, nedivil bych se tomu nikterak. Němec nepotřeboval by k tomu leč pěkné čitelné písmo. Potřeba jen, aby *sám sebe* opsal, a Hamlet jest hotový.“ Zračí-li se však v Hamletu povaha národu německého, tuť ovšem v doličování povahy národu, před jinými podřízenými čeleďmi vyvoleného, nesmí býti žádného stínu, jen samé okouzlující světlo.[1]) Tolikéž pochybeno u výkladu povahy Hamletovy, že jej mnozí z týchž vykladačův uvažovali o sobě, odloučeného od společnosti dvořanínův, v nížto se pohyboval a k lichým formám tehdejšího života bezděky navykal po třicet let. Nechceme se dotýkati zbrodně, jakouž spáchal zfalšováním listův Rosenkrancem a Guildensternem do Anglie donešených, čin to tím ohavnější, že snadno mohl listy, jichž obsah zajisté neznali oba tito nešťastní poslové, buď jim odebrati aneb jinými neškodnými zaměniti. Avšak

---

[1]) Mnozí spatřují v Hamletu i *povšechný ráz našeho věku*, odkudž vysvětlují sobě jeho všeobecnou oblibu právě v době nynější. Nejtrefněji nalezli jsme to vytčeno v Něm. všeob. novinách augsb. z r. 1840, tak že místo toto, podávající zároveň úsečnou charakteristiku Hamletovu, podáváme tuto v úplném znění. „Hamlet Dánský — tu máte ráz našeho politického století! plný rozumu, ale bez vůle, popudlivý, ale schabělý ve veškeré náruživosti: ve své zlobě, ve své nenávisti, ve své bázni, ve své lásce; pověrčivý a zároveň nevěřící; žitím zomrzelý a smrti se hrozící; bledý, hloubavý, hypochondrický — toť jest obraz našeho věku! Životní míza člověčenstva roztříštěna jest v pohou reflexi; obmýšleli činoplodnost jednotlivcův i národův jako nějakou esenci v lahvice vpumpovati pro zvláštní případy, a hle! když pak s nebe rozbouřeného vyletají ohnivé jiskry, nemohou z mrtvoly vylouditi leč škubnutí galvanické. Naše historie není nic leč naskrz a veskrz duchaplnou zahálkou bezmocným diletantismem; ušetřujeme sobě jednání monologisováním o jeho možných následcích. Mámeť někdy pokoutní choutku k činům hrdinné uzardění, ale usneme nad tím, a přes noc přitanou nám na mysl jinorodé myšlenky, schorobující svěží barvu odvahy vyzáblým rozmyslem. Díme s Hamletem: stane-li se to nyní, nestane se to budoucně; nestane-li se to budoucně, stane se to nyní; nestane-li se to nyní, jedenkráte se to přece stane; uchystati se ke všemu, toť všechno! A při tom dospíváme k obstojné vzdělanosti a lidskosti. Vědomosti mají všichni, mnozí i schopnosti, někteří i genialnost; ale mezi desíti tisíci není ani jeden *charakterem*! Schábly odvážně rozpoutané vlny, utuchly mohutné životní *energie*, vymizela velikolepá poesie charakterův!“

poukázati musíme na hlavní jeho vadu, kterouž porušen jest veškeren dvůr dánský, na jeho neupřímnost a šálivou úskočnost. Béře na sebe škrabošku šílenství, ne jako Brutus, z nucené proti tyranství obrany, jakovéž mu nebylo překotiti, alebrž z rozmarné svévolnosti, aby pod pláštíkem téhož zdánlivého bláznění tím bezuzdněji se mohl oddati bezmezným výbleskům své vnitřní rozmrzelosti, rozbouřené nad neřestmi dvoru dánského nevole a zpupného všemi lidmi zhrzování. A nesvědčí to právě o šlechetné upřímnosti, upravuje-li divadlo za tím šálným úmyslem, aby králi strýci pod cizím jmenem předestřel hrubou ovšem vinu jeho; aniž se dá srdečným a přímým nazvati jednání princovo, odpovídá-li svému strýci k návrhu, aby rychle pro vlastní svou bezpečnost odplul do Angličan: „dobře“ (IV, 3), ačkoliv mu nemohl nepovědom býti zrádný záměr králův. I podnět, za kterýmž nechce zavražditi modlícího krále, nemůž nazván býti kalým a ryzým; domnívá se Hamlet, že by pomstěn nebyl, kdyby urval krále „an tento čistí duši svou, an připraven a schopen k odchodu.“ Zvláště nemile se nás dotýká urvalý přepych, s jakým vypravuje Horaciovi podstrčení osudného listu do vaku dotčených dvou poslův, jichž pád prý „se urodil z jich vlastních obmyslův; sprosťáci nesmějí se v boj pouštěti „rozvířených čepelův mohutných soupeřův“ (V, 2)! A dí-li Marcel k Horaciovi: „jest něco nahnilého v státu dánském“ (I, 5), nezůstal ovšem i sám Hamlet prázden této povšechné hniloby, kterážto svou nákazou zastřela původně ušlechtilou a vzletnou povahu princovu; vždyť to sám svou hlubokou rozjímavou myslí uznává v rozmluvě se svou matkou (III, 4), že „*ráz přírody mění se návykem*“! Tak i Hamlet poskytuje dosvědčení známých slov Goethových ve Faustu, že často dvě duše hlásí se v prsou našich, z nichž jedna chytá se světa hmotné lásky úsilím, druhá vznáší se k praotcův tam blahotnému zdroji, ke světu idealnímu. Tím však povýšen jest Hamlet nade všechny ostatní osoby, s nimiž na dvoře povšechně porušeném obcuje, že si jest úplně vědom mravního idealu, jejž tu nalezá přitlumený; nicméně při své ohlédavé i odkládavé povaze nemůže se vzchopiti k ráznému činu, alebrž jako všichni na témž dvoře libuje sobě v pouhých slovích, ve blýskavých vtipech, ba narušuje svou původně ryzou mysl řečmi neslušnými, tytýž i peskými!

Bylo potřeba, nakresliti všestranný obraz povahy Hamletovy do podrobna, poněvadž *těžiště tragického* interesu v dramatě téhož *jména netkví popředně ve dramatické* situaci, nýbrž v rozporu,

v jaký hrdina stržen jest ohledně svého povolání a veškeré své zvláštní osobnosti. Hamlet, jejž Ofelie nazývá „květem spanilým, zrcadlem mravů, vzdělanosti vzorem“, opustiv sídlo Mus a kruh milých mu přátel a navrátiv se do své vlasti nalezá tuto spustlou sprostým rozkošnictvím, na trůně bratrovraha, na trůně, jenž Hamletovi příslušel právem dědičným, ač při své povaze ušlechtilé více želí milovaného otce než práva ke koruně. Zjev neobyčejný, byť i přelud bezměrně rozčilené obrazotvornosti, vybízí ho k neprodlenému vykonání pomsty na zlotřilém králi strýci; takouto měrou svalena úloha, jižto měla vykonati veškerá společnost, jižto však tato u svém jádru veskrz nahnilá, vykonati s to nebyla, úloha to mstící spravedlnosti s ramen *společnosti* na slabá ramena *jednotlivce*. Byla ale úloha tato, jakkoliv trudná velmi a nesnadná, pro Hamleta vskutku nepřekonatelná? Za takovou vyhlásil ji Goethe, podobně soudí i Rud. *Genée* (Shakespeare, sein Leben und seine Werke, str. 306), dokládaje, že tu na bedra princova vložen čin, jenž k úplnému vyvedení vyžadoval prý bezohlednost až k surovosti se ženoucí, k jakovéž se nemohla vzchopiti tak nad míru jemná a ušlechtilá a tudíž tím snadněji zrušitelná povaha Hamletova. Při zevrubnějším obádaní veškerých okolností, v nichžto Hamletu jednati jest, nezdá se tomu tak býti, jak se domnívají dotčení vykladači. Strýc jeho nemůže jinak považován býti, leč za zpupného trůnu dánského uchvatitele, jehož zákonitým dědicem jest bez odporu Hamlet;[1]) a ustrojuje-li tento i branný odpor proti uchvatiteli i vrahu, plní jenom to, co mu zákonové přirození i positivní přikazují. Okolnosti ostatní jsou Hamletovi neméně

[1]) I s tímto výrokem nesrovnávají se všichni našeho dramatu posuzovatelé. Již Goethe skloňuje se (l. c.) k náhledu, že Hamletovy nároky ke trůnu dánskému nebyly úplně oprávněny; v novější době pronáší stejný o této věci úsudek Herm. *Friesen* (Briefe über Shakespeares „Hamlet“, 1864, str. 202 a násl.); dosvědčujeť, že v celém dramatě nelze ni jediného místa nalezti, jímž by se dalo ospravedlniti domnění o dotčeném právě Hamletově. Za důkaz uvádí řeč královu hned při prvém objevení se u dvoru (I, 2): „Pojmuli jsme, co druhdy nám sloula sestrou, nyní královnou, *bojovné této říše dědičku*“ (the jointress). Propověď tato nemá prý jiného smyslu, leč že králová po smrti manžela svého byla v držení koruny dánské, kterouž zasnoubením se s Klaudiem na něho byla přenesla. Avšak nechtíce se odvolávati k ráznému projádření se Hamletovu (V, 2): „On (král) mne *vytiskl z posloupnosti naděje*“, dokládáme jenom, že na dotčená slova králova nesmí takýto důraz kladen býti, jak učinil *Friesen*; král užívá těch slov zajisté ke chytrému *zastření* svého zločinu; že slova tato proti veškerému jednání Hamletovu, jenž [illegible]

příznivy. Požívá všeobecné lásky u lidu dánského; k lásce této poukazuje král v rozmluvě s Lertem, kdež se vymlouvá, proč příslušně nepotrestal „tak zrádné, oukladné výstupky“ Hamletovy zavraždění otce Lertova, vyhostění sestry téhož Lerta, IV, 7):

Jest velká láska, již má u lidu,
Jenž noře jeho chyby v přízeň svou
Jak onen zdroj, měnící dřevo v kámen,
I jeho vady v chválu obrací!

Nenedostává se mu k vykonání smělého ovšem téhož i odvážného činu přátel důvěrných, mezi nimiž popřední místo zaujímá ırdinný Horacio. K tomu všemu plaje ve hrudi jeho žhoucím plamenem láska k zavražděnému otci, jehož slávu vynáší výroky nejpochvalnějšími; jak horoucí jest tato dětinná láska, tak urputná a sžíravá jest jeho zášť ke vrahu králi, na jehož hlavu sesypává slova nejosupnější příhany; ba i ta jeho mimořádná, zvláště objevením se ducha v útrobě probuzená rozčilenost a rozjitřenost, jakož i rozplápolaná obrazotvornost usnadňují rázné provedení dotčené úlohy mu vytknuté.

(Dokončení příště.)

O vzájemnosti ústrojné mezi rostlinami a živočichy.

Podává Dr. *Em. Kusý.*

Byla doba, ani přírodozpytci mnoho o tom jednali, zdali možná zříditi nějaké „*perpetuum mobile*“, stroj, který by následkem složení svého v ustavičném pohybování setrval; avšak došli nezvratného přesvědčení, že takové dílo nelze provesti, poněvadž je nemůžeme osamotiti tou měrou, aby se ho nedotýkaly okolní hmoty, do kterých za příčinou mechanického tření vždycky něco pohybu přechází a takto uniká. Tím spůsobem neznáme než jediné opravdivé „perpetuum mobile“, — celý *vesmír*, jenž po věky stejnou hojností pohybu oplývá. Uprostřed tohoto veledíla, představou žádným spůsobem nedostižitelného, rozeznáváme jednotlivé kruhy kolujícího pohybu, jichž splýváním bezměrný celek vzniká·

[illegible] se býti vědomým svého práva, nesmějí přílišně na váhu bráti se, [illegible] i z jiného ***místa (V, 2), kde*** umírající Hamlet **slovo své dává** ***[illegible], by se stal jeho na*** **trůnu dědicem.**

Takový kruh pohybový, jak blíže vysvětlíme, veškerou říši ústrojnou spíná spůsobem takovým, že rostlinstvo s živočišstvem těsnou vzájemností spojeno jest, a že ústrojné obou úkony dokonalým spůsobem se doplňují a vymáhají.

Jak žije bylina? — Ze živných látek v semeni obsažených za jarního tepla zbuduje se útlé stéblo s jemnými lístky a malými kořínky. Těmito bylinka z půdy *vlhkosť* do sebe vssaje a s ní *čpavek* i jiné látky jednoduchého složení chemického, jako rozpuštěné *soli nerostné*. Zároveň úkonem zelených lístků *kyselinu uhličitou* ze vzduchu *vnímá, vypouštějíc* na vzájem hojnou *zásobu čirého kyslíku*. Z prostých látek takto nabytých vyrábí pak látky složitější, *kyseliny ústrojné, škroboviny, tukoviny, bílkoviny* a ukládajíc je v dužnině své roste, kvete a plody vydává. Vedle zmíněného úkonu zeleného listí zároveň jakési *mírné dýchání* se děje, za kterého rostlina spůsobem živočichův něco kyslíku spotřebuje a něco kyseliny uhličité, zvláště za času nočního vypařuje.

A jak žije živočich? — Pošed z malinkého zárodku jako bylina, vyvinuje úkazy životní *během právě opačným*. Látky, které rostlina z jednoduché potravy své připravila, kyseliny ústrojné, škroboviny, tukoviny, bílkoviny buď bezprostředně buď po assimilaci jich v jiném ústrojí živočišném za potravu si vyhledává, kterou se živí, roste a se pohybuje. A kdežto *živoření rostlinné* se děje za ustavičného *skládání oněch složitých výrobků ústrojných z prostých látek nerostných, rozkládají se v těle živočichově zmíněné ústrojné složeniny* buď zpříma *na prvotné látky nerostné*, buď na stupeň, který co do chemického složení jim aspoň bližší jest. Následkem toho *vylučuje tělo živočichovo kyselinu uhličitou*, kterouž rostlina v sebe vnímá, *kyslík* však, jejž tato ze sebe vyvrhuje, *do sebe vdýchá*.

Tím spůsobem vzduch stejnou potřebou se jeví rostlinám i živočichům; oněm, poněvadž v sobě drží kyselinu uhličitou, těmto, poněvadž jim jest zdrojem kyslíku, bez něhož žádnému živočichovi nelze živu, nerci-li činnu býti. Důležitý zjev, že volný vzduch na všech místech naší země stejného bývá složení, jen z vylíčené vzájemnosti mezi lučební činností bylinného a živočišného ústrojenství pochází; ovšem za pomocí větrů a ustavičných proudů vzduchových, které celou hmotu atmosférickou stále promíchávají.

Že vylíčená vzájemnost v ústrojné přírodě není pouhým př-

myslem, o tom svědčí následující velezajímavá zkouška fysiologická, která od pozorovatelů „*světem ve sklenici*" nazvána byla.

Zavřeme-li v skleněné nádobě, která něco vody obsahuje, několik vodních bylin s družinou vodního hmyzu, jenž z těchto bylin živ jest, tož byliny i broučkové za poměrného obou počtu i v nádobě těsně zavřené výborně prospívají; zvířátka ve vodě rejdí živíce se bylinnými potravinami a vnímajíce kyslík, jenž od zeleného listí se vylučuje, kdežto z vyvržených látek živočišných a z kyseliny uhličité, kterouž broučkové vydýchají, vždy nová vegetace bujní, že se zdá, jakoby tento malý svět bez všelikého spojení s ostatním tvorstvem obstáti mohl. Však není tomu tak; i tento kruh ústrojného života souvisí s vesmírem páskou neodčinitelnou, páskou *všeoživujícího světla slunečního* a nezvratně hyne a umírá, jakmile jej zavřeme do temnoty, kam paprsky sluneční nepronikají. Tedy jen proto, že sklenice světlem jest prostoupena, vylíčené živobytí organické v ní se zachovává.

Takto ona síla, která kolování ústrojného živobytí po veškerém rostlinstvu i živočišstvu budí a udržuje, od slunečka pochází; jest to světlo s teplem sdružené, či důkladněji řečeno, rozechvění prvků éterových, které od slunce na zemi postupuje, tedy *pohybování atomové.*

O mohutnosti tohoto pohybování následkem přílišné ohromnosti nelze představy nabyti; však číslicemi asi takto ji můžeme naznačiti. Aby světlo bylo, třeba prvkům éterovým zachvěti se podle vypočtění znamenitých silozpytců asi 500billionkráte za jednu sekundu; při takové čilosti postupuje hnutí éterové od slunce na zemi za 8 minut a 12 vteřin, vykonávajíc takto dráhu 42.000 mil za jednu sekundu. Neméně úžasnou jeví se mohutnost prvkového pohybu tepla, jenž zároveň ze slunce vychází. Předně uvážiti třeba, že množství tepla, které zemi od slunce se dostává, jen 200millionovou částí jest veškerého žáru, jenž celkem od slunce sálá do světového prostoru. A přece rovná se tato nepatrná částka již za 24 hodin teplu, které by jinak spálením 5 billionů centů kamenného uhlí vzešlo.

Z toho zdroje tedy rostlina oné síly nabírá, kterouž prosté látky nerostné rozkládá a prvky spojuje v rozmanité složeniny ústrojné. Jen účinkováním paprsků světlových a teplových n. př. kyselina uhličitá se *rozkládá, kterou* bylina pomocí zeleně rostlinné ze *vzduchu pojala.*

Co znamená tento rozklad a jak se děje?

Plyn, jejž kyselinou uhličitou nazýváme, vzniká spojením *pevného tělesa, uhlíku* s *hmotou plynovou*, s *kyslíkem*. Můžeme-li vůbec za to míti, že atomová čilosť pevného tělesa mnohem nepatrnější jest, nežli tekutého a dokonce plynového, což téměř očividně při skoumavém pozorování na jevo vystupuje; tedy připojiti dlužno, že atomová čilost plynu kyslíkového značně převyšuje atomovou čilost kyseliny uhličité, v níž zajisté atomová setrvačnost součástky uhlíkové bez účinku na původní čilost kyslíkovou býti nemůže. Neboť na snadě jest, že za chemického děje, kde prvky málo čilé (jako prvky uhlíkové) slučují se s prvky nanejvýš rozechvěnými (jako s prvky kyslíkovými) výsledek nebude než ten, že prvky utvořené sloučeniny (kyseliny uhličité) nadány budou větší hybností sice, než v pevné části původně se jevila; avšak zároveň hybností menší, než kterou atomy plynové části (kyslíku) původně vládly. A tento rozdíl jest tím znamenitější, uniká-li za slučování obou těles mnoho prvkového pohybu, jako teplo, kterým se okolní předměty ohřívají, jak se při spalování uhlíku podle obecné zkušenosti beze vší pochybnosti děje. Patrno tedy, že kyselina uhličitá u porovnání s kyslíkem jest hmota líná, kterážto poznání velice k tomu přispěje, abychom ústrojné práci rostlin dobře porozuměli.

Neboť podle toho zřejmo jest, že zeleň rostlinného listí tím, že sprostředkuje vnímání kyseliny uhličité ze vzduchu a vylučování čirého kyslíku, spůsobuje, *aby kyslík, jenž v kyselině uhličité obsažen jest a spojením s uhlíkem mnoho plynové čilosti své pozbyl, touto opět zásoben byl*. A k tomu právě slouží ona nevyčerpatelná zásoba prvkového pohybu, kterouž každá rostlina ze světla a tepla slunečního skrze zelené listí přijímá a nahromaďuje. Proto rostliny prospívají jen ve světle slunečním, a proto vydýchováním kyslíku nesmírné množství síly sluneční či pohybu světlového z listů bylinných přechází do vzduchu, kterýmž se dále rozlévá po veškerém tvorstvu a živosti dodává veškeré říši ústrojné, zvláště pak živočišstvu, člověka nevyjímajíc.

A ptáme-li se tudíž, odkud pochází ono rejdění a hemžení tvorů volně se pohybujících, ona nekonečná řada zjevů životních, jimiž živočišstvo a zvláště lidské pokolení naplňuje každé místečko pozemské této planety, tož za příčinu třeba vytknouti, že *každý živočich* vdýchaje světlohbitý kyslík poklady hybnosti v sobě do*pravuje, které* světu po mnohé přeměně u vlastním [illegible]

ktřinu, v chemické hnutí atd.) konečně buď opět jako teplo, v období mechanického pohybování ústrojů pohybovacích asových — tisíceré zevnější proměny spůsobujíc — nazpět vrací. Potrava živočichova, která se skládá ze složitých látek ústroj-, jež rostliny z nerostných hmot připravily, neb rozličná ta z výrobků rostlinných upravila, — ve svých částech, buď ých, buď tekutých nikterak nechová onu zásobu pohybování, mž úkazy čilého živobytí na jevo vystupují. Potraviny živo- nabývají ceny a důležitosti jednak, že ústrojí živočichovo ch se zbuduje a obnovuje, jednak a zvláště tím, *že okysličo-n na jednoduché složeniny se rozkládají, které jen menší ost v sobě obsahují, než kyslík,* od kterého teprv největší část prvkové pohyblivosti nabyly, *kdežto přebývající hybnost kyslíku ňuje se v podobě teploty a činnosti živočišné.* Důkaz o tom ákladě našich dřívějších rozvah jest snadný a jasný.

Nejhybnější látka, kterouž tělo zvířecí vyvrhuje, jest kyselina čitá, kterouž živočichové větším dílem vydýchají. Však o té lovodili jsme, kterak jest plynem skrovnější čilosti atomové plyn kyslíkový. *Když tedy živočich kyslík vdýchá a kyselinu čitou vydýchá, tedy patrně co do míry prvkové hybnosti příjem se nepoměrně větším, nežli vydání.* Zůstane tedy v ústrojenství přebytek pohybu či síly, na němž právě životní jeho čilost í a teplo tělesné stejným se udržuje.

Jaké množství pohybu jednotlivý člověk z kyslíku a pro-dně tudíž ze světla slunečního denně přijímá, následujícími se objasní. Pohybování krve velkým oběhem vymáhá (podle loga Ficka) za 24 hodin sílu, jíž by lze bylo 40.000 kilogramů celních centů) do výšky jednoho metru (více půl sáhu) vy-onti. K jedinému oddechu (podle Donderisa) třeba nám síly, á by stačila k vyzdvižení jednoho kilogramu (dvou liber) do y 63 centimetrů (asi 2 stop). Počítáme-li, že nám za hodinu krát oddechnouti jest, tedy obnáší pohyb k dýchání potřebný tolik, by se jím 567 kilogramů (přes 11 centů) do výšky jednoho u (přes půl sáhu) vyzdvihnouti mohlo, a za 24 hodin tolik, y se 13.6 8 kilogramů (čili přes 272 centů) na stejnou výšku alo. A přece jest práce s pohybem krve a s dýcháním spojená nepatrným dílem veškeré síly, kterou dorostlý člověk za 24 n spotřebuje a která (podle zkoušek Franklandových) tak zna-ita jest, *že by stačila k oteplení* 2200 kilogramů (44 centů) *o jeden stupeň teplový,* což se rovná mechanické práci,

Co znamená tento rozklad a jak se děje?

Plyn, jejž kyselinou uhličitou nazýváme, vzniká spojením *pevného tělesa, uhlíku* s *hmotou plynovou*, s *kyslíkem*. Můžeme-li vůbec za to míti, že atomová čilosť pevného tělesa mnohem nepatrnější jest, nežli tekutého a dokonce plynového, což téměř očividně při skoumavém pozorování na jevo vystupuje; tedy připojiti dlužno, že atomová čilost plynu kyslíkového značně převyšuje atomovou čilost kyseliny uhličité, v níž zajisté atomová setrvačnost součástky uhlíkové bez účinku na původní čilost kyslíkovou býti nemůže. Neboť na snadě jest, že za chemického děje, kde prvky málo čilé (jako prvky uhlíkové) slučují se s prvky nanejvýš rozechvěnými (jako s prvky kyslíkovými) výsledek nebude než ten, že prvky utvořené sloučeniny (kyseliny uhličité) nadány budou větší hybností sice, než v pevné části původně se jevila; avšak zároveň hybností menší, než kterou atomy plynové části (kyslíku) původně vládly. A tento rozdíl jest tím znamenitější, uniká-li za slučování obou těles mnoho prvkového pohybu, jako teplo, kterým se okolní předměty ohřívají, jak se při spalování uhlíku podle obecné zkušenosti beze vší pochybnosti děje. Patrno tedy, že kyselina uhličitá u porovnání s kyslíkem jest hmota líná, kteréžto poznání velice k tomu přispěje, abychom ústrojné práci rostlin dobře porozuměli.

Neboť podle toho zřejmo jest, že zeleň rostlinného listí tím, že sprostředkuje vnímání kyseliny uhličité ze vzduchu a vylučování čirého kyslíku, spůsobuje, *aby kyslík, jenž v kyselině uhličité obsažen jest a spojením s uhlíkem mnoho plynové čilosti své pozbyl, touto opět zásoben byl*. A k tomu právě slouží ona nevyčerpatelná zásoba prvkového pohybu, kterouž každá rostlina ze světla a tepla slunečního skrze zelené listí přijímá a nahromaďuje. Proto rostliny prospívají jen ve světle slunečním, a proto vydýchováním kyslíku nesmírné množství síly sluneční či pohybu světlového z listů bylinných přechází do vzduchu, kterýmž se dále rozlévá po veškerém tvorstvu a živosti dodává veškeré říši ústrojné, zvláště pak živočišstvu, člověka nevyjímajíc.

A ptáme-li se tudíž, odkud pochází ono rejdění a hemžení tvorů volně se pohybujících, ona nekonečná řada zjevů životních, jimiž živočišstvo a zvláště lidské pokolení naplňuje každé místečko pozemské této planety, tož za příčinu třeba vytknouti, že *každý živočich* vdýchaje světlohbitý kyslík poklady hybnosti v sebe do*pravuje*, které světu po mnohé přeměně u vlastním těle (v se-

v elektřinu, v chemické hnutí atd.) konečně buď opět jako teplo, buď v obdobě mechanického pohybování ústrojů pohybovacích a hlasových — tisíceré zevnější proměny spůsobujíc — nazpět vrací.

Potrava živočichova, která se skládá ze složitých látek ústrojných, jež rostliny z nerostných hmot připravily, neb rozličná zvířata z výrobků rostlinných upravila, — ve svých částech, buď pevných, buď tekutých nikterak nechová onu zásobu pohybování, kterýmž úkazy čilého živobytí na jevo vystupují. Potraviny živočišné nabývají ceny a důležitosti jednak, že ústrojí živočichovo z nich se zbuduje a obnovuje, jednak a zvláště tím, *že okysličováním na jednoduché složeniny se rozkládají, které jen menší hybnost v sobě obsahují, než kyslík,* od kterého teprv největší část své prvkové pohyblivosti nabyly, *kdežto přebývající hybnost kyslíku uvolňuje se v podobě teploty a činnosti živočišné.* Důkaz o tom na základě našich dřívějších rozvah jest snadný a jasný.

Nejhybnější látka, kterouž tělo zvířecí vyvrhuje, jest kyselina uhličitá, kterouž živočichové větším dílem vydýchají. Však o té již dovodili jsme, kterak jest plynem skrovnější čilosti atomové než plyn kyslíkový. *Když tedy živočich kyslík vdýchá a kyselinu uhličitou vydýchá, tedy patrně co do míry prvkové hybnosti příjem jeví se nepoměrně větším, nežli vydání.* Zůstane tedy v ústrojenství jeho přebytek pohybu či síly, na němž právě životní jeho čilost závisí a teplo tělesné stejným se udržuje.

Jaké množství pohybu jednotlivý člověk z kyslíku a prostředně tudíž ze světla slunečního denně přijímá, následujícími čísly se objasní. Pohybování krve velkým oběhem vymáhá (podle fysiologa Ficka) za 24 hodin sílu, jíž by lze bylo 40.000 kilogramů (200 celních centů) do výšky jednoho metru (více půl sáhu) vytáhnouti. K jedinému oddechu (podle Dondersa) třeba nám síly, která by stačila k vyzdvižení jednoho kilogramu (dvou liber) do výšky 63 centimetrů (asi 2 stop). Počítáme-li, že nám za hodinu 900krát oddechnouti jest, tedy obnáší pohyb k dýchání potřebný tolik, že by se jím 567 kilogramů (přes 11 centů) do výšky jednoho metru (přes půl sáhu) vyzdvihnouti mohlo, a za 24 hodin tolik, že by se 13.6 8 kilogramů (čili přes 272 centů) na stejnou výšku dostalo. A přece jest práce s pohybem krve a s dýcháním spojená jen nepatrným dílem veškeré síly, kterou dorostlý člověk za 24 hodin spotřebuje a která (podle zkoušek Franklandových) tak znamenitá jest, *že by stačila k oteplení* 2200 kilogramů (11 centů) *o jeden stupeň teplový,* což se rovná mechanické práci

kterou by lze bylo zdvihnouti téměř celý milion kilogramů čili 20.000 centů do výšky jednoho metru (přes ½ sáhu).

Množství kyslíku, které člověk za tou příčinou vdýchá, a z kterého tolik síly čerpá, neobnáší za 24 hodin více než asi 746 gramů čili 43 lotů, jenž zabírají prostor asi 579 litrů čili přes 10 věder. Poněvadž kyslíku ve vzduchu jen asi pětina jest, třeba nám vdýchati denně 2890 litrů čili přes 50 věder vzduchu. — Za to vydýcháme denně asi 770 gramů kyseliny uhličité čili 44 lotů, což obnáší množství asi 391 litrů čili téměř 7 věder.

Prohlédajíce k těmto číslům zkusme představiti sobě, kolik živých tvorů na zemi žije a dýchá, kolika rostlinám za příčinou rostlinného dýchání kyslíku zapotřebí, jaké množství kyslíku ustavičnými ději oxydačními — hořením, hnilobou, kvašením atd. se vyčerpá, a zajisté oceníme onu znamenitou službu, již nám rostlinstvo spůsobuje tím, že zelenými listy svými zachycuje sálání sluneční k přípravě čerstvého kyslíku, a pochopíme důležitost hojné vegetace pro veškeré tvorstvo živé a zvláště pro člověka, jenž výsledky činnosti své zaplavuje všechny kraje pozemské. Službu, kterou rostlinstvo ústrojnou svou prací živočišstvu koná, ještě více oceníme, uvážíme-li, že k tomu, aby vzduchu nahražena byla ztráta kyslíku, jejž člověk za 24 hodin spotřebuje (43 lotů), třeba, aby nejméně 34 liber tkaniva bylinného narostlo, jež hlavně z kyseliny uhličité a z vody vzniká.

Poznání, jehož docházíme uvážením těchto poměrů přírodních, může zajisté ducha lidského živě baviti a v něm celou řadu myšlenkových obrazů zploditi. Ostavujíce obrazotvornosti čtenářově, aby využitkovala podanou látku k vlastnímu potěšení duševnímu, dovolíme si jen upozorniti na některé, snad praktické následky, které z vylíčených poměrů vyplývají.

Poněvadž rostliny listnaté, tedy především stromy, tím, že kyslík vyrábějí, celému živočišstvu zdrojem síly jsou, vážná příčina odtud vychází, abychom ošetřovali sady a lesy jako důležitá skladiště hybnosti ústrojné. Neboť čerstvost vzduchu především záleží v tom, mnoho-li kyslíku v něm obsaženo jest. Ovšem atmosférický vzduch následkem ustavičného proudění po celém obvodu zeměkoule složení bývá celkém stejného, však přece o tom pochybnost vzniknouti nemůže, že týmž spůsobem, jako vůně *v místě*, kde vzniká, nejsilněji se jeví, i vzduch na místě, kde *hojně čerstvého* kyslíku se utvořuje, n. př. v lesích, nejčerstvější *jest*. *Jest*-li tedy s prospěchem, chovati krávy, abychom se [illegible]

živným mlékem, za stejnou příčinou užitečno jest, pěstovati stromy, abychom netrpěli ujmou kyslíku a tím jarosti životní. Slovutný Humboldt ve svých „Pohledech na přírodu" tvrdí, že povšechný ráz nějaké krajiny, který zajisté z velké části na tom závisí, jak vegetace její nás dojímá, mocně působí v povahu lidí, kteří v ní obývají. Podle nynějších vědomostí přírodozpytných sotva bychom připustili, že zmíněné působení krajinného rázu pouze mravním, duševním účinkem jest; nýbrž právem se domníváme, že vylíčené organické účinkování vegetace, již směle velkolepou dílnou na výrobu kyslíku nazvati můžeme, bez znamenitých výsledků u vývoji lidského organismu neostává.

Neméně jako krajina, v které člověk vyrůstá a žije, v povahu jeho působí, též způsob, jakým se živí, na činnost jeho životní účinkuje. V první příčině nemálo na tom záleží, *jak hojně kyslíku pomocí vegetace přibývá do vzduchu, a vzduchem, jejž vdýcháme, do plic našich a jimi do krve;* v druhé pak o to se jedná, *mnoho-li hybnosti kyslíkové při oxydaci těch kterých potravin v prospěch činnosti našeho ústrojenství se uvolňuje.*

Neboť všechny látky potravní jen tím síly dodávají našemu tělu, že konečným sloučením se s kyslíkem, — třebas nějaký čas sloužily k zbudování částí tělesných, — proměňují se a rozkládají v jednoduché látky, které po vyloučení z těla menší míru prvkové pohyblivosti (síly) v sobě drží, než do těla přibylo vdýcháním tolika kyslíku, kolika třeba bylo k oxydaci potravin, z kterých původ vzaly. *Čím větší nadbytek pohybu kyslíkového (původně světlového) takto při oxydaci té které potraviny v těle zůstane, tím větší právě jeví se živnosť její.*

V této příčině vyskoumáno bylo, že potravní látky, které již mnoho kyslíku chemickým sloučením v sobě drží, k dalšímu rozkladu svému nepřibírají tolik čerstvého kyslíku, jak ony, které jím posud méně nasyceny jsou. Na tyto látky kyslík jako na větší protivy takřka hojněji doráží a dějem slučovacím více nadbytečného pohybu vůkol rozšiřuje, nežli při oxydaci potravin, které poměrně již na vyšší stupeň oxydace dospěly. Za touto příčinou *kyseliny rostlinné,* které v šťávnatých plodech (v ovoci) a bylinách (n. př. v zeleninách) obsaženy jsou, při sloučení svém s kyslíkem nejméně volného pohybu (síly) do těla uvádějí, *škroboviny a podobné uhlohydráty* již mnohem více, však méně než *bílkoviny* (maso, sýr, vejce) a zejmena *tukoviny,* které oxydací svou nejvíce kyslíkového *hybu uvolniti mohou.* S těmito výskumy i ta zkušenost shoduje

se, že při stravě tučné více kyseliny uhličité vydýcháme, nežli při stravě na bílkoviny nemastné bohaté, a při této opět značně více, nežli při stravě, v níž škroboviny převládají, z čehož souditi lze, *že oxydační děj v ústrojích těla a tím také uvolnění síly kyslíkové nejčilejší jest při potravě tučné a masité, méně čilý při potravě moučné a zeleninné.*

Následkem toho není s podivením, že způsob, jak kdo živ jest, v čilosť a povahu člověka účinkuje, což jak obecnou zkušeností, tak schvalnými zkouškami, které na lidech i zvířatech učiněny byly, dávno stvrzeno jest. Toto působení potravy u čilosť lidskou, jak pochopitelno, při jednotlivém člověku mnohdy neobjevuje se způsobem zřejmým, poněvadž v živobytí jeho mnoho rozmanitých podnětů se střídá a křižuje. Však tam, kde jistý způsob výživy obecným pravidlem a zvykem národním jest učiněn, tam nezřejmé působení potravního momentu v každého jednotlivce znásobuje se, a tím u značnou veličinu vzrůstá, která v živobytí veřejném nemálo citelna jest a bedlivého povšimnutí vymáhá, chceme-li spravedlivě souditi o příčinách povšechného rázu a povahy toho kterého obyvatelstva, vystříhajíce se však krajností a jednostrannosti. Na jisto však lze tvrditi, že plémě, které si oblibuje tučnou a masitou potravu, ustavičně z kyslíku vzduchového či prostřednictvím vegetace ze světla slunečního mnohem více hybnosti si dobývá, nežli plémě, jenž po většině jídly škrobnatými a zeleninami se živí; toť přírodní zjev, který se děje touž nutností, kterouž suché vápno mnohem více vlhkosti přitahuje nežli hašené, vodou nasycené.

Z předešlého na jevo vychází, že člověku lze jest, důvtipem svým zjednati si podmínky jarého žití, že jsa dbalý zákonův přírodních, duchem svým do jisté míry zasáhnouti může v obyčejný běh událostí přírodních, že si takřka urvati může paprsků slunečních k vlastní potřebě v boji za bytí své a štěstí, jako Prometheus podle starověkých bájek ohně z nebe vydobyl. Takto nauka o ústrojné vzájemnosti mezi rostlinstvem a živočišstvem jeví stránku velmi praktickou, kterou v oboru národního hospodářství s nejlepším úspěchem lze využitkovati.

Národní pověry a obyčeje
v okolí Rožnovském na Moravě.[1])

Sebral *Fr. Bayer.*

Slibka.

Slibky létají jen po horách vysokých, a sice v té spůsobě, jak
ły za živa na světě — hezká děvčata.

Přivolá-li člověk Slibku, přinutí ho ona, že s ní musí tak dlouho
ačit, až je po něm.

„Jedenkráte se stalo, že jeden drvař dělal drva v horách. V noci
složil oheň veliký a nocoval tam. Jak při tom ohni ležel, tu Slibka
ala v těch horách a dělala: „Huhuhu!" Tož on to též udělal u toho
ně: „Huhuhu!" A ona tam byla hned při tom ohni: „Když jsi mne
lal, tož jsem už tu! Včil půjdem tančit!" — Vzala ho do toho
icu a tož s ním tancovala, až mu nohy udrala. Jak už neměl noh,
ıodila ho a ztratila se. A po chlapovi též bylo. — Slibky tak dělají,
; se jich bojí každý."

Obři.

Obři byli lidé náramně velicí — přes dvě sáhy — a přenáramné
r. Neškodili druhým lidem; jen když jim tito nedali pokoje, bránili
udatně. Lidem říkali „červíčci zemští." Bývávali jenom v některých
natých krajinách, co tam lidu nebývalo. Honili zvěř a v poli též
ali. Však často podlehli chytrosti slabého člověka, o čemž v pohád-
:h důkazů dosti nalézneš.

„Sedlák oral čtyrma koňmi na poli. Obrova žena šla na pole,
ho uhlédla. Šla k tomu a bylo jí velice divné, že tací chrobáci
ou v zemi. Povídá si: „Musím já to svému mužovi ukázat." Sebrala
do fértochu všecko, sedláka, pacholka, pluh a čtvry koně a přinesla
k mužovi. „Hleď, muži, hleď! co za chrobáci, jak to vrce v zemi!"

---

[1]) ...ávky ke *Kuldově sbírce* národních pověr a obyčejů ze svrchu jme-
krajiny na Moravě, jež uveřejněna byla v II. a III. ročníku ...
...

— Muž jí povídá: „Kdes to vzala, tam to zanes zase. To jsou lidé, to tací lidé povstanou po nás.“ —

Světlonoši.

Světlonochy vidí jen někdo, ne všickni. Vypadají tak jako laterna ve vzduchu.

„Tož byli stařiček v jedné chalupě, tu u nás. A bylo tam moc sejdených chasníků svobodných. A naprotiv toho stavení jsou louky, a na těch loukách se zjevilo moc světlonochů. Tož povídali jedni: „Hen,*) jsou světlonoši!“ a druhý povídá: „Hvízdnu na ně — hned tu budou.“ Otevřel okno a hvízdnul na ně — hned tu byli dva při tom okně. Vypádali tak jako laterna ve vzduchu. Už chtěli skočit do světnice. Tož ten hned od hrůzy plásk! tím oknem, a ti světlonoši zas nazpátek na ty louky. A hned jich tam bylo hromada a skákali jeden hore, druhý dolů, jeden přes druhého. Tož ti už na ně nikdy nepískali.“

Vodník.

Vodník vyhlíží jako malý chlapec starého vzezření — jest asi na půl lokte zvýší. Kazajku má zelenou, čepičku na hlavě červenou a gatky též zelené. Když Vodník člověka popadne na suchu, vždycky ho dusí za krk. Na suchu nemá mnoho síly, každý člověk mu poradí. Ale Vodník neustává a neoslabenou silou dotud člověka dusí a škrtí (třebať ho člověk i sedmkráte přemoh), až ho tak udolá, že se mu už nemůže ubrániť. A tu ho do blízké vody — třeba malé bařinky — dovleče a v ní utopí.

Bije-li člověk Vodníka na suchu, jest to jakoby do koudele pral a nelze ho nijak zabiť.

Často se některý chasník ožení s vodníkovou dcerou a jest s ní dobře živ. Její rodiče — Vodník a jeho žena — jsou bohati, a postarají se dceři o dobré výbytné a dají jí hodně peněz.

Někdy Vodník zapůjčí člověkovi chudobnému peníze bez úroků až na třicet let a umře-li v tom čase Vodník, odkáže mu je zadarmo.

„Jeden člověk šel v noci z Meziříčí k Rožnovu. A nad Zašovou, blízko vody, stál na cestě chlapec — bylo to v zimě, v masopustě. A ten člověk mu povídá: „Chlapče, co tu stojíš? vždyť je zima, zmrzneš!“ — Ten chlapec nepravil nic, a jak ten člověk ho přechodil, ten chlapec škrk! k němu, chyt ho za krk a bác jím o zem. Byl to Vodník. Ten člověk se vzpamatoval, jak jím udeřil o zem, tož milého Vodníka chyt

*) Tam.

a hned ho měl pod sebou. Prál ho po hubě pěstí a vždycky se mu zdálo, jak by do koudele prál. Tož se pustili a ten člověk si pozapínal kapse — měl páru groší v nich — aby je neztratil a bral se jít dále. A ten Vodník zas ho chyt, bác jím o zem a smyčil ho k vodě. Tož ten člověk zas hned ho měl pod sebou a zas ho třískal po hubě — jako po koudeli. Sedm razů se tak chytli. Tož po sedmé si už člověk netroufal, už byl slabý velice a Vodník byl vždycky stejně silný. Ale na štěstí jely právě saně zdoly od Meziříčí, ten Vodník se ztratil a ten člověk křičel o pomoc. Tož ho vzali na saně a tak se dostal šťastně domů."

„V Zubřím chodívala za stara, vždycky jak byla muzika, mladá panna na tu muziku. Hezká byla hrubě, a žádný nevěděl čí je a odkud je. Jeden selský synek si ji zamiloval a tož s ní tančíval vždycky. Když to bylo dlouho, on se jí ptal, čí je. Ona povídá: „No, neptej se mne, však já ti povím, až jenom dále." Jednou byla při muzice a povídala mu: „Dnes půjdeš se mnou a tož budeš vědět, čí jsem." — Ten byl rád a častoval ji hodně. Jak bylo po půlnoci, šli spolu. Šli pořád tady k Rožnovu. On si vykládal, že je buď z Rožnova, aneb z Tylovic, a že mu nechce povědět až přijdou domů. Přišli na Staré Zubří, tam bylo veliké pleso na potoce. Přišli k tomu plesu a ona povídá: „Tož tady mám domov." — „Kdež tam máš domů," ptal se jí chasník, „když je tu voda?" — „Jen pojď za mnou a nic se neboj; nic zlého se ti nestane." Šlehla proutkem po vodě — voda se rozstoupila. Šli spolu do toho plesa po suchu, až přišli do krásné jizby. Tam si seděl Vodník se ženou za stolem. Jak ten chasník tam vešel s jeho dcerou, Vodník povídá: „A co to je za jeden?" — „No, nehněvejte se, prosím, milí rodiče, povídá dcera. Ten chasník se mnou vždy tančíval a má mne velmi rád. Chce mne za ženu." — Když byl šikovný, ten chasník, svolil na to starý Vodník, aby si ji vzal. Že mu dá deset tisíc a potom co ostane po něm, že mu ještě nahradí. Hned šel milý chasník se svou nevěstou domů, a už kole toho dělali. Tož se pěkně oženil — i Vodník se ženou byli na svatbě — a žili spolu na gruntě a měli do smrti pěkný pořádek s sebou."

„Jednou byl člověk a velice potřeboval peněz. Tak měl velikou starost, kde si pomůže. Šel vedle vody a naříkal si, že kdeby tak dobrého člověka našel, co by mu zapůjčil peněz. Potkal ho Vodník a povídal, co si naříče tolik. Tož on povídá, že je dlužen a že si nikde nemůže půjčit. — „A co jsi," ptal se ho Vodník, „gruntovník či pasekář, či chalupník?" — „*Jsem* sedlák a mám grunt, ale velice zadlužený. *Kdybych si ho vyplatil*, bylo by dobře." — „No, víš co," po-

vídá Vodník, „já ti půjčím více než potřebuješ, já ti půjčím třicet tisíc, co bys si udělal zásobu ve všem. Nebudeš mně úroků žádných dávat a třicet roků ti jich budu čekat. A za třicet roků mně jich přineseš zase tudy na to místo.“ Sedlák mu slíbil, že mu jich přinese za těch třicet roků. Vodník šel k vodě, šlehnul proutkem po vodě, rozstoupila se, a sedlák musel tam za ním jít. Ve světnici mu odčítal třicet tisíc a povídal mu: „Jak mně jich přineseš za těch třicet roků, kdybych tu právě nebyl, volej na mne: Jakube! Tož já přijdu hned.“ — Sedlák přišel domů s radostí, poplatil dluhy všecky, zásobu měl, dobře mu šlo, štěstí měl veliké. Kupoval grunty selské pořád a zakládal druhé sedláky. Jak třicet roků přešlo, sbíral těch třicet tisíc dohromady. Jak jich nasbíral, šel na to místo k vodě — Vodníka tu nebylo. Tož křičel naň: „Jakube!“ — Jakuba nebylo. A když dlouho chodil a křičel, přišel k němu druhý Vodník. „Co voláš pořád na Jakuba?“ — „Půjčil jsem si od něho třicet tisíc a tož mu jich jdu vrátit.“ — „No“, povídá Vodník, „Jakub zemřel, už ho není. Ale tož mně povídal, že kdyby se stalo a sešel se s tebou, jak jich mu přineseš, abych ti řek, že on ti ty peníze daroval, a šel domů!“

Mora.

Každá Mora má svou hodinu, kdy jde lidi dusit: jedna o jedenácti, druhá o půlnoci, třetí o jedné hodině, čtvrtá o dvou. A v tu hodinu vždycky jde.

Když má jít dusit, tu vyletí z Mory její duše v podobě veliké myši a ta jde dusit a cicat krév. Tělo Mory zůstane po tu dobu mrtvo.

Chytne-li některý člověk Moru na sobě, musí se té Moře odpřisahat, že ji nikdy nevyzradí; neboť se za to velmi stydí, že je Morou. Ale nemůže si pomoci.

„Jeden pacholek pochtíval jednu dívku hezkou, pěknou a nevěděl, že je ona Morou. Tož když se trefilo, a byli na muzice spolu, jak přicházela hodina, co měla jít dávit někoho, ona se mu vždycky ztratila z té muziky. Když ji už znal, jak ona to umí, umínil si, že ji vyšpehuje, kam ona chodí. Myslel si, že třeba za jiným galánem. Jednou byli též na muzice a ona povídá: „Pojďme už domů!“ — „Nechoď ještě, je tu pěkně, ještě si tu pobudem.“ — „Pobuď, já už půjdu.“ — „Jdi, však já přijdu za chvíli za tebou.“ — Dívka šla a pacholek za ní, kam půjde. Šla k druhému sedlákovi — chasa už spala — zrovna ku chlévu. A jak přišla k chlévu, ostala stát a stála jak socha u žebřín, *co se na chlév lozí.* Když stála hodnou chvíli, šel pacholek k ní, *co tu stojí.* Ta byla mrtva, bez sebe. Ten ji vzal a odnes na dvůr ku

byl při ní. Lek se, že umřela. Tak za půl hodiny sletěla s toho hlíva myš hodná dolů a všude létala na tom místě, kde ta dívka tála, a vždycky okolo toho místa. Když tam nebylo nic, vyletěla zas a chlév. Pacholek vzal tu mrtvou a donesl k tomu žebří. Pak odešel kousek a ostal stát. A ta myš přiletěla zas nazpátek a myk do ní, do é dívky — už se vzkřísila, byla živa. To byl ten duch z ní. Ale ívka zahlédla toho pacholka, hned k němu šla a povídala: „Víš co, když jsi tak se mnou podělal, a tak jsi mne dovartoval, chceš-li být živ na světě, musíš se mně zapřísahat, že žádnému neřekneš, že jsem Mora, sice tě usmrtím tu na tom místě.“ Odpřísahal jí, že na ni nepoví. Měl ji ukrutně rád, ale od té doby přestal ji chtít.“

Věštice a Věšťák.

Věštice má i muža, takového nepodaru, jako je sama. Jmenuje se Věšťák. Oba jsou lidé malí, neforemní a proto mají i děti ošklivé. Ale rádi by měli děti pěkné a berou tedy lidem jich pěkné dítky a podvrhujou jim své ošklivé. Ty cizí dítky, co ukradli, chovají velmi dobře, a jak vyrostou, mají nad nimi radost nemalou. Však jenom málo kdy jim které zůstane, co by ho nemuseli vrátit.

Děti své podvrhují obyčejně ve spaní aneb na poli, kde matka dítě samo nechá. Vezme-li děvče, podvrhne též děvče, vezme-li chlapca, podhodí chlapca. Věštice a Věšťák jsou ve vodě i na suchu domovem. Nejvíce však zdržují se v poli, a tu jich žádný nevidí.

Chce-li matka, aby jí Věštice dítě její nevzala a svoje nepodvrhla, nesmí své dítě ve spaní klásti za sebe, nýbrž vždy před sebe. Tu nemá Věštice práva, by ho sebrala.

Věštice i za dne bílého podvrhne svoje děcko ve světnici.

„Jednoho chalupníka ženě podhodila Věštice podvrženče. Nevěděli rodiče, mají-li svoje dítě či podvrženče. Ale když to bylo páru roků a nic to nerostlo — bylo to jen břuch a hlava — nic to nemluvilo, jenom mňučelo a kňučelo, a moc to jedlo, tu už viděli, že jim Věštice podvrhla svoje děcko. Tož ten chalupník se radil pomezi lid a stěžoval si, co s tím dělati. Jeden mu poradil, aby to vzal a zanes do Častochova; tam aby se modlil u panny Marie, že to nejspíš prostředek nějaký tomu bude. Tož chalupník si to připravil na záda a nes to do Častochova. Trefilo se mu jednou jíti vedle rybníka velikého. A tu z toho rybníka volá: „Hans, wo gehst du hin?“ — A ten podvrženec z těch zád křičí: „Nach Czastochau.“ Ten tatík, jak to uslyšel — když to tolik roků nic nerozprávělo a *najednou* to německy mluví — lek se, chytil *to a bác! tím do toho rybníka.* A utíkal pryč. Tu ten starý

Věšťák za ním a vede mu takého pěkného chlapečka, jeho vlastního syna. Povídá mu: „Já ti tvému neubližuju nic a ty mému tak ubližuješ!“ Vrátil mu Věšťák pěkného synka a podržel si svoji ošklivu. Tož milý chalupník s radostí šel se svým synem domů. A což matka, jak uhlédla svého pěkného synka!“

„Jednou povíjela matka chasníka na stole. Tu musela jít do kuchyně a nechala ho tak na stole ležet. Jak odešla do kuchyně, přijde Věštice se svým nepodarou a chce jí ho zaměnit. V tom se však matka ohlédla po svém dítěti, viděla Věštici při stole — zakřikla velice, padla na zem a zůstala neživa. Věštice se ztratila, chasník ostal, ale matku už nevzkřísili.“

Špiritus, Rarášek, Čertík, Kuba-Kubík.

Rarášek hledá tytýž sám pomoci u člověka, začež, pomůže-li mu člověk, slušně se odmění. Nechá se však i přelstít od člověka. Poslechněme.

„Byl jeden študent a chudobný, že už neměl na co doštudírovat. Tož si smyslel, že půjde na ptaní*) do města. Jak šel polem, velice si naříkal na svou bídu. Potkal ho ten Rarášek a povídá mu: „Jestli ty mně pomůžeš, já pomohu tobě, co by jsi doštudíroval.“ — Študent povídá: „Co by's chtěl, já ti pomohu.“ — „To ty tomu lehko vyrozumíš. Mně se dala jedna stará baba zapsat, pod výminkou, že moji bude, jenom jestli ji budu do smrti na zádech nosit. A tož na těch zádech všecko dělat, jísť a všecko. A já jsem se na to dal. A věil ta babica neumírá — a já už nemohu ani chodit.“ — Měl ji na zádech, a nemoh se jí nijak zbýť. Študent povídá: „To se jí lehko zbudeš. Hen je rybník, vlez s ní do něho, ona tam ostane a ty vyjdeš sám“. — „Počkej mne tu!“ a už letěl s babou do rybníka. Vlez do rybníka a lez pořád do prostředka. Tož se baba utopila, odpadla mu se zád. Milý Rarášek se myl půl dne, než se trochu ochránil, už byl nemoh hýbat noh pod koleny. Přišel k študentovi a povídá: „Tož já vlezu do té a do té princezky a ty jdi na předek, a mne žádný z ní nevyžene. Potom se mne budou ptáť, je-li kdo, co by mne vyhnal. Já řeknu o tobě a ty už buď tam, v tom městě. A jak mne vyženeš, dostaneš velikou sumu peněz. A já podsednu ji tři razy: dvakrát přijdi mne vyhnať, ale po třetí nechoď! Bylo by s tebou zle.“ Na to se mu ztratil a vlez do té princezky královské. Chodili ho všelijací vyháněť — žádný nemoh. Tož se ho ptali, je-li kdo, co by ho vyhnal. Povídá: „Ten a ten študent; ten mne vyžene, *však je tu v tom městě.*“ Poslali pro toho študenta. Přišel, a jak vešel

*) Na žebrotu.

do jizby, ten Rarášek hrk! z princezky. Král se ho ptal, co za to bude žádati? „Že to nechá na jeho královskou milost.“ Odčítal mu král dvacet tisíc tolarů. Za krátký čas podsed ji Rarášek zas. Znovu šli pro toho študenta. Jak vešel do jizby, Rarášek tam ten! Zas mu odčítal král dvacet tisíc. Študent si povídá: „Dobrá!“ Za krátký čas ji Rarášek zase podsed. Zase pro toho študenta. Študent vejde do světnice, Rarášek mu povídá: „Víš-li, jak jsem ti povídal? Po třetí abys nechodil, že bude s tebou zle!“ — On povídá: „Však já tě nejdu vyhánět, neboj se! Já ti jenom jdu říci: Ta stará baba vylezla z toho rybníka a hledá tebe. Tož abys věděl, jak se máš řídit a kde se máš schovat!“ — Tož milý Rarášek fúk! z princezky a tam ten do pekla. A študent si zapravil své věci, přišel do pořádku a stal se knězem.“

Jindy opět Špirek — v následující pohádce Kuba-Kubík zvaný — půjčí chudobnému člověkovi peníze bez úroků na nějakou lhůtu, a umře-li mezi tím, nechá mu je všecky zadarmo. Obyčejně bývá v lese.

„Jeden sedlák pad do veliké chudoby. Pozbyl všecken statek a nadělal mnoho dluhů. Měl mu přijít grunt do prodeje. Hledal pomoci u sedlákův, by si půjčil peněz, ale nemoh půjčit u žádného. Jeden sedlák mu povídal posměšně: „Jdi na pole a volej Kubu Kubíka — ten ti půjčí.“ Sedlák byl rozhorlen tou starostí, nevěděl, dělá-li z něho posměch nebo co. Ale šel k lesu a křičel: „Kubo Kubíku!“ — Nic. — „Kubo Kubíku!“ — Zas nic. — „Kubo Kubíku!“ — Jak třikrát zavolal, ohlásil se mu: „Co žádáš?“ — „No, potřeboval bych peněz, jsem dlužen.“ — „Jak moc bys potřeboval?“ — „Ja hodně.“ — „A na jak dlouho?“ — „Aspoň do roka do dně.“ — „Já ti jich půjčím, kolik budeš chtět.“ — „Do bota těch peněz co vejde.“ — „Tož si přines zítra ten bot. Já ti ho nasypu.“ — Na druhý den vzal sedlák bot, uřezal stopu a vzal jenom holenku. Byla tam u lesa veliká lípa díravá. Tož vynes ten bot na tu lípu a strčil ho nad tu díru. Jak tu holenku zapravil, křičel: „Kubo Kubíku!“ — Jak třikrát zavolal, ozval se mu čertík, co žádá. — „Já jsem ten sedlák, co jsem tě prosil o peníze. Bot je toť na lípě.“ — „Dočkaj pod tou lípou, až nanosím ten bot peněz.“ — Přines jednou, sypal do bota — nebyl plný. Jenom hrčely dolů. Přines podruhé, až potřetí — ještě nebyl plný. „Jak jsem čert starý,“ povídá, „jsem takého bota neviděl; když jsem třikrát nabral a ještě plný není.“ Tož sedmkrát musel nabrat, než ta holenka byla plná. — „Sedláku, odeber si ty peníze. Ale čerti to vědí, kdo takový bot měl, když jsem doň sedmkrát dones. Za rok mně jich tu zas odměříš do toho bota!“ — Sedlák *sebral holenku s penězi*, a peníze ostatní byly zasypány *v té díře. Jak dones peníze* domů, vzal řezivo a šel vyroubat díru

v lípě. Čtvrt roku nosil po troše ty peníze z té lípy a poplatil všecky dluhy. Jak odnes všecky peníze, najednal si koní a žil dobře. Vše měl v pořádku. Jak rok došel, vzal holenku z bota, zašil jeden konec a vynesl na lípu zas nad tu díru a nasypal zas rovnou holenku peněz. A jak ji zapravil, slez z lípy a volal třikrát: „Kubo Kubíku!" — Po třetí se mu ohlásil Rarášek, ale jiný: „Co voláš Kubu Kubíka?" — „Já jsem mu přines dluh vrátit. Půjčil mně holenku peněz a měl jsem je vrátit do roka do dne." — „Není už Kuby Kubíka, povídá Rarášek. Zabil ho pleskáč (hrom) na Smolných horách. Seber si ty peníze domů, on nemá žádné rodiny. A poručenství žádné neudělal, když neměl času. Budou všecky tvoje!"

Úmrtí, život po smrti.

Když kdo v domě umře, zrcadla se pozastírají, nevaří se, nepeče se, nemete se — pranic se nedělá.

Každý člověk má vyměřený věk sedmdesát let života; žije-li déle, Bůh mu to přidává za jeho dobré skutky, žije-li méně, duše jeho vejde do jiného člověka neb tvora.

Dáme-li tělo zemřelého pochovati, — který nemoh neb neměl býti pochován — odmění se nám pak jeho duch (v podobě chlapečka) za to hojnou měrou.

Čím kdo hřeší, tím samým po smrti trestán bývá, a sice musí se někteří zde na zemi jako duchové trápiti, a druzí zase pod zemí.

„Na jednom poli velice strašívalo. Každou noc chodil tam o půlnoci černý chlap jako hora, nosil jakýsi balvan kamenný v rukou, a stonal a vzdychal neustále: „Kde ho mám dáť?" Žádný si tam v noci netroufal jíti. Jednou se přihodilo, že jeden člověk z daleka tím polem šel, a sice v noci. Uviděl černého chlapa, který chodil s jakýmsi hrozným kamenem a pod tíží jeho ustavičně naříkal: „Kde ho mám dáť? kde ho mám dáť?" Člověk ten se nebál, a když to dlouho trvalo, on se dopálil a zakřičel na toho chlapa: „Ja, kde's ho vzal, tam ho dej!" — Černý chlap ihned bácnul tím kamenem na jednu mezu, zvolal: „Tys mne vysvobodil!" zbělel a s očí se mu ztratil. — Byl to duch člověka, který za svého živobytí mezníky na poli ku svému prospěchu předělával na jiná místa." —

„Byli dva velice dobří kamarádi. Ti se umluvili a zapřisahali, že který z nich prvé umře, druhému přijde ukázati to místo, kde je. Za nějaký čas vskutku jeden umřel a brzy se tomu druhému objevil — *o pravém* poledni. Kývnul naň prstem a ten šel za ním. Šli na jakousi *louku k* jednomu kříbu. Duch zvednul kříb a pod ním se ukázal vchod

 sklepení. Sešli tam dolů, nemluvíce ani slova. Jak už byli
ovídá duch: „Uvidíš tu mnohé své známé, ale nemluv s nimi,
od nich přijímej!" Vešli do jakéhosi náramného stavení, které
zděleno na samé oddělení. V prvním sedělo za stolem mnoho
zi nimiž mnozí jeho známí, kteří hned vstali, ruce mu podávali
kousi smradlavinou chtěli častovati. Ale on nepřijal. Všickni
neřád. V druhé světnici byli karbaníci, kteří tak horlivě mezi
tískali rukama o stoly, že měli ruce celé odřené, bez masa —
avé kostky bylo viděti. V třetí světnici byla tančírna. Tam se
oce proháněli, že měli všickni nohy udrané, jedni po kotníky,
o kolena a třetí neměli zcela žádných nohou a přece se vrtěli.
 příteli zabylo zle. Kývnul na svého průvodčího, že už dosti
by se vrátil. Duch ho tedy doprovodil zpátky."

Zlí duchové.

ert dosahuje vysokého stáří: pamatujeť i třikrát města a třikrát
 témž místě. Má i stařenu ještě mnohem starší.
ert bývá často hloupý proti člověkovi a dá se mu zvláště
 lehko ošidit a ovést. O jedné hodině po půlnoci, jakmile kohout
, přestává moc zlých duchů a ďáblů.
ert vyvede často nemožné věci: za chvilku postaví chlév, navede
 krav se zlatými rohy, napojí je z ohrabečnice vodou a nadojí do
ho hrotka. Je-li člověk silný, snadno čerta přemůže. Když totiž
šího čerta popadne za nohy a jím ty druhé ven vymlátí. Už
dy více nepřijdou a jakmile toho člověka shlédnou, už daleko
m utíkají do pekla.
lým duchům, ukáží-li se v pravé podobě, plane oheň z huby
černí jak hlaveň. Někdy se objeví ve spůsobě staříka s dlouhými
 velikými pazoury. Někdy dá čert peníze takovému, co se učí
a, pod výminkou, aby mu, jak bude vysvěcen, okřtil tři chlapce
u čerta. A ti pak jsou už jeho, jestli se jim v čas nepomůže.
takový zčerná hned po okřtění jak uhel a je po něm. A tako-
ěza si potom čert též vezme.
ert pomůže někdy člověkovi spravedlivému od neštěstí, ale se-
 za to duše dvou jiných bezbožníků.
lí duchové stojí někdy na stráži u zakletých princezen a tu je
e osvoboditi.
erti podsedají lidi, aby je trápili. Od každého člověka, který je
ezmou cedulku a dají luciperovi do pekla. Má-li být ten člověk
n, *musí se ta cedulka z pekla* odebrat.

Zlý duch poznačí někdy člověka svými pazoury a toto znamení (modré neb černé ve spůsobě drápů) už z něho žádný nevymaže.

Kdo se dal čertovi zapsat, tomu lze někdy tím se osvobodit, že uhodne hádanku, kterou mu čert uloží.

Klekanica.

Klekanica jest stará, bezzubá, ošklivá baba, která o berle při každém kroku jednou nohou kleká a druhou jde, tak že od této klekavé, zdlouhavé chůze má své jméno. Chodívá po večerním klekání po návsích a sbírá malé děti, které se ještě venku potulují, do měcha.

Čarodějníci.

Čarodějníci mívají píšťalku, na kterou když zapísknou, všecka zvířata a všeci ptáci jich poslouchají, co jim rozkáží, ba lidé z celého světa se sejdou. Ano některý čarodějník — nejsou rovně mocni — má i všecky ďábly z pekla pod svou mocí.

Čarodějníci mívají rozličné čarovné věci, jako: kuličky, když jimi třikrát kulne, stočtyřicet mil ujde za jeden den; karabáč, kterým když udeří, každého zabije; palici, kterou když do země vtlačí, ovce samy okolo ní se pasou; píšťalku, podle níž veškerá zvířata skáčou; mošnu, z níž nikdy nelze vyjísti sýra aneb vybrati peněz; pykslu, z níž dva mužové vyskočí k všelikým službám; divotvornou mošnu, v níž je celé vojsko ukryto; divotvorné prsteny a zámky, kterýmiž když zatočí, hned duchové přijdou, a nač si člověk pomyslí, to mu obstarají; klobouk, který činí neviditelným; divotvorné ptáky, kteří kladou zlatá vajíčka, jež když člověk sní, stane se ihned císařem, a jiných předivných a divotvorných věcí sílu.

Jsou čarodějníci, kteří si vyloupnou oči a zase je tam dají, kteří si plíce vyňají a jsou živi, a kteří si ruce po loket uřežou a opět dohromady spraví.

Drak.

Drak jest zvíře náramně veliké a silné, mající devět hlav neb i více. Obyčejně ho ustanovují čarodějníci neb čarodějnice za hlídače nepřemožitelného uloupených a zaklnutých princezen. Jestli mu kdo v boji utne jednu hlavu, ihned mu zas druhá neb i více hlav naroste, jest sám jed a oheň, tak že ho těžko jest obojovati. Jí nejraději maso a zvláště od panen, čímž se stával strašnou trýzní krajů; též mluví lidským hlasem. Někdy bývá drakem zaklnutý

Čarodějnice.

Čarodějnice jsou silné čárami, majíce zlého ducha na pomoci. Za to, když čarodějnice umře, straší v tom domě, při čemž ji čerti všelijak trápí.

„Byla jedna čarodějnice a umřela. A když umřela, velice strašila doma. V tom domě žáden nemoh být — na noc museli jít vždycky do druhého stavení. Jednou tam přišel před večer vandrovní a prosil noclehu. „Milý přitelku, povídají mu, my tu sami nenocujeme. Straší tu velice a vy byste tu neobyl.“ — On když byl velice unaven, povídá, že se nebojí nic, aby ho jen tam nechali. Tož mu postlali za stůl, on si lehnul a oni šli k sousedoví na noc všeci. Chalupu zamkli. Jak bylo jedenáct hodin, tu začalo šramotiť po stavení, až to přišlo do té jizby. Ten se probudil a rozžal světlo. Co vidí? Dva rarachy — také ogary (kluky) malé, rohaté, černé. Ti naložili do pece drev — plnou pec, podpálili a přinesli másla na kotel. Jak to máslo rozpustili nad tím ohněm, přivedli tu čarodějnici — byla za živa selkou na té chalupě — a posadili ji na stolek. Potom ji jeden chytil za hlavu a převrátil hore hubou a ten druhý ji lil to rozpuštěné máslo, jak vřelo, do huby. A ona ukrutně řvala, co se zdálo, že ta chalupa spadne. Ten pocestný si myslel s hrůzou, že jak tu čarodějnici napojí, jemu budou leť to máslo. Ale jak dvě holby toho vřelého másla do ní vleli, pochránili zas všecko a ztratili se a nebylo nic.“

Nejmocnější a nejzlostnější čarodějnice všech jest Erdekbaba (čertova baba), kterou i sami čerti musí poslouchati.

Čarodějnice dají trávnici (loktušu) na jesle a dojí z tráčků té loktuše mléko (vlastně krávu jiného majitele).

Čarodějnice mají všelijaké čarovné ovoce, které když kdo pojí, stane se z něho ihned vůl, osel atd.

Čarodějnice, je-li v čarách velice silna, nemůže ani umřít.

Čarodějnice jdou o sv. Janě přede dnem nahaté na pasínky se pásti a hubou škubají trávu jak hovádka. Ty vyžůvky od krav seberou do loktuše, jakož i to, co naškubou samy zubami, vysypou pod břízu, loktuši uváži na břízu a z tráčků té loktuše dojí pak mléko Též z provaza může čarodějnice mléko dojiti.

Čarodějnice cedí mléko přes rubáček, aby ho bylo moc, i másla.

Čarodějnice si připravují zvláštní jídlo pro kury (slepice), aby jim hodně nesly vejce.

„Přišel jeden řezník se psem k jedné babě, co byla čarodějnicí, po jakési práci. Měla v koutě pod lavou nádobku a v ní uchystané to

jídlo, aby jí kury hodně vajec snesly. Pes začal to očmuchovat, až se do toho pustil. Všecko to snědl. Jak šli zpátky domů, běžel pes, jako obyčejně, před řezníkem. Tu uvidí řezník na cestě vejce, za chvíli druhé, za chvilku třetí, a tak to šlo pořád. Všimnul si toho lépe — viděl, že ty vejce šly z jeho psa.“

Zbojníci, samojedníci.

Zbojníci, samojedníci byli náramně silní lidé. Mívali ve svých sklepech všelijaké divotvorné nástroje, na př. meč, který se vždycky pohyboval sem a tam, a který měl moc, když mu kdo řekl: „tolik a tolik hlav dolů!“ — hned tolik hlav z lidí sletělo. Některým zbojníkům neškodí ani střelná ani sečná rána; jen od spodku lze ho zabít. Též mají divotvornou masť, kterou když člověk mrtvého natře, hned se vzkřísí; divotvornou vestu, kterou kdo obleče, žádný jej nepřemůže, ani nejsilnější obr; píšťalku, na níž když zapískal, všelijaká zvířata dravá mu ku pomoci šla; konečně pykslu, z níž lze kohokolvěk zamazati, že se z místa nemůže pohnout a j.

Den sv. Lucie.

Na Lucii shromážďují se všechny čarodějnice na Radhošti. Od Lucie až do Božího narození odhodí se každý den jedno dřevenko a na Boží narození jestli jimi zatopí, tož se žádná čarodějnice neudrží a musí přijít na ten oheň do toho stavení. Podle toho pozná se velmi dobře čarodějnice.

Štědrý večer.

Po večeři jdou děvčata k studni na dvůr poslouchat, jaké zvuky ze studně uslyší. Jest-li tam bouří, dostanou tkalce, jest-li slyší kladivem třískať — kováře, jest-li tesať — tesaře, a tož tak po těch znameních.

„U nás za staříčka měli chovanicu z rodiny. Táž šla na štědrý večer ke studni poslouchat. A v té studni slyšela dělat za stavem tkalcovským. Vdala se do roka a dostala tkalce.“

Při večeři kdo uslyší něco zabušiť nebo klopnouť, do roka umře.

Kdo má při večeři peníze před sebou na hromádce, celý rok se jich drží, a kdo nemá hromádky, nemá celý rok peněz.

Kdo rozkrojí při večeři jablko prostředkem od stopky k šupce-lku, a neporaní jádra, ten do roka neumře a naopak.

Při na štědrý večer chodí dívky třást plotem, aby dostaly ... třesou, tím více peněz.

O tajných pokladech.

O sv. Janě vyjdou poklady a zlato ze země ven a bývají dvakráte roka otevřeny. Nese-li při citirování duch už peníze, musí mu je , kdo citiruje, osobně odebrati, sice je s ním zle. Nejen že peníze lostane, nýbrž duch se mu za to ještě všelijak mstí, maje za to, že s ním zaklinač chtěl udělati žert. Pak takovému člověkovi nepomůže žádné kněžské zaříkání, až takový člověk bídně umře. Ba ani při rti mu nedá pokoje.

Poklady v Radhošti stráží zlý duch ve spůsobě myslivce a každého, o ho nezaříká, zastřelí, aneb se takový člověk utopí v řece podmní.

Poklad některý dostati lze pouze chlapci nedospělému, nevinnému.

Na Radhošti u korýtka je stříbrná ruda a indych.

K stříbrným střechýlům jde se do Radhoště dírou „ve Škaredém"; zlatu jde se dírou „na poustevnách". Přejde se lavkou přes vodu, na té lávce stojí drak, pro něhož tam nemůže žádný — kdo ho odžene — na to zlato jít. Ale to prý není živý drak, nýbrž jen od mokněžníka udělaný, aby tam žádný nemoh. Když se však jeden ínek z toho draka vezme, on sestoupí a lze přejít. Ve světnici, kde zlato, sedí stařec, pohlédne a ptá se: „Co chceš?" — Jen jedno ivo musíš mu odpovědět: „Uhlí!" načež ti dá klíč do druhé světnice tam si můžeš zlata nabrat co chceš.

Nedaleko sv. kříže na Radhošti je zakopána socha boha Radhoště, rá je celá ze zlata.

Někdy vystoupí poklad na vrch a kdo při něm vytrvá jednu noc, io je. Ale zřídka se to komu podaří, neboť duchové pouštějí při tom cky hrůzy na člověka, tak že musí utéci.

„Jednou se zjevila v horách na Slovensku bečka peněz; měla čtyřet věder a byla plna peněz — dvouryňšťáků a dvacítek. Nápis na ní : „Kdo při ní obstojí jednu noc, toho bude." Každou noc vystoupila země na vrch. Našli se tací smělí lidé, ale žádný nemoh od strachu držet při ní. Jak udeřila dvanáctá hodina, objevili se ohniví medvědi, ci, koně, a bůh ví jaké potvory a jen do toho člověka skákali, aby sežrali — každý utek. Nechtěl tam jít žádný — už se ty peníze idému nelíbily. Dostalo se to až k nám k Beskydu, ta pověst. Jeden ...povídá, že on půjde. Smáli se mu, že tam málo co spraví. Po... lala! keď já jich nepriněsem, žádný jich neprinese!" Vzal dlouhý a šel na to místo. Jak tam přišel, zadrhnul

jeden konec na tu jedli, co vedle ní vycházela ta bečka ze země. Pak se opásal v poly tím řetězem, strčil ohnivo do ohniva, zamknul zámkem a klíč zahodil pryč, aby nemoh utéct, kdyby chtěl. Dvanáctá hodina přišla, tož tu naň začali už jít ohniví draci, hadi, žaby a kde co strašného na světě, všecko. A jak už na toho Valacha šli — jen ho sežrat — ten sebou břink! na stranu — ale zas odpad nazpátek. Řetěz byl silný. A tak sebou házel od strachu celou hodinu — kdyby byl slabý řetěz, byl by ho utrh. Jak hodina s půlnoci přešla, ztratilo se to všecko a peníze ostaly na vrchu. Nic mu ty potvory neudělaly — jen strachu tolkého vystál za tu hodinu, že úplně sešedivěl. Ráno přišli lidé — Valach byl živ. Povídá jim, v kterou stranu zahodil klíč. Našli ho, odemkli ho, šli pro vůz a pro koně, naložili bečku a jeli domů."

Dostal-li kdo poklad a chce ho užívat, musí ho prvé někdo přejít, což není lehko.

„Na Slovensku dobyl jeden člověk pokladu. Ale jakmile něco dosti málo z těch peněz vzal, takové dostal lámání do těla, že ty peníze hned zpátky musel hodit. Povídá si: „Tož co je mně po těch penězích, když jich nemohu užít?" Ale dal mu kdosi radu, že aby ten poklad dal od někoho překročit — pak že si může vzít z něho, kolik bude chtít. Chtěl ho ten člověk překročit, ale jakmile nohu zdvihnul, tak ho v ní fiklo, div se nezvrátil. Tož přemýšlel, kdo by mu ty peníze přešel. Měl ovce, umínil si, že jich požene přes ten poklad. Dobrá! Vehnal ovce do jizby a dal ten poklad pod prah. Pak otevřel jen dveří tolik, co by jedna ovce přešla a začal jich hnáti do těch dveří. Ale žádná ani hni! A když je nepřestal cpáti, obrátily se a poskákaly mu všecky oknem ven, ale přes ten poklad žádná nepřešla. Nemohl tedy ten poklad nijak upotřebit a hodil ho ve zlosti pod schody do síně, kdež ho každý viděl a každý ho moh vzít, ale žádný se mu ho ani nedotknul. To byl poklad, který se dostal do nepravých rukou."

Jsou duchové zemní, kteří bývají pod zemí a střeží pokladů; pak duchové větroví ve vzduchu, kteří nemají takové moci.

Matice Moravská,

…l jest podporovati literaturu československou se zvláštním … na potřeby Moravy vydáváním dobrých spisů aneb přispíváním k tomu, má trojí údy:

… *zakladatele*, kteří složí 100 zl. r. č. buď najednou nebo v 10 … 10 zl. ročně;

… *údy činné*, kteří 50 zl. r. č. složí buď najednou nebo v 10 … 5 zl. ročně;

… *údy přispívající*, kteří každý rok 2 zl. platí.

…kladatel dostává 2 výtisky, činný a přispívající 1 výtisk všech …tící vydaných.

…anovením výboru může se při vydávání nákladnějších spisů …ším údům uložiti zvláštní příplatek, za který takové dílo od…hou.

…*sopis Matice Moravské*, jenž čtvrtletně v sešitech třiarcho…*ází*, stojí pro údy Matice Moravské na celý rok 1 zl. r. č., …í 2 zl. r. č.

…arch původní práce, do časopisu Matice Moravské položené, …20 zl. r. č., za arch výpisu a překladu 10 zl. r. č. honoráru.

…ávu Matice Moravské vede výbor, jenž záleží z 18 osob, z …ejméně třetina v Brně bydleti musí.

…ísy v záležitostech správních Matice Moravské zasílají se jed… *Theodoru Lazarovi*, prof. českého gymn. v Brně.

Nákladem Matice Moravské vyšly následuj

které ve všech knihkupectvích dostati j

Spisy Karla staršího z Žerotina, vyd. od V. Brandla.
Listové psaní jazykem českým: svazek I. za 3 zl.
zek II. za 3 zl.; svazek III. za 1 zl. 60 kr.

Cizí slova ve slovanských řečech. Sepsal A. Mat
5 zl. 20 kr.

Kniha Tovačovská. Vydal V. Brandl. Za 2 zl. 20 k
právnické jednoty v Praze a jednatelstva Matice
1 zl. 50 kr.)

Nové básně Frant. Sušila, Díl I. za 50 kr.; díl II.

Dra. Mathona **Listy z vědy hospodářské** za

Dějiny Moravy od dra. B. Dudíka. Díl I. a sek. 1—

Slovanská poezije. Výbor z básnictva národního i
překladě, sestavil a úvody literárními opatřil Fran
I. svazek. Ruská poezije.

ČASOPIS

MATICE MORAVSKÉ.

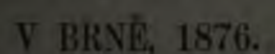
Redaktor:

Vácslav Royt.

ROČNÍK SEDMÝ.
1875.

SEŠIT TŘETÍ A ČTVRTÝ.

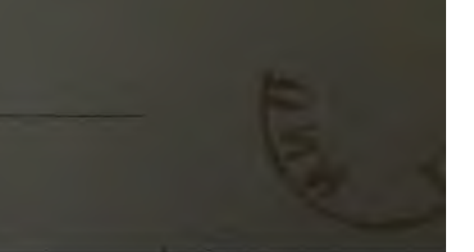

V BRNĚ, 1876.

[illegible] AKCIOVÉ MORAVSKÉ KNIHTISKÁRNY.

NÁKLADEM MORAVSKÉ MATICE.

OBSAH.

ČASOPIS

ATICE MORAVSKE.

Redaktor:

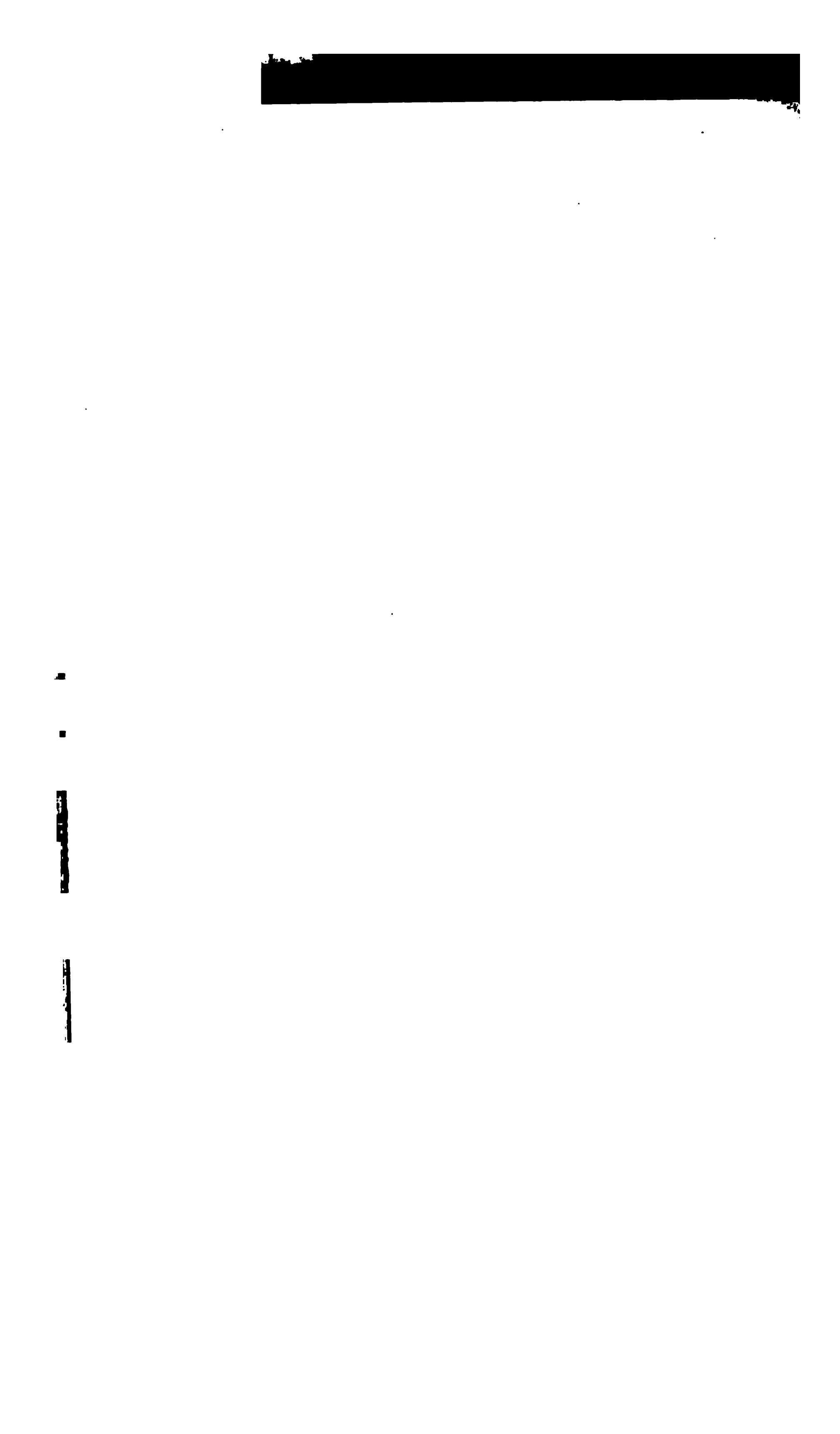
Václav Royt.

ROČNÍK SEDMÝ.

1875.

V BRNĚ. 1876.

NÁKLADEM MATICE MORAVSKÉ.

Obsah celého ročníku.

Klasobraní z rukopisův staročeských
na Moravě chovaných.[1])

Podává *Jos. Jireček.*

I.
Tetovský Nový Zákon.

V bibliothéce kláštera minoritského v Brně chová se nyní rukopis, kterýž zajímavým jest již pro zvláštní své osudy. Jest to kodex pergamenový ve čtverci, i obsahuje v sobě Nový Zákon se Zpravidlem, t. j. se sbírkou čtení nedělních i svátečních, a s přídavkem, o němž později řeč bude. Jungmann v historii literatury české 1849 uvozuje jej pod III. 556.

Pergamenová část psána okolo polovice XV. věku, čehož důkazem nejen povaha písma, ale i pravopis Husův. Výňatek v Šemberových Dějinách řeči a literatury české, ve Vídni 1869, str. 505. Text nicméné náleží k recensí nejstarší.

V druhé polovici XV. věku majetkem byl někoho v Lounech anebo z Loun. Svědčí o tom poznámka o požáru Lounském l. 1490 na rubu třetího listu: „Stala se rána i pomsta boží na díl města Lounského, tak že jest shořelo víc než L domuov a lidí na XXX osob mužského, ženského, vdovského a panenského pohlaví, a při tom mnoho statku zhynulo na hotových, na glenotích i na šatech, tak že jedni kradli a druzí brali a někteří uvazovali. Letha M° CCCC° LXXXX° ten pondělí po sv. Jakubu apoštolu božím.“

L. 1579 dostal se rukopis do rukou Jana Tetaura z Tetova na Zlíně, jakož sám o tom přípiskem na zadní desce zprávu dává: „L. 1579 po sv. Václavu, dostavši tohoto zákonu předkův svých [illegible]šlého, dal sem jej převázat a co bylo zetlelého na písmě přepsat [illegible] přivázat, tak aby ta pamět neminula. Jan Tettaur z Tettova m. p.“

Proměny, jež pan Jan předsevzal, nejsou spůsobu tak hrubě [illegible]vinného, jak by se z přípisku toho souditi dalo.

---

[1]) [illegible]opisu tohoto ročník 1878 str. 1—8.

Nejprvé poznámka prvotního písaře, kterouž tento o sobě a létu své práce položil ku konci apokalypsí, vyhlazena a na místo ní písmem úmyslně, aby se zdálo, starobylým položeno doslovně i doliterně toto: „Léta M. CCCXI před S. Dorotau na hradie Fullſſtenie od Baltazara tetaura z tetowa heytmana obogiho knijietſtwa ſlezſkeho r, ř, w, d, c, z, ꝛc.“

Ku konci Jan Tetaur na několiko listech papírových přepsati dal naučení „téhož prý pobožného Baltazara Tetaura z Tetova, kterýž tento nový zákon psal l. P. 1311 za panování Jindřicha VII. otce Jana krále českého.“ Naučení počíná se takto: „Já Baltazar Tetaur z Tetova a na Fulšteině, a hejtman knížetství slezského, otec Váš, synové moji milí, Viléme, Václave, Fridriše atd.“ Pak vypravuje o sobě, že „v letech čtyrycíti na zámku v Budíně na rytířství od krále uherského byl bit, potom na sněmu římském (sic) v městě Řezně před přítomností všech kurfirštův pro své věrné služby a dobré chování.“ Celý ten spisek zvěčnělý Sušil otisknouti dal v kalendáři Moravanu.

Na rubu přední desky napsán přejatý prý z klášterského kostela v Kounicích nápis latinský: „Anno domini 1330 in die assumptionis virginis Mariae obiit strenuus miles Fridericus de Tettau, capitanus (sic) Regis Vngariae.“ Fridrich tento bylby třetí syn Baltazarův.

Že připisky ty obsahem i formou jsou čistá falsa, leží na bíledni. Hejtmanství obojího Slezska 1311 nebylo, následovně ani hejtmana. Co do písma, pravopisu a jazyka je připisek Baltazarův tak nejapný, že by zbytečno bylo i jen slovo o tom promařiti.

Naučení Baltazarovo je doslovný skoro přepis naučení toho, jež Jan Hasišteinský z Lobkovic 1504 sepsal pro syna svého Jaroslava.*) Proměny jsou nad míru nepatrné, ba přepisovač v dalším průběhu textu zapomenul, že Baltazar mluviti má ke *třem* synům a pořád klade oslovení v čísle jednotném, jakož to nalezl v originále. Není tedy ani nejmenší pochyby, že tu o sepsání nějakém Baltazarově ani pomysliti nelze, nehledíc ani k tomu, že by text prvotně počátkem XIV. složený musil ovšem již po způsobu jazyka býti znatelný a od díla o dvě stě let mladšího ohledně rozdílný.

Nuže, což Jana Tetaura pohnouti mohlo k provedení nejen falsa, ale i plagiatu? Charakter jeho nevynikal ušlechtilostí, jakož vidno z toho, co o něm l. 1598 v zápisích o soudě panském (sv. I. str. 130) připomenul Karel z Žerotína; ale i to by v při-

---

vydáno od Fr. B. Květa a u Fr. A. Urbánka v Praze 1851 a 1876.

padě našem byla věc lhostejná. Pravou pohnutku nelze hledati v ničem jiném, nežli v dlouholeté snaze Tetaurův, aby jednak dokázali pokrevnost svou s Vchynskými z Tetova, jednak aby dolíčili starožitnost rodu svého a právo jeho řaditi se mezi panstvo.

Snahy tyto stopovati lze do dob Jiřího Poděbradského, kterýž 1462 majestátem v Olomouci daným ve sporu Tetaurův s Vepřeky z Valdeka oněchno srodnost s Vchynskými a panský jich stav potvrdil, což pak majestáty Vladislavovým 1482 a Ludvíkovým 1522 znova uznáno.[1])

Ale přes to přese všecko na sněmích Tetauři neseděli mezi pány, ano jeden z nich služebníkem byl u Viléma z Pernšteina, což jen při osobě z nižšího stavu možno.[2]) Že pak Tetauři a Vchynští z Tetova spolu pokrevenstvím spojeni nejsou, skoumáním Palackého dokázáno nad bílý den.

Jan Tetaur, našed rukopis starý, učiniti jej chtěl ještě starším a zároveň zasadil se o to, aby v něm podal písemný důkaz, že Tetaurové již před králi lucemburskými požívali stavu rytířského, následovně že je mezi rody nejstarožitnější počísti sluší.

Pokud tím záměru svého dosáhl či nedosáhl, na ten čas známo není, ale tolik je jisto, že přípisky svými založil mythus, jejž se teprv 1818 Dobrovskému podařilo rozptýliti.

L. 1708 Tetovský kodex koupen od Gottfrida Daniele svob. pána z Vunšvic, jenž podle vlastnoručního přípisku úplně věřil, že to liber antiquissimus, jejž 1311 Balthasar Tetauer „propria scripsit manu.“ U Vunšvice jej spatřili Jan T. V. Berghauer a 1739 dvorský rada Theodor Anton Toulov z Rosenthalu, archivář při státním tajném archivě vídenském. Oba byli přesvědčeni, že před sebou mají spis půlpátastaletý. K radě Toulovově koupil jej Štěpán kníže Kinský co vzácnou památku rodu svého. Toulovem dověděl se o rukopise přítel jeho, Gelas Dobner, a 1768 sobě jej na celý jeden měsíc vypůjčil. I on nepochyboval, že psán jest před XIV. stoletím. Dobrovský, skoumaje o stáří českého textu biblického 1782 a vydávaje svou historii české řeči a literatury 1792, nic se o něm zevrubnějšího dověděti nemohl. „Könnte ich so glücklich sein, es nur auf eine sehr kurze Zeit gebrauchen zu können!“ napsal tehdá.

---

[1]) Podle zpráv, od p. *dvorského* sekretáře, A. Rybičky, s námi sdělených.
[2]) *Archiv český, díl I. str. 136.*

Mezi tím stalo se, že kodex z archivu knížat Kinských přešel do rukou Chrudimana a professora ve Vídni, Pokorného. U něho jej krátce před 1818 zahlédl Jan Hromádko. On popis o něm s některými výňatky poslal Dobrovskému, kterýž ovšem věc hned prohledl a dvoustoletému omylu v druhém vydání své literární historie konec učinil.

Hle takové byly osudy rukopisu Tetovského. Zdaž to není novým důkazem na staré rčení, že „habent sua fata libelli“?

II.
Moravsko-Třebovský zlomek pašijí z XV. věku.

V breviáři od l. 1390, knihovně fary Moravsko-Třebovské náležejícím, nebožtík archivář A. Boček nalezl asi v polou XV. věku vepsaný zlomek pašijí českých, jehož opis rukou nálezcovou učiněný se chová v moravském zemském archivě. Pravopis zlomku jest týž, jako se vůbec v rukopisech tehdejších vyskytá: bezpecznye gmyete, vedtez geho kam wy chczete. Muczyechu gey tey wssy noczy przed pylata. cyesarzowa protywnyka.

Dosáhše 1858 laskavou ochotou pana prof. Matzenauera věrné kopie z Bočkova přepisu, podáváme zlomek ten v obyčejné nyní úpravě, sem i tam podle potřeby některé poznámky připojivše.

Uveřejnění toto ospravedlní se bohdá úvahou, že nutno jest, aby ponenáhlu všecky staré památky naše na bílý den vynešeny byly; jen tím zajisté možno bude s důkladem poznati nejen starší tvar jazyka našeho, ale i ducha, jímž předkové naši byli ovládáni.

Nad to přisvědčí nám znalci, že sepsání pašijí těchto starší jest opisu. Ukazuje k tomu již proplétání textu zbytečnými přístavky, jimiž správný prvotně verš vinou přepisovačovou některé vzal porušení.

K porušením takovým ovšem nepočítáme úplné vypsání slabik, kteréž při pění se stahují, a jež jsme v úpravě naší poznačili písmem kursivným.

. . . . . zlořečený,
ach prokletě [1]) spósobený,
to-ť jim byl dal na znamení:
„Komuž já dam políbení [2]),

---

[1]) Rkp. má: pro-kle-te.
[2]) *Znamení*, políb*ení* jsou formy teprv v polou XV. věku obecnější vyskytující, tudíž i opis M. Třebovský tam klademe.

toho bezpečně (i) jměte,
veďtež jeho, kam vy chcete."

Deleth.

To-ť sě jeho přichopichu,
jeho svatý život zbichu,
trhajíce jeho vłasy,
vołajíce na-ň všemi hłasy
jako na złoděje złého
nebo łotra hanebného.

Gimel.

Majíce jej již v svey moci,
mučiechu jej tey vší noci,
zášijky jemu dávajíce,
veliec jemu prorokovati,
kto jej tepe, toho hádati.

Jodh.[1]

Ráno-ť sě všichni[2]) židé sebrachu,
před Piláta jeho vedú,
řkúc: „Jeli sme[3]) toho proroka,
ciesařova protivníka."
Veškeu lid k tomu zbudichu,[4])
až jej na smrt odsúdichu.

Heu.[5])

Tu-ť jej k sošě přivázachu,
vražedlně jej bičovachu,
hłožím jemu tvář zedrachu,
łestnú jemu česť vzdávachu,
před ním lidně[6]) klekajíce
a jemu se posmievajíce.

Un.[7])

Potom jej u kříž kovachu[8])
ruce, noze, bok prokłachu,

---

[1]) Rkp. má *Lodh.*
[2]) „Všichni" je vstavek písařův zbytečný.
[3]) Místo staršího „jechom", což i verš žádá.
[4]) Rkp.: zbudyechv.
[5]) ...ď m. Heth nebo Vau.
[6]) ...nye, což lze čísti na nynější „vlídně".
[7]) ...m. *Nun.*
[8]) ...*dwachu.*

vešken život tak rozpěchu [1])
až všeckny [2]) kosti v něm zetřěchu
jakož husto prorokováno
v dávném písmě . . . psáno.

zay [3])

Když [4]) se to všeckno skona,
Maria žałostně vstona,
na svój život úpějíce
své svaté [5]) ruce łámajíce,
řkúc: „Mój synu přězmilitký,
komu mě chceš ostaviti?“

. . . .

Dobře o połedním časem [6])
Ježíš skřiče silným hłasem,
k Bohu otci to žałuje,
tato słova k němu młuvě:
„ostanoviľs mě v tej túžici!“
S tiem pusti svú svatú dušici [7])

Hce [8])

Jesu [9]) Kriste, tvorče miłý,
daj nám tey nebeskey síły,
bychom svých hřiechóv pokáli,
tvé [10]) muky spomínali,
bychom s tebú věčně [11]) kralovali.

---

[1]) Rkp. prospyechu.
[2]) Všeckny přebytečně za *vše*.
[3]) m. Zain.
[4]) K vůli verši čísti třeba: *A* když, anebo „dokona“ m. skona.
[5]) Prvotně nepochybně stálo: Svoji rucě (dvojným číslem).
[6]) Prvotně snad: Dobře by połedním časem. Vazba o połedním čas[e] nemožná.
[7]) Prvotně: svoji dušici.
[8]) Tuším místo Pe nebo Heth.
[9]) Rkp. má: Jhu.
[10]) Prvotně: trojí muky.
[11]) „bychom“ je přebytečný vstavek.

Dějiny knihtiskařství na Moravě
od vzniku jeho až do roku 1621.

Od *Dra. B. Dudíka.*

Vynalezení knihtiskařství klade se podle obecného mínění roku 1450. Potřeba jeho ukázala se býti v brzce tou měrou ne-ytnou, že průchodem jednoho půlstaletí počítalo se v Evropě více ż 1000 na 200 míst zřízených tiskáren, z nichž více než polovice leželo Italii, 200 samojedině Benátkám. Překvapující tento zjev odil v době mnohem pozdější domněnku, že příčinu rychlého ůstu umění knihtiskařského hledati dlužno v šíření se klassických dií čili humanismu, jenž té doby počal zkvétati v Italii.

Studium starých klassiků, zejmena řeckých, bylo, jak známo, dobytí Cařihradu (1453) skrze Turky od uprchlých odtud Řeků Italii zaštípeno a rozšířilo se tu, než minulo 15. století, v míře ıšené, zvláště přízní věd a umění milovného rodu Medicejského. ıás zdomácněla studia tato později. Dle zpráv nás došlých předel sice již v letech 1466—1484 na učení pražském mistr Řehoř žský o Virgiliu, ale teprvé na počátku 16. století připomíná se lav Písecký co první Čech, jenž se veřejně na řečeném učení inou obíral, takže humanismus teprv v 16. století došel u nás iby a rozšíření.

Ješto ale již od roku 1486 jest knihtiskařství na Moravě mo, tož nemohl přece zde býti humanismus příčinou zavedení o, a byť i byl, zdaliž by se byl nepostaral o rozšíření klassiků? ε ale vyskytuje se jakožto nejstarší moravský tiskopis z roku 36 kniha kostelní, totiž „Agenda biskupství olomouckého.“

Tudíž nikoliv humanismus, nobrž nutná potřeba pro rozšíření ih k službám církevním slušících povolala první typografy na ravu. A poněvadž také knihy toliko diecésním biskupem autorimé na světlo se vydávaly, samo sebou patrno, že tisk toliko povolením biskupským vykonán býti mohl, a takto že jedině olo-í biskupové o zavedení tiskařství na Moravě zásluhu mají. ...ká a nikoliv humanismus poskytla moravským knih- výdělek.

Jan Vitič, olomouckého biskupství administrator, rodem z Prostějova, jenž od r. 1476 do r. 1482 byl biskupem velko-varadínským a posledně jmenovaného roku od krále Matiáše do Olomouce byl poslán, „aby biskupství z bídného stavu vybavil, zaprodané statky vlastní svou vážností a podporou královou zase vykoupil, a svým duchem a učeností církvi katolické k staré platnosti dopomohl,“ pokládán budiž za původce knihtiskařského umění na Moravě.

Brno.

Maje třicet tisíc kusů dukátů ročních příjmů, neboť podržel i svá uherská beneficia, mohl biskup Vitič ono tehdáž ještě drahé umění podporovati. I víme, že již v druhém roce své olomoucké administratury dal v Benátkách zhotoviti „Breviarium Olomucense.“ Tamní tiskárna byla od Němců zařízena, mezi nimiž Konrad Stahl z Blaubeuernu z Virtemberska se jmenuje.

Tento *Konard Stahl*, byv r. 1482 knihtiskařem v Pasově, objevuje se pak zároveň s *Matějem Preinleinem*, jenž se podobně benátským tiskařem zove a rodem byl z Ulmu, na jednom brněnském tiskopisu z r. 1491 a sice opětně na jedné kostelní knize, na missálu pro stoliční chrám ostřihomský, o němž se dí, že jej někteří ostřihomští kapituláři přehlédli a Theopold Feger, měšťan budínský, na svůj náklad uveřejniti dal.

Z této okolnosti soudíme, že Konrad Stahl čili jak se píše „Stahel“ a společník jeho Matěj Preinlein podrževše svou výsadu v Benátkách — oba nazývají se „impressores Veneti“ — občas na Moravě pobývali, aby snáze vyhověti mohli požadavkům na ně činěným. Již roku 1486 vyšla v Brně pro farní duchovenstvo velmi potřebná kniha „Agenda secundum chorum Olomucensem“ a po dvou letech 1488 tři díla, uherské dějiny od Thurocza a 2 právnické knihy. Uvážíme-li takový nával zakázek a odtud pro knihtiskaře plynoucí užitek, netřeba nám se diviti, že cizozemští tiskaři na odbyt na Moravě pomýšleli, a proto také jistý měšťan ze Špýru, Petr Drach, dal v Bamberce 1488 prostřednictvím mistra Jana Senzenschmidta na svůj náklad „Missale Olomucense“ tisknouti, prodávaje je skrze Jindřicha Petzensteinera v Bamberce. Snadno lze uhodnouti, že missál tento co první toho druhu tištěné dílo bezpochyby valně na Moravě rozšířen byl, poněvadž v olomoucké studijní knihovně se až podnes několik exemplářů této knihy chová, mezi nimiž viděti jednu na pergameně s pozlacenými literami. Verouž premonstratský klášter loucký (?) u Znojma byl objednal.

Zápas o výtěžek neustal i později. Jiří Stöcks ze Sulzbachu tisknul r. 1498 v Normberce v 4°. „Agenda ecclesiae Olomucensis“

a za rok rovněž v Normberce „Missale Olomucense." Vydání bamberské bylotť tudíž roku 1490 již rozebráno. Téhož léta vydán jest v Štrasburce nákladem Jana Reinarda, alias Grüningera, „Ordo Psalterii juxta ordinem ecclesiæ Olomucensis," kdežto brněnská tiskárna od r. 1491 do r. 1499 šestero důkladných knih uveřejnila, mezi nimiž r. 1495 také jednu v německém jazyku mistra Klimenta ze Štýrského Hradce: „Von allen paden, dye von natur hayss sind", v 710 verších, jediné to dílo světské, jehožto původ vlivu humanismu se přičítá. Že takové dílo tisknouti se mohlo, vysvětlujeme sobě po zdání našem tím, že hlavní sloup brněnské tiskárny, biskup Jan, jeviště opustil. Jan totiž vzdav se r. 1491 administratury a veškerých svých hodností vůbec vstoupil o letnicích t. r. ve Vratislavi do františkánského řádu. Založiv františkánský klášter v Uherském Hradišti byl tu pak 17. června 1509 pochován.

Na místo jeho volila kapitola na stolec biskupský Bohuslava z Lobkovic na Hasišteině, horlivého to humanistu. Papežská stolice však ho za biskupa neuznala, biskupství dostalo se opět pod administrací, a teprv po 6 letech stal se z bohatého uherského rodu pochodící olomoucký a krakovský kanovník Stanislav hrabě Turzo vlivem Alexandra VI. r. 1497 biskupem olomouckým, jsa jím až do r. 1540. Za něho zakusila brněnská tiskárna změnu úplnou. Statuta od něho začátkem května r. 1498 do Viškova položené diecésní synody vyšla následního roku tiskem v Brně; pak ještě r. 1499 vyšlo v Brně „Psalterium Olomucense", avšak nikoliv u Konrada Stahla z Blaubeuernu, nobrž u jistého *Stahla z Meining*, zovoucího se knězem diecése augšpurské, kdežto onen Stahl z Blaubeuernu téhož roku 1499 „Breviarium Olomoucense" v Benátkách tisknul a Matěj Preinlein brněnskou tiskárnu do Olomouce přenesl. Takto rokem 1499 zaniká v Brně tiskárna, aby teprv r. 1601 opět činnost svou zde započala. Úlohu její převzala Olomouc.

Z 10 prvotisků či inkunabulí v Brně tištěných, jsou mi následující známy:

1. Agenda secundum chorum Olomucensem. Závěrek: Agenda .... in inclita Civitate Brunna impressa feliciter finit: 1486 díe septima m. Octobris. 4°. (V olomoucké studijní knihovně a zemském archivu v Brně. In duplo).

2. Magister Joannes de Thwrocz: Illustrissimorum Hungariae regum chronica. In inclita terre Morauie ciuitate Brunensi lucubratissime impressa. Anno salutis MCCCCLXXXVIII (1488) die XX. Martii. Malované dřevorytiny. *Fol.* (*V olomouc.* stud. knih.).

Canis Joh. Jac.: De modo in jure studendi libellus. Impressum

in inclita ciuitate Brunna. Anno salutis MCCCCLXXXVIII (1488). 4⁰. (V olom. stud. knih.).

4. Donatus minor. Konec: In inclita ciuitate Brunna impressus. Anno salutis MCCCCLXXXXI (1491). 4⁰. (V olomouc. stud. knih.).

5. Statuta synodalia Ecclesiæ Olomucensis. Præf. Stanislaus dei et apostolice sedis gratia Episcopus Olomucen. ad perpetuam rei memoriam .... Actum in castro nostro Wyssaw tertia die men. Maji. Anno incarnationis Domini LXXXXVIII. Fol. 2. Incipiunt statuta synodalia. Fol. 14 a: Impressum Brunne. 4⁰. (V olomouc. stud. knihovně).

6. Psalterium secundum ritum ac consuetudinem chori ecclesie Olomucensis. Fol. Na zadní stránce titulního listu sv. Václav v dřevorytině s českým lvem, se znakem kapitoly olomoucké a biskupství (mezitím monogram H. W. F.), na zadní straně dedikace tohoto („opera M. Pauli Reyhl de Ewanczicz eccl. Brun. Canonici correctum") žaltáře biskupovi od Konrada Stahela (nazývá se zde také Chalyps de Meiningen Presbyter Augustanæ dioecesis); na posledním listě angel v dřevorytině s moravským a starým erbem města Brna, u hlavy angelovy letopočet 1499, a sice v pravo: 14, v levo: 99, pod dřevorytinou: Impressum Brunne. Fol. (V zem. arch. v Brně).

7. Jus municipale Moravicum. Bez letopočtu. Avšak, že se v tomto díle tytéž litery a zkráceniny, tentýž řád a způsob u rovnání sazby a tentýž papír nacházejí, jako v Agendě z r. 1486, v kronice Thuroczově, v návodě de modo in jure studendi 1488 a v olomouckých synodálních statutách z r. 1499, protož sotva se mýlíme, klademe-li tuto knihu do roku 1490. (Exemplář tohoto tiskopisu na pergameně v městském arch., na papíře ve Františk. museu v Brně).

8. Missale Strigoniense 1491. (snad toho roku započato, pravděpodobno r. 1493. dokonáno). Konec: Finit feliciter Missale secundum veram rubricam sacre ecclesie Strigonien. fidelissime revisum per nonnullos dominos capituli prefate ecclesie. Impressum Brunnæ impensis Theobaldi Feger conciuis Budensis librarii per ingeniosos ac magnarum industriarum viros Conradum Stahel et Mathiam Preinlein impressores venetos. Anno verbigene Millesimo quadringentesimo nonagesimo primo (1491), die vero Novembris vicesima prima. Fol. (V dvorské knihovně ve Vídni. [1])

---

[1]) Obyčejně udává se co brněnský tiskopis z r. 1493 spolu: Paulini de Lemberg, Trilogium animae 1493. Fol. Františkán Ludovicus de Prussia, též Pruthenus ab Hilberg zvaný, jest tohoto díla spisovatelem. Psáno r. 1493 a vydáno r. 1498 u Kobergra v Norimberce. (V knih. dvorské ve Vídni).

Mně neznámé brněnské prvotisky:

9. Brant Sebastian: Expositio omnium titulorum juris civilis canonici 1488 (později často vydáno). (Není ve dvorské knihovně lenské).

10. Clement von Gratz: Von allen paden dye von natur hayss d. 1495. (Schází ve víd. dvor. knih.).

Rozumí se samo sebou, že těchto 10 uvedených prvotisků typografickým přináleží vzácnostem.

Olomouc.

První dílo, na kteréž Preinlein a sice týmiž literami, kterými a Agenda v Brně r. 1486 vytištěna, v Olomouci náklad vedl, t „Planctus ruinae ecclesie“ v 119 složkách, latinsky a německy novaných, a pak satyra: „Questio fabulosa recitata per magistrum iannem Schram ex Dachow“ (z Tachova v Čechách). Obě díla šla během r. 1499. Avšak že r. 1500 *Konrad Baumgarten* se Olomouci co knihtiskař objevuje, lze z toho souditi, že téhož roku str Preinlein město to opustil. Baumgarten založil roku 1489 Vratislavi prvou tiskárnu, jsa, jak se podobá, původem z Virtemska. Bohužel zůstal jen až do roku 1502 v Olomouci zastnávaje se potom ve Vratislavi, pak r. 1506 ve Frankfurtě nad rou a posléze r. 1514 v Lipsku. Patrno, že on, jako obadva io předchůdcové v Brně a Olomouci, přináležel k tak zvaným komým knihtiskařům, jenž pouze tam svůj lis sestavili, kde práci lezali, ubírajíce se opět odtud nemajíce ničeho více na práci.

Z obsahu čtyř děl, vydaných Baumgartenem mezi l. 1500 a 02 v Olomouci, vysvítá, že církev olomoucká octla se v tuhém pasu s bludy pikhartskými, jejichž šíření ani úsilí Turzovo ani sobení dominikána Jindřicha Institoris, od r. 1484 generalního visitora, poslaného za tou příčinou roku 1499 na Moravu, zaviti nemohlo.

O biskupu Turzovi (1497—1540) jde chvála, že za něho humistická vybroušenost na Moravě nejvyššího stupně dostoupila a sídlo jeho stalo se v krátce daleko široko proslulým středištěm nosti i učenců. Olomoučtí kanovníci Bohuslav z Lobkovic a Hasišteině, Augustin Kaesenbrot a Ondřej Ctibor, tajný písař le Vladislava, Jan Šlechta ze Všehrd, Krištof z Veitmile, syn ného Beneše z Veitmile, jakož i jiní nalezali u biskupa pomoc povzbuzení.

Proti náboženským novotářům, ku kterýmž té doby nejedna ...tická, *před nedávnem ještě* katolická, se přidružila, jak ...ku *jakožto mocné* zbraně užívati, zejmena proti nej-

nebezpečnější a nejčetnější sektě Pikhartů či Valdenských. Za účelem tím vyvolil si Stanislav učeného probošta katedrálního chrámu Augustina Kaesenbrota, který tehdá spolu s Šlechtou k úředním neb kancelářským osobám krále Vladislava příslušel. Augustin sepsal proti Valdenským pojednání, ve kterémž se také mistra Jana Nigra, městského lékaře v Prostějově, dotýká. „Když jsem jednou“ dí Augustin ve své Epistola dedicatoria, „se svým přítelem a spoluúředníkem Šlechtou skrze Prostějov cestoval, pozdržev se zde na krátce, spatřil jsem velký počet nových domů, vesměs Pikhartům patřících, mezi nimiž byl i dům Jana Nigra.“ I lituje Nigra, vida jej mezi těmito novotáři a hledí k tomu, by jej o jeho bludech poučil. Toto dílo „de secta Valdensium“ tiskl roku 1500 Baumgarten v Olomouci.

Druhé dílo proti Valdenským, mající název: „Clipeus adversus Waldensium haeresim“, uveřejnil r. 1501 z rozkazu papežova vrchní inkvisitor pro Německo, dominikán ze Solnohrad, Fr. Henricus Institoris. I tuto knihu tiskl Baumgarten, dočkav se radosti, že již nastávajícího roku 1502 druhé vydání tohoto dřevorytinami opatřeného díla potřebným býti se ukázalo. Jiné dílo vrchního inkvisitora proti Valdenským: „Opus perutile“ &c., r. 1501 v Olomouci vydané, nalezá se bezpochyby v pražské universitní knihovně.

Pro humanisty otiskl Baumgarten r. 1501 dílo v Italii valně rozšířené: Mluvnici Antonii Mancinelli, jenž dávno před r. 1500 byl učitelem grammatiky ve Velletri, Římě, Benátkách a j.

Konečně jest se nám zmíniti o jednom ještě mluvnickém díle Marci Rustinimici, věnovaném r. 1504 olomoucké radě městské a tištěném v Olomouci od *Fürstenhayna* z Heiligenstadtu u Vídně. Spisovatel jeho nazývá se „de Lunae lacu“ čili z Monsee v horních Rakousích. O knihtiskaři Fürstenhaynu nemáme žádných bližších zpráv.

Spolu s touto knihou vykazuje olomoucká knihtiskárna 8 prvotisků, tedy o 2 méně nežli brněnská. V Brně trvala tiskárna do 14 roků, kdežto v Olomouci od r. 1499 do r. 1504 tedy jen 6 let působila. Od této doby jest přestávka až do r. 1538.

Těchto 8 v Olomouci tištěných prvotisků, z nichž mi toliko číslo 6. jest neznámo, jest:

1. Planctus ruine ecclesie latino simul et vulgari ydeomate Richmico (sic) seu versifico modo compositus. Impressm uOlomucen. Per me Mathiam Perwulin de Ulm. Anno MCCCCXCVIIII. (1499). 4°. (*V olom.* stud. knihovně).

Schram Johannes: Questio fabulosa recitata per magistrum

nem Schram ex Dachow. MCCCCLXXXXVIIII. Impressum Olomu- Per Mathiam Preunlen de Ulm. Anno domini MCCCCLXXXXVIIII.). 4°. (V olom. stud. knihovně).

3. Augustinus de Olomuncz Arcium et decretorum doctor: Ad um virum Magistrum Johannem Nigrum phisicum. Tractatus de Waldensium. Impressum in regali ciuitate Olomucensi per me dum Bomgathen (sic). Anno domini M. quingentesimo (1500) . die mensis Octobris. 4°. (V olom. stud. knihovně. Též v brněn- zemském archivu).

4. Institoris Heinr. Fr. Sancte Romane ecclesie fidei defensionis us adversus Waldensium seu Pickardorum heresim. Končí se: In cz marchionatu Morauie per magistrum Conradum Baumgarthem ssum. Anno salutis nostre MCCCCCI (1501) XX. die Aprilis. Fol. om. stud. knihovně).

5. Od téhož spisovatele: Opus perutile Sermonum in defensione . ecclesiae adversus Waldenses haereticos. 1501. (V olom. knihovně).

6. Mancinelli Anton. Grammatica. Končí se: Fauste grammatices i Mancinelli veliterni: libellus qui spica intitulatur. Impressus est marchionali urbe Olomucens. per discretum Conradum Baum- anno MCCCCCI (1501). Fol. (V olom. stud. knih. Ve víd. knih. není).

7. Institoris Heinr. Fr. Sancte Romane ecclesie fidei defensionis s adversus Waldensium seu Pickardorum heresim. Končí se: In z per magistrum Conradum Baumgarthem impressus. Anno sa- nostre MCCCCCII (1502) XX. die Martii. Fol. (V olom. stud. zem. arch. v Brně a v klášteře rajhradském).

8. Marci Rustinimici ad moravorum Pueritiam pedagogus gram- . Impressum in inclita Civitate Olomuncz Metropoli Moravie brarium Furstenhayn de civitate sancta (Heiligenstadt u Vídně), z roku tisku; v přípise k olom. městské radě uvádí ale skladatel, se de Lunæ lacu, rok 1504. (V c. k. dvor. knih.).

Od r. 1504 až do r. 1538, tedy plných 34 let, nebylo v Olo- žádné tiskárny, a biskup Turzo viděl se pohnuta dáti tisk- potřebné knihy kostelní, jako 1505 missál a 1508 computus čítání velikonoc za příčinou roztřídení církevních slavností a spojených officií skrze vídeňského tiskaře Jana Winterburgra. dle bylo příčinou toho?

Dějiny typografie jsou nám dostatečným důkazem, že Morava hojný počet obratných knihtiskařův. První tiskař v Janově il *z Moravy, Mathias de Olomuntz*, obyčejně Mathias Mora-

rus zvaný. S Michalem z Mnichova tisknul r. 1474 v Janově první knihu. „Summa Pisanella“, a v letech 1475—1490 proslul v Neapoli celou řadou výtečných svých prací. „Život Krista Pána“, jenž se pokládá za nejstarší v portugalském jazyku sepsané dílo, bylo u Valentina z Moravy, Valentinus Moravus, a u Mikuláše ze Saska 1495 v Lisaboně vydáno. Rovněž není neznámo, že učený Moravan Martin z Tišňova v Kutné Hoře r. 1489 českou bibli tiskl. A jako tito mistři, tak i mnozí jiní v knihtiskařském umění sběhlí Moravané zaměstnáváni byli té doby nade vši pochybnost v cizích dílnách.

Nebylo tedy třeba Moravě stěžovati si na nedostatek, ano ona mohla nadbytek svých sil ještě jiným propujčovati krajinám: a přece po dlouhá léta zanikly knihtiskařské závody i v Brně i v Olomouci. Po našem zdání nutno příčinu tohoto zjevu hledati v náboženských novotách, jež od r. 1503 na Moravě tou měrou se rozmohly, že i král sám svou mocí jim v cestu vkročiti musil. V letech 1501, 1503, 1508 vydány jsou rozkazy na vyhoštění zvláště Pikhartu ze země: avšak nadarmo, neboť právě ti nejmocnější rodové moravští byli jim na ochranu. Novotáři vzrostli na konec v takový počet, že z nich a nikoliv z katolíku vlastní obyvatelstvo na Moravě se skládalo.

Známo nám, že tiskárna brněnská a olomoucká v první řadě katolicismu sloužily, na počátku positivně, později jako olomoucká již jen negativně. Tato konečně akatolickým tiskárnám ustoupiti musila, nemajíc více pro spisy své polemické s dostatek čtenářstva. Rozcházení se akatolíku v rozné strany bylo pak příčinou, že vudcové jejich usilovali o zjednání sobě veřejných organu pro své náboženské náhledy, aby tak pusobíce jimi na lid, získali pro nauky své četné vyznavače; a jako za doby naší politické strany za příčinou šíření svých zásad časopisy zakládají a skupují, rovněž tak zřizovaly náboženské sekty v 16. století tiskárny, aby spisy z nich vycházejícími šířily svá učení. Proto také, aby pusobily na lid, vydávaly akatolické tiskárny spisy v mluvě lidu, kdežto katolický tisk výhradně vydáváním knih latinských se zanášel. Každý téměř vynikající vudce některé sekty měl tehda svou tiskárnu. Tak Leonhard z Lichtenšteina, hlava německých Novokřtěncu, měl tiskárnu v Mikulově, Jan Dubčanský ze Zdenína a na Habrovanech pro sektu Habrovanských v Lulči („in monte liliorum“), Váceslav Meziřický z Lomnice pro mírné české Bratry v Náměšti, pánové z Boskovic a na Pernšteině pro Pikharty v Prostějově, Helena z Berků, rozená Mezřická z Lomnice, pro přísné Luterány ve Velkém Meziříčí, Jan z [illegible] pro české Bratry na začátku v Evančicích („in insula

ortensi*), dědicové jeho a jmenovci od r. 1578 v Kralicích u Náměště. Vedle těchto 7 akatolických tiskáren byly toliko 2 katolické, v Olomouci a klášteře louckém u Znojma.

Mikulov.

Knihtiskárnu v Mikulově zařídil okolo roku 1526 knihtiskař Curichu *Simprecht Sorg*, zvaný *Froschauer*. Přišel sem s Novotěnci ze Švýcar, byv přilákán vůbec rozšířenou pověstí, že na oravě úplná náboženská panuje svoboda, ale také zajisté u dorozumění s hlavou této sekty, Baltasarem Hubmaierem z Fridberka blíž Augšpurka, s nímžto r. 1480 ve Švýcarsku se byl seznámil, kterýž nyní pozván byv od Leonharda z Lichtenšteina, pána na ikulově, v měsíci červnu 1526 ze Štýru v Rakousích, kde se podní dobu zdržoval, s dokonalou tiskárnou do Mikulova přibyl a , podporován rodinou Lichtenšteinskou zde ihned podivuhodnou erární rozvinul činnost.

Znamenaje, že šlechta moravská při svém bohatství a své litické moci v zemi za tehdejší slabé vlády krále Ludvíka 516—1526) velkou moc nad svými poddanými provozuje, směřoval ede vším k tomu, by tuto k svému učení naklonil. Proto také noval předním pánům moravským, jenž jevili náchylnost k nábonským novotám, své spisy polemické, složené vesměs v němčině. k na př. Leonhardu a Janu z Lichtenšteina, tehdejšímu hejtmanu nskému Janu na Pernšteině a Helfenšteině, nejvyššímu zemskému moří Arklebovi z Boskovic a Černéhory, Janu Dubčanskému ze enína a na Habrovanech a j. Tím způsobem získal sobě přátele a byl prostředkův k tisknutí četných svých spisů, počtem 17. To o dvě léta, 1526 a 1527, trvala v Mikulově tiskárna. Hubmaierovo silé řádění proti veliké vrchnosti, jakož staré jeho poklesky, jichž byl proti stávajícím řádům v tehdejším rakouském městysi ldshutu v Badensku dopustil, uvalily naň vězení a přísný soud, rý jej pak z rozkazu krále Ferdinanda I., daného 20. srpna 1527, oudil k smrti upálením. Dne 10. března 1528 na louce za dměstím erdberským u Vídně byl tento trest skutečně na něm konán a po třech dnech byla v dolním Verdu s provazem na u v Dunaji utopena i jeho manželka, jež jej v poslední době tálému setrvání napomínala. Po jeho smrti uveřejnil r. 1527 Mikulově kazatel Osvald Glaidt z Chamu (v Bavorsku) spis . 17), od Hubmaiera ještě složený, literami jeho. Mikulovská tiskárna zanikla následkem nařízení Ferdinand I. ze dne 24. čer- 1528: „aby knihtiskaři a kupci kacířských knih, jakožto hlavní otravitelé *všech zemí*, beze vší milosti ihned utopeními

utraceni byli.“ Kam typy Hubmaierovy přišly, jichž již před rokem 1526 užíváno, neboť titulní obrázek v dřevě rytý u díla č. 1. v rozích letopočtem 1525 poznačen jest, zůstalo tajemstvím. Zdaliž se nedostaly do Prostějova?

Z 18 v Mikulově tištěných a mně známých děl chová zemský archiv brněnský 13, a sice po jediném exempláři, jenž Tobiáši Glaidtovi, synu kazatele Osvalda, náležel. Tato díla dle brněnského exempláře jsou:

1. Von der Freyhait des willens, die Gott durch sein gesendet wort anbeut allen menschen und ynen darin gewalt gibt, seine Khinder ze werden, auch die waal, gutes ze wällen und ze thon, oder sy aber Khinder des zorns, wie sy denn von natur seynd ze bleiben lassen. In Nikolsburg, 1. April 1527. 16 listů 4°. Věnováno Jiřímu markr. braniborskému. (Schází v c. k. dvor. knih.).

2. Das ander Biechlen von der Freywilligkait des menschens. In welchem schriftlich bezeugt wirdt, das gott durch sein gesendt wort allen menschen gewalt gebe, seine Khinder ze werden und inen die waal guttes ze wöllen und ze thon frey haymsetze. Auch darbay die Gegenschrifften des Widertayls auffgelöset. 20. Mai 1527. 26 listů 4°. Věnováno Bedřichovi, knížeti lehnickému, břežskému atd., nejvyššímu hejtmanu v dolním Slezsku. (Není v c. k. dvor. knihov.).

3. Grund vnnd Vrsach, das ein yedlicher mensch, der gleich in seiner Khindhait getaufft ist, schuldig sey sich recht nach der Ordnung Christi ze tauffen lassen, ob er schon hundert jar allt were. Durch Balthasar Huebmör von Friedberg. Nikolsburg 1527, gedr. ze Nikolsburg durch Simprecht Sorg, genannt Froschauer, 1527. 8 listů 4°. Věnováno Janu z Pernšteina a na Helfenšteině, nejvyššímu zemskému hejtmanu markrabství mor. (Jest v c. k. dvor. knih.).

4. Der vralten vnnd gar neuen Leeren vrtail, das man die jungen Khindlen nit tauffen solle, bis sy im Glauben vnnderricht sind 1526. Durch Balthasar Huebmör von Friedberg. Na posledním listě: Die warhayt ist vntödlich. 1526 gedruckt durch Simprecht Sorg, genannt Froschauer, Nikolsburg. 10 listů 4°. Věnováno: dem Hochwürdigen in Gott Herrn Herrn Martino etwan bischoff zu Nicopol [1]) jetz aber Christenlichen Bropst zu Kheinitz, seinem gnedigen Herrn. Datum zu Nikolsburg in Herrn Oswalden zymmer am 21. July A. 1526. — (C. k. dvor. knih. vykazuje jiné vydání tohoto pojednání z téhož roku na 13 listech).

---

[1]) Zmíněný zde probošt, Martin Göschel, rodem z Jihlavy, byl praemonstratem v Želivě, pak i suffraganím biskupem v Olomouci s názvem: Eps. *Nicopolitanus*, a r. 1526 stal se odpadlíkem.

5. Von dem Khindertauff, Ecolampadius, Thomas Augustinianer Leesmaister, H. Jakob Immelen, H. Wuolffgang weissenburger, Balthasar Huebmör von Friedberg. Ein Gesprech der Predikanten zu Basel, von Balth. Huebmör von Friedberg. Nikolsburg 1527. 4⁰. 10 listů. (V c. k. dvor. knih. ve Vídni).

6. Ein Form ze Tauffen im wasser die vnnderrichten im glauben. Durch Balthasar Huebmör von Friedberg. Nikolsburg. 1527. 3½ listu. 4⁰. Věnováno Janu Dubčanskému ze Zdenína a na Habrovanech. (V c. k. dvor. knihovně).

7. Ein Gesprech Balthasar Huebemörs von Fridberg docktors auff Mayster Vlrichs Zwinglens ze Zürch Taufbuechlen von dem Khindertauff. Nikolsburg 1526. 36 listů. 4⁰. Se znamením Froschauerovým (S. F.): žáby v prvém a čtvrtém poli, a v druhém a třetím tři zvonky v bílém a černém poli, žáby a zvonky bíločerně rozděleny. Věnováno Leonhardu a Janu z Lichtenšteina. (V c. k. dvor. knihovně).

8. Ein ainfeltige vnnderricht auff die wort: das ist der leib mein, in dem Nachtmal Christi. Durch Balth. Huebmör von Friedberg. Nikolspurg 1526 gedr. durch Simpr., genannt Froschauer. 14 listů. 4⁰. Věnováno Leonhardu z Lichtenšteina. Se znamením Froschauerovým ve věnci vavřínovém. (V c. k. dvor. knih.).

9. Ein Form des Nachtmals Christi durch Balth. Huebmör von Friedberg. 1527. 10 listů. 4⁰. Bez místa a tiskaře. Věnováno českému Bratru Burianu z Kornic, druhdy syndiku na starém městě pražském. (V c. k. dvor. knih.).

10. Von der Briederlichen straff. Wo die nit ist, da ist gewisslich auch khain Kirch, obschon der Wassertauff und das Nachtmal Christi daselbst gehalten werdent. Durch Balth. Huebmör von Friedberg. Nikolsburg 1527. 8 listů. 4⁰. (Schází v c. k. dvor. knih.).

11. Von dem Christenlichen Bann. Wo derselb nit auffgericht und gebraucht wirdt nach dem ordentlichen und ernstlichen beuelh Christi, daselbs regiert nichts, denn sünd, schand und laster. In Nikolsburg 1527. Durch Balth. Huebmör von Friedberg. 10 listů. 4⁰. (Není v c. k. dvor. knih.).

12. Von dem Schwert. Ein Christennliche erklerung der Schrifften, so wider die oberkait (das ist, das die Christen nit sollent jm Gewalt sitzen noch das schwert fiern) von etlichen Brüedern gar ernstlich angezogen werdendt. Durch Balth. Huebmör von Friedberg 1527. 22 listy. 4⁰. Věnováno mor. nejvýš. zem. komoří Arklebu z Boskovic a na Černéhoře. Udání místa a tiskaře schází. (Není v c. k. dvor. knih.).

13. Enntschuldigung Osbaldi Glaidt von Chamb. Etwan zu Leybm in *Oesterreich, yetz predicannt* zu Nicolspurg in Merhern. Etlicher

Artickel verklerung. So im von missgennern fälschlich verkhert vnd also nachgeredt wurden. Gedruckt zu Nikolspurg durch Simprecht Sorg, gen. Froschauer 1527. 14 listů. 4⁰. (Není v c. k. dvor. knih.).

Následující mikulovské tiskopisy, jenž se na Moravě nenacházejí, jsou v c. k. dvorské knihovně ve Vídni:

14. Ein kurtz entschuldigung des Balthasar Huebmörs von Friedberg an alle Christglaubige menschen, das sy sich an den erdichten vnwarhayten, so im sein missgonner zu legen, nit ergern 1526. Na posledním listě: Die warhayt ist vntödlich. Nikolspurg 1526, gedruckt durch Simprecht Sorg, gen. Froschauer. 8½ listu. 4⁰.

15. Ein Christennliche Leertafel, die ein yedlicher mensch ee und er im Wasser getauft wird vor wissen solle. Durch Balth. Huebmör von Friedberg. Gedruckt durch Sorg, gen. Froschauer, Nikolspurg 1527. 34 listy. 8⁰. Dem hochwürdigen Herrn Martin etwan Bischoff zu Nikopol, jetz aber in Christenlicher gemain zu Nikolspurg. Geben zu Nikolspurg am 10. Tag Dezemb. 1526.

16. Die zwelf Artickel Christenlichen glaubens ze Zürch im Wasserthurm in Bettweys gestelt. Durch Balth. Huebmör. Nikolspurg 1527. 8 listů. 8⁰.

17. Handlung yetz den XIIII. Tag Marcy dis XXVI. Jar's. So zu Osterlytz [1]) in Merherrn durch erforderte Versammlung vieler Pfarrer vnd priesterschafften auch etlichen des Adels vnd anderer in Christlicher Lieb vnd ainigkeyt beschehen vnd in Syben Artickl beschlossen mitsamt derselbene Artickl Erklärung. 8⁰. Vydáno od Oswalda Glaydta. Bez letopočtu, místa a tiskaře; nepochybně z r. 1526.

18. Ein kurtzes /vater vnser./ D. Balthasar /Huebmör von Fridberg./ Bittent so werdent ir /entpfahen. Joan./ am 16. /Nicolspurg. 1526. 4 listy. 8⁰. [2]).

Prostějov.

Knihtiskárna prostějovská vznikla z mikulovské. Hubmaier byl, jak nám známo, s panem Janem Dubčanským z Habrovan v jakémsi spojení, neboť i tento přiznával se k sektě Novokřestěnců. Dle zásady svobodných myslitelů biblických jal se již záhy Dubčanský novoty hlásati, pro kteréž ale s českými Bratry do sporu přišel. Hádky takto vzniklé trvaly i na dále, a když se pak příznivci naskytli, jako Jan z Lipého a na Krumlově, Dobeš z Boskovic a na Rosicích a Krištof z Boskovic a na Třebové, vytištěna byla v Pro-

[1]) Hostěhradice v Znojemsku.

[2]) Rozbor obsahu Hubmaierových spisů podal Dr. Hošek v díle: Balthasar Hubmaier a počátkové novokřestěnstva na Moravě. V Brně 1867.

ějově r. 1527 kniha v českém jazyku, jež byla *prvním českým* *skopisem na Moravě.* Bohužel známa jest nám toliko z římského deru, já aspoň neviděl jsem jí nikdy. Název její jest:

Jana Dubčanského neb Habrovanského listové bratřím Boleslavým poslaní, i také jich odpovědi zase psané, tuto spolu jsou vytištěni žádosti uroz. p. p. Janovi z Lipého a na Krumlově, nejv. maršálku il. českého, p. Doběšovi z Bozkovic a na Rosicích, p. Krištofovi Bozkovic a na Třebové, v Prostějově 1527. Jungmann, hist. liter. II. vyd. str. 197.

Tiskař jmenoval se *Kašpar Neděle,* svým typografickým jmem zván jest *Aorgus* čili *Aory* a po svém rodišti *Kašpar* *ostějovský.*

Od r. 1527 až do r. 1543 není žádný prostějovský tiskopis ím. Jan Dubčanský uveřejniv své „listy" zařídil nejspíše hned tom vlastní svou tiskárnu, a sice v Lulči, dědině jemu poddané.

Lulč.

Aby v započaté polemice proti českým Bratřím pokračovati ohl a prázden byl při tom všelikého cizího vlivu, založil si Jan bčanský svou vlastní tiskárnu v Lulči. Veškery přístroje tiřské přeneseny jsou z Prostějova do Lulče, ano i mistr Kašpar n přesídlil. Po způsobu tehdejší doby dal své tiskárně jméno nbolické, nazývaje ji „in monte liliorum," právě jako mladoboleрská tiskárna „in monte Carmeli" a lytomyšlská „in monte Olii" se jmenovaly. Přívrženci jeho, jsouce v nauce o večeři Páně ngliánům a o ospravedlnění pozdějším Osiandristům podobni, novali se od sídla svého vůdce „Habrovanští" čili „Lulečtí" ečtí), latině „fratres de monte liliorum." Tiskárna lulecká pola od r. 1530 do r. 1537, až do té doby, když Ferdinand I. odce jejího pro nezákonité rozšiřování kacířských a vůbec zánych nauk v jeho apologii v Praze dal do vězení, propustiv jej prosbu moravských stavů teprv, když 1538 přísahou se zavázal, ničeho více, cokoliv by se zákonu protivilo, psáti nebude a tiouti nedá.

Díla, v Lulči tištěná a velmi řídká, počtem 5, jsou:

1. **Písničky** křesťanské ke cti a chvále Boží z mnohých jiných mé i v nově složené přes celý rok, a mnohé jiné obecné. Zák: A tak se dokonávají písně podle pořádku času ... vytištěny Bartoloměji léta 1530. Kaspar in monte Liliorum. 8°. A—L rejstřík. *(V pražské univ.* knih.). Vydáno pomocí p. Jana *Jungmann, str. 131.*

2. Ukázaní v dvojí stránce. Najprv pořádku služebného v věcech podstatných jako nápadních, kteréhož za řád pravý a vzácný užívali od počátku lidského pokolení až do příchodu Kr. p Druhé o původu jednoty i také o všem pořádku služebném, kter v svém skromáždění užívají podle příkladu Krista pána a naučení štolského Bratří a starší de monte liliorum jináč z Hory lil l. 1533. Kašpar Prostějovský. A—Z et aa—ss quaterni. (V arch. v Brně). Jungmann, str. 225.

3. Spis z písem sv. sebraný, o pravém a věčném bohu otci, i duchu sv. v osobách rozdílném ale v podstatě božského bytu jed Přitom i o p. Kristu pravém bohu a člověku, v poctě a pokloně otci rovnému. Proti těm v nově povstalým bludům, kteréž nyní někteří převrácení lidé mezi mnohé vtrušovati, zapírajíce Kr. p pravým bohem, kterýžto smysl, že je bludný a scestný, i také o víře křesť. odporný, to se písmy sv. zjevně ukazuje. Od bratří a ších de Monte Liliorum l. 1534. Předml. Aij — E. kniha F Kašpar Prostějovský. (Ve víd. c. k. dvor. knih.). Jungmann, str.

4. Zřízení markrabství moravského, o soudu zemském, které učiněno v Znojmě léta 1535. 12⁰. Konec: Vytištěno in mont liorum. Nákladem Otmara z Nepomuku. Pozdější vydání v Olo r. 1545, 1546, 1562. (Ve Frant. museu a zem. archivě v Jungmann, str. 181.

5. Apologia. Zjevné dostiučinění, aneb všem vůbec vydání z víry, z učení i ze všeho pořádku, kteréhož v náboženství kř ském užívají bratří a starší, kterýmž někteří Habrovanští neb l říkají 1536. In monte Liliorum. Kašpar Prostějovský 1537. 8⁰. vydání z r. 1538 není mně známo.[1]) Jungmann, str. 199.

Náměšť.

Náměšťský velkostatek v bývalém Znojemsku náležel r. 1496 moravskému zemskému hejtmanu Janu z Lomnice Meziříčí. Syn jeho Václav Meziřický na Lomnici, horlivý to zavedl hned r. 1505 na svých rozsáhlých statcích učení če Bratří. Zvláště to byli dva učenci, jenž jej povzbuzovali, aby

[1]) Josef Jireček uvádí ve svém spisu Rukověť k dějinám literatury do konce XVIII. věku ve sv. I. na str. 175 podle Blaho historie Jednoty: „Ukázaní nedostatkův i také neupřímnosti učině od starších Bratří. 1531"; „Na to od Bratří odpověď. 1532"; proti tomu, počínající se: de monte liliorum. 1532." Díla tato, i „Psaní J. Habrovanského k jeho Bratří a Michalcova 153 *jsou známa.*

čitelním pracím založené od něho tiskárny v Náměšti povolal faktora Kašpara Prostějovského z Lulče, neboť nová tato tiskárna měla závoditi s lulečkou, jako méně pravověrnou, a býti jí na odpor. Řečení tito učenci byli kněz Beneš Optát z Telče na Moravě a Petr Gzel z Prahy. Onen byl r. 1520 v bratrské obci za pastora ustanoven a r. 1523 za příčinou obnovy v církvi ku sjezdu do Prahy povolán. Václav Meziřický přijav jej napřed za vychovatele svého syna Znata do domu opatřil mu později bezstarostné postavení, aby se výhradně pracemi literarními zanášeti a spolu i knihtiskařství věnovati mohl, kteréž domácí Meziřického tajemník *Matěj z Dvořiště*, příjmím *Pytlík*, na vysoký stupeň dokonalosti byl přivedl. Optátu po boku stál Petr Gzel, rodem z Prahy, v bohovědě a v klasických řečech dokonale sběhlý. V letech 1533—1535 byli oba v Náměšti činni. První, již v květnu 1533 uveřejněná jejich kniha byla česká mluvnice, vůbec to první toho jazyka, načež následoval v listopadu téhož roku překlad Nového zákona dle Erasma Roterodamského latinské recense, věnovaný tehdejší abatyši králové kláštera na Starém Brně Johanně z Boskovic, kteráž naň vedla náklad; a r. 1535 Isagogicon či návod k českému pravopisu a počátkové arithmetiky. Dle pravopisu jimi upraveného řídili se pak čeští Bratří ve svých tiskopisech. Povídá se, že Pytlík k vydání mluvnice a Nového zákona tiskařský přístroj, nepoznav nikdy způsobu shotovení jeho, sám si vymyslil a sestavil. I nelze upříti, že veškeré technické uspořádání těchto dvou nanejvýš vzácných knih není v odporu s poznámkou v předmluvě ku grammatice a Novému zákonu položenou.

Kterak a kdy tiskárna náměšťská vzala za své, známo není. Jest však k víře podobno, že přísné rozkazy Ferdinanda I., týkající se zrušení lulecké tiskárny, i zde za měřidlo sloužily. Teprv r. 1571 tiskla se zase v Náměšti kniha, ale již evančickými literami, na čas sem přinesenými. Smrt Jana Blahoslava (24. listopadu 1571), této duše evančické tiskárny, zavdala bezpochyby k tomu příčinu. Náměšťská tiskárna přešla nepochybně dědictvím na Evančice. Než ale se zde r. 1564 usadila, založeny jsou r. 1536 v Olomouci a r. 1543 v Prostějově obchodnické tiskárny.

Díla v Náměšti tištěná jsou 4, a sice:

1. Nový testament, všecek již nejposléze a pilně od Erasma Roterodamského přehlednutý atd. Závěrek zní: Konec nového Testamentu skrz Erasma Roterodamského zpraveného, jenž jest imprimován v Náměšti, léta páně 1533 měsíce listopadu dne dvacátého devátého. Petr Gzel z Prahy. 8°. (*V olom. stud. knih.* a zem. arch. v Brně). Jungmann, *str. 196.*

2. Česká grammatika sedmerou stránku v sobě obsahující. V Náměsti 1533. 8⁰. Pozdější vydání od Václava Philomatesa 1588 a od Jana Plachého 1643. Jungmann, str. 128.

3. Isagogicon, jenž jest uvedení každému počínajícímu se učiti psaní. Vytištěno skrz Pytlíka z Dvořišť, a dokonáno v Náměšti l. P. 1535. 8⁰. — Později opět v Prostějově a v Praze vydáno. Jungmann, str. 128.

4. Jana Blahoslava Evangelia, anebo čtení svatá, kteráž slovou pašije. Řeči některé prorocké a prefací obyčejné, to jest: zpěvové k zvláštním hodům výročním náležité v nově spravení a vytištění léta 1571 v Náměšti. S notami. Fol. 44 listy. (V pražské univ. knih.). Jungmann, str. 132.

Olomouc.

Moravské knihtiskárny až dosud tu uvedené sloužily nejvíce strannickým toliko záměrům, nevšímajíce si hmotného prospěchu. Ježto ony jen za příčinou rozšíření a utvrzení jistých křesťanských nauk a náboženských mínění byly zařízeny, nemohly mnohé práce jejich jinak než toliko výdatnou bohatých velmožů podporou vykonány býti. Rokem ale 1536, po založení tiskárny v Olomouci, přecházíme do doby od předešlé zcela rozdílné; strannický směr tiskařského umění ustupuje totiž obecné jeho potřebě. Od tohoto času teprv jest na Moravě knihtiskařství pramenem výdělku, výnosnou živností.

Založením dvou obchodních tiskáren, v Olomouci a Prostějově, objevuje se Morava na veřejném tržišti literárních svých plodů: tudíž i ten úkaz, že v obojích těchto tiskárnách vydávány jsou spisy ze všech oborů lidského vědění, a sice v českém, německém, latinském, ano pro židy i v hebrejském jazyku. Za dukaz, že se těmto tiskárnám až do roku 1580 dobře vedlo, slouží nám s dostatek veliký počet knih jimi tištěných. Avšak r. 1580 vyšlo od císaře Rudolfa II. nařízení, „že kromě Olomouce v žádném jiném městě moravském nesmějí zřízeny býti tiskárny; v řečeném městě jedna neb dvě, které olomoucký biskup za hodné uzná a k tomu ustanoví.“ Rozkaz tento podvrátil docela tiskárnu prostějovskou, za to ale zvelebil olomouckou, kteráž od r. 1580, stavši se takřka úřední, dvě dílny v témž čase zaměstnávala; avšak potřebám obyvatelstva vyhověti nemohla, neboť většina jeho byla akatolická, a v Olomouci měly toliko katolické a důkladně prohlédnuté knihy vyti. Císařský mandat se tedy obcházel a zakládány jsou opět [illegible] a strannické tiskárny. Těmto, aby nebyly poznány, [illegible]

sou vymyšlená jména, jako na př. evančické „in insula hortensi,“ neb pouze „hortus.“ A proto také nenalezá se na četných a sličných tiskařských knihách Jednoty bratrské ani místo ani tiskař, neví se tudíž, kde a kým dílo na světlo vyšlo. Co tedy císař Rudolf II. zameziti zamýšlel, rozšiřování kacířských knih, to mělo ještě větší průchod následkem mandatu jeho.

V Olomouci uvádějí se tito knihtiskaři:

1. *Jan Olivetský z Olivetu,* příjmím *„Hlaváč.“* Byl v Olomouci tiskařem od r. 1536 do r. 1547. Má také přijmění z Heřmani. Odtud snad pocházel, avšak že v Čechách jest několik Heřmaní, nelze určiti rodiště jeho. Na všecken spůsob přináležel k proslulé rodině knihtiskařské, neboť tehdáž provozoval také Pavel Olivetský z Olivetu v Litomyšli umění tiskařské. Olomoucká kronika vypravuje, „že r. 1547 ten úterek před Matějem (22. února) knihtiskař Olivetský, sedě na stolici, v Olomouci sťat byl.“ Příčinu tohoto smutného konce jeho zamlčuje kronista. Snad nesmýšlel dobře u víře, nebo rozšiřoval knihy akatolické?

Uprázdněné místo po něm zaujal knihtiskař tenkráte v Prostějově zaměstnaný:

2. *Jan Günther,* jenž v Normberce ve svém umění nabyl vzdělání. R. 1543 tisknul ještě v Normberce, 1544 v Prostějově a roku 1551 již v Olomouci. První jeho kniha byla:

Elementa latinæ, boemicæ ac germanicæ linguæ. (Schází v c. k. dvor. knih. vid.).

Jsa velmi podnikavý vydavatel, zejmena mnoha v českém jazyku složených knih, zůstal v Olomouci až do r. 1571. Poslední od něho uveřejněné a nám známé dílo jest:

Lindani W. D. Ruewardus, ein nützlichs wahr Ewangelisch Buch. z latiny od H. Baumgartnera z Gelenhausen. 8⁰. (V c. k. dvor. knih.).

Podobá se tudíž, že rok 1569, jak se vůbec udává, neshoduje se s jeho úmrtím. Část tiskárny jeho zůstala v Prostějově, kdež po r. 1553 díla s jmenem jeho se objevují.

Mimo jeho dílnu byla v Olomouci ještě druhá, a sice:

3. *Šebestiána Olivetského z Olivetu* či *z Heřmani.* Tento Šebestián byl, jak se podobá, dědicem a v tiskárně následníkem onoho svrchu jmenovaného Jana Olivetského. Snad jeho syn neb bratr. Od r. 1564 do r. 1580 provozoval v Olomouci tiskařství. Jeho práce rovněž jako jeho předchůdce Jana vyznamenávají se jakousi technickou důkladností a vyrovnávají se i těm nejlepším německým, ba i italským *tiskařským výrobkům.* Když Jan Günther s jeviště *odstoupil, stal se Šebestianovým* konkurentem:

4. *Bedřich Milichthaler.* I tento pracoval dříve v Normberce, nežli sobě v Olomouci Güntherův závod, kdež po více let co korrektor byl zaměstnán, byl 1571 zakoupil. Příštího již roku 1572 uveřnjnil:

Pěkné a velmi užitečné věci vybrané z kněh některých mudrcův pohanských a učitelův starých v této knize položené a vysvětlené najdeš. Jest to patisk díla, vyšlého r. 1529 v Plzni. Jungmann, str. 143.

Od této doby až do r. 1592 byl Milichthaler knihtiskařem v Olomouci a zvláště přízní jesuitů, jenž r. 1573 zde založili universitu, zvelebil si svůj závod. Mezi jesuity měl Milichthaler četné odběratele svých knih a oni zvláště přispěli ku zdaru katolického knihkupectví, jež si Milichthaler té doby v Olomouci zařídil. Rovněž i biskup olomoucký Vilém Prusinovský byl mu svou přízní nakloněn.

Milichthalerova díla vynikají svým čistým a rovným tiskem, sličnými literami, jakož i originálními v mědi rytými obrubami. Odbyt českých knih měl převahu v obchodu Milichthalerově. Po smrti jeho r. 1592 za času nedospělosti syna jeho Jana provozovali tiskařství v Olomouci:

5. *Dědicové Milichthalerovi* od r. 1592 do r. 1603. Majíce zděděné nářadí tiskařské neučinili pražádné téměř změny v úpravě svých tiskopisů; knihy jejich rozeznávají se od Milichthalerových toliko slabším poněkud černidlem a papírem špatnější hodnoty. Milichthalerův papír jest na spůsob pergaménu nažloutlý a zrnatý, kdežto onen od dědiců upotřebený jest bílý a hebký. Proto však nepozbývají nikterak díla i touto firmou vydaná v očích milovníků knih své vysoké ceny. Té doby postavili *Valentin Kepl* r. 1596 a *Jiří Wüst* r. 1598 několik tiskařských lisů v Olomouci, domnívajíce se, že prozatímně řízená tiskárna Milichthalerova vezme brzy za své; avšak oba tito podnikatelé byli přinuceni, nemajíce dosti síly na zničení staré firmy, zanechati tiskařství, jak mile se Jan Milichthaler po nabytí zletilosti sám dal do provozování knihtiskařství.

6. *Jan Milichthaler* závodil od r. 1603 až do r. 1610 v Olomouci. Sklad jeho neměl již té přednosti, jakouž měl za otce jeho; tiskárna Milichthalerova sklesla nyní s výše své slávy, nemohouc se udržeti v rovnováze se závodem Jiřího Handla, jenž ihned po smrti starého Bedřicha Milichthalera v Olomouci se usadil. Obchod v knihách mohl již tehdáž za výnosnou živnost považován býti, neboť po smrti Bedřicha Milichthalera mohly se ještě vedle jeho tiskárny tři podobné závody v Olomouci udržeti. Knihtiskaři, jenž zde té doby závodili, byli:

7. *Jiří Handl* od r. 1597 do r. 1616. Vydával spisy z oboru školského a církevního, básnické pokusy, snesení zemského sněmu, vůbec příležitostná díla ve smyslu katolickém i luterském. Než že uveřejňoval také spisy akatolické, dalo biskupu olomouckému, kardinálu Františkovi z Dietrichšteina, příčinu, že učinil, odvolávaje se na Rudolfův rozkaz z r. 1580, žalobu r. 1610 u olomoucké městské rady na oba knihtiskaře, Jiřího Handla a Jana Milichthalera, že tiskli a rozšiřovali evangelické pohřební řeči, latinské básně a písně. Obžalovaní dovozovali však na své ospravedlnění, že k jejich žádosti stavové k tomu svolili, aby i katolické i luterské spisy vydávali. A právě sklad knih dvojího druhu dodával Handlově tiskárně takové stálosti, že po 26 let nad ostatní v Olomouci vynikala. Po Jiřího smrti r. 1616 měla ji jeho vdova Barbora, potom l. 1617 dědicové a pak od r. 1617 do r. 1623 syn jeho *Matěj Handl* v držení. S firmou Handlovou závodili:

8. *Pavel Šram* z Budišova na Moravě od roku 1612 do r. 1621 a

9. *Krištof Kuč* od r. 1614—1620. Pod záštitou stavů z většiny akatolických udrželi se tito dva knihtiskaři až do toho času, když po bitvě bělohorské socialní poměry na Moravě docela v jiné zabočily koleje. Tiskopisy z olomouckých dílen od r. 1536—1621, kdyby náležitě sestaveny byly, jaké světlo rozestřely by po velké části kulturních dějin moravských! Mohli bychom z doby té 147 čísel přivoditi, bohužel jsou však v knihovnách po celé Evropě právě tak rozptýleny, jako tiskopisy prostějovské.

Prostějov.

Již svrchu jsme se zmínili, že r. 1527 byla v Prostějově soukromá tiskárna, z které nám jediná toliko kniha známa jest. Jako před 6 lety v Olomouci, tak po 16 letech, totiž r. 1543 též i v Prostějově zařízen pod touž firmou Jana Olivetského závod tiskařský, kterémuž pánové statku prostějovského, mocný rod Pernšteinů, svou přízní a ochranou nakloněni byli. Ježto Pernšteinové k Jednotě bratrské se přiznávali, v kteréž krásná vlastnosť vzájemné pomoci pravidlem byla; tudíž i jejich přispěním povznesla se prostějovská tiskárna za krátký čas tak znamenitě, že pražská kapitola stoličného chrámu císaři Ferdinandovi žalobu podala, aby proti tomuto závodu svou mocí zakročil. Neboť odtud vycházelo nejvíce akatolických knih a jimi zaplavovány Morava i Čechy. Touto stížností ale katolíci a *utrakvisté, jsouce přece* tehdáž u velké většině, dali jen svou *nestečnost na jevo, že nedovedli* závoditi s malým zástupem V

terarně neunavně činného Bratrstva. A skutečně Prostějov právě jako Normberk lze nějaký čas za bohaté pokládati skladiště, z něhož nejen Jednotě ale i německým protestantům potřebných knih se dostávalo.

Dva knihtiskaři vynikali v Prostějově tehda velkou činností, *Jan Günther* a *Kašpar Aory*. Co se Jana Olivetskéko týče, ten jen na krátce tu působil, než aby mu rozhodného vlivu se dostalo. Od něho známe posud jeden toliko prostějovský tiskopis:

Kniha tato jest o pravém náboženství křesťanském. Skrze bratra Beneše Bavoryňského . . . učiněna a nyní skrze tištění na světlo od Martina Michalce . . . vydána 1543. Konec: Imprymování v slavném městě Prostějovu skrz Jana Olivetského z Olivetu, v úterý masopustní léta Páně 1543. A — H. 4⁰. (V stud. knih. olom.). Jungmann str. 200.

1. *Jan Günther* sestavil si ještě před odpravením knihtiskaře Jana Olivetského z Olivetu tiskárnu v Prostějově a provozoval tam tiskařství až do r. 1553. Nejprvé tu vydal:

Spis o nemocech morních, kterak se mají lidé chovati před i při tom času. (Pro bohaté). Od mistra Jana Černého. Takový jest název jednoho rukopisu. Zdali vydaná kniha totéž má záhlaví, není udáno, toliko že J. Günther v Prostějově knihu v 16⁰. r. 1544 tiskl. Jungmann str. 80.

R. 1553 neobjevují se již žádné tiskařské práce Güntherovy v Prostějově. Jest nám známo, že se tehdá se svou tiskárnou do Olomouce přestěhoval. Teprv r. 1559 vyskytuje se tu opět jeho firma, dílo zde vyšlé bylo:

Jana a Cyriaka Spanenberga kázaní pohřebné třidcatero a čtvero z evangelisty sv. Lukáše sepsané v Prostějově u Jana Günthera 1559. Jungmann, str. 222.

Z přednějších u Jana Günthera v Prostějově tištěných knih nalezají se v c. k. stud. knihovně olomoucké:

1. Regia Urbana Rozmlouvání o krásném kázaní Krista Pána. Na konci: Tištěna . . . v městě Prostějově blízko židovské školy skrze Jana Günthera léta Páně 1545, měsíce srpna. 4⁰. Jungmann, str. 215.

2. Michala biskupa Sydonienské Kázaní patnáctera o převelebné mši v Augšpurku na říšském sněmu léta Páně 1548 kázaná. Na konci: Vytištěno v Prostějově u Jana Günthera léta páně 1549.

3. Dubravius Johannes Dei gratia episcopus Olomucensis, in Psalmum ordine quintum, ecclesiæ deprecantis typum gerentem, cuius initium est, Verba mea auribus percipe Domine, enarratio. 1549. Na konci: *Joannes Guntherus* Prostannæ excudebat. Anno 1549. 4⁰.

4. (Mollerianus). Zlé užívání hojitelného lékařství, kteréž se k nenabyté škodě lidského života a statku vztahuje. Skrze Molleriana obojího lékařství a filosofie doktora vydáno. 1550. Končí se: Tištěno v Prostějově u Jana Günthera 1550.

5. /:Dubravius Joh. Episc. Olom. auctor est hujus Operis:/. Historia regni Bohemiæ, de rebus memoria dignis, in illa gestis . . . Libri XXXIII. . . . in lucem jam primum æditi . . . Anno 1552. Na konci: Impressum et finitum Prostannæ in officina Joannis Guntheri vigesimo sexto die Martii Anno post nativitatem Christi 1552. Fol.

6. Flavia Josefa o válce židovské knihy sedmery . . . nyní teprv všeckny v českou řeč z latinské přeloženy od Pavla Aquilina Hradeckého. 1553. Konec: Vytištěna a dokonána v městě Prostějově u Jana Gunthera 1553. Fol.

2. *Kašpar Aory,* latině *Aorgus*, byl následníkem Güntherovým. Byl rodem z Prostějova a příjmí jeho bylo *Neděle*. Umění své provozoval nejprvé ve svém rodišti, kdež, jak nám známo, r. 1527 první knihu českou na Moravě vydal, potom v Lulči a kolem r. 1533 zařizoval s Matějem ze Dvořiště tiskárnu v Náměšti. Mezi l. 1541—1543 byl, jak se podobá, faktorem a korrektorem českých knih Janem Güntherem v Normberce vydávaných. Přestěhovav se se svým patronem do Prostějova přejal pak sám na sebe, když tento r. 1553 v Olomouci se usadil, tiskárnu jeho prostějovskou. Pro vysoké stáří vzdal se jí r. 1559 mistr Kašpar, načež od r. 1559 do r. 1562 opět Guntherovým vlastnictvím se stala. Dle udání zemřel Kašpar Neděle r. 1562. Jeho prostějovské tiskopisy z té doby jsou:

1. Kronika kratochvilná o ctné a šlechetné panně Meluzině. Z něm. přel. od Durynka z Ryngolu. V Prostějově u Kašp. Aorga 1555. 8⁰. (R. 1567 prodávána v Olomouci s dovolením biskupovým). Jungmann, str. 67.

2. Kronička kratičká o jednom nábožném rytíři. V Prostějově u Kašp. Aorga 1555. 8⁰. Jungmann, str. 142.

3. Příčiny některé nesrovnání mého s Bratřími, jenž Valdenští slovou, v smyslu. Z kterýchžto i o jejich obzvláštnosti poněkud porozumíno býti může. V dedikací podepsán: *Vojtěch z Pernšteina* l. p. 1557. V Prostějově u Kašp. Aorga. 8⁰. Jungmann, str. 201.

Na krátko se usadil v Prostějově knihtiskař:

3. *Alexander Plzenský,* později též *Aujezdecký* neb i *Aujezdský*, od svého rodiště Újezda u Plzně tak zván. Vyučen byv umění tiskařskému v Plzni *pracoval potom* v Litomyšli u Pavla Olivetského, *jž dceru Annu pojal* za manželku. Po smrti svého tchána uvá-

zal se Alexander v jeho obchod. Za času 1535—1544 vynikal jeho sklad neobyčejnou bohatostí. Když za příčinou vzpoury r. 1547 příštího roku Bratří z Litomyšle vypovězeni byli, přiznal se Alexander, lnuv dříve k Jednotě, před konsistoří pod jednou ku katolictví, začež mu popřáno v Litomyšli zůstati. Ješto ale obrácení jeho bylo prý jen líčené a neupřímné, musil se přece vystěhovati a odebral se z Litomyšle do Prus, kde pod ochranou vévody Albrechta v Královci v letech 1551—1554 velmi pilně, zvláště polské knihy tisknouti se jal. Mezitím kvašení v Čechách a na Moravě poněkud utuchlo a Alexander maje odevšad bezpečné zprávy o snášelivosti náboženské, opustil Prusy a přesídlil se svou rodinou a se svým tiskařským náčiním do Moravy, kde pod ochranou pana Pernšteina v Prostějově r. 1558 své umění provozovati počal. Zde uveřejnil na náklad pana Vojtěcha z Pernšteina ono vzácné a v olomoucké stud. knihovně uložené dílo:

Osvědčení a očištění se jednoty bratrské zákona Kristova, (kterouž mnozí z omylu Valdenskou, jiní z nenávisti pikhartskou a někteří i Boleslavskou nazývají) proti nářkuom nestřídmým a neduovodným knížky v nově vydané od uroz. pána, pana Vojtěcha z Pernštajna a na Plumlově, a vytištěné v Prostějově l. p. 1558 24. června skrze Alexandra atd. impressora A — K. Jungmann, str. 201.

Za nedlouho opustil Alexander Prostějov a vydal se do Polska, kde od bohatého Lukáše z Górky byv přijat na zámku jeho Šamotulách tiskárnu mu zařídil. K žádosti starších bratrských svolil pan Lukáš k tomu, aby Alexander vydal v tiskárně jeho šamotulské bratrský kancional, jenž také 7. června 1561 tu tiskem vyšel. Z Polska navrátil se, jak se podobá, po smrti Ferdinanda I. r. 1564 opět do Litomyšle, kdež provozovav nějaký čas své umění r. 1577 zemřel. Jeho v Polsku vydané knihy počítají se k největším vzácnostem. Víd. c. k. dvor. knih. má jeho kancional z r. 1561.

Rovněž jen krátký čas provozoval v Prostějově tiskařství:

4. *Václav Kompositor.* O něm jest jen známo, že zde r. 1567 tyto dvě knihy vytiskl:

1. O ospravedlnění hříšníka, jak a kudy ten hříchův svých zbyti a k milosti boží přichází, knížka z něm. přel. v Prostějově 1567 u Václ. Kompositora 1567. 8°. (Boček). Jungmann, str. 202.

2. Pravé a jisté vysvětlení z písem svatých. O dvojím příští, pověnosti (?) a poznání Kr. pána a spasitele našeho. V Prostějově u *Václ. Kompositora* 1567. 8°. Kniha ta vydána též 1572 v Prostějově. *Jungmann,* str. 203.

Dalšímu rozvoji knihtiskařství prostějovskému, jež i bratrskému písemnictví sloužilo, bylo kromě mandatu Rudolfova z r. 1580 také na překážku, když pan Vratislav z Pernšteina (umř. 1582), nejvyšší kancléř český a pán na Prostějově, k církvi katolické se naklonil, a zvláště když jeho vdova k přísným katolickým zásadám přilnula.

Brno.

Na počátku této rozpravy pravili jsme, že první v Brně zařízená tiskárna r. 1499 zanikla a teprv r. 1601 že se zde opět pravidelně knihtiskařství provozovati počalo. Z toho však nesmíme souditi, že by se průběhem 102 let v Brně vůbec ničeho bylo netisklo. Uvádí se kniha: „Theodori Bezae Poemata", *kterouž moravský vládyka Václav Morkovský ze Zástřizl, žák a zvláštní ctitel tohoto proslulého kalvinisty, v Brně 1597 v 4⁰ byl vydal. I praví se, že k této mně neznámé knize přidána prý byla též truchlohra: „Abrahamus sacrificans", kterouž z francouzské řeči převedl Johannes Jacomodus Barrenis (sic). Rovněž dle pověsti byla v Brně r. 1599 vytištěna kniha: „Pezelii Christofori Refutatio Jesuitici catechismi". Je-li tomu tak, tož to byla tiskárna z pouhé libůstky, asi na ten spůsob, jakouž si jeden boháč ve svém zámku v Horních Rakousích byl zřídil, aby sobě v ní toliko jeden exemplář své mnoholeté a z mnoha svazků skládající se práce dal vytisknouti. Avšak pravidelně a za příčinou výdělku počalo se teprv roku 1601 v Brně zase tisknouti. Tiskaři tu byli:

1. *Bartoloměj Albrecht Forman*, jenž také *Albertus Auriga* anebo pouze *Bartoloměj Albrecht* se nazýval. Pocházel ze slezské Vladislavi z rodičů luterských, a podobá se, že v pozdějších letech se stal katolíkem, neboť jinak by byl ledva dostal práci r. 1598 v tiskárně kláštera louckého pod Znojmem, kteráž výhradně katolického rázu byla. Po několika letech zde ztrávených uspořádal sobě roku 1601 vlastní samostatnou tiskárnu v Brně, kteráž jemu až do roku 1611 patřila. Po Formanu čili Fuhrmannu objevil se v Brně co knihtiskař:

2. *Krištof Haugenhofer.* Tento přebývaje dříve v Jindřichově Hradci přeložil r. 1614 svůj závod do Brna, kdež, maje kardinála Dietrichšteina a jesuity za své příznivce, pilně sobě vedl. První jeho náklad v Brně byl: „Concio de beato Ignatio S. J.", tedy kázaní, kteréž měl kardinál v nové jesuitské budově v české řeči. Vydáno: Brunae typis Christofori Haugenhoferi. 4⁰. Roku příštího vydal školní knihu od jesuitů schválenou: „Ovidii Nasonis Elegia de nuce."

12°. Tiskárna jeho přečkala bělohorskou bitvu. Později r. 1627 a 1628 zaměstnával se v Oslavanech. (C. k. dvor. knih. ve Vídni má „dvě kázaní Františka kardinála z Ditrichšteina", od Haugenhofera 1628 v Oslavanech tištěná).

Formanovy známé tiskopisy jsou:

1. Usnešení moravských zemských sněmů, a sice: a) Sněm moravský držán 1601 v pondělí po svatém Matěji v Brně. 4°. (První český tiskopis brněnský); b) Zemský sněm držán 1601 v outerý po sv. Kunhutě v Brně. 4°; c) Zemský sněm držán 1602 v outerý po sv. Dorotě v Brně. 4°; d) Zemský sněm držán 1604 v pondělí po neděli první postní v Brně. 4°. Jungmann, str. 191.

2. Rozmlouvání aneb hádání chudého člověka s bokatým, z kteréhož se jedenkaždý může naučit dobrých a pobožných skutkův, vybrané z písma sv. a vydané od Bart. Paprockého z Glogol. Vytištěno v Brně 1606 24. Decemb. Přípis p. Debinskému z Debině. 4°. A—Hi. Jungmann, str. 168.

3. Rozmlouvání kolátora s farářem velmi pěkné, každému křesťanskému člověku velmi užitečné. Nyní v nově sepsané a vydané l. p. 1607 od Bart. Paprockého z Glogol atd. Vytištěno v Brně u Barthol. Albrechta Formana 1607. 4°. Stránky A—Hb. Dílo to věnováno jest Lukrecii Neškovné z Landeku na Prusenovicích, Vsetíně, Lukově a Rymnicích, a lze v něm nejedno datum najíti o životě Paprockého. Svázáno jest spolu s německým: Alphonsi Palaeoli andern Erzbischofs zu Bologna Beschreibung . . . des Grabtuches Christi durch F. Carolum Stengelium. Augsburg 1607. (U Jungmanna str. 208 beze jména spisovatelova. Též na str. 706 neděje se při pracích Paprockého o tomto díle žádná zmínka). Dudík, Forsch. in Schweden str. 337.

4. Confessio česká t. j. Vyznání víry sv. křesťanské všech tří stavův království českého . . . těla a krve pána našeho J. K. přijímajících a pod obojí se přiznávajících. V Brně 1608. 4°. (Podáno Rudolfu II.). Též v Praze 1610. 4°. Jungmann, str. 208.

5. Bart. Paprockého Rozmlouvání o starodávních Pánech rytířstva slezského. V Brně 1609. Fol. Není-li to snad rodopis? (Pelzlův kat. při jeho dějinách českých II. str. 976. U Jungmanna není).

6. Kopye Rudolfa druhého všem třem stavům království českého. V Brně 1609. 4°. (Kupičův Antiqu. Katalog).

7. Bart. Paprockého Stammbuch slezký, v kterém hospodář *s hostem* o mnohých věcech spasitelných rozprávějí atd. V Brně u B. *Albrechta 1609.* Fol. C. fig. lign. incisis. (Není v c. k. dvor. knih.) *Bibl. Corr.* I. čís. 445. Jungmann, str. 151.

8. Campiani Edm. engelaend. Martyrers, aller sectischen Predi-anten Schraeckengast. Brünn. Barthol. Albert. 1610. 18°. (Bibl. err. I. čís. 85).

9. Linharta Lessia z tovar. Ježíšova rada o víru a náboženství; otom z lat. v češtinu uvedená v Brně u Bartol. Alb. Formana 1610. 2°. V Praze 1622 u Štěp. Biliny, a tamtéž u Joach. Kamenického 716. 12°. Jungmann, str. 208.

10. Václav Mathiades, far. Starobydžovský, vydal starý i nový ákon v Brně 1611. (V Novotného bibl. českých biblí není, u Jung-anna str. 196 toliko titul. V bibliogr. seznamech nikde se ne-achází).

11. Henrika Agricoly knížka srovnávající starý i nový zákon, Brně 1611. Toliko z indexu 1661 známa. Jungmann, str. 194.

12. Frusii (De Freux) A. epigrammata in haereticos. Brunae 614. 8°. (V c. k. dvor. knih.).

13. Formy listů rozličných podle notule kanceláře markrabství oravského, vytištěno v Brně skrze Bartoloměje Albrechta. Bez leto-očtu. Jungmann, str. 194.

Evančice.

Tiskárna evančická jakožto dědička náměšťské, hájivší druhdy pisy z ní vycházejícími čistého učení bratrského naproti naukám ileckým, sloužila rovněž tomuto směru pravověrnému Jednoty. Jinak ani býti nemohlo, neboť řídícím duchem jejím byl věhlasem a ížností v Bratrstvu vynikající muž Jan Blahoslav.

Blahoslav narodil se v Přerově 20. února 1523 z občanské, é mezi Bratřími proslulé rodiny. Jeho otec jmenoval se Blažek. tudia svá konal mezi jiným ve Vitemberce, kde Luthera kázati ýchával, jakož i v Basileji. Kolem roku 1550 přejal na se úřad itelský na bratrské škole v Prostějově, kde Jan ze Žerotína, po-ději zvláštní přízní Jednotě nakloněný, byl jeho žákem. Zde se-ámil se r. 1551 s Bratrem Optátem, nám z Náměště známým, ž bez následků nezůstalo. Roku příštího povolán byl do Mladé oleslavi, aby zde s Bratrem Černým ve spisování dějin Jednoty se astnil. Zde obdržel r. 1553 jáhenství a v červnu t. r. ve svém dišti Přerově vysvěcen byl na kněžství. Na svých cestách v cizině námil se s Melanchtonem, a vykonav rozličná poslání na prospěch atrstva vysvěcen byl r. 1557 na biskupa. R. 1558 vyvolil sobě lahoslav Evančice za stálé sídlo, chtěje zde bez překážky věnovati literárním svým pracím. Aby jim dodal života, pomýšlel

ihned na zřízení tu tiskárny. Znaje bez toho za příčinou vydání kancionalu bratrského r. 1561 tiskaře Alexandra Aujezdeckého založil zde nepochybně buď pomocí jeho vlastní nebo jeho dělníků z počátku tajnou tiskárnu. Tak lze si vysvětliti, že díla tam tištěná jakožto místo tisku udávají „ex horto" nebo „ex insula hortensi." Zasvěcenci věděli ovšem, co toto jméno znamená, pozdější ale věk vztahoval je na Ostrov u Strážnice v Hradišťsku. Tak povstalo tiskařské místo na Moravě, kteréhož nikdy nebylo.

První evančický tiskopis byl onen péčí Alexandra před 3 léty v zámku šamotulském vyšlý kancional v novém vydání r. 1564. Téhož ještě roku vydal zde Blahoslav Nový zákon překladem z řečtiny. Kniha tato, jež došla velkého rozšíření, byla příčinou, že olomoucký biskup Vilém Prusinovský vymohl na císaři Maximilianu II. l. 1566 censuru na knihy pro Moravu. „Každý rukopis budiž před tiskem buď biskupovi, buď zemskému hejtmanu ku schválení odeslán", znělo císařské nařízení, kteréž však lze bylo obejíti pod ochranou moravských k Jednotě patřících pánů. Tak se stalo i v Evančicích. Blahoslav mohl až do své smrti, kteráž jej dne 24. listopadu 1571 v Mor. Krumlově byla zachvátila, v Evančicích zcela pokojně četná svá díla tisknouti.

Spisy, kteréž Jan Blahoslav v Evančicích byl uveřejnil, jsou:

1. Nové vydání kancionalu šamotulského z r. 1561, téměř doslovně. Krásný exemplář (fol.) chová pražská univ. knihovna. Taktéž tu vydán „Příručný (?) kancional" r. 1564. (Jos. Jireček, ČČM. 1862 str. 24; Hanuš, Dodavky II. str. 9. č. 10).

2. Nový zákon v nově do češtiny z řeckého přel. l. p. 1564 od Jana Blahoslava. 12⁰. (V zemsk. arch. v Brně. Exempláři scházejí první 4 listy). Jungmann, str. 196.

3. Počet víry a učení křesťanského s českým a německým textem 1564.

4. Zpráva a naučení křesťanům věrným 1566.

5. Kancional v německém jazyku 1566.

6. Počet víry atd. Druhé vydání 1567.

7. Nový zákon v nově do češtiny přeložený l. p. 1564. 4⁰. (Nový testament, od Jana Blahoslava z původního textu v nově přeložený). (V zem. arch. v Brně).

8. Muzika, to jest knížka zpěvákům náležité zprávy v sobě zavírající. In insula Hortensi 1569. První vydání v Olomouci 1558; *evančické rozmnoženo regulemi a naučeními potřebnými kantorům i písní skladatelům.* Jungmann, str. 131.

Po smrti Jana Blahoslava, jakž na jiném již místě praveno, přenesena jest bratrská tiskárna do Náměště. Než byla tu toliko rok, neboť příštího léta tisklo se zase v Evančicích, a sice:

1. Příručný kancional 1572.
2. Počet víry přehlédnutý 1574.
3. Kancional 1576. Fol. Skvostné vydání.
4. Příručný kancional 1577.

(Jos. Jireček, Rukověť I. str. 405).

Kdo až do r. 1577 evančické tiskárny byl ředitelem, zůstalo tajemstvím. Při veliké píli a podivuhodných schopnostech měl Blahoslav nepochybně dosti na přísluze obyčejných toliko dělníkův. Po jeho smrti zdá se, že bratr Zachariáš Solin místo faktora a hlavního sazeče zastával. Aspoň objevuje se jméno jeho co monogram v kancionale z r. 1576. Na jaře roku 1478 přenesena jest tiskárna do Kralic.

Kralice.

Kralice příslušely od r. 1573 někdejšímu žáku Blahoslavovu Janu ze Žerotína na Náměšti, horlivému vyznavači učení bratrského. K počtu urozených a bohatých pánů zemských náležel Jan k nejvznešenějším a nejbohatším, a tudíž platil u Jednoty bratrské na Moravě za rozhodujícího jejího člena. On nebyl ovšem Jednoty vyvolenou hlavou, nicméně dávána jemu všecka autorita a vážnost, kteréž jen laik v Jednotě požívati mohl. Štědrota jeho dala Bratřím kralickou tiskárnu, založila školu v Evančicích a pak, nač velký důraz a váhu klademe, poskytla pomoci na vydání kralické bible Starého i Nového zákona. Bratr Solin co faktor pořádal dílo. Ježto zdraví jeho nedávalo veliké naděje na dlouhý věk, pamatovali roku 1592 starší na synodě lipnické na to, jak by jej nahradili. A tu jmenovali v té příčině Bratry Elama, Poláčka a (k sochoru) Valentu. Bratr Solin zemřel 8. března 1596, načež bratr Elam místo jeho ujal, řídě tiskárnu až do r. 1622. Jeho nástupcem stal se bratr Matěj Theodor Krokočinský, jenž tiskárnu, „tento prý klenot Jednoty“, do Lešna v Polsku přenesl.

Tehdáž byl Jan ze Žerotína, vlastní její zakladatel, ovšem dávno již mrtev, zemřel totiž r. 1587. Avšak co otec započal, to syn jeho Karel hojnou měrou rozšířil a částečně i vykonal.

Právě toho roku, když Ferdinand I. zemřel, na začátku vlády Maximiliana II., porodila 14. září 1564 Mariana z Boskovic v Brandýse nad *Orlicí svému choti* Janu syna Karla. A tento stal se

později úhelným kamenem Jednoty na veškeré Moravě. V evančické škole pod dozorem proslulých učitelů Vavřince Cirklera, staršího Jana Enease, Pavla Novodvorského obeznámil se Karel se zásadami bratrskými, kterýmž pak věren zůstal až do své smrti r. 1636. V pocitu vroucí vděčnosti podporoval Jednotu při každé možné příležitosti, poskytuje u nejsrdečnějším pohostinství klidného útulku v Kralicích učencům, jenž o překladu písma sv. z původního hebrejského textu byli pracovali.

Vypravuje se, že Bratří z řevnivosti na olomouckého biskupa Viléma Prusinovského, jenž r. 1577 český překlad Nového zákona v Nise svým nákladem tisknouti dal, do překladu písma sv. se dali. Avšak opačné mínění jest nepochybně historickou pravdou. Aby totiž katolíci nuceni nebyli sáhati po Blahoslavově bibli, viděl se biskup Bratřími pohnuta, dle německého vydání Jeronyma Emsera obstarati překlad český. Vždyť Blahoslavův Nový zákon vydán již byl r. 1564; též zjištěno jest, že Bratří již r. 1577 se ku překladu Starého zákona z hebrejštiny strojili, olomoucký biskup však, jak praveno, dal teprv roku toho český překlad v Nise tisknouti. Na převod Starého zákona z původního textu ve smyslu katolickém pomýšlel na Moravě teprv kardinal z Ditrichšteina l. 1633, vybídnuv P. Františka, polského kapucína, by se v tu práci uvázal. Tedy neusilovali Bratří o to, aby byli následníky biskupovými, nébrž tento následoval příkladu jejich.

Ježto Bratří ku svému překladu písem sv. spolu i výklad přičinili, vyhledávalo vydání tak obsáhlého díla více let. První svazek, 5 knih Mojžíšových, vydán 1579; druhý, knihy Josue až Esther, r. 1580; třetí, kniha Jobova, Žalmů, Přísloví, Kazatele a Píseň, r. 1581. Roku předchozího vydáno známé již císařské nařízení, dle něhož všecky tiskárny na Moravě zrušeny a toliko jedna nebo dvě v Olomouci zřízeny býti měly. Než jak málo toho rozkazu šetřeno, důkazem jest trvání kralické tiskárny. Duševním správcem těchto 3 svazků byl, jak se podobá, Bratr Isaiáš Cepola, což se vzsvětluje tím, že po jeho smrti dne 26. srpna 1583 vydávání bible na delší čas se přerušilo; teprv když vyhledán byl opět revisor, vydán r. 1587 čtvrtý svazek, Proroci od Isaiáše až k Malachiáši; pak 1588 pátý svazek, první a druhá kniha Machabejská a tak zvané Apokryfy. R. 1593 vydán šestý svazek, jenž obsahoval Nový zákon dle Blahoslavova překladu. Tato znamenitá šestidílná kralická bible (4°) vyniká svou typografickou krásou a přesnotou tisku. Jest to *typografická* vzácnost, avšak nedostihuje přece umělecké ceny *Nového zákona*, jejž v 4° Blahoslav r. 1564 v Evančicích byl vydal.

Úplný exemplář kralické bible nalezá se na Moravě, a sice z prvního vydání, v zem. archivě v Brně. Dostal se tam z knížecí arcibiskupské knihovny kroměřížské. Druhý exemplář, bez Nového zákona, jest v klášterní knihovně rajhradské, třetí, bez 3. svazku, v Mikulově v knížecí Ditrichšteinské bibliotéce, čtvrtý v c. k. stud. knihovně olomoucké s přídavkem onoho r. 1601 vydaného šestého svazku Nového zákona. Druhé vydání, v jednom toliko svazku, vyšlo v Kralicích r. 1596 v 8⁰ a třetí tamtéž 1613 ve fol. 6 dílů ve 3 svazcích. Oba exempláře nacházejí se v brněnském Františkově mus., rajhradském klášteře, mor. zem. archivě a v c. k. dvor. knihovně ve Vídni. Celkem udává se asi 80 kralických tisků, z nichžto některé, jako na př. Žalmy Jiřího Streyce v letech 1590 do 1620 osmkráte vydány byly.

Známé kralické tiskopisy jsou:

1. **Žaltář Davida sv.** v nově do češtiny přeložený 1570. 8⁰ a 12⁰. Pak r. 1581 a 1583. (V arch. zem. v Brně).

2. **Agenda aneb spůsob oddávání k stavu manželskému 1580. 8⁰. Opět 1612 v 8⁰, 22 stran s nadpisem: Agenda při oddávání aneb potvrzování k stavu manželskému. (V zem. arh. v Brně). Jungmann, str. 225.**

3. **Služba křtu svatého, 1580. 12⁰. Opět 1612 v 8⁰, 24 stran s titulem: Agenda při křtu svatém. (Obojí vydání v zem. arch. v Brně). Jungmann, str. 225.**

4. Písně duchovní evangelitské, opět z novu přehlédnuté 1581. Fol. (V pražské univ. knih.). Pozdější vydání: 1597 a 1598 v 8⁰, 1615 a 1618 v 4⁰. První to bratrský kancional z kralické tiskárny. Jungmann, str. 62.

5. Napomenutí učiněné všechněm věrným, ve všech stavích a po všech sbořích v jednotě, k napravení se skutečnému každého z nich, v pravdě křesťanství i povolání jeho, v nynějších náramných pokušeních a nebezpečenstvích. 1584. 8⁰, str. 159. Pak 1589 a 1591 v 8⁰. Jungmann, str. 204.

6. Dobromír, Bratr Mikuláš složil okolo r. 1540 píseň, kterou do makovice nad sborem holešovským r. 1584 vložil (kronika holešovská). Píseň: Chvaltež pána Boha věrní robotníci, páni i služebníci atd. (Boček). Jungmann, str. 133.

7. **Naučení mládencům k službě Kristu a církvi jeho se oddávajícím v jednotě bratrské 1585 v 12⁰, str. 182. (V zem. arch. v Brně). [illegible], str. 225.**

[illegible] *t. j. kázaní, kteráž* na řeči boží ke dnům svátečním [illegible]

přináležející přes celý rok činěna bývají od J(ana) Kapity. Dva díly. 1586. 4⁰. (Bez místa tisku, než zajisté Kralice). Jungmann, str. 216.

9. Písně duchovní evangelistské 1587 a 1594. 4⁰. (V pražské univ. knih. a zem. arch. v Brně). Hanuš, Dodavky str. 9. č. 14.

10. Jiřího Sreyce žalmové aneb zpěvové sv. Davida, kterýchž církev sv. i stará i nová při službě boží vůbec i jinde obzvláštně vždycky s mnohým prospěchem užívala, v rytmy české nyní v nově vyložení, a v spůsob zpívání . . . sformováni 1587 v Kralicích. 12⁰. L. 1590 v 12⁰ s notami, 1596 v 12⁰ (bez místa), 1598 v 16⁰ v Kralicích, též 1614 v 12⁰, str. 575 a rejstřík, s notami, bez předmluvy a návěští, 1617 v 12⁰, 1618 ve fol. na 4 hlasy. Jungmann, str. 134. — Jak se to má s jeho „Institucemi Kalvinovými", r. 1617 v Kralicích tiskem prý vydanými, není mi jasné. Jungmann, str. 206 a Jos. Jireček, Rukověť I. str. 405, II. 250.

11. Zpráva a naučení křesťanům věrným, jakby se v těchto časích nebezpečných při spasení božím říditi, spravovati a v něm růsti měli: ano i při těžkostech nynějších přicházejících od násilí tureckého, jak se míti a zachovávati mají. S přídavkem některých písem(?) a modliteb svatých i písniček příhodných (od Bratří moravských). L. 1595. 8⁰, str. 207. Jungmann, str. 231.

12. Biblí svatá z r. 1596, str. 1162. (Levnější a přepracované vydání v 8⁰; není to otisk skvostné bible). (V zem. arch. a Frant. mus. v Brně). Jungmann, str. 195.

13. Nový zákon, v nově do češtiny přeložený, vytištěný 1596. 12⁰. (Levnější vydání dle Blahoslava). Jungmann, str. 196.

14. Písně duchovní evangelitské opět z novu přehlédnuté, spravené a shromážděné; také mnohé v nově složené atd. Fol. 1598. Nové vydání v 4⁰ s týmž názvem. (Vydání ve 4⁰ v pražské univ. knih. a v zem. arch. v Brně). Hanuš, Dodavky II. str. 9, č. 16.

15. Biblí české díl šestý, totiž nový zákon v nově přehlédnutý l. p. 1601. (V rajhr. klášterní knih.). Jungmann, str. 196.

16. Katechismus obnovený léta Páně 1604. 12⁰, str. 321. Dudík, Forsch. in Schweden str. 339.

17. Krátké a velmi pěkné vysvětlení modlitby Páně, učiněné od jednoho pobožného a šlechetného muže na žádost dobrého přítele. 1604. 12⁰, str. 47. (Bez udání místa, avšak zamlouvají se Kralice, úprava velmi sličná). Dudík, Forsch. in Schweden str. 340.

18. Písničky duchovní k obzvláštním časům. 1607. 16⁰. (Bodek). Jungmann, str. 135.

19. Confessio aneb počet z víry, z učení i náboženství křesťanského. 1607. (Bratrské články víry, na ospravedlnění proti jich nepřátelům 1535, předložení kr. Ferdinandovi Maximilianu II. a polskému Sigmundovi). (V zem. arch. v Brně).

20. Modlitby ke dním suchým náležející. 1585. 8°. Též: Modlitby, kteréž v suché dny v shromážděních svatých říkány bývají. 1609. 8°, str. 320. (V zem. arch. v Brně). Jungmann, str. 236.

21. Zpráva potřebná o bratřích, soudcích, pomocnících při sbořích páně v jednotě bratrské od starších též jednoty vydaná 1609. 8°, 79 str. (V zem. arch. v Brně). Jungmann, str. 226.

22. Modlitby, kterýchž podlé rozličných příčin a potřeb buďto ve dny modlitebné neb i jindy v shromážděních sv. užíváno býti může. Bez letopočtu (okolo r. 1612). 8°, str. 64. Dvojí vydání, jedno barvou červenou, druhé černou. (V zem. arch. v Brně). Jungmann, str. 237.

23. Agenda při večeři páně. 1612. 8°, str. 40. (V zem. arch. v Brně). Jungmann, str. 226.

24. Agenda aneb spůsob přijímání k svátosti večeře páně. 1612. Str. 48, 8°. Jungmann, str. 226.

25. Modlitby kazatelské první: druhý díl 1613, 1615 v 8°. Druhé vydání: Modlitby církevní neb kazatelské k nedělím a svátkům, středám a pátkům případně sformované, 1. díl od adventu do sv. Trojice, 2. díl od slavnosti sv. Trojice až do adventu. 1618. 8°. (Druhý díl str. 352 mimo modlitby obecné 14 listů. (V pražské univ. knih.). Jungmann, str. 237.

26. Biblí svatá 1613. Fol. (Poněkud změněná, nová a 3. česká bratrská biblí, s velkým tiskem, málo vysvětlívek, velmi vzácná. (Neporušený exemplář má p. Rud. Svoboda v Brně, potom rajhr. klášterní knihovna). Dudík, Forschungen in Schweden, str. 346.

27. Krátké a potřebné vysvětlení některých artikulův náboženství křesťanského, o kteréž v církvi mnohé rozepře vznikly, jenž jsou: O Kristu. O věčném vyvolení božím. O zavržení bezbožných a o předzvědění božím. Pod otázkami a odpovědmi učiněné l. p. 1613. Jungmann, str. 209.

28. Pravda vítězící, to jest odpověď přímá na spis hanlivý v jednotě bratrské atd. (od starších jednoty bratr.). Vytišt. l. 1614. Jungmann, str. 210.

29. Písně pohřební obnovené a vydané l. 1615. 8°. (V zem. arch. v Brně). Jungmann, str. 139.

30. Pašije sv. Matouše a Jana. 1615. (Tisk a známky jako v kancionalu kralickém.) A. Boček. Jungmann, str. 197.

31. Písně duchovní evangelitské z písem svatých . . . k spasi-

tedlnému církvi Jezukristových u národu českém i jiných jazyku českému rozumějících ve víře Boží vzdělání a utvrzení, vydané léta 1615. Přidáni jsou k ním žalmové Davida sv. v rytmy a zpěvy pobožně sformovaní. Fol., str. 707. Dílo má 4 hlavy, každá hlava, jako vůbec při kralických tiskopisech, titulní list s beránkem. Předmluva má podpis: „Starší kněží a služebníci Kristovi v Jednotě." Na opačné straně hlavního titulu jest českorakouský znak. Zlatá ořízka se Žerotínským lvem na přední desce a s písmeny: L. W. Z. Z. (Ladislav Welen z Žerotína). 1615. (V pražské univ. knih. nalézá se exemplář na pergameně a na papíře, pak v zem. arch. v Brně). Dudík, Forsch. in Schweden str. 336.

32. Řeči boží, kteréž se ve dny nedělní, střední, páteční, v slavnosti výroční i v jiné svátky v shromážděních společných čítávají. L. 1592 a 1597. 8°. V nově přehlednuté 1604. 8°, str. 486. Rejstřík písní duchovních, str. 24 (bez místa), též 1616 v 8°. Jungmann, str. 197.

33. Písně duchovní evangelitské, k vzdělání a utvrzení jazyku českému rozumějících, vydané 1618. 4°. (Pěkný exemplář má pan Rud. Svoboda v Brně).

34. Erasma Roterodamského knížka utěšená o mravích dítek (bez místa a roku; než litery ukazují na Kralice). První vydání l. 1537 vytištěno bylo v Praze, potom latinsky a česky pod názvem „civilitas morum" okolo r. 1567 v Prostějově. (Boček měl jeden exemplář). Jungmann, str. 170.

R. 1621 dali se ještě Bratří do tisku žalmů podle Komenského; avšak praci tu, „Časoměrný překlad žalmův", přivedli jen až k čtvrtému archu, neukončivše jí více.

Velké Meziříčí.

Roku 1576 jal se hrabě Jan Bedřich z Hardeka novou sektu na Moravě zakládati, což za těch dob nebylo pánům velkých statků věcí nesnadnou, neboť patronatní duchovenstvo, aby nebylo přinuceno opustiti svá z pravidla dobře nadaná farská obročí musilo v náboženských novotách státi při svých patronech. Poddaných se v té příčině ledva kdo ptával, ano zřídka kdy vědělí jmeno sekty, k níž svým farářem převedeni byli. Takoví faráři a několik též šlechticů, závislých od bohatého souseda Hardeka, sešli se ku společnému roku ve Velkém Meziříčí. Zde jim paní Helena z Berků, rozená Meziřická z Lomnice, jež se přiznávala k učení Lutherovu, propůjčila svůj zámek k volnému užívání. I snesli se na tom, aby nikoliv k českým Bratřím, nobrž k augšpurskému vyznání se přidali. V tom

smysl učinili dne 25. října 1576 jakousi úmluvu, kteráž od několika k sektě hlásících se členů přijata byla. Mezi podepsanými byl též pan Jindřich Brtnický z Valdšteina, potomní zemský hejtman moravský. Aby jednota tato nabyla pevného základu a valného rozšíření, zůstáno na tom, což také i k místu přivedeno, aby ve Velkém Meziříčí škola i tiskárna byly založeny. Škola na odpor císařské zápovědi z r. 1580 potrvala delší čas, tiskárna však brzy zanikla. Jediné toliko dílo známe tiskem tu vydané:

Šebestiana Kastaliona rozmlouvání společného z písem svatých starého i nového zákona sebraných, knihy čtyři z latiny přeložené od kněze Mikuláše Penthamera Ledeckého v Meziříčí nad řekou Oslavou u Štěpána Šafránka 1588. 8°. Jungmann, str. 194. (V zem. archivě v Brně).

Velké Němčice.

Vácslav Závorka z Lipníka zřídil r. 1610 anebo 1611 výdělkovou tiskárnu ve Velkých Němčicích na panství židlochovickém, kteráž jen několik let trvala.

Známá díla z této tiskárny jsou:

1. Krátké a potřebné vysvětlení některých artikulův náboženství křesťanského, o kteréž v církvi mnohé rozepře vznikly. L. Páně 1613. 8°. Bez místa.

2. Catechismus, hoc est Summa doctrinae Catholicae Christianae. L. Páně 1613. 8°.

3. Jiříka Adolfa Zdounského při sepultuře děťátka Bohusička z Zástřizl. 1614. V velkých Němčicích u Václ. Závorky. 4°. Jungmann, str. 224.

4. Vysvětlení křesťanského katechismusu v osmi kázaních zavřené, v němž se sprostně ukazuje, v kterých artikulích jeho Kalvíni s evangelitskými na odpor jsou a jej zfalšovati chtějí, od Polikarpa Layzera. Z něm. přel. od Tobiáše Mauřenína a vyt. v Drážďanech 1606. A nyní zase znova nákladem Václava Závorky Lipenského impressora v Velkých Němčicích l. 1615. Jungmann, str. 220.

5. Katechismus l. 1616.

Klášterloucký pod Znojmem.

Na Moravě zřízeno bylo několik akatolických anebo též i indifferentních tiskáren. Aby s nimi čiře katolická, církevním zájmům toliko sloužící tiskárna s úspěchem závodila, založil r. 1589 Šebestian Fuchs z Badenu u Vídně, opat praemonstratského kláštera louckého (1585—1599) pod Znojmem, zde dílnu knihtiskařskou *nově dobře upraviti.* On a jeho nástupci, Šebestian I

z Chotěboře (v Čechách), dříve probošt v Nové Říši (umř. 1607), a Sigmund Kochel (r. 1615 složen se své hodnosti), měli tu za tiskaře písmolijce *Ulricha Salzera* z Dilling (v Bavorsku). Ten s třemi tovaryši vydal zde v letech 1595—1608 následující až posud známá díla, počtem 17, kteráž svým čistým a něžným písmem, jakož rozličnými dřevorytinami se vyznamenávají.

1. Sebastian von Baden (Abt von Kloster-Bruck): Geistliche Kriegsrüstung wider den gemeinen Blutdurstigen Tyrannen und Erbfeind Christliches Namens, den Türken . . . Gedruckt zu Bruck an der Taya 1595. 4°. (V olom. stud. knih. V c. k. dvor. knih. není).

2. Od téhož: Agendarium, sive Ordo rituum et ceremoniarum Ord. Praemonstr. 1595. 4°. (Bibl. Cerroniana čís. 20. Auctionskatalog z r. 1833).

3. Scherer Georg[1]): Eine treuherzige Vermahnung, dass die Christen dem Türken nicht huldigen, sondern ritterlich wider ihn streiten sollen. Bruck 1595. 4°. (Kázaní, jež měl Scherer v první neděli postní 1595 v Prešpurku). (V c. k. dvor. knih.).

4. Die Himmels-Leiter. Geprediget durch Georgium Scherer Soc. Jesu Theologum. (V Prešpurku u přítomnosti arciknížete Matiáše). Gedr. zu Bruck a. d. Thaya 1595. 4°. (V olom. stud. a c. k. dvor. knih.).

5. Ein Christliche Predig zum Newen Jahr den Catholischen Christen vnd Underthanen dess Stiffts vnd Gottshauss S. Wenceslai zu Bruck gestellt durch Sebastianum von Baden, Abbt daselbsten. Gedruckt zu Bruck an der Thaya 1596. 4°. (V olom. stud. knih. Schází v c. k. dvor. knih.).

6. S. Bernardus. Sententiae morales abbreuiatae d. i. Geistliche, kurtz verfasste Spruch und Sententz . . . auss dem Latein in vnser gemaine Teutsche Sprach gebracht durch Sebastianum von Baden Abbten des Stiffts Bruck. Gedruckt zu Bruck an der Taya 1596. 8°. (V olom. stud. knih. Není v c. k. dvor. knih.).

7. Natalitia. Básně latinské na počest novo-říšského probošta Šebestiana Chotěbořského, potomního opata kláštera louckého. Od několika konventualů. 1596. 4°. 4 listy, bez místa. (Tiskopis mně neznámý).

8. Erster (und Ander) Theil Aller Schrifften, Bücher vnd Traktätlein, welche Georg Scherer Soc. Jesu Theologus bishero zu vnterschied-

---

[1]) Jiří Scherer, horlivý obhájce katolické víry, rodem ze Švarce v Tyrolsku, byl později učitelem řeckého a hebrejského jazyka a dialektiky, a po 45 let oblíbeným kazatelem císaře Rudolfa II. a arciknížete Matiáše. *Nějakou* dobu byl též rektorem jesuitské kolleje ve Vídni. Zemřel 1605 v *Linci*.

hen Zeiten durch den Truck ausgehen lassen. Gedruckt im Kloster uck, Prämonstratenser Orden's, in Mähren Anno 1599—1600. Dva zky. Fol. (V olom. stud. knih., Frant. museu v Brně a v c. k. dvor. ih. ve Vídni).

9. V r. 1600, v pondělí po neděli devítník sněm v Znojmě, vyt. klášteře louckém pod Znojmem 1600. 4°. 40 listů. (Jediná to klášteře louckém tištěná kniha česká). Jungmann str. 191.

10. Decumanus Johannes (jinak Desátník, jesuita z Prahy): Kurtze nmarische warhaffte Relation von dem zu Regenspurg zwischen den holischen vnd der Augspurgischen Konfession zugethanen Theologen altenen Colloquio . . . Gedruckt im Kloster Bruck an der Taya 02. 4°. (V olom. stud. a c. k. dvor. knih.).

11. Von der Wiedertauffer verfluchten Vrsprung, gottlosen Lehre, d derselben gründliche Widerlegung . . . durch Christ. And. Fische- n, Pfarrherrn zu Veltsperg. Gedruckt zu Bruck an der Taya 1603. (V olom. stud. knih. (in duplo) a v c. k. dvor. knih. ve Vídni).

12. Od téhož: Antwort auff die Widerlegung, so Claus Breütel, r Wiedertauffer König . . . sampt seinen Spiessgesellen hat gethan f das Buch, so verschienen Jahr unter diesem Tittel wider sie ist sgangen: Von der Widertauffer verfluchten Vrsprung . . . Gedruckt Kloster Bruck an der Taya Anno 1604. 4°. (V olom. stud., v raj- dské a c. k. dvor. knih. ve Vídni).

13. Postill über die Sonntäglichen Evangelien durch's ganze Jahr. Bruck 1603. Fol. (Připsáno arciknížeti Matiášovi). Dudík, Forsch. Schweden str. 73.

14. Quod Deus vult. Die alte geschriebene Rügung des löblichen gens Kallendorf (dědina slušící k louckému klášteru) . . . aus Kraft d Verordnung des Abtes Chotěborský Sebastian Labis 1604. — Bez sta, avšak dle uspořádání lze souditi na kl. loucký. Pod týmž zá- vím a z téhož roku vydána jsou podobná obecní snesení vesnic šterských: Kulchařovic, Strachotic, Oblekovic, Lodenic, Oblusku a lfronn. (Tiskopisy mně neznámé).

15. Scherer Georg, der Soc. Jesu Theologus: Christliche Postill, n Heiligen vnd vber die Fest, so ausser des Sonntags durchs gantze hr in der katholischen Kirchen gefeieret werden. Gedruckt im Kl. uck an der Taya Anno 1605. Fol. S dřevorytinami. (Arciknížeti atiáši připsáno). (V. olom. stud. a c. k. dvor. knih. ve Vídni).

16. Questenberg Caspar (visitator řádu a opat na Strahově Praze): Vier Predigten von der Pestilentz gehalten zu Prag in der rchen *vnser lieben Frawen* des Klosters Strahov . . . Im Jahre 1606.

4°. Gedruckt im Kl. Bruck an der Taya Anno 1608. (V olom. stud. knih. V c. k. dvor. knih. není).

17. Sigismund Kohel, Abt von Kloster-Bruck, Praemonstratensis ordinis nonnulorum Patrum vitae. Typis Lucensibus ad fluvium Dia 1608. 4°. (Věnováno opatu strahovskému Loheliu). (V c. k. dvor. knih. ve Vídni).

Toť povšechný nástin dějin umění knihtiskařského na Moravě od r. 1486 do r. 1621. Není mne tajno, že také ještě *klášter hradišťský, Jihlava, Ježkovice* a *Kunštát* jakožto moravské tiskárny v tento čas spadající se uvádějí, avšak mínění toto jest mylné. V klášteře hradišťském u Olomouce vydána prý byla česká bible r. 1618, což ale jest záměna jmena, neboť tu místo Hradiště vyrozumívá se Hradec Králové, kdež toho roku Viktorin Vrbenský „Chiragogia sacrorum bibliorum“ vydal. Ohledem na Jihlavu uvádějí se toliko v katalogu knih za třicítileté války z Mikulova do Švéd odvezených Jana Heidenreicha 3 kázaní, roku 1577 zde vydaná. Poněvadž se ale dokázalo, že katalog tento není bez vad, nelze tedy udání to za spolehlivé pokládati. Že ve vesnici Staré Hoře blízko Jihlavy r. 1588 Dr. Kašpar Stolzhagen, kazatel při Svatojakubském kostele v Jihlavě, tiskárnu byl zřídil, kteráž i jihlavskou se nazývala a sotva rok 1593 přečkala, jest ovšem pravda; avšak Stará Hora nenáležela nikdy do Moravy, nobrž do Čech. Vesnice tato (v Čáslavsku) jest kolébkou českomoravských továren na papír. Že také v Ježkovicích nedaleko Viškova druhdy tiskárna byla, připomíná A. Boček; než Jungmann ve své hist. lit. č. (str. 216) uvádí Jezdkovice (Jeschkendorf) blíž Opavy, kde prý r. 1592 vyšla „Martina Philadelfa Zámrského postilla česká na evangelia nedělní a sváteční přes celý rok“ (fol. 2 díly), kteréhožto však díla nikde jsem se nedopátral. O Kunštátě praví Volný (Die Markgr. Maehren VI. 734), že tam kolem r. 1570 tiskárna byla, v kteréž nákladem tehdejšího statkáře dílo vydáno bylo, jež katolickým svým obsahem proti Pikhartům čelilo; avšak zřídlo, z něhož Wolný vážil, jest A. Boček, který ani titulu zmíněné knihy nepřivodí. Posléze že *Ostrov* u Uher. Hradistě mylně pokládán byl za totožný s „*insula hortensi*“, zmínili jsem se již svrchu při tiskárně evančické.

Urbář kláštera Žďárského na Moravě [1].

Podává *Ign. B. Mašek.*

Kniha tato, obsahující seznamy úrokův, naturálných dávek a robot, kterými poddaní lidé kláštera Žďárského vrchnosti své byli povinni, jest formátu malého čtverce; obě desky jsou odtrženy, napřed jest list pergamenový, na jehož vnitřní straně napsáno jest: Ex libris Josephi Pingas, canonici Bohemo- Budvicensis; v zadu několik listův odtrženo; na prvním papírovém listu rukopisu jest pečeť P. Vojtěcha Juhna, probošta někdy Jindřichohradeckého [2]). Na třech stránkách ořízky byl nápis, z něhož na horní straně posud se čte: Registrum super; ostatních slov nápisu nemohu se dopátrati.

Seznamy psány jsou na papíře rukou nejednou v rozličných dobách, a sice na větším díle jazykem českým; jenom poplatky městečka Žďára a několika vsí zaznamenány jsou latině.

I. První seznam psal r. 1407 mnich Mikuláš, jakož patrno z úvodu: Hoc registrum est super omnibus bonis monasterii Fontis B. Virginis in Sar tam in Bohemia, quam in Moravia consistentibus, quod frater Nicolaus, monachus et sacerdos et professus ejusdem loci congregavit et scripsit..... in anno incarnationis divinae millesimo quadringentesimo septimo; quae quidem in persona collegit et conscripsit... mediantibus judicibus et scabinis nec non et senioribus oppidorum et villarum infra scriptarum, qui pro tunc vixerunt et sanitate corporea fruebantur etc.

Mnich Mikuláš popsal úroky, dávky a roboty, jež dávalo městečko Žďár a vsi: Vysoké, Počátky, Lhota, Sklenné, Nová Ves, Slavkovice, Radňovice, Jamy, Svratka, Bobrová, Mirošov, Volešenka a Rúsmírov.

Jinou rukou připsán jest úrok dávaný v Křižanově z „purkrchtův," pak úrok z Jivového a Dobré Vody.

---

[1]) Cisterciácký klášter Žďárský, v severním Jihlavsku u samých hranic Českých ležící, založen byl r. 1251 Bočkem, předkem rodu Kunstatského na Moravě (Palacký, Děj. I. část 2, str. 367); zrušen byl za císaře Josefa II. Posledním jeho opatem byl Steinbach, jenž historií svého kláštera horlivě se zanášel.

[2]) Nyní jest kniha tato v *držení* pana Jos. Kořínka, professora gymn. v *Jindřichově Hradci, jenž mi jí k* prohlédnutí a použití laskavě propůjčil.

Ves, Svratka, Bohdalec, Kaly, Mirošov, Olešenka, Račice, m
Bobrová a Erzisenko (?).

IV. Čtvrtý seznam sepsán byl r. 1483 mnichem Vítem;
naskytují se tyto obce: Městečko Žďár, ves Strčanov, Polničk
nov, Vysoké, Počietky, Lhotka, Jiříkovice, Sklenné, Slavkovic
ňovice, Nová Ves, Svratka, Bohdaleč, Řečice, dvůr Mankov, H
Obyčtov, Jamy, Hlinná, městečko Bobrová Horní a Dolní,
dvůr Radešin, Mirošov, Olešinka, Olešinka druhá strana, Bo
Račice, Rausmírov, Raděmice, Dobrá Voda, Sazemín, Pokoj
tlasy, Kaly, Počátky, Kozlov, Kolendorf, Grilbicz (snad =
vice?), Nasraticz, Zvola, Branišov a Roženka. Po Světnovu
jsou dva přípisy z r. 1517, za Počietky též přípis z r.
za Raděmici jest přípisek z r. 1486. —

Osady tyto, kteréž na důkladné mapě Semberově skoro
nalézáme, leží na Moravě v značném prostranství, jehož h
čára jde od pramenův Sázavy na Nové Město, Bystřici, Veli
ziříčí, odtud směrem severním ke hranicím českým; v Čech
osady: Strčanov, Polnička, Světnov a Skřelovice. — Úkaz
hodný, že se zboží kláštera Žďárského tak znamenitě roz
během století XV., jež bylo svědkem náboženského hnutí v Č

Ačkoli pak urbář Žďárský podlé určení svého obsahuje v
prosté a formulích takořka stereotypných vypsání úrokův,
ných dávek a robot, není přece bez důležitosti. Jména osad

...nice však obrátiti se k těmto věcným stránkám, popatříme ...*formě jazykové* našeho urbáře. Jak jsme již řekli, jest forma těch ...znamův prostičká; písaři psali, jak z úst lidu svého slyšeli; toto *...zprostřední sdělení však právě značně charakterisuje obecnou ...uvu, která v ústech lidu krajiny Žďárské skutečně žila a se ...ývala za rozličných dob 15. století.*

Výpisky naše týkají se pravopisu, hláskosloví, tvarosloví, skladby ...slovníku[1]).

A. *Pravopis* urbáře Žďárského není jednostejný; hned jest *...ymologický,* na př. z kazdeho (z každého) I. Vys., z Kalow (z Ka-...) III. Kal., tolikez (tolikéž) IV. Bobr. atd., hned *fonetický:* czos ...ž) I. Skl., z nis (z níž) I. Vys., kdifs (když) I. Skl., tolikefs ...likéž) I. Poč., s Kalůw (z Kalův) III. Kal., ſ toho (z toho) atd.

Nestejnost pravopisu shledáváme i v označování měkkých sou-...ásek; to děje se totiž buď písmeny jednoduchými, jako v nejstar-...h památkách české literatury, buď spřežením dvou nebo tří liter ... označení jedné měkké souhlásky; v seznamu z r. 1483 také, ač ...skrovné míře, princip diakritický u písmene *ž* na jevo přichází. ...k píše se zvuk *š* písmeny *s, ss, zs:* tolikes I. Lh., ſtirzy I. Vys., ...ecz I. Bobr., tolikefs I. Vys., tolikezs II. Jamy, Matussuw I. Vys., ...ylhawy (Šilhavý) I. Bobr. atd., *ž* = *z, zs, sz, ss, ž,* na př.: ...azey I. Bobr., kazdy I. Vys.; slovo *žnec* se píše: znecz II. Vys., ...necz I. Poč., sznecz I. Vys., *ženného:* zenneho III. Vys., zsenneho ... Radň., szenneho I. Radň., senneho II. Slavk. a v IV. Jamy ...ženneho (5krát); *žíti* = ssity II. Poč., szyty I. Poč., *žita* = ssita ... Radň., szita, szyta I. Radň. atd.

c = *cz:* czo, Waczlaw, zřídka *c; č* = *cz:* Sspaczek IV. Bobr., ...czepan (Ščepán) I. Skl.; — *ř* = *rz, rzs:* Rzeczicze (Řečice), ...rzy, vhlersz (uhléř) I. Lh., mlynarzs I. Lh.

Jinde děje se měkčení znakem *y* nebo *i:* Zdyarssky = (Žďárský) ... Kříž.; Bartonyowa I. Poč., Bartoniowa II. Poč., myerzicze, mie-...icze I. Vys.; z nieho I. Jamy i z nyeho I. N. V.; jinde opominuto: ...neho II. Jamy, Matej I. Radň.

Délka značena jest pouze u samohlásky *e* někdy v IV. se-...amu: tree (tré) IV. Slavk., teez (též) IV. Poč., tee (té) IV. Vys. ... Souhláska *t* psána jest někdy *th:* pruth i prutt, prut, letha i leta atd.

Že se v urbáři našem i patrných chyb a nedůsledností nalézá, ...ko wosy m. vozy, sa syr m. za sýr, pastwicze m. pastvišče a pod.,

---

[1]) Římská číslice značí jednotlivé seznamy, jak jsme je nahoře uvedli, *zkratky pak obec, jíž se týče.*

nebude nikomu divno; nacházímeť chyby i v rukopisech, ps
písaři v češtině cvičenými.

Abbreviatury: ⁰ = ho, no, na př. z kazde⁰ prutu, pfa⁰ =
I. N. V.; o fvate = o svatém, také někdy: o fvatez = o s
III. Poč.; zfeczuw = ženčův I. Lh., fluzea = slúžena III.
z la' = z lánu, po gedno' = po jednomu I. Radň., k to' = k
II. Radň., oppwowati = opravovati IV. Bran.; Waczla⁰ = Vá
Není jich však stále užíváno a v českém textu jest jich po
mnohem méně nežli v latinském. — Husí nožky ‚ značí, že
vypuštěné má se v text vložiti (I. Skl.); tečky pod slovo po
znamenají, že slovo má býti vynecháno (I. Vys.).

Tolik o pravopise; myslíme, že uvedené právě vlastnosti
nejsou v rukopisech oné doby zvláštnostmi.

B. Vizme, zdali nám urbář Žďárský pro *hláskosloví* pos
značnější kořisti.

a) Přihlížejíce ke změnám *samohlásek,* nacházíme, že
hláska *a* postupné přehlásce pravidelně podléhá, ano i jméno
Kateřina čte se tu ve formě přehlášené *Káče* (Kacze) I. Bob
se posud obecně slýchá *Káča.* Jediný příklad nepřehlášené
naskýtá se ve jméně vsi *Zvola* IV.

Zpětné přehlásce však vzdoruje *a* před *j: vajce* (waycze) I.
IV. Ob., *krajčí* (krayczy) I. Bobr., III. Bobr., *sajr* (sayr) III.
Sprostnaj (Sprostnay) IV. Žď.; jediná přehláska zpětná, a to
století povšimnutí hodná, čte se ve jménu osobním Jan *Hrdej* (
IV. Hl. — Sr. Hattala, Zvuk. §. 29., Gebauer, Sborn. II.,
a §. 59., J. Jireček, Nákr. §. 22.

Zpětná přehláska způsobená měkkým živlem, v násl
slabice chovaným, čili assimilace, spatřuje se v lokále jedn.
světím (fwietym) I. Bobr., IV. Lh., zanedbána však jest v přič
přijali (przíyali) III. Vys. m. přijeli.

Samohláska *o* po měkké souhlásce m. *e: Bartoňova* (
nyowa) I. Poč., *Radňovice* (Radnyowicze) I.

Samohláska *u* podlehla vždy přehlásce.

Proměny dlouhých samohlásek:

Dlouhé *é* v seznamu z roku 1483 přechází někdy v *ý:*
tým (fwatym) Václavě IV. Strč., Poč., Bohd.; v přípisku z r.
k tomu sedění, na *kterýmž* (kterymz) sedí. — Sr. Hattala,
§. 12, 1; Gebauer, Sborn. II., §. 37.

Dlouhé *ó* často se drží, často však přechází v *uo,* ano i v
ve všech seznamech *promiscue:* Pavel Mikulóv (Mikulow) syn I.
suma syróv (firow) I. Rúsm., dóm I. Křiž., pánóv (pánů) III.

latějóv (matiegow) syn IV. Bohd., *synóm* a *potomkóm*, v příp. r. 1517; *puol* (puol) I. Vys., II. Slavk., II. N. V., *pluhóv* a *luhuov* IV. Bran., *žencuov*, *pluhuov* IV. Vys., *Hospodářuov* (Hoodarzuow) syn IV. Svr., *muož'* (muofs) III. Hod. atd.; ano hned sebou: *z Kalóv* (z Kalow) a *z Kalův* (Skalůw sic!) III. Kal., *ikuláš Hensluow* (Henfluow) a Jan *Rychtářův* (uw) III. N. V., tuš, *Kropáčů* (Kropaczu) syn IV. Svr.; *ů však nalézá se již seznamu z r. 1407, a sice nikoli sporadicky:* Janek, syn *Bohuv* (Bohunvw) I. Vys., Pavel, *Matúšův* (Matuffuw) syn I. Vys., Vys., Martin, syn *Lukšův* (lukffuw) I. Poč., Petr *Vojtěchův* óytiechuw) I. N. V., gen. množ.: *prutův* (pruttuw) I. Vys., *lá-v* (lanuw) I. Slavk., *poplatkův* (poplatkuw) I. N. V., II. N. V., I. Kal., *sýrův* (firuw) I. Bobr., *žencův* (szencuw) I. Poč.; *slůve* uwe) III. N. V., IV. N. V. atd. atd.

Tak časté naskýtání hlásky *ů* v seznamu z r. 1407 svědčí tom, že v obecné mluvě krajiny Žďárské přechod samohlásky v *ů* se dál /ač ne výhradně/ hned na počátku XV. věku, a snadno ipustíme, že první jeho začátky padají do doby starší nežli vůbec to se mělo a že citátu *zustane* v listině z r. 1388 /Výb. I., 1020/ snad přece možno důvěřovati. Sr. Jungm., Hist. č. lit. . 56; Hatt., Zvuk. §. 12, 2, Srovn. Ml. §. 98; Gebauer, Sborn. II., 57; J. Jireč., Nákr. §. 18.

Naproti tomu dlouhé *ú*, kteréž již koncem XIV. stol.[1]) v liratuře sporadicky rozváděno v *au* (Hattala, Zvuk. § 12, 4; Geuer, Sborn. II., §. 58; J. Jireček, Nákres §. 62), v prvních třech znamech našich pevně se drží: *Rúsmírov, lúka, jednú* atd.; teprvé části psané r. 1483 čteme isolované případy: *Rausmirov, Raučka,* připisku z r. 1517: *lúce* a v jiném z téhož roku *lauce* (laucze).

Také dlouhé *ý*, ježto asi koncem XIV. století i v knihách ve rmě *aj* jeviti se počíná (Šafařík, Poč. §. 22; Hattala, Zvuk. §. 12, ; Gebauer, Sborn. II., §. 59; Jireček, Nákres §. 61), v prvých ou seznamech, pocházejících z I. polovice XV. století, bez výjimky vá; v seznamu třetím a čtvrtém však vedle obyčejného *ý* shledáváme ké někdy *aj*: *sajr* (sayr, sair) III. Bobr., *Sprostnaj* (Sproftnay) . Žď.; osamělého přechodu v *ej* již nahoře bylo zpomenuto.

Co do přechodu *ě* a *ie* v *í* uvádím: *Kvietek* (Kwietek), IV. Oleš. *Kvítek* (Kwitek) III. Mir., *Dřiemal* (Drziemal) III. Bobr., *Dřímal*

[1]) V listině krále Václava II. z r. 1298 nachází se vedle formy *Klobuk* také *Klobauk* (2krát). Emler, Regesta, II pag. 775. Zda to orig. či opis? (Vypsáno od A. Bočka nikoliv *z originálu*, nobrž z Paměti kláštera zábrdovského, *později sepsaných. Red.*)

(drzimal) I. Bobr., *nenie* (nenye) = není I. N. V., *vybierá* (wy-byera) I. Kříž., *vycházie* (wychazye) I. Kříž., *z Volšie* (Wolſſie) IV. Radň.; *nyní* (nyni) IV. Svr., *rozdílně* (rozdylnie) III. Rač., *příti* (prziti) inf. slovesa přeji, v příp. z r. 1517.

Vzhledem ke střídnicím za stblh. ę nebude nemístno ukázati k infinitivu slovesa *žnu*, stblh. *žęti;* v seznamu nejstarším, z r. 1407 čteme: *žíti* (ſyty, szity) I. Poč., ale v seznamu 1483: *žieti* (zieti) IV. Poln.; — akk. jedn. jména *peníz* (stblh. (penęzь) čte se I. Bobr. *peníz* (penyz), III. Bobr. *peniez* (peniez) i *peníz* (peniz), mn. č. *pe-níze* (penize) III. Bobr.; jméno vsi, jež nyní sluje *Počítky* (t. j. zřídla Sázavy?), píše se v I. seznamu: *Počátky* (Poczatky), *v Počátcích* (w Potczatczich) i *v Počítcích (Potczitczich);* v seznamu druhém: *Počítky* (Poczitky), *v Počítkách* (w Potczitkach), *v Počítcích* (w Po-cziczich); v seznamu z r. 1462: *Počítky* (Poczitky) a v seznamu z r. 1483: *Počietky* (Poczietky) i *Počítek* (Poczytek); v přípisu pak z r. 1517: z *Počítek* (Poczitek), v *Počítkách* (Poczitkách). Načež ustá-lila se nynější forma, již pro rozdíl od stejnojmenné vsi v IV. seznamu, která slove: *Počátky.* — Úvahy zasluhuje v tomto slově předně pře-chod *a* v *ie, í,* ač v následující slabice *t* jest tvrdé (sr. stblh. načętъkъ), potom kolísání mezi střídnicemi *a, ie, í,* nešetřící postupu časového.

Střídnicemi za stblh. *ǫ* po *l* a *r* jest *e, i* aneb jest *l* a *r* samo-hláskou: *Vilk* (Wylk) I. Lh., III. Lh., *Vlk* (wlk) II. Lh., *Wlček* (Wlczek) I. Bobr.; *Černý* (Czerny) I. Lh. a *Črník* (Czrnyk) I. Bobr.; *štvrt* (stvrt) I. Lh. i *štvirt* (ſtwirt) I. Skl., Bobr.; *Dirstva* (jméno osoby) I. N. V. a *Drstva* II. N. V.

Z jiných úkazův samohláskových uvedeme ještě osamělý přechod samohlásky *y* v *e:* lhota *vejde* (wegde) m. vyjde IV. Zv. (sr. hanácké *e* m. *y* a místy v jižních Čechách slýchané: *ve*hrat m. *vy*hrati).

Samohláska zmizela: Radňovice m. Radoňovice (sr. Šembe-rovu mapu), *Světnov* m. Světinov, *purkrchtóv* m. purkrechtóv, *má* m. jmá (toto jen IV. Strč. jednou); pravidelně odsouvá se *e* u slo-vesa *muož* m. muože; *o* se drží v *toliko,* na př.: Jiřík platí toliko jako Vaněk IV. Rož.

b) V příčině *souhlásek* jest nám předkem zmíniti se o *v*, jež se v urbáři Žďárském před náslovné *o* rádo předsouvá, jakož v obecné mluvě posud ze děje; nejčastěji to shledáváme u předložky *o;* ne-zřídka na prvém místě jest *vo,* na druhém *o:* z toho platí *wo* sv. Jiří a *o* sv. Václavě I. Skl.; dále čteme: *vod* (wod) m. *od* III. Radň.; *vovsa* (wowſa) vedle *ovsa* II. Radň., *vozim* (wozym) m. *ozim* IV. Brad., *osadí* (oſſady) i *vosadí* (woſſady) I. Skl., *voral* (woral) I. Vys., *oral* II. Vys. atd.

Vsuto jest *n:* lhota *vyňde* (winde) m. vynide I. Radň., *vy-*
ímá sě (wynyma sye) I. Křiž.

Naopak mizí *v: syn rychtářů* (richtarzu) II. Poč., v I. Poč.
st: *rychtářův* (Richtarzuw), *Kropáčů* (Kropaczu) syn IV. Svr.;
ok Vysokém II. Vys. m. *v* Vysokém, jakož psáno I. Vys.; *z: svého*
ití m. *z* svého I., II. N. V.; *t: jestu* (gestu) m. jest tu I. Poč.,
ivk.; *čvrť, čvrti* (czwrt, czwrty) vedle *čtvrť*, sr. III. Lh. atd.

Místo koncovky infinitivné *ti* někdy, ale zřídka jest *ci: žíci*
iiczy) m. žíti I. Poč., II. Poč. (po jednom příkladu); *voraci*
oraczy), *vozici* (wosiczy) III. Erz.; *hájici* (hagiczy) III. Hod.;
n též hledí: *tocižto* (toczyzto) m. totižto I. Křiž. — Sr. Šafař.,
č. §. 23; Hattala, Zvuk. §. 79; J. Jireček, Nákr. §. 72.

Skupenina *sk* přechází v *šč* i *šť: panščí* (panſczy) rybníci,
I. Hod., ale IV. Hod.: *panští* (panſſtij); i jinde kolísá *šč* a *šť:*
edroň (Sczedron) III. Bohd. a *Štědroň* (Sſtiedron) IV. Světn. atd.

Skupenina *čt* mění se v *št: štyři* pruty (ſtirzy), ze *štyří*
irzy) prutův I. Vys. m. čtyři, čtyří; štvrť (ſtwrt) m. čtvrť I. Lh.

C. Pro *tvarosloví* znamenáme:

a) *U jmen podstatných:*

Genit. jedn. tvrdých a — kmenův mužských, bytosti neživé zna-
ích, končí se obyčejně samohláskou *u:* půl *lánu* I. Skl., z *mlýnu*
I. Svr., ano i *lesu* III. Kal., IV. Ob.; *podsedek* má vedle obyčej-
ho *podsedka* I. Bobr., IV. Bobr., II. N. V. také *podsedku* IV. Bobr.
ut vedle obyčejného *prutu* také *pruta* III. Vys., *úrok* má *úroka*
Mir., *zákon, zákona* i *zákonu* v I. Křiž.

Akkusativ jedn. muž. rovný nominativu udržel se v datování:
i *svatý Václav, na svatý Jiří* III. Rač.; *na svatý Jiří* a *na*
atého Václava IV. Jiř.

Lokál jednotný tvrdých a — kmenův mužských dopadá na samo-
ásku *ě*, jde-li o určení času: *o sv. Václavě, Jakubě, Prokopě,*
avle, o sv. Duše III. Světn., ale přece též: *o sv. Václavu* III. N. V.

Nominat. množný: Jsú tu *rybníci* III. Hod., IV. Hod.

Genitiv má koncovky: *óv, uov, ův,* viz nahoře.

Jméno vsi *Počítek* má lokál: v *Počítcích* I., II. Poč., v *Po-*
ítcích I. Poč., v *Počitkách* II. Poč.

Jména: *měřice, slepice* mají v akk. mn. někdy *i* m. *e: tři*
řici III. Světn., obyčejně však: *měřice;* 3, 4 *slepici* IV. Hl. —
ají-li tyto formy svůj původ v dialektické zvláštnosti, či třeba-li
za vrub písařovi dáti, nevím.

Vánoce, dat. *vánocem* (wanoczem) I. Křiž.; lok. o *vánociech*
anocyech) I. Křiž., o vánocích (wanoczich) IV. Radň.; letnice,

lok. *o letniciech* (letnyczyech) I. Křiž., *o letnicích* (letnyczych) I. Křiž., IV. Rož.

Formy duálné: ze dvú podsedkú (poſſedku) III. Bohd., *po dvú penězí* (penyezy) I. Křiž., *dvě kopě* I. Vys., drží *dvě štvrti* (stvrty), I. Bobr., *dvě měřici* I. Radň., *dvě slepici* IV. Světn.; *po dvú letú*, III. Svr., IV. Svr., *dvě vajci* I. Vys.

b) *U jmen přídavných:*

Lokál jedn. muž. jména *svatý* jeví se obyčejně ve formě: *o svatém* Václavě, řídčeji: *o svatým* (v IV. N. V. pětkrát): proto úvahy hoden jest tvar archaický: *světím*, jenž se v urbáři *dvakrát* čte: Rychtář Michal drží lúku, z tej platí jednú úrok vo *světím* (ſwietym) Jakubě, I. Bobr.; Vaněk má čtvrť, platí o *světím* (ſwietim) Jiří, IV. Lh. — Forma *světím* m. *světiem*, *světě-+jem*. Sr. Šafař., Poč. §. 53, J. Jireček, Nákres §. 159.

Povšimněme si též formy *duálné*, jež se čte v I. Bobr.: Michal Čistota drží 2 čtvrti *Bítovscí* (Bitowſczy); Bítovscí m. Bítovscě-ji, sr. Šafař., Poč. §. 52. — Na jiném místě téhož seznamu I. Bobr. psáno: 2 čtvrti *Bětovské*. — Znamenejme ještě: od starodávna drží IV. D. V.; kromě *rychtářového* m. rychtářova IV. Rous.

c) *U jmen číselných:*

Číslovka *jeden* vedle forem pravidelných: z *jednoho* pustého III. Hod., *po jednom kuřeti* má též: akk. muž. *jedného* (gedneho) žence IV. Lh., po *jednému* (gedne^v) kuřeti II. Jamy, jsú tu *jedné* (gedne) pústky III. Jiřík; ano i do nominativu vnikla tato nepravidelnosť v tomto příkladě: Šebor … kur po dvú letú dvé a třetí rok *jedné* (gedne) IV. Svr.

Vzácný jest genitiv číslovky *čtyři*, jenž se čte I. Vys.: „Item z každého pruttu jeden žnec a ze *čtyří* (ſtirzy) *pruttův* 1 pluh.“ — Tato forma se, pokud vím, posud nikde nenalezla, může pak dobře nám sloužiti k výkladu místa v Rkr.: „Zástup sjen bě čtyřie hłukóv četný.“ (Výb. I., sl. 24, ř. 34), kdež čtyřie m. čtyří. Sr. Šafař., Poč. §. 66. — Ostatně drží tato číslovka původní změní i v akk.: *čtyři* (ſtirzy) pruty I. Vys., *čtyři* (cztirzi) slepice IV. Strž. Všechen má nom. mn. mž. *všicni* (wſiczni) III. Vys.

d) *U zájmen:* z *té* (te) lúky II. N. V.; z *té* (tee) vsi IV. Vys.; z *tej* (ſ tey) t. j. čtvrti I. N. V. Lh., z *tej* (z tey) vsi III. Poč.; v *tej* (tey) vsi I. Vys.; z *též* (z teez) vsi IV. Počítky: obec, z *níž* (nis) platí I. Poč., Vys.; z *ní* (ny) I. Poč. — Forma *kto* se ještě drží na př. I. Slavk., I. Křiž.

e) *Slovesných forem* jest v urbáři málo; opakuje se tu jednotvárně: *drží* (3 os. jedn.), ale jednou přece: držie III. Lh., *platí*

...*dává* atd., — duálná forma: Jakub a Mikula *držíta* (drzyta) ...lány I. Miroš.

Sloveso *jsem* skýtá tyto formy v 3 os. jedn.: *jest* I. Oleš.; *jestu* (geſtu) m. jest tu I. Slavk.; *jestiť* (geſtit) tu také mlýn II. Slavk.; v 3. os. mn. píše se pravidelně: *jsú* (gsu); jen jednou: *sú* (su) IV. Lh.

D. Pro *skladbu:*

Genitiv po slovesech záporných: Jiných poplatkův nedávají III. N. V. a pod. Jsú tu rybníci panščí, kteříž (sic) sedláci mají hájici, aby se *škody žádné* klášteru a pánóm *stalo* (sic) III. Hod.; v IV. Hod. však: Jsú tu rybníci panští, kteréž sedláci mají hájiti, aby *škody* pánóm a klášteru *nestalo.*

Genitiv platu: Michal platí *lesného* 6 měřic ovsa I. Lh.; Jan *lesného* 4 gr. I. Slavk. a tak obyčejně; v III. Ob. však vždy v této formě: Mikuláš platí *lesné* 1 měřici ovsa.

Genitiv původu: Jako máme v urbáři jména osob: *Šilhavého syn* I. Mir., *Jan Vítkové* III. Bohd., tak dlužno rozuměti i přídavným přivlastňovacím: *Pavel, Mikulóv syn, Petr Vojtěchův* I. N. V., *syn rychtářů* II. Poč. Zastupuje tedy přídavné přivlastňovací genitiv *jednotný,* z čehož jde, že nynější jména osobní: Pavlů, Petrů, Vávrů atd. jsou *sklonná,* tedy: Jana Pavlova, Janu Pavlovu, jakož i lid skutečně posud je skloňuje, arci skloněním složeným: Jana Pavlovýho, Janu Pavlovýmu atd. — Sr. Zikmund, Gramm. I. vyd., §. 75. Pozn. 1.

Akkusativ: A ze čtyří prutův jeden pluh, aby *voral robotu* do kláštera I. Vys. — Janek Matěkův sedí na čtvrti, kteráž má *slúžena* (ſluzea) aneb placena býti III. Svr. /tedy sloužiti čtvrť, t. j. plat za ni odsloužiti/.

Vazba neosobná u passiv: Roku 1517 *puštěno a vymezeno jest kaut lesu*; r. 1517 *puštěno a vymezeno jest kaut lesu a díl vyplaněno* k roli a lúce v plat Mikšovi. Sr. Miklosich, Vergl. Synt. S. 364—365.

Assimilace pádu: V seznamu IV. nalézáme, že po akkusativu jména *půl, třetina, čtvrť* bývá podstatné jméno také v akkusativu (vedle genitivu): Čepl platí .... a půl *slepici* IV. Svr., IV. Poln. 4krát, ale tamže také ½ slepice); v IV. Bobr. D. ½ *slepici* i ½ *slepice.* — Kavan má ½ podsedka, platí .... a čtvrť *slepici;* trochu níželi: čtvrť *slepice.* Martin .... platí třetinu *slepici* (4krát) IV. Svr. — Příklady tohoto zajímavého úkazu i v jiných pádech uvedl Frt. Bartoš v Čas. Matice Mor. V. str. 66.

Zde třeba i podotknouti, že jméno *půl* také se skloňuje; čteme ...tiž vedle vět: z *puol* podsedka platí I. N. V., rychtář platí z puol *III. Bohd. atd. také: z polu lánu* IV. Bobr. H., IV. Lh.,

pluhuov *po polu dní* šest IV. Bran. — Sr. Jungm. Slovn.: do p
vrchu. Pref.

Vazba dle smyslu: Úrok ve Lhotě, co dávají, wo sv. Ji
o sv. Václavě *jedenkaždý* I. Lh., což každý, kteříž *jsú* v tej
platí III. Bohd.

Duál v urbáři našem sice ještě žije, ale míchá se již m
s plurálem: po *dvú penězí* I. Kříž., ale: bez 2 *peněz* II. P
drží dvě čtvrti *Bítovscí* I. Bobr., ale: dvě čtvrti *Bítovské* I. B
Jakub a Mikula *držíta* 2 lány, z toho platí I. Mir.

Vztažných zájmen zastoupení: Jiných poplatkův nižád
tu nenie, než jest panská lúka, *ježto z tej* (gesto s tey)
vají .. = z kteréž I. N. V., II. N. V. — Jest tu také j
mlýn, *ježtoť* (gestot) platí *z něho* I. Slavk., II. Slavk. — Je
lúka, *ježtoť* (gestot) Matěj drží I. Slavk.

Místo *číslovek základných* setkáváme se velmi často se s
ním rodem *číslovek druhových: dvé kur* I., II. Slavk., *kur*
III. Slavk., *kur čtvero* III. Kal., *vajec osmero* II. Slavk. atd.
však díti vazbě: *dvě* (dwie) *slepic* IV. Lh., nevím; zda i s prv
čtyřmi číslovkami základnými spojován genitiv (sr. Jgm. slovn.
v. čtyři: čtyry člověkův, Steinbach, Diplom. Saar) či to omyl
sařův? — V příčině číslovek nezřídka v našem urbáři chybov
na př. 6 vajce, 12 vajce IV. Saz. 8 měřice, 8 měřici IV. Jiřík.

Předložky:

Do roka = na každý rok; platí *do roka* I. N. V. Je
lúka, ježtoť Matěj drží *do* Nového Města m. Matěj z Nového M
Novoměstský I. Slavk. — Na označení dne bývá obyčejně p
ložka *o* (vo) s lok.; někdy též předl. *na*. Viz tvarosloví.

Po ve významu distributivném s *datívem* i *lokálem:* z
platí *po jednomu kuřeti* I. Jamy, z lánu platí *po jedněmu kuřet*
robotních peněz z lánu *po třech gr.* II. Jamy; *po dvú pe*
8 vajec a po jednom sýru, I. Kříž. — Předložka *po s dat.*
dosti vzácna; Jungmann všeho všudy má dva příklady, k
i Zikm. Skl. §. 150, B. 4, i Miklosich, Synt. S. 631 cituje. —
Šafař., Poč. §. 86 a Jos. Jireček, Nákr. §. 315.

Po s akkus. m. *pro:* dávají vozy dva *po* desátek I.
I. Vys., IV. Vys.

Předložka *v* s akkus. k označení *účelu:* Puštěno a vyme
jest kaut lesu *v plat Mikšovi* (příp. z r. 1517) = aby z
platil. Sr. Zikm., Skl. §. 145; Miklos., Vergl. Synt. 398—399.

Předložka se opakuje: Jirsa z puol z *podsedka* II. N.

moňova *z* (f) *pól z podsedka* ... II. N. V. Jan *ze* (fe) *čtvrti podsedka a z krčmy* ... IV. Bobr. H.

Spojka *a* zvláštním způsobem položena jest tuto: Také spraji, *a že* sě přisáhla dva III. Radň.; v podobném citátu (III. Slavk.) í však spojky *a*.

E. Konečně vypíšeme některá slova z urbáře Žďárského pro *vník;* nejsou sice unica, avšak přece snad hodna zaznamenání:

Frajmark (Freimarkt) = směna, permutatio: *Frajmark* (ffrayrk) jsme učinili létha Božieho tisícieho čtyrstého osmdesátého ého Krokočínem vsí a puol vsí Raděničky z (sic) Janem Olešenm na Olešinku vesku a na dva dvory. Neb jsme vzdy nesnázi ředkové naši jměli se pány Náměstckými o Krokočín IV.

Chemrov (?): Item čtvrť *chembrov* (chembrow), z toho platí roka 2 gr. III. Ob. Z *chemrova* (chemrowa) jednú v roce 2 gr, Ob. Snad jméno samoty?

Jako = odkud: Rychtář kúpil *podsedek ustavený* a toho má diti a k tomu podsedku jest přidáno $^1/_2$lánu rolí od toho *sedění*, rychtář sobě sedlišče k svému lánu obrátil, aby prostraněji IV. D. V. — Miklos. Lex. uvádí *kako* = unde z Ostrom.

Ježtoť = *odkud* nebo *kde: Ježtoť* (gtstot) jest Dorner kl, ... platí ... I. Jamy. Sr. Jungm. Slovn. *ježto* ve výmu *kde*.

Krajčí (krayczy) i *krajčíř* (krayczyrzs) I. Bobr.

Kuřenec: Ščepán Neckář 8 gr., 2 kuřence atd. III. Bohd. le kuře.

Lesné, lesnie = die Leistung für die Erlaubnis, Klaubholz l Streu im Walde sammeln zu dürfen (Brandl, Glossar). Michal tí *lesného* (lesneho) 5 měřic ovsa I. Lh. *Lesnieho* (lesnie°) měřice ovsa IV. Bran. — Jgm. nemá.

Letničný sýr dávali lidé poplatní v Bobrové o letnicích; také hlí místo něho platiti peníze (syrné). Brandl, Gloss.

Lhóta = libertas, osvobození od úrokův na jistý čas: Jíra í pusté a má k tomu *lhótu* 3 léta od sv. Václava minulého a z toho platiti, když *lhóta* vynde ... I. Radň.

Lučné peníze = poplatek z užívání luk: *lučných peněz* ec ... o sv. Duše 23 gr. IV. Strč.

Manství věčné: Jest tu (t. j. v Kozlově) tvrz *v manstvie* *ně* klášteru, a úroky vybierati z té vsi a na klášter přinésti jí IV. Kozl.

Neplatný podsedek = z něhož se úrok neplatil IV. Bobr. D. *nerobotný* v Brandl. Gloss.

Orné = poplatek dávaný místo povinného orání.

Osazení: Týž Vacek drží podsedek *do osazení* = až by se někdo jiný na něm osadil. — IV. D. V.

Padělek: Johan drží 1 *padělek;* když seje, 5 gr. platí jednú v roce, a když úhor, tehdy nic. — Takových padělkův zapsáno jest osm, totiž v seznamu IV. mezi Zvolí a Branišovem; tak má rychtář Branišovský 2 padělky; platí 10 gr., když seje atd. — Jungm. Slovn.: V Třebíči na Moravě má v předměstí Nové Město řečeném každý dům při sobě stejný kus rolí asi po 6 měřicích, nepochybně že nejprvnější vzdělavatelé těchto domů stejnými kusy země *poděleni* byli, a ty *padělky* jmenují. — Jiného významu jest: *Podělek* = robota; sr. Brandl. Gloss.

Podpisovati = infra scribere: Item *podpisuje sě,* co kněži opatovi Žďárskému vycházeti má zákonu svatojirského z Křižanova z purkrchtóv I. Křiž. — Sr. Jungm. dodatky.

Podsedek = 1) subses, der Hintersasse: kteří rolí mají, každý sýr dává, a čtyři *podsedkové* jeden sýr dávají IV. Bobr. D.; 2) výměra pole menší nežli živnosť selská: Šimoňová z puol podsedka platí do roka 1½ gr.; Michek z podsedka platí vo sv. Jiří 1½ gr. a o sv. Václavě tolikéž I. N. V. — Z půl lánu platili v Nové Vsi do roka 24 gr.

Pořád = jeden za druhým: Item jsú popsáni lidé, jakož sedí *pořád* (porzad) a co kde kto platí. I. Slavk.

Povozné peníze = poplatek dávaný místo *povozu* (vectigal, Zugrobot): Item *povozných peněz* o vánociech 57 gr. I. Jívové.

Purkrcht = purkrecht, bona emphyteutica seu censualia; takové „purkrchty" byly v Křižanově, viz podpisovati. — V Nasaraticích zpomíná se: pergrecht.

Pusté = opuštěné sedění s pozemkem; tak uvádí se v I. Skl. pusté Pechovo, pusté Jiříkovo, pusté Polonarovo. — Jiné názvy: *Puština:* Mistr Michal *z puštiny* (puſſtiny) platí ... IV. Poln. *Pustiště* (puſtiſſtie) ... IV. Poln.; *pústky:* Jsú tu také jedné (sic) *pústky* (puſtky) III. Jiřík.; z *pústek* za trávu dávají. II. Skl. — Sr. pustina v Brandl. Gloss.

Rádlo = der Hackenpflug; v Branišově (IV.) má rychtář a Neřad orati na *vozim,* ostatní osadníci mají orati *rádlem.*

Robotovati = frohnen, *robotiř* = der Frohnarbeiter (gen. pl. robotirzuow) IV. Strč.

Robotné haléře nebo peníze = plat dávaný místo roboty: Item *robotných peněz* z lánu po třech gr. II. Jamy, IV. Slavk. — *Robotné haléře* dávají rozdílně, III. Rač.

Sedliščě = místo, na kterém stavení jest a toto samo (Jungm. Slovn.): Rychtář kúpil 1 čtvrť, kteráž *sedliščě* (ſedliſſcze) nemá V. D. V.

Sedění = grunt, viz citát u *jako.*

Tolikéž = také tolik: Franěk platí vo sv. Jiří $1^1/_2$ gr. a o sv. áclavě *tolikéž* a $3^1/_2$ měřice žita a *tolikéž* ovsa I. Radň.

Všaký: O letnicích na *všaký* rok, ktož má dóm celý, ten má iti ... I. Kříž.

Vuole: Potůček jest tu panský, z něhož nyní platí o sv. Jiří 3 gr., a to do *vuole* (wuole) *páně.* IV. Svr.

Vycházeti = provenire: Item zákonu svatojirského *vycházie* (ychazye) z Dobré Vody ... I. na konci.

Zákon nachází se jen v poslední části seznamu I., kde poplatky z Křižanova, Jivového a Dobré Vody zapsány jsou rukou předešlé rozdílnou, ve významu ani u Jungm., ani u Brandla neuvedeném, totiž = *úrok.* Byl zákon svatojirský a svatováclavský.

Zákonné = poplatek dávaný místo obilí: Holub má čtvrť, z tej platí vo sv. Jiří $1^1/_2$ gr., vajec 12, ženného 3 gr., a o sv. Václavě $^1/_2$ gr., kuře 1 a za obilé *zákonného* 12 gr.; jinde za obilé *zákonné.* Dle seznamu I. a II. dávali v Radňovicích osadníci obilí, e III. a IV. pak místo obilí odváděli peníze = *zákonné.*

Ženné = plat dávaný místo žetí panského obilí, Schnittfrohne: kub má puol lánu; z toho platí vo sv. Jiří 3 gr. a o sv. Václavě atí 11 gr., *ženného* 4 gr., vajec 16 a 3 kur. I. Slavk. — O poatku tom velmi zhusta zmínka se děje v urbáři.

Na konec uvádíme slovo, jehož správné čtení jest nejisto; neboť e se jen na dvou místech, a to rozličně: „Také zpravuji (= zprávu vám), že sě dva ſprziſſhala a jeli po desátek do Petrovic ...“ I. Slavk.; v III. Radň. pak: „Také zpravuji a že sě prziſſahla a a vozí desátek vod nich na klášter.“ — Zde možno mysliti d na sloveso *spřisáhnouti se* = zavázati se, anebo na *spřehnu, řáhati se* = spojiti tažný dobytek dohromady k tažení vozu.

Vlastní jména osob pouštím v přítomné úvaze mimo sebe; jen ho podotýkám, že Prokop Holý, vůdce Táborův u Lipan r. 1434, muž, který po tolik bouřlivých let byl hlavním štítem své vlasti obdivou celého světa, o jehožto posledních dnech a hodinách nešla nás ani od přátel ani od nepřátel jeho pověsť nižádná“, nalézá dle namu z r. 1462 ve vsi Bohdalci jmenovce. Na 7. místě totiž mezi osadníky uvádí se: „Prokop holy.“ „It̃. Prokop holy platy woſwatẽ rzi IIII gr. I kurze wagiecz X woſwatẽ vaczlawie IIII gr.“ Držel $^1/_2$ lánu.

O Slovanech na ostrově Raně

a o vyvrácení moci jejich roku 1168.

Podává *V. Royt.*

(Dokončení.)

Vypsavše v stati předchozí různé výjevy z vnitřního života ranského Slovanstva přistupujeme nyní k líčení posledního jeho zápasu s Dány a zkázy Arkony.

Dosednutím krále Valdemara I. na trůn Estritovcův r. 1157 nabyla říše dánská, jež za předchůdcův jeho vnitřními sváry jakož i útoky nepřátel zevnějších byla klesla v malátnost, nového života, a síla její obrácena nyní proti Slovanům, odvěkým nepřátelům jejím, zvláště Ranům.

V posledním tomto zápase s Rany účastnili se na předním místě kromě krále Valdemara Jindřich Lev, vévoda saský, co mocný spojenec Dánův, a Absalon či Axel, biskup réskildský. Tento i radou i skutkem nejvíce přispěl ku zkáze Slovanstva ranského. Jsa od mládí přítelem Valdemarovým byl později nejdůvěrnějším rádcem jeho, a vynikaje zkušeností ve válce a nadáním státnickým, jakož i smělostí ducha, kteréž se králi k velkým podnikům nedostávalo, položil vlastně on základ k moci a velikosti Dánska v 12. a 13. století. Zásluhy, jež sobě získal o zvelebení vlasti své, nejsou menší Richelieuových o povznešení Francie.

Absalon pocházel z proslulého panského rodu sélandského, jehož zboží leželo v krajině nynější Kodaně. V mládí svém, aby poznal tehdejší duševní ruch románského světa, zabral se do Paříže, nedlouho po oné době, když smělý Bretonec Abélard v tamních školách potíral vítěznou svou dialektikou své odpůrce. Navrátiv se do Dánska obíral se válečnictvím. Záliba jeho tráviti život na moři a hledati bez ustání nepřítele upomínala na pochození jeho z oné země, jež byla dávnou kolébkou vikingův. I když povýšen byl r. 1158 na stolec biskupský, nezmírnila se v něm žádost po lomozu *válečném*; s počátku tábořil stále na břehu mořském, tytýž pro*dléval* v lesích, ano i za tuhé zimy neustával sem tam projížděti

moře. Na větších výpravách válečných, ku kterýmž obyčejně krále pobádal, vodíval přední voj a poslední opouštěl bojiště. Svou neohrožeností a přítomností ducha odvrátil nejednou pohromu od vojska dánského v nebezpečných okamženích. Když roku 1169 sevřeno bylo loďstvo dánské od nepřítele v Divenovu u Volyna, radil Absalon, aby několik lodí udeřilo na loďstvo nepřátelské a tak se zjednal průchod loďstvu dánskému. Páni vojenští smáli se takové odvážlivosti a tázali se ho, zdali se sám o to pokusí? „Ovšem že já," pravil, „vždyť nechci srdnatěji mluviti než jednati." I udeřil na nepřítele a rozptýliv sílu jeho připravil volnou cestu loďstvu dánskému. Nejen ve válečnictví ale i v státní radě byl Absalon předním mužem té doby v Dánsku; žádná záležitost, buď vnitřní buď zahraničná, nevyřizovala se bez rady jeho. Život Absalonův nesrovnává se ovšem s povoláním duchovního pastýře po názoru našem, než věk, v němž on žil, omlouvá ho ze skutků jeho; neboť tehda bylo to skvělou vlastností biskupa, vyznamenával-li se také obratností v různých státních jednáních, jakož i znalostí vojenského umění a spolu i zmužilostí na bojišti. Tomuto neobyčejnému muži děkuje Dánsko nejen převahu svou na Baltu za středního věku, nobrž i první sepsání dějin svých, jakož i založení nynější své kvetoucí metropole, města Kodaně. K vylíčení dějin dánských přijměl Absalon nadaného Saxona Grammatika, probošta réskildského; on sám poučoval jej o minulosti dánské a vypravoval mu vlastní své příhody.

II.

Roku 1158 strojil se ponejprv král Valdemar k válce proti Ranům. Když však loďstvo mělo vyplouti, podjala pány ve vojště taková bázeň před nepřítelem, že kromě Absalona, jenž v brzce na to dosedl na stolec biskupský, radili všichni k odložení války na jinou dobu. Po přání pánův sešlo tenkráte s výpravy.

Teprv roku 1159 připlavili se Valdemar a bojovný biskup Absalon válečně na blízko břehům rauským. Aby Ranové nezvěděli o výpravě, děly se přípravy k ní beze všeho hluku; Arkona měla dána býti v požeh, a branná hotovost, kdyby jí přispěla z okolí na ochranu, měla býti z nenadání přepadena. V Dánsku se tenkrát mluvilo, „že tvrz Svantovitova jest prázdna obyvatelův a že jen zavorami jest uzavřena, aniť prý Ranové se domnívají, že ona nepotřebuje ochrany lidské, ježto bůh sám, jenž tam jest přítomen, jí ostříhá" [1]). Vzavše na cestě bouří mořskou patrnou škodu

[1]) *Saxo, p. 742.*

neodvážili se Dánové žádného útoku na Ranu a obrátivše se ostrova hytinského (Hiddensee) k jihu loupežili a plenili na p břeží pomořském, a byvše pak stíhání od loďstva ranského vrá se s nepořízenou domů. I druhá výprava, jestě toho roku pro Ranům učiněná, neměla velkých úspěchů; Dánové poplenivše polou-ostrov vitovský a odrazivše útok stíhajících je Ranův opustili, nemajíce odvahy k dalšímu boji, břehy ranské.

Ranové, aby odvrátili od svého ostrova opětné pustošení, poslali, když roku 1160 Valdemar na novo zbrojil se proti nim, svého předního diplomata, Dombora, do Dánska, aby tu jednal o mír.

Absalon, když se byl Dombor připlavil do Dánska, dal loď jeho zabaviti a mužstvo na ní potřebami opatřiti; neboť bylo té doby u Dánů a Ranů v obyčeji, chystali-li se na vojnu, chovati u sebe z nepřátelské země k nim přibylé vyslance až do návratu vojska domů, aby tak poslové nesloužili vlasti své spolu za vyzvědače. Nepříznivý vítr bránil však loďstvu dánskému vyplouti, a Dombor za delšího v Dánsku prodlení poznal nesnáze Dánův, jednak se jim nedostávalo špíže jednak nebylo mezi nimi svornosti. Proto jal se, jenž byl zprvu nabízel Absalonu výhodný pro Dány mír, s timto opětně jednati, žádaje však nyní, aby za příčinou míru Dánové podvolili se v téže výminky jako Ranové. Když pak Absalon Dombora se tázal, jaké záruky lze se nadíti od Ranů? odpověděl tento, že zpečetí smlouvu dle obyčeje ranského „vržením kamene do vody." Tak totiž přisahávali Ranové, činíce smlouvy[1]; vržení kamene do vody bylo symbolickým znamením, že mají, nezdrží-li smlouvy, zahynouti jako kamen do vody ponořený. Než Absalon zamítl takové nabídnutí a žádal rukojmí, k čemuž svoloval Dombor, když učiní rovněž tak i Dánové; načež s nevolí doložil Absalon, že Ranové nejen rukojmě ale i peníze a pomocné loďstvo Dánům posílali, tito však že nikdy nedopustili, aby něco podobného Ranům dávali.

Dombor, jejž Saxo nazývá mužem „neobyčejné výmluvnosti"[2], rozhovořil se potom o tehdejším rozkvětu moci ranské a o úpadku Dánska a připomínal biskupu, aby nesoudil z minulosti na přítomnost, anoť prý jest zpozdilé, mezi nadějí v budoucnost a vzpomínáním na minulé věci pomíjeti příležitosti, kteréž přítomnost poskytuje

---

[1]) A quo oblationem suam liquida fide prosequi rogatus, pignoris loco lapillum se aquae injecturum asseruit. Siquidem icturis foedus barbaris religioni erat calculum in undas conjicere, seque, si pacto obviam issent, mersi lapidis exemplo perituros orare. Saxo, p. 755.

Ib. p. 755.

a vypouštěti z rukou to, co již držíme. Tak prý i jemu (Absalonu), jenž se rozpomíná na minulost a přemítá o budoucnosti, nelze ani prohlédnouti k tomu, co jest před rukama a bije do očí, a že soudě tak z minulého štěstí na šťastnou budoucnost mine se s tím, co přítomnost přináší. Dále pravil Dombor, že neupírá, že Dánové před léty nad národem jeho moc provodili, ale že nyní osud přízní svou k němu se nachýlil a jej tak provází, jako byl druhdy Dány povznášel a že přivedl věci ranské k onomu vrcholu štěstí, jakéhož Dánové před léty dostoupili, a že jak onino byli druhdy slabší Dánův, tak nyní silou a úspěchem předčí nad tyto a řízením osudu tam postoupili, kam vzrůst štěstí dánského dříve byl dospěl. „A přece pokoušíš se“, pravil Dombor, „přinutiti mne k podmínkám, kteréž bys, hledě k stavu přítomných věcí, spíše sám plniti než jich žádati měl. Vaše krajiny jsou zbraněmi a vojsky našimi zpustošeny a ledva, ležíce ladem, mohou poskytnouti výživy obyvatelstvu; než přece se zdráháš ony, jenž jsou ve všem mocnější, pokládati za přednější vás, ba míti je za rovné vám. Potom teprv domáhej se poplatku na nás, až se úspěchy vyrovnáš nám a až shledáš, že svízele, jenž vás nyní tísní, nás zastihly.“

K této smělé řeči ranského vyslance odpověděl Absalon zkrátka a nedal se s ním v další jednání. Dombor opustil takto Dánsko bez zjednání míru; než Valdemar nemaje dosti odvahy k opětnému udeření na Ranu ustal na ten čas od výpravy a zdvihnul teprv válku proti ní, až nalezl mocného spojence na pokoření její.

Kromě Ranův odporovali té doby mezi baltickým Slovanstvem jen ještě Bodrici v nynějším Meklenbursku přijetí křesťanství a spolu porobě cizincův. Na podmanění těchto Slovanů, jakož i ranských, spolčili se nyní Valdemar a vévoda saský Jindřich Lev; oba udeřili současně, tento po suchu, onen po moři, na tyto poslední zbytky slovanského pohanstva.

Ještě roku 1160 počali oba válku proti Slovanům. Jindřich zaplavil v brzce se zástupy saskými celé Meklenbursko, nepotkav se s velkým odporem, neboť kníže bodrcký Niklot, nevešed ani v boj s hlavním vojem nepřátelským, zahynul v malé šarvátce, a synové jeho Přibislav a Vratislav opustivše pole prchli do lesů. Jindřich, maje dosti na tak rychlém a příznivém výsledku své výpravy, ustal od další války a zanechal zválčení Rany dánskému králi samému. Valdemar, ač opuštěn byl od spojence, neupustil přece od války proti Raně. Odraziv od pevniny připlavil se s Absalonem k břehům ranským a plenil krajiny na jihu a západě ostrova, vyzývaje Rany ...; než tito osaměvše náhle netušeným obratem v Bodrcku

nepomýšleli na zapuzení nepřítele zbraní, nobrž jali se ho usilovně žádati za mír.

Za tou příčinou poslali Ranové opět svého výmluvného Dombora k Dánům, kteří v tu dobu s loďstvem svým stáli u Zábrodí[1], očekávajíce tu nepřítele, aby jej bojem podstoupili. Dombor přiblíživ se k Dánům stanul na břehu a zanítil oheň na znamení, že přichází s poselstvím od svého národu. Dle tehdejšího mezinárodního obyčeje měli Dánové pro něho poslati, než Dombor čekal marně na posly dánské, neboť Absalon, aby se nezdálo, že stojí o mír, dal rozkaz, aby si nikdo nevšímal vyslance ranského. Dombor tedy na své vlastní lodi přepravil se k Absalonu. K žádosti posla ranského, aby Absalon byl v příčině míru prostředníkem mezi králem a Rany, jakož i k slibu jeho, že Ranové netoliko postaví rukojmě, ale že budou i poslušni rozkazů králových, odpověděl Absalon: „Ostrovy dánské jsou zpustošeny“, což byla narážka na slova Dombora, jež byl před nedávnem za pobytu svého v Dánsku v řeči své prohodil.

Dombor, aby odvrátil zkázu od vlasti své, pronášel v další řeči své slova pokorná a prosebná, on nemluvil jako vyslanec své síly si vědomého, nobrž pohromami již tak umdleného národu, jenž položil osud svůj v ruce vítězného nepřítele. Nejprvé dobrořečil památce Absalonova děda Skialma, a že, ježto již není žádný ze synů jeho na živě, pravil, utíkají se nyní Ranové k vnuku jeho s prosbami svými. Potom rozhovořil se Dombor o tom, kterak Ranové zachovávali druhdy věrnost Dánům, pokud mezi těmito nevznikly rozbroje občanské, a tyto teprv že přijměly Rany, jimž více záleželo na vlastní jich volnosti než na svárech cizích, odloučiti se od Dánů, a že válkami, jež pak Ranové s Dány vedli, došli tito teprv poznání o potřebě svornosti a že by proto Ranům, kteří je odvedli od zpozdilých a bratrovražedných bojů, jakožto původcům tak velikého dobra, měli se vděkem odsloužiti, ne ale zdráhati se po učiněném přátelském vyrovnání přijíti je v svou nyní svornou pospolitost, kteréž oni cestu proklestili. Když byl Dombor dokončil, neodpověděl Absalon zase jinak než: „Vždyť krajiny dánské jsou zpustošeny.“ Dombor však neustav řečí svou pravil, že Absalon marně zapuzuje od sebe Rany, oni že nepřestanou vraceti se k němu s prosbami svými, následujíce vytrvalosti dítek, které, čím krutěji rozhněvaná matka je šlehá, tím toužebněji ku klínu jejímu se tulí. „Domníváte-li se“, pravil, „že nejsme ještě dosti ztrestáni, můžete *po vůli své* vypustiti hněv svůj na nás a ukrotiti jej bez trestu

[1]) *Nyní* Schaprode na západním břehu ranském.

našimi porážkami. Popleňte nivy, dejte v požeh dědiny, pobořte hrady, pobijte mužstvo, my přece půjdeme vám vstříc jen s prosbami a nikoliv zbraněmi, hledajíce milosti na místě války. Žízníte-li po krvi, položíme dobrovolně hrdla pod meče vaše. Žádáte-li, abychom se podrobili, což medle můžeme ještě slíbiti nad své poddání? A kdož by jednal tak nelidsky, aby neušetřil těch, jenž je nabízejí? Zajisté není to s žádným rozmyslem, chtíti se domáhati něčeho lopotně, čeho lze v prázdni dosíci!" Pak se omlouval Dombor ze slov v poslední rozmluvě s Absalonem o zpustošení Dánska pronešených a doložil na konec, že, neustanou-li Dánové zbraněmi Rany vyzývati, může se přihoditi, že Dánové pykati budou porážky Ranův smrtí někoho ze svého počtu, jehož životem by pokoření vší Rany rádi zaplatili[1]).

Ač řeči Domborově Absalon jen pomocí tlumočníka byl porozuměl, učinila ona přece naň takový dojem, že ihned jal se u krále přimlouvati za Rany, aby vyhověno bylo žádosti jejich. Král svolil k míru, ale o podmínkách jeho nečíní Saxo jiné zmínky, než že své dali Dánům rukojmě; avšak z potomních příběhů lze souditi, že Ranové mírem tímto octli se v poměru klientelním k Dánům. Onino byli totiž zavázáni, sloužiti těmto v případě války pomocí vojenskou, a Dánové měli za to Ranům poskytovati ochrany proti jejich nepřátelům. Uvnitř državy ponechána jest Ranům plná volnost a nežádáno na nich ani nějakého pravidelného poplatku ani modloslužby.

Čtyři léta toliko potrval mír Domborův. Jindřich Lev, dychtě po panství na Raně, neustal ponoukati Rany, aby vystoupili ze svazku dánského a v ochranu jeho se oddali. Po delších tajných jednáních odhodlali se na konec Ranové k tomu, že vypravili roku ... posly své k Jindřichovi do Lubeka, kam za příčinou svěcení katedrály na krátko se byl odebral, aby mu tu slíbili věrnost a rukojmě.

Král dánský, dostav zprávu o spolku tom, strojil se bez meškání k válce proti Ranům; avšak tito, než ještě vyplul s loďstvem ..., poslali k němu svého jednatele, jenž slibem, že Ranové ... spolku s Dány, přemohl hněv jeho, a král ustal od zá...

...telství z těchto zápletek mezi Jindřichem a Valdemarem ... bylo však na dlouze, neboť jednomyslnost obou uvésti

[1]) (Saxo, p. 765) jakož i předešlou (p. 756) sdělil nepochybně ... Saxonem, aby tento položil je do svých letopisů.

Slovanstvo baltické v porobu dánskou a německou utvrzovala vždy na novo přátelství jejich, jen lakota jejich rozdružila je obyčejně na chvíli.

Když roku 1164 Přibislav, syn Niklotův, jal se opět domáhati otcovského dědictví, způsobiv v Bodrcku povstání, obnovili zase Jindřich a Valdemar spolek mezi sebou. Dánové plavili se tehda se svým loďstvem k břehům pomořským, aby tak se dvou stran přišel Přibislav do tísně. Na cestě vystoupil smělý Absalon s nečetnou družinou a tlumočníkem na břeh ranský, aby vybídl Rany k účastnění se v dánské výpravě. Ranové uvítali čestně biskupa a v shromáždění lidu, jež za tou příčinou král ranský Tetislav zahájil, nejevil ze žádný odpor proti žádosti jeho. Klidné rokování bylo jen zvláštní příhodou přerušeno. Jakýsi mladík ranský, jemuž se kůň jednoho jezdce z družiny Absalonovy zalíbil, žádal onoho, jakoby chtěl koně koupiti, aby mu dovolil na něm se projeti; avšak sednuv na koně prchl a již se nevracel. To způsobilo velké jitření mezi Rany, a Absalonu samému k žádosti příbuzenstva mladíkova bylo krotiti hněv lidu, jenž chtěl bez prodlení stíhati provinilce a potrestati jej za ten zlý skutek; neboť krádež byla Slovanům baltickým, žili-li přátelsky pospolu, zločinem neslýchaným[1]). Věc se skončila navrácením koně Dánovi. Slib Absalonu učiněný naplnili Ranové, loďstvo jejich plavilo se ihned za Valdemarem k břehům pomořským.

Ale ještě toho roku bylo Ranům již zase s Dány zápasiti, vévoda saský, dav se jako před nedávnem opět do tajného jednání s Rany, aby odstoupili od Dánů, dal příležitost k válce.

V letech 1164 a 1165 vypravili se třikrát Dánové válečně na Ranu. Král Valdemar a biskup Absalon byli jako obyčejně i na těchto výpravách. Ranové vyhýbajíce se boji s nepřítelem ustoupili vždy při příchodu jeho do pevných svých hradišť, nebránice ostrova proti němu, a tento nepotkav se nikde s odporem zabral všechno téměř pobřeží jeho plenem a lupem a vniknuv tu a tam i hlouběji do země odnesl odtud mnoho kořisti. Naposled (1165) přišli Dánové o žních, aby zničili Ranům i polní obrodu. Pohubivše poloostrov vitovský přiblížili se tehda až k samé tvrzi arkonské, aby z ní vylákali posádku a podstoupili ji polem; než po nezdařeném

[1]) O Slovanech pomořských, jejichž mravy se shodovaly s ranskými, praví očitý svědek Sefrid, jenž r. 1124 provázel sv. Otu do Pomoří: „Tanta vero est fides et societas inter eos, ut, furtorum et fraudium penitus inexperti, cistas aut scrinia serata non habeant. Nam seram vel clavem ibi non vidimus; sed et ipsi admodum admirati sunt, quod clitellas nostras et scrinia serata viderunt.“ Herb. dial. II., 41.

záměru rozšířili po všech krajinách na východní straně ostrova plen a záhubu. Ranové, jenž marně čekali na pomoc od Jindřicha jim slíbenou, poddali se na konec nepříteli a učinili s ním mír na ostrově Střele (1165). Dánové spokojili se peněžitou náhradou útrat válečných a dáním čtyř rukojmí. Mírem tímto vešli Ranové opět v předešlý poměr k Dánům, mír Domborův z roku 1160 byl takto zase obnoven.

Mírem střelským bylo jen na krátko odloženo úplné podmanění Rany, modloslužbou svou na západě baltickém nyní již zcela osamělé. Za doby té nebyli již toliko Dánové a Němci nesmiřlivými nepřátely Ranův, nobrž i mezi soukmenovci jejich na blízkém pobřeží pomořském a bodrckém, kdež již tehda vyhasínalo pohanství, přibývalo jim den ode dne nepřátel. Ano i emigrace bodrcká, v jejíž čele byl Přibislav, octla se v řadách jejich, když roku 1167 Jindřich Lev, vyloučiv ze země druhdy Niklotovy krajinu zvěřínskou, navrátil ostatní části její Přibislavu pod závazkem manské věrnosti. Taktéž i Bohuslav, kníže západního Pomoří, poddal se tehda ve vasalství Jindřichu. Oba tito knížata slovanští, jakož i bratr Bohuslavův Kazimír, pomáhali k pokynutí vévody Jindřicha Dánům[1]), když tito za nedlouho udeřili na Arkonu.

Ranové dali dle tvrzení Saxonova[2]) již roku 1167 sami příležitost k válce, ani prý, když toho roku král Valdemar s Absalonem zabral se válečně do Norska, odpadli od spolku dánského. Po návratu svém, jak minula zima, dal se král roku 1168 do rozsáhlého zbrojení proti Ranům. Tito zvěděvše o tom poslali do Dánska co svého jednatele muže nadáním a výmluvností vynikajícího[3]), aby úhodným jednáním odvrátil krále od zámyslu jeho. Poslání jeho nemělo však úspěchu, a vida, kteraké v Dánsku dějí se přípravy k válce, nežádal sobě ani, byť byl i mohl[4]), navrátili se domů před příchodem Dánů; neboť kdyby prý zrazoval, pravil, krajanům svým válku, brán by byl ve zlé domnění, kdyby však k ní ponoukal, vrhl

[1]) Saxo (p. 833) mluví jen o Kazimíru a Bohuslavu, že pomáhali Dánům, Helmold (II., 12) však vedle nich také i o Přibislavu.

[2]) Saxo, p. 821.

[3]) Ib. p. 821: Rugiani quendam conspectioris ingenii ac facundiae politioris subornant, qui regis propositum exquisita adulationis arte subveteret.

[4]) Srov. svrchu o příchodu Domborově v Dánsku. Siquidem legatos hostium expeditionis tempore susceptos ad reditum usque ejus, mutua Rugiensium Danorumque consvetudine, retentari fas erat, ne ad suos exterarum rerum nuncii reverterentur, speculationis potius quam legationis officia peracturi. Saxo, p. 755.

by vlast svou v záhubu. Potom prosil, aby směl pobyti u Absalona, až zadychtí krajané po radě jeho, neboť žádají-li, pravil, lidé zpozdilí sami rady, líbívá se jim ona lépe, než když se jim nabízí. Jméno tohoto výmluvného Rana zamlčuje Saxo; že Dombor to nebyl, jest patrno, neboť by byl zajisté dánský letopisec přivedl ku paměti známé mu jméno muže, jenž v Dánsku slynul neobyčejnou výmluvností. Dombor nebyl snad tehda již ani na živě, neboť od toho času, jak byl vlasti své zjednal mír, nečiní Saxo již žádné zmínky o něm.

V tu dobu dal spolu Valdemar Jindřichu saskému na vědomí, aby vyhověl podmínkám smlouvy, v kterouž s ním byl roku 1166 vešel. Smlouvou tou zavázali se obadva, že sobě na vzájem budou pomáhati ve válkách proti Slovanům a že o kořist a poplatek z dobytých zemí rovnými částmi budou se děliti. Jindřich zápasil právě té doby s nepřátelským mu panstvem saským a nemoha proto sám účastniti se ve válce kázal svým novým manům v Bodrcku a Pomoří, aby přispěli Dánům ku pomoci. Jako před kruciatou rozšířil se na jaře roku 1168 rychle válečný ruch po krajinách bodrcko-pomořských; zvláště Berno, biskup zvěřínský, kamkoli přišel, horlil se zápalem Petra amienského proti nevěrným pohanům, svolávaje zástupy svých nových vyznavačů do boje svatého. Přibislav a pomořští knížata Bohuslav a Kazimír vedli vojska svá k Arkoně, před nimi bral se napřed Berno, nesa korouhev válečnou.

O letnicích roku 1168 připluli s loďstvem dánským Valdemar a Absalon po sedmé k břehům ranským. Kromě velkého počtu světského panstva provázeli je do svaté války také arcibiskup lundský Eskil, primas dánský, biskup arhúský Sven a drahně jiných kněží, kteří konali na výpravě pánům služby písařské a v případě příznivého výsledku války měli pokořené pohany obraceti na víru. Přistavše na několika místech a nepotkavše se nikde s nepřítelem plavili se Dánové k Arkoně, aby ji oblehali, neboť dobytí její bylo od dávna předním záměrem jejich; jednak bažili po velkém pokladu chrámovém, jednak docházeli přesvědčení, že po zmocnění se sochy Svantovitovy poddají se jim bez odporu všichni ostrované.

Poloostrov vitovský, na jehož severovýchodní ostrožně ležela Arkona[1]), souvisí na jihovýchodní straně s poloostrovem jasmundským úzkou táhlou šijí a na jihozápadě dělí jej chobot s malým průlivem vitovským od dříku ostrovního. Tento průliv, jenž sloužil

[1]) Srov. popis Arkony na str. 33.

za místo převozní, obsadili Dánové, aby tu zabránili zástupům z jihu ostrova přispěti obklíčeným Arkoňanům ku pomoci. Podél valu, jenž od moře k moři zavíral ostrožnu arkonskou, rozestavil Absalon, konaje službu vojevůdce, dánské vojsko, které nejprvé zaměstnáváno jest hotovením potřebných strojů a srubů na obíjení Arkony. Obhájci její, než sevřena byla od Dánů, zadělali pro větší bezpečnost jedinou bránu do ní vedoucí drním a naházeli uvnitř k ní velikou kupu země; pak vztýčili na vysoké dřevěné věži, strmící nad branou, stanici a ostatní svá vítězná znamení. Malá bedlivost posádky při střežení tohoto místa za příčinou snad velké důvěry její v posvátné tyto korouhve jakožto mocné strážce byla Arkoně na záhubu.

Když byli již tři neděle tábořili Dánové před Arkonou, neodváživše se ještě žádného útoku na hradby její, přiblížili se náhodou dánští pakostové, těkajíce před táborem, k hradbám arkonským a jali se z praků metati kamení na obhájce jejich; než tito pohrdajíce takovýmto útokem dívali se jen na ně, obveselujíce se marnými pokusy jejich. Avšak v brzce přikvapili slabým útočníkům vojáci z táboru na pomoc, a sveden tak první boj u Arkony, jenž byl také i posledním. Za dorážení Dánův na posádku arkonskou zpozoroval kdosi z útočníků nepochybně suchem povstalou rozsedlinu mezi věží a drním, narovnaným od Arkoňanů do brány, a pobádal své soudruhy, aby mu vzhůru k otvoru pomohli, že tu pod věží založí oheň. Vojáci vráželi dřevce své v drní, tak že jako po hřebříku dostal se druh jejich nahoru a maje při sobě křesadlo a v brzce i trochu paliva po ruce rozdělal tu oheň. Sláma, jež tu náhodou vezena podle bojiště do táboru, poskytla dosti látky k rychlému zážehu; vojáci sestoupili se v řadu a jeden házel druhému otepi, jež potom žháři na kopích nahoru podávali. Tento naplniv dutinu slamou sestoupil pak pomocí soudruhů svých dolů.

Valící se kouř z podvěží a brzké výšlehy plamenů způsobily na hradbách mezi obhájci takový zmatek, že nevěděli, s kým dříve, zdali s nepřítelem nebo se zhoubným živlem, jest jim zápasiti. Na konec zanechavše potýkání s nepřátely dali se do hašení ohně, než nemajíce s dostatek vody roznítili jej ještě mocněji, když se jej jali hasiti mlékem.

Dověděv se král Valdemar, co se přihodilo, bral radu s Absalonem, čeho v případě tom třeba učiniti; načež tento, aby poznal stav věci, odebral se, maje přilbu na hlavě a štít v ruce, na bojiště. Přistoupiv až k samé bráně a shledav, že požár usnadní ztečení Arkony, velel zástupům, aby oheň vrháním zápalných látek do něho

rozmèčovaly, a za nedlouho strávily plameny, rozšířivše se ... po dřevěných sloupech a veřejích, dřevěné základy věže a ... do výše i stanici a ostatní posvátné korouhve. Král ... o tom zpraven Absalonem dal hnouti ostatním lidem z tábora k obklíčení Arkony. Sedě na stolici před táborem díval se na bojující zástupy, z nichž zvláště Pomořanům dostalo se od ... uznání a pochvaly za statečnost jejich. Arkoňané, zápasíce ... nejen s ohněm ale i s dorážejícím na ně nepřítelem, osvědčili i v poslední tento den své volnosti svou dávnou zmužilost a neohroženost; ano nejedni, znamenajíce na konec beznadějnost všeho úsilí, uchváceni jsou zoufalostí, která se jevila děsnými skutky jako před věky při zanikání Karthaginy: mnozí vrhali se v plameny, nechtíce přečkati zkázy milé své tvrze otcovské[1]).

Když již byli umdleli bojem obranci Arkony a šíření se požáru hrozilo všem záhubou, volal kdosi z počtu jejich silným hlasem s hradeb, žádaje mluviti s Absalonem. Tento ukázal volajícímu k místu, od ryku válečného poněkud odlehlému, aby se tu dal s ním v jednání. Přišed na místo žádal posel arkonský snažně na Absalonu, aby Dánové za příčinou vzdání se Arkony upustili od dalšího dobývání; než Absalon svoloval k tomu jen v tom případě, když Arkonští ustanou od hašení ohně. Když i tomu na konec neodporoval Arkoňan, odebral se Absalon ku králi, aby mu oznámil žádost obležených, načež král, svolav pány dánské, bral s nimi radu, co by se jim vidělo býti prospěšnější, zdali dobytí a plen Arkony nebo od posádky nabízená kapitulace? Důvody v radě vojenské ... Absalona pronešené přijměly i krále i pány, aby se vešlo v smlouvu s Arkoňany na vzdání se hradiště jejich.

Výminky kapitulace králem a pány schválené byly tyto:

1. Socha Svantovitova jakož i všechen poklad chrámový v... dají se Dánům: zajatí křesťané propustí se bez výkupného na svobodu a Arkoňané přijmou křesťanství dle obřadu dánského.

2. Role a jiné pozemky náležející bohům obrátí se k užit... kostelů křesťanských a jejich kněžstva[2]), pak uzná se nadvládí kr...

[1]) Tanta siquidem patrii munimenti caritate tenebantur, ut ejus ruinae socii quam superstites existere praeoptarent. Saxo, p. 833.

[2]) ... zemích baltických bylo pravidlem, že po obrácení tamních Slov... křesťanství zboží pohanských božnic připadlo kostelům a kně... ...anským. Tak jako na Raně stalo se i v Štětíně r. 1127. „Et sacrificia, que copioso apparatu et diviciis sacerdotibus fanis...

nského, a kdykoliv on toho žádati bude, provodí jej Arkoňané lečně v čas té které výpravy bez všelikého odporu.

3. Z každého popluží dávati budou Arkoňané jakožto poplatek řicet stříbrných penízků a postaví na zjištění těchto podmínek řicet rukojmí.

Po učiněné smlouvě, která měla toliko platnost pro Arkonsko [3]) i poloostrov vitovský, přijal ihned Absalon jednu část rukojmí. šak vojsko, uslyševši o kapitulaci, jalo se klásti proti ní tuhý por, neboť dychtilo po kořisti jakož i po pomstě na dávném neteli. Nevole jeho jevila se do té míry, že i hrozilo krále opustiti, svolí-li k ztečení Arkony. Král následkem tohoto povážlivého vý-u ve vojště svolal ještě jednou pány vojenské k roku, aby s nimi šel v radu o to, zdali se má Arkonským zdržeti smlouva bo dáti hradiště jejich vojsku v plen? Absalon, jehož soud vždy více vážil v podobných poradách, ukazoval především k tomu, že horní část hradeb, sdělaných dílem ze dřeva dílem ze země, t ohněm bez mála zničena, dolejší však, pevnější, že není dosud rouchána a že nelze ji tak snadno zlézti pro výši její. Potom nesl i tušení, že, nezaručí-li se Arkoňanům bezpečnost, ostatní dy ranské krutě a zoufale Dánům odporovati, v opačném však padě že příkladu Arkony následovati budou. Na konec pravil, dlužno navrátiti Arkoňanům přijaté již od nich rukojmě, neslá-li se zdržeti s nimi učiněná úmluva. K mínění Absalonovu stoupil Eskil, primas dánský, rozhovořiv se v ten rozum, že nesobě lepšího vítězství přáti, jako když národ jiné víry stane se oliko poplatným, ale přijme i křesťanství; on varoval přítomné zničení nepřítele a radil, aby raději užili síly jeho proti ostatn svým nepřátelům. Důvody obou prelátův naklonily i krále i pány opětnému schválení kapitulace, a král dav rozkaz vojsku, aby šlo do táboru a sobě pohovělo, nevšímal si již nevole a reptání o. Absalon přijal pak ostatní část rukojmí, dílem dítky, dílem ice, těchto však místo měly příštího dne dítky jejich zastoupiti.

Katastrofa arkonská uhrozila rychle i ostatní ostrovany, sama renice, sídlo královské a vedle Arkony nejznamenitější hradiště Raně, poddala se Dánům bez odporu. Již příští noci přišel jakýsi

ydolorum exhibebantur, nunc ecclesie Christi vendicabant." Ebo, III., 1. Zboží chrámů ranských bylo veliké, neboť kromě dostatečného nadání křesťanských kostelů a kněží zbyla z něho ještě část pro biskupy roeskildské. Fock l. c. str. 91.

[3]) Ukraji toto nazývá Saxo (p. 752) „provincia Arcon" a poloostrov vitovský „insula *Archonensis, quae* Withora dicitur" (p. 829).

Granza k táboru dánskému a volal tu po Gutšalku, jenž sloužil Absalonu při vyjednáváních se Slovany za tlumočníka, a žádal na něm, aby jej vedl k Absalonu. Dostav se k stanu biskupovu, jal se Granza tohoto prositi, aby mu dovolil zpraviti Karenské o osudu Arkoňanův a vybídnouti je, aby se nezdráhali podobnou smlouvou jako Arkonští předejíti svou záhubu a zaručiti sobě bezpečnost; příštího dne, pravil, že se navrátí s poselstvím, na čem se usnesli Karenští. Mimo to vypravoval Granza, že jest syn Litogův z Karenice a že sem nepřišel o své ujmě, nébrž že byl poslán z domova svého s pomocným vojskem k Arkoně. Aby se nemnělo, že snad obmýšlí nějakou lesť, ukázal také na své raněné rámě, bez kteréhož, jak pravil, svým rodákům nemůže prospěti.

Nabídnuté Granzou vzdání se Karenských přijato jest od Absalona s vědomím královým, avšak žádost Granzova, aby se poddáním Karenských prodlilo do třetího dne, zamítnuta a dána jim lhůta toliko na jeden den, aby tak nenabyli času na silnější opevnění své tvrze. Mimo to vzkázáno po Granzovi do Karenice, aby po vypršení lhůty všichni lechové ranští očekávali Dány na břehu Karenici nejbližším; neučiní-li však tak, že pozbudou nároku na zdržení této úmluvy se strany Dánů. Po této rozmluvě propuštěn jest Granza z táboru dánského domů.

Potomního dne, bylo to 15. června, v den sv. Víta, na jehož pomoc zvláště král Valdemar spoléhal [1]), rozkázal tento Esbernovi a Sunonovi, z nichž onen byl bratr, tento bratrovec Absalonův, aby zmařili sochu Svantovitovu. Tito vybravše se s nečetnou družinou do Arkony vešli tu do chrámu a odstranili v něm nejprvé vnitřní stánek Svantovitův zakrývající opony, které však byly již tak vetché, že když se jich dotknul, rozpadávaly se. Potom dali se Dánové do kácení sochy Svantovitovy, a ježto veliký dav pohanů je obstoupil, očekávaje nějaký výjev božské moci její, napomínali vůdcové danští sluhy své, aby při podvratu modly opatrně sobě vedli a nikdo z nich nepřišel k úrazu, aby pohané se snad nedomnívali, že Svantovit se mstí na svých nepřátelích. Velikánská socha, uťata na dolních koncích holení, povalila se na znak na dřevěnou stěnu chrá-

[1]) Jméno boha arkonského Svantovit dalo příčinu k smyšlence, tehdy mezi Dány a Němci rozšířené, že Ranové byli již za Karla Velikého (Saxo, p. 828) nebo za syna jeho Ludvíka (Helm. II., 12) na víru křesťanskou obráceni, a že od té doby příslušel ostrov jejich ku klášteru korvejskému čili sv. Vítu. Pak se vypravovalo, že Ranové opustivše sv. Víta upadli opět v modlářství a že si shotovili modlu, kterouž prý [illegible]tým Vítem (= Svantovit) nazývali.

movou, kterouž potom Dánové prolomili a učiněným otvorem Svantovita ze svatyně jeho vyhostili. Pak veleno přítomným Arkoňanům, aby přivázali provazy na sochu a vyvlekli ji z hradiště; než tito neodvážili se toho, a proto přikázano nato zajatým a cizincům, aby odvlekli odtud sochu do táboru dánského. V zástupu pohanův nejedni naříkali, vidouce boha svého tak zohaveného v moci nepřátel jeho, než někteří z nich netajili prý se i s posměchem. V ležení byla socha Dánům na odiv vystavena, a když byli nejprvé vojáci a pak páni dosti se nadívali, rozštípána jest k večeru a dříví z ní upotřebeno k strojení večeře.

Saxo mluví o událostech, jež toho dne sběhly se v Arkoně, velmi kvapně, on mimo to vypravuje toliko, že téhož dne vešli kněží do Arkony, aby tu zaštípili křesťanství, potom že dán v požeh chrám Svantovitův a že ze dříví připraveného ku shotovení strojů obléhacích zbudována jest tu na rychlo křesťanská církvice; pak že určen byl od Dánů i den, v kterýž jim měl vydán býti poklad Svantovitův, jejž Ranové za posledních válek nepochybně někde uvnitř ostrova uschovali. Jiné věci, jejichž vypravování čtenář zvědavě očekává, pomíjí dánský letopisec mlčením. On nečiní ani zmínky o osudu velekněze, o němž předtím dosti živě se byl rozhovořil; my nevíme, zahynul-li v plamenech nebo stal-li se křesťanem nebo vyšel-li snad z vlasti někam do ciziny?

Tímto dnem, když zmařeny jsou chrám a socha Svantovitova v Arkoně, vypršela lhůta Karenským, a proto Absalon již příští noci (15—16. čna.) odrazil s 30 loďmi od souše vitovské, aby se plavil k břehům karenským. Před odjezdem napomínal krále, aby za svitání vydal se za ním s ostatním loďstvem. Když po obplutí východních poloostrovů blížili se Dánové k pobřeží karenskému, volal již Granza, sedě na koni, s břehu silným hlasem na ně, zdali jim velí Absalon? Poznav, že Absalon vede loďstvo, oznamoval mu, že jest Granza a že král Tetislav s bratrem svým Jaromírem a všichni lechové ranští již jej očekávají. Přistáv k břehu pozval Absalon krále a panstvo ranské na svou loď, a když potom přibyl i král Valdemar, stvrzena jest smlouva s Granzou u Arkony učiněná.

Na to bez meškání vydal se Absalon do Karenice, asi 4 kilom. od moře vzdálené; před odchodem svým, aby cestoval bezpečněji, uložil bratru svému Esbernovi, aby zatím častoval pány ranské a nepropouštěl jich, pokud by se nevrátil. V průvodu svém měl Absalon biskupa arhúského Svenona a z ranského panstva toliko Jaromíra, potom z družiny své domácí 30 mužův, jichž však větší počet, *l do Karenice, pro* uvarování všelikých šarvátek nazpět by

odeslal. Když se přiblížil průvod ku Karenici, vyšla posádka 6000 mužů z hradiště, a vojínové rozestavivše se po cestě, v mezi močálem a hradbami ku bráně[1]), zarazili kopí svá do a když se pak brali Dánové podél řad jejich, padali tito n mení poddání svého k zemi.

Vešedše do Karenice jali se cizinci ihned bořiti tamní c a mařiti posvátné sochy. Nejprvé šli do chrámu Ranovitov odstranění kolem svatyně jeho ověšených opon chtěl Absalo řiti burdýřem, jejž uvykl nositi v ruce[2]), v tvář obrovské avšak, ač se byl vyšinul a byl vysokého vzrůstu[3]), zasáhl jen bradu její. Když byli Dánové podvrátili mohutnou dubovou Ranovitovu, brali se k chrámům na blízku stojícím boha Bor Porenuta. Po skácení soch jejich kázal Absalon, aby modly kož i Ranovitova byly bez odkladu v hradišti spáleny; než pak od toho k prosbě Karenských, ani se obávali, že by oh stihnouti mohl i těsně k sobě přiléhající tamní dřevěné b Když na to vybízel Absalon okolostojící pohany, aby z hra klidili modly, nechtěli se onino dlouho toho odvážiti, pravíce, pozbyli vlády v údech svých, kdyby se jimi v úmyslu nepřát dotkli svých bohů, a teprv když je byl biskup poučil, že jejich nemají žádné moci, nemohouce sobě pomoci, neodpír dále rozkazu jeho. Biskup arhúský Sveno, aby zástupům jak se sluší takovými bohy pohrdati, vstoupil pokaždé na když ji Karenští odklízeli, a stoje na trupu jejím dal se ta z hradiště. Mezitím když Sveno hubil bohy karenské a bořil jejich, zašel Absalon do okolí a zasvětiv tu tři hřbitovy vr s večerem do Karenice, odkud pak již za temna nočního přibyl stvu dánskému, maje v průvodu Jaromíra, kteréhož pojal s na svou loď, aby s ním večeřel.

Druhého dne (17. čna.) doplněn jest počet úmluvou slí rukojmí karenských a zároveň posláni jsou kněží s kostelní činím do Karenice, aby tu založili řády křesťanské a spol svou přiložili k budování kostelů. Pomořští knížata opustil dne s nevolí Ranu, nedostavše očekávané mzdy za pomoc I poskytnutou; neboť domnívali se, že po podmanění ostrova do se v držení jeho. Dánové, aby jich snad nezastihli poslové Ji

---

[1]) Srov. popis Karenice na str. 33.

[2]) Securiculam manu gestare consueverat. Saxo, p. 842.

[3]) Z rozkazu krále Fridricha VI. byla r. 1827 hrobka Absalonova ot kostra jeho měřila od plecí až k chodidlům 3 lokte a 16 palců. Velschow v pozn. k Sax. str. 842.

ra, žádajíce na nich podílu z kořisti pro pána svého, opustili večeru ještě toho dne Ranu, zanechavše na ní toliko kněží, a přišli k jednomu na blízku ležícímu ostrovu, kdež jim vydána od nů kořisť, po které nejvíce dychtili, poklad Svantovitův. Sedm len stejně velkých bylo jím naplněno [1]). Na to bez prodlení plai se Dánové s poklady a rukojměmi ranskými domů.

Vylíčenými tu událostmi končí se dlouhověký zápas mezi sloiským pohanstvem a germanským křesťanstvem v západních kraích baltických. Na poloostrově jasmundském slouženo sice na ním odlehlém hradišti ještě Tříhlavu, ale již roku 1170 zmoci se Dánové této posvátné tvrze a vyhladili i tento poslední zby modloslužby ranské. Tak zvítězilo zaniknutím pohanství na ně křesťanství na Baltu, ale pokořením ostrova toho spolu i gernská čeleď nad slovanskou. Na Raně samé, jejíž panovníci stali nyní vasaly králův dánských, zapásil s počátku slovanský živel iko s dánským; než záhy přidružil se k oběma také německý, ž síliv se stále novými přistěhovalci překonal na konec i dánský lovanský. Mnohem dříve než v protějším Pomoří vyhasl jazyk ranský na Raně; roku 1404 zemřela na poloostrově jasmundském řičká žena, poslední to prý osoba na Raně, která ještě uměla rořiti po ransku.

Vyvrácení Arkony líčívá se obyčejně s pominutím světoného významu této události, kdežto přece v dějinách lidstva t ona rovněž tak vážná jako v starém věku zaniknutí Karginy. Jako zde v jižním vodstvu evropském ustoupilo plémě nitské arijskému, tak i tam ustupuje nyní ve vodstvu severním eď slovanská germanské. A v dějstvu baltických národův není álosti, která by se rovnala významem svým zkáze Arkony, jako prv po uplynutí více než pětistoleté doby založení Petrohradu trem Velikým.

---

[1]) Hic regi septem aequalis magnitudinis arcae, consecrata deorum numini 's *refertae, a Rugianis* allatae sunt. Saxo, p. 845. Srov. o po*mu arkonského na str. 43.*

Studie o Shakespearovi.

Od *Karla Šmídka.*

Hamlet.

(Dokončení.)

Nejzavilejší úlohou při výkladu Hamleta Shakespearova jest důstatečnou průzračností ojasniti vnitřní rozpor, za kterýmž při vší jinak odhodlanosti, jakovou při různých příležitostech vyniká, nemůž dospěti k vyvedení činu, k jakémuž vyzváním ducha svého zavražděného otce povolán. Všichni dosavadní vykladači dotčeného dramatu srovnávají se souhlasně v uznání, že veškeren vyšší interes, jejž budí nesmrtelný tento výtvor genia Shakespearova, soustřeďuje se v duševním popředně životě hrdiny tragického, tolikéž že u Hamleta vtírá se celý svět myšlenek, reflexí, rozmanitých ohledův mezi cit a rozhodnutí, mezi rozhodnutí a čin; avšak žádný z nich, pokud nám známo, nezobrazil *do podrobna* v obrysu konkretním veškeren ten vnitřní boj, ten ruch různých sobě odporných myšlenek i názorův, pro kteréž ostýchá se rozbouřená mysl, spustiti ruku již povztýčenou k poslední rozhodující ráně. Někteří, jako *Ulrici*, nazírají původ této neodhodlanosti Hamletovy v jeho domnění, že msta jest nekřesťanská a tudyž křesťanskému hrdinovi nedovolena. Nic však ve veškerém dramatě nenadsvědčuje výkladu tomuto, ba naopak předpokládá se všude na všech dotyčných místech, že pomsta pokrevní považována za mravně dovolenou. Jiní opět kritikové, jako *Roetscher*, vysvětliti usilují váhavost našeho hrdiny ze přílišné svědomitosti, odvolávajíce se při tom na známý výrok Goethův, „jednající, že musí býti bezsvědomý." Avšak seznali naši čtenářové z prvého oddílu našeho pojednání, že Hamlet při mnohých jiných okolnostech (zavraždění Polonia a j.) jedná rázně, neohlížeje se mnoho po výčitkách rozrušeného svědomí. Největší krasovědec mezi Němci, *Vischer*[1]), nalézá popřední příčinu liknavosti Hamletovy, že

---

[1]) Viz jeho „Kritische Gänge", Neue Folge, 2. Heft, na str. 60 a 109; srov. pojednání prof. Rob. Zimmermanna proti náhledům Vischerovým v jeho „... und Kritiken" na str. 90 a násl.

nemstí vraždy na otci spáchané, v tom, že přechod od přemýšlení ku jednání jest prý irracionalný, že jest to okamžik, jejž reflexe nemůže stihnouti; přechod ten jest skok, odseknutí, přerušení bezkonečného řetězu; kdo chce jednati, přemýšlí, *který* okamžik byl by k jednání nejpříslušnější; ale kdož pak ustanoví okamžik nejpříhodnější? nemůže druhý býti vhodnější? pojem „vhodného“ jest relativní; rozmýšlování hledá *absolutně* příhodný okamžik, takového není, takový nenamane se nikdy. Jak ale jest možný dotčený skok k jednání? jinou mocí, než rozmýšlováním, ale moc ta spojiti se musí s myšlením, moc to, kteráž naproti přemýšlování působí slepě, bez vědomí. Jaká jest to moc, ježto dále nerozjímá, je-li tento či příští některý okamžik k jednání právě způsobilý, alebrž která ihned, zdá-li se jí *tento* okamžik podle jistých okolností příhodný, se ho uchopuje a konečné rozhodnutí přivádí, že vnitro co čin vystupuje ve skutečnost? Moc tato, odpovídá Vischer, jmenujme ji instinktem neb náruživostí neb jakkolivěk, jest konečně přírodná síla ducha (Naturkraft des Geistes). Síla tato přírodná neschází i Hamletovi; ale právě tehdy, kde mu jest vykonati nejvyšší základní úlohu svého života, tu rozbíhá se povaha jeho, uchytá se v léčkách bledé reflexe; a hle v této neshodě instinktu s myšlením, založené hluboce a vůbec v nejvniternější jeho organisaci, tkví podle Vischera hlavní důvod otalování Hamletova.

Proti tomuto rozumování, mezi stoupenci školy Hegelovy zvláště oblíbeném, jenžto nejvyšší důstojnost jednotlivcovu *v jednání, v činu,* nazírají, obracuje osten své kritiky prof. Zimmermann, vším právem dokládaje, že právě opak toho, v čem Vischer popřední příčinu nečinnosti Hamletovy nazírá, na pravdě založeno jest; každé rozmýšlování se, dostihlo-li k jistému momentu, musí neodvratně v čin přejíti; nestalo-li se tak, musí příčina toho hledati se v tom, že myšlení dotčeného nejvyššího stupně dosud nedosáhlo, aneb, co při Hamletu zvláště rozhoduje, že silnější některá moc na mysl naráží, nedovolujíc, aby tato vzmohla se k váznému činu; právě tu cestu, dokládá tentýž učenec, jež musí vykonati se od nejnižšího stupně, kde čin jest pouhou ještě myšlenkou, až ke stupni nejvyššímu, kde se nám objevuje co myšlenka již uskutečněná, cestu tu naznačiti a ojasniti, to prý jest úlohou Shakespearovou při zdramatisování charakteru Hamletova. Avšak určitější této zajisté pravé a jedině odůvodněné myšlenky dolíčení a do podrobna provedení marně hledáme i v rozu Zimmermannově.

ám *se zdá, že Hamlet* sám nejtrefněji naznačil příčinu své *osti, klada* ve známém monologu (III, 1) veškeren důra

na moment *rozhodnutí* se k činu, kteréž počastu tak zchorobeno bývá vyzáblým rozmyslem, „že podnikání vznešená i vážná tím zřetelem zastavují svůj běh“, nemohouce takto dospěti k činu čili „tratíce jméno skutkův.“ Usnadníme sobě tuším úlohu svou značně, podáme-li dříve v povšechných rysech obraz duševního rozechvění, než se člověk k nějakému činu rozhodne.

Předpokládáme již větu všeobecně nyní za pravou uznanou, že budova veškerého duševního života pozvedá se na základě jednotlivých pocitův, jenž vznikají z neustálých stykův duše se světem zevnějším, působením smyslův sprostředkovaných. Odtud pak povstávají a utvořují se jednotlivé představy a sesnubují se mezi sebou podle určitých nutných zákonův v nové skupeniny v pestré, i nejbystřejšímu zraku nestihlé změně, v neustálém sebe přerozování, jak to důmyslně naznačil Goethe ve svém Faustu:

> Jeť s myšlení tím brusem
> jak s mistrovským to tkalcův kusem,
> kde jedna šlápka tisíc nití zmáhá,
> kde člunky sem tam šikmo skáčí,
> a více nitek v jednu stáčí,
> a jedna rána v tisíc spojek sahá.

Novodobí fisiologové, jako Moleschott, dosvědčujíť podobnou neustálou všech prvků proměnu i v těle našem, dokládajíce, že veškerá hmotná podstata těla našeho v úžasně krátké době, během totiž 28 dní naveskrz se obnovuje. Jako duha mnohobarevná odráží se v bezčetných stále se hrnoucích krůpějích rozlíceného ručeje, sama však v nezměnném půvabu se nad ním povznáší, tak zůstává v neustálém našich myšlenek se přerozování nezměnným to, co nazýváme svým „já.“ Látka se mění, forma trvá. Opakují-li se tytéž zevnější dojmy častěji a přidružují-li se podle analogie *příbuzných* živlův v chemii představy z pocitův těch vzniklé k příbuzným představám ve vnitru našem, povstávají takto v duši pevné útvary, hluboce mezi sebou usjednocené tkaniny myšlenek, kteréž vnitřní touto mezi sebou vzájemností sesílivše s tím mohútnějším důrazem přitahují k sobě příbuzné živly, nové odporné však a protivné od sebe odpuzují. Zjev tento v životě duševním nazývají psychologové *apercepcí* čili osvojováním představ. Můžeme v ohledě tom vědomí naše porovnati s vrstvami různé látky i formy, jaké geologové vyskoumali ve vnitřnostech naší země. A jakož různé ty *útvary* v zemi z rozličných dob pocházejí a v různém od sebe *rozdílném* rozsahu se nalezají: tak i skupeniny našich myšlenek s i jimi *souvislých* citův i žádostí vznikly v rozmanitých dobách našeho živo-

a tytýž i rozsáhlejší, tam opět stísněnější měrou zabíhají ve vnitro naše, jakož i různí stromové podle původní své síly buď mohutněji buď skrovněji pouštějí své kořeny v půdu rodnou. Některé z dotyčných vrstev vynikají nad druhé srostitější silou, jako ku př. žula stala se již v obecné mluvě pořekadlem nezrutitelné pevnosti a neumorné síly.

Tak jsou i ve vědomí našem mnohé útvary myšlenek, jež bychom pro jich mezi sebou srostitost a větší nad jiné rozsáhlost mohli jmenovati jakoby žulovým základem téhož vědomí jednotlivcova. Kdežto vše ve vnitru mění se a kolísá v nepřetržitém ruchu, zůstávají tytéž útvary, byť ovšem tolikéž dotknuty těmito změnami, přece v trvanlivějším a jednotvárnějším proudu; bývají to naše oblíbené myšlenky, zamilované naše touhy, zvykem ustálené zábavy, delší zkušeností v živějším s lidmi obchodu nabyté názory, maximy, ponětí, vedoucí nás co nit Ariadnina ve kmitavém labyrintu různých vědomostí a soustav vědeckých. Jsouť pak ve vnitru naší země tytýž i útvary, které vrstevní budovu tak zvaných neptúnských soustav prorážejí, podstatné v nich změny uzpůsobujíce. Podobně vyvírají se takměř z dolních hlubších vrstev, z nichž vědomí naše sestává, náhle ba s překotným násilím představy i snahy i city ve vrstvy vyšší, na povrchu více utkvělé, stávajíce se takto původem bezčetných změn ve světě našich náhledův i žádostí. I můžeme tudyž se vším právem mluviti při dotčeném zjevu apercepce o rozličných stupních čili potencích, jakými se vyjevuje a uskutečňuje. Rozeznávati při ní musíme dvé výkonův. Prvý záleží v tom, že myšlenky starší, ve vědomí již upevněnější, mezi sebou usjednocenější, přitahují k sobě nové představy, s těmito staršími spříbuzněné; výkon tento jmenujmež asimilací nových představ staršími. Nové myšlenky, zvláště půvabem neobyčejnosti na dosavadní vědomí naše dorážející, překvapují nás, představy, které právě v té době v úplné jasnotě probíhaly vědomím naším, náhle ustupují v pozadí, na čas zatemňují se, takže v prvém okamžiku zaraženi jsouce novotou nějakého náhledu, jmenovitě sahá-li hlouběji v dosavadní budovu našeho přesvědčení, naší víry, soustavy, k nížto jsme dosud přilnuli, kolísáme se, nevědouce, kam bychom měli novou tu nauku vřaditi, s novou nás buď povznášející buď zdrcující událostí se smířiti. Avšak tytéž nové představy, na čas ve vědomí vévodivše, musejí nicméně podrobiti se záhy vládě starších, ve vnitru již upevněnějších, ba začasto přispívají, že za příčinou buď silného kontrastu neb příbuznosti jako z limbu zapomenutí jimi představy na světlo vybavují, s novými ve přátelské úvazky vcházejí, neb odporné sebe odmítají, takto v zjinačené útvary s nimi v jedno splývajíce.

Druhý tento výkon v apercepci naznačiti můžeme výkonem přetvořujícím, změňujícím, organisujícím, takže asimilace i organisace jsou dvě její stránky podstatné. Takto se přihází, že byť nějaká děsná zpráva sebe mohutněji zatřásla v prvém okamžiku vědomím naším, v úplnou často směsici a v povšechný rozruch je uvrhujíc, nicméně délkou času krátkým často rozjímáním ztrácí prvý osten jízlivosti, jako i myšlenka sebe více novotou nás překvapující a vnitro naše rozčilující konečně s ostatními našimi názory při hlubším zpytování se usmiřuje, číníc jakoby nový kámen v budově našeho vzdělání.

Apercepce čili osvojování nových představ staršími ve vědomí našem zahloubilými tvoří nutnou podmínku veškerého duchového rozvoje; onať má povýtečnou úlohu nejen při jakémkoliv bádání, alebrž i rozjímání, máme-li se k nějakému činu rozhodnouti čili nic. Zvláště při rozmyslu, jenž témuž rozhodnutí předchází, pozorovati dotčený zjev ve vědomí našem, že asimilující myšlenky přecházejí v různé vrstvy, slabší často představa od silnější, a tato opět od vyšší bývá zachycena, osvojena, změněna i přetvořena. V takových rozsáhlejších řadách představ různých, slabších i mohutnějších, bývají zapleteny rozmanité city, snahy, žádosti, afekty i náruživosti, proti nimž zase pozdvihuje se v menší větší síle důraz mravních přesvědčení neb maxim čili pravidel více z opatrnosti, z tak zvané oportunity než z mravního podnětu vzniklých; pravidly takýmito rozvinuje se obraz toho, co jsme vlastně měli cítiti, co mysliti, chtíti, činiti, právě tím pak vystupuje s tím větší jasnotou i mohutností opak toho, že jsme totiž podle takýchto předpisův opomenuli rozhodnouti se ku zdárnému činu; obě tyto představy sobě odporné působí ve vědomí stejnou zároveň silou, a stávají se takto původcem nelibého citu stísnění, ba při mohutnějším rozproudění vln ve vědomí postupují k afektu lítosti. Doložiti ještě musíme, že osobnost jednotlivcova tkví přede vším ve představách apercepcujících čili osvojovacích; kdež ve vnitru pro nějakou snahu neb žádost není takýchto tlum a řad, ježto by ji ojasňovaly, jí buď přisvědčovaly, buď ji od sebe odpuzovaly, takto ji ovládajíce, tam nemůže ani řeč býti o nějakém svobodném k činu se rozhodnutí; tam jako u zvířat neb u dětí v prvém jich rozvoji nevládne leč holý nejnižší mechanism představ mezi sebou. Genialní Oken prohodil druhdy myšlenku, že kdo by byl s to, podobnost zjevů přírodních s projevy duchovými odkryti, podal by tím filosofii o duchu; můžeme i my podle toho důležitý výkon apercepce porovnati se zjevem trávení čili zažívání *v těle* našem. Při trávení požitých pokrmův odměšují se a odlučují *látky* pro život těla našeho příslušné a potřebné od těch, jež na-

nikterak neprospívají; co tělu z pokrmův jest prospěšno, obracuje se v krev, kterouž živí se tělo a buduje neustále.

Rozmysl před rozhodnutím se k nějakému činu spočívá na takéto apercepci více méně spletenější a rozsáhlejší. Ze žádosti nemůže zroditi se vůle, leč nabytím přesvědčení, že to, po čem toužíme, dosíci tolikéž lze, užijeme-li jenom vhodných k tomu prostředkův. Ovšem čím důležitější zdá se nám věc býti, jižto dosáhnouti prahneme, čím hlouběji se dotýká různých zájmův vlastní naší osobnosti i osob jiných, s nimiž v jakémkoliv buď v přátelském buď sočivém úvazku žijeme a žíti často musíme, čím větší množství křižujících se představ namítá se neustále vědomí našemu; tím déle odkládáme s konečným k jednání se rozhodnutím, tím déle trvá naše váhavost a naše otalování, až uprchne čas k jednání příznivý.

Dejme tomu, že představa C (ku př. zavraždění strýce u Hamleta co poslední cíl, k němuž gravitují snahy jeho) pohybuje a vznáší se ku větší ve vědomí jasnosti v boji proti jiným představám ji zatemňujícím. Předpokládati musíme, že s C spojena jest řada jiných představ: a, a′, a″, jež naznačmež co prostředky k vytknutému cíli vedoucí; i tyto spojeny jsouce s C berou účast buď v povýšení neb ve snížení čili zatemnění této představy; zdařilo-li by se spojenými silami těmto představám a, a′, a″ zvítěziti nad překážkami, C se naskytujícími, byla by dotyčná žádost ukojena, rozhodnutí by bylo učiněno. Avšak projevy duševního našeho života nejsou povždy tak jednoduchy; každá jednotlivá představa bývá počátečním členem nových řad, z nichž opět nové tkaniny se rozvinují. Budiž ve případě našem a spojeno s α, a s tímto opět sloučena tluma: β γ δ; a dejme tomu, že tluma tato α β γ δ již jest stanoveným pro jednání pravidlem nějakým, kteréž vliv osobuje si na dotčený případ a, a′, a″; tu může zajisté vliv tento býti poslední této řadě příznivý neb jí protiviti se. Podporuje-li rytmus představ α β γ δ představy a, a′, a″, nebude tu ve vědomí žádného váhání, žádné pochybnosti, i ve případě tomto žádost se ukájí, rozhodnutí k činu následuje. Působí-li však α β γ δ proti a, a′, a″, a není-li α β γ δ *rozhodně* silnější nad a, a′, a″, tu se ve vnitru uhošťuje zakyvnutí myšlenek, nastupuje pochybování a s činem otalování; kde však převaha ta jest rozhodně větší, zvítězí ku př. mravní nějaké pravidlo nad žádostí, kteréžto ukojení od sebe odmítáme. Nauky takové nerozvinuly se k tak mohutné síle, dotýkají se však jiných s nimi souvislých myšlenek, tak že pohybování čili ruch představ zabíhá i v hlubší ještě vrstvy vědomí našeho, ba i v takové, kteréž *jako žula ve vrstvách naší země* dotýkají se samého jádra

veškeré naší osobnosti, ku př. řad: $A\alpha \ldots B\beta \ldots \Gamma\gamma \ldots \Delta\delta \ldots$ atd., tak že ve případě, kde nedosáhli jsme konečného rozhodnutí, $\alpha\beta\gamma\delta$ opětně slučuje se s jinou řadou $A B \gamma C D$ a p. Co vojín bych měl tak jednati, ale zdaliž i co vlastenec? a byť snad na tomto stanovisku, zdaliž co člověk, co křesťan?

Mnohdy se přihází, že nejsme v pochybnosti, máme-li jistou žádost ukojiti čili nic, jako i Hamlet netonul v pochybnosti, je-li zavraždění strýce krále dovoleno jemu čili nic? ale otalování to dotýkati se může prostředkův, *jak* snahu máme provésti a uskutečniti; k dosažení cíle nějakého může býti pohotově různých prostředkův, mezi nimiž jednotlivci voliti jest: x, y, z; který z těchto prostředkův vede nejúspěšněji ku konečnému cíli? Který *smím* zvoliti podle různých pravidel svědomí, společenského mravu, úspěchu státního? Veškery tyto jednotlivé členy přicházejí střídavě k povýšení časovému, pokud pomocnice představy s jedním z nich se apercipují, tak že x, tu opět y, a opět z k vyšší jasnosti ve vědomí postupuje, a my domníváme se, že buď ten buď onen prostředek zjistí nám úspěšný výsledek našeho jednání. Dodati však dlužno, že tyto představy x, y, z jsou členy výroku rozpojného čili disjunktního o vzájem výlučných pojmův, pravděpodobnost jednoho vylučuje podobnost druhého; utužuje-li se jeden z nich silou příslušných pomocnic, reagují ostatní proti němu rovnou silou namahajíce se udržeti se na povrchu jasného vědomí. Neustálé toto představ kolotání, střídavé povýšení a opětné klesání musí s vnitřním nepokojem spojeno býti, kterýž má popřední původ v tom, že protivné sobě představy *zároveň* v téže době usilují se v *jednotné* duši udržeti. Neboť jak předzvídati lze, jsou s dotčenými představami ve vědomí jiné ještě spojeny, tím váhání více ještě sesiluje se, vždyť konec a poslední našeho jednání může býti ten neb onen, dosažen buď těmito buď jinými prostředky; tou příčinou se stává, že se nezdaří ihned jedné z dotčených představ k takové nad ostatními přesile dospěti, aby tyto přemocí jedné zatemnily se a spadly pod prah vědomí. Dokud jedna z těchto řad nedomůže se takéto rozhodné přesily, dotud trvá rozjímání a *rozvažování*. Jsou-li všechny k rovnováze mezi sebou skloněny, vzniká *volení* toho či onoho cíle, těch neb oněch k němu vedoucích prostředkův. *Rozhodnutí* nastupuje, když se jedné z uvedených představ, ku př. y zdaří, zatemniti ostatní svou silou, totiž tím, že k ní se přidružily nové pomocnice, ba rozhodnutí takové po sebe delší rozvaze může uzpůsobiti jedna pomocnice, sesílivši takto jednu představu proti ostatním. Při tom předůležitém v životě našem vnitřním ději musíme na dva projevy ve vnitř-

našem upozorniti. Při rozvaze přihrnují se z různých vrstev našeho vědomí různé tytýž představy v četných davech; poměr tento představ mezi sebou v době rozvažování naznačuje se v novější duševědě názvem *klenutí*, při rozhodnutí však zaostří se tato klenba, jedna ze mnohých dobude sobě nadvlády nad ostatními, vítězí a opanuje druhé. Mohli bychom odtud odvoditi důležitý zákon ve všeobecném dějstvu; nevládnou zajisté dějinami masy, alebrž výtečníci mohutní duchem a rázností v činech; zákony totiž, jenž panují v rozvoji jednotlivého ducha, uznají se bohdá co vládnoucí i ve velikých společnostech, a takto povede nás duševěda nejjistější cestou ku poznání i zákonův v povšechném dějství; ba i ve vládních formách, v samých republikách pozorujeme, že se veškerá budova společenská i politická i tam zaostřuje konečně v jednotlivci, byť i presidentem jmenovaném.

Kde v rozvaze před rozhodnutím se k činu zvítězila jedna z různých představ přesilou svou nad druhými, jež co překážky zdárného úspěchu přemítající mysli se byly stále nabízely, následuje rozhodnutí a po tomto čin: snaha přesvědčivši se o možnosti, že dospěje k žádoucímu cíli, posunuje se k vůli rozhodné, nic nevadí jednajícímu naskytující se nehody, neboť v rozvaze upoutal k jakýmkoliv možným událostem svou pozornost, a trefně dosvědčuje Herbart: „Velký muž dávno již dříve jednal v myšlenkách, cítil sebe jednajícího, viděl sebe vystupujícího, než ještě zevnější čin, obraz to činu vnitřního, objevil se.“ (Werke, X., str. 128). A tolikéž výborně podle zákonův námi vytknutých líčí Schiller Viléma Oranžského: „Ač rozhodnutí jeho pozdě dozrávalo, byloť statně a neohroženě provedeno. Plán jeho, jejž byl jednou za nejdokonalejší seznal, nemohl žádným odporem přerušen býti, žádnými náhodnými událostmi zničen; neboť všechny již dříve než nastoupily, stály před myslí jeho.“ Důvody, jakými hrdina k rozhodnutí v rozvaze ponoukán bývá, rozpřádá básník dramatický povždy v *monologu;* odtud i zračito, proč v dramatě o Hamletu, jenž samým uvažováním ke konečnému rozhodnutí stihnouti nemůže, tak četně monologův nalézáme.

Vším právem klade novodobá dramaturgie popřední důraz na duševní rozvoj hrdiny a na příslušné vylíčení jeho; jsou-li stiženi trplivou nějakou pokutou, musí tato tytýž hledána býti i ve vině jejich, a nikoliv úplně na vrub přičísti se zevnější nějaké moci, kteréž by dramatický hrdina při všemožném úsilí nebyl s to naprosto odolati; vina však tkví v charakteru, rozvinujícím se z podmínek duševních, jichž *důsledně* vylíčiti a co nepřetržitý řetěz, kdež z jednoho *člena vyplétá se druhý* a třetí v živé skutečnosti vykresliti

až co konečný z nich výsledek sklíčí hrdinu neuprosná i nezměnitelná katastrofa, jest nejtěžší úlohou, avšak i nejskvělejším dosvědčením básnického genia. Platí-li to o všech dramatech vůbec, musíme takéto psychologické vylíčení popřední měrou požadovati u Hamleta, jehož veškerý půvab a estetický interes soustřeďuje se v rozvoji duchovém.

Důsledné tudyž provedení charakteru tragického hrdiny jest nejzřejmějším dosvědčením pro zručnost a vyšší nadání dramatického básníka. V tom přede všemi vyniká genius Shakespearův. Hned při prvém objevu zračí se nám Hamlet v dojemném půvabu melancholického naladění, jest v sebe zahloubilý, uvnitř rozervaný, ale básník hned v prvé scéně, kde ho na dějišti uvádí, dává nám jemným taktem na srozuměnou, že vnitřní to rozvíření citův nevypukne nikterak i přede dvorem u veřejnou prudkou bouři, nýbrž že princ ve formách vyšších vrstev společenských odchovaný umí je zakryti zevnější rouškou zdánlivého klidu; nejeví v rozmluvě s králem zášť, jížto hárá proti strýci vnitro jeho, ba k ukonejšivým slovům matčiným, že věc to obecná, „kdo živ, že umřít musí“, s mrazivou lhostejností odpovídá: „ba milost paní, je to obecné“ (I, 2). Dánsko stalo se mu žalářem, obmýšlí je dokona opustiti, ale nedostává se mu příslušné rozhodné odvahy; ku prosbě matčině: „zůstaň u nás, nechoď do Vitenberka“, jako mechanicky dodává: „chci ve všem poslechnouti milost paní.“ A jak to bývá u povah podobného zrna, teprve průchod ráznější popřívá vnitřním svým citům rozbouřeným, když se vidí býti samoten, beze svědkův výbuchu své vášnivosti, a v dotyčném monologu zcela důsledně vychvaluje u svého otce vlastnosti, jakové že jemu se nedostávají úplně uznává, jeho ráznost, Herkulovu hrdinnost a k činům odvážnost, což opětuje i v rozmluvě s Horaciem a společníky jeho: „bylť *muž* naskrz dokonalý ve všem.“ Avšak jakoby sám se ulekl nad prudším tím projevem svého vnitra, sám sebe chlácholí a umírňuje: „pukniž srdce, musím němý být“ (I, 2). Tklivoměkká ta mysl objevuje se již při prvé zprávě, jakou mu Horacio o duchu zvěstuje. S jak úzkostlivou bázlivostí ji přijímá! jakého to stojí přemahání, až po opětovaných řečech svých přátel konečně rozhodne se: „tu noc chci s vámi bdíti, chci otce oslovit, i kdyby peklo mi chtělo v tom bránit.“ Podobně otřásá strach celou jeho duší při samém objevu ducha otcova. Dalo by se podle obvyklého běhu domysliti, že myšlenka na otce zavražděného zaujme hruď jeho takovou převahou, že každý jiný cit před tou *musí* v pozadí pošinouti se; ale veleduch Shakespearův zná s takovou zručností upřádati vnitřní osnovu myšlenek i citův svého hrdiny;

na tomto místě ovšem slabým ještě záchvěvem vplétá v klubko
ıek Hamletových možnost nějakého ďábelského oblouzení, tak
'sl jeho zpíná se jako o pomoc k vyšším dobrým bytnostem
:: „Andělští kůrové! ochraňte nás!“ (I, 4). Choulostivost
jeho mysli jest tak napnuta, že usiluje ji překonati a zpružiti
ıějaké odvaze, čtyřikráte sám k sobě volá: „Nuže, tedy půjdu!
ıásledovat! půjdu za tebou! jdu za tebou!“ (I, 4).
Konečně vyslyšev z úst otcových srdcelomné jeho útrapy, ja-
mu na onom světě strádati jest a zhroziv se ošemetného pa-
ví na otci spáchaného zmáhá se k náruživému výkřiku: „Ó rychle
bych na peruti roučí ku pomstě sáh!“ (I, 5). Zde jej vi-
konečně jednou myšlenkou úplně zaujatého, v pozadí posunuty
y ohledy vedlejší, s vykonáním pomsty spojené a myšlenka
y dosáhla vrchu nad ostatními představami — avšak jen na
ik! Představa ta nedospěla přece k takéto síle, aby urychlila
hnutí; nebo ihned vtírá se domněnka o nějakém přeludu pekla:
·bes blaženci! o světe! a co víc? — mám spolu peklo zvát?
drž, drž se srdce!“ A hle, již potrácí sílu vybídnutí otcovo:
stiž mne!“ bledne před napomenutím téhož ducha: „Zpomínej
Ba i výzev přátelův, „aby nikdy nezjevili, co byli viděli
:“ (I, 5), dosvědčuje, že odložil v neurčitou dobu plány po-
otce v prvém rozjaření vzniklé. Děsné nyní tajemství chovaje
: hrudi musí na se vzíti škrabošku blouznivce, aby na dvoře
isných a nalíčených mravů zachovati mohl ve všech případech
nou nepředpojatost i klidnost. Mnozí dokládají, že blouznění
vinouti se mohlo v mysli Hamletově způsobem zcela přiroze-
seznavšího pojedenkráte zločin strýcův a pohoršlivé jednání
io, mohla se ho náhlá o tom zpráva hrozivá dotknouti v roze-
n nitru s takovou prudkostí, že odtud následovati muselo úplné
i rozbortění. Avšak všelikým takovýmto výkladům příčí se
slova Hamletova k Horaciovi pronešená, že „budoucně uznává
bré, chováním pitvorným se přiodít.“ (I, 5). Přetvářkou samo-
přijatou docílil toho, že mohl s větší odvahou a se zřejmější
tou vystříleti ostré šípy bodavé kritiky na osupné mravy i lico-
jednání, s jakovým se u všech osob na dvoře královském pře-
cích setkával. S tohoto hlediště zasluhují i monologové jeho
ıějšího povšimnutí, poněvadž cítě se býti o samotě („a teď jsem
ım“ II, 2) a nestížen břemenem zevně úlisných forem v úplné
sti odhaliti pak smí veškeru svou útrobu. Při vystoupení
' neníť to bez hlubokého významu, že volí Hamlet k dosvěd-
ch herecké umělosti scénu „o svěřepém Pyrrhovi“ (II, 2); má

zajisté tento divadelní Pyrrhus mnoho stykův s povahou Hamletovou. Neboť „jako socha *vzteklec* Pyrrhus stál nehledě vůle aniž účinku, „*nic nečinil*“; podobně i Hamlet spatře strýce otcevraha v modlitbě klečícího a pomstou vře ho skoliti, přece zaražen tímto zjevem zadržuje vytasený meč (III, 3); a jako u Pyrrha po nastalém dočasném tichu nastupuje náhlé k pomstě zjitření, jako i v přírodě oněmuje na čas jek vichru, po jednou pak rudokřídlý hrom rozpolťuje nebes kruh; podobně i u Hamleta objevuje se po krátkodobém vnitřním utišení tím úchvatnější rozvlnění rozjitřených citův, když byl z komnaty modlícího se vraha předstoupil před svou matku. My však nyní více přihlednouti musíme k monologu, v němž Hamlet po propuštění herců i dvořanův Rosenkrance i Guildensterna odekrývá beze všech vytáček ničemnou zbabělost, žeť ani ke slovům rázným i bezohledným nemůže odhodlati se u přítomnosti královy. Vždyť herec ten v pouhém snění vášně hlubokým dojmem celý v tváři zbledl, a vše to pro nic, pro Hekubu, kteráž mu jest ničím; „a já

Co blbý, kaloštávný troup se ploužím
Jak Honzík snílek, svého netečný,
A n i c n e d í m, nic pro onoho krále,
Na jehož majetnost a život předrahý
Sáh' zločin proklatý.“

Aby tuto hříšnou chabost u sebe omluvil, libuje sobě v domněnce, že ten duch, co se mu onehdy ukázal, snad ďábel jest, jenž uměje se zjeviti ve příjemné postavě z Hamletovy prý slabosti a těžké mysli chce vytěžiti neodvratnou jeho zkázu. Zároveň v šalné domínce této vrcholí představa, zmocnivši se přesily nad myšlenkou, kteréžto Hamleta objevem ducha jižjiž k vyvedení pomsty se chystajícího v úmyslu tomto ztužovala a k činu popuzovala. Chce si nyní jistějších o tom zjednati důkazův, a pak teprv kráznému činu se vzchopiti. Používá k tomu herců; „ta hra ho vede dále, neb v klíčce její musí chytiti krále.“

Před objevením se herců dojímá nás hluboce všeznámý monolog Hamletův: „Být či nebýt“ (III, 1). Nejvalnější část vykladačův Shakespearových považuje samomluvu tuto za dumavé rozjímání o samovraždě, ve kteréž prý se choré myšlenky o témž předmětě projevené v prvém jednání (I, 2): „ó kéž by přepevný ten těla stroj roztál a rozhrk se na krůpěj rosy!“ dále rozpřádají. My však nesdílíme mínění toto. Rozladění mysli Hamletovy jest v obou těchto případech jinaké. Seznav z počátku podlé i licoměrné jednání jovo a „hanebný chvat, s jakým matka na cizoložné spáč

ůšky", sřekl se ve hrudi své úplně zdrcené dlíti déle na takémto rětě, jenž chladně snáší podobné zločiny, podoben jsa „plané zahradě njící k osení, již tučné býlí zajalo veskrze." Přesvědčiv se Hamlet řečí ducha svého otce, jak ošemetným způsobem spáchána na otci aťda dotčeným strýcem, nelibuje sobě více v myšlence samovraždou ončiti vlastní život svůj, alebrž přemítá u sebe úmysl, jak by ašdu svého otce nejsnadněji i nejrázněji pomstil. Minuli bychom zajisté pravého smyslu druhého tohoto monologu, majíce za to, Hamlet rozpřádá v něm mravovědný rozbor, je-li samovražda dolena, čili nic. Ba naopak, onť sám sebe táže se, jeví-li se větší lechtilost v tom, trpělivě „snášeti všechny ostny a hroty vzteklé ěstěny", čili hrdinnou odvahou se proti nim opříti? Při tom šem netají sobě nebezpečí, i ztrátu vlastního života, zdaří-li se u provésti obmyšlenou odvetu. Avšak při badavé i rozmýšlivé io povaze namítá se obava, co následovati bude po vezdejším žitě tam na věčnosti:

Jaké as sny v tom spánku vzejdou,
Když odmrštěno pouto smrtelné,
To nás zaráží!

Ba právě tyto bázlivé rozmysly nezřídkou bývají příčinou, že pělivě snášíme bezčetné strasti: „důtky, hanu časův, mohútných tisk, pýška potupu, bol lásky zhrzené, průtahy práva", kdežto byom nebývajíce podobnými ohledy choulostivými ustrašováni rozdným činem, „obnaženou dýkou" [1]), sprostiti se mohli ničemníka hvatitele a zjednati takto sobě žádoucího pokoje (u Hamleta roznéj krále strýce). Že Hamlet co pravý na škole Vitenberské vyičený filosof ihned vše zevšeobecňuje, pronáší ze běhu věcí, jeho ıstně se týkajících, všeobecnou průpověď: „že podobným vyzáblým zmyslem bývá zchorobena přirozená barva odvahy, a podnikání nešená i vážná bývají tím zřetelem zastavovány ve běhu svém, itíce takto jméno skutkův rázných a odvážných." Odtud již na ıě jest, že v monologu tomto netane Hamletovi na mysli snaha

---

[1]) V českém překladu str. 57 nesprávně tato věta podána: „kdy moh' by zjednat sobě pokoje jen pouhou jehlou." Tak chybně přeložil i A. V. Schlegel: „mit einer Nadel bloss." V originálu stojí: „with a bare bodkin"; slovce „bodkin" užívá se u Shakespeara jen ve smyslu „dýka", a „bare" ve smyslu „obnažený", a nikoliv ve výlučném smyslu „jen." Nejnovější a nejvýbornější překlad Hamleta, Friedr. Bodenstedtem upravený (ve vydání Brockhausově 1870), podává v souhlasu s námi tentýž smysl: „wenn er sich selbst in Ruh versetzen könnte mit einem Dolch" (str. 63), ač i v tomto překladě ovšem k vůli verši nemístně přídavné jméno: „mit blankem Dolche."

samovražedná, alebrž provedení obmyšlené duchem mu naporučené pomsty, jen že zcela důsledně podle povahy jeho namítají se mu zároveň možné důsledky takého činu i pro věčnost. Takto omlouvanému monologu tomuto porozuměvše poznáváme, jak jest v úplné souvislosti i ve příslušné shodě vetkán v celistvý organism dramatu našeho.

Se zimniční zvědavostí provází Hamlet provedení hry, která poskytnouti má úplné, nezvratné přesvědčení o vině královë. Lesť se zdařila výborně; Hamlet jest úspěchem svého dobře promyšleného podniku tak rozjásán, že jako v bezúzdné rozpustilosti volá: „Honem hudbu, honem píšťaly sem! ha! ha! ha!“ (III, 2). Vyhlazena nejmenší pochybnost o zločinu strýcově; v rozbouřeném víru uchvacují Hamleta vášně nejodpornější, zášť ke strýci, láska k otci, žízeň po mstě a povinnost, k jakové ho poutá ušlechtilejší cit mravní; vrchol však drží žár po pomstě prahnoucí: „teď pravá nočních příšer doba jest, kde samo peklo chrlí mor do světa; teď horkou krev bych pil, a řádil tak, až by sám soudný den se z toho děsil“ (III, 2). Nyní snad, v takémto rozzuření mysli pomstychtivé páditi bude chvatným krokem přímo ku králi? a skolí ho, kdekoliv se s ním setká? Chyba lávky! „Ticho“, vzlyká, *„nyní k matce“*; jíti k matce zdá se mu povinností méně ožehavou i méně choulostivou, než se vražedným mečem přikvapiti do komnaty královy! A i při tomto rozhodnutí umírňuje sám sebe, by prsa jeho „nepojal Neronův chtíč“, a důsledně podle své povahy končí; „jakkoliv ji raní *slova* má, přec *skutek* slovům pečeti nedá“ [1]).

V rozmluvě s Guildensternem po skončeném divadle dost jasně napovídá Hamlet, že se neostýchá usmrtiti vinného krále („kdybych

---

[1]) Mnozí vykladači Shakespearovi, pozorujíce, jak Hamlet se oddává rozpustilému jásotu, seznav vinu strýcovu po zdařilém provedení umluvené hry na divadle, projevili domínku, že Hamlet ve scéně této upadl ve skutečné bláznovství. Podle našeho zdání jest domínka tato úplně lichá, vzniknuvši z nevědomosti zákonův duševědných. Za dvojí příčinu povstati musel ve hrudi Hamletově cit rozuzděné radosti, projevující se ve výskotu: „hudbu! hudbu! píšťaly sem!“ Tím zajisté, že nyní přesvědčil se nade vši pochybu o zavraždění otce svého rukou strýcovou, odvlečen s prsou jeho tížící kámen nejistoty, jest mu, jakoby těžké břímě bylo spadlo se stísněné duše, a úleva ta jeví se pokřiky jasavými. Alebrž i tou příčinou, že při provedení dotčené lsti podal důkaz své dovednosti, uvědomiv se takto převahy své duchové nad králem i ostatními dvořany, musel znítiti se v útrobě jeho cit unášející radosti jako *při vůdci*, jemuž zdařilo se k vítězství dovésti bitvu počátečně pochyb*nou*. Ojasnili jsme to i ohledně osupných často a plzakých řečí Hamletových k bezvinné Ofelii ve článku „Ofelie“ v Lumíru 1874, č. 13.

mu já nějaký lík předepsal, popudilo by ho to snad ještě více*); jaká jest tu opět myšlenka, ježto svou převahou udušuje, aneb aspoň umírňuje úmysl jižjiž k činu rozhodnému se vzchopující? Zpomínka na matku, kteréž aby všemožně šetřil i v návalu nejprudší vášně, přísně mu připomenul duch otcův. Tím však Shakespeare spolu dosvědčiti chtěl, že osud jednotlivcův nespočívá výhradně jen v zevnějších nepříznivých zdrcujících okolnostech, alebrž i v kolotavých rozbrojích zámyslův, citův i tužeb vnitřních. K vybídnutí Guildensternovu, aby navštívil matku počínáním jeho v největším duše zkormoucení znořenou, odpovídá ochotně Hamlet: „Poslechneme, a kdyby byla desetkrát naší matkou", ačkoliv i v těchto slovích jeví se hněv rozdráždění, neohlížeje se i po matce!

Avšak na cestě do komnaty královniny spatřil Hamlet krále v modlitbě klečícího, nižádnou stráží hájeného! S vytaseným mečem volá Hamlet: „Teď bych moh' jej skolit, an se modlí, *a staň se tak!*" (III, 3). Co ale zdržuje ruku v tak příznivé situaci doraziti poslední ranou obmyšlenou pomstu, po níž vře veškero rozjitřené jeho nitro? jaká se tu vtírá v obrněný úmysl cizí myšlenka silnější a nad provedení msty rozhodnější? Hamlet sám ji udává: „Tak by (v modlitbě ponořený a mnou zavražděný) v nebe stoup', a jsem tak pomstěn? padouch ten mi otce zbil, a já, syn jeho jediný, chci téhož padoucha poslat do nebe?" Neklame tu Hamlet sám sebe? uváděje ďábelské zrovna rozzuření, jež se nespokojuje s pomstou jen na pozemsku, alebrž ji po smrti rozšiřuje, neukrývá za tímto přeludem, za tímto jej tak hanobícím předestřením jiný pravdivý zámysl, jenž mu přikazuje meč sotva vytasený opět v pochvu zastrčiti? neníť to rozhodnější měrou ohled k matce, k níž právě se ubírá? a což nepřihází se to zhusta, že chtíce zastříti skutečný podnět, za kterýmž vůli svou k činu se chystající ochromujeme, uspokojujeme sebe i jiné lichými zrovna výmluvami i vytáčkami? K tomu druží se i jiná rozvaha. Veškery osobnosti, na dvoře královském Hamleta obklopující, mají naň tak mohútný důraz, že v obchodu s nimi veřejném nejenom rouškou často pokryteckou zahaluje vnitřní své rozechvěvy, alebrž ve styku s nimi, jmenovitě s králem strýcem, před velebou jeho vladařskou utlumuje sebe žhoucnější vzplanutí kráznému jednání. Jen tehda, kde ho netíží kletba týchže osobností ve přítomném jich objevu, míjejí na okamžik všeliké ohledy mohutnější k činům odhodlanost utuchující; v rozmluvě s matkou nejuchvatnější náruživostí jsa rozčilen, zabíjí vševec, jenž *poskytnuté mu právě* příležitosti k pomstě v hamižné *byl nepoužil*, *Polonia*, dobrodušného žvastala, ale kde?

Nikoliv v boji zjevném, ale *za čalouny; tváří v tvář* nebyl by nikdy proti němu pozdvihl usmrcujícího ramene! V rozmluvě s matkou (III. 4) dostupuje rozčeřená až do hloubi vášnivost Hamletova svého vrcholu: podle zákonův duševědných musí po tak bezměrném vzrušení, při němž však k činu přece nedospívá, dostaviti se zmrtvělá chabost. Ba ani pohled na vojsko, hrdinným Fortinbrasem do Polska vedené (IV, 4) nerozdrážďuje línou jeho pomstu, alebrž při všech sebe zasloužilejších výčitkách uspává ho v úplnou chabou resignaci, kterou jeví Hamlet v posledním svém monologu:

Od této chvíle
Buď zdechni rozume, neb krev buď tvoje píle[1]).

V zavraždění otce Ofeliina, zbabělce a pletichaře, Polonia, tkví *krisis* našeho dramatu; po tomto činu, jímž Hamlet při všech svých planých vytáčkách nicméně až do hloubi rozbouřil svědomí své, následuje jako úprkem *peripetie* čili obrat, a vše zrychlenějším postupem žene se ku konečné, pro všechny jednající osoby zároveň osudné *katastrofě*. Než však k dosavadnímu převahou duševědnému přičiníme tytýž i rozbor ésteticky, musíme již z ohledu k úplnosti naší studie pozastaviti se na okamžik u spisu, nedávno v Berlíně o našem dramatě vydaného, a přečetnou o témž předmětě literaturu novým příspěvkem rozmnoživšího. Jsou to čtení, jež na vysokých školách berlínských „o Shakespearově Hamletu“ (v zimě 1859 1860 a poslednikráte 1871—1873) činil Karel *Werder*, jenž ve svém rozboru octl se na stanovisku ode všech dosavadních sebe výtečnějších Shakespearových kritikův zúplna odchylném[2]).

Poraziv a jako nedůstatečné projádřiv veškery dosavadní úvahy o Hamletu i mužův vůbec proslavených a v kritice na slovo vzatých, jako Goethea, Gervina, Vischera, Frisena, Kreissiga a j. podává nám nejnovější tento tlumočník Shakespearuv ve II. čtení klíč k odkrytí tajemství v Hamletu zahalených tímto způsobem[3]). Obyčejně žádá

[1]) V originálu stojí: „O! from this time forth
My thoughts be bloody, or be nothing worth“,
co není dost jasně v češtině podáno; smysl zajisté jest: „od této doby snažte se po krvi, myšlenky, neb budiž vámi povrhnuto!“

[2]) Spis ten vyšel v Berlíně 1875 pod názvem: „Vorlesungen über Shakespeare's Hamlet gehalten an der Universität zu Berlin von Karl Werder.“

[3]) Nemůžeme odolati touze, sděliti tuto útlocitná o Hamletu slova známé francouzské spisovatelky, Georges Sandové, jak jich dotčený Werder (na str. 23 a 24) se zvláštní v nich zálibou uvádí. „Rci, o Hamlete, kví bezkonečný tvůj bol, a odkud to, že tvoje tajemství plné mohutnou ozvěnu nalézají ve vnitru našem? Byl jenom za... c tvůj, a ty necítiš tolik do sebe odvahy, abys ho p...

mleta, aby přímě a bez odkladu skolil zločinného krále,
nemá se tvářiti co šílenec, nemá tasiti se s tabulkou,
u, nemá volati k duchu: „s Bohem — zpomínej mne!“
: smrt vrahovi! a probodnouti ho může při prvém
ání. Co ale po tom? tu prý má dvůr svolati a lid,
i svůj čin ospravedlniti a takto uvázati se ve trůn,
s právem příslušící. Pravdivost tohoto názoru upírá
Vše, co se v Dánsku té doby událo, stalo prý se ve
ákonité. Právní poměry v dramatě objevují se všem
bám co úplně řádné. Ne Hamlet, ale Klaudius jest
ladařem. Šlechta, dvůr, vojsko, — všichni uznávají
ého odporu a beze vší výhrady za svého krále. A při
věcí měl by ho Hamlet probodnouti, krále, jenž způ-
zákonitým na trůn zasedl, a tutéž vraždu měl by
odvolávaje se k výroku strašidla? Lze něco tak pošeti-
ého Hamleta nadíti se? Co má tedy vykonati Ham-
Werder (str. 41); co jest pravou jeho úlohou? Úkol
povídá, jest velmi ostře naznačen, avšak zcela jinaký,

— **Odkud ta tajemstvíplná účast, jakou v nás pro tebe zbu-
k? Nezobrazil nám veškery útrapy čisté duše, kteráž hyne
světem zkaženým? Tvůj bol jest bolem všech nás; odtud jest
cně lidský a pravdivý. Ty žehráš, že veškeří pramenové du-
mravního života, láska, důvěra, pravdivost a ušlechtilost v tobě
Jestiť to tvým bolem, že se odříci musíš i svojí nutkavosti
ľutí tebe všechno, abys byl nedůvěřivým, hrdým, prchlým,
styžádostivým, ba ukrutným. Výkřik člověčenstva nad sebou
rnulého, výkřik z útroby: proč jest zlo na světě? jest veške-
em tvého stesku, tenť jest tajemstvím tvých slzí, tvého hněvu,
ení. Odtud naše soustrast, naše láska k tobě, naše ztrnutí
strastmi. Kdož z nás smí při pohledu na věškerou tu zka-
nížto se svět ocítá, o sobě říci, že bude silnějším nad tebe,
jším a trpělivějším? Povždy jsme slabi na těle i na duši,
edostižným, tajemstvíplným osudem, oddáni buď bezměrné
buď zpilé nepaměti, zbabělci i chvastalé, tak rychlo přesyceni
í, jako zemdlelí ve zpytování pravdy; a přede vším zkormou-
ly zkormouceni. — Plač, Hamlete, plač! Ve vezdejšku tkví
nět k žalu! Chvěj se; neníť zajisté nic hrůznějšího nad osud
zemsku! Zabij a umři! Znič a zmiz! toť osud člověka! Od
ke hrobu; od Adama až k tobě, Hamlete; od tvé doby až
sům jest volání na zemi věčným stenáním, jež se ztrácí v ně-
.“ Ač jest ve slovech těchto mnoho výstředného, objevujíť
ě *náladu mysli,* jakou zachvívá drama o Hamletu a trefněji
stižena, než v mnohé sáhodlouhé kritice vykladačův Sha-
.**

než jaký dosavadní kritika na jeho bedra vložiti obmýšlí. Ne
přede vším skoliti, nikoliv; alebrž k vyznání ho přinutiti, škra
strhnouti se zločinné jeho tváře, a jej takto ze spáchané v
překonati — to hle jest Hamletovou popřední úlohou, to jeh
přední, nejbližší, neodkladná povinnost. Jak se totiž věci
v říši dánské, nemůže leč jenom z jedněch úst objeviti se a
kázati pravda i spravedlnost; totiž z úst korunovaného zloči
nestane-li se to z jeho strany, zůstane spravedlnost zastřena
hřbena až do soudného dne. Toť ten bod, volá vítězně W
v němž zejí na nás hrůzy této tragedie, záhadné její děsy, neu
její svízele; a že tento názor, tak jednoduchý, lidsky nejpřiro
a tak blízký od kritiky po celé století nebyl vystižen, to prý
k nejnepochopitelnějšímu, co se éstetické kritice, dokud trvá, př
mohlo. Nejedná se tudyž podle náhledu Werderova o osud
sledky, jež by náhlé zavraždění jeho strýce pro Hamleta ob
alebrž o provedení jeho vlastní úlohy, o veškerou jeho zále
duchem zavražděného otce přísně na srdce mu vloženou. Ani
duch otcův vyzývá ho, aby krále strýce s trůnu svrhl a sám
let ku vládě se vyšinul, alebrž jako otec syna vybízí ho, po
spáchanou vraždu, nestrpěti,

by Dánska lůžko královské se svrhlo
krevního cizoložství k pelechu (I, 5);

nestrpěti, aby vítězilo bezpraví a zločin aby se zaslouženého
minul; pročež zcela určitě ho napomíná:

Jestlis kdy otce svého miloval,
O pomstiž jeho příkrou, hnusnou vraždu! (I, 5)

Podle náhledu Werderova má Hamlet státi se vykonava
vyššího soudu nad vrahem; avšak kdyby podle mnění mnohýc
tikův měl povinnost tuto vyplniti náhle, dříve než by přimě
lovského vraha k vyznání, aneb veřejně před světem strhl škra
se tváře „usměvavého lotra", překazil by tím naprosto pro
své vlastní úlohy; krále by takto uchránil, místo co by h
zdrtiti, a jen to dovedl, že by provinilec objevil se pro veškery
jako nevinná oběť úkladné na něm spáchané vraždy. Vyslyš
znání otcovo nesmí sobě Hamlet přáti smrt, alebrž život krále
tak jako vlastní svůj život; ba nemohlo by nic trapnějšího sti
ho, jako kdyby náhle i přirozenou smrtí král sešel a takto
vedlivému odsouzení před světem uklouzl. Kdyby Hamlet
svého beze všech okolků ihned při prvém setkání zavraždil
to, táže se Werder (str. 48), „pomsta ve smyslu
byloť by to podstatně rozdílno od náhody, že král

ozenou smrtí, takto jsa oproštěn zasloužené ze svého zločinu pokuty? Ku pomstě tragické přísluší pokuta, a k pokutě právo, a ku právu řesvědčení o tom před veřejností. A proto není cílem Hamletoým koruna, aniž jest nejbližší jeho povinností zkoliti krále, alebrž lohou jeho jest: vraha otce Hamletova, pro soud světa dosud neiižitelného odsouditi a potrestati, ale tak, aby Dánové přesvědčení ıbyli, že veškeré to s vrahem pře líčení spočívá na čiré spravedlısti." Toť ta osa, okolo níž točí se celé drama o Hamletu. Že bě drsné této a osupné úlohy úplně vědom byl, dosvědčuje se na noha místech našeho dramatu. Hned ku konci I. jednání po zjevu cha otcova volá ku svým přátelům:

> Čas vymknut z dráhy! — Kleté povolání!
> Být zrozen k jeho napravování! [1])

Tím projeviti chce hlubokou svou tíseň, kterouž osut jest přeťkým svým povoláním. V Dánsku jsou za doby Hamletovy vejné i společenské poměry v takém zrutném bezladu, že Hamlet považuje za osud trpký na nejvýš, že na něho co rozeného prince dinná povinnost připadla, vše, co kolotá v děsném zmatku, v podek a klid uvésti. Úloha to tak krušná, zhoubná propast zeje na uzkých drahách potměšilého dvora ze všech stran, že k vyvedení též úlohy zdá se potřeba sil nadpřirozených; a tou příčinou volá amlet ke svým druhům a spolužákům (I, 5):

> Každý žádost má a povolání,
> Jakové právě jest. Já pro svůj díl,
> Byste to věděli — já jdu se m o d l i t.

Tatéž vnitřní rozervanost mezi rozvahou a vůlí odváží se tolił i v monologu, v němž před provozením hry v divadle posupmi slovy sám nad sebou žehrá náš hrdina, kterýžto monolog od ısavadní kritiky nebyl v pravém světle poznán a postižen (II, 2):

> A já — co blbý, kaloštávný troup se ploužím
> Jak Honzík snílek, svého netečný,
> A n i c n e d í m, nic pro onoho krále.
> Na jehož majetnost a život předrahý
> Sáh' zločin prokletý.

[1]) V originálu stojí zřetelněji: „o cursed spite — that ever I was born to set it right!" vlastně. „o prokletá potměšilosti! že jsem se narodil jej (t. čas — the time) napraviti!" Nedosti správně i jasně přeložil Schlegel: „Schmach und Gram, dass ich z u r W e l t, sie einzurichten, kam." Shakespeare patrně vyrozumívá strastnou a rozviklanou tehdy dobu v Dánsku, nikoliv ve světových záležitostech vůbec! Důkladněji překládá *Banstedt: „Die Z e i t ist* aus den Fugen: Hohn zu denken, dass ich *ward, sie einzurenken!"*

Z jedné strany vře v něm ždání, pomstíti se na králi zločinném, každý záhyb srdce zaujat jest krvelačnou touto myšlenkou; avšak ze druhé strany zrazuje chladná rozvaha náhlé provedení děsného téhož činu, neboť uspěšiv se příliš jednal by proti vlastní své povinnosti a zamezil takměř cestu ku provedení vyšší nad vrahem spravedlnosti. Monolog tento není tudyž obžalobou Hamleta co „bázlivce, skety, jemuž schází žluč“, alebrž zračí se v něm stesky nad jeho *situací,* že mu dosud nemožno, „aby vůkol toho lotra zdechlinou káně nasytil.“ Ba ani *mluviti* nesmí o tom, čím hárá veškerá jeho útroba, nesmí ani to, což povoleno herci, rozhovořiti se ve „snění vášně“ o smrti Priamově, o strasti Hekubině:

Co by činil as,
Kdyby mu popud dán a vášně hrot,
Jakýž dán mně?

A Hamlet nesmí podle popudu svého jednati, nemaje pádné, ze skutečného vyznání vzaté důvody o vině královė, možno mu dosud jenom, nepřímě, jako zrcadlem (divadlem) působiti, musejí totiž herci místo něho mluviti a jednati, on sám smí na vše pozorlivė hleděti jenom, zdaří-li se mu, ku *přiznání* přivésti „cizoložného, krvavého padoucha“ [1]).

Tou příčinou považuje Werder slova známého monologu: „Být či nebýt?“ atd. jakožto pokračování stesků nad nedokonalostí lidské povahy *vůbec* [2]), a neschvaluje, že se „conscience“ v originálu překládá slovem: „svědomí“; neboť v anglické mluvě znamená conscience mimo svědomí v užším smyslu více ještě, tolik co vědomí, rozvažování, theoretickou stránku ducha lidského; rozvahu pak, že

[1]) Tímto monologem ukončuje se obyčejně 2. jednání. Tieck však má za to, že jest příslušnější, aby přestávka tato druhá (jichž na divadle Shakespearové ani nebylo) později teprv učiněna byla; takto by výjev prý v 3. jednání přináležel ještė ke 2., a tento druhý končil se úmyslem královým, nebezpečného Hamleta do Anglie odeslati, k čemuž zrovna Polonius úlisně přisvědčuje; poslední slova 2. jednání byla by slova krále: „U velmožů, to rozum káže, šílenství nesmí chodit bez stráže.“ Náhled tento zasluhuje všelikého souhlasu.

[2]) Že se tu potkáváme se všeobecným rozjímáním o povaze lidské, zřejměji vysvítá z původního textu, nežli z překladův. Hned na počátku stojí v originálu: „to be or not to be; that is the question“; Schlegel nesprávně vlepil slůvko „hier“, jakož jest i v českém překladu: „tak zde jest otázka“, původní text zní všeobecně. Bodenstedt překládá trefně conscience slovem „Bewusstsein“: „und dies Bewusstsein macht uns zu Memmen,“ kdežto Schlegel má: „So macht Gewissen Feige aus uns allen“; a český překlad podle něho: „tak svědomí z nás všech sket nadělá.“

mu dosud není možno, ve skutek uvésti obmyšlenou a duchem přikázanou pomstu; vědomí této tísně paprskuje se přede vším ve slovech rozjímavé samomluvy Hamletovy. To, co nás vlastně šlechtí — vědomí, rozvaha — jest ze druhé strany často příčinou naší bídy, našich strastí; v tomto poznání chvěje zvláštní přízvuk trpkého, hlubokého, všem srozumitelného bolu, jenž slovům tam pronešeným po veškery časy tolik zanímavosti dodává. Toto rozvažování jest zároveň původem, že jím, totiž vyzáblým rozmyslem „přirozená barva odvahy jest zchorobena", že slepý popud krve myšlenkou bývá obmezován, zkomolen, potlačen; neb jak již Goethe podotknul, „jednající bývá vždy bez svědomí; žáden nemá svědomí, leč rozjímající."

Zdařilým provedením hry v divadle dospěl Hamlet k nepopíratelnému důkazu o vině strýcově, ztvrzen jsa ve svém přesvědčení i slovy přítele Horacia; ale situace jeho se podstatně tím nezměnila ku prospěchu jeho, ba v poměru ku králi značně zhoršila a přiostřila se; král poznal nyní jasně v Hamletu nepřítele i mstitele svého. Král pantomimickou hrou dotknut ve svém svědomí až do hloubi prchá poděšen z divadla, a celý dvůr za ním. Všechněm zřejmy jsou vztahy mezi sňatkem v divadle a sňatkem ve skutečnosti; avšak žáden z nich nebéře odtud pohoršení nějakého; o cizoložství není ve hře řeči aneb nějakého k němu pokynutí; místo všech dvořanův volá Polonius: „Ať se skončí hra!" (III, 2). Nevole jejich obracuje se větší jen měrou proti domnělé prostopášnosti Hamletové, v němž vidí pachatele velezrády, jak to dosvědčují slova Poloniova ku králové: „Dejte mu jen notnou důtku, že k nesnešení divý jeho šprým" (III, 4). Podobnými náhledy vedeni jsou i Rosenkranc a Guildenstern, ihned ochotni jsouce, dle příkazu králova odcestovati s Hamletem do Anglie, aby všeliké možné pohromy uvarovali majestátnost královu, která prý „nehyne samotou, než jako vír vše blízké sebou chvátí; král nikdy sám nevzdechne, leč v povšechném vzdechnutí" (III, 3). Náhlým skolením krále i po tak jasně a nezvratně nabytém svědectví nedosáhl by Hamlet ničehož ku prospěchu vytknuté úlohy; sešlo by s *veřejného* soudu na vždy, a jen vražda spáchaná Hamletem zjevná by byla zrakům obyvatelstva dánského. Má zajisté Hamlet i po tomto osudném okamžiku, kde nabyv úplné svědectví o vraždě na otci padoušským králem spáchané, přece tolik ducha, tolik rozvahy, že, „ač by horkou krev nyní pil a řádil tak, že by sám soudný den se z toho děsil", sám sebe napomíná před odchodem k matce (III, 2): Ticho — nyní k matce!

Ó srdce — *zůstaň* měkké, nedopřej,
By pojal prsa má Neronův chtíč.

Aniž pak, že Hamlet nalézaje na cestě ku své matce krále vraha v modlitbě zanořeného netasí ihned ve prudkém překvapení vražednou proti němu dýku, nevykládá Werder z povahy hrdiny téhož, z jeho zchorobené váhavosti, alebrž z nutnosti veškeré neuprosné situace; slova na vrcholu vnitřního rozbouření Hamletem pronešená (III, 4):

> Pryč meči, dočkej chvíle hroznější.
> Když opilý, když spí, když rozvzteklen,
> Když v cizoložných rozkoších se válí, — —
> Pak mrští ním až paty k nebi zvrátí,
> A duše jeho zčerná v prokletí
> Jak peklo, k němuž pádí —.

Slova tato odkládavá považuje Werder ne tak za výbuch nitra Hamletova, nýbrž za návěští samého básníka, jimiž sám poukazuje na konečný vyšší soud, jenž byl v skutku stihl korunovaného vraha. V zločině zajisté nad prvý neřestnějším, v době krvavé viny trojí vraždy, (vždyť připouští, že i choť jeho vypíjí číši s jedem, vlastně pro Hamleta přichystanou, aby jenom sám se neprozradil), v této nejosupnější době padá král co pravá obět pekla.

I v posledním z Hamletových monologův při setkání se s vojskem reka Fortinbrasa nenazírá Werder dosvědčení nejvyšší zchablosti Hamletovy, nýbrž opět hluboké vynoření žalu nad strastným a spolu neodvratným svým postavením, jež mu nepopřívá takové v hrdinných činech svobody, jako norvežskému hrdinovi, ba železnými okruhy poutá jej k ožehavé povinnosti, tak že trapnými těmito city unešen vzlyká (IV, 4):

> Hle, jak mě každá tresce případnost,
> A línou dráždí pomstu.

I v monologu tomto zeje propast rozporu mezi krví a duchem, mezi přirozeným chtíčem pomstiti se a mezi chladnou rozvahou — v něm tkví básnické tajemství téhož monologu, bol tento i žal; též půvab jeho právě tragický a tak velkolepý!

Že Hamlet na své plavbě do Anglie, dopátrav se, že Rosenkranc a Guildenstern nesou v listě přísný rozkaz králův, aby Hamlet „bez prodlení, ostřím sekery, o hlavu skrácen byl", místo tohoto napsal jiný list, podle něhož naporučeno, oba tito poslové aby králem anglickým vydáni byli rychlé smrti, aby ani chvíle jim povolena nebyla ke zpovědi — i toto počínání Hamletovo ospravedlňuje Werder, ba Hamletovi ani za vinu je nepřičítá. Co prý by učinili *kritikové*, jenž naň ze sprostého zločinu žalují, na jeho místě? táže se *exeget* Shakespearův. Na delším životě Hamletově [illegible]

luštění veškeré úlohy, aby totiž v úplném světle objevila se boží spravedlnost ve spleteném tomto případě. A nyní usouzena smrt Hamletovi! List králův nesmějí do Anglie přinésti, *musí* jim podstrčiti list jiného opačného znění. I tu není žádného vybavení z tísně; jako ve veškerém osudě Hamletově — buď on, nebo Guildenstern a Rosenkranc! On *musí* je obětovati, „nepovoliv jim chvíle k zpovědi“ (V, 2). Kdyby jim, k soudu vlečeným a kritické své postavení seznavším, dána byla lhůta ke zpovědi, tu nedá se předzvídati, jaký obrat by celá ta záležitost víc a více se zauzlující pro něho samého vzíti mohla; každá i nejnepatrnější odstávka může králi anglickému podnětem býti, aby bližší dotaz učinil v Dánsku, ba kdyby byli i klesli oba ti královští poslové pod ostřím smrtonosné sekery, dříve se vyzpovídavše, mohlo jim něco při tom proklouznouti, co by v nesnáz uvedlo samého Hamleta. A což více a hlavně. Ne Hamletovi, ale králi připadají oba nosičové listu Uriášova za obět; že králi slouží *proti* princovi, toť jejich vinou, a osud jich konečný tudyž úplně ospravedlněný. Náhoda pak odlučuje Hamleta od jeho druhů; jak to píše Horaciovi (IV, 6), pustil se za nimi dobře ozbrojený koráb loupežnický; ve zmatku šarvátky skočil Hamlet na palubu loupežníkův, na to rozháčily se koráby a on zůstal v jich zajetí, kdežto Guildenstern a Rosenkranc dále plují do Anglicka. Proč ale neodpluli zpátky do Dánska; vždyť princ jim uklouzl, a jeho měli odvésti? co je mohlo pohnouti, odevzdati list bez prince? Jich přílišná horlivost i bázeň jakožto poddaných s celou duší sluhův královských. List ten, list to králův, musejí na dvoře anglickém odevzdati, *nevědouce* ničehož o obsahu téhož listu; král zajisté předzvídal, že byvše obeznámeni s vlastním účelem jich odeslání nebyli by snad dále pluli ku králi anglickému; *král* tudyž zavinil jich smrt.

A jak s Poloniem? jejž v návalu rozdurděné vášně v domněnce, že mečem bodá krále, za čalounem v komnatě své matky byl zavraždil Hamlet (III., 4)? I v tom činu, jejž královna jmenuje „činem přenáhleným, krvavým“, nevidí Werder zločin, alebrž jen *chybu* Hamletovu. Avšak vším právem spatřuje v zabití Polonia obrat (peripetii) celého dramatu; obratu tomuto, v němž otvírá se tragická hloub téhož kusu, porozuměti, znamená prý tolik, co porozuměti Hamletu. Že tento probodá Polonia za čalounem, nesmí jiného býti za důkaz jeho zbabělosti, jak mnozí kritikové vykládají, alebrž projevem to jest žhoucí jeho vášně, chtíč přirozený, pomstychtivost zvítězila tu nad rozvahou, nad pravou povinností Hamletovou; jaký jsou následky téhož přechvatného činu? co tím dosáhl

Hamlet? Vraždu spáchal; místo co byl oprostil se starého mene, nové na se uvalil; místo co měl zadost učiniti své povin octnul se sám ve vině; tak se chyba potrestala. Avšak p i osudu Poloniova vinu nese opět král; jak padli Rosenkranc a denstern, tak padá i Polonius co obět králova pro svou příl úslužnost. Onť ovšem dí ku králi (II, 2):

> Věřte, pane vznešený,
> Jáť chovám povinnost svou jak svou duši,
> Tak k Bohu, tak k milostivému králi —

ale o službě k Bohu neníť valně čeho v kusu samém znam tím více o jeho často mrzké úslužnosti k „milostivému" králi. ze vlastního popudu sám vtírá se v naslouchání rozmluvy matkou a synem; nicméně ve své hamižné úlisnosti podklád mysl tento králi (III, 3):

> A jak jste ráčil moudře proslovit,
> Jeť třeba ještě svědka mimo matku —
> Neb ta jest vezdy stranná — jenž by přeslech'
> Jich rozmluvu —

tak mluví *po* hře, kdežto byl *před* provozením divadla pravil (III

> Jednejte, pane,
> Dle libosti; uznáte-li to však
> Za dobré, nechť po divadelní hře
> Jej samého se táže královna
> Na jeho zármutek. Ať mluví zpříma s ním.
> Já, líbo-li, na blízku zůstanu
> Na posluchách.

Tolikéž přihlasoval ihned králi, obmyšlejícímu, Hamlet Anglie odeslati, ba z vlastního smyslu přidává v téže rozn s králem (III, 1):

> Nevyskoumá-li jej (matka)
> Pryč s ním do Angličan, neb někam jej
> Uvězněte dle vlastní moudrosti.

Proto přísluší mu pohrobní nápis, tragicky drsný, ale to tragicky spravedlivý, jaký mu dává Shakespeare (III, 4):

> Ty mrzký, dotíravý troupe, s Bohem buď!
> Měl jsem tě za lepšího — to tvá mzda.
> Vidíš, jak nebezpečná velká úslužnost!

Z téhož stanoviska posuzuje Werder i poměr Haml k *Ofelii* [1]). Čistá, pravá láska poutá ho „k této májové r

[1]) *Dovídáme* se ze spisu Werderova, že v Anglicku pan kespearově úc'a, až téměř blouznivá, ba že prý jeh

stlé na jedovaté půdě pokaženého dvoru.“ Něžný tento úvazek
ky neroztrhuje rukou svévolnou Hamlet, alebrž roztrhuje ho trpký
ud. Seznav objevením se ducha otcova důležilost vznešené své
činnosti nemá ve svém nitru místa více pro jiný předmět, sebe
u milejší a vzácnější. Ba ani té útěchy neníť mu básníkem
přáno, že by v příbuznou hruď milenčinu vnořiti mohl svůj žal,
tajemství. Pro to není Ofelie uzpůsobena ani dle své povahy,
dle svého vzdělání, ani dle veškerého postavení jejího uprostřed
ných dvořanův. Zakotvena jest pružinami svého srdce popřední
rou v rodině; rodina ji odtrhuje od Hamleta a zahání ji ve kruh
o nepřátel. Kochal se dříve v libé vůni a v okouzlujícím půvabu
lechtilého jejího zjevu; tu však otevřela se dutina hrobová, a od-
d zaduněl hlas k pomstě vyzývající, a tato jedna noc jako mrazi-
m záchvěvem zničila mu všechno, co mu státi se mohlo útěchou
oblažujícím osvěžením. Dle toho, budou-li jednání jeho i řeč
Ofelii posuzovány, ztracejí mnohá jinak osupná a přetrpká rčení
ho všelikou přílišnou drsnatost i pichlavost[2]).

Odtud tolikéž zračitější se stává ušlechtilost, anaž tkví v do-
mných slovích Hamletových k Lertovi (V, 2):

> Odpusťte, pane, ublížil jsem vám;
> Jakožto šlechtic odpusťte mi to.
> Jeť známo všem, a ještě také vám,
> Jak navštíven jsem šíleností[3]) zlou. — —
> Sobě samému byl Hamlet odcizen,
> A on-li nebyl ten, co vám ublížil,
> Nečinil to Hamlet, Hamlet čin zapírá,
> A kdož pak učinil to? Jeho šílenství.

Tíseň neuprosné povinnosti, krutost nepříznivého osudu, ožeha-
ost veškerého postavení uprostřed šalným klamům oddaného dvora
– to vše Hamleta odcizuje vlastním citům i myšlenkám, nutká ho,
y přijal na sebe přetvářku blouznění, a toto své vnitřní rozladění
usí Hamlet před Lertem pojmenovati — šílenstvím, poněvadž ta-
ž mysli rozervanost, přede všemi na svůdném dvoře, vyjma jedi-
ho Horacia, jeviti se musela pod rouškou šílenství; vnitřní hluboký

lův Ofeliiných vyzval starého L. Tiecka na souboj bambitkami; Tieck totiž slovy dosti ožehavými druhdy o Ofelii se byl pronesl.

[2]) My tu úplně s Werderem souhlasíme, a podobně jsme obraz Ofelie nakreslili v „Lumíru“ r. 1874, tudyž před vyjitím spisu Werderova.

[3]) V originálu stojí „distraction“, což neznámá ještě šílenství, aniž „Trübsinn“, jak překládají Schlegel i Bodenstedt, nýbrž potržku v mysli, „Geisteszerrüttung.“

bol duchovně zdravého před jinými okázati se směl jenom v z
duchové choroby, jakožto jednání blouznivce. Kdežto šílenství
letovo jest jen zdánlivé, tone Ofelie ve skutečném blouznění;
příčinou jeho nejsou jednotlivé události na jemné i měkké její
ostrým ostnem narážející (jako přede vším zabití jejího otce
milencovou a j.), alebrž hrůzný osud, jenž veškeré jednání v
dramatě ovládá. Veškerá půda oddýchá dechem hrobovým, d
vražd, zhouba, jež tu se všech stran pučí a vyrůstá, zachvacuje
vinnou obět, zavchacuje železným ramenem i Ofelii. Kus sám
démonicky tu vládnoucí osud, vraždí i ji. Jeden vrah jest t
ným, *král* — ten vraždí všechny, i Ofelii. Noc, která zastír
závojem jejího ducha, nepřipouští, aby dopila číši běd a bolů
lézá smrt, nehledá ji, ve vlnách, takto i oproštěna jsouc út
hledati v zátiší klášterním.

Za druhou osobu v popředí považuje Werder *krále;* i
prý dosti obdivovati se mistrnosti, s jakovou Shakespeare osobu
hříšníka vymyslil i vytvořil. Tak bídný jest tento Klaudiu
své povahy, a tak strašný svými činy, tak malý sám v sobě
veliký pro věc samu, tak suchopárný pro náš soucit a tak zan
pro svou dráhu, na nížto kráčí, a pro konec, jakým jest za
Ničemný jest naskrz i veskrz ve svém vnitřku, otupělý k ne
i k peklu, tak pokleslý, že seznav vnitřní svou pustotu (III, 3)

Ó bído! Prsa černá jako smrt!
Ó duše lapená, jež chtíc se vyprostit
Tím víc se zaplítá! —

Nicméně ihned konejší se potměšilou útěchou: „snad ješt
se může napravit.“ Co do zjevu zevnějšího pohybuje se p
s odměřenou vážností, vždy jest odhodlaný, jistý, rozvážný;
s tímtéž výborným taktem po knížecku lichotiti, jak ostře k
ve všem pravý dvořan, v řeči obratný, ostrého zraku, při všech
nách pln důvtipu a vhodné rady, virtuos ve svých úmyslech,
sobě své převahy nad celým dvorem, svou posicí nepřekona
zbraní jest mu jed, ochranou tajemství; tak houževný ve své
běctví, že i zhouba choti jeho (vědělt zajisté, že pila sobě
nevyrušuje jej z rovnováhy, aby svůj zámysl pokračováním
boji nepřetržitě sledoval dále, aby jenom sebe sám zachrání
když již umírajíc k zemi sklesla královna, a on sám byv pr
hrotem, tolikéž jedem napuštěným, když již umírá, ještě v
okamžení obelhává ty, jenž jsou svědky hrůzného téhož divad
2), volaje: „Ochraňte mne! Jsem jenom raněn!“ Toť ten n
nedotknutelný, nepřemožitelný svým postavením! Ovšem

překonatelný, jako každý smrtelník, jakým byl i César; avšak, což v dramatě rozhoduje, nepřemožitelný ve svém zevnějším důstojenství, v úctě svého jména; ve svém zjevu, alebrž i ve své podstatě — ve své lži, ve svém pokrytectví, ve hlubině zločinné své povahy. Král tudyž sám nosí v rukou konečný svůj osud.

Pozdrželi jsme se déle při rozboru zanímavého spisu Werderova[1]), nejen že se jím s větší hloubí vniknouti dá v záhadnou povahu Hamletovu, alebrž se jím otvírají nové rozhledy i v ohledu éstetickém.

Jak jsme již svrchu byli napověděli, žádá Aristoteles a po něm všichni téměř krasovědci, že rozpor, kolise, jenž jest příčinou konečného zahynutí pro tragického hrdinu, prýštiti musí z *viny* témuž hrdinovi přičítané, kteráž ovšem menší musí býti trestu či pokuty, jakou ho v katastrofě stížena spatřujeme. Werder popírá pravdivost této náuky, dokládaje i dosvědčuje, že Hamletovi nedá se připočísti vina, pro kterou by byl zahynouti musel; že zabil v bezmírné mysli rozkvašenosti starce Polonia, to mu nebudiž za vinu, alebrž za *chybu* pokládáno (str. 248); „zabití toto nezpáchal z úmysla, duše jeho nemůže cítiti v sobě nějaké z toho provinění; jest to více událost, pod jejížto tíží klesá, než čin, jenž by ho trápil; žádná Erinnys neprobouzí ho proti sobě; svědomí jeho jest volné.“ Jak ale při takémto náhledu dá se katastrofa tak strastná, jaká námi v Hamletu až do hlubin srdce zatřásá, poeticky odůvodniti? Neboť dále poučuje nás Werder (l. c.): „Cizím zločinem, a že jest synem krále, na němž zločin ten spáchán byl, a synem spoluvinné matky, ocítá se Hamlet, *zcela bezvinný,* ve hrůzném položení, kteréž jemu, co jednotlivci, vnucuje povinnost, jižto on *sám* vykonati nemůže. *Jediný* nestřežený okamžik, jediné svévolné popuštění kázně ve přísné její službě — a Hamlet jest ztracen! To vše není vina; to jest neštěstí!“ Avšak „jak může býti neštěstí tragickým?“ táže se Werder. „Jak?“ odpovídá, „tomu právě učí nás mistrovské dílo Shakespearovo, i to! Učí nás tomu *duchem* téhož neštěstí, duchem, jímž tutéž nehodu ovívá z velikosti věci samé, z její nesnadnosti, z její hrůzy i z jeji posvátnosti. Koho věčná spravedlnost vyzývá

[1]) Chtíce pravdě dáti úplné svědectví nesmíme mlčením pominouti, že Werder nemůže považován býti jakožto prvý mezi vykladači našeho dramatu, jenž by je byl považoval ze stanoviska jím naznačeného. Ve stejném smyslu projadřuje se i známý éstetik Vischer (již r. 1861, Kritische Gänge, II., str. 137 a sl.): „že Hamletovi tane na mysli, nějaký způsob v e ř e j n é h o *pře líčení* s králem zavésti, a že odtud se vysvětliti dá *[illegible]šná jeho váhavost*“ atd.

ke své službě, u takého stává se neštěstí, jež se od téhož povolání a osudu odloučiti nedá, právě posvátným. Soustrast stává se vznešenou pro velikost bázně. Jako jest život Hamletův čist každé zbrodně a žádné mu nekyne štěstí, tak i smrt není žádnou proň pokutou a žádným neštěstím, alebrž osvobozením, propuštěním, vykoupením!"

Považujeme-li z takéhoto stanoviska veškerý charakter Hamletův, musíme důsledně uznati, že obvyklá dosud krasovědná nauka o vině hrdinově na mělkých spočívá základech; seznáváme však odtud i dále, že pravá krasověda vystaviti se dá konečně jen methodou analytickou, na všestranném a objektivním rozboru klasických děl uměleckých spočívající.

Ale ještě více. Dosavadní krasovědcové činí zřejmý rozdíl mezi antickou i novodobní tragédií, a popřední mezi oběma odliku úsečným výrokem naznačují, že v antické tragédii výtečnější měrou musí důraz kladen býti na *situaci*, v moderní na *charakter*. Avšak i toto vyřčení překocuje Werder, klada veškerý půvab klasického díla Shakespearova o Hamletovi nikoliv v charakter, alebrž v neuprosnou moc osudu: „ne *hrdina* jest tento kus, aniž *charakter*, alebrž *jednání*" (str. 244). Hamlet obětuje se úplně své záležitosti; veškeren půvab jeho zjevu spočívá v této obětovnosti; nic v něm není samovolného v tom smyslu, že by se dalo odloučiti od služby, kterou věnuje vyššímu soudu, zapírá v sobě veškeré *osobité* náklonnosti: ztráven jest dokona svou záležitostí. Aby seznali zřejměji ještě čtenářové naši, jak zavilou a uzlovatou jest to úlohou, dospěti bádáním ve krasovědě k pevným, nezměnným zákonům, vytkneme tuto náhledy dvou na slovo vzatých vykladačův Shakespearových. Werder dí o Hamletovi (str. 246): „Výhradně uprostřed své záležitosti, jedině naplněn a dokona zaujat tím, co činiti *má*, v každém tlukotu srdce, v každém oddechu, odevzdává svou osobnost vykázané mu úloze, jenom jako její *nástroj*, žije a rozvinuje se před námi." Podle toho činí Hamlet to, co mu vykonati jest, úplně a odevzdaně: když umírá, rozlévá vyšší spravedlnost, jejímž byl oddaným sluhou až k poslednímu povzdechu, nad ním všelikou zář a slávu. Pravý opak toho vystavuje prof. Rob. Zimmermann ve svém spise: „Über das Tragische und die Tragödie, 1856" na str. 186 a sl.: „V líčení rozporu mezi vůlí do všeobecna zaměřující a mezi povinností určitou ukazuje se velikost ducha Shakespearova. Chtíti může člověk všechno, ale *jedno* jenom *má* vykonati; a právě tím, že všechno chce, činí se úplně neschopným k tomu, co vykonati má; v tomto [illegible] jest Hamlet nejvlastnější čiře tragický charakter u Sha[illegible] — — (str. 189). Jakožto učenec, krasoduch, filosof, herec

byl by na příslušném místě, jenom ne takový, jakým má právě býti.“ V jakýchto krajnostech ocítají se různé náhledy krasovědcův!

Co se našeho bezpředpojatého náhledu týká, máme za to, že jak to Hamlet sám dosvědčuje, dramatická poesie má býti pravou, ovšem idealně ozářenou odlikou *života lidského.* V povšechném žití jednotlivcův, jakož i celých národův a veškerého člověčenstva splétá se v neustálém ruchu *svoboda s nutností,* vůle s osudem. Potřebno, abychom objasnili sobě, co vyrozumíváno svobodou nejenom (o čemž při rozboru duševědném svrchu již jednali jsme), alebrž i o osudu, o čemž porozprávěti opomenuli jsme v dosavadních svých studiích o Shakespearovi.

Osudem vyrozumíváno u všech národův popředně tajemství-plnou moc, anaž zhoubně se zpřičuje hrdinným snahám vynikajících před jinými jednotlivcův, za vrcholem slávy i vezdejšího blaha v odvážné snaze se ženoucích. Nelze jim přičísti jiné viny leč té, kteráž tkví v pouhé jich existenci, ovšem v porovnání s vesmírem jenom konečné a tudyž pomíjivé, jakož i jeden z nejnovějších básníkův (Platen) v tom nazírá podnět k bolu světovému, že všechno na vezdejšku jenom jest stvořením. Činnost osudu jeví se na tomto stupni v ožehavém nivelisování všeho, co nad obyčejnost zdárně vyniká, aby sníženo bylo na rovnou čáru s ostatními zcela všedními i osobnostmi i projevy jich činnosti. Uznání takéhoto osudu, co moci výtečníkům nevlídné, ba i nad samými Kronidy neuprosně vládnoucí, zračito jest ve všech národních epech. V těchto zajisté popřední hrdinové, jako Karna v Mahâbharatě, Achilles v Iliadě, Siegfried v Nibelungách, ubírají se, jsouce při veškeré své výtečnosti přece na jedné straně ranitelni, s dějiště skvělých činův svých ve zářivém květu své mužnosti, dosvědčujíce právě tím že v nejkrásnějším věku odumírají pravdivost výroku Schillerova v téhož Nénii: „i to, co krásné jest, musí zahynouti.“ Herodot vidí v této činnosti osudu *nenávist* bohův ke všemu, co mezi smrtelníky vyniká velikostí i oslavou (*τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες,* I, 32), a odůvodňuje takto jich k lidem jednání, že nenadále s výše slávy v nivec srucují ubohé smrtelníky, jako ku př. Amasis uhostiv u sebe Polykrata, čerpá ze převelikého štěstí, v němž se nalézá host jeho, temnou předtuchu blízké jeho zkázy, jaká mu hrozí od závistivých bohův. Podobně jako Platen nazírá i důmyslný Schelling v konečnosti, jakovou zkrušeno jest vše stvořené, závoj zármutku, nad veškerou přírodou rozestřený, hlubokou, nepřekonatelnou melancholii vezdejšího života.

Nebudeme se tuto mnohými slovy šířiti výkladem pojmu

o osudu, více již známějšího, podle něhož zauzluje se zhoubná jeho moc nad hrdinou tím, že se tento pojedenkráte sklíčena pociťuje dvěma sobě odpornýma úlohama, stejnou zároveň silou na jeho úmysly dorážejícíma. Třeba tu jenom poukázati na příklad Sofokleovy Antigony a j.

Jeví se konečně to, co osudem nazýváme, v antickém i novodobém básnictví ve smyslu neuprosné *Nemesi*, vševládnoucí vyšší spravedlnosti. Nalezáme-li tragického hrdinu zkrušeného pokutou osuchlou, nemůže se to státi, máme-li v ní uznati smír i vítězství vyššího řádu světového, bez nějaké viny, jakáž lpí v charakteru hrdiny strádajícího. Tuto vinu žádal v tragédii, jak již dotčeno, nejvýtečnější krasovědec řecký, aby se odůvodnil přechod ze štěstí ku strasti a tou měrou zbudila bázeň i soustrasť. Avšak podle náhledu téhož mudrce nesmí tentýž obrat vyplniti se ani u hrdiny naprosto čistého ani naprosto zpustlého, alebrž na muži, jenž mezi oběma prostřední tak říkaje cestou se ubírá. jenž osut jest trestem, nehodou pro *přečin* (*ἁμαρτία*), kterýmž mravní charakter hrdiny v tragédii nikterak se nezničuje, alebrž osupnému osudu skýtá se neodkladná opora[1]). Že tato náuka mudrce Stagirského nedá se slyšeti ve všem na dramata genia Shakespearova, netřeba šířeji dolíčovati; dostačí pojmenovati jenom Richarda III., v němž barvami až křiklavými vykreslen dokonaný zločinec ve zpupném přepychu s tváří bezstoudnou páchaje zbrodně za zbrodněmi, ač ovšem ku konci objevuje se přísná Nemesis a vítězství její i nad tímto královským zločincem ve způsobu nevyrovnaně velikolepém. Musela tudyž novodobá krasověda přičiniti k náuce Aristotelově o vině tragického hrdiny výrok, že byťby hrdina tentýž objevil se v nejvyšší zlobě, musí při tom vynikati neoblomnou energií a pronikavou, ke všemu průhlednou rozvahou ostrého rozumu, chce-li nicméně v posluchačích zbuditi zálibu ésteticko u.

V jakém poměru mají se již osud tento a svobodná vůle strádajícího hrdiny k sobě, na to jinak odpovídá tragédie antická, jinak pokud tragédie novodobá. Tamto stojí osud čili neodvratná nutnost (ἀνάγκη) v popředí dramatu, jenž vznáší se v nedostižné výši nad počínáním

[1]) Aristoteles rozeznává ve své poetice přečin *ἁμαρτία* od zločinu *κακία* neb *ἀδικία*; oba tyto pojmy, *ἁμάρτημα* a *ἀδίκημα* různí se od sebe do té míry, že ač oba nepáší se bezvědomky (*μὴ παράλογα*), avšak *ἀδίκημα* vyplývá ze zloby (*ἀπὸ πονηρίας*), nikoliv pak *ἁμάρτημα*, při čemž předně rozhoduje úmysl (*προαίρεσις*); byl-li tento nečestný (*πονηρά*), stává se tím jednání zločinným *ἀδικία*. (Srov. výtečné o tom rozpravy Vahlenovy ve spisech c. k. akademie věd ve Vídni, r. 1866, sv. 52., str. 100 a d.)

notlivcův, kteříž ač nikoliv bez viny příčetné v kolo jeho vraženi
sají konečně v záhubu jim předurčenou. V moderní tragédii
žen větší důraz na hrdinu jednajícího zcela vědomě i svobodně;
d jest více v pozadí, sepřádá se v konečné klubko z jednotlivých
o činův a svírá ho tolikéž ovšem nikoliv bez příhan a pokleskův
jeho osobě lpějících, konečným úpadkem. Mezi velikými tragiky
kými blíží se směrem svým již skeptickým naší době Euripides
více, neboť u něho domnívá se Orestes, že jemu v rozkazu Apol-
ově nezazněl hlas boha věštce, alebrž že se v něm ozývá ἀλάστωρ,
s závistivého zloducha. Podobně nedůvěřuje náš Hamlet vyzýva-
m slovům zemřelého otce, v pochybnárství snivém trvá na tom,
jest to ozev pekelného ducha v podobě otcově.

Chtícím dopíditi se náhledu, jaký sobě o poměru světového
u a svobody jednotlivcovy utvořil Shakespeare sám, naskytá se
m místo velevýznamné v dramatě našem. Dí zajisté Hamlet
Horaciovi (V, 2):

I kvapnost někdy může dobře sloužit,
Kde hlubný záměr klame, to nás uč:
Že božství utvařuje výsledky,
Jež připravujem zhruba toliko.

Stavivo v dějstvu vůbec jakož i v osudu jednotlivcově skládá
, jak si toho byl jasně vědom Hamlet a ovšem i Shakespeare,
různých kamenův: z vůle naší, z viny, z opominutí toho, co nám
příslušné době činiti bylo, tu opět ze příkvapné přenáhlenosti, ze
rozené naší povahy, ba i z okolností rozmanitých, kteréž obyčejně
obecným ač nikoliv průzračným jménem náhody zahrnujeme. Ze
ho toho spřádá se osnova dějův a celku, v němž konečně tu
nněji tu zračitěji vyplňují i odhalují se vyšší zákonové práva
pravedlnosti. Že takýmto způsobem urovnal závilou tuto záhadu
svém rozumu duch Shakespearův, to dosvědčují nade vši po-
ybu četná místa v Hamletu. Tak při pohledu na mrtvolu Polo-
vou volá Hamlet (III, 4):

Tohoto pána zde
Mi žel; usoudila však nebesa
Mě trestat tím, a to zas trestat mnou,
Že musím úslužně jich metlou být.

Že ušel jisté smrti, králem mu odchodem do Anglie usouzené,
se mu zdařilo na lodi zmocniti se listu Uriášova a nové upra-
i psaní, jehož nosičům dána smrt, a že k zapečetění týchže listův
[illegible] ve svém měšci pečeť otcovu; i v tom nazírá Hamlet „zjevné
[illegible]“ (V, 2). Když pak rychlým krokem blíží se pohromná

katastrofa, objevuje týž Hamlet nejenom temnou předtuchu téhož strastného, pro všechny zhoubného osudu, alebrž tytýž i jasné vědomí vyššího řádu, jednotlivcovo jednání ovládajícího: „*prozřetelnost* bdí nad pádem vrabce; co se nyní stane, nemůže se budoucně státi; co se nestane budoucně, stane se teď, a co není teď, budoucně přece bude; býti připraven, to je všecko“ (V, 2). I rádi se srovnáváme s Werderem, že Hamleta považovati lze v jistém ohledu za nástroj v rukou téže vyšší prozřetelnosti, ba my dokládáme, že i v tom projádřil svoje byť ještě temné tušení v rozmluvě s Lertem při pohřbu milované Ofelie (V, 1):

> Věř, ač nejsem prchlý, kalokrevný,
> Přec něco v sobě mám n e b e z p e č n é h o,
> Čehož se moudře střež —

jakoby výhrůžnými týmiž slovy objeviti chtěl úlohu v blízké budoucnosti od vyšší moci mu usouzenou, že tímže vyšším řádem k důležitému ještě výkonu jest zaznamenán, a že v patřičné době vyšlehne veškerým plamenem tato dosud v nitru utajovaná žáha odhodlaného a řízného jednání.

Ze všeho vidno, že Shakespeare, jak to vyžaduje novodobá tragédie, počátečně ve všem pouští Hamletovi volnou uzdu v jednání i v opomíjení; neustále váhá a kolotá se Hamlet mezi úmyslem a činem, mezi rozvahou a jednáním, ba v jednotlivých k činům rozhodnutích positivní vinu na bedra svá uvaluje. Tu konečně vyšší řízení uvazuje se ve provedení úlohy, původně Hamletovi přiurčené, vyšší osud sám ujímá se Hamleta, co tento opominul, zanedbal, provésti nemohl za překážkami proň nepřekonatelnými, on svým mohutným důrazem doplňuje a úchvatným krokem k témuž cíli přivodí, jehož dosažení ve světle nikdy nehasnoucím kmitalo se před zrakoma Hamletovýma: odekrytí staré viny neřestného krále spácháním viny nové (obmýšlel zajisté otráviti Hamleta, kdyby tento zvítězil v boji s Osrikem, než otrávena při tom i králová, Hamlet probodnul krále, klesá však i sám v náruč smrtí byv proklán hrotem, jejž přikázal král jedem napustiti, i Lert padá rukou Hamletovou) (V, 2); avšak i v tom vyplňuje osud přání Hamletovo, že pomstění zločinného jeho strýce děje se veřejným soudem, před svědky záhubného boje. Takovouto velikolepou, hluboce promyšlenou koncepcí v duchu genialního básníka docíleno, že Hamlet v smrti nalezá pravé osvobození, blahé za své viny usmíření, ve svém úpadku *zářný* triumf pověčné spravedlnosti! Všichni hynou, protože *zapleteni* v kolo větších menších provinění: králová, že se zasnoubila *s králem* zlotřilým, s bídným vrahem; avšak ona umírá v [illegible]

očištěnou, neboť mocně na hruď její dorážející slova synova co ostré dýky rozbouřila i rozlítostnila nitro její; Lert dal se lstivým králem pobídnouti k jednání ošemetnému, neřestnému, ale i on ku konci jeví lítost pravou i upřímnou nad svým proviněním (V, 2):

My si odpuštění dáme, Hamlete,
Smrt otcova ni má nepadniž na tebe,
Ni na mne tvá!

V mrzké zbabělosti umírá král, původ všeho zla na jednající osoby přikvačivšího, a vším právem o něm dí Lert:

Zasloužená to mzda;
Neb jeho ruka jed ten míchala.

Jenom Ofelie mezi všemi, jako čistá Kordelie v dramatě o Learovi, padá nevinně, šálivé vlny přijaly ji v soustrastnou náruč, ale patříť ona, jako Kordelie, k oněm zjevům, kteréžto i ve svém zahynutí nezaviněném sladkým bolem nás ovívají, jako bylinky něžné před svým zvadnutím pružnější ještě vůni ve vůkolí libě rozestírají. Historie pozoruje ve velikých charakterech, jenž snahami svými i překotnými a zároveň i útvarnými rozčeřili jezero dějin v mohútný proud ku předu, že ovládány se cítili jakýmsi fanatismem, považujíce sebe za nádoby v rukou vyšší vůle a ve vyšším božském rozkazu úlohu svou konající; jak se mezi jinými uvádí výrok Napoleona I., chovajícího ve hrudi jasné vědomí svého světodějného povolání: žeť neníť ulita proň dosud kule žádná. Podobně posouvá se i v tragédii charakter k největší výši, za hodného-li uznán vyšší prozřetelností, aby jednáním jeho ovšem v úzkém sloučení s jinými v témže směru jednajícími osobami konečně k platnosti i k oslavě uvedeni byli nezměnní zákonové pověčného řádu světa. Tak jest i u Hamleta.

Vysoké nadání osvědčuje dramatický básník ve všestranném provedení tak zvaného zákonu *motivování,* odůvodňování jednotlivých dějův i činův, aby jak to požaduje zákon příčinnosti ovládající veškery zjevy i v přírodě i v dějstvu jeden čin a děj stal se podmínkou druhého, jeden na základě druhého v nutném pořadí se vyvíjel. Nejvhodněji i nejdůrazněji dosáhne básník svého cíle v ohledě tomto, vyplývají-li veškery motivy či podněty ze samých charakterův osob dramatických. Tak to, abychom ku zračitějšímu ojasnění jeden jenom příklad uvedli, skvělým způsobem ve své Ifigenii provedl veliký genius Goethův. Hned v prvém monologu odráží se neukojitelná touha něžné Ifigenie po drahé otčině, takto odůvodňuje se, že se zdráhá *zasnoubiti se s* králem, Thoas však zápornou její odrozjitřený dává rozkaz, aby obnovil se zákon vlivem téžé

Ifigenie v zapomenutí vešlý, podle něhož měly i lidské oběti býti k poctě bohyně Diany; avšak obnovený tento mrav má s na hlavy právě přichozích Pylada i Oresta; chytrý Pylades ve své ostražitosti, s úplnou důvěrou sblížiti se s kněžicí, snadno mohla býti nepřítelkyní domu Tantalova, kdežto u bezelstný Orest neváhá odekrýti roušku, jakouž se byli příchodu zahalili, tím však a konečně ušlechtilou Ifigenií, j rak nechce útočiště vzíti k nějaké obojetné lži, před králem dušně uhostivším, dospívá vše k žádoucímu příznivému ko dobné důslednosti u provedení téhož zákona příčinnosti o se nám jest i při Hamletu.

Exposice (hned v prvých výstupech I. jednání) uvádí zem v samý střed dějstva; živé rozmluvy Horaciovy a v jeho soudruhův na stráži při objevení se ducha sezna v úsečných rysech o předchozích událostech na dvoře o mravní spoustě tam panující („jeť něco nahnilého v st ském“), o čemž důtklivé svědectví vydávají tytýž i rozpr a králové s Hamletem, (I, 2), Polonia s Ofelií a s bratr Lertem (I, 3); takto skvěle dostižena úloha prvého jed exposice. Popřední motiv veškerých následních dějův je ducha před Hamletem, jenž odhaliv Hamletovi děsné taje tvrzuje tím vše, co nejasně tušila blouznivá i podezřívá m právě ze scholastických studií z Vitenberku došedšího. kladně jest motivováno, že Hamlet po zjevu tomto myslí n v divé rozhořčenosti volaje: „ó hanebná, hanebná ženo“ (I, nedůstojné jednání matčino mělo v zápětí horší ještě zloči prvého jejího manžela; že se byla ve vilné touze odevzda silí vrahovo, umožnila tomuto konečné provedení zádavn čímž i na syna záhuba svalena. Snivou povahu hrdinovu, se větším svahem k rozumování, než k ráznému jednání, nám básník hned v 1. jednání, spolu pak velmi uměle k tísni zadrhlých okolností, za nimiž mu ničehož nelze vykonati, leč poznamenati si v tobolce lotra krále; neboť lickém tomto jednání paprskuje cit zvláštní jeho situace cit chabé mdloby proti křiklavému zločinu. Že roušku b na se béře, odůvodňuje se snadno tímtéž nepřekonatelným zjevův veškerého života veřejného v Dánsku i na dvoře kr Dle vnitřního svého zrna jest Hamlet charakter veskrz mluvný, přímý, odhodlaný; nelzeť mu jeviti zevně úct *vnitřně* nepociťuje; přetvařuje se tudýž před strýcem i pře *seznav* hrůzné tajemství viny královy nemůže [illegible]

lušnou poddanost, ba ani neprojevovati obvyklou dvornost a pří-
étivost, aby nevešel zároveň v trpký rozpor se vnitřní svou po-
ahou; tolikéž nesmí poskytovati příliš záhy záminku, z nížby vy-
ítalo pro pátravého krále, že ví o dotčeném tajemství. Úlohu
to provésti musí přede všemi, činí počátek v ohledě tom u svých
átelův (I, 5). Avšak celá tato přetvářka Hamletova týká se více
zumu, než jeho srdce; anať podává mu příležitost, aby vnitro své
choval čisté, bez šalby, aby zdánlivě blouznivými jeho rozhovory
noudřeli druzí; Hamlet béře škrabošku na se, aby ji s tváře šálivé
rhl druhým. Jak zádumčivé jeho pochybnůstkářství o skutečném
evu ducha motivuje provození v divadla, netřeba tuším již šíře
ličovati; jest to z dosavadních našich o tom rozprav patrno dosti.
n to podotýkáme, že se tím děj dramatický posouvá k rozhodné
isi, jednající osoby veškery podle svých zvláštních povah v zadrh-
jší mezi sebou uzel se zaplétají a takto již jako v průzračné dáli
nečnou katastrofu strastnou upravují; vše to docíliti u stálém
idy pohybu ku předu jest úlohou druhého jednání. Provození di-
dla v divadle neníť však pouze nejvhodnějším prostředkem ku se-
ání zločinu králova; onoť zároveň svědectví dává zřejmé o veškeré
vaze Hamletově, z nížto úmysl k témuž provození se vyřinul.
zorovati zajisté u všech povah zádumčivých, k reflexi nakloně-
ých, že kdežto život činorodý příliš vážným se jim býti ukazuje,
houcího útulku hledají i nalezají v pěstování umy; tak i u Ham-
ta. Takto i odůvodněno, proč Shakespeare obšírné své úvahy
umění dramatickém a jeho provození na divadle Hamletovi do
t klade; jimiť zajisté odekrývá se záclona s nitra Hamletova, a
jevuje klidná jeho snaha pro život více rozjímavý; jinak by roz-
ášité tyto rozpravy bez těsného styku s povahou popředního
diny musely považovati se za přílepek pouze zevnější, pravému
mělectví nepříslušící[1]).

Ve třetím aktu dospívá dramatický děj k rozhodující *krisi.*
rovozením divadla v divadle seznal Hamlet s úplnou jistotou pro-
nění královo; ale i tento nabyl neomylného přesvědčení, že ví

[1]) Jest nám tu připomenouti, že u rozvržení aktův našeho dramatu ne-
panuje žádoucí shoda. U Angličanův končí se 2. jednání s monologem
Hamletovým: „o jaký jsem to padouch“ atd. (II, 2); tak i v našem
českém překladu; u Tiecka a Schlegla rozprostírá se totéž druhé
jednání až k rozmluvě královė po rozpravě Hamleta s Ofelií (v českém
překladu III, 1); třetí akt táhne se u těchto až k odjezdu Hamletovu
do Anglie, jakož *i v českém* převodu. Krasovědný rozbor jednotlivých
aktův různým tímto jich rozdělením netrpí podstatnou ujmu.

Hamlet o jeho zločinu, tím nabývají vzájemné úmysly a činy ostnu nejostřejšího. I tu motivy vzaty ze hlavních charakterův. Vnitřní rozpor a rozklad u Hamleta vrcholí tu v úplné bezmocnosti, ačkoli usilovnější popudy pohánějí ho k ráznému, odhodlanému jednání, k činu urychlenému; čas zajisté co střela kvapí; každá zameškaná minuta může ho uvrhnouti v záhubu jistou, králem lstivě i rozhodně upravenou. Avšak Hamlet ač vnitřně jest nanejvýš rozhořčen, maje jasné důkazy v rukou o vině strýcově, nečiní nic proti němu, alebrž v rozkácené své náruživosti utíká k matce, proti níž dle příkazu ducha otcova nesmí nic nepřátelského podniknouti. Naproti tomu *jedná* král, avšak podle své povahy úskočně, a odesýlaje Hamleta do Anglie chce se ho takto pozbaviti, anižby tím valně rozčeřily se vlny veřejného mínění.

Usmrcením starého žvastala Polonia rukou Hamletovou odůvodněna jest *peripetie,* a děj dramatický posouvá se s neobyčejnou zjevův živostí a všech dějův urychleností ve 4. jednání k osudnému konci. Vše nyní obracuje se proti Hamletovi; on měl vykonati mstu krevní; nyní však svolal mstu na hlavu vlastní. Tím však, jakož i zblouzněním nešťastné Ofelie a její předčasnou smrtí, což vše Hamletovi za vinu kladeno, motivuje se jednání Lertovo proti Hamletovi, jak to Hamlet sám uznává (II, 2) v rozmluvě s Horaciem:

> To však mě rmoutí přec, Horacio,
> Že jsem se s Lertem tak byl zapomněl;
> Játť vidím na obraze sporu svého
> Podobný jeho spor.

Se mstychtivým Lertem spolčil se k jednomu s ním cíli i král, ku zničení Hamleta, a takto odůvodňuje se *katastrofa* v 5. jednání, o čemž již obšírně mluveno. Na tomto místě otázati se dlužno, jaký podnět se nám asi naskytne pro scénu na hřbitově, kterou počíná totéž 5. jednání. Domníváme se, že i tento výjev vhodně tu položen ku zračitějšímu objasnění především citův v útrobě Hamletově, jakými se zmítána poznává tuše blížící se neodvratným kročejem rozhodující Nemesis. Jestiť to cit hlubokého nad veškerým světem rozbolestnění, pronikavého žalu při pohledu, jak vše, co ve světě byť v sebe nádhernějším zjevu vyniká, konečně zachází jako záplava sluneční, byťby to byli i činové věhlasného světoborce Alexandra: „K jak bídnému to konci jsme ustanoveni, Horacio! Proč by nemohla obraznost stopovati Alexandrovu ušlechtilou mrtvolu, až by ji našla v zácpě čepové díry?“ (V, 1). City tyto srovnávají se úplně s Hamletovou nynější situací. I on stojí před [illegible]

tajemnou branou, před konečným rozhodnutím strastného osudu![1]) Avšak v těchto jeho citech zjevna jest zároveň nálada celého dramatu, cit to bolnormutný, jaký od počátku až ke konci jím zavívá, a jenž tolikéž neodolatelným kouzlem nás opět a opět k mistrovskému tomuto výplodu musy dramatické upoutává, jak jej ještě ke konci vyslovuje hrdinný Fortinbras: „já *truchliv* jen přijímám štěstí své!“ (V, 2).

Zákon motivování proveden geniem Shakespearovým nejenom co do hlavních a popředních osob a dějův, alebrž i co do okolností zdánlivě mimotných, ledabylých a náhodných. Bezdůvodně zajisté vytýká Goethe (l. c.) nelibou pestrost a mnohočetnost projevův v Hamletu, k nimž co zbytečným počítá nepokoje v Norsku, vyslanectví ku starému strýci, výpravu mladistvého Fortinbra do Polska a návrat jeho ku konci, cestu Lertovu do Paříže, ba i odeslání Hamletovo do Anglie, smrt obou poslancův. Avšak veškery tyto zjevy dají se snadno odůvodniti. Poměrů norských užívá Shakespeare, aby dosvědčil, jak obratně zná se král pohybovati při veřejných audiencích, jak dvorně sobě vésti při otázkách politických, zároveň chce takto ozářiti důstojné činy zavražděného krále, „když zpupného zachvátil Norvega, a když v tuhém boji Polana saničníka sklátil na ledě“ (I, 1). Výprava Fortinbrasova odůvodňuje výstředné náruživé výbuchy v posledním monologu Hamletově, jak již svrchu podotkli jsme. Odjezd Lertův do Francie podává básníku podnět k vykreslení dvou zajímavých scén, v nichžto vylíčen nevyrovnaným umem veškeren charakter Poloniův: obvyklá moudrost života, přísnost otcovská závodí tu ve směšném často kontrastu se žvatlavostí jeho a s malichernou schytralostí; a jak odeslání Hamletovo do Anglicka těsně souvisí s veškerým dějstvem jmenovitě v posledních aktech, dříve již jsme dokázali.

Neopomenuli jsme ve své rozpravě o Learovi upozorniti na tu zvláštnost Shakespearovu, že ku konci svých tragédií povznáší zdrcenou mysl divákův oslňujícím pohledem k růžovější budoucnosti,

---

[1]) Záhadný dosud výjev v boji s končíři (výměna týchže končířův mezi Hamletem a Lertem) ojasněn důkladným pojednáním **Friesenovým** (ve spisu: „Jahrbuch der deutschen Shakespeare-Gesellschaft 1869“), že v dotčené scéně nemůže býti řeč o pouhém vymknutí končíře Hamletem z rukou Lertových, alebrž že v témže zápasu zachována byla pravidla u šermování předepsaná, jak již dle výroku Friesenova zdařile byl vyložil francouzský překladatel Le Tourneur podotknuv: ils se désarment et changent etc. (odzbrojují se a proměňují zbraně); způsob takého*šermování do podrobna v dotčeném* článku Friesenu popisuje, což ovšem *pro herce má velkou důležitost.*

anaž vzniká na ssutinách starého řádu. S takýmto projevem potkáváme se jako v Richardu III., v Makbethu, tolikéž i v Hamletu. Tou příčinou vystupuje na dějiště ještě ku konci rekovný Fortinbras, jenž ve své povaze spojuje v ladném souhlasu i rozvahu Hamletovu i činoplodnou snahu Lertovu, jemuž Hamlet odevzdává „své umírající slovo" (V, 2)[1]). Dusivé mraky srážející se ku konci našeho dramatu v děsnou bouři po jedenkráte prchají, otvírá se nebe modrojasné a v dáli probleskují červánky nové, útěšnější doby; co smírná duha klene se čáka nového blaženějšího řádu nad ohromujícími dosud projevy, a klid uhošťuje se v rozjitřené útrobě. Avšak i rozum i chladná rozvaha čerpají z velikého díla Shakespearova náuku předůležitou pro život jak jednotlivcův tak i národův: kdokoliv opomíjí v bezměrné váhavosti a chabé odkládavosti použíti vhodné k činům doby, odevzdává se tím bezděky v náruč osudu, v zdrcující kolo neodvratných pak zákonův, jednotlivce i národy ovládajících — *invitum fata trahunt!* — Kýžby se náuky této povšimnul přede vším národ náš, povšimnuli si vůdcové jeho![2])

---

[1]) Tuto poslední řeč Hamletovu končí český překlad: „To poslední mé slovo"; v originálu však čteme: „the rest is silence", a podle toho Bodenstedt správně překládá: „der Rest ist Schweigen." Podle našeho zdání není v překladu českém postižen pravý smysl posledních těchto slov Hamletových. Jak z Hamletova monologu ku konci II. jednání vysvítá („a nic nedím" atd.), obmýšlel Hamlet veřejnou řeč učiniti před lidem dánským, aby svého jednání před ním obhájil a lid pro sebe získal. Co ho při umírání nejvíce bolí a srdce svírá, jest nemožnost, ojasniti obšírnějším dokladem činy své před světem; nedomníval se zajisté, že katastrofa tak urychleným naň přikvačí krokem. Obávání tomu dříve byl k Horaciovi projádřil: „jak zneuctěné jméno bych zanechal, kdy by to skryto zůstalo." Avšak umírajícímu nelze více veškeru svou záležitost před svědky ve přislušné světlo postaviti; má to za Hamleta učiniti nejvěrnější jeho přítel Horacio; tou příčinou ho vyzývá Hamlet: „v psotném světě zde jen potrvej, vyprávět život můj;" neboť Hamletovi na smrt raněnému a jižjiž skonávajícímu „a zbývá nic než mlčení."

[2]) V této náuce tkví podle zdání našeho čelní idea dramatu o Hamletovi, nikoliv pak, jak se domnívá prof. R. Zimmermann (l. c. str. 111) následujíc v tom výroku Storffrichova (Psychologische Aufschlüsse über Shakespeares Hamlet, Bremen 1859) ve snaze básníkově, dosvědčiti, jak nadvláda zvyku uzavírá v sobě kletbu i požehnání, a že šlechetné i nešlechetní sami sebe zničují následky, jakéž zrozuje návyk a z ní vyrůstající nadvláda pouhého zdání a pokrytectví nad pravou vnitřní povahou.

Dodatek k životopisu Jakuba Palaeologa.

Dopátrav se zevrubnějších některých zpráv o J. Palaeologovi, chtěl bych je, jakožto doplněk k životopisu zvláštního toho muže, podati ještě v tomto ročníku.

Palaeolog narodil se l. 1520 na ostrově Chio. V Italii, kam se k vůli studiím byl odebral, seznámil se s náukou Lutherovou a takovou měrou k ní přilnul, že se o ní veřejně kázati odvážil. Tím pak na sebe popudil inkvisici, a jen útěkem do Čech uchránil se 1565 před ramenem jejím.

Z Čech 1571 nejprvé dal se do Sedmihrad a spřátelil se s tamními unitáři. Po Janu Sommerovi převzal řízení unitářského gymnasia v Klausenburku. Ze Sedmihrad šel do Polska, hlavního to tehdá sídla unitářův, kteříž po zakladateli náuky své, Leliovi Socinovi, slouli též sociniáni, ale ne aby s nimi žil v poklidu, nýbrž hned jal se s nimi polemisovati. Sbor Rakovský již 1573 viděl se nucena, aby proti spisu Palaeogovu vydal obranu: Coetus Racoviensis adversus Palaeologum (bez r. a m.). Dvě léta potom Palaeolog vydal druhý spis: Liber de magistratu politico (Losk 1575 u Karcana), jednaje v něm o vlivu vrchnosti světské na věci církevní. Proti tomu ozval se Šimon Budny: Defensio sententiae de magistratu in ecclesia (Losk 1580 u téhož), a když Palaeolog proti Budnému se bájil spisem: Defensio sententiae de magistratu in ecclesiis, tu sám bratrovec Leliův, Faustus Socin, jenž se mezitím v Rakově co hlava své sekty byl osadil, chopil se péra a vydal rozpravu: Responsio ad Palaeologi librum, cui titulus est Defensio, pro Rakoviensibus (Rakoviae 1581 u Adamidesa). Sporem tímto Palaeologovi pobyt v Polsku konečně se stal nelahodným, a tudíž jej na podzim 1581 nalezáme na Moravě.

Pius V. několikráte vydal naň rozkazy zatykací, ale teprv za Řehoře XIII. povedlo se jej uvěziti. Byv přivezen do Říma, stál před inkvisicí, kteráž jej odsoudila k smrti upálením, a rozsudek tento dne 22. března 1585 v skutku byl i vykonán.

J. Jireček.

Opravy.

Na str. 13. v řád. 17. shora na místě klavní budiž položeno: *hlavní.*
„ „ 29. pod čarou v pozn. 1. „ Flock „ „ *Fock.*
„ „ 31. v řád. 4. zdola „ porážku „ „ *porážka.*
„ „ 32. „ „ 11. „ „ město „ „ *města.*
„ „ 41. „ „ 4. „ vynecháno jest po: levou nohou: *bylo to příznivým znamením v příčině nějaké válečné výpravy, učinil-li však tak dříve levou nebo jen jedenkráte pravou.*
„ „ 42. pod čarou v pozn. 2. na místě aleas budiž položeno: *alias.*
„ „ 46. v řád. 6. zdola na místě stýkala budiž položeno: *stýkala se.*
„ „ 156. „ „ 15. shora „ Dombora „ „ *Domborova.*

ČASOPIS

MATICE MORAVSK

Redaktor:

Františck Bartoš.

ROČNÍK OSMÝ.

1876.

SEŠIT PRVNÍ AŽ ČTVRTÝ.

V BRNĚ, 1876.

TISKEM AKCIOVÉ MORAVSKÉ KNIHTISKÁRNY.

NÁKLADEM MATICE MORAVSKÉ.

Matice Moravská,

její účel jest podporovati literaturu československou se zvláštním zřetelem na potřeby Moravy vydáváním dobrých spisů aneb přispíváním k tomu, má trojí údy:

1. *zakladatele*, kteří složí 100 zl. r. č. buď najednou nebo v 10 letech po 10 zl. ročně;

2. *údy činné*, kteří 50 zl. r. č. složí buď najednou nebo v 10 letech po 5 zl. ročně;

3. *údy přispívající*, kteří každý rok 2 zl. platí.

Zakladatel dostává 2 výtisky, činný a přispívající po výtisku všech spisů Matici vydaných.

Ustanovením výboru může se při vydávání spisů nákladnějších přispívajícím údům uložiti zvláštní příplatek, za který takové dílo odbírati mohou.

Časopis Matice Moravské, jenž čtvrtletně v sešitech třiarchových vychází, stojí pro údy Matice Moravské na celý rok 1 zl. r. č., pro ostatní 2 zl. r. č.

Za arch původní práce, do Časopisu Matice Moravské položené, platí se 20 zl. r. č., za arch výpisu a překladu 10 zl. r. č. honoráru.

Správu Matice Moravské vede výbor, jenž záleží z 18 osob, z nichžto nejméně třetina v Brně bydleti musí.

Přípisy v záležitostech správních Matice Moravské zasílají se jednateli p. *Theodoru Lazarovi*, prof. českého gymn. v Brně.

ČASOPIS
MATICE MORAVSKÉ

Redaktor:

František Bartoš.

ROČNÍK OSMÝ.

1876.

V BRNĚ, 1876.

NÁKLADEM MATICE MORAVSKÉ.

Obsah celého ročníku.

Hygieina čili zdravotnictví.

Napsal *Dr. Emanuel Kusý.*

I.

Nejvroucnější přání, jež každý člověk na mysli má, jest, aby drav byl, totiž, aby se stále těšil z pravidelného, souměrného stavu ého ústrojí, by volně vládnul všemi schopnostmi, jimiž přírodou dán jest. Z této volnosti zdravím podmíněné pochází onen blahot, jenž základem jest fysického štěstí a jaré účinnosti, ze kteréž rodí úspěchy lidského živobytí. Přerušení zdravotní rovnováhy, choroba — vůli ochromuje, číníc jednotlivé ústroje neschopnými, y jí poslouchaly a připravuje nás takto o úspěchy ztracených dnů otních. Podloudně nás choroba jímá v pouta neviditelná, však kdy velmi bolestná, v pouta, ze kterých každý touží vyváznouti, ze kterých mysli nastává taková stísněnosť, že od pradávných časů šlechetnější duchové se snažili, aby lidstvo vybavili z bídného octví smrtonosné choroby. Bájesloví dávnověké a staré letopisy odní vděčně zpomínají takových dobrodincův a dobrodějnic poení lidského.

Mezi našimi předky Krokova dcera Kazi, sestra Libušina sly- a vědomostmi o hojivých silách, které v bylinách ukryty jsou; lle řeckého bájesloví sám Apollonův syn Asklepios (lat. Aesculius) v umění lékařském tak vycvičen byl a takových úspěchů el, že nejvyšší nebes vládce Zeus hromem svým ho zabil, obávaje nepořádků v běhu světovém, kdyby říše smrti vyhynula spasnou ností osvíceného Apollonovce. Však vděčné lidstvo Asklepia učio bohem lékařství vzývajíc ho v četných chrámech jemu zasvěcech. Od oné doby, kdy Asklepios zahynul, od smrti vůbec žádného u není. Však proto lidstvo nebylo zůstaveno bez útěchy; nebeský str poručil trpící lidstvo dobrodějné, bohem osvícené dceři své, otvorné Hygieině, kteréž zároveň s uměním lékařským svěřil nejlepší : od všeliké nemoci, návod k živobytí, jímž lze jest, zdraví zachoi a choroby se uvarovati. Takto Hygieina učiněna bohyní zdravoty taveny na místech posvátných, zobrazující sličnou pannu,

oděnou v řasnaté roucho, ve vlasech věnec z hojivýc
hada, jehož z léčné číšky napájí.

Libo-li vyjádřiti obsah obrazů bájeslovných 1
tož *Asklepios nám značí vědu lékařskou, Hygieina*
nickou. A jako lidé štěstí si teprve váží následke
šťastných, a zdraví teprv oceňují, zastiženi byvše bole
tak i péče o zachování zdraví zvláště obavou přich
se zmáhá a přesvědčením o nedostatečnosti napra
lékařského, slovem *zdravotnictvo* opravdově *pochází*
Zajisté lépe jest, neonemocněti nežli z nemoci se
umění, jak choroby se uvarovati, vzácnější jest vědy,
moci vyléčiti, Asklepios ustupuje, když Hygieina vlá

Návod k živobytí podle zásad zdravotnických
poznání věcí přírodních, zvláště pokud se ústrojí
Z těchto vědomostí, které by neměly tajny býti nižá
a proto předůležitými předměty školského vyučování
pravidla jasně vysvítají, které jednotlivce poučují, ja
zdraví a živobytí své. Čím soudnější člověk, čím
ctnosti, své chtíče a libosti podřizovati rozumu, čím
aby sám sebe opanoval, tím snadněji se mu podaří,
vou životní uvarovati se nemilého překvapení potmě
— neduhy, tím déle požije blaženosti svého zdra
toho úspěchu dosáhnouti mohl, toť úkolem oné
zdravotnictva, kterou zoveme *zdravotnictvím soukrom*

Jakkoliv četnými se jeví voje jednotlivých př
soukromé zdravotnictvo potírá silomorné vražednice
heslo vedoucí je k vítězství nemá než dvě vážná
a vzdělání.“

Však jednotlivý člověk po celý běh svého život
moci sterých poměrů zevnějších i takových, které sá
sestoupiv se ve společnosť, ze které mu sice mnoho
prospěchů plyne, ze které však též mnoho obtíže,
mezení a poškození pochází. Jak mu vždy volno ne
zvolil, ve kterém žíti, nebo půdu, na které bydleti ch
mu vyloučiti se z lidské společnosti, jíž členem práv
lébky až do hrobu povinnosti a potřeby ho nutí,
blaho učinil závislým na blahu současníků svých,
v dílně, tu ve svazku spolkovém, tu v různém povol
zvyků a obyčejů, tu v proudu časového ruchu, do
ho byla postavila. Čím více obyvatelstvo se rozm
sáhleji a rozmanitěji lidská činnost se rozvinuje

pokroku ve vědách, v průmyslu, v obchodu, ve všech oborech veřejného života, tím spletenějšími objevují se poměry společenské, které mocně působí ve blaho i neblaho člověka a zvláště zdraví jeho někdy ohrožují, aniž jednotlivé síle možno pohromě odolati aneb ji odvrátiti.

Proti nehodám zdravotnickým, které pocházejí z neblahých *povšechných příčin* — ať původu přírodního, ať původu společenského, nelze domoci se výsledkův utěšených leda *spojenými silami celého obecenstva, mocí veřejnou,* mocí obecní až i státní. Opatření, která v takových záležitostech třeba učiniti ku blahu povšechnému, jsou obsahem a úkolem tak zvané *hygiény povšechné čili zdravotnictva veřejného.*

Když jednotlivý člověk ve své domácnosti vodou se opatřuje nezdravou a takto své zdraví vědomě podrývá, obecenstvu nezbývá, než snad radou mu posloužiti, jinak na dobré vůli jeho závisí, aby sám si neškodil, — zmíněná záležitosť jest předmětem zdravotnictva soukromého. Ale když celá osada odkázána jest požívati vodu špatnou, nebo když nějaká studně, ze které se mnoho váží, za kteroukoliv příčinou zkaženou vodu vydává, tu správě obecní nastává povinnosť, aby co nejrychlejší a nejdokonalejší opatření učinila, jimiž by se povšechné nebezpečí odvrátilo, a taková opatření jsou záležitostí zdravotnictva veřejného. I povšechná netečnosť k soukromému zdravotnictvu v obecenstvu může býti předmětem zdravotnictva veřejného, když netečnosť taková obecenstvo ohrožuje následky svými neblahými; a naopak, nedostatek veřejného zdravotnictva maří často nejlepší snahu i nejsvědomitějšího ctitele zdravotnictva soukromého; jedno podporuje druhé, *obě dohromady teprve jsou celkem, který jest odznakem vzdělanosti a ku vzdělanosti vede.* Kdekoliv toho stopy se najdou, že se podmínek zanedbává, bez kterých zdraví zachovati nelze, tamť na jevě jest, že duševní netečnosť a nedbalosť panuje i v jiných oborech činnosti občanské, tamť pokrok a vzdělanost nemají světlých stánků svých.

Neschází tudíž mravných pohnutek, aby si každý rozumný člověk, každá pokročilá obec zdravotnictvo zalíbily; však k těmto *mravným motivům* druží se ještě *podměty hmotného druhu,* které ze zkušenosti pocházejí, že podobně, jak ku vzdělanosti vůbec zámožnosť, k nevzdělanosti bída se přidává, *péče o zdravotnictvo odměněna bývá znamenitými prospěchy národohospodářskými,* kdežto nedbalosť záležitostí zdravotních sama se ztresce až strašnými ztrá- *nejvzácnějších statků lidské* společnosti — pracovních sil. Na- *dáme několik příkladů.* Známo jest, že v továrnách často

1*

velmi bídné poměry zdravotnické panují. Taktéž bylo v jisté tkalcovské továrně ve Francii. Tkalcovská síň nacpána byla čtyřmi sty tkalců; vzduch v této místnosti býval dušný a puchem zkažený. Následkem toho bývalo mezi pracovníky obyčejně okolo 12 ku práci neschopných, jiných 20 až 30 a nejvíce takových, kteří pracovali v koutech ode dveří a oken vzdálených, jsouce churavi řádně nepracovalo. General Morin, o ventilaci konaje právě studie, vyšetřil neblahý stav těchto dělníkův a umínil si vyskoumati, zdali se zlepší, když se ubohým lidem s dostatek čerstvého vzduchu poskytne. Zařídil důkladnou ventilaci celé síně a po nějakém čase opět vyšetřil zdravotní stav těchže dělníkův. Objevilo se, že potom jen tři čtyři tkalci následkem churavosti práce se vzdalovali. Práce tkalcům šla mnohem čerstvěji; následkem toho byla výroba o celých šest procentů větší a zároveň mnohem více potravy od dělníků spotřebováno. Neboť kdežto dříve 15000 kilogramů chleba za 3 měsíce pracovníkům prodáno bylo, potom sotva 20.000 kilogramů stačilo za času stejného.

V Liverpooli, velmi lidnatém to a průmyslném městě anglickém, před několika desítiletími zdravotní poměry byly velmi nepříznivy a úmrtnosť mezi obyvatelstvem zvláště mezi třídou pracovní veliká. O Angličanech známo, že si času váží jako peněz; však toho zároveň velmi pamětlivi jsou, že se churavěním mnoho vzácného času maří. Poznavše, že chatrná opatření zdravotnická jsou příčinou velké úmrtnosti a tím způsobem značné ztráty sil pracovních, odhodlali se věnovati na opravy zdravotnické přes million liber šterlinků, t. j. 10 millionů zlatých. Především město dobrou vodou zásobili, pak zřídili veřejné lázně, opravili nedostatečnou kanalisaci, provedli lepší provětrání v továrnách. Tím zdravotní stav obyvatelstva Liverpoolského tak znamenitě se zlepšil, že úmrtnosť klesla o 1$^0/_{00}$, tak že ročně 3750 lidí na živě a zajisté nepoměrně větší počet ve zdraví zachováno bylo. Anglický národohospodářský spisovatel M. Gowen vypočítal, jakou cenu asi má práce, která takto vyzískána. Roční práce jednoho muže páčí se v Anglicku na 300 liber šterlinkův, ač celý zisk ovšem pracovníku samému nepřipadá. Jest-li tudíž podle Gowena jen pětina všech lidí, kteří na živě zachováni jsou, mužů pracovitých, stojí práce jejich za . . 225.000 liber šterl.
Práce žen budiž vyměřena na . . . . . . 100.000 „ „
Úspora útrat na léčení, pohřby, na výživu za času bezdělního . . . . 275.000 „ „

Obnáší ročně . . . . 600.000 liber šterl.

Za doby 25leté, po kterou všechny zdravotní stavby zajisté vytrvají . . . . 15,000.000 liber šterl.
Původní náklad obnáší . . . . 1,000.000 „ „
Vybývá . . . . 14,000.000 liber šterl.
o kterou sumu obyvatelstvo Liverpolské za 25 let zbohatlo šetřením zdraví a života lidského. I kdyby počet M. Gowen-a byl úplně pochyben, tedy předce nesmírným úspěchem slouti může, když 375.000 lidem živobytí učiněno příjemnějším, milejším, když tolika ubožákům nemocným uleveno a lidstvu tak vznešené vítězství vzdělanosti zjednáno bylo.

Jako v Liverpooli, tak i v jiných městech anglických, nejen velkých, nýbrž i malinkých po zdravotnických opravách povždy nejlepší následky lze bylo zpozorovati. Zvláště zajímavo jest, že po takových opatřeních epidemie již nejeví bývalé zhoubnosti, že mnohem méně lidí na souchotiny umírá, že úmrtnosť malých dítek někdy dosti značně klesá. Slovutný dr. Buchanan uveřejnil v obšírné své zprávě z roku 1867 přehledy o zdravotnickém stavu v četných městech a městečkách anglických a sice před úpravou zdravotní a po ní. Podáváme tuto některé krátké úryvky z toho díla.

Jméno města	Počet obyvatelstva	Úmrtnosť	Z 10.000 lidí zemřelo	
			před úpravou zdravotní	po úpravě zdravotní
Bristol . . .	160.714	povšechná úmrtnosť	245	242
		typhem	10	$6\frac{1}{2}$
		cholerou	82	11
		souchotinami	31	$25\frac{1}{2}$
		před 5. rokem . . .	54	52
Leicester . .	68.056	povšechná úmrtnosť	264	252
		typhem	$14\frac{3}{5}$	$7\frac{3}{4}$
		průjmy	16	$9\frac{1}{2}$
		souchotinami	$43\frac{1}{3}$	$29\frac{1}{4}$
		před 5. rokem . . .	$84\frac{1}{4}$	81
Newport . .	24.756	povšechná úmrtnosť	318	$216\frac{1}{2}$
		typhem	16	10
		průjmy	11	$6\frac{1}{2}$
		cholerou	(r.1848) 112	(r.1866) 12
		souchotinami	37	25
		před 5. rokem . . .	$67\frac{1}{4}$	$53\frac{1}{4}$
Salisbury . .	9.030	povšechná úmrtnosť	275	219
		typhem	$7\frac{1}{2}$	$1\frac{3}{4}$
		průjmy	$6\frac{1}{3}$	$2\frac{1}{3}$
		cholerou	(r.1848) 180	(r.1854) $14\frac{1}{2}$
		souchotinami	$44\frac{1}{3}$	$22\frac{2}{3}$
		před 5. rokem . . .	44	$42\frac{3}{4}$
Ely	7.847	povšechná úmrtnosť	228	$205\frac{1}{2}$
		typhem	$10\frac{2}{3}$	$4\frac{1}{2}$
		průjmy	$3\frac{3}{4}$	$4\frac{3}{4}$
		souchotinami	31	$16\frac{3}{4}$
		před 5. rokem . . .	$50\frac{1}{3}$	$42\frac{1}{3}$

I hlavní město Anglické Londýn vzhledem ke zdravotnictvu za dobrý příklad býti může, ač největším městem na světě, pravým mořem lidských příbytků jest, ve kterých jednou tolik lidstva vtěsnáno, než po celé Moravě rozšířeno jest.

Ohromné toto město rozprostírá se po březích velké řeky Temže, ze které též voda pochází, jíž se Londýnské obyvatelstvo k domácí potřebě opatřuje. Vodárny a vodovody k tomu účelu zřízené patří dvěma akciovým společnostem (Southwark-Company a Lambeth-Company). Tyto společnosti ještě za nedávných časů nemohly Londýnské domy zásobiti tak dobrou vodou, jako za nynějška, poněvadž ohromné kanály podezřelý obsah svůj vylévaly do Temže a to z části na vyšším místě, než ono bylo, kde Southwark-Company zvláště vodu vážila. Následkem toho stalo se, že za epidemie cholerové roku 1853 obyvatelé domů, které od společnosti Southwark-Company vodou zásobeny byly, nepoměrně četněji choleře podlehli, nežli obyvatelé domův od druhé společnosti zásobených. Z prvního skupení zemřelo na 10.000 domů 71 onemocnělých, z druhého jen 5 cholerou zastížených. Takové zkušenosti, o které si zvláště Angličan Snow zásluhy získal, přiměly praktické krajany jeho nejen, že s velkým nákladem o důkladné čištění vody se postarali, nýbrž i velkolepou soustavu kanalisační provedli, pomocí které všechen výkal daleko pod městem až blízko k moři odvádějí, aby odtud parními stroji do vody odstraněn byl.

Milliony peněz, které na takové a jiné ohromné podniky ve prospěch veřejného zdravotnictva vydány byly, nyní skvěle se vyplácejí tím, že úmrtnosť klesla o několik procentův a že Londýn z lepšího zdravotního stavu se těší, nežli mnohá daleko menší sídla kontinentální. I v těchto úmrtnosť pravidelně klesá podle míry, kterou zdravotnická opatření učiněna jsou. Ve Vídni již se objevují blahodárné následky ze zásobení města vodou pramenitou, kdežto v Budapešti, v Praze, v Brně bohužel nelítostná smrť ještě z hojných žní se těší a takto nemálo národního jmění stále na zmar přivádí.

Jak znamenitě národní hospodářství někdy zdravotnickými opatřeními podporováno býti může, vysvítá ještě z následujícího příkladu.

V bývalém knížetství Lucca v Italii po dávné časy okolo městečka Viareggio, jak Villermé vypravuje, střídavá zimnice panovala, takže obyvatelstvo následkem neduživosti a bidy k ní se družící tělesně i mravně vždy hlouběji klesalo, až téměř zdivočilo a *otupělo*. Ale když roku 1741 bahnitá půda vysušena byla [illegible] *láž krajina* stala se znenáhla pravým rájem a jindy zmrzač[illegible] *nuzné* obyvatelstvo dospělo ve zdravé a zámožné [illegible]

I v okolí Olomouckém na Moravě před málo desítiletími stří-
vka zhoubně řádívala následkem bahnité půdy. I zde zdravotní
av obyvatelstva vysušením bahnisk, vysázením stromů, zjednáním
ůvanu mezi hradbami znamenitě se polepšil.

II.

Velká důležitosť veřejného zdravotnictva vzhledem k národnímu
spodářství i tím na jevo vystupuje, že *průměrnou lhůtu životní*,
rá na jednotlivce připadá, bezpečně *prodlužuje*. Jednotliví lidé,
zkušenosť nás učí, umírají za věku nestejného, jedni dožijí se
roku devadesátého, jiní hynou sotva byvše narozeni. Kolik lidí
še neb později zemře, to především na tom závisí, kolik se roz-
ná. *Úmrtnosť a stonavosť* nějakého obyvatelstva bývají *u po-
rnosti vzájemné*. A člověk tím snadněji se rozstoná, čím nepří-
ivější poměry jsou, ve kterých žije, to jest, čím nezdravější vzduch,
ěmž dýchá, voda, kterou pije, potrava, jíž požívá, příbytek, ve
ém přebývá, čím nepravidelnější jeho živobytí, čím nebezpeč-
ší jeho zaměstnání, čím namáhavější práce, čím větší starosti,
skrovnější výdělek, tudíž čím nedostatečnější ukojení potřeb a
eb, bez kterých spokojenosti není. Jedná se tudíž jednak o po-
y, které zdravotnictvím značně přeměněny, zlepšeny, zvelebeny
i mohou, jednak o takové, které z nezměnitelných příčin pochá-
. Tak podle zaměstnání a povolání jeví se životní lhůta jednotli-
h tříd společenských velmi rozdílnou. Kdežto členové stavu kněž-
ho průměrně dosahují 65 let, na členy stavu lékařského neb učitel-
ho připadá jen 55, na členy stavu rukodělnického pouze 30 let.
*Však kdyby se všechny nerovnosti vyrovnaly a každému člo-
u stejná lhůta životní přidělena byla, připadlo by u nás na
notlivce 35 let. Toť průměrná, prostřední lhůta životní.* A tato
více stoupá, čím horlivěji zdravotnictvo se zvelebuje, a což se
avotním pokrokem povždy spojeno, poněvadž zjevy vzdělanosti
y spolu se objevují, — čím utěšenějšími se stávají poměry toho
ho obyvatelstva. Tak průměrná lhůta životní v Londýně obnáší
let, tedy o 10 let více nežli u nás, poněvadž tak mnoho osob žije
oměrech daleko utěšenějších nežli ony jsou, v kterých my žijeme.
Ženevě ve Švýcarsku, kde zdravotní a životní poměry každým sto-
ím se zlepšily, byla prostřední životní lhůta podle Odiera:

ve století 16. . . . . $18^1/_2$ roku,
„ „ 17. . . . . $23^1/_2$ „
„ „ 18. . . . . $32^1/_4$ „
„ 19. . . . . $41^1/_4$ roku.

Patrno z toho, že pokrok a vzdělanost, ve které i zdravotnictvo svou podporu má, nejsou neštěstím pro lid, v němž se opravdově a blahodárně ujaly.

Že národohospodářská cena takového rozmnožení obyvatelstva, které se děje prodloužením průměrné lhůty životní, znamenitým činitelem veřejného života býti může, o tom snad po příkladech nahoře uvedených nikdo v pochybnosti nebude. Však toho ještě třeba dotknouti, že tento způsob, rozmnožiti počet a sílu obyvatelstva, i výhodnějším se jeví nežli druhý, obyčejný, taktéž potřebný a utěšený, který se děje stálým přibýváním nových pokolení. Neboť *rozmnožení společenských sil zachováním živých jest prospěchem positivným, bezprostředním, kdežto rozmnožení jich zrozením nových členův ze začátku nemá než negativnou cenu hospodářskou*, poněvadž odchování a vyučování dítek po mnohá léta značného nákladu vymáhá, kapitálu, který teprve prací dorostlého občana i s úroky nahrazen býti musí, nemá-li společnosť újmu a škodu vzíti.

Když pak přičinlivý člověk vychovací náklad nahradil, všechen další výdělek není než rozmnožením kapitálu obecního, který se taktéž tím jistěji a značněji rozmnoží, čím déle člověk v produktivním věku se zachová. Tím zpusobem výše prumèrné lhůty životní zároveň muže slouti měřítkem povšechné produktivnosti toho onoho obecenstva.

Jest-li tedy velkým ziskem pro celou společnosť občanskou, když živobytí účinných členů jejích se prodlužuje, tedy naopak *za nenahraditelnou ztrátu třeba považovati, když nedospělý člověk smrti sejde, neb dokonce když nějaký lidský tvor k produktivnosti vůbec nedospěje*. Neb tím jednak naděje se zmaří, že občanské společnosti z něho prospěch vzejde, jednak celý náklad na výživu a vychování, k čemuž i cenu zmařeného času přičísti sluší, ztracen jest. A jak prodloužením živobytí jednotlivce i prumèrná lhůta životní ostatních se zvyšuje, tak každým úmrtím nedospělého dítěte tato lhůta se krátí.

Bohužel vysloviti třeba, že průmèrná lhůta životní u nás zvláště proto tak neutěšně krátkou se jeví, poněvadž *úmrtnosť mezi dětmi opravdu strašliva* jest, strašliva proto, že největší částka ubohých tvoru nehyne následkem neodvratného osudu protivného, nýbrž z části následkem neomluvitelné nevědomosti, zaslepenosti a nesvědomitosti vlastních rodičů neb vychovatelů, z části následkem zděděného nedostatku, který mluvou obecní slabou konstitucí čili slabým ústrojenstvím se nazývá a z neustálého zanedbávání zásad životnických v plodící a rodící generaci pochází. Tak hříchy předků hrozně se mstí na ubohých potomcích.

Podle statistických výkazů za to míti lze, že 35—40% všech pohřbů týká se dětí před pátým rokem zemřelých. Mezi 100 porodův nejméně 4krát mrtvé dítě se zrodí. Z těch, co živy se narodily 16—40% po roce již na živě není, kterýmžto osudem, jak známo, nemanželské děti u větší míře zastiženy bývají. Asi polovice všech dítek za prvního roku zemřelých zhyne nepřiměřenou výživou. Podle těchto čísel snadno si pomysliti můžeme, kolik dětí teprve za stejnými příčinami v útlém věku nemocemi zastiženo bývá, ze kterých zajisté mnohé vyváznuvše z nebezpečí života úplné síly a jarosti již nedosáhnou.

Veřejnému zdravotnictvu se tu otvírá nesmírné pole blahodárného působení jednak vzhledem ku prostředkům, kterými by lze bylo, co možná největšímu počtu obyvatelstva živobytí prodloužiti, jednak vzhledem k opatřením, kterými by se bránilo převelké úmrtnosti a stonavosti dětí, této naděje budoucnosti.

Obojím směrem především třeba, *bojovati proti nevědomosti a nedbalosti velké části obecenstva,* které co do záležitostí zdravotních často velmi povrchním náhledům, pověrám a smyšlénkám hovívá. Tu o to jde, aby *všechny třídy lidu prospěšného poučení nabyly,* což díti se může *rozšiřovaním dobrých spisův* o zdraví jednajících (Kodymova zdravověda), zdravotnickými články v časopisech, přednáškami, přátelskou radou a ochotou pokročilých občanů. Vedle toho *ve školách* nemá býti zapomenuto na vyučování základům zdravotnictva, *ve spolcích vzdělavacích* budiž tomuto předmětu věnována ona pozornosť, které svou důležitostí zasluhuje.

Vedle stálého poučování za druhé potřeba přiměřených činů ze strany správy veřejné za dobrovolného přispění a účastenství vzdělaného obecenstva. Jedná se totiž přede vším o to, *aby všeobecné potřeby každého člověka: vzduch, voda, potrava,* veškerému obyvatelstvu *stále opatřeny byly v úplné nezkaženosti a čistotě,* které se neduhy právě tak vyhýbají, jako ošklivý hmyz, jenž neprospívá než ve špíně a smetích.

Vzduch všechno proniká, i půdu a zdi našeho obydlí. Má-li býti čist, potřeba jest, aby předměty, kterými prošel, nebyly naplněny škodlivými výpary z rozkladu nějaké špíny pocházejících. Proto všechny odpadky a výkaly bedlivě a bezpečně odstraniti třeba od půdy, na které, nebo blízko které lidský příbytek vystaven jest.

(Sem náleží: Péče o dobrou kanalisaci aneb dokonalé vyvážení odpadkův a výkalů — vysušení mokré půdy pomocí drenáže — pozor na výpary, výlevy, odpadky z továren — pozor na hřbitovy — pozor na mrchoviště.)

I *příbytek sám* může býti hnízdem látek hnilobních a takto *k pokažení* vzduchu, v němž obyvatelé dýchají. Ve stěnách,

pod podlahou, ve skulinách a děrách mohou se zakotviti záhubné nečistoty. Zrovna nebezpečnými zdraví lidskému, zvláště dětskému jsou byty vlhké.

(Sem patří: Zachování pořádku stavebního. — Pozor na půdu, kde se staví a na okolí místa stavebního, na směr obyčejných větrů; neupotřebení než vody ku přípravě malty spůsobilé t. j. bez solí vlhkosť přitahujících; — pozor na ventilaci čili provětravosť a dostatečné světlo, na záchody, stoky atd.; — pozor na místnosti továrni, školní, na nemocnice, na kasárny, na místnosti veřejné.)

Čistota *vody* závisí na čistotě půdy, ze které pochází. Zkažená voda, voda, do které hnilobní látky vnikly, obyčejně v sobě drží zárodky záhubných nemocí.

(Proto: pozor na čistotu studní, kašen, čerpadel, vodovodů, vody říčné, na vody stojaté. — Zásobení osad dobrou vodou po vodovodech.)

Jako veřejné správě jest starati se o čistotu vzduchu a vody, tak i povinna jest nezkaženosť a neškodlivosť *potravin*, které se ku prodeji nabízejí, obecenstvu úplně zabezpečiti.

(Prostředky k tomu jsou: Přísná dohlídka na trh, na prodej potravin, na zabíjení dobytka, na prodej masa, mléka, dohlídka na prodej nápojů, cukrovin, hub, ovoce atd. atd.)

Avšak člověk má též potřeby duševní, jichž zanedbání neméně záhubným býti může, nežli nevšímavosť k potřebám hmotným. Společnou potřebou veškerého obyvatelstva jest *vzájemnosť občanská*, které člověk vyhledává, pobádán jsa k tomu jak potřebami svými, tak pudem společenským.

Na této vzájemnosti zakládají se různé poměry průmyslné, obchodní, výdělkové, jakož i působení humanitní, společenské, občanské. Prostředky, jichž člověk užívá k dosažení účelů svých, díla, které jsou výsledky činnosti jeho, nezřídka patrného významu jsou pro zdravotní blaho lidské společnosti, a tudíž bedlivé pozornosti veřejné zprávy vymáhají.

(Sem patří: Péče o zdravotní blaho dělníků, dohlídka na pracovní pořádek v továrnách zvláště co do zaméstnání žen a dětí, dohlídka na obchod s nebezpečnými látkami, jako jsou látky explodivní a jedovaté, na obchod s kuchynským náčiním. — Starosť o chudobinu, zvláštní pozornosť na ústavy pro chudé, slepé, hluchoněmé, na sirotčince, porodnice, na domy pro nalezence, na blázince, nemocnice. — Pozor na pořádek školní vzhledem ku zdravotnictví. — Pozor na místnosti veřejné a veřejné konání lidí v nich, zvláštní pozornosť na hospody a kořalny. — *Pozor* na zjednání potřebné pomoci lékařské a porodnické, dohlídka *na* osobnosti, které se léčením a pomocí při porodu zabývají, na [illegible]

ivých prostředků, na lékárny. — Zřízení veřejných koupelí, dohlídka na né, na obchod s vodou minerální a chemicky připravenou. — Opatření hledem k zemřelým, přísné provedení pořádného ohlédání mrtvol, zřízení mor umrlčích, bdění nad pořádkem pohřebním; pozor na hřbitovy.)

Jest-li o to o všechno postaráno v živobytí veřejném, potom nadíti se, že za obyčejného běhu událostí dosaženo bude důležitých *cílů veškerého zdravotnictva: delšího trvání života, menší rtnosti u věku dětském, zvýšení průměrné lhůty životní, zveení pokolení budoucích.*

Však tím, o čem právě jednáno bylo, daleko ještě neobsáhli ne celý obor zdravotnictva veřejného. Mají-li býti zavedeny opravy avotní, tedy především třeba otázati se: Jakým právě jest zdravnický stav tohoto obyvatelstva? Co tedy má býti raopraveno? ké nehody a neplechy za poměrů jsoucích nejvíce se vyskytují?

A jsou-li opravy dokonány, a přiměřená opatření učiněna, tedy ét třeba odpověděti k otázkám: Ztepšil-lí se zdravotní stav obytelstva po vykonaných opravách a pokud ještě nevyhovují? Kolik lí do roka zemřelo dřív a kolik nyní? Kolik novorozených dětí stalo více na živě? Ubylo-li nemocí a jakých?

Vylíčili jsme na hoře několika příklady, jakými ony národospodářské výhody jsou, které z provádění zdravotnických oprav plývají. Nedovedli jsme toho jináč, než tím, že jsme výmluvnými ily ctěnému čtenářstvu posloužili. A osvědčí-li se i vzhledem k našmu předmětu staré latinské přísloví: verba docent, exempla trahunt j. slova poučují, příklady unášejí, bude to zásluhou statistických fer, které ovšem právě ve zdravotnictví velkou váhu do sebe mají.

Správa veřejných záležitostí v každou dobu určitě a spolehlivě děti má, kolik dětí se rodí, kolik živých, kolik mrtvých na svět ichází, kolik v prvním roku a za kterými příčinami umírá, kolik dalších letech životních, kolik lidí vůbec každý den, týden, měsíc, c čím a za jakých okolností se světa odchází, jaké nemoci, kde za jakými podmínkami každé doby mezi obecenstvem panují, jaká štěstí se přihodila. *Správě veřejných záležitostí nejen ve státě, brž i v zemi, v městech, v obcích a osadách venkovských jest šíž starati se o zdravotnickou statistiku.*

Jen na základě spolehlivých čísel statistických lze podle pravdy souditi, v jakém zdravotnickém stavu obyvatelstvo jest, jen na tovém základě lze s jistotou posouditi, jakých oprav třeba a jak rozličná opatření osvědčila, však což nejdůležitějšího, *jen takovým zaznamenáním všech zdravotnických případností lze dosti vu přijíti nemocem hromadným a nákažlivým, epi-*

demiím. A vůči zuřivosti lidských morů svědomitý lékař má je-
jediný předpis, se kterým se však do lékárny nechodí a který vůbec
jsa z pokladny starých přísloví, radí: „Principiis obstare, začátkům
se opříti.“ Neděje-li se to — a díti se nemůže leč zbraněmi bohyně
Hygieiny — nesmírny jsou ony oběti lidské, kterých smrt požaduje
za časů epidemií. Tyto jsou stavem výminečným ve zdravotních po-
měrech obecenstva, jsouť bouří zdravotnickou, jsouť pomstou mocné
Hygieiny, nevšímavostí lidskou uražené, jsouť jako násilným pro-
středkem, kterým lidstvo přinuceno bývá, aby vzhledem ku zdravot-
nictví s bolestnými obětmi napravilo, co mnohem dříve a za cenu
poměrně levnou mohlo vykonáno býti.

Pokud očkování jako prostředek proti neštovicem v Evropě
ještě rozšířeno nebylo, nebo snad pravdivěji, pokud kulturní a zdra-
votnické poměry evropských zemí z nízkého stupně se nepozvedly,
každý rok umíralo na 400.000 lidí strašným morem neštovicemi.
V Bavořích posud každého roku 500 až 1000 lidí podléhá nešto-
vicem, 16.000 dětí rozličným nemocem osýpkovým jako osutinám,
spále, nebo záduchu a diphtherii. Tamtéž 4000 lidí ročně hlavničkou
(tyfem) umírá.

Roku 1817—1819 řádil v Irsku, jehož obyvatelstvo nuzně žije
a často nedostatkem potravy strádá, když brambory se neurodí,
tyfus osýpkový, jenž svou nákažlivostí i neštovice předčí. Ze šesti
millionův obyvatelstva Irského 800.000 lidí tímto morem zachváceno
bylo, 45.000 jím zemřelo.

Množství mrtvol, které si strašlivá cholera od roků 1816 až
1860 za oběť vyžádala na 40 millionů lidí se páčí. Celé sjednocené
Německo nemá většího počtu obyvatelstva!

Jak už pověděno, mor a nemoc nákažlivá vůbec nevzplane tak
snadno nebo nerozšíří se alespoň tak povážlivě, zachová-li se jak
jednotlivec tak všecka společnosť podle pravidel a zásad zdravotnických.
Však doba epidemie jest jako doba válečná. K válce třeba za míru
zbrojiti; nejinak veřejné moci za obyčejných, morů prázdných časů
stále nad povšechným zdravím bdíti jest, nemá-li společnosť lidská
smrtonosným dechem morové zuřice náhle zastižena býti. Prostředky,
které zdravotnictví k zachování života lidského poskytuje, dobře po-
rovnati lze k válečnému opevňovaní ohroženého místa, které nepřítel
milerád obchází, nebo jen — často bez výsledku — obléhá.

Mezi těmi ochrannými opatřeními ode dávna jest *očkování dítek*
jako prostředek proti neštovicem — a bylo by přáti, aby i jiné zdra-
votnické přípravy proti morům podobnou ráznosti a obětivostí se stran
vlády veřejné podporovány byly, jak se děje vzhledem k očkování.

[n]eboť o tom nikdo nepochybuje, že *veřejná péče o čistotu půdy, [o]vzduchu, vody, příbytkův, o nezkaženosť potravin, o zdravotnické [u]pravení poměrů, které z lidské vzájemnosti vycházejí, nejen proti [j]ednotlivým morům, nýbrž proti churavosti vůbec neméně bezpeč[n]ou ochranou jest,* nežli *očkování proti neštovicem.*

Zastihla-li *morová rána* nějakou obec, tu teprve *zdravotnictvo [n]abývá důležitosti co nejvyšší* a k rozsáhlému povšechnému úkolu [t]oho druží se ještě řada předůležitých opatření, ve kterých často [s]počívá spása ohroženého obecenstva. Především jedná se tu o dobře [p]romyšlenou a moudře provedenou organisaci služby zdravotnické, [k]terou třeba svěřiti pravým, neméně rázným než lidumilným mužům. [T]ato organisace vztahuje se:

I. K tomu, aby všechny důležité příběhy — přibývá-li [o]nemocnělých, či se uzdravují či umírají — v stálé evidenci byly, [t]edy k pěstování *zdravotní statistiky* podáváním zpráv věrných [a] spolehlivých.

II. *K péči o churavé.* Třeba o to dbáti, aby se dostávalo všem, i nejnuznějším, dostatečné pomoci lékařské a opatrovnické a potřeb[n]ých léků. Třeba zřizovati mimořádné nemocnice, třeba dovolávati se [h]umanity a křesťanské lásky spoluobčanův.

III. *K péči o zdravé občanstvo.* Tu třeba na mysli klesl[ých] [p]oučovati a povzbuzovati, další nákazu zamezovati odloučením zdra[v]ých od nemocných, obmezením veřejného styku lidí na trzích, při [p]růvodech, ve škole, ve shromážděních, byty prohlížeti, ze špatných [o]byvatele vystěhovati, pečovati o to, aby životní poměry co nejlepší [b]yly, zvláštní pozornosť míti na chudobinu a podporování nuzných, [p]řísně dohlížeti na nezkaženosť potravin a vody, starati se o čistotu [o]veřejnou a soukromou, o desinfekci záchodův a kanálů.

IV. *K péči o zemřelé.* Především třeba naléhati na to, aby [ze]mřelí pečlivě a svědomitě ohlédáni byli, kterážto věc i za oby[če]jných časů z důvodů statistických, z důvodů veřejné bezpečnosti, [z] důvodů humanity a posvátné úcty k mrtvým tak důležita jest, že [ne]lze dosti přísně pokárati nedbalosť, se kterou se po venkově pro[vá]dí či vlastně neprovádí. Dále třeba pohřbení zaříditi tak, aby jím [ne]byla dána příležitosť k nové nákaze. Zvláštní, dobře zařízené ko[m]ory k prozatímnímu uschování mrtvol jeví se tu velkou výhodou [v]zhledem k pohodlí a k bezpečnosti pozůstalých.

III.

Uvedeme-li si nyní *ještě jednou* na mysl, jaké důležitosti jest [zd]*ravotnictvo za obyčejných* časův i za lidských morů, a jak

ohromný jest obor toho, čeho opatřiti třeba, aby se říci mohlo, že veřejné zdravotnictvo zpravuje a provádí, sama sebou vyskytne se otázka, *zda-li to, co se díti má ku blahu povšechnému, i skutečně se děje?* Odpověď může býti krátka a netřeba jí ani šíře odůvodňovati, poněvadž spočívá na pravdě obecně uznané a známé, že se na některých místech, co se zdravotnictva týče, děje málo, na jiných zhola nic.

Tedy tak málo horlivosti v záležitosti tak důležité? Jak jest to možná, jaké jsou příčiny takové veřejné nedbalosti, kterou než můžeme nazvati než aspoň chybou veřejnou?

Příčina neblahého toho zjevu ta jest, že nauka o zdravotnictví z oněch jest oborů duševních, které za novější doby — postupujíce vítězným krokem ku zvelebení a zdokonalení vždy vyššímu — úplnou přeměnu posavadních názorů, zvyků, poměrů způsobují, avšak obecenstvo nacházejí nepřipraveno, ještě ve starých pomyslech pohřeno, do něhož novoty sebe prospěšnější jen pomalounku vnikají, tím více, bylo-li teprva vyburcováno ze dřívějšího poklidu jinými též novověkými názory duševními, které někdy velmi důrazně do všech poměrů životních zasahují.

Takové převraty způsobila novověká organisace válečná i organisace školská, kteréžto záležitosti posud tak výhradně veřejnou pozornosť k sobě poutají, že sličná, skromně pozadu čekající Hygiein ani pozorována nebývá. A přece ona jest nejen prospěšnou, nýbrž zrovna nezbytnou pomocnicí i bohyně války i bohyně moudrosti. Tato zvláště jala se vystupovati jako výhradní spasitelka a obnovitelka zastaralé a proto vetché společnosti lidské a opanovala i bohyni válečnictva, že se teď všechno shání po učení. Mnoho pravdivého má do sebe věta: „Ve vědění jest naše spasení;“ však třeba doložiti, když zároveň jiných důležitých a praktických záležitostí nezanedbáme. A zajisté neméně pravdy jest ve příslovi, jež praví, že „ve zdravém těle zdravá mysl“ bývá. *Co by prospěla všechna práce vyučovací, kdyby zdravotnictvo nechránilo mladých chovanců, aby zároveň s tělem všechna učenosť nazmar nepřišla?* A co se válečnictva týče, již Bedřich II. vyslovil, že tělesné zdraví jest hlavním základem válečné statečnosti. Tím tedy, že zdravotnictvo silným kořenem jest, nade kterým celý strom lidského života se může rozpiati s nesčíslnými svými větvemi, listy, květy a plody, tento kořen věru za to stojí, aby byl zalévám a ošetřován.

Zákonodárství Rakouské za novým směrem ve zdravotnictví šlo vydáním *zákona ze dne 30. dubna 1870 o organisaci zdravotnické služby* ve státě, v zemích, v obcích. Tímto základním zákonem zdravotnickým státní moc sobě ponechala [illegible]

užbu zdravotnickou, vykonávajíc ji pomocí lékařův okresních, lékařského referenta u místodržitelstva, jemuž přidána zemská rada zdravotní, a lékařského referenta u ministerstva, který též po boku á poradní sbor, „říšskou radu zdravotní," však *těžiště služby zdravotní způsobem zcela správným a rozumným položeno do zdravotní správy jednotlivých obcí, kterým tudíž o provedení velké části zdravotních opatření pečovati jest.*

Však jakkoliv pravda jest, že praktické provedení zdravotnických opatření nemůže díti se než podle poměrů místních, tak též nesporně to, že *k takovému dílu třeba důkladných vědomostí zdravotnických, kterými mimo vzdělané lékaře toho času málokterý občan vládne.* Neboť nehledíc ani k běžnému pojímání věcí lékařských vůbec, podle kterých i „vzdělaní" lidé z „nejlepších tříd" ve svých nemocech ku všelijakému lékařskému divotvorství se utíkají, nemajíce i ponětí o tom, čím nemoc vlastně jest, a jak třeba léčení porozuměti, neníť nám daleko zabloudití, abychom pravdivosť položeného výroku utvrdili. Kterýkoliv obor veřejného zdravotnictva hledem ku praktickému provedení přiměřených místních opatření iticky probéřeme, všady se potkáme s nedostatky překvapujícími, eré ovšem dobrých výsledků za sebou míti nemohou. Ba tak daleko došlo ve příčině péče o zdravotnictvo v obcích, že již již hlasy se ozývají, které samosprávu v záležitostech zdravotních prohlašují za úplně škodlivou a to jen z té příčiny, že prý správcové obecních záležitostí ani nerozumějí důležitosti pořádného místního zdravotnictva a následkem toho o zvelebení jeho nedbají. „Jen se podívejte," povídají tito hlasové, „co se na venkově i v některých městech děje vzhledem k *důležité záležitosti ohlédání zemřelých,* kteréžto věc podle zákona úplně spadá do přenesené působnosti správy obecní, a zajisté významu jest tak patrného a jasného, že každý soudný člověk si jej sám dovede vysvětliti.

Každý ví, že ohlédání zemřelých se děje

a) aby nikdo za živa pohřben nebyl, čehož se přece mnozí a snad sami správcové obecních záležitostí dosti bojí;

b) aby zjištěno a poznamenáno bylo, kdo zemřel, kdy, kterou nemocí a za jakých okolností, což všechno důležito za účelem statistickým;

c) aby lze bylo rychlé opatření učiniti, kdyby nemoc, kterou osoba zemřela, jevila se rázu povšechně nebezpečného;

d) aby kontrola byla, zdali o lékařskou a opatrovací pomoc postaráno bylo;

e) aby zločiny odkryty byly, kdyby smrť nějakým násilím způsobena

A takový důležitý úřad, který s náramnou odpovědností a zároveň se značnou pravomocností spojen jest, ve mnohých obcích svěřuje se pastuchovi, osobám beze všeho lékařského vzdělání, neb onomu lékaři, který své lékařské vědomosti nejníže cení, a takto obecní zpráva sama k tomu účinkuje, že důležitý úřad následkem fysických a duševních překážek sotva ledabyle může býti vyplněn.

Za takových zdravotnických poměrů, zrovna barbarských, tušíme, že každé slove zbytečno, abychom ještě šíře dovodili, čeho v obcích především potřeba, aby s hygienickou nápravou učiněn byl začátek. *Každé větší obci, neb více menším do hromady nezbytně třeba vzdělaného znalce lékařského, kterému by řízení veškerého zdravotnictva svěřeno bylo.* Toť požadavek, jehož zákonnité upravení jest nutným doplňkem celé zdravotní organisace, poněvadž sám sebou plyne z přečetných povinností, které obci vzhledem ku zdravotnictví po zákoně uloženy jsou, avšak z nedostatku osobních sil k tomu zřízených vyplněny býti nemohou.

Kterou cestou takové záležitosti vyříditi třeba, o tom zákon ze dne 30. dubna 1870 v §. 5. má následující ustanovení:

„Zákonodárství zemskému vyhrazuje se ustanoviti, jakým způsobem každá obec pro sebe aneb společně s jinými obcemi učiniti má ona opatření, která podle polohy a obvodní rozsáhlosti, jakož podle počtu a zaměstnání obyvatelstva k provádění zdravotní policie potřebna jsou.“

Nabude-li platnosti ustanovení tohoto paragrafu vzhledem obecních lékařů ku provedení zdravotní policie bez odporu potřebných, tedy jedním rázem celá organisace zdravotní jako oživí a činnosť vyšších zřízenců v organisaci zdravotní — zejména činnosť lékařů okresních — nabude teprve pravého významu a blahoplodné působnosti. Však zároveň správě státní nastane povinnosť, aby těmto svým zřízencům zjednala čas a prostředky, aby idealní vyměření působnosti hygiénické a dohlížitelské, jak zákonem z roku 1870 ustanoveno bylo, ve skutek uvedeno býti mohlo. — Spojí-li takto všechny síly, aby obyvatelstvu základy utěšeného fysického vývoje upraveny a pojištěny byly, pak veliké dílo bude vykonáno, a lidstvu novými pohodlnými stupni ona příkrá cesta usnadněna, kterou krok za krokem stoupá k výši povšechného pokroku a vzdělanosti lidské.

---

odtahův to vykonali. Sváry mezi sausedy abyšte přetrhovali, škod druhým dělati nedopanštěli, k nepilným hospodářóm dohlídali a je aby grunty opravovali, přidrželi, a kteřížby zanedbávali gruntů ati, o těch auředníku mému abyšte oznámili. Posvícení, přístek, her, jiné nešlechetnosti nedopauštěli, ale to přetrhovali a zastavovali, řóm, jak piva lidem dávaji, dohlídali, aby lidem za jich peníze míru livau dávali; a když čas sv. Jiří neb sv. Václava přichází, auroky ty mně náležité vybírali a na dobré minci na zámek písaři mému, mu by poručeno bylo, odvozovali. A kteří pak do dne sv. Jiří neb lava platů mně náležitých neodvedete, kolikkoli dní po svatých již aných, tolik dní věží trestáni budete. Též podlé poručení na lov lidi jte a malých, kteří by tomu zadosť učiniti nemohli, vysýlati nedo- te a z jedné každé dědiny sami se s nimi vypravujte; také aby jeden při gruntu svém sošky k velikým i malým tenatóm měl, s pilností ite. Na robotu vornau aneb žíti, aneb obilí séci s nimi se postavujte u, aby pilně a dobře dělali, rozkážic přidržeti budete, neb nevždycky edník, purkrabie neb šafář při tom beyti mohau. V dědinách, v kte- jste, žádných handlů, překupování nedopauštějte, a tak v summě, k vzdělání dobrého, o to pilnosť míti povinni budete. Také k tomu, topení má, dohlídněte, a což nebezpečného při dělání ohně, opraviti , k tomu přidržeti budete. Po chlívích neb do stodoly s třískami ři choditi nedopauštějte. Pakli se tak podlé toho vám vyměřeného chovati nebudete a z toho vystupovati neb přehlídati budete, dvoj- m trestáním mimo jiné trestání budete.

tem. Sirotky všecky, kdež kteří buď v službách neb přátelích jsau, ed novým letem se na ně abyšte vyptali a shledali a na nové léto, y se od auředníka poručí, postavili; pakli toho zanedbáte a sirotků eb odjinud neshledáte, skrze to věží trestáni budete.

tem. Vy pak hajní lesů mých vám ode mne k opatrování poručených ých pilní abyšte byli a do nich často chodili a dohlídali, dříví žád- alého ani velikého, syrového neb suchého sekati neb sekané bráti štěli, než o tom, kdo by tak svobodně sobě počínal, auředníku mému snému voznámili a na žádného netajili. Vohňů nižádných v lesích ch, zvlášť kteří pro popel zapalují suché dříví, nedopauštějte dělati, žby to činil, s pilností vyhledajíc polesnému oznamte. V prodaji lesů ní, šindely neb drva aneb k jakýmkolí věcem podlé poručení a vy- spravedlivě se chovejte a tu v těch místech, kdež od auředníka neb o vám rozkázáno by bylo, prodávejte, a nedopauštěj žádný hajný a v lesích se přebírati; také dobytků jakýchkoli, zvláště v mladistvých pásti nedopauštějte. Také ani se psy do lesův jezditi neb choditi yslivosti jakýchkoli nedejte provozovati, a kdožbykoli od kterého z vás postižen a usvědčen byl, že by s ručnicí po lesích krom hodil, tomu ručnici i jeho vzíti a na zámek postaviti, nemohl-liby moeniti, auředníku neb polesnému bez meškání oznámiti (má). Také kův] i jiných rozličných myslivosti nedejte provozovati, ani ptá- ati.

tem. Také rybníky mé, kteréž kterým k vopatrování a k nim dohlí- eží, s pilností k *tomu dohlídejte,* zvlášť když beyvá příval, aby mi ch *škoda nestala, abyšte pilni* byli lidí na pomoc k hájení, aby se

Smil, poslední potomek slavného rodu Osovských z Doubravice, byl z nejvzdělanějších pánů doby své. Muž tento, který tak vytečné služby konal vlasti své, zajisté také snažnou péči měl o blaho svých vlastních poddaných. Jasným toho svědectvím jsou především četné listiny od něho městu Třebíči vydané, které vesměs mají za předmět zvelebení i hmotných i duchovních poměrů měšťanů Třebických. Avšak i poměry lidu vesnického na panství svém hleděl zlepšovati a mravy jeho zušlechťovati. V této příčině obzvláště pamětihodno jest zřízení selské, které vydal r. 1573. *Vnikajíc i do podrobností života sedlákův té doby a odhalujíc jmenovitě některé stinné stránky jeho, jestiť zřízení toto vítaným příspěvkem k dějinám mravův lidu selského.*

Na obrat vidíme z trestův, kteréž někdy až příliš nepoměrně ku přestupkům vyměřeny jsou, že i nejvzdělanější pánové té doby zapomínali na lidskosť, když se jednalo o potrestání sedláka. Při tom může však Smilovi za omluvu býti poněkud to, že mnohé ty nemilosrdné tresty přejaty jsou z dřívějších zřízení, kteráž, jak výslovné o tom zmínky a některé tvary jazykové, té doby již neobyčejné, dokazují, při skládání tohoto zřízení byla vzorem a základem.

Současný opis této listiny nachází se ve staré městské knize obce Podklášterské v Třebíči, v níž jsem jej, shledávaje láku k Dějepisu města Třebíče, nalezl.

Zníť pak zřízení to doslovně takto:

Smil Osovský z Daubravice a na Třebíči. Věrni poddaní mili! Uznávajíc to, že jest mezi vámi nemalý neřád, tau příčinau toto zřízeni vám vydávám, ne tak abyšte, toliko přeslyšíc, tak zanechali, ale proto, abyšte se podlé něho chovali. A kdožby co proti tomu mému zřízeni před sebe bral a tak se nechoval, ten a takový pokutami v něm doloženými trestán bude.

Item. Předkem konšelé a rychtářové, kteří k auřadóm povoláni a závazkem potvrzeni ste, abyšte na Pána Boha všemohúcího pamatovali, zjevných neřádů nedopauštěli, ale je s pilností přetrhovali, pamatujíc na ono písmo, že povolující s činícími jednostejnau pomstu ponesau.

Item. V saudech, přech a veypovědech spravedlivě k chudému i k bohatému, domácímu i přespolnímu (abyšte)*) se chovali, nešetříc v tom přátelství aneb jakých darův přijímajíc.

Item. Auředníka mého abyšte poslušni byli, a což vám poruči a rozkáže, tak se chovali, a cožby takového zašlo, buď sváru nebo rvaček a bitev těch abyšte nerovnali, než takové zručíc před auředníka postavili: pakli se v tom tak nezachováte, skutečného trestání neujdete.

Item. Když kterému z vás buď o roboty neb se na zámku postaviti aneb některého také na zámek postaviti poruči, v tom bedlivosť abyšte měl

---

*) Co jsem opatřil závorkami ( ), v rukopise schází, co závorkami [ ], nachází se sice v rukopise, avšak dostalo se tam nedopatřením opisovatele.

bez odtahův to vykonali. Sváry mezi sausedy abyšte přetrhovali, škod sedněch druhým dělati nedopauštěli, k nepilným hospodářóm dohlídali a je k tomu, aby grunty opravovali, přidrželi, a kteřížby zanedbávali gruntů opravovati, o těch auředníku mému abyšte oznámili. Posvícení, přístek, her, tanců a jiné nešlechetnosti nedopauštěli, ale to přetrhovali a zastavovali, k šenkýřóm, jak piva lidem dávají, dohlídali, aby lidem za jich penize míru spravedlivau dávali; a když čas sv. Jiří neb sv. Václava přichází, auroky neb platy mně náležité vybírali a na dobré minci na zámek písaří mému, aneb komu by poručeno bylo, odvozovali. A kteří pak do dne sv. Jiří neb sv. Václava platů mně náležitých neodvedete, kolikkoli dní po svatých již jmenovaných, tolik dní věží trestáni budete. Též podlé poručení na lov lidi vypravujte a malých, kteří by tomu zadosť učiniti nemohli, vysýlati nedopauštějte a z jedné každé dědiny sami se s nimi vypravujte; také aby jeden každý při gruntu svém sošky k velikým i malým tenatóm měl, s pilností dohlídejte. Na robotu vornau aneb žíti, aneb obilí séci s nimi se postavujte a k tomu, aby pilně a dobře dělali, rozkážíc přidržeti budete, neb nevždycky můj auředník, purkrabie neb šafář při tom beyti mohau. V dědinách, v kterýchkoli jste, žádných handlů, překupování nedopauštějte, a tak v summě, což jest k vzdělání dobrého, o to pilnosť míti povinni budete. Také k tomu, jak kdo topení má, dohlídněte, a což nebezpečného při dělání ohně, opraviti rozkážíc, k tomu přidržeti budete. Po chlívích neb do stodoly s třískami neb lauči choditi nedopauštějte. Pakli se tak podlé toho vám vyměřeného nařízení chovati nebudete a z toho vystupovati neb přehlídati budete, dvojnásobným trestáním mimo jiné trestáni budete.

Item. Sirotky všecky, kdež kteří buď v službách neb přátelích jsau, časně před novým letem se na ně abyšte vyptali a shledali a na nové léto, aneb kdy se od auředníka poručí, postavili; pakli toho zanedbáte a sirotků doma neb odjinud neshledáte, skrze to věží trestáni budete.

Item. Vy pak hajní lesů mých vám ode mne k opatrování poručených a svěřených pilni abyšte byli a do nich často chodili a dohlídali, dříví žádného malého ani velikého, syrového neb suchého sekati neb sekané bráti nedopauštěli, než o tom, kdo by tak svobodně sobě počínal, auředníku mému neb polesnému voznámili a na žádného netajili. Vohňů nižádných v lesích neb sečích, zvlášť kteří pro popel zapalují suché dříví, nedopauštějte dělati, ale kdožby to činil, s pilností vyhledajíc polesnému oznamte. V prodaji lesů na stavení, šindely neb drva aneb k jakýmkoli věcem podlé poručení a vyměření spravedlivě se chovejte a tu v těch místech, kdež od auředníka neb polesného vám rozkázáno by bylo, prodávejte, a nedopauštěj žádný hajný žádnému v lesích se přebírati; také dobytků jakýchkoli, zvláště v mladistvých sečích, pásti nedopauštějte. Také ani se psy do lesův jezditi neb choditi aneb myslivosti jakýchkoli nedejte provozovati, a kdožbykoli od kterého hajného z vás postižen a usvědčen byl, že by s ručnicí po lesích krom silnic chodil, tomu ručnici i jeho vzíti a na zámek postaviti, nemohl-liby se ho zmocniti, auředníku neb polesnému bez meškání oznámiti (má). Také [ani ptákův] i jiných rozličných myslivostí nedejte provozovati, ani ptákův lapati.

Item. Také rybníky mé, kteréž kterým k vopatrování a k nim dohlídání náleží, s pilností k tomu dohlídejte, zvlášť když beyvá příval, aby mi z nich škoda nestala, abyšte pilni byli lidí na pomoc k hájení, aby se

nepřipravíte a o saudě nepoložíte, takový bude do vězení dán a nebude z vězení puštěn, až takové peníze opatří a položí tu, kdež náleží.

Item. Peněz gruntovních aby žádný neprodával ani nekupoval bez vůle mé aneb povolení auředníkova pod trestáním věží. Pakli kdo z potřeby nuzné peníze gruntovní prodati aneb kaupiti chce a na auředníka to vznesúc, a on toho potřebu uzná a dopustí prodati, to budeš moci učiniti, však takový trh o peníze na zámku v knihy aby se zapsati dal.

Item. Osady, kdež které k kterému saudu přináležíte, abyšte se na saud hned ráno za tmy najíti dali. Pakli kteří se tak nezachováte hned bez milosti 5 gr. položiti musíte, aneb do vězení jíti. Také poněvadž auředník můj s písařem pro vaše a sirotčí dobré mezi vámi řídí a sau, větrem živi beyti nemohau, a ta dědina, v které se saud drží jich vychovati sama povinna není, protož, což vás k kterému saudu přináleží, na tu autratu sbírku nerozcházejíc se, učiňte a zaplaťte. Také při saudě, aby jeden každý, což má činiti, pokojně své věci spravoval, zanechajíc vopilství a nezbedných křiků. Tak toho zprávu mám, že se tak (ne)pokojně chováte, až auředník majíc mluviti o potřebné věci aneb mluvíc jeden druhého slyšeti nemůže, protož abyšte takových křiku a mluvení zanechali a pokojně, čekajíc spravení svých věcí, se chovali; pakli kdo se tak nezachová, ten každý do klády aby hned dán byl.

Item. Myslivostí všelijakých, poněvadž i o tom v zřízení zemském jest, aby jeden každý všelijak a všemi obyčeji prázden byl. Pakli se kdo jaké myslivosti dopustí a ji provozovati bude a bude v tom postižen a usvědčen jsa, pokuty mně podlé zřízení zemského 10 zl. propadne, k tomu, což má k myslivosti, ručnici, kuši aneb jakýkoli myslivecký nástroj, pobrán bude, a vězením věží štyry neděle k tomu trestán bude. Také s tenatky na křepelky neb s lepem a sítkami, aby žádný křepelek ani ptákuv lapal. Než kdo chce čížebníkem beyti, aby auředníku se voznámil a z čihadla ve plat omluvil pod skutečným trestáním.

Item. Frejmarku vo grunty, vo rolí, vo koně i vo rozličné věci aby nebylo; pakli se kdo toho dopustí, o to, čím tarmarče, přijíti má a k tomu věži trestán beyti. Také aby nižádný od gruntu svého rolí neb lauk nezastavoval, ale jich sám užíval. Pakli se kdo toho dopustí a toho co zastaví, ten věží trestán bude dvě neděle, a ten, kdož na to pujčuje, o to přijíti má a nemá se jemu zase navracovati.

Item. Šenkýři míru spravedlivau lidem za jejich peníze dávejte do domu aneb na řád a žádných piv odjinud kromě panského neberte, a jinam na pití z dědin nechoďte pod propadením jedny velký prostice soli. Her žádných u sebe nedopauštějte, svárů, ruznic a vád ani dlauhého sedání u sebe nedopauštějte a piva na řád žádný nevěř než za 2 gr. a do domu kteří berau za 5 gr. Pakli se který co toho dopustí, ten podlé uznání mého neb auředníkova skutečně trestán bude.

Item. Do krčem aby žádný s zbroji nechodil: pakliby kdo přišel s zbrojí, ten aby tu zbroj hospodáři schovati dal. Jestliby toho neučinil, teda aby jemu pivo dáváno nebylo, až se tak zachová.

Item. Do dědin podruhů žádných nepřijímejte, leč s povolením auředníka mého, a kolik aneb u koho v které dědině podruhu jest, auředníku znamte, aby se vědělo v čas potřeby mé, kde dělníků hledati. Též polečů, kurev, vlaště šenkýři, abyšte nepřechovávali, ale z dědin je vy-

to pod skutečným trestáním, jak by se auředníku vidělo. Což se
ů, laupežníků, mordýřů a zhaubců zemských i rozličně lidem škod
oteyče, poněvadž pak i v zřízení zemském nařízeno jest, aby, kdež-
a kohokoli postižení aneb nalezení byli, ti a takoví bez prodlévání
ížení a do vězení dáni byli a u nižádného fedrování ani přechová-
li; a jestliže by jaký pokřik byl, takových zhaubců honiti, abyšte
vání honiti a k místu připraviti pomáhali. Jestliže by pak kdo,
takovém honění a pokřiku, honiti nepomáhal, pokutau zřízením
vyměřenau propadnauti má.

m. Což se pak řemesla krejčířského i jiných řemesel doteyče, kte-
o všech tlaukli, takových aby žádný u sebe nepřechovával, ani jim
dal, neb od toho sau města, městečka a řemeslníci v nich, abyšte
o potřeby a díla vám potřebná utíkali a tak jedni od druhých

m. Stezek a cest nesvobodných žádný aby nedělal ani zarážel, a tak
a na obilích a laukách i jináč škody nečinil, ale cestami neb stez-
odnými aby jezdil neb chodil. Pakli kdo v tom postižen bude,
ové cesty neb stezky zarážeti bude, o to skutečně trestán bude a
titi musí.

m. Co se pasení koní doteyče, tak že jedni druhým, nemůžete-li
e v noci škody nemalé děláte aneb čeleď vaše, a tak skrze to
úznice, bitvy i mordové přicházejí: a protož to míti chci, abyšte
eď vaše pasením koní i jináč v obilích, v laukách škod jedni dru-
ali. Pakli kdo přes tuto mau zápověď pásti a škody jiným dělati
ne nebo v noci, ten a takový s statkem a hrdlem na mé mi-

m. Item v rybnících mých ani poltrubích lnu a konopí abyšte ne-
i také ryb nelapali, ale toho všelijak prázdni byli, také lnu a
jizbách neb světnicích nesušili, neb skrze takové sušení ohněm se
jí, a tak byšte mohli i k takovým škodám přijíti. Pakli se kdo
stí a přes zápověď mau v rybnících a poltrubích lny a konopie
v jizbách sušiti bude, takový podlé uznání auředníka mého sku-
tán bude. A ten pak, kterýžby ryby v rybnících neb poltrubích
či přijde, a vylaupeny jemu budau.

m. Jestližeby Pán Bůh na kterau dědinu voheň dopustiti ráčil aneb
aby jeden každý, nechaje všeho, s potřebami k přetržení a uha-
najíti se dal, tolikéž i z jiných dědin abyšte sobě pomáhali, však
k vohni běželi, abyšte, jakž mnozí ten obyčej mají, brali a kradli,
vohně vynesau. Kdožby se toho dopustil, maje oheň pomáhati
oho bral, ten a takový jako jiný zloděj oběšen bude.

m. Což se pak na zámek chození k auředníku doteyče, aby žádný
než v pondělí na zámek k auředníku o potřeby své nechodil, neb
jiných dnů krom pondělka s mými věcmi a spravováním statku
i práce a zaměstknání má. A protož v tom vědouc, že se vám
ich prací a chůzí umenší, tak se zachovejte. Pakli se toho kdo
n věži trestán bude. Než leč toho jaká vobzvláštní potřeba, kte-
do pondělka *odložiti nemohla*, nastala, tehdy může kteréhokoli dne
na zámek *přijíti. Také i ten veliký* neřád jest při vás, tak že
delní den, co komu potřebí jest, na zámek k auředníku ráno ne-

přijde, než až se prvé vožere, ten a takový každý, který ráno nepřijde, neb vožralý bude, věží do třetího dne trestán bude. A protož jeden každý k auředníku v pondělí tím raněji choď a ne odpůldne.

Item. Kteří máte sirotky k službě zjednané a nerádi jim platíte, ani jich zase na nové léto na zámek nepostavujete, o tom přísně poraučím, abyšte sirotkóm mým služby podlé projednání platili, jim křivdy nečinili a sami se s nimi na zámku při novém létě postavili. Pakli se tak kdo nezachová, skutečného trestání neujde.

Item. Žádného skupování aneb ládování bud vobilí aneb co jiného po vsech aby nebylo a nebeyvalo, poněvadž v zřízení zemském také zápověd jest. A protož o tom přikazuji, abyšte takových skupování bud formanům aneb jedni od druhých nedopauštěli, než kdož má jaká vobilí, ten do města Třebíče neb městeček na panství mém dovez a na trhu svobodném prodávej. Pakli kdo přes to tak skupovati bude, tomu aby to, co skaupil, pobráno a na zámek dodáno bylo.

Item. Jakož také Židé i některé taulákyně po vsech chodíc krav., slepice i jiné věci k vaření překupují a jinam odnášejí, a tak takových potřeb do města na trh svobodný nenosíte a město v tom veliký nedostatek trpí, ano i lidé znamenití, kteříž tudy jezdí, pohodlí míti nemohau: a protož takových překupování těm tulačkám ani Židóm aby trpíno nebylo, ale jim to pobráno a na zámek dodáno bylo, neb od toho trhové v městě nařízeni jsau.

Item. Což se vlny obojí střeži jaré i ozimé doteyče, také ve vsi žádným saukeníkóm, překupníkóm, ani jedni druhým prodávána, aby nebyla, než na trhy svobodné do města Třebíče i městeček na panství mém taková vlna nošena a prodávána byla. Paklibý se kdo toho dopustil a vlnu po vsech by překupoval, taková vlna od konšelů neb rychtáře aby pobrána a na zámek dodána byla.

Item. Což se ženění doteyče, tak mnozí ten obyčej mají, aby pominauc dobrý křesťanský řád, sirotky, vdovy neb vaše dcery laudili a ukradali. Jestliže se kdo toho dopustí a takovým neřádným lauzením žeuiti se bude, nehledajíc toho řádně, takový, jakožto jiný zločinec, i s pomocníky svými pokutami i dlauhým vězením trestán bude podlé mého neb auředníkova vyměření, než každý toho řádně hledej.

Item. Jestližeby se kdo smilství aneb maje manželku svau cizoložství dopustil, což proti Pánu Bohu a přikázaní jeho i proti řádu křesťanskému jest, a to na kohokoli nalezeno neb usvědčeno by bylo, ten a takový pro takový zlý a nešlechetný skutek ode mne dostatečně trestán bude, a což na něj jaké pokuty uložím, tu podnikuauti povinen bude.

Item. Poněvadž mnozí skrze rukojemství k nemalým těžkostem a škodám přicházíte, protož abyšte se takových rukojemství, a zvláště za přespolní lidi, varovali a jich prázdni byli. Pakli kdo v jaké těžkosti a škodě skrze rukojemství přijde, z toho jemu zpomoženo nebude.

Item. Poněvadž v některých dědinách peníze aneb platy obecní máte a z nich žadných počtu nečiníte, než mezi sebau to rozbytujete: protož to míti chci, abyšte jedni druhým z obecních věcí před auředníkem počet pořádný učinili pod skutečným trestáním.

Item. Mlynaři spravedlivau míru lidem ze mleyna dávejte, chudým v tom neubližujíc pod skutečným trestáním.

Item. Což se řek mých aneb stavů a potoků, které sem rybářóm proajal doteyče, o tom vám přísně přikazuji, abyšte v nich ryb nelapali a ybářóm, poněvadž oni mně plat dávají, nepřekáželi, ani vrši vytřísali a poku mých prázdni byli pod ztracením očí.

Item. Protož poněvadž vám taková vůle má dokonalá voznámena a vědomosť uvedena jest, aby jeden každý buď konšel, rychtář, hajný z obecných podlé toho zřízení ode mne vám vydaného se choval a z něho vystupoval: pakli se kdo čeho proti tomuto mému zřízení dopustí, ten takový podlé vyměření v témž zřízení doloženého trestán bude skutečně.

Anno salutis 1573.

O povahopisných jménech osad staročeských.

Podal *Antonín Vašek.*

Staročeská místní jména vztahují se buď k místnosti, na které ada založena byla, buď k obyvatelům, kteří osadu založili a obýi. Tak jméno osady *Bukovina* značí místnosť, na které dříve ral bukový les; název *Koloděje* zase značí obyvatele osady, kteří kolářstvím zabývali. Názvy k obyvatelům se vztahující, které I. Jirečkem *hromadnými* nazývati budeme, jsou rozličného druhu: ny označují původ obyvatelů, ze kterého rodu nebo kmene pošli, př. *Budějovice* znamená *rod Budějův; Charvaty* znamená obyele pocházející ze staročeského kmene *Charvatů;* některá jména o druhu na jevo dávají dřevnější bydliště, ze kterého se noví osadi přistěhovali, na př. *Olomučany, Budňany* (z Olomouce, z Buně pocházející).

Jiná jména hromadná značí zaměstnání obyvatelův, aneb jejich stnosti duševné nebo tělesné, jejich mravy nebo zvyky. K těmto ledním názvům, které H. Jireček *povahopisnými* nazývá, hodláme pozornosť čtenářův obrátiti a pokud možná názvy ty na základě ykovědy a historie vysvětliti.

A. Dosti četny jsou názvy, které zaměstnání obyvatelův oznaií. Zde budiž připomenuto, že obyvatelé některých osad všichni dním řemeslem se zaneprázdňovali aneb jedno dílo konali, pročež té společné jméno dle řemesla nebo díla obdrželi. (Jireček, Slov. ávo I. str. 64). Názvy takové jsou:

Bečváry nyní bychom řekli „bednáři."

Bobrovníky hajní a lovci bobrů na knížecích statcích.

Brtníky včelaři, brť = oul, *Dehtáry* a *Dehtáře* vyrabitelé htu, smoly.

Čertoryje dostaly dle H. Jirečka jméno od vyřezávání čertů, maských; možná však, že první část toho slova jest črta.

t. j. čára (linea, Miklosich) a že se vztahuje k jiné umělosti obyvatelův. Mnich *Chrabr* praví, že Slované, pokud písma neznali, črtami a řezami četli a hádali. (Srov. čáry, čarovati).

Dřevníky, opatrovatelé dříví, rozumí se panského. (Linde)[1].

Hřebečníky chovatelé hřebců; tomu blízký jest název *Kobylníky* a snad též *Kobylisy*; pak *Koněpasy* a *Koněprusy* (dle Jirečka „broditelé koní.“ Je-li tomu tak, náleží název ten spíše pod D).

Hrnčíře. Chrtníky opatrovatelé chrtů panských. Podobný jest název *Psáře.*

Jamníky značí buď obyvatele jam (v 16. století a později nazývali se *Jamníci* čeští bratři, poněvadž v jamách se shromažďovali), aneb horníky: jamy jsou doly k dobývání kovů, odtud název moravského města *Jamnice.*

Kladoruby (Kladruby) nazývali se, kteří klády roubali.

Koloděje koláři. *Koroděje, Koroseky* značí dobyvatele kůry koželužské. Totéž znamená, jak se domnívám, *Korozluky* (vlastně „lupači kůry“, cf. starosl. ląčiti = separare) a *Kralupy.*

Kravaře; Kuchaře; Kovary (kováři); *Lnáře.*

Mezirady, raditi značí zde, jako posud v srbském jazyku, dělati; mezirad jest tedy ten kdo dělá meze, mezníky, snad také měřič.

Mlynary a *Mlynáře*, k nim se druží *Mukoděly.*

Mydlovary (mydláři); *Ovčáry.*

Pecerady stavitelé kamen, pecí.

Pnětluky bude asi tolik co Kladorubi; stejného druhu jest starý název *Pekotluky* (nyní Pačetluky. Snad se má v původní listině čísti Pakotluky).

Polirady (též Polerady) značí obdělavatele polí; tomu příbuzné jest jméno *Rataje*, t. j. ora-taji či oráči.

Psáře viz *Chrtníky.*

Rudníky dobyvatelé rudy; *Rybáře; Řešetáře; Skláře.*

Smolotely = smolaři. Druhá část slova toho souvisí s řeckým τελέω konám.

Střelce; Strhaři = strouhaři, soustružníci.

Stříbrníky značí dobyvatele stříbra, dle Erbena nazývala se osada ta původně Stříbrsko.

Sukorady značí as tolik co Pnětluky nebo podobné.

Svinaře a *Svinary; Štítary* hotovitelé štítů.

---

[1]) O všech jménech buďiž připomenuto, že nynější tvar jejich jest vlastně akkusativ, který stoupil na místo nominativu, jako v [illegible] jmen; zněla tedy původně: Bečváři, [illegible] atd.

Šepetely. Jireček vykládá název ten pomocí litevského *se-etys* = kartáč, tedy = hotovitelé kartáčů.

Uhlíře. *Vinary* (pěstovatelé vína). *Volary* = volaři.

Voděrady značí ve vodě pracující, snad stavitele vodní.

Zlatníky cf. Stříbrníky. *Žernoseky* dobyvatelé žernova.

Zemětěhy, ze země těžící, as tolik co polerady.

Snad sem také náležejí názvy *Věžníky*, *Mrtníky* a *Zvotoky*, pův. listině zní *Dvocotloky* t. j. Cvokotluky).

B. Značný jest také počet osad, jichž názvy vlastnosti *tě-né neb duševné* vytýkají. Nediv se nikdo, že se jistá vlastnosť yvatelům celé osady přikládala; za prastarých dob, kdy názvy ty staly, byli obyvatelé celé osady jednoho rodu a poněvadž mnohé stnosti tělesné i některé duševné jsou jak známo dědičny, vysky-aly se zajisté u mnohých, ne-li u všech údů rodových, tak jako ud jisté vlastnosti na všech členech jedné rodiny spatřujeme. Že oněch vlastnostech za našich časů v dotyčných osadách není nátky, nebude nám divno, když považíme, jak rychle nyní oby-elstvo celých obcí se mění, jak rychle i nemovitý majetek z ru-i do rukou přechází a tím pohyb obyvatelstva, nehledě ani ku pří-ám kromobyčejným na př. moru, válce, náramně usnadňuje [1]).

Vlastnosti duševné označují názvy:

Divoky, (dle Jirečka, snad jest to táž osada na Moravě, která Šembery *Diváky* se nazývá).

Lény, t. j. liní, *Libosvary*, svárů milovní.

Litohlavy má as týž význam, co vlastní jméno Lutomysl (lité, oké mysli).

Mrzky, *Nevděky*, *Neznabohy*, *Nednebohy* snad = nenebozí.

Přepychy, *Přebozí* as pře-ubozí; *Semily* sebe milovní; *Skoupy*, *ýskaly*, *Strádaly*, *Veleliby*, *Všehrdy* všichni hrdi; *Všekary* všichni rající; *Všelisy* úlisní; *Všestudy* stydliví; *Všesoky* na sebe sočící; *emily*.

Žestoky, t. j. krutí. Sem také vřaďíme názvy *Blahousty* *Bujesily*.

Vlastnosti tělesné udávají názvy:

Běloky, to jest bělo-ocí; *Bělousy* bělo-vousí; *Hnědousy* či *nidousy*; *Holousy* holovousí, bezvousí; *Holohlavy*; *Kadeřavce*; *osmonosy* t. j. křivonosí; *Křivousy* křivo-vousí; *Křivousty*; *Kra-sece*; *Kratonohy*.

[1]) Na důkaz toho uvádím, že v mém rodišti, které r. 1784 založeno bylo, doby ani jedno z původních 14 sedlisk není majetkem rodu zakla-ho že již ani jedno z původních rodových jmen tam se neudrželo.

Krchleby snad to znamená lidi, kteří hlavu (leb) na levou (krchou) stranu nakloněnu měli.

Krsy zakrnělí; možná, že krsý má zde užší smysl = krchý, tedy krchňáci.

Kuroslepy mající „kuří", t. j. slepičí zrak, tedy as tolik co *Malovidy* a *Nevidy*.

Loukonosy ohnuté, křivé nosy mající. V starosl. značí lakonosъ nasum aduncum habens. Miklos.

Narysy (naryšavělí); *Nečichy* od slabého čichu pojmenovaní. *Pouchobrady*, kteří na bradě jen puch (měkké chmýří měli). *Plavy*; *Tlustofousy*; *Vchlavy* původně *Velehlavy* veliko-hlaví.

C. Názvy, které se zakládají na jistých obyčejích a způsobech obyvatelů pojmenovaných (na př. Bosonohy, Cetoliby, Medonosy) zahrneme v ty, které z jisté případnosti původ mají a většinou za přezdívky považovány býti mohou, na př. Hrdlořezy, Polustrýce. Ješto případnosť taková ne vždy jednoduchá, zde jedním, obyčejně složeným slovem stručně se vyjadřuje, podobá se název z ní pošlý vtipné narážce, která sice současníkům byla úplně srozumitelna, nyní však mnohdy temnou se jeví a snad nikdy dostatečně vysvětliti se nedá. Zde jest široké pole pro fantasii a domněnky, pročež nežádej nikdo od nás v té věci určitosti, nýbrž utvoř si třeba sám jiný výklad, jak ten onen název původ vzal.

Zde namítá se otázka, jak to možná, že názvy posměšné, kterými s počátku sousedé osadníky, jichž se týkalo, škádlili, se ustáliti a stará přesná jména osad vytisknouti mohly. Výjev ten lze vysvětliti postupem kolonisace české. Známo jest, že nejstarší názvy osad českých jsou rodové, patronymické, t. j. že označují rod, který se v jisté místnosti usadil a tam osadu utvořil. Tak na př. názvy *Maloměřici*, *Třebomyslici*, *Dobroslavici* znamenaly potomky či rod Malomíra, Třebomysla, Dobroslava. Když obyvatelstva osady přibývalo tak, že neměli dosti místa a výživy ve své osadě, oddělila se zajisté část obyvatelstva a založila osadu novou v sousedstvu staré. Také z jiných příčin odštěpila se, tuším někdy jedna neb druhá rodina a založila bydliště zvláštní, pokud nebyla nouze o půdu. Jaké asi jméno dostalo nové sedlisko? V nejstarší době kolonisace české zajisté zase rodové, tudíž buď stejnojmenné s mateřskou osadou, nebo nové, jestliže se jistá rodina vystěhovala a nový rod založila, který pak dle svého náčelníka pojmenován byl. Poněvadž takové odštěpení a zakládání nových osad s počátku zhusta se vyskytovalo, nemohlo se nepřiházeti, že někdy a to blízko sebe povstaly rody stejnojmenné. Na uvarovanou nedorozumění pomýšleli

ní sousedé na název nový, jímž by osady ty rozeznávali a tu ušim namanuly především názvy povaho- a mravopisné, jakož zvy vztahující se k zaměstnání, ke zvykům anebo jiným karisujícím událostem.

Patrno, že název takový, obzvláštně škádlivý nebo posměšný, il se hned u obyvatelův, jichž se týkal a že snad dlouho vedle staré přesné jméno osady v užitku bylo. Když pak lidnatosti lo, když častým přistěhováním a odstěhováním rodové se smí- i jmenovitě staré zřízení rodové, jež na společnosti a nedílnosti tku (dědiny) se zakládalo, za své vzalo: úsměšné ony názvy yly znenáhla svého ostnu, ježto se nových obyvatelů netýkaly a sama již zastaralá byla a vyšla z paměti. Pak ovšem byl náposměšný i od obyvatelův osady, které se týkal, přijat právě ako někdy jednotlivec s přezdívkou se spřátelí a jí vedle svého ého jména bez pohoršení se dává nazývati.

Sem náležejí názvy:

Bobolusky viz Makolusky.

Bosonohy.

Blížvedly vztahuje se k nějaké události, nyní ovšem temné.

Břehoryje, jestliže zde slovo břeh znamená *mezi,* jako dle manna v podřečí Boleslavském, značí název ten rušitele mezí; vztahuje se k neznámé události[1]).

Březolupy znamená buď kůru březovou (koželuhům potřebnou) ující, nebo břízy kradoucí (porovnej Kozolupy).

Bělokozly jest složenina přivlastňovací a značí bílé kozly mající.

Cetoliby milovníci cet, t. j. ozdobných plíškův a podobných Dle „Mater verborum“ je ceta = nummus, peníz.

Čepirohy a *Čertousy* je nejasné.

Dížčerpy a jemu podobné *Hlubočerpy* (též Hlubočepy) znaí díží a hlouby (t. j. košťály) čerpající; náleží tedy k názvům iěšným.

Dřevohryzy; Drbohlavy; Dršťkryje vztahuje se k případi nyní těžko vysvětlitelné, podobně *Hostokryje* a *Patokryje,* ačslova sama sebou jsou jasna.

Dymokury. Jungmann ve slovníku udává, že dymokury jsou nady nahnilého mechu a spuchřelé trávy, které se zapalují; možná i, že název ten zde značí něco jiného, porovnej Soběkury.

Břeh znamená ve východní Moravě posud příkrý svah kopce, kdež nelzá *rýti nebo kopati,* může tudíž Břehoryje znamenati obyvatelnosti *břehovité čili* kopcovité ryli. Pozn. red.

Dušníky nazývali se původně poddaní lidé, klášterům a kostelům za blaho duše darovaní. Brandl, Glossar.

Dvořáky byli majitelé dědičných dvorů.

Doloplazy je posměšný název, „po dolech se plazící.“

Hlívojedy, kteří hlívy t. j. jistý druh hub jedli. S tím srovnávají se názvy *Hřibojedy* a *Hubojedy*[1]).

Holočrevy a *Holostřevy*. Význam věcný jména toho je temný.

Hořehledy (vedlejší tvary Ořehledy a Vořehledy) značí lidi, kteří na jiné „s hůry hleděli.“ Cf. Halické *Horyhledy*.

Hrdlořezy, *Řežihlavy* (u Pal. čteme též Hřešihlavy) připomínají události nyní ovšem neznámé; taktéž těžko je vysvětliti příčinu názvu *Hustopeče*.

Hubilesy = hubící lesy. Přezdívka je název *Hlupohlavy* a *Hladoměře*.

Chudomely tolik co málo-melící, tomu podoben jest název Suchomely.

Chroustoklaty. Snad obyvatelé toho místa první začali hubiti (klátiti) chrousty, poznavše jejich škodlivosť a utržili z toho přezdívku.

Chrudichromy první čásť této složeniny je temna.

Chvatiruby. rub značí šat. chvatirub je tedy uchvatitel šatů.

[illegible] přezdívka, značící asi tolik co usmrkaní.

[illegible] jed vařící či připravující.

K[illegible]uty jest přezdívka tak jako nynější balamuty; neboť ve slovenštině jest posud kolomut = zmatek.

K[illegible] jsou vlastně ti, kteří kolem otáčejí. Známo, jak starodávná pověsť česká jméno Kolovratů vykládá. Možná také, že osada ta proto tak nazvána, poněvadž od některého Kolovrata založena byla. Tak nazývá se nepatrná kolonie v pruském Slezsku od [illegible] p. z [illegible] založená *H[illegible]rky*.

K[illegible] a *K[illegible]*, zdá se, že název ten není než obměna [illegible] *K[illegible]* (viz pod lit. C).

K[illegible] (t. j. kazi-lechy = pány) vztahují se k [illegible] *K[illegible]*. *K[illegible]prusy* (Jireček vykládá [illegible] jakým právem).

K[illegible] kteří [illegible] maso jedli. *Konobrže* snad bržší, to jest rychlejší než [illegible] *K[illegible]*, *K[illegible]ry*. *Kotopeky*, kteří koty, t. j. [illegible] pekli a jedli.

K[illegible] [illegible] porovnej *Drevohryzy*. Podobný význam má nynější název *K[illegible]* (v starých listinách *Kurojedy* = kury t. j. slepice jedající).

[1]) Hlíva ve [illegible] Moravě [illegible] [illegible] koně, herka. Pozn. red.

Kosobody kosou bodající, *Kozodry* a zdrobnělé *Kozodírky* pře-
rání od odírání koz, jako *Kozolupy* od loupení koz. Sem také ná-
ží *Kozojedy* a *Kozovazy*.

Kostomlaty naráží na mlácení (t. j. lámání) kostí. Co se týče
luvnického tvaru, porovnej Konojedy.

Kročihlavy zdá se býti zkaženo z původního *Krutihlavy*,
Zibohlavy.

Litochleby a *Litopecny* jsou narážky na skoupost, kterým
eba líto. První část slov těch jest časoslovo litovati.

Temné jest *Lysolaje*.

Makolusky, *Makotřasy* naráží tak jako *Bobolusky*, *Hracho-*
ky na oblíbená neb bezděčná jídla (louskati je zde = jísti, po-
ný je polský název *Gracholuby*) podobně *Máslojedy*, *Masojedy*,
ékojedy (zkroucené Mlékovidy), *Mlékosrbi* t. j. mléko-střebi (stře-
i znělo původně sreb-s-ti, cf. latinské sorbere), *Mlékožíry*, *Mrcho-*
y, *Mrkvojedy*, *Srnojedy*. Temné jest *Lírojidy*.

Medonosy med nosící, prodávající, *Měcholupy* měchy = pytle
doucí.

Mízholezy neb *Mízkolezy* značí pro mízu (staroč. mízha) le-
cí, snad zde míněná míza březová, ze které se také cukr dělá.

Malovary a *Velvary* vztahuje H. Jireček k sídlu, vykládaje
= dům. Nevím, na čem Jireček náhled svůj zakládá (var
čí sice v maďarském hrad či osadu, ne ve slovanském, dle mého
omí), pročež považuji Malovary a Velevary za narážky málo-,
ohovařící, cf. Jedovary, Mydlovary.

Mlčechvosty je jakási narážka, jako *Útěchvosty* (utíti chvost
ocas).

Mokropsy, *Mokrovousy*, *Mokrovraty*. Snad se to vše vztahuje
„bratry z mokré čtvrti“; tuším také sem patří *Močerady* (pů-
lně Mocuradi).

Mořižaby, kteří žáby mořili, t. j. zabíjeli a jedli, *Nahoruby*, nazí
bali, *Nasevrky*, na sebe vrkali, proč? to ovšem nyní nevyzpytatelno.

Nebužely značí asi svatoušky, kteří pánu Bohu (per metony-
am nebi, staroč. dativ nebu) želeli, naříkali, jak zkažený ten svět je.
dobný význam asi má *Nebovidy*, kteří skroušeně k nebi pohlíželi.

Nebočady (též Nabočady a Nabočany) je snad mnohočet vlast-
o jména Nebočad, které by aspoň mělo analogii v staroč. jméně
načedie t. j. boží dítě.

Nebovazy (Nabovazy) snad připomíná, že tam už za starých
á nebesa (ložní) mívali.

'e = ledabylí.

Nedachlebice (1209) je narážka novějšího původu, jak zakončení (ice) dokazuje, které prvotně jen rodovým jménům slušelo. Mezi zaniklými osadami českými nachází se název *Nedakřevice*.

Nedakonice. Zdá se, že původní tvar toho jména zní *Nenakonice* (viz Erben. list z roku 1131) a to že jest jméno rodové.

Pomuky či *Nepomuky, Neprášky, Nespeky, Nesvařily* počítám mezi narážky. *Nespery* zdá se býti pluralem vlastního jména, jako z rodového *Nespeřice* vysvítá.

Nestachleby vykládati možno „nestojící o chléb.“

Neumětely čili jak lid posud vyslovuje *Neumetely* značí obyvatele, kteří *neumetají*, jako *Neosvětely* (nynější Nusle) ty, kteří neosvěcují.

Novosedly značí novo usazené, opak toho jsou *Starosedly*, t. j. staří osadníci.

Odřepsy je přezdívka, cf. Kozodry, jakobychom řekli „rasi.“

Otavožaty, Senohraby, Senožaty, Senomaty připomínají snad druh roboty, ku které obyvatelé zavázáni byli (ministeriales).

Pistoluby (Pěstoluby vlastně Pestodup) původ názvu toho je tak temný jako *Pasohlavky*, (kteří hlavy páskou otáčejí, zdob(?) a *Pasovary*. *Pasokryje* (snad od dlouhých šatů pojmenováni). *Pětichvosty, Pětikozly, Pětipsy*.

Pečekozly cf. Kotopeky.

Pobipsy (starý název Polipsy), *Pobistrýce, Pobikozly* vztahují se k události, že pobili (polili) psy atd.

Poděbrady, Poděfousy připomíná, že tak pojmenovaní poděli, ztratili, přišli o brady, fousy. Sem také náleží *Poděbaby*; tiže je vysvětliti *Poděčely*.

Podmylesy = podmyli les, snad řekou tam vedenou?

Podoliby jest asi tolik co půdo-milovní.

Polohlavy je přezdívka, jako *Hlupohlavy* (jinak Upohlavy).

Prachomety jsou as opak Neumetelů.

Přeskače a *Přeskaky* jest jakás škádlivá narážka jako *Přišimasy* (přišili maso), *Pyskocely* (v pysky se celující).

Přestavlky vykládá Jireček Josef „přestalí býti vlkodlaky.“ Možná, že přestati se zde v jiném smyslu bráti má, staro[illegible] přestati něčeho = upustiti od něčeho, tedy: přestali vlků, t. j. od pronásledování, honu na vlky, ve kterém snad špatně pochodili.

Pryčhledy vytýká obyvatelům, že nehleděli druhému přímo v oči, nýbrž stranou, pryč; cf. *Hořehledy*.

Přilepy, Přileze, kteří, jakoby nezvaní, k sousedům [illegible] přilepili, přilezli.

Nejasny jsou názvy *Přečaply, Pročevily, Praskolesy* a tomu podobné *Rozbilesy, Pšovlky.*

Pustověty vykládá H. Jireček „obyvatelé osamělých (pustých) chatrčí", poněvadž v litevštině *věta* značí obydlí. Netřeba se však k litevštině utíkati, béřeme-li *pust* ve smyslu „vanus" (jak již ve staroslov.) a *vět* ve smyslu „mluv"; jest tedy název ten přezdívka = darmomluv, tlučhuba. S tím se také shoduje ruské jméno *Pustovětov* viz *R.* slov.

Rakolusky, Rakodavy cf. Makolusky.

Rambousy. H. Jireček má za to, že v tom slově se udržela staročeská nosovka, že by mělo vlastně zníti rúbo-ús-y, t. j. Roubofousy, že tedy jest narážkou na vlastnosť tělesnou.

Řeporyje naráží na jistou případnosť, jako *Řezihlavy* a *Samosoly.* (Snad toto souvisí se staroslov. samosulъ = se ipsum fallens).

Nejasný jest původ názvů *Samopše, Sedmipany, Smidary, Stěměchy, Strampouchy.*

Smetalky naráží na obyčej, jako *Samotíšky* (vlastně Samotížky), kteří sami táhnou, totiž povoz.

Svébohy považuji za composit. possess = své (vlastní) bohy mající, na nich si zakládající.

Středokluky vztahuje se bezpochyby tak jak *Příkluky* k místnosti; cf. přiklučiti, t. j. klučením sdělati. Jungm. Rovněž *Kluky* jest tolik co *Kluče,* as nynější paseka.

Snovídky vytýká obyvatelům lehkou víru ve sny. Jungmann, snovid, snovídek Traumdeuter, Visionär.

Soběchleby kteří o sobě chlebí, t. j. samostatně hospodaří.

Sobědrahy, Soběhrdy, Sobětuhy jsou narážky na sobectví a domýšlivosť. Tíže jest vyložiti *Soběkury* a *Soběsuky* (snad „sobě kouří, soukají"), *Soběchlapy, Soběbřuchy* a *Soběhřiby.*

Sobolusky vlastně *Sovolusky* a *Svinělusky* jest obdobné názvu Makolusky.

Temné jest *Solopisky.*

Suchomasty (též Suchomasly) naráží na nedostatek omasty, opak toho je *Tlustomasty;* podobně *Suchomely* na nedostatek vody na mlýny. Porovnej starosl. suchojadenice = jejunium.

Suchohrdly naráží na pijáky; rovněž posměšná jsou jména *Sviňomazy* a *Štipoklasy.*

Temný jest název *Suchotlesky*[1]), zdá se, že „tleskati" zde značí pleskati, tlouci.

---

[1]) Mezi zaniklými osadami českými uvádí Palacký (Popis král. českého také *Sněhotlesky* se znamením otázky. Snad se má čísti Suchotlesky.

Stěrboholy znamená as jako nynější *štěrbák* řídkozubé.

Tatce značí zloděje, (posud na Slovensku znají slovo tať), *Tatobity* = kteří zbili zloděje (cf. Všetaty, Pobistrýce). Co se týče formy jména Tatobity, porovnej Senožaty a Otavožaty.

Těchoděly jest tolik co dělotěchy, kteří se dílu těšili.

Třískolupy (Třeskolupi) třísky kradoucí.

Tříbřichy za přezdívku; tomu as podobný je název Třibuby.

Trnobrany, kteří se trním bránili neb chránili. Posud nacházejí se v Bosně osady i samoty nepronikNutelným trním (živým plotem) ohrazené.

Trpoměchy jest asi tolik co třepoměchy, tedy jakási narážka, že měchy (pytle) třepali.

Tuněchody, též Tunochody a Tyněchody vykládám pomocí starosl. = darmo, tedy darmošlapy; podobně je v starosl. tunějadьcь = darmožrout (Miklosich: fruges consumere natus).

Uněklasy = ujeklasy (ujati), cf. Štipoklasy. Již v starosl. nalezáme tvar *unęti* místo ujęti.

Upohlavy. První část slova toho jest temna. Již Miklosich praví u staroslov. *upo*drugъ, že je sensus ignotus.

Varobyle snad = vaříbyle, t. j. býlí vařící.

Veltěže velmi těžící, dělající; na jinou přílišnosť narážejí názvy *Veltruby, Veltrusy* (aby nebylo nikomu pochybno, co to značí, znělo to kdysi také Velprdy), *Velvary, Veleliby, Velběhy*.

Vlkopesy snad vlčí psy mající, ač nemá-li se čísti Velkopsy. Zřetelnější jest název *Vlkovyje*.

Vodochody a *Vodokrty* vytýká úsměšně brodění ve vodě; porovnej slovenské *vodolez* = nořec.

Velvety cf. Pustověty.

Temného významu jest *Volduchy*.

Vrahožily (z vrahů žijící ?).

Přezdívky jsou *Všechlapy, Všetaty* (sami zloději); *Všenory* (*norek* značí posud ve Slezsku potápěče); *Všepadly, Všestary, Všetuly* (tuláci), *Všechromy*.

Všeruby cf. kladoruby; *Všesoky* (na sebe sočící). *Všesvaly* (svak = švagr).

Nejasné jest *Všešimy* a *Všebohy*.

Zadušníky tolik co *Dušníky*.

Zajekury (zajali kury = slepice) připomíná škodlivě jistou událosť, tak jako *Zbinohy, Zbizuby*, (jestliže se nemá správněji čísti Zbynohy, Zbyzuby, t. j. zbyli, pozbyli nohy, zuby).

Zděbrady jest opak názvu Poděbrady, tedy zdělali si brady.

Zibohlavy. V starosl. značí zybati = pohybovati, otřásati, zde tedy „hlavou potřásající.“

Žabonosy (žáby nosící, prodávající).

Žabokliky = krky = vřesky vztahuje se k místnosti.

Roztřídíme-li jména pod *C* uvedená dle významu, nalezneme tyto druhy jmén:

1. Nemravy vytýkají názvy: Tatce, Všetaty, Březolupy, Chvatiruby, Kozolupy, Měcholupy, Třískolupy.

2. Jiné zvláštnosti a vady mravné: Cetoliby, Hlupohlavy, Kolomuty, Litochleby, Litopecny, Mokropsy, Mokrovousy, Mokrovraty, Močerady (?), Nedachlebice, Podoliby, Pustověty, Velvěty, Svébohy, Snovídky, Sobědrahy, Soběhrdy, Sobětuchy, Suchohrdly, Tuněchody, Těchoděly, Veleliby, Všesoky, Všetuly.

3. Způsoby a nezpůsoby zevnější, zvláštnosti a vady tělesné: Bosonohy, Drbohlavy, Doloplazy, Dížčerpy, Hlubočerpy, Holostřevy, Hořehledy, Chvistonosy, Chudomely, Suchomely, Chroustoklaty, Kolovraty, Kosobody, Kozovazy, Medonosy, Mízholezy, Neosvětely, Neumetely, Prychledy, Prachomety, Pyskocely, Samotížky, Štěrboholy, Vlkovyje, Vodochody, Vodokrty, Všenory, Všechromy, Všestary, Zibohlavy, Žabonosy.

4. Na jisté události a poměry narážejí (větším dílem úsměšně) aneb jinak přezdívají: Blížvedly, Břehoryje, Drštěkryje, Hostokryje, Patokryje, Hrdlořezy, Řežihlavy, Hustopeče, Hladomře, Hubilesy, Jedovary, Varobyle, Kalivody, Kozlechy, Konětopy, (?), Rozbilesy, Konobrže (?), Kostomlaty, Kozodry, Odřepsy, Malovary, Velvary, Mlčechvosty, Mořižaby, Nasevrky, Nestachleby, Nebužely, Nebovidy, Nebovazy, Pobipsy, Pobistrýce, Podmylesy, Poděbrady, Poděfousy, Poděbaby, Polohlavy, Přišimasy, Přestavlky, Řeporyje, Sviňomazy, Soběkury, Soběchlapy, Soběsuky, Soběbřuchy, Soběhřiby, Tatobity, Uněklasy, Štipoklasy, Utěchvosty, Veltěže, Veltrusy, Veltruby, Vrahožily, Vlkopsy, Bělokozly, Zajekury, Zbinohy, Zbizuby, Zděbrady.

5. K jídlu se vztahují: Bobolusky, Hracholusky, Makolusky, Rakolusky, Sovolusky, Svinělusky, Hřibojedy, Hlívojedy, Hubojedy, Konojedy, Kurojedy, Kotojedy, Kozojedy, Máslojedy, Masojedy, Mlékojedy, Mrchojedy, Mrkvojedy, Srnojedy, Kočvary, Kotopeky, Pečekozly, Mlékosrby, Mlikažiry, Dřevohryzy, Korohlody, a snad také Rakodavy, Makotřasy.

6. Poměr obyvatelů k jistým okolnostem označují: Dušníky, Zádušníky, Dvořáky, Novosedly, Starosedly, Soběchleby, Trnobrany.

Misie jednoty bratrské.

Napsal *K. Šmídek.*

Vypsavše v ročníku 1874 původ a rozvoj jednoty bratrské ku konci své rozpravy přecházíme ještě k naznačení a objasnění nejskvělejší snad stránky činnosti jednoty bratrské, k činnosti její *misionářské*. Počátky její tkví v samé hloubi přesvědčení Zinzendorfova, jež jako drahé dědictví zachovává se až dosud ve sborech bratrských; veškera tato činnosť vyprýštila se u hraběte i u všech jeho nástupcův z ryzího pramene lásky ke Kristu volajícímu: „To vše učinil jsem pro tebe, což ty činíš pro mne?“ Byloť tomu dne 22. srpna r. 1872 právě 140 let, co z bratrské obce Herrnhutské prví odchvátali misionáři, hlásat evangelia národům pohanským v západní Indii. Prví tito bratrští misionáři byli naši soukmenovci, byliť to Moravané Leonard *Dober* a David *Ničman*, později prvý biskup v Jednotě, prostí to a neučení lidé, puzení k velikému neznámému dílu výlučně láskou ke Kristu, onen svého řemesla hrnčíř, tento tesař. Za instrukci na dalekou cestu připomenul jim hrabě. aby se ve všech svých podnicích výhradně řídili duchem Kristovým. vůdcem to ve všech i nejspletenějších jinak případech nejjistějším. Na cestu dal jim hrabě po dukátu, oni pak sami měli vlastního jmění každý po 3 tolarech; s tak skrovničkou sumou podnikli cestu přes Brunšvík a Hamburk do Kodaně, a odtud na ostrov sv. Tomáše. Jest se tu zmíniti o prvém na oko nepatrném podnětu ku bratrským misiím nyní po všech pěti dílech světa rozšířených. Hrabě Zinzendorf seznámil se, pobývaje r. 1731 v Kodani s hrabětem Laurwigem, královským tehdy podkoním, jenž u sebe choval komorníka mouřenína, Antonína jménem, z ostrova sv. Tomáše v západní Indii. Tento pak hraběti Zinzendorfovi a soudruhům jeho dojemnými popsal slovy strasti svých soukmenovců, jmenovitě vroucí touhu vlastní své sestry Aruny poznati pravého Boha. O tom všem psal hrabě své choti takto: „Hrabě Laurwig propustí ihned s námi svého mouřenína Antonína, aby seznaje náš Ochranov razil s námi cestu k obrácení mouřenínů v Africe i Americe. Dánské misie v Gronsku a v Laponsku jsou opuštěny a zadány, a kdožby se jich duchovně

ujati chtěl, může tak učiniti. I vidím před sebou širé pole činnosti. Hospodin rciž k tomu: Amen!" Mouřenín Anton stihl v skutku s Davidem Ničmanem dne 29. července do Ochranova; avšak pro různé naskytlé překážky odložena cesta na ostrov sv. Tomáše po celý rok. Dotčení dva misionáři stihli tam dne 13. prosince r. 1732. Z počátku bylo jim bojovati s bezčetnými a nepředzvídanými nesnázemi. Kázalit ovšem tamějším černochům radostnou zvěsť, že Kristus ujímá se i nejchudších i nejopovrženějších v lidstvu, že nekonalou svojí láskou lne i ku ztýraným negrům; avšak kladen hned veškeré jich blahokojné činnosti krutý odpor především ne od pánův, alebrž i od samých negrův; k tomu jim stále bylo bojovati se svízely tamějšího podnebí jim neobvyklého, jemuž mnozí konečně podlehli předčasnou smrtí. Tím však horlivosť bratří nikterak neumenšena; dne 17. srpna 1733 odebrali se následkem prosby z Kodaně čtyři ženatí bratří a 10 svobodných bratří i sester na ostrov *sv. Kříže* do cukřinových sadů.[1]) Dne 19. ledna r. 1733 uskutečněna druhá misie mezi pohany v *Gronsku;* odešli tam bratří Matouš a Kristian Stachové s vůdcem svým, Kristianem Davidem dne 21. listopadu 1734 odcestovalo 10 moravských bratří k *indianským* kmenům do *Georgie*, ku Creeksům a ku Cherokeesům. I do *Surinamu*, v holandské Guyaně v jižní Americe odesláni r. 1735 prví tři bratři; r. 1856 založena tam osada *Heerendyk* a zasvěcen nový chrám dne 21. srpna t. r., při čemž obcovalo více než 1000 negrův; po kázaní při též slavnosti pokřestěno 49 dospělých osob (22 negrův a 27 mouřeninek).

I hrabě Zinzendorf odcestoval podle nejvniternějšího popudu svého srdce do Ameriky; ponejprve přistál na ostrově sv. Tomáše provázen jsa dvěma bratříma dne 29. ledna 1739 v důtklivém právě okamžení; zdařilo se zajisté nepřátelům bratří stálým jich osočováním u tamnějších úřadův, že bratr Fr. Martin, zdařile veškerou misii vedoucí i s jinými ještě svými spolupracovníky uvržen byl do

---

[1]) Leonard Dober přivedl prvého negra, Karmela Olyho sedmiletého z kmene Loango dne 13. srpna 1735 do Europy, pokřestěn byl v Ebersdorfě a Josua jmenován, záhy pak skonal v Ochranově. V západní Indii s obrácenými negry krutě jednáno ze strany jich pánův. Touženo na ně, že hlasitým jich modlením a zpíváním ze spánku jich mistři bývají vyrušováni; jeden z pánův těch surových způsobil sobě tu nelidskou radosť, že modlitby negrův do ohně vrhnuv jimi pak negry tak dlouho ve tvář bil, až plápol uhasl; ba jak dí jeden z bratrských misionářův, brala zloba *proti obráceným těm negrům* nekalý podnět odtud, že negerky stavše se *křesťankami nechtěly prý* už chlipným jich žádostem po vůli býti!!

žaláře, odkud vydatnou teprve přímluvou přibylého hraběte byli vyproštěni. Ve blahé činnosti prodlel tam hrabě po tři neděle. Důraznější byl jeho druhý pobyt jmenovitě v severní Americe, kamž byl se svou dcerou Benignou stihl ke konci r. 1741. Nejdéle prodlel v Pensylvanii, pokusiv se tam zároveň o sjednocení četných různých sekt náboženských na základě nauky o smíření krví Kristovou, což se mu však nepodařilo. Válkami v Georgii zuřícími donuceni byli bratří odebrati se odtud do Pensylvanie, kdež sobě stanici vystavěli při řece Lecha řečené, západním to rameni řeky Delawary; hrabě slavil tam s nimi svátky vánoční, nazvav tutéž osadu, jež počáteční jmenovala se Bethlechem (dům u Lechy), Bethlehem, kteráž jest nyní nejčetnější osada v Jednotě; druhá osada pode jménem Nazareth povstala tolikéž tehdy asi 10 mil na sever od osady Bethlehemské. I mezi Indiany, a sice: ku kmenům Delewarským a Mahikandrům v Chekomeku na hranicích Nového Yorku a Connecticutu odebral se hrabě Zinzendorf, ač mu při neunavné té činnosti strádati bylo bezčetnými strastmi a svízely. Při tom všem svolal hrabě sedm konferencí za úmyslem svrchu dotčeným, bylo-liby možno různé americké sekty v jednotu spojiti; četná činil kázaní téhož směru; jednomu z těch kázaní ve Filadelfii přítomen byl Benjamin Franklin.

Již za živobytí hraběte Zinzendorfa rozvětvovala se činnost tato misionářská po všech částech země. R. 1735 seznámiv se Kristian Protten, mulat s Guineje studuje theologii v Kodani s hrabětem, odcestoval do Ochranova a odtud s Moravanem Hukuvou v březnu 1737 ku pobřeží Guinejskému k negrům kmene Akra; Hukuva záhy tam zemřel, a Protten nebyl s to, by o své ujmě založil a udržel tam zvláštní misijní stanici; byl tudyž nazpět odvolán. I do země Kapské v jižní Africe pustili se hrdinní misionáři, mezi nimi jmenovitě tolikéž Moravan Jiří Schmidt. Stihnul k Hotentotům kmene Soete-Melks-Valley u řeky Sonderend a školu tam založil; navštívili ho tam bratří David Ničman a lékař z Berlína, Eller, kteřížto pak odebrali se do města *Colombo* na ostrově Cejlonském. R. 1756 počala misie bratří na ostrově *Antigua* v západní Indii, Angličanem Samuelem Islesem, r. 1754 na ostrově *Jamaice*, r. 1757 v *Saroně* mezi Indiany v jižní Americe. Kdežto některé stanice pro různé překážky musely později od bratří býti opuštěny, dařilo se jiným znamenitě.

Tak r. 1750 vzrostl počet negrův na ostrově sv. Tomáše správě bratří se odevzdavších na 1222; na třech dánských ostrovech (v malých Antillech) St. Croix, sv. Tomáš a St. Jean až k r. 1757 během asi 25 let pokřtěno bylo dospělých 1113, [illegible]

se na těchto ostrovech majetníky mlýnův a sadův, dosti značných výtěžkův jim poskytujících, tak že mohli sami sebe uživiti, aniž jim bylo potřebí příspěvků z misijní diakonie ústřední.

Nelze nám pro obmezenost místa další rozvoj všech bratrských misií tuto doličovati; budeť zajisté dostatečno, podáme-li tuto podle nejnovější misionářské zprávy z r. 1873 (Jahresbericht von dem Missionswerk der Brudergemeinde vom Juli 1872 bis Juli 1873) statistický přehled všech *nynějších* misií bratrských.

V *Gronsku*, kdež misie počala r. 1733 mají bratří nyní 6 obcí, tři severnější: Nový Ochranov, Umanak, Lichtenfels a tři jižnější: Friedrichsthal, Lichtenau a Igdlorpait; působí tam 12 bratří a 12 sester, komunikantův se čítá 948, všech údův: 1688.

V *Labradoru*, kdež misie vznikla r. 1771, jest tolikéž 6 stanic, ježto jmenují se: Nain, Hoffenthal, Zoar, Okak, Hebron, Rama; v činnosti misionářské zúčastňuje se 19 bratří a 19 sester, 6 svobodných bratří, 1 svobodná sestra, komunikantův čítá se 434, všech údův 1165.

V *severní Americe* (od r. 1734) mají bratří tyto stanice: u Delawarův: New-Fairfield, New-Westfield; u Cherokeesův: New-Springplace, v misii zúčastňují se: 4 bratří, 4 sestry, komunikantův bylo 178, všech údů v péči bratrské: 371.

V *Dánské západní Indii* (od r. 1732) jest na ostrovech sv. Tomáše a sv. Jana 5 stanic: Nový Ochranov, Nízké město sv. Tomáš, Betanie a Emaus (na ostrově sv. Jana) s 10 misionáři a 2523 osobami v duchovní správě mezi nimi 1217 komunikantův. Na ostrově sv. Kříže jsou tři stanice: Friedensthal, Friedensberg, Friedensfeld, kdež dlí 7 misionářův, majících ve správě své 2667 osob, mezi nimiž komunikantův 1303.

V *anglické západní Indii* bratří mají na ostrově *Jamaice* (od r. 1754) 14 stanic: Fairfield, New-Eden, Irwinhill, New-Carmel, New-Bethlehem, New-Fulnek, New-Nazareth, Beaufort, New-Hope (Salem), Litiz, Bethany, Mizpah s Broadleafem, Bethabara, Springfield: v misijní činnosti postaveno jest 33 osob, majících v duchovní správě 12.971 duší, mezi těmito 4400 komunikantův. Na ostrově *Antigua* (od r. 1756) jest 8 stanic: Greenbay, Gracehill, Gracebay, Cedarhall, Newfield, Lebanon, Gracefield 20 misionářův, 6231 osob v duchovní správě, mezi těmito 2757 komunikantův. — Na ostrově St. Kittském (od r. 1775) jsou 4 stanice: Basseterre, Bethesda, Estridge, Bethel, s 10 misionáři a 3274 osobami ve správě duchovní, mezi nimiž 1259 komunikantův. — Na ostrově *Barbados* (od roku 1765) jsou 4 stanice: Saron, Bridgetown, Mount Tabor, Cliftonhill,

misionářův jest 6, jimž jest vésti 2399 duší, mezi nimiž bylo 948 komunikantův. — Na ostrově *Tabago* (od r. 1790) jen dvě stanice: Montgommery a Moriah, 7 misionářův, 2222 osoby v duchovní správě a mezi nimi 820 komunikantův.

Na *pobřeží Mosquitoském* (od r. 1848) jest 6 stanic: Bluefields, Rama, Magdala, Bethania, Ephrata, Kukulaya, kdež působí 16 misionářů, spravujících 898 osob, mezi nimiž jest komunikantův 205.

V *Surinamě* (od r. 1785) jest 13 stanic: Paramaribo s Combé Beekhuizen, Clevia, Rust en Werk, Leliendal, Heerendyk, Annaszorg, Charlottenburg, Bersaba, Catharina Sophia, Salem, Waterloo, Berg en dal, s 65 misionáři, jenž mají v duchovní správě 23.707 osob, mezi nimiž 5507 komunikantův.

V *jižní Africe* v západní provincii (v horní zemi) od r. 1736, pak obnovením r. 1792 jest 7 stanic: Berča, Quadenthal s Twistwykem, Mamre, Wittewater, Elim, Enox, Clarkson; dlí tam 41 misionářův, spravujících 7525 osob, mezi nimiž 1645 komunikantův.

V *jižní Africe* ve východní provincii (v dolní zemi) od roku 1828, jakožto zvláštní provincii od r. 1869 jest 5 stanic: Silo, Engotini, Gosen, Baziya, Emtumasi; působí tam 17 misionářův a spravují 1349 osob, mezi nimiž jest 308 komunikantův.

V *Australii* (od r. 1849) jsou dvě stanice: Ebenezer a Ramahyuk (Gyppsland); pracuje tam 7 misionářův, v jich duchovní správě jest 129 duší a mezi nimi 31 komunikantův.

V *západním Himalaysku* (od r. 1853) jsou tolikéž dvě stanice: Kyelang v Lahoulu a Poo v Kunawuru se 6 misionáři, mající v duchovní správě 20 osob, mezi nimiž 9 komunikantův.

Podle toho má Jednota bratrská, připojíme-li ve všeobecném přehledu i *školy* při stanicích založené:

provincií	stanic	misionářův	osob ve správě	komunikantův	*škol*	
					o všedních dnech	o nedělních dnech
16	90	322 o tři více než roku 1871.	69139	21969	210 s 15.101 žáky a 176 učiteli a 93 učitelkami.	95 dítek v nich 6631 dospělých 5197, učitel. 912.

Příspěvky na vydržování díla tak obsáhlého pořizují se v Jednotě různými způsoby. Konají se přede vším na ten cíl a konec zvláštní sbírky v jednotlivých sborech a u venkovských bratří a přátel, takto sebráno za r. 1872 vesměs 21.886 tolarův 22 groše; nebo poskytují mimořádné k tomu dary misijní spolkové a jednotliví zvelebitelé misií, tím docíleno darův na souši europejské 17.090 tol. 25 gr., z Velké Britanie 29.405 tol. 17 gr., ze severní Ameriky 660 tol. 21 gr., úhrn tedy 47.157 tol. 3 gr., při čemž nejvyšší sumou přispěla Britanie. Nad to založena jest v obci Betlemě společnost k šíření evangelia mezi pohany, jež obětovala Jednotě dotčeného roku 11.000 dolarův čili 13.200 tol.

Horlivější údové z Jednoty pamatovali a pamatují až dosud ve svých odkazech na bratrské misie a tou měrou dostalo se ústřední misijní diakonii 35.948 tol. 19 gr.; k tomu konečně přičísti dlužno příspěvky k napravení škod vichřicemi r. 1871 způsobených, jichž suma se páčí na 1924 tol. 17 gr. Veškery příjmy r. 1872 dosahují značné sumy 120.117 tol. 1 gr.

Vydání pak u velké míře všechny tyto příjmy převyšují, ač v Jednotě usilovnou snahou k tomu se prohlídá, aby misijní stanice co možná veškera svá vydání zapravovaly samy a dotyčná výroční zpráva misijního departementu v konferenci starších s útěchou připomíná, že jmenovitě misie v jižní Africe západní provincie opětně s to byla, aby ze svých vlastních pomůcek veškery své potřeby zapravila, jakož že i na ostrově Jamaice vydatnější než prvé měrou náklady domácího hospodárství nahrazeny byly příspěvky tamějších bratří. V jiných však stanicích sběhly se tytýž i nehody elementární, jako kruté vichřice r. 1871 na ostrově Antigua, jinde opět musejí teprve vystavěti a opraviti se potřebné k misiím stavby, jako na př. při misiích australských, v nejnovější teprve době vzniklých, v jižní Africe východní provincie a j. Značných nad to a stálých vydání vymahají častější úřední cesty ku vzdáleným těm misijným stanicím konané, vychování a vzdělání misionářův, zaopatřování jich vdov a vypěstování jich dítek[1]) a p. Tak snadno vysvětlí se, že dotčenou sumu ročních příjmů převýšilo vydání r. 1872 o 21.334 tol. 19 gr.; veškeré zajisté vydání t. r. páčilo se na 141.451 tol. 20 gr.

Ku vzdělání misionářů mají bratří zvláštní nyní školu v Nízkém, kteráž 1. února 1869 započala činnosť svou. Neplatí ovšem v Jednotě

---

[1]) Vydání pro 53 páry manželské a 10 vdovcův činilo r. 1872 vesměs: 20.424 tol. 16 gr., pro 67 vdov: 8577 tol. 2 gr., na vychování a zaopatření dítek v ústavech i v rodinách: 37.727 tol. 3 gr.

bratrské domněnka v sobě zajisté lichá, jakoby ku zdárnému konání úřadu misionařského bylo potřebí hlubokých a rozsáhlých studií, ba naopak i poslední synoda od r. 1869 vyslovila se opětně v ten rozum: „že hlavní proprava k úřadu misionařskému musí spočívati ve škole Ducha sv., aby se takto o všech misionářích mohlo říci: jsouce vyučeni Bohem. Veškery vědomosti lidské a všechno zevní vzdělání zůstanou beze vlivu i úspěchu, nedostává-li se toho osvícení vniterního a vzdělání srdce. Popřední vlastnosť každého misionáře jest pravé obrácení vlastního srdce; onť musí pokoj míti s Bohem skrze Pána našeho Ježíše Krista, ospravedlniv sebe věrou."

Dále pak stanovila tatáž synoda, „že navštěvování dotčené školy v Nízkém není *nutnou* podmínkou k odeslání bratra mezi pohany." Nicméně i s druhé strany na jevě jest, že i misionáři v nynějším věku opatřiti sobě musejí důkladnou známosť písma sv. a zevrubná uvědomění veškerých nauk křesťanských; že pak nad to příštímu misionáři zároveň povinnosť se ukládá, zúčastniti se ve vyučování *školním* mezi pohany, jest mu tudyž dříve mimo dostatečnou hbitosť v cizích jazycích i příslušné vědomosti světské sobě osvojiti. Vyučování v misijní škole v Nízkém zaujímá dva ročníky. Bratří, kteří se tam přijímají, musejí nejméně 24—25 let věku míti a roznícení býti láskou ke Kristu a ku svému povolání. Vyučování obsahuje v sobě v obou ročnících výklady na písma sv. starého i nového zákona, dějiny lidu israelského a církve Kristovy, při čemž vplétati se musejí i důležitější události z dějepisu všeobecného, pak dějiny církve bratrské a misií, a v obou ročnících učení se jazyku anglickému a zpěvu. Se školou spojena jest i dílna soustružnická a stolařská, aby s duchovní prací střídala se na úlevu i práce tělesná. Počet žákův kolísá ročně mezi 10—12 bratřími.

Nelze nám odolati vniternímu vnukání, abychom na tomto místě nepozřeli na misionářskou záležitosť ze všeobecného stanoviska veškerým důrazem tuto naznačujíce ušlechťující a veskrz obnovující vliv náuky *křesťanské*. Patrný jest spasný vliv tento u kmenů, jenžto ode mnohých starších i novějších badatelův považují se za plemena nižší, ba praotcům prý našim opům bližší a všelikému vyššímu vzdělání nepřístupná. Náhledům těmto ze strannické theorie vyvozeným odporuje naprosto zkušenosť, všemi křesťanskými tudyž i bratrskými misionáři nabytá; a k důkazům ze *zkušenosti* vyplývajícím, odvolávají se, jak známo, výhradně dotčení přírodoskumci. Dosvědčil nám ušlechtilý archivář Römer v Ochranově, jenž sám byl několik let ztrávil za misionáře na ostrově Antigua mezi tamějšími negry, že jediné křesťanství s to jest, aby úplně [illegible]

tělo toto plémě za nejnižší pokládané, a že hned na prvý pohled načitý se naskýtá rozdíl mezi negrem dosud pohanem a negrem náukou křesťanskou zušlechtěným. Viděli jsme při svém pobytu v Ochranově vlastníma očima literarní práce negrův odchovaných v bratrských školách na ostrovech západní Indie; i bylot nám diviti se nejenom krásnému písmu, alebrž zručnosti, s jakovou dané negrům těm úlohy v *anglickém* jazyku byly vypracovány, jasné dávajíce svědectví o schopnostech, naučiti se tak těžkému jazyku, jakým jest anglický, slovem i písmem. Podobné důkazy podává mezi jiným též misijní list bratrský (Missions-Blatt der Brüdergemeine, N. 7. 1873), sdělujíc zprávu o dvou negrech z *jižní Afriky*. Jeden z nich, jménem Jan Nakin (nar. 1833), náleží rodem ku kmeni Basutockému, severně od Kapské země přebývajícímu, a jest nyní učitelem v misijní stanici Silo zvané, kdež s velikým úspěchem vyučuje tamější negerskou mládež, mluví řeč *holandskou* i kafferskou s rovnou obratností, písmo sv. vykládá přiměřeně a srozumitelně a jeví krásné nadání řečnické. Druhý jménem Josua Hermans jest asi 70 let stár a tolikéž údem bratrské obce v Silo; užívají ho misionáři za tlumočníka holandských promluv k Hottentotům i Kaffrům; kmet tento, jak dí o něm dotčený list, vyniká křesťanským obcováním, výmluvností a udělováním křesťanského napomínání k pohanům i pokřestěným; nečiní jinak žádných kázaní, ale říká pohnutné modlitby v kafferském jazyku, jmenovitě při agapách o misijných slavnostech; kdož jdou, jmenovitě v neděli, okolo jeho domku, vidívají ho ve vedlejší komůrce, na veliké brejle čísti v novém zákoně nebo v žalmech; neboť na jeho knihách nenasbírá se nikdy prachu. A dejme tomu, že podle zdání na př. Karla Vogta mozek u civilisovaných národů právě stálým sebe vzděláváním rovnou měrou se rozvinuje a k úspěšnějším takto výkonům dospívá, důsledně i další pokolení takto vycvičených negrův musí ve všelikém lidském vzdělání prospívati a dále pokračovati.

Než podáme statistický přehled všech bratrských obcí, zmíniti se nám ještě jest několika slovy o některých sborech, jenžto pro nás Moravany a soukmenovce naše Čechy zvláštní mají důležitosť. Jestiť to přede vším osada v *Rixdorfě* u Berlína; povstalať z vystěhovalcův českých jmenovitě z potomkův bratří, ukrývajících se po veškerou dobu, co jednota bratrská v Čechách byla zrušena, nejvíce v okolí Lanškrona a Litomyšle. Asi 30 takýchto vystěhovalcův z Heřmanic uteklo roku 1733 přes Krkonoše do Slezska, tehdy ještě císařského.

Vůdci jejich jmenují se Jiří Pakosta, Jan Jílek, jimž snášeti

bylo mnohá protivenství; tak byl Jilek odhodlav se na cestu do Čech, aby odtud s sebou vzal bratra svého, polapen a dvě leta vězněn a pak ku prácem na pevnosti odsouzen; při požáru však, kdež měl při hašení pomáhati, utekl, šťastně se opět dostav do Slezska. Založili v Gerlachsheimě zvláštní obec, kteráž r. 1736 měla asi 300 duší, vyživujících se dosti bídně přádlem a tkaním. R. 1736 přidružili se k nim noví vystěhovalci z Červené Vody u Litomyšle; jich bývalý pán Lichtenštein vedl pro to stížnosť v Drážďanech; pro nastalé pak vyšetřování a stíhání utekli všichni ti vystěhovalci se svým pastorem August. Šulcem do Chotěbuze v pruské Lužici, kde nalezli asi 200 bratří, z Hennersdorfu (u Ochranova) pomalu se tam přistěhovavších. Obě osady odebraly se na to do Berlína. Gerlachheimští usadili se v blízkém Rixdorfě. Obec tato jest jediná ve veškeré Jednotě, kdež dosud panuje řeč česká, kdežto u Berlína již od dávných let místo postoupiti musila němčině.[1])

Podobně z českých vystěhovalcův povstala obec *Nízké* v sousedství Ochranova. Dotčení vystěhovalci shromažďovali se v Žitavě, počtem asi 50 ku společným nábožným schůzím. Avšak záhy znikly mezi nimi různé rozpory ohledně nauk křesťanských. Prosili obec Ochranov o sprostředkování. V prosinci r. 1741 došlo tam 10 vyslancův, jenž se konečně sjednotili, aby odeslána byla písemná prosba ku všeobecné bratrské konferenci do Marienbornu o přijetí k Jednotě. Konference k tomu svolila, a zbožný pán statku Trebuského v horní Lužici, Sigm. Aug. z Gersdorfu, uvolil se na panství svém přepustiti půdu, kdežby novou založili osadu a mohli živi býti podle předpisův Jednoty bratrské. Základní kámen položil Friedr. z Wattewillů, nejdůvěrnější přítel hraběte Zinzendorfa, dne 8. srpna 1742. Osadě dáno české jméno: Nízké, čímž mělo naznačeno býti,

[1]) Vydavatel nábožné knihy: „O cvičení se v pobožnosti pravé“, jež vyšla v novém vydání v Drážďanech bez udání roku, Teofil Elsner, jmenuje se „nejprvnějším učitelem při církvi české bratrské Berlínské od r. 1747“, zemřel na této faře české 21. března 1782 v 66. roce věku svého; jeho nástupce byl starší jeho syn, Krist. Friedr. Elsner. V předmluvě ke spisu tomuto, psané „v Berlíně, na faře české, dne 29. března léta Kristova 1754“, zmiňuje se Jan T. Elsner o jiných ještě osadách, v nichž tehdy nacházeli se „údové církve Boží české bratrské“, a sice v brandenburské zemi: v Berlíně, v Rixdorfě, u Šinberka, v Nowawes u Postupina i v Kepniku; ve Slezsku čtyři kolonie jich jsou: v Husinci, ve velikém Táboře, v malém Táboře i ve Fridrichově Hradci. Zpráva o jubileu: („Das Jubelfest der Gründung von Herrnhut am 17. Juni 1872“, dí o bratřích z Rixdorfu: „Am späteren Abend zogen die lieben Rixdorfer Brüder nach Berthelsdorf, wo sie von dem V[illegible] manche Chorale bliesen und einige Lieder in böhmischer Sprache [illegible]

nalá a nepatrná pro ubohé české vystěhovalce. Osada
í úplně poněmčena; r. 1751 byla ještě zcela česká, že
:e Zinzendorfa, jež tam činil, musila dříve do češtiny
iti.

vysvětliti nám jest zřízení *Diaspory* v Jednotě, kteréž
ři samých počátcích téže Jednoty. Jak už častěji po-
šlel hrabě Zinzendorf rozptýlené dítky Boží všech kře-
kví shromážditi skrze bratry v jednu obec, anižby jim
ystupovati ze svých dosavadních církevních společností,
rabě r. 1758 úsečnými o tom vyjádřil slovy: „Herrn-
: moravským, alebrž všech národův a náboženství ho-
. tím účelem se nese Diaspora; Jednota rozesýlá posly
krajiny křesťanské, aby dotčenou úlohu plnili buď ve
ůzích, buď v soukromém obcování. V Americe nazývá
mácí misií (home mission), a usiluje zvláště působiti
i vystěhovalci, jenž tam často zbaveni jsou všeliké
:ávy. V Irsku ustanoveni jsou k témuž cíli zvláštní
ísma.

ší doby jest nám k rukoum statistický přehled všech
ch jenom z roku 1845; postavíce vedle něho přehled
nabudeme takto obrazce o vzrůstu a rozvoji Jednoty
čtvrť století.

I. Obce bratrské v Evropě.

1. Německá provincie.

	1845.	*1869.*
bec	Údové Jednoty.	
ıorní Lužici od r. 1722 . . .	832	869
„ „ od r. 1742 . . .	505	790
„ „ od r. 1751 . . .	374	443
agdeburku od r. 1767	235	320
u Boleslavce od r. 1743 . . .	250	297
Svědnice od r. 1743	397	674
lohovsku od r. 1744	226	260
Opoli od r. 1782	274	289
1744	215	235
ıodinu od Berlína od r. 1744 . .	208	235
Rýně od r. 1756	353	427
f v Gothaiském vévod. od r. 1753	274	327
Voigtlandě v knížetství Reusském	222	187

Obec	1845. Údové	1869. Jednoty.
Königsfeld v arcivév. Badenském od r. 1807	229	328
Norden v Prusku ve východní Frisii od r. 1757	16	12
Kristiansfeld v Šlesvíku od r. 1772 . . .	504	410
Zeist v král. Holandském v provincii Utrechtské od r. 1740	234	276
Sarepta v evrop. Rusku v gubernii Saratovské od r. 1765	376	487
Později povstalé obce:		*1869.*
Goldberg v Prusku v provincii slezské od r. 1858 . . .		75
Haarlem v království Holandském od r. 1844		35

K tomuto počtu přidati dlužno počet údův roku 1869

v ruských baltických provinciích	60
ve francouzském Švýcarsku	63
dělníci v Diaspoře a jich děti asi	100
v Bethelu, v jižní Australii	101

Mělať tudyž *německá provincie* r. 1869 všech údův: 7364, v roce však 1845 vesměs: 5724, rozmnožila se od té doby o 1640 údův.

2. *Provincie britanská.*

Obec	1845. Údové	1869. Jednoty.
Londýn od r. 1742	163	208
Fulnek v Yorkshiru od r. 1744	264	325
Fairfield v Lancashiru od r. 1784	323	245
Ockbrook v Derbyshiru od r. 1750	191	120
Bedford v Bedfordshiru od r. 1745	189	289
Bristol Glostershire od r. 1855	243	220
Both Somersetshire od. r. 1765	150	137
Malmesbury Wiltshire od r. 1748	101	89
Thyterton Wiltshire od r. 1748	110	114
Hawerfordwest v jižním Walessku od r. 1763	53	57
Devonport Devonshire od r. 1805	66	48
Leominster Herefordshire od r. 1759 . . .	54	91
Ayr v Škotsku od r. 1778	90	109
Dublin v Irsku od r. 1750	139	106
Gracehill v hrabství Antrimském v Irsku od r. 1755	557	[illegible]
Gracefield v Irsku Londonderry od r. 1759 .	[illegible]	[illegible]

ıději uvádějí se za *samostatné* ještě obce ve provincii
::

Obec	*údové 1869.*
v Anglicku Yorkshire od r. 1816	347
:y v Irsku Antrim od r. 1755	102
orough v Anglicku Someretshire od r. 1859 .	87
., v Irsku, Cavan od r. 1765	33
ld, Anglie, Cheshire od r. 1755	349
l, Anglie, Yorkshire od r. 1755	126
Anglie, Yorkshire od r. 1867	138
Irsko, Down od r. 1763	59
n, Irsko, Down od r. 1755	166
on, Anglie, Hurtingdoushire, od r. 1825 . .	149
ıod, Anglie, Gloustershire, od r. 1757 . . .	51
Anglie, Yorkshire, od r. 1755	153
ıll, Anglie, Bedfordshire, od r. 1827 . . .	71
Anglie, Bedfordshire, od r. 1810	100
Anglie, Lankoshire, od r. 1836	146
:d, Anglie, Nordhampton, od r. 1796 . . .	162
Anglie, Yorkshire, od r. 1755	62
. . . .	20
?ennard	43
Vood	87

ipočtou-li se k obcím svrchu uvedeným z r. 1845 s nimi obce menší, kdež se počet údův úhrnečně udává, jako při ı: Pudsey s 314 údy, pak Baildon, Wyke, Mirfield a Gomerıěs se 653 údy, při Fairfieldu: Duckenfield a Silem s 183 údy, ırdu: Woodford, Kimbolton, Pertenhall a Risely s 209 údy, tolu: Klingswood s 38 údy, pak v Irsku: Balinderry, Cooteilkeel, Kilwarlin se 300 údy; páčil se počet všech údův v provincii britanské na 4760, roku však 1869 v 36 obcích 71, zvýšil se počet údův v dotčené provincii v naznačené ɔě o 711.

II. Provincie amerikanská.

Obec	*údové 1845*	*údové 1869.*
em, Pensylvanie, od r. 1742 . .	808	1615
„ „ 1747 . .	130	211
h, „ „ 1744 . .	396	463
„ „ 1762 . .	304	358
„ „ 1756 . .	484	422

Obec	*údové 1845*	*údové*
Philadelphia, Pensylvanie, od r. 1741 . .	412	
Dancastor, " " 1749 . .	321	
Yorktown, " " 1751 . .	240	
New-York od r. 1742	269	
Staaten Island od r. 1763	120	
Graceham, Maryland, od r. 1758 . . .	344	
Salem, severní Carolina, od r. 1766 . .	649	
Bethabara, " " " 1753 . .	100	
Bethanien, " " " 1760 . .	266	
Friedberg, " " " 1759 . .	446	
Friedland, " " " 1769 . .	211	
Hope, " " " 1770 . .	85	

Později uvádějí se *samostatnými* tyto obce:

Obce	*údové*
Brooklyn, New-York, od r. 1854	
Canal Dover, Ohio, od r. 1840	
Ebenezer, Wisconsin, od r. 1858	
Elisabeth, New-Jersey, od r. 1866	
Fry's Valley, Ohio	
Gnadenhütten, Ohio, od r. 1797	
Hoffenthal, Pensylvanie, od r. 1830	
Hope a Enon, Indiana, od r. 1830	
Lake Mills, Wisconsin, od r. 1868	
Kernerville, severní Carolina, od r. 1867	
Lebanon, Pensylvanie, od r. 1747	
New-Philadelphia, severní Carolina, od r. 1831 . . .	
Saron, Ohio, od r. 1827	
Utika, New-York, od r. 1864	
Watertown, Wisconsin, od r. 1858	
West-Salem, Illinosis, (německá obec) od r. 1844 . .	
West-Talem (anglická obec) od r. 1857	
York, Pensylvanie, od r. 1744	

Přehled z r. 1745 uvádí mimo svrchu uvedené obce v úhrném počtu obce ve státu Ohio: Gnadenhütten, Saron, C Dover vesměs s 430 údy; podlé toho obnášel by počet vešk údův: 6015; r. 1869 bylo obcí vesměs 35, z nichž připadá severní okres a 9 na okres jižní, v severním okresu údův: v jižním: 1694, k tomu 18 obcí v Diaspoře (home mission) údy, z nichž bylo komunikantův: 1156.

Úhrnečný počet.

Roku 1845:	v německé provincii:	5724	*Roku 1869:*	7364
	v britanské „	4760		5471
	v americké „	5015		9915
		15499		22750

řipočteme-li k počtu v Americe komunikantů v domácích misiích očtem 1156, a bratry i sestry i jich dítky na misiích ve všech územích asi 400, páčil by se počet všech údův Jednoty r. 1869 a 25.306. Abychom seznali zrůst údův rok po roku, porovnejmež a konci i tato data:

	1868	*1869*	*1872*
Provincie na pevnosti evropejské:	7270	7364	7488
Britanská provincie:	5448	5471	5462
Americká provincie:			
severního okresu:	8069	8221	9421
jižního okresu:	1741	1694	1758
komunikantův (hom. miss.):	1027	1156	1563
bratří i sestry v misiích:	405	400	400
	23960	24306	26092[1]).

Nalezli jsme v dějepisu Groegerově součet údův Jednoty r. 1743, kdež se jich čítalo 18.000 v diaspoře, 2000 v obcích, 00 sluhův a služebnic, a 500 mezi pohany, tudyž úhrnečnou umou: 21.400; i zračito jest ze všech těchto udání, porovnáme-li e mezi sebou, nejenom že počet veškerých údův Jednoty celkem est dosti nepatrný, alebrž že i vzrůstání její povolným jen ubírá e krokem. Popřední téhož zjevu příčiny tkví v tom, že Jednota řijímajíc nové údy, počíná si s velikou opatrností, ba s úzkostlivou ečlivostí, že i při pohanech přihlíží více k tomu, aby zjistilo se řede vším *vniterní* jich obrácení, aby i po obrácení svém veškeři

[1]) Podle statistických zpráv misijní diakonie ze dne 18. srpna 1875 nezměnil se značně stav misií ani r. 1874. Na 92 stanicích hlavních a na 15 menších v 16 provinciích bylo v činnosti 336 údův, o 3 více než r. 1873; počet veškerých osob v misijní správě se nalezajících páčil se r. 1874 na 67.795. Znamenitý důkaz neobyčejné v naší době obětovnosti podala Jednota tím, že ku provolání misijního departementu v konferenci starších Jednoty značný schodek více než 31.000 tolarův, jenž tlačil správu misijní, hojnými příspěvky nejenom zúplna byl uhrazen, nýbrž i zůstal nadbytek 3334 tol., jimiž dary sešlé dluh převýšily, ačkoliv dotyčné sbírky koncem r. 1874 nebyly ještě dokončeny. Nejvalnější měrou přispěly obce v říši velkobritanské; kdežto v německých obcích k témuž účelu sebráno 3812 tol., poskytly obce v Britansku 13.044 tol., tak že tam počítá Jednota nejhorlivější a nejobětovnější přívržence.

údové pevně stáli a nezměnně v planoucím sebe rozkochání lásky ke Kristu, kterýžto vniterní plamen víry a lásky udržovati ve stálé roznícenosti, jest povahou nevalného zajisté počtu mezi slabými pozemčany. Nad to pak kdokoliv z údů vzpříčil se svévolnou odvahou obecním řádům bratrským, kdokoli pohoršlivému oddal se životu, svedl-li někoho ke hříchům chlípnosti, aneb jal se honositi svobodověrectvím: propadá tím vším bratrské kázni, kteráž podle písma sestává ze tří stupňův, z bratrského napomenutí, pak z vyloučení takéhoto úda od večeře Páně a konečně z vypuzení ho z obce vůbec, kamž ovšem po dosvědčeném pokání opětně může přijat býti.

Že jsme o veškerých záležitostech obnovené Jednoty bratrské obšírně tuto pojednali, stalo se nejenom pro důležitosť a zajímavosť věci samé, alebrž i pro to, že tato Jednota v poslední době začíná se rozšiřovati i v *Čechách*. Utvořil se zajisté v posledních letech v lůně konference starších Jednoty zvláštní komitét pod názvem „českomoravský komitét“ ze čtyř údův (Th. Reichel, H. L. Reichel, Th. Wunderling, G. Müller) sestávající, jenž má ten účel, bratrskou Jednotu zaštípiti opětně a upevniti v Čechách a na Moravě, (jak dí se v Jednotě „im Lande unserer *Väter*“). Prvá takto vzniklá bratrská obec byla v *Potšteině* (Pottenstein) (od r. 1870) v okresu Rychnovském, r. 1872 přidružily se dvě obce: Červená Voda v okresu Lanškrounském a Douba v okresu téhož jména, k nimž počátkem r. 1873 přistoupily za čtvrtou obec bratrskou Čerkovice u Lanškrouna. Počet údův činil koncem r. 1872: v Doubě 32 osoby, v Potšteině 40, v Červené Vodě 46, vesměs tudyž 118 osob.

Vznik těchto obcí v zemi prvých bratří uvítán ve všech bratrských sborech s nelíčenou radostí, a podpora k dílu tomuto plyne přehojně se všech stran. Z uveřejněných o tom účtův z r. 1872 podáváme jen to, že za r. 1870 sešlo se k témuž cíli pro české obce bratrské zvláště 5370 tolarův 9 gr. a 4 troníky, vydalo se 2027 tol. 12 gr. 8 tr., ve veškerém díle bratrském na týž cíl a konec přijalo se 3666 tol. 7 gr. 6 tr., vydalo 1081 tol. 8 gr. 2 tr., tak že v hotovosti zbylo vesměs 5927 tol. 26 gr. 8 jak nadšenou ochotou dílo toto i v dalných částech Jednoty se podporuje, seznají čtenářové, podotkneme-li, že dle úřední zprávy dotčeného komitétu obětovala r. 1872 sestra Mallalienova zpomínkou na svého zesnulého manžela bratra Williama Mallaliena kapitál 500 šterlinků čili 3333 tol. 10 gr. k tomu účelu, aby úroky z této sumy vynaložily se na vzdělání mladíků pro církevní službu v české řeči. V Doubě zakoupen již r. 1873 zvláštní dům pro náboženské schůze v [illegible]

duchovního správce ve značné sumě 14.000 zl. r. č. V české Červené Vodě svolaná dne 12. června 1873 druhá konference tak zvaných křesťanských přátel v Rakousku, kterážto, jak tam vysloveno, nemá sloužiti nějakému zvláštnímu církevnímu směru, alebrž kde každý vůbec jest vítán, jenž stojí v živé víře našeho Spasitele, každý jenžby rád viděl založeno bratrské usjednocení mezi rozptýlenými dosud přátely říše boží v Rakousku, a jenž v různosti náboženského neb církevního stanoviska nespatřuje žádnou překážku k dosažení cíle tohoto. Sešlo se 10 takýchto křesťanských přátel, avšak stihli tam dosti četně i bratří a sestry ze sousedních bratrských obcí: z Potšteinu a z Čenkovic, jakož i z bratrské i reformované obce v samé Červené Vodě. V úzké konferenci, jížto obcovali pouze dotčení křesťanští přátelé, vzata na přetřes otázka: „Jak by se *katolíkům* evangelická pravda nejlépe přístupnou učinila?“; po všestranné o témž předmětu debatě učiněna konečná resoluce v ten smysl: aby se vydávali takoví spisové zvláště v českém jazyku, v jakémž prý jest jich nutnější potřeba, než v němčině, jací se od tak zvaných společností pro traktáty (Traktatgesellschaften) v Anglicku, v Americe a v Německu upravují. Při všeobecné schůzi činěny pak řeči v německém i českém jazyku. Mimochodem budiž ještě dotčeno, že v Červené Vodě mají bratři již dům pro chlapce, sirotky a pro ochranovnu, kdež správu vede bratr Hattwig; v domě sirotčinském a v ochranovně jest 13 chovancův, nejvíce vyznání evangelického.

Vynasnažili jsme se v tomto již snad příliš prodlouženém článku vystaviti čtenářům obraz co nejvíce možná objektivní jak historického rozvoje tak i nynějšího stavu bratrské Jednoty, ve svém původu přece jen českomoravské, jak o tom jasné vědomí mají i nynější její údové[1]). Z úmyslu nepřiměšovali jsme nikde svého vlastního úsudku, za to majíce, že byl-li jen obraz veškerých zjevů v životě nynější Jednoty všestranně a živými barvami vylíčen, nepředpojatý čtenář sám o všem jasný sobě utvoří názor a odtud vyvodí soud s pravdou co možná nejvíce se shodující. Nicméně cítíme se

[1]) Tou příčinou nelze nám souhlasiti s úsudkem Frant. Palackého ku konci rozpravy: „Několik slov o náboženství a víře“ jim projádřené: „že by Herrnhuti, kteří se bývalou Jednotou bratří českých býti honosí, měli vlastně Zinzendorfiáni slouti.“ Neboť tohoto výrazu ni nejmenší stopy v žádném ze spisův nynější Jednoty nenalezáme, ba jak jsme na mnoha místech dosvědčili, jasné všude se nám naskytlo vědomí původu od českomoravských bratří a veškeré nad to zevnější řízení Jednoty jest až dosud *moravského základu*, při čemž Spangenberg větších sobě zásluh do-byl než sám Zinzendorf.

povinni, naznačiti celistvý dojem, jaký veškeren ten život náboženský jmenovitě při našem pobytu v Ochranově na nás učinil. A tu jiі upříti nemůžeme, že celá tato obec jak jsme to ihned tam ku svému příteli projádřili, objevila se nám býti jako jeden veliký klášter. Nejen vážné ticho, jež nad veškerou osadou spočívá, upomíná na klidné síнce klášterní, alebrž jakási jednotvárná, ba až pošmourná vážnost a motorná všeho styku se zevnějším světem ubíhající v sebe zatonulost zdála se nám za hlavní ráz vryta býti veškerému obyvatelstvu. Pátrajíce po hlubších toho zjevu příčinách seznali jsme, že povýtečnou měrou tkví v podstatě samé nauky bratrské, jak se byla na základě učení starobratrského a luterského během času rozvinula a konečně ve spisu Spangenbergově (Idea fidei fratrum) určitého tvaru nabyla. Podle toho jest středem veškeré nynější nauky bratrské víra ve *smírčí* povahu smrti Kristovy a takto nabytou milost vniterního s ním obcování, tak že Zinzendorf neostýchal se druhdy vyřknouti: „nikdo že není blaženější, ovšem i světější jako hříšník, jenž má milost." Výroky, jakýmiž přede vším Zinzendorf tytýž neopatrně nauku tuto projadřoval, mluvě „o svobodné milosti v krvi beránkově", „o jistotě odpuštění hříchů v krvi Kristově", „o kázaní o krvavé milosti Ježíše Krista" a p., přiměly odpůrce bratří k tomu, že dotčenému učení posměšně přezdívali „krvavá theologie" (Bluttheologie). I nelze ovšem upříti, že učení o smírčí oběti Kristově jest středem křesťanství a že myšlenka tato bohorodá chová ve svém lůně mohutné popudy k činům spanilým ušlechtilým, o jakých jsme se i mezi bratřími během naší rozpravy častěji byli zmínili. Dokládajíce však bratří dále, že smíření toto s Bohem nemůže dostíženo býti zásluhou skutkův, alebrž věrou v úplně platnou oběť Kristovu, při tom však v neustálé tonouce nejistotě[1]), zdali se nalezají ve stavu milosti, ve společnosti se zmučenou osobou

---

[1]) Abychom co možná jasně důtklivou tuto stránku veškeré nauky bratrské objasnili, jest nám uvésti několik veršů z jich písní náš náhled úplně stvrzujících: „König, dem wir alle dienen,

(Ob im Geiste? das weisst Du!)
Rette uns durch dein Versühnen
Aus der ungewissen Ruh'.
Mache den Gedanken bange,
Ob das Herz es redlich mein';
Ob die Seele an Dir hange,
Ob wir scheinen oder sein?"

Pročež se mluví tak zhusta ve spisech bratrských o „Hingenommenheit des Herzens", varuje se „vor eigenem Geist", mluví o „Verachtung der blossen Speculation" a dává návod „zur Einfalt."

Kristovou (mit der Marterperson Jesu), zdali jich veškera útroba vnořena jest a vtonula v jednotu se Spasitelem; musejí takto stále téměř prodlévati v myšlénkách a citech vážných a matorných, a že nad to vyloučeno jest až příliš úzkostlivou snahou všeliké ve víře hloubání, musí utlumiti se všeliká radostivosť ze *vlastního*, z *původního* jádra pučícího duchovního rozvoje a objeviti se ovšem ušlechtilá jinak prostota, jakožto pravý ráz Jednoty bratrské.

Podobně kladl i Luther hlavní důraz v nauce o ospravedlnění na víru ve smíření Kristem a nikoliv na skutky, a v souhlasu s takýmto náhledem oslavují evangelíci až dosud Veliký pátek jako popřední slavnosť výroční. Všeliká naše nedostatečnosť poznati pravdu visí na tom, že k ní pozíráme z jednoho a tudyž stranného stanoviska. Vykoupení naše není *dokonáno* smrtí Kristovou; na kříži smířena jest *vina*, nepotříny však *následky* téže viny, nezničen osten smrti. To teprve stalo se z mrtvých vstáním Spasitelovým, tu teprve zbortěny okovy i smrti, a zorou velikonoční zavznělo teprve radostné Alleluja po osvobozeném okršku země; pročež důsledně zcela slaví katolická církev nikoliv Veliký pátek, o kterémžto všedním pro nás dni utýráme se prácemi, jež tolikéž jsou následky pro viny, alebrž hod Boží velikonoční, v němž tepry úplně vykonáno spasení lidstva, jakožto pravý střed veškerých svých výročních slavností.

Taktéž nesmíme se ztajiti tím, že se nás u bratří i nynější obnovené Jednoty nemile dotkla jakási ovšem neoprávněná nechuť a hořkosť k církvi katolické, jakáž se bohužel objevuje i v učebních knihách, jako na př. mezi jiným ve spise: „Hauptinhalt der christlichen Heilslehre“ na str. 65., kdež se uvozují některé hlavní doby z církevního dějepisu a kdež se dí doslovně: „Poznenáhlé zvrhnutí křesťanstva ve středověku (500—1500) pod papeži a čistější jeho zachování mezi menšími církevními stranami za kacíře pronásledovanými“ — kdežto povrchní jen nahlednutí v některou historii literární, na př. protestanta Vilmara každého nepředpojatého badatele poučuje, že právě v rozkřičeném tom středověku pod vládou papežů, kde církev mocí svou blahokojnou byla prosákla veškeré vrstvy společenské, objevily se nejlibější květy národní poesie a umy i literatury vůbec a oslavila se Evropa činy nejspanilejší a nejhrdinější lásky. Při tom všem má nynější bratrská Jednota tu nepopíratelnou zásluhu, že uprostřed nynějšího namnoze odekřestěného světa zhoubnému a sprostému materialismu oddaného chová ve svém lůně za drahý poklad a diasporou i rozšiřuje víru v *božství* Kristovo a takto hájí *snahou právě obětovnou* popřední a základní pravdy křesťanské.

Rozdíl mezi tvory bezústrojnými a ústrojnými.

Podali *Eugen* a *Rudolf Kadeřávkové.*

Věnuješ-li, milý čtenáři, přírodě a rozmanitému tvorstvu jejímu bedlivější pozornosť, nemůže tebe tajna ostati jakási shoda, která bylinstvo se zvířenou spojuje, oddělujíc je příkře od říše nerostův. Ovanujeť tebe z obou oněch říší dech života, jenž ony podivné změny rodí, kterých na tuhé formě mrtvého nerostu nepozorujeme. Rozdílné druhy a výkony činnosti této životné rozděleny jsou u rostlin a živočichů na různé, však určité části těla, jež ústroje nazýváme; hmota pak nerostů nemá nikdy zvláštních částí, nižádných ústrojů, které by sloužily k rozličným účelům. Proto slovou ony tvory ústrojnými, tyto neústrojnými.

Lučebným složením tvorové bezústrojní od ústrojných podstatně se neliší; neboť tytéž prvky nalézají se v obou rodech tvorstva, totiž uhlík, kyslík, vodík a dusík, ačkoli prvků, z nichž se skládají tělesa bezústrojná, jest ještě více.

Ani sloučeniny složením svým nad míru jednotvárné, (obsahujíť zajisté vesměs jen ony svrchu jmenované prvky, ve dvé, tré neb čtvero spojené), nejeví v říši ústrojné menší rozmanitosti než sloučeniny říše neústrojné. Nalezáme tu i tam zásady, kyseliny a hmoty netečné, ano mnohé, jako voda, kyselina sírková, fosforečná a uhličitá, kysličník jodnatý, draselnatý a železitý oběma říším jsou společny. Jediné ten rozdíl jest tu znamenati, že lučebné vlastnosti sloučenin ústrojných nezávisejí na jakosti jich součástek, jako u nerostů, nýbrž jediné na jich kolikosti či počtu rovnomocnin prvků v nich obsažených; ale neshoda tato snadno může se vysvětliti skrovným počtem prvků tvorstvo ústrojné skládajících.

Mimo to lučebníkům podařilo se vytvořiti z látek bezústrojných způsobem umělým sloučeniny ústrojné. Posud tedy jsme neshledali rozdílu. Avšak sloučeniny ústrojné, které vznikly lučebnými prostředky, jsou mrtvy, jelikož činnosti v nich není takové, jaká se naskytuje ve tvoru organickém. Mají-li sloučeniny býti organické, nestačí je tvořiti silami lučebnými a fysickými, nýbrž třeba [illegible]

by měly původ svůj v organickém tvoru a v něm trvaly dále. ebof jakmile od něho se odloučí, již zcela jinak si vedou, totiž ouze lučebně. Rozdíl tedy se skrývá v činnosti životné.

Dříve však než o této rozprávěti budeme, dlužno bychom zřeel svůj obrátili ku hmotě a zevnějšímu jejímu útvaru. Majíť neosty podobu více méně pravidelnou, t. j. jsou tvary hranaté, rovými plochami obmezené, mající podobu mnohostěnu; nazýváme je ránèmi nebo-li krystaly. Zevrubnější pátrání učí, že tělesné výměry hraní zákonitými k sobě se mají poměry a že tvářnosť jejich v jakémsi velmi úzkém jest spojení s lučebnými a fysikálními vlastnostmi. Vniterní sloh jejich tak jest pravidelný, že se dají dle určitých několika směrů rozeštípati, čímž vznikají tvary jak sobě na vzájem, tak i hlati matičné naprosto podobné, poměrů totožných a ploch nezřídka úplně hladkých. Kdyby nástroje naše nebyly tuze hruby a čidla tuze slaba, mohli bychom každou hlať rozděliti v nesmírné množstvo takovýchto přemalých tělisek, z nichž každé téhož by bylo slončenstva a téhož tvaru, jako tvar původní. Jevíť se tudíž nerost ve svém nitru býti hmotou úplně jednostejnou. Jsouť arci také nerosty, na př. žula, na kterých oko naše snadno nestejné složivo vypátrati může; nerostopis však učí nás, že podobné smíšené nerosty se neskládají z ničeho jiného, než z nerostů jednoduchých.

Jinak ovšem vedou si tvorové ústrojní. Celé tělo jejich obmezeno jest z venku plochami křivými, ano i nejmenší částice skládající ústroje jednotlivé jsou dle pozorování drobnohledného naskrze kulovaté a stávají se hranatými teprve nahromaděním a tlakem.

Ani skupenstvo tělesné není jednostejné. Každá částť, byť se nám zdála sebe jednotvárnější, složena jest přece z nesmírně malinkých, avšak nesčíslných tvarů, ve kteréž i nejhustější dřevo i nejtvrdší kosť dá se rozložiti, jak přesvědčí nás drobnohled sebe skrovnější. Tvary tyto, byť i zevnějškem od sebe se lišily, jsou přece vesměs jen odrůdou jemného měchýřku, jejž buňkou zoveme. Kulatý tento měchýřek objímá sliznatou, jemnozrnou hmotu, kteréž říkáme *protoplasma, útvar počáteční,* v němž zřídka jen schází čočkovité, zakulacené tělísko, jádro buněčné. Buňky tyto shlukujíce se tvoří rozmanitá tkaniva. Tu pevnými látkami se naplňují a tělu podpory poskytují; tu v cévy se kupí a potravu dílem přechovávají, dílem posouvají; tam v nitkovité svazky se pojí a pohyb možným činí; tu jsouce jemnými nervy cit ku vědomí přivádějí a pohyby činí. Tato ústrojí tak úzce jsou k tělu ústrojnému vázána, že buď celek, buď jen pořádek se ruší, když toliko jedno se odejme. ...tí *bylina bez kořene,* zvíře bez soustavy nervové? Každý

ústroj působí ve prospěch svůj a ve prospěch celku, a celek k užitku jest všem ústrojům jednotlivým.

Nemajíť tedy, jak úvaha tato dokazuje, částečky ústrojence, byť sebe menší, ani dle tvaru ani dle sloučenstva podoby s celkem.

Pátrajíce však po způsobu, jakým tvorové obou říší se rozvíjejí a rostou, jakým potravu přijímají a se plemení, setkáváme se s rozdílem, onoho daleko důležitějším.

Základným tvarem každého tvoru ústrojného i byliny, i zvířete, jest ona svrchu uvedená buňka. Ač samostatného života již jest schopna, jak u řas a nálevníků shledáváme, buňka tato prvotná ve případech daleko četnějších vytvořuje množstvo jiných buněk ze sebe vyvozujíc tak znenáhla těla co nejsložitější. Nejobecnější způsob takového rozmnožování záleží v opětném dělení buňky mateřné. Ve protoplasmě totiž utvoří se z jádra původního dvě neb více nových jáder, kolem nichž se rozdělené protoplasma soustřeďuje. Ze blány prvotní uprostřed buňky matečné vyrůstá dle počtu jáder dvě neb více příčných stěn, jimiž dřívější prostora ve dvé neb více komůrek se rozdělí. Nové tyto buňky dorostouce dělí se týmže způsobem opět.

Přijímání potravy, na němž vzrůst buněk závisí, zakládá se na *endosmose*, či na zvláštní způsobilosti blány rostlinné a živočišné, kterouž propouštějí mnohé tekutiny, jevící ku blanám oněm přitažlivosť. Tímto způsobem buňky dílem potravu přijímají, dílem látky nezáživné ze sebe vylučují. Látky, jež rostlina a zvíře přejímají, různí se lučebným sloučenstvím, tvarem i ostatními vlastnostmi úplně od látek, ústrojence ony skládajících. Nikde nenalezáme v zemi hmoty, kteráž tvoří zeleň listu, ani škroboviny, objevující se tak často v plodech aneb hlizách rozmanitých rostlin.

Potrava, již zvířata požívají, nikterak s tělem jejich se neshoduje, zvláště pochází-li z říše bylinné.

Jest tudíž každý ústrojenec schopen, by přijaté látky přetvořoval a sobě zpodoboval a sice nejen co do sloučenstva lučebného, nýbrž i co do tvaru.

Při nerostech nepozorujeme nikdy podobných úkazů životních. Nerosty arci také rostou a přibíráním látek z okolí hmotu svoji zvětšují, avšak vzrůst jen tehdá možným se stává, když v nejbližším okolí nerostu tytéž lučebné součástky se vyskytují, z nichž nerost sám se skládá.

Krystalu ledkového na př. přibude sice v objemu, vložíme-li jej do roztoku ledkového, avšak přibývání toto děje se tím způsobem, že částice ledkové v tekutině se vyskytující následkem [illegible]

se usazují na hmotu stejnorodou krystalu ledkového, čímž tento vůčihledě se zvětšuje. Krystal však není schopen ani by přetvořil látku tuto v jiné lučebné sloučeniny, ani by změnil tvar, jenž mu původně přináleží. Rosteť usazováním se látek stejnorodých na zevnější jeho plochy, čímž tvar i lučební jeho sloučeustvo trvá beze změny.

Kdežto doba časného trvání nerostům není vyměřena a ony jen nahodilými zevnějšími vlivy v prvky své se rozlučují, každé tělo organické nejen protože zápasí se vlivy zevnějšími, zaniknouti musí, nýbrž i proto, že veškeren organismus jest uspořádán ku trvání toliko časnému. Po jistou dobu sebe zachovává a živí, a doba ta každému druhu tvorstva organického jest vyměřena. Pak rozplývá se organismus ve své složky prvotné, které buď se slučují dle zákonův chemických přináležejíce nyní ku tvorstvu bezústrojnému nebo slouží ku tvoření a výživě organův jiných. Avšak toliko jedincové, individua, zanikají, druh se zachovává rozplemeňováním, kterýmžto výkonem přírodním tvoří se noví jedincové druhu téhož. Rozplemeňování jest buď bezpohlavní buď pohlavní. Není-li potřebí dvou jedincův různého pohlaví, jedinec plemenící rozpadá se na jedince nové, které se buď shodují s jedincem plemenícím i morphologicky i physiologicky, nebo se neshodují; kterýžto způsob může se naskytovati u všech bylin, avšak ve zvířeně jest omezen na druhy nižší. Pohlavní rozplemeňování liší se od bezpohlavního tím, že má-li se utvořiti buňka vaječní, zárodek nového jedince, musejí se spojiti dvě buňky oplodňující tvaru různého; vesměs tak se děje ve tvorstvu bylin i zvířat, jelikož i ti tvorové, kteří se plemení způsobem bezpohlavním, schopni jsou též způsobu pohlavního. Plemeněním bezpohlavním všecky vlastnosti jedince plemenícího přecházejí na nové jedince, kdežto pohlavním plemeněním dostává se zplozencům toliko vlastností druhových, nikoli jedinečných.

Takového rozplemeňování postrádá tvorstvo bezústrojné. Trvají tvorové bezústrojní, pokud živlové zevnější je nerozloučí; když pak se rozloučili zákony chemickými, opět se spojují s jinými prvky způsobem chemickým.

Tyto zjevy životní podmíněny musejí býti nějakou příčinou. Toť zapříti nelze. Avšak odporují sobě náhledy učenců, z nichž jedni, vitalisté praví, že tato příčina na prosto se různí od sil lučebných a fysických, že jest to síla životní; druzí však, mechanisté upírají tuto sílu životnou.

Vitalisté vším *právem* náhled svůj dovozují ze zjevů životních, *neboť podle účinku* lze souditi o příčině. Jsou-li bezústrojní

tvorové řízeni sílami chemickými a fysickými, základ zjevů životných nemůže býti, taktéž síla chemická neb fysická, nýbrž síla životná. Příčinou zjevů chemických a fysických jest síla chemická a fysická; tedy i příčinou zjevů životných, které nemožno vyložiti silami chemickými a fysickými, musí býti síla životná.

Mechanisté upírajíce princip životný nezapírají rozdílu mezi tvory organickými a bezorganickými; avšak tvrdí, že by klásti se musila síla životná tehdy, kdybychom dokonale znali účinnosť sil bezústrojných a jistě věděli, že tyto síly nemohou způsobiti zjevů životných. Než nedostává prý se takové vědomosti; proto prý by se ukvapil, kdo by kladl sílu životnou; a snad prý možno si mysliti, že zjevy životné vyplývají z činnosti sil chemických a fysických účinky, které nás posud jsou tajny. Pokud nejsme přesvědčeni o nedostatečnosti sil bezústrojných, musíme prý odvozovati zjevy životné ze sil těchto aniž je podmiňovati silou novou, životnou.

Má-li tato námitka jakou platnosť do sebe? Nikoliv. Není zajisté potřebí, abychom zcela poznali, seč jest některá síla, máme-li ve příčině jisté rozhodnouti, zdali síla něco vykonati může čili nic; neboť jsou-li účinky povahy sobě protivné, musejí též býti síly, které jsou původem jich, protivny, nikoli totožny. A věru slovutný lučebník, Liebig dokázal, že látky, kterých jest potřebí k utvoření organismu, v organismu zcela jinak si vedou než mimo organismus; jsou nuceny vzdáti se povahy původné, lučebné, spojovati se a jeviti v nových tvarech vlastnosti nové, vlastnosti takové, které ve tvorech bezústrojných ani dosti málo se nenaskytují; taková činnosť látek těch v organismu potud trvá, pokud organický tvor žije. Proto musí býti v organismu síla, která podrobuje síly látek chemické a jich užívá, aby se utvořil a zachoval organismus. Teprve tehdy, když látky vybaveny jsou z této síly životné nabývají opět svých vlastností bezústrojných a organismus na zmar přichází. I nemůže býti tato síla oživující totožna se silami chemickými a fysickými, silami látek, z nichž se tvoří organismus. Ovšem spojují se i v těle organické látky dle zákonův chemických, ale tak se děje řízením síly vyšší, životné. Důkazem toho jsou sloučeniny organické, které lučebníci způsobiti mohou umělé zákony lučebnými; neboť tyto sloučeniny jsou mrtvy. Žádnému dosud lučebníkovi nezdařilo se utvořiti buňku, sval, nerv. Proto na bíle dni jest, že základem tvorův organických jest zvláštní princip životný, jenž všecky zjevy životné řídí a je vede k dosažení cíle jednoho.

Táže-li se kdo, odkud vzniká síla životná tvorův ústrojných, na té přestati musí odpovědi, že každá buňka, která schopna [illegible]

ta zakládá jedince ústrojného, jediné od jiného tvoru živého, anického vznik svůj bráti může. Nikdy živou buňku neutvořily y bezústrojné silami chemickými a fysickými; a zcela mylný náhled, že by plození bylo též prvotné čili různorodé (generatio uivoca), t. j. že by živý jedinec z látek mrtvých vyšel, jak stotou dokázal zkouškami za dob našich Pasteur, lučebník franzský. Nyní za jisto se má, že jako ostatní těla organická tak álevníci, cizopásníci a hlisty rozplemeňují se zárodky semennými. to život ze života původ svůj má; proto jakmile ve všem míru jevil se tvor organický, byla síla organická, životná v téže době, něm; proto první buňka živá nás pamatuje na původce vyšo, na Boha.

Příspěvek k mythotogii české.

Napsal *V. Brandl.*

I.

Morana.

O tomto božstvu pohanských našich předků zachovala se nám práva na dvou místech rukopisu Kralodvorského a sice v písni estmíru a Vlaslavu: *„Morena jej sípase v noc črnu“*, pak v písni áboji: *po púti vší z Vesny po Moranu“*. Mimo to nalezáme stopu oho božstva v Praze a v Meziříčí Velkém, kdež lid jmenuje bitov: *„na Moraně“*.

Jest nám litovati, že se nám nezachovaly než velmi skrovné rávy starožitné k bájesloví českému se vztahující; kdybychom jen lou část toho měli, co Němcům zbylo v Eddě, anebo část toho, nám zůstaveno o bájesloví Řekův a Římanův, byla by práce eřující k objasnění mythologie české velmi usnadněna. Při netatku však všech zpráv zevrubnějších nezbývá, leč jinými pockami dopracovati se ne-li pravého jádra, aspoň tedy pravděobnosti, na čem podstata toho onoho božstva záleží.

Takovou pomůcku poskytuje nám methoda analogická, která příčině Morany nás vede k tomu, abychom se poohlédli, nelze-li znouti stop, ježto by nám k Moraně jako k původu a východišti nu ukazovaly. A v skutku jsme tak šťastni vyslíditi několik , ve kterých poznáváme, jakého způsobu staropohanský názor oraně byl a kterak názor ten bezvědomě v lidu a písních jeho choval. Jest nám tedy kráčeti cestou zpátečnou, t. j. po sto-

pách, které nám naskytují památky a názory z dávnověkos
dochované, zajíti nám jest do šera minulosti, v níž památky
zory ty příčinu svou a začátek svůj mají.

Tu především oko badavé k sobě obrací okolnosť ta, že
rodních písních, které o smrtné neděli se zpívají *při vy
smrti*, ženská postava, ježto vynášena bývá se jmenuje *M
Mořena*, *Marena*, *Smrtholka*, *Smrtnice*, *Smrtolka* nebo
Smrť. Jest tedy na bíledni, že slova *Smrť* a *Mořena* zna
bytosť tutéž; je-li tomu tak, pak se neodchýlíme od cesty
připíšeme-li vlastnosti, jimiž Smrť v národních písních se zn
také bytosti té, kterou předkové naši Moranou jmenovali.
především podotknouti sluší, že Smrť v národních písních n
se jako nějaký pojem abstraktný, nýbrž že ona jest zosoben
hubné bytosti, které všecky vlastnosti tvoru živoucího se př
Nejen že Smrť rozmlouvá s lidmi, jak toho dokladem jsou
písně č. 9. 10. atd. sbírky Sušilovy, ona nad to více předsta
nám jako bytosť ukrutná, která lidi násilně umrtvuje buď je
buď střelami je bodajíc.

Co se týče dávení Smrti, máme doklady v Sušilově
na str. 12:

> Smrť na to nedbala,
> Do dveří se brala,
> Hned ho za krk vzala
> A o zem nim prala,
> A takhle ho stiskla,
> Ež krev z něho vyšla.

Anebo jiné čtení též písně:

> Tak ona nim pere,
> Ež se zema chvejo,
> Tak ona ho hněce,
> Ež z něho krev teče,
> Tak ona ho sciská,
> Ež z něho krev prská.

Netřeba podotýkati, že vlastnosť dávení dostala se S
Moraně z pozorování, kterak člověk na smrtelném loži ležící s
zápasí. Jako ten, který dáven jest, chropí a řičí, tak pov
praotcové naši chropivý a řičivý hlas umírajícího za následek
kterým bohyně smrti umírajícího násilně života zbavovala.
příčině té rovná se naše Morana řecké Moiře, o níž Homérovy
drahně dokladů mají, kterak ona bojovníky k zemi vrhá, je dáví
jim oči zastírá, (viz n. p. Il. 5, 83; 12, 116. Od. 2, 100; 3, 2

Velmi důležita je však zpráva národních písní, že Smrt lidi lami zabíjí, poněvadž na základě tom nám lze ustanoviti, z jao kosmického zjevu osobnost Morany v mysli staropohanův se a a utvořila. Vizme především doklady, že Smrt či Morana ly na lidi metá. Tak se čte ve dvou písních sbírky Sušilovy:

> *Střelila* ho smrti
> *Střelú* přeukrutnú
> A *píchla* ho v srdce
> Převelice těžce (str. 10).

> *Zabodla* ho v srdce
> Převelice těžce (str. 11).

Velmi závažna jest také „stará píseň morní", kterou dr. Goll jednoho rukopisu Berlínské bibliotéky v Čas. čes. Mus. 1873 . 448 uveřejnil, z níž tyto dvě slohy vyjímáme:

> Jakožto *oblak* již se béře
> do dola západního,
> a tak hrozí *střelami* hroznými
> nebojíc se žádného.
>
> Želné vojsko na hřbet klesá,
> *holka* radostí plesá,
> *střelba* fučí, zvonovina hučí,
> pláč sirých v domech zvučí . . .

Střela, kterou Smrt či Morana podle těchto dokladů lidi usmrije, mimoděk nám připomíná božstva jiných národů indoevropských, erá taktéž střelami lidi zabíjejí a zajisté především namanuje se tu cký Apollon, kterak rozhněván jsa na Řeky, že kněze jeho zneuctili, rtonosné šípy do táboru řeckého metá. Praví se o něm v Iliadě, šípy řinčely s ramen je:o a že kráčel podoben jsa *noci*. Tážeme zajisté s podivením, kterak to možná, aby Apollon, Slunce bůh, ly protiva tmy, porovnával se k noci? A přece není toto porovní nemístné, uvážíme-li, jaký názor se skrývá pod šípem a božem jej metajícím.

Starožitní národové nebyli tak vzdělani, aby si byli mohli vy přírody také na přirozený způsob vysvětliti. Neznali sil příních, kterými zjevy ve přírodě se způsobují, nýbrž *bájili*, že notlivý zjev působen jest jakýmsi božstvem. Mezi zjevy přírody isté nejvíce vyniká a nejvíce na mysl naivnou působí bouře montná, v níž rozkacené *živly přírody* zuří. Úžasnou rychlostí ženou *mračna po nebi, jako by* jedno druhé pohltiti chtělo. Mysli

staropohanů zdálo se, že boj živlů přírodních jest skutečným boj[illegible] bytostí božských a blesk, který z černých mračen šlehá, zdál se j[illegible] býti zbraní, kterým božstvo bojuje. Blesk však každého, koho [illegible] stihne, zabíjí. Protož v mysli starožitných národů černé mra[illegible] stalo se sídlem zhoubných bytostí a blesk pojat za střelu, kte[illegible] toto božstvo metá. Poněvadž však střela blesku jistě a ry[illegible] umrtvuje, připisována pak každá násilná neb nenadálá smrť ono[illegible] božstvu, které blesky z černého mraku sesílá. Za tou příčinou t[illegible] lidé pradávní se domnívali, že všechny morové nemoci, každá ná[illegible] smrť člověka působena jest bytostí ve vzduchu žijící, která stř[illegible] své na lidi metá a odtud zachovaly se do našich dnů způsoby m[illegible] vení: *postřelen* morovou ranou, — *postřelen* zlým větrem.

Že Slované takto Smrť původně pojímali, důkazem toho n[illegible] pouze první sloha ze staré písně morní svrchudotčená, nýbrž t[illegible] „Slovo o pluku Igorově“, kdež opět s týmž názorem se potkává[illegible] Praví se tam: „*černá mračna* táhnou od moře, chtějí zastříti [illegible] slunce a v nich třepetají světlé *blesky;* bude hromobití velké, p[illegible] déšť ve způsobě *střel;*“ — anebo na jiném místě: „větře [illegible] metáš *střelky* na vojsko manžela mého?“

Podoba blesku ku střele jest příčinou, že veškeré bajeslo[illegible] postavy záhubné střelami vládnou. Tak, jako svrchudotčeno, Ap[illegible] lon, jenž střely na vojsko řecké metá a zároveň se sestrou s[illegible] Dianou děti Niobiny střelami zabil. Poněvadž pak násilná s[illegible] nejvíce děje se ve válce a poněvadž bouře pojímána za boj byt[illegible] vzduchových, proto zajisté již záhy přenesla obrazotvornosť dřev[illegible] národů záhubnou bytosť střely z černého mračna metající na p[illegible] zemskou a tak vyvinula a ustálila se představa o násilné vál[illegible] bytosti ženské, která do řadů bojovníků valčících se vrhá a st[illegible] neb kopí na ně metá. Toho způsobu byla řecká *Moira*, lati[illegible] *Morta*, nordická *Valkyria*, litevská bohyně smrti *Giltinė* (p[illegible] Schleichera: píchající) a také česká *Morana*.

Ukázali jsme totiž svrchu, poněvadž v národních písních s[illegible] *Smrť* a *Morena* znamenají tutéž bytosť a *Smrť* v písních těch[illegible] představuje střelami ozbrojenou, že také Morana věrojatně v do[illegible] pohanských pojímána byla za bytosť ukrutnou střelami ozbroje[illegible] Náhled ten podporujeme jednak totožností Smrti a Moreny v pís[illegible] národních, jednak tím, že Morana náleží do téhož kruhu báje[illegible] ného jako Moira, Morta a Valkyria a konečně dokladem z ruko[illegible] Kralodvorského a sice oněmi verši ze zpěvu „Čestmír a Vlas[illegible] ve kterých se popisuje násilná smrť raněného Vlaslava, [illegible] znějí takto:

Vlaslav strašno po zemi sě koti
I v bok i v zad, vstáti nemožéše:
Morena jej *šipáše* v noc črnu.
Kypieše krev ze silna Vlaslava
Po zelené trávě v syru zemiu teče;
Aj a vyjde duša z řvúcej huby . . . .

Ovšem tohoto místa rukopisu Kralodvorského jen potud užiti se může za důkaz, že Morana střelou lidi zabíjela, pokud připustiti lze čtení *šipáše* a jest tedy potřebí odůvodniti, že čtení *šipáše* věci více přiměřeno jest, nežli čtení Hankovo *sypáše,* neb novější čtení *sipáše.* Čtení Hankovo nemá již obranců žádných. Co se pak týče čtení *sipáše;* zdá se nám, že také není přiměřeno. *Sipati* totiž prý se odvozuje od *spím, snu (spnu),* jako lípati od lpím, lnu (lpnu) a znamená prý tolik co *sopire, soporare.* Avšak Jungmann, který toho čtení se držel, nezná jiného dokladu pro slovo sipati, leč jediné toto místo rukopisu Kral. a nabyl dokladu toho právě tím, že četl *sipáše.* Přímý doklad, že *sipati* znamená v češtině soporare, einschläfern posud se nenalezl a sotva se nalezne; nebo polské slovo *sypiać,* kterého Jungmann se dokládá, neznamená *soporare,* nýbrž dormire = spáti; nad to vyráží se pojem *soporare* v češtině slovem *uspati,* v polštině uspić a ve slově o pluku Igorově taktéž naskýtá se *uspilъ.* Avšak, i kdybychom půjčili, že *sipati* znamenati může tolik co uspati, přece spojení takové, jakoby někdo uspán byl *do noci černé,* tak jest neobyčejno, že mu podobného snad v žádné řeči se nenalezne. Mimo to příčí se klidná činnosť uspávání, která by se tím bohyni smrtí válečné připisovala, úplně povaze její; u všech národů nalezáme o božstvu smrti násilné náhled ten, že božstvo to jest ukrutno: Apollon vraždí vojsko řecké teprve, když se na ně rozhněval, on a sestra jeho Diana zabíjejí děti Niobiny teprve, když oba od Nioby uraženi byli; řecké Moiry, latinská Morta a Bellona vraždí ukrutně bojovníky, totéž činí německé Valkyrie, což důkazem, že starožitný názor bohyni smrti nepředstavoval si jako nějakou chůvu nebo něžnou matku, která dítě uspává, nýbrž za bytosť lítou, záhubnou, která ve vraždění si libovala. A jen staropohanský názor český měl by v tom býti vyjímkou? Ještě [illegible]ní praví lid, že Smrť člověka střílá střelou přeukrutnou a v době [illegible] kde Moranu znal jako božstvo ukrutné, měl si ji český názor [illegible]dstavovati za bohyni dobrotivou, která člověka jako chůva pečlivá [illegible]? Mimo to nenasvědčuje popis, kterak Vlaslav se smrtí zá[illegible]u, že by byl *uspán byl;* praví se, že strašně po zemi se [illegible] *pokouší vstávati,* že toho však pro záhubnou činnosť

Moraninu učiniti nemohl, že krev z něho teče, až duše ze řvo
huby vyletěla. Kde jsou tu příznaky a následky uspávání? K
kdo uspán bývá, padá ponenáhlu do spánku, až všechen pohy
hlas se utiší; toho však při Vlaslavu nespatřujeme, an posle
moment tohoto domnělého uspávání spojen jest ještě se řvá
nikoli utišením.

Z těchto důvodů mluvnice, povahy bohyně smrti Vlaslav
nepřistupujeme ku čtení: Morena sipáše = uspávala a přijím
raději čtení *šipíše*, které zvěčnělý Erben v Lumíru 1859 str.
navrhl. Avšak neschylujeme se k důvodům Erbenovým záleže
hlavně v tom, že šipati jest totožno se slovem šibati a že so
se slovem *šíp* = střela. Není potřebí, slovo *šipati* ztotožnova
slovem *šibati*, ano slovo *šipati* skutečně ve starší češtině s
skýtá, ovšem ve formě *šipěti* a sice ve smyslu, který odůvo
čtení: „Morena šipáše" nikterak odporen není. Slovo to č
na několika místech Letopisů Trojanských na př. na str. 300: ,
ten střelec podle Trojanských, honě Řeky, běžel, ustavičně
střelbou je *šípě* i morduje, tu Diomedes potká se s tím střel
Slovo *šipěti, šipiti* souvisí zajisté se slovy *šíp, šipiště* a zna
střelu s lučiště neb šipiště metati, a šipěti někoho znamená
střely na někoho metati, střelami jej raniti. Trvavá forma
hodí se úplně k popisu smrti Vlaslavovy: poraněn klesl k z
kdykoli učínil pokus, aby se zdvihl, Morana metala naň šíp; ž
boj Vlaslava se smrtí déle trval, naznačuje báseň tím, ana Vl
jmenuje silným a protož šipala Morana několik střel na něj a
to dotud, pokud duše ze řvoucí huby Vlaslavovy nevyletěla.

Z těchto důvodů máme za to, že Morana jakožto bohyně
ozbrojena byla střelami, že ona tedy byla bohyně *střelošipná*
střelometná podobně jako řecká Artemis také *ἰοχέαιρα* t. j.
metná slula [1]).

II.
Vynášení Morany a uvítání Vesny.

Poznali jsme, že základem báje o Moraně jest černý m
blesk z něho vyšlehující. Tato zhoubná moc živelní zosoben
Moranou jakožto bohyní smrti. Avšak tentýž kosmický zjev č
mraku základem jest druhé vlastnosti Morany, podle které byl
zosobením zimy. Tuto vlastnosť poznáváme z obyčeje nár

národních písních moravských uvádí se někdy místo Smrti sv.
a právě proto, že jméno této světice obsaženo jest ve druh
Mor-ana.

vynášení zimy či Morany, které ve krajinách slovanských z jara se děje. Avšak Morana jsouc bohyní zimy, má též základ svůj v černém mraku. Zimní mraky jsou obyčejně barvy tmavé, a za těmi mraky, bájili staropohané, ukryta byla teplota letní a úrodná i plodná moc přírody, která zosobena byla sličnou pannou — Vesnou. Mimo to však podobnosť mezi smrtí a zimou na snadě jest; jako teplo životní v mrtvole hyne, tak křehne i země ubýváním teploty zemské.

Není snadno vypátrati, jaký pravý význam vynášení Morany či smrti za věku pohanského mělo; nebo zbyly nám pouze národní průvody vlivem časův a názorů křesťanských velmi změněné a několik písní, na nichž zjevně se vidí, že jsou zbytky prastarých písní obřadových; avšak zbytky ty jsou tytýž porouchány jako nynější obřady samy, jsouť propleteny nahodilými přídavky z dob pozdějších, některé jen začátek písně podávajíce, jehož pokračování původní se ztratilo a nahrazeno bylo příměšky a přívěšky rozličnými buď z písní jiných buď pouhými slovy k celku písně nenáležitými a smysl její tudíž rušícími. Jsouť to skutečně jako naplaveniny, kde časem rozličné vrstvy se nasazují původní podobu půdy měníce, a každá vrstva dává svědectví o velikém prostoru času, ve kterém spůsobena byla.

Vynášení Morany koná se nejvíce v pátou neděli postní (která pro to také nedělí smrtnou sluje) aneb již i v neděli čtvrtou a to podle krajin rozdílně, zde tak onde jinak; společný však jest všem krajinám způsob ten, že slaměná postava ženská Moranu představující buď do vody se pouští buď s nějakého vrchu do hlubiny se vrhá, načež mládež kameny po ní hází, jakoby ji ukamenovati chtěla. Nyní ovšem zpívá lid zde onde při vynášení Morany písně žertovné, kterými Moraně se posmívá a provádí při tom rozličné šprýmy, jakoby tím Moraně potupu činiti chtěl. Avšak kdo uváží, s jakou vroucností staropohan život miloval, s jakou hrůzou jej rozechvívala smrť život končící; komu na mysli tane, kterak staropohané pojímali bohyni smrti za bytosť ukrutnou, ten sotva uvěří, že pohanstvo vynášejíc Moranu žerty z ní si tropilo jako pokolení nynější, ten naopak přesvědčen bude, že ono s myslí vážnou konalo obřady Moraniny, o níž vědělo, že jest to bytosť, která ničím uprosena, ničím smířena býti nemůže. Když mládež za naší doby smějíc se a žertujíc Moranu do vody hází, nenásleduje z toho, že to staropohané taktéž prostopášně a všetečně činili. Známo, že Hindové svou bohyni smrti, Kâli, sedmý den po úplňku březnovém *s u slavném průvodu do Gangy* potápějí a že germanská Nerthus

od kněží v posvátném jezeře ponořena bývala. Nelze tedy pochybovati, že potápění Morany také u našich pohanských předků měl význam vážný a že se tedy také okolnosť ta, že mnohé písně při vynášení Morany zpívané vyznamenávají se „nápěvem výročitým a jakoby posvátným“, kteréžto písně zajisté náležejí době starší, než písně ty, jež jsou obsahu šprýmového a nápěvu veselého.

Chceme-li náležitě vynášení Morany porozuměti, jest potřebí, abychom vážili kosmické zjevy jarní a vztáhli sem podobné obřady a názory pohanské jiných národův indoevropských, čili abychom naše bájesloví ve spojení uvedli se společným mythem Indoevropanův.

Povýtečné znamení jarní síly přírody jest, že se zemi vláha vodami navracuje, any paprsky sluneční prorážejí led, pode kterým vody v zimě ukryty byly. Voda zemská má však původ svůj ve vodě nebeské, která ve způsobě deště k zemi padá. Tento kosmický zjev vláhy přírodní, jak zemské tak nebeské, jako ostatní zjevy přírody zosobován byl v mysli staropohanské. Vodonosná mračna nebeská představovali si dřevní Indoevropané za panny, které od zloduchů ve hradě (t. j. v černém mračnu) uvězněny bývají, až Slunce-Bůh hrad svými střelami (paprskem, bleskem) rozboří. Podobně představovali si Staroslované vláhu zemskou za spanilou děvu, která od zloducha uvězněna jest, až mladý Slunce-Bůh (Jarovít) ji zároveň s nebeskými vodními pannami osvobodí. Jako vodní panny nebeské, také panna představující vláhu zemskou uvězněna jest ve hradě, který „za vodou leží.“ Panna ta sluje *Vesna* a nepřítelem jejím jest Morana (zima), která Vesnu ve hradě hlídá. Hrad ten nyní v národních písních nahrazuje se pojmem země; klíče k tomu hradu podle týchže písní Morana, či jak v písních se praví, Smrtholka, Smrtola, neb smrtná neděle, odevzdati musí sv. Jiří. Vnitřní souvislosť mezi vlahou zemskou i nebeskou naznačuje se v písních národních tím, že sv. Jiří týmž klíčem otevírá i zemi i nebe, jak se v písni Sušilovy sbírky str. 769 praví:

Smrtolenko, Smrtolo
Kam's *klíče* děla?
Dala jsem je dala
Svatému Jánu,
Aby *otevřel*
Do nebe bránu.
Dala jsem je dala
Svatému Jiří,
Aby otevřel
Do nebe dveří.

Podle této písně otevírá sv. Jiří[1]) tedy nebe t. j. jarní Slunce-
ı překonav zloduchy zimní vrátil nebi světlo i teplo sluneční;
však také otevírá zemi:

Smrtná neděle,
Kam's klíče dala?
Dala jsem je dala
Svatému Jiří.
Svatý Jiří vstává,
Zem odmykává
Aby tráva růstla (ibid. str. 768).

Tuto vniternou souvislosť vláhy zemské i nebeské ukazuje nám
píseň pravící:

Fiala, růže
Kvésti nemůže,
Až jí sám Pán Bůh
S nebe pomůže (ibid. str. 773).

zemské kvítí nemůže vznikati, pokud Slunce-Bůh zimní zlo-
y nepřekonal. Někdy také praví se, že Mařena odevzdala klíče
ıé neděli:

Mařena, Mařena,
Kde's kluče poděla?
Dala jsem jich dala
Tej květnej neděli,
Aby odmykala
Ze země koření (ibid. str. 771).

Patrno z těchto úryvků, že odevzdáním klíče Morana vzdává
ády t. j. ve smyslu bájeslovném: ona pozbývá moci čili umírá.
poněvadž ona překonána byla osvobozením vláhy zemské, protož
ı její do vody se potápěl, anebo se pálil na znamení, že vítězo-
ý Jarovit (Slunce-Bůh) poraziv zimní mračna a osvobodiv vodní
y nebeské také na zemi vítězství dobyl. Jarní slunce na nebi
oucí voda na zemi jsou tedy vítěznými živly nad zkřehlostí
í a proto se praví v písni:

Smrť plove po *vodě,*
Nové léto k nám jede. (Čelak. nár. p. str. 209).

Staropohanstvo zajisté bylo si vědomo příčiny, za kterou Mo-

---

astupujeť sv. Jiří pohanského Jarovita, poněvadž slavnosť jeho do jara
adá. Místo sv. Jiří v hořejší písni jest jmenován také sv. Jan (křt-
itel), *jenž představuje* Slunce-Boha jako vítěze slavného, o čemž na
ém místě jednati budeme.

rana umírala, vědělo, že jasný Slunce-Bůh (Jarovit) byl původ
její smrti. Stopa tohoto vědomí zachovala se posud v někol
písních obřadových, ovšem porouchaných. Tak čteme v Sušil
sbírce na str. 770:

Má milá Mařeno,
Pro koho's umřela?
Pro ty, pro ty, pro pacholky.

Anebo: „pro pasáka starého", anebo: „pro toho synečka
kterého." Taková slova mohla se dostati do písní jen tehdá, k
vědomí pohanské a s ním tedy i význam celého obřadu z lidu
vytratilo; že však původně za působce smrti Moraniny považo
byl jarní Slunce-Bůh, dokazují slova písně ve sbírce Sušilově str. 7

Mařena, Mařena,
Pro koho's umřela?
Pro teho, pro teho
Šohaja švarného.

Tento „šohaj švarný" byl nepochybně v době pohanské ml
čili jarní Slunce-Bůh[1]). A umřela-li Morana v pohanstvu pro „l
švarného", není se nám čemu diviti, že nyní lid křesťanský za
činu její smrti, ze které více se neobrodí, udává křesťany t. j. v
křesťanskou, jakož praví píseň ve sbírce Kollárově na str. 3:

Morena, Morena
Za koho's umrela?
Ne za ny, ne za ny,
Než za ty kresťany[2]).

Vynešením, potopením nebo pohřbením neb upálením Mor
přestává tedy panství zimy a nastává vláda Jarovita na nebi i os
bození vláhy teplé na zemi. Poněvadž pak oba zjevy přírodní
roveň se dějí v tom okruhu času, jenž jarem sluje, nelze se t
diviti, že s vynášením Morany spojena bývá slavnost, kterou no
jara či teplá vláha země a zosobení její bájeslovně se vítá. Znám
že posud venkované v týž den, ve který Moranu vynášejí, z l
májek do vsi přinášejí a s ním po vsi obcházejí nazývajíce stro
ten „líto" a opěvujíce jej písněmi rozličnými. Stromek ten za
jest symbolem obrozené síly přírody, která zeleň stromův a b
vyhání. Tuto obrozenou sílu přírody na jaře staropohané zos
vali ženskou postavou jménem *Vesna*.

[1]) Zdá se, že slovce *švar* náleží ku kořeni *svar* znamenajícímu *svítiti*,
se zachoval ve jménu božstva Svar-ožic.

[2]) Starý akkusativ *ny* místo nás ukazuje, že tato [illegible]
dávné pochází.

esna pojímána za první vláhu zvláště a za jasné, světlé pobec a jest tedy, jak i jméno tomu svědčí[1]), světlá či jasná jara. Avšak světlo jest podle náhledu starožitného následmce, které také jest původcem teploty a na jaře tedy také m zemské vláhy; proto jsme svrchu podotkli, že Vesna jest sobením jarní vláhy či jaré síly plodné země. Za tou přínı́ se praví, že sama pochází z vody, aneb že přichází ze tak pěje ruská píseň: „priletěl kulik (sluka) iz *zamorja*, 'esnu iz *nevolja*." V písni té nevyráží se pouze názor staroý, že Vesna uvězněna jest ve hradě za mořem t. j. za mraky mi (nebo pojmy *mrak* a *voda* v báji se stotožňují), nýbrž se také, že jest bytostí původ svůj ve vodě mající. Tutéž u nalezáme v jiné písni ruské: „Žavoronki (t. j. skřivánci) , krasnu Vesnu prinosite"; odkud skřivánci Vesnu přinesti nemůže býti tajno, když se ví, že podle názoru lidu ptáci na podzim za moře odlétají. Významny jsou u příčině té které písně českomoravské, především jedna v Sušilově sbírce 769:

Smrtná neděla,
Kde's tak dlóho byla?
„U studýnky u hlubínky
Nohy, ruce myla."

Čím's jich utírala?
„Šátečkem, listečkem,
Červeným kvítečkem."

A ty nový léto,
Co's nám doneslo?
„Všeho dobrého,
Kvítí modrého."

elze pochybovati, že začátek této písně původně jinak zněl; k tomu, že všechny ostatní písně začínající se slovy: á neděla" ve druhém verši mají slova: „kam's klíče dala"[2]), aké pochopiti, proč by lid jaksi toužil po smrtné neděli Moraně? Mám za to, že v době pohanské nebyla tázána kde tak dlouho byla; Moranu měli pohané celou zimu a ž otázka položena jest tak, že jí se vítá někdo, který toučekáván byl, jest se právem domýšleti, že začátek svrchu

[1]) ...ází slovo *Vesna* od kořene *vas*, z něhož vyrostlo sansk. *vâsara* den, *...vas* jaro, řec. *ἔαρ*, lat. *vêr*, lit. *vasarà* léto atd.
[2]) *Suš. sbírku str.* 768., 769., 770., 771., 772., 773.

dotčené písně s otázkou svou neobracel se k Moraně, nýbrž k Ve… Tomu nasvědčuje také ostatní obsah písně, který k pojmu o Mo… nikterak nepřiléhá. Dovídáme se, že Vesna po ten čas, který n… přítomna byla, meškala u studánky, t. j. že byla ve vodě led… pokryté, z vody vystupuje z jara myjíc ruce i nohy a utírajíc … červeným kvítím. Právě slovy „nohy, ruce myla“ naznačuje píse… že Vesna z vody na povrch vstupuje, utírání pak červeným kvítk… kem nemá zajisté jiného významu než ten, že zemská vláha z led… osvobozena jest paprskem slunečným, který v bájeslovných pověst… a písních kvítím červené neb modré barvy nebo zlatem se zna… Protož se praví v téže písni, že léto přineslo kvítí *modré*… t. j. paprsky slunce i blesk, kterým Jarovit nebe i zemi otevírá a… ve variantě písně té praví se:

„Nohy ruce myla.“
Čím's jich utírala?

„Lístečkem, plístečkem,
Zlatým papírečkem.“

Zlatý papíreček znamená zde patrně paprsky sluneční a utírání jím zajisté má význam ten, že Vesna osvobozená ujímá vládu na zemi, jako Jarovit na nebi.

Další důkaz, že Vesna jest bytostí vodní, spatřujeme v písni sbírky Sušilovy na str. 773:

Za onú vodú králové jedú;
A co oni vezú? Královnu mladú,
Nevěstu mladú a uplakanú . . .

Královna mladá převáží se přes vodu a jest uplakána t. j. porosena živlem tím, ze kterého pochází. Tato královna mladá není jiná než Vesna. Máme toho některé stopy. Především, že v písních při vynášení Morany zpívaných několikráte královna se připomíná, tak že pochybovati nelze, že tak zvaná slavnosť *královská* původně spojena bývala s vynášením Morany, jakož zde onde v Čechách a na Moravě posud se děje. Děvy totiž chodí po vsi bílo oblečeny, majíce ve vlasech červené stužky, pozlacené hvězdičky a první jarní kvítky a vedou tak zvanou *královnu* či *králku*, děvu totiž věnci ozdobenou, která u každého domu stane, obyvatelům příchod jara oznamuje želajíc jim při tom štěstí a požehnání. Ač slavnosť královská nyní také okolo letnic v některých krajích se slavívá, přece jest pravdě podobno, že původně bývala spojena s vynášením Mo… … a uvítáním Vesny. Ano zdá se nám, že jen tímto spojením … osť královskou místněji vysvětliti lze. Vždyť při slavnosti …

králenské hraje také roli král, jenž zároveň s královnou u slavném průvodu se nachází. Vážíme-li ve příčině té obsah národních písní, nalezáme v nich velmi zajímavé stopy o významu této slavnosti.

V písni svrchudotčené začínající slovy: „Smrtná neděla, kde's tak dlóho byla“, nasledují po verši „kvítí modrého“ slova tato:

Svatý Jiří jede k nám,
Po věnečku veze nám
Nám, nám, těm židenským pannám. (Suš. str. 769).

Postavme vedle této píseň jinou též při vynášení Morany zpívanou, v níž se praví:

Provod jede proti nám,
Po věnečku nese nám,
Nám, nám, těm horenským panenkám. (Suš. str. 769).

Jest patrno, že sv. Jiří ve předešlé písni totožen jest s „Provodem“ písně této, oba přinášejí věnce t. j. kvítí jarní. Tutéž myšlénku vyrážejí jiné dvě písně:

Máji, máji,
My jsme tomu rádi!
Hode dó, *kvete* dó,
A me dycky k veselému průvodó. (Suš. str. 770).

Smrtisko sme zanesly,
Praporec sme přinesly.
Hody dó, *kvety* dó (ibid. str. 772).

Jak svrchu dotčeno, jest sv. Jiří totožen s Jarovitem a tudíž [j]est také slovem próvod[1]) zde míněn Jarovit a vítá-li se květná [n]eděle t. j. Vesna zároveň s Jarovitem na ten způsob, že král [J]arovit) jede u slavném průvodu s královnou (Vesnou), nevyráží se [z]jisté tím jiná bájeslovná myšlénka než ta, že Slunce-Bůh zvítěziv [na]d zloduchy zimy nabyl opět síly své a zasnubuje si jarou sílu [z]emě, táž tedy myšlénka, vedle které v řeckém mythu Zeus ve [zp]ůsobě *zlatého* deště s Danavou v podzemním sklepení uvězněnou [se] spojil, aneb jako Dodonský Zeus po boku svém měl bohyni Dionu, [kt]erá rovněž zosobením jarní vláhy a zároveň světla jarního byla [ja]ko naše Vesna[2]).

Pojímáme tedy slavnosť králenskou za symbolický způsob [sň]atku Jarovita s Vesnou. Nasvědčuje tomu také jedna píseň ovšem

---

[1]) t. j. provodní neděle.

[2]) Báje o Vesně a Jarovitu jest také základem pověsti národní o zakleté *princezně v hradě uvězněné* a draky střežené, která mladým králevi[c]em *osvobozena bývá.*

velmi porouchaná ve sbírce Sušilově na str. 773, která obyčejnými slovy písní podobných „Smrtná neděla kam's klíče dala“ začínajíc takto pokračuje:

> Za onú vodů králové jedů;
> A co oni vezů? Královnu mladů.
> Královna mladá smrť oblúpila
> A svému milému šátek vyšila.

„Královna mladá smrť oblúpila“ t. j. Vesna zvítězila nad Moranou; „svému milému šátek vyšila“ t. j. Vesna zasnoubila se s Jarovitem; neb jest známo, že nevěsty ženichovi šátek vyšívaný na znamení lásky dávají.

Nelze tedy pochybovati, že Vesna v bájesloví slovanském pojímána za bytosť jarní vláhy zemské, která vznik svůj z tepla a světla Slunce-Boha béře. Jsouc bohyní jarní představuje ona omlazenou přírodu a protož také byla bohyní mladosti, jak o tom svědčí verš rukopisu Kralodvorského:

> Po púti všej z Vesny po Moranu,

t. j. po celý život od mladosti až do smrti.

Krásný mythus o Vesně, který zajisté za dob dřevních jemné mysli pohanův nejspanilejšími city rozechvíval, vyhynul úplně z vědomí lidu a zapuzen jest ethickými názory mravně silného křesťanství, které sice zjevy přírody vůli božské podrobuje, sil přírodních však nikdy na výši božskosti nepozvedá, na němž právě pohanský mythus se zakládal. Ale posud proráží onen pradávný mythus národními porouchanými sice písněmi a obřady, v nichž zachovaly se nám pozůstatky dávno minulých názorův a citů předkův našich, kus poesie a vniterného života jejich vůbec. Jméno však sličné bohyně ze spisovné češtiny novější naprosto vymizelo; zachovaloť se jen slovo *vesno* u Slovákův a Valachů moravských znamenající *jaro* a přídavné jmeno *vesný* znamenající tolik co jarní. U Rusů jest posud užíváno; též Poláci znají výraz: *na wiosnę* = z jara. Více památky zbylo po ukrutné Moraně, jako vůbec paměť strašných zjevův a zkušeností déle lidstvu na mysli tane než paměť věcí lahodných. Posud totiž praví se: *Půjdeš na moraň*, t. j. umřeš; nebo: *Proti Mořeně není kořene*; aneb v české písni: „Optám se tě na *Morani*, máš-li pro mne srdce věrný.“

III.
Nav.

Odvěkou hádanku, co se děje se člověkem či s duší jeho po *smrti*, starožitní národové na všelijaký způsob snažili se [illegible]

Ač náhledy jejich u věci té zde onde se různí, nicméně kulturní národové v tom se snášejí, že smrtí tělesnou člověku konec není, nýbrž že duše jeho opustíc tělo dostane se na místo krom země položené, kde ji buď odměna za skutky dobré buď pokuta za skutky zlé očekává. Známa jsou bydliště *Elisium* a *Tartarus*, kam podle domněnky Řekův a Římanů duše zemřelých přicházely; známo jest, že Staroslované měli *ráj*, který podobně řeckému elisium byl bydlištěm blažených duší; známo také bájení našich předků, že duše nerozených posud neb již umřelých meškají *na zelené louce*, kteréžto louka má podobnosť s řeckým názorem o *ἀσφοδελὸς λειμών*[1]). Avšak mimo tato zvláštní bydliště dobrých a zlých umřelých představovali si starožitní národové bydliště jakési všeobecné, kam duše zemřelých bez ohledu na dobré i zlé jich skutky odkazovali, kteréžto bydliště tedy všeobecně znamenalo místo, kde zemřelí se octli. Takového významu jest na př. řecké Hádes; jíti do *Hádu* znamenalo: *umříti*. Že pak Staroslované měli podobný pojem v bájesloví svém, který označovali slovem *nav*, pokusíme se vysvětliti název tento.

Záhadné toto slovo mimo staroslovanštinu a staroruštinu také ve staré češtině se naskytuje a sice u Dalimila: „*Krok jide do* **navi**“, pak v Alexandreidě: „*Ustlav jiným v* **navi** *bydlo*“ [2]); také Hájek píše: „*Oba odešli do* **návy** *a pohřbeni jsou.*“ Jest patrno, že zde slovem *nav* míní se místo nějaké, kam mrtví přicházejí. Naskytuje se ve starosl. slovo *navъ* znamenající: mortuus, mrtvý; avšak tím se nevysvětluje, kterak místo, kam duše zemřelých přicházejí, *naví* jmenováno bylo. Přidružují ovšem někteří jazykozpytci slovo *nav* k sanskritskému kořeni *naç* = nyju, k němuž také náleží ř. *νέκυς*, lat. *nex*, goth. *naus* (= mrtvý), staronord. *nâr* anima defuncti; avšak velmi případně podotknul Krek[3]), že sansk. **ç** ve slovanštině přechází pravidelně v **s**, někdy i v **k**, nikdy však z něho se nestává **v**. Ze mluvozpytného důvodu tedy, pak z toho, že naše slovo *nav* znamená *místo*, kde duše zemřelých meškají, nelze nám tvrditi, že slovo *nav* vyrostlo z kořene *naç* a nezbývá nám,

[1]) „Und von gleicher Beschaffenheit ist die bekannte Asphodeloswiese, auf welcher die Schattenbilder der Verstorbenen hin und her schweben, bedeckt von dem wuchernden Unkraute, dem man in Griechenland und Italien überall, wo die Cultur nicht thätig ist, begegnet, mit grossen Stengeln und Blättern und vielen blassfarbigen Blüthen, welche keine währende Frucht tragen.“ Preller griech. Myth. p. 630. Bylina ta náleží k liliovitým.

[2]) *Výb. lit. I. 1079.*

[3]) *Einleit. in d. slav. Litgesch.* 1, 118 pozn.

velmi porouchaná ve sbírce Sušilově na str. [illegible]
slovy písní podobných „Smrtná neděla kam“ [illegible]
takto pokračuje:

> Za onú vodú králové jedú [illegible]
> A co oni vezú? Královnu [illegible]
> Královna mladá smrť obl[illegible]
> A svému milému šátek [illegible]

„Královna mladá smrť oblúpila“ [illegible]
Moranou; „svému milému šátek vy[illegible]
s Jarovitem; neb jest známo, že r[illegible]
na znamení lásky dávají.

Nelze tedy pochybovati, ž[illegible]
jímána za bytosť jarní vláhy [illegible]
světla Slunce-Boha béře. Js[illegible] [illegible]ala, zabily
zenou přírodu a protož tak[illegible] [illegible] se vším činem
verš rukopisu Kralodvors[illegible] [illegible] na pevninu vytažená

> Po pút[illegible] [illegible]mřelého mohyla. Více však
> t. j. po c[illegible] [illegible] lodi, který věrojatně Rusové od

Krásný mythu[illegible] [illegible]aží ve příčině naší starožitný, posud
mysli pohanův nej[illegible] kterého na štědrý večer a poslední den
domí lidu a zap[illegible] [illegible]zžžaté svíčky dávají do skořápky ořechové,
ství, které sice [illegible]mísu vodou naplněnou věštíce při tom, čí svíčka
však nikdy n[illegible] [illegible] že prý dříve umře. Patrno, že zde skořápka
mythus se [illegible] Pádný však důvod, že Slovanům byl znám báječný
rodními p[illegible] [illegible]terého duše zemřelých po lodi na onen svět se pře-
nám po[illegible] [illegible]záme v srbské písni, ve které sv. Eliáš praví ku
poesie [illegible]: „Povstaň Mikuláši, bychom šli na horu, připravili si
ze sp[illegible] [illegible]vezli dušice z onoho světa na tento.“
slo[illegible] [illegible]lice k těmto dokladům neodvažujeme se snad příliš
p[illegible] [illegible], že slovo *nav* znamená původně *loď*, po které duše z-
[illegible] z tohoto světa na onen svět se převážely. Tropickým
[illegible]em vzalo pak slovo to na sebe také význam místa toho, kde
[illegible] zemřelých meškaly. Místo ono, poněvadž k němu po vodě se
[illegible], bylo tedy za vodou a poněvadž v báji voda a mraky či nebe

---

¹) „Es war häufiger Gebrauch im Norden, die Leichen in einem Sch[illegible] dem Meere zu überlassen. — In späterer Zeit zündete man auf dem Schiffe einen Holzstoss an, ehe man es den Wellen überliess. So war Baldr von den Göttern auf seinem Schiffe Hringhorni verbrannt. — [illegible] [illegible] errichtete man den Scheiterhaufen auf einem an's Land gezoge[illegible] Schiff und setzte dann die Asche in einem [illegible] [illegible] Mythen von W. Mannhardt [illegible]

na bíledni, že *vodou* v této báji se vyrozumívají
…erým podle názoru staroslovanského *ráj* a tedy
…or o vodě či lodi a o nebi či mraku v báje-
…o mohly se stýkati; z mraku padá déšť,
… si představovali starožitní národové,
… nebi plují[1]), v nichžto pak duše
…ějí a odkud opět duše neroze-
… Toto převážení duší bylo
…epravovala duše umrlých,
… svět zevnější. Rovná
…mfě *Ναϊάς*, kteréžto
…n i mrak i loď.
…i plující a poněvadž
…ého mrtvé převážela, vy-
…tvanů *Nahwe* slula, kteréžto
…e a jako naše *nav* náleží k sansk.

…adem svým na cestu pravou, znamená *nav*
…tohoto prvotného významu zachovaly se v če-
…v, *nava (náva)* u Paprockého, Kryštofa Haranta,
…anova a j. se klade na místě slova *loď*. Dále zna-
loď umrlčí, s kterýmžto významem srovnává se středo-
…é slovo *naf, nauf* = sarkophag a výpisek Bočkův: „tělo při
…rbu do *navi* se položilo." Konečně znamená *nav* místo, kde
podle názoru starožitného duše zemřelých meškaly. A podle tohoto
významu slušno vykládati místa ve starých spisech, jako: *Krok jide do navi* t. j. Krok odešel k mrtvým; nebo: *„Ustlal jiným v navi bydlo"*, t. j. usmrtil je; nebo staroslovanské: „Iz navij voskrese", t. j. vstal z mrtvých. Důkaz, že *nav* znamená místo, kde zemřelí meškají, jest také v tom, že místo řeckého textu starého zákona: *ἐν τῷ ταρτάρῳ* převádí se v staroslovanštině na: *v navechъ*. Rovná se tedy *nav* významem svým hlavně řeckému bydlu zemřelých, jež slulo *Hádes* nebo *Tartaros*.

Zde jest na místě položiti náhled vel. p. Em. Mittnera v Budči, jejž se strany článku: *nav* uveřejněného v Glosáři mém projevil: „Etymologický výklad pamětihodného slova tohoto v Glosáři jest tak důmyslný a spolu tak přirozený, že s ním bezděky všickni souhlasíme." Znamená-li však *nav* původně loď umrlčí, co jest této

[1]) Proto sluje posud v severn německém deštivý mrak windflot t. j. windschiff, *loď větrová*.

leč ohlížeti se po jiném kořeni, od kterého by dotčené naše slovo místněji odvoditi se dalo. A tu se nám říkajíc samo sebou nabízí sanskrtské slovo *nâus* = loď, *nâukâ* = koráb, ř. *ναῦς*, lat. *navis*, staroněm. *nacho*, tak že by naše slovo *nav* původně tolik znamenalo, jako *loď*. Chceme-li však na tomto původním významě slova toho ustaviti se, jest nám dokázati, zda-li slovo *nav* s pojmem *loď* v nějakém styku a spojení jest, anebo jinými slovy řečeno, jest nám dokázati, že také staroslovanské bájesloví znalo ten názor, vedle kterého duše mrtvých po lodi na onen svět se dopravují.

Důkaz ten není nesnaden. Tak vypravuje cestující Arab Ibn Foszlan r. 921 o pohřbu Rusův, že mrtvolu chudého člověka kladli na malou loďku a že jej i s movitostí jeho spalovali. Byl-li však zemřelý bohat, vložen prozatím do hrobu; když pak loď zhotovena byla, postavila se do ní pohovka, na ni se mrtvola posadila, zabily a daly se do lodi koně, voly, kury atd., načež loď se vším činem se spálila. Na tom místě, kde loď z vody na pevninu vytažená stála, nasypala se pak na památku zemřelého mohyla. Více však nežli tento způsob pálení mrtvol na lodi, který věrojatně Rusové od německých Varjagův přijali[1]), váží ve příčině naší starožitný, posud zachovávaný obyčej, vedle kterého na štědrý večer a poslední den v roce naši venkované rozžžaté svíčky dávají do skořápky ořechové, tuto pak kladou na mísu vodou naplněnou věštíce při tom, čí svíčka dříve vyhasne, ten že prý dříve umře. Patrno, že zde skořápka představuje loď. Pádný však důvod, že Slovanům byl znám báječný názor, vedle kterého duše zemřelých po lodi na onen svět se přepravují, nalezáme v srbské písni, ve které sv. Eliáš praví ku sv. Mikuláši: „Povstaň Mikuláši, bychom šli na horu, připravili si *koráb* a *převezli* dušice z onoho světa na tento.“

Hledíce k těmto dokladům neodvažujeme se snad přílišně, tvrdíme-li, že slovo *nav* znamená původně *loď*, po které duše zemřelých z tohoto světa na onen svět se převážely. Tropickým obratem vzalo pak slovo to na sebe také význam místa toho, kde duše zemřelých meškaly. Místo ono, poněvadž k němu po vodě se plulo, bylo tedy za vodou a poněvadž v báji voda a mraky či nebe

---

[1]) „Es war häufiger Gebrauch im Norden, die Leichen in einem Schiffe dem Meere zu überlassen. — In späterer Zeit zündete man auf dem Schiffe einen Holzstoss an, ehe man es den Wellen überliess. So ward *Baldr* von den Göttern auf seinem Schiffe Hringhorni verbrannt. — Noch später errichtete man den Scheiterhaufen auf einem an's Land gezogenen Schiff und setzte dann die Asche in einem Grabhügel bei.“ German. Mythen von W. Mannhardt str. 357, 358.

totožnují, jest na bíledni, že *vodou* v této báji se vyrozumívají
ky či nebe, za kterým podle názoru staroslovanského *ráj* a tedy
v se nacházely. Názor o vodě či lodi a o nebi či mraku v báje-
í staropohanském snadno mohly se stýkati; z mraku padá déšť,
ko loď po vodě pluje, tak si představovali starožitní národové,
ıraky jsou loděmi, které po nebi plují[1]), v nichžto pak duše
řelých do navi či ráje se převážejí a odkud opět duše neroze-
ı dotud na tento svět se dopravují. Toto převážení duší bylo
ou Báby bohyně; jako *Jendží* Bába přepravovala duše umrlých,
zlatá Bába přivážela duše nerozených na svět zevnější. Rovná
edy slovanská Bába v této příčině řecké nymfě *Ναϊάς*, kteréžto
ɔ jest totožné se sansk. *nâvyah* znamenajícím i mrak i loď.
ίς jest tedy původně bohyně v lodi mračné plující a poněvadž
bohyně podle názoru slovansko-litevského mrtvé převážela, vy-
luje se tím, že bohyně smrti u Litvanů *Nahwe* slula, kteréžto
ɔ rovně jako právě dotčené řecké a jako naše *nav* náleží k sansk.
ni *nâus*.

Uhodili-li jsme výkladem svým na cestu pravou, znamená *nav*
evším *loď*; stopy tohoto prvotného významu zachovaly se v če-
ě, ano slovo *nav, nava (náva)* u Paprockého, Kryštofa Haranta,
áta z Vlkanova a j. se klade na místě slova *loď*. Dále zna-
á *nav* loď umrlčí, s kterýmžto významem srovnává se středo-
ecké slovo *naf, nauf* = sarkophag a výpisek Bočkův: „tělo při
řbu do *navi* se položilo.“ Konečně znamená *nav* místo, kde
e názoru starožitného duše zemřelých meškaly. A podle tohoto
ıamu slušno vykládati místa ve starých spisech, jako: *Krok jide*
navi t. j. Krok odešel k mrtvým; nebo: „*Ustlal jiným v navi*
lo“, t. j. usmrtil je; nebo staroslovanské: „Iz navij voskrese“,
vstal z mrtvých. Důkaz, že *nav* znamená místo, kde zemřelí
kají, jest také v tom, že místo řeckého textu starého zákona:
ῷ ταρτάρῳ převádí se v staroslovanštině na: *v navechъ*. Rovná
edy *nav* významem svým hlavně řeckému bydlu zemřelých, jež
ɔ *Hádes* nebo *Tartaros*.

Zde jest na místě položiti náhled vel. p. Em. Mittnera v Budči,
se strany článku: *nav* uveřejněného v Glosáři mém projevil:
ymologický výklad pamětihodného slova tohoto v Glosáři jest
důmyslný a spolu tak přirozený, že s ním bezděky všickni sou-
íme.“ Znamená-li však *nav* původně loď umrlčí, co jest této

[1] Proto sluje *posud* v severu německém deštivý mrak windflot t. j. wind-
schiff, *loď větrová*.

lodi podobnějšího než rakev? Kdo by tedy chtěl význam tento od *navi* odlučovati? Čteme-li však ve starých nomokanonech, že bulharský pop Jeremiáš, zakladatel bogomilstva, byl „v navěch na Verzinlově kolě“, tu se nám výklad Pypínův: *nav* = mohyla nikterak nechce zamlouvati; spíše nám tu bezděky na mysl přichází hebrejské *šeol*, řecké *hádes*, lat. *inferi*, starosl. *adъ* nebo *preispodъnaja* a něm. *Unterwelt*, *Schattenreich*, *das Reich der Todten*. Celou váhou tu také cítíme mdlý překlad latinského: descendit ad inferos, v češtině: *sstoupil do pekel* a v němčině: *abgestiegen zur Hölle*. Ano mám za to, že doklady: „Krok jide do navi“ a „ustlav jiným v navi bydlo“, pak Hájkovo: „oba odešli do návy a pohřbeni jsou“, lépe se hodí na *adъ, hádes*, než na hrob mohylu, jako zase výpisek Bočkův: „tělo při pohřbu se položilo“, lépe ke hrobce přiléhá. Vůbec *nav* zdá se nám původně znamenati: hádes, adъ, podzemí a teprve ve smyslu přeneseném: hrob, mohylu. Tělo v navi = tělo ve hrobě, duše v navi = duše v adě.

My s tímto náhledem úplně se snášíme a podotýkáme jen ještě, že *nav* názoru staroslovanskému bezpochyby znamenalo místo řec. *tartarós* a lat. *inferi* podobné, jinak by tato slova nebyla mohla býti převedena na slov. *nav*. Spatřujeme v této okolnosti důkaz, že *nav* mimo všeobecný význam: *bydlo zemřelých* znamenala také místo rozdílné od ráje. Žeby však *nav* významem svým byla totožna se slovem *peklo, die Hölle*, o tom pochybujeme a máme za to, že slovo *peklo* v češtině nabylo významu: *die Hölle* teprve na základě křesťanských názorů.

Upomínka na publicistickou činnosť Jana Eraz. Vocela.

Příspěvek ke kulturní historii národa našeho.

Podal *K. Šmídek*.

Kdož z nepřátel našich opírají se snahám o povznešení lidu našeho, rádi odvolávají se k nauce, hlásané v nynějším věku čelnými státníky jakož i oslavenými dějepisci (třeba tu jen poukázati ke kulturnímu dějepisu Hellwaldovu), že v dějstvu vládne jediné přesila, ba hrubé násilí, „krev a železo“, a různé idealy, za jakými se v přepiaté nadšenosti ženou zbrčení někteří jednotlivci, že nejsou než bludné přeludy, oslňující na čas mamivou a zpozdilou mysl září svou šálivou. My k náhledu tomuto strannému \ stranickému [illegible]

se nepřiznáváme. My nejmohutnější a podstatně rozhodující vládu v dějstvu připisujeme *ideám*. Byltě to zajisté důraz nových myšlének, ježto usilovaly mocí ovšem zdrcující i zevnějšího útvaru nabyti ve francouzské revoluci z r. 1789; bylyť to myšlénky nejvíce rázu republikanského, ježto chvěly mohutným proudem v tak zvané revolnci červencové, kteréžto snahy uspokojily se na čas pláštíkem monarchie měšťanské; neboť zdálo se původcům světodějného toho ruchu, že lid pospolitý nedospěl dosud pro ústavu čiře republikanskou. Že v únorové revoluci r. 1848 vládly rozčeřenými vlnami tehdejšího hnutí idealy nového útvaru společenského, připravované v socialistických soustavách hraběte St. Simona, Fouriera, Cabeta a jich adeptův, nebude žáden popírati, kdo uvyknul, při všech důležitých projevech v dějstvu prozírati ke vniternímu jich jádru. I nad veškerým proudem světodějstva planou co zářící hvězdy vyšší ideje; ve starém čili antickém věku opanovala veškeré činy i události idea *státu*, jemuž podroboval se jednotlivec k oslavě jeho pružinami všech sil svých; myšlénka tato občanstva čili vlastenectví, jemuž život i statky za oběť kladeny, ozařuje luzným leskem dějiny helenské i staořímské [1]). Ve středověku povznesla se na prestol všévlády myšlénka *náboženská*, vniknuvši silou blahokojnou ve veškery i nejnižší vrstvy tehdejšího člověčenstva a roznítivši je mocí neodolatelnou k činům hrdinné, okouzlující slávy ve výpravách křížových. A že v našem nynějším věku v popředí se pošinula myšlénka *národnosti*, uznává i onen muž „železa a krve"; neboť prapor, za nímž hrnuli se vítězní plukové k pokoření zpupné Francie, měl hrdými písmeny vetkaný nápis: usjednoceného Německa.

Ale což odvoláváme se na dosvědčenou svého názoru k dějinám národův cizích? Což nepotvrzuje veškeren vznik i další tak utěšeně vzkvétající vývoj našeho vlastního národního ruchu nade vši pochybu pravdivosť výroku našeho? Rozpomeneme-li se na chatrné a slabé počátky národního probuzení ve vlastech československých za novější doby, smíme-li upříti, že vše, co posud vykonalo se, mohlo jenom

[1]) Nadvládu státu i nad veškerou společností náboženskou hlásal před jinými Hegel ve své filosofii v Berlíně; názory jeho usilovali i v dějinách proprovesti a odůvodniti četní jeho stoupenci, mezi jinými dr. Ferdinand Müller ve svém spisu: „O staré historii ze stanoviska filosofie" r. 1839 v Berlíně vyšlém; tam zajisté ojasňuje dějstvo starých národův podle kategorii soustavy Heglovské a tolikéž stát klade na čelné místo v duchovém rozvoji (na str. 1 a násl.); činíme tuto poznámku na dosvědčení, že tato *myšlénka odráží se i* v nynějším „kulturním boji" v Prusku, kdež *půda k tomu dávno již byla* připravována a nemálo rozkypřována.

vypučeti a vyrůsti z víry v nepokořitelnou moc ideje, z víry v budoucnosť, jež neomylně připadne geniu velikého Slovanstva? A z takéto víry vyvinulo se všechno, co velikým nazýváme v dějinách světových. Dí se vším právem, že veliká, právě klasická díla vyrůstají nevědomky z nitra velenadaných duchův, z inspirace, bezděky útrobu umělcovu rozechvívající; my máme za to, že z téhož pramene vyřinují se veškeří velicí podnikové i v dějinách jak jednotlivých národův tak i ve veškerém rozvoji člověčenstva, povždy byť častěji i na klikatých cestách ku předu postupujícího. Nadšení zplodilo i v dějstvu veškery útvary velikolepé i politické i společenské. „Bůh tomu chce!“ voláno jednohlasně z popudu namnoze nevědomého před početím výprav křížových.

Rozhraním v našem novějším rozvoji národním jest památný r. 1848, v němž i naše Rakonsko postiženo nenadálou vichřicí ač ode mnohých osvícenějších jednotlivců již záhy předvídanou. My umínili jsme si podati tuto jen úryvek z ruchu národního před týmže r. 1848 z tiché a blahodárné činnosti muže, jenž nejenom na poli básnictva nad jiné vynikl (což na jiném místě jsme vylíčili, v Osvětě, r. 1875), alebrž i v oboru publicistiky tehdy velmi vzácné nemalé sobě zásluhy získal o národ náš, míníme *Jana Erazima Vocela*. V činnosti této bylo mu přede vším hájiti vlastenského úsilí proti jedovatým nájezdům různých nepřátel, tuto v národu maďarském, tam opět v novinářstvu německém zbraní často náruživou, ba bezstoudnou proti vzmáhajícímu se Slovanstvu šermujících. I nebudeť nikoho, jenžby zazlíval, že veškery tyto boje, měly-li se u týchže nepřátel potkati s nějakým úspěšnějším zdarem, vedeny byly jazykem německým, a tolikéž v žurnálech, jež mluvily ku přečetnému obecenstvu a takto honositi se mohly důležitostí zrovna světovou; takovými novinami byly v době tehdejší v Německu přede vším tak zvané „Augšpurské všeobecné noviny“, kamž Vocel publicistické své články z nejvalnější části odesýlával [1]).

[1]) Vocel hned záhy již r. 1824 octnul se ve kruzích vysoké šlechty přijav, aby zabezpečil materialní své postavení, vychovatelství mladých šlechticův, nejprvé u markýsa Pallavicciniho. Jak nám sděluje vp. Al. Potěšil, farář v Pohořelicích u Napajedel (v listu ze dne 30. prosince 1874), „připadá doba jeho vychovatelská na Moravě jmenovitě v Pohořelicích do r. 1830—1839; tehdá byli jeho chovanci: zemřelý hrabě ze Šternberka jakož i nynější pán na Roudnici v Čechách, Zdeněk hrabě ze Šternberka a konečně zemřelý kníže Konstantin ze Salm-Salmů.“ R. 1830 z jara převzal Vocel vychovatelství u hraběte Kalnokyho v Letovicích, avšak téhož ještě roku na podzim stal se vychovatelem u hraběte Harracha, po dvou letech vzdav se pěstounství u téže rodiny odebral se [illegible]

cel zavítal do hlavního města milé naší Moravy na podzim jakožto vychovatel mladého knížete Salma-Salma, přebývaje po nějaký čas se svým chovancem a s jeho matkou, ovdo-ěžnou Salmovou. Tehdy hlavní město Moravy chovalo dosť oušek uvědomělých vlastencův; dlel tu ze starších spiso-Dominik Kinský, Vinc. Žák, Frant. Sušil; došel z Čech za nta u brněnského magistratu Al. V. Šembera, k nimž vroucí, u láskou přilnuli Mat. Klácel, jenž slavné hned jméno zí-ým svazkem svých básní lyrických (r. 1836), Jan Ohéral, kalendáře „Vlastenského pautníka" a časopisu „Moravie", ně Zach, jenž odstěhovav se s Poláky emigranty do Paříže, byl do vlasti své navrátil. Utěšený společenský život roz-ve spolku mužů těchto, plným plápolem pro jednu my-vorně zaujatých, při čemž vzácná každého jednotlivce zvlášt-ící se v rozhovorech, podnicích, návrzích i činech libým obcování s nimi ovívala. Bývalať to zamilovaná myšlénka ě Ohéralova, podle níž požadoval, aby každý z národovcův obě tu neb onu část veřejného života k nejvýhradnějšímu í a řízení. Ohéral sám oblíbil sobě průmysl jakožto moc-i moderního pokroku; avšak ke průmyslu přihlížel se stránky lní, chtěl zvelebení průmyslu, ale nikoliv pro hamižné obo-se jednotlivcův, alebrž v souhlasu s humanismem. A my-touto řídil se zajisté ve všech svých řečech i rozpravách předmětu veřejně vedených [2]).

cel usiloval nejen původními skládáními obohatiti mladistvou

ěn tu redaktorem Časopisu Musejního. Jak sděluje vp. Potěhník, al Vocel 300 zl. stř. doživotní pense z vrchnostenských důchodův řelských. Teprve r. 1834 probuzen ve Vocelovi cit národní čtením ky Pelzlovy. Prvá jeho činnosť literární pohybovala se v oboru cké beletristiky; ba píše nám týž vel. p. farář: „Měl jsem obraz Vocelovou kreslený: „hrad malenovský", který jsem svého času l do Prahy, aniž mi byl navrácen; opatřen byl letopočtem a vlastno-m podpisem: W o t z e l." Jak p r v é vydání „Přemyslovcův" do-uje, neuměl z počátku své literární činnosti národní dosti dovedně outi jazykem českým, kdežto skládání jeho v řeči německé z teh-doby, jakož i překlady projevují nemalou zručnosť v ovládání a německého.

píše hned v 2. č. „Moravie" r. 1838: „Nám jeví se průmysl jakožto kteráž ve veškery poměry životní vniká a zároveň požaduje, aby ry tyto uspořádaly se na m r a v n í m základě. Jenom ve spojení nanismem a v jeho službě rozvinujž industrialismus bezměrné své jinak *by zajisté směřoval* jenom ke zhoubě každého čistolidského ní."

literaturu naši, alebrž mocen jsa úplně jazyka německého i ve veřejných německých listech šířiti pravé o snahách národních náhledy a lži proti nim buď z nevědomosti buď z úmysla od protivníků metané odpuzovati. Při práci této z nejušlechtilejších podnětů předsevzaté řídil se povždy dvěma průvodčími myšlénkami: aby vše, cokoliv se podniká ku zvelebení skleslé národnosti, podnikalo se *svorně* a podle *zákonů* vládních; zákonitá cesta nebudiž nikdy překročena; věděliť Vocel i přátelé jeho předobře, že by každé jakékoliv protizákonité národovcův jednání ihned bylo udusilo nadějné květy zmahajícího se ducha národního v samém jich rozpuku. Protež, kdykoliv se vhodná k tomu příležitosť naskytovala, odvolával se, obhajuje národní snahy, k náhledům vlády, zvláštními o tom vydanými zákony projevovaným.

Podnikavý tehdy kněhtlačitel Rudolf Rohrer k důtklivému naléhání několika moravských spisovatelův uvolil se, vydávati zvláštní spis periodický, věnovaný zábavě, obeznamování se s vlastí, s pokroky společenskými i průmyslnými; dáno mu jméno „Moravia“, a prvé číslo vydáno 1. března r. 1838. Popřední účasť při redakci měl Ohéral. I použil Vocel oblíbeného toho orgánu, aby jím i v německých kruzích budil soucit k podnikům českomoravské národnosti a seznamoval je s jejími novými výplody literárními.

Hned v č. 52. (ze dne 27. srpna 1838) nalezáme z péra Vocelova stručný nákres: „O slovanské literatuře v Čechách, na Moravě a v Uhřích.“ Poukazuje se k tomu, že od r. 1620 literatuře české, jež za vlády Rudolfa II. zlatého věku svého dospěla, bojovati bylo s celou řadou nepříznivých vlivův a že teprve r. 1774 k novému se obrodila životu. Nejvíce při tom záslub získali sobě jesuita *Balbin* (dissertatio apologetica pro lingua bohemica, Prage 1775, edidit Pelzel), Adaukt *Voigt*, Fortunat *Durich*, F. *Procházka*, Fr. *Pelzel*, Josef *Dobrovský*, polní maršál kníže F. *Kinský* (Erinnerungen eines Böhmen über einen wichtigen Gegenstand, Prag 1774), *Hanke* z Hankenšteinu (Empfehlung der böhmischen Sprache und Literatur, Wien 1783). Dále dokládá Vocel, že především za doby panování císaře Františka I. vzmohli se Čechoslované k novému životu i ve své literatuře vlastenské. Dotčený císař založil stolici pro řeč českou na vysokých školách pražských, na kterou dne 13. března 1793 za prvého učitele povolán učený a věhlasný Pelzel. Dne 23. srpna 1816 vydáno císařské nařízení, podle něhož měli studující na gymnasiích ve slovanských městech při překládání klasikův jakož i vlastními skládáními cvičiti se ve mluvě mateřské; týmž [illegible] ním i právníkům studium české řeči důrazně odporučeno. [illegible]

ze dne 13. února 1818 vyžaduje známosť řeči české popředně u čekanců̊v právnictva, jenž by se o místa u tehdejších krajských úřadů v Čechách a na Moravě ucházeli, při čemž doloženo, že známosť této řeči nutně jest potřebna při úředníku politickém, jenž přímo svým slovem na poddané působiti má; další pak nařízení dané dne 20. prosince téhož roku 1818 zostřuje předešlá nařízení a vymáhá zevrubnou známosť češtiny tolikéž i při chovancích theologických ústavů, jakož i při studujících lékařstva a ranhojictva v Čechách a na Moravě.

Zákonů těchto alespoň na *moravských* gymnasiích se nešetřilo, domníváno se snad, že ani Brno ani Olomouc, čelnější to města Moravy, nelze považovati za města slovanská; větší měrou přihlíženo ku pěstování češtiny na theologických ústavech v Olomouci a v Brně, zvláště když je byli spravovali mužové tak ryzé a poctivé povahy, jako druhdy v Olomouci spiritual Beneš, „poctivý to Moravan starého rázu“, jak jej nazýváno. Ba ušlechtilý biskup Gindl v Brně všemožně podporoval snahu národní u dorostávajícího duchovenstva, ovšem jevila-li se v souhlasu s naukou církevní, a i v závěti poručil 100 zl. stř., aby z úroků sumy této dostala se odměna alumnovi, jemuž vyučování jazyku českému bylo by od představených svěřeno [1]). Odvolávaje se Vocel veřejně k nadřečeným nejvyšším nařízením obmýšlel zabezpečiti všeliké tehdejších národovců̊v usilování, aby jazyk český z chatrčí a z dílen, kamž ho konečně odkázali, povznesl se k výši jemu i ve veřejném životě, ve školách, zákonodárství příslušné, proti jízlivým útokům zjevných i tajných jeho nepřátel, a takto aby veškero to vlastenské počínání odůvodnil před světem za úplně zákonité a s nejvyšší vůlí panovníkovou úplně shodné. Tolikéž neopominul, v dotčeném časopise zdařilými překlady i vlastních svých spisův (jako na př. Přemyslovců̊v a j.) a jiných skládání novočeského básnictva seznamovati německé obecenstvo s pokroky české literatury a tím skvělým dokladem dosvědčovati úplnou způsobilosť češtiny i pro výplody literní směru vyššího.

Za týmže směrem nesou se články v témže časopise: „O materialních a kulturních pokrocích v Čechách a na Moravě“ (č. 145, r. 1839), „O ceně a důstojnosti českého i moravského dějepisu“

---

[1]) Z diecesního katalogu brněnského z r. 1818 se dovídáme, že tehda v brněnském semináři češtině vyučoval spiritual téhož semináře, důst. kněz **Talský**, *později sídelní* kanovník kapituly brněnské; v dotyčném katalogu *udává se k jeho titulu* tolikéž: „professor linguae bohemicae.“

(č. 149 t. r.), „O důležitosti české řeči pro *šlechtu* českou i moravskou“, ze kteréž rozpravy malý úryvek jsme podali v časopise Besedě na r. 1875 v rozpravě nadepsané „Zpomínka z mladého věku.“

Novinářství rakouské v době předbřeznové octnulo se ve stavu neutěšeném. Hlubší trapného toho zjevu příčiny hledati dlužno ve veškerém způsobu tehdejší vlády rakouské. Císař František I. jevil po veškerou dobu svého dlouhého vladaření (1792—1835) hluboce zakořeněnou nechuť ke všem novotám, jmenovitě v oboru politickém a socialistickém, ke všem novodobým naukám, nazíraje v nich více méně patrné odblesky ruchu revolučního, proti němuž opírati se všemožným úsilím uznával za svrchovanou povinnosť všech vlád dobře zařízených. Vysvětluje se psychologicky znechucení toto u mocnaře, jehož krásným heslem bylo: „Justitia regnorum fundamentum“, ze trpkých zkušeností a krušných svízelův, jakých mu nabyti a zakoušeti bylo v prvé polovici jeho vladařství (1792—1815). Vstoupilť na prestol věhlasných svých předkův u věku mladém, jehož dojmy dotrvávají se silou málo jenom ochabovanou do nejdelšího stáří; revoluce francouzská vzrůstala v zimničném chvění až k pustým projevům terorismu, dospělého k neslýchaným ukrutnostem, s jakými se setkáváme v dějstvu římském za hrozného řádění prokonsulův Maria a Sully; zasmušilý den 21. ledna 1793 musil patřiti, jak pod sekerou smrtonosnou klesla hlava dobrotivého mocnáře, Ludvíka XVI., příbuzného to císaře Františka, krále, jehož národ francouzský byl uvítal nejspanilejším názvem „le désiré“ (toužebně očekávaný); na to následovaly četné porážky, pokořování a snižování, jichž měrou přehojnou přetrpěti bylo císaři a tím přes míru zubožené říši rakouské od téže francouzské revoluce, od prvého jejího konsula a pozdějšího císaře, Napoleona I. Ký div, že veškery tyto strastiplné příhody a pohromné události zahloubily se až k neumoření v útrobě císařově a že tou příčinou při všech svých posnicích a nařízeních, když bylo již Rakousko ze druhého míru pařížského (1815) skvěleji a mocněji vystoupilo, než jak sobě přáli četní jeho nepřátelé, ten zajisté ve své podstatě ušlechtilý zámér byl ovládal veškeru jeho mysl, aby milenou svou říši uchránil podobných svízelův, jakými stíženu spatřoval šťastnou prý druhdy a mocnou Francii, a kteréžto pohromy veškery považoval za nutný výsledek každého hnutí revolučního. V takémto jednání politickém, jež ohrožovalo přísností důslednou i neoblomnou každé svobodné hnutí v národech, císaři věrně po boku stál kníže *Metternich*, jenž v mladistvém věku (nar. 1773) jsa jinoch jedenadvacetiletý přišel do Vídně r. 1794. Povolán byv záhy za vyslance do Drážďan, do Berlína a do

vstoupil pak r. 1810 v ministerium zevnějších záležitostí, vyšinuv se k nejvyššímu v Rakousku důstojenství státního kancléře. Rokem 1813 počíná vliv jeho nepopíratelný na politiku evropejskou, při jejímžto řízení kmitala mu před očima dvojí snaha: uchování tehdy tak zvané legitimity a rozhodné provedení stabilismu, ač on sám neoštídal se výroků, že jen proto požívá důvěry svého mocnáře, poněvadž prý „kráčí cestou, jižto mu on naznačuje“ [1]).

Dne 2. března 1835 skonal císař František I., poradiv prý na smrtelné posteli nástupci svému, císaři Ferdinandovi I., aby kráčel co do vlády zcela ve šlepějích otcových, nepouštěje se nikterak v jakékoliv změny dosavadní soustavy státní.. Záhy po jeho nastolení (r. 1836) utvořila se tolikéž podle vůle zvěčnělého císaře Františka ku pomoci nového mocnáře, jak ve Vídni se vyprávělo, tělesným neduhem sklíčeného, zvláštní *„rada konferenční“*, sestávající z arcivévody Ludvíka, z knížete Metternicha a z hraběte Kolovrata [2]), kterémužto poslednímu odevzdány v područí záležitosti vniterní a o kterém všeobecně se dosvědčuje, že pevným jsa proniknut přesvědčením, jak ve světodějstvu pokrok okolnostmi časovými vyzralý nedá se žádnou konečně mocí obmeziti, skloňoval se k reformám v dosavadní rakouské vládě ku prospěchu tak zvaného liberalismu, a že touto svou snahou ve příkrých protivách se ocítal se svým kolegou knížetem Metternichem.

Ve všech pokročilejších státech považován *svobodný tisk* za nejspolehlivější záruku svobodných ústavův a zřízení podle náhledu anglického státníka *Sheridana:* „Raději žádný sněm než žádnou

---

[1]) Tak sděluje G. G. Gervinus ve svém znamenitém spise: „Geschichte des neunzehnten Jahrhundertes seit den Wiener Verträgen“, Leipzig, 1856, I. Band, str. 425 a násl. Dí se tam mezi jiným doslovně: „Galt er (Metternich) doch unter den Beobachtern ganz in seiner Nähe dafür, dass seinen Neigungen eigentlich freisinnigere Grundsätze nicht fremd seien, dass er sie aber nur seines Herrn willen unterdrücke, und darum überall geflissentlich seine Verachtung der „gent libérale“ zur Schau trage, den Werkzeugen des verhärteten Despotismus, den Gentz und Sedlnitzky, selbst in ihren Uebertreibungen freien Lauf lasse und seinen ganzen Beruf in die Erstickung jeder freien Regung setze.“ Nejprudší nevole obrátila se proti muži tomuto ve dnech březnových (13., 14., 15. března 1848), tak že na rychlo svého úřadu se vzdáti a z Vídně potajmu utéci musil. Heslem jeho bylo: „Síla v právu“ (Kraft im Recht).

[2]) Hrabě Kolovrat Libštejnský narodil se v Praze r. 1778; od finančního ministra hraběte Wallisa byl ustanoven r. 1809 nejvyšším purkrabím v Čechách; sloužil státu bezplatně. Našich snah národních jevil se *příznivcem.*

svobodu tisku; raději oželím odpovědnosť ministrů, Habeas-Corpus-actu, povolování daní, nežli svobodu tisku; neboť touto veškerá dotčená práva opět lze získati.“ Měl-li přitlumen býti každý svobodnější ruch ve státním řízení rakouském, muselať ovšem přede vším obmezena zůstati všeliká svoboda tisku. Pro sdělování zpráv a záležitostí politických a pro jich veřejné přetřásání vycházelo ve Vídni, ústředním to městě veškery říše, pouze dvé novin: úřední noviny Vídeňské, a pak list, nazvaný: „Der Oesterreichische Beobachter“, věrný to hlasatel zpátečnické politiky Metternichovy; nad to vycházely v každé tak zvané provincii zvláštní noviny, u nás na Moravě: „Brünner Zeitung“, jež popředně sloužily k ohlašování úředních nařízení, a co do sdělování politických zpráv obmezeny byly na dotčené noviny ve Vídni vycházející jmenovitě vzhledem veškerého směru ve smýšlení politickém. Ostatní časopisectvo obmezeno bylo výhradně na obor belletristický, a společenský i literární život točil se povýtečně okolo osy divadelních provození a jich posuzování. Z novin mimorakouských největší v Rakousku obliby a i značité dosažnosti nabyly tak zvané „Augšpurské všeobecné noviny,“ v nichž vanul ovšem ve formě velmi umírněné svěžejší duch svobodný, který však nesměl překročiti čáry Metternichovým stanoviskem naznačené. Jak se obyčejně dosvědčovalo a nyní ještě tvrdí, že má-li nějaká zpráva, nějaký vynález důležitější v jakémkoliv oboru nových myšlének, nových tvarů v umělectví, ve průmyslu nabyti veřejnosti na veškeré naší zeměkouli, k tomu nejpříhodnější jest publicistika francouzská co nejčetněji po světě rozšířená: tak podobně dobyla sobě jakákoliv rozprava buď vědecká, buď do politiky a do národního života sahající vážnějšího důrazu a tytýž i všeobecnější v Rakousku zajímavosti, byla-li přijata ve sloupce dotčených novin ve starém i v novém světě valně čítaných[1]). Po červencové revoluci všímáno si v listech těchto větší než druhdy měrou i záležitostí národů slovanských, ježto ostatním národům evropejským buď byly nejvíce temnou zahaleny rouškou čiré nevědomosti, nebo posuzovány se stanoviska příliš strannického, ba zhola nepřátelského a bezstoudně často lživého. Noviny tyto čítány i v Brně v kavárnách a v tak zvaném měšťanském kasině, kteréž bylo milým středištěm vybranější a vzdělanější části obyvatelstva brněnského; úd platil 18 zl. stř. za noviny a jiné potřeby této čítárny. Docházívali tam i dotčení ve-

[1]) I **básně**, **romány** a podobné projevy literárního života, měly-li nabýti valnějšího rozšíření, musely vydati se v cizozemsku, nejvíce v Lipsku; byly-li vyšly tiskem v Rakousku, na př. ve Vídni, zůstávaly nepovšimnuty!

stenci brněnští, mezi nimi za svého v Brně pobytu i Vocel, kdežto při čtení týchže „všeobecných novin Augšpurských" na přetřes brávány politické záležitosti evropejské a rakouské zvláště; při vzájemném politisování vznikaly ovšem někdy i hádky s protivníky smýšlení slovanského, čímž bludné jich náhledy se nejenom tříbily, alebrž i s valným úspěchem odčiňovaly. I seznav Vocel důležitosť řečených novin i pro národní naše záležitosti, vida pak že nikdo neuchopuje se péra k ráznému odporu proti nekalým i urvalým útokům na Slovanstvo tam činěným, odhodlal se vytasiti sám s důkladnou i důraznou proti tomu rozpravou, jež vyšla v příloze k týmž novinám ze dne 5. října 1839 a měla nápis: „Die Westslaven und die böhmische Literatur." Jest však nám tuto dodati ještě, že všelikým takovým rozpravám, než směly v dotčených novinách umístěny býti, dříve projíti bylo censurou rakouskou. Podle zdání žurnalistiky německé byla prý kultura západních národův evropejských nejmocněji tehdy ohrožována bubákem „panslavismu", jejž jeden pruský dopisovatel (v týchže novinách ze dne 6. srpna 1839) byl pojmenoval ve své báznivé zuřivosti německé: „das grause Universalreich", o jehož brzké zavedení prý přičiňují se zvláště po krajích rakouských četní panslavističtí emisaři. Tolikéž častěji osočovány národní snahy zámínkou nedospělosti lidu [1]) a barbarského jazyka, nevhodného prý pro vyšší zájmy literární. Všechny tyto výčitky vítěznou zbraní odmítá Vocel v dotčeném článku, poukazuje na dosvědčenou pružné vzdělavací síly v neporušeném dosud jádru československého kmene spočívající ku skvělé době české slovesnosti za panování Karla IV. a Rudolfa II., kde v českých městech žili měšťané, s oblibou čítajíce svého Horatia, Vergilia, Ovidia, Anakreonta v původním jazyku. I neníť, jak se od nedouků vyčítá, česká mluva přeplněna tvrdými skupinami souhláskovými; tyto zajisté, dokládá Vocel, mají se k sobě v jazyku italském, českém a

---

[1]) S podobnými úsudky o slovanském lidu potkáváme se podnes u spisovatelův německých, největší pak měrou u těch, jenž se honosí liberalním smýšlením, ba chvastají zrovna o republikanismu. nejpřiměřenější prý vládní formě, jako mezi jinými pověstný Joh. Scherr, jenž ve svém nedokončeném spise: „1848—1851" píše na str. 33 a sl. I. sv., že Rakousko. honosivši se jakoby bylo určeno, německou kulturu přenesti na východ, k tomu šťastně dospělo (v r. 1848): „Dass Barbaren und Halbbarbaren, welche das Wenige, was an ihnen menschlich ist, einzig und allein den vom deutschen Kulturtisch gefallenen Brosamen verdanken, die Deutschen in Oesterreich brutalisieren durften und konnten." *Zabrzuti v ušlechtilý tento výrok* německé kultury ovšem nejen slovanští *národové, alebrž i „rytířský"* kmen maďarský.

německém jako 5, 6 a 8; „učiňte, dí, zkoušku s řečí německou, připusťte, aby po dvě stě let hovořili v ní jenom sedláci a vozkové, a potom teprv osmělte se úsudek pronesti o jazyku českém.“ Proti námítce, že čeština jest již řečí na polo mrtvou, že nemá žádné již budoucnosti, odpovídá Vocel: „Česká národnosť není jenom provincialní národností, jako na př. u Baskův neb u Valonův, drobtův to čítajících několik stotisíc lidí, ale národ československý čítá téměř (totiž v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku) 8 milionův!“ A končí těmito vzletnými slovy: „Ba jsou lidé, jenž by rádi jmíni byli za hlasatele filantropie (lidmilenstva), kojící se důmínkou, aby se konečné české řeči vyhynutí zůstavilo všemocnému času, aby však při tom odňalo se jí jakékoliv ke zdaru přispívání; na jejím pak hřbitově že prý vzroste nový, blahodárný živel německý! Ó moderní vy lidmilové! Kolika stoletím, ba tisíciletím museli byste dáti uplynouti, než byste násilnickými, umořujícími prostředky dosáhli cíle svého? Řeč však slavských národův má budoucnosť, kterouž jí žáden nesmí odepříti!“

K tomu, co jsme o revolučním ruchu v červenci r. 1830 a v únoru r. 1848 propověděli, dodati tu ještě zbývá, že obě tyto události světodějného dosahu ve svých účincích načitě od sebe se různí. Revoluce červencová působila jako bouře, ježto ovlažujícím deštěm suchopárnou půdu okypřuje, na tisíce nových pukův rozplozuje a na všech stranách osvěžující život probouzí. Nastoupil po ní ve všech oborech vyšší lidské příčinlivosti nový čilý ruch, ozařovaný sesilujícím pohledem na konečné vítězství všelikých snah *idealních*. Pravý opak toho pozorujeme ve výsledcích revoluce únorové, jmenovitě od okamžiku, co násilnickým nejvíce způsobem na trůn druhého císařství ve Francii vyšinul se potměšilý politikář Napoleon III. Zbledl všeliký lesk vzletu idealního, jako železným kruhem ovinulo vilné požitkářství a hrubý materialismus veškery téměř vrstvy nejen francouzské, alebrž i jiných národův; zlaté tele povztýčeno s žezlem vše ovládajícím na trůn pospolitosti. Že tomu tak, pozorujeme po r. 1830 tolikéž i u národů slovanských, nejenom v Čechách a na Moravě, alebrž i na *Slovensku* podtatranském. Jevil se tam, v kolébce velikánův geniův slovanských Kollára i Šafaříka, po témž roce 1830, ruch neobyčejný, zvláště v kruzích dorostající mládeže. Úspěch snah národních byl tam *popravován* měrou zajisté rozhodnou tím, že Slováci z nejvalnější části (vyjímaje Slováky katolíky) s úplnou oddaností přilnuli k jednotnému *jazyku* spisovnému, spojivše takto zdárné své síly [illegible] se spisovateli v Čechách i na Moravě. Jako ve vlastech těchto, [illegible]

Slovensku v popřední řadě vzdělavatelův i buditelův národních spisovatelé stavu duchovního[1]). Mládež slovenská závodila v bujaré síle a neúmorné činnosti vzdělávajíc sebe v duchu národním. Než ať mluví sám jeden ze probuzených takýchto Slovákův, bohužel příliš záhy uprostřed nejzdárnějšího účinkování národu odervaný, Benjamin Pravoslav *Červenák*[2]). Píšeť nám zajisté z Prešpurka čili z Břetislavi ze dne 27. ledna 1839 takto: „Den ode dne počínání výborná a podnikání Slovákův za blaho otčiny své jsou častější a statnější. Máme zde již *čtyry ústavy slovanské:* zde v Břetislavě jest Slovákův 47, v menším učilišti 35 a Srbův do 30; v Levoči 60, v Kežmarku do 20 a v Prešově podobně. — Mezi naším *učitelstvem* co den nové spolky povstávají k zlepšení vyučování a vychovávání ve vlasti naší mezi lidem slovenským. Takové, jak známo, v Oravě a v Liptově již trvají; nyní v Turci něco zamýšlejí, v Nitransku pak učitelé a kněží spojili se v jeden čítací spolek k odbírání všech československých časopisův. — Nade všecko letos vyznačili se Slované pešťanští, tak že zprávy nás z toho sídla a střediště všeliké maďaromanie došlé na podiv potěšitelné a překvapující jsou. Spojili se totiž někteří akademici počtem do 60 a požádali král. místodržící radu v Budíně o to, aby jim hodiny slovenské na universitě držeti dovoleno bylo. Dovolení ale ještě a žádná odpověď na prosební jich list nedošla, poněvadž se to u nás všecko dlouho táhne. Druhé jest, co zvláště u nás neslýchané a mnohých křiků příčinou jest, že někteří právníci slovensky divadlo[3]),

[1]) O této účasti kněží v životě národním pěkně se pronáší horlivý vlastenec moravský, druhdy obchodník ve Vel. Meziříčí, Hynek Maloušek v listě nám odeslaném dne 9. července 1843: „Schází nám tu (v utužování se totiž duchem národním) kněz, jednou rukou žehnaje lidu, na druhé straně ho vyučuje povinnostem a veda ho branou národnosti ve chrám osvěty člověčenstva, k zušlechtění duše, která na pozemsku počíná se zdokonalovati a dospívá ke stupni prvního uvědomění a k naději nesmrtelnosti své.“ I ve slovech těchto odráží se známé heslo našeho zvěčnělého Sušila.

[2]) Nadějný tento mladík zemřel maje věku svého teprve 26 let 15. června r. 1842. Památku po sobě milou zůstavil spisem svým, teprve po jeho smrti na světlo vydaným (r. 1844), jenž má název: „Zrcadlo Slovenska.“ M. J. Hurban přičinil ke spisu tomuto pohrobnímu váznou předmluvu sepsanou v říjnu r. 1843, a stručný životopis spisovatelův.

[3]) Aby dopisu tomuto čtenářstvo snáze porozumělo, potřeba doložiti, že tehdy v Pešti vyučováno (vyjma učení se maďarštině) na filosofickém ústavě latinsky. Zevrubnější o všem tom nám zprávu do Brna z Pešti (dne 14. listopadu 1838) podal M. Mikšíček, studující filosofie na témže ústavě (nyní úředník při železnici v Brně): „Jistý Hubert, fysik (II. roku

a sice: „Štěkavce", ne však ve veřejném divadle, ale v soukromém příhodném domě hráli. Věc tato jenom některým byla ohlášena; než přece tak se roznesla, že divadlo posluchači přeplněno bylo, mezi kterými se mnohé hraběnky, baronky atd. nalezaly. Herci sami dobře se drželi tak, že kus se náležitě podařil. Nyní dělají přípravu k „Žoltkyho starému študentovi" od Maltice, kterýžto již i přeložen jest. Počínání toto naše nepřátely rozlítilo, kteřížto se zvláště na pana Kollára jako příčinu prý vzbuzující se národnosti slovenské obočovati počali. Vyňatek z listu jeho ve „Květech" nedávno tištěný přeložili Maďaři do všech učených a neučených časopisův, a tam proti němu debatují. Mezi jiným ptají se ho, co on prý rozumí tam pod „naším národem", za národ? Nechať zná pan farář, že Uhersko naše jednoho krále a pána má a proto i jednu nácii, ačkoliv na více národův podělenou, míti musí! Risum teneatis amici! Kam s takovou filosofií zajdou, samo se ukazuje. — Štúr nám jenom to píše (totiž z Dobrosoli), že zdráv jest a se vším spokojen, jenom s tím ne, že něco od Slovenska odloučen jest. Poroučí nám čítání časopisu polského „Tygodnika literackého" v Poznaňsku vycházejícího pro *všeslovanskost* a výbornosť ducha jeho; píší totiž do něho nejhlavnější nyní literatoři polští. — Nyní ještě o Břeti-

---

na filosofii posluchač), již předešlého roku o tom pracoval, aby mezi svými spolužáky zřetel k mateřskému jazyku obrátil; i docílil letos, že k 60 filosofův, z většího dílu z roku druhého se upsalo, aby panem Mastišem, učitelem ve škole evangelické a nejnověji za kaplana u pana Kollára vyvoleným i potvrzeným, gramatika jazyka československého veřejně na universitě přednášena byla. Žádosť k palatinu panem Vrchovským složená a Hubertem ve jménu všech ostatních podepsaná a zadaná dne 4. t. m. zněla: „aby každého týhodne 4 hodiny ku přednášení i gramatiky i literatury obětovány býti směly, kdežto dvě hodiny pro mluvnici, dvě pro praktické cvičení a dějepis slovenský určeny býti mají." Řečeno bylo Hubertovi, že za 14 dní věc se rozhodne. Mnohý z profesorův dával nám naději, jmenovitě děkan fakulty filosofické, u něhož jsme ponejprv zaklepali. Mínil sice, abychom prý, jako první křesťané někde soukromě se scházeli a v jazyku mateřském se cvičili, ale pohlednuv počet náš radostně mluvil k nám po slovensku: „I já jsem Slovák, a lubím rod svůj slovenský, moje matka též byla Slovenka — ale prudentia! řeč slovenská velikých má nepřátel, ale co já budu moci, urobím!" Žeby zaražení stolice slovenské v Pešti na celou Pannonii [illegible] venskou dobře účinkovati muselo, již předkem domýšleti se [illegible] — Druhá věc, co Vás, laskavý krajane, též potěšiti může, jestiť „brzké provození některé z českých divadelních her. Ovšem nikoliv v [illegible] stavení, jako Maďaři (snad pro lepší [illegible] Slovanům [illegible]) prozatím vystavěli, ale přece slovenské divadlo! [illegible] Srbských Novin, obětuje prostranný sál k [illegible]

slavě zvláštně. Zde máme život opravdu slovanský; Slované se všech stran k nám přicházejí, tak že se nemůžeme nechváliti. Mimo Presla Čecha navštívili nás i jiní Slované, mezi nimiž nejhlavnější Boďanský, kterýžto na ten čas v Pešti se zdržuje. Bavil se v kolu našem do téhodne, a věru jsme nejradostnějších hodin společně bratrsky zažili; on sám jako na křídlech od nás k dalším Slovanům se odebral. Krok Boďanského první na kathedru bude novou dobou v dějinách Slovanstva a lidstva vůbec. Bože dej zdaru! — *Zpráva o zdejším ústavu slovenském* již hotova jest; chceme tím, aby obecenstvo stav náš poznalo, pak ústav náš lépe co do fundací nadalo. Boďanský ji slíbil buď přeložiti, buď výpis z ní učiniti, pak do časopisův kmene svého zaslati i s prosbou o podporování nás.“ — Zpráva tato vyšla tiskem ku konci r. 1838, a jak Hurban ve svrchu zmíněném životopisu Červenákově (str. 131) dosvědčuje, požehnané ovoce ústavu donesla; značné totiž příspěvky se ze všech stran k utvrzení stolice slovenské na žádosť a prosbu tam projevenou hned sešly. Stolici tuto zastával po dlouhou řadu let známý slovenský učenec *Palkovič*, po něm pak za jeho ještě živobytí horlivý Slovan, Lud. *Štúr*, ale když tento na podzim r. 1838 k dalším studiím do Němec na universitu v Hallech (Dobrosoli) se odebral,

---

doslýchám, šlechtického stavu a jedna Slovenka, a snad více ze krásné pleti ochotny jsou úlohy převzíti; a takto snad v brzce jako Vy v Brně, i my v Pešti, slovenské divadla navštěvovati budeme.“ — Zasylatel zajímavého tohoto dopisu, odstěhovav se později k dalším studiím do své vlasti moravské, usiloval i u nás v době prázdnin provozením vlastenských her buditi ducha národního přede vším ve větších městech moravských, kdež jmenovitě v zámožnějších třídách v měšťanstvu zavládati počal jazyk německý. Se zvláštním zdarem potkaly se jeho obětovné snahy mezi jiným r. 1841 v Telči, kde tehdejší šlechetný hrabě Podstatský ke třem provozením ve svém zámku prostranný krásný sál povolil. Tolikéž i v Ivančicích horlivým přičiněním zvěčnělého Tomáše Procházky provozovány akademie za příležitosti her tamější mládeže na Réně. K naznačení ducha, v jakém to vše vedeno, podáváme tuto program jedné takýchto akademií z r. 1842; I. díl obsahoval: 1. Ouverturu ze „Dratenika“ Škroupova; pak následovaly: 2. prolog, 3. zpěv „Liduška“ z téhož „Dratenika“, 4. koncert na flétnu, 5. na housle, 6. „Uderila jedna“, národní píseň ze sbírky Sušilovy. — II. oddělení počalo tolikéž 1. ouverturou z původní opery Kottovy „Žižkův dub“, načež následovaly: 2. deklamace, 3. arie z též opery, 4. variace od Beriota; 5. píseň Klácelova „duch moravský“, 6. kvapik: „Žižkův sen.“ Jak skleslý byl duch národní v těchto našich městech moravských, vysvitá odtud, že v téže době, co v Ivančicích tyto akademie provozovány, objevily se dle dopisu pané Kuldova *z 1. září 1842* na branách tabule s nápisem: „Zde je zbožní *na weřejním Ulizách* Tabakkouření zapowida.“

a profesor Palkovič takto náměstníka zbaven býti měl, vyvolen jím podle všeobecné tužby slovenské mládeže B. Pr. *Červenák*, pod jehož vůdcovstvím ústav zdárně zkvétal. „Odchodem Štúrovým“, píše Hurban (str. 130), „vymizela poněkud poesie ústavu; ale nastoupila s Červenákem opět jakási tvrdosť a abstraktnosť povinnosti. Vyplnění povinnosti donášelo odměnu přívětivého pohledu Štúrova, po kterém každý toužil; ale Červenák vždy nebyl spokojen a vždy ještě více chtěl. Těžce bylo tomu přivykati mládeži, ale přivykla přece. Pod Štúrem mládež řevnila vespolek o jeho pochvalu; pod Červenákem hnala se k práci, aby nebyla vykárána a vyškamrána. Základ však pod oběma byla touha mládeže poznati sebe, lid svůj a své povinnosti.“ Činnosť její byla v skutku tak horliva, stála i obětovna, že větší část mladíkův ústavu toho vytasila se i s literárními pracemi z oboru básnictva v rytmech starých i novodobých, kteréž pod názvem „Plody“ i tiskem byly vydány a k nejspanilejším nadějím vzhledem probouzejícího se slovanského ducha v Uhřích oprávňovaly.“

Z podaného dopisu Červenákova vysvítá zároveň, že i mládež na Slovensku jakož i na Moravě i v Čechách okouzlena i nadšena byla ideou všeslovanskou. Myšlénku tuto lze stotožniti s myšlénkou nově se probouzejícího vlastenectví; stejnou zajisté dobou jako bezděky se zrodily a vši mysl opanovaly. Jasně vyřknutu nalezáme ji v časopise „Jindy a Nyní“ r. 1833 (na str. 165 prvého půlletí) ústy vroucího přítele Jungmannova, Antonína *Marka;* článek ten úsečný nesa v čele významný název „Slovan“ obsahuje v sobě jako v puku veškery myšlénky i touhy všeslovanské. Jan Kollár je toliko šířeji ojasnil a do podrobna odůvodnil ve své rozpravě „O vzájemnosti“ v prvém ročníku časopisu „Hronky“, zvěčnělým Kuzmányem v Báňské Bystřici vydávaného; pojednání to psáno jest řečí zvláštní, řekli bychom Kollárovskou, od českého jazyka spisovného odchylnou[1]).

Tuto svoji rozpravu rozšířil Kollár, aby myšlénky tam hlásané ve valnější oběh se rozproudily a od nepřátel ve pravém smyslu

---

[1]) Aby čtenářové jasněji seznali tuto mluvu, uvádíme tuto na ukázku jen několik prvých řádkův rozpravy dotčené (Hronka, 1836, I. sv., 2. str. 39 a sl.): „Geden z *nay*utěšenegšjch a *nay*pamatnégšjch kwjtků, který sa v nowégšjch časech na půdě mnohokmenného národa slawského zgewil, gest tak řečená „Wzágemnost“ v literatuře“ atd. — Rozpravu Antonína Marka dal Čelakovský otisknouti ve spise: „Malý výbor z veškeré literatury české“ 1851, na str. 314, [illegible] „*Heslo* naše.“

pochyceny byly, u větší spis v jazyku německém v Pešti r. 1837 vylaný pod názvem: „Ueber die literarische Wechselseitigkeit zwischen len verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation.“ Ve spise tomto s důkladnou učeností jasně beze všeho ostychu vyýká pravý pojem vzájemnosti, obmezuje ji toliko na obor literární, rzletnými slovy mluví pak o velikém a vznešeném úkolu Slovanstva, re světodějstvu tak mnoholičnému národu v budoucnosti předurčeném, probírá i odmítá různé námítky a pochybnosti vzhledem této literární vzájemnosti, netají sobě zevnějších ani vniterních překážek jaké se přede vším slovanskému národu v dospění k takéto vzájemnosti kladou, dále poukazuje ku mnohým úspěchům, jež odtud nejen pro Slovany vyplynou, alebrž i pro jiné národy, více méně ve své literatuře (jak dosvědčuje vládnuvší tehdy v básnictví tak zvaný „světobol“, v Byronu a j., načež i Kollár poukazuje) již vyžilé a omladu od národů svěžích dosud a ve svém jádru nenarušených požadující; ku konci naznačuje rozličné cesty a pomůcky, jimiž by vzájemnosť taková mezi Slovany dala se uskutečniti a zvelebiti. Spis ten od Slovanův uvítán s nadšením; s odporem přijat jmenovitě od Němcův a Maďarův, kteří v něm, jak se bylo snadno nadíti, ihned strašidlo panslavismu vyčenichali. Nám však tuto dáti jest veřejné pravdě svědectví, že jmenovitě mládež při tom na žádnou politiku nemyslila a nepamatovala. Nepříme, že mužové osvícenější a zralejšího ducha přihlíželi ve svých myšlenkách i národních snahách k tomu, aby návrhy od vlastenců ku prospěchu národu a vlasti činěné nabyly i zevnějšího tvaru i objevu ve veřejném životě, ve školství, v zákonodárství politickém i soudním, ve státu i v církvi. My však, jenž jsme tehda stáli ve mladistvém věku, málo jsme sobě všímali záležitostí politických; ba domněnka, že by snaženstvím naším o zvelebení národnosti měly vzniknouti nějaké změny v útvaru politickém, naplňovala mysl, nesoucí se u větším svahu k idealům, jakýmsi úzkostlivým, traplivým dojmem. Nám tanul před zrakoma onom rozkvět literatury; my přáli sobě touhou nejžhoucnější, aby v naší české literatuře objevila se veliká díla básnická jakým jsme se podivovali na př. u Němcův, Angličanův a Francouzův, a každou výtečnější báseň (jako na př. Máchův „Máj“) uvítali jsme se mladistvým jásotem. Domýšleli jsme se, že jediné národ osvícený, jenž se smí honositi velikou literaturou vědeckou i básnickou, klasickými díly v umělectví, vydobude sobě trvanlivou slávu a tím i důstojného uznání u jiných národův. Rozepisujeme se tuto něco obšírněji o *celé té věci, abychom* dokázali, že přihlížení k výhradně *literární stránce dotčené slovanské* vzájemnosti nebylo nikterak lichou

přetvářkou, za kterou by se byly vůči nedůvěřivé vlády ukrývaly Bůh ví jak tajemné a široko rozvětvené plány nových proměn politických. Veškero tehdejší o tom jednání bylo ryzé, upřímné, neobojetné, nepokryté.

Ještě nám jest k jasnějšímu seznání veškerého ruchu tehdejšího několik slov přičiniti o důrazu, jaký v té zvláště době, o které tu píšeme, nabyla filosofie berlínského mudrce, *Hegla* i u Slovanův. Soustava tato Heglova různí se od jiných skoumatelů v témž oboru tou mezi jiným vlastností, že podle základních svých propovědí nutká a vybízí k ráznému pokroku ve všech záležitostech člověčenstva. Příčí se zajisté Heglovi z té duše každá ustrnulosť v jakémkoliv oboru duchovém, vědeckém, uměleckém, v dějstvu. Život jest mu *ruchem*, změnou. Heslem jeho jest při každém útvaru *ustáleném*: „Zboř a stav na novo!" Každý zjev ve veřejném životě, z něhož postupem času duch vyvanul, jest Heglovi prázdnou, planou slupkou; tu byť někdy i násilně jest odvrci, zničiti a novým tvarem jakožto nádobou pokroku duchovému příslušnější nahraditi[1]). Podobně pronáší se náš básník, duchem téže filosofie Heglovy odchovaný[2]):

> Jenom p l y n n á pravda se mi líbí,
> Jenom v t o k u se od šalby tříbí,
> U s t á l á se věda zprotiví.

Odtud přivinulosť Heglova ke všem zjevům v dějstvu, jimiž zakrsalé formy života státního i veřejného svěžejším ruchem se obnovily, jakož jmenovitě francouzská revoluce, která rozmetala z kořene veškero zpukřelé stavivo dávné minulosti. „Co stojí slunce na obloze a planety okolo něho se otáčejí, nebylo vídáno, aby se byl člověk na hlavu postavil, totiž na *myšlénku* a skutečnosť podle této

---

[1]) Náhledy tyto pronáší Hegel na četných místech svých spisův: „Geschichte der Philosophie" a „Philosophie der Geschichte." Uvádíme tuto za doklad jedno jen místo z „Gesch. der Philos." I., str. 118: „Dass ein [illegible]liches Dasein, welches keine Wahrheit mehr hat, und so s c h a m l o s ist, sich dennoch erhalten zu wollen, a b g e s c h a f f t werden muss, liegt in der Idee der Constitution."

[2]) Viz „J a h ů d k y z e s l o v a n s k ý c h l e s ů", sebral dr. J. P. Jordán, v Lipsku, 1845 na str. 140 v básníčce: „Ustydlosť." Spis ten obsahuje 295 básní nejvíce o 3 slohách třířádkových obsahu filosofického. Původcem jich není Jordán, ale Mat. Fr. K l á c e l, jenž z ohledův censurních je dal vytisknouti v Lipsku zatajiv své jméno. Podobně v Lipsku vyšel týmž Jordánem jiný spis Klácelův: „F e r i n a L i š á k z Kulíkova a Klukově", 1845 — jest to volné přepracování [illegible] básně [illegible] „Reinecke Fuchs."

budoval. Anaxagoras poprvé propověděl; že νοῦς vládne svě-
ale nyní teprve dospěl člověk ku poznání, že myšlénka má
ati skutečnosť duchovou. Byltě to tudíž čarokrásný východ
e (totiž ve francouzské revoluci r. 1789). Vznešená roztklivě-
panovala v té době, nadšení ducha prochvátilo svět, jakoby byl
teprve došel skutečného usmíření"[1]).

Pokrok jeví se podle téhož mudrce ve světě tím, že každá
tlivá doba ve vývoji duchovém zničena jest dobou novou,
atilejší, pronikavější; neníť to však učení v obyčejném slova
lu, alebrž raději uchovávání jednoho momentu slabšího v mo-
jším, srostitějším (konkretnějším) druhém, v neustálém po-
ı, ale tak, že v každém odrážeti se musí duch veškerenstva,
ak Hegel dokládá duch světa (Weltgeist). Takéto jedné doby
uhou pokročilejší přestupování jest podstatou Heglovy tak zvané
ody *dialectické* a jasné její poznání i uznání, nazírání vyšší
porech jednoty, tvoří vědoucnosť právě *spekulativní*. Podstatu
né methody zračitě naznačil Klácel[2]):

Hnusná služba, lejna vyčmuchávat,
Snadná práce, chyby vyčítávat,
Chyb jest plný, celý, širý svět.
S t o p k a c h y b a — p r o t o v l í s t e k ž e n e,
L í s t e k c h y b a — p r o č k a l í š e k k l e n e,
T e n s e p o z n a v z a s v y v á d í k v ě t.
Sestav jen umělče tyto mýlky,
V jeden věk sestav vše bludné chvílky,
Pak budou žehrálci jináč pět.

Co se však pokroku v dějstvu zvláště týká, jest tento upoután
ynikajícím *osobnostem*, ježto vůlí činoráznou rozčeřují shnilé
o lidských snah a vlny jeho rozhrnují v čilejší, mohutnější roz-
lění. Jako doba jedna tráví druhou, ale prvá v pozdější teprve
ho nabývá oslavení, tak i ve veletoku pokroku světového je-
ivé osoby vystupují takovým pořadem, že jedna vykonavší úkol
stvu sobě vykázaný ustupuje s dějiště místo zůstavujíc osob-
nové, k novému úkolu vyvolené, jako na povrchu jezera objevuje
ubíhá vlna za vlnou. Není však takýmto ustoupením jednotli-
akoby v opovržlivé zapomenutí posunut, alebrž to jest svrcho-
ı jeho slávou, že byl udůstojněn dle sil svých a dle svého
ního povolání vyplniti úlohu sobě v dějstvu vytčenou, vetkati

---

[1]) Ze „Geschichte der Philosophie" str. 441.
[2]) Ze „Jahůdky" str. 129, básničku nadepsanou: „Žehrálci."

činy a myšlénky své platně v osnovu života národního a přispí takto ku pokroku veškerého člověčenstva, jak pěje básník (l. c.):

Každý život člen veškerého kruhu,
Každý zapřažen k svatému pluhu,
Dělník na vinici Páně jest.
Nechť se zpouzí, durdí, vše nadarmo,
V ě d a , n e v ě d a má vlastní jarmo;
Nevystížena jest boží lesť.
Však kdo sám podá ochotně ruku,
Sám kdo řadí se v nebeském pluku,
Ten s v o b o d n ý , má synovství česť.

Nelze upříti, že takové a podobné myšlénky z dotčené filosofie Heglovy nemohly v dojemné mysli nerozpružiti vůli mladistvou, aby každý buď větší buď menší silou vnořil se svou činností v proud tento časového pokroku, aby u vývoji tomu i jeho osobnosť dospěla důležitosti platné, nepomíjivé a každý jednotlivec stal se takto v pravdě živým členem celku národního. Znalcům netřeba dokládati, že vzhledem takéhoto povzbuzení energie ku platným pro národ činům ochotné v opáčném právě poměru ocítají se výskumy novodobých ve filosofii badatelův, jakými jsou Schopenhauer a stoupenec jeho Hartmann, kteříž svými filosofemy umrtvují veškerou činnosť, vystavujíce za chlum mravní dokonalosti vejití v buddaistickou nirvanu[1]).

Hegel však zjevnými slovy hájí národnosti a jmenovitě užívání *mateřského jazyka* i ve přísných vědách, z nichž byl až do novější doby vyloučen a latinou vytisknut. „Latinská řeč“, dí Hegl, „má svou fraseologii, určitý okres, stupeň představ; ale myšlénka musí vybavena býti od tradice a z okovů latinských. Teprve co vyslovím v mateřské mluvě, jest mojím *majetkem*. Že i filosofie v Německu zdomácněla, za to děkovati jest tomu, že i v ní užíváno německého jazyka, teprve bádáme-li v mateřském jazyku, možno nám projeviti *nejvlastnější* svoje náhledy“ [2]).

---

[1]) Podobné náhledům Schopenhauerovým smýšlení objevuje se tytýž u některých mladých básníkův českých právě v naší době, jako na př. Vrchlického, Čecha, ve všech romanettech Arbesových v „Lumíru“ a u jiných. Nechceme se tuto pouštěti do rozboru otázky, děje-li se takto ku prospěchu národního básnictva čili nic; mohlo by se snadno namítnouti, že každé pravé, oživující básnictvo má býti spolu ohlasem tužeb i myšlének časových, úkol to, jehož dostihnouti zajisté nesnadno, má-li se provésti tou měrou, aby při tom nebyli porušeni požadavky [illegible] krásy.

[2]) Viz „Geschichte der Philosophie“, III., str. [illegible].

Odtud na jevě jest, že i z uvedených námi důvodů zamlouvala se filosofie mudrce berlínského mnohým probuzenějším Slovanům; jmenovitě zavládla u Polákův, u Srbův, ba i u nás na Moravě a na Slovensku. Spisy i dopisy polské z té doby, jakož i mnohé rozpravy slovenských spisovatelův, mezi nimiž na př. svrchu řečená předmluva Hurbanova ve spisu Červenákově složeny jsou v duchu Heglově; jeho tolikéž názory prodechnuty jsou mnohé rozpravy Klácelovy, Ohéralovy a j. na Moravě[1]).

Bujný život národní, jaký v rozkošné naději rozvíjeti se počal na luzích slovenských, záhy byl trnem v očích sočivých Maďarův. Neoštídali se ve své asijské zuřivosti nižádných, ani násilnických prostředkův, aby veškeru snahu o zvelebení slovenské národnosti hned v kořeni podťali. Již za císaře Josefa II., jenž i v Uhřích obmýšlel jazyk německý ve správě veřejné učiniti výhradně panujícím a právě tím probudil ideu maďarského vlastenectví, veškero jich zákonodarství směřovalo ku povýšení jazyka maďarského v povšechnou veřejnosť a vytlačení odtud a konečné potlačení zvláště jazyka slovanského. Nařízeno bylo na sněmích krajinských, aby počínaje r. 1823 veškery matriky v církvích vedly se maďarsky, a že nesmí žáden připuštěn býti k duchovnímu nebo k jakémukoliv jinému úřadu, kdo by nemohl vykázati se důkladnou známostí maďarského jazyka. Na generálním konventě uherských protestantův r. 1841 co nejpřísněji zakázáno, vyučovati slovenčině na jakékoliv vyšší škole, na gymnasiích, v lyceích, a nejzuřivější tehdy maďaroman, hrabě Zay, usta-

[1]) S odblesky ducha Heglova setkáváme se i v zajímavém cestopise, který týž Miloslav Josef Hurban byl sepsal (vyšel v Pešti, r. 1841; cesty, jež se tu popisuji po Moravě a Čechách, konány však r. 1839). Spisovatel sice dí o Klácelovi (str. 34), že došed k němu, ku své radosti byl seznal, „kterak on není Heglianem, ač s počínáním, snaženstvím a namáháním toho Berlíňana seznámen jest.“ Hned však ve sporu s tím podotýká: „Příval onen valný mudřectva německého přetéká nyní mladým osvíceným, ku všemu vyššímu probuzeným, básnicky a vroucně život pojímajícím duchem paně Klácelovým.“ Hurban právem požaduje, aby i ve Slovanstvu utvořila se zvláštní, původní filosofie na základě genia slovanského. I my s tou myšlénkou se srovnáváme, především jen co do formy, co do roucha, jakými myšlénky i samorostlé podle ducha času se přiodívají: podstatné problémy zůstávají pro každou filosofii tytéž majíce v ní býti rozřešeny, a problemy tyto nalezáme vytknuty ve pravé síle samorostlé (neměliť v tom zajisté jiných předchůdcův!) ve filosofii řecké pro veškery věky. Klácel podle zdání našeho usiloval myšlénky Heglovy samostatně v duchu svém přetvořiti; ale národní filosofii (což jest contradictio in adjecto) upraviti, nebylo v úmyslu jeho; ovšem vedl nás, své žáky, povždy k *samostatnosti*, častěji volávaje: „Kein Kantianer, kein *Hegelianer, kein Herbartianer*, sondern auch — aner (einer)!“

noven generalním dozorcem nad veškerou evangelickou církví v Uhřích, ve svém krutém maďarisování byv vydatně podporován muži v čele tehdejšího hnutí maďarského stojícími, jakými byli Szechényi, Košut a j. Zuření mužů těchto seznají čtenářové nejlépe, díme-li, že týž Zay jmenoval zločinem proti státu, zradou vlasti, vraždou matky, a co? — že se profesor jeden v Levoči osmělil, zavesti se svými žáky cvičení v jazyku slovenském [1]). Že již tehdy (nejenom nyní) usilovali zmaďařiti i venkovské školy, o tom čteme zprávu (v „Ost und West", r. 1840, č. 7. na str. 27) vyňatou z maďarských novin ve Prešpurku vycházejících pod jménem „Hirnök" („Rychlík") ze Szeredu v Prešpurské stolici o maďarisování poddaných hraběte Karla Eszterházyho. Píše se tam doslovně takto: „Jaký to byl sladký, překvapující cit pro každého Maďara, který dne 19. srpna t. r. (1839) byl obcoval veřejné zkoušce, odbývané na národním ústavě hrab. K. Eszterházym nově založeném. Dva a šedesát žáků *slovenských* podalo u přítomnosti hraběcí rodiny a mnoha vznešených posluchačův utěšená svědectví svého pokroku ve snahách útlému jich mládí přiměřených. Takovéto ústavy jsou nutně potřebny, zvláště ve stolicích, kde větší část lidu mluví dosud *cizí řeč* (slovenská řeč v Uhřích cizí!!); neboť jen takovým způsobem dojdeme cíle, žhoucně od každého vlastence želaného: aby časem veškeří obyvatelé naší vlasti nemluvili než *jedním společným jazykem* (ovšem samospasitelnou maďarčinou!)" Tak „Hirnök." Dopisovatel dotčeného pražského časopisu odsoudiv právem přepiaté počínání to ultramaďarské, velmi vhodně končí dopis svůj těmito pozoruhodnými slovy: „Maďaři jsou velicí ctitelé svého prvého krále Štěpána sv. a přece neuvažuje nynější maďarské pokolení důsažného výroku jeho: „*Unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est.*" Nepochybuji, že by Ultramaďaři výrok tento sv. Štěpána z jeho dekretu navždy vyhladili, kdyby mohli." Ovšem; neboť zbrklým těm přepiatcům jest maďarství vším, ba výše jim stojí, než samo náboženství, a maďarský časopis „Társalkodó" vyslovil zřejmě, co jim všem více méně v srdci utkvělo: „Nebudeme ani židé, ani křesťané, ani katolíci, ani starověrci, ani protestanté, ale — *Maďaři!*" [2]) Ať si proti takýmto pře-

---

[1]) Srovnej zajímavý spis: „Slaven, Russen, Germanen ihre gegenseitigen Verhältnisse in der Gegenwart und Zukunft" od nejmenovaného spisovatele. Leipzig, r. 1843, na str. 28.

[2]) Viz Červenákův spis: „Zrcadlo Slovenska", str. 117; tam dočísti se lze o jiných výstřednostech v jednání Maďarův proti Slovákům. [illegible] žel v obhajování své národnosti neměli mnoho statečných [illegible] kruhův vyšší šlechty.

im furoris magyarici sebe zákonitěji a ušlechtileji byli po-
Slováci, vše jim od jich nepřátel na zlou stránku vykládáno.
těžce nesouce násilnické úchvaly svrchu řečeného generalního
tu, umluvili se v tichosti, hledati u trůnu svého krále pří-
o útočiště. Evangelické duchovenstvo zvolilo ze sebe deputaci
užů, v jejichž čele stáli nejvýtečnější zastupitelé Slovanstva
ch, Josefy a Chalúpka. Tito odebravše se do Vídně před-
im u vlády své stížnosti proti soustavnému potlačování slo-
národnosti v Uhřích. Přijati jsou od kancléře uherské dvorské
a od knížete Metternicha vlídně a dáno jim ujištění, že
est odhodlána, hájiti práv jejich a že jejich stížnosti na pře-
aty budou na sněmě krajinském nejblíže příštím. Nehorázný
zdvihl se v žurnalistice maďarské, dozvěděvší se o tom zcela
ém zakročení bezohledně uhněcovaných Slovákův. „Zráda,
ikočnosť" — tak voláno se všech stran, a již ozývaly se hlasy,
ední generalní konvent vyvolil zvláštní výbor, jenž by pro-
l dotčené stížnosti Slovákův a zároveň rozhodl, *měli-li právo,*
u králi k rozhodnutí odevzdati!
espravedlivé své počínání, nedůstojné každého právě vzděla-
osvíceného národu, ospravedlňovali podle svého způsobu
vytáčkami a lesklými hrdopyšnými frásemi, používajíce
veřejnění tytýž „Všeobecných novin Augšpurských." Tak
týchže novinách v č. 70 z r. 1841 takto: „Moskevské snář-
ájemnosti Slovanův utvrzuje nás v domínce, že my jsme
osti vyvoleným národem, určeným, odvrátiti od civilisace
nával barbarův, ať doráží, jako druhdy od jihu, anebo jak
ávati jest, od severu" [1]). Proti těmto ve své zpupnosti až
nátohám maďarských mudrcův obrátil Vocel ostří svého
péra v týchže německých novinách ve příloze k č. 256

ně náhledy i v nejnovější době kolují mezi Maďary, dovídáme
su známého esthetika, Vischera, jenž v popisu své cesty
Gänge, neue Folge. I. Heft na str. 98) rozhorliv se pro sjedno-
stva s Německem a na toto spojení ku spokojenosti Maďarů
rní společnosti nadšený přípitek učiniv dokládá: „Die Ungarn
durch die Geschichte an Deutschland geknüpft; wissen
die Vorkämpfer deutscher Bildung gegen den
nicméně praví o budoucnosti maďarského jazyka: „Wird sich
sche Sprache neben der deutschen auch in ferner Zukunft
enner verneinen es, sie erklären sie für zu arm, um als
Wissenschaft und Literatur sich auszubilden, die deutsche
nands Zuthun die herrschende bleiben und noch mehr wer-
jetzt ist." *Tak* psáno r. 1860.

r. 1841 v rozpravě, jež podnes zasluhuje všelikého povšimnutí, nadepsané: „Entnationalisierung der Slaven.“ Z počátku odmítá nařčení Němců, národnímu ruchu slovanskému nepříznivých, odvolávajících se k tomu, „že prý již před stoletími poněmčeno Braniborsko, Prusko s Pomořany; a takto německý vlastenec přeje sobě i za doby naší úplné zgermanisování národů v Čechách, na Moravě, v Poznansku, v Haliči atd., a to tím rychlejší, že i odnárodňování v polském Rusku a maďarisování Slováků v Uhersku znamenité činí pokroky.“ Načež odpovídá Vocel: „Pod egidu humanity utíkají se Slované, jmenovitě západní Slované, prostřed Evropy přebývající, a pod touto záštitou bojují pro zachování své národnosti a své řeči, v nížto tkví základy jich náboženského i intelektuelního vzdělání, takto toužíce se přidružiti k řadě západoevropejských národův, od nichž osvěta a mohutnosť vyřinují se ve veškery části světa. V této snaze narážejí na překážky, z nichž nejtrpčeji je svírá *maďaromanie*.“ Poukázav Vocel ku svědectví i neslovanských spisovatelů vychvalujících slovanskou ušlechtilosť, lásku ke svobodě, rekovnosť pokračuje: „Úpadek Slovanův zavinili sami germanští národové; měliby tudyž částečně alespoň umírniti svou vinu podporováním snaženstva slovanského. Každý národ zasluhuje opovržení, jenž by svou česť národní, drahé to krví zakoupené dědictví svých otcův za hračku cizinstva zašantročil. Pročež dotýká to bolestně každého vzdělaného Slovana, čtoucího, jak se s chladnou krví vypočítává, zda a kdy byli Slované od Němcův ujařmeni, decimováni, zbiti, mečem i ohněm vyhubeni; vidoucího, jak národ, k němuž sám přináleží, naznačuje se za čeleď podřízenou duchem i tělem, proti čemuž nejen Slované sami, alebrž i všechny v Německu žijící rodiny, jichž jména končí se na iz, ík, ak, ov, ník a p. makavé ohražení by učiniti musely.“

„Nejhůře,“ pokračuje Vocel, „jest v *Uhersku*. Maďaři ač počtem značně menší Slovanů, vytknuli sobě za úlohu všechny ostatní kmeny v Uhřích, v Sedmihradsku, v Chorvatsku a Slavonsku přebývající proměniti v čiré Maďary. Maďaři honosí se svým *historickým právem*, dokládajíce, že jakožto potomci *vítězův* oprávnění jsou, nyní, kdežto již tisíciletí od vpádu Maďarů bylo uplynulo, donutiti vnuky přemožených, aby přijalí řeč svých podmanitelův: Maďaři prý jenom jsou národem, ostatní kmeny v Uhřích žijící jenom na nich závislí trabanti, domkaři a p. Jestiť záslužno, toto historické právo blíže obádati. Proti Svatoplukovi I., vítěznému *králi* velkomoravskému, seštval Arnulf hordy maďarské v Dacii se *potulující*, jichž často od císařův byzanckých proti Bulharům užíváno. *Hrdinný* Svatopluk odrazil opětované jich vpády, zůstavív sy[illegible]

svým Mojmírovi a Svatoplukovi II. říši velikou a mohutnou. Arnulf zneužil nesvornosti mezi bratřími, útoky vždy hrabivější čině skrze Němce a Maďary na říši Mojmírovu; v tomto boji Panonie odtržena jest od veliké Moravy; chráněnec však Arnulfův, Svatopluk, viděl se přinucen utéci do Němec. Mojmírova říše zůstávala nicméně mocna a velika; neboť r. 899 papež Jan IV. ku prosbě krále Mojmíra obnovil moravské arcibiskupství smrtí Methodovou uprázdněné, zařídiv nad to tři nové stolice biskupské. Opětované nájezdy Maďarů pobídly Mojmíra, že uzavřel mír a smlouvu s neplnoletým Ludvíkem IV. Proslavené jméno Moravanův a obchodní jich spojení se sousedními národy stály ještě tehda, když říše blízka byla svého úpadku, v úctě neporušené. V mandátech německých králův a markrabat setkati se lze ještě v rocích 898 a 906 s nařízeními ku prospěchu Moravanův, jenžto byli obchod vedli s Bavoráky na Dunaji. Nicméně brána zůstala Maďarům otevřena k záhubě Slovanův. Onino usadili se na březích Tisy, zbohatnuvše častými nájezdy k východu, jihu i západu podnikanými. Kmenové, jenžto štítíce se potu ve vzdělávání země tráví život svůj ve vojenských cvičeních a na výpravách loupežnických snadno mohou podmaniti sobě národ sousední klidný, při tom sebe rekovnější, národ to rolníkův a obchodníkův. Opětované porážky rozdrážďují jenom rozběsilosť hord loupežnických; jedna jenom porážka lidu orbou se živícího má naproti tomu v zápětí zničení jeho osení, stád i chalup, porubání neb zotročení jeho žen a dětí. R. 906 přepadli Maďaři poznovu říši velkomoravskou, avšak vítězně odraženi jsou podle zprávy saského annalisty (ap. Eccard. I., 238). Rok na to utrpěli Němci i Slované strašnou porážku u Prešpurku (v srpnu r. 907), z nížto mladistvý král Ludvík s největší nesnází vyvázl, a v nížto Luitpold, vévoda bavorský, a král Mojmír z Moravy padli ostřím meče. Velkomoravská říše vymizela na to s dějiště. Maďarští enthusiasté dotvrzují nyní, že Slované od Maďarův otroky učiněni byli a že tudyž potomci vítězů právo mají, potomkům otrokův zákony předpisovati. Takovýto způsob souditi, jenž z časův barbarských zabloudil v naše století, nenalézá v dějepisu žádného odůvodnění. Jízdecký národ maďarský, jehož taktika ve příkvapném útoku, ve zdánlivém útěku a ve hřmotném přepadání záležela, mohl jenom v planinách s úspěchem agitovati; jedva mu možno bylo, prodrati se v horské úvaly a lesní rokliny karpatské, původní to sídlo Slovanův. Usilovali tudyž Maďaři raději úmluvami než násilím zbraně upoutati podtatranské obyvatelstvo k *nové říši maďarské*, zůstavivše jim pohorskou krajinu za *výhradní jich majetek, kdežto* vojínové Arpadovi usadili se v rovi-

nách uprostřed země. Jeden pán, jeden zákon vládl napotom nad Maďary i nad Slovany; oba kmeny spojoval později úvazek lenní stejnou měrou s pány (držiteli to pozemkův); Slované i Maďaři měli účasť v týchže i úspěších i výsadách, čehož zjevný důkaz až do dnešního dne tím se podává, že polovice zajisté uherské šlechty, vzniklé z rodin slovanských, nosí slovanská jména, ba že Maďaři čestné úřady a důstojenstva u Slovanův obvyklá i mezi sebou zavedli, propůjčivše jich názvům občanského práva i ve své maďarské řeči, jako na př. király, vajda, bán, ispan, udvorník a j.“

„A k čemu má vésti,“ táže se Vocel, „násilnické to maďarisování Němcův a Slovanův? nač užívati k tomu i mravního vzdělávání, ba samého náboženství za překupné prostředky k cíli jen když vedoucí? či má se podle záměru mladého Maďarstva zničením všech ostatních národností uvesti absolutní vláda a daleké rozvětvení maďarismu? Zní to téměř k víře nepodobno, slyšíme-li, že v civilisované zemi, jež se honosí svobodou myšlení i mluvení křesťané násilnickým způsobem se pohánějí ku kázaním, jimiž obec nerozumí, a že se lid nutí bitím i pokutami peněžitými, aby se odřekl řeči svých předkův. Tak mezi jiným Lajoš-Komaromské obci slovenské ve vesprimské stolici maďarský vnucen byl duchovní i učitel, a zavedeny tam maďarské služby Boží pro Slovany. Když pak za příčinou, že maďarštině dobře nerozumějí, žádali, aby mezi nimi slovanské služby Boží opět byly uvedeny, někteří z nich uvězněni jsou a jmenovitě Martin Bartoš k 64, Jiří Junáček k 50, Pavel Rus k 40 a Štěpán Vrabec pro své vysoké stáří jenom k 24 ranám holí odsouzeni. (Tak stalo se l. P. 1827!) A počínání takové schváleno ze stanoviska národního!“

Jak ospravedlňují Maďaři takovéto přechmaty proti nejsvětějším právům člověčenstva? Vocel odpovídá: „Hrozným jménem rusismu, nebo jak to jinak nazývají, *panslavismu!*[1])

---

[1]) O předmětu tomto rojily se zrovna tehda rozpravy, spisky a brožury. My tuto aspoň na jednu z nich obracíme pozornosť našich čtenářů, kteráž vyšla r. 1843 (Leipzig, Rob. Binder) pod názvem: „Der Panslavismus. Eine Improvisation als Sendschreiben an den Grafen Adam Gurowski von Anton Mauritius“, s heslem polským: „Rznij prawdę, o resztę nie pytaj.“ Jak z celého směru tohoto zanímavého spisku (má str. 47) soudíme, má bezpochyby za původa Poláka, a sice z demokratické strany polské emigrace; k vysvětlení toho jest nám doložiti několik slov, majíce za to, že známosti o téže polské emigraci nejsou valně rozšířeny. Po nešťastném ukončení první polské revoluce r. 1831 rozprchli se nešťastní Poláci do všech téměř svobodnějších krajin evropejských, nejčetněji do Francie. Tam jmenovitě v Paříži, jako bohužel [illegible]

Neopominul Vocel, ve své rozpravě i k té zvláštnosti u Maďarův obrátiti pozornosť německého čtenářstva, že i *náboženství* zneužívají pro svou propagandu maďarskou, vystavujíce s jedné strany maďarismus za ochranu katolického náboženství, se druhé za podporu vyznání protestantského. „Reformovaná církev", pokračuje

Slovany", utvořily se mezi nimi různé strany, mezi nimiž většího než jiné důrazu nabyly; strana aristokratická, majíc v čele „příštího polského krále", Adama Czartoryského; dne 17. března 1832 vznikla tak zvaná „polská demokratická společnosť", později přijavši název „mladé Polsky" a rychle po celém Francouzsku se rozšířivši; že však i v Paříži „pro demagogické rejdy" byla pronásledována, ústřední výbor (tak zvaná „centralisace") přeložena jest z Paříže do Poitiersu (dne 25. listopadu 1834); ve straně této nejvíce později vynikl Mieroslawski, čelný vůdce nešťastného tolikéž polského povstání r. 1846. Každá z těchto stran měla své příjmy, zvláštní své spisy a noviny, v nichž časové otázky vůbec, jmenovitě záležitosti polské omlouvány a pro ostatní Evropu ojasňovány. R. 1843 měla polská emigrace ve všech zemích asi 7000 členův, a sice: ve Francii 5500, v Alžírsku 100, v Anglii 400, v Belgii 200, v Americe 400, v ostatních zemích 400; do téhož r. 1843 zemřelo v emigraci 621 Polákův. (Srov. o tom knihu svrchu citovanou: „Slaven, Russen, Germanen", na str. 50 a sl.). Literární její činnosť byla tak znamenita, že počínaje r. 1832 až ku konci r. 1841 vydáno v emigraci 430 spisů ve 486 svazcích. Skladatel brožury o „panslavismu" sděluje sám životopis svého odpůrce Gurowského s humoristickou úsečností (str. 41 a sl.): „Byl polským spiklencem ve Varšavě, demokratickým členem komitétu v Paříži a ruský dvořenín, publicista a hrabě v Petrohradě. V Polsku přináležel druhdy, jak se sám se vzornou precisností vyjadřuje, k monarchicko-konstitucionalní-slovansko-legalní-oposiční straně; v Paříži čital se k mírně liberalní povšechné straně a v Petrohradě k partisanům (stranníkům) dvora bez epitheta." Jak se snadno naditi, spisek tento prosáknut jest někdy neospravedlněnou rozhořčeností proti Rusku. Co do pojmu panslavismu spisovatel podotýká, že si přeje jen takového sloučení kmenů slovanských, při němž by zachoval každý jednotlivý kmen svou zvláštnosť, svou individualitu, nikoliv zaniknutí neb setření jich v jednom velikém státu, jak tomu chce Gurowski, jenž ve svém spisu „La vérité sur la Russie" mezi jiným dosvědčuje: „La Russie est destinée à devenir la mère et la tutrice des Slavons" (Russie určena jest, státi se matkou i ochranitelkou Slovanů). Naproti tomu domnívá se spisovatel Polák, že toho netřeba, že v tom podobni jsou různí kmenové slovanští synům jedné rodiny, jenžto ve svém mládí aspoň v právních poměrech v otci se slučují, v plnoletství teprve ku zvláštní své osobnosti dospívajíce, které však nesmějí zneužívati, jsouce od přírody k tomu poukázáni, aby harmonii v rodině posvětili. I slovanská rodina dospěla ku své plnoletosti; společný otec neb matka Slávie musí nyní jednotlivé kmeny zůstaviti svobodnému rozvoji historickému, kterýžby *však stal se zvrhelem,* kdyby přitom vymizel celistvý typus starých před-*ův. Takouto měrou* jednotlivé kmeny slovanské mohou rozvíjeti povšech-

Vocel, „čítá v Uhřích přes půl druhého milionu vyznávačů, jenžto jsouce z nejvalnější části horliví Maďaři o to usilují, aby stoupence augšpurského vyznání počtem asi 700.000 nejvíce Slovanův, přetvořili v Kalviny; kdyby se to zdařilo, bylo by pak, domnívají se titéž patrioté, zmaďarisování protestantských Slovanů snadnou prací,

---

nou ideu Slovanstva a ji uskutečňovati pod různými vládami. Spisovatel dokládá, usjednocení u Slovanů státi se má jako u Němců, v duchu, v literatuře, tam se má utvořiti střed idealní. „Fysické prostředky neuvedly nikdy v život idealní a nezplodily nikdy dosud rozumné jednoty, alebrž jsou více hamovníkem ducha a tudyž hrází proti duchové jednotě. Veškera spása vychází z rozumu a z vůle svobodné, nikoliv z nátlaku zevnější moci“ (str. 8). Skladatel patří k řídkým zjevům mezi Poláky, jenžto konečný úpadek své ojczyzny přičítají vlastní vině. „Království kongresovské, jakož i jiné části staré (polské) říše nepadly z nedostatku síly a prostředkův aneb cizí přesilou, alebrž nerozumem, špatnou vůlí a zradou vlastních dítek. Pod uchvácenou násilně správou anarchické šlechty, jež neznala citu vyššího vlastenectví, jež zpouzela se obětovati něco pro všeobecné blaho neb upustiti v něčem ze vlastních prospěchův, Polska pozbyla svou politickou existenci. Bude-li odstraněna polská šlechta a zkvete-li Polska lidu, bude-li jeho heslem: pro naši i vaši svobodu všechno — všechno všemi a pro všechny — tu nastane opět i doba, kde Polsko ve Slovanstvu zaujme místo a snad místo nejdůležitější“ (str. 29). Velezanimavo zvláště u čirého Poláka jest svědectví o Čechoslovanech a jmenovitě o úloze, jakou jim ve velikém Slovanstvu naznačuje. Dí zajisté na str. 38 a sl.: „Mají-li částky státi se celkem, musí poskytnouti se střed, v němž by nitky stejnorodých směrův sbíhaly se, a tímto středem zdají se mi býti — Čechy. Výše české literatury, historické upomínky na bývalou slávu a hegemonii opravňují tuto zemi učiniti se spojidlem slovanských sester a naznačiti cestu ku všeobecné jednotě. Tolikéž jest zařízení stolic pro slovanskou literaturu, k čemuž Prusko dalo první myšlénku, radostným zjevem času a vybídne zajisté k následování. Bezpochyby uvidíme po několika letech i ve Vídni, ve Lvově a v městech uherských (!!) takovéto stolice; ale především bylo by žádoucno, aby uprostřed samého Slovanstva, snad nejvhodněji v Praze, založila se slovanská akademie. Tam by musely všechny směry a zjevy, všechna znamení slovanského života a slovanské vědy sbíhati se, a takto opět osvětou a poučováním působiti na smýšlení veřejného života.“ Slovanský nadějně tehda zkvětající život obrátil na sebe pozornosť i Francie, jež osobuje sobě v evropejském dějstvu iniciativu ku všelikému pokroku, a založen tam r. 1840 zvláštní časopis „L'Orient“ k objasnění záležitostí východních i slovanských. Hned vstup (introduction) počíná těmito zvláště nyní významnými slovy: „La question d'Orient port dans son sein l'avenir du monde; la manière, dont l'Europe va la resoudre, lui assurera ou la paix ou des siècles de guerre et de réciproques invasions.“ (Otázka východní uzavírá ve svém lůně budoucnosť světa; způsob, jakým Evropa ji rozřeší, buď jí pokoj pojistí, buď století války a vzájemných nájezdův).

kterouž by tak zvaná maďarská církev s pomocí missionářův, pastorův totiž a učitelův, záhy přivedla ku šťastnému konci. Jakkoli evangeličtí Slované se zpírají proti takémuto nátisku a na svá konstituční práva se odvolávajíce, svým protivníkům na srdce kladou, jak potřebno jest učiti se slovenské řeči na akademiích a lyceích zvláště příštím učitelům lidu, nemá-li lid zabřednouti v surovou nemravnosť a pohanskou nevědomosť: nicméně maďaromani dovozují, že jest to zcela zbytečno, učiti se v Uhřích řeči slovenské; každý jenž se slovensky učí, jest špatným Uhrem, jest rusomil, panslav, trestuhodný občan v zemi. Ba generalní dozorce nad školami, hrabě Zay, chová tak málo úcty k veliké většině obyvatelů své vlasti, že ve své nástupní řeči, kteráž maďarsky i slovensky byvši vytištěna rozdělována byla, projadřuje se takto: „Maďarisování klásti i nejmenší překážky, jinou řeč, kteroukoli chtíti zvelebovati mimo maďarskou, znamená tolik, jako podtíti životní žílu rozumu, jakožto základu naší konstituce, ba i samému protestantismu, jelikož uherská řeč jest řečí vlastenské (krajinské) i evropejské (!!) svobody a nejjistější podporou a zbraní protestantismu.“ „Mluví-li a píše-li takto školní dozorce, jak se teprve tvářiti budou jisté maďarské žurnály, jichž způsob mluvení příliš jest nedůstojný, aby směl před čtenáře těchto listův uveden býti.“

Ku konci napomíná výstražným hlasem: „Silná vláda musí s úplnou mocí říditi a spravovati veškery státní orgány; i svědčí tudyž odstrčování nejhlavnějšího orgánu, *národní řeči,* buď o zpupném pohrdání lidem aneb o politování hodné krátkozrakosti. Zvelebování národního jazyka a přítulné šetření citu národního, probudilo by v srdcích uherských Slovanů vděčnosť i lásku roznítilo k zástupcům země, čímž by mohutnosť říše měrou mnohem větší povznesla se, než jako nyní, kdež pro marnivou snahu *za velikou národností* náklonnosť k zemi se odvracuje.“

Mimo „Všeob. Augšp. noviny“ zaujímal a zaujímá dosud v německé publicistice čestné místo časopis „Deutsche Vierteljahrschrift“; i v těchto listech hleděli úsilovně Maďaři snahy své vzhledem k ostatním kmenům v Uhřích bydlícím ojasňovati a ospravedlňovati. Domýšleli se takto zbuditi k sobě soucit i souhlas s dosavadním svým počínáním ve vzdělané Evropě. Jak už svrchu dotčeno, strašili Evropu *Ruskem,* panslavismem. Aby Evropa uchráněna byla všech nebezpečí, odtud na ni se valících, nutno prý, aby se zmaďarisovali všichni Slované v Uhřích, a příště pak i veškeří Slované pod žezlem sultanovým. Rozumují Maďaři ve zmíněném německém *časopisu takto:* „*Rusko svolává* všechny slovanské národy bez roz-

dílu k národní činnosti a *samostatnosti.* Uhři prý mají velikou o Evropu zásluhu, že jako dvousečným mečem rozpoltili spojení podtatranských Slovanů s jižními Slovany, a tím ochránili především Německo útoků slovanských národův." Proti těmto svůdným argumentacím strannických Maďarův bojuje Vocel ve „Všeob. Augšp. nov." ze dne 13. března 1841 v č. 71. a 72. ve článku nadepsaném: „Die Slaven und ihr Verhältniss zu Deutschland." Na základě bádání Šafaříkových vším právem dosvědčuje Vocel: „Slované byli z větší části v zemích, jež nyní obývají, v Evropě tak dobře prabydlitelé jako Germani v Německu; o násilném nějakém nájezdu, o vyhlazování jiných národností skrze Slovany nevypravějí dějiny ničehož. Západní Slované chránili jenom sebe proti Avarům, hájili své samostatnosti proti Karlovi, císaři to roztouženému po výboji i po obracování na křesťanskou víru, spojili se pod Svatoplukem proti Maďarům, jichž německý Arnulf poštval na ně; nikde nevnucovali slovanští národové svých mravů, svého jazyka, ba naopak snadno oni napodobují cizí mrav a lnou k němu." Ale což *Přemysl Otakar II.*, nebyl to škůdce Němcův? Na to odvětuje Vocel: „To právě jest vynikajícím odznakem v povaze Otakarově, že nikde a nikomu Slòvanstvo nevnucoval, ba že Čechové sami více měli příčiny stěžovati sobě do něho, že zanedbává jejich národnosti než Němci a že nedá se smýti zcela z podezřívky, že obmýšlel pokračovati v díle Karla Velikého a *germanisovati samé Čechy.* Přemysl Otakar byl rázný jakožto dobyvatel, nikoliv jako Slovan." Dále pak táže se obhájce náš slovanský: „A což? vždyť voje maďarské skládají se více než z polovice ze Slovanův? A co Zriny? není to Slovan? A pro Německo co všechno vyvedli Slované? chan Mongolský což nebyl poražen na planinách Olomuckých? meči to českými i moravskými? což neobhájil Soběski pluky svými polskými Vídeň i Německo? A kdo sčítá tisíce ty Čechův, Moravanův, Slezanův a Illyrův, jenžto ve vojnách tureckých a na bojištích v desítiletích nedávno minulých krváceli za osvobození Německa?" Co se již týká často omlouvaného *panslavismu*[1]), šermuje Vocel všelikým důrazem jmenovitě proti lichým námitkám Maďarův, uznávajícím, že prý mal-

[1]) Proti tomuto přeludu, aspoň ve smyslu, v jakém panslavismus [illegible] byl a posuzuje se dosud, obrátil se i hrabě Lev Thun ve spisu, [illegible] když vyšel se všech stran slovanských přijat byl s radostí a [illegible] neobyčejnou: „Ueber den gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung". Prag, 1842 na str. 89 a sl. Zajímavo, [illegible] vatel vzhledem vůdcovstva mezi slovanskými [illegible] jako svrchu uvedený publicista polský. Na str. 98. [illegible]

ství Kollárovo o vzájemnosti slovanské za tou příčinou jest všelikého povšimnutí hodno, že otvírá hlubší vzhled v mysli mnohých Slovanův o příštím jich i politickém čili v jednom státu usjednocení. „Literární život Angličanův není zajisté terra incognita národně zpříbuzněným Němcům; musí-li odtud", táže se Vocel, „následovati nutný útvar anglickoněmeckého státu? jaký to úsudek! A přece lze usjednocení Němců s Anglickem, Dánskem a Švédskem v jeden stát spíše mysliti než splynutí *katolických* Slovanův západních i jižních s Ruskem. Neníť mezi slovanskými národy ani stínu oné vzájemnosti, jaká jest mezi Anglickem a Německem; velmi zřídka zabloudí některý ze žurnálův ruských do Chorvatska, do Čech, na Moravu; Kollárův krásný sen o literární vzájemnosti mezi Slovany zůstal snem, z jehož rozplývajících tvarův sestavili sobě škůdcové slovanského národního vzdělání bubáky a hastroše, aby jimi podezřivé, bázní před Rusy zaujaté mysli postrašili."

---

pozůstalým kmenům cestu ukazovati, na kteréž by měli chvátati za bratrskými národy daleko již pokročilými, to jest podle našeho zdání nyní historickou úlohou Čechův." A o panslavismu dokládá (str. 69) „Úvazkem duchových zájmův u veškerých Slovanův nabudou i národní snahy v Čechách významu světodějného, jenž úctu vymáhá a jim trvání pojišťuje." Hrabě Lev Thun, zabývaje se sepisováním své rozpravy (1841), byl politickým úředníkem; jak změnilo se mínění vlády rakouské vzhledem Slovanův, mohl-li státní úředník ku konci svého spisu těmito nadšenými slovy mluviti: „Vy však, milení přátelé! jenž jste se ujali přirozených prostředků ku vzdělání svého lidu, kdežto zdály se ode všech zapomenuty, a záležitosť jeho literatury, když byla zneuznána a téměř ztracena, s neohroženou odvahou hájili jste a s čistou myslí vedli, buďtež ujištěni úspěchem odměňujícím. Bůh, který rozmnožil počet vašich pomocníkův, a vaším působením rozšířil mnohou vznešenou myšlénku, oživil mnohý cit ušlechtilý, který vás k tomu dovedl, že můžete nyní událostmi dokázati, čehož jste se sami jen naditi směli, týž Bůh požehná i dále vašemu usilování. Cítíte-li se přece někdy zmalomocněni při pohledu na skrovné prostředky, jež vám po ruce jsou k dosažení tak velikého cíle, pomněte, že odstranění mnohých překážek nebylo a není ani možným ani žádoucným, dokud česká řeč a literatura nevzdělá se a nepovznese opět na jistý stupeň, a že neustále do té míry, v jaké toto se děje, vidíme jak i ostatní poměry utěšeněji se přetvořují. Pomněte, že poznenáhla dozráti musí, co se má zdařiti; pohled v budoucnosť povzbudiž mysl klesající. Čas vše mění i časy; k vítězství on vede pravdu." S větším ještě, možno-li jásotem u Slovanů, s nepřízni a nevolí u nepřátel, jmenovitě Maďarů, setkal se druhý spis téhož českého šlechtice: „Die Stellung der Slovaken in Ungarn", Prag, 1843. Spis tento skládá se ze dvou částí; prvá část obsahuje dopisy *hraběte Lva Thuna* s pověstným maďaromanem Františkem Pulszkym, *druhá „Rozhled"* (Ueberblick), kdež spisovatel na mnoha místech se za-

Mocně probuzený duch národní s jedné, se druhé strany neustálé přechvaty a útisky maďarské dodaly konečně několika hrdinným Slovákům, jenž nebyli s to, aby lhostejně pohlíželi na to nepřetržité týrání od Maďarův, tolik odvahy, že se usnesli, obrátiti se se svými stížnostmi ke králi s prosbou, aby je odstranil a Slovákům příslušná jim práva konstituční obhájil. Než ať mluví za nás o tehdejších touhách i snahách na Slovensku dopis z Břetislavi ze dne 17. března 1842. „Před odchodem svým nemohu opominouti, abych Vám o národních našich záležitostech některých zpráv nesdělil. — Co se „*Nitry*“ [2]) týká, ta se již přece jednou tiskne. Je to bídný osud náš! Při všem namáhání a usilování, při vší snažnosti naší a podnikavosti se nám přece práce tak nedaří, jak bychom toho sobě přáli. Ale tak bývá, když člověk málo nebo nic vlastního nemá a na jiných visí. Němec tiskař se vymlouval, že prý musel nové litery líti a proto prý s Nitrou tak dlouho odkládá. — Se

---

palem zrovna mladistvým ujedná se uhněcovaných a bezsoudně často osočovaných Slovákův. Kniha tato zasluhuje i v naší době opětného povšimnutí. Vypočítav na str. 50 a sl. všeliká bezpráví od Maďarův Slovákům učiněná hrabě Thun volá s rozjařenou nevolí (str. 52): „A při takémto jednání nadýmáte se napořád, že se nepáše žádné násilí! Má se tomu tak rozuměti, že nezapovídáte Slovákům mluviti mateřskou řeči uvnitř jich příbytkův, kde tomu nemůže nikdo naslouchati? či chcete se tím honositi, že žádného Slováka nebijete neb nekamenujete, mluví-li na veřejné silnici slovensky? Ani to ani ono není ve vaší moci. Ustanovujete-li však ve školách učitele, jenž neumějí neb nechtí uměti řeči dítek a proměňujete-li tudyž pro svou řeč školy v místa, v nichž duch zakrsává, kdežto by měl býti obuzován, svolujete-li, aby se ve chrámích kázalo v řeči, jížto obec nerozumí a rušíte-li takto služby Boží, kdežto byste jich měli chrániti, zamezujete-li co možná všeliké vyšší vzdělání ve slovenské řeči lidu, kdežto byste je zvelebovati měli — tu zajisté pášete proti svým slovanským krajanům větší násilí, nežli se knutou spáchati dá! Usmrcujete ducha místo těla. Násilím jest všechno, co páše, kdo má moc, nejsa k tomu oprávněn. Již sám směr vašeho snažení je nespravedliv. Či jaké máte právo prohlašovati, aby Slované zřekli se svého jazyka a zaměnili jej s maďarským? Takéto prohlášení jest právě ohlášení války, a zajisté ohlášení nejnespravedlivější; neb řeč národní jest národ sám, jest jeho úsoba, jest jeho podstata, jest nejtěsněji spojen s nejsvětějšími zájmy duchového i mravního jeho rozvoje.“

[2]) Almanah tento vyšel r. 1842 pod redakcí Miloslava Josefa Hurbana ve spisovném jazyce československém, byv po našich vlastech s upřímnou ochotou uvítán. Druhý ročník vydán v podřeči slovenském: „Nitra: dar drahim krajanom slovenskim obetuvaní, vidávaná od Miloslava Josefa Hurbana,“ r. 1844. Zajímavo, že ročník tento věnován jest sajmenovci nejukrutnějšího Slovákův protivníka, „Ďuďkovi Košútovi s Košút, Slovakou Obrancovi Horlivjemu“ atd. Rozšířená [illegible]

ní našimi *Novinami*[3]), po nichž tak toužíme a o jejichž
tolik pracujeme, dosavad to ještě velice bídně vypadá,
poň ještě tam, kdebychom býti měli. Vysvědčení o jejich
áme dosti a sice *vážná*, jaková jsou ode tří superinten-
l biskupa nitranského s podpisy biskupa titulárního, čtyř
v a 40 kněží. Krom těchto jsou ještě jiná svědectví od osob
h. Jestliže bychom již na tolikera a na taková vysvědčení
stati neměli, věru neznám, co bychom mysleti měli o kra-
spravedlnosti. Bůh dej, abychom svou tužbu čím spíše
spatřili a ze „Slovenských Novin“ a z „Orla Tatranského“
— Neznám, je-li Vám již známo, že se Slováci chystají
ntaci před vládu, a po tolikoročné lethargii přece jednou
chtějí, by svou vůli, že chtějí žíti, před světem slavně
Representacie tato pp. Čaplovičem, Štúrem, Kollárem, Pro-
vypracovaná, obsahuje v sobě stížnosti na nesčíslná a ne-
ut■hání a pronásledování, jichž se Maďaři na nás dopustili.
následuje prosba ku vládě v šesti punktech obsažená a sice:
áda král. fiškusovi nařídila, od vydavatelův maďarských
věděti jména ničemníků těch, jenž nám v nich tolik na-
na kolik oni pseudoymní neb anonymní jsou, od těchto
ého tvrdění dostatečně žádati; jestliby pak tyto své fa-
vé opovážlivé tvrdění dokázati nemohli, je zákonně trestati;
m nařizuje: zrádce vlasti ztrátou jmění a života budiž
odobně i ten, jenž nevinného ze zrády před soudem obviňuje.
nám vláda dala a potvrdila takovou svobodu mluvení
jakovou Maďaři mají, abychom i my proti Maďarům
tak jako oni naproti nám psáti mohli; nebo my posud

třetího r. 1846 zůstalo z největší části obmezeno na samé Slo-
. Ve zprávě o dalším vydávání Nitry dí Hurban: „Medzi tím, čo
opis Ňitri sem aj tam potulovau a ťiskár naň ždi ale darmo ča-
lováci na tú mišljenku prišli v svojom vlasnom nárečí písať. Práve
prú len ňevšimavo na nás hlaďeli a ktorich je věččina jedním hla-
ozvali: „Slováci zme, Slováci chceme biť, pre Boha ňeopúšťajme
i; spisuvatelja naši pište aj pre nás dač, aby zme veďeli, čo sa na
robí!“ Poznávají naši čtenářové z tohoto úryvka, že odchylka
l našeho jazyka spisovného jest dosti značna. Slováci rozkol ten
ivši domnívali se, že takto přivedou ku své straně národní Slo-
atolíky bernaločiny se ve svých spisech držíce, a zároveň uva-
výčitek maďarských vzhledem panslavismu. Žel, co obmýšleli,
řilo se, Maďary nesmířili, alebrž sebe i ostatní Čechoslovany se-

tyto s *přílohou*: „*Orol* tatranski“ počaly vycházeti r. 1845, veli-
odřečí slovenském pod redakcí Ľudevíta Štúra.

jsme se ani ospravedlniti nemohli a nesměli, nespravedlivě obviněni byvše; pak aby nám dali zvláštního censora zde nebo v Budíně, jenž by naší řeči dokonale mocen byl. 3. Aby ústav náš již takměř přes 50 rokův zřízený potvrzen a ubezpečen byl; pak aby i jinde podobné ústavy časem svým vystavěny býti mohly. 4. Aby se zabránilo, překážky klásti lidu našemu ve vykonávání služeb Božích v mateřské řeči, aby on k maďarským službám nucen nebyl a dítky ubohé maďarčinou místo náboženského učení ve školách dědinských trýzněny nebyly. 5. Aby na král. universitě pešťanské, honosící se kathedrami pro několik vzdělanějších řečí zahraničních, slovenskou pak dosud nemající takovou zařídila, by tamější slovenská mládež na rozličných ústavech studující své řeči přiučiti se příležitosť měla. Konečně 6. aby se Zayem, jenž moci své úřadem sobě svěřené nadužil toliko k maďarisování, ale ne k církevním záležitostem upotřebil, pak mnohých osoby své nehodných ničemností se dopustil, nějaký pořádek udělán byl, aby již svěřeného sobě lidu pronásledovati nemohl. Všecko a vůbec celá representace jest důrazně a energicky psána. Podepsáni budou tři superintendenti, pak jiní světského i duchovního stavu, národu a literatuře slovanské přízniví. Representace tato zaslána bude toliko jménem evangelických Slovákův, an tito vlastně jen byli pronásledováni a potupováni. — Ze *Srbska* se radostných zpráv doslýcháme o zmahající se tam *vzájemnosti slovanské*. V Bělehradě totiž dána byla hostina, kdež se i slovutný srbský básník, Simeon *Milutinović*[5]) nacházel. Všichni přítomní vlastenci, zvláště mladí s velikým zápalem mluvili o vzájemnosti, pak na slávu našich slavných mužův, na př. Kollárovi, Šafaříkovi připíjeli. Sám zpomenutý básník připil na „slogu srbsko-slovanskou“, a na blaženější časy Slovanstva. Tak se vše pomalu zdvihá i tam, kde posud byli nejchladnější. Il je možno, il nemožno, samo napred, samo složno!“

Snadno se domysliti, že takéto rázné Slovákův i ve veřejnosti vystupování s úspěšnými u jich krajanův následky se potkalo. Řeč

[1]) Píše o slavném tomto Srbu i Cyril Kampelík z Vídně v lednu 18[illegible] a místo toto vyjímáme z dopisu doslovně, že zároveň charakterisuje tehdejší dobu. „Nedávno zde byl Simeon Milutinović, statečný to Srb, jehož si velmi vážím. Zdržoval se zde, čekaje na censurování svých spisů. Nejhlavnější jeho dílo jest: „Historie osvobození Srbska od Turků až do dnů našich“, kniha ta bude důkladná, na prst tlustá. Ale rakouská censura napsala: „non admittitur.“ Náš milý Simo sebrav spisy jel do Lipska, kde as do velkonoc bude musit býti s tiskem svých spisů, [illegible] asi 100 archů tlačených obnášeti budou. Miloš mu platí [illegible] ročně! Čtete jeho životopis v malém Čechoslavu od Bohuslava [illegible]

árodní zpružil a oživil se. Tak nám zvěstuje tolikéž i jiný dopis e Slovenska do Brna ze dne 28. listopadu 1842, jejž i za tou příinou uvozujeme, že nám slouží k dosvědčení svrchu uvedeného naeho výroku, jak tehdy zavíval pod Tatrami duch filosofie Heglovy. „Pospíchám dáti Vám zprávu o důležitostech našich slovanských. Víte dobře, jaková se bouře svalila na Sion slovenský. Odpor náš Maďarům učiněný nebyl odpor konstitucionalní, nebyl odpor forem těchto, v nichž se hýbáme; byl to odpor vznikající v onom duchu podzemním, předbytostném, který, jak Hegel dí, na škrupinu tu, *jejíž jádrem není,* klepe a ji rozbořiti hrozí. Nemělit jsme řečníků v kongregaciích stoličných, na sněmích krajinských, v sjezdech kortesův a fakcí liberálních a ledaliberalních vlasti naší. Jen jsme činili odpor, kde jsme mohli a kde se nám dalo. A hle již nyní počínají ochabovati Maďaři. Od posledního našeho vystoupení s rekursem vládě podaným, hrozný zmatek pozorujeme v běhu působení maďarských. Již nyní říkají: „že by nebyli mysleli, že v slovenském kmeni tolik síly jest“; nu a což jest to za sílu ještě? Ale arciť oni počtují i na více, a to ne bezdůvodně. Jest síla ve kmeni našem. Ale jest tu potřebí práce, až se síla ta k ruchu pohne. A síla bez pohybu jest mdloba. Již nastupují Maďaři jinou cestu. Chtějíť smíření, ale jaké? Jedna strana hučí v novinách: „*jen s Chorváty se smiřme!* těm dejme pokoj! *a sílu svou všecku na Slováky obraťme!*“ Jiní horlí: „Odrazme a odhoďme od Uher Chorvatsko a Slavonii, a chopme se posledních prostředků k pomaďaření Slovákův a k udušení *vlastenských* Slovákův.“ Třetí politisují: „dejme *všem* práva, a potom jim dokážeme, že *z nás* moc pochází, pak budou museti řečí mluviti toho, co jim práva dal. Veškero konečně maďarstvo se k politickému marasmu velmi spěšně blíží. Tato nace to je pravda, velice rychle žije nyní; je v nich sama proměna; jen pravda, že proměna ta není výsledek žití duchovního, kde by dobré myšlénky *lepšími odtiskovány byly.* Jest to výsledek fantasmův a chimér, o nichž, že to jsou, se vždy přesvědčují a nové na jich místo dosazují — fantomy a chiméry! Stolice *Saladská* již na př. representuje ke králi proti *Šafaříkovi* a *ilyrismu,* a s representací posýlá dvě knihy ilyrské, jednu červenou čepici ilyrskou a Šafaříkův národopis s mapou. Stěžujeť si na Šafaříka, že *málo Maďarův udal* na mapě a do Všeslovanstva i Uhry čili Maďarsko zavřel, ilyrism pak z jakonismu obviňují. — *Zay,* generalní inšpektor, jest naskrze blamirovaný; lid již jen za blázna jej považuje. My pak hodláme zaříditi *výbor,* který zplnomocněný kněžstvem a učiteli by *ve jméně jejich diplomaticky* a legalně účinkoval proti maďarisaci.

Nebo to utiskování, ta papírová říše nestojí za nic; jest spojena s velikými překážkami a zdlouhavě se vše děje. Výbor ten bude spolu počátek budoucí učené společnosti. — *Ilyři* s příchodem bana *Hallera* již počali *procesy vésti a rokovati ilyrsky*, krok to k povýšení v Ilyrii řeči slovenské na diplomatickou. — My úplně skládáme své naděje ve *vládu* naši; ale vědouce, že bychom nebyli hodni podpory krále, kdybychom se i o vlastní rámě nepodpírali. Proto *důvěra ve vládu a víra ve vlastní síly* nás obživuje.*

Dopisy takové jsou, trváme, nejvýznamnějšími listinami pro dějepis náš novodobý. Jsou zajisté nejvěrnějším ohlasem tužeb i snah, nadějí i úzkostí, radostí i žalův; ba povzdechy hluboké, slzy nad zklamanou čakou, avšak i záchvěvy neúmorné víry, že i pro Slovany zableskne kdysi zora nového oslavení, vynořují se v nich z nitra srdce v prvotné síle a v půvabu nikdy neblednoucím. Zdá se ovšem pozorovateli dějin slovanských, že nad Slovanstvem vznášel se osud jenom strastný dosavade; veškeren jich dějepis jest dosud velikou tragedií. S nepříznivým vyřízením setkaly se tolikéž veškera téměř usilování Slovákův, o nichž dosud mluvili jsme. Ku prosbě studující mládeže v Pešti, aby na tamější universitě zařízena byla stolice slovenského jazyka, odpovědělo tamější místodržitelství záporně; vydávání „Slovenských Novin“ povoleno sice, ale ostatní články dotčené prosby Slovákův nedošly nikdy úspěšných pro ně výsledkův. Tu však jako blesk z čista jasna zaburácel zhoubným víchorem památný rok 1848, kdežto Slováci vzmužili se k veřejnému boji proti utlačovatelům svým, věrně stojíce po boku vlády rakouské. Avšak doličování tehdejších událostí leží za mezemi této rozpravě vyměřenými; Vocel zajisté uveřejniv rozpravy námi svrchu uvedené ve „Všeobecných novinách Augšpurských“ nebral později nikdy více na potaz záležitostí uherských Slovanův.

Setkáváme se ještě r. 1845 a 1856 s rozpravami v dotčených novinách Vocelem umístěnými; avšak ty mají význam více pomíjivý a řekli bychom místní, aniž se nám zdá potřebno býti obšírněji s jich obsahem čtenářstvo naše seznamovati. Byloť to značnou výhodou pro národní rozvoj v Praze, že tamější měšťanstvo, pravý to životodárný střed veliké občanské i státní společnosti s upřímnou láskou záhy přilnulo ku snahám národním. Láska tato ku přirozenému, od otcův zděděnému jazyku počala se i zevně jeviti. Znamenati bylo v počtu co den se množícím české nápisy na štítech krámů kupeckých; na ulicích ozývaly se co den hlučněji hlaholy české; *literatura* šířila se valnější co den měrou i ve kruhy vznešenější *společnosti*. Mnozí úředníci, spravedlivým citem ke svému [illegible]

vedeni jsouce, dávali českým stranám odpovědi v jazyku mateřském. Přitom strašil v německé žurnalistice neodbytný panslavismus, a kolovaly o něm pověsti nejsměšnější, rozšiřované zároveň potutelnou potměšilostí, že mezi jiným zaslal prý car ruský množství drahých prstenův ubohým a hladovým spisovatelům českým, a podobné sprosté a zpozdilé klepy nalezaly ochotnou víru v novinách německých, otřepovány byvše i ve vážných jinak „Všeob. augš. nov." Proti těmto lichým pomluvám čelí článek Vocelův v týchže listech pod názvem: „Die Czechophobie" r. 1845 uveřejněný.

Mezi nejdůležitější objevy národního ducha v Čechách jmenovitě r. 1846 položiti dlužno návrh, v Pražské průmyslové jednotě učiněný, aby se v Praze zařídila *česká vzorní škola průmyslová.* Založení takové školy považováno tehda „za první zoru na obloze *českého* vzdělání školního, za první článek pevného řetězu, jímž Čechové k novému životu evropejskému se přijmou, zbaveni jsouce od hrozící jim *smrti národní*" [1]). Příspěvky ku prospěchu školy té činěny po všech vlastech československých s neobyčejnou ochotou a s vroucí u všech stavův nadšeností. Jména přispívatelův s hrdou okázalostí hned v čele novin povždy uveřejňována; i zajímavo jest, jak tehdejší redaktor „Pražských Novin", *Karel Havlíček,* takéto uveřejňování odůvodňuje. Dí zajisté v č. 17 týchže novin ze dne 28. února 1847: „Aby snad nikomu, kdo záležitosti národnosti naší dobře nerozvážil divno nebylo, proč příspěvky na průmyslovou školu docela zevrubně a hned jako na čele novin uvádíme, vyjevujeme tuto své přesvědčení, že totiž *tyto sbírky jsou zdroveň jakási veliká žádosť národní o školy české vůbec.* Dne 15. května 1847 odevzdána hlavním ředitelstvím průmyslové jednoty žádosť ke správě zemské o povolení dotčené školy, aby možno-li ještě týmže rokem započalo vyučování lidu českému tak potřebné. Peníze scházely se mezi tím tak hojně, že posledníkráte uveřejněný úhrnečný výkaz (v č. 31. „Pražk. Nov." 22. dubna 1847) jeví znamenitou sumu 8637 zl. 51 kr. stř., z nichž na jistinu 5814 zl. 41 kr. stř. v Praze uloženo. Avšak presidium zemské nařídilo (jak sděluje č. 45 týchže Nov. ze dne 17. června 1847), aby se sbírky zatím zastavily do té doby, až se povolení průmyslové školy vyjedná. Povolení takového nedáno tehda; zmínka o škole v novinách ustává, ba mizí konečně na prosto; jen v č. 2. „Pražk. Nov." za r. 1848 dočtli jsme se, jak ve schůzi průmyslové jednoty sekretář výboru, Pr. Trojan, oznamuje, že „odevzdal generalnímu ředitelstvu jednoty úpisy vložené

---

ova to „Pražských Novin" v č. 95 r. 1846.

a pojištěné v pragmatikalní hypotece jistiny 6200 zl. stř. pro *navrženou* českou vzorní školu průmyslovou, kterážto jistina se z dobrovolných sbírek byla sešla.“ Na to ovšem následoval výbuch osudných dnů březnových r. 1848, a veškery veřejné záležitosti české, tudyž i školské, vzaly na sebe novou tvárnosť. Ačkoliv nutná české průmyslové školy potřeba tak byla na jevě, jakožto v zemi v Rakousku mezi všemi ostatními kvetoucím průmyslem a zdárným řemeslnictvem nejvíce slynoucí, v době, kdy se stal průmysl nejmohutnější silou a popřední pakou i společenského i státního rozvoje: ozvaly se nicméně sočivé hlasy proti oprávněnému úsilí českých vlastenců o zařízení české vzorní školy průmyslové způsobem tak jízlivým a pomlouvačným, že Vocel za vhodno uznal proti lživým jich útokům opětně péra se uchopiti, což vykonal uveřejněním několika článků pod záhlavím „Prager Briefe“ v týchže „Všeob. augš. novinách“ roku 1846.

V ušlechtilém tomto a tehda velepotřebném i vydatném povolání nalezl Vocel věrného spojence ve svém důvěrném příteli, *Janu Ohéralovi*, jenž tolikéž vytasil se ve zmíněných novinách zvláštním článkem jednajícím o nové československé poesii, jejž byl nadepsal: „Die czechoslavischen Dichter“ (ve příloze k č. 121 ze dne 30. dubna 1840 „von der ungarischen Gränze“), dosvědčuje hned z počátku své rozpravy, že v několika již článcích jednáno bylo ve „Všeob. augš. nov.“ o novém ruchu národním mezi západními Slovany nadějně se jevícím, že však dosud opominuto zmíniti se o básnictví československém v době nejnovější. Ohéral ukončil jenom gymnasialní studia, vystoupiv z tehdejších studií filosofických hned po prvém běhu prvého jich ročníku; další své vzdělání dosti prostranné vydobyl sobě na základě vlastních studií. S roznícenou snahou a s háravou oblibou sledoval především výplody nejnovější literatury německé, ale též i jinojazyčné, jmenovitě francouzské; tím se stalo, že jeho náhledy a úsudky mají do sebe něco samorostlého a také tím se čtenáři zamlouvají, že v nich vane dech názorů novodobých. Žel, že nepsal nic v jazyku českém. I odhodlali jsme se podati dotyčný článek o československých básnících v úplném překladu, dílem abychom zajímavou tu rozpravu navrátili naší literatuře a to právem tím větším, poněvadž až dosud jest u nás objektivní samostatná kritika dosti vzácna, dílem i proto, že nadřečenou rozpravu považujeme za nenepatrný příspěvek k literar*nímu* dějepisu českému.

„Při vší obětavosti statečných mužův“, píše Ohéral, „zdařilo *se vědě* v malé jen míře na lid působiti; nedostává se vnějších upo-

středkujících členův, vyšších vyučovacích ústavů pro 7 milionů Slovanů (v Rakousku) ku přirozenému národnímu jich vzdělání; tím dojímavější půdu nalezlo slovo básníkovo, kteréž ukájí náruživost, budí nadšenost, lásku k vlasti, lásku k lidu a kteréž vztyčuje velikou dějepisnou epochu proti bezčinné, nevlídné a všeliký vyšší vzlet usmrcující přítomnosti. Takto nabyli *československanští básníci* tolikéž i *společenského* významu, žáden však mezi nimi tou měrou jako *Jan Kollár.* Muž tento považuje se za největšího básníka novější literatury české; onť jest zároveň i Slovan nejdůsažnější působnosti mezi Slovany v Rakousku. Jeho myšlénky zapustily nejhlubší kořeny; onyť povýtečně probudily slovanské vědomí. Žádný nebojoval s větší nad něho mužností a vytrvalostí proti přechmatům patriotismu plemenního, žádný nekáral přísněji příhanu netečnosti a odpadnutí od vlastní krve. Kollár, evangelický kazatel v Pešti, jest učenec a dosvědčil to mnohými spisy; avšak jakkoliv tyto jsou důkladny a jakkoliv dalekosáhlé jsou jeho historické i filologické vědomosti, slávu jeho založila lyricko-epická báseň *„Slávy dcera."* Ve znělkách, jež krásná a hluboce poetická myšlénka, myšlénka to lásky, v ladný spojuje celek, opěvá básník slávu Slovanův a jich tisíciletá muka, duch jeho přehlíží s temene nebetyčných Tater široširé země slovanské Volhou, Vislou, Dunajem, Vltavou, Labem protékané, kdež všude bratři přebývají; jich životu, každému jich ušlechtilému činu věnuje svou píseň; ale duch jeho děsí se zbrodní vrahův, vidí cizince na ssutinách Arkony (Orekondy) [1]), na hrobech bratří, jimi zotročených. — Kollárův verš jest souladný, řeč jeho libozvučna, ale přízvuk jeho rýmu jest častěji tak měkký a jemný že v rozporu téměř stojí s látkou.

Jako Kollár, jest i krajan jeho, *Jan Holý,* pravým básníkem, jen že nemá jako Kollár takové bohatosti myšlének a jeho svěží živoucnosti. Klidná a prostá mysl, elegická roztklivělosť, cudnosť ve smýšlení i jednání, prostonárodní spojování myšlenek označují výplody Holého, objektivní forma u vyličování dějův má do sebe ráz jakési epické rozvlačitosti. Vydal nejprve překlady několika básní z Virgilia, Theokrita, Homéra, Ovidia, Tyrtea a Horatia (v Trnavě 1824), pak překlad Aeneidy (1828). Po té duch jeho obrátil se k vlastenskému dějepisu; vyvolil sobě z nejkrásnější periody Slováků velkomoravské říše „Svatopluka" za hrdinu veliké básně epické (ve 12 zpěvích, v Trnavě, 1833). Ve druhém epu nadchnulo ho ku zpěvům rozšiřování nauky křesťanské řeckými

[1]) *Srovnej „Starožitnosti* P. J. Šafaříka", II. vydání 2. sv., str. 595.

apostoly, Konstantinem (Cyrillem) a Methodiem, a ve třetím pak „Slávu“ (vytištěném v almanachu „Zoře“ v Pešti na r. 1838) hrdinná mysl a bojování dřevních otcův. Ve zmíněné novoročence sděluje Holý i elegie, a v předešlých ročnících tolikéž i idylly, libou jsoucí odlikou prostého způsobu života u synův podtatranských. Holý, katolický farář v Madunicích, Ostřihomské arcidiecesy, píše slovensky, kdežto Kollár, jakož uherští protestanté vůbec, užívá českého jazyka spisovného. Jestiť to překážkou valnějšího rozšíření jeho spisův; avšak tím, že se tu básník opírá o živel národní prvotné síly, vlivem cizinstva dosud nedotknutý, a že živel tento podporován jsa převládající touhou po užším spojení má se druhdy amalgovati s jazykem českým, může získati jenom řeč i literatura česká.

Hlouběji působil na mysl augustian mnich a profesor filosofie v Brně, *Matouš Klácel*. Prvý svazek jeho lyrických básní (v Brně, 1836) zbudil neobyčejnou pozornosť. Avšak nebyla to básnická cena óď, tuto poskytnutých, alebrž mravní jich síla, jež uspůsobila ruch tento. S přísností Katonskou hřímá tu proti každé neřesti, proti potupě odnárodňování; s vážnou matorností varuje mládež od znečišťování krve, jež náleží vlasti; ke všemu, což jest božského, ku pravdě ať jest duše namířena. Druhý později vyšlý svazek nepotkal se s výsledkem tak příznivým. Klácel jest muž bystrého rozumu, hlava genialní plná ideí, ale nedostává mu se plastické síly a smyslu pro uměleckou dokonalosť řeči. Uvyklý jsa na filosofické útvary svých myšlének vystavuje místo v obrazích, své ideje v ponětích.

Ladněji vzdělán jako Klácel, avšak postrádaje hluboké jeho v ideje vnikání, bohatší jsa nadán fantasií, myslí měkčí a elastičnější objevuje se nám *Jan Erazim Vocel*, jehož čelné dílo: „Přemyslovci“, báseň to epická, vyšlo v Praze r. 1839. Čechy chovají na malém prostranství velikou historii, bohatou na myšlénky, činy, zjevy hrdinné rekovnosti. V pochopení i vyličování bohatého tohoto života vyznačuje se Vocel jakožto ušlechtilý přítel vlasti, hřím. Čechám jest ku předu kráčeti v národním rozvoji, a tu již dojímá ho uprostřed básně, vypravující vážným tonem ballad o činech Přemyslovcův i velikých *rytířských* rodin českých, Šternberkův, Waldštýnův, Černínův, Kolovratův, Poděbradův, o bojích na planinách lombardských, o vítězstvích nad Tatary a Maďary, o výpravě k moři baltickému, tklivoměkký bol, tu již vetkává touhu i písně ze přítomnosti ve svůj zpěv a jemnocitný zachvívá v ní žal a roztoužení po dnech slávy. Z periody, kterou si Vocel vyvolil, vytknul v pravdě básnické momenty; v jednotlivých [illegible]

celek sestává, vykresluje v rhytmech často měnivých ukulacený obraz, jenž mocně dojímá naši fantasii; několik jen obrysův, a již objevuje se zraku krajina plná života a v ní odvážné postavy hrdinné, bitva, dobrodružstvo, mladý mnich v pochmurném osvětlení, jenž píše legendu o zločinu knížecího otce, vysoký sál a v něm slavnostní nádhera královská, mezi nimi zaznívá stará bohatýrská píseň o Jaroslavu. Ač jsou básně z větší části epicky naladěny, nalezají se mezi nimi tytýž i výlevy lyrické: píseň vojenská, tklivé opěvování lásky, elegie, jež touží o staré bohy, libozvučnou takto změnu tvoříce. Řeč Vocelova jest vzdělana, avšak nedosti uhlazena.

František Ladislav Čelakovský, statečný talent, pravý, téměř tvrdolebý charakter český, vládne řečí svrchovaně, jak to každý jeho spis a každý jeho vkusný překlad dosvědčuje; verš jeho jest ladný, umělecky utvořený, jako u žádného jiného. Miluje svou vlasť, každý řádek mluví o tom. Ale jako chladný, rozumující básník nemůže nás nadchnouti, musí se uspokojiti, býti nám velikou literární činností, anaž vynucuje veškeru naši úctu. Zvláště výtečny jsou jeho „Ohlasy ruských písní“, a jeho v tom roce vydané „Ohlasy písní českých“; ukazuje v nich, jak hluboce porozuměl geniu básnícího lidu, a jak mistrovsky umí jej napodobiti. Zdá se však, že Čelakovského málo se dotknula novější doba, málo onen ruch, jenž u západních Slovanův i *vně* literatury, která jim ve všem nemůže dostačiti, svým proudem se rozlévá a jenž se stejnou pozorností sleduje tolikéž i hlasy mužů vědy jakovou věštby básníků, kterýž lne k jich duchu, k jich ideám, ba jim odvážnější význam dáti usiluje, než jak by literatura o sobě připustiti chtěla.

Většího menšího vlivu nabyli mezi žijícími básníky dramatikové *Klicpera,* zároveň dobrý vypravovatel, *Macháček,* dovedný překladatel Schillera, *Turinský,* ovšem i *Štěpánek,* jehož výplody nemají valné ceny, jemuž však povinno české divadlo svým rozkvětem, pak satyrik a básník veseloher *Chaloupka,* humorista Jaroslav *Langer,* klasický překladatel *Vinařický,* skladatel písní *Chmelenský,* novelista a dramatik (ačkoli v tomto oboru nikoliv s valným úspěchem) *Tyl,* pohyblivý to talent, jenž by při větším klidu objevil se zralejším, vypravuje obratně, a má snad nejčetnější obecenstvo v Čechách; při rychlosti však, s jakovou své práce ukončuje, nevyniká dosud žádná z nich zvláště.

V dorůstajícím pokolení zbuzují naději: Ljud. a Karel *Štúr, Škultéty, Rubeš,* populární to básník, jehož deklamovánky veliké obliby docházejí, *Štulc, Pichl, Filípek,* Tomíček, baron Villani a j. *S K. Máchou* zhasla nejznamenitější osobnost básnická v Čechách:

máme z jeho péra jenom malou báseň „Máj“ (v Praze, 1836), po jejímž vydání mladý muž zemřel; avšak seznati v ní neobyčejnou originalnosť, onen způsob poetické síly, jež vynořuje se ze hlubšího moderního názoru světa a kteráž velikými učinila Byrona i Puškina. Máchovi nejblíže, avšak jen co se týká způsobu básnění, stojí *Karel Sabinský*.

Tak statně kráčejí ku předu západní Slované, i nelze snahám jejich odepříti uznání, povážíme-li, že neznají leč obětovnosť, nemajíce žádného vyššího ústavu vzdělávati se v řeči své (stolice pro český jazyk v Praze, v Olomouci a ve Vídni slouží státnímu úředníku), a že vyšší společnosť dosud málo pozornosti věnovala jich usilováním. Žádná země evropská neposkytuje obraz podobných poměrův“ [1]).

Tolik Ohéral. Znamenati i v rozpravě této směr demokratický veškeré jeho povahy, anaž i posuzujíc výtvory básnické, přihlíží k tomu, jak se jimi změnil společenský stav *lidu* a upravilo jeho blaho. Avšak již dosti dlouho bavili jsme čtenáře vyličováním několika rokův ze vždy památné a ve mnohé zajisté příčině utěšené doby našeho národního probuzení před r. 1848. Naznačili jsme, jak toho kulturní dějepis požaduje, veškery důtklivější momenty, na nichž všeliký ruch i pokrok v téže době spočíval; bylať to doba plná usmívavých nadějí, avšak i doba plná *obětovnosti*; z *oběti* pak jediné vyrůstá všeliký zdar v národech, v lidstvu. My cítili a seznali chlum veškerého svého i osobního blaha v tom, že jsme byli za hodny uznáni, působiti byť jen skrovnými silami pro pokrok svého národu a tím zajisté i pro celek člověčenstva. Heslem naším, průvodčí hvězdou našeho života před zrakoma našima zařící bylo a jest: Oblažení všech všemi. Tím však nechceme tvrditi, že by mělo vždy tak zůstati, ba jestiť to nepopíratelným odznakem, jak literatura a veškeren život národní se zmáhá a vzkvétá, dostává-li se svědomitému dělníku ve službě národní i příslušné odměny materialní. Změnily se poněkud, ačkoliv proti jiným národům [2]) ne dosti značně, i ve příčině této veřejné naše poměry. Než s nesnázemi bojovati jest dosud každému u nás, jenž by obmýšlel výživu svou opatřiti

[1]) Úryvek tento z literární činnosti Ohéralovy budiž tolikéž považován za doplněk jeho životopisu, jejž jsme byli pod záhlavím: „Upomínka z mladého věku“ podali v „Besedě“ r. 1875.

[2]) Tak dočítáme se ve článku nadepsaném: „Revue des deux Mondes“ v německém časopise „Unsere Zeit“ sv. 5. r. 1876 na str. 389., že nedávno zemřelá francouzská spisovatelka, George Sandova, dostala od redakce za arch svého románu tam umístěného, 1000 franků“. [illegible]

sobě výhradně ze spisovatelství. A kdyby tomu tak bylo, že by se spisovatel český sám uživil zvláště pomocí vhodné asociace mezi spisovateli samými, jest spisovateli českému jiných úkorův a nátiskův i bojův vniterních i zevnějších přestáti, že provedení úlohy spisovatelské výhradně jenom ku prospěchu národu až dosud pučí a roste jenom na půdě oběti, avšak že zároveň odtud rozlévá se na veškery takovéto podniky ze zapírání sebe sama vyšlé trvanlivé požehnání a vyšší jich zasvěcení ve službě národa i člověčenstva.

O písních národních.

Pojednal *V. Brandl.*

Bohatosť a rozmanitosť národní poesie slovanské jest v celém světě na slovo vzata; málo které zpěvy epické rovnají se lepotě a kráse hrdinských zpěvů ruských a srbských. Avšak i lyrická národní poesie slovanská bujní hojnými květy něžnými, jichžto líbeznosť a barvitosť snad jen sicilskými národními zpěvánkami dostižena bývá. Kdežto epické zpěvy za našich dob hlavně jen mezi Jihoslovany a na díle v Rusi se pěstují, písně lyrické rozléhají se posud všudy po ohromném prostranstvu, kde Slované obývají. Příčina leží na snadě: epos tvoří se jen tam, kde dějinné činy a skutky se přiházejí, lyrika však kvete povždy, poněvadž cit lidského srdce jest samorostlý a nemá potřebí činu znamenitého, aby povzbuzen byl. Nelze pochybovati, že také Slované čeští měli epiku národní, jak toho důkazem jsou epické zpěvy rukopisu Kralodvorského; avšak podmínky historické, za kterých se vyvinul indický, řecký, německý epos národní anebo ruské a srbské epické zpěvy, Čechům nebyly tak příznivy a nevyvinul se tedy z národu českého epos jako jest na př. Mahabhârata, Iliada nebo Nibelungenlied. Za to však pučela národní lyrika mezi Čechy velmi bujně a lyrické písně české jsou a budou skvělým důkazem nejněžnějších citů srdce českého a poetické nálady národu našeho. Není žádné práce v poli, v domě,

---

sděluje („Geschichte der englischen Literatur“, 2. vydání, str. 11), že Sterne dostal za poslední vydání svých spisův 24.000 lib. šterl.; za báseň „Lara“ dostal Byron honoráru 700 lib.; Moore za svou báseň: „Lalla Rookh“ 3000 lib.; nejnovější básník v Anglicku, Tennyson, dostává za každý řádek veršový 10 lib.! to prý musí, dokládá Scherr *při žebráckých literárních* poměrech v Německu zdáti se německým *básníkům „nehorázným,* báječným, k víře nepodobným.“ Jak teprv u nás!

v lese, aby při ní neb o ní mezi naším lidem venkovským zpíváno nebylo; není žádné příčiny, žádného příběhu ni veselého ni smutného v životě lidském, kterému by nějaká píseň národní výrazu nedala. Jsouť tedy písně národní skutečně obrazem nejen vnitřného života národu, nýbrž zrcadlí se v nich také způsob, kterak lid náš dojmy rozličné poeticky pojímá a poeticky zobrazuje.

Tím však není řečeno, že pouhý dojem zevnější dostačí k utvoření písně nějaké, nýbrž jest k tomu především potřebí poetického nadání aneb aspoň takové nálady mysli, kterou poetická intuice v člověku se rodí. Ani svět zevnější ani pouhý cit nejsou příčinou písně, nýbrž nadání vrozené, které člověkovi po celý život jeho poetickou sílu dává, anebo takový stav rozechvělé mysli, který ono nadání nahrazujíc aspoň někdy píseň z ní vyluzuje. Příčina zpěvnosti našeho lidu spočívá v útrobách duše jeho.

Avšak při písni národní nikdy s oka pustiti se nemá nápěv. Nápěv jest naopak s písní národní tak těsně spojen, že tato od onoho nikterak odděliti se nedá, a že by slova písní z lidu brzo se vytratila, kdyby nápěvu nebylo. Slučuje se tedy v písních národních dvojí mocnosť či dvojí nadání: básnické totiž a hudební. Tím hlavitě se liší národní lyrika od lyriky umělé; tato totiž tvoří básně, onano písně; báseň lyriky umělé dojímá citem v krásných, rythmicky uspořádaných slovích proneseným, báseň národní musí býti písní, t. j. musí býti zpívána. Tím se také vysvětluje, že básně lyriky umělé se deklamují a pouhou deklamací mocně na cit vzdělance působí, že však žádný posud neslyšel, aby lid píseň nějakou přednášel a jí zároveň nezpíval. Melodie (či, jak lid náš říká, noto) má při písni národní velikou váhu a to již proto, poněvadž rythmus hudební velmi napomáhá, aby zpěváci slova písně snadněji si pamatovali, jakož také rymované básně snadněji se pamatují než nerymované verše nebo prosa. Mimo tu jest také ještě jiná příčina, za kterou na melodii při písni národní hlavní váha padá. Žádné umění neplyne totiž tak bezprostředně takořka tak bezvědomě z útrob duše lidské jako umění hudební vůbec a zpěv zvláště; při zpěvu není potřebí žádných umělých příprav a náprav jako při hudbě instrumentálné, nýbrž zvuky postupující do výše nebo sestupující po škále dolů řízeny jsou přirozeným zákonem fysikálním, který ten, kdo sluch má, snadně ano bezvědomě zachovává. Protož také pozorujeme při dětech malých, že uslyšíce nějakou melodii ihned si ji také popěvují, aniž dříve zpívati se učily. Přirozená snadnosť pravidla zpěvu zachovati, a podivuhodná ohebnost hlasu lidského jsou příčinou, že zvuky zpěvné samy o sobě, aniž se přičiní slova k za-

lodii, se hodí výborně projadřovati náladu srdce lidského, budiž si ona vesela nebo truchliva. Za tou příčinou nacházíme skutečně melodie, hlavně veselé, které si lid při veselém naladění mysli zpívá, aniž nápěvu slova podkládá. Z druhé pak strany jest oblíbený nápěv příčinou, že nové texty k němu se skládají; ano nad to více, jsou písně národní mající nad míru krásnou melodii, jichžto slova uzavřeného smyslu od sebe nemají; o těchto tedy souditi dlužno, že slova k melodii k vůli této přičiněna jsou a že tedy nikoli text nevyráží rozmar a naladění duše, nýbrž že je vyráží melodie sama a jediné.

Důležitosť melodie při písních národních ukazuje se také tím, že jsou písně, jichžto nápěv ráz starožitnosti do sebe má, kdežto slova písně buď k nápěvu se nehodí nebo do konce smyslu nemají. Toho druhu písně jsou na př. ty, které při vynášení Morany, nebo při slavnosti králenské anebo při obžínkách se zpívají. Nápěvy ty ukazují vesměs k dávné minulosti a není pochyby, že z dob pohanských pocházejí; avšak kdo slova k těmto nápěvům přičiněná čte, pozná, že některá pocházejí z dob novějších, některá že jsou až k nepoznání porouchána. Neméně ukazuje se důležitosť nápěvu při písních národních tím, že hlavně z nápěvu pozorovati a poznati lze náladu, kterou píseň vyrážeti má, náladu mysli totiž buď veselou nebo truchlivou.

Avšak nemíníme o hudební stránce národních písní zde jednati, aniž vědomosti naše k tomu stačí, ač jest velmi žádoucí, aby konečně nějaký soudný znatel tu věc v úvahu vzal; my se strany své chceme na tomto místě poukázati k některým vlastnostem písní národních, které také širším kruhům zajímavy býti mohou.

Co vlastně jest píseň národní? Jakého způsobu má býti báseň, aby mohla slouti písní národní? Žádáme na lyrice umělé, aby básně její vyrážely poetický cit; totéž žádáme na písni národní. Žádáme na lyrice umělé, aby čista byla vší neladnosti a sprostoty, totéž žádáme na písni národní. Nicméně však cítíme, že jest rozdíl podstatný mezi lyrikou umělou a národní. Rozdíl ten záleží na tom, že píseň národní vždy má býti *naivní,* prostá co do citu, slov a obrazů, kdežto lyrika umělá na perutech obrazotvornosti do výšiny se vznáší a obrazy své i reflexemi proplítá, čehož píseň národní nikdy nečiní. Píseň národní má býti a jest přiměřena stavu vzdělanosti či vlastně naivnosti a prostoty lidu venkovského; obrazy, jichž ona užívá, vybírá ze předmětů přírody, které v okolí zpěváka se nalezají aneb jemu *přístupny* jsou. Umělá lyrika na př. může užíti *-az palmy neb lotosu,* národní píseň nikdy; národní píseň může

vyjádřiti truchlivý nebo tesklivý pocit, když podzimová mračna nebe i slunce zahalují, avšak nikdy tesknotu srdce jesení způsobenou nevylíčí tak jako na př. Lenau ji líčil v překrásné básni „Himmelstrauer." Naivnosť citu a názoru jakož i přiměřenosť obrazů z okolní přírody zpěváka vzatých — na těchto vlastnostech záleží hlavní podstata písní národních. A na této naivnosti zakládá se také kouzlo, kterým národní píseň každého vzdělance přílišnou kulturou neolízaného k sobě vábí. Bohužel, že každá kultura dostoupivši na vysoký stupeň vývoje svého odvrací ducha a všechna zřízení sociální a umělecká s kolejí zákonů přirozených a libuje sobě v přepychu duchovém i materialném. Jako muž zralý nabyv na cestách života mnoho trpkých zkušeností po mladosti — ač zachoval-li vůbec povaze svojí zdravé jádro — jako po ráji ztraceném se ohlédá, tak také lepší část společnosti v době, kdy z kultury se paří hniloba, od nepřirozenosti literatury se odvrací a šlechetnější spisovatelé opovrhujíce přepychem tak zvané společnosti vzdělané utíkají se k látkám z života vesnického vzatým, kde láska a zášť, mírnosť a vášeň ještě přirozené základy mají. Jako churavec z nakaženého vzduchu městského baží po čerstvém povětří venkovském, tak se utíká literatura v době hyperkultury od románu socialního k naivnosti jadrného života národního a záliba, kterou pravá vzdělanosť v poesii národní nalezá, jest jako protest proti poesii salonu, která jest tak vzdušna jako vzduch salonní, která neukájí nýbrž opájí, nezušlechťuje, nýbrž omamuje, neobčerstvuje nýbrž rozdrážďuje. Svěžesť a přirozenosť poesie národní působí v době, kde poesie umělá na větším díle jen květy bařinné vyhání, právě tak dojemně jako naivnosť dítěte, které ve společnosti hyperkulturní každou věc pravým jménem nazývá.

Naivnosť tedy jest hlavním příznakem poesie národní. Naivnosť vylučuje všecku reflexi, všecko rozumování a protož nenalezáme v poesii národní nic hledaného; řeč písní, obrazy a porovnání jsou prosty jako názor lidu, z něhož písně ty pocházejí, sám v sobě prostým jest. Obyčejně béře píseň národní obrazy a porovnání ze zjevů přírody; holka laskavá chtíc nepokojný tlukot svého srdce vyjádřiti praví:

> To moje srdenko
> Tak ve mně buchoce,
> Jako ta ryběnka
> V hlubokém potoce. (Suš. [illegible])

Jiná píseň chtíc líčiti nemožnosť, aby milý s milou se rozešli, má porovnání tato:

> Spíše se rozejdů
> Drobné ryby s vodů,
> [illegible]
> [illegible]

Spíše se rozejde
Měsíček s hvězdičků,

Nežli my se rozejdem
Švarný šohajíčku. (Suš. 265).

Nesrovnalosť nějaké věci s pravidelným během anebo nemož-
st, aby něco se stalo, ukazují písně často tím, že líčí příběh
vnější, který by byl proti přírodě; tak na př. odpovídá holka,
ly přijde šohaj, takto:

Kedy, šohajko, kedy přijdeš?
Až drobné ryby zpjévat budú,
Bez pjera vtáci lítat budú. (Suš. 263).

Anebo nesrovnalosť, aby mládenec pannu pro vdovu a panna
ládence pro vdovce opustili, zobrazuje se:

Jak živa jsem neviděla
Na buku žaludů:
Proč by mládenec opustil
Svou pannu pro vdovu?

Jak živa jsem neviděla
Na louce jalovce;
Proč by panna opustila
Mládence pro vdovce? (Erb. 134).

Podobným obrazem praví šohaj k holce, že jeho nikdy nebude:

Zakukala zezulenka
Sedňa na boře,
Zaplakala má panenka
Choďa po dvoře.

Ja co pláčeš a naříkáš,
Dyť ty budeš má,
Až zezulka na vánoce
Třikrát zakuká. (Suš. 403).

Podobná myšlénka vyráží se v písni této:

Prvej by z kamenja
Iskerky padaly,
Lež by mé očenka
Za tebú plakaly.

Prvej by z kamenja
Bystrá voda tjekla,
Lež by moja milá
Ke mně slovo řekla. (Suš. 326).

Nesrovnalostí zevnější naznačuje píseň také nepříjemnosti vni-
rné, jakoby v tom byl zákon příčinnosti:

Nasela sem sobě
Záhon rozmarýnu.
Zelený sem sela
A modrý mně scházel,
Že se můj syneček
Za jinou procházel. (Suš. 328).

Často se opakuje myšlénka, že zevnější příběh anebo zjev sice
ětovati se může, ale život lidský že jest pomíjitelný a boly srdce
dského že jsou nezhojitelny; tak na př. v písni:

Mladosť moja mladosť
Jak sem ťa ztratila!
Jak bych byla kameň
Do vody hodila.

Ten kameň ve vodě
Přece se obrátí,
Ale moja mladosť
Nikdy se nevrátí. (Suš. 402).

Anebo v písni:

Na srdečku na mém
Jako mlýnský kameň.
I ten mlýnský kameň
Někdy se roztočí,

Na srdečku na mém
Nic sa neulehčí. (Suš. 2[illegible]

Anebo v písni:

Sama som já sama, sama osamená,
Ako ta trávička v hore nezkosená.
Keď ťa tráva uschne zasi druhá zide,
Moje potěšení nikdy viac neprijde. (Kol. I. 110).

Jakkoli však národní písni malý poměrně kruh vytčen jest, ze kterého obrazy vybírati může, nicméně jsou některé obrazy nad míru krásny a svědčí o bujné obrazotvornosti lidu našeho. Velmi dojemné jest na př. toto:

Ach mám srdce zarmucené,
Jak do trňa zatlačené. (Suš. 197).

Velmi případné jest porovnání očí k višni nebo trnce:

Měl on očka uplakané
Jak zralú višeňku. (Suš. 216).

Černé oči černé
Jako ta trnečka,
Jak ste sa vřezaly
Do mojho srdečka.
A už sa vřezaly,
Už sa nevyřežú.
Už to mé srdečko,
Na poly rozřežú. (Suš. 219).

Srdce zamilované, jehož láska však se neopětuje a tudíž velký bol cítí, porovnává se k těmto dvěma věcem:

Srdce mé, srdce mé
Pročs tak zarmoucené?
Hoříš jako plameň.
Visíš jako kameň. (Suš. 249).

Srdce dříve láskou roznícené, když láska v něm uhasla, zobrazuje se:

Hořelo srdečko
Hořelo plamenem.
A dyž dohořelo
Zostalo kamenem. (Suš 274).

A děvče od milého opuštěné vzdychá si:

Mé srdečko bolavé
Je těžké jako kameň,
Mého milého slova
Ty mně ležijó na něm. (Suš. 275).

A milá opuštěna jsouc pro jinou holku vylévá žal svůj touto hyperbolou:

Nebyl by mi tě žal,
Dybys mi byl umřel,
Ale je mi tě žal,
Žes mi vypověděl.
Z velikého žalu
Sluzenky kapajú.
Na tvrdém kameni
Jamky vybijajú. (Suš. 354).

Podobnou hyperbolou připomínající nám jádro báje o Orféovi, že totiž vnějšek vniternou mocí ducha a citu překonán bývá, otevírá milá brány zámku, ve kterém milý uvězněn jest:

Jeho milá venku stála
A žalostně zaplakala,
Tak žalostně zaplakala,
Až se brána otevřela. (Suš. 356).

Nejiné myšlénky vyráží píseň:

V tom Bystrickom poli skala zaplakala,
Keď som sa já s milým rozlučovat mala. (Kol. I. 113).

Anebo v písni:

Keď sme sa my s milým rozlučovat mali,
Aj ta zem plakala, čo sme na nej stáli
Keď sme sa lúčili pod zeleným stromom,
Ti ptáčky plakali, čo seděli na ňom. (Kol. I. 110).

Bujná fantasie hárá v těchto obrazích o milém a milé:

Co se to tam červená nad tó dědinó?
Je-li to tam kvítí, já tam poběhno.
A to není kvítí, to je můj milé,
Proto se červená, že je upřímné.

Co se to tam červená nad tó dědinó?
Je-li to tam růža, já ju utrhno.
A to není růža, to je má milá,
Proto se červená, že je upřímná. (Suš. 284).

Zdálo se mně zdálo,
Že se od hor mračí,
A to se černajú
Šohajovi oči.

Zdálo se mně zdálo,
Že se od hor blýská
A červenajú se
Šohajovi líčka. (Suš. 415).

Či svítá, či mrká, či sa rozbreždňuje?
Či sa mojej milej líčko zapaluje? (Kol. I. 71).

Horalo, horalo
Od konca dolního,
Až sa dohoralo
Do srdečka mého.

Nebyla to žára
Žára ohníčková,
Než to byla žára,
Žára šohajova. (Suš. 415).

Přítomnost milé porovnává se ke slunci na nebi svítícímu, od-od milé k západu slunce za horami:

Svítilo mu slunko,
Bylo naprotivá,
Už se to slunečko
Za hory ubírá.

Svítilo mně děvče,
Jak to krásné slunce,
Ale už nesvítí,
Odešlo za kopce. (Suš. 255).

Podobně se porovnává milý k měsíci:

Svítil mi měsíček,
Hezký šohajíček,

Ale už nesvítí,
Zašel za kopeček. (Suš. 255).

Ve shodě velmi sličné svěží fantasie a rozmilá naivnost spo-je se v písni této:

Dolina, dolina
Níže Nových Zámků,
Vystavjali vežu
Ze samých šohajků.

Toho najmladšího
Až na hore dali,
Pěknú makověnku
Z něho udělali.

Ta naša Anička
Na kolena padla,
By jí makověnka
Do fěrtuška padla. (Suš. 228).

Sokol nebo holub v písních národních často jest dopravovatelem zpráv nebo donašečem psaní; nové však jest, že jedna píseň mluví o rybařské poště:

Vyhlídaj Aničko
Na Mezřickém mostě,
Pošlu ti psaničko
Po rybarskej poště.

Nejedna ryběnka
Dolů vodů přešla;
Neviděla jsem jí.
Co by psaní nesla. (Suš. 300).

Malá rozmanitosť zjevův a předmětů, která ve přírodě našich krajin se spatřuje, jest příčinou, že lyricky naladěná mysl lidu našeho tím těsněji se přivinuje ku předmětům těm, které formou a povahou svou k tomu se hodí, aby za obraz rozmaru srdce a mysli sloužiti mohly. Vždyť na tom záleží pravá lyrika, že básník nevyráží z příma citů svých, nýbrž že hledá ve vnější přírodě obrazů, kterými cit vniterný líčiti míní. Tak se stává vnější bezvědomá příroda zrcadlem vniterného rozmaru; vnější příroda není smutna ani vesela, smutnou neb veselou ji činí mysl, která na ni pozírá. Velmi případně tento poměr se líčí v písni:

Krajino, krajino, krajino,
Co si tak neveselá?
Kýž je mně věc možná tam býti,
Kam jsem pomyslela.

Pomyslela jsem já sobě
Do pole širého,
Abych tam mohla spatřiti
Synečka milého. (Suš. 267).

Zde nám projevuje děva, že by nejpůvabnější krajina se jí zdála býti smutnou, když milého v ní není a že jen ten kraj se jí zdá býti veselým, kde milý mešká. Vniterný rozmar jest tedy zrcadlem, ve kterém vnější příroda se zobrazuje; jest-li srdce truchlivým citem dojato, zdá se člověkovi, že zevnější příběh, který jinak vesele na mysl působí, pozbývá krásy své; tak vzdychá děva od milého opuštěná:

Ani tak nesvítá ako svitávalo,
Moje potěšení, to ma zanechalo. (Kol. I. 110).

Na takový způsob vyvinuje se jakási vzájemnosť mezi myslí lyricky naladěnou a zjevy zevnějšími; a tato vzájemnosť je předně příčinou, že vědomý cit člověka přenáší se také na bezvědomou přírodu; proto se klade javoru otázka:

Ej javor, javor zelený,
Co's tak smutný v jeseni?
Jak že já nemám smutný byť,
Keď zo mňa spadol kvet i list. (Kol. I. 153).

Tato vzájemnosť zakládá se tedy na psychologickém procesu: kde se však tato vzájemnosť vyvinula, tam jsou také podmínky dány, aby z pouhých obrazů života vniterného vyvinula se úplná symbolika, ve které předměty zevnější představují buď osobnosti

lidské buď jisté nálady neb city srdce lidského. A tato symbolika okrašluje naše písně národní pravým poetickým půvabem a dodává jim nevadnoucí svěžesti a ceny básnické. Važme několik takových symbolů.

Každý les hustý zdá se míti do sebe něco tajuplného; temno, které v něm se rozkládá, vzbuzuje vážnosť mysli a šumění stromů zdá se býti hlasem ducha, který ve všemmíru vládne. Odtud onen posvátný cit, kterým dávnověcí národové háje a lesy vyšším bytostem posvěcovali, tak že posvátné háje v bájesloví a modloslužbě Řeků, Římanů, Germanův a Slovanů významné místo měly. Avšak po dnešní den zůstal mocným dojem, kterým les na mysl lidskou působí a proto posud hučení lesu v národní písni spojuje se s jakýmsi vážným, elegicky nadechnutým rozechvěním mysli, které nad míru krásné vyjádřeno jest ve slovenské písni, jež začíná:

Zahučaly hory, zahučaly lesy:
Kam že se poděly moje mladé časy? (Kol. I. 69).

Na poslech není žádné vniterné souvislosti mezi začátkem této písně a následujícím obsahem, v němž se vyslovuje žalosť nad uplynulou mladostí; jakmile však si připomeneme, že les symbolem jest vážných, elegických nálad duše, pochopujeme již, kterak hučením lesů může začíti píseň ta, jež vyjadřuje žal nad ztrátou mladosti, anebo kterak čtení moravské této písně, začínajíc:

Zahučaly hory, zahučaly lesy!
Kam ste sa poděly moje mladé časy?

končiti může žalem nad rozloučením se s milým:

Rozlúčils mia, Bože, se šuhajem švarným,
Rozluč mia už taky s tímto světem marným. (Suš. 402).

Rovněž znamená začátek písně slovenské:

Hučala horička, hučal zelený háj,
Zaplakalo dievča, zaplakal i šuhaj. (Kol. I. 160).

opět elegický cit, který pak celou písní se rozkládá a končí žalostí nad ztrátou milého:

Už som ťa moj milý na veky odpásla.
Pásla som ťa pásla ako valach[1]) ovce.
Už som ťa odpásla, kamení mi srdce.

Hlavně však znamená les *černý* cit smutný nebo smutnou událosť; tak milý jda černým lesem dovídá se, že jeho milá umřela:

Když sem šel přes ten černý les,
Žaly tam dvě panny oves.
Žne-li tu také má milá?
Je li tak zdráva jako já?

---

[1]) *j. pastýř.*

„Ach neni, není — umřela!
Včera týden pohřeb měla.“ (Erb. 17).

A v písni moravské vraždí milý milou v černém lese, v němi ani ptáčka slyšeti není:

V černém lese při pěkném kopečku,
Namluval tam synek švarnu děvečku.
A tak dluho ju sobě namluval,
Ež zelený vinek s její hlavy sjal.
Prosim tě já prošvarný Janičku,
Nebraň mi zavolať na svou mamičku.
Volaj, volaj šak se nedovoláš,
Však v tym černym lese ptáčka něslychat atd. (Suš. 193).

Laštovka přeletíc černý les přináší novinu nedobrou:

Přeletěla laštovečka
Přes ten černý les;
A co mi ty laštověnko
Nového neseš?
Nesu já ti novinečku.
Ale nedobru,
Že už tvoji nejmilejší
Ke slubu vedu. (Suš. 316).

Hory, které krajiny a země od sebe dělí, považují se také v národních písních za překážku, která milence od sebe odlučuje; myšlénka ta vyráží se často v těchto zpěvích:

Dyby mně nebyly
Hory na závadě,
Viděl bych svou milou
Chodit po zahradě. (Suš. 200).

Zašel mně šohajek
Daleko za hory,
Jak mně tam ostane!
Bože milý dobrý!
Za hory, za hory
Nad záhory jasno!
Jeli tě šuhajku
Jeli tě tam teskno. (Suš. 410).

Proto znamená milencům: „za hory jíti“ tolik jako se rozloučiti, nevěrným se státi:

K jinej chodí a mňa nechce.
Rozpukne sa moje srdce.
Rozpukne sa na dve strany.
Už je milý za horami.
Za horičkou za vysokou.
Za vodičkou za hlubokou. (Kol. I. 97).

Anebo v písni:

Přeleć ptáčku přeleć
Přes zelenů horu.
A pozdrav mi moju milu.
Že už věc nepřijdu. (Suš. 31?).

Tím se vysvětluje vniterná souvislosť prvního verše s ostatními v písni:

Horo horo vysoká jsi!
Má panenko vzdálená jsi!
Vzdálená jsi za horama
Vadne láska mezi náma.

A důsledné ve příčině té jest přání, aby hora se snížila aby závada, která milence dělí, se odstranila:

Hora, hora vysoká si
Moja milá daleko si!
Hora, hora znížiže sa,
Moja milá zbližiže sa. (Kol. I. 290).

Anebo v písni:

Hory, hory, hory
Ustupte na stranu,
Ať já od své milé
Slovečka dostanu. (Suš. 200).

Mají-li hory nešťastný význam pro milence, any je od sebe dělí, není se čemu diviti, že také kamení znamená něco lásce nepříznivého:

Bylo lásky, už jí není,
Skovala se pod kamení,
Pod kamení pod široké,
Už jí žádný nevykope.
(Suš. 213. srov. Erb.)

A v tom obraze, že „srdce tíží kámen“, že srdci jest těžko, jakoby kámen na něm ležel“, srovnávají se naše národní písně s názorem ostatních národů; z toho se vysvětluje začátek písně:

Kameňu, kameňu,
Těžko srdci mému!
Rozstup se na dvoje,
Potěš srdce moje.
Choť by se rozstupil
Baj na desatero,
Už mi tak nebude,
Jak mi bývávalo. (Suš. 249).

A nejvyšší stupeň bezcitnosti, ve kterou srdce ztrátou lásky uvrženo jest, zobrazuje se kamenem:

Hořelo, hořelo
Srdečko plamenem,
A dyž dohořelo
Zostalo kamenem. (Suš. 274).

Voda, jakožto živel velmi pohyblivý, jest obrazem nestálosti, zvláště lásky nestálé:

Ej lásko, lásko ty jsi nestálá,
Jako voděnka mezi břehama.
Voda uplyne, láska pomine ... (Suš. 229).

Kde voda zdánlivě beze vší souvislosti s ostatním obsahem písně se uvádí, souvislosť ustanoviti lze tím, že píseň zpívá o ztrátě, pomíjitelnosti atd.:

Běží voda, běží po kamení šusci,
Zkázala mně moja milá, že mne už opusci.
Běží voda, běží z hrazky do rybnička,
A už som pochovala svojiho tacička. (Suš. 53).

Často se uvádí voda za živel záhubný, který to, co pohltil, více nenavrátí:

Zastav se voděnko
Na Slavkovských polích.
Vyhoď mně Martinka
Na zelený trávník.
Já se nezastavím,
Já sem voda prudká,
Co jednou zachvátím,
Více nenavrátím. (Suš. 117).

Voda nenavrátí milého, leč mrtvého:

Ja půjdu k Dunaju,
Budu volat hlasem;
Voděnko Dunajská
Navrať mně ho zas ven.

Já ti ho navrátím,
Ale ne živého,
Zabolí tě srdce
Pohlídňa na něho. (Suš. 116).

O lásce, která se více nenavrátí, praví se, že jest ve vodě utopena:

Ach duše má, duše má,
Už je láska zrušená;
Do voděnky hluboké
Už je tam zatopená. (Suš. 258).

Casto se opakující obraz, že vínek děvčete spadl do vody, znamená ztrátu panenství:

A já pláču a naříkám dávnej příhody,
Měla sem vínek zelený, spadnul do vody. (Suš. 352).

Někdy však jest podkladkem obrazu starožitný názor, který z lidu již se vytratil, tak že obrazu takovému jen porozuměti lze, když názor onen znám jest. O kapradí na př. praví se, že kdo mezi ně se dostane, cesty z něho více nenalezne; na základě této pověry vysvětluje se, proč kapradí se uvozuje v písni v této souvislosti:

Měla sem holoubka,
Ten mi uletěl;
Že já budu plakat,
Na to nezpomněl.
Uletěl mně do kapradí,
Snad se už víc nenavrátí.
Ach nenavrátí. (Erb. 77).

I onen starožitný názor, vedle kterého umrlec časem oživuje, aby přání nějaké svým příbuzným nebo milým zjevil, zachoval se v národních písních. Tak na př. žádá v č. 110 Sušilovy sbírky pochovaný manžel, aby manželka mu poslala čechel nový:

Ať mně pošle čechel nový,
Že já v tom ležet nebudu,
Že raděj ven z hrobu půjdu. (Srov. č. 112).

Taktéž zachovala se v národních písních staropohanských pověra, že duše ve způsobě okřídlené bytosti tělo opouští:

Vyletěla duša z těla,
Žáden neví, kaj lecela.
Sedla ona na hájiček,
Na ten zelený trávníček. (Suš. 19).

I starožitný názor mezi Germany a Slovany druhdy rozšířený, že duše po smrti těla přilétají na *zelenou* louku, naskytuje se:

Duše z těla vyletěla,
Na zelenú lúku sedla. (Suš. 25).

Někdy zobrazuje se duše, že vzala na sebe podobu ptáka:

Jak se ten hrob otevřel,
Sivý holub vyletěl.
Nelekaj se paní má,
Šak to byla duše má. (Suš. 110).

Rovněž v č. 110 Sušilovy sbírky, když manžel v hrobě ležící manželku k sobě vzal, t. j. když také ona umřela, proměnili se oba v holuby:

Přiletěli dva holoubci,
Sedli sobě na zvonici.

Přelétání okřídlenců z místa na místo dalo národním písním příčinu, že v nich se užívá tvorův okřídlených za posly, hlavně ve případech lásky. Za takového posla hodí se všecko, co křídla má:

Poslala bych proňho
Tu malú včeličku,
Ona se mně staví
Na bílém kvítečku.

Poslala bych proňho
Vtáčka jeřabího,
On by se mně stavil
U křa zeleného. (Suš. 467).

Nepříjemné poselství přináší krahulec a jeřábek:

Aj ty ptáčku kraholačku
Vysoko lítáš;
Pověz že mi novinečku,
Jaku tam slychač.

Aj slychač tam novinečku
Nehrubě dobru,
Že už tvoju najmilejší
Ku slubu vedu. (Suš. 317).

Co ten ptáček jarabáček
Nad námi lítá?
Co to nese za novinu,
Že nic neříká?

Nese, nese novinečku.
Ale takovou,
Že mi ze všech nejmilejší
Chodí za jinou. (Suš. 216).

Také sokol bývá za posla posílán:

Preleť ptáčku
Sokolíčku
Cez ten hájik zelený,
Pověz mému
Najmilšímu,

Oznam jemu novinu:
Že sem živá
Žalostivá
Utěšení zbavená.
(Kol. II. 212).

Totéž platí o holubě:

Pršelo, bylo tma,
Holubinka zmokla,
Nemohla doletět
K Nanynce do vokna.

Nanynce do vokna
Zkázaní vyřídit:
Zkázal tě Nanynko
Syneček pozdravit. (Suš. 325).

Oba ptáci, sokol a holub, našemu lidu jsou velmi milí a jsoutě obrazem milého, k nimž se přidružuje holubice obrazem milenky. Tato představa vnikla tak hluboce do lidu, že ve mnohých písních na začátku líčí se sokol, neb holub jako pták a pak beze všeho přechodu již nemluví se o ptáku, nýbrž o milém nebo o milé:

Sivý sokol zaletěl,
Ež přes Krakov přeletěl,
Sokoličku Janičku,
Kaj maš svoju milučku?
Moja mila umřela,
V klášteře je schovana.
(Suš. 93).

Sokol letěl, zaletěl,
Až na klášter doletěl.
Třikrát klášter obešel,
Žádných dveří nenašel.
Jednom jedno okenko:
Promluv ke mně milenko ...
(Suš. 176).

V č. 182 sbírky Sušilovy líčí se, kterak sokol postřelen a v srdci poraněn byl, načež:

Přiletěl k milé pod okýnko
A zavolal: pod otevř milenko,
Ach spíš-li lebo mě slyšiš?

A já nespím, já tě dobře slyším,
Ale já sem žádného nepustím,
Jenom vtáčka sokolíčka.

A když milá poznala v rozmluvě sokolíčka t. j. milého, da
se s ním v rozhovor, ve kterém jí pravil, že je na smrt ran
a prosí ji:

Dej má milá kopat hrobek nový,
Do něho dej mé srdce raněné,
Nechať si v něm odpočine. (Suš. 184)

Podobně jest holub obrazem milého: tak si stěžuje holka,
měla milého v srdci zavřeného, který ji opustil; to se činí p
obrazem holuba:

Mala som holubka v truhle zamknutého,
Ale mi uletěl do pola šírého.

Uletěl, uletěl za zelený dubec,
Už jinde hrkůtá moj milý holůbec. (Kol. I. 10

A holka zpomínající na milého zpívá si:

Nemožu zapomnět,
Nemožu synečku
Sivý holubečku,
Na tebe zapomnět. (Suš. 2

A opět jsou písně, které na začátku mluví o holubu, j
o ptáku a pak hned o milém:

Letěl holub do pole,
By nazobal své vole.

Ohled se na dvě strany,
Do Čech a do Moravy.

Uhlídal tam svou milou,
Pěknou krásnou spanilou.

Ona byla v tanečku,
V tom růžovém věnečku.
(Suš. 26

Co o holubu, to také platí o holubici, kterou milenka
zobrazuje:

Vyletěla holubička
Od sousedů z okenečka.

Letělatě hore dolů,
Až k milému na stodolu.

Sedla si tam na bránečku,
Pohlédala po synečku.

Slyšela tam dřeva rúbat,
Počala na něho volat.

Nech šohajku dřev rubání,
Půjdem spolu na zdávání. (Suš. 425. Srovn. 182.

Často k holubu a holubici přidává se přímětek *sivý:*

Okolo Pavlovic teče voda,
Napí se jí má milá, holuběnko sivá,
Šak je dobrá.

Už sem se napila, už jí mám dosť,
Děkuji ti milý, můj holubku sivý,
Za upřímnosť.

Jako u jiných národů také u Čechoslovanů holub jest obrazem něžné upřímné lásky:

> Milovali sme se ako holubičky,
> Rozlúčili sme se ako laštovičky. (Kol. I. 109).

Tato vlastnost upřímného, věrného milování tak důsledně připisuje se holubům, že jedna píseň slovenská je činí původci, kteří jinocha s holkou v lásce spojují:

> Na roztoce, na potoce
> Dva holubky vodu pijú,
> Tak se oni dohvárajú,
> Koho oni slučic majú?
> Jest u súseda krásný parobek,
> I u súseda krásná dívka,
> Treba by to v jedno slúčic,
> Bude se to verně lúbic,
> Verně, verně potajemně.
> (Kol. I. 18). — —

Z rostlinstva a sice ze stromů lesních užívají se v národních písních za symbol hlavně stromy dva: jedle a javor. Již zevnějšek obou stromů naznačuje směr, kterým ony za symboly slouží. Jedle jako všechny stromy jehlovité činí dojem smutný, kdežto javor jsa strom vysoký s listem širokým a maje haluze velmi rozvětvené činí dojem veselý. Protož dodává javor krajině ráz veselosti a živosti:

> Smutná je to hora, co je bez javora. (Kol. I. 114).

Proto sedává milá s milým pod javorem a nejmilejší Čechům hudebný nástroj, housle, zhotovuje se ze dřeva javorového:

> Uhledli tam dřevo,
> Dřevo jaborové
> Na husličky dobré. (Suš. 143).
>
> Jaborové husličky
> Ony pěkně hrajó. (Suš. 615).

Za obraz truchlivého citu nebo smutné události slouží jedle; z jejího dřeva dělá se truhla umrlčí:

> Když já umřu co mně dáte?
> Kúsek dřeva jedlového,
> Co by byla truhla z něho. (Suš. 16).

Hrob má se vykopati pod jedlí:

> Hrob mně vykopajte,
> Do něho mia dajte
> Pod tema jedlami. (Suš. 181. Srovn. 261).

Holka osamená od milého opuštěná vidí obraz své truchlivosti v jedli:

> Ach veť som já samá, nebožátko samá,
> Ako *ta jedlička* v hore okresaná.
> *Ešče tu jedličku* vetriček preveje,
> *A mne smutnú* truchlú žádný nerozsmeje. (Kol. I. 112). — —

Mezi květinami uvádí se hlavně růže jako u jiných národů symbolem lásky a všech styků laskavosti. Milý a milá jmenují se vzájemně „z růže květ“:

Šuhajko z růže kvet, lúbi ťa všecek svet. (Kol. I. 103).

A protož znamená *odpadnutí květu z růže* smrť milého:

Zvoňte zvony na vše strany,
Už je milý pochovaný;
Už mňa mrzí celý svet;
Odpadol mi z růže kvet. (Kol. I. 112).

Pochovali ste mně
Z červené růže květ,
Ten mně bel milejší,
Nežle ten celé svět. (Suš. 79).

Jednoho sem milovala,
Toho sem smutná pozbyla:
Umřel mně z vonné růže květ,
Mrzí mne celý širý svět. (Suš. 187).

Vyhledala z okenečka
Jako z růže květ. (Suš. 317).

Růže jest obrazem milenky:

Niet krajšího ako je Anička,
Akoby vykvitla v zahradě růžička. (Kol. I. 75).

Na Slavkovském poli
Dvě růže stojijo;
Co sô to za růže,
Že mně nevonijo?
Na Hodeckém poli
Jenom jedna stojí;
Co je to za růža?
Z daleka mně voní. (Suš. 283).

Dar růže jest znamením vyslyšené lásky:

Milá co robíš v rose studené?
Vijem ti pérko z růže červené. (Kol. I. 6).

Pytal som si od něj červenú růžičku:
„Dosti som milý muoj frajerov mala,
Predca som žádnému růžičku nedala.“ (Kol. I. 143).

A proto jest nerozvíjení růže, zvláště červené, obrazem n[e]zdaru lásky:

Červená růžička, proč se nerozvijáš?
Pre tebe, duša má, že k nám nechodíváš.
(Kol. I. 143. Srovn. Suš. 221. Erb.…)

Netrhání růže znamená konec lásky:

Pri Trnave růža kvitne, já ju trhat nebudu;
Miloval sem švárné děvče, už ho viace nebudu. (Kol. I. 1…)

Za to však snaží se milý i cestu, kudy s milou chodí, r[ů]žemi ozdobiti:

Když sem k vám má milá chodívával,
Dycky sem chodníček znamenával:
Červené, bílé růže sem sázel,
Když sem tě má milá vyprovázel. (Suš. 2…)

Jiný květ může se dáti každé děvě, růže jen milé:

Fialku pre dievky,
Růže pre frajerky. (Kol. I. 1…)

A jako růže jest sprovoditelkou lásky na dráze života, tak se ona také sází na hrob milého a milé:

Aj já ťa len potom nechám, holubička,
Keď na mojom hrobe vykvitne růžička. (Kol. I. 90).

Zvláště *bílá* růže jest obrazem mrtvé milenky:

Stărojitský krchovečku,
Stojíš na pěkném kopečku.
Kvete z tebe růže bílá,
Umřela mně moja milá. (Suš. 334).

Vykvétání růže nad hrobem nebo z hrobu přivádí nám však na mysl starožitný názor, vedle kterého děvy ve květiny proměněny byly. Z daleka na to naráží píseň sbírky Erbenovy č. 3., kdež se o mrtvé milé praví:

Kudy ji nesly družičky,
Tam sou vyrostly růžičky.

Z názoru toho se vysvětluje, že z krve milenky poraněné vykvitnou růže:

Pichl on ji pichl
Do pravého bočka,
Z tej rány vykvetla
Červená růžička. (Suš. 99).

Ostatně máme podobnou báji o proměnění děvy ve strom, jako Řekové, pravím podobnou; jako totiž Daphne a Syrinx proměněny byly onano ve vavřín tato ve třtinu, tak dcera od matky prokletá proměněna jest v javor, ve kterém však život a vědomí děvy zůstalo. Praví se totiž v písni, že hudci cestující přišedše k javoru, chtěli z něho kus uříznouti a z něho husle udělati. Když po třetí do javora zaťali,

Dřevo promluvilo:

Nerůbejte hudci,
Přešvární mládenci.
Nejsem já to dřevo,
Jsem já krev a tělo.

A za příčinou proměnění svého udává děva matku:

Ta mě zaklnula,
Když sem vodu brala.
Ostaň dcero ostaň
Jaborem vysokým,
Listečkem širokým. (Suš. 143).

Jako růže také rozmarýn velmi často naskýtá se v písních národních; i on jest symbolem lásky a není žádné slavnosti ani veselé ani smutné, kdeby lid náš neužíval rozmarýnu. Milá chtíc příjemnosť milého naznačiti, praví:

Mladý šohajek
Voní rozmarýnem. (Suš. 198).

A naopak praví zase milý o milé:

Krásná moja milá
Jako rozmarýna. (Suš. 267).

Zvadnutí rozmarýnu milému odevzdaného znamená zchlazení jeho lásky:

Tuším sem má milá,
Tuším sem uhádl,
Že mně můj rozmarýn,
U tebe uvadl. (Suš. 362).

Anebo jak holka si popěvuje:

Chodíval tam hezký synek,
Už mu zvadl rozmarýnek.

Chodíval tam, ale nechce,
Že tam není švárné děvče. (Suš. 357).

Dávání rozmarýnu a přijímání ho jest znamením lásky a odevzdání ho jiné znamením neopětované lásky:

Darmos, dceruško, darmos dávala
Pěkný rozmarýn, kdes ho brávala?

Brávala sem ho v našej zahrádce,
A tys ho dával jinej galánce. (Suš. 223).

Milý daruje milé na znamení lásky šátek, ona jemu rozmarýn:

Nese on mně nese
Šáteček hedbávný,
A já mu přichystám
Rozmarýn zelený. (Suš. 284).

Avšak jest také rozmarýn květem, kterým smutná událost, hlavně smrť se naznačuje; protož sází se na hroby:

... na mém hrobečku
Bude černá hlína.
A na tej černé hlíně
Vyroste rozmarýn. (Suš. 98).

Na mojem hrobečku
Rozmarýnek roste,
Věterský děvčátka
Vínky z něho neste. (Suš. 582).

Jakoby nekrása smrti, zvláště násilné, měla býti zmírněna, praví se v písních, že zabitý jest rozmarýnem přikrytý:

U Kyjova na dolině
Leží šohaj v rozmarýně,
Leží, leží, je zabitý
Rozmarýnem je přikrytý. (Suš. 184).

Už só vobá mrtvi,
Pochovat jich dejte,
Z rozmarýnu věnec
Na hrob jim posadte. (Suš. 88).

Zpomínajícímu na smrť jest útěchou, že přikryt bude rozmarýnem:

Kdybych byl umřel na svatém Hosténě
Byli by mne dali přikryt
V samém rozmarýně. (Suš. 90).

Když mě zabijó, čím mě přikryjó?
Přikryjó mě rozmarýnem.

A cesta, kterou mrtvé tělo milé nesou, jest vypletena rozmarýnem:

Ukažte mně tu stežčenku,
Kudy vezli mó panenku.

Ta cesta jest právě známa,
Rozmarýnem vypletena. (Suš. [illegible])

Mrtvým se dává prut z rozmarýnu do ruky; tak si přeje jinoch, aby jemu mrtvému dali:

Do levé ruky prut rozmarýnu. (Suš. 501).

a manžel praví o manželce své pochované:

Leží ona leží v černej zemi,
Zelený rozmarýn v ruce drží. (Kol. I. 268).

Zavírajíce rozpravu svou o národních písních podotýkáme, že nám nikterak nebylo na mysli podati zde práci úplnou, okrouhlou, nýbrž že nám běželo jen o to, abychom povrchním pokynutím označili, kterak mnoho zajímavé látky písně národní v sobě skrývají. Jest ovšem pravda, že národní písně od několika let u nás velmi se pěstují; zvláště jim péči věnují zpěvácké spolky a též znatelé hudby obracují se k nim chtíce harmonisováním je přiměřenějšími učiniti pravidlům hudby. Velmi místná slova pronesl důkladný znatel naší národní poesie československé, prof. Bartoš, v úvodě k anthologii od něho učiněné o našich písních, ve kterémžto úvodě naléhá, aby také národní písně co do textu kriticky urovnány byly. Bohužel, že již jsme na té době, „co“ jak Fr. Bartoš praví, „vymizely u nás podmínky, za kterými genius národní tvůrčím se jeví v poesii. Lid náš pojat jest téměř již všecek v kruh školské osvěty a tu nepozorovati nelze, že čím více rozum se osvěcuje, tím více obraznosť svého vzletu a cit své jaré čilosti a dětinné naivnosti pozbývá.“ O pravdivosti slov těchto lze se nám přesvědčiti, když bedlivě pozorujeme, v kterých písních asi zachovala se poetická krása a původní či pravý slovanský nápěv? A tu každý snadně se přesvědčí, že v obojí příčině vynikají písně ty, které nejdále na východě krajin československých se zpívají a že čím dále na západ tím vybledlejší jest píseň i co do slov i co do nápěvu. Jest to kultura, učená reflexe, která obyvatelstvo našich západních krajin ovládá, kdežto v Tatrách ještě jednodušší způsob života panuje. Byloby možná na samé Moravě důkaz podati, že tomu tak jest. Porovnejme jen písně, které na východní Moravě se zpívají, s těmi, které okolo Jihlavy zaznívají: tam ještě svěžesť slov i nápěvu, zde již ochablosť v obojí příčině. Protož zdá se to býti věcí skutečně náležitého uvážení hodnou, kterak tomuto zlu poraditi? Nezbývá tuším, leč aby naši estétikové a hudebníci zde pomáhali; aby oni ujali se národní poesie, ji čistili z bejlí, které se mezi písně lidu vloudilo a ošetřené takto květy poesie národní lidu vrátili. Zdá se to ovšem býti radou podivnou, aby takořka učenosť *přispěla poesii naivní* na pomoc; avšak mám za to, že jiné pomoci

nezbývá. Porouchán-li text, co jiného jest činiti, než jej napraviti? Zmodrchán-li jest nápěv, kdo by upíral, že má býti spořádán? Nařizovati zde ovšem nic se nedá, aniž pochybovati lze, že drahné času by uplynulo, než by i co do slov i do nápěvu opravené písně v lidu kořeny pustily. Avšak tak důležitá věc zajisté by za pokus stála. Vždyť to všichni pozorujeme, že zpěvnosť mezi lidem umlkává a že bohužel naše starší tak krásné, tak dojemné a sličné písně ustupují sprostým plodům pouličným (gassenhauer) a že místo srdcejemných melodií starších právě slovanských častěji se jen huláká. Protož zdá se nám, že tu jest nápravy rychlé potřebí až nemá-li vzíti zkázu nejušlechtilejší zjev našeho národního života, kterým jsme se dlouho honositi mohli. Národní písně a nápěvy jich jsou ovšem sebrány; ale postačilo-li by to nám, kdybychom měli sebe krásnější sbírky, lid však že by již nezpíval?

O starožitnostech, ježto nalezeny byly v okolí olomuckém.

Pojednává *Jan Havelka.*

Známoť, že dějezpytcové sepisujíce dějiny odůvodňují výroky své buď památkami, jež nazýváme mrtvými, buď památkami, které živými se zovou. Nejdůležitější památky mrtvé jsou: starobylé stavby, nádoby, nářadí, ozdoby, zbraně, hroby, erby a jakékoli zbytky věcí těch. Mezi památky živé čítáme po přednosti: starobylé listiny všeho druhu, všeliké psané zprávy dějepisné z minulých dob, nápisy památné na stavbách, na pomnících a hrobkách, starobylé mince, pečetě, medaily, jakož i veškeré pověsti, tradice a písně národní.

Oba tyto druhy památek dějepisných do sebe mají i cenu velikou i důležitosť stejnou. Arci, kdo by cenu historických památek odměřoval toliko měrou větší nebo menší jejich starobylosti, více by si vážil památek mrtvých, poněvadž jsou po většině starší nežli památky živé a ozařují nám — byť i leskem mdlým — mnohdy celá tisíciletí, kdežto záře památek živých obyčejně jen na několik století do minulosti se nese.

Než ať již tak nebo onak na věci ty pohlížíme, jisto že oba druhy památek řečených zasluhují, aby každý upřímný vlastimil si jich vážil, od porušení a záhuby je chránil a o to péči měl, aby ve *všeobecnou* známosť vešla každá památka nově objevená.

Ve příčině poslednější u nás, na Moravě, nedělo se vše, jak by se díti mělo, ani od správy musejní.

Takto o mnohých důležitých starožitnostech na Moravě nalezených žádné zprávy nepodáno do veřejnosti, o mnohých napsány jen kratičké noticky do novin politických a obšírnější zprávy archaeologické posud uveřejňují se takořka výhradně v listech německých, jako by lid náš ni smyslu ni lásky neměl pro památky zbylé po praotcích dřevních.

Myslím, že právě časopis „Matice moravské", jenž k dějinám vlastenským přihlížeti obral si za hlavní úkol svůj, vhodným jest, aby ne pouze přehledně nýbrž podrobně o *každé* památce starožitné, která by se nalezla na Moravě, v něm se pojednávalo a takto veškeré zprávy archaeologické — rozmetané posud v různých listech denních, jež sotva kdo ve knihovně své si ukládá — uvedeny byly v žádoucí souhrn přehledný. Vždyť takového archivu starožitenského zvláště nyní bude potřebí, když zvykem se stalo ne právě chvalným i památky v museji uložené po světě voziti na rozličné výstavy. Jistotně, že takto mnohá starožitnosť porouchá se, ztratí nebo jiným způsobem vezme za své. Jest tedy žádoucno, aby alespoň podrobná zpráva o té které starožitnosti jistotně pro budoucnosť zachovala se v listech těchto.

Různé okolnosti ty zavdaly mně příčinu, že popisuji tuto jak moha starožitnosti poslední dobou v okolí olomuckém nalezené.

I. Starožitnosti nákelské.

Náklo jest úhledná a zámožná vesnice ležící půldruhé míle na severozápad od Olomouce. Samo jméno již dosvědčuje, že Náklo původu jest prastarého, slovanského[1]). Kostel nákelský vystavěn jest na návrší dosti vysokém a patří ke chrámům, jež nazýváme „ohrazenými." Kdo od strany severní na osadu pohlíží, sotva ubrání se domněnce, že na místě onom vyvýšeném, kde kostel nyní vyčnívá, za dob pohanských oběti pálívaly se bohům slovanským. A že skutečně čilý ruch dávných oněch dob rozléhal se poblíž, toho důkazem stala se mohyla, která druhdy jen několik krokův od kostela na jih vyčnívala, nyní však všecka již jest rozkopána a odvezena. Mohyla ta stála ještě před šestnácti lety neporušena a říkalo se jí „farářova zahrádka." Tehdy arci nikdo netušil, jak důležitá to památka z časů minulých. Když však „zahrádka" řečená stala se

[1]) **Náklo** slovin. naklo, srb. naklь, mlr. nakło, pol. nakło i nakiel. „Nákel sluje nasetě mladistvé vrbi, když prvním mokrem vyrostá (cf. klíčiti); pak přístav lodní, kdež *na* ně nakládají nebo z nich skládají." Slov. *Jung.* — *Náklo nazývá se* posud místo bařinaté stromovím lesním porostlé *nedaleko Tovačova.*

se majetkem nákelského obchodníka pana Streita, dal tento — zřizuje si na místě tom kupectví — pro lepší přístup a pohodlí značný pahorek rozkopati a urovnati.

A tehdy právě přišlo se takto z nenadání na obsah mohyly přepamátný. Nalezeny jsou tu bronzové meče neobyčejné velikosti, bronzové náramky a jiné ozdoby, celty[1]) a palstavy z téhož kovu zhotovené, střepy z nádob starožitných, jakož i drobné kosti lidské. Podle nálezů těchto nemohlo více býti pochybnosti nižádné, že pahorek onen pokrýval hrob nějakého reka z dob pohanských a že již tehdy v Nákle obcovali dávní naši předkové[2]).

Avšak z celého nálezu toho bohužel nic se nezachovalo. Poněvadž tehdy nikdo nebyl po ruce, kdo by na cenu starožitností těch byl upozornil, roznesly a ztratily se na dobro. Alespoň dosud nebylo mi lze dopíditi se něčeho. Jediné pěkný bronzový celt, zdélí 11 cm., opatřený ouškem a listovitými ozdobami po bocích, který pan prof. Spáčil daroval c. k. slov. gymnasii olomuckému, lze tušším čítati k nálezu řečenému. Než i celt ten obroušením zbaven jest na mnoze své starožitné podoby.

Jakkoliv velice litovati jest, že tolik vzácných památek docela se potratilo, ještě větší škoda zajisté stala se zkázou sochy kamenné, která taktéž tehdy v mohyle oné byla nalezena a bezpochyby zobrazovala nějakého bůžka slovanského. Byla soška ta zvýší asi 50 cm.

---

1) Celty a palstavy upotřebovávaly se na způsob seker aneb burdířů (seker válečných). Co do zevnější formy své podobají se širokým dlátům. Celty na tupém svém konci mají širokou díru směrem k ostří dláta vedoucí, do níž topůrko se zasazovalo, a na obrubě díry té malé oušk[illegible] jehož pomocí celty k topůrkám byly přivazovány. Palstavy nemají an[illegible] děr ani oušek a upevňovaly se na topůrka tím způsobem, že tupým koncem svým zasazovaly se do rozeklaného dřeva jako do skřipce a zvenčí pak ovazovaly. Topůrka k oběma druhům zbraní nesměla však býti přímá, nýbrž byla na hořejším konci hákovitě ohnutá, tak že každ[illegible] topůrko samo o sobě podobu mělo naší motyky. Topůrka taková staro[illegible]žitná zároveň s celty a s palstavy byla nalezena na mnohých místech.

2) Jest mi s nemalým podivením, že právě posledního času tak mnoh[illegible] památek na Moravě nalezených beze všech rozpaků prohlašuje se [illegible] starožitnosti keltické, tedy neslovanské. Jsem tím jist, že jest to om[illegible] a hodlám také dokázati v listech těchto, že velká většina památek [illegible]ravských jest původu slovanského. Když slavný Vocel náš ve svém „Pravěku země české“ tak štědře památek přisoudil Bojům, Markomanům a jiným cizím národům, že pro Čechy mimo některá hradiště a [illegible] nezbylo takořka nic, nebudeme proto veliké zásluhy jeho u archaeologi[illegible] zneuznávati nikterak. Avšak uvažujíce, že Vocel prvním [illegible] učencem, jenž systematicky na přetřes vzal pravěk [illegible]

představovala mužskou podobu jakoby sedící na trůně. Více ým o soše té vypátrati nemohl, jediné ta věc je zjištěna na dobro, tehdejší nákelští kluci školáci bůžka za terč si vybravše kamem roztloukli naprosto.

Na to po nějakou dobu nenalezeno v Nákle starožitností dných. Jenom při zorávání novin na sever od obce položených orány hojné střepy starožitné, zvláště tehdy, když se pluh doteкl íst poněkud vyvýšených. Snad jsou to stopy pohanského poebiště. Schválně kopáno v těch místech ještě nebylo.

Avšak loňský rok a letos objeveny jsou opět památky velmi jímavé na místech jiných a sice při té příležitosti, když na novém bitově nákelském — který směrem jihozápadním od obce založen l poblíž císařské silnice — počali pochovávati. Tu hrobaři kouce hroby v půdě celkem žlutavé a slinité dokopali se tu onde ypké prsti černé, v níž nalezeny jsou střepy, popelnice celé, kaenný mlat, nůž z pazourku [1]) a kostry lidské. Přičiněním několika bčanů nákelských, jmenovitě péčí pana Chytila a vel. p. P. Růžičky opáno velmi pozorně, tak že všecky věci nalezené — až na kosti dské — pro vědu archaeologickou jsou zachovány. Ale zdá se, e prozatím výtěžek starožitenský tuto došel svého konce: nebo robaři nyní nikde více na onu černou sypkou prsť nenarážejí, z čeož souditi dlužno, že nebylo v místech těch žádné rozsáhlé pořebiště nýbrž toliko nějaký osamělý hrob pohanský.

---

můžeme se diviti, že nutno nám poopraviti některé názory jeho. Právě za našich dnů vítězí v archaeologii názor ten, že spolehlivým způsobem jediné z lebek a koster lidských usouditi lze, kterému národu ty které starožitnosti přísluší. Jsouť arci i od tohoto pravidla odchylky mnohé; ale jak chybno jest pouze podle podoby zbraní, okras atd. chvatně souditi o původu těch kterých starožitností, vysvítá z té okolnosti, že valná část starožitných věcí bronzových fabrikována byla v Italii, jakož mnohé zbraně kamenné do našich krajin dováženy byly od severu, a že naši praotcové právě tak výměnou věci ty si mohli zjednati, jako příslušníci jiných národův. A považíme-li dále, že předkové naši orbou se zabývajíce ode dávna zajisté vzdělaností předčili nad rozličné ony kmeny surové, jichž zaměstnáním byla jen válka krvavá a lov, bylo by věci nad míru divnou, kdyby u nás památek starožitné vzdělanosti slovanské bylo tak málo, jako dosud se vyhlašovalo. Proto zajisté méně pochybí se u nás v úsudcích archaeologických, když starožitnosti nalezené všude tam přisoudí se předkům našim, kde věci závažné a rozhodující tomu nejsou na odpor. Pouhá, mlhavá theorie nemůže nám býti vodítkem.

[1]) **Pazourek**, jinak nazýváme též **kamenem křesacím**. Kamenné nože z pazourku vyráběly se odrážením úzkých, ostrých pruhů kamenných od větších *homolí pazourkových*, kterýžto úkon z té příčiny vyžadoval velikou zručnosť, poněvadž vykonán býti musil ranou **jedinou**.

Kamenný onen mlat jest 12 cm. dlouhý, z jasného kamene velmi vkusně zhotoven a uhlazen; taktéž řečený nůž z pazourku jest velmi pěkný, průzračný a zdélí 10 cm., kterážto délka při nožích toho druhu bývá velkou vzácností. Oba tyto nástroje kamenné v museji svém chová věhlasný náš učenec a archaeolog moravský, dr. J. Vankl v Blansku, kterýžto schválně starožitnou půdu nákelskou byl si letos ohlédnouti. Při té příležitosti odevzdána mu vel. p. P. Růžičkou, kaplanem nákelským, z téhož náleziště jedna celá a jedna porouchaná popelnice. Obě nádoby jsou prastary a bez kruhu hrnčířského pouhou rukou urobeny. Ornamentiky na nich není žádné, za to však ozdoby v podobě vypuklých růžků. Celá ona popelnice zvýší jest 18 cm.

Avšak obzvláštní pozornosti z veškerého nejnovějšího nálezu nákelského zasluhuje popelnice jedna neobyčejné podoby a velikosti, která taktéž darována jest do museja p. dra. Vankla. Popelnice ta zvýší 50 cm. podobu má veliké pumy a hrdlo poměrně nízké a úzké. Ouška na ní jsou dvojí řadou nad sebou a sloužila bezpochyby na upevnění věnců pohřebních.

Ještě to budiž podotknuto, že jedna popelnice nákelská nalezena byla za samou hlavou kostry vodorovně v zemi ležící, což novým jest důkazem, že mnohé nádoby v pohanských pohřebištích nalezené nejsou popelnice v pravém smyslu slova, nýbrž dary z lásky, které nebožtíkům dávaly se do hrobův. Obyčejně v nádobách takových nalézají se stopy rozličných pokrmův obilných.

II. Starožitnosti příkazské.

Příkazy jsou sousední obec nákelská a leží jen o půl hodiny blíže Olomouce nežli Náklo. I Příkazy zdají se býti osadou velmi starou, alespoň památky starožitné, které poblíž obce té byly nalezeny, nezvratně dokazují, že Slované tuto bydleli, nežli ještě víra Kristova zavládla po milé naší vlasti. Již před lety na několika místech v obvodu obce příkazké příležitostně dokopali se lidé mnohých starožitností, jmenovitě popelnic, sošek z hlíny pálené a bronzových náramkův; ale všecky tyto věci dílem úmyslně byly zničeny, dílem potraceny, tak že přes všecko poptávání ni nejmenší stopy o nich nemohl jsem vysledovati.

Jenom o jednom nálezu příkazském, který učiněn byl před třemi lety na roli pana Floriána Dostála, podati mohu zprávu jistou. Tehdy dělníci kopajíce hlínu na cihly ve hloubi asi metru narazili na mnohé popelnice miskami přikryté, v nichž hojně bylo bronzových náramkův uloženo; a kopajíce dále přišli na čtyři uzdy, a ve

lené hlíny asi půl metru vysoké. Sošky ty zobrazovaly mužské postavy stojící a byly bezpochyby vyobrazením domácích bůžků staroslovanských. Soudím tak z té okolnosti, že sošky rozestaveny byly k sobě podobou čtverce a že uprostřed mezi nimi nalezena jest popelnice neobyčejně veliká a zvenčí velmi krásnou ryteckou prací ozdobená. Domnívám se tedy, že pohřben na místě tom nějaký náčelník rodu celého a že bůžkové rodinní dáni jsou mu do hrobu. Taktéž našly se tehdy i větší i menší mísky s ouškem, střepy, opálené kostky a popel smíšený s černou sypkou prstí. Bohužel i tento nález velezajímavý všecek téměř přišel na zmar. Sošky roztlučeny jsou, popelnice a věci bronzové potraceny. Jenom jediná míska s ouškem 10 centimetrů široká zachovala se a uložena jest nyní v museji pana dra. J. Vankla v Blansku. Míska ta jest práce velmi jemné, na povrchu svém tuhou potažena a má mimo pěkné vryté ozdoby na dně oblou vypuklinu, již starožitníci *umbo* nazývají. Vypukliny podobné shledány jsou taktéž na mnohých popelnicích u Mohelnice a jinde na Moravě nalezených, jakož i na přečetných starožitných nádobách českých.

Avšak letošního roku v letě, když řečený pan Florian Dostál opět na onom místě hlínu na cihly kopati dal, objeveny byly zase starožitnosti, které ne menší do sebe mají zajímavosť. Jsou to mimo hojné střepy krásnými vrytými ozdobami opatřené tři celé popelnice podoby velmi různé. Nejmenší popelnice 18 centimetrů zvýší vyrobená jest z hlíny černé a na horní straně baňkovité své obliny kolkolem *polovypuklými* okrasami ozdobena. Druhá popelnice o něco větší a na červeno pálená je stěn nápadně tenkých a má dvé oušek obyčejné podoby. Vrytých ozdob čili ornamentů na povrchu svém nemá popelnice tato žádných, ale jest co do podoby své na vše strany tak pravidelně vytvořena, že zdá se, jakoby pomocí kruhu hrnčířského byla udělána, ačkoliv jakož i obě ostatní nádoby zajisté prací jest pouhé ruky dovedné. Třetí popelnice největší vysoká jest 22 centimetrů, má hrdlo poněkud úzké a vysoké, a stěny neobyčejně tlusté. Kdyby popelnice ta nebyla bývala nalezena na témž místě, hádal bych, že jest mnohem starší nežli obě nádoby ostatní. Ačkoliv na první pohled zjevno, že pracována byla s velikou pozorností, zdají se ornamenty na ní vryté proti ozdobám na ostatních nádobách příkazských jakýmisi prvotinami starobylého umění hrnčířského. Kdežto na ostatních střepech ornamenty sestávají po pravidle z pěkných, rovnoběžných šikmic, činí ozdobu této popelnice ne velice přímé pásky vodorovné, v nichž nerovné kolmice střídají se s tečkami.
mava jest popelnice tato také tím, že má místo oušek čtyři

rohovité vypukliny, kterými podobá se oné nákelské popelnici, o níž jsem se shora již zmínil.

Veškeren tento letošní nález příkazský laskavostí pana Floriána Dostála darován byl panu dru. J. Vanklovi do Blanska. Bronzových věcí nenalezeno letos žádných. Než jsem tím jist, že místo, na němž předměty řečené byly nalezeny, nikterak není vyčerpáno, a že co nejdříve najdou se tam nové památky; neboť když jsem si ohlížel ono místo, pouhou rukou z prsti dobyl jsem střepů, kostí a popelu. Kdyby u nás na Moravě bylo — jakož by slušelo — nějakého spolku starožitenského, tuto v Příkazích s nevelikým snad nákladem zajisté objevily by se památky veledůležité. Známoť, že o náboženství pohanských předků svých vědomosti máme velmi kusé; a tuto v Příkazích snad nalezeny by býti mohly sochy slovanských bůžků, což pro mythologii staroslovanskou velikým bylo by obohacením. Místo, na němž zmíněné starožitnosti příkazské nalezeny byly, rozkládá se na tak zvaných dílech jižně od Příkaz při samé silnici císařské a půda, která posud byla prokopána, obnáší jen několik čtvercových metrův; a kdekoliv posud se kopalo, všude nalezeny byly starožitnosti. Jen to pozorováno, že čím blíže kopalo se silnice, tím hojněji naskytovaly se památky dávnověké vzdělanosti slovanské. Na kamenné věci nepřišlo se však nikde, z čehož souditi slušno, že starožitnosti ty nejsou původu tak dávného jako starožitnosti nákelské.

III. Nálezy náměšťské.

Náměšť jest prastará osada moravská, dvě míle na západ od Olomouce vzdálená a měla snad za dob dřevních pro okolní krajinu mnohem větší důležitosť nežli nyní. Soudím tak, poněvadž dosud zachovala se památka *dvou* hradišť slovanských poblíž Náměště. Jednomu nyní říkají „valy Žižkovy“, jednomu „švédské šance“ a obě malý kus cesty od Náměště na jih jsou vzdáleny. Že „valy Žižkovy“ nepocházejí z dob husitských ani „švédské šance“ z dob války třicítileté, dokazuje zevnější tvářnosť jejich. Ani dvě ani čtyři století neurovnají tou měrou val a příkop, jak tuto zjevno; zajisté že nejméně jedno tisíciletí minulo, co jedna družina Moravanů dřevních v těchto místech budovala si záštitu od nepřátel zjevných, vždyť na místech obou již jen tu i tam zříti stopy opevnění, ani lze jest celou rozlohu hradiště vystopovati. Mimo tyto památky dávné naskýtají se v Náměšti samém také četné starožitnosti druhu jiného.

S Náměštěm takořka v jedno souvisí vesnice [illegible]. Mezi oběma obcema teče potůček Babinec zvaný. K [illegible]

od Náměště k Biskupstvu, na pravé straně Babince ukázaly se zřejmé stopy rozsáhlého pohřebiště pohanského. Poněvadž nyní v těch místech vesměs jsou zahrady, dokopali se lidé zřídka jen nějaké stopy hrobů dávných a čeho se dokopali, z nevědomosti byvši pohozeno vzalo za své. Teprve před pěti lety, když obchodník a poštmistr náměšťský, pan Fr. Houdek, jednu ze zahrad oněch koupil, počato ku věci té přihlížeti s pozorností větší. Stopy hrobů pradávných v zahradě p. Houdka shledaly se přehojné, ačkoliv rozmetané na dobro, poněvadž půda ta po nějakou dobu za pole sloužila a pluhem kříž na kříž byla přeorána; také schválně se kopalo na mnohých místech, avšak všude přišlo se jen na *stopy* hrobů, nikde na hroby celé, neporušené. Než i posavadní výtěžek kopání jest dosti zajímavý. V řečené zahradě pana Fr. Houdka nalezeno jest místo, kde mrtvoly zemřelých pálívaly se, nežli popel do popelnice byl uložen. Místo to označeno jest tlustou vrstvou půdy na červeno vypálené a hojnými střepy z popelnice, jež poblíž byly nalezeny. Střepy ty ozdobami svými svědčí o původu prastarém. Na některých vyrobeny jsou ozdoby pouhým nehtem, což jest znakem popelnic nejstarších. Na jiných střepích shledáváme ornamenty sestrojené z důlků spojených přímkami. Avšak nejnápadnější okolností na střepích náměšťských jest, že velmi mnoho ornamentů složeno z dosti pravidelných *čár křivých*, což bývá úkazem u nás alespoň dosti vzácným. Celá popelnice dosud ani jedna nebyla nalezena. Za to však nalezly se předměty kamenné: dva mlaty podoby dlátové bez vrtání, zdélí 8 centimetrů; mlat podoby sekyrkové 7 centimetrů dlouhý, dvě kamenná dlátka po 10 a 15 centimetrech délky, kamenný kroužek průměrem tří centimetrův, úlomky vrtaných mlatův a jiné drobnosti. Bronzové předměty nebyly posud objeveny a podle toho snadno souditi bychom mohli, že praobyvatelé oni náměšťští kovův ani neznali a že nálezy řečené sahají do časů nad míru dávných. Než náhodou v těch místech našla se též část formy, jakýchž upotřebeno při lití předmětů bronzových, kterýmžto nálezem na oko nepatrným zjištěno, že pohřebiště náměšťské jest sice o něco starší nežli hroby nákelské, že však přece patří do oněch dob, kdy praobyvatelé moravští kovů již uměli upotřebiti. Všecky řečené starožitnosti ve sbírce své chová syn pana Fr. Houdka, Vítězslav, nyní jakožto právník v Praze meškající. Avšak i tuto podobně jako ve Příkazích památné naleziště nikterak ještě není vyčerpáno.

Statistika knížetství Srbského.

Sestavil *Karel Šmídek.*

V novodobém rozvoji vědeckém *statistika* vydobyla sobě neunavným bádáním věhlasných pěstitelů místa čestného i velevýznamného. Smíme-li vědomostem jakýmkoli teprve tehda přisouditi název vědy, když dospěly ku zračitému vystavení stálých, nezměnných *zákonův,* jakými se zjevy života buď vniterního buď zevnějšího u svém rozvoji spravují, musíme zajisté podle stanoviska, na něž statistika v naší době se povznesla, i ji slušně nazvati vědou.

Již pak co se týká *povahy* této zákonnosti, jaková se v jednotlivých udáních statistických bádavému zraku objevuje, rozcházejí se dotyční vědcové v různá i odchylná od sebe mínění. Jedněm z nich jest zákonitosť tato *nutnou,* řekli bychom fatalistickou; zákonové, jakoví z jednotlivých badání statistických vyplývají, uskutečňují se tolikéž ve společnosti lidské takovou silou nerozbitnou a s důrazem tak nepřekonatelným, jakovou se vyplňuje svrchovaná vůle a myšlénka tvůrcova ve veškerých zjevech přírody samé. Zákonitosť tato neodvratná tkví prý v samém organismu lidské společnosti; v souboru tomto různých sil vzájemně sebe křižujících i doplňujících jsou jednotlivci jenom členy podajně sloužícími, jako kapky rozprchající se v nesmírném a stále se měnícím veletoku světodějném. Podle náhledů těchto nebyla by domnělá *svobodná vůle* leč holým přeludem, šalebným sebeklamem; vždyť prý i člověk vládne jest jako tvorové ostatní v neodvratný kruh zjevů přírodních, ba i psychické podněty čili motivy v jednání našem nemohly by se vymknouti z kola téhož nepřekonatelného řádu přírodního. Kdo by se srovnával s takovými názory, nemohl by souhlasu odepříti domince, jakovou mezi jinými důmyslný jinak statistik Rud. *Wagner*[1] pronáší. Podle něho by byl stát oprávněn, určiti již předkem ve svém zákonodárství, kolik párův by během jednoho roku vstoupili

[1] Ve svém spise: „Statistisch-anthropologische Untersuchung der Gesetzmässigkeit der scheinbar willkürlichen menschlichen Handlungen", Hamburg. 1864, na str. 44 a násl.

mělo ve stav manželský, kolik mladých děvčat by se provdalo za muže zestárlé, kolik mladých mužů by obralo sobě starých ženských, kolik manželstev by se rozvesti mělo řízením soudním; jiným zákonem by stát ustanoviti mohl, kolik občanů sáhne rukou samovražednou na vlastní život a to podle pohlaví, věku, povolání, kolik se jich usmrtí utopením, oběšením, otrávením, zastřelením; třetí zákon ustanovil by již předkem, kolik a jaké zločiny budou příštím rokem spáchány, kolik ze zločinců bude odsouzeno, nebo kolik na svobodu propuštěno; slovem, podle této nauky daly by se veškery činy, ježto podle domnění svého konáme s vůlí úplně svobodnou, již předkem od státního zákonodárství předurčiti a v neomylných cifrách ustanoviti.

Jiní však vědcové zamítají náhledy takové a jim podobné jakožto bludné, se skutečností se nikterak nesrovnávající. Podle druhých těchto badatelův nemůže organisace lidské společnosti považovati se za čirý výplod přírodního pouze mechanismu, alebrž podstatným tolikéž v ní činitelem jest *svobodná vůle jednotlivců,* kteráž se v útvarech mravův a zvykův, u veškerém veřejném zákonodárství, v různých zřízeních státních a u veškeré veřejné správě neustálým změnám podrobené nepopíratelnou měrou objevuje i označuje. Chtěli-li by nás odpůrcové o pravdě svých stranných náhledů přesvědčiti, bylo by jim dříve s úplnou zevrubností dosvědčiti, že nejenom sňatky, zločiny, samovraždy a j., alebrž i veškera vhodná a každé jednotlivé době přiměřená zařízení ve státě, v obci, v církvi, ve škole, v lůně rodin, že veškery z nejšlechetnějších popudů vycházející snahy, aby opravil a zlepšil se ku všeobecnému blahu stav společnosti lidské, aby všemožně zvelebovala se mravnosť a zbožnosť u jednotlivcův a tím i v celku, aby odňaly se aneb aspoň obmezily časté příležitosti ke skutkům bezzákonným i nemravným, že veškery tyto různé snahy vyřinují se tolikéž jenom z čiré nutnosti přírodní, tak že by ani mužové, jež lidské pokolení považuje za chloubu svou a nejslavnější své dobrodince na dráze ku společnému pokroku, nemohli považováni býti než za slepé nástroje v rukou téže nutnosti. Dokud se takýto důkaz jasně a zračitě neprovede, dotud musí dotyčná fatalistická domínka o podnětech v jednání jednotlivců svědčiti nám za nedokázanou a ničím platně neodůvodněnou smyšlénku.

Nejvalnější část pokleskův, s jakými se v jednotlivých vědách setkáváme, připočísti lze na vrub nesprávné *methodě,* od badatelů zvolené. I pro statistiku jakož i pro vědy přírodní vůbec není methody *vhodnější a bezpečnější* nad methodu tak zvanou induktivní, *ku které již drahné let byl* poukázal věhlasný anglický badatel,

Baco Werulamský (umřel 1626). Podle tohoto vědochodu zákonnitosť, v údáních statistických ovšem patrná, vyplývá teprve na základě jednotlivých pozorování vykonaných co možná zevrubně a opatrně. Avšak ustálená ta zákonnitosť, ve svobodných výkonech jednotlivců zajisté průzračná, *nepředchází* tyto jakoby nějaká neodvratná nutnosť, jakoby skutkové ti *musili* podle dotčeného zákona vykonáni býti, ba naopak všeliká ta zákonnitosť jmenovitě ve statistice tak zvané moralní jest výplodem poměrů nikoliv *naprosto* nezměnitelných; ku příčinám zajisté, jež se nám objevují býti nepřekonatelnými a nezbytnými, přidružují se mnohé a četné příčiny *proměnlivé,* jež podrobiti nějakému pravidlu jistému, předkem již určenému, nezměnnému, nikterak nelze. Podobně tomu jest i ve veškeré přírodě. K jasnějšímu celé té věci ozáření zvolmež jediný aspoň příklad.

Učenec *Dove* vytknul prvý, jak vůbec známo, zákony, podle nichž v určité pravidelnosti *větrové se otáčejí*[1]). Průměrně totiž otáčejí se tito v mírném pásmu severní polokoule v pořadí: Jih, Západ, Sever, Východ, Jih, v opačném pak od tohoto směru na jižní polokouli. Změna v otáčení větrů se objevující stojí *vůbec* pod tímto zákonem. Popřední příčina u vznikání větrů záleží v tom, že se zavdy porušuje rovnováha v oboru vzdušném; přerušování pak toto visí na přítažlivosti slunce a měsíce, kteráž způsobuje tak říkaje příliv i odliv ve vzduchu, pak na nerovném oteplování povrchu zemského paprsky slunečními, toto zase mění se podle toho, jak se otepluje neb ochlazuje pevnina a moře, jaké jsou útvary půdy samé, zdali totiž dolinami či strminami se žene proud větrový. Co do směru, jakým tyto proudy větrové se ženou, nemálo tolikéž rozhoduje i otáčení země okolo své osy, každé na ní místo pohybuje se směrem od západu k východu a to tím rychleji, čím bližší jest rovníku, tak že podle toho částky vzduchu mezi obratníky s větší k východu rychlostí se pohybují, nežli vrstvy vzduchové pásem mírných. Ejhle jakýto četný souhrn příčin, u vznikání větrů činných! Avšak mnohé z uvedených těchto příčin jsou *stálé,* řekli bychom raději *řádné,* jiné však *proměnlivé, mimořádné,* ba v jistém vzhledě náhodné. Zjištěno jest, že na veškerém útvaru povětrnosti nemalou změnu způsobuje neblahé a přezhoubné kácení lesův, dále pak vysušování jezer, bahnisk, močálův atd. Před vě-

[1]) *Srovnej* důkladná o předmětě tomto pojednání v „Živě", r. 1854, str. 117 a *sl.*, od dra. V. Kuneše („O povětrnosti"), a pak [illegible] [illegible]nčky „O povětrnosti", 1872, na str. 85 a násl.

kolika lety v Anglicku pozorována neobyčejně ostrá zima; záhy však shledáno, že příčinu tohoto v mírném podnebí anglickém vzácného zjevu připočísti dlužno tomu, že kry ledové od severu blíže dorážely ku břehům anglickým, než jak se bylo událo v jiných letech. Nejsou tudyž, jak z tohoto příkladu zjevno, zákonové v životě veškeré přírody vládnoucí, *o sobě* čili *absolutně nutni*; skromnému přírodozpytci dosvědčiti nelze než to, že všeliká změna ve zjevech přírodních děje se tak, jak se díti musí, *připustíme-li jisté síly* (jako na př. Newtonovu gravitaci), kteréžto síly ovšem podle různé zvláštnosti přírodních zjevův účinkují podle jistých zákonův; *odkud* však tyto síly pocházejí, *proč* jejich působení upoutáno jest k těmto a ne k jiným zákonům, nelze rozhodnouti a na jisto položiti [1]), tak že dotčené ty síly, jimiž toužíme různé objevy přírodní vysvětliti, stávají se pro další vědce opět novými problematy, jako zákon gravitační stal se pro samého jeho původce novým problemem (pro *Newtona* i pro velikého německého mathematika *Eulera*), ať nic nedíme o tom, že sotva kterému smrtelníku u vysvětlování jednotlivých zjevů přírodních a jich zákonů se zdaří, postihnouti *veškery podmínky*, na nichž visí dotčení zjevové přírody, u svém tvoření nevyberné a nedostížné. Čím šířeji a hlouběji jednotlivec bádá a skoumá v bezměrném tom okeánu, tím více nových se odhaluje záhad k rozřešení, jako hvězdáři, čím ostřejší jsou nástroje jeho, nové a opět nové se odhalují světy ve vesmíru tom bezkonečném. Věda ve svém rozvoji pokračuje na základě hypothes.

S takového též stanoviska pohlížeti třeba i k výsledkům vědy statistické; i v ní vzhledem k zákonům jejím sbíhají se příčiny stálé čili řádné s příčinami mimořádnými, měnivými, ba i nahodilými. Vyvolmež za příklad statistiku *úmrtí*. Dejme tomu, že by za vrchol věku lidského bylo lze ustanoviti stáří 100 let; upříti zajisté nelze, že kdo by měl dožiti věku tak vysokého, musil by nadán býti povahou těla neobyčejně silnou a pravidelnou. Každý jednotlivý organismus má do sebe jenom jistou míru svého trvání; překročiv ji nemůže již poznovu se obroditi; v tom hle tkví popřední a nejvšeobecnější příčina všeliké smrtelnosti. Ale kdož sečte veškery příčiny, za kterými jednotlivci, tito urychlenější onino zdlouhavější měrou ke hrobu se ubírají? Lze říci, že jest to právě nejmenší část lidstva, ježto odumírá sešlostí věku; bývají to přede

[1]) Obšírněji o tom jedná výtečný učenec ze školy Herbartovy professor M. V. *Drobisch* ve svém spise: „Die moralische Statistik und die menschliche Willensfreiheit“, Leipzig, 1867, na str. 3.

vším organické vady plícní, srdeční a j., kteréžto záhy ukončují životní dráhu jednotlivcův; avšak nejvalnější počet lidstva umírá u věku již dětském, což neomylným jest svědectvím, že právě nejznačnější jeho část se rodí se silou životní původně chorou a slabou, nedostatečnou. Až dosud uvedené příčiny úmrtnosti v lidstvu mohou nám slouti příčinami stálými, více méně povšechnými. K těmto druží se hojně příčin mimořádných a často jen náhodných: potrava, byt, podnebí, úřad, zaměstnání, různé strasti, jichž jednotlivcům jest přestáti, kruté někdy úkory od nepřátel zosnované, ztráta jmění, nákažlivé nemoci a j. Při čemž se vším důrazem jest nám doložiti jmenovitě proti vědcům v naší zvláště době se naskytujícím (John Mill a j.), jenž při názoru svém o světě pessimistickém ve přírodě nevidí než bezohlednou a nemilosrdnou tyranku a původkyni veškerého zla, že prodloužení neb zkrácení životní dráhy u jednotlivců visí tolikéž a často měrou povýtečnou na svobodné jich vůli, jakož i na úspěšných aneb úkorných zařízeních společenských, ze svobodné tolikéž rozvahy jednotlivců v čele vlády postavených se vyprýšťujících. Mnohé nemoci lze přesídlením ochořelých v mírnější podnebí, jako tuberkule plic v prvém stadiu ve průběhu svém aspoň zadržeti; rozvážný člověk, svědomitě mírnost zachovávaje u veškerém svého živobytí způsobu, v nemoci pak nespouštěje se svévolně rad lékařských, nemálo může prodloužiti dni života svého; a jak rozkvět a stálý vzrůst společenského blahobytu zdárně tolikéž působí na zdravotní stav občanův, dosvědčují nade vši pochybu dotyčná pozorování statistická; tak poskytuje porovnání roků 1771—1780 s roky 1844—1853, v nichžto národní blaho utěšeně se rozvíjelo, radostný důkaz, že se v posledních těchto letech průměrná délka života ve Francii zvýšila o $12^1/_2$ léta. Kdekoli v zemi, jmenovitě ve velikých městech, vhodně i rázně jest postaráno o zdravou vodu, o zlepšení příbytkův[1]), o dovážení zdravých a nenakažených potravin zvláště v nižších nejčetnějších vrstvách obyvatelstva, kde se ustálují pokroky u rozumnějším vychování dítek především v nejprvnějším jich věku, tam zajisté v jinakém světle se objeví poměry a cifry smrtelnosti. Odtud však snadno poznati jest, jak věda sta-

[1]) Všeho povšimnutí hodna jest ve příčině té rozprava, kterou ve výtečném časopise „Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft" v 6. svazku ročníku 1869 podává Dr. Etienne Lapeyres pod názvem: „Zur Moralstatistik. Der Einfluss der Wohnungen auf das Betragen." Humanní směr našeho věku, aby ve všem zlepšil [illegible] tříd dělnických, nezamýšlí připraviti jim právě lacinější, [illegible] a zdravější příbytky, byť byly nad jich dosavadní [illegible]

tistická, pohlíží-li se k ní se stanoviska námi nyní naznačeného, těsně souvisí s blahobytem národa mravním i materialním a jak usilovného zasluhuje pěstování od vědcův k tomu povolaných. Žel, že v naší literatuře národní v oboru tom nedosti valně dosud pracováno! —

Avšak již čas, abychom ku vlastnímu předmětu své rozpravy se navrátili, nemá-li úvod nad rozpravu samu státi se obšírnějším. My zajisté umínili jsme sobě v této rozpravě sděliti s laskavými čtenáři některé statistické zprávy *o knížetství Srbském* již za tou příčinou, že právě tato země obydlená chrabrým národem pobratimským postavila se v nejnovější době činy svými hrdinnými v popředí rozvoje světodějného; k tomu vydán letošního roku v Bělehradě na státní útraty spis převzácný, jenž statistice jakékoliv země sloužiti může za pravý vzor důkladnosti a výtečnosti obsahem i formou. Kniha ta má název: „Кнежевина Србија“ (Knížetství Srbské) a jest velmi obsáhlá počítajíc i s rejstříkem 1253 stran s 5 mapami. Spisovatelem jejím jest Milan Ђ. *Milićević*, prvý sekretář v ministerstvě osvěty a církevních záležitostí, jenž správy ve svém spise umístěné čerpal buď z úředních dokladů buď z vlastního názoru procestovav veškeru svou domovinu Srbskou. Avšak spis tento nepodává jenom dáta statistická, alebrž v ostrých rysech vyličuje povšechný obraz knížetství Srbského ve vzhledě zeměpisném i historickém; při jednotlivých krajích a městech uvádějí se tolikéž a popisují všeliké památnosti stavební, sdělují životopisy proslulých tam mužův, a to vše slohem láskou ku drahé otčině oživeným. Spis rozvržen jest na patero oddílů; v prvém pojednává se o Šumadiji, ve druhém o Mačvě, ve třetím popsány jsou: Rujno, Stari Vlah a Raška, ve čtvrtém krajina Timocká, v pátém Braničevo. Ku konci podává se pod záhlavím „Запршетак“ (závěrek) úhrnný přehled, jejž tuto za podklad svých úvah béřeme s tím však ohrazením, že v cifrách vystavujeme stav *veškerého* knížetství Srbského, nikoli však jednotlivých krajů svrchu uvedených. Že pak v žádné vědě není methoda *srovnávací* tak potřebna a zároveň při badání tak úspěšna jako ve statistice, porovnáváme dáta o knížetství Srb-

ním takýchto lepších bytův docílí se nicméně spořivosti v jiné příčině. Dělník zajisté, přebývaje ve příbytku vlhkém, tmavém, nezdravém, utíká raději z něho, hledaje společnosti svých druhů navštěvuje raději smrduté krčmy, neb toulá se bezčinně po ulicích, promarňuje své mozolně nabyté peníze ke svému mravnímu i tělesnému otrávení, kdežto ve zdravých a příjemných bytech uvyká domácnosti, touží po slastech kruhu rodinného, *čímž nejenom mravně získá*, alebrž i četných marnivých výloh zbytečných *se uvaruje.*

ském, kde se vhodná příležitosť naskytuje, s příslušnými udáními o naší milé vlasti *moravské*. Právě toto porovnání mimo vzhledy vlastenecké zamlouvá se nám i svou snadností; má zajisté Morava téměř o *polovici méně* rozsáhlosti prostorné než Srbsko; podle toho dají se pak rychle všeliká jiná dáta s dostatečnou jistotou porovnati[1]). Takýmto teprve vzájemným porovnáváním nabývají chladné, mrtvé cifry pravé živosti, odhalujíce ukryté tam zákony, podle nichž, jak svrchu všeobecně vyloženo, spravuje se povšechný rozvoj v životě jednotlivých národů jakož i veškerého pokolení lidského.

Knížetství Srbské zaujímá *prostoru* 791 čtverečných mil, na níž podle soupisu rokem 1875 dokončeného žije obyvatelstva veskrz: 1,352.522, kdežto r. 1866 čítalo se 1,216.346 obyvatelův. Relativní lidnatosť na jednu čtverečnou míli připadající páčila se r. 1875 na 1710, r. pak 1866 na 1538, odkud pozorovati jest nadějné vzrůstání obyvatelstva. Avšak poměry tyto ukáží se nám býti dosti skrovny, porovnáme-li je s Moravou. Země tato čítá jenom 404 čtverečné míle; měla však obyvatelstva r. 1869 ku konci prosince: 1,997.897, roku pak 1872 vzrůstl počet ten na 2,032.975; na jednu rakouskou míli čtverečnou připadlo na Moravě téhož roku 5258 proti 1710 obyvatelů v Srbsku z r. 1866; patříť ovšem Morava mimo Čechy k relativně nejlidnatějším zemím říše rakousko-uherské.

Co do *pohlaví* dotčeného obyvatelstva objevují se v obou zemích tyto zajímavé poměry. Z 1,216.346 obyvatelů v Srbsku roku 1866 počet *mužských* obnášel 626.891, *ženských* 589.455, tak že na 1000 mužských připadá v Srbsku 940 ženských. Jinak se věci mají u příčině té na Moravě. Čítalo se tu r. 1869 v obyvatelstvu povšechném mužských 948.206, ženských však: 1,049.691. Nápadna na Moravě převaha ženských nad mužskými; mnozí statistikové mají převahu tuto za odznak vyspělejší společnosti.

Litovati jest, že hledíc k *náboženskému* vyznání nepodávají se nám ve spise srbském zprávy nejnovější, alebrž cifry podle soupisů z r. 1866. Podle těchto přiznává se rozhodně největší část srbského obyvatelstva k církvi *pravoslavné;* byloť tam téhož roku
pravoslavných: 1,206.045 čili 99·15% veškerého obyvatelstva,
muhamedanův: 4.979 „ 0·41% „ „

---

[1]) Co do zpráv o Moravě užíváme spisu ve Vídni r. 1873 vydaného pod názvem: „Statistisches Handbüchlein für das Jahr 1871 herausgegeben von der k. k. statistischen Centralcommission.“ Všechna udání tam obsažená jsou zevrubna i správna, jelikož na základě úředních zpráv sestavena.

katolíkův: 3.405 čili 0·28% veškerého obyvatelstva,
židův: 1.560 „ 0·13% „ „
protestantův: 357 „ 0·03% veškerého obyvatelstva.

Náboženství jest v rozvoji každého národa momentem nejdůležitějším a pro jeho blaho nejdosažnějším; v něm zajisté tkví a soustřeďuje se vše, co má národ *idealního;* opovrhnuv věrou svých otcův a vzdav se všelikého náboženství zabřídá pak lid neodvratným během v kaliště barbarstva a routí se v konečný svůj úpadek; dosvědčujíť to mezi jinými jasně dějiny starého Říma. Avšak cifry statistické neposkytují nám ve příčině náboženské dostatečné jistoty do té míry, abychom z nich uzavírati mohli na počet *pravých* vyznavačů jakéhokoliv náboženství; jsouť mezi těmito četní jednotlivci, jenž jsou katolíky neb protestanty neb pravoslavnými atd., jenom podle jména, nikoli povždy dle vniterního přesvědčení. Než bývají to u každého národa přece jenom jednotlivci ve třídě tak zvané intelligentní, jádro lidu zůstává jich indiferentismem nebo jich bezvěrou nedotknuto, a to ve statistice rozhoduje. Podle toho přiznává se nejvalnější část našich pobratimů v *Jihoslovansku* vůbec k víře pravoslavné. Dostal se nám laskavostí důst. kněze a opata v Osjeku Josefa Heima do rukou schematismus diécese *Ďakovarské* čili Bosenské a Syrmienské (na r. 1875), jejíž věhlasným velepastýřem jest u Slovanův oslavovaný biskup Exc. Josef Jiří *Strossmayer* (jak se tam mezi jiným nazývá: „Fundator universitatis Croaticae Francisci Josephi I.“). Diécese tato má 11 děkanství, 88 far, kněží 178, obyvatelů však vesměs 350.795 (r. 1875), mezi těmito přiznává se k víře katolické 177.531, k východní sjednocené 1.907, k pravoslavné 149.270, evangelíkův augsb. vyznání 8.149, helvetského vyznání 4.774, židův 4.716. Odtud zjevno, že i v diécesi bosenské počet pravoslavných rovná se téměř počtu katolíků; připočteme-li ku katolíkům, jak musíme, i vyznavače sjednocené východní víry, činí počet katolíků vesměs: 179.438 proti 149.270 pravoslavných. Vezmeme-li na potaz udání ve „Slovanském Národopisu“ od P. J. Šafaříka r. 1842 vydaném, objevuje se nám ve veškerém Slovanstvu počet katolíkův 19,359.000 s vyznavači řeckokatolickými 2,990.000, tudyž všech: 22,349.000 proti 54,011.000 pravoslavných. Statistika stanovuje ve příčině té za výsledek: mezi Slovany jest církev pravoslavná nejrozšířenější, jmenovitě mezi kmeny ruským a srbským, katolíků nejvíce čítá kmen polský a českoslovanský i slovinský. Dále znamenati jest, že nauka Lutherova i Kalvinova nevalně čítá příznivcův u *Jihoslovanův;* v Srbsku jest protestantů jenom nepatrná hrstka: 357 a to budou, jak tušíme, nejvíce cizozemci, v Ďakovarské

diécesi jest jich poměrně mnohem více: 12.923; mezi těmito opět téměř o polovic více přívrženců̊v augsb. vyznání, než helvetského, kteréž poslední pro svou až úzkostlivou ve chrámech jednoduchosť a matornou veškerých svých nauk pošmurnosť (na př. o naprostém předurčení a j.) méně se zamlouvá jižnímu Slovanu více ku zevnějším tvarům lnoucímu a čilou obrazotvorností v mysli dojemné rozháranému. Protestantismus nalezá ve Slovanstvu více stoupencův u severozápadních kmenův. Tak na př. počítá se v brněnské diécesi (koncem r. 1875) všech duší: 949.133 (r. 1838 jich bylo: 713.194), mezi nimiž katolíkův: 894.702, akatolíkův: 26.917, jichž počet převýšen jest počtem židův: 27.514 (r. 1838 bylo akatolíkův 20.110, židův však méně tehda než akatolíkův: 17.537; katolíků pak v témž roce: 675.547). V arcidiécesi olomucké (v území rakouském) čítáno ku konci r. 1875 duší: 1,495.844, mezi nimi katolíkův: 1,429.433, akatolíkův: 40.089, židův 26.322, vzrostl tudyž počet obyvatelstva moravského ku konci 1875 na: 2,444.977 obyvatelův.

Vzhledem obyvatelstva *městského* a *vesnického* v Srbsku objevují se tato dáta (tolikéž z r. 1866):

měšťákův čítalo se: 125.425,
vesničanův pak: 990.921, tak že počet měšťákův činí 10·31 část veškerého obyvatelstva, z čehož následuje, že Srbsko jest povýtečně zemí *agrikulturní* čili *zemědělnou.*

Počet měst v Srbsku páčí se na 2180, mezi nimiž jest jich 44 s obyvateli do 100; 268 do 200; 1017 do 500; 640 do 1000; 170 do 2000; 36 do 5000; 4 do 10.000 a jedno město, totiž Bělehrad přes 10.000.

V *městech* čítá se *domů* vesměs: 25.318,
ve *vesnicích* jest jich: 175.709;
obyvatelů v městském domě jest průměrně: 4·95,
v chýši pak vesnické: 6·21,
povšechně v každém domě: 6·05 [1]).

Porovnání s Moravou těžko tu provesti; počet vesnic v Srbsku se v dotyčném spise neudává, a pojem „města“ zdá se nám tam velmi neurčit; vždyť za město považuje se obec nemající ani úplně 100 obyvatelův. Na Moravě čítá se měst a městeček vesměs 270, vesnic pak 3.041.

---

[1]) Při slovci CÊЛO (pagus) dokládá ve svém slovníku srbsko-německo-[illegible]ském (ve Vídni r. 1852 vydaném) Vuk Stef. Karadžić: „V [illegible] jsou veliké vesnice, ježto mají okolo [illegible] domův, jsou však mezi [illegible] i vesnice s 15 domy; největší jich část [illegible] domův.“

Co do počtu *sňatkův, porodův* a *úmrtí* podává se *průměrný* ročitý součet, sestavený na základě udání z rokův 1862—1873; podle něho má se počet sňatkův, porodův a úmrtí v Srbsku takto:

sňatkův průměrně v roce: 14.450,
porodův „ „ 54.248,
úmrtí „ „ 28.385;

tak že na 1000 obyvatelův spadá ročně sňatkův: 11·93,
porodův: 44·77,
úmrtí: 31·68.

Na *Moravě* mají se poměry tyto vzhledem k počtu obyvatelstva takto:

sňatkův tu počítáno ročně: 20.887,
porodův „ „ 83.166,
úmrtí „ „ 56.121.

Mimo náboženství působí *školství* nejvíce v rozvoj národní; počet škol jest tak říkaje škalou národní vzdělanosti, ač jsou-li tyto v pravém duchu vedeny a spravovány. Ve příčině té Srbsko nepovzneslo se na stanovisko tak skvělé, na jakém nalezáme na př. kmen československý, avšak jest jeho před mnohými jinými kmeny vítanou předností, že veškero vychování děje se sesoustředěným směrem na základě čistě národním, tak že i veškera tamnější vzdělanosť vyprýští z ryzého jádra národního.

Roku 1866 bylo v Srbsku *vyučováno v městech:* 32.186 osob,
ve vesnicích: 18.707 „

vesměs: 50,893 osob,

podle toho připadá jeden vyučenec mezi měšťáky na 3·90, mezi vesničany na 58·32 osob, průměrně jeden vyučenec na 23·90 obyvatelův.

Kostelů čítalo se r. 1874 v Srbsku 417, mezi nimiž 41 klášterních; počet obecních *škol* páčil se v témž roce na 537, mezi nimiž bylo *škol pro chlapce:* 490, pro *děvčata* jenom 47; připadá tudyž jeden kostel na 2917, jedna škola, na 2265 obyvatelův.

Útěšnější jest ve příčině školského vychování stav na Moravě. Roku 1870/1 počítalo se tu škol *obecních* čili národních 1866, při nichž bylo 2885 učitelův; školy tyto byly navštěvovány 332.297 žáky, mezi nimiž bylo chlapcův 164.406, děvčat 167.801; na 100 žákův a žákyň k návštěvě školní povinných připadá na Moravě 77·6, naproti tomu v Bukovině jenom 11·5; průměrný počet skutečných navštěvovatelův obecních škol v zemích cislajtanských páčí se na 57·3, poměr to proti jiným vzdělaným říším jako na př. Francii dosti *příznivý.*

Pravili jsme, že Srbsko jest povýtečně zemědělným; připadá zajisté z veškerého tamního obyvatelstva 90% na rolnictvo. Největší část prostory zasévá se kukuřicí a pšenicí, nejmenší pohankou a prosem. *Orné* země čítá se v Srbsku: 346.050·66 hektarův, a sice: pro *zahrady:* 51.110·59 hektarův,
„ *lučiny:* 138.823·71 „
„ *vinohrady:* 23.820·07 hektarův;
vůbec bylo veškeré půdy vzděláno: 559.805·03 hektarův, tak že ze 100 hektarů veškeré půdy v skutku vzděláno: 12·85. Kolik prostoru zaujímají lesy, kolik jest neplodné půdy za příčinou kamení, kopcův, řek, močálů, nelze na jisto určiti, dokud Srbsko důkladně vyměřeno nebude.

Vzhledem *k chovu dobytka* dosvědčují dotyčné soupisy z roku 1866, že jest Srbsko přede vším bohato *ovcemi* a dobytkem *vepřovým*. Roku 1867 čítáno *koní* 122.985, *hovězího* dobytka kusův 741.425, *vepřového* 1,291.164, *ovcí* 2,677.310, *kozí* 451.219; všeho dobytka: 5,284.103 kusy.

Morava měla roku 1871 *koní* 118.469, *hovězího* dobytka 537.305, *vepřového* 161.419, *ovcí* 323.503 kusy.

Vývoz plodin v měřicích o 100 kilogramech obnášel r. 1872: *pšenice:* 39.900, *kukuřice:* 5300, *žita:* 2450, *ječmene:* 3200, *ovsa:* 400. — *Dobytka vyvezeno* r. 1867: 312.631, r. však 1872: 589.019 kusův, což jest potěšným znamením zrůstajícího obchodu a tím i materialního blahobytu.

Bilance vývozu a přívozu naznačuje se těmito ciframi: roku 1866 činil vývoz 18,798.115, přívoz pak 21,676.655 dinárův (frankův); avšak již r. 1870 povýšil se vývoz na 30,595.420, přívoz pak sklesl na 27,937.328 dinárův; r. 1866 byl tudyž přívoz nad vývoz větší o 2,878.540, r. 1870 vývoz nad přívoz větší o 2,658.182 dinary.

Ač veškera tato udání sestavena jsou s pilností a zevrubností právě vzornou, přece velmi neradi postrádáme i moralní o Srbsku statistiky, kolik tam zločinů, z jaké vrstvy obyvatelstva, kterého druhu, v jakém věku spáchány, kolik odsouzených a potrestaných, jakými tresty a p., kolik samovražd, z jakých příčin, při kterém pohlaví více a méně[1]); sestavením takovýmto nabyli bychom jasných

---

[1]) Ze statistických přehledův o samovraždě průsvitno, že mnohem větší počet samovrahův je z mužského nežli z ženského pohlaví, a nejčetnější jich část že se páše oběšením. Drobisch (l. c. str. 130 a sl.) sestavil r. 1835—1844 a tu bylo samovrahův mužských 20.104, ženských 5712; r. 1848—1857 mužských samovrahův 27.753, ženských [illegible]; obecně mezi 1000 r. 1853—1857 vzalo si jich život 436.

vědomostí nejenom o duchovních a materialních, alebrž i o mravních poměrech srbského obyvatelstva.

Ku konci obrátíme zřetel ku hlavnímu městu knížetství Srbského, k *Bělehradu*. Město toto mělo i s Topčiderem r. 1867 v máji 25.178 obyvatelů, mezi nimiž 14.992 mužské a 10.186 ženských. Obyvatelé tito tvoří 6096 rodin a přebývají v 3444 domech, tak že připadá na jeden dům 7·3 a na jednu rodinu 4 duše. Mezi nimi zabývá se orbou: 908, řemeslnictvím rozličného druhu 8852 osoby, obchod jich vede 4308, nádenictvím živilo se 3507, ve státní službě bylo zaměstknáno 2506 osob. Jeden učitel připadal tam na 262, jeden lékař na 442, jeden duchovní na 812, jeden advokát na 1481 obyvatelův.

Zajímavo porovnati s Bělehradem hlavní město Moravy. *Brno* mělo podle diécesního schematismu vydaného na r. 1876 ku konci r. 1875 obyvatelův 75.246, r. však 1838 jenom 35.034, tak že se ani ne během 50 let více než zdvojnásobnilo. Mezi těmito obyvateli bylo r. 1838 *evangelikův* 466, *židův* jenom 215; roku však 1875 zmohl se počet židův na 5455, evangelíkův jenom na 1559.

Pohledneme-li na obraz Srbska, všestranně nám nyní vylíčený, s potěšením uznáváme, že zemi této podle její veškery povahy vykvétá utěšená a nadějná budoucnosť. Jsouc zakotveno v konservativním živlu rolnictva Srbsko vzmáhá se značně i v průmyslu, i v obchodu; což pro další rozvoj jest tím důležitější, že žádný sebe menší stát na pevnině evropejské nemůže v síle a slávě na dlouho se udržeti, byť vynikal orbou sebe zdarněji zkvétající, kdyby nedovedl spojovati s ní průmysl i obchod, k jehož vzrůstu přede vším dopomáhá školství národním duchem vedené. Obrátí-li Srbsko v blízké budoucnosti k nutným těmto podmínkám veškerého společenského blaha sesoustředěnou svou pílí a snahu vytrvalou, vydobude sobě zajisté popředního a časem rozhodujícího postavení v jižním Slovanstvu. Kýžby na požehnané jeho půdě dohučel již děsivý chřestot a divý hlomoz krvavé zbraně a záhy nad luhy jeho sklenula se libá duha želaného míru!

Rozhledy literární.

Tiché vody. Román od Bohumila Havlasy. (Salonní bibliotheky č. 1). V Praze. Nakladatel J. Otto, knĕhkupec 1876.

Román, jenž v moderních literaturách evropských ode dávna vynikající zaujímá místo, u nás obzvláště zásluhami výtečných některých spisovatelů obliby nyní a tou i důležitosti v písemnictvu našem nabývá den po dni větší. Nemyslíme, že by nás kdo stihal ve lži, tvrdíme-li, že na sta jest a na sta čtenářů, kteří literaturu českou toliko potud znají, pokud zastoupena jest románem. Ale právě za tou příčinou, že román tak náramné nyní u našeho obecenstva dochází obliby, bedlivými zraky k tomuto druhu literarní produkce sluší prohlédati a pilně o to státi, aby jediné takové plody výpravné Musy rozšiřovány byly mezi obecenstvem vůbec a mládeži zvláště, do kterých se jest nadíti, že národu půjdou k duhu.

Všecko písemnictvo národní, uvážíme-li věc kolem a kolem, není než národu vychovatelem, vychovatelem ne sice jediným, ale ze mnohých předním. Jakož pak vychovateli všelikou o to je péči míti, aby chovanec jeho čím dále tím dokonalejším se stával i po těle i po duchu, tak písemnictvu národnímu neunaveně toho se bude domáhati, aby národ mohutněje počtem uvědomělých údů svých čím dále tím usilovněji se domáhal dokonalého rozvoje kde které duševné schopnosti své. Čím více který plod literární přispěje k uskutečnění tohoto ideálu, tím jest národu platnějším, a prozkoumajíce zevrubně plod takový shledáme, že nehynoucím leskem na čele jeho září pečeť klassičnosti. Takto-li však věc se má, jedenkaždý spisovatal, když na veřejnosť se vydává, svědom by si býti měl, jak veliké, jak svaté věci se podjímá stávaje se národu svého vychovatelem a románopisec, že důvěrněji a častěji s chovancem svým obcuje než kterýkoli spisovatel jiný, povinností svých k národu svědom by si býti měl tím úplněji a dokonaleji. Neboť jakož román dobrý, za ušlechtilou tendencí jdoucí a dokonalosti úpravy umělecké se domáhající co největši platněji nežli kterýkoli spis jiný přičiniti se může k ušlechcování mravův a vůbec ku vzdělání národa, tak zase román buď nemravnosť drze hlásající nebo ledabylostí formy umělecké kazící lepější vkus otráviti nám a zmařiti může velikou část národa, zvláště pak tu, na které nám ovšem záleženo býti má co nejvíce, totiž milou naši mládež.

„Jakže?“ řekne snad mnohý chytře věc zavlékaje v [illegible], „cožtoho-li na světě jsou díla umělecká, by pouhými byla trubami triviální [illegible]ráľky? Nejsou! A nejsou-li, kterak kdo tendenci ať takovou ať jinakou při románu, díle to uměleckém, vystavovati si troufá za požadavek [illegible]nější?“ — Hoj brachu! odvětili bychom [illegible] druhé, kdož o hlásání morálky jen i hlesl! [illegible]

e zanaši, záliby z něho po přednosti se domáhá, ne přímo poučení jakého. ...ež jak? Zdaliž o tolik Iliada a Odyssea chatrnějšími básněmi jsou, oč Ře... ...ové hojněji z nich čerpali vyučujíce i sebe i děti své víře ve své bohy, ...sce ku svému národu, moudré zprávě rodinné i obecné, ba i pravidlům ...ředního s lidmi obcování? Ubude-li Shakespearovým dramatům ceny bás... ...ické proto, že v nich složen tak ohromný poklad moudrosti? Dozná-li ujmy ...m záliba má v nich, že se snažím rozumem svým ten poklad objati? ...ohu-li vůbec kochaje se v díle básnickém rozum svůj ze sebe vyobcovati, a ...řeba-li bych ho vyobcoval? Dokonce ne! Nejsouť zajisté krása a rozum ...rotivami na vzájem se vylučujícími, nýbrž naopak svrchovaná krása, třeba ...ozumu vypočítavého nebyla dítětem, přece ve svých koncích úměrem jsouc ve všem všudy zákonům rozumu se podrobujíc, rozumu jest chovankou. ...áseň, z níž bychom ničemu se nemohli i naučiti, leda duchaprázdnou hro... ...adou slov by mohla býti, ale jsouc jí přestala by tím právě býti básní. ...idaktickou do jisté míry nezbytně jest báseň každá, jest jí tím více, čím ...ásník sám je duchaplnější a čtenář vtipnější. Není-li však poučení předním ...myslem básníkovým anobrž poklad myšlenkový básni jenom asi tím, čím ne... ...ěstě je věno, didaktickou jí přece nenazveme. — Román ať historický ať ...ocialní, ať seriosní, ať humoristický více než kterýkoli jiný útvar básnický ...sebe pojati může, ba i pojati má, živlu didaktického. Svléknuv zajisté ...ádherný ale tížící háv mluvy veršované a volnější si oblíbiv roucho prosto... ...luvy opustil výšiny ideálné a do víru sestoupil života všedního, jehož běhy ...snahy, útrapy a slasti líče tím více pilen bude bohatého obsahu myšlenko... ...ého, čím méně mu jest přáno lahoditi čtenáři melodičností mluvy. Oč do... ...em umělecký z románu nezbytně skrovnější než z pravého eposu, o tolik ...u poučnějším býti nikterak se nevydaří na škodu. Ale nejen poučení maně ...naskýtajícími průpovědmi onde a onde roztroušenými podávati jest románu, ...šechen celek jeho obrazem jsa jisté doby ztělesňuj jednu velikou ideu ...thickou: román měj tendenci, a jsa od toho, by lidi činil lepšími, *ten...* *...enci mravnou.*

Než otáže se snad mnohý, proč chtěje promluviti několik slov o nej...ovějším románu Havlasově tak nemírně se šiříš o věcech, jež na mnoze ...ouce záhadny lépe kamkoli by se hodily jinam než do úvahy? — Povím ...ez obalu. Jakož u nás vůbec čím dále tím více v obyčej přichází o věcech ...elevážných, ba mnohdy samého kořene národního bytu se týkajících způso... ...em promlouvati tak lehkovážným a frivolným, jako by jednostejno bylo, ...chováme-li generaci zachovalou, tělesně i duševně mohutnou a zdravou, ...astimilovnou a obětovnou, či chamradinu zakrsalou a zbabělou, jež za vlasť ...ovede leda tančiti, chamradinu bezcharakterní a prodajnou: tak i kritika ...aše, zvláště pokud produkce belletristické se týká, štítíc se všeho hlubšího ...věcí pronikání mnohdy plýtvá kadidlem spisům, které by spíše rozhodně ...měla zatratiti. Daleko toho chyba, aby ono bratříčkování, strýčkování a ...kmotříčkování, jež v obyčeji bylo za dob panenských literatury naší, nyní ...u nás bylo za své vzalo a soudům ustoupilo objektivným! Kvetěť ono buj...něji než kdy, a osměli-li se přece tu a tam někdo neprohlašovati vše za ...velkolepé, velezdařilé, klassické, co původ vzalo z cechu těch, kdož ovládají ...na ten čas výšiny českého Parnassu, zlým toho věru zažive. Bylo-li by dů...*...kazu jakého na to potřebí*, poukázali bychom k neblahému skutku, že jediný ...*...erat náš, kterýž kritikem slouti* může právem, Josef Durdík, nabažív se

ústrků připravovaných mu za šlechetnou snahu od několika let už nevyrušuje sladkého klidu slavomamem opojených literárních gigantů našich. A k těmto věcem prohlédajíce měli jsme za povinnosť svou bez obalu vyložiti s jakého stanoviska se díváme na román a jakými zásadami se řídíce, posouditi hodláme i nejnovější román paně Havlasův. Jednáme po šosácku činíce takto; dostane se nám i posměchu naděl pán bůh, ale heslo naše: „vincat utilitas rei publicae.“

O nejnovějším plodu Musy paně Havlasovy onehdá nám událo se čísti v jednom z nejrozšířenějších denníků politických posudek, kterým se vystavuje za dílo mistrovské, jímž literatura naše románová mocně pošinuta vpřed, tak že prý nejzdařilejším toho způsobu plodům se vyrovnává literatury francouzské. Děj prý je vtipně vymyšlen, hlubokou tůni nejdůležitějších záhad lidské jsoucnosti rozevřel prý básník před očima našima; charaktery tu prý dovednou rukou skresleny, sloh elegantní a zvláště prý potěšitelný jest u pana Havlasy jakýsi směr ideálný, svědčící, že duši jeho prochvívá modlitba Hálkova: „Jen zevšedněť mi nedej bože!“ — Jaká to náramná hojnosť výtečných vlastností při spise spisovatele mladistvého! Není-li šťasten národ, který plodí takovéto héroje? Ký div, že jsme nelenili knížečku již elegancí typografickou tak mile k sobě vábící ihned si zakoupiti a střemhlav se pohrouziti v toto moře krás. Ale jakého jsme doznali dojmu? — Jakže? pomyslili jsme si klopotně se dopracovavše stránky poslední, tak bytně-li může rozdílen býti vkus dvou čtenářů, že co jednomu vrcholem krásy býti se zdá, ve druhém nechuť budí a rozmrzelosť? — Poodložili jsme knihu stranou a za několik dní opět ji vyndavše ze skříně s takovou resignací a pietou dali jsme se do čítání opětného, — jako bychom národní kritikou jak živí byli nebývali sklamáni: ale dojem jaký byl při četbě první zůstal i při druhé, jenom že dojmu toho příčin jsme se stali svědomějšími.

Pohledněmež nejprve na románu našeho děj. Nelze o něm říci, že by postonával na přílišnou bohatosť. — Sličná mladá jeptiška Valeria Amata, rodem šlechtična, opouští na čas klášter svůj Břetislavský, aby na zdravém vzduchu šumavském, na zámku strýce svého barona Koenigsberka posílila chřadnoucí své zdraví. Tam poznává doktora lékařství Sylvina Vl..., jemuž spisovatel připisuje zázračnou moc, že kde která ženština do chlapíka čtyřicátníka se na smrť zamiluje. Krásné velké oko jeho, na stránce 51. a [illegible] modré, na stránce 179. pak hnědé, způsobuje ty divy. Zamiluje se tedy do doktora i Valeria Amata a stává se takto sokyní své paní tety, baronky Valgy z Koenigsberku, jež od kolika let vdovčuje po živém baronovi [illegible] kochajícím se láskou maitressy Bohdany. Pan doktor liberálem jsa po nejnovějším vzoru nemá nic pilnějšího na práci, než pončovati jeptišku, že jediné povolání ženino je státi se matkou. Valeria Amata jaksi ku podivu chápavá jsouc nabízí se doktrinářskému doktorovi svou láskou; ale byvši [illegible] — doktor zajisté v rozhodné chvíli vzpomíná na manželku svou a dítky! — jde do strýcovy zbrojnice, nabije ručnici a — nelekejte se milí čtenářové — zastřelí se. Co teď s doktorem? Snadná pomoc. Čím kdo zachází, od toho schází. Ač ho na počátku románu, jehož děj panem spisovatelem rozměřen na dva nebo na tři měsíce, vídáme jen s dýmkou v ústech, přece chlapík za některý týden po smrti Amatině podleh tuberkulose se světa sejde. Toť děj hlavní. Neméně podivínský než osnova jest také [illegible] episodických. Jako totiž do doktora všecky ženštiny, tak [illegible]

rán kde který muž. Mezi těmito vynikající místo dáno šlechtici Binellimu, barona Koenigsberka příbuznému, jenž maje asi osmdesáte tisíc dluhů platiti lásce své k Amatě dává ráz praktický a nedbaje na žárlivého doktora, jenž by ho živou mocí rád vystrnadil ze zámku, skroušeně se jí deklarovav darebákem šťastně se domůže Amatina věna, jež nevyzpytatelnou náhodou jakousi právě také činí osmdesáte tisíc. A jest Binelli, jenž mimochodem řečeno pro Amatu se i postřelil, šťastnější doktora. Ačkoli totiž velice ho dojímá smrť Amatina a on jako šílený opouští zámek Koenigsberkův, přece co má to má nikomu nevydá. — V katastrofu způsobenou smrtí Amatinou stržen i pan baron a rozkošná milostnice jeho Bohdana. Poněvadž věno Amatino spadající na Binelliho na statcích baronových upsáno, a baron hotových nemá, nezbývá mu než statky prodati a zbývajících mu čistých stotisíc zlatých rozděliti mezi sebe a paní baronku, ježto smutečně přioděna zrovna v den lékařova pohřbu zámek jindy svůj opouští navždy.

Hledíce k tomuto ději, kterak si odpovíme na otázku, co pan Havlasa vlastně zamýšlel, skládaje nejnovější román svůj. Odpověď není nesnadna. Nejednou předbřeznová literatura naše stíhána jest úštěpkem, že kdykoli jaký nový spis na světlo vydán byl, na plná ústa o něm vytrubováno, že jím valná vyplněna jest mezera. Pravda, jako všecka ona doba ráz naivnosti do sebe měla i kritika, smí-li se tak nazývati prostinké knihy ohlášení, vedla sobě naivně a co na srdci to i na jazyku majíc, soudy své o nových spisech s prostotou vynášela téměř dětinskou. Nyní u nás jinak. S panenskostí odumřela literatury naší ovšem i naivnosť a místo její zaujala rafinovanosť mnohdy hodná nevěstky. Heslo nynější literatury naší jest světovosť, což v podstatě arci také jenom vyplňování mezer, jež písemnictvo naše domněle ve všech oborech vykazuje. Jako nad Sekvanou a nade Temží, tak budiž u nás, — totě vrchol snah moderní školy básnické. Přístojno-li však jinoškovi leda let chlapeckých odrostlému, aby zasedaje mezi vousáči se vkládal do jejich hovorův a vkládal se do nich i tehdá, když oplzle si vedou, na to se tázati, na to rozumně si odpověděti v horoucí své touze po světovosti načisto zapomínáme. Román líčící ba i oslavující cizoložnictvo, rozruch všech poměrů rodinných, rozklad mravnosti ve všem společenstvu a odboj proti všemu, což jest positivného, totě nyní modou nad Sekvanou a že jest modou tam, nejlepší talenty naše pojdte, přičiňte rukou, hlásejte písmem ideje podobné, aj a veliký úkol literatury národní bude dovršen, vyrovnáme se národu moderní civilisaci vévodícímu! Že by román — a nevyjímáme ni románu fantastického — obrazem, a sice obrazem byť zidealisovaným přece věrným býti měl té doby každého národa, kterou líčiti se spisovatel podjal a nikoli doby jakési ani nebyvší ani nejsoucí, jíž by spisovatel si snad jenom přál o to sotva kdo povede spor; a jme-li se kdo líčiti poměry, kterých jak daleko hlahol český zaznívá díky Bohu buď naprosto není, nebo jsou-li skutečně leda u nepatrného zlomku národu se vyskytají, jenž nad to odloučiv interes svůj od interesův národu na celek národní působnosť má jen skrovninkou, to-li budeme moci schvalovati? Nikdy! Pan Havlasa — totě zjevno — nejnovějším románem svým nechtěl nic jiného, než domnělou v literatuře naší vyplniti mezeru; nechtěl než obdařiti literaturu naši románem po kroji francouzském; nechtěl než českým hlasatelem se státi idejí nyní mocně vzmítajících *elegantním obyvatelstvem* zárýnským, a ne bez ostentativnosti jakési *jím inauguroval bibliotheku* salonní.

Velikým nákladem vtipu nebo-li spíše sofistiky boj tu podstoupen proti náboženství positivnému vůbec a katolicismu zvláště. Starého pána boha pan Havlasa bez milosrdenství detronizoval a na jeho místo nastolil jakési *božstvi,* jež ke všem slabostem lidským tak nekonečnou se vyznamenává konnivencí, jako cechovní kritika česká ku plodům pošlým z per básníků neostýchavě se hlásících k cechovní korouhvi. Kdo by však ze propovědí onde a onde o náboženství prohozených a diatrib o něm často vedených nějaký katechismus sestaviti si umínil, práce by se podjímal velmi zbytečné. Neboť ač s kurážem husara hodným pan Havlasa o náboženství rozpráví, přece z každého slova jeho zřejmě jde na jevo, že mu stačí pouhá všeho náboženství negace, kteráž ovšem obstojí dobře i bez methody, i beze systému, a tím, že zbavuje člověka práce o myšlení, velice se stává pohodlnou. Výroky jeho druhdy bývají hlubokosti až úžasné: škoda jenom že hlubokosti té nedoniká denní světlo a ve smrdutém vzduchu jejím každý kahanec že hasne.

Tuto některé ukázky: „Myslím," píše na jakémsi proužku papíru důmyslný doktor Sylvín, „že jsou dva druhy neznabohů: jedni šlechetní, druzí naopak. Posledním (sic!), jiż zavrhují nevěru, přiznána alespoň někdy šlechetnosť, však prvním (sic!) nikdy" (str. 27.), což holou prosou vyjádřeno jsouc by asi znělo takto: „Lidé myslící, co jich je, nižádný nemají víry, ale jenom někteří jsou tak poctivi, že se k tomu znají. Těm nepřiznána šlechetnosť nikdy. Onino pokrytci, kteří nemajíce víry, se tváří, jako by ji měli, spíše u pitomého lidstva tohọ se dodělají, že se jim přiznává šlechetnosť." — Omdlelou Amatu v náručí drže, místo co by doktorem jsa křísiti ji hleděl, tentýž svobodný myslitel Sylvín se popne na tlach tento: „Proč říkám božství tam, kde jiní praví bůh? proč se bojím volati toho boha? Poněvadž se hrozím nazvati jej původcem tolikeré bídy na světě, poněvadž se děsím lidstva, kdybych uvěřil, že samotného (rozuměj *samého*) boha vůle jest, aby tolik utrpení ničilo životy člověka, poněvadž příliš miluji ideal, abych jej poskvrnil něčím, co není nejsvětějším, byť to i myšlénka byla. A já prosím teď: o zachraň ji, bože, učiň ji šťastnou a já nebudu již myslit (sic!), nebudu se rouhat (sic!), řeknu, že ne já, že ti druzí mají pravdu" (str. 123). A jinde zase (str. 153) týž doktůrek ne že by pil o skleničku více, nýbrž zcela za střízliva tyto památné činí výroky: „Zdali znám lásku? O netažte se mne tak! Netažte se ani zdaž miloval jsem, zdaž miluji! Baronko má láska bohem jest, já vidím v přírodě, v člověku, v sobě, v životě lásku, vždy jen lásku! v idealu ctím lásku, jež druží se s krásou, a jež jest krása a vznešena sama, v idealu, jejž jmenuji též bohem!" Ale ne toliko orakuly shora položeným podobnými bojuje pan Havlasa proti náboženství positivnému: nezamítá́ť druhdy, aby je zlehčil, ani způsobů poněkud neslušných a řekneme přímo, uličnických. Tak na př. (str. 28) baronka vypravujíc nečtil Amatě Valerii historii o narození — psa Luska mezi jinými krásnými věcmi vykládá i tuto: „Měl tři malá čtvernožčata za soudruhy, batolivé to slepce, samá nekřtěňátka." No což? není-li to vtělená elegance, pikantní vtip? — Na jiném místě zase (str. 11.) důmyslný myslitel doktor Sylvín vypravuje o sobě takto: „Urazil jsem kdysi milostslečnu osloviv svého psa: *Zlobný převore Lusku,* a hned na to jí *milá abatyše.*" Není-li jémný tento, vpravdě *salonní* obrat hoden nejlepšího románu francouzského? — Jindy zase Amata Valeria přisednouti k sobě do kočáru dá zámeckému faráři [illegible]
Ač pan Havlasa píše pro obecenstvo vzdělané, salonní, [illegible]

rádo si mate katolického kněze s katolickým náboženstvím, aby zostudil toto všemi attributy obmezené hlavy vyšňořil ubohého faráře, ba i z toho vytlouká pro sebe a svou věc, — že farář šňupe! Takových nevinných vtipů mohli bychom se dobrati ještě mnohem více, ale postačí, tuším i ukázky tyto.

Nač jsme se dotýkali těchto věci? Zdali proto, abychom doličili, že pan Havlasa skládaje román svůj za tendenci šel destruktivnou, záhubnou, kazící nám mládež? — Nikoli, abychom ukázali, že pan Havlasa sám nevěděl, co chce. Neboť celek uměleckého díla jeho tak dokonale ruší vše to co hlásal všemi jeho částmi, že by sofista jen poněkud obratný spisovatele snadno prohlásiti mohl za tichošlapského moralistu, jenž všecky ty stvůry románu svého vymyslil jenom za odstrašující příklady toho, v jaké konce vede nevěrství vůbec a novověký liberalismus zvláště. Všechny čelnější osoby románu svého pan Havlasa na konec buď zabíjí nebo do vyhnanství vyvrhuje nebo jinak kruto tresce. Ukrutný to člověk! Na štěstí není čeho litovati; nebylať na světě bez toho žádná nic platna. Dojem pak ze hrozných těch mordův asi ten jako z bídně exekutované ouvertury: omrzelosť. O zamýšleném dojmu tragickém ani stopy. —

Ale čas už, abychom šli o dům dále. Pohledněmež na mistrná prý provedení charaktérů našeho románu. Osob tu jednajících, jakož zápletek děje dosti prostinký jest, není mnoho. Promluvíme nejprve o románu rekyni Amatě-Valerii. Proč se vlastně stala jeptiškou, zda z popudu vlastního či z vůle příbuzenstva, pan spisovatel nikde zřejmě nevykládá. „Bude jeptiškou, rozhodlo se;“ kým? ostává nás tajno. Ale na tom konečně až nezáleží. Sestra Amata-Valeria, jakkoli roucho řeholní ji zahaluje, nikoli prosta není dívčích slabostí, což ovšem snadno jest pochopiti, uvážíme-li, že marnivosti její dle slov básníkových holdováno i ve zdech klášterních. Ale slabosti ty pro vniternou pravdivosť svou dosti mile dojímají: bez nich zápletek jaký byl by téměř nemožný. Že však kolikaleté vychování klášterní při dívce od přírody bohatě nadané tak slabý, ba nižádný odpor neklade vlivům mocně na rekyni dorážejícím, to čtenáře vším právem odůvodněným naplňuje podivením. Ku šlechtici Binellimu, jenž nedbaje slibů, kterými Amata se zasvětila klášteru, o její lásku stojí, ač je švarným chlapíkem a dosti dlouho ve dvojím sukně vězel, náklonnosti nepociťuje ni nejmenší. To by pěkné svědectví dávalo o jejím vkusu, kdyby vášnivá láska k doktorovi Sylvinovi domnění to dokonale nevyvracela. Amata-Valeria, jako všecky téměř osoby paně Havlasova románu, jest duchaplna, tak duchaplna, že ve všem spatřuje více než člověk pohlédající nepředpojatě na svět a jeho víry. Amata-Valeria dovede i — višni pojisti duchaplně: „Přiložila višni ke rtům. Zuby skvělé bělosti potřísnily se červenou krví višně a kapka slétla na okrouhlou bradu. Pohledla s úsměvem (sic!) na lékaře, — však ihned zmizel úsměv ten. On se ohledl kvapně, a když obrátil opět hlavu k Amatě, pohledla ona téměř nedůvěřivě na klidnou tvář jeho.“ — Komu tu bezděky nepřipadají na mysl slova „dýchali jsme oba dva“ z Havlíčkovy jovialné písně „Měsíček jak mazaneček? ...“ Láska její k doktorovi je žhoucí, smyslna. Dlouho jeptiška nepoznávala ji se stránky této, až omdlelého Binelliho se strmé zdi do propasti se kácejícího, když zachrániti chtějíc přivinula k prsoum svým, vzbudila se v ní, jak nám pan spisovatel praví — ženskosť. I žárlivou býti umí ta roztomilá abatyše a vyčíhavši doktora, že jest u paní tetinky na verandě, *a že rozmlouvají o lásce,* pilně v úkrytě jakémsi naslouchá, chtějíc zvěděti,

koho přece ten doktor miluje, ji-li či tetinku. Mimo zjevnou koketterii má i tu vadu do sebe Amata, že ve všem, i ve zjevném nesmyslu, vyhledává hluboký smysl a každé slovo, zvláště doktorovo, tak si připouští k mysli, jako by z úst jeho nikdy nemohly vycházeti ni lež ni klam ni blud. Tak na př. doktor na otázku Amatinu — mimochodem řečeno zcela zbytečnou — „rcete mi co jest krása dle vašeho názoru?“ — odpovídá spoustou slov (str. 74., 75. a půl 76.), nakupí tu třpytnými frázemi pravou mohylu lidského nerozumu: Amata však se tváří, jako by nové evangelium před jejíma zrakoma byl rozevřel a nepochopivši z dlouhé té diatriby nic — nesmysl zajisté zůstane vždy nepochopitelným — odměnou za zvědavosť svou toliko zvýšený nepokoj duševní odnáší. Příkladů takových snadno bylo by dobrati se téměř na každé stránce. Churavosť tělesná, kdyžtě stůj co stůj Amatě bylo sejíti samovraždou z tohoto světa, dobře by básníkovi byla sloužila k platnějšímu činu toho odůvodnění, ale básník spouštěje se tohoto světélka — a není divu, rozestůněť se mu pod rukama doktor sám — všecku zásluhu herojského skutku sčítá na výtečné působení duchaplného a lidumilovného doktora Sylvina.

Amata-Valeria, jakkoli pro affektovanosť, titěrnosť a rozmazlenosť svou figurou jest ne právě sympathickou, alespoň neodráží, nestává se protivnou, jako ostatní dvě ženštiny paně Havlasova románu. Z těch první paní baronka Valga prosákla jsouc theoriemi Sylvinovými vyznačuje se obligatní duchaplností, jejížto neomylným znakem jest potupa všeho, cokoli zavání věrou, náboženstvím. S této stránky bez ostychu se deklaruje své neteři, sotva že tato sestoupí s kočáru. Srdce její prahnoucí po lásce věší se na kouzelníka Sylvina. Lásky jeho paní baronka se domáhá po husarsku zpříma domnívajíc se míti k jednání takovému i právo, poněvadž pan manžel její od od kolika let jí zanedbává. Na etiketu mnoho nedává paní baronka, na jazyky lidské nic. Tak na př. hned na zejtří pobytu Amatina na zámku Koenigsberkův vyjede si s neteří do poblízké vesnice, kdež rozmilý Sylvin přebývá, nezastavši ho doma jde do jeho pokojíka, přehrabuje se v jeho stolku, čte jeho duchaplné filosofické koncepty, a to vše tak nenuceně, jako by věc se rozuměla sama sebou. Paní baronka má hostí; to však jí nic nepřekáží pozvati si lékaře na svou verandu a zavádětí s ním dlouhé diskursy — o své lásce. Paní baronka náruživě miluje lov a veverku srazí se stromu jako nejcvičenější lesnický mládenec. Podle zvuku rány vypálené poznává fabriku, ze které která bambitka pochází. Ke všemu okolí svému paní baronka jest apathická. Aby maitressa manžela jejího zasedala při rodinném stole trpělivě nese; ba jest i křestnou matkou dítěte pošlého z lůna nevěstčina. Jinak paní baronka jest dáma ctnostná a roztomilá. „Jsem příliš hrda“, praví kdesi (str. 85.) k manželu svému, „a chovám ješitnosť, která mne činí *někdy násilně* ctnostnou.“

Nejprotivnější stvůrou celého románu jest bez odporu baronova maitressa Bohdana, ženština to beze všeho studu, prostořeká, drzá a na [illegible] jako všechny figurky paně Havlasovy i duchaplná; arci duchaplná po způsobě paně Havlasově. Jako Amata duchaplně umí višni pojísti, tak Bohdana duchaplně umí — krávu podojiti (str. 87.), tak duchaplně, že baron, baronka, Amata, Binelli, zkrátka kde kdo jsou u vytržení. Ač jí dvacet čtyři léta *odkvetla*, ač matkou je čtyřletého děvčátka, ač od šesti let se pohybuje na *hladkých* parketách salonních, přece ve všem všudy si vede jako zhola *skotačka* někde na pastvisku, a to vše zdá se panu Havlasovi [illegible]

dojímavým, okouzlujícím. A této ohyzdné stvůře, této ničemné karikatuře ženstva, jehož odvěkou známkou cudnosť, cudnosť netuchnoucí zcela ni v nejposlednější pouličné nevěstce, pan Havlasa přičinil úlohu, by representantkou byla v rodině té šlechtické živlu specificky českého, zástupci české národnosti: zpíváť zajisté milostivému panstvu, o němž sice víme, že se krmí českým chlebem, nikoli však nevíme jaké jest národnosti, české písně a popěvky. Chtěl-li pan Havlasa posvátný pocit vlastenectví tímto způsobem úplně připraviti o všechen kredit při světoborné generaci nynější? Hanba péru českému, které po způsobě oněch špatných ptáků ve přísloví, kálí hnízdo vlastní. — Než odvraťme se od nešťastné stvůry té ženské a pohledněme na krásnou gallerii charaktérů mužských.

Nejpřednější mezi nimi, jakož několikráte již napověděno, jest doktor Sylvin, ten krásný Sylvin, jehož veliké, krásné oko ženským tolik mate rozumy. Filosof to od hlavy do paty, jen že trochu konfusní. Ačkoliv ethický názor světový u něho nedospěl dále nežli k pouhé negaci, přece práv býti se domnívá negaci tuto vnucovati na potkání každému, ba domáhati se tomuto názoru svému i úcty. „Proč bych nectil poesii", praví kdesi (str. 73.) klada na sochu, již — divná to pohádka! — skeptická baronka byla postaviti kázala památkou na uzdravení manželovo z těžké nemoci, několik polních květin, „proč bych nectil poesii, bol, vznešenosť, proč bych nectil oběť víry jakékoli? — *Ctíte Vy též mé nevěrství?*" Ale jako všichni doktrináři nepraktičtí jsou, také náš doktor. Vyléčí-li jenom lid z bludné víry, naučí-li ho jenom říkati *božství* místo *boha*, pak je vyhráno! Že by lid ten měl poučován býti o povinnostech jednotlivce k rodině, k obci, ku vlasti, to filosofovi našemu zdá se býti věcí prazbytečnou. Za to ne bez jakési chlouby se o něm vykládá, že okresní hejtman od jakživa ho považoval za nebezpečného reformátora, za hotového rebellanta. Špatný to znalec lidí ten pan hejtman! — Povolání svému lékařskému Sylvin žije s tělem s duší; chudé rodiny léčí zdarma, ba nad to více, skýtá jim i podpor peněžitých. Ale to vše mu nic nevadí, když raněný Binelli očekává lékařské pomoci, dříve si pohovořiti con animo se zámeckými dámami. Není divu, řešiť s nimi důležité záhady lidské — a ty by mu byly utekly, kdyby k nemocnému byl pospíšil. Pan doktor jako všichni vzdělanci na licho ke všemu, po čem se ho kdo táže, po ruce má odpověď. Slovo *nevím* je mu neznámo. Z nenadání se ho zeptá jedna dáma — s těmiť filosofuje nejraději — co je krása, a on jme se vykládati, až se z toho sám zakucká; jiná se ho zeptá, co je poezie — a doktor neuvázne; třetí co náboženství — tu teprve rozváže: zkrátka nic toho duševního velikána není tajno, vždy vše jest odhaleno krásnému, velikému, jindy modrému jindy hnědému oku našeho doktora. Jen pro Bůh nikdo nepřičiňuj ku vzácným výkladům jeho břitkého nožíku logického: shledaloť by se zajisté, že pan doktor, umějící se otáčeti takovým nimbem duchaplnosti, v podstatě není než pouhým dryáčníkem. Ani drobounkých prostředečků, jimiž toliko hlupci zrna nejhrubšího na udici se chytají, nezamítá pan doktor, aby sobě dodal vážnosti: nikdyť viděti ho není bez knihy a dýmky — ani když spěchá k pacientům. Pan doktor konečně jest i vlastencem, ale jen tak pro domácí potřebu svou. K výkladům o českém umění, za něž baronka ho jednou na počátku románu (str. 31.) požádala, nedošlo nikdy. Ty záhady lidské jsoucnosti zmařily nám ten požitek. *Škoda!* —

Druhá osoba vedle Sylvina mocně zasahující v děj, jest setník Binelli.

Člověk-šlechtic všedního kalibru; hráč, jenž náramně by si ublížil na tom, čeho nemá, totiž na cti, kdyby dluhů kavalírských nezaplatil, ale dokonce nic se neštítí nevinnou dívčinu oběti učiniti své zhýralosti. Jestiť udaten stoje se zbraní v ruce proti nepříteli, ale otrocky zbabělý, kde o to jde, by poznal sám sebe a všecku svou ničemnosť a na základě poznání toho polepšil svůj život. Ve společnosti obyčejný uhlazený žvastoun, kotrby mělké, planého srdce. Přece však, poněvadž jedinou jest osobou románu, která podobu má skutečného člověka a není pouhou šablonou, milejí nás dojímá než kterákoli figura jiná, daleko více zejména než baron Koenigsberk.

Tohoto nám básník líčí pánem tváře nad míru přísné až železné. Proč? Kdož to ví! Mravné zásady jeho jsou až voskově měkké. Nemaje dítek s manželkou, kuběně, by je měl, věnuje srdce své, kuběně popřívá rovných práv jako manželce. Zasedáť tato u rodinného stolu, jest nejpřednějším rodiny údem. Bezevzhledná energie baronova donutí manželku státi se křestnou matkou dítěte Bohdanina. Nesnadnější líčně nade scénu tuto snad od dob Shakespeara vystavujícího nám Richarda třetího an o ruku kněžny Anny se uchází nad márami jejího manžela, nepodjal se žádný básník: výsledek líčně tě však u pana Havlasy o tolik je nešťastnější, oč talent jeho vedle velikána anglického se jeví trpasličtějším. Jinak baron je kavalírem dbajícím pečlivě o to, co po všedním rozumu šlechtickém slove cti: dá-li pohořelým sousední kníže tolik a tolik dříví, baron jim ho dá dvojnásob. Lépe než své náruživosti krotiti umí pan baron anglické své běhouny, jimiž v jízdě koná pravé zázraky. Kavalírství jeho i lehkomyslným plýtváním penězi jde na jevo a způsobem, jakým dědičné statky své prodává za babku nepřipouštěje si k mysli, že šantroče jimi takto okrádá i manželku svou i dítě. Tu dobrou vlastnosť však má do sebe pan baron, že filosofií si neláme hlavy, jako činí téměř všickni ostatní hrdinové paně Havlasovi; uskrovněno tím nesmyslu. —

Je-li baron figurou málo sympathickou, ředitel jeho statku pan Kareš figura je zase naprosto protivná. Přítelem jsa Sylvínovým nemohl nenasáknouti Sylvínskou filosofií. Tuto příkladeček. Vyzván byv Amatou, „aby něco povídal,“ počne takto (str. 77.): „O čem povídat? Jsem hospodář, stařec churavý a sešlý .... Pozorovala jste mou krásnou kabyrku? — Je to pšenice na tomto lánu, vzorec z táborského ústavu. Obdržel jsem a koupil a bude se dařit — umělé hnojivo, vzorné vzdělání, péče, tak jest! Musíme pomáhat sami, *když bůh nechce. Vzdorujeme mu, a daří se nám. Umělé hnojivo, stroje, vzdělání — toť hospodářský pánbíček* ..... Hromské horko! Žádné deště nejsou; ale také dobře, však nás to nezabije; my odoláme i bez dešťů. A musí se vynalezti *stroj dešťovka. Hospodář nebude potřebovat* [illegible]*ných milostí* “ — Přese všecku sprostotu manýr kulhavý Kareš, jenž stoje rád kláti kratší nohou a natahuje své nápadně dlouhé prsty, u paní baronky bývá se Sylvínem častým hostem. Ale i jinde je ho plno. Doktor Sylvín smekne před jakýmsi chuďasem a tázán byv o příčinu toho slečnou Amatou, neodpovídá. Ale tu kde se vzal tu se vzal kulhavý Kareš se přihoupe se k této a poučuje slečnu, proto že smeká Sylvín, poněvadž pozdravený muž se kdysi ujal sirotka. Buďto kulhounek byl sluchu až zázračně jemného, nebo slečna Amata pronesla otázku svou hlasem stentorským. — Kareš odříkav svůj chvalořeč na Sylvína odkulhá. „Dobrý mrzout a žvástal“, pravil o něm přítel Sylvín. My na té charakteristice lékařově bychom mohli přestati, kdyby nám nebylo ještě toho dotknouti, že panu Havlasovi se [illegible]

již nelidsky zkarikovaného udělati karikatury potenci. Aby toho dovedl, zčista jasna na zámek Koenigsberkův zavítati dal jakémusi statkáři Č... se dvěma dcerama, jež tatík nazývá svými madarkami! Ten hodný člověk mimo jazyk český znal i — moravský, hanácký a valašský, a pro tuto učenosť pana Č... pan Havlasa z Kareše na rychlo udělá rodilého Hanáka a nesmysly dosud toliko jazykem spisovným hlásané hlásati se jme dialogem hanáckým, jenž všedního sprosťáctva nazván býti může vrcholem.

Jakož pak vůbec ve všem pan Havlasa zalíbení má ve přílišnostech, i peněžníka Grubra, objekt to jistotně velmi snadný, tou měrou přepaprikoval, že se stává naprosto nezáživným.

S láskou a dovedností nemenší než charaktery lidské pan Havlasa líčí charakter psovský. Lusk, milý čtenáři, je vzácný pes a pes velerozumný. Pan doktor Sylvín, jakož jsme toho již shora dotkli, ve chvílích nálady humoristické převorem jej oslovuje nebo přítelem, ve chvílích vážných nic jinak než občane Lusku. Se vzácným zvířetem tím i radu brává ve věcech důležitých. Tuto příkladeček toho. Malá Valga, dítě Bohdanino, na smrť nemocna. Lékař s ní a s Luskem sám jediný, jak se domnívá v komnatě — pečlivá matička zajisté se byla „vkradla" za „španělskou stěnu," Tu doktor: „Občane Lusku", pravil ku psisku, „co myslíš, zachráníme Valgu? máme ji zachrániti?" A pes se vztýčil a položil jako prosebně své pracny (překrásné slovo!) na jeho bok. „Ty si to (sic) přeješ? ty chceš? — ale já ne, neboť se bojím, že nebudu smět chtíti. Však — náhle se ozářilo to jeho velké krásné oko — o ano, příteli Lusku, zachráníme matce dítě; tuším, že se nemýlím, mám pravý lék!" Vida tedy, psisko přece vyhrálo. Pro výtečné vlastnosti své Lusk obecné požívá váženosti. Baronka životopis jeho vykládá s takovou pietou, na jakou by sotva se vzmohla vykládajíc o nejpřednějších kněžnách našeho národu. Lusk paní baronce líhává „na křídle" — nevíme jaká to čásť buď těla nebo roucha ženského — malá Valga na Lusku spí, že k Amatě a Bohdaně se tře moudré zvíře, ký div, když se k nim trou i tvorové, kteří nade psa by měli býti moudřejší; zkrátka Luska všude plno. Jako paně Havlasovy osoby přílišnou duchaplností se stávají špatnými lidmi, tak paně Havlasův Lusk přílišnou oblíbeností špatným psem.

Zbývá nám jenom ještě, abychom promluvili několik slov o paně Havlasově slohu. Chválí se při něm elegance. Uvidíme. Kdy nezveme sloh elegantním? O to sotva kdo se s námi bude přiti, že k eleganci slohové předně dokonalá správnosť tvaroslovná patří a syntaktická, a za druhé případnosť všech slov a obratů na osoby a věci, o kterých se právě vypravuje. Že dále sloh elegantní nemůže býti bez dokonalé jasnoty a zřetelnosti, že elegance slohová neobstojí bez hojných, úpravně spořádaných myšlének, tolikéž asi nepůjde na spory. Jalovými frázemi a titěrnými kudrlinkami nedostatek myšlének nikterak nemůže býti nahrazován, anobrž naopak, čím hojněji nám jich spisovatel naděluje, tím méně mu toho můžeme býti vděčni. Vtip, je-li nehledaný a pádný, mile nás dojme: je-li přes pařezy válen, dej mu pán bůh dobrou noc! Vyloživše takto hezky po šosácku, čeho se dožadujeme po slohu elegantním, vizme, kterak pan Havlasa těmto požadavkům našim vyhověl.

Nejprve několik slov o hříších tvaroslovných, kterých pan Havlasa se dopustil. *Materiálu ku poznámkám těmto* jakož i k syntaktickým ne z celé *knihy dobírati se hodláme*, nýbrž jenom z prvních padesáti stránek. Pan

Havlasa píše *pěstěmi* (5. 6.) m. *pěstmi*; v(e) *Břetislavě* (10. 14.) m. *Břetislavi*; *řévou* (16. 14.) m. *revou*; *zášť* (21. 15.) m. *zášti*; podala řádky neti (26. 8. zd.) m. *neteři*; podobněž: proč dáváte mé *neti* přednosť (29. 9.); pohledla na svou *neť* (36. 4. zd.) m. *neteř*; (za to však čteme na str. 85. 18. naše *neteř* (m. *neť*) se patrně zotavuje; na *ramenu* (36. 3.) m. *rameni*; *k manželi* (39. 9.) m. *manželu*. Nad míru komicky zní, co nám pan spisovatel vykládá na str. 10. 9. zd., že zahřmělo *z tisíce hrdel pěti jazyky* „Živ buď císař Maximilian!“ Nedopatřeníčko záleží v tom, že pěti jazyky řečeno místo *paterým jazykem*. — Infinitivů zakončených ve tvrdé *t* místo v syllabu *ti* nemělo by slýcháno býti v salonech. Mluveno již často o věci té, ale darmo kázati hluchým. Obřezaných infinitivů takových otevři knihu kde otevři všade plno v salonním románu paně Havlasově nic jinak než jako na zeleném trhu pražském. Za to však, jako by tak se dálo na vzdory všem plesnivým brusičům, kde by po právě místo míti mělo supinum, straší zas infinitiv. Tak na př. „byla poslána *poznati svět* (11, 1. zd,) m. *poznat světa*; kam jdete? — *Utopiti štěňata* (24. 3.) m. *utopit štěňat*. Pouličných forem *napnuta* (1. 2. zd.) m. *napjata*; *dojmuta* (36. 8.) m. *dojata*; *přijmouti* (31. 17.) m. *přijati* rádi bychom poslali ke všem šipkům. Že chybně řečeno „všichni, kdo mě *návidí*“ (29. 9. zd.) m. *návidějí* stará historie, a že *střežila jste mne* (44. 13. zd.) m. *stříhla, ostříhala*, nesmyslno jest, povědíno málo stokráte již ovšem pak tolikéž darmo. V jaké konce nás posléze přivede neustálé opičení se po národech cizích, obzvláště pak nejbližších sousedech západních, sám pánbůh ví. Ve blahé sotva. Kdy kterému poctivému Čechu na mysl připadlo vypustiti z úst slova „*hodláte k milostivé*“ (9. 11. wollen Sie zur Gnädigen?) m. *k milostivé paní* nebo *k milostpaní*? Nač nám jsou slova cizí jako *kozén* (3. 2.), ve *stadiu* tropického žáru (3. 5.), *u Maria dolorosa* (7. 16. zd.), ve dlouhém *momentu!* (43. 14.), vstoupil s tou jakousi *pietní galantností* k nemocnému (47. 7.), když po ruce jsou domácí, nesnadno pochopiti. Neumějíce mnohdy skloňovati slov vlastní své mateřštiny tím pilněji stříci bychom se měli slov cizích, poněvadž obyčejně nehledíc ani k tomu, že způsobují sklonbou nebo bezsklonim nesnáze, nehrubě bývají platna k určitosti mluvy a jasnosti. Jaký rozum a jaká krása ve slovech: „Tázala jsem se na své *vestispicae* (5. 10.), nebo dokonce: pohřešujete u mne *vestispicae* (5. 12)?

Ve příčině syntaktické vytýkáme předně, že v románu paně Havlasově přídavná jména přivlastňovací o málo co častěji se vyskytují než bílé vrány. Všude téměř místo jejich zaujímá genitiv jmen podstatných, neboť hodláme co neviděti vyrovnati se národům světovým. Příkladečky toho: opřela se na rámě *barona* (4. 29.); svezlo se oko *lékaře* (8. 12. zd.); oči *baronky* utkvěly (22. 16. zd.) atd. atd. Jaká to krásná řada bratří genitivů ve slovech „dle *vzoru římských lvic salonů*“, kde by Češátko nedýchavší nikdy vzduchem pařížským bylo řeklo *lvic salonních*, nikoli tuším na újmu ni rozmanitosti ni srozumitelnosti. — Podle těchto ukázek zdáti by se mohlo, že pan Havlasa genitivů velikým jest příznivcem, že jim kde jen poněkud možná hledí popřáti místa. Ale chyba lávky. Odstrkuje nebožátka mnohdy s míst, kde v mateřštině naší byla osedla od nepaměti, a dává přednosť akkusativům — poněvadž tak modou jest někde jinde. Kdo nevěříš, račiž si povšimnouti těchto příkladů: přejete si to (4. 10.); přála bych si některé změny (4. 15.) m. některých změn; *dvacet čtyry léta* nebylo znát (4. 8. zd.); [illegible] Sabiny Poppaey (sic! 5. 17.); nezavolám jej (43. 2.); [illegible]

(33. 10.) atd. — Způsobem až nepochopitelným nominativ položen místo instrumentalu ve větě: „*což* nabobtnává pleť“ (2. 10.) m. *čímž*. — Že otázky po způsobě germanskogalském skoro všude pouhým přízvukem a stereotypným slovosledem se odbývají, kdežto by označovány býti měly příklonnou částicí *-li*, jako na př. *věříte* (3. 9. zd.), *mohu doufat* (4. 8.). *Nesouhlasíte* (4. 12.) atd. atd.: že místo vazeb transgressivných, češtině tak roztomile slušících, napořád se potkáváme s vazbami předložkovými, jako: s úsměvem pohlížel (4. 4. zd.) m. *usmívaje se; se štěkotem* běžel pes (6. 2. zd.) m. *štěkaje;* nebo dokonce: podal baronce knihu *beze slova!* (15. 4. zd.); že konečně druhdy částice jaksi laškují a skřečkují, jako: *v ostychavosti* nepodala ruku starému m. *z ostýchavosti;* posuzovala jsem úsudek patera Aurelia *co správný* (35. 6.) m. za *správný:* to vše pokryjeme rouškou křesťanské shovívavosti a upozorníme pana spisovatele jenom na to, že u něho tu a tam se vyskýtá některá nemotornosť slovosledná, jako (13. 10.) „na zelením zarostlém portálu“ m. na portálu zarostlém zelením, ba že druhdy též tučné nesmysly se naskýtají jako (6. 16.) nebyl patrně viděn (což nejspíše znamená „er wurde offenbar nicht gesehen“, nebo (9. 11. zd.) „setník se nalezal na cestě polibit ruku šlechtičny!“

„Bídná schráno červotočné prosy“, rozesměje se snad pan Havlasa, „pokladnice liché mudroviny! s takovou ty na mne? Vezmi do rukou kterýkoli moderní spis český, a budeš mu moci totéž vytýkati. Nevíš brachu, co prosa. Na grammatice věru nestojí klassičnosť. My mladí jak píšeme tak píšeme, buďsi komu libo nebo žel a na brusické výkvaky nedáme ani dosť málo.“ — „Brachu spisovateli“, odvětíme, „neusiluješ-li všemožně o to, bychom se vyrovnali co nejdříve velikým národům kulturním západní Evropy? Nuže pověz, je-li u národů těch obyčejem, aby se kdo vydával na spisovatelství nenaučiv se řádně a dokonale své mateřštině? Zdali v tom oníno národové si libují, aby do jazyka svého nasoukali co možná nejvíce nesprávností, cizomluvův a nejapných frází, čili naopak co nejbedlivěji střehou jazyků svých zvláštnosti a krás? Nuže brachu, napodobuj po této stránce národy, kteří jindy ve všem všudy ti jsou vzory, a věru snadno se dohadneš i se mnou plesnivým kritikastrem — i, což nerovně váží více — se svým národem.“ —

Než postupme dále. Pan Havlasa stůj co stůj vždy a všude se blýská frázemi na pohled duchaplnými nehledě k tomu, jsou-li případny na osoby, kterým je klade do úst. Kterak jeptišce neznající světa ni z románu připadnouti může na mysl, aby paní tetě, vychrlivši pro nic za nic řadu dosti nesmyslných antithes, jako „umím ctít a pro úctu nemohu nenávidět; umím milovat a pro lásku zapomínám na zášť, umím milovat a pro hrdosť zapomínám opovrhovat — a jest mi při těchto vlastnostech již třicet pět roků“, aby, pravíme, paní tetě z ničeho nic vyklopila tak švarný nesmysl pronesený slovy: „Jsi priorkou tohoto zátiší, a v něm priorka ženství“ (str. 21). A to zase jenom řečeno, aby paní baronka mohla odprodati kus theorie Sylvínovy, pravíc: „Má duše drahá, priorita ženství může náležet jedině (sic) matce, a já matkou nebyla.“ — Amata pohlednouc na poraněného Binelliho zvolá: „Ale ta krev.“ Hned paní baronka po ruce je touto na pohled hlubokomyslnou expektorací (str. 44): „Krev! Toť prchavosť života; čerstvá jest život sám, uschlá, vybledlá jest zemřelá přítomnosť a uprchlá minulosť. Krev, *toť štafáž ke zbrani, kteráž* tvoří tuto krev stávajíc se v rukou pána svého

pánem pána, vládcem jeho života .... Bambitka natažená na prsou člověka — denní život. Chraň se této bambitky, ona vraždí sama, a člověk ji vraždí sebe sám — obyčejně — osud jen nabíjí, člověk strhne spoušť — do svých prsou, ano, do svých prsou." — Amata zvěstuje Bohdaně, že poranění Binelliho není nebezpečno. Co ta na to? „Není nebezpečné, na to máte dát akcent, drahá velebná sestro, třeba řecký perispomenon: není to nebezpečné" (str. 48). Byl-li kdy pitomější nesmysl vydáván za vtip? — A totéž sprosté robisko Bohdana praví (str. 105.) k Amatě: „Drahá slečno, jste vždy tak zbožně vážna. Na čele vašem je nádech věčného dumání a duševního života, v oku vašem dřímá jistý druh defensivy zahrnující v sobě a tvořící celý život. Jest to historická trpká defensiva českého života, vzdorná, neodříkající se, nepodléhající." Jako by na vrbě fíky rostly! — O Amatě praví pan spisovatel na str. 50. tato na pohled mysteriosní v pravdě prostě nesmyslná slova: „U Amaty vedl pásmo životní skoumavý rozum, srdce její zůstalo mrtvo, co pásmo rozumu šířilo se dál a dále. A když posléze toto pásmo dotklo se srdce, tu zážeh oživil a roztavil tu dřímající osu lidskou a srdce její se vzdávalo." Tak mluvívá člověk, když jím lomcuje horečka. — Ale nejenom svým osobám nesmyslíčky v ústa klade pan spisovatel, i když sám popisuje nebo vypravuje ledajakým pozlátkem nepohrdá pyšně se jím jako drahým skvostem. Tak na př. popisuje krajinu šumavskou praví (str. 16). Slz (= slzí)! směšno; v údolí požehnání, míru ... Ó ano, pohled na zámek a vesnici jest elegance venkova, jest i poezie! A nejen lyrika nám šepce měkké sonaty, hle další pohled: toť epos či (sic!) elegie — neb obé v jednotě ...." Dí-li starý Kollár:

> Epos park veliký; beseda Drama; chrám citu Oda;
> Jeskyně Balláda; stráň je Selánka milá;
> Stinné hájky Sonnet; truchlý Elegia potůček;
> Písně pahorky; Román květnice; Rýmy echo,

podobnosť vzdálená, tím však právě vtipná, propověděna byvši každému je na snadě; při hromadách slov paně Havlasových slušně se tážeme po jich oprávněnosti. — Přestaneme na tomto skrovném klasobrání. Neboť kdybychom vše tuto vypsati měli, co pověděno buď nevčas neb od místa, půl knihy by nám opsati bylo.

Jako vše v románě paně Havlasově nepřirozeno, tak i dialogy jeho větším dílem pro nepřirozenosť svou naprosto se stávají nechutnými. Vězí sama přílišnosť, samo stihání effektů. Salonní konversace ne tak laciným způsoby se pořizuje, že místo „milá tetinko" povíme „ma tante", že přepleskneme tu i tam některou francouzskou frázičku, jako: „Merci ma chère Poppaea Sabina" (str. 4.); mettez-moi dans votre armée (str. 11.); c'est un roman (50.), l'enfant terrible (51.) atd. atd.: třeba vedle znalosti salonního života býti mistrem své mateřštiny a důkladným znalcem jiných jazyků slovanských, zvláště pak polského a ruského. Chce-li pan Havlasa vzory domácí, odkazujeme jej k výtečným veselohrám našeho Em. Bozděcha, z nichžto spolu i pozná, že elegance a duchaplnosť se strany jedné a přirozenosť se strany druhé netoliko vzájemně se nevylučují, anobrž jedna bez druhé ani neobstojí. —

Této pravdě pan Havlasa sotva při sobě tak hned místo dá. Aby přede čtenáři svými se obklopil jakýmsi nimbem genialnosti, [illegible] užívá velefortelných. Chtěje na př. hned na samém počátku [illegible]

věděti, že baron Koenigsberk má kuběnu, na bitých dvou stránkách nám líčí, ana Římanka Poppaea Sabina obklopena jsouc otroky a otrokyněmi stoupá do lázně a z lázně. Věc je pikantní, to panu spisovateli stačí. — V kapitole druhé (str. 15.) básník nás chce seznámiti s jevištěm svého románu. Kterak tu popadnouti věc, aby zase se stala pikantní? Inu takto: Započíná kapitolu slovy: „A novinky z Peště (= Pešti), milá slečno, tázala se jasným hlasem mademoiselle Bohdana“, načež ihned jme se popisovati krajinu. — V tomtě právě takový vtip, jakoby kdo tázán byv, kolik je hodin, vykládati se jal o důležitosti bavlny. Sláva manýře! — Od kapitoly třetí do osmé básník nevzmohl se na žádný úvod pikantní. Za to jest vstup do kapitoly deváté, v níž se líčí zámecká společnost vycházku konající na hrad Helfenburk, pro přílišnosť lyrické papriky naprosto nezáživný. Odtud zase až do kapitoly sedmnácté nic zvláštního. Za to v té se pan spisovatel vzmohl na myšlenečku v skutku hezounkou. „Melancholie oblohy jest velmi poetická“, praví (str. 145). „Melancholie oblohy jest velmi vděčná studie. Pozorovatel upírá při studii oči na přátele (sic) kol sebe. Na nich stopuje zádumčivosť nebes . . .“ Tak hezounkou myšlénku propověděti jenom jednou bylo by s pravým hříchem. Pročež kapitolu osmnáctou (str. 154.) započal pan spisovatel zase od týchže slov, a poněvadž přísloví dí, všeho dobrého že do třetice, započíná od nich zase i kapitola devatenáctá (str. 163). Aby tentýž pomysl pro nic a za nic vyklopen byl i po čtvrté, přísloví sice nedovoluje, ale žádá toho originalnosť — jen že se již nesmí klásti nikde na začátku kapitoly. Kde tedy? Zda na konci? — Vida, na to člověk obyčejný připadá ihned. Nic tedy potom. Do prostředka kapitoly s onou krásnou myšlénkou; tam ji čtenář očekávati bude nejméně. Třebatě spisovateli býti také strategem. A věru stalo se. Najdeš ji, čtenáři milý, těší-li tě hledati, uprostřed kapitoly poslední na stránce 169. — A pitvorně, jak začal, spisovatel opus své i končí. Když básník všecky hrdiny a hrdinky své šikovně s jeviště sklidil, když nám i pověděl, že baronka Valga opouštějíc na vždy zámek svůj navštívila ještě obydlí Sylvinovo, máme všeho zrovna dosť. Ale panu spisovateli zbylo snad trochu prázdného papíru, jehož daleko větším nepřítelem býti se zdá než prázdných řečí a umyslil si napsati ještě dva řádky. Co obsahují? Slova velepamátná: „Ranní slunce. Jitro — za soumraku.“ Pan spisovatel chtěje duchaplným se zdáti, stal se směšným.

Ale dosti toho! — Jakýže jest úsudek náš celkovitý o románu paně Havlasově? Příznivý nikolivěk. Ačkoli nikterak nemůže popíráno býti, že pan Havlasa šťastnou nadán jsa fantasií děj dosti šťastně vynalezl, ač vůbec ni talentu vypravovatelského mu nelze upírati: přece se strany druhé nade všecku pochybnosť povýšeno jest, že směrem se dává nepravým, že se nepropracoval k nižádnému hlubšímu názoru světovému, a na uměleckou formu ne tolik že se posud nevzmohl, ale ani tak hned nevzmůže, leč by při sobě místo dal autokritice co nejpřísnější.

Jan Kosina.

Epické básně Jaroslava Vrchlického. (Salonní bibliotheky č. 2.) V Praze. Nakladatel J. Otto 1876.

Staviva dostatek a paliva, obojího pak pravou měrou, na tom netoliko *zdravota tělesného ústrojí* lidského závisí, nýbrž i duševní zdravota jak lidí *jednotlivých tak i jednotlivých* národů. Jakož zajisté organismu našemu

tělesnému netoliko krmí kompaktních, a těch zase pokud možná nejrozmanitějších potřebí jest, abychom si z nich svaly své a kosti budovali, nébrž i nápojů, které by mile dráždíce nervstvo, dýchání a oběh krve usnadňovaly a tím platně se přičinily k žádoucímu střídání látek, tak i v oboru duševním pilně o to dbáti budeme, aby netoliko staviva — míním tu všeho způsobu vědy — nýbrž i paliva — na snadě jest rozuměti, že jím plody umění míním, a po přednosti plody uměny básnické — národu i dostatečnou se dostávalo hojnosti i žádoucí rozmanitosti. Se strany druhé však ten znamenitý rozdíl uznamenáváme mezi tělesným ústrojím jednotlivce s duševním životem národů, že pořizování potřeb tělesných se děje výhradně zevně, kdežto duševní potravu svou národ, čím přirozeněji se rozvíjí a samostatněji si vede, tím hojněji a rozmanitěji si pořizuje sám ze sebe. — Básnictvo epické nazval bych mlékem duševního života národního. Jím zajisté odkájejí se národové mladí až k dobám vyspělosti: než ani za těchto nepostrádají ho leda na velikou svou ujmu. V novověké literatuře naší básní epických jest velmi po skrovnu; proti lyrickým téměř mizí. Zjevný to důkaz, že duševní rozvoj národa našeho se nebral cestami přirozenými, že národní organismus náš strádá nějakým neduhem, že třeba je léku, aby porušená harmonie duševních sil našich opět přivedena byla k místu. Národ náš dlouho vyloučen byv ze vší součinnosti na divadle světovém jako popelka se uchýlil v zákoutí dumaje sám nad sebou a živoře životem samotářským a zobrazil netečnosť svou nebo nemohoucnosť přílišnosti produkce lyrické, která mu sice stav ten činila snesitelným a na konec i milým, ale v následcích svých, bylo-li by ho na dlouze, právě tak záhubně by naň působila, jako lihoviny přílišnou měrou požívané působí na tělesný organismus lidský. Paliva u nás příliš, živného mléka nedostatek veliký! Ký tedy div, že kdykoliv u nás báseň epická se vydaří, radostně ji vítáme, tak radostně jako churavec lék, do kterého se naděje zléčení svého neduhu. —

Epické básně Jaroslava Vrchlického uvítali jsme kde kdo tím vroucněji, čím dychtivěji jsme na ně čekali a čím větší naděje právem jsme skládali ve mladistvého pěvce, jenž svými písněmi tak případně nazvanými „z Hlubin“ dokázal, že umí pěti srdce k srdci, jako bohulíbí oni pěvcové dávnověkosti naší, o nichž prozpěvuje náš rukopis Kralodvorský. Konečně tu ležela i přede mnou ta krásná knížečka, velevkusnou, v pravdě salonní úpravou svou typografickou mile k sobě vábící zrak — a nastávala i blažená doba prázdnin! Vzdálen od hlomozu městského uprostřed šumných lesů čítal jsem je a čítal opět a opět, i zdálo mi se, že se mi vrátila zlatá léta jinošská. Jako tehdáž Slávy dceru, Růži stoliston, ba i sám Labyrinth slávy dříve jsem z rukou nepouštěl, pokud ven a ven mi neutkvěly v paměti, tak do milých těchto zpěvů jsem se pohrouzil s celou duší, s celým srdcem, neboť promlouvaly ke mně nehynoucím kouzlem poesie. — A slasti, jakých sám jsem zažil, rád bych aby kde který krajan můj zažíval se mnou. Proto jedině hodlám o epických básních Vrchlického promluviti zevrubněji.

Podává nám básník v tomto svazku dvacet šest kratších básní epických, jež balladami nazval a romancemi, a delší pověsť básnickou, jíž nazval *Satanelu.* Promluvím o této nejdříve. Myslímť zajisté, že básník sám vykázav jí *místo* poslední ve své sbírce nad jiné své plody ji položil výše.

Děj pověsti prostě tento: Roderigo Gonzales, rytíř řádu Johanitů, *kteří* mocně ještě vládnou na Rodyžském ostrově, spatří Satanelu, [illegible]

(33. 10.) atd. — Způsobem až nepochopitelným nominativ položen místo instrumentalu ve větě: „*což* nabobtnává pleť“ (2. 10.) m. *čímž*. — Že otázky po způsobě germanskogalském skoro všude pouhým přízvukem a stereotypným slovosledem se odbývají, kdežto by označovány býti měly příklonnou částicí *-li*, jako na př. *věříte* (3. 9. zd.), *mohu doufat* (4. 8.). *Nesouhlasíte* (4. 12.) atd. atd.: že místo vazeb transgressivných, češtině tak roztomile slušících, napořád se potkáváme s vazbami předložkovými, jako: s úsměvem pohlížel (4. 4. zd.) m. *usmívaje se; se štěkotem* běžel pes (6. 2. zd.) m. *štěkaje;* nebo dokonce: podal baronce knihu *beze slova!* (15. 4. zd.); že konečně druhdy částice jaksi laškují a skřečkují, jako: *v ostychavosti* nepodala ruku starému m. *z ostýchavosti;* posuzovala jsem úsudek patera Aurelia *co správný* (35. 6.) m. za *správný:* to vše pokryjeme rouškou křesťanské shovívavosti a upozorníme pana spisovatele jenom na to, že u něho tu a tam se vyskýtá některá nemotornosť slovosledná, jako (13. 10.) „na zeleným zarostlém portálu“ m. na portálu zarostlém zeleným, ba že druhdy též tučné nesmysly se naskýtají jako (6, 16.) nebyl patrně viděn (což nejspíše znamená „er wurde offenbar nicht gesehen“, nebo (9. 11. zd.) „setník se nalezal na cestě políbit ruku šlechtičny!“

„Bídná schráno červotočné prosy“, rozesměje se snad pan Havlasa, „pokladnice liché mudroviny! s takovou ty na mne? Vezmi do rukou kterýkoli moderní spis český, a budeš mu moci totéž vytýkati. Nevíš brachu, co prosa. Na grammatice věru nestojí klassičnosť. My mladí jak píšeme tak píšeme, budsi komu libo nebo žel a na brusické výkvaky nedáme ani dosť málo.“ — „Brachu spisovateli“, odvětíme, „neusiluješ-li všemožně o to, bychom se vyrovnali co nejdříve velikým národům kulturním západní Evropy? Nuže pověz, je-li u národů těch obyčejem, aby se kdo vydával na spisovatelství nenaučiv se řádně a dokonale své mateřštině? Zdali v tom onino národové si libují, aby do jazyka svého nasoukali co možná nejvíce nesprávnosti, cizomluvův a nejapných frází, čili naopak co nejbedlivěji střehou jazyků svých zvláštností a krás? Nuže brachu, nápodobuj po této stránce národy, kteří jindy ve všem všudy ti jsou vzory, a věru snadno se dohadneš i se mnou plesnivým kritikastrem — i, což nerovně váží více — se svým národem.“ —

Než postupme dále. Pan Havlasa stůj co stůj vždy a všude se blýská frázemi na pohled duchaplnými nehledě k tomu, jsou-li případny na osoby, kterým je klade do úst. Kterak jeptišce neznající světa ni z románu připadnouti může na mysl, aby paní tetě, vychrlivši pro nic za nic řadu dosti nesmyslných antithes, jako „umím ctít a pro úctu nemohu nenávidět; umím milovat a pro lásku zapomínám na zášť, umím milovat a pro hrdosť zapomínám opovrhovat — a jest mi při těchto vlastnostech již třicet pět roků“, aby, pravíme, paní tetě z ničeho nic vyklopila tak švarný nesmysl pronesený slovy: „Jsi priorkou tohoto zátiší, a v něm priorka ženství“ (str. 21). A to zase jenom řečeno, aby paní baronka mohla odprodati kus theorie Sylvínovy, pravíc: „Má duše drahá, priorita ženství může náležet jedině (sic) matce, a já matkou nebyla.“ — Amata pohlednouc na poraněného Binelliho zvolá: „Ale ta krev.“ Hned paní baronka po ruce je touto na pohled hlubokomyslnou expektoraci (str. 44): „Krev! Toť prchavosť života; čerstvá jest život sám, uschlá, vybledlá jest zemřelá přítomnosť a uprchlá minulosť. Krev, *toť štafáž ke zbrani, kteráž* tvoří tuto krev stávajíc se v rukou pána svého

pánem pána, vládcem jeho života .... Bambitka natažená na prsou člověka — denní život. Chraň se této bambitky, ona vraždí sama, a člověk ji vraždí sebe sám — obyčejně — osud jen nabíjí, člověk strhne spoušť — do svých prsou, ano, do svých prsou." — Amata zvěstuje Bohdaně, že poranění Binelliho není nebezpečno. Co ta na to? „Není nebezpečné, na to máte dát akcent, drahá velebná sestro, třeba řecký perispomenon: není to nebezpečné" (str. 48). Byl-li kdy pitomější nesmysl vydáván za vtip? — A totéž sprosté robisko Bohdana praví (str. 105.) k Amatě: „Drahá slečno, jste vždy tak zbožně vážna. Na čele vašem je nádech věčného dumání a duševního života. v oku vašem dřímá jistý druh defensivy zahrnující v sobě a tvořící celý život. Jest to historická trpká defensiva českého života, vzdorná, neodříkající se, nepodléhající." Jako by na vrbě fíky rostly! — O Amatě praví pan spisovatel na str. 50. tato na pohled mysteriosní v pravdě prostě nesmyslná slova: „U Amaty vedl pásmo životní skoumavý rozum, srdce její zůstalo mrtvo, co pásmo rozumu šířilo se dál a dále. A když posléze toto pásmo dotklo se srdce, tu zážeh oživil a roztavil tu dřímající osu lidskou a srdce její se vzdávalo." Tak mluvívá člověk, když jim lomcuje horečka. — Ale nejenom svým osobám nesmyslíčky v ústa klade pan spisovatel, i když sám popisuje nebo vypravuje ledajakým pozlátkem nepohrdá pyšně se jim jako drahým skvostem. Tak na př. popisuje krajinu šumavskou praví (str. 16). Slz (= slzí)! směšno; v údolí požehnání, míru ... Ó ano, pohled na zámek a vesnici jest elegance venkova, jest i poezie! A nejen lyrika nám šepce měkké sonaty, hle další pohled: toť epos či (sic!) elegie — neb obé v jednotě ...." Dí-li starý Kollár:

> Epos park veliký; beseda Drama; chrám citu Oda;
> Jeskyně Balláda; stráň je Selánka milá;
> Stinné hájky Sonnet; truchlý Elegia potůček;
> Písně pahorky; Román květnice; Rýmy echo,

podobnosť vzdálená, tím však právě vtipná, propověděna byvši každému je na snadě; při hromadách slov paně Havlasových slušně se tážeme po jich oprávněnosti. — Přestaneme na tomto skrovném klasobrání. Neboť kdybychom vše tuto vypsati měli, co pověděno buď nevčas neb od místa, půl knihy by nám opsati bylo.

Jako vše v románě paně Havlasově nepřirozeno, tak i dialogy jeho větším dílem pro nepřirozenosť svou naprosto se stávají nechutnými. Všude sama přílišnosť, samo stíhání effektů. Salonní konversace ne tak lacinými způsoby se pořizuje, že místo „milá tetinko" povíme „ma tante", že připleskneme tu i tam některou francouzskou frázičku, jako: „Merci ma chère Poppaea Sabina" (str. 4,); mettez-moi dans votre armée (str. 11.); c'est un roman (50.), l'enfant terrible (51.) atd. atd.: třeba vedle znalosti salonního života býti mistrem své mateřštiny a důkladným znalcem jiných jazyků slovanských, zvláště pak polského a ruského. Chce-li pan Havlasa vzory domácí, odkazujeme jej k výtečným veselohrám našeho Em. Bozděcha z nichžto spolu i pozná, že elegance a duchaplnosť se strany jedné a přirozenosť se strany druhé netoliko vzájemně se nevylučují, anobrž jedna bez druhé ani neobstojí. —

Této pravdě pan Havlasa sotva při sobě tak hned místo dá. Aby přede čtenáři svými se obklopil jakýmsi nimbem genialnosti, způsobů druhdy užívá velefortelných. Chtěje na př. hned na samém počátku čtenáři vy-

věděti, že baron Koenigsberk má kuběnu, na bitých dvou stránkách nám líčí, ana Římanka Poppaea Sabina obklopena jsouc otroky a otrokyněmi stoupá do lázně a z lázně. Věc je pikantní, to panu spisovateli stačí. — V kapitole druhé (str. 15.) básník nás chce seznámiti s jevištěm svého románu. Kterak tu popadnouti věc, aby zase se stala pikantní? Inu takto: Započíná kapitolu slovy: „A novinky z Peště (= Pešti), milá slečno, tázala se jasným hlasem mademoiselle Bohdana", načež ihned jme se popisovati krajinu. — V tomtě právě takový vtip, jakoby kdo tázán byv, kolik je hodin, vykládati se jal o důležitosti bavlny. Sláva manýře! — Od kapitoly třetí do osmé básník nevzmohl se na žádný úvod pikantní. Za to jest vstup do kapitoly deváté, v níž se líčí zámecká společnosť vycházku konající na hrad Helfenburk, pro přílišnosť lyrické papriky naprosto nezáživný. Odtud zase až do kapitoly sedmnácté nic zvláštního. Za to v té se pan spisovatel vzmohl na myšlenečku v skutku hezounkou. „Melancholie oblohy jest velmi poetická", praví (str. 145). „Melancholie oblohy jest velmi vděčná studie. Pozorovatel upírá při studii oči na přátele (sic) kol sebe. Na nich stopuje zádumčivosť nebes . . ." Tak hezounkou myšlénku propověděti jenom jednou bylo by s pravým hříchem. Pročež kapitolu osmnáctou (str. 154.) započal pan spisovatel zase od týchže slov, a poněvadž přísloví dí, všeho dobrého že do třetice, započíná od nich zase i kapitola devatenáctá (str. 163). Aby tentýž pomysl pro nic a za nic vyklopen byl i po čtvrté, přísloví sice nedovoluje, ale žádá toho originalnosť — jen že se již nesmí klásti nikde na začátku kapitoly. Kde tedy? Zda na konci? — Vida, na to člověk obyčejný připadá ihned. Nic tedy potom. Do prostředka kapitoly s onou krásnou myšlénkou; tam ji čtenář očekávati bude nejméně. Třebatě spisovateli býti také stratégem. A věru stalo se. Najdeš ji, čtenáři milý, těší-li tě hledati, uprostřed kapitoly poslední na stránce 169. — A pitvorně, jak začal, spisovatel opus své i končí. Když básník všecky hrdiny a hrdinky své šikovně s jeviště sklidil, když nám i pověděl, že baronka Valga opouštějíc na vždy zámek svůj navštívila ještě obydlí Sylvínovo, máme všeho zrovna dosť. Ale panu spisovateli zbylo snad trochu prázdného papíru, jehož daleko větším nepřítelem býti se zdá než prázdných řečí a umyslil si napsati ještě dva řádky. Co obsahují? Slova velepamátná: „Ranní slunce. Jitro — za soumraku." Pan spisovatel chtěje duchaplným se zdáti, stal se směšným.

Ale dosti toho! — Jakýže jest úsudek náš celkovitý o románu paně Havlasově? Příznivý nikoliněk. Ačkoli nikterak nemůže popíráno býti, že pan Havlasa šťastnou nadán jsa fantasií děj dosti šťastně vynalezl, ač vůbec ni talentu vypravovatelského mu nelze upírati: přece se strany druhé nade všecku pochybnosť povýšeno jest, že směrem se dává nepravým, že se nepropracoval k nižádnému hlubšímu názoru světovému, a na uměleckou formu ne toliko že se posud nevzmohl, ale ani tak hned nevzmůže, leč by při sobě místo dal autokritice co nejpřísnější. *Jan Kosina.*

Epické básně Jaroslava Vrchlického. (Salonní bibliotheky č. 2.) V Praze. Nakladatel J. Otto 1876.

Staviva dostatek a paliva, obojího pak pravou měrou, na tom netoliko zdravota tělesného *ústrojí* lidského závisí, nýbrž i duševní zdravota jak lidí *jednotlivých tak i jednotlivých* národů. Jakož zajisté organismu našemu

Nelze nikterak upírati, že dojem celkovitý z básně, jakkoli hlavní motiv její — pomsta bratrská — nikoli není nový, jest uchvacující, v pravdě tragický. Rytíř, jenž všecku bytosť svou slavným slibem zasvětil křesťanstvu, nemá dosti mravné síly, aby nástraze potměšilým osudem mu činěné odolal a zapomínaje, že není svým, všecek se oddává nekrocené lásce k dívce cíganské. Ale tím, že básník na dívku tuto snesl krásu barev duhových, vina rytířova se uskrovňuje, my ji shledáváme lidskou, a ne pocit opovrhování budí se v prsou našich, anobrž pocit soustrasti. Žeť pak rytíř lásky své neodstupuje ni v okamžení, když vyvolená srdce jeho drzým způsobem přerušujíc slavnostný průvod potupuje to, co by rytíři býti mělo nejsvětějším, anobrž obrancem odhodlaným i na věci nejhorší se jí stává, viny jeho nerozmnožuje; neboť jakmile nad celek, jemuž se byl zasvětil, rytíř položil sebe a svou vášeň, konání jeho přirozeno jsouc tím jest i po stránce psychologické i po umělecké oprávněno. Škoda, přeškoda, že krásnému obrazu Satanely básník úmyslně jedním nepěkným rysem valně ublížil. Přerušení slavnostního průvodu po soudu mém jiným i básničtějším i psychologičtějším způsobem mohlo způsobeno býti než házením peckami datlovými. Totě prosa čiročirá, prosa trapná. Ještě jeden nebo dva tak chatrné momenty v básni jako tento, a záliba umělecká vyvrácena bude nezbytně na čisto. Nazval jsem motivování básníkovo nepsychologickým, poněvadž massy spořádaně se pohybující jako sám je básník vypisuje, líče průvod, na mysl nepředpojatou, naivnou — a naivna přece je Satanela ven a ven — nikterak a nikdy nepůsobí, jinak než vážně. Třeba je buď blbosti až zvířecké, která nepochopujíc celku za některé jednotlivosti nápadné jí utkvívá, nebo předpojatosti a blaseovanosti, ba naprosto důkladné informace liberální, aby kdo ve průvodě církevním vyčíhal stránku popouzející k rozpustilosti a smíchu. Ale kdyby ani toho nebylo, pojídání datlí, vybírání pecek a házení jimi jsou a zůstanou předměty unikajícími všeliké seriosní úpravy básnické asi jako nakládání hnoje, praní špinavých košil a věci podobné. Což nemohla Satanela spatřivši v zástupu svého Roderiga proniknuta jsouc náhle žárem lásky své a zapomínajíc na vše vůkol sebe i na průvod prostě tlesknouti rukama, nebo vyvolati milencovo jméno, nebo udeřiti v cymbal, nebo cosi podobného učiniti? Procesí tak jako tak bylo by přerušeno bývalo a básníkův účel dosažen i bez prosaického žvýkání datlí a házení peckami. Kdyby nebylo zákona, by v básni vše bylo případno a krásno, cokoli v ní jest, řekl bych, že nás za trapný tento ústup básník náš zhojil přemnohými krásami jinými. — Výprava počíná tak prostince, tak nehledaně, jako by nám události vykládal kronikář; a přece majíce pak celek před duší shledáváme, že nás básník způsobem v pravdě epickým hned s počátku byl uvedl sám v události střed. Co s počátku pouhou náhodou se zdá býti, že rytíř s dívčinkou Satanelou se potkává, znenáhla seznáváme býti plodem pomsty, pomsty to vypočítané po satansku. S umělostí nemenší než události v uzel zadrhnul, básník je zase před očima našima rozplétá. Rukou mistrnou jsou vykresleni nepřátelští bratři a myšlénka zdáblelí se bratra mladšího velikolepostí a smělostí svou až ohromuje. A jak dojímavo je stoupání děje, jak případně i mluva čím dále tím bujnější a vzletnější, tím bohatější a pružnější. Jaká to pestrota barev v popsání rozkošného kláštera a cíganských tlup ve zpěvě druhém! Jak malebna líčeň průvodu, jak pošmourně vznešena líčeň blížícího se mora ve zpěvu třetím! A [illegible] by nedojaly krásné malby uvězněného Roderiga (ve zpěvě pátém), [illegible]

v refektáři velmistra, přišerného svitu měsíčného, živoucího satana a děsná tohoto vypravování? To darmo komu vykládati: ustroj duši po svátečnu, čti a cit! — Ještě jedné věci na pochvalu básníka našeho dotknouti hodlám, než rukou všetečnou se osmělím poukázati k některým věcem, které dokonalosti básně této mi se zdají býti poněkud na škodu. Žádný z našich básníkův epických posud nedovedl úsobnosť svou tak dokonale utajiti, ji takořka v oběť přinesti dějům opěvovaným a svůdným příležitostem k horování lyrickému tak uměle se vyhnouti a z cesty jíti jako náš mladistvý Vrchlický, což o jeho eminentní vloze k básnění epickému svědectvo vydává tím zjevnější, vzpomeneme-li, že jest tvůrcem eminentně lyrických básní „z Hlubin.“ Slovem, Vrchlický touto básní se nám objevuje epikem co nejobjektivnějším.

Veršem psána je Satanela čtyřstopým trochejským — ale nerymovaným. Bylo-li by důkazu jakého na to potřebí, že jazyk náš vládne-li jím „mistr svého umění“ — i harmoničnosti i melodičnosti vyniká nade mnohé jiné, Satanelou byl by sjednán. Tak mile a hladce čítá se ten verš a spolu takové síly a pružnosti je schopen, že člověka až podiv jímá. A přece — povím, co myslím bez obalu — jakkoli vysoko nad přemnohé básně rymované kladu Satanelu, kdyby skvostný háv její zlatým třpytem rýmu byl ozdoben, ještě nekonečně výše bych ji kladl. Čtyřstopý ten trochej ani pod rukama básníka tak genialního, jakým je Vrchlický, monotonie jakési nemůže zcela zniknouti: rým, o nějž Vrchlickému věru není zle, byl by odstranil i tuto skrovnou vadu. Ale když už verš si oblíbil básník nerýmovaný, ani od přesných vazeb obvyklých klassické prose nemaje toho potřebí odchylovati se neměl, i střídání samohlásek a souhlásek ve prospěch blahozvuku pilen býti měl co nejvíce. Tak na př. na str. 111. ř. 4. zd. lépe než „za rok ale, když máj vonný“ znělo by *ale za rok máj když vonný;* na str. 155, ř. 3. zd. místo „netvořil už ale sochy“ *ale netvořil už sochy;* na str. 112. ř. 8. zd. místo „po jichž rose opojivé“ *po jichž opojivé rose,* a tamtéž ř. 6. zd. místo „každé poupě útlých ňader“ *každé poupě ňader útlých.* Na str. 147. ř. 3. zd. uráží pleonasmus ve verši „znovu opět klesl v dumy“ a na str. 155. ř. 12. zd. místo „kříž vzal a šel proti Turkům“ raději bychom četli *kříž vzal a šel na Turčína.* — Konečně vytknouti jest na str. 158. ř. 7. a 11. zcela po germansku položené časoslovo *musiti* na označenou pouhé domněnky ve verších „tak musilo člověku být“ a „tak musilo bohu býti“ místo *tako člověku as bylo, tako asi bohu bylo.* Než to jsou maličkosti; muší trus, řekl bych na krásném obraze, jenž snadno může býti odklizen. —

Ale čas už, abychom se porozhlédli poněkud i po té části sbírky přítomné, již nadepsal básník náš balladami a romancemi. Básník je urovnal, nemýlím-li se, pořadem chronologickým. Mně na ten čas posloupnosť časová zcela jest lhostejna a rozstřídím je podle národů, z jejichžto dějů nebo pověstí pěvci našemu se vidělo bráti na básně látku. I shledáváme, že jich šest je váženo z dějin a báji germanských, čtyři ze života italsko-španělského, tři z maďarsko-cigánského, po jedné z ukrajinského, amerických Indianů, Říma, Řecka, Francouz, dvě ze židovského. Ostatních šest nemá žádného rázu národnostního do sebe; jsou to z části allegorie, z části jakési ohlasy kosmogonické. Tytono bez odporu jsou celé této sbírky básněmi nejslabšími, čímž ovšem nikoli netvrdím, že by prosty byly ceny básnické. Měřímť zajisté Vrchlického měřítkem básníka genialního, ne měřítkem všedního diletanta. V první z nich „Dědicové“ nadepsané (str. 10.) ne bez děsného

humoru jakéhosi líčí, kterak umírající král jediným přátelům sobě zbylým, psu to a sokolu, odkazem zanechává děravý plášť svůj hermelínový. Pes záhy hořem zcepení, sokolu však jiného zachtívá se dědictva: bělmo královských očí — toť mu perly, krví se zalivše rubíny mu jsou, šedíny stříbrem. Ostrými spáry a tvrdým zobanem rozsápe tělo a požírá je lituje bývalé své služebnosti. — Kdo je ten král, tážeme se a dohadujíce se odpovědi kolikeré, z nichž každá rovně jest oprávněna, pokrčíce rameny ve staré se utvrzujeme pravdě, že allegorie nás obyčejně ostavuje neukojenými, chladnými. — *Všední ballada* (str. 20.) i pod rukama Vrchlického zůstala vskutku všední. Na hrobě samovrahově ze slzí matčiných vyrůstá růže bílá, kde v hoři stála milenka, vykvetá růže červená; zase chladná, jalová allegorie, jež neopírajíc se ani o nějaké podání národní bez výkladu orientalské či jaké květinomluvy se shledává zcela bezvýznamnou. Nebýti krásné mluvy a lepého verše, dvakráte po sobě přečísti bychom jí nedovedli. Jesti to stařena vyzáblá pod maskou kvetoucí mladice. — Poněkud podoben, ale i obsahem i významem nad tuto balladu jako nebe nad zemí povýšen je zpěv o třech jezdcích jedoucích do boje. Ostavuje doma jeden sestru milou, druhý ženu drahou a drobné dítky, staričkou matku třetí. Padnou v boji všichni tři. Zapomněli ve prudkém boji bratr na sestru, manžel na ženu a děti, i rozsápala dravá zvěř těla jejich, ale na hrobě nejmladšího, že se jménem matčiným na rtech umřel, kalina vzrostla, na kalinu bílý ptáček sedá a kalina jeden květ. Krásnější nemůže dojíti oslavy láska synovská. Kalina, zpěvný pták — totě známé nám Slovanům symboly slávy pohrobné. Tak už pradávný pěvec náš vyrůstati dává na mohyle padlého jinocha dubci, dubu, k němuž odevšad se sletují krahujci! — *V jarní romanci* (str. 27.) kmet kouzelník, jenž v ledových obývá slujích, umíní si putovati do zemí:

„Kde slunko celý boží den
si nezahalí líce,
kde písní, vůně, hvězdiček
a květů na tisíce.

A těšil se, jak zobjímá
ty víly lehkonohé,
a tak ve sladké naději
již kraje prošel mnohé.

Však běda! jaká proměna!
i slunce před ním schladlo,
a když vzal kvítí do rukou
hned jeho dechem svadlo.

Kam vkročil zas ten starý led,
zas kroupy sněhy, mrazy,
i rozpláče se kouzelník
a sám si hlavu srazí.“

(Str. 28. 29.).

A sotva že kouzelník zlý mrtev, opět jaro po vší zemi. Čím to, že tato báseň tolikéž allegorií jsouc tak mocně nás dojímá? Předně tím, že pouhý zjev přírodní po příkladě starých theogonií, jež dávno v podobě bájí přešly v podání všech národů, ztělesněn tu ve člověka, ať by zlého, krutého, přece ve člověka, jehož osudové nás lidí ovšem mocněji se týkají než pouhé změny v oboru přírody. A druhé — zlého toho kouzelníka vlastní zloba hubí, jakýto triumf člověčenstva, jež přese všechny trudné překážky a matné okliky přece vždy jen tíhne k dobrému. Ale jak mocný, jak úchvatný byl by asi dojem básně býval, kdyby pěvec náš spustě se šlepěji tradice německé místo zlého, bezejmenného kouzelníka Moranu nám byl vylíčil, ana pouť svou konajíc ve kraje blaženější hyne sama! Kde je kdo z nás, aby [illegible] básníkově v ústrety nepřinesl kus poezie národní [illegible] do [illegible] pomněnkou na smrtnou neděli? — Jako [illegible]

báseň nadepsaná „Zimní pohádka“ (str. 52.) — Z končin jižních na sever přišel host, host zpěvný, veselý, pokud trvalo léto. Napadlo sněhu a hosti zbělel vlas; mráz pojal řeky v tuhá pouta a cizího hostě sílu sevřel věk.

„I usnul kdys — a divný sen
se sklonil jeho do duše,
to zdálo se mu o jaře,
a on se usmál v předtuše.“

A nebyl sen ten na licho. Jaro se rozhostil o vůkol: ale cizí host byl nebožtík. Ano tak! Mojžíš umírá zíraje zdaleka na zem zaslíbenou. Zřídka kdy velikým mužům přáno, by snahy své se dočekali plodů ve společnosti lidské! — Čítám-li i báseň „dešťové krůpěje“ básníkem nazvanou mezi allegorické, ačkoli pouze mysli slovanské tak vlastní vzájemnosť mezi osudy lidskými a přírodou živě zobrazuje, že nepřávě tak činím dobře sobě jsem vědom. Ale stalo se tak, že jsem pro ni nenalezl místa vhodnějšího. Děva láskou opojená unavena k loži hlavu sklání. Co jí zvěstují krůpěje deště májového?

„My jsme sestry těch krůpějí,
které v nově zkvetlém máji
z rukou kněze při oltáři
štěstí tvoje požehnají.
A na srdci hocha tvého —
Ó jak se to sladce dřímá!
jak ti bude drahé dítě,
až tě v spánek skonejšíme? . . .“

Uplyne léto, nastane jeseň — děva od milence opuštěna. Opět krůpěje deště, deště podzimního. Co děvě zvěstují? —

„My jsme sestry těch krůpějí,
které padnou z kněze ruky,
až tvé srdce i tvou lásku
zdrtí bol a zdrtí muky.
Nad tvým rovem opuštěným
jenom my se pomodlíme,
sladce se to na rtu hocha,
sladčeji však v hrobě dříme.“

Báseň mluví sama za sebe. Tisíc a tisíckráte opakovaná a přece věčně věků nová píseň o lásce oklamané — totě tresť i této básně.

Záhodno mi se nyní býti zdá promluviti několik slov o básních, na něž látku bral básník náš ze života národů, na jejichž luzích romance je květinou domácí. Jsou čtyři: Lví fontan (str. 59.), Romance (str. 73.), Španělská romance (str. 85.) a opět prostě Romance (str. 97.)

V prvé z těchto básní pěvec nám vykládá, kterak hrabě jakýsi žárliv jsa na překrásnou paní svou na zámek osamotnělý s ní se uchýlí. Ale vzmítán jsa i tam vášní svou za doby noční jednou paní svou nad fontanem dlící usmrtí pro pouhé podezření. Hrozivě kamenný lev nad fontanem potřásá hřívou a děsně svítí očima: — hraběte pojímá šílenosť. — Poněkud podobna k této jest obsahem „Vlčí stopa“ (str. 8.), kdež starý hetman ukrajinský číhaje po vlčí stopě přepadá a zabíjí milostníka ženy své v tom okamžiku, když tento kradmo se oknem ubírá od milenky. Ale jaký rozdíl v barvitosti obou básní! — Tam luzná noc italská, tu pustá noc zimavé Ukrajiny; tam vše jedna bujná květnice, tu vše jedna sněžná poušť; tam žárlivosti plameny tráví bujarého muže, tu shrbeného starce; tam oběti jest nevinnosť, tu trestu dochází vina! — Pravým opakem lvího fontanu je romance o donně Kláře. Horoucí láskou vzmítaná děva dává si babou hádati ze dlaně. Tu však zaslechne zvuky kytary, rozplane ruměncem, káže rytíři Ramirovi hoditi provazový řebřík — a je blažena. — Barvami ještě pestřejšími a vpravdě komickými vylíčen v „romanci Španělské“ vzdychavý milovník don Pedro. Pěječ pod balkonem zbožňované donně Elvíře své lásky hoře, ana doňa se baví s milencem svým donem Juanem. Jenom pantoflíček její, *kdyby uzřel Pedro, blažen by byl.* Nesplněním touhy své nevěda o tom porovnán jest *soku svému.*

humoru jakéhosi líčí, kterak umírající král jediným přátelům sobě zbylým, psu to a sokolu, odkazem zanechává děravý plášť svůj hermelínový. Pes záhy hořem zcepení, sokolu však jiného zachtívá se dědictva: bělmo královských očí — toť mu perly, krví se zalivše rubíny mu jsou, šediny stříbrem. Ostrými spáry a tvrdým zobanem rozsápe tělo a požírá je lituje bývalé své služebnosti. — Kdo je ten král, tážeme se a dohadujíce se odpovědi kolikeré, z nichž každá rovně jest oprávněna, pokrčíce rameny ve staré se utvrzujeme pravdě, že allegorie nás obyčejně ostavuje neukojenými, chladnými. — *Všední ballada* (str. 20.) i pod rukama Vrchlického zůstala vskutku všední. Na hrobě samovrahově ze slzí matčiných vyrůstá růže bílá, kde v hoři stála milenka, vykvetá růže červená; zase chladná, jalová allegorie, jež neopírajíc se ani o nějaké podání národní bez výkladu orientalské či jaké květinomluvy se shledává zcela bezvýznamnou. Nebýti krásné mluvy a lepého verše, dvakráte po sobě přečísti bychom jí nedovedli. Jesti to stařena vyzáblá pod maskou kvetoucí mladice. — Poněkud podoben, ale i obsahem i významem nad tuto balladu jako nebe nad zemí povýšen je zpěv o třech jezdcích jedoucích do boje. Ostavuje doma jeden sestru milou, druhý ženu drahou a drobné dítky, stařičkou matku třetí. Padnou v boji všichni tři. Zapomněli ve prudkém boji bratr na sestru, manžel na ženu a děti, i rozsápala dravá zvěř těla jejich, ale na hrobě nejmladšího, že se jménem matčiným na rtech umřel, kalina vzrostla, na kalinu bílý ptáček sedá a kalina jeden květ. Krásnější nemůže dojíti oslavy láska synovská. Kalina, zpěvný pták — totě známé nám Slovanům symboly slávy pohrobné. Tak už pradávný pěvec náš vyrůstati dává na mohyle padlého jinocha dubci, dubu, k němuž odevšad se sletují krahujci! — *V jarní romanci* (str. 27.) kmet kouzelník, jenž v ledových obývá slujích, umíní si putovati do zemí:

„Kde slunko celý boží den
si nezahali líce,
kde písní, vůně, hvězdiček
a květů na tisíce.

A těšil se, jak zobjímá
ty víly lehkonohé,
a tak ve sladké naději
už kraje prošel mnohé.

Však běda! jaká proměna!
i slunce před ním schladlo,
a když vzal kvítí do rukou
hned jeho dechem svadlo.

Kam vkročil zas ten starý led,
zas kroupy sněhy, mrazy,
i rozpláče se kouzelník
a sám si hlavu srazí.“

(Str. 28. 29.)

A sotva že kouzelník zlý mrtev, opět jaro po vší zemi. Čím to, že tato báseň tolikéž allegorií jsouc tak mocně nás dojímá? Předně tím, že pouhý zjev přírodní po příkladě starých theogonií, jež dávno v podobě bájí přešly v podání všech národů, ztělesněn tu ve člověka, ať by zlého, [illegible] přece ve člověka, jehož osudové nás lidí ovšem mocněji se týkají než pouhé změny v oboru přírody. A druhé — zlého toho kouzelníka vlastní zloba hubí, jakýto triumf člověčenstva, jež přese všechny trudné překážky a [illegible] okliky přece vždy jen tíhne k dobrému. Ale jak mocný, jak úchvatný byl by asi dojem básně býval, kdyby pěvec náš spustě se šlepějí tradice německé místo zlého, bezejmenného kouzelníka Moranu nám byl vylíčil, ana pouť svou konajíc ve kraje blaženější hyne sama! Kde je kdo z nás, aby [illegible] básníkově v ústrety nepřinesl kus poesie národní [illegible] do [illegible] pomněnkou na smrtnou neděli? — Jako rub k líci má se k básni [illegible]

báseň nadepsaná „Zimní pohádka“ (str. 52.) — Z končin jižních na sever přišel host, host zpěvný, veselý, pokud trvalo léto. Napadlo sněhu a hosti zbělel vlas; mráz pojal řeky v tuhá pouta a cizího hostě sílu sevřel věk.

„I usnul kdys — a divný sen
se sklonil jeho do duše,
to zdálo se mu o jaře,
a on se usmál v předtuše.“

A nebyl sen ten na licho. Jaro se rozhostilo vůkol: ale cizí host byl nebožtík. Ano tak! Mojžíš umírá zíraje zdaleka na zem zaslíbenou. Zřídka kdy velikým mužům přáno, by snahy své se dočekali plodů ve společnosti lidské! — Čítám-li i báseň „dešťové krůpěje“ básníkem nazvanou mezi allegorické, ačkoli pouze mysli slovanské tak vlastní vzájemnosť mezi osudy lidskými a přírodou živě zobrazuje, že neprávě tak činím dobře sobě jsem vědom. Ale stalo se tak, že jsem pro ni nenalezl místa vhodnějšího. Děva láskou opojená unavena k loži hlavu sklání. Co jí zvěstují krůpěje deště májového?

„My jsme sestry těch krůpějí,
které v nově zkvetlém máji
z rukou kněze při oltáři
štěstí tvoje požehnají.
A na srdci hocha tvého —
Ó jak se to sladce dřímá!
jak ti bude drahé dítě,
až tě v spánek skonejšíme? . . .“

Uplyne léto, nastane jeseň — děva od milence opuštěna. Opět krůpěje deště, deště podzimního. Co děvě zvěstují? —

„My jsme sestry těch krůpějí,
které padnou z kněze ruky,
až tvé srdce i tvou lásku
zdrtí bol a zdrtí muky.
Nad tvým rovem opuštěným
jenom my se pomodlíme,
sladce se to na rtu hocha,
sladčeji však v hrobě dříme.“

Báseň mluví sama za sebe. Tisíc a tisíckráte opakovaná a přece věčně věků nová píseň o lásce oklamané — totě tresť i této básně.

Záhodno mi se nyní býti zdá promluviti několik slov o básních, na něž látku bral básník náš ze života národů, na jejichž luzích romance je květinou domácí. Jsou čtyři: Lví fontan (str. 59.), Romance (str. 73.), Španělská romance (str. 85.) a opět prostě Romance (str. 97.)

V prvé z těchto básní pěvec nám vykládá, kterak hrabě jakýsi žárliv jsa na překrásnou paní svou na zámek osamotnělý s ní se uchýlí. Ale vzmítán jsa i tam vášní svou za doby noční jednou paní svou nad fontanem dlící usmrtí pro pouhé podezření. Hrozivě kamenný lev nad fontanem potřásá hřívou a děsně svítí očima: — hraběte pojímá šílenosť. — Poněkud podobna k této jest obsahem „Vlčí stopa“ (str. 8.), kdež starý hetman ukrajinský číhaje po vlčí stopě přepadá a zabíjí milostníka ženy své v tom okamžiku, když tento kradmo se oknem ubírá od milenky. Ale jaký rozdíl v barvitosti obou básní! — Tam luzná noc italská, tu pustá noc zimavé Ukrajiny; tam vše jedna bujná květnice, tu vše jedna sněžná poušť; tam žárlivosti plameny tráví bujarého muže, tu shrbeného starce; tam oběti jest nevinnosť, tu trestu dochází vina! — Pravým opakem lvího fontanu je romance o donně Kláře. Horoucí láskou vzmítaná děva dává si babou hádati ze dlaně. Tu však zaslechne zvuky kytary, rozplane ruměncem, káže rytíři Ramirovi hoditi provazový řebřík — a je blažena. — Barvami ještě pestřejšími a vpravdě komickými vylíčen v „romanci Španělské“ vzdychavý milovník don Pedro. Pěječ pod balkonem zbožňované donně Elvíře své lásky hoře. ana doňa se baví s milencem svým donem Juanem. Jenom pantoflíček její, kdyby uzřel *Pedro, blažen* by byl. Nesplněním touhy své nevěda o tom po-*ván jest soku svému.*

jakéhosi líčí, kterak umírající král jediným [illegible] dívem,
a sokolu, odkazem zanechává děravý plášť [illegible] budem milosti:
ořem zcepení, sokolu však jiného zachtiv[illegible] oči lesku snivém, —
oči — toť mu perly, krví se zalivše [illegible] vašich bělosti."
mi spáry a tvrdým zobanem rozsáp[illegible] veršem až zvonivé zv[illegible]
bnosti. — Kdo je ten král, tážem[illegible] svaté zemi zabloudiv na pouti
, z nichž každá rovně jest opráv[illegible] krásy, k níž zahoří láskou [illegible]
me pravdě, že allegorie nás [illegible] se béře pouští — a spojí milen[illegible]
Všední ballada (str. 20.) i pod[illegible] dokonán, kde se vzal tu se vz[illegible]
hrobě samovrahově ze slzí [illegible] snoubenců. A není ani toho dost:
ilenka, vykvetá růže červe[illegible] jezdců přicválá
e ani o nějaké podání nár[illegible] nemalá,
se shledává zcela bezvý[illegible] našli."
kráte po sobě přečistí
maskou kvetoucí ml[illegible]
nad tuto balladu j[illegible]
cich do boje. Ost[illegible]
ditky, stařičkou
kém boji brat[illegible]
těla jejich, a[illegible]
kalina vzro[illegible]
nemůže d[illegible]
nám Slo[illegible]
růstati
sletují
vých

I zajásal tu jezdců sbor;
dosť ran a bojů měli,
a chutě v stíny rodných hor
na bystrých ořích spěli.
A v dlouhou cestu svatební
jim zlatá struna pěvce zní
jak hymnus věčné lásky." —

[illegible] s těmito pestrými obrazy žhoucí lásky, jež m[illegible] sobě sama, pošmou[illegible] trampoty a záhady žije [illegible] Vše tu na [illegible] brána ze života germanského.

[illegible] vládychtivosť, germanskému plemeni tak vlastn[illegible] „o korunu" (str. 48). By se domohl trůnu [illegible] bratra učinil si porobence, starší syn krále Hel[illegible] do rozbouřeného moře, neboť či pravice dříve [illegible] ostrova, ten pánem a králem že bude, před ti[illegible] German rekovné velikosti si vážiti. V *Alarichu* ([illegible] pravzor. Proto zemřelému králi pohřeb str[illegible] hrdinovi nižádnému, ke třemenům koně drah[illegible] balvan pak na balvan do propastného metají hrobu až [illegible] balvan pak přes rov jeho vedou, a na věky tak u[illegible] řeky pak přes [illegible] — Starý *král Kanut* (str. 55.) podmaniv si šír[illegible] zjímati hodlá samo moře: ale moře zůst[illegible] otrocké [illegible] — *Král Harald* (str. 30.) okouzlen [illegible] krále zahubí. — Ve snách vidí své hrady a niv[illegible] „řetězy lotosu spjat." mocné setřásá s víček sen: ale [illegible] a zpěvy dvořanů, [illegible] stříbrnou harfu, a král ve snění s[illegible] ho udeří ve [illegible] síně, hostiny svých šlechtic[illegible] král opět hradu svého [illegible] snaží: ale víla drahá bělost[illegible] lotosové řetězy své se [illegible] spánek svůj král upadá zase. I vidí [illegible] jeho žijí, a ve [illegible] prapory šumí, polnice duní, Haraldu [illegible] do bitvy se řítí, [illegible] sílu zase cítí:

Však běda! —
po něm své v[illegible]
král zase —

člověk, jehož nejkrásnější snahy v zárodech bývají ničeny
: obraz veliký, tragicky krásný! — Jako král Kanut
npnou vládychtivosť; tak zase *Svegder král* (str. 17.)
h ponoukající ho spatřiti Odina. Bytosť smrtelná
konečnosť neuvažujíc, že tím rovnati se jí chtějíc pře-
ni zákony sobě vykázané. I v této báji hluboký význam,
poněkud obměněné v báji o Faustu se potkáváme zase. —
člověk, který by ni zraku povznesti nesměl k velebnosti
lec za bouře divé nadšeným dlátem dovršuje ve mramoru, co
m mu tanulo na mysli, sochu Amora a Psychy. Posléze díla
ostří dláta, socha hotova. Duši umělcovou však vzmítá trapná
nosť o zdařilosti díla a v rozháraloati mysli své nebesa prosí za zna-
nepochybné, zda dovršené dílo dostoupilo krásy vrcholu a tím bohu-
osti. A znovu rozzuří se bouře. Žhavými plameny blesk rejdí po mistrově
ně troskami vše kladа a rumem: jen Amor a Psycha nedotknuty, a
umělci pevná víra:

„co ušetřil Bůh bleskem svým,
že patří věkům budoucím.“

Totě zpěv o Thorwaldsenovi, jemuž básník — zda náhodou či úmyslem
rozhodují — vykázal, jakož toho zasluhuje, ve své sbírce místo první.

O básních ostatních uskrovniti lze slov. Jeviť se v nich básník jednak
dšeným hlasatelem svobody (Hrob Aturův str. 22. Ptáče svobody str. 40.,
hřeb v lese str. 46.), jednak přísným soudcem hrdých tupitelů lidských
áv (Slepý hudec str. 42., Cigánovy housle str. 76.), jednak i pěvcem stálé
sky (Ben Akiba str. 90.), ba v jedné („Kořisti oceanu“ str. 36.) naladil
runy na satyru, satyru však tak grandiosně krásy a dojmu úchvatného, že
venal a starý Horác neměli ni tušení, by básnický druh jimi pěstovaný,
kovými kdy se mohl unášeti výsostmi.

Hleděl jsem tuto stručně nastiniti myšlénkový obor epických básní
rchlického a poukázati alespoň mimochodem na jeho názor světový. Zbývá
i jenom ještě, bych několika slovy promluvil o stránce formalné básní těch.
tu mimoděk mi na mysl připadají slova, jež propověděl Čelakovský ve
ém chvalozpěvu na jazyk náš mateřský:

„Pakli na něm jede v okol | vede si co jasný sokol,
mistr svého umění, | milé na ně vzezření.“

Mistrem takovým a mistrem mistrovaným je náš Jaroslav Vrchlický.
Jako příroda i v zevnějším útvaru rostlinstva od droboučkého mechu, až
mohútnému dubu, škálu probíhá nejrozmanitějších odstínův a rozdílů, tak
této sbírce básní epických s rozmanitosti veršů přízvučných rázu jindy
ochejského, jindy iambického, ba i daktylického (král Harald) se potkáváme
ru podivuhodnou. Rým vždy zvučný, téměř napořád i štěpný a přece na
hled tak přirozeně se naskýtající, jindy prostou souslednosti k sobě se dru-
ží, jindy zas umělým proplétáním ve krásné tvary slohové se krystalisující.
Volnými odstavci psány „Thorwaldsen“ a „Tři jezdci;“ dvojverším šesti-
pých trochejů se stálou přestávkou za stopou třetí a rýmem ženským
lčí stopa“ a „Ben Akiba“; dvojverším pětistopých iambů mužsky rymova-
m „Lví fontan“ a „Král Svegdar.“ Básní psaných slokou čtyřřadl
it nejvíce, totiž jedenáct. Ale i tu zase převeliká rozmanitosť. Tu
ibické, tam trochejské, jinde zase daktylické; jinde verše ve strof

„Co budu květ vašich líbať liček
a se kochať v ňader vlnění,
vystrčte mu zlatý pantofliček
skrz balkonu husté mřížení.

A tak oba oblažíte divem,
stejnou plátí budem milostí:
já ve vašich očí lesku snivém, —
on v punčošek vašich bělosti.“

Bujará veselosť, krásně illustrovaná mistrným veršem až zvonivě zvučným, prochvívá romanci poslední. Rytíř ve svaté zemi zabloudiv na pouti své potká se v divé poušti s děvou divné krásy, k níž zahoří láskou docházející ohlasu. Z nenadání tu mnich se béře pouští — a spojí milence svazkem manželským. A sotva že obřad dokonán, kde se vzal tu se vzal pěvec přichází a zvučnou písní slaví štěstí snoubenců. A není ani toho dosti:

„V tom zástup jezdců přicválá
a radosť jejich nemalá,
že pána svého našli.“

„Dosť zápasu a rozbroje,
pán k družině děl svojí,
já dobyl kořisť bez boje,
v ní ctěte ženu moji!
Teď na vždy doma zůstanem,
mnich bude naším kaplanem
a pěvec hostem vzácným.

I zajásal tu jezdců sbor;
dosť ran a bojů měli,
a chutě v stíny rodných hor
na bystrých ořích spěli.
A v dlouhou cestu svatební
jim zlatá struna pěvce zní
jak hymnus věčné lásky.“ —

Mocně kontrastují s těmito pestrými obrazy žhoucí lásky, jež málo starajíc se o svět a jeho trampoty a záhady žije sobě sama, pošmourné vážné zpěvy na něž látka brána ze života germanského. Vše tu na sebe ráz béře ohromnosti.

Mohutnými rysy vládychtivosť, germanskému plemeni tak vlastní, vylíčena v básni nadepsané „o korunu“ (str. 48). By se domohl trůnu otcovského a z vlastního bratra učinil si porobence, starší syn krále Helge sám utíná si pravici a vrhá do rozbouřeného moře, neboť čí pravice dříve se dotkne břehu protějšího ostrova, ten pánem a králem že bude, před tím usneseno. — Umí však German rekovné velikosti si vážiti. *V Alarichu* (str. 105.) ctí bohatýrské mysli té pravzor. Proto zemřelému králi pohřeb strojí, jakého nikdy se nedostalo hrdinovi nižádnému, ke třemenům koně drahého krále tělo přiváží, balvan pak na balvan do propastného metají hrobu až [illegible], a proudy mocné řeky pak přes rov jeho vedou, a na věky tak ukrývají zrakům všetečným. — Starý *král Kanut* (str. 55.) podmaniv si širé vlasti konečně v pouto otrocké zjímati hodlá samo moře: ale moře zůstává vítězem a zpupného krále zahubí. — *Král Harald* (str. 30.) okouzlen na dně mořském sedí „řetězy lotosu spjat.“ Ve snách vidí své hrady a nivy, slyší [illegible] svých jásoty a zpěvy dvořanů, mocně setřásá s víček sen: ale tu jedna ze tří víl střehoucích ho udeří ve stříbrnou harfu, a král ve snění své padá [illegible]. A vidí král opět hradu svého síně, hostiny svých šlechticův, opět [illegible] roztrhnouti lotosové řetězy své se snaží: ale víla druhá bělostnýma ramenoma obejme jeho šíji, a ve spánek svůj král upadá zase. I vidí král vojska sv[illegible] ana do bitvy se řítí, prapory šumí, polnice duní, Haraldu s víček padá sen, on starou sílu zase cítí:

„Krev hárá, planou mu oči
vzpomínkou na dávné časy,
silou lva vítězně kročí,
zlatý meč praotců tasí.

Však běda! — se zadu víla
po něm své vztahuje ruce,
král klesne — [illegible]
a srdce .... v [illegible]

Aj, totě člověk, jehož nejkrásnější snahy v zárodech bývají ničeny vítěznou smyslností: obraz veliký, tragicky krásný! — Jako král Kanut pyká záhubou svou zpupnou vládychtivosť; tak zase *Svegder král* (str. 17.) pyká záhubou svou pych ponoukající ho spatřiti Odina. Bytosť smrtelná objati chce božskou nekonečnosť neuvažujíc, že tím rovnati se jí chtějíc překračuje meze odvěkými zákony sobě vykázané. I v této báji hluboký význam, s nímž ve formě poněkud obměněné v báji o Faustu se potkáváme zase. — Ale ne červem je člověk, který by ni zraku povznesti nesměl k velebnosti ni hlasu. Umělec za bouře divé nadšeným dlátem dovršuje ve mramoru, co dávno idealem mu tanulo na mysli, sochu Amora a Psychy. Posléze díla dotklo se ostří dláta, socha hotova. Duší umělcovou však zmítá trapná pochybnosť o zdařilosti díla a v rozháralosti mysli své nebesa prosí za znamení nepochybné, zda dovršené dílo dostoupilo krásy vrcholu a tím bohulibosti. A znovu rozzuří se bouře. Žhavými plameny blesk rejdí po mistrově dílně troskami vše kladа a rumem: jen Amor a Psycha nedotknuty, a v umělci pevná víra:

„co ušetřil Bůh bleskem svým,
že patří věkům budoucím.“

Totě zpěv o Thorwaldsenovi, jemuž básník — zda náhodou či úmyslem nerozhoduji — vykázal, jakož toho zasluhuje, ve své sbírce místo první.

O básních ostatních uskrovniti lze slov. Jeviť se v nich básník jednak nadšeným hlasatelem svobody (Hrob Aturův str. 22. Ptáče svobody str. 40., Pohřeb v lese str. 46.), jednak přísným soudcem hrdých tupitelů lidských práv (Slepý hudec str. 42., Ciganovy housle str. 76.), jednak i pěvcem stálé lásky (Ben Akiba str. 90.), ba v jedné („Kořisti oceanu“ str. 36.) naladil struny na satyru, satyru však tak grandiosné krásy a dojmu úchvatného, že Juvenal a starý Horác neměli ni tušení, by básnický druh jimi pěstovaný, takovými kdy se mohl unášeti výsostmi.

Hleděl jsem tuto stručně nastiniti myšlénkový obor epických básní Vrchlického a poukázati alespoň mimochodem na jeho názor světový. Zbývá mi jenom ještě, bych několika slovy promluvil o stránce formalné básní těch. A tu mimoděk mi na mysl připadají slova, jež propověděl Čelakovský ve svém chvalozpěvu na jazyk náš mateřský:

„Pakli na něm jede v okol vede si co jasný sokol,
mistr svého umění, milé na ně vzezření.“

Mistrem takovým a mistrem mistrovaným je náš Jaroslav Vrchlický. — Jako příroda i v zevnějším útvaru rostlinstva od droboučkého mechu, až k mohútnému dubu, skálu probíhá nejrozmanitějších odstínův a rozdílů, tak v této sbírce básní epických s rozmanitosti veršů přízvučných rázu jindy trochejského, jindy iambického, ba i daktylického (král Harald) se potkáváme věru podivuhodnou. Rým vždy zvučný, téměř napořád i štěpný a přece na pohled tak přirozeně se naskýtající, jindy prostou souslednosti k sobě se družící, jindy zas umělým proplétáním ve krásné tvary slohové se krystalisující. — Volnými odstavci psány „Thorwaldsen“ a „Tři jezdci;“ dvojverším šestistopých trochejů se stálou přestávkou za stopou třetí a rýmem ženským „Vlčí stopa“ a „Ben Akiba“; dvojverším pětistopých iambů mužsky rymovaným „Lví fontan“ a „Král Svegdar.“ Básní psaných slokou čtyřřadkovou jest nejvíce, totiž jedenáct. Ale i tu zase převeliká rozmanitosť. Tu verše *iambické, tam trochejské*, jinde zase daktylické; jinde verše ve strofě rovno-

stopé, jinde lichostopé; jinde rým přerývaný, jinde střídavý: vždy vše na věc případně, vždy virtuosně. Strofou pětiřádkovou psány jsou tři básně, ale jaká i mezi těmi rozličnosť! V básni „O korunu“ při rhythmu iambickém rým výhradně mužský; první čtyři verše pětistopé o dvou rýmech sdružených; sloku zavírá veršík předešlých o dvojstopí kratší, rýmem však odnášející se ku dvojverši prvnímu, čímž velepřípadně naznačena hned s počátku básně převaha bratra staršího nad mladšího ve krutém boji. Suď čtenář sám:

„Od moře k břehům vichr pověsť vál,
že na výpravě zhynul Helge král,
a než v boj slunce vešlo s mlhami,
člun s mrtvolou s černými plachtami
již ve přístavě stál.“

Jinak, ale tolikéž velepřípadně básník upravil si sloku pětiřádkovou ve zpěvu o králi Knutovi. I tu při rhythmu iambickém rým výhradně mužský. První verš se s druhým, třetí a pátý oba předchozích o stopu kratší vespolek, — a čtvrtý, pravý to obraz krále, jenž jediným chce pánem býti všeho světa, jako by ve přepychu svém nestál o družinu svou, si oblibuje rým vniterný. Tuto příklad: „Na břehu morské úžiny
stál v středu svojí družiny
Knut, starý dánský král;
již večer *byl* a větrů *kvil*
s šedinou jeho hrál.“

A zase jinak pětiverší upraveno v romanci o donně Klaře. Rhythmus trochejský, rým ženský. Verš první se nese ke čtvrtému, druhý k pátému, třetí, výmluvný to tlumočník trapné nejistoty doniny — zůstává bez rýmu. Proč první rým tak pozdě se dostavuje, jako by ani již nehodlal přijíti? Odpoví nám na otázku roztoužená donna Klára, k níž tak pozdě se dostavuje don Ramiro. Působivosti veliké jest opětování na konci každé sloky slov „Donny Kláry“, čímž i sklad sloky se stává o tolik umělejším, o kolik nesnadnějším. — Slokou šestiřádkovou psána toliko jedna báseň rhythmu iambického „Slepý hudec.“ Za dvěma verši mužským rýmem vázanými verš smyslem ke dvěma prvnějším lnoucí, rýmem ku verši šestému se odnášející a mezi těmato oběma zase dvojverší o rýmě mužském. Sloka takto rozpůlená na výpravu děje obšírnějšího výborně se hodí. — Pomina sloky sedmiřádkové, jíž psána poslední „Romance“ a osmiřádkové, jíž složen „Endymion“ — nenaskýtáť se zajisté nic obzvláštního při nich — promluvím ještě o skvostné úpravě veršové básní tří, nadepsaných „Hrob Aturův“, „Kořisť oceanu“ a „Alarich.“ — První z nich složená slokou desitiřádkovou rythmu iambického s rýmy veskrze ženskými vlastně je dvojstrofí čtyřveršové rozhraněné veršem pátým jenž i smyslem i rýmem se odnáší ku čtveroverší předchozímu.

„Vidíte proud, jak skalami se valí
divokým jekem vlnou rozpěněnou
v něm sluje otvor dešť krůpějí halí,
a nad propastí jeho zamlženou
se balvany skal v závratnou výš klenou.
Kolikrát lovec v nedočkavém spěchu
až sem stopoval kořisť vyplašenou,
a bouří stižen pod skalnatou střechou
unaven v objetí kles' hostinnému mechu.“

Pohledněme nyní na veršovou úpravu básně nadepsané „Kořisť oceanu"; ohlašuje se nejprve triumf Kaligulův těmito řádky:

„Triumf Kaliguly! — hle v jeho čele
na černých ořích jedou hlasatelé,
brnění z šupin září na jich těle
na přilbách trčí rohy bůvolí!
Dál orlí legii a řady slonů,
pak nepřehledné šiky legionů,
v jich středu caesar na zlaceném tronu,
laur s čela splývá na háv sobolí.
Jak vlny moře v slunce objevení,
tak tichne lid a kleká v udivení
a poslouchá za trub a bubnů hřmění,
co hlasatelé hlaholí."

Sloka to vpravdě triumfalní! Trojřadí iambických pětistopí, každé o svém rýmě ženském dvakráte prorváno pětistopcem iambickým, o rýmě středním a vše důmyslně zauzleno iambickým čtverostopcem, jehož rým se odnáší k oněm dvěma veršům prostupným. Není-li sloka sama živoucím obrazem těch pyšných legií krokem přísně vojenským stoupajících? A jaký barev žár na tom obraze, že líčené věci takměř naziráme očima. Což ty sonorní rýmy *slonů, legionů, tronu,* nezní-li jako slavnostná zvonitba? A ve verši „a poslouchá za trub a bubnů hřmění", to krásné střídání vokalův *a, o, u, ou,* nečiní-li dojem, jako by bubny nám opravdu hřímaly do uší a třeskotaly trouby? Málo dvacetkráte jsem si sloku tuto četl, a čím si ji říkám častěji, tím více oprávněným se mi býti zdá název sloky triumfalní. — Než pohledněme dále. Dvanácte těchto řádků každý jako potomstvo patriarchy Jakuba rozplemení se v celý kmen, sloky to, z nichž první opojením dithyrambickým hlásá slávu Caesarovu takto:

„O třikrát Evoe! do prachu skloňte hlavy!
do kapitolu bran vjezd hlučný caesar slaví,
buď chvála mu a česť!
Trůn jeho ověnčen jest moře skvosty všemi,
on vladař národů, největší král na zemi,
on bohů větší jest!"

Od sloky druhé do desáté, upravených zcela tím způsobem, jak jsem vyložil mluvě o „Slepém hudci", mírnějším proudem nadšenosť se béře. Ve strofě předposlední okázale se opětuje strofa dithyrambická „o třikrát Evoe", — a pojednou se ocitáme před potomstvem posledního ze synů Jakubových, před slokou, již případně básník upravil na sloky triumfální protivu. Ku dvojímu dvojverší rýmem sdruženým spojenému zakrsalý trojstopec se druží; opět dvojverší rýmem sdruženým spojené a zakrsalým trojstopcem, jenž rýmem ke svému blíženci se nese, strofa skončena:

„Tak hlasatelé. Průvod v slavném tahu
dál s hudbou jel ze kapitolu prahu,
lid udivený tlačí se a sráží,
kde je ta trofej? vespolek se táží,
kde je ta kořisť vln?
O úžas! divení! hle, v středu voje
jak táhnou v slávě koní řady dvoje ......
vůz mořských škebli pln." —

Dovedl-li kdy který básník významněji naznačiti směšnou marnivosť v zmar naději kladených v marnivce? —

Se slokou smíšenou se potkáváme konečně i ve překrásném zpěvu o Alarichovi. Deset veršův jambického rhythmu o čtverém toliko rýmu mimo ten, jejž písmenem *c* naznačíme, shrnuto podle obrazce *a b a a c c b d d b* v smělou jednotu, střídá se tu se strofou osmiřádkovou tolikéž jambického rhythmu a tolikéž o čtverém rýmu seřaděném po obrazci *a b a b c d d c*. Slohou desitiřádkovou vždy líčeny výjevy přírody truchlící s osiřalým národem a pocity pohřebníků; družící se k této sloka osmiřádková líčí jednotlivé akty pohřbu samého, a začíná vždy od slov „výš pochodně!“ Arciť: neboť smutek vždy novými záchvaty jímající pohřebníky maně se jeví ochabováním rukou držících pochodně a tím i pochodní schylováním. Ale není možná by tento hrdina byl umřel: i nejpozdnější vnukové slávy jeho jsouce pamětliví vždy ukájeti budou žal svůj těchou, že Alarich jen spí. Proto i každá ze strof osmiřádkových významně zakončena veršem: „O Alarichu spíš?“ —

Než jakkoli mistrnosti veršové úpravy v básních Vrchlického jsem až okouzlen, přece jí nikoli nejsem oslepen. A jakož nelíčeně jsem pověděl, co jsem při nich shledal krásného, tak i bez licoměrnosti poukáži k některým pokleskům, kterých básník produktivnosti tak podivuhodné jako Vrchlický dopustiti se mohl tím snáze, čím méně bohužel u nás posud obecně rozvinut je cit pro lepotu jazykovou.

„Úmysl jeho potvrzuje“ (str. 7. v. 4.) jak živ nikdo nebude čísti za verš jambický. Náprava tu snadna, čteme-li „a bouře, která mocí duje, *ta v úmyslu* ho potvrzuje.“ — Naopak slova „jak spící tvář dítěte“ (63. 3. zd.) nikdo neuzná za verš trochejský. „Jak tvář spící dítěte“ bylo by sice tolikéž poněkud drsno, ale rhythmicky správnější. — V básni Endymion nadepsané velice nám vadí „*měsíc* bledý spanilý.“ Jestiť zajisté měsíc ten touže bytostí, jež na konci básně oduševněla se jeví *Selenou*. Dožaduje se tedy neuprosně myšlenková jednota básně, aby měsíce místo zaujala *luna*. Překážka z rýmu pocházící (— „tu se náhle nad jezerem — stříbra proudy *rozlily*, — jimi září vlídným šerem — měsíc bledý *spanilý*“ —), překážka ta, dím, snadno mohla odklizena býti změnou asi touto: „tu se náhle nad jezerem — stříbra prouha *rozlila* — stříbrem září vlídným šerem — luna bledá *spanilá*.“ — Jak nepěkně se nese, tak snadno hiat zamezen býti mohl ve verších: „hned *reků ohně* v šeru zahoří“ (17. v 8.), „tvých *hlaholů* a tvojich dum“ (55. 13.) kladením forem *rekův, hlaholův*. — Rozumí se samo sebou, že při mluvě veršované nikdy se nebudeme toho domáhati, aby šetřila tak úzkostlivě všech, i nejpodrobnějších zákonů klassické prosy, aby však ani forem chybných nekladla, a kde toho nezbytná se nejeví potřeba ni zákonův syntaktických neodstupovala, toho se po ní dožadujeme právem. Tak na př. báseň nebáseň *něj* nikdy a nikdy nemůžeme uznati za genitiv, jest a zůstane forma ta akkusativem. Co tedy s verši „vedle *něj* v pečlivém bdění“ (30. 4. zdola), „kol něj hloh a ostružina“ (46. 7.), „tolik snů z *něj*, tolik něhy“ (64. 1.), „u nějž by mohl spočinout“ (87. 6.) Co s nimi? — Opraviti je. Že oprava snadna, viděti na oko. Netřeba než psáti „u něho (po boku) v pečlivém snění; kolkol hloh a ostružina; tolik z něho snův a něhy; u něhož *moh* by spočinouť“, a zpraveno vše. Nesnadnější náprava ve verši „kde jest ale bílá nožka z *něj*?“; padla by odstraněním této formy celá sloka: avšak u básníka takového nadání jako je Vrchlický, nerozcházíť se [illegible]

— Ve verši „slyš vlny spěněné se lámou, pnou a *sráži*“ (22. 9.), ani Vrchlickému k vůli *sráži* nemůžeme uznati za plural: „slyš vlna zpěněná se láme, pne a sráži“ ni dosti málo na závadu by nebylo kráse — a bylo by správno! — Vytýkati básníkovi genitiv místo přisvojovacího jména přídavného bylo by nedůstojno; kde však přídavník se právě tak hodí jako genitiv substantiva, nevidím proč by básník onomu nedával přednosti. „Když nehebkou mi kolébkou byl otce (= otcův) starý štít“ (50. 15). Zda pěkněji, tedy básničtěji řečeno „a s praskotem se skála otevře“ (18. 6. zd.) či „praskajíc se skála otevře“, rád nechávám na váhách. Vím, že leckdo výtkám těmto se zasměje a za brikule je prohlásí plesnivého pedanta: já však neváhám opětovati, co jsem už jednou napověděl, muší trus obrazu že krásy nedodává.

Prohlédaje ku komposici jednotlivých básní nemohu jinak než podivovati se básníku našemu. Nikde nic nepřirozeného nebo přílišného, nikde na ujmu celku blyskotavé jednotlivosti, nikde na ujmu souměrnosti básník neodbočuje z nastoupené dráhy, nikde se nedomáhá malichernými prostředečky ledabylého effektu: všude vše jasně rozčlánkováno, v sobě zaokrouhleno, v lepý uladěno celek.

Ale přes to přese všecko, že pěvec náš nám podal básně, jež ku plodům nejvýtečnějším literatur cizích řaděny býti mohou, přece jedna věc radosť z nich nám poněkud kalí. Potkávámeť se v nich s lidmi všech věkův a národů, jenom sami se sebou se v nich nepotkáváme ni jednou! Což básníka nezabolelo srdce, když o cíganu dojimavá zpíval slova:

„jeho zrak — to orel v letu, *jeho píseň — vůně lesů,*
který krouží nad propastí, *plná snův o dávné vlasti.*“ —

Nerozhostila-li se žalosť po jeho útrobě, když pěl o Akibovi:

„Vyhnali jej z domu — bolesť zbyla jemu
a pak láska k jeho lidu nešťastnému?“

Či tak nuzny a ubohy ty naše vlasti československé, že by nikdy nic krásného, velikolepého, dobrého byly nevytvořily a nevykonaly, že by nehodny byly nejlepších synů svých lásky, nejlepších pěvců svých písně? Aj vždyť:

„.... Bůh mluvil nejen s Israelem,
.... duch jeho vane v člověčenstvu celém.
.... Každý duch lidský v myšlének svých květu
hořícím je keřem v němž bůh mluví k světu!“ (Str. 93).

Básník náš posud bohužel jest oním králem Svegdarem, jenž vidět Odina rodné kraje své opustil a na daleký jih se odebral: kéž ona skála cizoty, jež rodného pěvce nám usnula z očí, nazpět nám ho vydá zíráním na Odina ne oslepena, nýbrž na zraku uzdravena. Básník náš posud jest oním králem Haraldem, jenž sepiat řetězy lotosu uvězněn sedí ve hluboké tůni — cizoty zraky potápěje v krásu víl cizích: zdali kdy roztrhá pouta, zda se vynoří z tůně cizoty, zda kdy slávským srdcím slávskou zapěje píseň? Kéž básník náš se zpravuje vzorem svého Akiby: Musa slávská, které pěvec náš snouben jest samou přírodou, truchlí; neboť jest Ben-Akibovou vdovou. Ale nečekej šedin Akibových pěvče náš! Národ tvůj potřeben vší tvé síly obrovské, jinošské i mužné. Co mu zlato cizí, co drahokamy co všechen blesknÿ šperk, jejž mu přinášíš? Srdce tvého se všemi nesmírnými poklady ryzího citu žádá a *synovské lásky*: kéž v touze své se neklamá. Jan K[illegible].

Zora. Almanach omladiny moravské. Spořádali Josef Boubela, Leander Čech, Jan Vařeka. — V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek. 1877.

Běda národu, propověděl kdesi slavný spisovatel německý Jean Paul, kterého mládež odchována není poezií. A pravdu věru propověděl velikou. Neboť kde poezie není, tam buď leda zvířecí živoření, nebo hnusné holdování mammonu se všemi neřestmi, jež modloslužba mívá v zápětí, neb alespoň zcestný směr národního rozvoje, jenž nezbytně vede v záhubu, jakož smutný toho důkaz nám podávají dějiny šestnáctého a sedmnáctého století národa našeho československého. Naopak, kde poezie kvete, tam zjevná na jevo vychází snaha o ideje, z nichžto ať by dříve ať později nezbytně také vědy bohatými vypučí květy, a kde uměny a vědy, tam živobytí v pravdě lidské, tam i jistá blažená národu budoucnosť. A takto-li věc se má, kterak by se nerozradovalo srdce každého upřímného národovce, stopuje-li bedlivým okem, jak usilovně mládež naše od kolika desítiletí poezii pěstuje vystavujíc libostné výkvěty snahy své v četných už almanáších. Nepřipadneť ovšem nikomu na mysl, aby upíral, že ne vše, co v nich obsaženo jest, se vydařilo v žádoucí dokonalosť: se strany druhé však ani to bohdá nikdo popírati se neosměli, že ty skromné na pohled almanachy mnohému nyní na slovo branému básníku byly kolbištěm, na němž si prvních dobyl vavřínů. — Moravěnka naše za prvních let nového ruchu básnického po skrovnu syny svými byla zastoupena: ba i za let posledních hlouček jich v mohutném zástupu jinošstva českého téměř mizel. Podobalo se, jakoby těžká mrákota jakási tížila mysli mládeže moravské nedovolujíc ji prohlédati ku zářícímu slunci novovzešlé poezie české. Tu z nenadání letos omladina moravská v mohutný šik se upravivši vystoupila na pole literární a skvěle osvědčila „Zorou“ svou, že vyspělosti mládeži české netoliko se rovná, nýbrž ve příčině nejedné nad ni vyniká. Vítáme radostně tuto milou „Zoru“: věstiť nám den krásný, den usilovné a bohdá i blahodárné práce na národu roli dědičné. Než ačkoli tento plod muzy výhradně moravské mile nás dojímá, přece vad jeho a nedostatků nikterak nehodláme tajiti. Za jedno všecka konnivence ve příčině produkce literární, že snadno svádí k ledabylosti, lichému přátelství ne nepodobna jest, které tvářic se, jakoby vyhledávalo prospěchu, po pravdě příteli bývá záhubno. Za druhé však „Zora“ dokonce toho není potřebna, by soudu přísnějšího se stráhla: obsahujeť zajisté věci, kteréž nad pouhá stylistická cvičení nekonečně jsou povýšeny; soudem přísnějším ji tedy jen ctíme.

Porovnáváme-li „Zoru“ naši s posavadními publikacemi podobného druhu, mile nás dojímá předně ta věc, že uskrovňujíc se lyrikou, zvláště pak onou nasládle nechutnou, rozmazlenou erotikou, jež o mělkém sybaritismu svědčíc otravuje zárody statečného mužství, netoliko epice vynikající vyhradila místo, nýbrž dokonce i ku básnictví dramatickému se poznáši. Druhá věc, ze které srdečně se těšíme, že v části prosaické vedle novelly místo dáno jest i článkům obsahu vědeckého, tyto pak že pěknou mluvou a umělou úpravou do almanachu výborně se hodí. Tím „Zora“ naše stává se tak rozmanitou, jako posud žádný almanach podobný.

Než porozhlédněme se po obsahu „Zory“ něco zevrubněji. Část básnická pany vydavateli rozdělena ve čtvero. Oddíl první obsahuje jedenácte tu delších tu kratších básní povahy veskrze lyrické, pošlých z pér pěti básníků. Nejpřednější mezi nimi zaujímá místo Josef Boubela, dvěma elegiema a v

první „Mánům Palackého“ nadepsaná spolu celého díla jsouc úvodem a posvěcením líčí žal všeho národa československého ze ztráty největšího genia, jejž splodil od kolika století. Slokou čtrnáctiřádkovou, pro rým rozmanitě propletený až poněkud nepřehlednou básník vroucně cítěný bol vroucími pronáší slovy a stupňuje jej lepým vylíčením skvělých zásluh opěvovaného reka, tak že bezděky truchlá slova bolným citem se rozhostí i v prsou čtenářův. Avšak ne proto lyry se chopil básník náš, aby v tůni strasti uvrhnuv nás bolným citům ostavil na pospasy: na perutech naděje nás opět povznáší; dojem konečný jest lahoden, jest to usmíření s osudy. — Jakož v elegii této básník oslavil genia, jenž dlouhý život svůj díly nevadnoucí slávy změnil v nesmrtelnosť, tak zase v elegii druhé opěvá přítele, jejž nelitostná smrť uchvátila dříve, než peruti genia rozepjati mohl ku prvnímu letu. Jestiť ven a ven vroucně proslovena. I v ní prostřednictvím obecné nás všech matky vlasti básník dochází bolných citův usmíření:

„Hoj, neželel bych trpké ztráty své
ve slavném boji kdybys rekem kles',
co meteor, co boha slza žhavá,
toť důstojná by tebe byla smrť!
Však dechem morovým že otráven
skvělého ducha v lože neslavné
jsi vydechl, než mysli bujarou
jsi vytčeného stanul u cíle,
to kormoutí mou duši truchlivou.
Ó mrtvý druhu můj, té úlohy,
jež snahám svým jsme vytkli společně,
svůj podíl zmíraje mně's odkázal.
Ó svatý odkaz duše šlechetné!
Zde přísahám tvé drahé památce,
že odkaz tvůj do srdce uzavra
posvětím vlasti všecky síly své
a ovětralý rov tvůj ověnčím
svých činů věncem důstojným,
můj mrtvý druhu, tvého přátelství.“

Jsou však některé skvrny krásný dojem z obou básní kalící, kterých mlčením minouti tím nesvědomitější by bylo, čím snáze mohou býti uklizeny. V poslední slova elegie první přechod od nejhlubšího žalu ku pocitu naděje mdle jest naznačen spojkou *však* místo mocnější spojky *než;* ve verších „neb věříme takého syna o matce, že nehodných *jej* bratrů nevychová“ syntaktická chyba *jej* místo *ho* velmi uráží a ve verši následujícím slova „*ó otče*“ pro náramný hiat nelibě se nesou k uchu. Slovo *tvůrce* místo *otče* dokonale bylo by odůvodněno tím, co básník o heroji svém pěl dřív a hiat by byl uklizen. — V elegii druhé bychom (na str. 11.) s počátku místo slov: „mé srdce té trpké pravdě nechce uvěřiť, že ducha božského .... víc není **ve** světě“ raději četli ne-li *na zemi* alespoň *na světě,* poněvadž jinak forma apostrofy zcela by byla nemístna. Na tétéž stránce verš 15.: „slabou rukou velikána koli“ na označenou protiv slovo *velikána* lépe by se neslo na konci verše než slovo *koli;* na stránce pak 12. verš 12. místo nepěkných, ani prosaicky dosti správných slov „než mysli bujarou *jsi vytčeného cíle dosáhnul,*“ více by nám lahodila slova „než mysli bujarou *jsi vytčeného stanul u cíle.*“ — Po těchto dvou nejpřednější místo bych vykázal básním pošlým z péra *Fr. Hostivíta.* „Duma na Hostýně; Sněží; K jedlím; Ave Marie.“ Vynikajíť vesměs opravdivostí citu, dikcí mistrnou, krásnou úpravou veršovou, bohatým a přesným rýmem, a první z nich i velikolepostí vtělené v ní ideje. — Básničky ostatní pěkně se čtou, nevynikají však ničím nad míru obyčejnosti. —

V oddíle druhém, nezbytně a neodbytně věnovaném erotice, kromě plodů čtyř básníků nám už z oddílu prvního známých obsaženy tři básničky *Bradelského,* dvě *Rakovcovy,* jedna *Lubinského.* Po našem rozumu básničky tohoto oddílu, ačkoli vesměs psány jsou veršem velmi hladkým a některé z nich

jako „Na můj svátek“ a „V zamyšlení“ slokou velmi umělou upraveny jsou, přece nic neobsahují, co by stokráte ve všelijakých variacích už nebylo povědíno. Mile však mezi těmi cukrovinkami dojímá ušlechtilou mužností *Boubelova* báseň „Modlitba.“ — Ačkoli básníkovi každému, žeť svrchovaným a jediným účelem mu býti má, by zálibu vzbuzoval v mysli čtenářově, správnosti jazykové a veršové šetřiti jest vždy co nejbedlivěji, přece básník chtěje nám z pouhé úsobné nálady své způsobovati zálibu zevnější úpravy o tolik bude pečlivější oč nálada ta úsobnější jsouc nesnadněji se sdílí druhému. Ať si pozazdřimne někdy na chvilenku slavný Homéros! Na obraze velikém, na př. průvod Bakchův představujícím, pro hojnosť osob nejrozmanitějších ve skupeniny půvabně sestavených, snadno malíři promineme, řídký, který tu a tam se naskytující poklesek ve kresbě: na miniaturní podobizně milenky své prominouti bychom nemohlí ni jediného, poněvadž za nelibosť odtud pocházející, odnikud nám se nedostává náhrady. Báseň erotická, nemá-li dojem libý buď valně zkalen neb i zrušen býti, beze vší aby poskvrny byla třeba jest. Tomuto požadavku v básních erotických naší „*Zory*“ není vyhověno všude. Tak v básni „Před jejím obrazem“ (str. 40.) ve dvou verších za sebou jdoucích

„a přece zdá se *mně*, že zraky její
se v divném v dálku *vynáší* povzletu“

dvě chyby. Zbytečno zajisté důrazné *mně* místo pouhého *mi* a třetí osoba mnohočtu indicativi praesentis časoslova *vznášeti*, jakožto časoslova opětovaného ani v básni nejmilostnější nemůže zníti jinak než *vznášejí*. Víme, že by takto slovo nešlo do verše, ale bylo na snadě položiti *nesou*. Místo slov „ó vím již, vím“ (v. 9.) jemnějšího sluchu básník položil by „ó vím *už* vím.“ — Básnička „Modlitba“ (str. 43.) jinak velmi švarná, zohyzděna chybnou formou *vládče* m. *vládce* ve verši čtvrtém, chybnou formou *silou* místo *silou* v jedenáctém a konečně chybnou vazbou ve dvou verších posledních:

„jen uchraň srdce plné oběti
by puklo láskou pokořenou,“

jíž básník pronesl právě opak toho, co pronesti chtěl. Náprava tu snadna. Třeba místo *uchraň* čísti *nedej*. —

Oddíl třetí (str. 81—120) cenou básnickou daleko vyniká nad oddíly ostatní. Jestiť, jakož už dříve bylo napovědíno, výhradně věnován epice. První báseň, s níž se tuto potkáváme, „Král Ječmínek“ vyplynula z péra *Sv. Vojmíra*. Předmětem jí národní pověsť po vší Moravě rozšířená a jistou měrou podobná pověsti české o rytířích Blanických. Obsah tento: Na zemi moravskou se všech úhlů světa shlukují se nepřátelé. Bohatýři moravští ke slovu panovníka svého mocným šikem na ně dotírají. Ale slabí jsouce počtem nžuž berou porážku úpíce k nebesům:

„Hospodine, naši vyslyš bídu,
vytrhni nás z rukou přeukrutných;
pošli posla — blesky v naše vrahy! .....
Co to zvučí? co to v zemi hučí?
Zvony nezvoní to ani lesy šumí —
blíže, blíže, ajhle vranec ručí!
Jako vítr noha vrance hbitá,
který letí po široké pláni.
Vrazí trnou, stanou nepohnutí,
vše se diví podivením žasným:
na tom vranci jak by na oblaku
rytíř sedí všechněm nevidaný.
Na čele mu jasná hvězda plane,
z jeho zraků mestná srší zhouba,
jeho líce — jasným sluncem svítí,
jeho hlas zní jako hlas vod mnohých,
jako hromu, když svou hrůzu mluví;
[illegible]

Zakřikl on bohatýrům hlasně:
„Mrzkosť nectiť památky svých otců,
hanba rekům ustanouti v poli!
Našich dědů cezena krev za vlasť,
našich otců cezena krev za vlasť,
do poslední kapky krev svou za vlasť!“
Tak on zkřikne, rozmáchne se kopím,
voje za ním krupobitím hustým.
Znova bito, krváceno, třeno,
znova kláno — duše neživeno.“

Porážka nepřátel dokonána — zázračný však rytíř zmizí.

„Ztratil se jak lev, kdy kořisť urve.
— beránci se rozplašili různě —
on pak skokem v hustinu se pustí,
jen ho zhlídnou salašníci okem.“

Kdože byl ten rytíř? — Stařec shrbený, druhdy mocný lech Chropinský svědomí svého ještěry užírán jsa ku zbožnému se běře poustevníkovi. Ten

„Do budoucna vidí věštím zrakem,
tajných věcí od Boha mu známosť.
S nejvyššího srázu na skalině
modlívá se za okolí za vše
Hospodinu, Bohu velikému,
neboť jako kapka rosy ranní
proti moři — jsme my smrtní
lidé,“

a poklek před ním kajícně se vyznává ze svých hříchů. Měl před lety manželku krásnou, zbožnou, matku vdov a chudých. Že mu bránila v utiskování lidu vyhnal ji do širého světa, ač pod srdcem nosila plod lásky manželské.

„Klesla choť má bohumilá v polích,
jako hvězda porodila dítě,
jako hvězda, která tehdy vzešla
jasným leskem velkého cos věštíc.“

Ječminkem Chropiňané nazvali dítě, „v ječmeni že osvítla ho hvězda.“ Jednou v noci Ječmínek s matkou náhle se ztratil, nikdo neví, kam se děl. Takto lech. Přísně pohlednuv naň poustevník takto jal se mluviti:

„Vstaniž, hosti, neboť není slušno,
lidé lidem aby klaněli se.
Nevystihly úrady jsou božské:
manželka tvá na pravdě již boží,
nehledej ji ani darmo bádej.
V hlubinách pak lesů, v modrých
horách
temný úval na skalistém kopci,
zpod úvalu bujará je pažiť,
na pažiti spánek jímá reka:
na čele mu jasná hvězda plane,
z jeho zraků vrahům srší zhouba,
jeho hlas zní jako hlas vod mnohých,
jeho líce — jasným sluncem svítí,
na prsou mu bílý kříž se leskne.
Tak ho viděl's, an pobíjel vrahy
vedle reka na vysoké trávě
popásá se bujný vranec tiše.
Nikdy, nikdy noha smrtných lidí
nevyruší reka z klidna spánku,
nevyplaší koně bujarého.
Orlice jen rychlokřídlá časem
usedne si na nejvyšší skále —
tu ho zbudí, až se splní sudba,“

podle které, až největší strasti doléhati budou na Moravu, rytíř ze spánku svého procitne, vítězným mečem nepřátely vlasti potře a doba nová, doba nezkaleného započne štěstí. V tu dobu

„Struny pěvců rozzvučí se v pověsť,
v pověsť slavnou o Ječmínku králi:
králem slušno nazývati toho,
kdo vlasť chrání od úrazu vrahů.“

Za těchto dob bezbarvého kosmopolitismu literárního kdy básníci naši zapomínajíce věštích slov proslaveného pěvce od Otavy

„Kdo předků zápasy hrdinské
Zpěvem potomkům zvěstuješ,
A v sady nehledě cizinské
Domácí krásy pěstuješ;
Radosť a žel a sladkou tíseň
Kdo znáš vyliti v *českou* píseň:
Tys bratr náš, tys bratr náš,
Pravý ty *poklad* v duši máš“:

všude jinde více domovem jsou nežli v zemi, která je odkojila mlékem mateřským, díky desateronásobnými povinováni jsme mladistvému básníku, že vymknuv se *z pout liché* mody smělou rukou do strun uhodil varita národ*ního za předmět básně své* si obrav jednu z nejkrásnějších a nejvýznamněj-

ších pověstí našeho lidu. Podal pověsť tu tak, jak si ji vypravuje lid nic věcného k ní nepřičiniv ani věcného co odňav. Půjčil pověsti již hotové pouze roucho, ale roucho tak lesklé a na ni tak případné, že na pověsť takto upravenou nemůžeme pozírati jinak nežli se zálibou svrchovanou. — Básník tak se vžil ve způsoby výpravné poezie staročeské, že téměř každý veršík zní jako reminiscence. I může pochybno býti, zda básni to na prospěch či na újmu. My sporné věci té rozhodovsti si netroufáme. To však tvrzeno býti může směle, že básník tak bohatě nadaný jako. Sv. Vojmír, až úplně v brky vyspěje, nespouštěje se dráhy, kterou tak šťastně nastoupil, i formy se domůže samostatnější, která při vší slovanskosti přece na chuť věku našeho shledána bude případnější. Odhodlá-li se příště výpravný verš staroslovanský, jenž sice i bez rýmu ostaven jsa melodičností svou mocně dojímá, rýmem opatřiti, samo sebou bohdá se mu naskytne způsoba, kterou smíru by došly požadavky poezie v skutku národní s požadavky vkusu nynějšího tak mocně podjatého i vzory západních literatur i napodobeninami jejich v naši literatuře moderní. —

Oběma básním následujícím „Erb pánů ze Kravař“ a „Křesťané na Kotouči“, obzvláště však první, valně na ujmu jest jejich jakási kostnatost. Ani verš není vždycky bez hrbolcův ani rým dosti proudný a význačný. — A přece dojem z básní těch není nelibý. Čím to? Mluvíť k nám právě nepřekonaným kouzlem svým pověsť národní. Co tu pokladů leží vůkol nepoznaných, čekajících až by kouzelným kdo prutem poezie se jich dotknul! Jakým duchem rozjařil by se národ náš spatře sama sebe v kouzelném tom zrcadle! Než dá Bůh, že nám do těch dob už nedaleko.

„Povídku na Balkáně“, ač není bez vad znamenitých, přece dlužno považovati za nejpřednější a nejkrásnější práci básnickou naší „*Zory.*“ Jindy rybář sprostný, nyní hajduk chrabrý vypravuje druhům svým, kterak někdy šťasten živ byl ve skrovné své chaloupce v zátiší nad řekou Maricí vystavené s milou chotí svou Draganou. Vraceje se jednou rybář s večera domů z chaloupky své spatřuje vyšlehati plameny; přichvátav do ní vidí, žena mu unesena. Pušky své se chopiv a handžaru po sledech vyrytých kopyty koňskými žene se za lupičem. Zaskočí ho mezi skalami a kulí srazí sluhu by vzmocně se koně jeho ženu vyrval lupiči. Děsným tryskem za ním uprchluje: aj tu Dragana jeho na zem padá se sedla uchvatitelova. Nedbaje toho udatný rybář pronásleduje lupiče, přemůže ho a zabije v souboji a pak teprve se vrací ke své manželce. Než ta, nastojte, mrtva. Turčin, aby ulehčil koni svému břemene, vrazil jí dýku do prsou. Naloživ na kůň mrtvou a v náruči vzav kvílící kojeňátko její ku své chaloupce se vrací nazpět, vykope hrob v zahrádce, uloží v něm ženu, přiklopí kamennou lavkou, na níž blaženě jindy s chotí sedával, drahý ten rov, nabrousí na náhrobku otupený handžar svůj a daleko, daleko na Balkán se odebéře s milým synkem svým. Sám kde moha a jak moha mstě křivdu sobě učiněnou a všemu národu svému na mstitele vlasti odchová i syna Marka. —

Dojem z básně je v pravdě úchvatný. Básník, jakož krásně jeviště vypisuje odvěkého boje mezi půlměsícem a křížem, i bytující na jevišti tom lidi barvami líčí živoucími a pravdivými. Z tichého rybáka zločin do nebe volající hrozného učiní hajduka, jenž pomstou nad plemenem krvelačným posvátným ostavuje dědictvím synu, by tento dále ji odkazoval rodům budoucím. Praviť nad mrtvolou manželčinou takto k synu [illegible]

„Tvá matka, dítě, duši šlechtiť uměla,
ta vypěstovala by z tebe anděla! —
já lásky vštípiť tobě nemohu,
leč hněv a nenávisť a pomstu jen!
Ne andělem, o matku oloupen,
buď loupežníkem, synu můj,
a ctnosť tvá budiž pomsta litá,
a modlitba tvá: Turkům smrť!
a růžencem tvým břitký meč
a klínem matky divá seč!
Jen, synu můj, jen vzrůstej silen, buj,
a vzrosta, jako bouře vzmítá
žlutými stébly, vstaň a drť
tu čeleď vražednou a pomsti matku
a pomsti bídu svého národa!“

I plán výpravy, jakkoli prostinkým se býti zdá, vtipně jest zosnován. Starý hajduk sám bratřím hajdukům vypravuje, co před lety dávnými se mu přihodilo. Tím vášní žár poněkud utlumen, by nikde na ujmu výpravy nevybuchal v horování lyrické. Charaktery obou osob na jevišti vystupujících pevnou a šťastnou rukou nakresleny jsou: rybáře, jejž neslychaná křivda z poklidu až sobeckého vyrušuje, básník všemi attributy člověka ven a ven šlechetného přiozdobil; láska k manželce neštěstím vybujní v účinlivou lásku ku vlasti, láska ku spravedlnosti stupňuje se v pomstu za křivdy. Onen moslemín však, jaký to člověk ohava! Hadem se připlíží k tiché chaloupce Bulharově, když doma není hospodáře, manželku jeho zbaběle uloupenou, by rychlejším útěkem zachrániti mohl život svůj, rovněž zbaběle probodá dýkou a teprve nezbytí vida mstiteli se staví na odpor. — Ne tou měrou vydařila se básníkovi úprava veršová. Jda za příkladem většiny moderních básníků našich pan Boubela si oblíbil pro povídku svou jamb jindy čtyřstopý, jindy pětistopý. Nevytýkali bychom této střídavosti, kdybychom všude uznamenali toho důvod. Že čtyřstopec lépe se hodí na líčeň všedních, málo vynikajících situací, pětistopec lépe na zobrazení dějů mohutně postupujících nebo výpis vášní hroucím proudem se nesoucích, nemyslím, by kdo popíral: ale tímto důvodem jenom zřídka kdy v básni naší omluveno býti může ono přeskakování ze čtyřstopců v pětistopce. Někdy však básníku našemu se přihází, že ni pětistopý verš mu nestačí a vplétá do básně netoliko šestistopé, nad to pak caesurou ani nepůlené verše, jako: „Ta Turků křivdy mstívala již v otců čase (92. 2. zd.); že sama hynouc život tobě zachovala (98. 6.); a handžar, až já padnu v boji, Marku můj (100. 5.); ale vybíhá dokonce i nad míru šestistopí ve verše monstrozní jako: „a neline již z vyhaslého oka mrakotu (98. 15.); já nemám hruď ze sněhu jarního, jejž rozhřeje (101. 14.): a k matčinu se dralo prsu dítě plačící (101. 5.); nalezne jenom rozmetané stébla, halouzky“ (103. 8). — Ani tě vady nelze nevytýkati, že rhythmus jambický ve mnohých verších jest toliko zdánlivý. Verše jako: „švitorným hláskem žvatlati (102. 8.), nenajdou ve mně vraha jeho (103. 4. zd.), na půdě drahé, ženy u rovu (105. 10.), večerní záři pozlatilo stráně“ (105. 9. zd.) rádi uznáme za amby, poněvadž druhá syllaba verše jsouc buď přirozeně dlouhá buď posicí přízvuk syllaby prvé valně přitlumuje a jaksi potahuje k sobě; ale verše jako: „V Rhodopu ochlumeněm, kde Marice (verš 1.), květnatá lučina v žírné pole (91. 3.); umělou mysli pečovala (91. 7.); Co to? — *vrbinu* oblak halí“ (92. 13.) a mnoho, bohužel přemnoho jiných veršů za jamby ujatí nemůže nikdo. — Poklėsky jako *lipou* (93. 11. zd.; 105. 7.) m. *lipou; hlizou* (99. 16. zd.) m. *hlizou; poškvrnil* (99 16. zd.) m. *poskvrnil; prchl* (100. 6. zd.) m. *prchnul; a byt bych* smazal sto y činu svého (104. 5.) m. a *bych i smazal* .... snadno mohou býti odstraněny. — Dvojverši: „Já neposkvrnil posvátnou tu krev *jsem* mrzkou hlízou Moslemínů“ (99. 16. a 15. zd.) nepěkně

se nese pro přílišnou vzdálenosť časoslova pomocného od svého příčestí. — Že básník náš rýmem vládne dokonale, poznali jsme již na místech jiných. Proto neseme těžce, že v básni, o které mluvíme, na dvou místech přesnoty rýmové zanedbáno. Velmi drsně zní veršíky (92. 10):

„a skokem stanu *na skále*
a spěchám k chýžce, *zkud malé*
mně (= mi) vstříc světélko vrbím svítí.“ —

Podobněž: „Že nejsou daleko, to *žár chýše*
mi svědčí zuřivý; nuž *do výše*“ atd. (93. 5.) —

Pevnou kojíme se nadějí, že pan spisovatel tyto a těmto podobné skvrny z obrazu jinak věru pěkného pečlivou rukou uklidí. —

Láska švarného trubadura, jenž oči svých osmělil se povznésti k Lauře, kněžně Milanské, jež ku pěvci zahořela láskou vzájemnou, předmětem jest básně nadepsané „Vězeň.“ Karlo, na ten čas vladař Milanský, úkladně na lovu zavraždil přítele svého Henryka. Onen závětí podvrženou se stává poručníkem osiřelé sestry panovníkovy Laury. Jednou Karlo palác opouštěje, zvěstuje, že se navrátí teprve dne příštího. Náhody té používají milenci, by krásnou noc májovou strávili vespolek v zahradě. Opojeni láskou v náručí si oba usnou. Trubadur procit ze sna s hrůzou znamená, že Laura zavražděna, zavražděna vlastní jeho dýkou. A v té se ho již chápou drábové, by jej, domnělého to vraha Lauřina uvrhli do žaláře. Výroku smrti nad ním vyneseného Karlo, jenž dvojí vraždou sobě proklestil cestu ku trůnu, vykonati si netroufá na pěvci národu milém a tváře se velikomyslným žalář ku věčnému vykazuje obydlí. Konečně však pravda vychází na jevo; úkladný vrah zbaven trůnu i života, pěvci kyne *svoboda* — ale běda, v okamžení kde sám už umírá. — Pěkná to látka, a pěkně upravena, neboť celé této tklivé historie dovídáme se z úst uvězněného pěvce, jenž odkázán jsa sám na sebe se kochá v dávných upomínkách. Jako červené pásmo celou básní prokmitá idea lásky ku vlasti; o blaho té by člověk pracovati mohl usilovně, klenotem nad klenoty dražším se mu stává svoboda. — Vady básně této na vlas tytéž jsou jako vady vytčené básni prvější, čímž i totožnosť skladatelova nade všecku vyniká pochybnosť. Vytýkati vad těch nemíníme; ovšem pak opět dovolíme si vysloviti naději, že básník bohdá neopomine dílo své jich sprostiti.

V oddíle čtvrtém podán nám úryvek (jednání čtvrté) z Aristodema, čtyřaktové to tragedie Jana Vařeky. Majíce před sebou pouhý zlomek, z něhož jenom tolik bezpečně jde na jevo, že základná idea celku jest vlastenecká obětavosť, o věcech při dramatě nejdůležitějších a po přednosti rozhodujících o básnické jeho ceně, o úpravě dějové totiž a líčení charakterů soudu vynášeti nemůžeme nižádného. Zbývá nám tedy toliko promluviti několik slov o jeho dikci. V té příčině poněkud s podivenou nám bylo, že básník jinde verše užívá iambického (scena 1. 2. 3. 6. 7.), jinde zase rozměru trochejského (scena 4. 5.), jinde iambův a trochejů šestistopých (scena 1. 3. 4. 6. 7.), jinde zase pětistopých (scena 2, 5). Za jakou příčinou tak se dálo uhodnouti nemůžeme. Rádi však doznáváme, že verše pětistopé, trocheje neméně než iamby (a to, kdo ví, jak hudlařským iambem přeložena většina dramat *Shakespearových* a sepsána skoro veskrze nejlepší naše dramata původní, za nemalou položí mladistvému spisovateli zásluhu) vydařily se výborně. *Měj tuto místo* malinká ukázka i jedněch i druhých:

„Kdož osudu kdy cesty pochopí?
Jsou tajny tak a zase klikaty,
že mysl lidská věru nestačí
se státi věrným pouti průvodcem.
A byl by věru příliš blahový,
kdo losu slovům rozuměť by chtěl,
ba vzdorovati jim se osmělil.“
(Str. 154).

„Chápu nyní všechna slova tvoje —
národ náš že zrádce v lůně chová
dávno věděl jsem, však méně dbal
jich —
nyní však Ithome pouze skrovná
národa je sledním útočištěm —
ta-li ještě krýti bude zrádce,
brzo rozsype se v ssutiny.“ (Str. 150).

Méně šťasten byl, jakož jinak ani nebylo očekávati, básník náš utvářeje verše šestistopé. Iamb toho druhu nemaje přestávky za stopou třetí jest a zůstane klikatým a unavuje rovnou měrou plíce jako sluch. Šestistopý trochej pak, i kdyby byl učlánkován po nedostiženém vzoru starobylého Zbyhoně našeho, na deklamaci dramatickou připaden není. Důkazem toho buďtež tyto kratinké ukázky:

„Ach všecky rozkoše, o milý Deiphobe,
jež láska vroucí leje v naše útroby,
jen v hořký bol se mění smutnou zpomínkou,
že pláče vůkol země bita osudem.“
(Str. 142.)

„Přisambůh, ta zráda jim se nepodaří!
O to sloupů těch se postaraly stíny.
Než jich záměr zrádný pomstu volá,
kdo prý pro jiného zhouby jámu kopá,
ten ji kopá prý si vlastní záhubu.“
(Str. 148).

Vytříbenosti mluvy nám úryvek tento neméně lahodí než svědomitostí úpravy veršové. Nicméně tu i tam ledaco panu spisovateli uklouzlo, co bychom nepochvalovali. Vytýkáme tu především plýtvání slovem *tak* ve verších: „on mne z cesty vytlačil, *tak* za to násilí má pykati (146. 7.); *tak* vidiš sám, že naše lesť se podaří (147. 8.); nech mluviti nás za lid messenský, — *tak* rychle nám už sděl to spasení (153. 17. zd.): Kleonnide, *tak* rychle přistup blíž“ (155. 9). — Konečně přáli bychom si, aby na str. 154. ř. 9. 10. ve verších: „a nelitostně losy *přichystav* hned těm je podej pannám královským“ místo transgressivu nesprávného *přichystav* položen byl správný *přichystaje*. —

Z prací prosaických promluvím jen o dvou vědeckých; ne že bych podceňoval důležitosť belletrie v literatuře, ale že při tolikerém zaměstnání mém nedostávalo mi se času, abych si noveletky „o písničkáři bláznu“ a „Svatý myslivec“ byl mohl pozorně přečísti.

Rozprava doktora Fr. Masaryka psána jest s oním vzletem a zápalem, jehož toliko duše schopny jsou šlechetné, ideami zaujaté, k cílům vysokým se nesoucí. Vítěznou zbraní Platona hájí od nároku, jako by nebyl dobrým vlastencem býval vykládaje do podrobna i běhy jeho života i učení. Spolu však i z každého řádku na jevo jde šlechetná snaha, by ideji vlastenectva štěpoval i v mysli krajanův a vystavuje Platona za vlastenectva toho krásný vzor. Leandra Čecha studie vykládající nauku Aristotelovu o tragedii nejenom o nevšední svědčí pilnosti, nýbrž i o důmyslném záhadných věcí pojímání. Vstupujíť to do sadu posud bohužel dosti pustého dva dělníkové stateční, do nichž naditi se jest, že snahou jejich vědě a vlasti vypěstován bude nejeden keř, nejeden strom.

Úprava stylistická obou rozprav, ač nikterak ji nelze nazývati chatr-*nou, za provedením* věcným daleko pokulhává. Avšak odstup to od nás, *abychom snad jinochům* sotva vstupujícím na kolbiště literární to pravili na

porok. Kdo neblahé poměry, ve kterých věda česká posud úpí, na mysli uváží, spíše tomu se podiví, jak vysokého stupně dokonalosti dostoupili, než aby jim vytýkal, že dokonalosti nedostoupili vrcholce. Prosa česká jak vědecká tak belletristická jediné tehdáž žádoucí se domůže přesnoty a českosti, příkloníme-li se co nejvroucněji ku vzorům antickým a výhosť dadouce slepému napodobování němčiny pilněji než posud a obecněji pěstovati budeme jednak franštinu a angličinu, jednak pobratřené našemu jazyky jinoslovanské. Než i vzájemného poučování potřebí jest a přede vším vědomí, že přemnohým ještě se nám učiti jest věcem, než se doučíme. Pevnou kojíce se důvěrou, že oba mladiství spisovatelé, vyčteme-li tu i tam něco jejich slohu, rádi nám v tom víru dají, že nikoli ze zášti nějakého nýbrž z upřímného srdce výtky naše plynou, by tudy užitek brala milá mateřština naše, rádi podjímáme se práce té spolu vyslovujíce přání, aby ne na slepo nám věřili, anobrž radu brali s muži věci lépe znalými, než jsme my, za to však, poznají-li, že jsme co vytýkali právem, poklesků podobných budoucně se stříhli.

Co jsme již často mnohým spisovatelům vyčítali, že zbytečně hromadíce souhlásky valně ubližují jazyka našeho hudebnosti, vyčítati nám jest i tuto. Slova: z mnoha stran (50. 13. zd.), v svátečném průvodu (53. 10. zd.), k snášelivosti (54. 6.), k službám (64. 17. zd.), v stručném (62. 3.), nadvše (64. 7.), lépe by šla k uchu, kdyby předložky se byly opatřily samohláskami: *ze, ve, ku, nade.* Chyba naše veliká, že skoro po čas života čítáme jen němě, jako by pro oko původně řeč byla vzdělána bývala ne pro ucho. Učitelé věci této na pohled nepatrné, po skutku však dosti důležité více pozornosti věnovati by měli, než se dálo posud. Než i hiaty, pokud koli zamezeny býti mohou, zamezovány buďte; věc druhdy nad pomyšlení bývá snadnější. Místo znalců a .. (269. 8. zd.), kritiků a .. (177. 1. zd.), neštěstí aneb štěstí (187. 12.) pišme a mluvme *znalcův, kritikův,* neštěstí *nebo štěstí* aj a věci rada dána. —

Z oboru tvaroslovného toto vytýkáme: Akkusativ *přátele* (57. 7.: 75. 16.) novota je na jazyk náš nepřípadná. Od nepaměti ve spisovné češtině se potkáváme jediné s formami *přátely, nepřátely.* Ve slově *vesmír* naši staři skloňovali obě složeniny součásti. Pochybujeme tedy, může-li forma *vesmíru* (196. 1. zd.) m. *všeho míru* býti schválena. — Formy *idey* (70. 5. zd.), *dianojou* (174. 16.), *Odyssey* (188. 15.; 197. 11.) jsou právě tak barbarské, jako by byly formy *Mariy, Mariou.* — Nesprávně pověděno *cizí voje* (52. 18.; 75. 18.) m. *cizí;* chybny pak jsou verbálné formy *vypovězení* (56. 17. zd.), *rozvnadovati* (59. 4. zd.), *myslel* (73. 7.) m. *vypověděni, rozvnazovati, myslil.* —

Místy v obou rozpravách slov užito zjevně barbarských. Sem hleď *vývin* (51. 1. zd.; 57. 16.; 171. 13.) a *rozvin* (174. 4.) m. *vývoj a rozvoj; náhledy* (169. 15.) m. *rozumy, názory; souroďák* (52. 3. zd.) m. *rodák, krajan; střežiti se, střežil se* (61. 3. zd.; 62. 2.) m. *stříci se, stříhl se; vgložení* děti (68. 16.) m. *pohození: do politiky se místi* (71. 4.) m. *ukládati* leda ve slohu žertovném oprávněno by bylo; *odpomoci* (71. 2. zd.) zjevně to *abhelfen* německé místo pouhého *pomoci* nebo *radu dáti něčemu; od sebe odvislé* (176. 8.; 194. 2. zd.) m. *na sobě závislé; hore* (178. 6.; 131. 6.) místo *shora* jest provincialismus, kterým jazyk spisovný nižádného nedochází obohacení. Výhradně slova *taký* užívati místo takový (181. 2.; 186. 7. zd.) [illegible], poněvadž druhdy pomysl tudy se stává nejasným, jako: [illegible]

se od přátel", kdež *také* může rovno býti latinskému *etiam*. — Velmi buďme opatrni převádějíce v češtinu německé *punkty*. Býváť druhdy v oko trč všem theoriím geometrickým obsáhlosti až nestoudné. „*Bod* kde počíná rozuzlení" nešvarně řečeno. Čech pověz místo (ještě lépe snad „*doba*), kde počíná rozuzlení." —

Co do syntaxe tyto věci vytknouti se nám vidí: Pani spisovatelé pilně toho se stříhli, aby výrokových jmén ku podmětům a předmětům nelípali pomoci nešvarného cočka; ale nestačí místo tohoto všude klásti *jako* nebo *jakožto*, aby plně bylo vyhověno propověděné myšlénce. Na str. 58. 9. praveno: „děkoval bohům, že se zrodil *jako člověk* ne *jako zvíře*;" ale patrno, že ne o způsob tu běží, jakým se rodil Plato, nýbrž *o způsobu v jaké* se zrodil. Bylo tedy psáti: „děkoval, že se zrodil *člověkem* ne *zvířetem*." — Nikterak nelze chváliti zvyku některých novějších spisovatelů kladoucích výrok adjektivný při časoslově *býti* instrumentalem i tehda, když bytná vlastnosť v podmětě se propovídá: „Báj má býti jednotnou" (176. 4.) m. *báj budiž jednotna*. — V záporných větách existencialných podmět slovanštěji se vyjadřuje genitivem než nominativem. Ne tedy: „*taková policie nebyla*" (55. 12. zd.). nýbrž *takové policie nebylo*. — Germanštinou zavání vazba: *neměl rodinu* (68. 10.), místo *neměl rodiny*. — Nepomýšlíme-li na osoby určité opisujíce relativnou větou podmět, ne zájmenu *jenž* místo dáno budiž, nýbrž zájmenu *kdo*: „tolik je jisto, že panovníci a vůbec ti, *jenž* (= *kdo*) při vladaření se účastňují .... (72. 14.) — Vlivem němčiny neznající rozdílu mezi časoslovy končícími a opětovacími děje se, že mnohdy místo těchto klademe ona, i když zjevná se děje zmínka o tom, že děj na mysli máme opětující se. Tak na př.: „nové potřeby prostředky domácími *ukojeny* (= *ukájeny*) býti nemohou" (64. 10. zd.): „umělec má jen podstatné rysy *vyníti* (= *vyjímati*" 179. 5. zd.); „účinek má *vyplynouti* (= *vyplývati*) z báje samé" (186. 13. zd. Opomíjení zdánlivé této maličkosti velice jest na ujmu povaze slovanské mateřštiny naší. — Ve větě: „Kdyby tomu tak bylo, Niebuhr by tím neutrpěl" (51. 7.) podle toho, co předchází, nelze podmínku si mysliti nemožnou (totiž: „ale není tomu tak"), nýbrž podmínku samu v sobě možnou; pročež psáti bylo: „bylo-li by tomu tak" (= si ita res se *habeat* nikoli *haberet*). — Pomysl záporný ku větě affirmativné napořád připojovati slovcem *aniž* s konjunktivem nesprávno jest. Ne tedy: „Filosof má jen pravdu vyhledávati, aniž by se míchal mezi své spoluobčany" (61. 2. zd.), nýbrž „*nemíchaje se* nebo *aniž se míchati*." Podobněž 72. 13. zd. — Velice oblíbeným stalo se nám, ač jím škodu béře slovanský ráz mluvy naší, časoslovo *musiti* (59. 4. zd.; 61. 4.; 65. 10. a jinde), kde časoslovo býti s dativem osoby, které co je konati, úplně by bylo dostačilo. Tolikéž na úkor slovanskosti položeno časoslovo *nesměti* po rozumu německého *nicht dürfen*; ve větách: „*nesmíme zapomínati*, že Plato vychovati chtěl" atd. (67. 19.) místo *nezapomínejme*; „*nesmíme* jen na žáky nezdařilé *poukazovati* (77. 1. zd.) místo *nepoukazujme*." —

Rádi bychom, kdyby místa stačilo, několik slov promluvili o slovosledě, jenž se nám neblahým působením publicistiky naší (— a mlátem tímto většina čtenářstva našeho skoro výhradně se živí —) za n edlouho úplně stane německým: ale dávajíce důležitou věc tuto mladému spisovatelstvu našemu *na vlastní uváženou od úmyslu svého upouštíme a vytkneme jen ještě některá nedopatření* vzniklá přílišným hověním němčině. — Ohled-

bráti (51. 14. zd., 68. 3.) a *zřetel bráti* (173. 18.) po germansku řečeno jest místo *prohlédati k něčemu*, zřetel *míti*. — Kde kterou díru za příkladem německého *erreichen* ulátati časoslovem *dosáhnouti* na ujmu jest rozmanitosti jazyka našeho a konkrétnosti. Místo *dosáhnouti stupně* (52. 10.); *vrchole dosáhla věda* (61. 1. zd.) lépe povíš *dostoupiti stupně, vrcholu;* místo *dosáhne vysokého stáří* (64. 14. zd.) *dočká se velikého stáří;* místo *dosáhnouti pravdu* (73. 15. zd.) *domoci se, dopiati se, dobrati se, dobádati se pravdy.* — Naprosto nesmyslno jest, říci *vyplniti cíl* (183. 1. zd.) — Čirý germanismus jest: *„to je právě to pravé"* místo *v tom právě Euripides si vede správně;* podobněž: „takový člověk jest sice chybující, ale *žádný zlý člověk*" = aber kein schlechter Mensch (186. 1.) místo *nikoli však člověk zlý.* — „Tragedie *rozpadá se* (zerfällt) ve dva díly" (187. 17. zd.) místo *dělí se, rozestupuje se* ve dva díly. — Málo promyšlena a tudy nehrubě srozumitelna jsou slova: *„oplýval vztetem básnickým"* (53. 17.); *„nedopustil mu ten krok"* (56. 14. zd.); *„aby víno k tomu cíli pokročiti mohlo"* (67. 11). — Třebatě vždy v úvahu bráti, případen-li který výrok na který podmět nebo předmět. V tě věci mistři mistrovaní jsou staří Latiníci a nynější Francouzi. Od těch se učme. —

Rozhovořili jsme se o *„Zoře"* více, než jsme měli v úmyslu. Buďiž to statečným jinochům, kteří nás vlasteneckým dárkem svým letos obmyslili důkazem, jak velikou mu připisujeme cenu a pobudkou, aby na dráze tak šťastně nastoupené neunavně se brali dále. *Jan Kosina.*

Kukátko čili život v obrazích. Sepsal Václav Kosmák. Nákladem „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda" na rok 1876. V Brně, 1876. V komisí u Karla Winikera v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci a Fr. Řivnáče v Praze.

Kdo nepoznal pocitu, který se zmocní člověka, když do unavení v parnu a vedru denním kráčel po zaprášené silnici a pojednou se octne v chladivém stínu bujného zeleného lesa? — Podobného něco pocítí čtenář, který unaven jsa klopotem a suchoparem novinářské literatury denní sáhne po „Kukátku" *Kosmákově* a začne čísti kterýkoli z *jeden a šedesáti* vobrázků ve knize obsažených. Plným proudem ovane ho čerstvý, zdravý vzduch života našeho *vlastního*, duch jeho okřeje tou poezií samorostlou a proto i pravou, kterou každý list této knížky oddychuje. Tuto od srdce se zasměje jadrnému humoru („Žebráci", „V národní kavárně", „U fotografa", „Správa bránky" atd.) a hned zase bezděky sáhne sobě po očích ani nevěda, jak se tak náhle slzami zalily! Druhdy ovšem zasteskne si nad pošetilostmi a vadami našeho lidu, které tak věrně spisovatel líčí a tak perně bičuje, a zatouží upřímně aby věrně to zrcadlo stalo se mu odstrašujícím prostředkem mravním. (Na př. „Masopust", „Posvícení" a mnoho j.). „Moderního" stanoviska ovšem pramálo dbal spisovatel. Křesťanský základ, živá víra, a tím i veškeren zdravý názor na život a na svět v obrazích těchto zavládá a p. spisovatel ukázal, jak výborně se na této půdě daří jak bujarému humoru a řízné satyře, tak pravé poezii. Jednotlivých obrázků nelze [illegible] rozbírati a těžko též říci, který z nich jest nejzdařilejší. [illegible] —

Některých vad po našem soudu snadno bylo se uvarovati; tak na př. vynecháním práce více začátečnické: „Pouť života“ nebyla by se sbírce ujma stala, výborný obrázek: „Vzkříšení“ méně „strašným“ zakončením byl by se stal pravdivějším a tím i půvabnějším. Možná že i líčení některých scén jako v č. 33 neb 25 bude někomu připadati příliš drastickým — avšak takové nepatrnosti nezvrátí nikterak soudu, který o „Kukátku“ a „Kukatkáři“ pronesla již instance nejzávažnější: hlas lidu. Jak známo jest „Kukátko“ sbírkou feuilletonů z „Hlasu“ Brněnského, které již při prvém objevení svém s tak neobyčejnou u lidu moravského zálibou se potkávaly, že se jimi v krátké době Václav Kosmák stal spisovatelem na Moravě nad jiné oblibeným. A tento soud lidu, o němž i „moderní“ zavládá náhled, že jest hlasem Božím, podrží svou cenu a váhu, i pro ten pravdě velmi podobný případ, že by si moravského spisku toho naše „širší kruhy“ povšimnouti neráčily. Gratulujeme z plna srdce jak spisovateli, jehož plodný duch nám zajisté ještě mnoho krásných plodů vydá, jakož i našemu „Dědictví“, které spisem tím uhodilo lidu našemu na pravou strunu, jež nedozní bez úspěchu všestranného. Kéž na dráze nastoupené zůstane a pokračuje! *V.*

Vídni 40 zl., Alois Potěhník, farář v Pohořelicích 50 zl., M. Pouchlý, vrchní rada poštovní ve Vídni 50 zl., Dr. J. St. Prachenský, advokát v Praze 15 zl., Jakub Procházka, rada konsistorní v Brně 40 zl., Anselm Rambousek, farář na Starém Brně 50 zl., Realní škola v Kutné Hoře 20 zl., Realní škola v Kolíně 13 zl., Alfred Regner rytíř z Bleileben ů, prof. v Brně 20 zl., Václav Royt, prof. gymn. v Brně 56 zl. 84 kr., Vincenc Rozhon, učitel v Brně 50 zl., Felix Rudiš, studující v Praze 15 zl., Tomáš Sedláček, farář v Pačlavicích 30 zl., Henrietta hraběnka Serényi v Luhačovicích 50 zl., Irma hraběnka Serényi v Luhačovicích 10 zl., Slovanská Beseda ve Vídni 50 zl., Josef Souček, c. k. okresní hejtman v Boskovicích 25 zl., Jan Soukop, farář v Doubravici 45 zl., Josef Šperlin, majitel knihtiskárny v Kroměříži 42 zl., Augustin svobodný pán ze Stillfriedů, c. k. podmaršálek v Králicích 40 zl., Fr. Straka, farář v Prosetíně 40 zl., Edv. Stuchlý, farář v Pavlově 30 zl., Josef Stupecký JUDr. v Praze 15 zl., Marcelin Suchánek, kooperator ve Zlíně 50 zl., Al. V. Šembera, prof. ve Vídni 55 zl., Václav Šembera, řeholník sv. Augustina na Starém Brně 55 zl., Matouš Šimbera, farář v Červené Lhotě 45 zl., Karel Šindler, finanční rada v ministerii finančním ve Vídni 18 zl., Rudolf svobodný pán Sluga, c. k. komisař u hejtmanství v Novém Jičíně 50 zl., Karel Šmídek, prof. gymn. v Brně 50 zl., Čeněk Šnaubelt, děkan v Rosicích 30 zl., Adam Špaček, farář ve Studené 50 zl., Fr. Špaček, právník v Praze 10 zl., Dr. R. Špatinka, advokát v Mor. Budějovicích 35 zl., Ferd. Špička, děkan v Lomnici 25 zl., Dr. Al. Šrom, advokát v Uherském Hradišti 50 zl., Fr. Šromota, právník v Praze 10 zl., Josef Štolpa, král. uher. berní v Högyétz 50 zl., Václav Šula, farář v Šitbořicích 40 zl., Frant. Taufer, farář v Luhačovicích 15 zl., Josef Těšík, děkan v Telči 35 zl., Fr. Tichý, úředník vzájemné pojišťovny v Brně 25 zl., Em. Urban, prof. gymn. ve Fryštatě 50 zl., Fr. Urbánek, knihkupec v Praze 30 zl., S. Václavík, učitel v Plané 5 zl., Frant. Vaněk, prof. gymn. v Praze 50 zl., Vojtěch Vávra, prof. na hosp. škole v Křiževci 50 zl., „Věnava" čtenářský spolek v Bystřici 20 zl., Jan Vlk, c. k. notář ve Znojmě 40 zl., Jan Vojtěch, prof. theol. v Brně 40 zl., Fr. Vyhnal, c. k. nadinženýr v Lublani 50 zl., Alois Wolf, děkan ve Sloupě 35 zl., Josef Wurm, rolník v Kloboucích u Brna 50 zl., Josef Wurm, hlavní zástupce „Slávie" v Brně 17 zl., Ignát Wurm, vikář v Olomouci 17 zl., Dr. Jan Žáček, kand. adv. v Olomouci 5 zl., Josef Zahradník, s. professor v Příboře 50 zl., František Zapletal, předseda krajského soudu ve Znojmě 50 zl., Fr. Zavadil, učitel v Rajhradě 40 zl., Flor. Zedník, civilní inženýr v Brně 50 zl., Dr. Fr. Zeibert, kanovník v Brně 40 zl. Josef Zukal, profesor školy realní v Opavě 25 zl.

Údové přispívající,

kteří dle §. 6. stanov každý rok po 2 zl. platí.

Za rok 1876 složili:

Antonín Ackermann ve Ždánicích, Fr. Ambrož, [illegible] v Brně Jan Bačák, učitel ve Slavkově, Josef Badiura, farář v [illegible], Jakub Bartoš, duchovní správce v Černovicích u Brna, Jan Bartoš, [illegible] ve Frenštátě, Matouš Bébar, městský tajemník v [illegible], [illegible]

realního gymn. v Chrudimi, P. Berger, kooperator v Tršicích, Fr. Bezloja, kaplan v Dřevohosticích, JUDr. Blahovec, advokát v Třebíči, Frant. Blažíček, cestmistr v Ostrovačicích, Dr. Gustav Bozděch, c. k. zemský inšpektor a ředitel českého gymnasia v Budějovicích, V. Brandl, archivář v Brně, Jan Brázdil, official při tabák. továrně v Hodoníně, Jan Brázdil, kooperator v Brušperku, „Budeč“ Jindřichohradecká, Alois Buchta, hudební umělec ve Vídni, Karel Čech, arcikněz v Bučovicích, Jan Čejka, lékárník v Jindřichově Hradci, Frant. Čermák, farář v Přibyslavicích, Ant. Černý, farář v Olbram-Kostele, Vojtěch Černý, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, Ant. Cetkovský. koop. v Derfle, Václav Chmelař, koop. v Jevíčku, L. Číž, koop. v Mor. Ostravě, Tomáš Coufal, žák 7. třídy gymn. v Německém Brodě, Čtenářská Beseda v Čáslavi, Čtenářský spolek v Královém Poli, Fr. Dědek, farář v Rožné, K. Dědek, farář v Drásově, J. R. Demel, prof. školy realné v Olomouci, Leopold Derka, farář v Miloticích, Dr. J. Diviš, řiditel gymn. v Lokti, Josef Dokoupil, farář v Podhoři, Ed. Domluvil, prof. gymn. ve Valašské Meziříčí, Dr. Al. Dostál, advokát ve Vídni, Don Bar. Dressler, kaplan ve Vídni, Josef Droběna, kaplan v Klinkovicích, Fl. Duda, děkan v Litenčicích, Fr. Dvořák, kanovník v Kroměříži, Gerlach Dvořák, kaplan v Jihlavě, J. Eliáš, kaplan v Olomouci, R. Embert, farář v Lukově, Dr. J. Emler, městský archivář v Praze, Frant. Fáček, notář v Jindřichově Hradci, Dr. Josef Fandrlík, advokát v Olomouci, Josef Fišara, kaplan v Brumově, Vilém Fischer, farář v Příměticích, Antonín Florian, kaplan ve Ždánicích, Josef Fuchsík, kooperator ve Velkém Klokočově, J. Gabriel, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, Fr. Gotthard, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, Gymnasijní knihovna v Jindřichově Hradci, Tom. Hájek, farář v Záhlinicích, Antonín Halla, farář v Kunštatě, Dr. K. Hanáček, zemský rada v Brně, Josef Hanák, farář v Horních Dubňanech, K. Hanák, kooperator v Bystřici pod Hostýnem, Tom. Haul, kooperator v Jevíčku, Ferd. Harna, kněz církevní v Holici, Ignát Havlíček, kaplan v Pozlovicích, Dr. Ctibor Helcelet, advokát ve Vyškově, Fr. Hess, právník v Praze, Josef Hoch, rolník v Hrubčicích, Fr. Holub, prof. slov. gymn. v Brně, Josef Holejšovský, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, J. Hon, obchodník u Neffa v Praze, Václav Honejsek, kaplan v Praze, Jan Horčica, obchodník ve Vyškově, Ant. Hošek, prof. real. gymn. v Chrudimi, Jindřich Houra, obecní sekretář v Jindřichově Hradci, Martin Houška, assistent lékárnický v Jindřichově Hradci, Antonín Hrabal, farář v Mnichu, J. Hübl, lokaj v Královéklášteře na Starém Brně, Dr. Val. Hübsch, kand. adv. v Poličce, K. Jahn, vyrabitel sodovky ve Valaš. Meziříčí, Josef Jašek, rolník v Rataji, Dr. J. Illner, advokát v Bučovicích, Jan Jurášek, prof. v Olomouci, Jan Kalab, kooperator v Citově, K. Kandus, kanovník a farář v Bystrci, Jan Karásek. koop. v Dobřinsku, R. Kašlík, měšťan ve Valašském Meziříčí, Josef Kaštyl, kaplan v Krumsíně, K. Kaštyl, farář v Starči, Bedřich Kaun, farář v Místku, Fr. Kendík, Med. u. Dor., plukovní lékař v Jindřichově Hradci, Ant. Kizlink, koop. v Náměšti, Aug. Kleveta, kaplan v Loděnici, Josef Klíma, spiritual theol. semináře v Brně, Frant. Klinkač, farář v Bystřici, Jan Klos, prof. na paedagogiu v Brně, Obecní knihovna v Hrubčicích, Rudolf Knaus, prof. gymn. v Litomyšli, Fr. Kocíř, nad. kaplan v Mořicích u Nezamyslic, Dr. Ant. Konvalinka, prof.

akad. gymn. ve Vídni, Josef Kořínek, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, Jan Kosina, ředitel slov. gymn. v Olomouci, Pavel Kottas, pracharník v Josefově, Václav Kosmák, administrator v Moutnicích, Antonín Kouřil, farář v Richalticích, Tomáš Kovářík ve Velkém Újezdě, Jiří Kožíšek, zástupce pojišťoven v Brně, K. Kračmar, kaplan v Buchlovicích, Antonín Král, farář v Račicích, Fabián Krejčířík, farář ve Střížově, Jindřich Krejčí, účetní akciové sladovny v Újezdě u Sokolnic, Jan Kubíček, administrator v Olšanech, Jan Kubín, obecní tajemník v Boskovicích. Beneš M. Kulda, kanovník na Vyšehradě, Josef Kůžela, koop. v Opatovicích, Fr. Kvítek, koop. při městské faře v Třebíči, V. Landfrass, knihkupec v Jindřichově Hradci, Theodor Lazar, prof. gymn. slov. v Brně, Jan Lazar, koop. v Židlochovicích, Václav Lebloch, statkář v Bílovicích, Fr. Liebner, farář v Zubří, Tomáš Luňáček, farář v Borotíně, Fr. Malota, farář ve Staré Vsi, Fr. Martilík, kaplan v Kunovicích, Ig. B. Mašek, prof, gymn. v Jindřichově Hradci, Jan Materna, farář v Otnicích, Dr. Jan Matoušek, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, Frant. Mazour, kaplan ve Velkém Újezdě, Dr. Antonín Mezník, advokát v Praze, Emanuel Michl. soudní adjunkt v Jindřichově Hradci, Josef Mistecký, měšťan ve Valašském Meziříčí, Dr. Vilém Mildschuh, advokát v Kroměříži, K. Misař, purkmistr v Jindřichově Hradci, Dr. Met. Mlčoch, prof. theol. v Olomouci, Ig. Moravec, soukromník. v Jindřichově Hradci, Fr. Moural, sládek v Jindřichově Hradci, Leopold Mráček, správce robotárny v Brně. Jan Mrázek, kaplan v Lulči, Meth. Mühlstein, kooperator u sv. Dobrotivé u Hořovic, Dr. V. Naxera, advokát v Jindřichově Hradci, Jakub Nejedlý, farář v Želeticích, K. Neudörfl, prof. real. gymn. v Chrudimi, Josef Nováček, správce v Nových Hvězdlicích, Josef Novák, farář v Prostějově, Dr. Josef Novák, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, Leopold Novák, farář v Čučicích, Jan Novotný, farář v Křepicích, Jan Novotný, farář v Telnici, Josef Novotný, farář v Nových Hvězdlicích, Občanská Beseda v Bučovicích, Občanská Beseda v Náměšti, Petr Obdržálek, farář v Blansku, Jindřich Očadlík, koop. v Mostkovicích, Okresní knihovna v Příboře, Fr. Ondruška, učitel v Brumově, Anatole hrabě d'Orsay, farář v Kojetíně, Jan Orth, ředitel měšťanské školy v Jindřichově Hradci, Antonín Ošťádal, koop. v Štangendorfě, Fr. Pallíšek, kaplan ve Křtinách, Fr. Palla, koop. v Bystřici u Rožnova, Jan Parobek, kaplan v Uherském Brodě, K. Paul, prof. real. gymn. v Chrudimi, Jan Pavlíček, farář v Doubravníku, Josef Pazderka, farář v Kateřinkách, Jan Pecák, suppl. prof. ve Valašském Meziříčí, Antonín Peka, komisař vzájemné pojišťovny v Brně, Vincenc Peřina, správce v Majetíně, Fr. Perůtka, prof. gymn. v Uherském Hradišti, Fr. Pinkava, kaplan v Paskově, Jan Pírek, kooperator v Myslošovicích, Vincenc Prchla, farář v Kvasicích, Fr. Přehnil, kaplan v Hranicích, Josef Maria Příborský v Bořkově u Semil, Antonín Příbyl, kooperator v Lidečku, K. Raimund, dohližitel v domě pomatenců v Černovicích, Dr. J. Reichert, prof. gymn. v Třebíči, JUDr. K. Rybka, advokát v Ivančicích, Josef Risch, kaplan v Německém, Antonín Rybička, dvorní sekretář ve Vídni, Jan Sedláček, kaplan ve Valašském Meziříčí, Jan Sedláček, učitel v Němčicích, Jan Sedláček, farář v H[illegible], V. Sedlák, farář v Prusinovicích, Antonín Sellner, kaplan v Kuřimi u Brna, Jaroslav Simonides, žák VIII. třídy gymn. v Novém Městě, [illegible]

Vídni, K. Skopalík, kaplan v Uherském Brodě, Fr. Skopalík, rolník v Záhlinicích, Antonín Skopalík, rolník v Záhlinicích, Arn. Skřivan, prof. real. gymn. v Chrudími, J. Slavík, kaplan v Klinkovicích, Dívčí spolek pěvecký „Slávy Dcera" v Jindřichově Hradci, Fr. Snopek, kooperator ve Velké u Strážnice, Antonín Sokol, farář v Nákle, K. Solpera, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, Jan Soušek, farář ve Zlíně, Josef Štolfa, obecní písař v Ivanovicích, JUDr. V. Stopka v Rakovníku, R. Stránský, prof, real. gymn. v Chrudími, Ignát Strouhal, farář v Bohunovicích, Fr. Studený, kaplan v Slavoníně, Josef Svátek, kooperator v Brtnici, Fr. Svoboda, farář v Našiměřicích, Fr. Svoboda, lékárník v Tišňově, Fr. Svoboda, kaplan v Konici, Jaroslav Svoboda, studující v Jindřichově Hradci, Josef Svoboda, administr. kaplan v Polehradicích, Josef Sytko, prof. slov. gymn. v Olomouci, Josef Schildberger, farář v Nemoticích, Fr. Schoenbeckl, katecheta u školních sester, red. č. „Školníka" v Praze, Jan Schwarz, ředitel ústavu slepých v Brně, Tomáš Šimbera, farář v Myslibořicích, Václav Škaloud, prof. gymn. v Jindřichově Hradci, Škola obecní ve Vsetíně, Dr. K. Škorpík, děkan v Kučerově, T. Šmyd, kurat ve Skřípově, Antonín Šnajdar, koop. v Starém Městě, Fr. Špaček, farář v Rájci, Dr. Josef Špaček, kand. adv. v Prostějově, Frant. Špička, kaplan ve Valašském Meziříčí, Fr. Stiller, farář v Horní Slatině, Jindřich Stürzenhofer, farář v Kylešovicích, Vladimír Šťastný, professor gymn. v Brně, Karel Švestka, kaplan ve Velké Bystřici, Antonín Táborský, měšťan ve Valašském Meziříčí, Matěj Trapl, ředitel gymn. v Chrudími, Fr. Trnka, koop. v Určicích, Jan V. Tvarůžek, učitel v Budišově, Učitelský spolek okresu Napajedelského, Umělecká Beseda v Praze, Pavel Úředníček, c. k. polní kaplan v Brně, Josef Válek, obchodník v Hutisku, Dr. Sigmund Vašátko, advokát ve Velkém Meziříčí, Antonín Vašek, professor slov. gymn. v Brně, Frant. Vašek, farář v Studnicích, Arnošt Vávra, kaplan v Jihlavě, Vilém Veisshammer, hostinský ve Valašském Meziříčí, Jan Veselý, professor slov. gymn. v Olomouci, Josef Veselý, farář v Babicích, Frant. Vidlák, regens biskup. chlapeckého semináře v Brně, Josef Vlk, kooperator v Třešti, Jan Vondráček, prof. gymn. v Hradci Králové, Jan Vrzal, farář v Kněžicích, Jan Vychodil, kooperator na Velehradě, Josef Vychodil, kooperator ve Vlachovicích, Josef Vykydal, děkan na Velehradě, C. Vysloužil, lesní adjunkt v Hukvaldech, Antonín Weinlich, farář na Vranově, K. Wittek, c. k. školní rada, ředitel slov. gymn. v Brně, Alois Wolf, farář ve Valči, Vincenc Zdráhal, kurát v Hradisku, JUDr. Em. Zelinka, advokát v Tišnově, Ebro Zelníček, kapitular proboštství Světelského v Rakousích, Josef Zindulka, učitel při škole občanské v Ivančicích.

(Pokračování budoucně.)

Opravy.

Na str. 28. ř. 11. shora na místě V*e*hlavy položeno budiž V*l*hlavy.

„ 28. ř. 15. „ „ „ *Polu*strýce „ „ *Pobi*strýce.

„ 32. ř. 20. „ „ „ Pa*s*okryje „ „ Pa*t*okryje.

„ 33. ř. 8. „ vynechati jest slova: „viz R. slov.“

„ 33. ř. 15. zdola na místě Sobětu*h*y položeno budiž Sobětu*ch*y.

„ 33. ř. 7. „ „ „ suchojadenic*e* „ „ suchojadenic.

„ 34. ř. 7. „ po slově Třibřichy přidáno budiž: povalují.

„ 34. ř. 14. „ „ „ „starosl.“ „ „ tuzije.

„ 47. ř. 7. „ na místě ameri*kanska* položeno budiž americká.

~~~~~~~~~~~~
~~~~~~~~~~~~

...kladem Matice Moravské vyšly následující spisy,

které ve všech knihkupectvích dostati lze:

...sy **Karla staršího z Žerotina**, vyd. od V. Brandla. Oddělení II. Listové psaní jazykem českým: svazek I. za 1 zl. 50 kr.; svazek II. za 3 zl.; svazek III. za 1 zl. 60 kr.

...i **slova ve slovanských řečech**. Sepsal A. Matzenauer. Za 5 zl. 20 kr.

...iha **Tovačovská**. Vydal V. Brandl. Za 2 zl. 20 kr. (Pro údy právnické jednoty v Praze u jednatelstva Matice Moravské za 1 zl. 50 kr.)

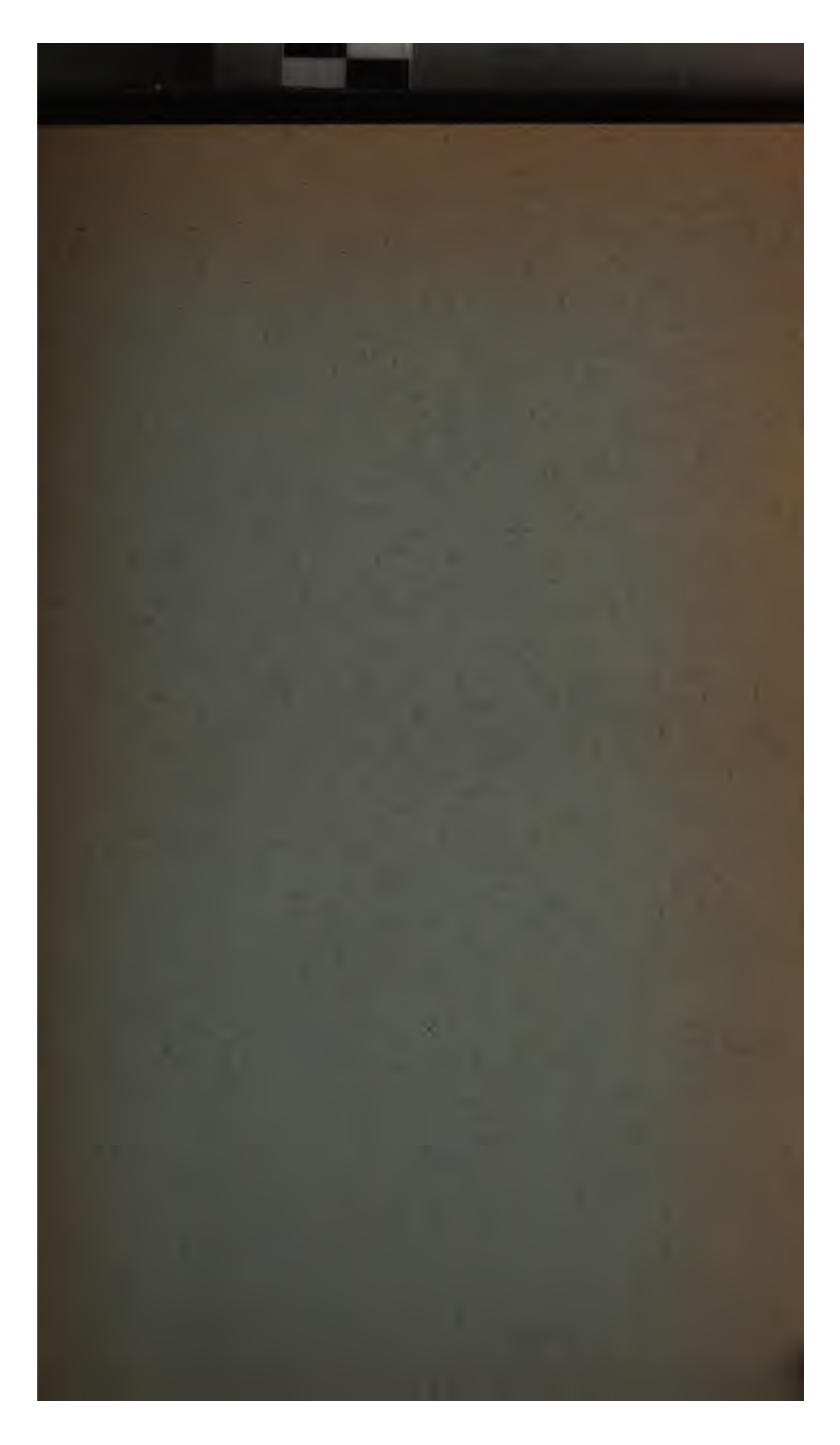
...vé **básně** Františka Sušila. Díl I. za 50 kr.; díl II. za 70 kr.

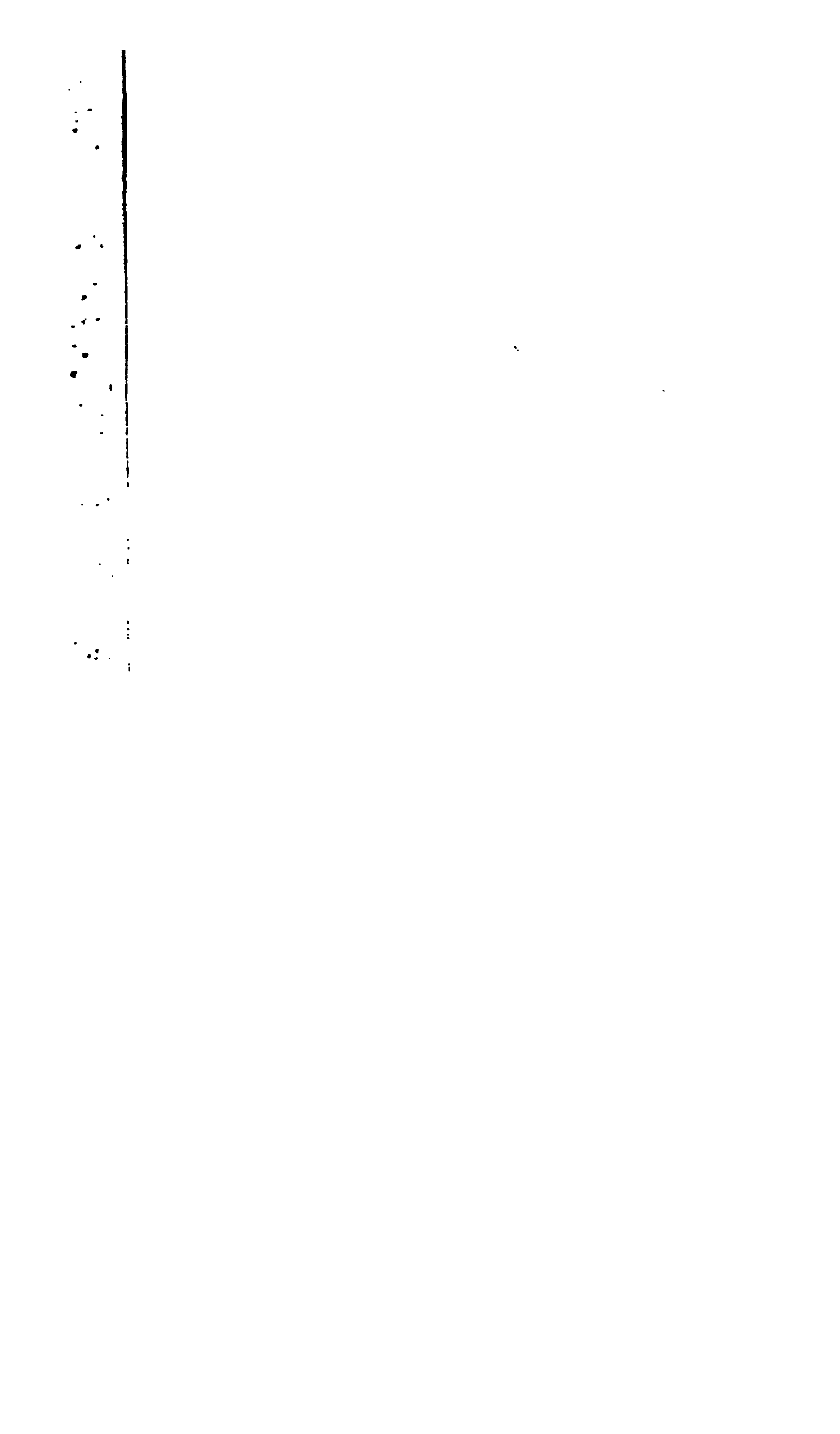
... Mathona **Listy z vědy hospodářské** za 60 kr.

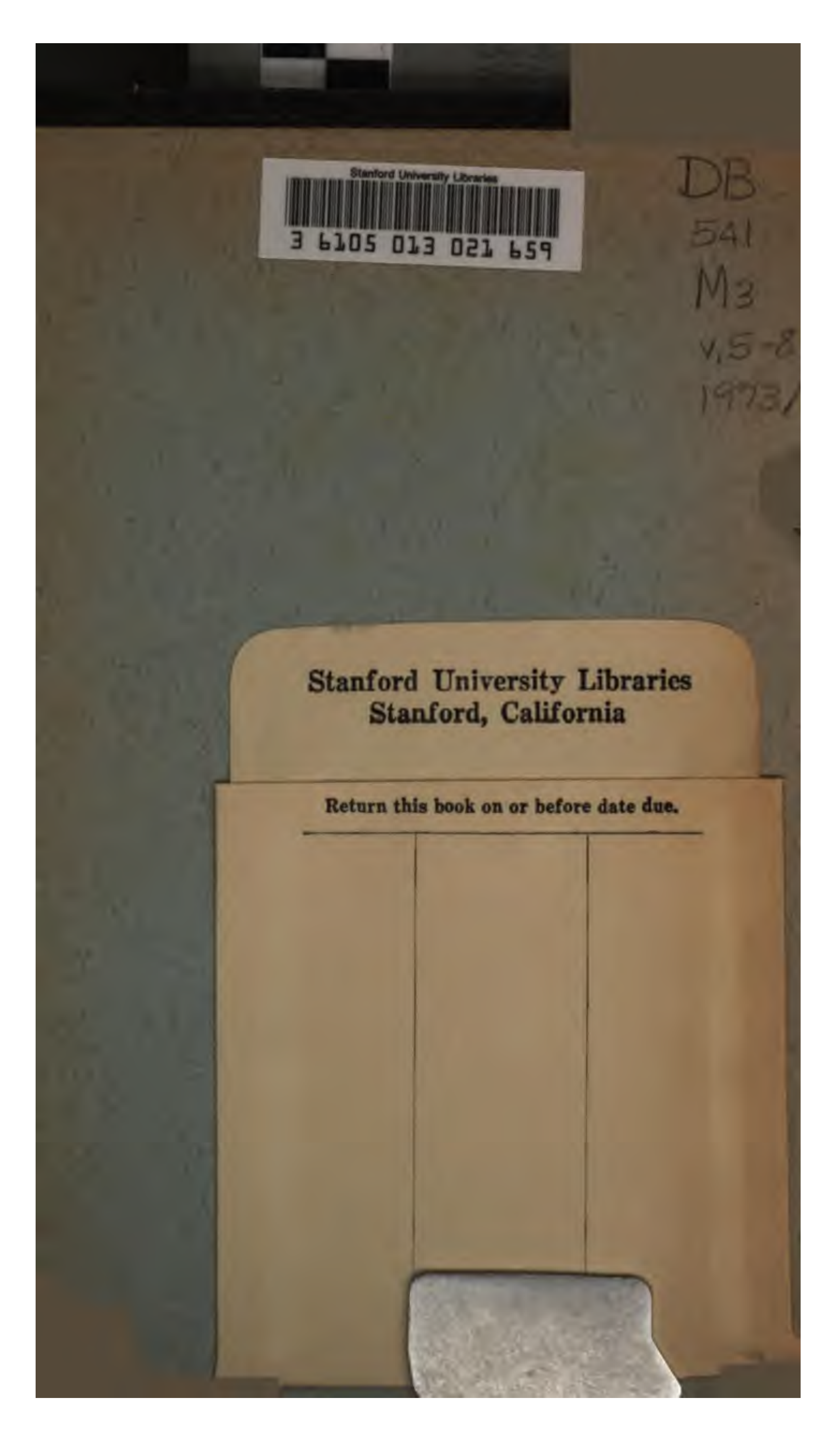
...jiny **Moravy** od dra. B. Dudíka. Díl I. a II.

...ovanská **poezije**. Výbor z básnictva národního i umělého v českém překladě, sestavil a úvody literárními opatřil František Vymazal. I. svazek: Ruská poezije. II. svazek: Polská a lužicko-srbská poezije.

Stanford University Libraries
3 6105 013 021 659
DB
541
M3
v.5-8
Stanford University Libraries
Stanford, California
Return this book on or before date due.